Это цифровая коиия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных иолках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира достуиными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие заииси, существующие в оригинальном издании, как наиоминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использовапия

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодостуиными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредириняли некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заиросы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.
  Мы разработали ирограмму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заиросы.
  Не отиравляйте в систему Google автоматические заиросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оитического расиознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.
  В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доиолнительные материалы ири иомощи ирограммы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

- Делайте это законно.
  Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих оиределить, можно ли в оиределенном случае исиользовать оиределенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск кпиг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне достуиной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск ио этой книге можно выиолнить на странице `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B·D

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

(White
B.L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TE AMSTERDAM,
By FRANÇOIS HALMA, Boekverkoper.
MDCCV.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934 L

Digitized by Google

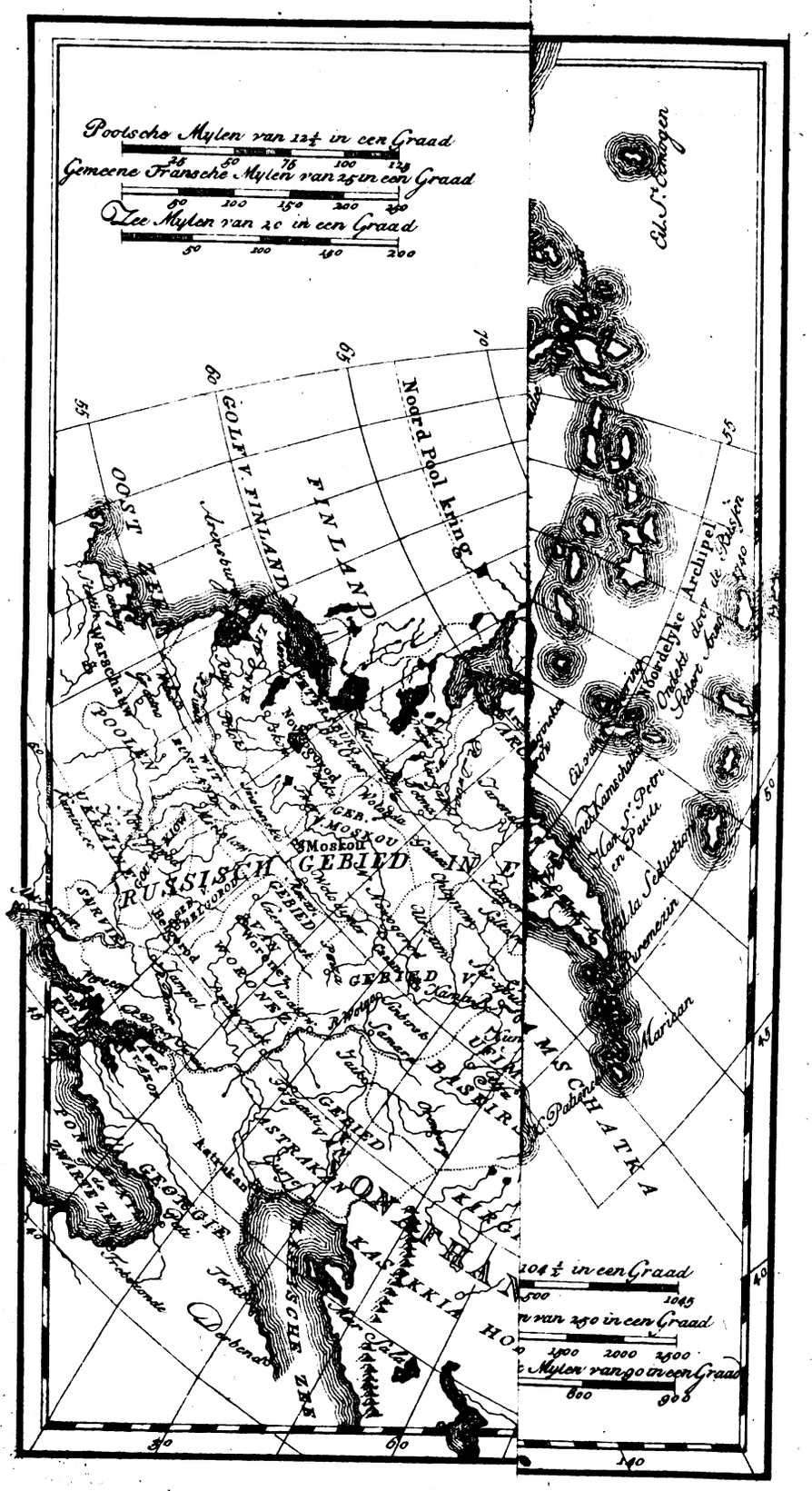
Poolsche Mylen van 12½ in een Graad
Gemeene Fransche Mylen van 25 in een Graad
Zee Mylen van 20 in een Graad
Noord Pool kring
GOLF V. FINLAND
FINLAND
OOST ZEE
Warschauw
POOLEN
Moskou
RUSSISCH GEBIED IN E
GEBIED
WORONEZ
ASTRAKAN
GEORGIE
KASAKKIA
Noordelyke Archipel
Ondekt door de Russen
Sedert Anno 1740
Eil. St. Eenogen
Eil. van Kamschatka
Ham. St. Petri en Pauli
Eil. la Seduction
Puremezin
Marican
KAMSCHATKA
104½ in een Graad
500
1045
van 250 in een Graad
1500
2000
2500
Mylen van 90 in een Graad
800
900

NOORD EN OOST TARTARYE;

TWEEDE DEEL:

Behelzende de Landſchappen *Georgia*, *Mengrelia*, *Cirkaſſia*, *Crim*, *Aſtakkia*, *Altin*, *Tingoeſia*, *Siberia*, en *Samojedia*,

DOOR

NICOLAES WITSEN.

GEORGIA OF IBERIA.

DIt Landſchap is gelegen omtrent op twee en veertig graden, Noorder breete; ſtoot ten Ooſten aen Perſien, ten Weſten aen het gebied van den Grooten Turk, ten Noorden aen het Dageſtanſche en Cirkaſſen Land, en ten Zuiden weder aen Perſien, in de Nabuurſchap van de Kaſpiſche Zee.

De Georgianen zijn wel eigentlijk geen Tarters, maer der zelver naeſte en aengrenzende gebuuren, wes zy veele zeden met de zelve gemeen hebben.

In *Georgia* Heerſchten, in de Lente van de voorige Eeuw, vier Vorſten: de eerſte, *Ruſtan* geheten, was Vorſt van het geweſt omtrent *Teflis*; doch de Stad *Teflis* was toen al met Perſiaenſch krygs-volk bezet. De tweede Vorſt was genaemt *Datian*, die een eigen Heer was, magtig dertig duizend man te Velde te brengen: hy lag in ontoegankelijke gebergte. De twee andere Vorſtendommen of kleine Ryken, ſtrekten zich na het Cirkaſſche gebergte toe, genaemt *Bachacour* en *Iveria*, eng genomen. Dit *Georgia* of *Gruſinia*, oulinks *Iveria* of *Iberia* alleen genaemt, ſtrekt zich van dicht onder de Zwarte Zee tot aen't Cirkaſſiſche gebergte.

Het Landſchap *Georgia* is dan gelegen tuſſchen de Kaſpiſche en Zwarte Zee. *Georgia* word anderzins mede *Gurgie* of *Gurgiſtan* genaemt; ſtrekt beweſten tot aen 't gebergte dat *Mengrelia* afſcheid. Het was voor dezen een gebied, daer al het Volk de Chriſtelijke Godsdienſt beleed; doch zedert dat'er veele Mahometanen zijn ingedrongen, is de zaek, daer te Lande, door de Perzen, zoo geſchikt, dat'er, volgens *Tavernier*, twee Prinsdommen van deze Landen geworden zijn, die Landſchappen, aen't Perſiaenſche Hof, genaemt worden: den Konink van Perſien kieſt daer twee Bevelhebbers, die de zelve Landſchappen beſtieren; doch daer toe weigerd hy nu in toekomende iemand te verkiezen, die niet al eer het Mahometaenſch Geloof heeft omhelſt. Deze geweſt-beſtierders, die tot noch toe altoos Princen van 't Land zijn geweeſt, uit de oude Koninklijke ſtam, krygen de naem van Koningen, zoo ras als zy tot het gezag zijn verheven: en dit is ingevoert, zedert omtrent vyftig Jaren. En zoo lange als deze Princelijke geſlachten duuren, zal de Konink van Perſien gehouden zijn, Bevelhebbers uit de zelve ſtam te kiezen.

De eerſte van deze twee Koningen, houd zijn Zetel tot *Teflis*, in de Land-tael, Konink van *Cartele* geheten, en gebied over het omleggende Land.

Digitized by Google

De tweede, die het ander geweſt beheerſchte, is Chriſten gebleven, en leefde noch voor weinig tyd, hoe wel overleden, als de Heer *Tavernier* in Perſien was; welke vier Zoonen had, waer van de oudſten, aen 't Perſiaenſche Hof, de Mahometaenſche Godsdienſt aen heeft genomen; die dan aenſtonds Bevelhebber, by val van verſterf, is verklaert, van 't eerſte Landſchap; konnende hy in des Vaders gebied mede niet volgen, ten ware dat Mahometaenſch was; doch zijn Gemalin het Chriſtelijk Geloof als noch omhelſt: en deze is, die huiden in 't gebied van deze twee geweſten zit, verſtootende den Zoon, van den wettigen Vorſt des eerſt genaemden Landſchap, om dat hy Chriſten was, uit het gebied.

De Moeder van deze wettige Georgiaenſche Prins, die noch Chriſten is, doch verſtooten, heeft zich, in 't Jaer zeſtien honderd negen en zeventig, opgehouden in *Moskou*, en heeft toen hunne Tzaerſche Majeſteiten een Gezantſchap na Perſien afgeſchikt, om onder anderen voor te dragen, dat de gemelte wettige Chriſten Prins in zijn Georgiaenſche gebied weder herſtelt mogte worden; waer toe de Moeder mede derwaerts gong. 't Is reeds twintig Jaren, en meer, dat de Mahometaenſche Vorſt heeft geheerſcht, echter blyven de Onderzaten meeſt by hun Geloof.

Deze beide Koningen, of Bevelhebbers, boven gemeld, hadden, ieder in 't gemein, drie honderd Mahometaenſche Ruiters tot hun Wacht; en in beide de Ryken vind men nu omtrent twaelf duizend Mahometanen.

De Konink van *Teflis* ſlaet Munt op de naem van den Konink van Perſien. De Rechtspleging geſchied daer by de Chriſtenen, en geen Mahometaen, zelf de Konink, heeft daer geen deel aen. Die daer ſteelt, moet het zeven dubbelt weder geven; en zoo hy niet en heeft, moet hy verkoft worden; zoo dat noch niet toereikt, zijn Wyf, en Kinderen. Die een moord doet, word ter dood veroordeeld, en aen de verwanten van de verſlagene over gegeven; om de uitvoeringe te doen, die 't hem echter konnen vergeven. Om ſchuld word de ſchuldenaer, zoo niet te betalen heeft, met Wyf en Kind verkoft.

Deze Georgiaenſche Chriſtenen zijn zeer bot, in Geloofs-zaken; doch de Vrouwen zijn daer, zoo in Godsdienſt, als alle wetenſchappen, verſtandiger als de Mannen; 't geen by komt, om dat de Mannen, of het Land bouwen, of ten oorlog trekken, de Vrouwen zich, in grooten getale, in de Kloosters ophouden, daer zy zich bevlytigen tot Godsdienſt, en wetenſchappen: te meer worden de Dochters vroeg in de Kloosters geſtooken, om dat, als zy ſchoon zijn, veel geſtoolen worden, en zulks dikmael van hun naeſte vrienden, en verkoft in Perſien, Turkyen, of wel heel in Mogols-land. Deze Dochters worden aldaer in de Kloosters bewaert, tot op hun Trouwen, of zy blyven daer wel al haer leven lang, zich met de Godsdienſt bemoeyende: zy Doopen mede zoo wel als de Prieſters. Daer waſt veel Wyn; en de Mannen, zoo wel als de Vrouwen, zijn tot den dronk zeer genegen: drinken de Brandewyn in groote overvloed. De Mannen en Vrouwen eeten ieder by zonder. Zy nuttigen veel Uyen, en ander Aerd-gewas, 't geene zy nuttigen, zoo als het uit den Tuin komt, zonder kooken. Zy reizen gaern, en zijn groote Koop-luiden: ſchieten wel met de Boog, en hebben de naem van de braefſte Zoldaten te zijn van geheel Aſie.

De Konink van Perſien onderhoud een goed gedeelte Ruiters van deze Volken, die verlochent zijn, aen zijn Hof, op hun wakkerheit en getrouwigheit ſteunende; gelijk 'er ook een goed gedeelte in dienſt van den Mogol is: zy houden zeer vaſt, wyken niet. Zoo wel de Mannen als de Vrouwen, zijn van ſchoone gedaente, zoo in verw als geſtalte; en worden beneffens de Cirkaſſen, voor de ſchoonſte van geheel Aſia geacht; waer uit de Konink van Perſien een groot getal tot zijn Vrouwen neemt. Aen de Vrouwen in dit Landſchap, word ook groote vryheit gegeven, en meer als elders in Aſia. In de Hooft-ſtad *Teflis*, dat een groote en welgebouwde Stad is, word veel Zyde gehandelt. De Godsdienſt is vermengt uit de Griekſche en Armeniſche.

Antoine de Gouvea, in zijn bericht, over het leven van *Schach Abas*, Konink van Perſien, ſpreekt van *Iberia*, aldus: Het Landſchap *Iberia*, 't geen anders *Gurgiſtan* word genaemt, is verdeelt onder vier kleine Koningen, waer van de voornaemſte, *Chan Simon* is genaemt, welke noch by leven is, maer word tot *Konſtantinopolen* aengehouden, ter oorzaek, dat hy in de voorige oorlog, den Pers tegen de Turk hadde begunſtigt: des zelfs oudſte Zoon *Gorquin*, had het beſtier van het Ryk by 't afwezen van de Vader: deze Prins, wiens Land dicht aen Armenie ſtoot, beſpeurende de dappere overwinningen van *Schach Abas*, zand hem Gezanten te gemoet, met veele geſchenken, bood zich aen, hem, zoo in dezen oorlog, als anderzins te willen dienen. Een ander Konink dezes Lands, geheten *Alexander*, (wiens Zoon Mahometaenſch was, en ten Hoof by *Abas*) bood zich van gelijken aen; edoch, de Pers wetende dat zijn

Deze Abas leefde in de Lente dezer voorby getrede Eeuw.

Broe-

Digitized by Google

Broeder *Anza Mirza*, die de Dochter dezes Prins ten Wyve had gehad, niet veel hulps van hem genooten hadde, zeide aen des zelfs Zoon, *Konſtantyn* u Vader is mijn vrjend by monde, maer in het hert der Turken, en dat hy 'er niet goeds van beloofde, voor hy het zag: dit briefde de Zoon den Vader over, en ried hem met een, proef van zijn zeggen te geven, en den Turk op 't lijf te vallen: zoo geraden zoo gedaen, hy rukt drie of vier duizend Ruiters by een, en valt op *Teflis*, toen by de Turk bezeten; de bezettelingen nergens van wetende, gaven het op, en wierden gezabelt, vier honderd en tachentig koppen dezer Turken, zand hy aen den Perſiſchen Konink, die daer over wel te vreden, hem aenſtonds uit zijn Hooft-ſtad *Zaquan* ten Hoof, en voor hem dede komen: zoo als ook *Gorquin* verſcheen, en deze twee Princen dienden den Konink ten oorlog. *Alexander* bragt met zich drie duizend Ruiters, die een Zilver kruis liet dragen, omtrent de Bende-vaen; hy wierd aen de rechter vleugel geſtelt, zoo als ook het krygsvolk van *Gorquin*, en waren beide ten Hoof zeer geëert.

En weinig lager ſpreekt gemelte Schryver, aldus:

Wy hebben hier vooren gezegt, dat *Alexander Chan*, Konink der Georgiers gekomen was, om den Perſiſchen Konink te bezoeken, in 't beleg van de Stad *Eruan*: geduurende dit beleg, door aenrading van zijn Zoon *Konſtantyn*, eiſte hy van den Konink van Perſien, dat hy hem zond, met eenige Perſiaenſche Benden, om het Landſchap van *Eruan* te bemagtigen, want vermids het zelve zoo zeer dicht aen het zijne lag, zoude zulks zeer licht te doen zijn: dies wierden hem ten dien einde krygs-knechten toegevoegt; en als zy vervolgens gekomen waren aen de grenzen van *Gurgiſtan* of *Georgia*, onderhielt *Gorquin*, oudſte Zoon van *Alexander* (die achtende dat de Kroon op hem behoorde te vallen, als de oudſte Zoon zijnde, na *David*, die de oudſte Zoon was:) zijn Vader *Alexander*, en beriſpte hem ſcherpelijk, dat hy toeſtond, dat door beleit van *Konſtantyn*, die de jongſte zijnder Zoonen was, het Landſchap *Eruan*, het geen in de Nabuurſchap van *Georgia* was gelegen, beoorlogt wierd: hy moeſt in acht nemen hoe *Konſtantyn* een Mahometaen was, en wezende *Eruan* door de gunſt van den Pers bemagtigt, trachten zoude, zich zelven, en den Pers geheel in *Georgia* in te voeren, met te zeggen, hy ware de Natuurlijke Zoon, en Erfgenaem des bezits, en Ryks: wezende niet raedzaem, zoo een magtig Buurman te hebben, als de Pers was. *Alexander* bevatte dit, en ſtemde toe, dat zijn Zoon *Gorquin* gelijk hadde, dies hy zich berouwde, en overleide hoe dit te beteren. Het heel-middel was uit te ſtellen, de gegevene belofte, van hulp-benden toe te zenden, gelijk ook de noodzakelijke levensmiddelen, en nu dees, dan geene uitvlucht te verzinnen, om te min aen den Zoon *Konſtantyn*, het beloofde te verſchaffen; 't geen dan by *Konſtantyn* wierd gemerkt, dies hy opnam, om zich aen Vader, en oudſte Broeder te wreken, die te dooden, en zich meeſter van 't Koninkryk te maken, zoo als hy zulks in dezer voegen volbragt: beval dan aen eenige zijner trouwe Dienaers, zoo haeſt zijn Broeder *Gorquin* quam, om hem te bezoeken, dat zy hem zoude ponjaerdeeren, 't geen geſchach, met de dood van eenige bygeleidende Dienaers, zoo als hy mede zijn Vader *Alexander*, door eenige Perſianen, en opgemaekte Georgiers van zijnen aenhang, het hooft dede afſlaen; trok wyder het Ryk *Gurgiſtan* in, en bemagtigde de Hooft-ſtad *Zacham* of *Zaquan*, daer hy wierd gehoorzaemt, lichte eenig Geld, en verzamelde de Schat zijns Vaders, en toog met acht duizend zijner geworvene Landsluiden, en zes duizend Perſianen te rug, na het Win-geweſt *Eruan*.

Mehemet, Zoon van *Cigala*, Bacha van dat Landſchap, beſpeurende dat *Konſtantyn* reeds by de Stad *Cavala* genadert was, toog na *Sumachia*, die de Hooft-ſtad dies geweſt was, en ſtelde zich met twaelf duizend Turken in ſtant van tegenweer, en wierd handgemeen, tegen een Leger van veertien duizend Perzen, en Georgiers, maer verloor den ſlag: drie duizend Turken bleven op de ſtede, en hun Veld-heer, met de overige namen hertret, binnen *Sumachia*.

Konſtantyn vervoegde zich, tot aen de poorten gemelter plaets, welke hy belegerde, en dede verſlag geven aen den Perſiſche Konink: ondertuſſchen vielen 'er veel kleine krygs bejegeningen voor, meeſt tot nadeel van de Turk: want de Perſianen waren beter te paerd afgerecht. De Georgiers die onder 't Veld-teken van *Konſtantyn* ſtreden, geduurende dit beleg, weinig voldaen zijnde, van zijn beſtiering, en heerſchappye, ter oorzaek van zijn wreedheit, trachte zich zijn'er Heerſchappye te ontrekken, dies zy t'zamen zworen hem te dooden, wes zy op zeekere nacht, als hy ſliep, tot hem naekte, maer zulks merkende, riep de zijnen by een, doch beſpeurde dat de beſpringers ſterker

Digitized by Google

waren, als den geenen die hy by de hand hadde, ſprong daer op uit de Tente, en vluchte na de Stad *Adavil*, zand boden aen den Konink, verzocht hulp, niet alleen om *Eruan* te winnen, maer zelf geheel *Georgia*: *Abas* zond hem acht duizend Ruiters, waer mede hy *Georgia* intoog: die ſchuldig waren aen den opſtand, vlooden in Berg en Boſch, de overige ontfongen hem in de Stad *Zacham*, meer uit vrees als door liefde; maer zijn Heerſchappye duurde niet lang, vermids het Volk geen Vader-moorder willende gehoorzamen, beſtemden hem te dooden, en de vluchtelingen heimwaerts geroepen hebbende, zamelde zy een goede hoop Volks, riepen een jong Kind, genaemt *Lamaſſam* tot Konink uit, die Zoon was van *Dævid*, oudſte Zoon van *Alexander*, welke opgebragt was onder de oogen van zijn Moeder, die aengeſteld wierd, om geduurende de minder-jarigheit te Heerſchen: men toog dan na de Stad *Zacham*: zoo haeſt was aen *Konſtantyn* daer van geen kennis gegeven, of hy ontmoete de op hem komende magt, met zijn onderhebbende Perzen, en Georgiers; maer ter eerſter aenval, trof hem een Pyl, zoo, dat dood ter Aerde van zijn Paerd viel: dus ſtaekte de Georgiers de Veld-ſlag; wyders, en wilde geen Perſiaen leet doen, om *Abas* niet te vertoornen, welke hunnen Konink omtrent de Stad *Cars* aentroffen, wel bedroeft, over *Konſtantyns* ongeval. Doch kort daer op quam de Weduwe van *Dævid*, dien het beſtier aen bevoolen was, met haer Zoon den jongen Konink, en een zeer ſchoone Dochter, zich werpen voor de voeten van *Abas* vergiffenis biddende, van 't begaene feit, zy beklede met goede redenen het vertoog; hy nam alles wel op, beveſtigde de jonge Prins in de Troon, en koos de ſchoone Dochter tot zijn Huisvrouw. Naderhand als Konink *Abas* eenige manſchap tot den krygs-dienſt uit dit Georgia vorderde, en dat 'er zorg was, dat men de zelve zoude willen ſtraffen, over het dooden van *Konſtantyn*, zoo wierd goed gevonden, dat gemelte Koninginne met drie duizend ſchoone Vrouwen, wel opgeſchikt, en behangen met al dat koſtelijk was, derwaerts zoude trekken, en zich vernederen voor Konink *Abas*, biddende dat hy de Mannen wilde verſchoonen; zy wierd begeleit van eenige Prieſters; dit nam op, en de Perſiſche Konink lachte om zoo aenzienlijke Vrouwen-bezending, en zond de Bende dezer kunne, wel onthaeld, weder te rug, en nam vergenoeging. Dus verre *Antoine de Gouvea*.

VOLGT

Een Woord-lijſt van de Georgiaenſche *of* Iberiſche *Spraek.*

EEn Menſch,	*Katzi.*
Goed,	*Nekili.*
De Liefde,	*Sigvaruli.*
Een Koei,	*Ppuri.*
Heilige,	*Tzminta.*
De Markt,	*Getva.*
Ik hoope,	*Vigiti.*
Onwetent,	*Utzkou.*
Broeder,	*Tzma.*
Zuſter,	*Ta.*
Ik ben niet bezig,	*Mtzalia.*
Een Konkommer,	*Kitri.*
Zonder onderſcheid,	*Uſarkepelo.*
Onrechtvaerdig,	*Uſamartlo.*
Zwak,	*Utzlaero.*
Ik navolge,	*Mekekepi.*
Scherp,	*Kalesuli.*
Koſtelijk,	*Tzviri.*
Zout,	*Marili.*
Meel,	*Pkuli.*
Een Zalving,	*Konv.*
Zonde,	*Tzotva.*
Een Paerd,	*Tzchani.*
Vervloekinge,	*Setzonepa.*
Manlijk,	*Kamartzepuli.*
Ongetrouwt,	*Uknro.*
Doet open,	*Kaage.*
Waerdig,	*Girſaar.*
Om hoog,	*Zeit.*
Het voorby gegane,	*Kaſtrul.*
Van 't begin,	*Tzinakan.*
Een opſchorzing,	*Taikonanti.*
Ontkenning,	*Aſia.*
Een Lam,	*Tzuchari.*
Stom,	*Muntzis.*
Ik ben ziek,	*Avatgopa.*
Heer,	*Tavati.*
Zilver,	*Vertzchali.*
Geld,	*Tetri.*
Een Ster,	*Maskula.*
Quaed,	*Tzuti.*
Ik vergete,	*Tamomiſgepa.*
Ik koope,	*Vigiti.*
Onteert,	*Upiſo.*
Onbevreeſt,	*Araſinia.*
Ooſt,	*Agmoſavali.*
Ik ſtelle,	*Tavatep.*
Diepte,	*Gema.*
Een Kikvorſch,	*Pangangi.*
Een Dooping,	*Monath.*
Zwaer,	*Mzimi.*
Ik bezware,	*Metznelepa.*
Konink,	*Chemptzipe.*
Koningin,	*Tetopal.*

Digitized by Google

Grusins a.b.c.
of Georgiaans.

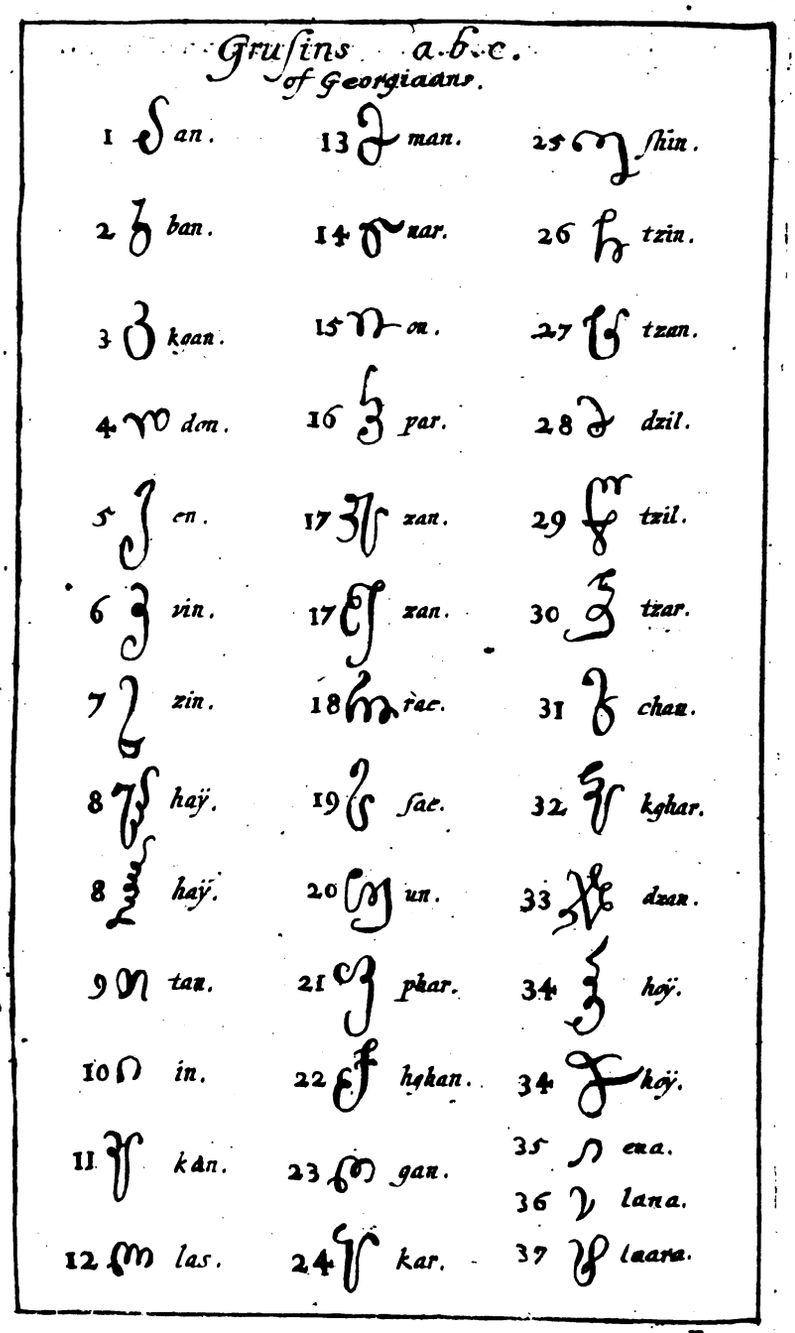

Koninksken,	*Patoniculi.*
Tol,	*Gapa.*
Vry,	*Tzikni.*
De Borſten,	*Tzutzu.*
Ik zuige,	*Motzvo.*
Quaed ſpreeker,	*Tzgevla.*
Schade,	*Atzgena.*
Ik zie aen,	*Nachva.*
Een Os,	*Chari.*
Helper,	*Miſole.*
Een Hokkelink,	*Chupo.*
Een Buffel,	*Honpeſi.*
Gras,	*Tzamali.*
Een Zegel,	*Petzeti.*
Een Berg,	*Mta.*
Avond,	*Sagamos.*
Ik kooke,	*Mochaſi.*
Een Broek,	*Mpchavi.*
Een Regen,	*Tzuma.*
Stank,	*Garo.*
Boter,	*Erpo.*
Zwaer,	*Mzimi.*
Diep,	*Gema.*
Een werp,	*Pinnchi.*
Hy queſt my,	*Matzgens.*
Het leven,	*Saconeli.*
Een ſtok,	*Tzochi.*
Ik hoeſte,	*Chochana.*
Zeeker,	*Tzesmarct.*
Hy draegt,	*Tutzi.*
Quellingen,	*Scantza.*
Een Schuitjen,	*Nani.*
Het mishaegt,	*Metznelepa.*
Een Autaer,	*Sacurtcheveli.*

Bewaringe, *Samgarculo.*
Dit is de naem van zekere vrucht, *Tzeremi.*
Een Ezel, *Vyri.*
Melk, *Rze.*
Een Huwelijk, *Cortzili.*
Schoon-zoon, *Sitze.*
Ik ben dartel, *Movtgan.*
Een Kat, *Cata.*
Verzilvert Tin, *Gvirs.*
Naekt, *Svuſechi.*
Zyt gegroet, *Cacmes.*
Buurman, *Mezobeli.*
Gelaen, *Itzili.*
Zichtbaer, *Tatgunti.*
Vol, *Sani.*
De Baerd, *Cvari.*
Een Vrouw, *Tsva.*
Ik worde oud, *Tavperti.*
Een Havik, *Cori.*
Een aerd van Kraenvogels, *Tgeri.*
De Maeltyd, *Satili.*
Een Geit, *Tcha.*
Datelijk of Snel, *Male.*
Zoet, *Ciprieli.*
De Tong, *Ena.*
Ik kerm, *Vitznop.*
Voorzichtig, *Tzcoviany.*
Ik buige, *Tavtzoce.*
Een Zwyn, *Gory.*
Een Letter, *Tzera.*
Schryft, *Tatzere.*
Ik verſtae, *Mitznop.*
Een Glas, *Tzica.*
Een Vrouw, *Tetacatzi.*
Ik keer wederom, *Tavipruno.*
Vel of Huit, *Petzu.*
De Duivel, *Esmacy.*
De Schoot, *Cuari.*
Tweemael getrouwt, *Camine.*
Tranen, *Rtzemli.*
Een Vinger, *Tditdi.*
Een Koey, *Sveli.*
Ik leene, *Caſeſche.*
Leent my, *Maſeſche.*
Slaende, *Calachuli.*
Meeſter, *Mexatace.*
Toont my, *Manachune.*
Aengebonden, *Secruli.*
Een Boom, *Che.*
Ik ſlae, *Tzema.*
Ik ontfange, *Tauchtep.*
Ik leze, *Tzanikiche.*
Waerom, *Ratome.*
Uiterſte Wil, *Anterzi.*
Bedelaer, *Ilacha.*
Kerkelijk perzoon, *Tauari.*
Ik bidde, *Tzartzi.*
Ik verdeile, *Kagopepine.*
Voor wie? *Visnan.*

Profijt, *Sarkepeli.*
Ik geve, *Moksem.*
Zonder, *Umiſo.*
My dorſt, *Mtzugurik.*
Een Knecht, *Sachuri* of *Muſa.*
En Tant, *Kpuli.*
Een Boog, *Sulti.*
Geeft my, *Mome.*
Ik kenne, *Tzaki.*
Sterk, *Tzaliani.*
Weſt, *Taſantleti.*
Een gift, *Etro.*
Een Joode, *Uria.*
Zwaer of bezwangert zijn, *Orſuli.*
Miskraem, *Ktziulepa.*
Zorg, *Nikri.*
Ik, *Me* of *Chma.*
Myne, *Tzeme.*
Hier is't, *Acaris.*
Een Beeld, *Sache.*
Vreedzaem, *Sutopas.*
Zoo dat, *Amteniſi.*
Aldaer, *Ica.*
Hy, *Iſi.*
De Kerk, *Sagtari.*
Ik kome, *Moti.*
Licht, *Sunpuki.*
Een Aelmoes, *Tzanalopa.*
Vryheit, *Mortzena.*
Hoop, *Kmeti.*
Ik bevele, *Kurutzam.*
Bevoorens, *Tzina.*
Ik doe, *Sacmita.*
Ik gedenke, *Machſopo.*
Zy, *Iſeni.*
Ik begrave, *Tauaſaplauep.*
Het ſchaemt my, *Mſchonia.*
Het is aengenaem, *Mataty.*
Schaemte, *Sirtzchuli.*
Uitſtekend, *Umeteſa.*
Ik onderzoeke, *Kaſintze.*
Uitlegginge, *Tarcmani.*
Onkoſten, *Sachartze.*
Bekentenis, *Mozgropa.*
Buiten, *Karet.*
Ontwaekt, *Tsilimogan.*
Heilige dag, *Ucme.*
Lof, *Kepa.*
Om hoog, *Zeita.*
Landſchap, *Sametzcho.*
Opneming, *Kinepa.*
Wy blijven hangen, *Ocheri.*
Aenkomende, *Mosruli.*
Ondervraginge, *Vactcho.*
Hier, *Aſre.*
Bereit, *Mzata.*
Lichtelijk of licht, *Atulia.*
Gezegent, *Curtcheuli.*

Ze-

Digitized by Google

Zegent,	*Acurtche.*
Schoon,	*Lamazi.*
Ik heb gevonden,	*Ucpone.*
Alleen,	*Nepnia.*
Gebeden,	*Lotzua.*
Overvloed,	*Nepopa.*
Gisteren,	*Kusenatzil* of *Casin.*
Een Vyand,	*Teri.*
Ik hebbe,	*Maes.*
Zuiker,	*Sacan.*
De linker zyde,	*Martzchena.*
Warm,	*Tzcheli.*
Paeren,	*Tzuchti.*
Een paer,	*Tzguli.*
Nydig,	*Momtomela.*
Schade,	*Ziani.*
Een Sop.	*Tzueni.*
Een Evenaer,	*Satzori.*
In de Schael leggen,	*Antzon.*
Opgesten,	*Cazile.*
Dieren,	*Tzrochaspi.*
Ik Schildere,	*Chatvari.*
't Leven,	*Tzchorepe.*
Levendig,	*Tzoschali.*
Ik omgorde,	*Martgia.*
Hoog Dag,	*Isuchatge.*
De Zon,	*Mze.*
De Zoon,	*Tze.*
Een Dag,	*Tge.*
Ik wete,	*Vitzi.*
Gerust zijn,	*Tatzoumtapi.*
De Zee,	*Zgua.*
Begraven,	*Tavisapluli.*
De Dood,	*Sictuly.*
Ik meine,	*Vetzop.*
Een wonderdaed,	*Sastzauli.*
Een Oom,	*Pitza.*
Hy wil,	*Unta.*
Ik wil,	*Manta.*
Grondslag,	*Niapik.*
Gods geleerde,	*Chtizmetgueli.*
God,	*Mchto.*
Godin,	*Gmerto.*
Gevoed,	*Sukani.*
Een Troon,	*Tichti.*
Een Dochter,	*Tzimikali.*
Genoeg doen,	*Akmap.*
Een Wierookvat,	*Sicmeveli.*
Razernye,	*Tzauri.*
Herdenke,	*Kachvops.*
Een Meir,	*Kary.*
Een Offerhande,	*Samchto.*
Ik aenschouwe,	*Chetan.*
Artz of Geneesmeester,	*Akimi.*
Ik geneze,	*Vitzamlep.*
Zweet,	*Opli.*
Priester,	*Griteli.*
Gelijk,	*Tzori.*
Gelijk maken,	*Kavatzorep.*
Medebroeder,	*Meori.*
Voetspoor,	*Cvali.*
De Hiel,	*Pranggi.*
Een Kleed,	*Capi.*
Zittende op een Paerd,	*Tzchevosani.*
Zittende beneffens een Paerd,	*Sezsepi.*
Een Kreeft,	*Kiportzchali.*
Dagelijks,	*Goltges.*
Zuiver,	*Tartzouli.*
Zit neder,	*Tatze.*
Ik zitte,	*Tatzsepi.*
t' Eenemael of geheel,	*Mitge.*
Nieuw,	*Achali.*
Ik brande,	*Taktzvi.*
De tyd,	*Tro.*
Lampen,	*Sanieli.*
Qualijk,	*Tzuti.*
Wel,	*Karikki.*
Een Mande of Korf,	*Kotori.*
De Zomer,	*Perepi.*
Goedheit,	*Kakopa.*
Een steel,	*Kolapoti.*
Pogginge,	*Utzura.*
Arbeider,	*Mosakme.*
Elendig,	*Namtzvara.*
Een Kameel,	*Akemi.*
Geen,	*Mitgasi.*
Een Oven,	*Turne.*
Een Klok,	*Ziri.*
Klok-luider,	*Samreklo.*
Verheiligen,	*Vakanonep.*
Een Touw,	*Konamli.*
Een Schip,	*Chomalti.*
Vuur-stooker,	*Menachsire.*
Brand-kool,	*Nachsiri.*
Het Hart,	*Kuli.*
Ik wachte,	*Vilotinep.*
Een Noot,	*Nikovi.*
Bequaem,	*Tzinti.*
Sleutels,	*Lusimari.*
Wilgeboom,	*Hatzali.*
Eikenboom,	*Tzapli.*
Een Stad,	*Tzicha.*
Verrader,	*Mzrachi.*
Ik legge,	*Tzevar.*
Hellen,	*Tantagma.*
Gelijk als,	*Rohora.*
Vervloekinge,	*Ristucha.*
Ik vervloeke,	*Kavristchep.*
Lijst of Register,	*Tantari.*
Wy komen af,	*Tzamova.*
Aftret,	*Tantagma.*
Verbetering,	*Camarte.*
Pissing,	*Pseli.*
Om laeg,	*Tapli.*
Een Kroes,	*Piala.*

Een volpryzing, *Nepa.*
Een Slot, *Silamandro.*
Warmte, *Siſtzche.*
Winſt, *Savna.*
Koorn-ſchuur, *Samolero.*
Eidele eer, *Pariſepel.*
Doorgravinge, *Sererva.*
Gehoorende, *Kurumſak.*
Woekenaer, *Sovneli.*
Duivels hooft, *Tanſachæran.*
Aenporder, *Mepoſtane.*
Een Wyngaert, *Venachi.*
Een groote Zeeviſch, *Teozi.*
Een Richtſnoer, *Aconri.*
Hoorens, *Rca.*
Ik Eere, *Taaſche.*
Een Hooft, *Tavi.*
Werk, *Tpoſtani,*
Gevaer, *Setzuchepa.*
Zijn gevoeg doen, *Miva.*
Geſchrei, *Tirili.*
Ik gae, *Kavakovep.*
Een Sleutel, *Klyte.*
Een Dief, *Kurti.*
De Buik, *Mutzeli.*
Ik zie aen, *Chetan.*
Rood, *Tziteli.*
Straffinge. *Tzotzocheti.*
Een Zuil, *Sveto.*
Luts of knoop aen een Kleed, *Gili.*
Ik ſlaep, *Vitzine.*
Ik Heilige, *Vaziarep.*
Een Been, *Tvali.*
Zwemming, *Surk.*
Verdeiling, *Tzera.*
Een Knoop, *Secruli.*
Kort, *Mokle.*
Een Lans, *Supi.*
Een Pen, *Kalimi.*
Een Maegt, *Koko.*
Een Jong-man, *Pitzo.*
Verwaerdigen, *Momzanti.*
Arbeid, *Kazartze.*
Menſchen drek, *Nechu.*
Een vet Menſch, *Kuavi.*
Een Lichaem, *Tani.*
Een Zeef, *Satzeri.*
Waerelds, *Eris.*
De Waereld, *Kogana.*
Ik voere, *Zitan.*
Een Quartel, *Tzgeri.*
Geluit, *Anzanta.*
Een Boon, *Tzertzu.*
Het Tolhuis, *Pazi.*
Ik ruſte, *Movigale.*
Kreupel, *Kotzki.*
Doof, *Ugro.*
Ledig, *Putzi.*
Hy ſcheid iets, *Moftzar.*

Ik roepe, *Tavitzachep.*
Wyn, *Gvino.*
Vermenging, *Kunepe.*
Ik houde, *Tavitzire,*
Vleeſch, *Chortzi.*
Een bedde, *Satzoli.*
Ik ophange, *Tzavartepi.*
Een Rechter, *Moſamartle.*
Koorn-ſchuur, *Kcheri.*
Ik heb gezondigt, *Setzote.*
Kout, *Tziroa.*
Look, *Chachvi.*
Ik kloppe, *Tzema.*
Bedekt of geheim, *Tzumat.*
Verbergt, *Taonmale.*
Een Kam, *Savirtchali.*
Ik kamme, *Taivartchep.*
Perſik Appel, *Pia.*
De Jacht, *Sanatiro.*
Hars, *Traki.*
Een vloey, *Gogo.*
Omheining, *Taſanaganj.*
De zyde, *Metzepari.*
Een Kan, *Kiſa.*
Een Haes, *Nurtguli.*
Olie, *Zetti.*
Een Meir, *Orme.*
Aenſpraek, *Chma.*
De Lippe, *Suki.*
Ik ſpreek, *Ketge.*
De Kerk-dienſt, *Tzirva.*
Een dood Lijk, *Ratzili.*
Ik vryve, *Tavatnep.*
Een Bekken, *Taſti.*
Een Leeuw, *Lomi.*
Een Moeras, *Mintori.*
Ik eindige, *Tzota.*
Hooft-haair, *Kua.*
Staende water, *Tipa.*
Lywaet, *Kanapi.*
Reden, *Aggariſi.*
Een woord, *Sitga.*
Ik waſſche, *Vetzom.*
Ik worde gewaſſchen, *Vapanep.*
Een Blom, *Govili.*
Een Wolf, *Mneli.*
Ik worde bedroeft, *Mepralepa.*
Zotlijk, *Semtzzary.*
Een Kok, *Zareuli.*
Een Tovenaer, *Kutiani.*
Ik beſmette, *Tzavatzo.*
Ik hebbe geen Haair, *Viſuglap.*
Te gelijk, *Ertat.*
Vergadert, *Mokripe.*
Ik bevlytige, *Viſtzavle.*
Metgezel, *Motzape.*
Zalig, *Natars.*
Lang, *Kotzeli.*
Ver af, *Sori.*
Goud, *Okro* of *Sugli.*

Ink,

Digitized by Google

Ink,	*Tma* of *Melani.*
Huis-houwſter,	*Pepia.*
Moeder,	*Teta.*
Een Handſchoen,	*Sachelo.*
Padde-ſtoel,	*Soko.*
Aenkundiger,	*Macharepelo.*
Hals-dekzel,	*Siſtauli.*
Een Paerl,	*Mnekaliti.*
Een getuige,	*Motzam.*
Een beuzelaer,	*Chumari.*
Een Oog,	*Tvali.*
Wreed, Bloed-gierig,	*Sischliani.*
Zwart,	*Sanvi.*
Een Mes,	*Tana.*
De Vuiſt,	*Mterepi.*
Groot,	*Titat.*
Ik worde dronken,	*Memtralopa.*
Ik deile,	*Kagopep.*
Verdeiling,	*Katenta.*
Binnen,	*Sieni.*
Te midden,	*Tzeli.*
Middag,	*Svatge.*
Vervorming,	*Periſvalop.*
Zyde,	*Apruſum.*
Met U,	*Sentana.*
Ik meete,	*Tatvalep.*
Een Maend,	*Tve.*
De Neus,	*Tchuri.*
Klein,	*Patara.*
Een Appel,	*Vilaparakop.*
Loot,	*Tgunia.*
Een Monnik,	*Marto.*
Een Muil,	*Tzori.*
Knevels,	*Lvaſi.*
Moſt,	*Matzari.*
Een Vlieg,	*Puzi.*
Een Molen,	*Tziskuli.*
Een Baer-moeder,	*Muteli.*
Ik bidde,	*Kakzartos.*
Een Jongeling,	*Gmartzuli* of *Metzipuli.*
Een Doode,	*Mktari.*
Water,	*Tznali.*
De Nieren,	*Tzatza.*
Ik vaſte,	*Vimarchep.*
Vaſtinge,	*Marucha.*
Ik ſpoele af,	*Taupane.*
Overwinning,	*Taſtza.*
De Nacht,	*Gami.*
Een Bruid,	*Rzali.*
Ik ſlaep,	*Metzenepe.*
Een Nagel,	*Neki.*
Een Wet,	*Kanoni.*
Verſtand,	*Picri.*
Nu,	*Atzna.*
Ik koope in,	*Karvigite.*
Een vreemt Menſch,	*Utzchokatzi.*
Een bekende,	*Kamchmari.*
Ik ontdekke,	*Kartauchonrep.*
Ik raeke aen,	*Melchine.*
Ik verteere,	*Tanchartzip.*
Ik zende in ballingſchap,	*Kartakarku.*
Hout,	*Seſa.*
Ik verwekke,	*Kavakutze.*
Een Scheer-mes,	*Samartipeli.*
Ik ſchrape,	*Mopartzan.*
Ik legge uit,	*Mopchep.*
Een Huis,	*Ouxli.*
Geheel,	*Soola.*
Alle,	*Kvele.*
Laken,	*Sultzota.*
Snachts,	*Golgami.*
De Herzenen,	*Tviga.*
Het is gelijk,	*Kavs.*
Ik bekenne,	*Agugiarep.*
De ſlaep,	*Sizmari.*
Een naem,	*Sachela.*
Edik,	*Tzmari.*
Op de Markt,	*Karet.*
Van achteren,	*Ukana.*
Wie,	*Romeli.*
Waer,	*Sata.*
Een Berg,	*Zami* of *Mta.*
Gramſchap,	*Riſcha.*
Een Schouwſpel,	*Chilva.*
Eetluſt,	*Mtoma.*
Een Hen,	*Katami.*
Een ronde Schyf,	*Opoli.*
Manlijk Teel-lit,	*Ggorepi.*
Zoo menigmael,	*Ramtenitzer.*
Hoe veel,	*Ramteni.*
Wal,	*Rametu.*
Bereit,	*Mzata.*
Den Hemel,	*Tsiſata.*
Een Oog,	*Tvali.*
De Tanden,	*Kpicheti.*
Een Slang,	*Koveli.*
Een Vuur,	*Ekidna.*
Neen,	*Ara.*
't Gezicht,	*Peri.*
Ik gae,	*Tzaval.*
Ys,	*Givna.*
Een Spel,	*Tamaſi.*
Een Veld,	*Pitzi.*
Ik worſtele,	*Seitzite.*
Oud,	*Tzveli.*
Wederom,	*Kitev.*
Een ſtok,	*Pilo.*
Lywaet,	*Samoſeli.*
Peſt-ziekte,	*Szami.*
Alles,	*Gvelta.*
Ik Trouwe,	*Sertav.*
Een geeſtelijke Dogter.	*Chutzitzoli.*
Een Prieſter,	*Chutzeſi.*
Muilen,	*Maſaia.*
Het Paradys,	*Samotche.*
Bevolen,	*Samoutvali.*
Een Venſter,	*Tagtza.*

Digitized by Google

Ik vrage, *Kvechotze.*
Een verdichtzel, *Zgapar.*
Wonderlijk, *Utzcho.*
Vertroosting, *Nolcesinitzemli.*
Stoutheit, *Katnierepa.*
Maegdom, *Kartzulopa.*
Zuiver, *Kartzmintuli.*
Vader, *Mamepo.*
Vertrapt, *Tasmuli.*
Ik worde dik, *Kasuctepi.*
Ik reize, *Tzamochtepi.*
Ik verstae, *Mesmes.*
Ik hongere, *Msia.*
Over, *Kagma.*
Een Patrys Vogel, *Kakapi.*
Priester, *Papa.*
Overtollig, *Pevri.*
Hovaerdig, *Ampertuani.*
Ik ontfange, *Avige.*
Het voorlede Jaer, *Sarsan.*
Ik onderslae, *Katzete.*
Verdraeit, *Kaprina.*
Een Haen, *Kamali.*
Een Steen, *Kua.*
Een Kasuffel, *Olari.*
Ik valle, *Tavtzi.*
Een Put? *Tza.*
Ik gae, *Tzavil.*
Kley, *Talachi.*
Een loop, *Arpili.*
Ik smoor, *Taitziro.*
Een Elle, *Atli.*
Ik roove, *Tavitzi.*
Naerstig, *Martzoni.*
Een Kan, *Kuenri.*
Droevig, *Kotzinili.*
Ik bedroeve, *Mzari.*
Drank, *Sasmeli.*
Ik drinke, *Suam.*
Ik geloof, *Tzams.*
Getrouw, *Erthuli.*
Geloof, *Rtzulu.*
Een Schepzel, *Tampitapi.*
De zyde, *Parto.*
Breeder, *Pevrat.*
Een t'zamenvoeging, *Tatznili.*
Ik ontbinde, *Kaatavo.*
Ontbonden, *Katavepuli.*
Ryk, *Penrimkonesi.*
Ik wurge, *Tavartzo.*
Een Voet, *Pechi.*
Een Herder, *Metzuchari.*
Wie, *Vina.*
Een Hemt, *Periggi.*
Oorlog, *Sepma.*
Quaed, *Porotis.*
Arbeid, *Mthivali.*
Ik Hoerere, *Movtgin.*
Vuil, Morzig, *Motgnuli.*

Ik worde rood, *Tziteli.*
Hoe veel, *Ramteni.*
Ik wandele, *Viarepi.*
De Deur, *Kari.*
Klootzak, *Tzurtani.*
Een wind, *Kvutzi.*
Verkoopinge, *Kangiti.*
Een Vogel, *Tziti.*
Waer, *Sat.*
Een Hoer, *Prachi* of *Pozi.*
Een Koopman, *Vitzari.*
Een zaek, *Sakoneli.*
Handelbaer, *Tzgopili.*
Groen, *Tzvani.*
Ontsteking, *Kassivepa.*
Schapen, *Tzuchari.*
Voornamentlijk, *Tzina.*
Eerder, *Utzin.*
Gebeden, *Lotzva.*
Ik roepe, of noeme, *Pitizop.*
Ik bidde aen, *Tagonitzem.*
Bevolen, *Mpzanepi.*
Aenzicht, *Sachi.*
Aenbieding, *Sepisgver.*
Propheet, *Tzinassarmetgelo.*
Ik achtervolge, *Moutziep.*
De eerste, *Pirveli.*
Arm, *Ganpi.*
Dikmael, *Chsirat.*
Een Toorn, *Koski.*
Afgeleeft, *Kalavani.*
Ik steeke aen, *Kavatzchelep.*
Nieuwe Vrucht, *Chili.*
Een Roede, *Tzo.*
Ik slae, *Tavchiep.*
Een Wortel, *Tziri.*
Een Erwete, *Mochonta.*
Een Roos, *Vartin.*
Radys, *Polokin.*
Laken, *Tzochin.*
Granaet-appel, *Protzenle.*
Ik snork, *Kantzanrep.*
Heilige dag, *Sapati.*
Pyl, *Isari.*
Een Boog, *Sulti.*
Een zaksken, *Tomara.*
Het Toom, *Aguri* of *Unakir.*
Een Plank, *Pitzar.*
Vuiligheit, *Talpepi.*
Zalpeter, *Sapun.*
Ik bluste uit, *Taipsep.*
Ik Speele, *Tvare.*
Een Kasjen, of Koffertjen, *Kolopi.*
Een Boog, *Zintugi.*
Een Teeken, *Usani.*
Yzer, *Rkina.*
Een Rug, *Ate.*
Naby, *Achlo.*
Terwe, *Chorpali.*

Brood,

Digitized by Google

Brood,	*Puri.*
Zwygt,	*Tatzumti* of *Sule.*
Een Trap,	*Kipe.*
Een opening,	*Kachetka.*
Een Egel,	*Tzapga.*
Menſchen drek,	*Tzigneri.*
Paerde meſt,	*Nechvi.*
Alleen,	*Skaſi.*
Ik graeve,	*Mopchari.*
Ik dekke,	*Tanchure.*
Een Dak,	*Sachuran.*
Een Boor,	*Etzo.*
Een Schaduwe,	*Tztili.*
Een Gevangen,	*Tuge.*
Een Touw,	*Sapeli.*
Een School,	*Sastzavcho.*
Duiſternis,	*Gami.*
Ik doode,	*Moklan.*
Een Worm,	*Tzia.*
Een Sweep,	*Piri.*
Een Hond,	*Zagli.*
Een Degen,	*Chmali.*
Zaed,	*Dcoli.*
Breukachtig,	*Puſiani.*
Zuiver,	*Katzmintili.*
Een Huis,	*Sachli.*
Een Breuk,	*Tzveti.*
Een Kruis,	*Tzvari.*
Nat,	*Kasrili.*
Eng,	*Vitzro.*
Ik ſtae,	*Tkavar.*
Ik zende,	*Kaukanne.*
Gezonden,	*Kakzanili.*
Ik beveſtige,	*Tatzertep.*
Vaſt,	*Kamakripuli.*
Gekroont,	*Kirkunoſani.*
De Mond,	*Piri.*
Een Weg,	*Kza.*
De Straet,	*Lipi.*
Een Neef,	*Kanagopi.*
Onwetenheit,	*Sentopa.*
Een Vyge-boom,	*Legovi.*
Een Metgezel,	*Amchanki.*
Ik trekke,	*Katzem.*
Slae dood,	*Moukte.*
Een Spons,	*Gurpeli.*
Ik veege af,	*Mochotzo.*
Verſche Eyeren,	*Erpokvertzchi.*
Ik ſcheure,	*Tavape.*
Het is genoeg,	*Egopa.*
Behouden,	*Tzchonta.*
Geheel,	*Sula.*
Zaligmaker,	*Matchoari.*
Orde,	*Tzeſi.*
Vraeg,	*Tila.*
Een Graf,	*Saplavi.*
Volmaekt,	*Katavepuli.*
De veertigſte,	*Marchva.*
Een Konſt,	*Sachelo.*
Een Snyder,	*Memaſe.*
Ik ſpotte,	*Vilagpop.*
Spotternye,	*Lagapi.*
Gebroken,	*Katechili.*
Veilig,	*Tzuli.*
Een Pot,	*Kizopi.*
Een Ketel,	*Tzintzari.*
Een Pan,	*Tapa.*
Eer,	*Paſi.*
Een Schuddinge,	*Tapertge.*
Ik ſchiet met Pylen.	*Taperte.*
Plaetzelijk,	*Sepluli.*
Zoo veel mael,	*Amtenitzer.*
Het Turkſche Ryk,	*Sitatro.*
Beſchietinge,	*Simgari.*
Groot,	*Titi.*
Een Tafel,	*Trapezi.*
Zot,	*Kiozi.*
Loopt,	*Irpine.*
Drieheit,	*Simepa.*
Ik verſlijte of vryve,	*Kaleſe.*
Ik keere wederom,	*Moprunteni.*
Ik gae rondsom,	*Koprunte.*
Een gat,	*Nachroti.*
Aengenaem,	*Achali.*
Ik worde geſmaed,	*Vaninep.*
Heil,	*Simteche.*
Een Zoon,	*Suli.*
Ik kan,	*Gonimaks.*
Ik trede,	*Tzava.*
Een Knecht,	*Sachuri.*
Daer na,	*Merme.*
Ik weve,	*Moxan.*
Hoog,	*Magla.*
Verhooging,	*Amaglepa.*
Onder,	*Taplitam.*
Een zaek,	*Sakme.*
Eetbaer,	*Tzameli.*
Een Dis-gerecht,	*Satzamati.*
Het ſchynt,	*Chetawv.*
Linze,	*Seſpi.*
Vergift,	*Schami.*
Ik worde gekleed,	*Tzeitzi.*
Ik vliede,	*Keſpara.*
Mes-ſchede,	*Karkaſi.*
Vriendſchap,	*Monſaipopa.*
Ik veege af,	*Maſiſep.*
Ik Vreeze,	*Siſi.*
Luchts geſtaltenis,	*Gela.*
Ik zwelle,	*Taperuli.*
Voorzichtig,	*Tzkonianat.*
Wynbraeuwen,	*Tzarpi.*
Dun,	*Gepia.*
Vluchteling,	*Kaparuli.*
Ik beware,	*Sevirach.*
Een Kus,	*Kotzna.*
Een Blad,	*Mokepini.*
Ik blaeze,	*Peraus.*
Een Neſt,	*Pute.*

Digitized by Google

Ik roepe,	*Taitzachep.*
Het Licht,	*Niteli.*
Vuur,	*Tzeſchili.*
Ik verlichte,	*Vinatlep.*
Overgooten,	*Takarkuli.*
Ik groete,	*Mokitucha.*
Ik ben blijde,	*Kabuchir.*
Verwoeſt,	*Taxeuli.*
Ik zoeke,	*Vetzep.*
Keyen aen den Oever,	*Mekuape.*
Kooper,	*Spilentzi.*
Van Kooper gemaekt,	*Kuapi.*
Onderſte,	*Tapali.*
Ik vergae,	*Tavkarkiepi.*
Ik ſchenke,	*Vitzukep.*
Een dronkaerd,	*Molchine.*
Beloop,	*Chazi.*
Lippen,	*Tutzi.*
Winter,	*Zamtari.*
Een Weduwe,	*Ukmro.*
Een Hand,	*Cheri.*
Een Gans,	*Pati.*
Hoozen,	*Chelſachos.*
Giſteren,	*Kuſin.*
Sneeuw,	*Tovli.*
Verſch,	*Motpile.*
Zoeter,	*Megori.*
Ik vertoorne,	*Katzavrepi.*
Dik,	*Mſchuli.*
Verhooging,	*Vitamaſep.*
Gezelſchap,	*Mazgari.*
Gekookt,	*Mtugare.*
Gras,	*Tiva.*
Hooy,	*Metzirepa.*
Schuld,	*Valis.*
Een Jaer,	*Tzelotzati.*
Goud,	*Okro.*
Verguld,	*Mogitluli.*
Goud-ſmid,	*Okrosmizetelo.*
Een uitgieting,	*Tzkarat.*
Giet,	*Taaſche.*
De grond,	*Mitza.*
Ik verkeere,	*Tavatnop.*
Een Stad,	*Sopeli.*
Een Kamp Lands,	*Gana.*
Ik ſcheide, of verdeile,	*Kagopep.*
Een Tang,	*Kokrati.*
Zanger,	*Kalopeli.*
Een Viſſcher,	*Metenti.*
Een Viſch,	*Tevzi.*
Een Logen,	*Tguli.*
Een Vlo,	*Magali*, of *Rtzigili.*
Ik raeke aen,	*Vitchuep.*
Gekookt,	*Semtzvir.*
Een Luis,	*Tichi.*
De Ziele,	*Suli.*
Kout,	*Krili.*
Brood,	*Puri.*
Een Puiſt,	*Muni.*
Een Vuur,	*Zami.*
Een Uurwerk,	*Zamni.*
Gelijk als,	*Rokora.*
Tot hier toe,	*Akamti.*
Het helpt,	*Arkepo.*

NAMEN DER GETALLEN.

Een,	*Erti.*
Twee,	*Orti.*
Drie,	*Sami.*
Vier,	*Otchi.*
Vyf,	*Chuti.*
Zes,	*Euxi.*
Zeven,	*Suti.*
Acht,	*Rvi.*
Negen,	*Tzchra.*
Tien,	*Ati.*
Elf,	*Tertmeti.*
Twaelf,	*Tormeti.*
Dertien,	*Tzameti.*
Veertien,	*Totchmati.*
Vyftien,	*Tchutmeti.*
Zeſtien,	*Texumet.*
Zeventien,	*Tzutmeti.*
Achtien,	*Trubameti.*
Negentien,	*Tzchrameti.*
Twintig,	*Otzi.*
Dertig,	*Otzitaati.*
Veertig,	*Ormotzi.*
Vyftig,	*Ormoſtavti.*
Zeſtig,	*Samotzi.*
Zeventig,	*Samoſtaati.*
Tachèntig,	*Otchmotzi.*
Negentig,	*Otchmoſtavti.*
Honderd,	*Aſi.*
Twee honderd,	*Oraſi.*
Drie honderd,	*Samaſi.*
Vier honderd,	*Otchaſi.*
Vyf honderd,	*Chotaſi.*
Zeven honderd,	*Sutaſi.*
Acht honderd,	*Rviaſi.*
Negen honderd,	*Tzchraaſi.*
Duizend,	*Ataſi.*

NAMEN DER MAENDEN.

Maert,	*Marti.*
April,	*Aprili.*
Mey,	*Maiſi.*

Ju-

Digitized by Google

Juny,	*Uniſi.*
July,	*Uliſi.*
Auguſtus,	*Auguſtoſi.*
September,	*Sektemper.*
October,	*Oktemper.*
November,	*Noeper.*
December,	*Tektemper.*
January,	*Jenuar.*
February,	*Tepervar.*

BERICHT,

Nopende de Georgianen, *daer onder begrepen de* Mengrelers, *beneffens de verdeilinge hunner Landſchappen, zoo my, in 't Jaer zeſtien honderd vier en tachentig, uit* Konſtantinopolen *is toegezonden.*

DE *Georgianen* zijn verdeelt (volgens dit bericht) in vyf Landſchappen; als *Mingrellia, Gouria, Imerelia, Cartlen*, en *Kaketen.*

1 *Mingrellia*, is althans beheerſcht van *Leon Badoni.*

2 *Gouria*, word beſtierd van *Simeon.*

3 *Imerelia*, word beſtierd van Meppe, of Prins *Georgio.*

4 *Cartlen*, } worden beheerſcht door
5 *Kaketen*, } *Teimouras.*

Leon Badoni heeft den Prins van *Cartlen*, genaemt *Luarzaf*, verjaegt, wiens Zuſter *Teimouras* heeft getrouwt.

De Konink van Perſien hadde de Landſchappen van *Cartlen* ingenomen, en *Luarzaf* gevangen gezet, de welke zonder Kinderen overleden zijnde, heeft *Teimouras*, het Land den Perſianen weder afgenomen.

Teimouras, en *Luarzaf*, zijn van't geſlacht der Pancratianen.

Leon Badoni, is van den Huize der Tatianen.

Georgio, is van het geſlacht der oude Meppen.

Simeon, is van 't geſlachte der Kurielen.

Mingrellia, Gouria, Imerelia, zijn onder de beſcherming der Turken, en betalen Schatting in Was, en Linnen, van weinig waerde.

Cartlen, en *Kaketen*, ſtonden wel eer (zegt dit bericht) onder den Perſiaen: en alle drie of vier Jaren quamen'er Gezanten uit Perſien, en de Princen van dat Land zonden eenige Jongetjes en Dochtertjes, tot Schatting na Perſien.

De Konink van Perſien zond haer daer tegens giften van Zadels, Toomen, Tenten, Kleeren, en Paerden: maer tegenwoordig voerd *Teimouras* zomtyds oorlog tegens de Perſianen.

Zy zijn al te zamen van de Griekſche Godsdienſt, en hebben een Tale, die men de *Iverſche* noemt, van't Land dat eertyds *Iveria* genaemt wierde. Die van *Mingrellia* hebben een Tale, een weinig van de zelve verſchillende.

Zy waren van ouds onder de Patriarchen van *Antiochia.* Tegenwoordig hebben ze zich van malkander geſcheiden, en hebben een Aerds-biſſchop, die gemaekt word van alle de Biſſchoppen, dezer vyf Landſchappen, die het Hooft is, en als haer Patriarch, gelijk de Aerds-biſſchop van *Cypren*, en word bygenaemt *Catholicus.*

Mingrellia of *Mengrelia*, is de magtigſte van de vyf Landſchappen, en kan veertig duizend Man in 't Veld brengen; *Gouria* twaelf duizend; *Imeria* of *Imerelia* twintig duizend; *Cartlen* twaelf duizend; en *Kaketen* zes duizend.

Teimouras kan 's Jaers inkomen hebben duizend pakken Zyde.

Cartlen heeft eenig inkomen van Zout uit het gebergte.

Gouria is arm, insgelijks *Imerelia*, en heeft weinig inkomſt, en doet ook weinig onkoſten. d'Onderdanen zijn ten kryg gehouden op te trekken, mids zich zelven, of hun eigen Land, alleen te beſchermen. Hun wapens zijn Degens, Lancien, en Boogen; zy gebruiken Pantzers, hebbende geene Roers noch Geſchut; als alleen *Teimouras* heeft eenige weinige Schutters, maer meer om daer mede te pronken, als anders zich daer van te bedienen. Zy zijn goede Zoldaten; dragen een hoorn vol zwart vergift, daerze haer Pylen mede beſtryken, die doodelijk zijn, hoe klein de wonde ook is. De Pylen zijn groot; de Boogen drie vingers breed, op de Turkſche wyze.

De *Mingrelliers*, *Gouriellen*, en *Imerellen*, zijn meeſten deels Voet-volk: hun Land is bergachtig.

De *Cartlinen*, en *Kaketinen*, zijn meeſt Ruiters, hun Land is plat en effen.

Volgt een verdeiling van *Georgia*, zoo my van een Weſter-Chriſten, die zich een wyl aldaer, in den Jare zeſtien honderd zes en zeven en tachentig, had opgehouden, toegezonden is: waer by het zelve in drie deelen is verdeelt, zoo dat het ſchynt deze Landen zomtyds, noopende de verdeilinge, verandering onderhoorig zijn, ter behagen van den geenen die de Heerſchappye voert, of wel na het begrip der Schryvers, en Reizigers.

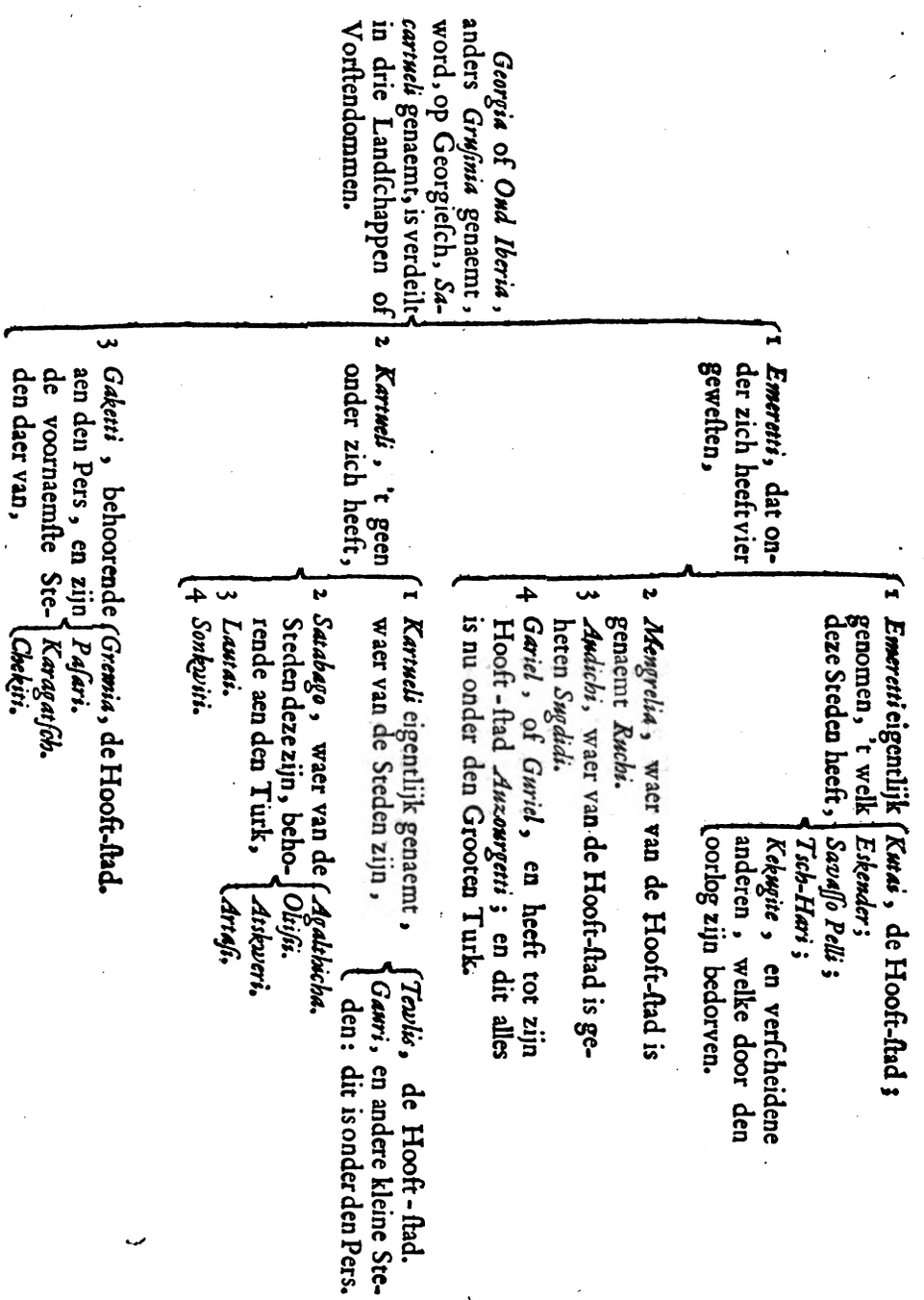

Van *Georgia* ſpreekt den Baron *Majerberg* in zijne Moskoviſche Reis-beſchryving, op dezen zin.

Iveria of *Iberia*, dat *Georgia*, of, op Turks, *Gurgiſtania* genaemt word, legt beweſten *Mengrelia*, oulinks *Colchis* geheten; beooſten *Sirvania*, van ouds *Media Atropatia*; benoorden het Kaukaſeſche gebergte, en 't oud *Albania*, nu by de Circaſſen bewoont; ten Zuiden aen *Groot Armenie* of *Turcomania*.

In deze Landſchappen hebben van ouds, en byzonder omtrent het Jaer twaelf honderd veertig, veele Chriſten-koninkskens geheerſcht, doch zijn met de Eutichſche Ketterye beſmet geworden, welke maer een natuur in den Zaligmaker *Jeſus Chriſtus* ſteld. In de voorgaende Eeuwe, wanneer de Perzen en Turken ſcherpe kryg tegen malkander voerden, zijn zy geſcheurd geworden; veele kleefden den Turk, en noch meer den Pers, dien zy Schatting betaelden, aen: en om te aengenamer den geenen te zijn, wien zy gehoorzaemden, en daer zy onder ſchoolen, hebben veele van hun het Chriſtendom verlochent, en het Mahometaensdom aengehangen, zoo dat 'er heden naeuwlijks eene Vorſt aldaer gevonden word, welke de Chriſtelijke Godsdienſt belijd.

Behalven de Steden *Gori*, *Grim*, *Caiham*, *Somka*, bezaten zy *Tiflis*, van ouds

Jur,

Jaer, daer de Rivier *Cirus* langs loopt; welke, ſchietende uit het Armeniſche gebergte, geheel *Georgia* en *Sirvania* doorſnyd; vallende by de Stad *Ciavat*, in de *Araxes*, en zoo in't Kaſpiſche Meir. De Moskoviten noemen deze Vorſten *Cartaliniſche* en *Gruſiniſche Tzaeren*. Zy zijn meeſt onder de gehoorzaemheit der Perzen; ſlaende ook met zijn Teeken of Wapen de Munt: hebben onlanks veel wederwaerdigheden van den zelven uitgeſtaen, zoo dat zy hulp van hunne Tzaerſche Majeſteiten verzochten; welke ook op haer verzoek, en in haer voordeel, een Gezantſchap na Perſien hebben gezonden, waer door het Perſiaenſche Jok eeniger maten is verzacht.

In 't Jaer zeſtien honderd vier en vyftig heeft de Pers hen de Koemikken, die woonachtig zijn tuſſchen haer en *Media Atropatia*, herkomſtig van de Oevers der zwarte Zee, op 't lijf geſchud, die haer jammerlijk hebben verwoeſt: wes *David Temraſciowick*, die toen daer noch als Chriſten Vorſt heerſchte, zijn Zoon *Nicolaes* na *Moskou*, om hulp tegen Perſien, ſchikte, aen *Tzaer Alexei Michailowits*: deze omhelsde het Ruſſche Geloof. Zijn Tzaerſche Majeſteit zond dan veele Prieſters derwaerts, om aldaer het Chriſten Geloof te ſtyven; doch de Pers viel in 't Land, en kreeg *Alexander* gevangen, Broeder van *David*, die, na *Davids* dood, terwyl *Nicolaes* afweezig was, het beſtier der heerſching in handen had gekregen; ſluitende den anderen uit het gebied; welke, zoo gezegt word, zich noch heden in * *Terki* zoude ophouden. Deze Vorſten geven voor, zich uit de ſtam van Konink *David* te zijn geſprooten. Dus verre uit *Majerberg*.

* Namentlijk, ter tyd als de Keizerlijke Gezant Majerberg in Moskou was, op 't Jaer zeſtien honderd een en zeſtig.

De Franſche Land-beſchryver *Martini*, teld voor Georgiſche Steden, *Cori*, *Scander*, en *Gliſca*: en dit, zegt hy, is het *Oude Iberia*.

De Georgianen korten hun haair tot aen de ooren: ſcheeren den baerd niet, maer ſnyden't haair met ſchaeren af. Hebben geen gedrukte Boeken; doch wel eenige geſchrevene Oudvaders, den Bybel en Verhael-ſchriften van hun Land. Haer leven is op de Perſiaenſche wys, zoo als ook bykans hun Huizen zijn. Zijn yverig en overgeloovig in hun Godsdienſt: groot van geſtalte, wel gemaekt, en met Arends-neuzen. Zy hebben driederlei § Alphabet, groot, klein, en middelbaer; doch alle van byzonderegedaente der Letteren, die malkander ganſch niet gelijken: ieder Alphabet heeft in de dertig Letteren.

Martini.

§ Het is wel waer dat 'er onderſcheidene Alphabetten zyn; edoch 't geene boven is vertoont, meeſt altoos by hun word gebruikt.

Deze Volken hellen zeer licht aen het Mahometaensdom, om dat zy een gevoelen hebben, in 't gemoet, hun Geloof te konnen, en vermogen te behouden, of ſchoon zy uiterlijk dat van Mahomet aenhangen.

Garcias de Silva Figueroa zegt, dat in zijn tyd, te weten, in 't Jaer zeſtien honderd twintig, als hy te *Schiras* in Perſien was, daer zag gevangen brengen *Begun*, Princeſſe of Koningin van *Ooſt-Georgie* of *Gurgiſtan*, dat het oude Aſiſche *Albania* is: beneffens deze had *Schach Abas* twintig duizend Menſchen uit *Georgie*, alle Chriſtenen, in gevankenis weg gevoert; die, voor 't meerendeel, naderhand tot Slaven zijn gemaekt, en hun Geloof hebben verzaekt. Beneffens haer, had dees Perſiſchen Konink twee Jongetjes, van acht of negen Jaer, mede betrapt, en vervoert, 't geene hare Kinds Kinderen waren, en Zoonen van *Tamaras*, of *Teimouras*, heerſchende Georgiaenſch Vorſt in *Cartlen* en *Kaketen*, die het ontſnapt was.

Deze Georgianen wierden, behalven dat veele tot Slaven zijn gemaekt, alom in de Landſchappen van Perſien verſtrooit en geplant; gelijk tot *Mahin*, daer een ſterke Volk-planting van hen neder wierd gezet, die zeer armelijk leefden. Onder deze vond men mede een groot getal Cirkaſſiſche Chriſtenen, die, om den Burgerlijken twiſt te huis te myden, en zich aen geene partyſchap willende binden, op de grenzen van *Georgia*, dicht aen Perſien gelegen, hadden neder gezet; van waer zy vervoert wierden met de Georgianen boven gemelt, na dat haer land door *Schach Abas* was verdelgt. Dus ver uit *Figueroa*.

De Cirkaſſen die Chriſtenen zijn, woonen 't naeſt aen de zwarte Zee, maer zijn nu zoo verflaeuwt in 't geloof, dat men daer van naeuwlijks overblijfzelen ziet, en niets als eenige uiterlijkheden.

Onder de naem van *Georgia*, by veele Schryvers en Volken, *Mengrelia* mede word begrepen, en zulks geacht daer van een afdeiling te zijn, zoo als het ook waerlijk al van ouds een Landſchap is geweeſt: gelijk by het bovenſtaende Konſtantinopolitaenſche bericht mede is te zien.

De Perſianen, om de Vorſten in *Georgia* aen hun verbonden te houden, vereeren die met Eer-ampten, tot *Iſpahan*; daer groot genot van komt, die zy door anderen laten bedienen.

Uit *Gamron* in Perſien word my het volgende, aengaende deze Volken bericht.

Het Ryk of Landſchap van *Georgia* begrypt verſcheide Vorſtendommen, elk op zijn zelven ſtaende, maer nu al voor veele Jaren ten meerendeele onder den Konink van Perſie gebragt, van de welke ik verſcheide Princen en Edelen aen 't Hof in *Iſpahan* heb ontmoet, zijnde Chriſtenen; en zoo zijn mede die van *Mengrale*, hun eigen Meeſter, doch kort voor mijn vertrek van *Iſpahan*, had den Konink een

der Princen van die Natie met krygsmagt derwaerts gezonden, om dat Landschap mede onder zijne Heerschappye te brengen. 't Gevolg leere den tyd.

Gamron den eerſten Mei, 1690.

Della Valle zegt, in zijn Reis-beſchryving, dat de Georgianen, die eertyds alle Chriſtenen zijn geweeſt, nu, voor een groot gedeelte, het Mahometaensdom hebben aengenomen: dat zy boos en godloos zijn, welluſtig, overſpeelig, en tot de vuilſte zonden zeer genegen; zoo dat hy hare zonden toeſchryft, het geweld dat zy geleden hebben, om het Geloof te doen verzaken, en de verwoeſtinge van hun Landen, en verhuizinge, of vervoeringe hunner perzoonen.

De opgemelte Schryver verhaeld omſtandelijk, veel van de Vorſten in *Georgia*, haren toeſtant, hoe zy verdeelt zijn, in veele Heerſchappyen, de zommige onder den Turk, andere onder den Perſiaen ſtaen; andere aen beide Schatting gevende, en andere op zich zelfs zijn. Hy ſpreekt van eenen *Baſciaciuk*, dat is, gedekt hooft gezegt, genaemt; wiens Landſchap *Imereti* of *Emeretti* was; en wiens Land een gedeelte van *Iberia* of *Colchis* uit maekte.

Hy verhaelt wyders, hoe *Teimouras Chan*, Georgiers Chriſten-vorſt, zich in de beſcherming der Turken begaf, alzoo *Schach Abas*, Konink van Perſien, zijn Gemalin ten Wyve begeerde; waerom hy hem den oorlog aen dede, zijne Landen verwoeſte, en Inwoonders weg voerde, ja Kinderen dede lubben; 't geene alles in zijne tyd, te weten, het twintigſte Jaer van deze afgetredene Eeuw is geweeſt, was gebeurd. En ſpreekt wyders van de gelegentheit der Georgiers, zoo in't volgende is te zien.

Op Zondag, den twintigſte van Herfſtmaend, was een uit de voornaemſte der Georgiers, onze vriend, *Mehrab* genaemt, by ons in de Kerk der Barrevoetſche Karmeliten. Deze Edelman had zijn Jeugd over gebragt in de dienſt van *Simeon*, Vorſt der Georgiers, die te *Konſtantinopolen* in de gevankenis ſtierf, daer de tegenſpoeden van zijn Meeſter hem niet konden bewegen zijn Heer te verlaten. Hy, zedert tot een hooger ouderdom gekomen, behielt altyd de zelfde getrouwheit, en ontrok zich nooit uit de dienſt en gehoorzaemheit van de Vorſt *Luarzab*, erfgenaem en Kinds Kind van deze *Simeon*, die in Perſien gevangen wierd gehouden. Alle de ſtaten van deze Vorſt waren toen onder de magt des Koninks van Perſien, die in dit Vorſtendom een Neef van deze Vorſt *Luarzab* had geſtelt, niet om het zelfde als Oppervorſt te bezitten, maer in ſtaet van *Chan*, en Stedehouder, die hem onderworpen was, gelijk alle de andere *Chans* van Perſien. Deze Neef was een Mahometaen, en de Zoon van een Vader, die 't Chriſtelijk Geloof, in 't welk hy opgevoed was, verliet, om de dwalingen van *Mahomet* t'omhelzen: invoegen dat de Landvoogdy van die ſtaet toen in de handen der Mahometanen was, hoewel deze Edelman *Mehrab* altyd met een onbezweke gemoed de Chriſtelijke Godsdienſt aenkleefde. Hy was echter wel gezien by de Konink van Perſien, die hem in zijn Heerſchappy behielt, en ook met gebied in het Leger, over de Chriſtelijke krygsordening der geweſten van *Teflis* en *Gori*, 't welk zijn geboorteland was. Ik ondervraegde hem naeuwkeuriglijk na de zaken der Georgiers; daer op hy my al 't geen openbaerde, dat hy 'er af wiſt. Ik kreeg ook van hem bericht van de Zoonen van deze andere Vorſt der Georgiers, *Teimouras* genaemt, welker ſtaten geheellijk door de Konink van Perſien verdelgt wierden, die hem dwong zijn toevlucht tot de Turken te nemen, de welken hem ontfingen, en zedert een klein ſtuk Lands, tot zijn onderhouding, aen hem gaven. Maer zijn Moeder, met zijn Kinderen, na Perſien getrokken, om van vrede en verdrag te handelen, wierd, tegen het recht der Volken, van den Perſiaen gevangen gehouden, zonder dat zy weder na huis mogt keeren. Toen ik in mijn vragen naeuwkeuriglijk voortvoer, beveſtigde deze Edelman my een zaek, daer af ik te vooren had hooren ſpreken, en die waerachtig was, namelijk, dat men de Zoonen van *Teimouras*, die met de Moeder van hem vaſt gehouden wierden, en in de Stad van *Sciraz*, in Perſien waren, door een uitgedrukt bevel des Koninks gelubt had, die, zonder grooter wreedheit aen hen te toonen, (dewyl hy hen niet het leven wilde benemen) zich vernoegde met hen van dit deel des lichaems te berooven, 't welk namaels in de perzonen van hun Nakomelingen, eenig quaed bedenken in hem veroorzaken kon. Een daed, die onder ons wreed en onmenſchelijk geacht zou worden; maer die, uit inzichten van ſtaet, by deze Volken toegelaten word. Hy verhaelde ook aen my, dat deze Kinderen, door hun woorden, hun gevoel van dit ongeluk hadden betuigt. Zijn wy dan, zeiden zy, aen 't misdryf ſchuldig, 't welk onze Vader miſſchien tegen de Konink van Perſien bedreven heeft: maer hun verontſchuldigingen en gebeden konden hen niet van dit gewelt be-

Digitized by Google

beſchutten. De Moeder van *Teimouras*, die, beneffens veel anderen, te *Sciraz* gevangen wierd gehouden, en die men *Keteuan Dedupal* noemde, dat is, de Koningin *Keteuan*, om dat de Georgiers hun Vorſten met de naem van Koningen eeren, wiſt noch niet, toen deze Edelman deze dingen aen my vertelde, dat haer Zoons Zoonen gelubt waren, om dat men, ſchoon zy in een zelfde Stad waren, niet aen hen toe liet by malkander te komen; en boven al hield men deze twee jonge Vorſten uit het gezelſchap, en uit de tegenwoordigheit van hun Groot-moeder, uit vrees van dat deze doorluchtige Vorſtin, die met een onverwinnelijke ſtantvaſtigheit openbare belijdenis van de Chriſtelijke Godsdienſt dede, hen de liefde van 't Geloof hunner Voor-vaders zou poogen te behouden, daer de Konink poogde hen van af te brengen, dewyl hy hen in Mahomets Godsdienſt dede opvoeden. Deze Heer zeide wyders tot my, dat de Konink van Perſien onlangs twee Zuſters van Chriſtelijke Vorſten uitgehuuwt had, de een van *Teimouras*, en de ander van *Luarzab*, na dat hy hen lange tyd in zijn *Haram* had bewaert, van de welken hy d'een beſteed had aen de *Chan* van *Ghienge*, diens Land niet verre van *Georgia* af gelegen is, en d'ander aen zeker *Sultan*, die zijn gebied ook daer omtrent had, beide Mahometanen van afkomſt. De *Chan* van *Ghienge* was van een oud en zeer Edel geſlacht onder de *Chizilbaſſi*; en *Sultan* van een geſlacht, dat zedert korte tyd door des Koninks gunſt verheven en groot gemaekt was. Hy zeide ook, dat de Konink van Perſien bevolen had, dat alle de Landen, die eertyds aen *Teimouras* behoorden, onder deze beide gedeeld zouden worden; en dat de Georgiers, die in zijn Land woonden, weer derwaerts zouden mogen keeren, het zelven bewoonen, en daer onder de gehoorzaemheit van deze twee Mahometaenſche Vorſten leven. De Landen van *Teimouras*, en voornamelijk het Landſchap *Lachet*, daer af *Grien* de Hooft-ſtad was, waren geheel verwoeſt, en de Inwoonders (behalven een klein getal van Edelingen, die *Teimouras* volgden, in de ſtaten der drie andere Vorſten van *Georgia*, de welken, zekerder dan de andere zijnde, zich altyd op hun hoede hielden) wierden door des Koninks geweld gedwongen zich in Perſien te vertrekken, daer zy in zijn Landſchappen, en onder zijn Onderzaten, verſpreid wierden. En zedert die tyd had dit Land zonder Vorſt en Heer geweeſt, ſchoon eenige Georgiers hun gebuuren, en eenige Lezgiſche Tarters, deze gelegentheit waernemende, daer hun wooning geveſt hadden. Maer de Perſiaen, die begeerig was om vreedzaem bezitter daer af te zijn, en het zelfde bewoont te maken, om dat het Land zeer vruchtbaer is, en dat van Perſien verre overtreft, wel wetende dat de Mahometanen zulks niet konden doen, en dat de Georgiers zich niet gaerne onder de gehoorzaemheit der vreemdelingen van een ander Land begeven, en niet lang onder hun Heerſchappy konnen blijven, vond deze middel: van twee Vorſtinnen aen hen te geven, die lichtelijk van 't Volk aengenomen zouden worden, dewyl zy van 't Koninklijk Huis, en van 't Bloed der Georgiſche Vorſten waren, die hy echter aen geboore Mahometanen had gehuuwt, op dat, zoo zy heimelijk het Geloof van hun Voor-ouders behielden, hun Kinderen ten minſten Mahometanen zouden zijn, en op dat in dezer voegen deze ſtaten allenks onder de magt van Vorſten zouden geraken, die, onder de Heerſchappy der Koningen van Perſien, openbare belijdenis van Mahomets Wet zouden doen: dewyl te vermoeden was dat deze twee Vorſtinnen, Kinderen by hun Mannen krygende, meer tot de zelfden, ſchoon Mahometanen zijnde, genegen zouden wezen, dan tot de Kinderen van hun ongelukkige Broeders, ſchoon die Chriſtenen waren. Dit wierd beveſtigt, door 't geen, 't welk men toen alrede in de ſtaten van *Luarzab* zag, daer de Inwoonders, de liefde van hun wettige Vorſt, die gevangen was, vergetende, zich vreedzamelijk, ſchoon zy in een groot getal van wel geoeffende Chriſtenen beſtonden, door een nieuw Vorſt, een Mahometaen, en noch jong zijnde, lieten beſtieren, alleenlijk uit deze inzicht, dat hy van 't geſlacht van hun natuurlijke Vorſten, en Neef van *Luarzab* was, ſchoon hy zich als een *Chan*, onder de Kroon van Perſien ſtaende, aenſtelde, en niet als een Oppervorſt droeg. Deze Konink toonde zich ſchrander in zijn voornemens uit te voeren, en om een gedeelte van *Georgia* onder zijn Heerſchappy te brengen. Maer wat dit Landſchap aengaet, my heugt gelezen te hebben, dat het in andere gelegentheden, en bezonderlijk onder de Heerſchappy van *Temurlenk*, die wy *Tamerlaen* noemen, veel zwaerder ongemakken en overrompelingen van de woeſte Volken heeft geleden; doch dat, als de woede voorby was, deze Volken zich altyd weder te zamen hebben vervoegt, en zich aen 't Chriſtelijk Geloof gehouden, 't welk, ſchoon onvolmaekt, en van overgeloovigheit beſmet, altyd in hun harten is gebleven;

ven; daer het zoo diepe wortelen heeft geſchooten, dat zy, ondanks de verſcheide vervolgingen, daer af zy aengetaſt zijn, de vreemde veranderingen, die zoo dikwils hun ſtaet hebben veranderd, het gebuurſchap, en de nyd der ongeloovige Vorſten, die hen van alle zyden omringen, en de verborge en openbare aenſlagen van zoo veel magtige vyanden, die dikwils gepoogt hebben hen te verdelgen; dat zy, zeg ik, echter als door zeker wonderdaed in ſtant zijn gebleven. En hoewel, na het verhael der Schryvers, hun Vorſten zomtyds in 't Geloof hebben gewankelt, en eenigen, van de nood geparſt, het zelfde op verſcheide wyzen gekeert en veranderd hebben; zoo heeft echter het Chriſtendom de overhand behouden, en de Chriſtenen hebben de Heerſchappy, daer af zy berooft waren, hervat, of de Vorſten hebben zich weder tot het Chriſtelijk Geloof, daer zy uitgevallen waren, gekeerd. En hoewel in deze laeſte verſchillen, die zy met de Perſiaen hadden, twee van hun Vorſten, *Teimouras* en *Luarzab*, van hun ſtaten zijn berooft, d'een gevangen, en d'ander voor vluchtig geworden, zoo zijn zy echter beide noch in 't leven, en beide noch jonger dan de Konink *Abbas*, en behoeven noch de moed, van eens weder in hun Heerſchappy te geraken, niet verlooren te geven. En hoewel deze twee de hoop met het leven verlooren, zoo zijn 'er echter noch drie andere Georgiſche Vorſten in ſtant, te weten, van *Baſciaciuk*, van *Guriel*, en van *Dadian* of *Mengrelia*, die meer dan ooit in hun bloeyen ſtaen, en zich in hun Landen verſterken, daer de Perſianen, of de Turken, nooit hebben konnen inkomen: 't welk ons doet gelooven, dat zy eeuwiglijk daer in zullen blijven, en het Chriſtelijk Geloof met hen, het welk ons ook doet hoopen, dat zy eens met recht de Landen zullen vermeeſteren, daer af de twee anderen met geweld berooft zijn, zoo dezen zelfs onmagtig bevonden wierden om hen weder te winnen.

1625.

Daer is voor handen een wydloopig bericht, over de toeſtant van het Georgiaenſch Chriſtendom, en der zelver land, in 't Jaer duizend ſes honderd zeven en twintig, door Della Valle, aen Paus urbanus de achſte overgelevert.

De Georgiers, niet woeſt en onbezuiſt zijn, gelijk eenigen van onze Schryvers, onkundig van hen zijnde, hebben willen doen gelooven; maer in tegendeel, die, gelijk ik hen ken, om dat ik lang met hen omgegaen heb, zeer heuſch zijnen, op hun wyze beleeft, Edelmoedig, vol bloeyende Adel, welke, gelijk in ons Land, zich van de gemeene hoop der Menſchen afgeſcheiden houden; een Volk, 't welk, in getal van Inwoonders, en in uitſtrekking van Landen, niet voor *Italien* wykt; dat van alle tyden af, door Chriſten Vorſten beſtiert heeft geweeſt, dat groote en magtige Legers onderhoud, dat geduuriglijk de wapenen in handen heeft, en welks leven een geduurige ſtryd tegen de ongeloovigen is, om de zaek van de Godsdienſt: hoewel zy de dienſt in hun Tael doen, volgens de gewoonte der Grieken, zoo zijn zy echter minder van doolingen beſmet, dan de anderen, en ſlechts ten deel, niet in 't geheel, van dwalingen behipt. Daer by komt, dewyl zy niet zoo zeer tot de oeffening der Letteren, en tot de geleertheit, genegen zijn, dan de Grieken, zoo hebben zy ook minder boosaerdigheit, en meer onkunde, en zijn by gevolg lichtelijker te bewegen om de waerheit te volgen, en de leugen te vlieden. Wyders, zy zijn niet hardnekkig, noch verwaent, maer zoet en zachtzinnig, zeer ſpraekzaem, en zoo aennemelijk, dat het grootſte deel der rampen, de welken zy van de Perſianen geleden hebben, hen overgekomen is, om dat zy al te licht-geloovig waren, en zich lichtelijk lieten overreden. Zy ſchuuwen 't gezelſchap der Armeniers, en hebben een affchrik van hen, uit oorzaek van hun dwalingen in de Leer. My heugt onder anderen dat, terwyl ik met des Perſiſchen Konings Leger na *Kazuin* reiſde, zekere Heeren, van de voornaemſte onder de Georgiers, die om eenige zaken nieuwelijks aen 't Hof waren gekomen, en die ik noch nooit gezien had, in 't gezelſchap van anderen voorttrekkende, by nacht mijn draegzetel bejegenden, daer mijn Gemalin *Maani* in was. Zy, nieuwsgierig om een ding te zien, 't welk hen nieuw en vreemt ſcheen, vergaderden, in de Maneſchyn, alle rondsom deze draeg-zetel, de Mannen met hun Wyven, die een groot getal van Juffrouwen by zich hadden, de welken alle te Paerd zaten, met het aengezicht ongedekt, gelijk de Mannen, volgens de gewoonte van hun Land. Deze Juffrouwen, die mijn draeg-zetel dus omringden, groeten mijn Gemalin, en ſpraken tot haer in hun Tael; en betoonden groote ongeneugt, om dat zy zich niet konden doen verſtaen. Mijn Gemalin zag wel dat men haer groete, en, ten beſten dat zy kon met hen ſprekende, trok haer Rozenkrans of Paternoſter van d'arm, en toonde aen hen het kruis, 't welk daer aen hing. Deze Juffrouwen, dit teken van onze verloſſing ziende, begonnen alle met ongelooffelijke blijdſchap te roepen, *Kartueli*, *Kartueli*. Dit woord betekent eigentlijk in hun Tael een Georgier, maer zy nemen 't gemenelijk voor een Chriſten, als of een Georgier, en een goed Chriſten te zijn, nooit van malkander geſcheiden kon wezen:

Digitized by Google

zen: even gelijk het woord *Tatar*, 't welk eigentlijk Tartar betekent, by hen gemenelijk voor een Mahometaen word genomen; en alle de Mahometanen, van wat Volk zy ook zijn, gaen by hen door, onder deze naem van Tatar. Op de zelfde wyze voegen zy, door een bezondere haet, die zy tegen iemand van hun geloof ontfangen hebben, als zy van hem ſpreken willen, het woord *Zaghli* daer by, 't welk Hond betekent: namelijk dus: *Zaghli Tatare*, dat is, Tartarſche Hond, Mahometaenſche Hond. De Georgiſche Juffrouwen dan riepen overluide, met een zonderlinge blijdſchap, dat mijn Gemalin *Maani* een Chriſten Vrouw was, en in eenige wyze een Georgier, gelijk zy. Hun Mannen, dit hoorende, vraegden waerom ik niet by haer hield, en deden my overal zoeken, met zoo groote naerſtigheit en vlyt, als zy begeerig waren om my te zien. Ik was alrede daer af verwittigt, en vervoegde my dieshalven derwaerts. Deze eerlijke Luiden verwachten my, terwyl zy met groote eerbiedigheit rondsom mijn draeg-zetel zweefden, en alle beleeftheit aen my bewezen, meer met hun gebaer, dan met woorden, vermids wy malkander niet verſtonden. Ik maekte my, ten beſten dat ik kon, voor een Chriſten bekent, met *S. Pieter* te noemen. Een der voornaemſte onder hen, een groot en ſchoon Man, wit als een Zwaen, en koſtelijk gekleed, omhelsde my, terwyl wy zyde aen zyde te Paerd voort trokken, drukte my de hand tegen zijn borſt, hief al wenende d'oogen ten Hemel, ſprak woorden vol van genegentheit, ſchoon ik de betekenis daer af niet verſtond, en zuchte zeer zwaerlijk uit het diepſte van zijn hart; 't welk aen my klare tekenen van de genegentheit gaf, die zy alle my toedroegen, uit oorzaek van de Godsdienſt, en 't welk klaerlijk d'yver te kennen gaf, die zy tot het Chriſtelijk Geloof hadden, en behielden, hoewel het met de duiſternis van eenige grove doolingen bedekt is, die het zuiver Licht der waerheit voor hen verborgen houden. Invoegen dat men, op hun goede geſchiktheit, en op de tegenwoordige en dringende nood van hun zaken ziende, wel kan bemerken, dat de vriendſchap, en 't verbond der Chriſten Vorſten van Europa, en bezonderlijk die van de Konink van *Poolen*, zoo wenſchelijk als vorderlijk voor hen zou zijn.

De zelfde *Mehrab* zeide ook tot my, dat men, uit oorzaek van 't Huwelijk der twee Georgiſche Vorſten, in de Stad *Sciraz*, geloofde, dat de Vorſt *Luarzab*, die daer met anderen gevangen wierd gehouden, wel haeſt los gelaten zou worden, en dat de Konink hem miſſchien wilde zien, en dat hy aen hem, als hy te *Hiſpahan* gekomen zou zijn, alle goed onthael en vriendſchap zou bewyzen. Maer dit gevoelen viel averechts uit: want deze elendige Vorſt, in plaets van los gelaten te worden, wierd, weinig dagen daer na, enger in een Burgt opgeſloten, zonder verlof te hebben van daer uit te komen, ſchoon hy te vooren vryheit had gehad om in gezelſchap buiten de Stad te gaen, en daer te wandelen, of te jagen. De zelfde Edelman antwoorde my op alle de vragen, die ik aen hem dede, zelfs van de minſte bezonderheden des Lands van *Georgia*, en zeide, dat 'er zes Vorſten hadden geweeſt, van de welke d'een, dies Landen aen het Ryk van den Grooten Turk paelden, allenks door de geduurige oorlogen tuſſchen de Perſianen en Turken, op zijn grenzen verdelgd, en uit zijn ſtaet verdreven wierd, vermids hy, zonder zich tuſſchen beide te houden, nu d'een, en dan d'andere zyde volgde. Van d'andere vyf, die 'er overig zijn, waren twee uit het Vorſtendom verdreven, te weten, *Teimouras* en *Luarzab*. De Staet van *Teimouras* is nader aen de Stad *Sciumachi*, en Ooſtelijker gelegen, en de voornaemſte Steden daer af zijn *Zagam* en *Grim*, daer de Vorſt gemeenlijk zijn Hof hield. Het Land van *Luarzab* paelt aen de Landen van de Perſiaen ter Zuidzyde, en ſtrekt meer na 't Weſten, en legt nader aen *Armenien*, van 't welk het miſſchien een gedeelte is. De voornaemſte Stad daer af is *Teflis*, die wel bewoont is. De geen, die het toen bezat, was de Zoon van d'overleden *Bagred Mirza*, Neef van *Luarzab*, een Leenman des Koninks van Perſien, en een onderhouder van Mahomets Wetten. Daer waren dieshalven niet meer dan drie Vorſten, die in de bezitting van hun Staten waren gebleven, namelijk, die van *Baſciaciuk*, welks Land als in 't midden van *Georgia* is gelegen, en met Bergen verſterkt, inzonderheit na de zyde van Perſien, 't welk oorzaek is dat de Perſiaen nooit diep daer in heeft konnen komen. Als men verder Weſtwaerts, voorby *Baſciaciuk*, langs d'Oevers van de Zwarte Zee, trekt, komt men aen de Landen van *Dadian* en *Guriel*, in een beter en bequamer plaets gelegen, en die van de twee andere Vorſten bezeten worden. *Guriel* legt Zuidelijker naby *Kogne* en *Trebizonde*; welke plaetzen de Turk toebehooren. *Dadian* legt Noordelijker, aen geene zyde van de vermaerde Vloet *Faſi*, die zy heden *Faſſo* noemen, by de groote Berg *Kaukaſus*, die van de Lezgiſche Tar-

Digitized by Google

tars word bewoont, gelijk ook van andere Volken, de welken van het Ooſten na het Weſten ſtrekken, namelijk, langs deze groote ſtreek Lands, de welk zich tuſſchen de beide Zeen, de Zwarte en Kaſpiſche, uit ſtrekt, en de Georgiers na het Zuiden, en de Cirkaſſiers na het Noorden, tuſſchen de Tartars en Moskoviters, latende, by na geheel *Georgia* voor de Noordſche koude beſchut, en het zelfde tegen d'overrompelingen der woeſte Volken, hun Gebuuren, beſchermt. Hy voegden 'er by, dat *Dadian* het Land is, 't welk van de Turken *Mengrelia* word genaemt, en 't welk by gevolg, na deze korte Land-beſchryving, het Koninkryk van *Kolchos* moet zijn, ſchoon *Kolchos*, na mijn oordeel, grooter heeft geweeſt; maer dat de Koningen, hun wooning in 't geweſt van *Dadian* houdende, uit oorzaek van de bequame gelegentheit der Zwarte Zee, het zelfde by ons beter bekent is gemaekt. Maer *Battoni Mehrab*, anders de Heer *Mehrab*, kon my niets zeggen van de Vloed *Faſi*, en van 't hangend Eiland *Æa*, 't welk door de Vloeden *Hippo* en *Cyane* gemaekt word, die zich beide in de Vloed *Faſi* ſtorten, van daer de vermaerde *Ciroë*, d'*Æane* gebynaemt, geſprooten was, ſchoon de namen veranderd zijn.

Hy gaf my ook reden van eenige andere dingen, die ik elders verſtaen had, te weten, dat de Kozakken van *Poolen*, in hun Scheepvaert, op de Stroomen van *Georgia* quamen te varen; dat de Konink van *Poolen* onlangs twee of drie Schepen, met geſchenken geladen, aen de Vorſt *Teimouras*, aen *Guriel* palende, gezonden had; ik twyfel of het niet te *Kogne* is, of in eenige andere plaets, onder de Turk behoorende, dat zonder twyfeling het Land is, 't welk zy aen hem in bezitting hebben gegeven. Hy voegden 'er by, dat d'eerſte Gemalin van *Teimouras* uit *Guriel* was, en dat die geene van de Vorſt van *Baſciaciuk*, de Zuſter van de Vorſt van *Dadian* was; 't welk echter niet belette dat deze twee Vorſten, om eenige verſchillen, onder hen gerezen, in oorlog tegen malkander waren. En dewyl de Vorſt van *Dadian* d'overhand op die van *Baſciaciuk* gehad, en hem veel ſchade aengedaen had, zoo had de laeſte genootzaekt geweeſt hulp van de Perſiaen te verzoeken; en betuigende dat hy zich geheellijk onder hem wilde begeven, en hem gebeden, dat hy de krygsluiden, die te *Teflis*, en te *Gori* waren, en onder 't beleit van *Battoni Mehrab* ſtonden, die dit verhael aen my dede, aen hem zou zenden. Maer de Konink van Perſien had de Gezanten van *Baſciaciuk* niet gunſtiglijk ontfangen, hun geſchenken geweigerd, en hun verzoek niet willen toeſtaen, en daer by gezegt, dat dit niet anders, dan liſt en bedrog was: om dat, gelijk ik geloof, de Vorſt van *Baſciaciuk* nooit groote genegentheit tot de Konink van Perſien had getoont, of miſſchien om dat hy Georgiers, en Chriſten krygsluiden tot zijn byſtand had verzocht; in plaets dat hy, zoo hy Perſianen, van Mahomets aenhang, had geëiſt, zonder twyfel, zoo veel als hy begeerde, en zoo haeſt als hy hen verzocht, verkregen zou hebben; dewyl de Konink deze gelegentheit dan niet zou hebben laten voorby gaen, gelijk hy de zelfde in andere voorvallen wel wiſt waer te nemen. Want ik weet zekerlijk, dat zijn hoogſte wenſch is, met zijn krygsvolk in 't Land van *Baſciaciuk* te treden, 't welk hy tot noch toe niet heeft konnen doen, en dat dit aen hem een gunſtige gelegentheit zou zijn, om zijn voornemens uit te voeren. Ik vermoed echter dat hy 'er noch wel eens in geraken zal, zoo d'oorlog tuſſchen *Baſciaciuk* en van *Dadian* duurd, op de zelfde wyze als de misverſtanden en oneenigheden tuſſchen *Teimouras* en *Luarzab*, hoewel Neven, in de voorgaende Jaren de voornaemſte oorzaek van hun ondergang was, en aen de Perſiaen ingang in hun Staten gaf, om hen te ſtraffen, van dat zy zich niet in zijn Leger tegen de Turk hadden vervoegd, toen zy by zekere gelegentheit waren ontboden, daer in de Konink van Perſien zich, in tegenwoordigheit des Gezants van den Grooten Heer, had beroemt dat hy hen zou doen komen, en dat hy hen op zijn zyde zou hebben: in 't welk zy zich zoo heuſchelijk, als hen mogelijk was, verontſchuldigden, om aen de Turken te betoonen dat zy zich tuſſchen beide hielden; en in dezer voegen weigerden zy, in de twyfelachtige uitgangen van de oorlog, de Perſiaen tegehoorzamen. Toen de oorlog geëindigt was, en de Turken vertrokken waren, trachte ieder van hen de gunſt des Koninks van Perſien weder te winnen, en aen hem te betuigen, dat hy het met hem hield. Doch daer rees ergwaen tuſſchen hen; en zy grepen blindelings de wapenen tegen malkander aen. Dies, zy, meer op de Konink van Perſien, dan op malkander vertrouwende, groeven de gracht daer zy in vielen, en bemerkten niet eerder hun val, dan na dat 'er geen middel voor hen was, om daer uit te geraken. De zelfde Edelman verhaelde ook aen my, dat eertyds (maer na dat ik onthouden heb, niet veel Jaren geleden) de Vorſten van *Dadian* en *Guriel*,

On-

Digitized by Google

Onderdanen van de Vorſt van *Baſciaciuk* waren, die toen noch meer Landen bezat, dan zy, die niets anders waren dan Landvoogden en Stedehouders, de welken geheellijk onder hen ſtonden, ja zoo, dat, als hy te Paerd ſteeg, d'een van hen de Toom van 't Paerd, en d'ander de Stegelreep hield. Doch zy, zedert allenks magtiger geworden, hebben zich niet alleenlijk van zijn Heerſchappy ontſlagen, maer zich ook met hem gelijk gemaekt, en verbonden met hem opgerecht, ja ook tegen hem geoorlogt, en zich ontzachgelijk by hem aengeſtelt. Dit is 't geen, 't welk ik van *Battoni Mehrab* verſtaen heb, in 't gezelſchap van *Battoni Vachbank* zijn Zoon, en van de *Battonis* of Heeren *Begian* en *Afrandil*, zijns Broeders Zoonen.

Gemelte Schryver verhaelt wyders, hoe dat op zijn tyd, in Perſien verwurgt wierde *Luarzab*, den Georgiaenſchen Chriſten Vorſt, die zich, met zijn Stad *Teflis*, en Landſchap *Kartlen*, vrywillig onder den Perſiaen had begeven, welke hem vervoerd had, niet toeliet te trouwen, van al het zijne ontzette, en dede ſterven; waer na dat het Landſchap by een Mahometaenſch Bevelhebber wierd beſtierd, ſchoon de meeſte Onderdanen het Chriſtelijk Geloof noch omhelsden. En dus verre uit de Reis-beſchryvinge van *Della Valle*.

Zedert dat de Georgianen met de Perzen vermengt zijn, zoo zijn de Perzen ſchoonder Menſchen geworden, die eertyds klein en qualijk gemaekt waren, zoo als aen de *Guerbres*, of aenbidders van het Vuur, die onder geene Uitlanders zich vermengen, aldaer noch mag gezien worden, welke ten deele het Geloof van *Manes* behouden.

De zommige zeggen dat zy het Vuur enkelijk eeren.

Als wel eer na de dood van *Barkay Ruc* een groote twiſt was ontſtaen onder de Turkſche Souldaens, hebben de Chriſtenen, tuſſchen de *Iberiſche* en *Armeniſche* gebergte, ſteunende op de ſterkte des plaets, zich tegen 't geweld der zelven beſchermt, ſtichtende drie Ryken, als, *Georgia*, *Abcaſſia* en *Armenia*. *Abcaſſia* was het magtigſte, dat, noch van Tartaren, noch van Turken, overwonnen konde worden, zoo als *Haitho* daer van ſpreekt. *Tiphilis* of *Teflis* was de Hooft-ſtad van 't Georgiſche Ryk, ter tyd van de Keizer *Juſtinus*; behoudende *Gurgeſtan* de naem van *Gorgon* of *Georgia*. In 't Jaer twaelf honderd acht en veertig waren twee Koningen in *Georgia*, volgens *Abul Pharagius*, geheten beide *David*, en gebynaemt de Groote en Kleine; doch op 't Jaer dertien honderd ſtond *Georgia* onder eenen Konink. Op eenen anderen tyd, als in Perſien *Tammaſus* Konink was, was *Georgia* in zes Koninkryskens verdeeld.

Deze Haitho beeft in 't Jaer 1305 geleeft. Achmet Arabſia, in 't Jaer 1431 Abulfeda, in 't Jaer 1445 Ulug Beig, in 't Jaer 1450.

De Georgianen worden anders mede *Curdi* genaemt, 't geene verdrevene te zeggen zoude zijn, zoo zommige willen, als wezende overblijfzelen van Chaldeſche vluchtelingen, en hebben de Maenden by deze *Curdi*, by kans de zelve benamingen als by de Syriers. Zy zijn vernoemt na des tyds gelegenheit, van hitte, koude, vocht, en andere uitwerkinge van de lucht, en het weer, elk op zijn tyd, gelijk mede het Jaer by de *Curdi*, en oude Chaldeen, op een zelve Maend begint; op welke zelve tyd noch heden by de Neſtorianen en Jacobiten de Jaer-rekening word aengevangen: doch zekere andere Chriſtenen, die aldaer zijn, en Koninklijke Chriſtenen genoemt worden, miſſchien om dat de Koningen aldaer eertyds die Godsdienſt handhaefden, welke genoegzaem de zelve is met de Griekſche Godsdienſt, rekenen het Jaers begin van een andere Maend af, als de andere Chriſtenen.

In een Voor-ſtad van *Iſpahan*, Hooft-ſtad van Perſien, woonen zeker groot aental Georgiaenſche Chriſtenen, en Armeniers, aldaer door de Perſiaenſche Koningen, en byzonder ter tyd als de Turk met een groot Leger omtrent *Tauris* was gekomen, geplant: deze zijn groote Koopluiden.

Rykaut, Engelſch Schryver, gewaegt, eenige der Landſchappen, de welke men *Iberien* noemde, en heden de naem van *Georgie*, dat is na *St. Georg* uit *Kappadocien*, voeren; deze, en 't arm *Mengrelie*, (zegt hy) Schatting aen den Grooten Turk moeten betalen: zy zenden alle drie Jaren, door Gezanten, die erbarmlijk genoeg toegeſtelt zijn, hun Schatting aen den Grooten Heer, de welke beſtaet in zeven Jongens, en zoo veel jonge Dochters, zonder d'andere Slaven, die zy aen de magtigen van 't Hof ſchenken. Zy hebben eerder dusdanige Schatting, dan een andere, verkoozen, om dat d'Ouders, uit oorzaek van een ſtrenge gewoonte, niet ſchromen hun Kinderen te verkoopen, zonder daer af bewogen te zijn; vermids zy zich inbeelden dat de Slaverny een voordeel is, en dat d'elende van de dienſtbaerheit boven een vryheit, die met armoede verzelt is, geſtelt moet worden. Van zeventig of tachentig Menſchen, die deze Gezanten verzellen, keert 'er veeltyds niet een wederom, behalven de Tolk, die zy noodzakelijk moeten hebben om weder na huis te keeren, alle deze andere worden verkoft, ja zelfs de Schryver en Hofmeeſter, om de koſten van 't Gezantſchap te betalen; en indien 'er iet

Digitized by Google

ARTSCHILLUS BAGARATIONUS
Koningh van Iberia en Melita.

NICOLAES DAVIDSZOON
Georgiaens Koningh.

Beyde in Mosco daer Sy gevlucht syn geweest, naer het leven op ons verſoek onlanghs afgeteekent.

van dit Gezantſchap over ſchiet, zoo word het zelve in de gemeene Schat-kiſt gelegt, invoegen dat de Gezanten alleen, en zonder toeſtel, weder te huis komen.

Deze Vorſt is, na dat vele wederwaerdigheden, zedert de hier gemelte tyd, in zijn eigen Land had uitgeſtaen, na Moskou weder gevlucht, alwaer zich als noch op is houdende.

Wat gezegt word, nopende een der Georgiaenſche Vorſten, zoo zich in het Jaer zeſtien honderd zes en tachèntig in *Moskou* ophield, en boven verbeeld, uit de volgende Brief, aen my van daer geſchreven, kan worden gezien.

Wel Edelen geſtrengen HEER;

MYN HEER:

HEbbe volgens U E. begeerte, onderzocht na d'eigenſchappen van den onlangs hier aengekomen Heer, die men Konink van Iſmaliten *benaemt. Verneeme dat het gemelde woord* Iſmaliten *komt van het Landſchap* Imereti: *zijnde een derde gedeelte van de Georgiaenſche of Grouſynſche Landen, de welke onder drie Heeren* * *Broeders verdeeld zijn; waer van het eerſte* Imereti, *en d'andere twee gedeeltens,* Carthuele *en* Gaquetti, *genaemt worden; en te zamen 't Land van* Iberia. *De voornoemde Broeders van dezen Heer, hebben haer begeven, met haer onderlingen Landen, onder het gezag van den Konink van Perſien, en zijn Mahometanen geworden. Deze doet belijdenis van de Griekſche Godsdienſt; en wordende van de Perzen zeer heftig vervolgt, om zijne Gemalinne en Dochter (die beide zeer ſchoone Menſchen zijn) in't Serrail van den Sultan over te geven, zoo heeft hy hem ruim drie Jaren lang daer tegens dapper verweerd, aen de voet van 't gebergte* Caucaſus, *op en in de grenzen zijns gebieds, alwaer zijne meeſte Onderdanen zich tot hem quamen voegen, tot dat hy eindelijk zijne Landen en Luiden moeſte verlaten, en zijne ſchuil-plaets komen zoeken by hunne Tzaerſche Majeſteiten, na dat hy hem een tyd lang, ik meine vier Jaren, te* Aſtrakan *hadde onthouden, en aldaer 't bevel tot zijne aenkomſte verwacht. Hy hadde mede onluſten met den Turk gehad, om de zelve reden, die hem het Landſchap* Imereti *betwiſtede, ten beſten de Perſiaen. Twee van zijne Zoonen zijn, een tyd lang verleden, voor uit gekomen, en van hoogſtgeachſte hunne Tzaerſche Majeſteiten wel onthaeld. Zy ſpreken alle te zaem de Georgiaenſche of Grouzynſche Tael, zijnde onderſcheiden van de Perſiaenſche en Turkſche: hebben ook hare eigene Letteren of Caracters. Hare uitſpraek is heel onaengenaem; want zy halen hare woorden diep uit de keel, en klokkeren als de Kalkoenſche Hanen. Het begin der Landen van dezen Heer, ſtrekt zich een dag reizens van de Heerſchappye van den Vorſt Sem-*

Een Stad word aldaer ook Meliten of Melityn genaemt.

* Deze verdeelinge is twyfelachtig, en zoo my toeſchynt, op die tyd, misverſtandelijk geſchreven, ten ware men onder 't woord Broeders, verwanten verſtond.

Deze Prins was in't Jaer duizend zes honderd acht en tachentig, na zyn Land getogen, op hoop van het zelve, met hulp zyner Onderdanen, weder te veroveren.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

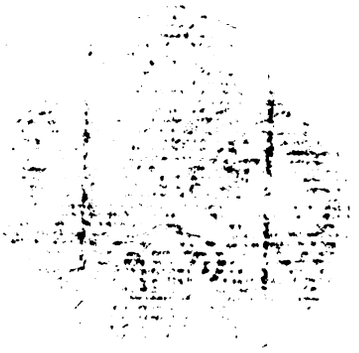

Digitized by Google

Dubbelt van een brief, die **Artschillus Bagrationus**, *Koning van* **Iberia** *en gacketti, aan den schrijver van dit werk heeft afgesonden.*

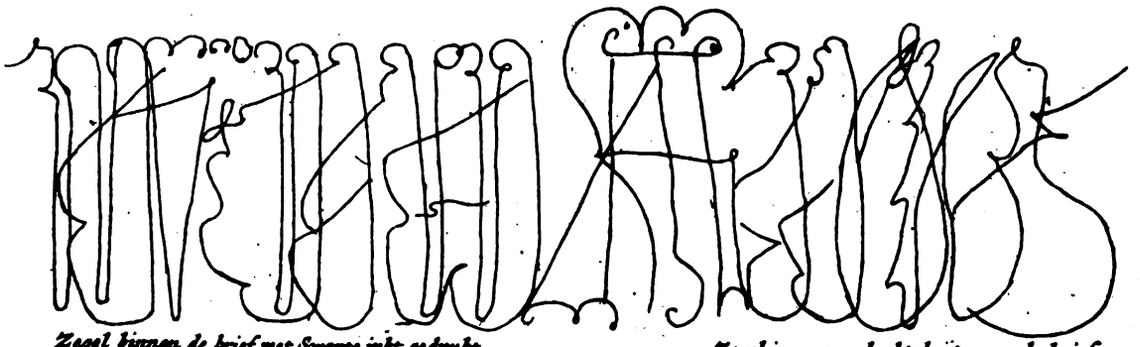

Zegel binnen de brief met Swarte inkt gedrukt

Zegel in was gedrukt buyten op de brief

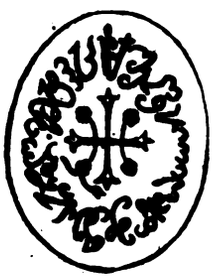

Digitized by Google

Semkal, *op den Berg* Caucaſus, *en gaat tot* Pontus Euxinus of Zwarte Zee; *zoo dat des zelfs Heerſchappye meeſtendeels is geweeſt op het gebergte van* Caucaſus *of* Taurus; *waer van de hedendaegſche Inwoonders noch veel Heidenen en Mahometanen zijn, zoo in't wild onder malkanderen levende. Zy gebruiken, voor haer geweer, getoogene Roertjes, Boogen, Spieſſen en Zabels.: en hebben haren Heer (dezen zoo genaemden Konink van* Iſmaliten) *eenige Jaren lang tegens de Perzen, als gezegt, dapperlijk en heltdadig beſchermt; zijnde eindelijk door groote magt overwonnen. D'eigentlijke naem van dezen Heer is* Tzaer Artſchil, *en de Familie is* Bagarationi. *Of hy zijn leven hier in Rusland zal willen verſlyten, zal de tyd leeren.*

Zegge eigenhandig, want niemand, zoo als men my heeft bericht, in zyn Hof-houding konde ſchryven, als hy alleen.

En is deze opgemelte Prins de zelve, welke aen my de nevens gevoegde Brief eigenhandig heeft geſchreven, ter oorzaek van zekere vriendſchap, die ik hem hadde gedaen; welke vertaelt hier volgt.

DOor Gods genade, Artſchillus Bagarationis, *uit den Huize van* David, *de twee en veertigſte Konink van* Iberia *en* Gaquetti, *enz. Na voorgaende dankzegging aen onzen Heeren* Jeſus Chriſtus, *niet minder in dit ons tegenwoordig ongeluk, als eertyds gelukkiger, in onzen Koninklijken Troon geſteld. Wy zenden dezen Brief aen UE. voorzigtige en deugdzame Heer* NICOLAES WITSEN, *om kennis en vriendſchap te maken in een zuivere liefde met U heldere en eerlijke Man, onder de Wyzen van de Hollandſche Republijk, tot Burgermeeſter en mede-beſtierder van de magtige Stad* Amſterdam *verkooren, enz. Wy hebben het onzes plichts geacht, met deze onze Brief U E. te bedanken, voor genomene moeite in, enz., en bidden ernſtelijk, dat alzoo wilt voortgaen, enz. De Almagtige God overſtolpe UE. met volle genoegen, en zijne genade.*

1686. *Moskou*, den 17 December, in 't Jaer des Waerelds, 7195.

Deze Brief, en noch een ander, die ik van gemelde hand hebbe ontfangen, waren beſlooten in langwerpige roode Zyde zakskens, toegebonden met Zilvere banden, en verzegeld, de eene met witte, en d'andere met zwarte Was, waer op het Koninklijke Zegel was gedrukt, zoo als hier nevens is te zien.

Maruta Dibagos, en *Saphar Dinerſis*, Armeniſche Koopluiden van *Julfa*, die in't Jaer 1691, langs de Kaſpiſche Zee, en over *Aſtrakan*, in deze Landen zijn gekomen, hebben my bericht, dat, Konink *Artſchillus* ter tyd als zy langs de Oever van de Kaſpiſche Zee reisden, zich onthielt, in de ſterke Stad of het Slot *Janagarchan* genaemt, 't geen onwinbaer word geoordeeld, gelegen op een ſpits van een Berg, daer hem zijn Broeder *Gorchichan* of *Ghiorgine* verzelde. Hier omtrent legt de Stad *Tzitzie*, welke als noch onder zijn gebied is; anders heeft zijn Land weinig, of geen Steden van belang; de overige zijn ſlechts eenige kleine Vlekken en Dorpen. Dit geweſt word *Baſſiaſock* of *Baſciaſiuck* en *Baſchalick* gebynaemt, 't geen zoo veel bedied als bloot-hooft, om dat de Menſchen aldaer veel tyds zonder mutzen gaen: zijne Onderzaten vallen hem na wenſch niet toe, vermids de Turk een gedeelte van't Landſchap in bezitting heeft, met wien hy in onderhandeling zoude zijn, zoo gezegt wierd, om een gedeelte te behouden, en een gedeelte in te ruimen, en over te geven: hy heeft zijn Zoonen te rug na *Moskou* gezonden: de Broeder van zijn Gemalin, welke hy in *Rusland* achter gelaten had, is na *Iſpahan* getogen, en daer, volgens gerucht, Mahometaenſch, en nu Gezaghebber van *Teflis* geworden, enz. Dus verre, volgens bericht gemelter Armeniers.

In het Jaer 1695, bericht men my van *Smirna*, dat deze Vorſt *Artſchillus*, Broeder is van *Sennaarzarkan*, van wien men voor eenigen tyd zeide, dat de Georgiers hem voor Konink wilde erkennen.

De Prins *Artſchillus* heeft dit Jaer, een Barat of Bevel-ſchrift van den Grooten Heer ontfangen, die hem tot *Bacha* herſteld van *Baſſachouk* of *Baſſiaſock*, 't geen een der drie deelen van *Georgia* is, en de Bacha van *Erzeroin* heeft bevel gekregen van de Porta tot optrekking, met vyftien honderd man, om hem in zijn gezag te beveſtigen, indien 'er zwarigheit mogt worden gemaekt, van hem voor Bevelhebber te erkennen. Dus ver dit bericht van *Smirna*.

De Naem van *Bagarationus* of *Bagratianus*, is een voornaem, en wel die van zijn Vader, welke men gewoon is in die Landſtreke, noch Chriſten zijnde, aen te nemen: hy wierd anders mede Prins van *Melita*, of den Melitenzer, Iſmaliten, en Mintinſchen Tzaer, als reets gezegt, genaemt.

Van dezen Vorſt is my 't volgende bericht in een Brief, uit *Erzerum* of *Erzeroin*, den 22 Mey 1696, geſchreven, toegezonden.

My, met verſcheiden U Ed. geſtrenge, aengename Brieven, tot die van den acht en twintigſte der voorleden Maend, bevindende, zult gy my verſchoonen daer op niet eerder te hebben geantwoord. En

Digitized by Google

wel voornamentlijk betreffende de berichtinge die gy zyt eischende van *Artschillus*, een Georgiaensch Prins, van wien het volgende verhael, 't beste is. Zoo ik U Ed. gestrenge voor tegenwoordig daer van zoude konnen geven: *Artschillus*, tweede Zoon van *Schach Niastchan*, was voor dezen ook *Chan* van *Kockit*, en groot *Chanlick* naby *Teflis*, ten tyde dat zijn Vader Chan van *Teflis* was. En dezen *Artschillus* getrouwt zijnde, aen een zeer deugdzame en over schoone Vrouwe, uit een Moskovische geslachte, bequam den Konink van Persien bericht van hare groote schoonheit, en schreef aen *Schach Niastchan* van *Teflis*, dat zijnen Zoone *Artschillus*, om geene redenen zoude nalatig zijn van zijn Vrouw aenstonds in het Seraglia van *Ispahan* te zenden; op welk schryven *Artschillus* van *Chanlick* en van *Kockit* opbrak, en begaf zich met zijn Vrouwe en Huisgezin, in Moskovien, daer hy eenige Jaren in zeer goede achtinge by den Tzaer is verbleven, na welken tyd hy Moskovien wederom heeft verlaten, gaende na zijn geboorte plaets *Baschalick*, (nu çynsbaer aen de Turken) daer hy zich eenige tyd heeft onthouden; doende onderwylen groote giften en gaven aen *Aslan Pascia*, toen ter tyd *Pascia* van *Akcukur* (na by *Baschalick* gelegen,) die hem beloofden, de bevelen van den Grooten Heer, waer by hy tot *Pascia*, of Opperste Bevelhebber van *Baschalick* zoude worden aengesteld, te verwerven; middelerwylen groote zomme, zoo in Geld als Juweelen van *Artschillus* ontfangende, stelde die hem ondertusschen in het Gezag van *Baschalick*, met verdere beloften van hem daer toe de bevestiging van den Grooten Heer te doen erlangen; doch dezen *Aslan Pascia*, buiten kennisse van den Grooten Heer dit geld ontfangen, en opgestoken hebbende, en die daer van naderhand onderricht zijnde, zond een Capigy derwaerts, deed *Aslan Pascia* onthoofden, en een Leger tegen *Artschillus* lichten, 't geen door hem met het dooden van een groote menigte der Turken, verstrooid wierd; doch bevindende naderhand onmogelijk zich zelven tegen zoo talryken volk te konnen verdedigen, begaf zich wederom met zijn Vrouw en Huisgezin na Moskovien, daer hy eenigen tyd, en tot dat *Sultan Mehmed* wierd ontroont, is verbleven. En toen verzocht hy van den Tzaer van Moskovien, voorschryvens aen den Tartar Chan, om van den nieuwen Grooten Heer, *Sultan Soliman*, als een gunste te verwerven, dat hy tot *Pascia* of Bevelhebber van *Baschalick* mogt worden aengestelt, 't geen den Tartar ook voor hem van den Grooten Heer heeft verkregen; doch na eenige Jaren Heerschings, in de gezeide plaets, den Grooten Heer komende te overlijden, zond den nieuwen Grooten Heer *Sultan Achmet*, wederom eenige magt tegens *Artschillus*, waer op hy zich in 't gebergte heeft vertrokken, en zond van daer een Gezant aen den Tartar Chan, om hem het voorgevallene bekent te maken, en voor hem *Baschalick* wederom te bekomen, 't geen den Tartar Chan volbragt, en bevestigde hem voor de twee-de mael, met de bevelen van den Grooten Heer, tot Bevelhebber van de gezeide plaets, daer hy tegenwoordig noch heerscht; doch ik vermeene dat den nieuwen Grooten Heer, *Sultan Mustapha*, den *Pascia* van *Erzerum*, *Akcukur*, enz. heeft aenbevolen, van wederom tegen *Artschillus* te wapenen, hoe, en of hy bequaem zal zijn om zich zelfs te verdedigen, moet den tyd ontdekken. Voor tegenwoordig is hy wezentlijk *Pascia* van *Bascia-suck*, behoud zijn Christelijk Geloof, en heeft een gemeenen aenhang van het Volk, dat hy Beheerscht, die van geen andere Bevelhebber willen weten, ten zy de Turken met geweld, een ander plaetzen. Zijn Vrouw en Kinderen verblijven noch in Moskovien. Dus ver de Brief uit *Erzerum*.

Hy is naderhand weder gevloden, en onthoud zich nu in Moskou.

Volgt een Lijste van woorden, gebruikelijk in 't Land van den Konink *Artschin*, of *Artschillus*, dat gelegen is, in 't gebergte, tusschen de zwarte, en Kaspische Zee, wezende de Hooft-plaets *Melityn* of *Ismaliten* geheten, (daer de Inwoonders grove Christenen, en onder de naem van Cirkassische Berg-luiden mede bekent zijn,) zoo als zulks my toegekomen is, door den Arts *Dresscher*, die aldaer eenige tyd in 's Koninks dienst, de Genees-konst heeft geoefent.

En of schoon dit gewest breet genomen, onder *Georgia* behoort, en daer van een afdeilinge is, zoo blijkt dat de Spraek verschilt, gelijk zulks elders gebeurd, want Wals en Duitsch, Finnisch en Koerlands, Fransch en Zwitzers, enz. in naby gelegene plaetzen gesproken worden, en men malkander niet verstaet, zoo als ik zulks in die, en meer gewesten hebbe bespeurt.

Het is byzonder, dat de Letters van het Alphabet dezer Spraek, niet geschiktelijk, gelijk men in *Europa* gewoon is, achter malkander, en altoos in de zelve rang achter een worden gesteld, maer dan dus, dan zoo geschikt, achter een worden geschreven, en gelezen.

Een Man word genaemt,	*Leck.*
Een Vrouw,	*Os.*

Een

Digitized by Google

Een Meid,	*Kiska.*
Een Paerd,	*Bach.*
Een Koeye,	*Kouck.*
Een Os,	*Gat* of *Uuy.*
Een Schaep,	*Fis*, *Mal* of *Male.*
Een Jonge,	*Lapou.*
Sneeuw,	*Mitt* of *Vos.*
Regen,	*War* of *Voszchi.*
Donder,	*Arfmare.*
Een Lepel,	*Widig* of *Tzamysz.*
Een Muts of Hoet,	*Gout.*
Een Muil,	*Sabei.*
Een Roer, Bus, of Snaphaen,	*Toub.*
Een Haen,	*Karck.*
Een Varken,	*Goui* of *Kotz.*
Een Hond,	*Koutz* of *Cha.*
Bier, of *Quaft*, (zekere toegemaekte drank als Bier.)	*Bogani*, *Bouſa.*
Hout,	*Zouck* of *Pcha.*
Vuur,	*Tzinga* of *Matha.*
Een Kiſt,	*Krin.*
Een Ketel,	*Ack.*
Een Wolf,	*Birack*, *Mazucha* of *Cefuca.*
Een Haes,	*Tirrikos.*
Zout,	*Tzach* of *Czincho.*
Een Vos,	*Roufas* of *Paczsza.*
Brood,	*Tzull* of *Czacho.*
Een Mes,	*Kapt.*
Een Steen,	*Dur* of *Mona.*
Een Ring,	*Kochtaär.*
Een Schouw,	*Bardouli.*
Een Rok of Kleed,	*Schouka.*
Water,	*Don* of *Ty.*
De Zon,	*Gour* of *Dyha.*
Licht of Dag,	*Abon.*
De Nacht,	*D'zöi* of *Dizesz.*
Morgen,	*Sum.*
Heden,	*Nur* of *Nuba.*
Te eeten geven,	*Bachâr.*
Slapen,	*Bachuz.*
De Maend,	*Mey.*
't Oog,	*Dzeſt.*
De Neuze,	*Fintz*, *Pa* of *Ssa.*
De Tanden,	*Dentâg.*
Kinnebakken,	*Rous.*
Schreyen,	*Sen.*
Een Keizer,	*Melick* of *Milick.*
Goud,	*Pouri* of *Dyszyk.*
Zilver,	*Abſiſt* of *Tyszyk.*
Een Klok,	*Murmourack.*
Linnen,	*Koumack.*
Een Byl,	*Farraf* of *Vosz.*
Een Vingerhoed,	*Angurſt.*
Spelden,	*Zouſin.*
Een Boek,	*Kinick.*
De Hand,	*Kouck.*
Een Schaer,	*Kaskarck.*
Een Kouze,	*Sangou.*
't Lichaem,	*Goubin.*
God,	*Tcha.*
Den Hemel,	*Vautha.*
De Wolken,	*Czaho.*
't Geſternte,	*Vaho.*
Een Maend,	*Maza.*
Een Dag,	*Mahcho.*
Avond,	*Czachaszchà.*
Duiſter,	*Tketh.*
Een Menſch,	*Cinh.*
Het Hooft,	*Szcha.*
De Herzenen,	*Szchakuc.*
De Haairen,	*Detzyke* of *Sickou.*
Het Voorhooft,	*Nata.*
De Wynbraeuwen,	*Nadtze.*
De Oogen,	*Nnia.*
Het haair aen de Oogen,	*Husz.*
De Neusgaten,	*Pancun.*
Knevels,	*Pacze.*
Baerd,	*Szake.*
Lippen,	*Uszpakia.*
Tanden,	*Dze.*
De Tong,	*Bzegu.*
Het Aenzicht,	*Napa.*
De Ooren,	*Hamma.*
De Keel,	*Kark.*
De Mond,	*U.*
De Hals,	*Pszedyk.*
De plaets tuſſchen de Schouwders,	*Cyczyt.*
De Handen,	*A.*
De Handpalm,	*Agu.*
De Duim,	*Abchont.*
Een Rib,	*Dzanze.*
De Buik,	*Inyta.*
De Borſten,	*Tydz.*
Het Ingewand,	*Kety.*
De Lenden,	*Byszy.*
De Navel,	*Bynsza.*
Een Puiſt,	*Tzeryp.*
De Knie,	*Szliagosza.*
Een Voet,	*Szsa.*
De Hiel,	*Sliagu.*
Vleeſch,	*Szle.*
Een Sak,	*Dſzem.*
Een Jaer,	*Itlias.*
De Winter,	*Czamachu.*
De Lente,	*Hamacho.*
De Herfſt,	*Hatsza.*
Koud,	*Czaa.*
Warm,	*Chuaba.*
Ys,	*Sztaha.*
Een Rivier,	*Pſyna.*
Hooy,	*Mok.*
Gras,	*Uzde.*
Een Boſch,	*Maz.*
Een Meir,	*Uſzaha.*
Een Zee,	*Dingis.*
Een Viſch,	*Udze.*

Een

Een Paerd,	*Tczy.*
Een Merry,	*Czybz.*
Een Huis,	*Huna.*
Kalk,	*Mauahusz.*
Een Plank,	*Pchambo.*
Een Venſter,	*Scanhuy.*
Een Bank,	*Chaſsy.*
De Vloer,	*Cabi.*
Kley,	*Iata.*
Een Bogaerd,	*Sziada.*
Een Tafel,	*Ana.*
Een Bekkeneel,	*Koczy.*
Een Spons,	*Sztamylia.*
Haert,	*Szta.*
Yzer,	*Hucz.*
Tin,	*Bzapce.*
Kooper,	*Dzſees.*
Een Hof,	*Czeb.*
Jaer-markt,	*Szzempsz.*
Een Kleed,	*Kaptal.*
Schoenen,	*Czrink.*
Een Paleis,	*Huna.*
Een Veld,	*Kubho.*
Een Deûr,	*Tsze.*
Een Hen,	*Ged.*
Een Gans,	*Kas.*
Een oud Wyf,	*Patys.*
Een Marter-dier,	*Cyza.*
Een Zabel-dier,	*Kisz.*
Een Inkhoorn,	*Tihin.*
Een Schyf of Schuif,	*As.*
Een Bever,	*Kunduz.*
Een Hart,	*Talpar.*
Een Beer,	*Myszsza.*
Een Eland,	*Sza.*
Een Kameel,	*Machcza.*
Een Zwaen,	*Tchachusz.*
Een Gryp-vogel,	*Kyrhy.*
Een Kraen,	*Kru.*
Een Mos,	*Tzu.*
Een Kraey,	*Kaancza.*
Een Duif,	*Gugurczi.*
Een Schotel,	*Tatac.*
Een Tafelbort,	*Tabakszy.*
Een Bande,	*Dzaka.*
Knoopen,	*Szszae.*
Een Ram,	*Ty.*
Een Kalf,	*Szka.*
Een jonge Koe,	*Szketz.*
Een Baer, of Manlijk Varken,	*Kcho.*
Een Buurman,	*Hunoh.*
Een Schoon-zoon,	*Sypsz.*
Schoon-vader,	*Malcha.*
Zwager,	*Cypszoka.*
Zoons Vrouw,	*Dyniſsa.*
Een Tralie,	*Huda.*
Een Zaeg,	*Kunuzak.*
Een Schede,	*Sampa.*
Een Slyp-ſteen,	*Szteuk.*
Stof,	*Saba.*
Doove Koolen, of Brand-koolen,	*Thamycz.*
Terwe,	*Chaczszesza.*
Peper,	*Burcz.*
Honing,	*Thol.*
Een Havik,	*Bdcze.*
Brandewyn, welk woord van't Indiaenſch Arak, ſchynt geleent te zijn, wezende het zelve woord in de Noorder Landen ganſch onbekend.	*Araky* of *Rack.*
Een Zweep,	*Czepsz.*
Een Onder-rok,	*Czeſzean.*
Tapyten,	*Alenceh.*
Een Mantel,	*Czaco.*
Pyl-kooker,	*Sahangdak.*
Een Boog,	*Tza.*
Een Degen,	*Giata.*
Musket,	*Ithoki.*
Een Pyl,	*Czsza.*
Het einde,	*Chusz.*

GETALLEN.

Een,	*Jouff.*
Twee,	*Dwâ.*
Drie,	*Artâ.*
Vier,	*D'zupár.*
Vyf,	*Fonz.*
Zes,	*Accaz.*
Zeven,	*Aft.*
Acht,	*Aſt.*
Negen,	*Farraſt.*
Tien,	*Deſt.*
Elf,	*Jouffdeſt.*
Twaelf,	*Duodeſt.*
Dertien,	*Artadeſt.*
Veertien,	*D'zupardeſt.*
Vyftien,	*Fonsdeſt.*
Zeſtien,	*Accesdeſt.*
Zeventien,	*Affdeſt.*
Achtien,	*Aſtdeſt.*
Negentien,	*Farrasdeſt.*
Twintig,	*D'zare.*

My zijn door den boven genoemden Arts, uit het Cirkaſſche Berg-land, dat den Konink *Artſchin* of *Artſchillus* onderdanig was, toegezonden, een paer Schoenen, zoo als men die aldaer draegt, welke geſneden zijn uit een lap bereid rosgraeuw Leder, zonder dat genaeit zijn, maer ſlechs met een riem van de zelve ſtof, toegeregen, onder langs het plat van de Voet, by de Teenen af, tot aen de Hiel, en zoo om hoog achter tegen de Voet aen, daer de Veter vaſt geſtoken word. De ge-

Digitized by Google

gedaente is onçierlijk: op de Voet zijn twee insnydingen, en 't Leder by de boven Hiel, steekt met twee tippen uit, na om hoog.

Noch een houte Lepel, die gesneden is, met de steel daer aen, een span lank: de ketel staet als, by ons, die van de Tabakspypen, aen den steel: zy is lankwerpig, en bevat eens zoo veel nats als de Nederlandsche Lepels, in 't gemeen doen; kan niet wel gebruikt worden, als den steel ter zyden de mond, en niet recht daer voor houdende, wes men de mond niet voor aen de zelve, maer ter zyden moet houden, als men daer mede eeten wil.

De Drink-vaten die dit Volk gebruiken, zijn opene houte kopjes zonder dekzels, met een handvatzel, niet ongelijk in gedaente aen de Water-bakken, die men uit Rusland herwaerts over brengt, zoo als 'er zoodanig een uit het Land der gemelten Koninck, ons mede toegezonden is.

Gelijk mede een vilte Mantel, na de wyze van dat Land, gemaekt van Schape Wol, ros-graeuw, en als Roggen-brood van verw, dik omtrent de breete van een duim, zonder plooyen, konnende niet gevouwen worden: in gedaente is zy een half rond, hebbende zes span in zijn hoogte, of hare mid-lijn, en twaelf span in zijn lengte, leenig en buigzaem, konnende matelijk lank duuren, en den Regen wederstaen; buitenwaerts is deze Vilt met zwarte Boks-haaire tuitjes, of vlokken door regen, die een vinger lank uitsteken: met een Ledere band word deze Mantel om de schouder vast gemaekt, en na de Wind waeit, voor, achter, of ter zyden, over 't lijf gehangen; de kant aen de bovenste zyde is bezet met een Lederen zoom, twee duim breet, om het slijten tegen de schouders aen, te hinderen: om 't lijf gehangen zijnde, vertoont een onaengename en belachelijke gedaente.

Onder de heete Asch, bakt dit arm Volk haer Brood, van Gerste Meel, gemengt met water, 't geen by na de hardigheit van Twee-bak heeft, maer is niet gerezen, en onsmakelijk; het Koorn word qualijk gebroken, met een Steene Handmoolen, en alleen van de grootste doppen gezuivert, zoo dat men veel baste in dit Brood vind; 't zijn Broodjes als ronde koeken, acht duim in de middelijn breet, en twee dik, zoo als men aen my zoodanig een Brood, in dat ver afgelegen Land gebakken, hier toegezonden heeft, en by my kan worden vertoont.

De Jezuit *Avril*, die in den Jare 1688, in *Moskou* is geweest, spreekt van den Konink *Artschil*, in zijne gedrukte Reis-beschryvinge, vertaelt in dezen zin.

De Vorst genaemt *Artschil*, om gerustelijk te bezitten, de Ryken van *Iverie* en *Mingrelie*, die rechts wege de zijne zijn, hadde zich Mahometaensch verklaerd, of schoon hy een oorspronkelijk Georgiaensch Christen was. De Konink van Persien, die hem op dit veranderen van Godsdienst trachte te gewinnen, was in den beginne hem zeer gunstig, doch hy naderhand zijn oude Godsdienst weder omhelzende, dien Konink van hem zoo veel werk niet maekte, als van andere Koninkskens die Persien erkennen. De onbepaelde liefde tot de Vrouwen, werkte te met uit, dat men voor hem zoo veel genegentheit niet hadde, als voorheen, want vermids men besloten hadde, met of tegen wil, dezes ongelukkige Prins Gemalinne te ontrooven, waer van de Persische Konink gehoord hadde, dat zy zeer schoon was, zoo viel men hem zoo moeyelijk by vervolg, als men hem in den beginne hadde gevierd, en geëerd.

Eerstelijk streelde men hem om te verwerven 't geen men jaegde, naderhand quam men tot drygementen, en eindelijk trad men over tot geweld, zoo dat *Artschil* zich niet magtig en vond te wederstaen de krygsbenden die den Persiaen, gebelgt over het weigeren, hem op den hals zond, wes hy met zijne Princesse vluchtede tot aen de grenzen zijns kleine Koninkryks, die de verste van Persien afgelegen waren, doch aldaer bleef hy niet lang in ruste, want de Konink van Persien, meerder gezet op de Princesse als te vooren, wist den Grooten Turk in zijne belangen te krygen, wiens gebied paeld aen *Iverie*, van de zyde des Zwarten Zees: eenig Turks krygsvolk dan, betrapten dezen vluchtende Prins, en voerden hem op een Kasteel, 't geen onder 't Turks gebied was, alwaer hy eenige tyd bewaerd is geworden; onderen tusschen de Princesse, die men hadde willen sparen, en wachten, om niet al te grooten omslag te maken, zeer gebelgt, van zoo harde bejegeninge, verzamelde zonder tyd verzuim, eenige Edeluiden, uit hare Onderdanen, en na dat zy zich aen 't Hooft hadde gezet, greep zy het kleine Slot aen, daer haren Prins gevangen wierd gehouden, bemagtigt het, en in weerwil van de Turksche krygsmagt, verlost, en stelt hem in vryheit. Na dat dit dus verricht was, bemerkten zy beide wel, dat niet lange in haer eigen Land zoude konnen wederstaen, aen de twee, zoo groote magtige Princen, zonder zich in 't uiterste gevaer te werpen, wes, verlatende haren Staet (welk geweest anderzins het Land der *Elamiten* me-

Digitized by Google

de word genaemt) ten beſte dier Vorſten, waer van zy als çynsbaer zijn, vluchtede zy in *Moskovien*, alwaer zeer wel zijn ontfangen geworden, van hunne Tzaerſche Majeſteiten, en Jaren lang zeer heerlijk onderhouden. Geduurende welke tyd Konink *Artſchil* begoſt te peinzen, om weder hertret te nemen na zijn Land, daer toe yverig verzogt zijnde, van zijn Volk, die tamelijk t'onvrede waren, over 't onthael dat hun de Perzen aendeden; hy peinſde dies, om de Chriſten Godsdienſt tot eenigheit te brengen, en te veſtigen, wes van de Moskoviſche Patriarch, Prieſters en Leeraren verzocht, miſſchien oordeelende dat de band der Godsdienſt en eenigheit, in Rusland, veel toebrengt tot het hoog ontzag, dat men daer voor hunne Tzaerſche Majeſteiten heeft, enz.

Het is byzonder, dat deze Melitenzer Prins, en al zijn gezin, het Hooft-haair ſluik hadde, recht neer hangende, tot op de ſchouderen, en als daer aen ſtootende, ſchier gelijk of het neerhangende ſteevige borſtels waren, zonder de minſte krul, en onder, rondsom, afgeſchooren, en zoo 'er iemand onder hun is, wiens haair eenigzins mogt krullen, zoo doen zy vlijt, om het zelve als kaerzen neder te doen hangen.

Van dezen Konink wierd aen my voor dezen, uit *Iſpahan* in't Franſch bericht, als vertaelt hier volgt.

Deze Konink van *Imeretti*, *Artſchil Bagarationi*, gebooren uit de oude Telg des Koninks van *Gruzinie*, *David*, die door den Turk uit zijn Staet verdreven is, leeft noch heden, in *Moskou*; hy heeft zich vier Jaer tot *Aſtrakan* opgehouden, na dat hy dapper geſtreden had, tegen de Ottomanniſche krygsmagt, geduurende een tyd van drie Jaer, welke tyd hy omzworf, aen de voet van de Berg *Kaukaſus*, omtrent, en op de grenzen zijns gebieds, hebbende gehad het grootſte gedeelte zijns Volks voor hem: daer is weinig ſchyn tot herſtelling, voornaem, om dat hy mede in onluſt is met den Konink van Perſien, van wien hy afhankelijk was, ten aenzien der Ryken *Gaquetti* en *Kartli*, ter oorzaek hy had geweigert zijn Vrouw den Konink over te geven, 't geen hem mede veroorzaekte zijn onmin met de Ottomanniſche Port, die hem mede belette de bezitting van *Imeretti*, welk geweſt afhangig is aen den Turk, en dit ter behagen van den Perſiſchen Konink, die over hem geſteurt is. Dus verre 't bericht uit *Iſpahan* over opgemelte Vorſt.

Van 't Georgiaenſche Land, en des zelfs Inwoonders, is my uit *Iſpahan* het volgende bericht, voor eenige Jaren, in een Brief toegekomen.

Een Zuſters Zoon van *Teimouras chaan*, word noch tegenwoordig in *Iſpahan*, door den Perſiſchen Konink met geweld gehouden: van de tyd der overwinninge af hebben de Koningen van Perſien, altyd dit Land, door een van des Georgiaenſchen Koninks Bloede laten beſtieren, en onder haer magt gehouden; om nu deze des te beter aen haer te verplichten, zoo hebben zy hem erfelijk het Schout-ampt van *Iſpahan* gegeven, dat zeer voordeelig is, en Jaerlijks meer, dan twintig Toman opbrengt, dat zy altyd door een van haer naeſte vrienden lieten bedienen, die aen 't Hof, ook zoo veel als in pandſchap bleef; maer by deze tegenwoordigen Heerſchappye, zoo is hier groote verandering ingebragt, dewyl den Konink deze bediening na hem heeft getrokken, en iemand die het hem belieft, daer mede nu begunſtigt: ook zoo plagt dit geheele Landſchap onder 't gebied van eene Prince te ſtaen, maer nu in diverſche Bevelhebberen verdeelt, en dat ter oorzaek, zoo van een ieder word geoordeelt, den Konink zoo grooten Volkryken Landſchap en Magt, niet onder 't gebied van een perzoon wil vertrouwen, en bevreeſt is, dat zy d'een of d'andere tyd, wel eens tegens hem mogten opſtaen, en 't hooft komen te bieden; dat ook zeer lichtelijk voor haer te doen zoude wezen, by aldien alle de onderhoorige Vorſten t'zamen konden verdragen, en eens wierden, als zijnde goede Zoldaten, en luſtige kloeke gedaente van Mans-perzoonen; maer alzoo zy altyd met den anderen overhoop leggen, en d'een d'ander nooit iets wil toegeven, zoo blijvenze noch onder 't gebied en ſlavernye van de Perſiſche Heerſchappy: en om haer in deze ſlavernye te houden, zoo zoekt den Konink de voornaemſte van 't Land, met Vrouw en Kinderen, onder groote toezegging, na *Iſpahan* te trekken, daer men dan, die ten eerſten van hun Geloof, tot het Mahometaenſche zoekt te trekken, gelijk de voornaemſte Perſianen van 's Koninks Hof, en van de voornaemſte bediening, van Georgiaenſche afkomſt zijn, ja tot den Konink inkluis, als zijnde van een Georgiaenſche Vrouw gebooren. Deze Natie zijn zeer ontrouw onder malkander, en by na een Volk, zonder gewiſſen; ja den eenen Buurman zal den andere zijne Kinderen ſteelen, en dan aen de Turk en Perſiaen verkoopen, gelijk in *Iſpahan* Jaerlijks meer dan twee of drie duizend, zoo Jongetjes als Meisjes, in 't openbaer te koop worden gebragt: de voornaemſte Vorſten van dit Land vereeren Jaerlijks een groot getal van de ſchoonſte Meisjes en Jongetjes, die te bekomen zijn, aen den Konink, ook zomwylen wel haer

Digitized by Google

haer eigene Dochters, die zijn Majeſteit zomtyds wel aen eenige van zijne Grooten, tot haer echte Vrouwen uitdeeld; 't welk dan ook veroorzaekt, dat den Perſiaen met veel ſchoon Volk, door den bank, verzien is; want anders zijnze van haer zelven leelijk, en geel van verwe.

In *Erruwaen* is tegenwoordig noch een groot Klooſter, wezende de zit-plaets van de Georgiaenſche Opperſte Prieſter; hier hebben zy ook drie groote Kerken, waer van de twee by na half vervallen zijn: zy vertoonen daer ook een Pilaer, waer op voorgeven, dat *Noach* zijn Offerhande zoude hebben gedaen, als hy voor de eerſte mael uit de Arke was getreden: het gebergte *Ararat*, 't geen onder aen de voet heel breet is, vertoont zich met veele Dalen, die van veele Beeken bevochtigt worden: boven loopt hy zeer hoog in de Lucht, ſpits als een Zuiker-brood, zijnde altyd met een dikke Wolk en Nevel bedekt, en blijft de Sneeuw daer op Winter en Zomer leggen: omtrent dezen Berg is ook veel Onweder van Regen en Sneeuw: de Armeniers verhalen, dat een van hare Papen nu ettelijke Jaren geleden, eens voorgenomen had, om op de zelve te klimmen, en te zien, of 'er noch eenige oudheden, of de minſte tekenen van over gebleven waren; maer als hy, na ettelijke dagen klimmens, niet hadde gevorderd, en maer ſcheen aen de zelve plaets te zijn, daer hy hadde begonnen, evenwel met grooten yver zijn reis voortzettende, zoo was hem ten laetſten een Engel verſcheenen, die hem over zijne nieuwsgierigheit beſtrafte, doch tot zijn loon van d'ondergenomene moeite, zoo had hy hem een klein ſtukje houts van de Arke gegeven, het welke nu aldaer noch vertoont, en tot een Heilig gedenk-teken bewaerd word. En hier eindigt het kort bericht uit *Iſpahan*, over het Georgiaenſche Land, aen my gedaen.

En alzoo my de Reize van de boven gemelte Vorſt *Artſchil* of *Artſchin*, zoo als de zelve by den Duitſchen Arts, die hy tot onderhouding van zijne gezontheit, uit *Moskou*, in dienſt mede gevoerd hadde, is aengetekent, my toegezonden, en in handen gekomen, zal de zelve hier laten volgen.

DUBBELD

VAN DE

REIS-BESCHRYVINGE,

Gedaen door den Arts *Dreſſcher*, met den Konink *Artſchin*, den 24 July, in het Jaer 1688, uit de Stad *Moskou* na *Meletyn*.

Uit *Moskou* na *Kalour*, zijn . .	60 mylen, of	300 Wurſt.
Van *Kalour* na *Perislaff*, ...	40 mylen, of	200 Wurſt.
Van *Perislaff* na *Kaſſimo*, ...	40 mylen, of	200 Wurſt.
Van *Kaſſimo* na *Kouſimiſansko*, . . .	20 mylen, of	100 Wurſt.
Van *Kouſimiſansko* na *Niſne*, . . .	10 mylen, of	50 Wurſt.
Van *Niſne* na *Kaſan*, ...	60 mylen, of	300 Wurſt.
Van *Kaſan* na *Sibierske*, ...	50 mylen, of	250 Wurſt.
Van *Sibierske* na *Samar*, ...	24 mylen, of	120 Wurſt.
Van *Samar* na *Kasparofne*, ...	50 mylen, of	250 Wurſt.
Van *Kasparofne* na *Sarratoff*, . . .	60 mylen, of	300 Wurſt.
Van *Sarratoff* na *Dzaritzne*, . .	40 mylen, of	200 Wurſt.
Van *Dzaritzne* na *D'zarinjar*, . .	60 mylen, of	300 Wurſt.
Van *D'zarinjar* na *Aſtrakan*, . . .	60 mylen, of	300 Wurſt.
Van *Aſtrakan* op de Rivier *Volga*, gereiſt tot aen het Kaſpiſche Meir, zijn .	19 mylen, of	95 Wurſt.
De Reize over het Kaſpiſche Meir, na het Stedeken *Turchi*, zijn . .	100 mylen, of	500 Wurſt.
Van *Turchi* of *Terki* tot aen de Kozakſche Steden, zijn	20 mylen, of	100 Wurſt.
Van Kozakſche Steden over de Crimſche Steppe of Wilderniſſe tot aen *Kabardyn*, zijn	120 mylen, of	600 Wurſt.

Digitized by Google

Van *Kabardyn* over 't gebergte na *Schachmatt*, zijn . . . . . 14 mylen, of . . . . . 70 Wurst.
Van *Schachmatt* na *Degon* in de Bergen, zijn . . . . . 14 mylen, of . . . . . 70 Wurst.
Van *Degon* tot *Saramago*, zijn . . 14 mylen, of . . . . . 70 Wurst.
Van daer komt men aen de Grenzen van *Meletyn*, ook van *Grouſyn*.
Van *Saramago* dan na *Meletyn*, en wel tot aen de eerſte Stad, *Ratziva* genaemt (zijnde drie dagen reizens in't gebergte,) zijn 19 mylen, of 95 Wurst.

In de meeſte Landſtreke omtrent, en in de geweſten dezes Vorſt, en dezer gemelte doortochten, woonen woeſte Menſchen, ganſch niet gezedent: 't grootſte deel der zelven zijn Heidenen en Mahometanen, en zeer weinig rechte Chriſtenen. d'Inwoonders van de Meletynſche gebergtens, zegt de voornoemde Artz, dat de Zwynen aenbidden: en dat zy zeggen, dat daer dikwils een Vogel komt gelijk een Arend, (die haer vuur brengt om haer hout, of gedroogde Koe-meſt, die zy gebruiken als hout, aen te ſteken, tot bereidinge van hare elendige Spyze:) den welken zy luiden, groote Eere bewyzen. Hare Wapenen beſtaen meeſtendeels in Pylen en Boogen. Zy zijn ontrouw, en boos van aert, woonen in holen en gaten, en bedekken zich met Beeſte vellen. De beſte meublen, die dat Volk heeft, en ter noodzaekelijkheit gebruiken, krygen zy van hare Buuren, de Melitenzers en Grouſyners; en die zelve, bekomen zulks van de Armeniers, de welke zoo in Rusland, als elders, komen handelen.

De oudſte Zoon van dezen Konink *Artſchillus*, die onder het gevolg hunner Tzaerze Majeſteiten, in deze Landen, in't Jaer zeſtien honderd acht en negentig is geweeſt, heeft my verhaeld, hoe de Onderdanen zijns Vaders, zeer lichtelijk veranderen van Geloof, en ook als zy verlochent hadden, zeer lichtelijk weder keerden.

Als ik hem den Brief vertoonde die zijn Heer Vader aen my geſchreven hadde, zoo erkende hy die aenſtonds, en zeide, dat de ondertekening de zelfde Letteren waren, die rondsom het Zegel, daer beneffens gedrukt ſtonden, en aldus op het Ruſch uitgeſprooken moeſten worden.

Gospodaer Tzar Artci outwerdajof, ot Korene Jeſeva Davidova i Solomonawa, porodoe, pancratowigh miloſti bogie, Tzar uſeia Lichtimeerskie Semlie da i Groeſenskie Artiel Wagtangewiets.

Dat is:

Door Gods genade, van de Wortel *Jeſus*, *Davids* en *Salomons* geſlachts, *Bogarationus*, hy, of (na hunne wys van ſpreken,) hy dus, enz.

De Landſchappen zijns Vaders Koninkryk, zeide hy, voor zeven honderd Jaer verdeeld te zijn geweeſt, aldus:

Merita, dat een Koninkryksken was, als mede *Kartlia*, en ook *Kagretia*, en wyders, dat *Goſoedarſtwa Samsgeſatabago*, onder de naem van een Heerlijkheit bekent is, gelijk mede *Goſoedarſtwa Odiſi*, en *Goſoedarſtwa Goeria*, waer noch toegevoegt wierd, het Prinsdom *Kneſeſtwe Abgaſia*. Onder welk Koninkryk van *Georgia* noch gerekent wierd, het Land *Gorskaia*, te weten, de geweſten *Toeſia*, *Dwalia*, *Oſetia*, en *Swanetia*, daer woeſte Chriſtenen woonen, die noch Lezen noch Schryven konnen. De Konink zijn Vader, zeide hy aen my, genoodzaekt zoude zijn, het Ryk weder te verlaten, en te ruimen, hoe wel hy zich tot noch toe op de hoogten hadde beſchermt; de redenen daer toe, voegde hy daer by, zijn gebrek van magt, ongeſtadigheit, en trouwloosheit der Onderdanen, haet van den Turk, en beſtryding door de Perzen, die hy op den duur niet konde wederſtaen; en dus ziet men de wonderbare wiſſelvalligheden in de Waereld: deze jonge Vorſt, die de Kroon als oudſte Zoon zijns Vaders, met recht niet konde ontſtaen, oefende zich in Konſten en Handwerken, en byzonder in de Busſchieterye, hier te Lande, om te bequamer en aengenamer te zijn, in de oogen hunner Tzaerſche Majeſteiten, en zijnen Ryke, door dat Handwerk te meerder dienſt te konnen doen.

Deze jonge Vorſt *Alexander* genaemt, zeide my wyders, dat zijn geſlacht geſprooten was, uit de Joodſche ſtammen, welke in de *Babyloniſche* gevankenis waren vervoert geweeſt.

Het Volk in't gedeelte van *Georgia*, gelegen aen de Zwarte Zee *Odiſchie*, *Goerie*, en *Apchaſi*, by hem genaemt, zijn gedoopt, volgens zijn verhael, aen my gedaen, door den Apoſtel *Andreas*; doch den Georgiaenſchen Konink, en alle d'overige Georgiaenſche Volken, hebben zich doen Doopen, door zekere Maagt, by tyden van den Keizer *Konſtantinus de Groote*, vyftien Jaer, na dat de Grieken gedoopt waren. De Patriarch, die zy byzonder hebben, word betoenaemt *Katojaikos*.

De

Digitized by Google

De Kerken in zijne Landſtreke zegt hy te zijn, houte gebouwen, doch nu veel onvoorzien van Prieſters, en zonder dienſt, byzonder in 't geweſt *Iverie.*

Voor, en eenige tyd na de Geboorte onzes Zaligmakers, zoude *Georgius*, Maegſchap van den te dier tyd levenden Perſiſchen Konink, in deze Landſtreken hebben geheerſcht, doch dies geſlachte uitgeſtorven zijnde, is de Heerſchende ſtam dezes Vorſt ingevallen, welke na zoo veel Eeuwen, tot op heden heeft beſtaen.

De Konink van Perſien ſteld tegenwoordig de Koningen in de *Kartalinſche* en *Groeſinſche* Landen, doch niet in't *Meretienſche* of *Melietſche* geweſt, 't geene hy zegt, by toelatinge Gods te geſchieden, om des Volks zonde wil; doch of ſchoon den Turkſchen *Sultan*, en den Perſchen *Schach*, deze Koninkrykskens dus beſtookt, beoorlogt, en vernederd, zoo hebben zy evenwel nooit konnen te wege brengen, dat buiten dit zijn geſlacht, iemand ten Kroone wierd ingevoerd, of erweelt.

Doch eindelijk is dan opgemelte Vorſt *Artſchil*, genootzaekt geweeſt zijn Land weder te ruimen, en heeft zich op nieuw begeven onder de beſcherming van hunne *Tzaertſche Majeſteiten* in *Moskou*, van waer hy aen my, de volgende Brief ſchryft, ter oorzaek dat ik aen zijn Zoon, des Ryks navolger, vriendſchap hadde gedaen.

De opſchrift des Brief luide in't Latyn, aldus:

Magnifico Domino Nicolao Witſen,
Burgomiſtro
Amſterdam.

En is bezegelt met een groot Zegel in rood Lak, daer een vierkant kruis in ſtaet, waer een Koninks Kroon, door twee Engelen, boven word gehouden; in vier hoeken ziet men eenige *Gruſiniſche* Letteren, en twee *Jeruſalems* Veders aen de zyde.

Dei gratia qui è radice Dabidis *atque* Salomonis *Familiæ Pagratii*; *Totius Lychtimeriæ Rex* Arszil Bachtangeades.

Amico noſtro Chariſſimo, nec non benefactori Magnifico Domino Nicolao Witſen, *Burgomiſtro Salus.*

Princeps Oratorum Demoſthenes interrogatus quid nam habet homo ſimile Deo, inquit, benefacere, hoc igitur virtutis ſplendore multos ac varios ſuperfuit veſtra magnificentia. Nam non aliter alienos, quam ſuos conſanguineos ornare beneficiis non denegaſti, cujus beneficii atque amoris verus teſtis Filius noſter Alexander, *qui variis bonis per veſtrum amorem & laborem abundans depropagavit nobis. Ob id ergo maximas agimus gratias veſtræ amori & labori verus enim amicus cognoſcitur*

Labore
Amore
More
Ore
Re

Salve.

Dat is:

Door Gods genade, wy geſprooten uit de wortel van *David* en *Salomon*, en de ſtamme *Pagratius*, Konink van 't geheele Ryk Lichtimeria, *Arszil Bachtangeades.*

Aen onzen lieven Vriend en Edelmoedigen Weldoender, den Heer NICOLAES WITSEN, Burgermeeſter, zy veel Heil.

De Prins der welſprekentheit *Demoſthenes*, gevraegt, wat dat de Menſch hadde, Gode gelijk? zeide, wel te doen: Dit heeft U Heerlijkheit in glinſterende deugd, aen veele dikmaels bewezen; die den Vreemden gehandeld hebt in weldaden, als eigen Bloed Vrienden, van welke liefde en goed doen mijn Zoon *Alexander* een ware getuigen is, die ons verhaeld heeft hoe U E. uit liefde, overvloedelijk, hem veel goeds heeft toegebragt, wes wy daer over hooglijk danken, roemende U E. arbeid en de liefde, want een ware Vriend word gekent uit arbeid, liefde, goed gedrag, de mond, en de zaek zelve. Vaert wel.

Het woord *David* word in zijne Brief geſchreven met een B, na de ſpeldinge onder Griekſche Chriſtenen aldaer gebruikelijk, *Lychtimeria*, anderzins mede zijn Ryk word benaemt.

Volgt dubbeld van een Brief, geſchreven uit Schamachie, *den* 14 *April* 1699, *over dezen Vorſt, aen zeker Armeniſch Koopman van* Julfa *in* Tauris, *en door den zelven aen den Schryver van dit Werk, toegezonden.*

DEwyl my een goede gelegentheit voorkomt, zoo heb ik niet willen nalaten U mede te deelen de nieuwe tydingen die men heeft, zijnde zulks, dat voor weinig tyd, de Grooten van *Baſſachioch*, misnoegt tegens haren Konink, genaemt *Corchan*, onder malkanderen beraedſlaegt hebben, hem niet meer te dulden, en zulks gezamentlijk beſlooten hebbende, hebben een Brief geſchreven,

en de zelve door een Afgezant, gezonden aen den Prince *Bagratiano*, Zoon van *Sakmias chan* *, die genaemt word *Saknasar chan* of *Chanazarkan*, 't welk te zeggen is *Arcil*, de welke zich te dier tyd onthield in *Karagkalka*, een Vesting van de Georgiers, biddende hem, haer te begunstigen, met het aenvaerden van de Ryk-staf van harer Konink, alzoo zy gezint waren, den voornoemden *Corchan* te verjagen, en dat zy over zulks hem begeerde, en hem plechtelijk zwerende, gehoorzaem en getrouw te zullen zijn; welk verzoek by *Arcil* verstaen zijnde, gewillig van hem is aengenomen, en in *Bassachioch* gekomen zijnde, is van die Volkeren, met veel vreugde ontfangen, met Koninklijke plechtigheden; wyders hem met de Koninklijke Mantel bekleed, en gekroont hebbende, zetteden hem op den Troon, en riepen hem uit voor haren Konink.

* Anders David.

Arcil dus omtrent vier Maenden in groote vreugde en ruste, zeer bemint en opgepast van die Volkeren, welke ongemeen vernoegt waren, een zoo waerdigen Konink te hebben, door gebragt hebbende, wierd schielijk benyd van twee *Baceat*, ('t welk zoo veel is als Edelen van *Bassachioch*,) de welke onder haer alleen besloten, om zeker gering misnoegen door haer opgevat, haren Konink van den Troon te rukken, met het Volk door opgeraepte voorwendzelen tegens hem op te hitzen; maer deze konsten haer niet helpende, beraemden zy andere middelen tegens de perzoon van den Konink, zelfs door vergift; maer met veel omzichtigheit: doch 't beliefde God, dat de verraderyen aldaer ontdekt wierden, byzonderlijk van de voornoemde Edeluiden: weshalven de Konink schielijk beval den Raed te vergaderen, de welke byeen gekomen zijnde, stond hy op, en zeide, dat hy van haer verzocht en gebeden zijnde, haer Konink te zijn, hy nu wel zag de weinig dank, en misnoegen, 't welk zy hadden, en dat hy over zulks van voornemen was, te vertrekken, en hoe wel 't Volk uitriep dat zy niet en begeerden, dat hy vertrekken zoude, des niet te min, trok hy de Koninklijke kleederen uit, en lei de Kroon af, en gevolgt van omtrent drie duizend perzoonen, meest Edele Georgiers, vertrok hy, en begaf zich na *Moskovien*, alwaer zijn Zoon, zedert eenige Jaren zich geduurig opgehouden had; en zijnde aldaer door de Konink * met veele Eer en achting ontfangen, besloot schielijk aen hem op te dragen 't Bevel van een magtig Leger, om daer mede te gaen innemen *Jamkal*, leggende tusschen *Moskovien*, *Georgien* en *Persien*: hoewel veel Moskoviten zeiden, dat zijn Zoon na *Romen* * was, zoo zeiden *Mamucka Mirssa* en andere, dat de Vader, genaemt *Arcil* daer na toe was: en dit is 't geen voor dees tyd U heb mede te deelen, iets anders voorvallende, zal 't U berichten, enz. Dus verre deze Brief.

* Hunne Tzaersche Majesteiten.

Zeker Heer van groote geleertheit, een Griek van geboorte, tot top van Eer in *Rusland* gestegen, schrijft, van de Georgiaensche Princen, aen my, voor acht Jaer, als vertaelt hier volgt.

Het is niet lange geleden dat *Nicolaes*, *Davids* Zoon, Georgiaensch Konink, met twintig duizend Perzen in *Teflis* aenquam: hy was wel eer Christen, en in *Rusland* opgevoed; doch na zijn Vaderland zullende reizen, van den Persischen Konink wierd aengehouden, en tot het Mahometaensdom gedwongen. Een ander Georgiaensch Prins, die nu in *Teflis* Heerscht, § *Georgius* is genaemt, had ook het Geloof verzaekt: hy is de Broeder van dien Georgiaensche Melitenzer Prins, die onlangs uit *Moskou* na zijn Vaderland is verreist, latende zijne Huisvrouw aldaer. Dus verre gemelte Brief.

* Hy is niet tot Romen, maer tot Amsterdam geweest: de Vader heeft zich altoos in Moskou opgehouden, maer de Zoon is Generael Artillery Meester geworden, welke wetenschap hy in deze Landen hadde geleert, doch in een oorlog tegen Jamkal of Semchal is hy niet geweest, maer wel tegens Sweden.

§ Deze Georgius, Nicolaes en Artschil, schynen Broeders te zijn, Zoonen van David, als boven gemelt.

En dus is stukswys van Georgia, de omliggende Landstreken, en hunne Vorsten, kortelijk gesproken, na mate, dat my van hen en die geweesten, berichten toegekomen zijn, welke beneffens 't geene uit de hier na volgende Persische Reis-beschryvinge is getogen, hebbe ingelast.

Zeker Beschryvinge
VAN
PERSIEN,

Ontworpen by iemand, die in den Jare zestien honderd een en tachtentig het Gezantschap van zijn Majesteit van Poolen, *onder het gelei van den Edelen Heer* Salomon Gostans Zagorski, *had helpen bywoonen, noch ongedrukt onder my berustende, spreekt van* Gurgistan, Georgia, *of* Iberia, *aldus:*

NA het Westen legt *Gurgistan*, by d'ouden genaemt *Iberia*, en by ons *Georgia*; 't welk is een Bergachtig Land, alwaer plaetzen zijn die voor sterktens konnen dienen, dewyle zoo eng zijn, dat maer een Mensch te gelijk tot de zelve kan komen.

Daer zijn twee Landschappen of Deelen van dit gewest: die gehoorzamen den Konink van Persien, zederd dat *Chanavaskan* mede geholpen heeft tot het verderf van *Georgia*, aen den Konink van Persien overleverende *Tammersekan*, en zijn Huisvrouw, ge-

Digitized by Google

genaemt *Pery*. Deze Vorſten zijn alle tot verval gekomen; want zy zijn, niet tegenſtaende meermalen waren opgeſtaen, wederom ingetoomt en korter gehouden: de Perſianen aen zich houdende de magt, om tot het Opper-beſtier van *Teflis* en *Gaket*, aen te ſtellen wie zy willen; 't welk nochtans na 't recht der Volken, behoort tot hare wettige erfgenamen. *Chanavazkan* was Bevelhebber te *Teflis*, ten zelven tyde als *Tammereskan* het beſtier hadde tot *Gaket*: aen den eerſt genoemden had men dit Opper-gebied maer gegeven op voorwaerden, dat hy *Tammereskan* in hun handen zoude overleveren; 't welk hy dede; alwaer dezen elendigen Vorſt, en zijn Vrouw, van den Konink *Cha Abas* zeer qualijk zijn gehandelt. Den Konink van Perſien gezien hebbende, dat *Chanavazkan*, uit erkenteniſſe, hem dienſt hadde gedaen, begeerde eenige van zijn Kinderen, om de zelve te doen onderwyzen in de zeden van het Hof. Hy zond hem daer op drie Kinderen, en dat zeer gaerne, dewyle het ſtrekte tot verlichtinge van zijn Huishoudinge, de welke doenmaels zeer talryk was.

Den Konink liet deze drie Heeren door zijn Leeraers over brengen tot het Mahometaenſch Geloof, en gaf aen den oudſten het Ampt van *Deroga* van *Hiſpahan*, alwaer hy ook geſtorven is; en daer na ook de beide andere, waer van de jongſte genaemt was *Chanazarkan*. Deze verzocht van den Konink verlof, om zijn Vader te gaen bezoeken; 't welk hem wierd toegeſtaen: hy begaf zich na *Teflis*; en na eenige dagen verblijf, deed men voorſlagen om hem te doen trouwen met een Kinds Kind van *Tammereskan*, de welke men geloofde te zullen zijn erfgenaem van *Gaket*: buiten tegenſpreken heeft de Vader dit houwelijk geſmeed; en na verloop van eenige Maenden, gingen de jong getrouwde na *Gaket*, zich ſtellen in 't bezit van die Stad, zonder des Koninks goedvinden daer over te hebben ingenomen. Hy bleef dit zijn gebied voor eenigen tyd vreedzaem bezitten; terwylen den Konink *Cha Abas* dood zijnde, des Heerſchenden Koninks zaken niet toelieten, geduurende zijn minderjarigheit, hem na *Georgia* te wenden, maer zoo dra als de Jaren hadde bereikt, en zich laten onderrichten, aengaende den ſtaet van dit gebied, nam hy voor, dezen Georgiaenſchen Vorſt tot gehoorzaemheit te brengen; 't welk hy echter niet derfde ondernemen door middelen van geweld, de wyle zijn Vader, een Man van grooten moed, noch leefde; de welke, wetende dat de Perſianen, ongewoon de Bergen van *Georgia* te beklimmen, de zelve moeilijk zouden vinden, haer niet zoude hebben ontzien tegen te gaen. Den Konink zond aen *Chanavazkan* een bevel, om *Chanazarkan* en zijn Huisvrouw in bewaringe te nemen; zijnde deze Vrouwe geacht te zijn een van de ſchoonſte in ganſch Aſia: *Chanavazkan* gaf tot antwoord, dat zijn eigen Zoone niet zoude konnen gevangen nemen, en veel min zijn Huisvrouwe; maer dat, indien zijn Majeſteit haer daer toe konde brengen, dat hy het gaerne zoude aenzien: waer op den Konink aen *Chanazarkan* belaſte, aen 't Hof te komen; de welke, om zulks af te weeren, aen den Konink liet weten, dat hy zich gaerne derwaerts zoude begeven, om aen zijn Majeſteit zijne eerbiedigheit te bewyzen, ten ware zijn onmagt, om de koſten van zoo een Reize te konnen dragen: den Konink zond hem een geſchenk van twee duizend *Tomans*, half in Gelde, en half in Goude en Zilvere Stoffen, als in diergelijk geval gemeenelijk geſchied. De Konink gebood hem zijn Huisvrouw met zich te brengen. *Chanazarkan* nam dit geſchenk aen, zonder eenig antwoord te geven aen den Konink, de welke ziende dat dezen Vorſt echter noch niet quam, beſloot dat zijn Vader hem zulks afrade. Men wilde echter noch tot geen geweld komen; maer men zond een tweede Boode, met laſt, om hem te zeggen, dat den Konink onverduldig wierde over zijn toeven: *Chanazarkan* antwoorde, dat hy zelf wel gereed was om zijn plicht aen den Konink te gaen afleggen, maer dat hy niet konde zijn Huisvrouw met zich brengen, de welke een Chriſten was, en van hem daer toe niet konde gedwongen worden.

Midlerwyle quam den Vorſt van *Bachakouck* (een gedeelte van *Georgia*, onder de gehoorzaemheit van den Turk) te ſterven, zonder Kinderen; waerom *Chanazarkan* voornam, het Opper-beſtier van *Gaket* te verlaten, om t'ontgaen de vervolginge des Koninks van Perſien, en als Maegſchap van den overleden, zich na *Bachackouck* te begeven; daer toe meerder aengezet zijnde door de Inwoonders van die plaets, welke hem zulks met eerbewyzinge waren komen verzoeken: hy ging dan derwaerts, en wierd door het Volk met toejuichingen ontfangen. Den Konink van Perſien was hier over t'onvreden, en zond laſt aen zijn Vader, dat hy hem de Zoon zoude brengen, zeggende, hem verdacht te houden van den raed gegeven te hebben, dat zijn Zoon *Gaket* hadde verlaten: de Vader antwoorde, dat het tegendeel waer was, maer dat echter zijn Zoon

Zoon niet konde leveren, dewyl hy zich onthield in Bergen van zeer moeyelijken toegang, in een Land daer het Volk hem boven maten was toegedaen; maer dat, zoo veel hem zelf aen ging, hy gereed was om zijn Majesteit te gaen vinden, en hem te ontschuldigen van de lasteringe die men hem tegen wierp: den Konink stond dit toe, maer den ouden Heer stierf op de Reize derwaerts, en zijn Lichaem wierd gebragt na *Kom*, by de Grafsteden der Koningen.

Chanazarkan was op die tyd tot *Bachackouck*, vry van de Persiaensche vervolgingen, maer niet van den Turk; hebbende tot naestgelegen den *Bacha* van *Akelska*, de welke zijn uiterste vlyt aenwende, om hem in handen te krygen, doch zeer bedektelijk; veinzende zijn vriend te zijn; hem zendende geschenken, op zekeren dag verzocht met hem te willen nemen het vermaek van de Jacht, omtrent hare grensscheidinge: den Vorst, geen arg denkende, wilde de beleeftheit van den *Bacha* niet verwerpen, maer begaf zich na de bestemde plaetze, alwaer den *Bacha* hem met beleeftheit ontfing, en zonder het minste van zijn voornemen t'ontdekken. Na dat de Jacht gedaen was, verzocht den *Bacha* den Vorst om op zijn Huis, maer een vierendeel uurs van daer, met hem te willen spyzen. De Tafel daer gedekt zijnde, zette men zich daer aen te eeten, en naderhand sterk te drinken. Den *Bacha* aen den Vorst midlerwyle noch gestadig betuigende zijn vriendschap, en de vreugde, welk hy gevoelde, dat hem de Vorst d'eere gedaen hadde tot zijnen Huize te komen.

De Maeltyd geëindigt zijnde, wilde den Vorst wederkeeren, maer wierd zeer verbaest, ziende dat men hem vast hield, zeggende, dat hy een gevangen Man was: hy wilde zich te weer stellen, doch te vergeefs, dewyle door menigte van des *Bacha's* Dienaren was omringt; de welke hem, op bevel des *Bacha's*, haer Meester, geleiden na een Tooren, vier of vyf mylen van daer gelegen. Eenige van des Vorstens bedienden ontvlucht zijnde, bragten de droevige boodschap aen de Vorstinne; de welke daerom de moed niet geheel liet zakken, maer op middelen bedacht was, om haer Man te redden: zy steeg dan des nachts te Paerd, met zestig Ruiters, en tot den Tooren genaderd zijnde, en de Wacht overwonnen hebbende, braken zy de Poort op, en deden den Vorst op een Paerd zitten: eer den *Bacha* hier van kennisse had gekregen, waren zy nu reeds verre voort gegaen. Deze tyding kon niet minder als doodelijk zijn voor den *Bacha*, de welke reets aen den Grooten Heer geschreven had, dat den Prince zijn gevangen was: en wanneer den Grooten Heer belast hadde, dat men hem des Vorsten hooft zoude zenden: den *Bacha* zulks niet konde leveren, liet men hem daer voor onthoofden; gelijk men aen zulke Menschen, in die Landen, gewoon is te doen.

Chanazarkan, en zijn Vorstinne, achtende, dat het veiliger zoude wezen in *Gaket*, als *Bachackouck*; en dat den Konink van Persien de zaek misschien niet zoo hoog zoude opnemen, als hy hem maer eenige erkenteniſse zoude doen: zy gingen dan wederom derwaerts; maer vonden de zaken niet in dien staet, welken zy zich hadden ingebeeld; want na dat de Vader was overleden, had zijn jonger Broeder *Gurgumkan* * het Opper-bestier van *Teflis* bekomen, op voorwaerden, dat hy *Chanazarkan* zoude beoorlogen; maer de Broederlijke liefde word onder de Georgianen werkstelliger gemaekt, als onder de Persianen. *Gurgumkan* gaf zijn Broeder dan te kennen, wat last hem gegeven was, en raede hem zich t'onthouden in het gebergte.

* Anders Georgius.

Den Konink wierde deze Broederlijken handel aengediend, door de Georgianen zelf, de welke de Persianen tot zich trekken, met middelen bequaem om een staet onder zich zelf te verdeelen, 't welk dikwils is gebleeken onder dat Volk, wanneer hare Vorsten zich aenbiedende om haer de Heerschappye der Persianen t'ontrekken, zulks door de loontrekkende verspieders der Persianen is belet, zeggende, dat zy des Vorsten Dienaers waren, doch op voorwaerden, dat des Koninks belangen niet wierden verdrukt.

Den Konink dan, oordeelende dat het tyd was om tot de Wapenen te komen, om deze Vorsten hare magt te benemen, zond een krygs-leger na *Gaket*, en dede een *Kan* bevestigen, in de Heerschinge van die plaets, zonder iets aen § *Chanazarkan* te konnen doen, als hem in het gebergte bezetten, om hem alle hulpmiddelen af te snyden; waer door dezen Vorst zich t'eenemael verlegen vond: want, ziende dat zijn Broeder zich tegens zijn verwachting stil hield, nam hy zijn toevlucht tot hunne Tzaersche Majesteiten van *Rusland*, haer biddende, hem uit zijn gevankeniſse te willen verlossen: waer op die zeven duizend Mannen, ten deele Kozakken, ten deele Russen, zond; de welke, in weerwil der Persiaensche Wachten, de Vorst, als ook de Vorstinne, ontzetteden; hen geleidende na de Stad *Astrakan*; alwaer zich als noch onthouden, ter oorzake

§ Deze Chanazarkan, is de zelve met Artschil of Arcil, boven genoemt, zynde hy met deze naem by de Perzen bekent: Zoo als de Perzen aen deze Georgiaensche Vorsten, en andere Menschen, wanneer zy Mahometaensch worden, of in hun dienst treden, andere, en Persiaensche namen geven.

Digitized by Google

ke van de verwerringe, die in dat Ryk tegenwoordig is. Dus verre gemelte Beſchryvinge.

1689. De Heer *Willem Huſſei*, voorzittent Raeds-heer van de Turkſchen Handel tot *London*, en nu op reis, als Afgezant, na *Konſtantinopolen*, wegens Haer Brittanniſche Majeſteiten, heeft my, wanneer ik het Gezantſchap aen Konink *Willem*, en Koningin *Maria*, afleide, dubbeld gegeven van een Brief, die aen hem, uit *Erzrum*, in Perſien, was geſchreven, by den Ridder *Gamaliel Nachtegael*, den eerſten January, zeſtien honderd acht en tachentig; welke, vermids daer in gewag word gemaekt van de Georgiaenſche Princen en de Leig Tarters, hier hebbe doen volgen.

De Overſte van de Jezuiten dezer Stad, is nu vertrokken na *Shamakey*, om aldaer te ontmoeten zeker Chriſten Koopman, gaende na *Sina*, de welke, met my ſprekende, heeft belooft, zich net t'onderſtaen, aengaende die Weg of Reis; en ik ben verzekert, dat hy daerom zal aenhouden, om het gemak van haer zendingen, door het myden van zoo langen Reize by Zee; waer over zy gemeenlijk klagen.

Aengaende de Leig Tarters, wy houden ze te zijn van de zelve aerd, als die van *Crim*, maer een weinig verder uitgebreid, na 't gebergte van *Georgia*, en de grenzen van Perſia, daer tegenwoordig alles wederom in ruſt is, de wyle een *Han* onlangs wederom is aengeſteld, in *Teflis*, op wiens aennadering, met drie andere *Hans*, den ouden *Han* geweken heeft, na den *Han* van *Boſch a Chooke*, zonder eenig tegenweer.

Den nieuwen *Han*, by het aenvaerden van de Heerſchappye, heeft betuigt zijn hooge achting voor het Chriſten Geloof, door het verkiezen van een Griekſchen Biſſchop, tot zijn Capellaen, en het dagelijks verſchynen in de Mis; waer door hy zich grootelijks heeft beſchermt, in de genegentheit van het Volk; 't welk haer voorigen Heer anderzins zoo dra niet zoude hebben vergeten.

Een ander Brief van den zelven Heer, uit *Erzrum*, getekent den dertienden April, zeſtien honderd en negen en tachentig, meld, dat de Tartars van *Uſebeg*, hadden geſtroopt aen de Kuſt van *Mazandran*, en geplonderd de Stad *Meshad*; en word gezegt, dat al de Georgiaenſche Princen zijn vereenigt, ten beſten van den ouden *Han*, willende of trachtende hem in zijn Heerſchappye van *Teflis* te hebben herſteld; daer de Konink van Perſien tegenwoordig zes *Hans* heeft, met een bezetting van vyf duizend man: doende de Tartaren van *Lekey* of *Leig*, geduurig invallen in haer Land; zoo dat de Perſianen dit Jaer zullen werk vinden, ten zy de zaken worden bygelegt; 't welk waerſchynlijk is, dat zal geſchieden.

Vader *Angelus de la Broſſe*, in zijn Boek *Gazo-Phylacium Linguæ Perſarum* genaemt, ſpreekt van de Georgiers als volgt.

Dit Volk heeft geen andere goede eigenſchap, als de welgemaektheit en ſchoonheit van 't Lichaem; waerom, of zy ſchoon Griekſche of Armeniſche Chriſtenen zijn, zoo word 'er ſteeds een groot aental Slaven van beide kunne uit hen na Perzen en Turkye vervoerd: en is al de tegenwoordige ſchoonheit, onder de Perzen, uit dat Volk her gekomen, en geſprooten: want hoe heſlijk van gedaente de oude Perſianen zijn geweeſt, kan men zien aen het Volk in Perſien, *Gaures* of *Guerbres* genaemt, aenbidders van het Vuur; welke niet, als in eigen geſlacht, trouwen, die de lelijkheit der Apen gelijk zijn.

Zeker Hollander, wiens Reis-beſchryving van zijn tocht, tuſſchen *Smirna* en *Iſpahan*, noch ongedrukt onder my beruſt, bericht van de *Gaures*, of oude Perſianen, als volgt:

De *Gaueren* of *Gaures* in Perſien, zijnde de oude Perſianen, worden nu meeſt armelijk gehouden: het meerendeel erneren zich met de Hovenieringe en Landbouw; hebbende de klederen altemael van een gedaente, de Mannen gaen met een duiſter Filjemorte Tulband, en een langen duiſteren en bruinen Rok, en de Vrouwen met een band van geele verw aen het hooft, doende die tot de Aerde toe hangen; hebben een groot duiſter kleed aen het lijf, en een groote wyde broek, die haer tot de voeten hangt; zy gaen met het aengezicht bloot, en zijn van een bruinachtige verw, woonende meeſt omtrent *Teflis*, de Hooft-ſtad van *Gorgiſtan*, en voorts op het Land: haer Geloof dan is, in een Propheet *Ebrahim*, of *Sir Atis*, by haer genaemt, dat gezegt is, Ziel van Vuur; zommige hebben daer van geſchreven, dat zy het Vuur aenbidden, dat twyfelachtig is by veele, doch het is waer, dat een zeker Vuur by haer in groote waerde word gehouden, vermids zy zeggen, dat als haren Propheet gebooren wierd, de Goddelijke ſtemme zeide, dat een Propheet moeſt gebooren worden, die geheel Perſien zoude beheerſchen: den Konink van Perſien dit ter ooren komende, gebood dat men alle

zwangere Vrouwen, als ook hare vruchten zoude dooden, en wierden op dit gebod over de tien duizend zwangere Vrouwen gedood, maer vermids aen de Moeder van deze Propheet niets en bleek, zoo wierd de zelve verſchoont; eindelijk de tyd van het baren aengekomen zijnde, zoo verloſte zy van een Zoon, het welke was dezen Propheet, *Ebrahim*; de Man uit vreeze van de dood, volgens het gebod des Koninks, dorſt het zelve niet verbergen, maer bragt het tot den Konink, die het Kind dadelijk in't vuur liet werpen, doch het wandelde daer onbeſchadigt in, als in een Bed van Roozen; en den Konink wierd door de hand Gods gedood: dezen Propheet dan opwaſſende in zijne Prophetien, wierd van den Navolger des Ryks, evenwel zeer ſtrengelijk vervolgt; en onder deze vervolgingen, dewyl de Propheet vluchtig was, wierd het Paerd van den Konink, daer hy verſcheide Veld-ſlagen mede gewonnen had, aen alle zijn vier voeten mank, zoo dat den Konink zijn vervolgingen laten moeſt, en zijn misſlag bekennende, aen den Propheet de gezontheit van zijn Paerd verzocht, de welke vier gebeden tot God, om gezontheit van 't Paerd dede, en door yder gebed, wierd een been van 't Paerd herſteld: den Konink dan, dede een belofte aen den Propheet, dat, zoo hy een Wonderdaed * voor hem wilde doen, dat hy in ganſch Perſien zijne Leeringen wilde doen volgen, en in zijne Prophetien gelooven, dat is, dat hy in een Oven met geſmolten Zilver zoude willen ingaen, en daer weder onbeſchadigt uitkomende, dat men hem dan gelijkelijk zouden aenbidden, het welk den Propheet dede, en wierd dus van geheel Perſien geëerd, en aengebeden; en van dit Vuur word by haer byzonder in de Tempels bewaert, tot een eeuwige gedachteniſſe, dat zy zeggen, tot noch toe ongeſchend, behouden te hebben, en word het zelve, of 't geene daer by aengeſtooken is, ook in yder Huis, met groote zorgvuldigheit gade geſlagen, en nooit iets daer over gezoden, of gebraden; en zoo by ongeluk dit Vuur in eenig Huis begint uit te gaen, is zulks gemeenlijk by haer een voorteken van een zwaer ongeluk, en zoude het zelve ook door het Volk van *Alexander* uitgebluſt geweeſt zijn, doch zy hebben het, door de gebeden van hare Heiligen, uit den Hemel weder verkregen: dit is het Vuur dat zy zeggen, dat door de oude Perſianen is aengebeden geweeſt: haren Propheet eenmael na den Hemel gaende, gong een zeer ſmalle weg, daer hy van wederzyde de Helle zag, waer een groote menigte van onreine Dieren, en verſcheide wanſchepzelen in waren, die de afgeſtorvene Menſchen ellendig plaegden: als iemand van haer komt te ſterven, zoo zijn'er eenige die Serpenten, Adders en andere onreine Dieren brengen, daer de Bloed-verwanten geld voor geven, om de zelve te dooden, op dat den overleden daer van niet zoude geplaegt worden: haren Propheet dan in den Hemel komende, wierde hem een en twintig Boeken gegeven, zeven van de Ster-kunde, zeven van de Artzeny-konſt, en zeven van hare Wetten; doch *Alexander* Perſien t'onderbrengende, heeft haer van de zelve berooſt, ende zeven van de Wetten doen verbranden, om dat hy begeerde, dat de ganſche Waereld alleen na zijne Wetten zoude leven, en de overige zijn na Grieken gevoerd, daer hunne * Wysgeeren hare geleertheit zouden uit gehad hebben; ook gelooven zy, gelijk de Turken en Indianen, dat de Waereld ruſt op het hooft van een Stier, en word dit Beeſt by haer in groote waerden, en heiligheit gehouden, ook by haer nooit geſlacht, noch gegeten, en aen andere die het willen ſlachten, zullen zy geld geven om het te bevryden, zoo het mogelijk is; doch als zy 't niet konnen bekomen, zullen niet weg gaen, als met duizend vervloekingen voor de Slachters. De grootſte reiniging die zy doen, geſchied in zich te waſſchen met Koe-pis, doch eenige groote zonden begaen hebbende, moeten haer zuiveren met het drinken van een glas vol Koe-pis; de reden die zy hier van geven, is, dat een van haer Heiligen Melaets zijnde, quam by geval in een Veld te ſlapen, daer zijn arm by geluk ontbloot zijnde, van een Koe bepiſt wierd, en zoo als hy wakker wierd, vond hy zijn arm genezen; hier over verwonderd zijnde, zocht na zijn genees-meeſter, maer en zag niet als deze Koe; hy wachte derhalven na de pis van dit Beeſt, dewyl hy eenig achterdenken over zijn genezing kreeg, en waſte zich daer mede, en wierd dus van zijne Melaetsheit t'eenemael gezuivert: zy gelooven derhalven zekerlijk, dat eenige Goddelijkheit in dit Beeſt verborgen is: van de prophetien die haren Propheet nagelaten heeft, is, dat hy eenmael met zijn Vader en Moeder een Rivier doorwadende, liet in het doorgaen drie druppels van zijn Zaed in de zelve vallen, daer van zy zeggen, dat drie Propheten zullen voortkomen, de eerſte zal de *Gaueren* weder tot een Volk maken, de tweede zal de Perſianen en andere Volkeren bekeeren, en onder hem brengen, en de derde, zal het einde van

de

* Mirakel.

* Philoſophen.

Digitized by Google

de Waereld beſluiten, en Godes oordeel prediken, en zullen alle drie van een Maegt gebooren worden: zy doen dierhalven alle Jaren op zekeren haren Feeſtdag, een der ſchoonſte van hare Maegden, in de Rivier baeyen, op dat zy door een van deze drie druppels zoude mogen bevrucht worden, en haren Propheet baren; hebbende voorts geene Boeken van haren Godsdienſt, of Wetten, als de geene die zy by overlevering van hare Ouders gehoort hebben: dezen Propheet is gebooren, na hen zeggen, in Babylonie, uit een Vrouw die van daer was, doch van een Vader uit Europa; haer woonplaets is meeſt als boven gezegt, en zy zijn veel door de vervolginge van den Konink van Perſien, in Indiën gevlucht, woonende die op onderſcheidene plaetzen, meeſt omtrent *Suratte* en in *Indoſtan*.

Andere willen het aenbidden van dit Vuur, oorſpronkelijk te wezen, van de aenbiddinge der Zon, welke van over ouds her, altoos by dit Volk, geëerd, en aengebeden is geweeſt, en de wyle dan het Vuur een groote overeenkomſt, met de Zon heeft, zoo zouden zy het Vuur als iets Goddelijks aenbidden. En dus ver is getogen uit boven gemelte ongedrukte Reis-beſchryvinge.

Purchas wil, dat de Georgiaenſche Chriſtenen, hoewel zy een byzondere Tael ſpreken, echter in hunne Kerkelijke dienſt de Griekſche ſpraek zoude gebruiken.

De Cirkaſſiſche Chriſtenen, zegt hy, zijn zoo plomp, dat hare Prieſters zelfs het Grieks, dat zy in de Kerken-dienſt gebruiken, en lezen, niet verſtaen.

Van het Neſtoriaenſch Geloof, 't geene in de geweſten, naby *Georgia* gelegen, veel in zwang gaet, ſpreekt *Purchas* aldus.

De Neſtorianen, de welke dien naem bekomen hebben, om dat zy van ouds *Neſtory* Ketterye navolgden en handhaefden, bewoonen (hoewel overal onder de Mahometiſten of onder Heidenen vermengt) een groot gedeelte van 't Ooſten, want behalven de Landſchappen van *Babylon*, *Aſſyria*, *Meſopotamia*, *Parthia*, en *Media*, daer in veele van haer gevonden worden, zoo heeft haer die Godsdienſt wyd en zyd verſpreid in het Ooſten, zoo wel ten Noorden van *Kataya*, als ten Zuiden van *India*. Zoo dat wy in *Markus Paulus* zijn beſchryvinge van de Ooſterſche Landſchappen, en in andere Schryvers vinden, dat gewag van haer word gemaekt, en ſchier van geen Godsdienſt der Chriſtenen, als van haer, in veele Geweſten en Landſchappen van Tartarye, waren zy verſpreid; als, te weten, in *Caskar*: in *Samarchan*: in *Carcham*: in *Chinchintales*: in *Tanguth*: in *Succhuir*: in *Ergimul*: in *Tenduch*: in *Caraiam*: in *Mangi*, enz. en verdeeld in verſcheidene afzonderingen; invoegen, dat, voorby de Rivier *Tigris*, Ooſtwaerts, geen andere Godsdienſt van Chriſtenen te vinden was, voor zoo veel ik lezen kan, behalven alleen der Portugeeſchen, en die door haer in *Indiën* bekeerd zijn, en der Armeniers.

De oorzaek, dat deze Godsdienſt zich zoo verre in 't Ooſten verſpreid, en d'overhand gekregen heeft, gedenkt *Paulus Diaconus*, deze geweeſt te zijn, als dat *Coſrhoes*, Konink van Perſien, om de doodelijke haet die hy den Keizer *Heraclius* toedroeg, die hem met een zware oorlog zeer geplaegt hadde, al de Chriſtenen van het Perſiſche Ryk tot het Neſtoriſche Geloof dwong, en geen Katholijken in al zijne Heerſchappyen gedoogde. Door wiens predicatien, de Chriſtelijke Godsdienſt aldaer verre verbreid en verſpreid wierd in het Ooſten, (eensdeels, om dat, zoo 't ſchynt, die van de Perſiſche Heerſchappye meer na 't Ooſten woonden dan andere Chriſtenen; en ten anderen, om dat het zeker is, dat zy al te mael noch ten huidigen dage erkennen, gehoorzaemheit ſchuldig te zijn aen den Neſtoriſchen Patriarch in *Meſopotamia*, welk Landſchap toen was een gedeelte van 't Perſiſch Ryk.) 't En is dan niet vreemt, dat zy, haer eigen onkruit, en *Chriſti* Tarwe onder een zaeyende, met het Euangelium haer eigen Kettery hebben voortgeplant. Kort hier na de Sarazenen van *Arabia* (de Mahometiſten) Perſien vermeeſterende, en hare Godsdienſt, neffens hare overwinningen, in al die groote Heerſchappyen invoerende, zoo waren 'er weinige uitwendige middelen voor handen, en ſlechte waerſchynlijkheit tot herſtelling of hervorming van eenig gezonde deel der Kerke, (van de welke zy nu meer, dan daer na, afgezonderd waren) behalven wat kruis, de tyd, en Gods genade, in haer mogte komen te werken.

Wat nu hare Kerkelijke beſtiering belangt; den Patriarch der Neſtorianen, aen wien alle de Ooſterſche geweſten gehoorzaemheit bewyzen, hout zijn Stoel in de Stad *Muzal*, op de Rivier *Tigris*, in *Meſopotamia*, of in het Patriarchiale Klooſter van *St. Ermes*, dicht by *Muzal*: in welke Stad, ſchoon ze de Mahometiſten onderworpen is, de Neſtorianen noch vyftien Kerken (zoo men zegt) in hare bezittinge hebben, en worden geſchat byna op veertig duizend Zielen, en de *Jacobiten* hebben daer drie Kerken. Deze voornoemde

Digitized by Google

Stad *Muzal*, achte ik, met *Maſius* en *Artelius*, de zelvige te zijn, die van ouds genaemt wierd *Selutia*, (en in *Plinius Seleutia Parthorum*) en dat om deze redenen: ten deele, om dat *Seleutia*, na de getuigeniſſe van *Strabo*, de Hooft-ſtad was van *Aſſyrien*, gelijk men zegt, dat *Muzal* ook is; en ten deele ook, om dat ik vinde, dat het Kerkelijke gebied van die geweſten, door de Oud-vaders van het Concilium te *Nicenen*, den Biſſchop van *Seleutia* toevertrouwt is, hem met eenen den naem van *Catholiſch* toe-eigenende, en in hare Concilien, de naeſte plaets aen den Biſſchop van *Jeruzalem* hem vergunnende; welke naem en gezag den Biſſchop van *Muzal* nu aldaer bekleed. Of, in geval *Seleutia* een ander Stad ware, nu verwoeſt, gelijk my, om zekere redenen, veel eer toeſchynt, zoo is niet te min de Patriarchiale Stoel, ten minſten vervoert geweeſt van *Seleutia* tot *Muzal*; want de meining van *Scaliger* is, als dat *Seleutia* toen een en het zelfde was, dat nu ter tyd *Bagded* of nieuw *Babylon* genaemt word, doch willen zulks mijne aenmerkingen, in de Geographie en Hiſtorie, niet lijden, voor goed te keuren. Ten eerſten, om dat *Strabo* gedenkt, dat *Seleutia* drie honderd ſtadien, (zeven en dertig mylen *, en vyf en twintig of vyftig treden) *Plinius* zegt vry veel meer, van *Babylon* gelegen is, daer *Bagded* dicht by des zelfs puin geſticht is. Ten tweeden, om dat ik in *Ptolomæus* vinde, dat *Seleutia* twee derden deel van een graed meer ten Noorden legt, dan *Babylon*, daer *Bagded* meer na 't Zuiden helt. Ten derden, om dat in *Dion*, en andere gedenk-ſchryvers, *Seleutia* de naem draegt van een Stad van *Meſopotamia*, 't welk *Bagded* niet en is, maer in het Landſchap van *Babylon*, als zijnde beneden de t'zamen-loop van de Rivieren *Tygris* en *Euphrates*.

* Te weten Engelſche mylen.

Den Biſſchop dan van *Muzal*, is de Patriarch van de Neſtorianen. Doch evenwel tegenwoordig, indien de vertellingen van deze tyd te gelooven zijn, zoo is'er een ſcheuringe onder die Zecte, 't welk omtrent t'zeſtig Jaren herwaerts haer aenvang nam, ten tyde van Paus *Julius* de derde. De Neſtorianen in 't Noorden van *Meſopotamia*, (omtrent de Stad *Caramit*) haer onderwerpende onder een ander Patriarch, dien de Paus geſtelt hadde, hebbende eerſt gehoorzaemheit bewezen aen de Stoel van *Romen*; in welke gehoorzaemheit, zoo men zegt, die Neſtorianen omtrent *Caramit* noch volharden.

Wat nu belangt de byzonderheden van deze Neſtoriſche Godsdienſt, zoo geloove zy.

Ten eerſten: *Dat'er zoo wel twee perzonen in onze Zaligmaker zijn, als twee natuuren; doch belijden evenwel, dat Chriſtus, van het eerſte beginzel zijner ontfangeniſſe, geweeſt is volkomen God en volkomen Menſch.*

Ten tweeden: *Dat de H. Maget niet en behoorde genoemt te worden* Θεοτόκος, *dat is, een baer-moeder van God; doch dit temperen zy nu eeniger mate, belijdende haer wel te zijn de Moeder van Gods Zoon, echter evenwel en willen zy haer niet noemen de Moeder Gods.*

Ten derden: *Dat* Neſtorius, *die in de derde en vierde algemeine Concilien verwezen wierd, en* Diodorus Tarſenſis, *en* Theodorus Mopſueſtenſis, *welke mede in het vyfde Concilium wierden veroordeelt, om* Neſtory *gevoelen, Heilige Mannen waren; om haren 't willen verwerpende het derde algemein Concilium tot* Epheſus *gehouden, mits alle andere Concilien na die tyd, en inzonderheit verfoeyende (de hamer van het Neſtoriſche Geloof)* Cyrillum van Alexandria.

Ten vierden: *Dat zy het Nachtmael onderhouden met geheven Brood.*

Ten vyfden: *Dat zy op beide manieren Communiceren.*

Ten zeſden: *Het biechten en gebruiken zy niet.*

Ten zevenden: *Noch de beveſtiginge.*

Ten achtſten: *Zy trouwen in het tweede lid van bloed-verwantſchap.*

Ten negenden: *Hare Prieſters, na het afſterven van haer eerſte Vrouw, hebben de vryheit om een tweede, derde, enz. te trouwen.*

Ten tienden: *Zy en dragen het beeld van krucifix niet aen haer kruicen.* Dus verre uit de Beſchryvinge van *Purchas*.

Van *Georgia* ſpreekt de Ridder *Chardyn* aldus:

Georgia ('k meen al het Land aldus geheeten, 't geen onder Perſien ſtaet) grenſt tegenwoordig, ten Ooſten, aen Cirkaſſien en Moskovien, ten Weſten aen *Klein Armenien*, ten Zuiden aen *Groot Armenien*, en ten Noorden aen de Zwarte Zee, en aen dat gedeelte van *Colchis*, 't geen men *Imiretti* noemt; en dit is, na mijn gevoelen, al het Land, 't welk d'ouden *Iberien* noemden. *Georgia* ſtrekte zich eertyds van *Taurus* en *Erzrum* af, tot aen de *Tanaïs*, en heete *Albanien*. Het is ingekrompen, gelijk men ziet. Het is een Land, daer veel geboomte en gebergte is, 't geen een menigte van ſchoone en lange vlaktens, maer die niet breet zijn, beſluit. Het midden van *Georgia* is gelijker en effener als 't overige. De Vliet *Kur*, dien de meeſte Land-beſchryvers *Cyrus* noemen, loopt'er midden door. Hy heeft zijn oorſpronk in 't gebergte *Caukaſus*, anderhalve dag reizens

Digitized by Google

zens van *Acalziké*, en werpt zich in de Kaſpiſche Zee.

Ik heb oude Perſiaenſche Land-beſchryvingen gezien, die *Georgia* in *Groot Armenien* ſtellen. De hedendaegſche maken 'er een byzondere Landſchap af, het welk zy *Gurgiſtan* noemen, en in vier deelen verdeelen; als, *Imiretti*; 't Land van *Guriel*, waer onder men begrypt het geen in 't gebied van *Acalziké* gelegen is; het Koninkryk van *Kaket*, 't welk zich zeer ver in het gebergte *Caukaſus* uitſtrekt, en eigentlijk het oude *Iberien* is; en *Karthuel*, 't geen Ooſt-*Georgia* is, en van d'oude Land-beſchryvers *Albania Aſiatica* geheten wierd. Het Koninkryk van *Kaket* en *Karthuel* zijn in het Ryk van Perſien gelegen. 't Is het geen, 't welk de Perſianen *Gurgiſtan* noemen. De Georgiers geven zich geen anderen naem, als dien van *Karthueli*. Deze naem is niet nieuw: men vind ze, hoewel een weinig bedurven, in de Schriften van verſcheidene oude Schryvers, inzonderheit in *S. Epiphanius*, die van deze Volkeren ſprekende, hen altyd *Kardiers* noemt. Men zegt, dat de Grieken hen dien van Georgiers gegeven hebben; van het woord *Georgoi*, 't geen in hun Tael een Landbouwer betekent. Andere willen, dat deze naem van *S. Joris* komt, de grooten Heilig van alle de Chriſtenen der Grieksche Godsdienſt.

Ganſch *Georgia* heeft weinig Steden. 't Koninkryk van *Kaket* heeft 'er eertyds verſcheidene gehad; doch tegenwoordig zijn ze altemael verwoeſt, uitgezondert een, insgelijks *Kaket* geheten: en ik heb, te *Teflis* zijnde, hooren zeggen, dat deze Steden groot en prachtig geſticht waren, voor zoo veel men 'er af oordeelen kan, zoo uit het geen, 't welk niet t'eenemael verwoeſt is, als uit de puinhoopen zelven. Het zijn de Noorder Volkeren van 't gebergte *Caukaſus*, als Alaanen, Suaanen, Hunnen, en andere, die, wegens hun kracht en moed vermaerd zijn geweeſt; en, volgens het verhael van veele luiden, zoude ook een Natie van Amazoonen, door de welken dit klein Koninkryk van *Kaket* verwoeſt is geworden, hier omtrent gelegen hebben; want dit Land der Amazoonen zoude 'er dicht aen, hooger op, aen de Noordzyde leggen. d'Oude en Nieuwe Landbeſchryvingen komen daer in over een. *Ptolomæus* plaeſt hun Land in het *Aſiatiſch Sarmatien*, 't geen tegenwoordig Tartarye genaemt word, ten Weſten van de *Volga*, tuſſchen dezen Vloet en de Bergen *Hippiques*; en dat is te verſtaen met het Noorder deel van 't Koninkryk *Kaket*. *Quintus Curtius* zegt in een zelven zin, dat het Koninkryk van *Taleſtris* dicht by den Vloet *Phaſis* gelegen was. *Strabo* is van het zelve gevoelen, ſprekende van de krygs-tochten van *Pompejus* en *Cannidius*. Men toonde my, zegt *Chardyn*, by den Vorſt een groot Vrouwen-kleed, van een groove Wolle ſtof, en van een ganſch byzonder maekzel, 't geen men zei gedragen geweeſt te zijn door een Amazoon, welke, geduurende de oorlogen, by *Kaket* verſlagen was. Wy zullen wel haeſt tyding van deze vermaerde krygsheldinnen konnen hebben; want de Kapucynen van *Teflis* zeiden my, dat 'er in de Lente twee Geeſtelijke Zendelingen na hun Land zouden gaen, hebbende de Roomſche Stoel verordend dat men 'er zou ſtuuren. 'k Had hier over eens een lange redenvoering met den Zoon des Vorſt van *Georgia*. Hy zeide my onder andere dingen, dat 'er boven *Kaket*, vyf dag-reizen wegs na 't Noorden, een groot Volk was, 't geen men byna niet en kende, het welk geſtadig oorlog voerde tegens de Tarters, die *Kalmak* bygenaemt worden ('t zijn de geenen, welken wy *Kalmouques* heeten;) dat alle de verſcheidene Volkeren, die het gebergte *Caukaſus* bewoonen, altyd te zamen in oorlog zijn; en dat men niets en vordert, met vrede of verdraggen met hen te maken, vermits het wilde Volkeren zijn, die noch Godsdienſt, noch Zeden, noch Wetten hebben. De geenen, welke het naeſt aen *Kaket* leggen, komen daer dikwils ſtrooperyen aenrechten. Dit verplicht den Onder-konink, die d'oudſte Zoon des Vorſts van *Georgia* is, zich daer altyd te houden om deze Barbaren te rug te dryven.

De Amazonen, zoo als men van haer oulinks ſprak, en zyn daer nu niet te vinden. Edoch is waer, dat in deze geweſten, byzonder onder de Kalmakken, en Moegalen, de Wyfs zomtyds mede ten kryg trekken, onder Mans, en wapen voeren.

Terwyl ik dezen jongen Prins onderrechte, wegens het geen, 't welk de Grieksche en Romeinſche Gedenk-ſchriften van de Amazoonen verhalen, en na eenigen tyd over dit ontwerp te zamen geſproken te hebben, was zijn gevoelen, dat het een Volk van dwalende *Scythen* moeſt wezen, als de Turkomannen en d'Arabiers, welke de Heerſchappy aen Vrouwen opdroegen, gelijk d'Achinooizen doen; en dat deze Koninginnen zich door perzoonen van hun geſlacht deden dienen, die hen overal volgden. Wy begrepen lichtelijk, dat ze te paerd moeſten ryden, als Mannen, en dat ze gewapent moeſten wezen; vermits in 't Ooſten alle de Vrouwen te paerd ryden, gelijk de Mannen, en dat zelfs eenigen al zoo wel ryden, en vermits de Princeſſen den Ponjaerd op de zy dragen: maer belangende de verminking aen den Boezem, en andere byzonderheden, welken men van d'Amazoonen verhaelt; wy

ſtelden ze onder die vertellingen, waer mede het leugenachtig Grieken-land, d'onbeſchaemtheit gehad heeft, van zijn Gedenk-ſchriften te vervullen.

Het Landſchap *Karthuel* heeft maer vier Steden, als *Gory*, *Suram*, *Aly*, en *Teflis*. *Gory* is een klein Stedeken, gelegen in een vlakte, tuſſchen twee Bergen, op den Oever van den Vloet *Kur*, aen de voet van een heuvel of hoogte, daer een Kaſteel op ſtaet, 't geen door geboorene Perſianen bewaerd word. 't Is geſticht, geduurende de laetſte oorlogen van *Gurgiſtan*, veertig Jaren geleden, door *Ruſtan Kan*, Veldheer van het Perſiaenſche Leger. Een Auguſtyner Zendeling, die als toen te *Gory* was, maekte het ontwerp'er af. Dit Kaſteel is van geen groote verweering. Zijn voornaemſte kracht komt van zijn gelegenheit. De bezetting is van honderd man. De Stad, die beneden legt is klein. De Huizen zijn van Aerde gebouwt, en de Bazars of Markt-plaetzen insgelijks. De Inwoonders zijn al te mael Koopluiden, en tamelijk Ryk. Men vind 'er alles, 't geen tot het leven nootzakelijk is, in overvloed, en goed koop. *Suram* is eigentlijk maer een Vlek, en de helft kleinder als de Stad *Gory*; maer het Kaſteel, 't geen'er dicht by legt, is groot en wel gebouwt, en heeft ook een bezetting van honderd man. Dicht by *Suram* is een oord *Semaché* geheten. Deze naem, die Georgiſch is, betekent drie Kaſtelen. De Luiden des Lands zeggen, dat *Noach*, na dat hy uit den Ark gegaen was, in dezen oord quam te woonen, en dat zijn Zoonen daer ieder een Kaſteel bouwden.

De gematigtheit der Lucht is goed in *Georgia*. Zy is'er droog, zeer koud in de Winter, en zeer heet in de Zomer. Het goed weer vangt'er niet eer aen als in de Maend Mey; maer het duurt tot aen het eind van November. Men moet 'er de Landeryen bevochtigen, anders zijn ze onvruchtbaer; maer bevochtigt zijnde, brengen ze alderhande Granen, Peul-vruchten, en Ooft, in overvloed voort. *Georgia* is een Land, zoo vrüchtbaer als het kan wezen. Men leeft'er lekker, en goed koop. Het Brood is'er zoo goed, als op eenige plaets ter waereld. De Vruchten zijn 'er uitſteekend, en van alderhande aerd. Geen oord van Europa brengt Peeren en Appelen voort, die of ſchoonder of van beter ſmaek zijn; noch eenig plaets van Aſia uitſtekender Granaet-appelen. 't Vee is 'er overvloedig, en zeer goed, zoo het groote als het kleine. Het Wild-braed is onvergelijkelijk, inzonderheit het Gevogelte. De wilde Zwynen zijn 'er in een groote menigte, en zeer lekker. Het gemeene Volk leeft by na niet als van Varkens-vleeſch. Men ziet 'er die overal. Om de waerheit te zeggen, men kan niets beter eeten als dit vleeſch. De Luiden des Lands verzekeren, dat men 'er nooit eenig ongemak af gevoelt, hoe veel men 'er ook van eeten mag. Ik geloof, dat het waer is; want hoewel ik 'er by na alle Maeltyden af at, heeft het my echter nooit quaed gedaen. De Kaſpiſche Zee, die dicht by *Georgia* is, en de *Kur*, die'er door loopt, beſchikken zoo veel Zee- en Rivier-viſch, dat men wel verzekeren mag, dat 'er geen Land is, daer men tot allen tyde beter çier kan maken, als in dit.

Men kan ook noch verzekeren, dat 'er geen Land is, daer men zoo veel en uitſtekender Wyn drinkt. De Wyngaerden waſſen rondsom de Boomen. Men voerd altyd van *Teflis* een groote menigte Wyns na *Armenien*, na *Medien*, en na *Iſpahan*, voor des Koninks mond. Een Paerdelading, welke van drie honderd pond is, koſt maer acht guldens: ik ſpreek van de beſte Wyn; want de gemeene Wynen heeft men doorgaens voor de helft. Alle d'andere Levens-middelen zijn na gelang. *Georgia* brengt Zyde in menigte voort, maer niet half zoo veel als de meeſte Reizigers geſchreven hebben. De Luiden des Lands weten ze niet zeer wel te bewerken. Zy brengen ze in Turkyen, te *Arzrum*, en in d'omleggende plaetzen, daer zy grooten handel dryven.

't Bloed van *Georgia* is het ſchoonſte van 't Ooſten, en ik kan zeggen van de Waereld. Ik heb niet een lelijk Aenzicht gezien in dit Land, noch onder de Mannen, noch onder de Vrouwen, maer wel Engelachtigen. De natuur heeft daer op de meeſte Vrouwen bevalligheden uitgeſtort, die men elders niet en ziet. Ik houd het voor onmogelijk hen aen te zien zonder hen te beminnen. Men kan geen bekoorlijker Aenzichten, noch ſchoonder geſtalten, als de Georgiſche Vrouwsperzoonen hebben, ſchilderen. Zy zijn groot, reizig, niet te zeer overladen met vet, en uitſteekent dun om de middel. Hoe weinig klederen zy ook aen hebben, ziet men hun heupen niet. 't Geen hen bederft, is dat zy zich blanketten, en zoo wel de ſchoonſten als die het niet en zijn. 't Blanketzel ſtrekt hen tot çieraed. Zy gebruiken 't tot optooizel, gelijk men by ons de Juweelen en de mooye Klederen doet.

De Georgiers hebben van natuure een grooten Geeſt. Men zou 'er geleerde Luiden en groote Meeſters af maken, indien men hen in de wetenſchappen en konſten optrok:

trok: maer de opvoeding, welke men hen geeft, zeer lelijk zijnde, en niet als quade voorbeelden hebbende, worden zy zeer onwetent en gebrekkig. Zy zijn bedriegers, trouwloos, en ondankbaer; hebben een onbegrypelijke onbeschaemtheit om te logchenen 't geen zy gezegt en gedaen hebben; om valsheden uit te strooyen en te beweren; om meer te eisschen als hen toekomt; om dingen uit den duim te zuigen; om te veinzen. Zy zijn onverzoenelijk in hun haetdragingen, en vergeven nooit. 't Is waer, zy worden niet licht quaed, en vatten de haet, welken zy altyd behouden, niet zonder oorzaek ook op. Behalven deze gebreken van 't gemoet, hebben zy d'aldervuilsten van de vleeschelijke geneigtheit, te weten, de dronkenschap en d'onkuisheit. Zy dompelen zich zoo veel te dieper in deze vuiligheden, dewyl ze in *Georgia* gemeen, en geenzins oneerlijk zijn. De Luiden van de Kerk drinken zich dronken, zoo wel als d'anderen, en houden schoone Slavinnen, daer ze by-slapen af maken. Niemand is daer over geargert, vermits de gewoonte algemeen, en zelfs geoorloft of bekrachtigt is. Den Overste der Kapucynen heeft my verhaelt, dat hy den *Catholicos* (men noemt den Patriarch van *Georgia* aldus) had hooren zeggen, dat de geen, die zich op de groote Hoogtyden, als Paesch en Kerstyd, niet t'eenemael dronken zuipt, voor geen Christen te houden is, en in den Ban gedaen moet worden. Daer en boven zijn de Georgiers uitstekent woekerzuchtig. Zy leenen zelden als op pand; en de minste interest, die zy nemen, is van twee ten honderd ter Maend. De Vrouwen zijn noch minder gebrekig, noch minder snoot. Zy hebben een groote zwakheit voor de Mannen, en gewisselijk meer deels als zy luiden in dien vloet van onkuisheit, die hun ganssche Land overstroomt. Hun zeden en gewoonten zijn een mengelmoes van de geenen der meeste Volkeren, die hen omringen. Dit komt, geloof ik, van een handel, dien zy met veele verscheiden Natien hebben, en van de vryheit, welke ieder in *Georgia* heeft, om in zijn gewoonten te leven, 'er af te spreken, en ze te verdedigen. Men ziet'er Armeniers, Grieken, Jooden, Turken, Persianen, Indianen, Tarters, Moskoviters, en Europeërs. d'Armeniers zijn 'er in zoo groot getal, dat zulks het getal der Georgiers schier te boven gaet. Zy zijn ook de rykste, en bekleden 't meestendeel der kleine Ampten, en slechte bedieningen. De Georgiers zijn hoovaerdiger, opgeblazener, en hoogmoediger. Het onderscheid, 't geen 'er is, tusschen hun Aert, hun Zeden, en hun Geloof, heeft een grooten haet onder hen veroorzaekt. Zy hebben wederzyds een gruuwel van malkander, en vermaegschappen zich nooit te zamen. De Georgiers zijn inzonderheit met een uitstekende verstmading voor d'Armeniers ingenomen, en aenmerken hen ten naesten by als men de Jooden in Europa doet. De dragt der Georgiers is by na gelijk die der Poolen. Zy dragen Mutzen gelijk de Moskoviten. Hun Rokken zijn op de borst open, en worden toegedaen met knoopen en litzen. De schoeijing is als die der Persianen. De dragt der Vrouwen gelijkt t'eenemael die der Persiaeninnen.

De Huizen der Grooten, en alle d'openbare plaetzen, zijn gemaekt op den aert der gebouwen van Persien. Zy bouwen goed koop; want zy hebben het hout, den steen, de pleister, en de kalk, in overvloed. Zy volgen ook de Persianen na, in hun wyze van zitten, slapen, en eeten.

Den Adel oeffent op zijn Onderzaten een meer als Tyrannische magt. Zy doen hun Boeren ganssche Maenden, en zoo lang als zy willen, arbeiden, zonder hen noch betaling noch kost te geven. Zy hebben recht op de goederen, op de vryheit, en op het leven van hun Onderdanen. Zy nemen hun Kinderen, en verkoopen ze, of houden ze voor Slaven: doch zelden verkoopen zy de Luiden boven de twintig Jaren, inzonderheit de Vrouws perzoonen. 't Geloof der Georgiers is byna gelijk dat der Mingreliers. Zy hebben 't ook beide op den zelven tyd ontfangen, te weten, in de vierde Eeuw, en door het zelfde werktuig eener Vrouw van *Iberien*, die te *Konstantinopolen* Christen geworden was; doch eindelijk hebben d'eenen zoo wel als d'anderen, schier al den Geest van het Christendom verlooren, en hebben zy bykans niets Christelijks als den naem. Zy onderhouden de Vasten beter als de Mengreliers, en doen langer gebeden. De Geestelijke Zendelingen stuurden, terwyl ik te *Teflis* was, een verhael van den staet hunner zending na *Romen*, welke zy my lieten zien. Daer stond een zeer geestig geval in. Ik zal het verhalen, vermits het tot mijn onderwerp dient, en dat het 'er wel te pas komt. Daer was te *Gory* een Vrouw van quaed leven, die in een ziekte viel, daer zy af meende te sterven. Zy liet een Priester halen, biechte zich, openbaerde hem alle haer ongeregeltheden, en deed daer na groote betuigingen dat zy geen Man meer zou dulden als haer eigen. De Priester zei haer:

haer: Mevrouw, ik ken u al te wel om het te gelooven. 't Zal u gewiſſelijk onmogelijk zijn den handel, dien gy met zoo veel minnaers hebt af te breken: maer 't geen ik u verzoek, is, dat gy 'er maer twee, of ten hoogſten drie, onderhout, met mijn verlof, en op de voorwaerde die ik u zal opleggen. De Vrouw, vertoornt over de voorſlag van haer Biecht-vader, dede hem vertrekken, en terſtond een Kapucyn komen, aen wien zy vertelde 't geen haer wedervaren was; waer na zy haer biecht tegen hem ſprak. 't Zelve verhael voegt 'er by, dat de Prieſters aen de boetvaerdigen, welke belijden eens anders goed genomen te hebben, veel malen verordenen, dat zy 't hen ter hand zullen ſtellen, en niet dat zy 't den eigenaer weder zullen geven; zulks dat 'er dan veeltyds geen wedergeving geſchied.

Daer zijn verſcheidene Biſſchoppen in *Georgia*, een Aertsbiſſchop, en een Patriarch, dien zy *Catholios* noemen. De Vorſt, hoewel Mahometaenſch van Godsdienſt, vergeeft de Prelaetſchappen, en ſtelt 'er gemeenlijk zijn Bloedverwanten in. De Patriarch is zijn Broeder. De Kerken van *Georgia* worden wat beter onderhouden als die van *Mengrelia*: men ziet 'er in de Steden die tamelijk zindelijk zijn; maer ten platten Lande zijn ze morzig en vuil. De Georgiers, even als d'andere Chriſtene Volkeren, die hen ten Noorden of ten Weſten omringen, hebben een zeer vreemde gewoonte, te weten, dat zy de meeſte Kerken boven op Bergen, in afgelegene en byna ongenakelijke plaetzen, bouwen. Men ziet ze, en groet ze van drie of vier mylen ver; maer men gaet 'er bykans nooit na toe: en men kan wel verzekeren, dat de meeſte geen eenmael in tien Jaren geopent worden. Men bouwt ze, en laet ze wyders over aen Weer en Wind, en aen de Vogelen. 'k Heb de reden van deze buitenſpoorigheit nooit te weten konnen komen. Alle de geenen, daer ik ze aen gevraegt heb, hebben my altyd buitenſpoorige antwoorden gegeven: *'t is de gewoonte.* De Georgiers gelooven, dat, wat zonde zy ook begaen mogen hebben, zy 'er vergiffenis af zullen verkrygen, met een klein Kerkje te bouwen. Ik geloof voor my, dat zy ze op ongenakelijke plaetzen zetten, om het verçieren en onderhouden t'ontgaen. Dus verre uit *Chardyn.*

Van deze Georgianen ſpreekt een ander Reiziger aldus:

De Georgianen zijn Chriſtenen, volgens de Griekſche Wet: zy hebben geen gedrukte Boeken, maer met de hand geſchrevene, te weten, eenige Griekſche Oudvaders: zy hebben de Bybel en Gedenkſchriften van hun Land. Haer leven is na de Perſiaenſche wys. Zy eeten en kleeden zich byna op zijn Perſiaenſch; gelijk ook hunne huizen bykans op die trant zijn gebouwt. Zy zijn yverig, en over geloovig; bruinachtig, als de Perzen; groot van geſtalte; wel gemaekt, en hebben Havikneuzen.

Het gebergte *Kaukaſus*, in de Nabuurſchap van *Georgia*, ſtrekt zich uit door *Georgia* heen. Van het zelve, en eenige aenleggende plaetzen, ſpreekt den Ridder *Chardyn*, wyders aldus:

Wy waren op het gebergte *Kaukaſus* gekomen. De vier laeſte mylen deden wy met geduurig af te dalen. Ter helft van den afgang ziet men, op verſcheide punten en toppen, puinhoopen van Kaſtelen en Kerken. De Luiden des Lands zeggen, dat 'er daer veel geweeſt zijn, welken de Turken verwoeſt hebben. Als men beneden aen het gebergte is, treed men in een ſchoone Valley, van drie duizend ſchreden breet, vruchtbaer en overvloedig, en zeer vol van Dorpen. De Vloet *Kur* loopt 'er midden door.

Men weet, dat Aſia, van het eene eind tot het ander, verdeelt is door een keten van gebergte, waer af de drie hoogſte gedeelten *Taurus*, *Imaus*, en *Kaukaſus* genoemt zijn geworden. Het eerſte is 't verſte, ten onzen aenzien, in Aſia; en men noemt deze ganſche keten, in 't algemeen, het gebergte *Taurus*. Ik zeg in 't algemeen, vermits ieder gedeelte zijn byzonderen naem heeft, bekent door ieder Natie die 'er dicht by legt. Het laeſte gedeelte is 't naeſte aen Europa, tuſſchen de Zwarte en Kaſpiſche Zee, Muskovien en Turkyen. Veele Schryvers verwarren deze drie gedeelten, onder anderen *Plinius* en *Quintus Curtius*, welke het gebergte *Kaukaſus* in Indiën ſtellen. *Strabo*, die het in zijn Land-beſchryving verhaelt, zegt, dat *Quintus Curtius* het gedaen heeft, om de wonderen en daden van *Alexander* te vergrooten; vermits het gebergte *Kaukaſus* de hoogſte top van het ganſche gebergte *Taurus* hebbende, de geene is, welke de verdichtzelen de beruchtſte gemaekt hebben, dies de daed van zijn Held, die hy 'er Zeeghaftig over heen heeft doen trekken, daer te roemruchtiger door was. Ik zou gelooven, dat deze verplaetzing een misſlag van de Geographie of Land-kennis was, welke *Quintus Curtius* ter goeder trouwe had begaen, als wanneer hy mede den *Ganges* uit het Zuiden doet komen, en dat hy de *Jaxartes* voor den *Tanais* neemt: ik zou het gelooven, zeg ik, indien hy in het zesde Boek het

ge-

Digitized by Google

gebergte *Kaukaſus* niet tuſſchen *Hyrkanien* en den Vloet *Phaſis* plaetſte.

Om weder tot de Beſchryving van het gebergte *Kaukaſus* te keeren: 't is het hoogſte en het moeyelijkſte gebergte, om over te trekken, dat ik ooit gezien heb. 't Is vol van Rotzen en vervaerlijke ſteiltens. Men heeft 'er op verſcheidene plaetzen grooten arbeid gedaen om paden te maken. 't Was ganſch bedekt met Sneeuw, toen ik 'er over toog, en by na over al lag ze meer als tien voet hoog. Mijn geleiders moeſten op verſcheidene plaetzen een weg met ſchoppen maken. Zy hadden aen hun voeten een aert van platynen, bequaem om over de Sneeuw te gaen, welken ik nergens, als hier te Lande gezien heb. De zool heeft de gedaente en lengte van een Raket zonder ſteel, maer niet zoo veel breete. 't Vlechtwerk is ook ſlapper, en het hout ganſch rond. Deze platynen beletten hen in de Sneeuw te zakken; want ze dringen 'er niet dieper in, als omtrent de breete van een vinger. Zy loopen 'er zeer gaeuw mede, en laten niet als lichte en zeer onzekere voetſtappen van den weg, dien zy hebben gehouden, vermits deze platynen noch voorſte noch achterſte hebben. 't Opperſte van het gebergte *Kaukaſus* is altyd met Sneeuw bedekt; en geduurende acht mylen wegs, welken men aflegt met 'er over te trekken. Ik bragt een nacht door in 't midden der Sneeuw. Ik deed Dennen-boomen om ver hakken, ging 'er op leggen, en liet groot vuur maken. Toen wy boven op het gebergte quamen, deden de Luiden, die my geleiden, lange gebeden aen hun Beelden, op dat zy hen de genade wilden doen, dat 'er geen wind waer. In der daed, indien 'er wat ſterke wind geweeſt had, zouden wy zonder twyfel onder de Sneeuw begraven zijn geworden; want zy is beweegelijk, en klein als ſtof: de wind voert ze weg, en vervult 'er de lucht mede. God dank, daer was byna ganſch geen wind. De Paerden zakten op zommige plaetzen zoo diep in, dat ik dikwils meende, datze 'er niet uit zouden komen. Ik ging byna altyd te voet, en nam mijn treden heel wis. Ik reed in 't geheel geen acht mylen over dit gevaerlijk gebergte, 't geen van zes en dertig mylen is. Ik beelde my de twee laeſte dagen in, dat ik in de lucht was, konnende geen twintig treden van my zien. 't Is waer, dat de Boomen, daer al het bovenſte van 't gebergte mede bedekt is, het gezicht geweldig beletten zich uit te breiden. Deze Boomen zijn Dennen-boomen. In 't nederdalen zag ik de wolken zich onder mijn voeten bewegen, zoo ver als het gezicht kon bereiken. Ik zou gelooft hebben in de lucht te wezen, indien ik niet gevoeld had dat de aerde my droeg.

't Gebergte *Kaukaſus* is tot boven toe vruchtbaer, en overvloedig in Honig, in Koorn, in Gom, in Wyn, in Vruchten, in Varkens, en in groot Vee. Daer is over al zeer goed Water. Men vind 'er verſcheidene Dorpen. De Wyngaerd waſt 'er rondsom de Boomen, en ſchiet zoo hoog op, dat men 'er dikwils de vrucht niet af kan plukken. 't Was in den Wyntyd toen ik 'er over toog. Ik vond de Druif, den nieuwen Wyn, en den ouden, wonderlijk goed. De Wyn is 'er goed koop, dat men 'er, op zommige plaetzen, het gewicht van drie honderd pond, voor een Ryksdaelder geeft: en dewyl de Boeren zoo veel niet verkoopen konnen, als ze wel konnen maken, laten zy de Druif op den ſtok rotten, zonder ze te plukken. Zy woonen in houte Hutten. Ieder Huisgezin heeft 'er vier of vyf. Zy maken een groot vuur in 't midden van de grootſte, en gaen 'er rondsom zitten. De Vrouwen malen het Graen, na de maet dat men Brood van doen heeft. Zy laten het Deeg bakken in ronde ſteenen van omtrent een voet middelijns, en twee of drie vingeren diepte, die zy wel heet laten worden, waer na zy 't Deeg daer in leggen, en het met heete aſch en gloeyende koolen boven toedekken. Daer zijn plaetzen daer men het in de aſch zelve laet bakken. Men veegt een hoek van den haert wel ſchoon, daer men vervolgens het Deeg neer legt, en met aſch en gloeyende koolen boven toedekt, gelijk het ander: en niet tegenſtaende dit alles, is de korſt redelijk wit, en het Brood zeer goed. Ik huisveſte ten huize van een Boer, die paerden of dragers verhuurde. De Turk, dien men my gegeven had, deed my ſpoedig en wel dienen, zoo goed als het de plaets toeliet. Men gaf ons Hoenders, Eyeren, Peulvruchten; en Wyn, Brood, en Vruchten, kregen wy in overvloed: want ieder gebuur-huis bragt een groote kruik met Wyn, een mand met Vruchten, en een korf met Brood voor zijn deel van ons onderhoud.

d'Inwoonders van dit gebergte zijn meeſtendeel Chriſtenen, van de Georgiſche Godsdienſt. Zy hebben een ſchoone verw: en ik heb 'er zeer ſchoone Vrouwen-aenzichten onder gezien. Zy zijn 'er duizend mael beter aen als de Mengreliers, en d'andere Volkeren van het gebergte *Kaukaſus*, die niet onder de Ottomanniſche Heerſchappy ſtaen.

Digitized by Google

Het Aerdryk is 'er bequaem tot de Landbouw. Men ziet op de heuvelen, daer zy mede geboort is, een zeer grooten overvloed van Vee.

Acalziké is een ſterkte, gebouwt in het gebergte *Kaukaſus*, gelegen op een plaets tuſſchen omtrent twintig heuvelen, van de welken men haer gemakkelijk aen alle kanten zou konnen beſchieten. Zy heeft een dubbelde Muur en Toorens, met kanteelingen, op zijn ouwerwets. Deze ſterkte is met weinig Geſchut voorzien. Vlak nevens aen, legt een Vlek, geſticht op de gemelde heuvelen en hoogtens, groot, ten ruimſten genomen, vier honderd Huizen, by na altemael nieuw, en zedert weinig tyds opgerecht. Daer is niet ouds, als twee Kerken van Armeniers. Dit Vlek is bevolkt met Turken, Armeniers, Georgiers, Grieken, en Jooden. De Chriſtenen hebben 'er Kerken, en de Jooden een Synagooge. Daer is ook een kleine nieuwe Karawanſera, van hout gebouwt, gelijk by na alle de Huizen van die plaets. De Vloet *Kur* loopt 'er dicht voorby. Hy heeft zijn oorſpronk in 't gebergte *Kaukaſus:* 't Is de Vloet *Cyrus*, ook *Corus* geheten: *Strabo* ſteld 'er den oorſpronk af in *Armenien: Ptolomæus* in *Colchis: Plinius* doet hem voortſpruiten uit het gebergte van Tartaryen, 't geen boven *Colchis* legt, 't welk hy *Coraxiel* noemt, ter oorzaek van den Vloet *Corax* die daer uit ſpruit, en die zich in de Zwarte Zee gaet ontlaſten. Deze gevoelens, welke verſcheiden ſchynen, konnen echter waer zijn, vermits *Armenien Colchis* omhelſt, en dat *Colchis* eertyds een groot Koninkryk geweeſt is.

De Baſſa van *Acalziké* heeft zijn verblijf in de ſterkte of 't Kaſteel: de voornaemſte beampten en de krygs-magt onthouden zich in de Dorpen, die daer dicht by leggen. Dus verre *Chardyn*.

Van *Georgia* word my noch het volgende, uit *Konſtantinopolen*, bericht.

Ik hebbe een perzoon geſprooken die van *Georgia* geboortig is, het welke dichte by *Mengrelie* is gelegen, en wel van een plaets, genaemt *Toflis*, of in 't net Turks en Georgiaenſch, *Tubilichalaqui*, het welke omtrent veertien dagen reizens van *Trebiſonda* is, en drie dage van een plaets, genaemt *Cacari* of *Coſto ajaſo*, 't geene men in de Kaert vind aen de Zwarte Zee te zijn geplaetſt, het welke een groote Stad is; hier woont de Prins, welke dit Landſchap beſtiert, die een Georgiaen van geboorte moet wezen, doch al voorens by de Perſianen gaen om zich Mahometaenſch te doen maken, zoo hy zulks niet is, als wanneer daer volkomen Heerſcht; doch zijne Kinderen konnen Chriſten blijven, behalve die geene, die hem volgen moet: deze Inwoonders zijn meeſt van de Armeniſche of Griekſche Godsdienſt; een vry Volk, daer yder perzoon, zonder onderſcheid, een Ryksdaelder aen Schattinge, in het Jaer geeft; doch wanneer iemand trouwt, geeft hy twee Ryksdaelders: deze Prins ſlaet zelfs Geld, 't geene in Perſien gangbaer is, waer door hy een groot profijt heeft.

Het Landſchap

MENGRELIA.

HEt Landſchap *Mengrelia*, in de Nabuurſchap van Tartarye gelegen, heeft ten Weſten de Zwarte Zee, ſtootende aen des zelfs Oevers; ten Ooſten de Cirkaſſen, ten Noorden de Petigoriſche Volken, en ten Zuiden *Trebiſonda*.

Dit Ryk *Mengrelia* wierd oulinks *Colchis* genaemt, zoo *Cluverius* getuigt; het Volk aldaer, wierde *Eale*, en *Manrali* geheten. De Inwoonders dezes Landſchap, zoo wel als die van *Georgia*, 't Land van *Dadian*, en *Baſſiachegh*, *Baſſachioue* of *Bachackouck*, zijn Chriſtenen; doch vallen dagelijks veel af, tot het Mahometaendom. Zy komen in Perſien, na verlochening, tot groote waerdigheit, volgens bericht van een Gilaner Pers aen my gedaen; zeer veele Chans, en Baſſaes in Turkye, zijn uit dit geweſt geboortig. Groote menigte dezer Menſchen worden tot *Konſtantinopolen* voor Slaven ſteeds verkoft. Men vind daer ſchier geen aenzienlijk Huis, of Slaven, van deze Natie, worden daer in gevonden. Het is byzonder, dat veele dezer Volkeren, of zy ſchoon belijden de Chriſtelijke Godsdienſt, echter zoo rouw en ongebonden zijn, dat het Menſchen ſteelen zelfs van eigen Vrienden, Bekenden, Buuren, en Bontgenooten, hun zeer eigen is; welke geſtoole Menſchen zy, zonder opzicht van Godsdienſt, aen den Heidenen of Mahometanen te koop brengen.

De Chriſten Cirkaſſen, hunne Nabuuren, zijn het Menſch-vervoeren al eenigzins mede onderhoorig. Deze geſtoolene Menſchen tot *Konſtantinopolen* ter koop gebragt, vermogen van geen Chriſten gekoft worden, om dat zy zich zeer licht laten beſnyden, en het Turkſche Geloof aennemen; waerom de Turk niet begeert, dat de zelve onder 't gezag van Chriſtenen komen. Dit Volk is zeer ſchoon.

Het oude *Colchis*, word van *Plinius* gezegt, (doch verkeerdelijk) te leggen aen het

Digitized by Google

het Ripheiſche gebergte. Omtrent die ſtranden, zeit hy, en Binne-lands, woonen drie honderd verſcheidene Volken, welke ieder een byzondere Spraek ſpreken; waer van'er eenige aen worden geroert in zijn vyfde Hooft-ſtuk van 't vierde Boek.

Van *Mengrelia* ſpreekt zeker onbekende Schryver aldus:

Mengrelia, 't geene van *Georgia* met hooge Bergen aen de Zwarte Zee is geſcheiden, is heden in drie Landſchappen verdeeld: het eerſte is genaemt *Imirette* of *Baſſachiouc*, anders *Bachackouck*: het tweede *Mengrelia*, en 't derde *Guriel*. Ieder van deze geweſten heeft nu zijn byzonderen Konink. De Konink van *Baſſachiouc* eigent zich eenig overmagt op de anderen toe; waerom dikmael groote oorlogen onder hen ryzen: en wat gevangenen zy van malkander krygen, zoo worden de zelve aenſtonds na Turkye te koop gezonden. In dit Land is men zoo gewoon Menſchen te verkoopen, dat, zoo dra heeft de Vader of Moeder geen geld van doen, of verkoopen een of ander van hun Kinderen, of verruilen de zelve tegen Koopmanſchap. Dus verre de opgemelte onbekende Schryver.

Het Landſchap van *Mengrelia* was wel eer onderhoorig aen de Konink van *Baſſachiouc*, die aldaer een Stad-houder zand, welke zich vervolgens voor Konink heeft opgeworpen. De Gezag-hebbers van *Guriel*, ziende dat deze Stad-houder, welke *Dadian* wierd genaemt, en dat geweſt na hem, het Land van *Dadian*, zich Konink had gemaekt, hebben het Jok van *Baſſachiouc* mede afgeworpen, en zich een eigen Konink erweelt; die tot deze tyd toe, met hulp der Turken, zich zelven ſtaende houd. Den Grooten Heer vind zijn profijt, by de verdeelinge dezer Landſchappen; want hy de zelve, alle te gelijk verbonden zijnde, niet magtig was. De Konink van *Baſſachiouc* koſt in weinig tyds vyftig duizend man op de been brengen, die een geſlagen vyand van den Turk was. Zedert dat gemelte *Dadian* zich omgeſmeten heeft, is hy, of zijn Navolger, met den Grooten Heer in verdrag, waer uit hy hem Jaerlijks eenig Yzer en Stael opbrengt, 't geen daer valt, onder voorwaerde, dat, als *Baſſachiouc* hem den oorlog aen doet, de Turk bevel aen de Baſſaes van *Trebiſonda*, en andere daer omtrent zal geven, van hem tot vyf en twintig duizend Ruiters toe, hulp-benden te zenden.

De Koningen in *Mengrelia* zijn Chriſtenen; en als zy ten oorlog gaen, moeten alle de Geeſtelijken volgen, zoo wel Biſſchop als Monnik, die echter niet gehouden zijn te vechten, maer alleen den krygsman te oeffenen, Leger-dienſt te doen, en te bidden. Groote rykdommen zijn in deze Mengreelſche Landſchappen niet. Licht treden zy tot den oorlog. Daer word verhaelt, dat onlangs een Mengreliſche Gezant tot *Konſtantinopolen* was, welke, op zijn intrede, over de twee honderd perzoonen had; doch voor zijn vertrek maer een Schryver, en twee Knechten, hebbende hy de overige verkoft, ieder mael als geld van doen had: was zeer plomp, en ſcheen van een overmate Boerſche opvoedinge te zijn. Men vind in deze Landſchappen mede Zilver- en Goud-mynen.

De Mengreelſche, zoo wel als de Georgiaenſche Chriſtenen, zijn plomp, en onervaren, ter oorzaek van hare quade opvoeding, want van nature zijn zy ſchrander: de Prieſters zelve zijn zeer dom. De Rykſte ſteld by hen de Wet over de Armen: ja zelve zommige der Geeſtelijke hebben zoo een recht over de gemeente, dat zy de zelve mogen verkoopen, gelijk dikmael geſchied, aen Turk of Perſiaen: de ſchoonſte, zoo Jongelingen als Dochters, worden het eerſt en 't lichtſt verkoft. De Grooten van't Land leven zeer in ontucht, met Vrouwen en Dochters der Gemeente. Zy kiezen zomtyds hunne Biſſchoppen, wanneer noch in de wieg liggen; en als daer na de Princen met de wael niet te vreden zijn, ryzen onder haer zware Burgerlijke oorlogen, houdende het de Geeſtelijken in 't gemeen met den gekoorenen, waer door dikmael geheele Dorpen weg gevoert en verkoft worden. De Biſſchoppen konnen de huuwelijken ſcheiden, en doen verkoopen den geenen die in 't ongelijk word geſtelt: waerom het gebeurd, dat, zoo een Man zijn Wyf moede is, zich doet ſcheiden, en een ander neemt. Ter naeuwer nood weten het meeſte van deze Luiden, wat den Doop bedied; en hebben weinig yver in den Godsdienſt. De Dochters zijn meeſt tyds geleerder en kundiger als de Prieſters zelve; zy Doopen en Biechten mede, ja Trouwen, en verrichten noch andere Kerkelijke dienſten, den Mannen eigen; zoo als in *Georgia* mede geſchied.

Van het Landſchap *Guriel*, *Imiretti*, en *Mengrelia* of *Colchis*, en voorgevallene zaken aldaer, doet den Ridder *Chardyn*, in zijne loflijke Reis-beſchryvinge, een breet verhael, zoo het geene hy door eigene ondervindinge te dier plaetzen heeft onderſtaen, als dat hem by een breet ſchriftelijk verſlag, van zeker Vader *Lamberti* mede was gedeelt, 't gunt van hem ontleent, dit mijn Werk, in den eerſten Druk, toe

Digitized by Google

was gevoegt, maer vermits het zelve nu vry breeder uit komt te ſpatten, zoo hebbe zulks ingetrokken, wyzende den Lezer derwaerts.

KORT VERHAEL VAN MENGRELIA,

Zoo als my zulks uit Konſtantinopolen *is toegezonden.*

DE Landen van *Mengrelia* zijn gelegen aen de ſtrand van de Zwarte Zee, die geen goede Haven hebben, maer ondiepe ſtranden, daer men niet dichte by komen kan om te ankeren. In de Zomer is 'er de vaert zeker: in de Winter is 'er geen ander, als een goede Haven, die in oude tyden konſtig gemaekt was van de Genuezers, daer men noch hedendaegs d'afbeeldinge van de oudheit ziet.

d'Ingeboorenen van *Mengrelia* zijn arm en elendig. Hun Land heeft geen of zeer weinig Ambachts-luiden. Zy generen haer van de Perſianen, die onder hun grooten handel dryven, en al 't geene zy van doen hebben, beſchikken. Haer Vorſt is erffelijk, de welke aen zijn Hof drie honderd Ruiters houd, tot zijnen dienſt, wel gewapent, en wel gekleed op zijn Perſiaenſch. Hun Vorſt is onafhankelijk in de Heerſching: hy betaelt in drie of vier Jaren eens Schatting aen den Grooten Heer, aen dien hy Gezanten zend, met veertig of vyftig Slaven en Slavinnen, en eenige Stoffen, om te dienen tot Tulbanden. Zy worden met weinig eerbiedigheit ontfangen, en aen haer geringe giften gedaen. Haer Gezant word ſpoedig wederom afgevaerdigt van 't Turkſche Hof. Haer Land geeft zeer lekkere Wynen in overvloed; ook zeer veel Vee. Tarwe is 'er weinig: zy behelpen zich veel met een Deeg van Geers, in plaets van Brood, en daer mede onderhouden ze haer. Zy laten ze kooken in een Ketel, en daer weer uitgenomen hebbende, laten ze die kout worden, en eeten dat in plaets van Brood. Haer Land is zeer ſlikkerig en nat, zijnde de Regen veel onderworpen: evenwel heeft dat Volk groote zin in Zilverwerk; en alle, zoo wel Arme als Grooten, hebben in haer Huis eenig Huisraed van Zilver. Hun Huizen zijn meeſt alle van Hooi en Stroo; de voornaemſte zijn van Houtwerk. Zy hebben geene zeer vaſte Steden. De oude gebouwen zijn Kloosters, en Kerken, by de Genuezen of Genueſche Meeſters, getimmert, daer men tot noch toe afbeeldingen van haer wapens vind. Hun Godsdienſt is bykans gelijk die der Grieken. Haer Geeſtelijken zijn doorgaens van weinig geleetheit; en om ze van anderen t'onderſcheiden, dragen ze zeker teken aen haer kleed, als een band. Daer zijn ook veel van de Armeniſche Godsdienſt. Van de Roomſche Godsdienſt zijn daer de Vaders *Theatini*, maer worden vervolgt; zy konnen daer weinig bevorderen, worden echter van de Vorſt beſchermt, en leven daer zeer ſlecht.

De Handel, die van *Konſtantinopolen* met dit Volk gedreven word, is weinig; word evenwel gedaen van Luiden, die genegen zijn om haer Brood te winnen. Daer word zeker Lijnwaet gebragt, dat ze Turkſche Bogazynen noemen, van zeven Piken of Ellen 't pak, Kappen, Stoffen, (op 't Italiaenſch genaemt *Felzate*,) Yzer, Krameryen van Venetien en Duitsland, en verhandelen dit alles voor Slaven, die zy onder haer ontſteelen, en voor diergelijke Koopmanſchappen vermangelen. Het Zout, dat in haer Land niet gevonden word, word hun toegebragt van *Caffa*, in 't half Eiland van *Crim* gelegen; en zijn de Koop-luiden, die daer geduurig handelen, by na een gelijke ſlag van Volk, meeſtendeel *Laſi*, die Turken genoemt worden; edoch grenzende aen die geweſten; zeer gaeuw en ſnoode op haer voordeel, behelpen zich met weinig tot haer onderhoud. Dus verre het bericht, aen my, uit *Konſtantinopolen*, over *Mengrelia*, gedaen.

Mengrelia, zegt de Franſche Schryver *Robbe*, is verdeelt in drie Landſchappen, of Wyken; en de Princen, of Bevelhebbers (zegt hy) dragen daer de naem van Koningen: de eerſte is die van *Baſſachioc*: de tweede die van *Mengrelia* eigentlijk genaemt; en de derde die van *Guriel*. Deze drie Princen zouden, na het gevoelen van dien Schryver, zijn onder de beſcherming van den Grooten Heer. De Mannen, ja zelfs de Prieſters, zijn daer zeer onwetent: doch de Dochters in de Klooſters, geven zich tot de Letteren en Geleertheit. De Ouders verkoopen daer hunne Kinderen. Het Vrouw-volk is zeer ſchoon, waerom zy in Perſien zeer gezocht worden. Dus verre *Robbe*.

De Zwarte Zee, daer *Mengrelia* aen gelegen is, noemen de Turken *Cara Dengnis*, dat is, verwoede Zee, want *Cara* zoo wel verwoet, als lelijk, of zwart betekent.

En ſpreekt *Chardyn* van deze Zee, en de Vliet *Phaſis*, aldus:

De ganſche Zwarte Zee ſtaet onder de Heerſchappye van den Grooten Heer, zeer wei-

Digitized by Google

weinig uitgezondert. Men bevaert ze niet als met zijn verlof; en aldus is men 'er genoegzaem in veiligheit voor de Zee-roovers: 't geen mijns oordeels, het grootſte gevaer der Zee is.

De Wind ons den gantſchen dag tegen geweeſt zijnde, als ik daer in zeker Oord op voer, (zegt *Chardyn*) vorderden wy maer achtien Italiaenſche mylen. Tegen den Avond quamen wy in een Rivier, *Kelmhel* geheten. Zy is dieper, en byna zoo wyt als de *Langur*, maer niet zoo ſnel loopende.

Den negen en twintigſten, twee uuren voor den Dag, vertrokken wy by 't Maenlicht, en quamen des Middags in den Vloet *Phaſis*, daer wy omtrent duizend ſchreden in opvoeren, tot aen ettelijke Huizen, aldaer de Meeſter van de Felouq met eenige Koopman-ſchappen te Land wilde gaen.

De Vloet *Phaſis* heeft zijn oorſpronk in het gebergte *Kaukaſus*. De Turken noemen hem *Fachs*, en de Luiden des Lands *Rione*, gelijk ik opgemerkt heb. Ik heb hem te *Cotatis* gezien. Hy loopt daer ſnel in een eng bedde, en is 'er dikwils zoo ondiep, dat men 'er door waed. Zijn bedde heeft ter plaetze daer hy zich in de Zee ontlaſt, 't geen negentig Italiaenſche mylen van *Cotatis* is, vyftien honderd ſchreden wydte, en meer als zeſtig vademen diepte. Verſcheidene kleine Vloeden, die 'er in komen ſtroomen, vergrooten hem zoo zeer. Hy loopt van het Ooſten na het Weſten. Zijn Water is zeer goed om te drinken, hoewel het onklaer, dik, en van een lootachtige verw is. *Arrianus* zegt, dat het is ter oorzaek der Aerde, die daer mede vermengt is. Hy zegt ook noch, en andere Schryvers zeggen het mede, dat alle de Schepen van ouds in de *Phaſis* water gingen halen, op het gevoelen dat het water van dezen Vloet geheiligt was, of om dat zulks 't beſte water der waereld is. Deze Vloet heeft verſcheidene kleine Eilanden in zijn Mond, die zich zeer luſtig opdoen, zijnde altemael bedekt met geboomte. Op het grootſte ziet men aen de Weſtzyde de puinhoopen van een Kaſteel, geſticht door *Sultan Murat*, in den Jare vyftien honderd acht en zeventig. Hy had ondernomen de Noorder en Ooſter Kuſten der Zwarte Zee te veroveren; doch zijn onderneming gelukte niet, gelijk hy ze ontworpen had. Hy deed zijn Galeyen de *Phaſis* opvaren. De Konink van *Imirette* had groote hinderlagen gelegt, ter plaetze daer de Vloet op zijn naeuwſt is. De Galeyen van *Murat* wierden daer geſlagen; een zonk, en d'anderen namen de vlucht. 't Kaſteel van de *Phaſis* wierd vermeeſtert in het Jaer zeſtien honderd veertig, door het Leger van *Imirette*, vergroot met de geenen der Vorſten van *Mengrelia* en *Guriel*, en vervolgens geſlecht. Daer lagen vyf en twintig ſtukken Geſchut op. De Konink deed ze in zijn Kaſteel van *Cotatis* brengen, daer ze tegenwoordig leggen, zijnde aldus weer in de handen der Turken geraekt, toen zy het Kaſteel veroverden. 'k Heb het Eiland van de *Phaſis* rond gegaen, om te trachten die overblijfzelen des Tempels van *Rea*, dien *Arrianus* zegt dat men daer by zijn tyd zag, t'ontdekken; doch ik heb 'er niet het minſt af konnen vinden. Ondertuſſchen zeggen de Schryvers, dat hy in den afgang des Ryks noch in zijn geheel, en ten tyde van den Keizer *Zenon*, aen den dienſt van *Jeſus Chriſtus* gewyt was. Ik zocht ook d'overblijfzelen van de groote Stad *Sebaſte* geheten, welke de Land-beſchryvers aen den mond van de *Phaſis* geplaeſt hebben: maer de puinhoopen zelven van deze Stad moeten verlooren zijn, gelijk die van *Colchos*; want ik kon 'er niets af vinden. Al dat ik 'er aenmerkte, over een komende met het geen, 't welk d'ouden van deze plaets der Zwarte Zee geſchreven hebben, is, dat 'er veel Fazanten zijn. Daer zijn Schryvers, en onder anderen *Martialis*, welke zeggen, dat d'Argonauten van deze Vogels in Grieken-land bragten, welken men daer nooit te vooren gezien had, en dat men hen den naem van Fazanten gaf, om dat men ze op d'Oevers van de *Phaſis* gevangen had. Deze Vloed ſcheid *Mengrelia* van het Vorſtendom van *Guriel*, en van het klein Koninkryk *Imirette*. *Anarghie* is 'er maer zes en dertig Italiaenſche mylen van afgelegen. De Kuſt is 'er overal een laeg zandig Land, beladen met zulk dicht geboomte, dat 'er het gezicht naeuwelijks zes treden diep indringen kan. Dus verre uit *Chardyn*.

Op veele plaetzen van *Mengrelia*, en by namen op het vlakke Veld, als men te Paerde daer over ryd, geeft het Aerdryk een geluit van zich, als of het onder hol was: 't welk des te meer doet gelooven de mening die men gehad heeft, dat de Kaſpiſche Zee met de Zwarte Zee eenige gemeenſchap is hebbende. Daer by komt noch, dat in deze twee Zeen eenderlei aert van Viſch gevonden word. Men vangt veel Steur in de Zwarte, zoo wel als in de Kaſpiſche Zee: daer is 'er zulken overvloed van, dat de Konink van Perſien meer dan vyftig duizend Ryksdaelders trekt, van de vangſt die daer gedaen word aen de mond van de Rivier *Cirus*. Kircherus.

Polibius meent dat de *Pontus Euxinus* of Zwarte Zee, noch geduurig toeneemt in ondiepte, en dat hy ſtaet in een poel veranderd te worden. Doch daer zal langen tyd toe van nooden wezen, eer hy vol word: ondertuſſchen ziet men aen de Slekkenhuisjes, die men aen de muuren van een kleine oude Kapelle, dicht by *Caffa*, op het half Eiland *Crim* gelegen, vind, de *Cherci* genaemt, dat eertyds de Zee zich tot daer toe heeft uitgeſtrekt; in de tyd miſſchien dat de naeuwte van *Boſphorus* verſtopt was, waer van de Turken zeggen eenige Schriften onder haer te hebben.

De *Pontus Euxinus* is het onweder zeer onderworpen, byzonderlijk in de Winter, als de Noord of Noord-ooſte Wind waeit; en in deze Zee betrekt hy de Lucht met Wolken, en maekt die donker, daer hy in andere Landen die zuivert, en klaerder maekt: en heeft *Horatius* met goede reden konnen zeggen, dat de Wolken deze Meiren genoegzaem altyd bedekken; daer van daen, en dat men 'er veel gevaer loopt, komt miſſchien de naem, die men het geeft, van Zwarte Zee, eerder als van zijn zand, verw of grond. In deze Zee zijn geene Eilanden; ten ware dat men voor Eilanden wilde nemen, eenige kleine Klippen, die dicht aen zijne Kuſten gevonden worden; doch daer zijn 'er geen; maer eenig Ys dat in de zelve op de Natyd en des Winters dryft, miſſchien aenlijding heeft gegeven, gelijk *Ammianus Marcellinus* oordeelt, dat eenige gemeent hebben zulks dryvende of zwemmende Eilanden te wezen. In der daed, men ziet 'er zomtyds groote ſtukken Ys; en ten tyden van de Keizer *Konſtantinus Copronymus*, wierp dit Ys een groot deel van de muur van *Konſtantinopolen* om verre, vermits de Winter, in 't Jaer zeven honderd zes en zeſtig, zijnde zeer ſtreng geweeſt, de heele Zwarte Zee toe vroor; en de Sneeuw, die daer na quam te vallen, door de koude verhard zijnde, zag men 'er Ys van vyftig Ellen dik, het welke in 't Voor-jaer van een berſtede in verſcheide boven op dryvende ſchotzen, die wel Eilanden ſcheenen te wezen, zoo dat ze miſſchien aenleiding mogen gegeven hebben aen de meining daer *Ammianus* van is ſprekende.

Elianus zegt, dat men 'er veel Thonnyn-viſch vangt, doch zy word zelden gevonden; edoch 't kan wezen dat *Elianus* de Steur voor Thonnyn genomen heeft, die daer zeer gemeen is: men vangtze aen de mond van de *Phaſis*, en van de Rivier *Enguria*, van de Gras-maend af, tot half Oogſt-maend. Zy hebben daer driederlei ſlag van: de *Zutki*, die niet over de vyftig ponden weegt, heeft de beſte ſmaek van allen. Men brengt deze ſlag van Steur veeltyds aen de Vorſt, en word in de Vyvers gezet. Het is waer, 't geen *Aldrovandus* zegt, dat dezen Viſch niet en eet 't geen men andere Viſſchen voorwerpt, en dat hy van de ſlijm leeft, die hy zuigt en na hem trekt, langs den Oever van de plaetzen, daer hy zich ophoud; zoo dat hy niet en byt aen den Angel, en zoude men hem niet konnen vangen als met Netten of Fuiken, van Gaeren en Hout gemaekt.

De tweede aert van Steur noemen zy *Anaiakia*. Deze verſcheeld niet veel van d'andere, behalven dat het hooft onderſcheiden is, zijn vleeſch is niet zoo goed, en veel grooter: maer de derde ſlag van Steur, genaemt *Poronci*, is noch veel grooter: haer vleeſch is niet zoo lekker als dat van d'andere. Zy kappen ze in ſneden van twee hand breet groot, die ze zouten en laten in de Zonne drogen: men noemt deze ſneden aldaer *Moroni*. Van de kuit dezer driederlei aert van Steur, makenze Kaviaert. Na dat ze die in een houte vat hebben gelegt, beſtrooyen zy ze met Zout, zetten ze aen de Zon, roeren ze des daegs verſcheide malen om, en als ze eenigzins vermengt is, zoo doen zy ze in andere vaten. De kleinſte ſlag, *Zutchi* of *Zutki* genaemt, levert meer kuit als de andere. Men werpt niet van deze Viſch weg, als eenige kleine beentjes, die aen zijn vel vaſt zitten. Hy heeft geen graet, maer in plaets van die, een week kraek-been, een vinger dik, die zich van het hooft uitſtrekt tot aen het einde van de ſtaert, en het heele lijf onderhoud. Als men de Steur aen ſtukken gekapt heeft, en dat men dit kraek-been daer uit neemt, zoo rekt het zich uit als een darm: men droogt het daer na aen de Zon, en men bewaert het als een van de beſte ſpyze. Van de buik van de Steur maekt men dien Lijm, die men Viſch-lijm noemt. De Viſſchers hebben zekere tekenen, om te weten den tyd van deze vangſt, en oordeelen daer van, uit den wasdom van het water van deze Rivier. Het water van deze Stroom komt van de geſmolte Sneeuw. De Steur is graeg na de versheit, en verlaet de Zee, om ze in de Rivier te zoeken. Men ziet ze zomtyds vyf of zes voeten hoog uit het water opſpringen, zoo dat de Viſſchers licht oordeelen konnen, uit het getal van die zy zien opſpringen, of de vangſt-tyd goed is. Zy vangen ze op deze wys: ieder Viſſcher heeft zijn Bark, en zijn Net: zy varen uit, aen de mond van de Rivier, met hun Net, dat de lengte heeft van hun Barken, te weten, omtrent vyf en veertig

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R

Digitized by Google

we kaert vande omtrek der
WARTE ZEE
erscheydene stucken van
geweesten toegesonden,
ontworpen door
WITSEN, Cons. Amst.
MDC XCVII.

dat is de Ffte

Digitized by Google

tig hand breet lang: zy laten 't hangen tot op de grond van het water; de steenen die daer aen gebonden, zijn in plaets van loot, 't zelve zoodanig t'onderhoudende: de twee einden van 't Net zijn vast gemaekt aen twee touwen, die twee Mannen houden, d'eene voor d'ander achter de Schuit; en als ze voelen dat 'er een Steur in gekomen is, zoo trekken ze geswint het deel dat onder in 't water leit, met de twee koorden op; en hebbende den Steur in de Schuit geworpen, doen hem een touw om de keel, en werpen hem weder in de Zee, en konnen hem, zoodanig vast gemaekt, lang in 't leven houden.

Zy vangen noch een ander slag van Visch in deze Zee, genaemt *Suia*; de Turken noemen hem *Calcan Baluck*, dat is te zeggen, een Schild-visch, want hy heeft 'er de gelijkenisse van, is plat, rond, bedekt met kleine platte beenkens, heeft beide oogen op een zyde, die na het graeuwe trekt, en de andere zyde is byna heel wit.

Men vangt deze Visch in de openbare Zee, met Netten, die niet breeder zijn als een mans hoogte, maer zijn zeer lang: men laet dat Net zinken tot op de grond van de Zee, daer deze Visch gaerne wil wezen. Zijn vangst duurt van de Wintermaend tot in de Bloei-maend.

Zy hebben noch een ander Visch, genaemt *Cephalo*: in de Winter is den rechten tyd van zijn vangst: de *Cocoba* is hem gelijk, zijnde geen ander onderscheid in de zelve, als dat de *Cocoba* veel kleinder is. Daer zijn noch andere kleine Visjes, doch al te slecht om de moeite te nemen van de zelve te vangen.

Men ziet zomtyds in deze Zee veel Haring; en in zulke Jaren vermoeden ze, dat 'er een overvloedige Steur-vangst zal volgen, en oordeelen daer en tegen, wanneer geen Haring gezien word. Men zag 'er zulken groote menigte in 't Jaer zestien honderd twee en veertig, dat de Zee die hebbende geworpen op 't Land, dat tusschen *Trebisonda* en 't Land der Abkassen, of *Abaza* leit, de zelve heel daer van bedekt, en de strand als geboort was, met een dyk van Haring, wel drie hand breet hoog. d'Inwoonders van 't Land waren beducht, dat de Lucht, door de bederving van deze Visch, mogte besmet worden; maer men zag in den zelven tyd de Kust vol Ravens en Kraeyen, die haer van deze vreze verloosten, en aten alle deze Visschen op. d'Inwoonders zeiden, dat zulks meer gebeurt was, edoch niet in zulken groote menigte.

Zy hebben ook Oesters, doch als ze die in hun Netten vinden, werpen zy ze weder in de Zee: in eenige heeft men rosse Paerlen gevonden, gelijk die *Plinius* zegt, te hebben gezien in de *Bosphorus* van *Thracien*.

De Rivieren aen deze Zee, zijn vol van Voorns; en hadde men aldaer een spreekwoord, dat in de Rivieren, aen welkers Oever zeker Boom staet, die Doorns draegt, men daer ook Voorns vind. Zy kennen tweederlei aert van Voorns, de eene die ze *Kalmacca* noemen, zeer klein, en de andere grooter, by haer genaemt *Aragoli*. De kleinsten worden ook in de Zee gevangen, maer de grooten alleen in de Rivieren.

Volgt een kort Bericht, 't geen my van *Konstantinopolen* toegezonden is, over *Georgia*, *Mengrelia* en *Abaza*.

GEORGIA.

Dit Landschap strekt zich uit tot aen 't uiterste deel van *Asia*, na 't Noorden; tegens 't Zuiden aen 't Land, genaemt *Laas*, zijnde wederzyds afgezonderd door de Rivier *Gourack*; in 't Ooste met *Mengrelia*, alwaer 't word afgesneden door de Rivier *Fassa*; en in 't Westen met de Zwarte Zee. Aldaer is een aenzienlijke Stad aen de Vliet *Fassa*, alwaer den Vorst of Opperste des Landschaps zijn Zetel houd.

MENGRELIA.

Deze Land-streke is gelegen aen de Oostzyde van *Georgia*, gescheiden door gemelte Riviere *Fassa*; in 't Westen grenst het aen *Abaza*, zijnde de Riviere *Suum* het uiterste van beiden; in 't Zuiden aen de Zwarte Zee; aen 't Noorden met *Cirkassia*. De Hooft-stad is *Suum*, gelegen aen de Zwarte Zee.

ABAZA.

In 't Oosten grenst het aen *Mengrelia*, alwaer 't gescheiden word door de Riviere *Suum*; in 't Westen aen de Riviere *Caban*, de welke het zelve scheid van *Tartarye*; 't is een gedeelte van 't Land van *Asak*. Van dit Landschap is de Hooft-stad, genaemt *Abaza*.

Deze drie Landschappen, de welke een groot gedeelte van den Oever der Zee beslaen; zijn bewoont door Menschen die de naem dragen van Christenen.

Georgia heeft een Vorst door de Turken aengestelt, by raed van den Bassa van *Armenia*, en word bestierd met minder verwarring als de andere twee; maer *Abaza* is t'eenemael Barbaers, en zonder eenige bescheide gezag, en bestier.

De

De Godsdienſt dezer Volken is in naem Chriſtelijk, maer in der daed vol van oneindige dwalingen, overgeloof, en misbruik, zoo dat zy ten opzichte van verſcheide omſtandigheden, zich byna tot Afgoden-dienaers hebben gemaekt; voornamelijk *Abaza*. Hare gewoonlijke levens wyzen zijn Barbariſch, zonder eenige konſten, als den Landbouw, en zonder veel Geld; beſtaende hare beſte Hanteering in 't ſteelen van jonge Knechtkens, en Maegdekens: ſtroopende van het eene Land in 't andere, om Slaven te maken. Zoo dat den Handel onder haer niet veilig is: zy ruilen met Laken, Wapenen, Leder, en andere haer noodige Waren. De Volken van hier, helpen veel om *Konſtantinopolen* te bevolken.

CIRKASSIA.

HEt Land der *Cirkaſſen*, dicht aen de Kaſpiſche Zee gelegen, heeft voor zijn Noorder Gebuurvolken de Aſtrakanſche Nagaeyen, ten Zuiden de Dageſtanſche en Tarkuſche Tarters, en ten Weſten de Abaſſen en Mengreelſche Volkeren.

Wel eer het *Cirkaſſche* Volk zeer magtig was, wanneer zy eendrachtig te zamen hielden, en gevoegder kracht, een vyand het hooft boden; doch wanneer zy zich van malkander deilden, en geen een Lijn trokken, zijn zy onderdanig gemaekt.

Dit Cirkaſſen-land is ſchoon, goed, en zeer vermakelijk; heeft Valeyen, Velden, en Boſſchen, beneffens ſchoone Fonteinen. Men vind 'er fraeye Bloemen, voornaem Tulpen, in 't wild; beneffens een aert van ſchoone Aerd-bezien, met korte ſteelen; ook Karzen, Appelen, Peeren, Nooten, enz. De Aerde is zeer vruchtbaer: men heeft 'er geen andere Tuinen als het Veld. De rykdom der Inwoonders beſtaet in Vee, Paerden, en voornaem in ſchoone Wol, die hun de Schapen geven. Oſſen zijn daer maer tamelijk groot. Daer valt goed Harte-vleeſch, Hoenders, en ander gevogelt. Men zaeit 'er op een plaets geen tweemael achter een. Zy weten de Harten te paerd zoo te vermoeden, met de zelve te volgen, dat zy zich over moeten geven.

De Inwoonders weten zekere drank te bereiden, van Geers, die ſterk is als Wyn.

De Cirkaſſen omtrent de Kaſpiſche Zee, bezitten noch Steden noch Sterkten, en de Luiden woonen aldaer alleen in Dorpen, en opene plaetzen. Haer Geloof, zoo *Tavernier* dryft, beſtaet uit loutere overgeloovigheden. Leven vry (zegt hy) doch onder byzondere Hoofden. De oudſte van het geſlacht in het Dorp, is meeſttyds Meeſter en Vorſt van de plaets, en zijn omtrek. Zijn goed van aert. Hun voornaemſte Feeſt geſchied in de Herfſt, wanneer de drie oudſte van 't Dorp de plechtelijkheden doen: zy ſlachten dan een Geit of Schaep, onder het doen van zekere gebeden: het Beeſt word gekookt, en zoo op een Tafel gelegt, in de open lucht, daer de geheele Buurt rondsom komt ſtaen: men verdeeld dan het Vleeſch, en eet het, onder veel gebaerten en uiterlijkheden. Den Heere van 't Dorp word een gedeelte opgedragen, onder veele dwaze Heidenſche omſtandigheden: hy eet over end ſtaende, en men bedryft 'er veel ydelheden meer. In 't Voor-jaer word by ieder Huisgezin een Bok, Schaep of Lam, doch meeſtentyds een Bok geſlacht; of dit doen mede wel verſcheidene Huisgezinnen te zamen. Eene dezer geſlachte Beeſten trekken zy dan buiten 't Dorp: ſteken het vel, hooft, en voeten opgeſpannen, aen een ſtok, waer voor zy zeer laege eerbiedinge doen. Het vleeſch word gegeten. De Dorps-heer, of Opperſte, deeld zich het toe. Als dan drinken zy den ganſchen dag, van een toegemaekte drank, *Baſa* genaemt; en brengen de zelve door met danzen, fluiten, en ſpringen. Na dit Feeſt beginnen zy de Aerde te bouwen.

Behalven deze, is by hen Jaerlijks een plechtelijkheit binnens huis; als wanneer de Vader des Huisgezins een houten kruis in 't huis opricht, daer ieder van 't Huisgezin dan een aengeſtoken kaers aen hecht; uit welkers branden of uitgaen, zy wonderlijke beduitzelen ſpellen, van lang te leven, te ſterven, geſtoolen te worden, te vlieden zoo 't een Slaef is, enz. Het eene Dorp onder hen, beſteelt het ander; en men heeft voor niemand affchrik om hem te ſteelen, alleen de Heeren Kinderen of Edelluiden worden verſchoont.

Als het donderd, zijn zy vreugdig, komen al danzende te voorſchyn: wiens Huizen daer van geraekt worden, achten zy gelukkig, en al zulke brengen 't Jaer met vrolijkheit door: die daer van geſlagen word, is onder hen geëert voor een Heilig. Een witte Bok word gezocht, als 'er ergens de Donder in een Dorp is gevallen; dan word dat Dier geëert; zy vallen voor hem ter neer, voeren hem om, met een kaers aen den hals gehangen. Onder hen is een eenig Boek, 't geene by een der oudſte word bewaert, en by niemand anders gezien mag worden: als hy ſterft, word 'er een ander gekooren om 't voorſchreve Boek te bewaren: wat 'er in ſtaet, is duiſter; doch dit is zeker, dat zy daer

mede

Digitized by Google

mede veele overgeloovigheden bedryven, van ziekten te willen genezen, en anderzins. Vrouwen geven zich by hun uit, om Heel- en Genees-meeſtereſſen te zijn. Zy hebben een gewoonte van op *Elias* dag, in Hooi-maend, jonge Bokskens om hoog te werpen: dat op zijn voeten neder komt, en blijft ſtaen, word het vel afgeſtroopt, en aengebeden 't ganſche Jaer.

Die onder de Cirkaſſen, welke aen de Kaſpiſche Zee woonen, trouwen wil, koopt zich een Vrouw van de Ouders of Vrienden, voor Meel, Vee, of iets anders, en de Aenzienlijkſte geven een geſchenk; waer na men Bruiloft houd, met danzen en ſpringen, en hier op de by-ſlaep geſchied, en dus is de Trouw volbragt. Als 'er geen Kinderen komen, neemt de Man een andere Vrouw. Als de Man verſchil met de Vrouw heeft, en zy in 't ongelijk is geſtelt, wordze door de Heer van 't Dorp verkoft. De Vrouwen zijn naerſtig, en doen veel werk; Borduuren zeer aerdig, Klederen, Zadels, Pyl-kokers, enz. Als de Buuren kyven en twiſten, word het verſchil by de Dorps-heer of Vorſt, die 'er verſcheidene zijn, ter neer gelegt; doch die in 't ongelijk raekt, wanneer het gewichtige zaken zijn, word verkoft, om uit den Lande gevoert te worden, voor Slaef. Die de Aenzienlijkſte onder hen zijn, bearbeiden het Land niet, maer bemoeyen zich met kleine hoopen volks te verzamelen, en by nacht op den roof van Menſchen en Vee uit te trekken, zoo wel op vriend als vyand; want ſteelen is den ingeboorenen aert van dit Volk. In dit Land waſt geen Wyn, en zy word 'er ook niet, of zeer zelden, gebragt: men drinkt 'er ook zelden, of geen Tabak. De Arme Luiden zijn gelijk als Slaven voor de Ryken. Schoon 't aldaer tamelijk koud is, zoo zijn zy echter niet zwaer gekleed: ſtooken nacht en dag groote vuuren. Leven meeſt tyds zonder Buiten-landſche kryg.

De Petigorſche Cirkaſſen komen zelden op de vlakke Velden, want zijn Berg-luiden, en worden mede genaemt Cirkaſſen van vyf Bergen; en als zy daer vervolgt worden, rukken zy na ontoegankelijke hoogtens, daer de wegen zeer eng zijn, zoo dat zy den opkomenden vyand konnen verpletteren.

De Petigorſche Vrouwen zijn wel vry kuis, maer diefachtig.

De Cirkaſſen zijn in haer omgang zeer gelijk aen de Nagaeyen, welke naeſt by *Aſtrakan* zich ophouden; doch deze woonen in de Boſſchagien, en op 't Gebergte, en die op de opene Velden. Daer zijn 'er onder hen van de Mahometaenſche Godsdienſt; doch zoo vervallen, dat t'hans voor het meerendeel Heidenſch zijn geworden, gelijk andere t'eenemael Heidenen zijn. Zy en hebben onzes wetens, geen openbare geſchreve Wetten.

Onder deze Luiden word geacht, als by de Georgiers, de ſchoonſte Menſchen ter waereld te zijn. Zijn zeer gaſt-vry, verſtandig, en beleeft. Woonen in het dichtſt van de Boſſchagien, daer zy hunne Dorpskens verhakken, om van de Tartaren niet betrapt te worden, die aldaer dikmael invallen doen, verlokt op den buit van ſchoone Menſchen. Zy zijn goede Ruiters, gebruiken Pyl en Boog, beneffens Lancen, en Werpſchichten. De misdaed van dievery word by haer niet geſtraft, of zeer weinig en zelden, ja, zoo het met aerdigheit geſchied, zeer geprezen. Zy drinken, in plaets van uit glazen, uit Koeyen hoorens. Zijn niet zeer genegen tot den dronk: haer gemeene drank is Water, met Honing gemengt. Men ziet onder haer geheiligde plaetzen, waer Boogen, Pylen, en ander tuig aen de Boomen opgehangen is, aldaer gebragt, na eenige geloften die 'er zijn gedaen; welke plaetzen zoo heilig zijn, dat zelve de Roovers de opgehangene en geweide goederen niet durven roeren.

Als 'er een Lijk ter Aerde beſtelt zal worden, kryten die geene, welke het zelve begeleiden, zeer geweldig: de verwanten ſlaen zich zelven, quetzen en bekrabben het aengezicht, en treuren zoo lange, tot dat de wonde genezen is. De Prieſter ſpreekt over het Graf eenige woorden. Daer word eeten en drinken opgezet. Slaven van deze Natie zijn zeer duur.

De Cirkaſſen vermaken zich veel met den Dans, en weten zich daer aerdig in te quyten; ik hebbe in den Jare zeſtien honderd zeven en negentig, wanneer tot *Amſterdam*, door zijn Tzaerſche Majeſteit *Peter Alexewits*, ter maeltyd was verzocht, en Keizerlijk wierde onthaelt, ter oorzaek der groote overwinning, die zijn Tzaerſche Majeſteits wapenen tegen den Turk en Tarter, omtrent de mond der Riviere *Don* hadden behaelt, twee dezer Luiden zien danzen, ruim ander half uur lang, de ſprongen en gezwinde buigingen des Lichaems, die zy maekten, zijn niet te beſchryven: zy vertoonde al ſpringende de uitvoering van een doodelijke ſtraf, van 't hooft, armen en beenen af te ſlaen, 't geen in der daed een onſmakelijk gezicht zoude hebben in zich zelven; edoch de aerdige ſprongen, buigingen, en duizend gezwinde bewegingen des Lichaems, op 't

geluit van een Speel-tuig, bragt den Dans en Vertooning een aengenaemheit by; de misdadige lag zomtyds achter over, op zijn rug, en wist zijn buik zoo stijf te houden, dat den metgezel daer op stond, en menig werf over tuimelde, zonder leet aen te doen, zoo als hy mede op eene hand steunende, zich over het ganſche Lichaem wist te werpen: het afhakken van armen en beenen, wierd al danzenden vertoont, ook het onthalzen met een zwaert: de Danzer die den Scherp-rechter vertoonde, had een stokje in zijn hand, daer mede hy al huppelende op de maet, de uitwerkinge zijns verbeelde Scherp-rechters Ampt vertoonde.

Aen dit Cirkaſſen-land is een gebergte vaſt, 't geene ter Weſter zyde heeft de Zwarte Zee, daer het Volk woont *Abaſſa*, *Abkaſſen* of *Abaſſen* genaemt, boven reets aengeroert. Daer zijn geen Steden, maer veel wooningen op de Bergen, die zeer hoog zijn. Zy zijn bykans van een zelfde gedaente, en wys van leven, als de Cirkaſſen, en worden van zommige, mede Cirkaſſen genaemt; doch eeten meeſt raeuw vleeſch. Daer valt Wyn. Spreken een byzondere Tael. Hebben geen geſchrevene Wet of Schrift. Zijn, voor zoo veel als de naem aengaet, Chriſtenen; doch doen weinig of geene Chriſtelijke oefening. Zijn groote dieven, en leugenaers. Men ziet 'er veel kruicen opgerecht. De Boſſchen zijn haer ſterkte. Zijn ſtoute Zee-roovers, en hinderen zomtyds de vaert van *Caffa* na *Konſtantinopolen*. Daer gaet geen geld om; doch by mangeling handelen zy in Slaven, Was, en Pelteryen. Verkoopen hunne eigene Ingezetenen aen den Turk. Hebben een goede Haven aen de Zwarte Zee, genaemt *Eſchiſumuni*. Zy voeren zomtyds kryg met de Cirkaſſen, en Mengreliers. Gebruiken, behalven Pyl en Boog, mede ſchiet-geweer. Zijn gekleed als de Cirkaſſen, behalven dat het haair anders is geſchooren. Het haair aen de kin word hun geſchraept; doch de knevels waſſchen lang uit. Zijn zeer lui: viſſchen in Zee niet, ſchoon 'er overvloed van Viſch is.

Niet wyt van daer, woont noch een Volk, *Laſi* of *Curti* genaemt, die Mahometaenſch zijn, palende aen *Georgia*, en het Land van *Trebiſonda*. Deze bewoonen zeer hooge Bergen, aen de Kuſt van de Zwarte Zee. Dit Volk is in de Boſſchen opgevoed, die niet anders doen als Vee weiden, en geleiden.

Zommige Cirkaſſen worden *Loegawie* Cirkaſſen genaemt, andere *Cabardinſche* of *Goorſche* Berg-Cirkaſſen.

Beneden aen de Rivier *Boriſthenes*, in de *Ukraine*, en daer omtrent, woonen Volkeren, mede Cirkaſſen genaemt, dat Griekſche Chriſtenen zijn, heden onder 't gebied van den Grooten Turk. De onkunde van deze Natie te onderſcheiden van de Cirkaſſen aen de Kaſpiſche Zee, is misſchien de oorzaek, dat de zommige zeggen, alle Cirkaſſen Heidenen, en andere die alle Chriſtenen te zijn.

Zeker Engelſch ongenaemt Schryver, gedrukt in 't Franſch, tot *Parys*, in 't Jaer zeſtien honderd negen en zeventig, zegt van de Cirkaſſen, te weten die geene, welke na aen het Meotiſche Meir, en de Vliet *Boriſthenes* woonen, dat hare Vrouwen zeer genegen zijn tot den dronk: dat zy den grooten en kleinen Adel onder hen uitgerooit hebben; waerom dat zy nu door Overſtens of Hoofden zouden beſtiert worden, die met de Gemeente in alle gemeenzaemheit leven.

Zy bouwen hunne wooningen van Eike Tuin-ſtaken, die zy met het zelve lof vlechten, en met leem beſtryken, welk wit is, zoo dat ze van verre ſteen gelijken; boven plat, en met aerde gedekt: de haert ſtaet in de midden; doch die, welke het naeſt aen 't Meir woonen, ſtaet de haert in de hoek. Dus verre gemelte Engelſche Schryver.

De Rivier *Buſtro* ſcheid de Tageſtanſche of Bergſche Tartaren van de Cirkaſſen, die naby de Kaſpiſche Zee woonen, af.

De hedendaegſche grootſte Cirkaſſche Vorſt of Heer, die zijn wooning onder de Stad *Terki* heeft, en genaemt is *Kas Bulaet Moeſalewits*, heeft zijn twee Broeders met eigen hand gedood, waer van den een geheten was *Karakaſli*, wiens Zoon noch heden by leven is, en geheten word *Michalof Jacolewits*. Deze Broeders waren Vorſten van de Cirkaſſche Volken, *Okockei*, en *Kabardi* genaemt, die nu onder het gebied van opgemelte *Kas Bulaet Moeſalewits*, door Broeder-moord, zijn gebragt. Hy is zeer diefachtig van aert, gelijk ook al zijn Volk.

Cabardia is een klein Cirkaſch Landſchap.

Minerva wierd by de ouden gebynaemt *Cabardia*, 't geene gelooflijk is geweeſt na zeker plaets, en misſchien na dit Landſchap; gelijk ook elders gezegt word, *Minerva Cabardiacenſis*, als uit dit oud Latyns opſchrift is te lezen:

Minervæ
Cabardiacenſi
Mariæ, C. Mari.
Umbrovis. F.
V. S. L. M.

In

Digitized by Google

1. Circaſſe. 2. Nagaiſche Tartaren.

In het Cirkaſſche gebergte, niet wyt van de Kaſpiſche Zee, ziet men veel oude overblijfzelen van Toorens, Kaſtelen, Steden, enz. alle gebouwt geweeſt zijnde, zoo aldaer ter plaetze word gezegt, ter tyd van *Alexander de Groot*. Men ziet 'er Letters en oude Schriften, zoo hier en daer, op de ſteenen, nu onkenlijk, gegraveert; gelijk mede in de Perſiaenſche Stad *Sawraen*, aen de Kaſpiſche Zee, niet wyt van *Derbent*, een oud gebouw is te zien, met zeer konſtige welfzels.

By *Alhaſen*, die het leven van den Grooten *Tamerlaen* beſchryft, vind men, dat hy, trekkende om *Bajaſet* op te ſlaen, van voor *Konſtantinopolen*, en het Griekſche Chriſtenryk te hulp te komen, der Cirkaſſen en Georgianen Land door toog, die zich onder zijn gebied begaven: van wien hy vorders zegt, dat zy Chriſtenen waren, en dat ze altoos Schatbaer aen 't Griekſche Ryk hadden geweeſt, zedert dat ze overwonnen waren van *Pompejus*. Alvooren zijnde geweeſt onder de Heerſchappy van *Mitridates*, die van *Pompejus* overwonnen was. Het zijn, zegt hy, ſchoone en welgemaekte Mannen: goede Zoldaten, die zich in 't gebergte verſchuilen, en verweeren. Als zy ten oorlog trekken, verbranden zy hun Hutten, ende Huizen, en verwoeſten 't Land. Deze dan, begaven zich veele ten dienſt van *Tamerlaen*, om den Turkſchen *Bajaſet* te keer te gaen. Doch dat *Alhaſen* zegt, dat zy Chriſtenen waren, en dat men vind de hedendaegſche Cirkaſſen aen de Kaſpiſche Zee woonende, meeſt al ongeloovig zijn, mag alzoo te zamen gebragt worden, dat de Berg-Cirkaſſen, die het naeſt aen *Mengrelia* leggen, miſſchien Chriſtenen zijn geweeſt, gelijk *Mengrelia* noch heden het Chriſtelijk Geloof omhelſt, en die aen de Kaſpiſche Zee leggen, Heidenſch; want deze Volken toen al in veel Vorſtendommen of kleine Heerſchappyen zijn verdeeld geweeſt, of miſſchien, dat de zelve te dier tyd Chriſtenen zijn geweeſt, en nu ten deele door de Wet van *Mahomet*, of Nabuurſchap der Heidenen, en anderzins, verandert.

Kersdag en Paeſch word by dit Volk gevierd; 't geene mede blijk is, van dat het Chriſtendom onder hen bekent is geweeſt.

My gedenkt, een Cirkaſſchen Gezant in *Moskou* gezien te hebben: deze was aengedaen met ruige Vilte-kleederen, en Schaeps-vachten, het ruig buiten, zoo wit als zwart-bont, en 't Vilt blonk als Zyde, aerdig gekrult, zoo, dat het geen Fluweel

weel behoefde te wyken; diergelijke muts droeg hy op het hooft, zonder rand: zijn gevolg, zoo wel als hy zelve, was wel gemaekt, en ſchoon.

Der Cirkaſſen hooft-plaets, omtrent het Kaſpiſche Meir, was wel eer de Stad *Terki*; doch nu zijn zy in dat geweſt van de Moskoviters overheerſcht. Alle hun gewezene vaſtigheden zijn met Ruſch krygsvolk bezet, en woonen zy daer beneffens in Vlekken of Dorpen: hebben wel hare eigene Hoofden, of Vorſten, en Heerſchappye, als boven is gezegt, doch zijn alle onderhoorige aen hunne Tzaerſche Majeſteiten. Zy geven omtrent zoo veel Schatting, zegt men, dat 'er de krygs-luiden van kunnen worden onderhouden. Over groote zaken van Rechtspleging zitten mede de Ruſſche Weiwodes. Zy zijn ſterk van lichaem: eenigzins breet van aenzicht, doch niet zoo breet als de Nagaeyen: hebben kool-zwart haair: achter ſcheeren zy het haair een duim breet af; doch hebben echter van de kruin een kleine vlecht afhangen. Haer Tael is hellende na het Perſiaenſch en Crims, en dragt is met de Tageſthaners gelijk, behalven dat deze de mutzen vierkant hebben. De Vrouwen zijn wit van vel, met roode wangen: laten hen zwart haair in twee lokken van de ſchouwders hangen. Zy gaen des Zomers gekleed in Lywaete hemden, die rood, groen of geel geverwt zijn, open tot aen de Navel. Zijn vriendelijk, goed van aert, zoo Mannen als Vrouwen, en kuiſch. Het Manvolk is meeſt te Velde, by het Vee, waer in hunne meeſte handel beſtaet. De Vrouwen houden 't huis. Zy mogen meer als een Wyf nemen, doch doen het zelden; en als de Man zonder Kinders ſterft, en hy een Broeder heeft, verwekt die zijn Zaed, als by de Jooden. Veele onder hen laten zich beſnyden, en gelooven aen eenen God. Hebben geen Kerken. Als een voornaem Man ſterft, offeren zy een Geit: het vel van de Geit word opgehangen, dat zy dan aenbidden, een voor een, drinkende ondertuſſchen goede roezen in Brandewyn, of eenig ander toegemaekte ſterke drank. Om te zien of het Offer Gode aengenaem is, ſnyden zy het Teel-lit af, ſmyten 't tegen de wand; zoo het kleeft, dan is 't aengenaem, en bequaem ten Offer; zoo niet, word een ander geſlacht. Hare dooden begraven zy eerlijk, en bouwen huisjes over de Lijken der aenzienlijkſte. Hare Huizen zijn ſlecht en gering.

De Cirkaſſen willen onder de naem van Tarters, hoewel rondsom in de zelve woonen, niet gerekent zijn, voornaem niet de Petigorſche. Zy zijn ook van ander gedaente als de Tarters uiterlijk.

Zeker onbekent Franſch Schryver, ſpreekt van deze Natie aldus:

Van de *Tſchercaſſiens* zijn 'er veel, en verſcheiden aert: als de *Gorskie*, 't welk te verſtaen geeft die van de Bergen, waer van de meeſte Heidenen zijn: en de *Baſſatſchiouski*, dat zoo veel te zeggen is, als geſchooren hoofden, om dat ze zich boven op de harſſen pan met een ſchaermes doen ſcheeren, latende het haair aen beide zyden omtrent de ſlaep des hoofts. Zy zijn gewoon de Menſchen bloots hoofts te groeten, tegens de wyze der Mahometanen. De *Baſſatſchiouski* zijn zeer vermaerd, en navolgens waerdig, ter oorzaek van haer herbergzaemheit; mits dat men haer een erkenteniſſe geeft, zullen zy haer leven voor u wagen; en zullen voor haer Broeders of Lands-luiden goed doen, 't geen zy in gebreke waren gebleven tegens de belofte of trouwe, welke zy de vreemdelingen gewoon zijn te belooven: en wanneer iemand lagen wilde leggen aen eens anders Gaſt, of dat men beducht was dat het elders van daen quam, zouden de Buuren zich daer in wikkelen tot onderſtant van de vreemdeling, 't welk wy hebben verſtaen van de geene welke zelve daer zijn door gereiſt.

In de Stad *Tarkou*, gelegen aen de Oever van de Kaſpiſche Zee, by de Cirkaſſen, en daer rondsom, woonen de Koumikſche Tarters, anders gezegt *Dagveſtan*, en *Tageſtan*, of Reuzen van 't gebergte, de welke den *Schamkal* of *Schemchal* onderhoorig zijn: een matelijk groot getal des Volks van *Tarkou*, zoo wel als van de *Crim*, ſpreken Ruſch; en zijn, daer veel gevangenen, voor een groot gedeelte van Geloof verandert; deze daer nooit van daen komen, noch veele zulks ook niet wenſchen; gelijk daer en tegen mede veele duizenden, en merkelijk meer van die Menſchen in Rusland gevangen, zijnde, het Chriſtelijk Geloof hebben omhelſt. Dus verre de gemelte Schryver.

In zeker Landſchap aen de Kaſpiſche Zee, niet ver van de Stad *Terki*, vind men Boomen die zeer hoog en zwaer worden, welke hard bruin hout geven, dat wel te bearbeiden is.

Tuſſchen de Stad *Terki* en *Tarku*, of *Tarkou*, omtrent de Oever van de Kaſpiſche Zee, en aen de Rivier *Terk*, houden zich op, in Eilanden, die in een Rivier leggen, eenige Kozakken, die de naem van Grebenſche Kozakken, na een kleine Landſtreek aldaer gelegen, *Grebeen*, genaemt, dragen: deze zijn wel eer uit *Rusland* aldaer komen woonen: zy behelpen

zich,

Digitized by Google

zich, met rooven, plunderen, en weinig Landbouw; zijn nu met Tartaren vermengt, door aenteeling, zoo als de Spraek, die eerder plat Rusch was, nu is gebroken, en met Tarters vermengt; behouden noch het Christelijk Geloof: zoo als aen de Rivier *Jaick*, en omtrent *Krasnojar*, diergelijke vrye Menschen dat Christenen zijn, en uitwykelingen, zoo van Moskovien, als uit het Kozakken Land, zich mede ophouden, die meest van strooperyen leven, en de naem van Kozakken dragen.

Van de Petigorsche CIRKASSEN;

Spreekt zeker bericht, door een Hoogduitsch Heer uit Poolen my toegezonden, aldus:

DE Petigorsche of Vyf-bergsche Cirkassen, palende aen de Crimsche Tartaren, woonen in 't gebergte. Van deze vinde ik geen getuigenis dat ze Tartaren zijn. Zy zijn blank van gezicht, en schoon van gestalte; dit getuigt, dat ze een ander slag van Volk zijn. Het schynt, dat ze haer zelven altyd van de overstroom der Tarters bevryt hebben, door den toestand des Lands, waer in zy woonen; want het is ontoeganklijk voor eenig vyand, wie het zy. De toegang en wegen zijn zoo naeuw, dat geen twee perzoonen neffens malkander die konnen gebruiken, en de weg is als een diepe graft, hebbende aen beide zyden Bergen, waer van weinig volks, met steen en balken, bequaem zijn om een gansch Leger te slaen. Uit deze Luide hadde *Tzaer Michael Fedrowits* een tot zijn voornaemste Raedsheer verkooren, een Zuil van *Moskovien* geheten, door zijn treffelijke raedsgeving, genaemt *Knees Ivaan Borissewits*. Hy was van zulke nedrigheit, dat hy een verzoekschrift op de straten, door een Kind aengeboden, zoude hebben aengenomen. Een zijner Neven, *Knees Jacob Godonekewits*, *Cirkaski* gebynaemt, onlangs overleden, was van de zelve inborst, zeer gelieft van den *Tzaer*, en alle Menschen die hem kenden.

Met dezen Heer ben ik in Moskou bekent geweest.

Zy zijn Heidenen, of om zoo te zeggen, gansch verbasterde en veraerde Christenen; men bevind noch een overblijfzel des Christendoms onder de zelve; als de tyd van Paesch te vieren, enz. Dus verre gemelte bericht.

Een oog-getuige heeft my verhaelt, gezien te hebben, dat *Boulaat*, Cirkassche Vorst, dier Cirkassen, welke niet verre van de Kaspische Zee woonen, over Tafel, als hy met zijn gezelschap vergaste, in plaets dat by onze Maeltyden men malkanderen voorsnyt, hy stukken vleesch, of bouten van Schapen of Ossen liet voortbrengen, die, het een voor, en het ander na, van den Waerd wierden aengevat; welke het been of stuk vleesch in de vuist nemende, eenige beeten daer van, na dat zijn lust was, afbeet, en at; gevende het zelve daer na aen zijn naeste byzitter, die insgelijks na zijn believen daer van op de zelve wys at, gevende't zelve daer na vorder; het welk zoo lang omging, tot dat het gansch afgegeten was; en daer na weder een ander dede voortbrengen, tot verzadiging toe. Zy eeten worsten van Paerde vleesch, als ook riemen van vier vinger breet, uit een Paerde-huit gesneden, de welke zy op 't vuur smyten, die daer in malkander krullen en braden, en daer na uitgenomen en aen beide zyden geschraept worden, waer van over Maeltyd ieder een stuk neemt, trekkende zulks met zijn tanden van een, en eet het alzoo.

De groetenis der Cirkassen, gaet meesttyds gevoegt by een vraeg na de gezontheit van zijn Vee.

Achter de Stad * *Terki*, dwars van *Derbent*, Noord-west, Landwaerts in, is een Landschap *Comania* of Koemikken-land geheten, afgescheiden van Cirkassen en Dagesthan-land, met groot gebergte, rakende bezuiden aen *Georgia*. De Vliet *Terki* scheid de Koemikken van het Rusch gebied af, wanneer Koemikken-land genomen word in 't algemeen voor alle die Landstreken, en Volken, welke tusschen *Terki* en *Derbent* zijn gelegen; doch *Comania*, of Koemikken-land, eigentlijk, strekt zich weinig meerder Landwaerts in. Het is een platte streek Lands, dat schoone Weiden heeft; is echter weinig bevolkt; waerom daer mede op eene plaets zelden tweemael achter een word gezaeit. De Beemden zijn daer doorsneden met kleine Water-beken, door de konst gemaekt, om de Landen te

* Men heeft my geschreven op den 11 Maert 1692, hoe dat toen de Semkal, de Stad Terki, gehoorende aen hunne Tzaersche Majesteiten hadde aengetast, eenige beroovinge gedaen, brand gesticht, en veele Menschen weg gevoert: hy was gesterkt, met een hoop Rebellige Kozakken, die eerder op de Zwarte Zee, tegen de Turk hadden gerooft; edoch, naderhand heeft derwaerts aen gezondene Russche krygs-magt, hem beteugelt, en tot rust gebragt, onder belofte van nimmer de Kaspische Zee, of des zelfs Oevers te zullen ontrusten, maer vrye doortogt aen hunne Tzaersche Majesteiten Onderdanen te verleenen. Een Jaer of ander half bevoorens, was hy tegen Persien in stryd, en sloeg den Persiaen drie duizend man af, 't geen echter, zoo gezegt wierd, meerder de nalatigheit van den plaets-bestierder tot Derbent, en nayver, die hy tegen den Persischen Veld-heer hadde, was te wyten, als de dapperheit van Semkal: de Pers was toen met twaelf duizend man in 't geweer.

Digitized by Google

beſprengen, 't geene de Inwoonders onlangs van de Perſianen hebben geleert.

Deze Koemikken woonen aen de voeten des gebergte, ter oorzaek van de ſchoone Rivieren, die daer uit ſpruiten, welke alle afvlieten na het Kaſpiſche Meir; en voornaem, om dat zy, van den roof levende, te lichter zich verbergen konnen, als men haer op de hielen volgt; want op de minſte achterdocht, vlieden zy met hare Beeſten in 't gebergte, alzoo hunne gebuuren, de Tarters, Cirkaſſen, Georgianen, en Mengreliers, mede malkanders Landen plunderen, waer zy konnen.

Dit Volk is meeſt Mahometaenſch: leven onder beſchutting der Perzen, doch hebben eigen Heeren. Zy ſluiten mede den weg na Perſien tegen de Kalmakken. Hunne kleeding is gelijk de Tartaren in de *Crim*. Lywaet en Zyde word hen uit Perſien toegevoert. Deze Menſchen zijn vrye Luiden, en van veele andere omliggende Volken t'zaem geſtooten.

Oliarius zegt, dat de Rivier *Tumenki* ſpruit uit de groote Vliet *Buſtro*; 't geene gelooflijk is, zoo hy de Rivier, by my *Manſura* genaemt, *Buſtro* noemt; wezende anderzins de Rivier *Buſtro* een tamelijke Vliet, weinig nader aen Perſien gelegen.

De Stad *Terki*, in het Cirkaſſen-land, by de Oever van de Kaſpiſche Zee gelegen, begrypt in zijn lengte twee duizend, en in zijn breete acht honderd voet: hunne Tzaerſche Majeſteiten, welken deze Stad eigen is, houden aldaer een ſterke bezetting. De Cirkaſſen woonen in een afzonderlijke Voor-ſtad, aen de overzyde van de Rivier.

Terki is gelegen tuſſchen de Vliet van ouds *Gerrus* genaemt, en de groote Nagaiſche Woeſtyne. By dit Volk, ſchoon meer Heidenſch dan Mahometaenſch van Geloof zijn, vind men eenige Mahometaenſche gewoonten, en het weinige dat zy van Mahomets Leer behouden, hebben zy uit Turkye gehaelt. Veele Cirkaſſen, der geener, welke zich by het Meotiſche Meir ophouden, die wel eer alle het Chriſten Geloof omhelsden, het zelve tegen het Mahometaenſchdom nu meeſt hebben verwiſſelt, hoewel veel van 't Heidendom hun mede aenkleeft. Uit dit Volk, zegt men, de Egyptiſche Mamelukken van ouds oorſpronkelijk zijn geweeſt.

In de Stad *Terki* woonen eenige weinige Ruſſen, dat vrye Luiden zijn, wezende het overige al krygs-volk. Over de Rivier, die daer by langs gaet, woont een klein Volk, Okocke geheten, dat Mahometiſten zijn.

De Vrouwen der Cirkaſſen gaen met een opgeblazen blaes achter aen haer hooft, die mede als 't hooft zelve omwonden is, zoo dat het ſchynt zy twee hoofden hebben: dit heeft by haer eenige betekeninge. De Maegden dragen los haair, voor geſchooren, en groote val-hoeden. Het Man-volk ſcheert met een ſchaermes, een ſcheel over 't hooft.

Terki legt een groot half myl van ſtrand, aen het Rivierken *Tumenki* genaemt. Het Land, van de Zee tot aen de Stad, is moeraſſig, laeg en ſchelpachtig; zoo dat, om in de Stad te komen, deze Vliet opgevaren moet zijn. De ſtrand is met Riet bezet. Aldaer is geen Haven, als de mond van gemelte Vliet.

Omtrent de Stad *Terki* woont een Cirkaſſche Vorſt, of *Murſa*, *Muſſal* geheten, die hunne Tzaerſche Majeſteiten onderdanig is, of erkend, doch echter zijn eigen Heerſchappye voerd. Zijn Onderdanen leven vry Burgerlijk, en beleeft: zijn wel gekleed: hebben met Tapyten, Bogen, Zabels, enz. hunne wanden opgepronkt.

De Tartaren van *Tarku*, of *Tarkou*, een Stad, mede aen de Oever van de Kaſpiſche Zee gelegen, zijn rouw, morzig, niet wel gekleed, wreed, en diefachtig van aert; want het Menſch ſteelen, is by hen geoorloft. Zy worden Dageſthaner Tartaren genaemt. Zijn eigen Heeren, vrye Luiden, en zien op niemand.

Niet wyt van hier, wil men, dat oulinks de Amazoonen woonden, welker eene by *Alexander de Groote*, om de byſlaep, door de Kaſpiſche Poorte quam gereiſt, 't geen men wil, *Derbent* geweeſt te zijn. Het woord van *Dagh* is gezegt een Berg, en *Stan* Land. De Dageſthaners woonen tot omtrent vyf en twintig of dertig mylen Landwaert in. Zijn zwartgeel van verw: ſterk van leden: aenzienlijk van opzicht: dragen lange kool-zwarte haairen: gaen in lange graeuwe en zwarte Rokken, van ſlecht ſtof, daer zy een ruigen vilten Mantel over hebben: Mutzen van geringe ſtof, als van Beeſte huiden, of grof zwart Laken. Hare ſchoenen zijn van een ſtuk, uit een Schaeps-vel geſneden, op eene zyde toegenaeit. Zy zijn meer Mahometaenſch als de Cirkaſſen, maer niet zeer Godsdienſtig. De Vrouwen hoeden Vee, en de Mannen trekken op den Roof, zoo dat zy hunne eigene Vrienden niet verſchoonen, maer der zelver Kinderen weg ſteelen, en verkoopen.

Zy zijn gewapent met Pantzers, Pyl, Boog, en Werp-ſpieſſen: ontzien niemand, als de Moskoviten.

Dit

Digitized by Google

Dit *Dageſthan* is verdeeld in verſcheidene Vorſtendommen, en bykans ieder plaets heeft zijn byzonderen Heer. Zy hebben echter eenen Opper-heer, of Konink, dien alle de andere Vorſten eeren, en Schatting geven: deze word *Schemchal* of *Scheffkal* geheten, en gekooren door een Appel-werp: want de Konink dood zijnde, gaen alle de Vorſten in een hoop of kring ſtaen, daer dan de Prieſter een Gulden Appel onder werpt; die hy raekt, is *Schemchal*, of Konink. Het woord *Schemchal* is licht gezegt; doch deze bezit in't gebied over d'andere Vorſten weinig meer, als dat d'eer-naem van Opper-vorſt draegt, want zy hem weinig ontzien. *Ruſtamismin* is eene dezer Vorſten, gelijk het Vlek daer zich ophout, mede *Ruſtam* is geheten; doch deze is van de geringſte: een ander Prins is daer *Ali* genaemt: een andere *Boinak*, zoo als een Vlek of Stedeken aldaer, mede dien zelven naem draegt; en een ander dezer Princen is genaemt *Vlebek*. De Dageſthanſche Vorſt, die voor omtrent veertig Jaren in de Stad *Tarku* het gezag had, was genaemt *Curcochan*.

In 't Jaer zeſtien honderd zeven en negentig, is een Moskoviſch Afgezant na Perſien gereiſt, en komende met zijn Schip in de Kaſpiſche Zee, is door kracht van wind en ſtorm, vervallen op de Schafkalſche Voor-eilanden, en Kuſt, daer hy het Anker wierp, alwaer hy wierd bevochten, door de Tarters van dezen *Scheffkal*, *Schemchal*, of *Semkal*, vermengt met eenige verloopene Ruſſen, en gebannene Kozakken: het gevecht was hevig: van de Tarters wierd 'er een getal van zeſtig perzoonen gedood, en veel gequetſt; en aen de zyde van den Afgezant, bleven twee man dood, en achtien wierden gequetſt. Het gevecht duurde veertien uuren; waer na hy tot *Schamachie* in Perſien, behouden aenquam.

Volgens bericht my over *Smirna* toegekomen, heeft deze opgemelte Prins *Schawkal*, *Schemchal*, of *Semkal*, by zich in *Tarku*, de welke noch overgebleven zijn in de Peſt-tyd, des Jaers zeſtien honderd vier en negentig, omtrent vyf honderd perzoonen, tot zijn Lijf-wacht; want te dier tyd aldaer, zoo wel als tot *Aſtrakan*, en de omleggende Landen, veele duizende Menſchen geſtorven zijn.

De namen der kleine Steden en Vlekken, de welke onder zijn bevel ſtaen, zijn

Chaidaik.
Karabutaik.
Akuſcha of *Aruſcha.*
Kubatſchi.
Boynack.
Erpeli.
Schkaty.
Madigien.
Karana.
Kaſaniſch.
Kapirkumick.
Kumtorkaly.
Chalembeck-Aul.

Wordende deze plaetzen, gezegt te leggen aen het *Cumitiſchen* Land.

Het getal van alle de manſchap die geweer voeren konnen, de welke onder het gebied van den *Schawkal* ſtaen, zijn toen geweeſt, omtrent vyftien duizend.

De Volkeren, de welke onder zijn gebied zijn, hebben verſcheiderhande Spraken.

De andere Vorſt in *Kumitskoy*, Nabuur van *Semkal*, *Schemchal*, *Scheffkal*, *Schawkal*, of *Semkal* over *Andrew*, is nu *Tzapalow* genaemt; dees, neffens zijne medebroeder, hebben by hen ten Hoof, omtrent twee honderd perzoonen tot Lijfwachten.

Zy hebben ook Volkeren onder hun als Leen-ſchuldigen, in verſcheide plaetzen woonende.

De namen der zelver plaetzen, zijn

Tzetzeck.
Jekſay.
Mitſchkis.
Akotzin.
Var.
Schubut.
Mereſchey.
Andin.
Cebutly.
Sirojat zyidet.
Guna.
Arkats.

Daer zijn ook noch andere plaetzen en Landſchappen, in deze geweſten, van de zelve aert, als boven gemelte, Bondgenooten van *Scheffkal*, die eenigermaten onderhoorige zijn, de welke niet wel konnen beſchreven worden, om dat zy tuſſchen Bergen leggen, verre van de weg af, maer, na vermoeden, zijn die omtrent dertig duizend perzoonen ſterk.

Het getal van alle die geene, de welke zijn onder het gebied van *Schawkal*, en *Tzapalow*, die over 't *Andrewſche* Land Heerſcht, neffens zijne mede-broeders, zijn omtrent vyf en veertig duizend.

Zy zijn dappere, kloekmoedige en ſterke Mannen, zoo wel te Paerd als te Voet. En dit is 't geen my van hen uit *Smirna* is bericht.

De

De Stad *Tarku* is de grootſte in 't Dageſtanſch gebied, en Hooft-ſtad: legt tuſſchen Klippen van Moſſel-ſchale gebergte, welke uit de Zee opgeworpen worden, en tot klompen zijn gegroeit, met ſteen en aerde vermengt. Behalven deze Bergen, zijn daer rondsom ſchoone Weiden. De Dageſthaners, of Dageſthaner Nabuuren, van het Vlek *Andre*, of *Andrew*, daer voor eenige tyd mede Vorſt *Sultan Mahmud* was, als mede de *Boinaken*, en die na 't Noorden liggen, noemen zich *Kaitak*. Achter het gebergte zijn 'er Volken die genaemt worden *Kaſukumuk*, die elk hunne byzondere Heeren hebben. De *Tarkuſche* zijn niet beter, als de *Boinacker* Tarters, boosaerdig en trots; maer de Vrouwen aengenaem en lieftallig; gemeenzaem; gaen met open aengezichte, en zijn niet ſchouw.

De Huizen in *Tarku* zijn van Leem, en daer is een ſterkte aen de Stad, van hout gebouwt.

De wyze van leven, voor de aenzienlijkſte, helt na den Perſianen. Zy eeten op de Aerde neder gezeten: breken, en verdeelen de Spys met vingeren, zonder meſſen te gebruiken: drinken Water, Brandewyn, en een gemaekte drank, *Bragga* genaemt. Zommige van deze Volken hebben voor een wys, dat, als zy by iemand te Gaſt komen, dat zy dan aen de zolder een Pyl ſteken; welke daer zoo lange blijft hangen, tot dat van zelve af valt.

Tuſſchen *Terki* en *Aſtrakan* is een groote woeſte Heide, zandachtig, heeft weinig Water, of Rivieren; laeg, en hier en daer aen Zee, Zand-duinen, Zout-poelen; en veel Ongedierte bejegent men daer.

De gevangene Slaven behouden de *Dageſthaners*, volgens den Baron *Majerbergh*, niet, alzoo overvloed van Menſchen hebben, maer verkoopen die alle buiten 's Lands. Zomtyds valt het eene Dorp het ander aen: het eene geſlacht het ander; voornaem van die geene, welke op de grenzen der Vorſtendommen liggen: zy beſtormen de wooningen, en voeren de gevangenen weg. Niet beter zijn de *Leſchi*, een Volk naby de *Dageſthaners* of *Tageſtaners* gelegen, welke niet beſneden zijn; die by veele Schryvers met *Dageſthaners* worden vermengt, en voor een en het zelve Volk geacht. Leven in volle vryheit, onder verſcheidene Princen, en zelfsgebiedende Heeren. Zy grenzen aen de *Cabarden*, en het oude *Colchis*. Eeten alles wat zich voor de mond komt. Hun Geloof (zegt hy) is gemengt uit het Chriſtendom, Heidendom, en Mahometaenſchdom. Dus verre uit *Majerbergh*.

1669. Voor achtien Jaren, als de Stad *Aſtrakan* van *Stenko Raſin* wierd overrompeld, vluchtede de Dageſthanſche Kuſte langs eenige Hollandſche Boots-luiden, de welke in dienſt van hunne Tzaerſche Majeſteiten hadden geweeſt, om de Kaſpiſche Zee te bevaren, die meeſt alle aldaer tot Slaven zijn verkoft. De Vorſt in *Boinak*, verkrachte, in des Mans en veeler tegenwoordigheit, een Nederlandſche Vrouw, welke hy voor zijn By-wyf behiel.

Deze Vrouw is naderhand zoo veraert, dat niet gewilt heeft van daer verloſt te worden: zy is in't Jaer 1666, by my in Moskou gekent geweeſt.

De hier naby een leggende Tarterſche Princen zijn te zamen verknocht, niet ongelijk als de Heerſchinge van dezen Staet, die ieder Opper-hoofdig zijn in haer gebied. Zijn zeer onbezuiſt in maeltyd houden.

Van de *Sefkalenſer*, of *Schemchalſche* Tarters, ſpreekt zeker aenzienlijk Heer, in een Latynſche Brief, uit *Moskou* aen my geſchreven, vertaelt, aldus:

De Tartaren, die *Lug* of *Lesgi* genaemt worden, zijn maer een t'zamenrotting van onderſcheidene Volken, welke woonen tuſſchen de Kaſpiſche Zee, en het hooge Georgiaenſche gebergte. Men noemt hun in 't gemeen *Sefkalenſers*, zoo als haer Prins *Sefkal* is geheten. Zy zijn zeer ſtrydbaer; en hebben onlangs omtrent honderd en vyftig duizend Perzen wederſtaen, wezende zy niet boven dertig duizend, zoo gezegt word, ſterk. Zy zijn meeſt Mahometaenſchs van Geloof. Zy houden zich op aen de grenzen van Perſien, en het Aſtrakanſche Ryk. Dus verre gemelte Brief.

Niſowa is een Reede, niet verre van *Derbent* in Perſien, daer weinig of geen Huizen ſtaen, en niet als louter Boſch is; van hier vaert men af na *Aſtrakan*.

Het gebergte *Ararat*, gelegen tuſſchen de Kaſpiſche en Zwarte Zee, is by de Armeniers *Meſeſouſar* genaemt, dat is, Berg des Arks. Zy is gelijk als afgeſneden van het Armeniſche gebergte, en vry hooger als eenige andere: veeltyds is den top onzichtbaer, wegens de Wolken die daer op hangen. Aen de voet van de Berg waſt Koorn. Daer zijn veel Kloosters. Ter halver hoogte is zy bedekt met Sneeuw: men ziet ze van vyf dagen reizens af.

Drie myl van den Berg is een Stad, *Nakſivan* genaemt: *Nak* betekenende een Schip, en *Sivan* zette, of ſtelle. Deze Stad word aldaer voor de oudſte des Waerelds geacht. Van een kleine Vliet daer omtrent, waer van het water verſteent, word gezegt, dat *Sem* de Rots opende, om zijn oorſpronk te maken. Ziet Abulpharagius.

Chardyn ſpreekt van dezen Berg *Ararat*, als volgt.

Twaelf mylen van *Irivan*, ten Ooſten, ziet men den vermaerden Berg, daer men by na

byna altemael in over een komt, dat de Ark van *Noach* op ſtaen bleef, hoewel'er niemand eenig vaſt bewys af heeft. Als de Lucht helder is, ſchynt deze Berg geen twee mylen ver te wezen; zoo hoog en groot is hy. Ik geloof echter, dat ik 'er hooger gezien heb; en zoo ik my niet en bedrieg, is de plaets van het gebergte *Kaukaſus*, daer ik over trok, toen ik van de Zwarte Zee na *Acalziké* ging, hooger als de Berg daer wy af ſpreken. De Turken noemen hem *Agridag*, dat is te zeggen, de hooge of groote Berg; en d'Armeniers en Perſianen gemeenlijk *Macis*. d'Armeniers trekken dezen naem van *Mas* of *Meſech*, Zoon van *Aram*, die, volgens haer zeggen, den naem en de oorſpronk aen hun Natie gegeven heeft. De Perſianen doen hem komen van *Azis*, een woord hunner Tael, 't geen gelieft, of wel-bemint betekent; en willen, dat men dezen Berg aldus heeft genoemt, ter oorzaek van de verkiezing, die'er God af deed, om hem aen den Ark, die het Menſchelijk geſlacht voerde, tot een gelukkige Haven te doen dienen. Deze Berg heeft noch twee andere namen in de Perſiaenſche Boeken, te weten, *Cou-nouch*, of *Noahs-berg*, en *Sahattoppous*, of gelukkige Berg. De Heilige Schrift geeft hem geen byzonderen naem. Zy zegt alleenlijk, dat *Noachs* Ark ſtaen bleef op het gebergte *Ararat*, 't geen in *Armenien* is. 't Zijn deze Bergen, die zoo vermaerd zijn in de Griekſche en Latynſche Schryvers, welken zy zeggen, een gedeelte van het gebergte *Taurus* te wezen, en *Gordiaanſche*, *Cordeeſche*, *Cordueniaanſche*, *Cardiaanſche*, *Curdiſche*, en *Carduciſche* Bergen noemen, veranderende ieder Schryver aldus de namen, door ze, volgens de buiging van zijn Tael, te willen draeyen.

d'Armeniers hebben in hun overleveringen, dat de Ark als noch op den top van dezen Berg *Macis* ſtaet. Zy voegen 'er by, dat nooit iemand heeft konnen klimmen aen de plaets daer ze ſtaen bleef. Zy gelooven dit vaſtelijk, op de trouw van een Gods-wonder, 't geen men zegt wedervaren te zijn aen een Monnik van *Ecsmiazin*, *Jacob* geheten, die naderhand Biſſchop van *Niſibe* wierd. Men verhaelt, dat deze Monnik, ingenomen met het gemeen gevoelen, dat deze Berg zekerlijk de geen was daer de Ark na de Zondvloet op ſtaen bleef, het voornemen opvatte van tot aen den top te klimmen, of in den arbeid te ſterven; dat hy ter halver weg quam, maer dat hy nooit verder kon komen, vermits hy, na den ganſchen dag geklommen te hebben, des nachts in zijn ſlaep op een wonderlijke wys weder ter zelve plaetze gebragt wierd, daer hy des morgens van daen gegaen was; dat dit aldus langen tyd vervolgde; en dat eindelijk God de geloften van dezen Monnik verhoorde, en een gedeelte zijner begeerte wel vervullen wilde; dat hy hem derhalven door een Engel een ſtuk van den Ark ſtuurde, doende tot hem zeggen, dat hy zich niet langer te vergeefs zou vermoeyen met op den Berg te klimmen, vermits God de toegang van den top aen de Menſchen verboden had. Ziet daer hun vertelling, waer over ik twee dingen zal aenmerken: Eerſtelijk, dat ze niet over een komt met het verhael der oude Schryvers, als *Joſephus*, *Beroſius*, en *Nicolaus Damaſcenus*, welke zeggen, dat men by hun tyd overblijfzelen van den Ark toonde, en dat men het poeyer van de Leem, daerze mede beſtreken was, als een heilzaem * bewaer-middel gebruikte: Ten anderen, dat, in plaets dat men het voor een Gods-wonder doet gaen, dat niemand ooit op den top van dezen Berg heeft konnen klimmen, ik het eer voor een groot wonder zou houden, zoo 'er iemand opklom; want deze Berg heeft niet een woning, en is van 't midden tot boven toe geſtadig met Sneeuw bedekt, die nooit en ſmelt, zulks dat het tot allen tyde van 't Jaer een vervaerlijke hoop Sneeuw gelijkt. 't Geen ik van dezen Berg verhael, zal de geenen, die de Reis van den Vader *Philips*, Barrevoeter Karmelijt, gelezen hebben, buiten twyfel vreemt doen vinden, dat het hem in 't hooft gekomen is, te zeggen, dat het Aerdſch Paradys aldaer was, *in een vlakte, welke God voor koude en hette bewaert.* 't Zijn de woorden van zijn overzetter. De gedachte dunkt my t'eenemael geeſtig; en ik zou gelooven, dat 'er den Schryver ſchertzery onder verſtaen heeft, indien hy in dit Boek niet zeer ernſtelijk veele dingen zei, welke geen meer waerſchynlijkheit hebben.

* Præſervatief.

Aen de voet van den Berg, is, in een Dorp van Chriſtenen, een Klooſter, *Arakil-vanc* geheten, dat is te zeggen, het Klooſter der Apoſtelen. d'Armeniers hebben een groote Godvruchtigheit voor deze plaets, geloovende dat *Noach* daer zijn eerſte wooning nam, en 'er de eerſte Offerhanden na den Zondvloet deed. Zy zeggen, dat men 'er de Lichamen van *S. Andries* en *S. Mattheus* gevonden heeft, en dat het Bekkeneel van dezen Euangeliſt in de Kerk des Klooſters gebleven is. Zy verhalen honderd andere byzonderheden van deze plaets, en van deze ganſche ſtreek, daer ze hun Heilig Land af maken; maer ze zijn zoo ver van de waerſchynlijkheit, dat

Digitized by Google

men, met de zelven te verhalen, verdienen zou beſchuldigt te worden van Droomen of Sprookjes te vertellen. Dus verre uit *Chardyn*.

Derbent, gelegen in de Nabuurſchap der Cirkaſſen, is de eerſte Perſiaenſche Stad, als men langs de Kaſpiſche Zee van *Aſtrakan* komt: heeft groote hooge muuren van zware vierkante ſteen. De wal is daer ſteenachtig. Men heeft daer quade Anker-grond. De ſtrand is zelve geheel ſteenachtig. De Tarters brengen daer veel geſtoole Kinderen ter markt. Men vind buiten deze Stad veele Begraefeniſſen, die met ſteen gedekt zijn, daer de Perzen Godsdienſtigheit plegen.

Het woord *Derbent* is zoo veel gezegt, als naeuwte, of engte. Deze Stad ſcheid *Medie* van *Albanie*, en *Tartarye*. *Alexander de Groote* heeft alhier zijn overwinningen, ten Noorden, geſtaekt; en is oulinks *Alexandre*, zoo men zegt, genaemt geworden.

Het hooge gebergte legt kort op de Stad, en zy legt dicht aen de Zee, wezende de vlakte, die 'er tuſſchen beide is, met een muur afgeſchut. Als *Alexander* den Perzen overwon, dede hy een diepe graft graven, met eene ſteene muur, van hier tot aen de Stad *Tiphilis*, in Armenien, vyftig myl lang; waer van noch eenige overblijfzelen zijn te vinden.

Het gebergte, omtrent *Derbent*, loopt met groote kromte uit en in, langs de Zee, en wykt op zommige plaetzen twee of drie mylen van de Zee af: ſtrekt zich uit omtrent veertig mylen. Is aen de Zeekant dor, zandig, en onvruchtbaer; doch aen de Landzyde vruchtbaer.

Deze Stad was van ouds genaemt Yzerpoort, of *Demir*, en *Temir Capi* op Turks, volgens *Sanſon*, om dat in de midden van de zelve een yzere poort was, die ten tyde van *Rubruquis*, dat is, in 't Jaer twaelf honderd twee en vyftig, noch te zien is geweeſt. De Stad was, volgens gevoelen der oude Schryvers, van *Alexander* herbouwt, of zoo andere willen, geſticht, om de Scythen uit Perſien te houden. Daer is een klein plein tuſſchen de Stad en het gebergte, die de Stad beweſten omcingelen. Daer is geen weg, als door de Stad; want door het gebergte niet te komen is.

Op 't hoogſt van de Berg is een Kaſteel, wiens breete van een ſteenwerp is: zijn muuren zijn zeer ſterk; doch zonder Graften: heeft veele Toorens; en ſterk gebouwt, van goede hart-ſteen. De Tartaren hebben eertyds de hoogte van deze toorens afgeſmeten. Het Land was eerder een Paradys gelijk.

De Stad *Derbent* heeft hooge muuren, van zeer groote ſteenen te zamen gevoegt, die ſchynen gemaekt te zijn van verbrokene Moſſel-ſchelpen, welke in de Kaſpiſche Zee veel gevonden worden. Men ziet aen de muuren noch oude Opſchriften, zoo in Syriſche, Arabiſche, als onbekende Letteren geſchreven. Daer woonen geen Chriſtenen, maer alleen Mahometanen, en Jooden, die zich zeggen uit de ſtam *Benjamin* geſprooten te zijn. Het afbeeldzel van deze Stad, en des zelfs gelegentheit, mag by *Oliarius* worden gezien.

Twee dagen reizens van *Derbent*, vond *Rubruquis* een Stad, *Samaron* genaemt, daer veel Jooden waren. Hy ontdekte boven dit *Samaron*, Zuidwaerts, oude muuren, van Sterkten, en Steden, gebouwt, om de Barbaren oulinks uit Perſien te weeren, te weten, de Nomades, en Herders der Woeſtynen, op dat zy zich op 't bebouwde Land niet en wierpen. Van daer reisde hy op *Samach*; en van daer in een wyt Veld, genaemt *Moan*, daer de Vliet *Cur* door loopt; van waer de *Curriens*, of *Georgiens*, benaemt zijn geweeſt; beweſten welke Vliet *Cur*, hooger op, de Vliet *Araxes* is.

Plinius zegt, dat tuſſchen deze plaets, en de Zwarte Zee, veele woeſte en ongetemde Volkeren woonden: dat daer Goud en Metael viel.

Seleucus, Konink der Meden, meinde een graft te graven, tuſſchen deze plaets en de Zwarte Zee: zoo als mede gezegt word, dat *Alexander de Groote* een muur, of dyk, van daer tot aen de Zwarte Zee, aenvong te ſtichten; die *Coſroes*, Konink van Perſien, heeft volbouwt; want *Alexander* het werk ſtaekte; waer van noch overblijfzelen zouden zijn te zien. En als men tot *Derbent* in 't Kaſteel, of op de Stads Veſten ſtaet, kan men zien over-oude ſtukken van muuren, verbrokene ſteene en water-leidingen, zoo het ſchynt, brokken van aen een gemetzelde ſteenen, eenige vadem groot, 't geene overblijfzelen zijn, na allen ſchyn, gelijk het de Inwoonders daer mede voòr houden, van de Muur die *Alexander*, tuſſchen 't Kaſpiſche Meir, en de Zwarte Zee hadde doen ſtichten, om de woeſte Noorder Volkeren af te ſluiten.

Volgt eenig bericht, noopende de Tarters, die tuſſchen *Aſtrakan* en *Derbent* zijn gelegen, zoo als zulks by verhael, uit de mond van oog-getuigen aen hebbe getekent.

Der *Lesgi*, *Tageſtanſche*, of *Koemickſche* Tarters, want deze drie namen betekenen in 't algemein geſproken, by veele, een Volk, is * tegenwoordig een Prins, genaemt *Boelaet*, hy houd zich op, aen de Rivier *Terk*, ter plaetze alwaer wel eer de oude Stad *Terk* was gelegen, die nu verwoeſt is, en tegen over het nieuw *Terk*, daer hunne Tzaerſche Majeſteiten de Heerſchappye hebben. De Mannen * 1694.

Digitized by Google

nen dragen in deze Landſtreke, tot aen de Stad *Derbent* toe, Vilte Rokken, en ook van Taft, beneffens Pantzers, die van kleine ringetjes zijn gemaekt, met Zyde draden, dat het werk van Juffers, en jonge Dochters is, dicht aen een genaeit. Het hooft, zoo van Mannen als Vrouwen, is gedekt met eenderlei aert van Mutzen. De Boezem der Vrouwen word genoegzaem bloot gedragen, en zy hebben over 't boven-lijf met Zyde, aerdig geſtikte Wambasjes aen; het haair word hen kort afgeſchooren, als de Mannen, doch de Mannen hebben een ſtreek over 't hooft, met een ſchaer-mes geſchraept, en hangt een vlok over de ſchouwder af. Deze Vrouwen zijn Lieftallig, en omgankelijk, beleeft van aert, herbergzaem, en gaſtvry: zeker Reiziger heeft my verhaelt, hoe hy binnen *Tarku*, (wezende de Menſchen tuſſchen *Terki* tot aen *Derbent*, genoegzaem van de zelfde zeden, en aert) ten huize quam van eene zijne bekende Tarters, de Vrouw in 't af zijn van de Man, waſchte aenſtonds, na Lands wyze, de voeten van de Gaſt, reinigde zijn Lywaet, en Kleeding, zette hem aenſtonds Spys voor. De Man te huis gekomen zijnde, kuſten in teken van vreugde, dat de Gaſt gekomen was, zijn Pyl en Boog, die hy op zijn rug had, en daer mede hy te huis quam, biedende die aen den Voer-man, welke op zijn Kar, deze vreemdeling daer ter wooning hadde gebragt, welk kuſſen, en aenbieden van Pyl en Boog, een merkteken van vreugde, en een dankbaer hart, in dat geweſt betekent. De Huizen zijn aldaer plat en vierkant, van ſteen, leem, en Kalk, by een gezet, zommige van levendige, andere van Tichelſteen, Klei, en Tuin-ſtaken gemaekt: de veelheit van Vrouwen is aldaer geoorloft.

Het Kaſteel in *Tarku* is zeer groot, men zegt daer zoo veel venſters en deuren in zijn, als dagen in 't Jaer; zijn ſterkte beſtaet in de gelegenheit, want het op een Klip, en hoogte is geveſt; anderzins is het een enkel Huis, of eenige Huizen by, en aen malkander gezet, die in hun eigen muuren leggen, zonder eenige konſtige ſterkte; de wegen daer door men tot het zelve naderd, zijn zoo ſtyl, en ſmal, dat een man te Voet, een menigte kan afkeeren; het

heeft de groote omtrent van de Markt tot *Amſterdam*, voor het Stad-huis: buiten dit Kaſteel, aen de toegangen, zijn Stukken tot tegenweer geplant; eenige honderd Zoldaten die Snap-hanen, Turkſche Roers, en Boogen voeren, zoo te Voet als te Paerd, houden daer de wacht.

Wyders hellen de gewoonten, en zeden dezer Volken, veel na het Perſiaenſch en Turks: hunne rykdom beſtaet in koſtelijke Tapyten, zoo voor de Vloer, als Wanden, ſchoone en nette Kleederen, Geweer, en Vee, Paerden, Kooper-werk, vertint en Yzer-werk, en zeker aert van Porcelein, dat in Perſien valt: zy drinken mede nu uit Glazen, ook uit Hoorens die krom en helder zijn, aerdig gedraeid.

Dwars achter *Tarku*, *Boinak* en *Osmin*, is een Landſtreeke, van waer my zeker Duitſch Heel-meeſter, die aldaer vliedende, de woede van *Stenko Raſin*, was door gereiſt, heeft verhaelt, gezien te hebben, zoo in Wulſten; als aen Wanden, en op 't gebergte, uitgeſnedene Letters van de zelve gedaente, als op de overblijfzelen van 't *Perſepolis* zijn te zien, die hy mede hadde beoogt, welk Schrift gezegt word, de Tale te zijn der oude Perſiſche *Gauren*,

Dien het luſt van de Godsdienſt, Heerſchappy, en oorſpronk dezer Gauren in Perſie, breedelijk te lezen, kan daer over opſlaen de Reis-beſchryvinge van Tavernier.

en de *Gabres*, of Vuur aenbidders; zoo als twee af-ſchriften hier nevens zijn te zien; hoewel 't heden onverſtaenbaer is: aldaer zag

hy, byzonder kort achter *Derbent*, in 't afgelegen gebergte, van de gemeene weg af, in de Steen-rotzen, afbeeldzelen van Menſchen, die zeer vreemt gekleed waren, in oud Grieks, of miſſchien Romeinſch gewaet, zoo enkelde Beelden, als geheele geſchiedeniſſen of vertooningen, veeler Menſchen by malkander, in baſtert leven, verbrokene Zuilen, Water-leidingen, en Wulften, om over Diepten en Dalen te konnen gaen: onder andere was 'er noch een ſteene Kapel te zien, die nu van eenige naby gelegene Armeniſche Chriſtenen wierd geëerd, daer veele boven gemelter Letteren aen waren te zien, hebbende oulinks den Perſiſche Heidenen, die God in 't Vuur aenbidden, gedient, zoo als diergelijke aenbiddinge aldaer in ſteen wierde vertoont, doch naderhand, vermits eenig Heilig Chriſten Man, zich daer in op hadde gehouden, en Godsdienſt gepleegt, van de Chriſtenen geacht, en Godsdienſtelijk bezocht.

By welke gelegentheit ik niet kan af zijn te melden, hoe in mijn handen zijn gevallen, eenige platte lankwerpige ſtukjes fijn Zilver, hebbende de lengte omtrent van een duim, daer een Munt aen de eene zyde opgeſtempelt ſtaet, doch plat en vry verſleten, zeer weinig verheven, zoo, dat de meeſte vertoonzels onkenbaer zijn: omtrent twee duizend ſtuks dezer vremde Munt zijn gevonden, diep onder d'aerde, onlangs, als de Nederlandſche Ooſt-Indiſche Maetſchappy, een zwaer Kaſteel dede bouwen, op *Naganapatnam*, daer men de grondſlag zoude leggen: zy waren beſloten in een Koopere Pot, daer de Inwoonders van oordeelden aen het maekzel, dat zy twee duizend Jaer onder de aerde hadde gelegen, genoegzaem op alle deze ſtukjes, daer ik 'er drie honderd van hebbe gezien, kan men duidelijk het af-beeldzel van de Zon, met zijne uitſchietende ſtralen zien; en behalven dat, op elk noch eenige andere byzonderheden, als Bloemen van veelderhande gedaente, Gedierten van meniger hande aert, Kruiden, Gewaſſen, ook na het ſchynt Werk-tuigen, tot onderſcheiden gebruik, ook Eiachtige, driehoekige, vierkante, en kringsgewyze gedaenten, waer van de eigenſchap by my niet wel te ramen is. Dit alleen meine ik uit dezen te mogen beſluiten, dat hier mede beduid worde, hoe de Zon, die op alle deze Munten ſtaet, den ganſchen Aerdbodem zijn wezen geeft, Kruiden, Bloemen, Gewaſſen, ja het Gedierte zelve, doet leven, en geene Werktuigen zonder warmte, gebruikelijk konnen zijn.

Het is byzonder, dat geene dezer ſtukken die ik hebbe gezien, den anderen is gelijk. De Zon is dan van ouds by de Indiaenſche Heidenen aengebeden geweeſt, of God is by hen in het afbeeldzel van de Zon geëerd, gelijk noch heden de Nazaten dezer Volken, in Perſien en Indoſtan, welke, als boven gemelt, met de naem van *Gauren* en *Gabres* zijn bekent, het Vuur en de Zon eeren, ja, aenbidden, zoo het uiterlijk ſchynt; want zy een altoos duurend Vuur op verſcheidene plaetzen in hunne Heidenſche Tempels, als noch onderhouden, en daer voor zich buigen, en biddende, neder knielen; edoch, als men hun op deze zake onderhoud, of ondervraegt, geven de verſtandigſte voor, dat zy de God van Hemel alleen aenbidden, maer alzoo zy hem zelve niet zien, oordeelen zulks te moeten doen in iets dat van hem uitgewerkt is, verkiezende daer toe de Zon of het Vuur, dat zy oordeelen, van alle Schepzelen, of geſchapene dingen, het alder nootzakelijkſte en dienſtigſte aen den Menſch te zijn, waer uit Godes Almagt het beſte is te beſluiten.

In deze Tarterſche Landſtreken, tuſſchen *Aſtrakan* en *Derbent*, word een drank bereid van Geers, genaemt *Boeſa*, die zeer ſmakelijk is.

Daer valt wel Wyn, maer zy is hart en zwaer, niet aengenaem ten drank. Men vind daer zeker Metael in 't gebergte, *Bolat* genaemt, daer geweer van word gemaekt, en klingen, die zoo fijn zijn, dat men daer op de proef van 't Goud nemen kan. Deze Luiden en zijn ganſch niet nayverig over hunne Vrouwen, maer wel de Tarters van Nagaeyen Land; zy zijn wel de grootſte Menſchen dieven die elders gevonden worden, doch leven anderzins binnen hunne Vlekken, en Plaetzen zeer wel gezedent, zijn niet gierig, en dien zy in hunne beſcherming nemen, houden zy trouw; waren voor dezen alle Heidenſch, doch hellen nu meeſt na *Mahomet*, byzonder die het naeſt aen Perzen leggen: binnen *Osmin* en *Tarku* zijn zy genoegzaem alle Mahometaenſch. De Druiven die 'er veel in 't wild waſſen, zijn klein, en meeſt rood, doch die aen worden gequeekt, omtrent de Huizen, en in Tuinen, zijn grooter, en worden die zelden geperſt, maer uit de hand gegeten.

Aldaer worden Karren gebruikt, die op twee raderen rollen, zijn klein, konnende daer maer twee of drie Menſchen op zitten. Als zy te Paerd uit ryden, hebben zy altoos de Pyl-koker, en Boog op de rug hangen, en trekken des noots, alle ten oorlog: zijn rein en zindelijk, zoo in Huizen als Kleeding. De Hand-werken

die

Digitized by Google

die deze Menſchen doen zijn weinig, en ſchier geen, als 't maken van Kleeding, en Panzers. Van Schape wol, die daer valt, word'er Laken gemaekt, hoewel de Wol meeſt buitens Lands word gevoert: doch de Zyde Stoffen en Katoenen, worden hun uit Perſien in mangeling van Menſchen gebragt, want Zyde of Boom-wol, word daer niet geteelt. Het Geld dat aldaer gaet, is Perſiaenſch, hoewel men'er zomtyds Duitſche Ryksdaelders en Dukaten vind. De Mannen hebben genoegzaem geen oefening, als met Pyl, Boog, en Lans: Wild word daer veel gevangen, byzonder zeker aert van Bokken, *Gemſen* genaemt, die hen tot ſpys verſtrekt; men vind'er in 't wild kleine Beeren, ook Steenvoſſen met graeuw haair. De dragt van 't gemeene Volk, is Schaeps-vellen, die zy in 't vechten verkeert aen trekken, het achterſte voor, der gedaente dat los voor de borſt hangen, en zulks, op dat de vyandlijke geſchotene Pylen, daer op af zullen ſtuiten. Vlas is'er niet. De Menſchen, die weinig van de Zee, en in 't gebergte woonen, zijn de ſchoonſte; veele onder hen konnen plat Turks Lezen en Schryven.

De Perzen onderhouden deze Volken, met Jaerlijke geſchenken, om te hinderen, dat zy geen invallen doen; en gelijk zy veele Menſchen tot Slaven maken, van den geenen die zy van de Nabuuren ſtelen, zoo en hebben zy in hun eigen Land, van eigen Volk, geene Slaven, hoewel veele hunner Ingezetenen buiten 's Lands, byzonder in Perſien en Turkeye worden verkoft. Men vind daer veelderhande Appelen en Peeren, ook Que-peeren, Morellen. Ganzen, en Eenden, die 'er veel zijn, eeten zy niet, ook geen Rund of Oſſen-vleeſch, doch Schapen-vleeſch, en Hoenderen, is hunne beſte en meeſte ſpys: Viſch is 'er overvloedig in de Zee, doch achten die niet, en word alleen by de geringſte Menſchen genuttigt.

Het Schapen-vleeſch weten zy te droogen, zonder Zon, en zoo te bewaren. Van Deeg weten zy Koeken te bereiden, die met Hoender-vleeſch in potten geſmoort worden, en zoo met ſtokjes aengevat, en gegeten, welke ſpys zy *Changoe* noemen: het zop daer van vatten zy met het vet, want daer veel Schape-vet by word gedaen, in een nap, en drinkent.

De Cirkaſſche Vorſt *Boelaet*, die niet ver van *Terki* zich ophoud, en hunne Tzaerſche Majeſteit erkend, is Mahometaenſch, doch zijn Volk meeſt Heidenſch.

Zeker mijne bekende Vriend, heeft my verhaelt, dat hy by Prins *Boelaet* ter maeltyd was, die een geheel Schaep, dat tuſſchen twee vuuren gebraden was, opdiſchte; het was met Rys en jonge Hoenders gevult. De vrye Luiden eeten goed wit Brood, Melk, Boter, en veele kokeryen van rood, geel, en blaeuw toegemaekte Rys, daer Gewirts in gemengt word; ja zy weten de Rys op wel twintig verſcheide wyzen te bereiden: zitten op de vloer neder ter Maeltyd, en weten van geen doeken of Tafel-lakens te gebruiken, maer waſſchen voor en na de Maeltyd de handen: de Wyn die daer meeſt rood is, zijn zy gewoon uit Schalen te ſchenken.

Abak is een ſpys van Schapen-vleeſch, geklopt, en aen riemen geſneden, gebraden, en bevreven met Peper en Zout: dit gebruiken zy, wanneer genegentheit om in drank zich vrolijk te maken, hebben, want anderzins zy hun vleeſch al zoet, zonder veel Zout, Peper, of eenige zuurigheit eeten, behalven dat zich by gebraden vleeſch, van Berberiſſen bedienen.

De Rivieren die uit deze Tarterſche Landſtreken in de Kaſpiſche Zee ſtorten, zijn meeſt alle ſnel loopent, de gronden ſteenig, en daer in weinig Viſch, hoewel de *Cur*, die door Perſien langs de grenzen van deze Tarterſche Landsdouwen in Zee ſchiet, Salm en Snoek uit levert.

Aen de Oevers der Kaſpiſche Zee, voor deze Tarterſche Prinsdommen, waſt zwaer Bamboes-riet, zoo dik als een arm, dat tot ſtangen aen Sleden, en Wagens word gebruikt. De grond, voornaem dicht aen de Zee, is daer ziltig, en veele Landen in de Nabuurſchap, zijn des morgens als met een Zout overtogen, 't geen de Douw is, welke ontfangende van de ziltigheit des gronds, een zoutachtige witte ſtoffe, die aen de Kruiden en 't Gras hangt, verandert, en door de Zon weder word verjaegt.

In de Zee omtrent *Tarku*, vangt men Viſch, *Sevroegi* genaemt, gelijk aldaer, en omtrent *Aſtrakan*, veel Steur, Sterletten, en Beloegen vallen.

De *Tarkuſche* Tarters hebben hunne Begraef-plaetzen even eens als de Perſianen; men graeft een diepen kuil, en als dan word een wulfzel uitgeholt, de kuil weder met aerde gevult, en met ſteenen opgehoogt.

De Vrouwen in *Tarku* zijn de beſte Huishouſters in deze geweſten, zy bewaren de Sleutels, en hebben 't gezag over het gezin, zijn ſpraekzaem, en ontbonden.

Een Cirkaſſche Vorſt, tuſſchen de Stad *Terki* en *Tarku*, weinig te Landewaerts,

Digitized by Google

en niet aen Zee woonachtig, Nabuur van de Vorst *Boelaet*, was voor een Jaer of drie genaemt *Tsiopolof*, en zijn Onderzaten dragen de naem van *Akocken*; boven reets aengeroert: hy is Mahometaensch, doch de Volkeren Heidensch, hoewel nu onlangs mede eenige Mahometaensch zijn geworden.

Tusschen *Schamachie*, en *Derbent*, in Persie, op de grenzen van dit aen de Kaspische Zee gelegen Tartarye, is een grooten Berg, die de Vinger-berg word genaemt.

De *Schafkal*, of Prins van *Tarku*, is heden *Boedoi* geheten.

Alle de Steden tusschen *Astrakan* en Persien zijn open, en niet bewalt of bemuurt.

Het Land is na de Zeekant toe, vlak, en zonder geboomte, maer achter de Bergen, valt veel Jenever-hout, Eik en Vlier.

De Tarters van *Tarku*, en daer omtrent, zijn zoo groote Menschen-dieven, dat zeker perzoon my heeft verhaelt, hoe hy voor achtien Jaer uit *Moskou* na Persien reisende, in gezelschap van zeker Engelsch Overste, die in Persischen dienst zoude gaen, welke zijn Vrouw by hem hadde, ter maeltyd onthaeld wezende, omtrent *Tarku* van eenige Tartersche Mursaes, die de Wyn in 't hooft kregen, zoo, dat een gedeelte der Gasten de Vrouw van den Oversten, die in een wagen zat, weg voerden, en stallen, haer ter zyden af, te Landewaerts invoerende, maer een ander gedeelte der Gasten, quamen den Oversten te hulp, en schooten met Pylen op de weg-voerders van de Vrouw, met wien zy even te vooren, vrolijk hadden geweest, doch de oudsten van 't gezelschap, stieten tusschen beide, verloste de Vrouw, en maekte de vrede: de Menschen die zy dus steelen, worden meest alle tot *Schamachie*, een grens-stad van Persien ter koop gebragt: aldaer heeft men verscheide Menschemarkten, na de Volkeren zijn, die men ter koop brengt: deze ter markt gebragte Menschen, worden kostelijk uitgedost, en zoo ten toon gezet, maer verkoft zijnde, van die kleederen ontbloot; het is daer de styl dat een Slaef of Slavin gekoft zijnde, ontbloot word, en naekt bezien, zoo 'er geen letzel is, blijft de zelve verkoft, maer zoo men het anders bevind, en dat 'er eenig ongemak onder de klederen schuilt, is de koop vernietigt.

Achter *Tarku*, en dwars achter *Derbent*, liggen mede zekere Volken, die *Corale* Tarters worden genaemt, als mede *Tabessaransche* Tarters, alwaer Mahometaensche Princen Heerschen, doch de Ingezetenen zijn voor 't meerendeel noch Heidensch: deze Menschen zeggen zich te zijn afkomstig van oude Franken of Europianen, en Duitschen, en zulks de reden te zijn, waerom zy alderhande Hand-werken verstaen, ook dat 'er onder hun overblijfzelen der Romeinen zijn, en Nazaten van *Alexanders* oudste krygs-luiden, die hy aldaer achter liet, en plantede.

De Stad *Tarku* legt als in een spleet van een Berg, zoo dat de Huizen boven malkander staen: de Inwoonders zijn vrye Luiden, daer binnen woonen omtrent acht duizend Menschen.

Tusschen *Astrakan* en *Terki* is het niet wel te reizen, om dat daer Nagaische en Kalmaksche Roovers zwerven, dat Heidenen zijn; het Land is aldaer dor en laeg.

Men vind hier aen de Oevers in 't Riet, Zee-nooten wassen, genaemt *Chilim*, die eetbaer zijn voor Menschen; de planten wassen met een struik om hoog, doch onder spreiden zy zich breeder uit.

Het is byzonder dat zoo in *Tarku* als andere plaetzen daer omtrent, het beste en kostelijkste Huis-raed is bestaende in Bedden, en Matrassen, die de welhebbenste Luiden opgestapelt tot aen de zolder, ten grooten getalle op malkander bezitten: zy zijn van Fluweel, Zyde, Damast, en alderhande kostelijke en slechte Stoffen, wordende de Gasten na waerdigheit met een kostelijk of slecht Bed gediend, Bedsteden of Ledekanten hebben zy niet, maer worden deze op de vloer neder gelegt, gebruikt.

Osmin, of *Otzmin* en *Otzme*, is een Tarters Vlek of Stedeken, en Landstreek, gelegen achter de Persische Stad *Derbent*, dwars af te Landewaert in, weinig strekkende na *Tarku*, legt mede als *Tarku*, tusschen de klippen en klooven van 't gebergte in; het is onderhoorig aen een vry Tarters Mahometaensch Prins, genaemt *Kaboesin*, van waer nu de *Kaboesiner* Tarters de naem dragen, onafhangig van iemand, daer men Mahometaensch en Heidensch van Geloof is. Het Land onderhoorig aen de Prins van deze plaets, strekt zich eene tamelijke streek verre, na de Zwarte Zee, hoewel tot daer toe niet en reikt; het Volk aldaer, word anders *Kaidok* geheten; de Heerschappye erft van Vader op Zoon.

De Prins van *Boinak*, dat een Tartersche plaets is, die een matelijke streek Lands tot zijn gehoorzaemheit heeft, mede in de Nabuurschap van *Derbent*, gelegen op een vlakte na aen het gebergte, was voor drie Jaren genaemt *Gerigan*, hy hadde drie Broeders, en is 't gezag aldaer na-

vol-

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
L

Digitized by Google

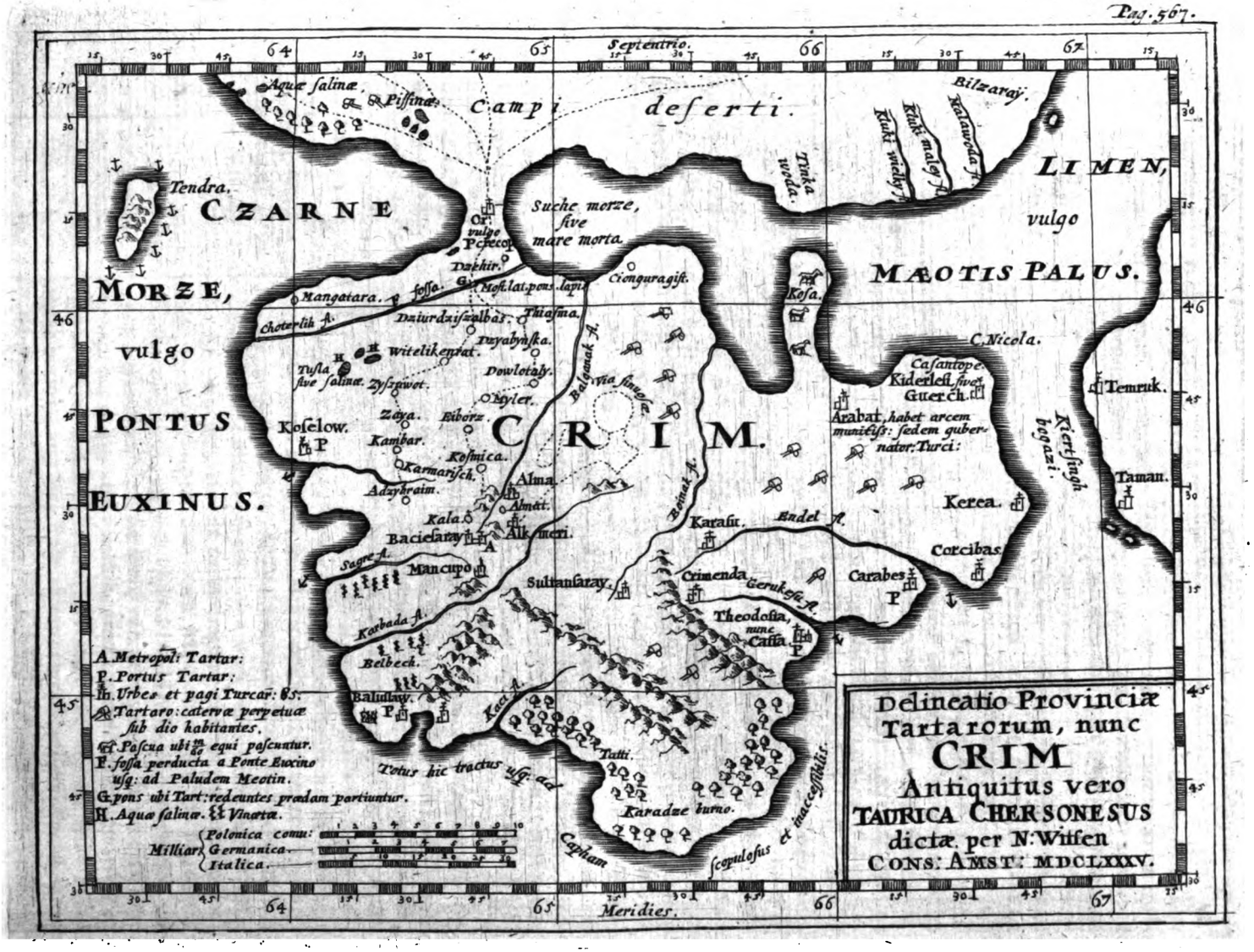

Digitized by Google

volgelijk van Vader op Zoon; hy hadde ter opgemelter tyd twee duizend gezoldoieerde krygs-knechten: zijn Onderdanen zijn vrye Luiden.

Zoo hier als in d'omleggende Tarterſche Prinsdommen, woonen veel duizenden van Jooden, en in *Osmin* acht men hun wel vyftien duizend ſterk te zijn, die zeggen oorſpronkelijk uit *Babel* te wezen, deze bearbeiden meeſt het Land; en doen ook Hand-werken, waer en tegen de meeſte Tarters Roovers en Krygs-luiden zijn, doch in omgang, gedaente, en wyze van leven, dracht, kleeding en zeden, verſchillen deze Jooden van de Tarters niet, en is hun Geloof ook door het Mahometaenſch, en Heidendom, byſter verbaſtert, zullende miſſchien deze overſchot, of nakomelingen zijn der vervoerde Joodſche Stammen.

Achter de Eilanden *Sottiri Boggeri*, die tuſſchen *Aſtrakan* en *Terki* in Zee liggen, is de Kuſt of Oever van de Zee, moeraſſig, en neemt af, zoo dat zy wel eer vaſt was aen het Land van *Sottiri Boggeri*, en voor vyftig of zeſtig Jaer met een ſteen noch bewerpelijk.

De *Abaſſen* Volkeren die tot dicht aen de Zwarte Zee, en 't Cirkaſſen-land ſtooten, hebben de naem van Chriſtenen, zoo als de *Curti* of *Lazi*, die aen het geweſt van *Trebiſonde* en *Georgia* raken, meeſt alle Mahometaenſch zijn; zy ſtaen onder byzondere Princen, woonen op de Bergen, zonder Steden; de eerſte eeten 't vleeſch genoegzaem raeuw; zy maken Wyn, hebben geen beſchreven Wetten, en weinig oefening der Godsdienſt: Honing, Waſch, en Huiden vallen aldaer veel: zy verkoopen veele hunner Lands-luiden aen den Turk, zijn goede krygs-luiden, dragen lange knevels, en ſchieten net met de Boog; het Zout is aldaer, zoo eenige Schryvers willen, in geen gebruik, ook nemen zy geen zorg over de Viſch-vangſt: Valken zijn aldaer zeer ſchoon, en leerzaem.

Deze *Lazi* leiden meeſt een Herders leven; men vind in haer Land veel Wolven, waerom zy de naem van *Curti* voeren, dat Wolf is gezegt. De Bergen, of ſchoon aldaer zeer hoog zijn, zoo zijn zy echter vruchtbaer, en met Boomen bewoſſen.

CRIM.

HEt Crimſche Tartarye, anders *Taurica Cherſoneſus* genaemt, is gelegen, ten Zuiden, en Weſten, aen de Zwarte Zee, ten Noord-ooſten aen het Meotiſche Poel, en ten Noorden aen de woeſte Landſchappen der Riviere *Nieper*.

Het Volk, in 't Land der Crimſche Tartaren, is wel woeſt, en rouw; doch echter ontbeeren hun in 't geheel geene goede zeden. Als zy te Paerd ſtygen, en de hand aen de Zadel ſlaen, zeggen zy, God geve geluk: als zy aftreden, en de Reis gedaen hebben, danken zy God: mede als des morgens opſtaen, en zich gewaſſchen hebben. Hebben Schoolen, en houden Vaſten-dagen omtrent Paeſch. Zy ſpyzen Paerden-vleeſch. By hun woonen Grieken, Armeniers, Arabiers, en Joden, onder Schatting, die zich op den Slaven-handel leggen. Daer word gezegt, dat de oude Inwoonders van dit Land de Beſnydenis voor *Mahomet* gehad zouden hebben: zoo zulks waer is; zijn zy waerſchynlijk geſprooten uit het Joodendom. *Perecop* of *Przekop*, is gezegt, een doorſnyding; hierom worden zy Pericopenſer Tartaren geheten, alzoo by de engte, die dit half Eiland maekt, een Graft, of gegraven Sloot, en Vaert is. Deze engte word anders *Preahaf* en *Proakaf* genaemt.

Zy zijn van gemeene groote: geel-verwig: ſterk van leden: breet van gezicht: kort-halzig: kleine oogen. Met Boogſchieten worden zy van jongs geoefent. Hare klederen zijn Schapen-vellen. Haer Boogen zijn van Paerde-zenuwen. Haer Paerden noemen zy *Bachmacken*. Het is een teken van groote getrouwigheit, dat zy, op hun woord los gelaten, als gevangen zijn, om wiſſeling te bezorgen tegen eenig Chriſten, die onder hun gevangen is, weder keeren, als zy niets uit konnen rechten, of de wiſſeling bevorderen.

Zy zijn haren Chan zeer gehoorzaem. Voeren een ſtreng leven. Steelen van den Uitlanders al wat zy konnen. Dulden onder hen geen vremden, als Koopluiden.

Het Land, en den Wyn-ſtok, word daer gebouwt door Chriſtenen, Jooden, en geplante Slaven; want zy dien arbeid zich onwaerdig achten. Den roof van Menſchen, die zy ſteeds maken, verkoopen of vermangelen zy te *Caffa*, een Stad, op haer half Eiland gelegen, doch onder den Turk, tegen Paerden, Pylen, Stoffen, enz. gelijk ze de ſchoone jonge Dochters na *Konſtantinopolen*, *Synope*, *Trebiſonde*, *Perſien*, en geheel na Indiën verzenden, ter koop. De zommige oefenen zich in konſten, maer de meeſte ten oorlog.

Voor omtrent vier honderd en zeſtig Jaren begonnen de Tartaren dit hangent Eiland eerſt te bezitten; als wanneer zy een Volk, dat nu vernietigt of t'onder is ge-

Digitized by Google

gebragt, en genaemt was *Poloniktzen*, of *Poloutzen*, hebben verdreven.

Beneffens *Caffa*, zijn noch verſcheidene andere plaetzen op dit Eiland, die onder den Turk gehooren. Daer zoude in de Stad *Caffa* verſcheidene, zoo Griekſche, Armeniſche, als Latynſche Chriſten Kerken zijn.

De Veldtochten dezer Crimmen gaen al te Paerd, en zoo gezwind, dat zy eens quamen gereiſt met tachentig duizend man, uit haer Landſtreek, tot *Canatop*, meer als honderd vyftig myl, in elf dagen.

Paerde-vleeſch onder den Zadel, is, by haeſt, hun ſpys, als wanneer het zweet des Paerds de zauce zy. Haer Paerden zijn ſnel lopend, en ſterk: doen daegs eene ſtreek, zonder ruſten. Haer Tael komt met 't Turks bykans over een, en verſchilt als Hoog- en Neder-duitſch. Zijn geboorene vyanden van de Chriſtenen, en meinen God daer mede dienſt te doen. Onder zich, en in 't byzonder, zijn zy rechtvaerdig, en woord-houdende: niet bedriegelijk: geven zelden valſche getuigeniſſe. Zy zijn wel Leen-mannen der Turken, doch echter wyſt den Chan zijn Navolger aen. De Turk zend aldaer, by verandering van Chan, eenen Standaerd. Zy konnen op de been brengen twee honderd duizend man. Zy vechten by hoopen, ongeſchikt, in 't wild, van drie of vier duizend man t'effens. Honderd treden verre reiken hare Pylen toe. Zy onthalen hunne Slaven, die zy in 't Land houden, en tot den Akkerbouw en Schapen-hoeding gebruiken, als haer eigen zelven. Zy dooden niet gaern haer vyanden; wes zy ſtrikken mede voeren, die zy de vyanden om den hals werpen, welke zy van 't Paerd rukken, en mede ſlepen.

Zy woonen noode lang op een plaets; waerom onder hun een vloek is, die zy in toorn malkander wenſchen, dat zy moge woonen als Chriſtenen, en hun eigen drek rieken: en of zy ſchoon Steden bezitten, van ouds door de Chriſtenen gebouwt, zoo houden zy zich echter meeſt te Velde, en beminnen de verhuizinge. En gelijk zy plat en leelijk van aenzicht zijn, zoo vind men echter veele den Europiſche Chriſtenen gelijk, onder haer; 't geen ontſtaet, om dat zy zoo veel Poolen, Lijflanders, en andere Chriſtenen, weg-gevoert hebbende, daer door vermengzel van Volkaert hebben bekomen.

In het Crimſche Tartarye word nu gezegt, zeven voorname Steden te zijn, behalven de kleinderen: als, *Caffa*, (welke plaets, als gezegt, onder het Turkſche gebied ſtaet) die de voornaemſte is; *Crimminda*, of *Crimenſa*, *Caraſu*, *Bachaſarai*, *Giuſlene*, *Baluchelava*, en *Chierche*. Ieder Dorp heeft een Put; waerom de Dorpen ook *Coi*, of Put genaemt worden.

De Crim Tarterſche Konink, of Chan, noemt zich in zijne Tituls Konink der Nagaeyers, Cirkaſſers, Konink van *Malibaſe*, en groot Tartarye.

Het Land is plat; en vermits 't veeltyds daer hard waeid, de Lucht zeer kout, niets hebbende tot beſchutting. Daer zijn vier Rivieren, doch niet zeer zwaer, en ondiep: zy zijn genaemt *Alma*, *Cabarta*, *Bejeſula*, en *Caraſu*, daer een houten brug over legt, aen de Stad *Caraſu*. Daer zijn ſchoone Weiden, en Vee overvloedig, Koeyen, Schapen, Kemels met twee bulten, en veel gevogelte. Daer is goed Water, doch het beſte omtrent de Zee-kant. Viſch valt daer overvloedig.

Aen de Zee-kanten waſt veel vrucht, van Appels, Peeren, Pruimen, en Karzen; maer binnens Lands, op de vlakte, waſſchen zelve geen Boomen, als alleen aen de Oevers van de Rivieren. Tulpen waſſchen aldaer overvloedig in het wild. Daer en is geen wreed gedierte; maer Hazen, in overvloed, die zy met Honden en Valken vangen.

Deze Tarters eeten weinig Brood, doch veel Vleeſch. Haren aengenaemſten drank is Paerde-melk, die zy op een byzondere wyze weten toe te maken, zoo, dat daer van dronken worden. Zy zijn gewoon op Feeſten in 't ronde, en elk even veel te drinken. Eeten op de aerde neder gezeten, aen een Lederen Kleed, of Tapyt, daer zy mede op zitten: en of zy ſchoon veel Melk hebben, zoo maken zy echter ſlechte Kaes. Zy zijn zeer gaſtvry: de vremde worden onder hen wel onthaelt.

Als zy Wyven ten huuwelijk nemen, word de *Coggia*, of Prieſter, tot getuigen van 't verbond genomen, en der beloſte, die 'er tot den Bruid-ſchat, over en weder gedaen worden. Zy belooven zoo weinig als 't mogelijk is. Het Feeſt duurt drie dagen. Zy nemen zoo veel Vrouwen als voeden konnen; behalven de Slavinnen, die mede voor By-wyven dienen; doch dezer Kinderen door de Vader, als het Luiden van gemeene ſtaet zijn, worden verkoft.

Den oorlog is haer meeſte konſt. Zy weten, zonder nootwendigheden of trein na te voeren, veele Maenden zomtyds om te trekken. Elk draegt alle zijn behoeften by zich op het Paerd: den Zadel dient voor 't oorkuſſen: het kleed voor bultzak; en den mantel voor Tente, die zy met houtjes opzetten. Hare Paerden gaen nimmer onder dak; zelfs in de Winter, weten zy het

voe-

Digitized by Google

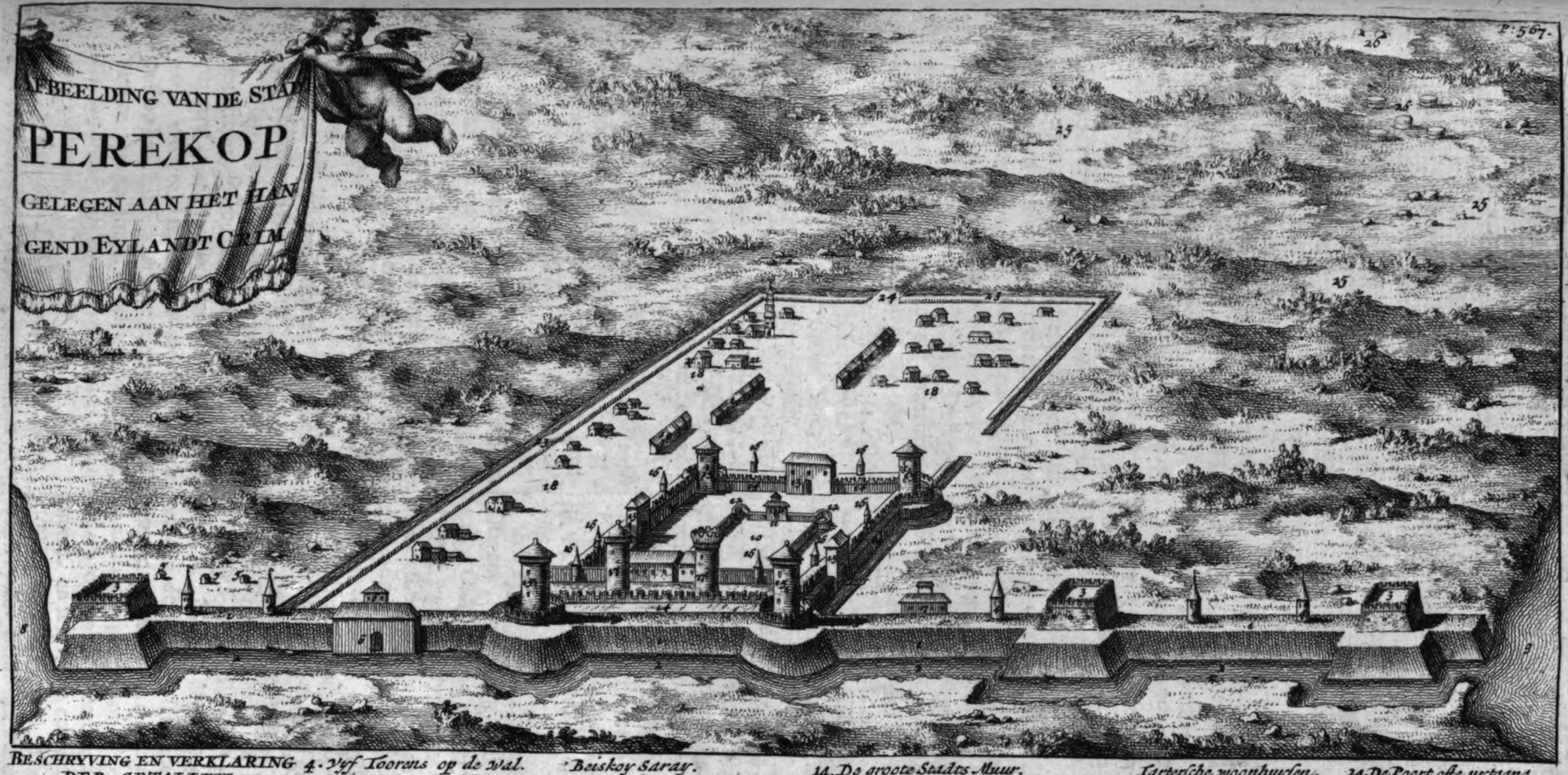

BESCHRYVING EN VERKLARING DER GETALLEN.

1. De wal tusschen de beyde Zeën gelegen, welke lang is 15000 ellen of vijf Wurst.
2. De Graft.
3. Drie Bastions.
4. Vyf Toorens op de Wal.
5. Drie gegraevene Putten.
6. Een Tooren en Poort van welke een weg tusschen de Vesting ende buytenste wal gaat.
7. Des Commandants woning, in de Crimsche spraak genaamt Beiskoy Saray.
8. De vuyle Zee Meotis Palus.
9. Een arm uyt de Swarte Zee.
10. De middel Stad.
11. De Poort van de middel Stadt
12. De groote Stadt.
13. De Poort tot de groote Stadt.
14. De groote Stadts Muur.
15. Vier ronde Torens binne-waarts de groote Stadts Muur.
16. Agt kleyne vierkante spitse Torens.
17. Twee Torens tot de Middel Stadt behorende.
18. Sloboda, ofte voorstadt met Tartersche woonhuysen.
19. Winkel-huysen op Tartersch genaamt Magasy.
20. Proviant Huysen.
21. Bad-stoven.
22. De Metschet, dat is haar Kerk.
23. De buytenste Wal en Graft.
24. De Poort ofte uytgang na de Crim.
25. Chanskoi lugh, dat is des Chans paert ofte vee Weyde.
26. Vyf gegraevene Putten, diep 15 Ellen, leggende van Perekop 6000 Ellen, ofte twee Wurst.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

voeder van onder 't Sneeuw van daen te halen. Zy ſlaen groote acht op hun Paerden, en hebben voor een ſpreekwoord; zijn Paerd verlooren, is zijn Hooft verlooren. By tienen zijn zy geſchaert; en voor ieder tien-tal is een ketel, om te kooken; een fluitje, om te zaem geroepen te worden; en een grooten lepel van hout, of leder, om uit te drinken, daer by gelegentheit de Paerden mede uit drinken: ook word 'er nai-tuig mede gevoerd, om de Zadels, en Toomen, by nood te herſtellen. Zy zitten zeer kort te Paerd, hebben het Toom aen eene vinger van de linkerhand, waer in zy den Boog mede houden. Zy gebruiken, in plaets van Harnaſſen, Malie-zakken. Des Winters, als de wateren bevrooren zijn, doen zy den meeſten krygs-togt.

Als zy op Roof uit zijn, geven zy aen hunne Paerden geen eeten, voor 's avonds; in meininge dat alzoo beter loopen: de buit word gelijkdeelig verdeeld, zoo wel onder den geenen die in 't Leger blijven, als die zelfs uit trekken, en rooven: het tiende deel is voor den Chan. De krygsknechten zijn niet gezoldyt, maer dienen alle op den buit, behalven dat de Chan eenige honderd wachtſchutten heeft. Hunne grootſte Koophandel is in Slaven.

Die een moord doet onder hen, ook valſche getuigen, worden geſpitſt; die grovelijk ſteelt, gehangen. In Burgerlijke twiſt of verſchil, worden alle zaken, by getuigen, door een Rechter afgedaen, zonder uitſtel, en aenſtonds voltrokken, zonder beroep.

Zy zijn zeer goede Mahometanen, en Godsdienſtig; trachtende hunne Slaven, met belofte van vryheit, daer toe te brengen, dat zy verlochenen, gelijk ook veelmaels geſchied.

Hunne dooden begraven zy in kiſten op 't Veld, in zeer diepe kuilen, leggende ſteenen, zoo op 't hooft als voeten: de geene, welke van de naeſte vrienden het Lijk begeleiden, werpen aerde op het zelve, zeggende, God vergeve hem zijn zonden.

Haer Munt zijn Aſpers, ook Realen, en Ryksdaelders.

Hare wooningen zijn zeer ſlecht, de meeſte van ſteen, en mortel, gedekt met planken, hebbende palen in de aerde gezet, daer takken van Boomen tuſſchen in geſtooken zijn: daer het meeſte Gras is, zetten zy des Zomers veeltyds zich neder; als wanneer zy op Karren kleine huisjes mede voeren.

De Konink of Chan heeft vyf *Serails*, welke omringt zijn van een hooge muur, dog niet ſterk: de deuren zijn van Yzer; de kamers zijn verguld, en beſchilderd: welke *Serails* in verſcheide Steden zijn.

De aenzienlijkſte Dorpen zijn aen de Zee-kant. Daer is een Stedeken, *Mancup* genaemt, gebouwt op een Berg, bewoont meeſt van Joden; doch daer is een Tarters Bevelhebber, alwaer de meeſte Schatten van den Chan zijn, en daer hy zich verſchuild by tyd van onluſten.

Op het Eiland *Rhodes* worden van de Koninklijke geſlachten, welkers Ouders overleden zijn, Zoonen gehouden, daer zy gelijk als gevangen zijn, doch echter eerlijk onderhouden worden. Indien dan den Heerſchenden Tartarſchen Chan, tegens wil van den Grooten Heer, of zijn belang doet, zend hy zomtyds, met een Leger krygs-knechten, een dezer Princen na den *Crim*, en doet zoo den Heerſchenden Vorſt van den Troon werpen, met den anderen te verheffen.

Het half Eiland *Crim* word het Tauriſche genaemt, om dat het van ouds bewoont wierd door Scythen van het gebergte *Taurus*; heeft omtrent twee honderd vyftig mylen in den omvang, te weten, vyf en dertig mylen in de lengte, van 't Noorden na 't Zuiden, en vyf en vyftig in de grootſte breete. De engte die het aen 't vaſte Land hecht, is maer een myl breet.

De Moeders in de *Crim*, baden de Kinderen dagelijks om hen te verſterken. Het gemeene Volk drinkt water, en de rykſte Luiden Merrien-melk, en Brandewyn.

Crim, is in 't Tartariſch ſterkte gezegt. Dit Land is van zijn aert ſteenig en droog.

Te ſcheep word daer alles toegevoerd, gelijk mede van hen de Schepen geladen weg gaen.

Als zy te Velde zijn, ſtellen zy hunne Wagens, en Tenten, als of het een Stad ware. *Olla*, is God in haer Spraek gezegt, 't geen weinig ſchynt te hellen na het Hebreeuwſche *El*; gelijk men meer woorden zegt onder haer te vinden, den Syriſche en Hebreeuwſche Tale gelijk; 't geen de zommige voor een bewys nemen, als of zy van de Jooden zouden geſprooten zijn, die weg wierden gevoerd.

Het Paerde-bloed, en Melk, is daer Artzeny. Deze Tartaren zijn ſterk in het gezicht. Aen de eerſt-gebooren Kinderen worden de neuzen plat gedouwt. Als zy iemand groeten, buigen zy zich: aen die in achting zijn, vallen zy te voet, en omhelzen de knien; zetten de vinger op de mond, en ſchudden een weinig het hooft.

Wat verwoeſtinge, en afgryzelijke invallen, deze Crimſche Tartaren, op Chriſ-

Digitized by Google

ten Landen hebben gedaen, byzonder in den Jare vyftien honderd een en zeventig, is by *Hackluit*, Engelſch Schryver, in het breede te zien.

Het Landſchap *Crim*, word by *Guerapſe*, Arabieſch Schryver, genaemt het Land der *Cimmeriens*. Hy zegt, dat een Reiziger, met Karren, van nooden heeft drie Maenden, om te komen van *Chouuarzama* tot in de *Crim*. Tuſſchen deze twee plaetzen was, eer dat *Tamerlaen* de verwoeſtinge aenſtelde, een overvloed van alderhande leefs-middelen: 't was daer veilig te reizen: veel Steden en Menſchen zag men daer, die te zijner tyd alle verwoeſt wierden, zoo, dat 'er niet eene Ziel over was gebleven.

Dit Landſchap *Chouuarzama*, mag men giſſen, verre boven de Rivier *Jaick*, en in *Kalmakkia*, of *Mugalia* te hebben gelegen; alwaer heden wel Menſchen zijn, doch alle woeſt, en wild, zonder vaſte wooningen. Ten ware het *Chowarezmia* was, daer boven van geſprooken is.

VOLGT EEN BESCHRYVING

Van de Stad Caffa, *in het Landſchap* Crim, *uit* Chardyn.

Caffa is een groote Stad, geſticht beneden aen een Heuvel, op den Oever der Zee. Zy is langer als breet, en omvangen met ſterke Wallen. Haer lengte ſtrekt zich van 't Zuiden na 't Noorden. Daer zijn twee Kaſtelen aen de twee einden, welke een weinig in Zee ſtaen, 't geen doet, dat, als men de Stad van een Schip af ziet, zy halve Maens wyze gebouwt ſchynt te wezen. 't Kaſteel van de Zuidkant, ſtaet op een hoogte, die over d'omleggende plaetzen heen ziet. 't Is zeer groot, en de Baſſa woont 'er in. 't Ander is kleinder, maer wel voorzien van Geſchut. De Zee beſpoelt 'er ter zyde af, die daer na toe legt. Men teld vier duizend huizen in *Caffa*, drie duizend en twee honderd van Mahometanen, Turken, en Tarters; en acht honderd van Chriſtenen, Grieken, en Armeniers. Deze Huizen zijn klein, en altemael van aerde. De *Bazars* (aldus noemt men de Markten) d'openbare plaetzen, de *Moskeën*, en de Baden zijn 'er ook af gebouwt. Men ziet in de ganſche Stad niet een gebouw van ſteen, indien men 'er af uitzonderd acht oude Kerken, een weinig vervallen, welke door de Genuezen opgerecht zijn. *Caffa* heete eertyds *Theodoſia*. De Grieken ſtichteden het in de vyfde Eeuw. De Genuezen maekten 'er zich Meeſter af, mitsgaders van ettelijke andere Zee-ſteden aen verſcheidene Oorden van deze Zee, in de dertiende Eeuw, ten tyde des Heiligen Oorlogs, en der groote zwakheit van de Keizers in 't Ooſten. *Mahomet de* II. veroverde ze namaels altemael op de Genuezen. *Caffa* wierd ingenomen in 't Jaer vyftien honderd vier en zeventig.

't Aerdryk van *Caffa* is droog en zandig, 't Water is niet goed, maer de Lucht zeer gezond. Daer zijn heel weinig Tuinen rondsom; en daer groeyen geen vruchten. Men brengt ze 'er in grooten overvloed uit de gebuurige Dorpen; maer ze zijn niet goed. 'k Weet niet, of 'er een Stad in de Waereld is, daer d'andere levens middelen beter zijn, en tot een lager prys, als te *Caffa*. 't Schapen-vleeſch heeft 'er een uitſtekende ſmaek, en koſt maer vier penningen 't pond. 't Ander Vleeſch, het Brood, de Vruchten, het Gevogelte, en de Boter, zijn 'er na gelang noch beter koop. 't Zout word 'er, om zoo te zeggen, weg gegeven. In een woord, alles, 't geen tot het leven nootzakelijk is, koſt 'er byna niets. Men moet echter aenmerken, dat 'er de verſche Viſch ſchaers is; en dat 'er rondsom de Haven niet als kleine Viſch gevangen word, en noch maer op zekere tyden, als in de Herfſt en de Lente. Byna alle de Turken en Tarters, die daer zijn, dragen kleine lakenſche mutzen, gevoert met Schapenvellen. Maer gelijk de muts in ganſch Aſia de gemeenſte hooft-dragt der Chriſtenen is, zijn die van *Caffa* gehouden een klein ſtukje Laken aen de hunnen te hechten, gelijk de Jooden in *Duitſchland* aen hun mantels hebben. 't Is om hen van de Mahometanen t'onderſcheiden.

De Ree van *Caffa* is bevryt voor alle de Winden, uitgezonderd de Noorde en Zuid-weſte. De Schepen leggen 'er ten Anker dicht by den Oever, ter diepte van tien of twaelf vademen, op een modderige grond, die goed en wel verzekert is. Daer word een grooten handel gedreven, en meer als in eenige Haven van de Zwarte Zee. Geduurende omtrent veertig dagen dat ik 'er geweeſt ben, heb ik 'er meer als vier honderd Schepen zien aenkomen, en van daen vertrekken, zonder de kleine vaertuigen, welke langs de Kuſt gaen en komen, te rekenen. De gemeenſte en voornaemſte handel is die van zoute Viſch, en Kaviaer, welke uit het Meotiſche Poel komt,

Digitized by Google

THE N
PUBLI
ASTOR, LENOX AND

Digitized by Google

Campement van Haare Zaerze Majesteyten leger, onder 't gebiet van de H^r Knes Vasily Vasilewits Galitzen na de Crim. in aantogt synde in den Iaare 1689.

P: 371.

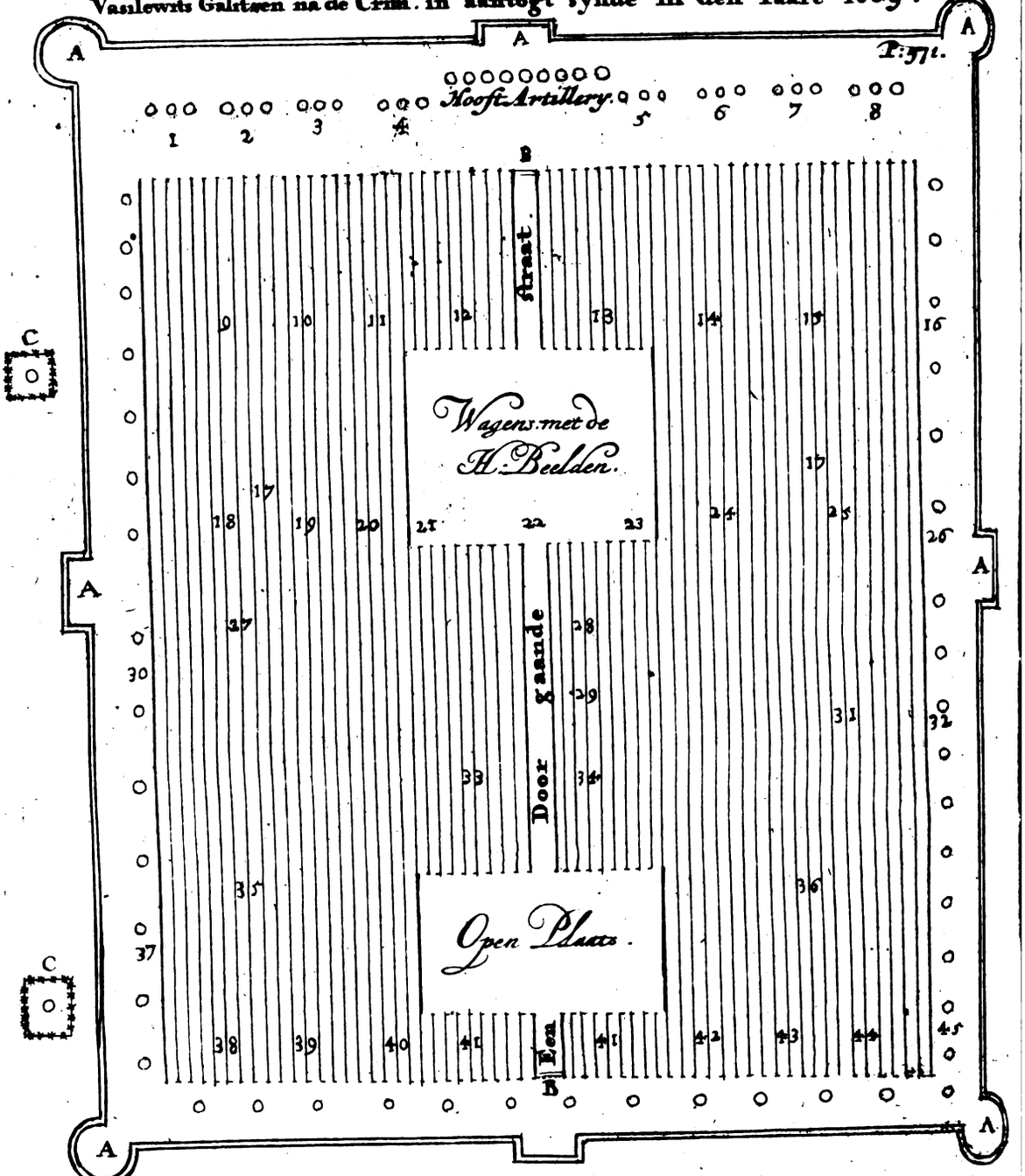

1. Generaal P: Gordaen, met 3 Regimenten voetvolk.
2. Sergee Golotsin Streltsen.
3. Stepan Resanof Streltsen.
4. Danile Iudieu, met de Belegorotse voetvolkeren.
5. Boris Golesniw Streltsen.
6. Stepan Ostasief Streltsen.
7. Iuan Izigler Streltsen.
8. Iuan Zachazof Streltsen.
9. Boghdaen Corsier Smolense Lanciers en Ruyters.
10. Smolense Edellieden gevoert door Wolodimer Swycofscogo.
11. Tobias Kalbrecht Lanciers.
12. Schatz wagens en Amonitie.
13. Vooraat Tente. Cantzeliers. Papen en Apoteeck.
14. Grigori Schuskowa Lanciers.
15. Iuan Iucura Ruyters.
16. Mikitta Borisof, voetvolk.
17. Pieter Bidder, Ruytery.
18. K. Golitz Ruytery.
19. Edellieden genaamt Ghilsi.
20. Edellieden genaamt Stepschi.
21. De Heer Obolenitsche, Vadmicht. Andrewits Smeoff opper Kantzelaer.
22. Des Veltheers legerplaats.
23. De Heer Knes Iacob Fedorowits Dolgoroke.
24. Edellieden genaamt Iasof Iemkers.
25. Edellieden.
26. Alexne Biongofsche.
27. Daniel Pulst Ruytery.
28. Des Veltheers gevolg.
29. Iesaelen of Boutschaepers.
30. De Generael, Graef Gruham met de Belogortse Armes te Paert.
31. Enechiel Bollerdt.
32. Alexne Schaplin voetvolk.
33. Opsienders en Wachters.
34. Fouriers en Wagen-meesters.
35. Van Pheningbier Ruytery.
36. Van Dehnden.
37. Iuan Kirkin voetvolk.
38. Lisneton.
39. Van Iurnier.
40. Scharff.
41. Frans le forde
42. Fornod.
43. Yrlant.
44. Van Meaden.
45. Limon.

Voetvolk.

A. Poorten.
B. Slag boomen
C. Diergelyke Schuntsen met Spanne Ruyters omset worden alle leger . plaetsen tot wagten des nachts verrichtt . rontsom het Leger, staende 300 voet van . t'Leger en 300 voet van malkander.

NB. Marketenters en Soetelaers staan soo hier en daer buyten het Leger.

Digitized by Google

komt, en door ganſch Europa, en tot in d'Indiën vervoert word. De Viſch-vangſt, die in dit Moeras geſchied, is ongelooflijk, aengezien zijn kleine uitgeſtrektheit. De reden, welke de Luiden des Lands geven, wegens de byna oneindige menigte van Viſch, die daer gevangen word, is, dat het water van deze Poel, of liever van dit Meir, ſlykig, vet, en niet zeer zout zijnde, ter oorzaek van de *Tanaïs*, die zich daer in werpt: het zelve, zeggen zy, niet alleenlijk de Viſch van de *Tanaïs*, en van de Zwarte Zee, na zich trekt, maer ook noch die van den *Helleſpont*, en van d'*Archipel*, en ze in weinig tyds voed, en vet maekt. 'k Heb honderd perzoonen hooren verzekeren, dat 'er gemeenlijk Viſſchen gevangen worden, welke acht en negen honderd ponden ieder wegen, en daer men drie of vier quintalen Kaviaer af maekt. 'k Heb 'er zoo groot niet levendig te *Caffa* gezien; maer ik geloof het echter wel, door de ſtukken Viſch die ik 'er gezien heb, en door de wonderlijke menigte welke men 'er op duizend plaetzen af vervoert. De vangſt geſchied van Wyn- tot Gras-maend. 't Is mogelijk de ſlijk van dit Meotiſche Water, 't geen 'er de naem van Moeras aen heeft doen geven; want het anders beter een Meir genaemt word, dewyl het Schepen draegt, dat het noch op noch afloopt, en dat het geſtadig gemeenſchap heeft met een groote Rivier, en met de Zee.

Behalven de vervoering van Kaviaer en Viſch, is de voornaemſte handel, welke te *Caffa* geſchied, van Koorn, Boter, en Zout. Deze Stad voorziet 'er *Konſtantinopolen*, en een menigte van andere plaetzen af. De Boter van *Caffa* is d'uitſtekenſte van Turkye. De Venetianen hebben dikwils verlof verzocht om in deze Stad te komen handelen; doch men heeft het hen altyd geweigert. In het Jaer zeſtien honderd twee en zeventig, deed de Ridder *Quirini* groote koſten om het te verkrygen, en hy verkreeg het in der daed; maer de Tollenaer van *Konſtantinopolen* deed het herroepen. Ziet hier, hoe de zaek zich toedroeg.

Alle d'Europeërs hebben in hun bedingen, of Vredens-verdragen, dat zy geen Tollen zullen betalen, als ter plaetzen daer zy hun Koopman-ſchappen zullen loſſen. Uit kracht van dit Lit, wilden de Venetianen te *Konſtantinopolen* geen Tol betalen, van de geenen, welke in een klein Schip waren; uitdrukkelijk gekomen, om na *Caffa* te gaen. De Tollenaer begeerde het. De Ridder *Quirini* verkreeg van den *Deftendar* een bevel aen den Tollenaer, dat hy geen kennis zou nemen van iets, 't geen in het Venetiaenſche Schip, geſchikt na *Caffa*, mogt wezen. De *Deftendar* is de Groot-ſchatmeeſter des Ryks. Hy heeft alle de Tollen in zijn beſtelling. De Tollenaer dit bevel gezien hebbende, ſchreef aen den Vizier, dat de handel der Venetianen, langs de Zwarte Zee, den Grooten Heer en de *Poort* zeer ſchadelijk zou wezen: dat de byzondere ſchade ganſch zichtbaer was, dewyl de Koopman-ſchappen, welke goed zijn voor de Zwarte Zee, en van *Venetien* komen, twee mael Tol betalen, te weten, eens in 't inkomen, en eens in 't uitgaen van *Konſtantinopolen*: dat het even eens gelegen was met de Koopman-ſchappen, die men uit deze Zee mede bragt, en die de Venetianen vervoeren; en dat de Grooten Heer dit alles zou verliezen, indien de Venetianen de vryheit hadden van derwaerts te gaen, vermits zy uit kracht hunner verdragen, geen Tol behoeven te betalen, als daer zy de Koopman-ſchappen loſſen: dat daer en boven, zoo men den Venetianen den ingang der Zwarte Zee toeſtond, men den Chriſtenen Vorſten een nieuwen weg zou openen, om gemeenſchap te houden, en zich te verbinden met de geenen, die aen deze Zee grenzen, welke meeſt altemael ingeboorene vyanden van de *Poort* zijn: eindelijk, dat men betrachten moeſt, dat dit verlof een oneindige menigte van Zee-luiden, Onderzaten van den Grooten Heer, Turken en Chriſtenen, zou bederven; vermits, gelijk 'er veel meer zekerheit is in de Zee-vaert der Europeërs als in die der Turken, de Venetianen de vervoerders over de Zwarte Zee zouden worden, en dat ieder zich met zijn Koopman-ſchappen op hun Schepen zou willen inſchepen. De Groote Vizier begreep dit alles wel. Hy gebood aen den Gezaghebber van *Konſtantinopolen*, dat hy het Venetiaenſch Schip niet na de Zwarte Zee zou laten gaen. Dus verre *Chardyn*.

Buiten *Kanatop*, de grens-ſtad der Crimmen, aen de engte, of hals van dat half Eiland, Noordwaerts, zijn de Velden ziltig, en daer is geen verſch water, noch te ſchepen, noch te graven. Het Gras dat daer waſt, 't welk zeer lang is, en aſch-graeuw van verw, waer van ik een proeve bewaer, is on-eetbaer voor het gedierte, doch onder het lange Gras tegen de Aerde aen, zit, hoewel weinig en niet over al, kort Gras, dat goed is; zoo dat men met Heir-legers het aldaer niet lange houden en kan. Hoe meer men naderd by *Kanatop*, als men uit *Rusland* komt, reizende door de Steep, of Woeſtyne, hoe on-eetbaerder dat het Gras word; het

Digitized by Google

brand zeer licht; en aengeſtoken, doet geheele Velden in korten verteeren: voor Paerden vind men daer wortels, die afgewaſſchen zijnde, hun tot ſpys worden gegeven, daer mede men zich eenigzins kan behelpen. De Stad is ten deel volbouwt, met platte Huizen, van ſteen en wit pleiſter, op zijn oud Perſiaenſch, ten deel op zijn oud Frenkiſch, zoo als de Stads muuren mede ſchynen van de oude Chriſtenen of Frenki, gelijk men die aldaer noemt, welke tot in die geweſten voor vier honderd Jaer de Standaerd hadden geplant, geſticht te zijn geweeſt: men ziet'er ſterke Toorens, en ook eenige zware gebouwen, by gemelte Chriſtenen gemaekt. Het is op de hedendaegſche wyze rondsom nu geſterkt, door verloochende Chriſtenen, en Slaven, met een diep gedolven graft, zoo als oog-getuigen my hebben verhaelt.

Tuſſchen nieuw *Samara*, voor zeven Jaer gebouwt, of *Bogoroditſa* en *Koergan*, in de woeſte dorre Velden, die na de *Crim* ſtrekken, is de plaets, alwaer voor dezen de Volkeren hebben gewoont, die nu de *Crim* beſlaen, ontmoet men in de Velden, onder heuvelen, of opgeworpene hoogten, begraef-plaetzen van Menſchen, die gedient hebben voor ieder Geſlacht of Huisgezin in 't byzonder. Op deze hoogten vind men noch ten huidigen dage zeer veel Beelden, opgerecht, geſneden van ſteen, die daer niet verre onder de Aerde word gevonden, en licht van ſtof is: deze Beelden vertoonden met het een of 't ander, dat zy, of in de hand hebben, of dat bezyden hun ſtaet, of daer ter plaetze onder de Aerde is gedolven, het geene, waer mede zich den begravenen in de Waereld heeft bemoeit; was hy een Ruiter, daer is een ſteene Paertje te zien; een Geeſtelijk perzoon, zoo ziet men een Boek, enz. De oude kleeding is aen deze Beelden, hier zeer klaer en net te zien: men vind'er veel die lange baerden dragen, en hultzels van Vrouwen, eener byzonderen aert: de zommige dezer Beelde ſtaen, andere liggen, en andere zitten: de zommige zijn koſtelijk, en groot verbeeld, andere minder en kleinder, waerſchynlijk na de grootheit, of rykdom der verſtorvenen. Als de Legers der Moskoviten hier hebben door getogen, zijn 'er veele verbroken; het is byzonder, dat men'er geen Letters by geſchreven vind. Een oog-getuige heeft my verhaelt, dat hy eene dezer begraefeniſſen dede openen, maer aldaer niet en vond, als een zeer net gevlochte Mande van Tienen, of dunne Boomtelgen, die van verre moeten zijn gebragt, want hout waſt in deze Land-ſtreke niet, waer het Lijk in gelegen hadde, en noch eenige weinig beenderen, en verbrokene of meeſt al vergaene kledingen, waren te zien; ſchynende dat te dier tyde de Menſchen met hun gewoone kleding ter Aerde wierden beſteld, behalven dat hy buiten de korf, Paerde beenen vond, waer uit ſchynt te blijken, dat men het Paerd met den Meeſter te gelijk heeft begraven: de over geblevene Menſche beenders waren vry groot.

By de Crimſche Tarters worden zeker ſlag van Paerden gevonden, waer van eene gezien hebbe, wiens groote, geſtalte, en maekzel, een gemeen Ry-paerd by ons niet zeer ongelijk was; zijn hooft en lichaem tamelijk rank en teder, zijn beenen een weinig plotzig en grof: in plaets van manen had het zeer fijn haair, qualijk een vinger lang; men zeide, dat dit haair bequaem was, om Kaſtoor-hoeden daer van te maken: het had achter deze manen op de rug wederzyds een ronde plek, een kleine ſpan groot, met diergelijke haair bewaſſen, doch veel korter: op de bovenſte lip had het mede dusdanigen haair, wat lankachtig: even boven de klaeuwen waren de voeten mede met zulk haair omzet. Op deze gezeide plaetzen was het Beeſt (zoo men zeide) t'allen tyden met haair verzien: maer anders was het geheele lichaem byna kael en zonder haair: hoewel'er wel eenigzins haair op groeide, maer zulks quam Jaerlijks in 't Voor-jaer uit te vallen, en was het Paerd, uitgenomen op de voornoemde plaetzen, ganſch naekt. De ſtaert was mede zonder haair, ſtevig, hart, en rond, omtrent de langte van een elleboog, by het lijf ruim een duim dik, loopende na 't einde byna ſpits toe; en zeide men, dat het Paerd zomtyds, als het ſnelloopende was, deze ſtaert recht achterwaerts uit ſteekt. Dit Paerd was bruin aſch-graeuw, een weinig na den blaeuwen ſtrekkende.

De Stad *Crim*, zegt zeker Engelſch Schryver, in 't Jaer zeſtien honderd negen en zeventig, tot *Parys* in 't Franſch gedrukt, is van gebakke ſteen gebouwt, beſloten van zware muuren. Als de Tartaren op gang, of in aentogt zijn, ſpoeden zy grooten weg; want de minſte van de Ruiters, een of meer hand-paerden met zich voerd. Wat Paerd dat 'er op weg komt te ſterven, zoo word het vleeſch onder de Ruiters verdeeld, en gegeten. Zout noch Brood (zegt gemelte Schryver) gebruikt dit Volk niet, om dat zy voorgeven, dat Zout het gezicht zoude krenken, en het Brood grof voedzel geven. Zy zijn goede Paerd-ryders, vlieden met losgela-

Ik geloof dat hy hier van Caffa ſpreekt.

ten

ten Toom, richten zich op de ſteig-beugel om hoog, en ſchieten van achter de rug, op een volgenden vyand.

Deze Menſchen zijn blanker, en korter van gedaente, als de Kalmakken; en hebben ook andere trekken van wezen.

De Crimſche Tarters hebben platte aengezichten, kleine oogen, die diep in het hooft ſtaen, en lage dikke ſchouwders.

Cherſonne, of *Topetorkan*, in het Crimſche Tartarye, is een oude verwoeſting.

In *Bacieſerai*, of *Bachaſarai*, daer den Chan zich meeſttyds ophout, zijn omtrent twee duizend haert-ſteden.

Eoczola, is een Dorp van vyftig haert-ſteden, waer wel eer een Chriſten Kerk was.

Baluclawa is een Haven voor de Galeyen, en Schepen, van den Grooten Heer; daer is een zeer ſchoone berging, daer de Schepen in veiligheit leggen.

In de Stad *Caffa* woonen weinig Tarters, vermits het aen den Grooten Heer hoort. Daer zijn omtrent de dertig duizend Slaven. Hier valt groote Koopmanſchap.

Crimenda is een Stedeken, zeer oud, toehoorende aen den Chan, waer honderd Huizen zijn.

Arabat, of *Orbotek*, is een Kaſteel van ſteen, met een Tooren, gelegen op een tonge Lands, dat uitſteekt in de Zee. Alhier houd de Chan zijn Paerden, beſtaende wel in 't getal van vyftig duizend. Daer is Turkſche bezetting.

Van *Baluclawa* tot aen *Caffa* is de Zeekuſt Hooi-land: het overige is laeg Land. Aen de Rivier *Kabath* zijn Wyngaerden.

Geers word veel onder dit Volk gegeten. Zy weten dranken te kooken, van Graen, en Vleeſch-nat, daer van zy dronken konnen worden.

Als den Chan te Veld trekt, maekt hy een Leger uit, zomtyds van tachentig duizend man; doch wanneer ſlechs een *Murſa*, of Veld-heer, uit gaet, is het getal omtrent de helft. Het is byzonder, dat, ſchoon of dit Land op vyf en veertig of zes en veertig graden legt, dat echter aldaer tot in Lente-maend Sneeuw op 't Veld is, te weten, in de meeſt Noordelijke gedeelte. Als zy ten kryg uitgaen, trekken zy zeer breet, honderd in een gelit, over de groote Velden. Dus ver gemelte Schryver.

Het Crimſche Tartarye word anders *Klein Tartarye* geheten.

De Stad *Caffa*, wel eer *Theodoſia* genaemt, wierd van ouds *Taphras*, en wel eer mede *Panticapæum* geheten, was geſticht door de Grieken, die aldaer Volk-plantingen hadden gebragt, welke naderhand door de Aſiatiſche Tartaren verdreven zijn; gelijk mede de vaſtigheden, welke de Genuezen aldaer gehad hebben, door de zelve alle zijn ingenomen. Het voerd de naem van *Crim*, na een Stedeken van die naem, wel eer *Cremnos* genaemt.

In de Stad *Crim* was wel eer de Zetel der Koningen van *Taurica*. Aen het vaſte Land zijn hier veele woeſte Moeraſſen, en Velden.

Taman is een Stedeken, dat den Turk gehoort, in het Cirkaſſen Land, niet ver van het half Eiland *Crim* gelegen. Daer is een ſlecht Kaſteel, alwaer in 't gemeen dertig Janitzaren de wacht houden; gelijk mede te *Temeruk* eenige Turkſche bezetting is, die de pas van *Oczakou*, *Aſof* of *Zouf*, dat een plaets van aenzien is, op de mond van de *Tanais* bewaert.

Volgt van de Crimſche Tartaren, en van de Tartar *Han*, of *Chan*, op welke wyze zy onder de Turken ſtaen; volgens den Engelſchen Schryver *Rykaut*.

Men mag, zegt hy, met goed recht zommige Tartaren wel in 't getal der Vorſten ſtellen, die de magt en 't Ryk der Ottomanſche Keizers onderworpen zijn. By de Tartaren, verſta ik niet de geenen van Aſia, of van *Eusbek*, hoewel de laeſte zoo groote Mahometanen zijn, dat zy een groene Tulband dragen, en zeggen, dat zy van *Mahomet* geſprooten zijn. Zelfs alle de Tartaren van Europa zijn geen Onderdanen van de *Sultan*: en de Tartaren van *Kalmak* woeſte Menſchen, verſchrikkelijk om aen te zien, en de *Poort* niet onderdanig.

Het geſlagt van Mahomet draegt alom in Turkye groene tulbanden.

Maer men mag in 't getal der onderworpelingen, of ten minſten der Bondgenooten van den Grooten Heer, de Prekoptiſche Tartaren ſtellen, de welken het *Tauriſch Cherſoneſus*, dat men *Crim* noemt, bewoonen, daer af *Theodoſia*, heden *Caffa*, de Hooft-ſtad is; gelijk ook de Tartaren van *Nagaenhe* *, die hun woonplaets aen de Poelen, tuſſchen de Vloeden de *Volga* en de *Tanais* hebben. De Turk bezit echter van deze plaetzen geen groote Steden, dan de Stad *Caffa*, daer af hy volkomen Meeſter is, en die hy, gelijk ik acht, voor een pand van hun gehoorzaemheit en getrouwheit tot zijn dienſt houd. Want hoewel de *Han*, of de Vorſt van deze Landen verkoozen word, zoo word hy echter altyd uit hun geſlacht genomen, en van de Grooten Heer beveſtigt. De *Sultan* heeft ook van alle tyden aen zich de magt toegeëigent van de Vader af te zetten, en de Zoon, of iemand der naeſte Magen in zijn plaets te ſtellen, zoo dikwils als hy

* Nagaien.

de hulp-benden, die hy verplicht is aen hem te verſchaffen, niet vaerdiglijk te Veld brengt, of niet de eerbiedigheit, de welke hy aen 't Ottomanſche Hof ſchuldig is, bewyſt.

De *Han*, die onlangs noch de Heerſchappy in handen hadde, welks naem was *Mahomet Chirei*, dat de bynaem van 't geſlacht is, heeft, volgens d'oude gewoonte, terwyl zijn Vader leefde, voor Gyzelaer onder de Turken, te *Janboli*, een Stad van *Thracien*, aen de Zwarte Zee, vier dagen reizens van *Adrianopel* gelegen, gewoont. Maer dewyl deze plaets te na aen zijn Land legt, zoo voerde men hem na *Rhodus*, daer hy, tot aen zijns Vaders dood, in duiſterheit en verdriet leefde. Van daer voerde men hem na *Konſtantinopolen*, daer men hem het zwaert op de zyde gorde, en daer by d'eed van getrouwheit aen den Grooten Heer dede; en zedert wierd hy, volgens de gewoone wyze, door de *Sultan* in de bezitting zijner Staten beveſtigt. Maer dewyl hy de geheugenis van 't quaed onthael, 't welk hy te *Rhodus* ontfangen hadde, niet vergeten konde, zoo is de verwaentheit der Turken hem zoo onverdragelijk geworden, dat hy, op d'aenzoeking der Poolen, en der andere Tartaren, zijn gebuuren, (die aen hem vertoonden dat het ſchandelijk voor hem was, d'eerſte Erfgenaem van 't Ryk aen de Turk in Gyzeling te geven) dit bewys van onderwerping aen hen heeft geweigert; over 't welk de Vizier *Kiuperli* zeer dikwils geklaegt heeft: doch dewyl hy geen wraek daer af heeft konnen bekomen, zoo heeft hy zeer voorzichtiglijk deze ſmaet door de vingeren gezien.

De Turken aenmerken ondertuſſchen deze Volken als hun Broeders, gelijk de geenen, aen de welken hun Ryk en Heerſchappy, volgens een verdrag, tuſſchen hen gemaekt, zal komen, zoo 'er Mannelijk krooſt aen 't Ottomanſch geſlacht ontbreekt. Hoewel deze hoop zeer verre van de hand, en byna inbeeldig is, zoo houd zy echter deze Tartaren in zulk een groote toegenegentheit tot de Turken, gelijk een jong Geld-zuchtig Menſch tot een zeer ryk oud Man, die hem tot Zoon aengenomen heeft, kan hebben, ſchoon hy verzekert is, dat aen hem nooit Erfgenamen zullen ontbreken: invoegen dat de Tartaren om deze oorzaek den Grooten Heer niet minder onderworpen zijn, dan zijn eige Onderzaten. Want hoewel hy niet over hen gebied, gelijk over d'anderen, en met hen alderhande zaken door brieven verhandeld, zoo hebben echter deze brieven zoo groote kracht, als de beveelen en plakkaten van den *Sultan*, boven de welken zijn naem met groote Letteren geſchreven is, in alle d'andere plaetzen van zijn Ryk.

Volgens een zeer oud verdrag, tuſſchen de Turken en Tartaren gemaekt, is bedongen, dat, zoo dikwils den Grooten Heer ten oorlog trekt, de *Han* of *Chan* hem, met een Leger van honderd duizend mannen, verzellen moet. Maer indien de eerſte Vizier, of eenig ander Overſte, het beleit daer over heeft, zoo kan hy volſtaen met zijn Zoon, of eenig Voortreffelijk Overſte derwaerts te zenden, met een getal van veertig of vyftig duizend mannen, die geen andere betaling hebben als de Roof, die zy krygen. In 't zeſtien honderd drie en zeſtigſte Jaer, na Chriſtus geboorte, toen de Turken de Tartaren te hulp hadden geroepen, uit oorzaek van d'oorlog in Ongeren, maekten zy een ſchrikkelijke verwoeſting in dit Land, gelijk ook in *Moravien* en *Sileſien*, daer zy door trokken, uitplonderende en verbrandende alles wat hen ontmoete, en in een eenig Jaer honderd en vyftig duizend gevangenen, behalven hun roof, wegvoerende. Ik weet dit dus beſtiptelijk van de geenen, die volmaekte kennis van de *Pengiks*, of verzekerſchriften hadden, die voor ieder hooft gegeven wierden. Want dewyl de Tartaren vrye Roovers zijn, die van al 't geen, dat zy achterhalen konnen, geld maken, zoo zijn zy verplicht aengetekende getuigſchriften van de namen, van 't Land, en van d'ouderdom van hun gevangenen te nemen; op dat zy de Turken niet zouden bedriegen, hun Landen niet plonderen, en niet weer zoodanige Menſchen leveren, die alrede hun Onderdanen en Slaven zijn.

De Tartaren zijn de Jagers der Turken, die met hun roof hun voordeel doen, en zich daer af voeden. Zy vallen in de Landen, die hun gebuuren zijn, trekken 'er zomtyds met een groot lichaem in, en reizen tien of twaelf dagen voort, zonder eenige ongeregeltheit te bedryven. Maer als zy weer na huis keeren, zoo plonderen, branden, en ſlepen zy, gelijk ſnelle ſtroomen, alle d'Inwoonders dezer plaetzen, van wat ouderdom en geſlacht zy zijn, met zich; ja zy zetten hun gevangenen, en leggen hun roof op drie of vier Paerden, die zy, ieder van hen, by de hand geleiden. Zy zijn zoo vaerdig en naerſtig in hun aftrekking, en trekken by dag en nacht met zoo groote gezwintheit voort, dat 'er geen geregelt Leger is, 't welk hen achterhalen kan, en dat zy naeuwelijks eenige uuren met hun voedzel te nemen, laten

Digitized by Google

laten voorby gaen. Indien eenige van hun gevangenen hen niet konnen volgen, of onderweeg ziek worden, zoo dooden zy hen; en zy verkoopen de geenen, die zy gezond en behouden in hun Land brengen, aen de Turken, die by hen komen, om daer mede te handelen, als de beſte Koopmanſchap, die Tartarye uitlevert. De Jongens, en jonge Dochters, worden 'er hoog geacht; en als deze laeſte ſchoon bevonden worden, zoo zijn die Juweelen, welke alle waerde overtreffen. Maer men vind 'er weinig, ja ſchoon zy ſlechts Kinderen waren, die niet van de Tartaren misbruikt worden.

Deze Volken konnen groote arbeid uitſtaen. Zy leven ruuw en grof, en voeden zich met het vleeſch der Paerden, die in hun reizen ſterven, zonder zich te bemoeyen van welke ziekte zy geſtorven zijn. Zy bereiden dit vleeſch niet anders, dan dat zy 't onder de Zadels der Paerden leggen, die zy in hun reizen gebruiken; en als het dus een geheelen dag tuſſchen de warmte van de Ruiter en 't Paerd gebroeit en gekneuſt is, achten zy, dat het des avonds op de Tafel van hun Vorſt opgediſcht mag worden.

De Menſchen niet alleen voeden zich met raeuw vleeſch, met kruiden en wortelen, en met d'andere dingen, die d'Aerde voortbrengt, zonder hen door 't vuur te bereiden, op dat zy lichtelijker te verteeren zouden zijn; maer de Paerden lijden 'er ook geduldiglijk de honger en koude, en leven 'er in de grootſte ſtrengigheit van de Winter, die 'er uitſteekend is, van de ſchors der Boomen, en van de kruiden, die zy onder 't Sneeuw konnen vinden. Hun Steden en Dorpen beſtaen niet zoo zeer uit Huizen, als uit Hutten, van Stokken en Horden gemaekt, daer zy een Laken, van haair gemaekt, over dekken. Men telt in dat Tartarye, van 't welk wy ſpreken, twee honderd duizend van deze Dorpen: invoegen dat zy, niet meer dan een eenig Man uit ieder Dorp nemende, gelijk 't onder hen de gewoonte is, als zy ten oorlog trekken, in een oogenblik een Leger van twee honderd duizend Mannen in 't Veld brengen. Maer zedert zy groote rykdommen uit Poolen hebben gebragt, en door de verkooping van hun Slaven middelen verkregen, hebben eenige van hen hun ſlordige klederen verlaten, om zich met koſtelijk Bont te kleden. Anderen, die zuiniger zijn, doen Huizen en Wooningen bouwen; en de quiſtgoeden beſteden hun geld met Brandewyn te drinken, en in zich, gelijk dronkaerts, met zekere drank op te vullen, die zy *Boza* noemen, en van zeker zaed is gemaekt, dat heden onder de Turken zeer veel gebruikt word. Dus verre *Rykaut*.

Deze Tarters trekken haren oorſpronk uit de *Sæwolhenſer* Tartaren, welke eertyds tuſſchen de Vlieten *Jaick*, en *Volga*, hunnen Zetel hadden, van waer zy verdreven zijnde, alhier zich neder zetteden; en zedert dien tyd, tot op heden, geſlagen vyanden zijn van al die Tartariſche Volken, welke omtrent *Aſtrakan*, en aen de *Volga*, woonachtig zijn; van welker oorlogen, oorſpronk, en afkomſt, in 't breede, by *Sigiſmundus*, Baron van *Herberſtein*, is te zien.

Als *Caffa* onder de Genuezen was, wierd het beſtier by vier Burgers, daer toe uit de Beſtierders van *Genua* gevolmagtigt, en is, door Inlandſche oneenigheden, en onluſten, over het gezag, aen den Turk overgegaen; zoo als in 't breede by *Joachimus Camerarius*, in zijn Boek *Narrationes Turcicæ*, kan worden gezien. De Stad had zich onder beſchut der Tartaren begeven, en het ſchynt zy de zelve eenigzins hebbe erkent. De Turk heeft de zelve zeer verdelgt: Slaven en Slavinnen vervoerd: de vrye Chriſtenen verplant tot *Pera*, over *Konſtantinopolen* gelegen: de helft van alle goederen, zoo eenige zeggen, een derden der Inwoonders weg genomen. Dit geſchiede in 't Jaer veertien honderd vyf en veertig, door Keizer *Mahomet*: hy had haer beſtookt met zeventig Schepen van oorlog.

Daer word gezegt, noch heden onder de Crimſche Tartaren, en tot *Caffa*, afzettelingen te zijn, uit de Adelijke geſlachten van *Genua*: en verhaelt *Guilielmus Bruſſius*, in zijn Tartariſch Dag-regiſter, eenen Crimſchen Gezant, uit den Huize van *Spinola*, te hebben gezien: in welk Boek den geheelen toeſtant van het Crimſche Land zeer net op word gehaelt, zoo ten aenzien van de Steden, Dorpen, Godsdienſt, als Gebouwen. Men vind 'er overblijfzelen van wel dertig Kaſtelen, by de Liguriſche Chriſtenen voormaels gebouwt; en ontallijke veel Dorpen en Luſt-huizen der oude Genuezen. Aen de Poort van *Caffa* vind men noch oude Genueſche Opſchriften.

Twaelf Steden, zegt hy, aldaer te zijn, en zoo veel Kaſtelen, als, *Corſurium*, *Begi*, en andere. De Stad *Perecop* (zegt hy) wel van de ſterkſte is, alzoo zy de vyanden, die van over de *Tanais* of *Boriſthenes* zoude willen komen, weert; en in *Baccaſaria*, of *Bachaſaray*, wierd te zijner tyd, te weten, in 't Jaer vyftien honderd negentig, het Hof gehouden; daer dicht aen

een

Digitized by Google

een Dorp is, *Sortaſſus* genaemt, waer een Herberg, voor Uitlandſche Gezanten, wierd gehouden.

In over-geloofs zaken word daer niemand gedwongen. Griekſche, zoo wel als Latynſche Chriſtenen, hebben ieder vryheit.

Ten ſtryd komt dit Volk te Paerd. In plaets van vlaggen aen de Vaen-ſtokken, hebben zy daer Paerde-ſtaerten van afhangen; behalven eene dat van Zyde is, het geene hen den Grooten Turk toezend. Zy ſtryden zeer verwart, en geven ſteeds een yzelijk geluit. En dus ſpreken gemelte Schryvers van dit geweſt.

Volgt eene korte aenmerkinge, over het Crimſch Tartarye, volgens verhael van zeker krygs-beampte, geboortig tot *Dantſick*, die aldaer lange tyd gevangen had geweeſt, aen my mondeling hier te Land na zijn verloſſing gedaen.

Het Crimſche Tartarye is een half Eiland, omcingelt van de Zwarte Zee; begrypt in haer vier groote Steden; namentlijk, *Preakof*, *Keflof*, *Balcklof*, en *Kephé*. Dit half Eiland is als bezaeit met Dorpen, want men zegt, dat 'er honderd en zeſtig duizend Dorpen getelt worden; die meeſtendeel van Grieken, Poolen, Ruſſen, en Kozakken bewoont worden; zijnde van tyd tot tyd, als Slaven en gevangenen, daer heen gebragt, en vervolgens met de Inboorlingen des Lands getrouwt.

By ieder Dorp is een Kerkje, *Meſchet*, op zijn Turks, genaemt; waer by ſtaet een pylaer, op de welke de Mahometaenſche Prieſters driemael daegs opklimmen, (namentlijk des morgens, wanneer de Zonne opgaet, des middags, en des avonds,) en roepen als dan overluit, *Hallay*, *Hallay*, *Hallay Guir*, dat is, Looft God; na welke ſtemme de Inwoonders hoorende, ter Kerke komen; alwaer zy als dan, volgens de Turkſche wys en wetten, hare Godsdienſt plegen. De Vrydag is by haer als by de Chriſtenen de Zondag, word in haer Tael *Joumackon* genaemt, en zeer Godsdienſtelijk geviert.

Gemelte half Eiland behelſt in haer vier Rivieren, als de *Alma*, de *Menſchay*, of *Cabarta*, de *Karraſoof*, of *Bejeſula*, en de *Indal*, of *Caraſu*, de welke alle te zaem in de Zwarte Zee komen uit te ſtorten. Zeker ſtaende water, de Stink-meir genaemt, doorſnyt byna het heele Eiland: 't zelve is door Slaven en gevangens uit den grond opgegraven, om daer door de Chriſtene gevangens te beletten, dat zy zich by nacht, en andere tyden, niet en zouden konnen ontſteelen. Aen weerzyde van dit gemelte Meir ſtaet een Wacht-huis, met Zoldaten bezet; de welke verhoeden, dat niemand, als met een zeker bewys en teken, daer voorby gaet. Dit gemelte binnenwater verdroogt gemeenlijk alle Zomer; en als dan geeft de grond een quaden reuk van haer; 't welk veroorzaekt, dat 't zelve de Stink-of drooge Meir genaemt word.

De Menſchen in dat half Eiland zijn zeer voortzettende, ruuw, en wreed van aert; bruin van vel; hebbende lang zwart haair, en zwarte oogen; en zijn van een zeer ſterke inborſt. Haer beſte ſpyze, is jong Paerde-vleeſch, 't welk zy raeuw en ongekookt eeten, zonder Zout of Brood; edoch, zoo gebruiken eenige van de beſte onder haer, Ryſt, in plaetze van Brood. Haer drank, is Paerde-melk, of in 't gemeen water; 't welk zy verbeteren met Brandewyn, uit Room gemaekt.

Zy zijn al te zaem Slaven van de Ottomanniſche Poorte, en moeten op der zelver opbot en bevel, ten dienſte ſtaen. Haer heele magt beſtaet in Paerde-volk; alzoo dat ieder Ruiter wel twee of drie loſſe Paerden by hem heeft, die hy met zekere woorden kan beſtieren, en den eenen voor, en d'andere na, weet te gebruiken; en daer mede groote en verre ritten te doen; tot dat hy zijne meining bereikende, de naeſte Buuren (zijnde Kozakken, Poolen of andere) onvoorziens komt t'overvallen, en met hem te ſlepen; welke ongelukkige Menſchen als dan meeſtendeels over de Zwarte Zee na *Konſtantinopolen* gebragt worden, en voor Slaven verkocht zijnde, verder in andere Landen, onder 't Turkſche gebied, vervoert; invoegen, dat zy nooit, of zelden, haer Vaderland weer komen te zien. Wanneer de Paerden van deze Crimſche Tartaren zoodanig mat, en afgereden zijn, dat ze niet meer voort en konnen, zoo worden ze datelijk op 't Veld geſlacht, en haer vleeſch word al zoo raeuw en ongekookt, zonder Zout of Brood, uitgedeelt; en het geen zy op een reis niet en konnen eeten, leggen zy onder de Zadels, dat het door de beweginge, en hitte van 't Paerd, daer zy op ryden, dies te murruwer, en, gelijk als zy zeggen, te lekkerder word. *Sic trahit quemque ſua voluptas*; dat is, elk word gedreven van een byzondere luſt. Veele van de gevangene Chriſtenen, de welke zoodanigen ſpys niet en konnen eeten, ſterven onderweegs van honger en ellende, eer zy in 't voorſchreve Land gebragt worden. 't Hooft van dit Volk word *Chan* ge-eernaemt; en zeer hoog van haer geacht. Die zelve verſchynt zelden te Velde, zijnde een Turk van afkomſt, als by een algemeinen optogt, en groote onderneming. De Benden worden *Horden* genaemt, en de Bevelheb-

Digitized by Google

hebbers *Mourſſaas*, of *Murſaes*; zijnde alle te zaem gekleed met lange Rokken, van Schapen-vellen gevoerd, waer aen het ruuwe of bont van buiten gezien word, om dies te afgryzelijker te ſchynen: hare mutzen zijn rond, ganſch van een andere gedaente als der Polakken. Haer geweer beſtaet meeſtendeels in Pyl en Boog, die zy op den rug hangen; en in eenen breeden krommen Zabel, op haer zyde: daer benevens hebben 'er veele Werp-ſpieſſen; als ook een zwaren Kogel, daer een ſtrik aen vaſt is gemaekt, den welken zy, in't loopen, iemand weten om den hals te werpen, en alzoo van zijn Paerd te trekken. Eenige weinige hebben ook Roers en Piſtolen, maer zy en weten daer mede niet wel om te gaen.

Al dit gemelte Volk en ſpreekt geen andere Tael, als hare aengeborene; dan eenige verſtaen wat Ruſch en Pools, hebbende zulks geleert van de gevangens, die in haer Land zijn.

In de Stad *Stara Crim*, of oud *Crim*, woonen Chriſtenen, en Jooden, die veel Slaven by haer hebben. Het is eertyds van de Kozakken verwoeſt geworden.

Aen de Stad *Kepha*, of *Caffa*, die met drie muuren omcingeld is, ziet men noch oude overblijfzelen, dat de zelve by de Franken is bezeten, en bebouwt geweeſt.

De Stad *Bachaſaray*, daer de Chan veeltyds woond, legt aen een Berg, waer op veel Jooden woonachtig zijn. Deze verblijf-plaets, of dit Stedeken, word van den Jooden genaemt *Siaput Cabaſſe*.

De Rivier *Alma* zoude een myl weegs van *Bakſciray*, of *Bachaſaray*, in Zee ſtorten. En dus ver het gemelte verhael.

Men heeft binnen de *Crim*, ganſche Velden daer Gras waſt, in ſtoffe, aen Pluimen niet ongelijk, vier of vyf duim breet, lang, wit van verw, droog, en zonder zap; zeer fijn van haair, als boven reets aen is geroert, in de Nabuurſchap mede te zijn. Dit is oneetbaer voor Paerden, en doodelijk aen de zelve; zoo als by ondervindinge is beſpeurt. Eenige vlokken daer van onder my zijn beruſtende.

De Crimſche Tarters dryven, dat hunne Heerſchende Vorſt, uit den Huize van *Tamerlaen* is geſprooten, zoo als mede alle die zedert een geruime tyd over hen, onder 't Opper-gezag van den Grooten Heer, de beſtieringe daer hebben gehad, uit de zelve ſtamme afgedaeld zoude zijn.

De Crim-Tarters, en die van *Buziack*, zijn meermalen in onluſt, en oproerig tegen het Hof te *Konſtantinopolen*, doch de *Porta* weet de zelve met verzending en anderzins, in plicht te houden, zoo als aen my over die ſtoffe onlangs is bericht, gelijk volgt.

Wel Edele Groot-Achtbare Heer;

In den *Buziack* zijn wederom nieuwe onluſten gerezen, tuſſchen den *Tartar Chan* en de Tarters van dat geweſt, die waerſchynlijk tot de dadelijkheit ſtonden uit te berſten, zoo door het wys beleit van den Vizier niet voorgekomen was. Middelerwylen heeft zijn Hoogheit beſt geoordeeld, *Hagi Selim Jerai*, gewezen *Tartar Chan*, en Vader van den tegenwoordigen, na *Ceres* in *Rumelia* te zenden, om daer mede af te ſnyden de zamen rotting, die de oproerige Tarters met hem onderhielden.

Curuzelme aen't Kanael van de Zwarte Zee, den 9 Juny, 1701.

Wel Edele Groot-Achtbare Heer,

U Wel Ed. Gr. Achtbare,

Zeer Ootmoedigen en meeſt verplichten Dienaer,

N. N.

De Tarterſche Spraek, zoo als de zelve tegenwoordig in de *Crim* word geſproken, heeft zijn oorſpronk van het Turks, of is baſtaert Turks; maer een Turk, die anderzins het Crims tamelijk verſtaet, kan het Nagaeis, nabuurig aen de *Crim* leggende, ganſch niet verſtaen, om dat het zeer verdorven Crims is, en haeſtig word uit geſprooken; te minder, om dat zy de woorden als uit de keel halen; gelijk mede zulks de Arabieren doen. Veele, en wel de meeſte der overige Weſt-Tarterſche ſpraken, hebben eene betrekking op dit Crim-Tarters, en zijn als uit de zelve voortgekomen, en mogen baſtaert Crims genaemt worden; zoo dat men de zelve, onder alle die Tarterſche Talen, de Moeder-ſpraek zoude konnen noemen. De reden hier van ſchynt te zijn, om dat de Tarterſche Heerſchappye, die heden aen deze zyde, of in het Weſten, met de zelvige benaminge meeſt in het hangend Eiland, de *Crim*, is beſloten, voormaels zich op het vaſte Land wyt uit heeft gezet gehad.

Het Crims-Tarters, dat geſprooken word in de geweſten, die naeſt de Ruſſche grenzen liggen, helt eeniger mate na het Moskoviſch; onder het zelve zijn vermengt zeer veele Arabiſche en Perſiſche woorden: 't welk naeſt aen de Turkſche plaetzen en vaſtigheden gang heeft, is meeſt met het Turks overeen komende; ja een groot gedeelte dezer Tael, is louter Turks, doch verbaſterd in de uitſpraek en klank.

Digitized by Google

LYST

Zommiger Crim-Tarterſche Woorden.

A.

Abaſſa, een klein Boere Paerd.
Abu Hajât, Water des Levens.
Achmet of *Regieb*, een eigen Naem.
Adam, een Menſch.
Adsâb, ſtraffe.
Aferim, een woord, waer mede men iemands doen pryſt, is zoo veel als Schepper gezegt.
Agà, een Heer.
Agads, Hout, een Boom.
Agat of *Lic*, een Boſch.
Agh-ret, de tyd des laeſten oordeels.
Ajak, de Voet.
Ainè, Spiegel.
Ain, een Beer.
Aiwâ, een Quee-appel.
Aiwâ biſmîs, gekookte Quee-appel.
Aiwàgiiler, iemand die Quee-appelen verkoopt.
Akſciamis joktur, wy hebben geen Geld.
Akſciamis boulſa, zoo wy Geld hadden.
Alalim, dat wy 't nemen.
Ala, 't is goed.
Alâm of *alamet*, een teeken.
Alagia, veel verwig, van vermengde koleuren.
Alaim, ik zal 't nemen.
Alaïk, dat wy 't nemen, of wy zullen 't nemen.
Alaſcia, een Ruin-paerd.
Aldama, bedriegt niet.
Ali, eigen Naem.
Allahu ekber, God is de Grootſte.
Allahu Kjerim, de weldoende God.
Allahu Râghim, ontfermende God.
Almaſſis, wy zullen 't niet nemen.
Almaïk kawi, dat wy 't vaſtelijk, of voor zeker niet nemen.
Almà, een Appel.
Almaler alduk, wy hebben Appelen genomen.
Alourmeſin, zult gy 't nemen?
Alourmis, wy zullen 't krygen, nemen, ontfangen.
Alurum, ik neem, of zal nemen.
Alup jel, neemt, of krygt, en brengt het.
Amin, Amen.
Anaktar, Sleutel.
Aramisdi, onder ons, tuſſchen ons.
Aralerinde, onder haer lieden.
Ararum, ik zoeke.
Araki, Brandewyn, anders *Raki*.
Armout, een Peer.
Arpa, Boekweit.
Arſc, Gods Troon, de Hemel, een Troon.
Ars, begeerte, verzoek.
Arſchaal, openbaer Verzoek-ſchrift.
Aruſch, Garſt.
Aſciaik, dat wy eeten.
Aſciadik, wy hebben gegeten.
Aſci aſciarin, wy zullen Spys eeten.
Aſciar boulſak, jel, wilt gy eeten, of wil hy eeten? zoo komt.
Aſciamas boulſak jelmê, wilt gy niet eeten, of wil hy niet eeten? zoo komt niet.
Aſciamaga jenek olour, men moet, men zal, men behoort te eeten.
As, een Armelin.
Aſſ, Spys.
Ates, Vuur.
Ath of *At*, een Paerd.
Azem, magtigſte, verhevenſte.

B.

Baba, Vader.
Badem, een Amandel.
Badijan, het kruit Venkel.
Bag, Boomgaerd, Wyngaerd.
Bakzia, een Hof, een Tuin.
Bala, een Kind.
Balaler, Kinderen.
Balalez, volwaſſenen.
Balgiik, Klei of Sleik.
Bal, Hooning.
Barmak, een Vinger, word uitgeſproken met een P. *parmak*.
Barmaklerim, mijne Vingers.
Barmakler, de Vingers.
Bar à bar, gelijk.
Baranda, gaet daer.
Barout, Buſſe-kruit, ook Sulphur.
Beſcick, een Wieg, word uitgeſprooken *biſik*.
Bir Allah, een God.
Bitzae, een Mes.
Bogdai, Tarw.
Born, een Wolf.
Bourk, een Regen-kap.
Bougerulgiek of *bourgiak*, Boontjes.
Bouldi, hy heeft gevonden.
Boulmadi, hy heeft niet gevonden.
Bulbul, een Nachtegael.

C.

Carabogdai of *Cerde*, zeker aert van Gort of Grut, daer men Pap of Brei van maekt.
Cemcem, een Put die te *Mecca* is.
Cerdlou, Zaed als Gort.
Ceuk, genoegen, vrolijkheit.
Ceukler, vrolijkheden, vermakingen.
Chavijaer, Cavijaer.
Chain, oproerige, ook afvallige.
Chali, vry, leedig.

Cha-

Chalil, *Haſan* of *Huſeyn*, eige Namen.
Chardel, Moſtaert.
Chadim, een Dienſt-meit.
Chadimler, geſnedenen.
Chardal, Kars.
Chadim Eunuch, geſnedene Dienſt-booden.
Chajin, bedrieger, verleider.
Chamur, Zuur-dezem.
Cham, raeuw.
Chàn, een Gebouw, gemeene Herberg.
Changii, Caſtelein, oppaſſer van een Herberg.
Changiâr, Mes, Pook, Turks Mes, dat ze in de gordel dragen.
Chân, Konink, Tytel van de Konink.
Chazir, een Mat, alles wat men ſpreid, Tapyt.
Chirkè, een Kleed van lappen, dat verachtelijk is.
Chiſmet, een dienſt.
Cis, een Zabel-dier.
Cojan, een Haes.
Coi, een Schaep.
Cuſar, een Marter-dier.
Cuvoi, een wilde Geit.
Cydsmuzy, een Boſch-varken.

D.

Dambai, Dieren.
Danè, een Graen, Koorn-graen, in het gemeen een korn, wort ook van grooter dingen gezegt.
Daoud, David.
Daoud paſcia, de Overſten David.
Darildinghme, zijt gy ontſtelt of vertoornt?
Darilma, ontzet uw niet.
Daüel, een Trommel.
Dedum, ik heb gezegt.
Deſlet, uitmuntend, verheven, gelukkig.
Deſletlou, een die uitmuntende, verheven is.
Delî, een Zot.
Delik, een gat.
Demir, Yzer.
Den is, *denghis*, de Zee.
Deppe-teppe, de top van een Berg, ook een Heuvel.
Derd, tegenſpoet, ſmerte.
Deré, een Valeye, Dal of laegte.
Derja, het Aerdryk.
Devit, een Inkt-kooker.
Deyghme, ſtoot of raekt dat niet.
Deyghirmen, een Moolen.
Dis, een Tand.
Dönous, een Varken; de uitſpraek is *domous*.
Dordingii, de vierde.
Dort, vier.
Dour, ronde-danſſen.
Douſciek, een Bed.
Dſalim, geweldig, onrechtvaerdig, godloos.
Dsijan, wilde Jaſmin.
Dſirâr, ſcherpe ſteenen, met welke zy dorſchen.
Dsòrbá, *dſirba*, een zop of zuipen dat van Water, Rys, Honing, enz. gemaekt word.
Dſorna, een Trompet.
Dsòrſis, zonder onrecht, zonder bedrog.
Dſulum, gewelt, onrecht.
Duduk, een Fluit.
Duighmè, een knoop, een knop.
Dughumler, kluwens.

E.

Eelgen, groen Kruid.
Eff, een Huis.
Eigher, een Zael.
Eimanſis, ongeloovig, of die geen geloof verdiend.
Emanet, een pand, of iets dat vertrouwt word.
Erik, een Pruim.
Esdeha, een Draek.
Eskjer, Krygs-leger.
Etmek, Brood.
Etmek al, neemt Brood.
Ex, de Aerde.

F.

Falik, een huuwbare Dochter.
Fanar, Lantaern.
Ferâgh, verheuging, blijdſchap.
Feregie, het Opperkleed, Mantel.
Ferman, bevel, beſluit.
Fermoude, dat gelaſt, of bevoolen is.
Ferſend, een Jongen.
Filgian, een drink-kopje.
Fisligen, een handvat in 't byzonder, een Zilver Lampet.
Fougii, een Ton of Vat.
Francîs, een Europiaen.
Fulakè, gevangenis, ſtok, of bewaerplaets.

G.

Gaib, verlooren, afwezen.
Gairè, een ander, iets anders.
Galbe, overhand, overwinning.
Gam, hardzeer, droefheit.
Gam jeme, bedroeft uw niet: eigentlijk, hebt geen ſmerte of droefheit.
Garîb, een vreemdeling.
Gauga, beroerte, oproer.
Giadui, Ketter, Duivels-konſtenaer.
Giadiu, een Duivels-konſtenaer: hier van

daen het woord *giaſou*, waer mede zy een Ketter, of een ongeloovige betekenen.
Giân jok, hy heeft geen Ziel, of daer is geen leven meer.
Gianim, mijn Ziel.
Giaousler aralerinde, zijnder twiſt-gierige onder haer: anders *taii*, is twiſt, of oorlog.
Giaousler, dappere, ſtrydbare, twiſtgierige.
Giaw, een plaets: *giavous*, dapper, ſtrydbaer.
Gievis, een Noot, Hazel-noot: van waer *giavis*, Noote-muskaet.
Giiân ſis, zonder Ziel.
Giian zatar, hy verkoopt een Ziel, of zijn Ziel.
Giian alur, hy neemt de Ziel of het Leven weg.
Giian Cikarur, hy geeft de Geeſt, of de Ziel uit.
Giian verruz, hy geeft zijn Ziel, of Leven over.
Giianlerri jok, zy hebben geen Ziel, of daer is geen Leven in haer Lieden.

H.

Haiwán, een Dier.
Hâl-hala, de tegenwoordigheit, nu terſtond.
Halka, een Ring.
Halvet, oorlof.
Halwa, Confituur Zuiker.
Harâm, dat in de Wet verboden is, ongeoorloft, vervloekt.
Haſan of *huſeyn*, eigen Naem.
Hawan, zachtmoedigheit en matigheit.
Hawanilè, met zachtmoedigheit.
Hawa, de Lucht.
Hawes, tegenſpoet, tegenſtand, ſtoutmoedigheit.
Hazeret, Heerlijkheit.
Hazir, gereed, bereid, tegenwoordig.
Heda, den Hemel.
Helack, ondergang, verbreking, uitroeying.
Heman, nu voort, aenſtonds.
Hemden, laeſten adem.
Her adem, elk Menſch.
Herdem, geſtadig, altyd.
Her juin, alle daeg.
Herkjim, elk een.
Herkjes, t'elkemael.
Herkjigi, alle man.
Herſaman, altyd.
Hilal, de nieuwe Maen; maer *chalal*, een Tande-ſtooker.
Himmet, bekommering, zorg, voorneme.
Hirſejir, die iets bekomt dat waerdig is.
Hüe, die, hy.

I.

Jag, Vet, iets dat in 't gemeen vetachtig is.
Jaghmour, Regen.
Jai, een Boog.
Jakin, naby.
Jakout, een Rubin.
Jaramas, quaed.
Jaſc, vochtig.
Jaſc jusde akar, de tranen loopen uit de oogen.
Jawe, verlies, iets dat gemiſt word.
Jawourt, Dikke-melk.
Jazdik, een Kuſſen.
Ibrik, een koopere kan, gemeenlijk de Koffe-kan.
Jedi, zeven.
Jeighlik, Schoonheit.
Jeldi, hy is gekomen.
Jemin, een Eed.
Jemiſc, Fruit-vrucht.
Jemisler, Vruchten.
Jemourta, een Ey, en Eyeren.
Jemik, een Been.
Jemend, Touw, Koorde.
Jerrim, mijn Land-plaets.
Jerek, 't is noodig.
Jeſciil, groen.
Jetmis, zeventig.
Igermi, twintig.
Jisli, verborgen.
Iligh of *Ilgh*, merg.
Innè, een Naelt.
Jojan of *jogan*, een gebid, eigentlijk het mond-ſtuk van 't gebid.
Jok, neen of niet.
Jorgan, een Deken.
Iſterzum, *iſterrum*, ik zal, of ik trachte te doen.
It of *kjopek*, een Hond.
Jtzjala, een Geit.
Juiler, hy lacht.
Juilmek, lachen.
Juil, een Roos.
Jumis, Zilver.
Jumlek, een Hemd.
Jumga, Zatyn.
Jusghu, een Spiegel.

K.

Kadirdur, hy is magtig of bequaem.
Kaftan, een Rok of Boven-kleed.
Kahpé, een Hoere.
Kaigou, groote droefheit, geween.
Kain, Dennen-hout.
Kaik, een Roei-ſchuit, kleine Bark.
Kais, een Hals-band.
Kakoun, Bond van Hermeling-vellen.
Kalan, een Ketel.
Kala, een Kaſteel.
Kalem, een Pen, Schryf-pen.
Kalin, dik, grof.
Kalpak, een Muts, Hoed, dekzel van een Kan of Pot.

Kalſe-

Digitized by Google

Kalſeme, inzwelging.
Kamis, Riet-gewas.
Kandil, een Lamp.
Kaoun, Pompoen.
Kapi of *kapou*, de Deur.
Kara, Zwart.
Karaghi, een houte Pyp of Fluit.
Karenfil, Giroffel-nagelen.
Kari, een Vrouw.
Karga, een Exter.
Karie, een Dorp, Gehucht.
Karingia, een Mier.
Karin, het Ingewand.
Karpous, Water-meloen.
Kaſſab, Slacht-huis.
Kaſſavet, verdrukking, benaeuwtheit.
Kas, een Ganze.
Kaſik, een Lepel.
Katir of *Kati*, een hoop Beeſten, een drift.
Kav of *kaf*, Tontel, Zwillig.
Kefil, een Borg.
Kjaghit, Papier.
Kjamil of *Kemâl*, volmaekt.
Kjeſciſc, die zich afzonderd, alleen woont; een Monnik.
Kjefen, het Dood-kleed.
Kjerpids, gebakken ſteenen.
Kjeremit, Pannen Teegelen.
Kjeli, Vaten.
Kjertik, rimpelen, ook ſproeten in 't aengezicht.
Kjem, te weinig.
Kjedi, een Katte.
Kjerpe, een Slang.
Kjeik, een Hart.
Kjemnoun, zorgvuldig.
Kjerewis of *Kijnas*, word gebruikt voor Kars, en voor Water-kars.
Kjisè, een zak.
Kjilè, een Kooren-maet.
Kjim, wie?
Kjiſe, een Beurs.
Kjiſſi, iemand.
Kilberi, komt hier.
Kilids, een Deegen.
Kil, een Haair.
Kimet, waerde.
Kjor, Blind.
Kira, Huur, Huis-huur.
Kirk, veertig.
Kiſſel, Rood.
Kismet, verdeelinge, in deelen.
Kjulli, allen.
Kjurk, Bont.
Kodſog, Fonteine.
Kods, een Ram: 't is buiten gebruik het Schaep te noemen *kods kari*, 't Wyf van den Ram.
Koin, een Schaep; men zegt *kojun*.
Kojou, een Put.
Koirouk, de Staert.
Komads, aert van ſtoffe, Zyde en Bombazyn.
Kondous, een Bever.
Kôs, Okker-noot.
Koul, een Knecht, een Slaef.
Kourou, droog.
Kourma, een Dadel-vrucht.
Kourt, een Hout-worm, ook een Wolf.
Kourbaga, Havik.
Kouſciak, Gordel, Riem.
Kous, een Vogel.
Kouslouk, het tweede deel van den dag, de tyd tuſſchen den op gang der Zonne en middag.
Kouſou, een Lammeken.
Kouti, een Doos, Bus, Doosjen.
Kuſtanc, den Regen-boog, rootheit van de Lucht.

L.

Lale, Lelie.
Lal, een Paerl, maer ook een Smaragdus.
Laſim, 't is noodig.
Legèn of *lejen*, een Hand-bekken.
Lehliler, Poolen, een Pool.
Lelek, Oyevaer.
Leskjer of *ſurlemek*, het Leger voeren.
Ligiam, een Toom.
Lule, een Tabaks-pyp, ook een kraentje.

M.

Maek, Man-kop.
Maghrib, het Weſten.
Mahrema, Hand-doek.
Maimoen, een Aep.
Maj, Water.
Makas, een Schaer.
Man of *Ciendem*, Boſch-paerd.
Maras, Ziekte.
Matzi, een Kat.
Mekjes, veracht.
Memlekjet, een Koninkryk.
Mendal, het hout Aloë.
Merdebaen, een Ladder.
Merheba, vaert wel.
Mesrik, het Ooſten.
Miltik, ontmoetingen, verdedigingen.
Misàn, een Schael daer men iets in weegt.
Misk, Muskus.
Mom, Smeer, een Kaers: *balmom*, Was.
Mordar, alderlei onreinigheit.
Moumia, Mumie.
Mouſa, Moſes.
Muharrem, na de Arabiſche ſtyl, de eerſte Maend.
Muhir, een Zegel-ring of Wapen.
Murekjeb, Inkt.

N.

Nahak, die geen waerheit heeft.
Nai, Speel-fluit.
Nane, Eeten, Brood.
Nan nemek, Brood en Zout, oneigentlijk belofte.
Napht, het kruid Naphta.
Neden uturu, om wat oorzaek?
Neder, wat is 't?
Neeilerzin, *Neiſlaſen*, of *Neiſlerſen*, wat doet gy?
Nehajet, het einde, de bepaling.
Nehek, een Rupze.
Nizium, waerom?
Nougajè, nieuwe vlammen, of eigentlijk negen vlammen, een zoort van Zwaerden.

O.

Ok, een Pyl.
On, Tien.
Onoutma, vergeet niet.
Ot, Vuur.

P.

Pialè, een Drink-vat.
Phola, komt van daer.

R.

Rab, Heere, God.
Rachmet, Barmhertigheit.
Rahet, Ruſt, verquikking.
Rahilet, een Laſt-beeſt.
Rahman, Barmhertig.
Raki, Brandewyn.
Rameſan aï, de Maend Rameſan, de negende in rang, op welk zy de groote Vaſten houden.
Regieb aï, de Maend Regieb, de zevende in rang.

S.

Sabburlik, lankmoedigheit.
Saboun, Zeep.
Sagri, Segryn Leer.
Sai aktgai, teld Geld.
Saiſis, ontelbaer.
Salih, een die vroom, goedertieren, vreedzaem is.
Samour, Zabel-bond.
Sanduk, een Kiſt of Koffer.
Sarar, ſchade, nadeel, verlies.
Sarik, een Tulband.
Sarumſak, Look.
Saz, een Moeras.
Scekjer, Zuiker.
Scemdal, een Kandelaer.
Scem, een Kaers.
Sciaban, de achſte Maend.
Scialghan, een Raep.
Sciſſe, Glaze Koppen.
Scukjer, dankzegging, God zy gedankt.
Sekjerde aſcitatli olour, gezuikerde Spys zal zoet zijn, of word zoet.
Sekis, Acht.
Selamet, Vrede, vrede-wenſch, groetinge.
Selam, Heil.
Semani jok, daer is geen tyd.
Seman deyul, 't is de tyd niet.
Seman dur, 't is de tyd, of daer is de tyd.
Semanler, Tyden.
Semanſis, zonder Tyd.
Semis, Vet.
Sengil, magtig.
Sen, Gy: *Seni*, U.
Serân, haeſten.
Serdegi of *ſerdelou*, geelachtig, geele verwe.
Sermaja, Have of Goed, dat iemand heeft om te handelen.
Seude, magtig, uitmuntende.
Sevèrrum, ik beminne.
Seumeſſum, ik beminne niet.
Siaſet, gebied, geweldige heerſchappy en onderwerping.
Sigir, een Koey.
Sijafet, Gaſt-mael.
Sijan, ongeluk, droefheit, ſmerte.
Silâh, Wapenen.
Simourg of *anka*, een Gryp-vogel.
Sirdgiè, Glas.
Sirge, Verçierzelen.
Sirma, fijn Goud of Zilver-draed.
Sirwa, Gomme.
Sòr, ongerechtigheit, bedriegerye.
Souret, een Beeltenis, afbeelding.
Sſadâf, Schelpen.
Sſadik, volmaekt, oprecht, waerachtig.
Sſagir, Doof.
Sſaman, Stroo, Voeder.
Sſatir, een regel.
Sſighir, Een Os.
Sſogan, Uyen.
Stmah, het Paradys.
Suha, Pompoenen, ook een aert van Kawourden.
Sula, Haver.
Suleh, Vrede, bevrediging.
Surunour, men ſleept, of men trekt.
Su, Water.

T.

Taälim of *alim*, een Geleerde.
Tabe of *thawe*, een Fruit-pan.
Tai, een Hinde of Veulen.
Talak, eiſch, beede.
Tamám, Volmaekt, geheel.
Tarak, een Kam.

Ta-

Digitized by Google

Tari, Milie.
Tart, weegt.
Tathlidur, het is zoet.
Tauſcian, een Haes.
Tekje, een ſteunzel.
Telik, een gat.
Temir, Yzer.
Tesbih, gemeenlijk Pater-noſter, een keten Coralen.
Tgiamour, Modder.
Tgialdum, ik heb getracht, of gearbeid.
Tgicarrurum, ik zal 't uit brengen, of uit dryven.
Tgiiplæk, naekt, ongekleed.
Tgindæni, gerechtig.
Tgindælâb, waerlijk, oprecht.
Tgindur, oprechtelijk.
Tginlik, oprechtigheit.
Tginnæedur, is 't recht?
Thabæk, een Kom of Schotel.
Thabe, een Zegel-ring.
Thabëet, Nature.
Thabib, Genees-meeſter.
Thagan, Yzere Treeft.
Thai, een Veulen van een Paerd.
Thalaber, verzoeken, begeeren.
Thalab, eiſch, begeerte, verzoek.
Thali, geluk.
Thalkan of *dalkan*, zeker Spys der Tartaren.
Thamak, het verhemelte van de mond.
Thambour, Rinkel-trom.
Thambourler, Rinkel-trommen.
Thäouk, een Henne.
Thapar, hy heeft aengebeden, of bid aen.
Thaparmeſin, zult gy aen bidden?
Thaptum, ik heb aengebeden, Godsdienſtige eere bewezen.
Thapturusmeſin, zult gy hem doen aenbidden.
Tharakler, Kammen.
Thari, die weg werpt, verwerpt, verſpilt:
Thartum, verworpen, veracht.
Thari of *dari*, een Zaed tuſſchen Geers en Linzen.
Thart, gewichte, de zwaerte.
Thart al, weegt en neemt.
Thàs, een Steen.
Thatar, Tartaer.
Thirnak, Nagel.
Thirnakler, Nagels.
Thojak of *Thajak*, klaeuwen van Paerd of Oſſe.
Thoparrum, ik bidde aen.
Thourna of *thorna*, een Reiger.
Thoprak, Hof-aerde.
Thurnakler, Nagels.
Tilkje of *Ulci*, een Vos.
Tiue, een Kameel.
Tojume, een Knoop van een Kleed.
Tukjeruk, ſpeekzel.

V.

Verdum, ik hebbe gegeven.
Vermedum, ik hebbe niet gegeven.
Verruzum, ik geve of zal geven.
Villajet, Landſchap of Provincie.
Villajetler, Landſchappen.
Vilurſin, gy zult ſterven.
Vmer, levens tyd.
Vtman, Brood.
Vyl, ſterft.

W.

War, gaet.
Wardur, het is daer.
Warmedur, is het daer?
Warmak, gaen, komen, tegenwoordig zijn.
Wardum, ik heb daer geweeſt.
Warmadum, ik heb daer niet geweeſt.
Warrarmam, ik zoude daer niet gaen.
Warrallum of *waeräik*, laet ons gaen.
Warrurmeſin, zult gy gaen, of daer komen?
Warrumis, wy zullen gaen, of komen.
Warrurum, ik zal gaen.
Warmaſſum, ik zal niet gaen.
Waroul, een Ton, Vat.

Bou dari dunja bir muſſaphir Chandur
Juz jaragin Kilmajan o bir divandur.

Dat is:

Deze Waereld is een Herberg der Reizigers;
Hy is dwaes die zich van Reis-tuig niet voorziet.

Volgt eenig bericht op het Crims Tartarye, genomen uit den Franſchen Landbeſchryver *de la Croix*.

De Chans van dit Tartarye, dryven hun afkomen te hebben van *Gingis* of *Cingis Chan*, of ſchoon andere willen, dat zy van Turkſche afkomſt zijn. En alhoewel zy Schatbaer aen de *Poorte* zijn, zoo worden zy evenwel daer van als Koningen erkent, en met dien Tytel geëert, wanneer den Grooten Heer aen hen ſchryft. Zy doen Geld ſlaen, tot een merk-teken van hunne Opper-hoofdigheit: en men bid God opentlijk voor hen, en voor hunne Zielen, in alle de Moskeen van hun Koninkryk.

Deze Volken woonden eertyds buiten de *Crim*: en hunne oude Steden waren *Dert Capiak*, *Cara Crim*, *Ertek*, *Serkiuk*, *Azak*, *Hagiturhan*, en *Ezderhan* genaemt, die door *Timurlenk* verdelgt zijn, wanneer hy tegen *Tacatmis* oorloogden.

Wan-

Wanneer Konink *Hagi Cherai*, geene meerder veiligheit in woon-ſteden, die langs de Riviere *Tanais* waren, vond, bragt hy zijnen Zetel na *Crim* over, en deed een Kaſteel bouwen, en het zelve *Precope* noemen, waer na de Precopiſche Tarters genoemt zijn.

Dees Konink verkocht het ganſche hangend Eiland, waer van hy Meeſter was, aen die geenen, die zich aldaer wilden met de woon ter neer zetten, en tot noch toe behouden zy den eigendom van het bekomen bezit, door hunne Voor-ouderen verworven en bekomen.

Men heeft op dit half Eiland van *Precope* vier Veſtingen, als *Our*, *Ghioſleu*, *Rebat*, en *Yeut*; en vier Steden, als *Baccheſarai*, *Aknetſi*, *Chniciuk*, en *Karaſu*, honderd en dertig kleine Dorpen, die buiten de Heerſchappye van den Chan zijn. De Zee-havens zijn *Caffa*, *Baleuklava*, en *Gugeuſlevi*, die aen den Grooten Heer behooren.

Hagi Cherai had twaelf Zoonen, die, zijnde noch jong, ten tyde van zijn overlijden, een groote verwerring in het Ryk maekten; die door de zucht vermeerderd wierd, de welke veele van hun Namagen hadden, om, tot hen nadeel te Heerſchen.

De Turkſche Keizer *Mehemet*, of *Mahomet de Tweede*, kocht, om zijn voordeel, door de wanorde van deze Volken te zoeken, de Stad *Caffa* van de Genuezen, en zond zijnen Grooten Vizier, *Ghedik Ahmet Pacha*, met een ſterk krygs-leger, om zich meeſter van het Land te maken.

Maer om deze krakeelen te doen ophouden, beſloten zy met malkanderen, *Menchiulli Cherai* op den Troon te ſtellen.

Deze Prins, vermoedende, dat d'eere, die zijne Broeders hem aendeden, een ſtrik was, die zy op zijn leven hadden geſpannen, en toegelegt, begaf zich, en vertrok by *Menchius*, die in een Griekſche Stad was. Maer wanneer *Ghedik Pacha* die belegerd en ingenomen had, verzekerde hy zich van zijn perzoon, en zond hem gevangen na *Konſtantinopolen*, aen den Grooten Heer.

Deze Keizer onthaelde *Menchiulli Cherai* heel wel; liefkoosde en eerde hem, en hield hem by zich. Wanneer ondertuſſchen de beroerten in de *Crim* geduurig aenhielden, en alle de Princen, Broeders van *Menchiulli*, geſtorven waren, zonden de voornaemſte des Ryks, eenen Gezant, aen Keizer *Mehemet de Tweede*, om hem, hun wettigen Vorſt, weer om te eiſchen.

Menchiulli, zich willende by de goede gunſte, en by de beſcherming van den Ottomanſchen Keizer behouden, verzocht van hem een Standaerd, en een *Toug*, dat is, eene Vaene, of Vaendel van een Paerden-ſtaert, en gaf hem in Gyzeling of Borg, eenige van zijne naeſte Magen, tot teken van zijne onderhoorigheit, en goed verſtand, dat hy met hem wilde onderhouden. Maer deze onderhoorigheit is tot zoo verre gekomen, dat eindelijk de Chans van de *Crim*, heden volkomentlijk den Turkſchen Keizer onderdanig zijn, en deze verbintenis of dit verbond, die in 't begin niet en was, als een zeker ſlag van erkentenis, is in een heerſchende of heerſchachtige magt veranderd; zulks de Ottomanſche Keizer, den Chan, na zijn welgevallen, zet en afzet; latende by hen niet meer als twee van zijn naeſte Magen; waer van d'een *Kalga Sultan* genaemt word, dat is, plaets-bekleeder van den Chan; en d'ander *Nuredin Sultan*. De andere Broeders, als daer eenige zijn, hy een zom van vyf Piſtoletten, des daegs tot hun onderhout geeft, en voegt hen tot inkomſte eenige Dorpen toe; behalven eenige kleine geſchenken, die hy aen hen van tyd tot tyd laet uitreiken, wanneer op prachtige Feeſttyden hulde en manſchap doen.

Het Eiland *Rhodus* is tot een verblijfplaetze van de afgezette Chans geſchikt, die aldaer, op onkoſte van den Grooten Heer, geſpyſt en onderhouden worden; zonder wiens verlof zy uit die eerlijke gevangenis niet mogen gaen.

Wanneer den Grooten Heer oorlog wil aenvangen, doet hy den Chan verwittigen, die zich eertyds aldaer niet bevond, indien den Grooten Heer niet mede te Velde toog; maer hy zond zijne krygs-rotten, onder 't beleit van *Kalga Sultan*, of *Nuredin Sultan*. Maer heden, volgens *de la Croix*, trekt hy met den Grooten Vizier op.

Den Grooten Heer ſchreef, en zond op zijn tyd aen hem den *Kliſche Kaftan*, met een *Hat Cherif*, dat is, Keizerlijk bevel; beneffens een Zabel, ryk van Goud, en bezaeit met Edele Geſteenten, en een Kleed van koſtelijk Pelt-werk, met vier duizend Goude Sekins, of Dukaten: waer van hy deelgenoot, twee andere Princen, en eenige van zijne voornaemſte Bevelhebbers maekte, om hen in hunne uitruſting te hulpe te komen. Daer en boven geeft den Grooten Heer aen den Chan alle Jaren vyf duizend Piaſters, en meer.

De grootſte inkomſte van deze Prins beſtaet in het recht, dat hy van al de Slaven trekt; waer voor de geenen, die hen gevangen genomen hebben, tien Ryksdaelders, hooft voor hooft, betalen.

De Ampten van den *Sultan Kalga*, en die

Digitized by Google

die van den *Sultan Nuredin*, beſtaen eigentlijk in het ſtuk van wapen of krygs-tuig: en de Chan heeft zijn Grooten Vizier, die alle zijne zaken gade ſlaet, en hem daer van rekening doet. Hy volgt den Chan in het Veld-leger.

De verblijf-plaets van den Chan, is meeſttyds te *Bachaſarai*, dat een groote onbemuurde Stad is; waer van de Huizen byna gebouwt zijn, als die van *Konſtantinopolen*, maer noch veel ſlechter. Daer ſtaet een oud Kaſteel, ganſch verdelgt.

De gewoonelijke Lijf-wacht van den Chan van dit Tartarye, beſtaet niet uit zijne Onderdanen, maer uit Tarkuſche Zoldaten, en beloopt omtrent ten getale van vier honderd mannen, die uit de krygsbezetting des Kaſteels van *Precope* genomen worden. De reden nu, waerom geene Tarters het Kaſteel bewaren, is, dewyl ze niet zoo bequaem zijn, om in beſloote plaetzen, noch te voet te vechten.

De Chan eet gewoonelijk alleen, en by wyle met den *Mouſti* van *Caffa*: en wanneer de *Poorte* aen hem een perzoon van Aenzien zend, dien doet hy aen zijnen Tafel over hem zitten.

De *Kalga* noch *Nuredin Sultan*, eeten nooit by hem aen Tafel: desgelijks zijne Zuſters niet.

Hy huuwelijkt haer gewoonelijk aen eenige *Sanggaks Beigs*, Gezag- en Bevel-hebbers in zijne Heerſchappye uit, die van Koninklijken Bloede zijn geſprooten: waer van de Heerſchappyen Erffelijk zijn. En al hoewel de Chan daer toe geene andere als wettelijke Erfgenamen mag noemen, zoo verzoeken zy nochtans zijne bewilliging daer over. Zoodanige Heerſchappyen zijn veel op het half Eiland van de *Crim*.

De plaetze, daer de Chan gehoor verleent, is niet zeer prachtig uitgeſtreken. Het is een Kamer, behangen met kleden, van Zyde of van Brokaed, of met Perſiaenſche Tapyten; in de welke een Voet-tapyt is gelegt.

Zijn Troon, dien zy *Kiornes* noemen, is als een Preek-ſtoel, bedekt van koſtelijke ſtoffe: met twee kuſſens, die, zijnde geſteld ter wederzyde, een hoek maken, daer de Chan of Konink zit.

Wanneer de *Kalga* of de *Nuredin Sultan* by hem ter gehoor komen, hoewel die zeer dikwils zijne Broeders zijn, zoo ſmyten zy hunne bonte mutzen op de Aerde; want zy dragen geen Tulbanden, en treden achterwaerts, na zijn kleed gekuſt te hebben; en blijven over eind ſtaen, zoolang het den Konink belieft, die hen een kuſſen doet brengen, en een dek-kleed, wanneer hy wil, dat zy zullen gaen zitten.

Deze Tarters zijn boven maten plomp, en beeſtachtig; maer zijn zeer aen de bevelen van hun Konink onderworpen.

Niet alleenlijk gehoorzamen hem de gene die op het half Eiland woonen, maer ook eenige der Nagaiſche Tarters, die met hunne omzwervende Hutten, langs de Riviere *Tanais* hun verblijf hebben. Zy zijn omtrent vier duizend Huisgezinnen ſterk.

Zy hebben Huizen van wit hout, ſtaende op vier raderen, die door Oſſen voortgetrokken worden, werwaerts het hen gelieft.

Deze Nagaiſche Tarters verzellen den Chan in den oorlog, en worden door hunne byzondere Hopluiden geboden. Zy geven aen hem evenwel deel van hunne roof, als zijne Onderzaten, die in de *Crim* zelve woonen; en betalen aen hem het recht van *Sougas*, dat is, het recht van de Slaven die zy gevangen krygen.

Indien zy eenig misnoegen van den Chan ontfangen, of tegen hem opſtaen, zoo vertrekken zy met hunne wooningen op de Landen van hunne Tzaerſche Majeſteiten. Na dat zy vrede hebben gemaekt, of hun verdrag geſloten, komen zy weder op hun oude woonſteden.

De *Sultans Kalga*, en *Nuredin*, verblijven ſteeds niet ten Hove van den Chan, maer hebben hunne byzondere verblijf-plaetzen, vier of vyf uuren van den weg der Stad *Bacchaſarai* afgelegen; d'een te *Akmetſit*, en d'ander in een Dorp.

Zy hebben hunne byzondere krygs-benden, elk van tien of twaelf duizend mannen.

Hebben ook hunne Viziers, Schat-meeſters, en Rechters, die over hunne Benden het recht van leven of dood, zonder den Chan daer in behoeven te kennen, uitſpreken.

Wanneer de Tarters ten oorlog trekken, dan zeit de Chan de vergader-plaetze aen. De *Sultans* begeven zich derwaerts met hunne Benden; als ook de *Mirzay*, of *Murſaes*, en byzondere Hopluiden, die de Benden van den Chan geleiden, welke alleen met zijne Lijf-wacht komt. In het treden uit *Perecop*, rechten zy hun Veld-leger op. Midlerwyle hun Leger in de rang voorttrekt, dan zwerven zy hier en daer op hunne Paerden omher; en begeven zich by wylen vier of vyf dagen reizens van daer, om te rooven, en Slaven te maken.

De Ruitery is boven maten vlug en licht, leit in korten tyd veel wegs af. De Ruiters voeren geene andere wapenen, als Zabel, Boog en Pyl. Ieder Ruiter hout veel

Digitized by Google

Paerden: en wanneer een Paerd niet kan volgen, of geenen dienſt meer doen, dan dooden zy het, en eeten het vleeſch. Zy houden ook veele Paerden, om de Melk daer van te nuttigen.

Zy vechten zonder order; en by aldien zy den vyand in den derden aenval niet ter neer vellen, dan nemen zy de wyk. Wanneer zy te rug gedreven, en gedwongen worden den voet te ſlaken, dan ſchieten zy de Pylen van achteren over de ſchouwderen in het vluchten. En by aldien zy van te naby vervolgt worden, dan werpen zy al het geen hen belemmert, weg; ja zelfs de Zadels der Paerden, om met meerder vlugheit te ryden.

Zekere naby gelegene Cirkaſſche *Beigs*, of Vorſten, zenden, tot erkentenis van hun goed verſtand, van tyd tot tyd, zoo wel aen de Chan als aen de *Sultans* in de *Crim*, Vrouwen tot een geſchenk, en ook krygs-benden, wanneer hy die, tot vergrooting van zijn krygs-leger, van nooden heeft.

De Chan zend, om van zijne zyde zijn groot betrouwen op deze *Beigs* te toonen, zomtyds een van zijnen Zoonen, ter opvoeding by hen, welke dan aen deze *Beigs* den naem van gewaende Vaders geeft, en vergeld hunne dienſten met eenig aenzienlijk Ampt, wanneer op den Troon gekomen zy.

Men houd, dat de Chans van de *Crim* wettige Erfgenamen van het Turkſche Ryk zijn, by mangel van Ottomanniſchen ſtam.

Hierom handelen den Grooten Heer en de Chan, wanneer zy malkanderen ontmoeten, zich als Broeders, en byna gelijkelijk. En dewyl deze byeenkomſte niet geſchied, als in het Veld-leger, zoo zend den Grooten Heer zeer verre buiten zijne Tenten voor dezen Prins eene of twee *Baſſaes*, met hunne Benden, die hem verzelſchappen tot aen de Tente van hem Grooten Heer; alwaer hy den Grooten Vizier in het voor-hooft van al de andere vind, die den Chan in het neerſtygen van den Paerde onder d'armen neemt, en geleid hem tot dicht by den Troon van den Keizer, die zich opheft of opſtaet, en drie treden voort gaet, om de groetenis van den Chan te ontfangen; maer ten aenzien van zijne achtbaerheit en gezag, vermag den Chan zich niet zonder toelating ter neder te zetten, of voor dat den Keizer tot hem zeit: *Broeder gaet zitten.* De Chan den Zetel een weinig te rug trekkende, om niet al te na by den Keizer te zijn, gehoorzaemt het bevel des Keizers: daer na brengt men hem een Goud-lakens kleed; en de Vizier hangt hem een Zabel, ryk van Goud, en bezaeit met Edele Geſteenten, op zy; als ook een Pyl-koker.

In het uitgaen veranderd de Chan van Paerden, en klimt op een van 's Keizers Paerden, dat koſtelijk uitgeſtreken, en hem door den Keizer vereerd word. Dus verre *de la Croix.*

Volgt een ander verhael van de Crimſche Tartaren, zoo ik uit de mond van een Duitſch Heer, die lange in *Rusland* den kryg had gevolgt, en des Crimſchen Lands kundig was, in *Moskou* hebbe aengetekent.

Deze Tartaren (zegt hy) woonen in 't Land, by de ouden genaemt *Taurica Cherſoneſus*, of het Tauriſche Schier-eiland: en door dien in 't zelve is een oude Stad, *Crim*, of *Crimea* genaemt, heeft het ganſche Land daer van de naem gekregen, en de Tartaren die daer woonen, worden des wegen de Crimſche Tartaren genaemt. Zy worden ook genaemt de Perecopſche Tarters, van de doorgravinge die daer is, op den *Iſthmus*, of den engen ingang van dit Schiereiland *Perecop*, zijnde dat een Slavoonſch woord, betekenende een door-gravinge. Het is een geſterkte gracht, die zy gemaekt hebben tegen den inval van hare vyanden, byzonderlijk de Kalmakken, die geduurig vyandſchap tegen de Crimmen oeffenen.

Taurica, of *Crim*, heeft veel vruchtbare Velden, waer alle aert van Koorn waſt, als ook den Wyn-ſtok, en andere gewaſzen. De Chriſtenen en Jooden bouwen daer het Land: en doen dit mede de Tartaren door hare Slaven. Hare Paerden en Horden van Vee, maken hare rykdommen; als ook de buiten van Menſchen, die ze in hare Veld-tochten maken. Deze verkoopen zy aen de Chriſtene Koop-luiden, en Jooden van *Caffa.*

Als zy met zulke Koopman-ſchappen verzien zijn, neemt den Chan daer van Mannen en Vrouwen die hy wil, en worden d'andere weg gevoerd door de Koopluiden, na *Konſtantinopolen*, *Synope*, *Trebiſonda*, en andere Ooſterſche plaetzen: en noch verder, de ſchoone Poolſche Jonkvrouwen, na *Perſien*, *Indiën*, en andere verre geweſten, tot welluſt van de Grooten, waer ze zeer geacht worden: voor deze Slaven krygen zy, in mangeling van de Chriſtenen en Jooden, Geld, Beeſten, Turkſche Paerden, Wapenen, Stoffen, enz.

Zommige dezer Crimſche Volken hebben Steden, waer ze woonen, en ook Schoolen van Konſten en Wetenſchappen: andere hebben luſt in 't leiden van een Vagebonds leven, in Tenten en Wagens omzwer-

Digitized by Google

zwervende, zich weinig begevende tot de Landbouw, maer zijn meeſt genegen tot de Jacht, Viſſchery, en Roovery.

De Stad *Crim* toont, dat ze wel eer zoo groot in den omgang is geweeſt als *Keulen*.

Backſarai, of *Bacchaſarai*, is de gewoonlijke zit plaets van den Chan.

De Stad *Caffa* is onder de Turken, en wierd eertyds genaemt *Theodoſia*, van den Keizer *Theodoſius*; en is voor twee honderd Jaren een Volk-planting van die van *Genua* geweeſt.

Dit Schier-eiland hebben de Tartaren eerſt beginnen te bezitten, omtrent vier honderd en zeſtig Jaren geleden, als, in de Jaren twaelf honderd twintig, twaelf honderd dertig, en twaelf honderd veertig; wanneer zy de Poloutzen ('t geen toenmaels een Volk was, omtrent, en in dat Schier-eiland woonachtig) hebben verdreven, en op zoodanige wyze uitgeroeit, dat niet meer dan de name daer van overig is.

Caffa is altyd noch gebleven onder de magt van de Genuezen, tot dat de Turken *Konſtantinopolen* veroverden, en zoo is het tot heden onder den Turk.

Het Schier-eiland *Taurica*, of *Crim*, heeft de lengte van vyftig mylen, en is breet, dertig in veele plaetzen, in andere weiniger. Den *Iſthmus*, of enge Hals, heeft een halve myl.

Coſloof is in bezit van den Chan, gelegen aen de Zwarte Zee. De plaetzen die den Turk daer in heeft, zijn *Baluclava*, *Ingermeen*, en *Mancap*. De voornaemſte Stad op dit Schier-eiland, is *Caffa*, alwaer eertyds een groote Handel was, doch nu vervallen. 't Meeſte deel van de Inwoonders zijn Chriſtenen, Grieken, Italianen, een overblijfzel van de geſlachten der Genuezers, Armeniers, Jooden, Turken, en Tartaren. Daer zijn acht en veertig Kerken, Griekſche, Armeniſche, Latynſche of Roomſche.

Hare Veld-tochten gaen alle te Paerd, zonder eenig Voet-volk, en dat met zulken gezwindheit, dat ze eens quamen met een Leger van tachentig duizend mannen uit deze geweſten, tot *Canatoop*, meer als honderd vyftig myl weegs, in elf dagen (als boven reets is gezegt.) Zy nemen kleine moeite om voorraed van Spys mede te voeren, waer toe hun de Paerden dienen. De Paerden, die noch te jong zijn om te vechten, en ook wel de geene, die op de reize geſtorven zijn, worden geſlacht; en als ze gelegentheit hebben, om 't vleeſch te konnen kooken, of braden, nemen zy die waer; doch behelpen haer ook wel met een ſlechtere toebereiding van 't vleeſch: want opzittende, legt een iegelijk een ſtuk op des Paerds rugge, onder zijn Zadel; dat dan op haer wys kookt, en murw word; en zoo ſtrekt hun het zweet der Paerden voor een zauze tot haer vleeſch: en honger onder weegs aenkomende, hebben zy haer gerecht gereed. Geen Rivier is zoo ſnel, die haer veel in haren togt zal ophouden: de klederen op het Paerd gebonden, en de Man aen den ſtaert vaſt houdende, gaet de water-togt by hen braef voort: een Man neemt wel twee Paerden tot zijn dienſt, die met de Toom aen malkanderen gekoppelt zijn.

Zy weten ook Worſten te maken van Paerde-vleeſch, die hare lekkernyen zijn: een Paerd geſlacht hebbende, nemen zy een darm, en die met een loſſe hand geſpoelt hebbende, vullen zy ze vol met grof gehakt vleeſch, dat zonder zout gedroogt word. Men kan denken, dat deze Worſten wel een vuile en garſtige reuk over zich hebben; doch dat is by hun al zoo heerlijk, als de reuk van een witte Lelye en Roos.

Hare Wapenen zijn Zabel, Boog, en Pyl, twintig, min of meer, in't getal. Zy maken zelfs hare Bogen van paerds-zenuwen; de kooker van het paerde-vel: hare zweepen zijn zoo konſtig gevlochten, dat het by anderen on-nadoenlijk is.

In hare togten hebben zy een vuurſlag by zich, om vuur te maken, en een Zonnen-quadrant, die haren weg-wyzer is in de Steep, dat is, in de woeſte ongebaende Velden, waer een Zee van hoog gewaſſen Gras is, zonder geboomte. Hare Paerden worden genaemt *Bachmatten*, zy hebben magere en lange ſtaerten; doch zijn gezwind en ſterk, en zullen een ſtreek van een dag doen, bykans, zonder ophouden: als in de Winter de Aerde met Sneeuw bedekt is, en zy op de reize zijn, leven zy van 't geen onder de Sneeuw is, of van takken en ſpruiten van Boomen.

De Crimſche Tarters zijn bykans van gezicht als de Kalmakken: hebben platte breede gezichten, geelachtige verwe, korte halzen, kleine ooge, onderzet en ſterk van lichaem, gemeenlijk zwarte gekrulde haairen, weinig baerds; en zulke, die men lichtelijk van de Chriſtenen onderkennen kan.

Zy worden van jongs op tot allen arbeid verhart. De Moeders baden hare Kinders bykans alle dagen in 't water, waer in zout geſmolten is, om haer lichaem ſterk en ondoorboorlijk tegen de Lucht te maken. Van hare jonkheit af, worden zy in't Boogſchieten geoeffent.

Hare klederen zijn Schaeps-vellen: de

voornaemſte hebben klederen van veel-verwige Stoffen en Lakenen. Hebben Lywaet van Kattoen.

Hare Tale is in de grond de zelve met de Turken; doch met zoo grooten onderſcheid, als daer is tuſſchen de Hoog- en Nederduitſche Tale; zoo dat ze malkanderen verſtaen konnen; zoo als aen de Naem en Woorden-lijſt boven gebragt, kan worden gezien.

Zy zijn Mahometanen van Godsdienſt, en hebben de Beſnydenis. Wyn drinkenze zelden of niet: het gemeene Volk Water: de voorname Merrye-melk, en Brandewyn. Eeten Schapen-vleeſch, Geiten-vleeſch, en Gevogelte; maer houden't Paerde-vleeſch voor het beſte voedzel, om den Menſche kracht en ſterkte te geven. Zwynen-vleeſch eeten zy niet. Zy zijn in drank zober en nuchteren. Zy hebben een Vaſten omtrent Paeſſchen, van den eenen nieuwen Maen tot den anderen: vaſten den ganſchen dag, maer de Zonne onder zijnde, eeten zy als Varkens; ja ſtaen ter midder-nacht op, om haren buik den ballaſt te geven, tegen den volgenden dag. Bidden haren God viermael des daegs: als ze hare oogen des morgens op doen, zeggen zy, help God; en zoo ook, als zy haer gewaſſchen hebben. Op de reize gaende, eer ze te Paerde ſtygen, ſlaen ze met de hand op de Zadel, en zeggen, God geve geluk: t'huis gekomen, en aftredende, ſlaen ze weder met de hand op de Zadel, en zeggen, dank hebbe God.

Hoewel zy de grootſte Roovers van de Waereld zijn, tegen de Chriſtenen, want zy houden ze voor afſchouwelijk, en meenen, dat zy God daer mede dienſt doen; zoo zijn ze doch rechtvaerdig onder malkanderen: dronkenſchap, doodſlag, dievery, en overſpel, word by hen geſtraft. Zy en dragen te huis zijnde, geen wapenen: en't geen aenmerkelijk is, zy zijn vaſthoudende van haer woord.

Haer Heer is de Chan: heeft magt om een Navolger aen te wyzen, 't zy Zoon of Broeder, die echter van de *Poorte* moet beveſtigt worden. De Edelen zijn *Murſaes* geheten. Zy konnen op de been brengen, als ze alle hare Zoonen te zamen brengen, wel twee honderd duizend Mannen, alle te Paerd. Hare grootſte en magtigſte vyanden zijn de Moskoviten. Vechten met hoopen van drie of vier duizend vechters. Hare Pylen konnen toereiken tot honderd treden.

Hare gevangenen verkoopen ze meeſt; doch eenige houden zy, om haer Schapen en Horden te hoeden, en om de Aerde te bouwen: zy onthalen die als haer zelven.

Hare krygs-order is zonder rang: met groote hoopen by malkanderen rydende, doen ze hare aenvallen; en als ze met grof en hand-geſchut begroet worden, ſtuiven ze als een zwerm, weder tot een andere kant. Maer zomtyds ſchynt het, als of zy vertrekken wilden, en ſcheiden zoo geveinsdelijk van den anderen, gaende verſcheiden wegen; doch als ze een weg van eenige mylen rondsom gedaen hebben, de vyanden meenende, dat zy vertrokken zijn, komen zy weder ter plaetze die zy gezamentlijk beſteld hadden, en vallen alzoo met haer ganſche magt den vyand op den hals.

Haer voornaemſte buit is Menſchen, byzonderlijk jong volk, die zy tederlijk bewaren, om geld daer van te maken. Slaen niet gaerne hare vyanden dood, zoo zy't ontgaen konnen, maer nemen die liever, om voorgaende reden, gevangen. Daerom zy ook ſtrikken mede voeren, die ze behendelijk den Ruiter om den hals ſmyten, en trekken hem zoo van't Paerd af. Indien de Ruiter zoo gaeuw niet en is, met zijn Piſtool, om den Vogel-vanger neer te ſchieten, en zich zoo te redden, moet hy mede wandelen. Een van hare krygs-treken is, den vyand in te lokken, en hem dan te omcingelen en te verſlaen. Dus verre gemelte verhael.

De uiterſte ſterkte van hunne Tzaerſche Majeſteiten, tegen de Crimſche Tartaren, voor weinige Jaren opgebouwt, is genaemt *Samarra*, deze plaets word meer en meer verſterkt. De Zoldaten vinden aldaer een piek diep onder d'Aerde, beenen van Menſchen, die wel eens zoo groot en zwaer zijn, als van andere Luiden, en de hoofden, na gelang, plat van voor-hooft, gelijk als of ze geene neuzen gehad hadden, of dat die zelve aen haer aengezicht ingebogen geweeſt waren. Men oordeeld, dat in die geweſten, voor oude tyden, ſterke Menſchen als Reuzen gewoont hebben, die tegens hare Nabuuren oorlog voerden, en aldaer begraven zijn. Want rondsom, en omtrent die plaetzen vind men op het gebergte en de hoogtens, groote Beelden, van gemeene ſteen gemaekt, verbeeldende ſterke, en aenzienelijke perzonen, als Reuzen, hebbende Zwaerden in haer handen; doch niet na de konſt gemaekt.

De Rivier en het Kaſteel Samara of Samarra, ſchynen haren oorſpronk van Sarmatia te hebben, zoo als de Landſtreken in oude tyden, aldaer benaemt wierden.

Den Predikant *Franke*, in zijn leven vermaerd God-geleerde, die lange Jaren den Hervormden Predik-dienſt tot *Smirna* had waergenomen, heeft my verhaelt, hoe hy aldaer van *Tunis* overgebragt, verſcheidene groote Menſchen beenen, als Schinkels, Schouwerbladen, Rug-graden, en Bekkeneels heeft gezien, welke in *Afrika* van onder de Aerde opgegraven zijn geweeſt, zoo als my zekeren *J. Reiſſelman*, die lange als Slaef tot *Tunis* heeft gewoont, insge-

Digitized by Google

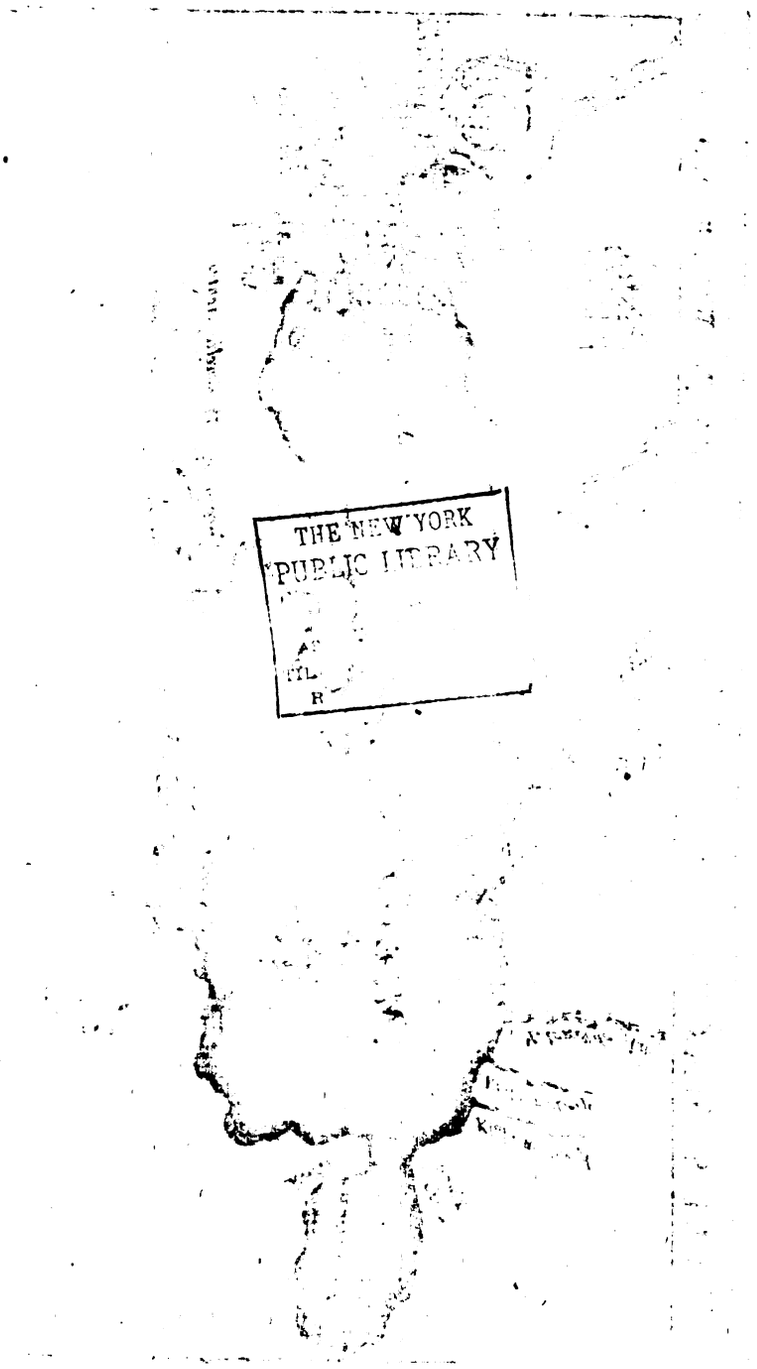
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

PALUS MÆOTIS, in kaart gebragt door N. Witsen. MDCXC.

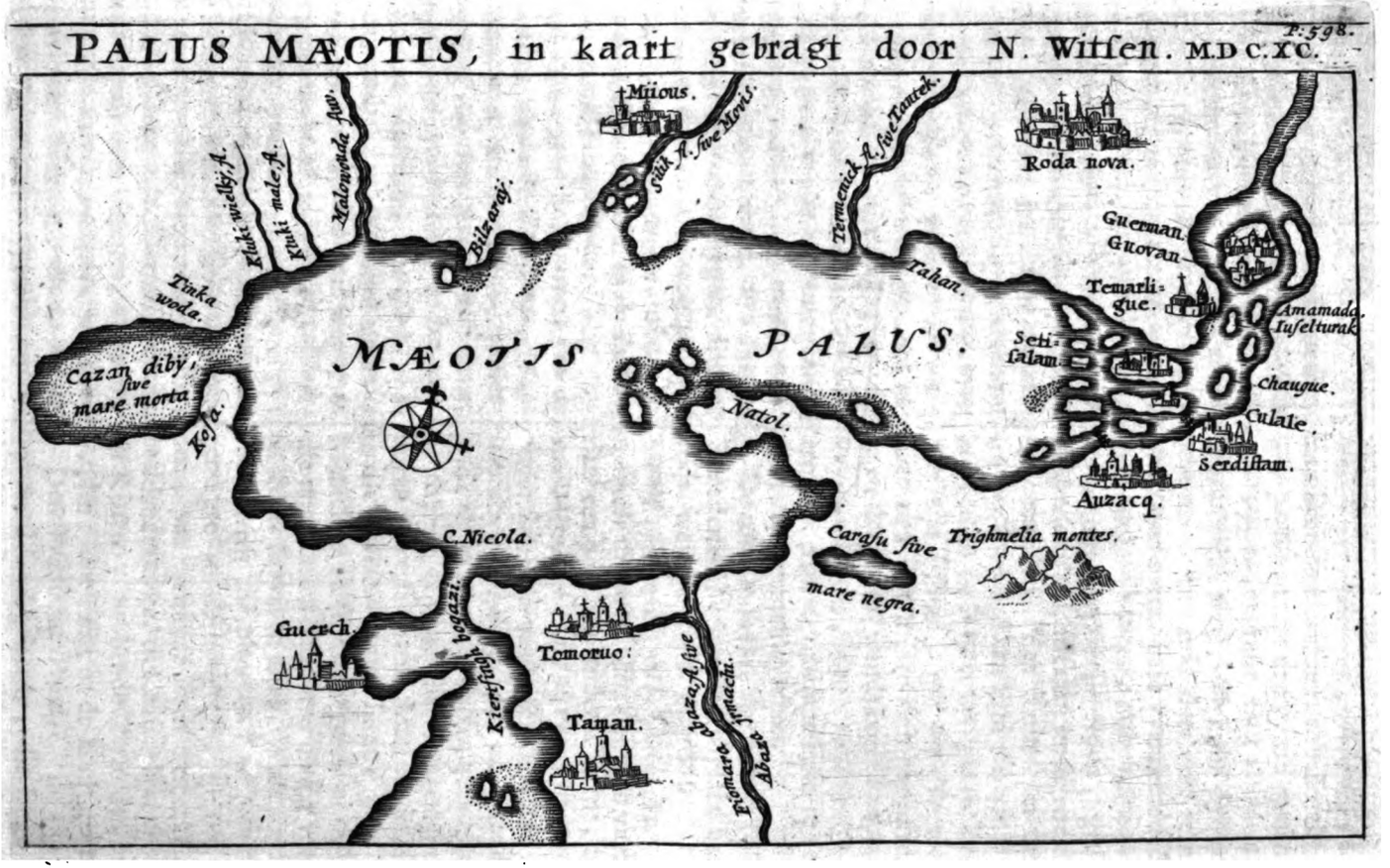

Digitized by Google

insgelijks heeft gezegt, dat hy zeer groote Menschen geraemte, uit de Aerde daer omtrent opgedolven, heeft gezien, dies dat men niet en heeft te twyfelen, of in die geweſten hebben zich zeer groote Menſchen, in oude tyden opgehouden.

De Turk zond in den Jare zeventien honderd en drie, een Kapitein Paſcia met het grootſte gedeelte van zijn Zee-magt na de Zwarte Zee, om, terwyl het krygs-volk te Lande, onder 't gezag van den Bevel-hebber tot *Trapezunte*, in *Georgia* ſtond in te breken, om die Volkeren van de Water-kant, te gelijk aen te taſten, en tot gehoorzaemheit te brengen; en ten anderen, om een Kaſteel te bouwen in de mond van de *Palus Meotis*, tuſſchen *Rees* en *Thaman*, en daer mede de Zwarte Zee, voor een gevreeſde inval van de Moskoviters, te bevryden.

Het Crimſche Tartarye is in het Jaer zeſtien honderd negen en tachentig, door een magtig krygs-leger van hunne Tzaerſche Majeſteiten, meer als driemael honderd duizend man ſterk, krachtdadig beſtookt geworden, onder het gelei van den Bevel-hebber *Galitzen*, wezende zijn Leger verdeeld, en dagelijks gelegerd, als in de nevens gaende afbeeldinge kan worden beoogt.

VOLGT
EEN KORTE
BESCHRYVING

Van het Meotiſche Palus, *Moeras of Meir, in de Nabuurſchap van de* Crim *gelegen, zoo door my tot* Konſtantinopolen, *uit de mond van Turkſche Zee-luiden, is doen aentekenen.*

DE Turken en Crimſche Tarters benoemen de engte, by de plaets *Comous* genaemt, daer de *Volga* dicht aen den *Don* of *Tanais* ſtoot, met de naem van *Perecolares.*

In het Meotiſche Meir, of de Vuile Zee, dryft Kroos en onnut gewas, 't geen het water onrein maekt: men vind daer Karper-viſch in overvloed, ook Som, lang acht of tien voet, en Brazem, behalven zeker Viſch, genaemt *Swinia* of *Varken*, lang zes voet, hebbende de bek en 't hooft als een Varkens-ſnuit, met twee lange tanden. In de *Volga* ſtroom valt de Viſch *Beloega*, en *Severoega*, die Sterletten niet ongelijk is, met kleine doorentjes of takjes op de rug.

Het water in het Meotiſche Poel, is drabbig op de minſte ſtorm die 'er waeid.

Het *Palus Meotis*, of Meotiſche Meir, noemen de Turken hedendaegs *Azuck*, of *Azack Degniſi:* word gemaekt door vyf verſcheide Rivieren. De hooft-watering, of grootſte aenvoeringe der zelver wateren, herkomt van den *Tanais*, genaemt by de gemeene Turken *Tenſui*, of Lichaems-water, om dat zy het lichaem van dezen veranderlijken ondiepen *Palus*, met zijne geduurige ſterke afſpoelinge, maekt.

De engte, waer door men uit de Zwarte Zee in de zelve als een ſtraet kan in zeilen, ſtrekt zich Noord-noord-weſt, en Zuid-zuid-ooſt aen. Daer in zeilende, heeft men een Stad met een Vaſtigheit, aen de Ooſtzyde of rechter hand leggende, genaemt, by de Tarters, Turken, en by de Levantynſche Volken, *Taman:* leggende voor de zelve een groote droogte, met eenige kleine Eilanden. Is een, en een vierendeel myl wyt. Doorgaens aen de mond, ter linker hand of Weſtzyde van de zelve ſtraet, genaemt *Azak Bogaſi*, legt een andere Stad, genaemt *Kiertſe*, of *Jertſe*, aen een Inham, voor de Galeyen zeer bequaem.

Aen de Weſtzyde, ten einde van deze *Palus*, of dit Meir, is een droogte, ondieper als de andere, byna beſloten tuſſchen twee Land-hoeken, welke de Turken of Tarters noemen *Caſan Dibi*, dat zoo veel te zeggen is, als de grond van een Ketel; om dat de zelve by haer voor een Gods-wonder word gehouden; of *Mare Morta*, dat is, *Dood-water* te zeggen, voor vaſt geloovende, dat alle kleine vaertuigen, daer in komende, door quaed weder, aenſtonds van een wellend water zouden worden ingezwolgen, 't geen haer de zelve, met geen minder vreeze als ſchrikke, doet ſchouwen.

Op de Noordzyde van deze *Palus*, zijn drie Rivieren, waer van de grootſte of middelſte genaemt is *Mouis*, die boven zich heeft een Kaſteel, *Mejous* genaemt: de andere zijn van weinig achtinge.

De zelve *Palus* ſtrekt zich op het langſte ten Ooſten, alwaer de mond van de Rivier *Tanais* verſcheide Eilanden maekt; aen welkers begin legt de voornaemſte Stad van die ſtreeke, *Auzaq*, of *Azak* geheeten.

Boven de zelve zijn twee Kaſteelen, nieuw gemaekt, genaemt *Serdiſtan*, om de zelve, door wederzydſche ketings op wraken leggende, over den *Tanais*, te beſluiten; waer door de uitvallen van de Kozakken, met hare ſchuiten, verhinderd worden. Dit is geſchreven, eer dat Azak onder hunne Tzaerſche Majeſteiten magt was.

Noch is boven op dezelve Rivier een groot Eiland, rondsom bewatert; alwaer een Stad op ſtaet, genaemt *Querman*, of *Quovan.*

Aen de Zuidzyde van dezen *Palus*, is maer een Rivier, gemeenlijk genaemt *Abaſa Irmaghi*, of *Fiumara Abaſa*: heeft zijne uitwateringe, niet verre van 't begin van de bin-

nenſte mond van de ſtraet; alwaer dicht aen een plaetze legt, genaemt *Tomoreo*. Aen de Noord-ooſt zyde der zelver Rivier, is een Inham, daer niet verre Landwaert in, leit een ſtaende water, genaemt *Carazu*, of *Mare Negra*, dat is, Zwarte Zee, het welke van zijn zelven aen geene deelen uitwateringe heeft.

Ten Noord-weſten der zelver, loopt de hoeke Lands zeer lang toe, genaemt *Nadol*, of *Natolia*. Deze Kuſt is over al zeer ondiep en vuil, voornaem als men dichte by het Land komt.

Deze voornoemde hoek, heeft eenige Eilanden, die byna het middel-punt van den *Palus* vertoonen, die alle zeer ondiep, en grondig zijn.

De *Palus* en kan van geen groote Schepen, of Turkſche Zaiken, om de ondiepten, bevaren worden: alleen van mindere vracht en riem-gewapende Schepen; als Galeyen, en kleine Cimbaren. De Haven, daer de zelve ten Anker komen, voor *Azak*, is wel een halve myl verre van de Stad.

Dit *Palus Meotis*, word by de Turken bevaren op deze navolgende wys.

De Galeyen in 't Voor-jaer van de mond der Zwarte Zee, of den *Boſphorus*, haer na den *Palus* begevende, ſtellen haer ſtreek recht op *Kierp*, dat een Dorp en Haven is, en dit onder 't Land langs, is honderd Italiaenſche mylen verre.

Van daer weder langs de Wal, na *Revel*, zijnde honderd mylen, alwaer een oud en vervallen Kaſteel leit.

Van hier tot *Mayſtra*, honderd mylen, zijnde een oude verwoeſte Stad en Kaſteel.

Van daer verders tot *Sinap*, of *Sinoop*, een Koopryke en groote Stad, bequaem om groote Schepen te bouwen.

Van waer de Galeyen hare ſtreek om de Noord ſtekende, over zetten na *Kiefé*, of *Caffa*, zijnde drie honderd mylen van malkander gelegen. Het is een groote Stad, in *Crims* Tartarye gelegen, met een aenzienelijke vaſtigheit; en word van Tartaren, Chriſtenen, en Jooden bewoont, onder het opzicht van een *Paſcia*, door den Grooten Heer van *Konſtantinopolen* geſtelt.

Van hier vertrekt men na de mond, die in het *Palus Meotis* ingang neemt, gemeenlijk genaemt, *Kiertz Ingh Bogazi*, of de mond van *Kiertz*, tachentig mylen wyder.

Van daer vervolgens, zeilt men voor wind in twee uuren tot voor *Kiertz*.

Tegen over *Kiertz*, het welke op de Tartariſche Kuſt legt, leit de vaſtigheit, genaemt *Taman*: het is tuſſchen beide vyftien mylen wyt; en is de Kuſt van *Taman* zeer vuil, droog, en onbequaem om de zelve in 't opzeilen te gebruiken.

De mond van dezen ſtraet, binnewaerts, of na den *Palus* toe, is drie mylen wyt: wel te verſtaen Italiaenſche.

Op de Weſtelijkſte hoek, binnewaerts, ſtaet een Klooſter, eertyds ter gedachteniſſe van *St. Nicolaes* gebouwt, doch nu verwoeſt en verlaten; alwaer de naem aen dezen hoek noch bewaert heeft de Kaep van *St. Nicola*.

Hier van daen ſteekt men weder Noordelijk over den *Palus*, tot op *Bil Zaray*, een verwoeſte plaetze en Haven, twee honderd mylen ver.

Van hier vaert men na de mond van *Mijous*, een Rivier, en legt achtien mylen op de zelve de verwoeſte vaſtigheit, *Mijous* genaemt.

Van daer gaet men al langs de Wal, tot op den hoek van *Tahan*, alwaer een Rivier uitwatert, genaemt *Tantek*. Hier moeten de Galeyen, als andere vaertuigen, Ankeren op anderhalf vadem water, zeer zoet; en is dit vyftien mylen van de Stad *Azak*, die op de Zuidkant van de Rivier, aen het vaſte Land der Cirkaſſen is gelegen, en niet op een Eiland, als zommige dat zelve believen te doen printen. De Koopman-ſchappen uit de Galeyen, als andere dingen, worden met het heen en weder vaeren van de Boot verricht, die dicht aen den *Tanais*, of *Don*, op zommige plaetzen over de droogte moet getrokken worden. De Zuidzyde, of den Zuidelijken mond der zelver, word eigentlijk genaemt *Don*; de Noorder *Doneez*; dan de mindere uitwateringe van de zelve hebben geene eigene namen.

In de Noordelijke mond, of *Doneez*, leit een Eiland, waer op een ſterke Stad ſtaet, genaemt *Loetin*, of op Tartariſch *Setiſſalan*. Deze Stad is de Hooft-ſtad van alle andere in dit geweſt, en word beſtiert onder het opzicht van een Turſch *Paſcia*: ook overtreft die plaets alle andere, in Koop-handel.

Van *Azak* te rugge keerende van de Zuid-mond van den *Tanais*, na het Weſten van *Azak*, is een Rivier, genaemt *Cabarlik*, die uit de verwoeſte Velden van de Cirkezen of Cirkaſſen afvloeit, wezende dit tien mylen verre.

Van daer vyftig mylen beweſten, is een andere Rivier, genaemt *Bey Souw*.

Van daer Weſtelijker, zeventig mylen, leit de Rivier, genaemt *Jeja*, die mede, gelijk de twee voornoemde, zijn afvloeijinge heeft uit het Cirkaſſen Land.

Van hier noch wat lager, vyftig mylen, ziet men den Berg *Trighmelia*, die men zeer verre zien kan, alzoo het Land van den *Palus* voornoemt, alle zeer ſlecht en effen is.

Van hier honderd mylen Weſtelijker, is

de

de Rivier, genaemt *Ciorna Pretoca*, of *Abaza Irmaghi*.

Van hier tot *Temruck*, is veertig mylen, leggende aen de mond van een Rivier, genaemt *Coelan*: en is deze plaets, onaengezien een vaſtigheit, zeer dikwils het ſtropen der Kozakken, eenige Jaren herwaerts, onderworpen geweeſt: met welke roof deze Kozakken veelmael op de Rivier de *Abazaas* gaen wachten; alwaer dan de gevangene Menſchen en Vee zomtyds worden geloſt, eer men hun vervoert.

Van hier heeft men weinig tyd noodig, om weder in de ſtraet, tegen over *St. Nicola*, te komen.

Van *St. Nicola*, Noord-weſtelijk aen, zeſtig mylen, heeft men de Rivier *Caraſof*, komende uit Tartarye.

Van hier na *Horbatek*, daer een vaſtigheit der Tarters is, om de onverwachte invallen der Roovers te beletten, is tien mylen.

Vervolgens twintig myl wyder is de Rivier, genaemt *Touca*; van waer begint het boven aengeroerde vuile Meir, of *Caſan Dibi*, daer de Turken zoo veel van verhalen; waer in een Eiland is leggende, genaemt *Kuïna*. Op de Noord-hoek, of Kaep, is een droogte, van waer om de Ooſt, de Rivier, genaemt *Borda*, komt af loopen, byna krings gewys; welke een arm is uit de *Niper*, die byna't geheele Land van *Crim* bewatert.

Van *Borda* tot *Bil Zaray*, is tachentig mylen. En dus verre van de vaert op het *Palus Meotis*, of *Meotus*, volgens bericht der Turken, die het zelve kundig zijn.

Donco is een Stedeken, niet wyt van den oorſpronk des Vliets de *Don*, of *Tanais*, gelegen in de Nabuurſchap van de *Crim*. Aen deze plaets worden de goederen geladen, die na *Konſtantinopolen*, *Caffa*, en andere plaetzen in de Zwarte Zee, gevoerd ſtaen te worden, en zulks in de Herfſt, om dat als dan te meerder water in de Rivier is, en zy te beter de vaertuigen dragen kan; want van hier begint zy eerſt vaerbaer te worden.

De Rivier de *Don*, of *Tanais*, is zeer Viſchryk: zijn Oever boven maten vruchtbaer, van lieffelijke Kruiden, Vruchten, en wortels; en het Wild is daer ter wederzyden in grooten overvloed.

Glubokaja is een Stedeken, niet wyd van *Aſof*: welk woord zoo veel betekent als diep.

Kupat, of *Cupa*, is een Rivier, die in het *Meotis* Moeras uitſtort, in de Nabuurſchap van de *Crim*. Omtrent deze Rivier zijn veel Moeraſſchen. Aen des zelfs oorſpronk zijn Volkeren, *Aphgaſi* genaemt: en niet wyt van daer een gebergte, 't geen de Volkeren *Ciki* bewoonen; welke noch onder Turk, noch Tartar ſtaen, maer in 't gebergte zich beſluiten, en beſchutten. Zy zijn Chriſtenen, en gebruiken een Tael na de Slavoniſche hellende. Varen op het Zwarte Meir ter roof.

Sidonamiska is een plaets aen de Zwarte Zee, in het Crimſche Tartarye, daer veel Zout valt.

Als men uit *Moskou* na *Aſof* reiſt, ontmoet men aen de Rivier de *Don* een Steedje, genaemt *Coſtianets*, dat is, gebeente plaets gezegt, daer men onder de aerde verſcheide geraemtens van Oliphanten vind, waer van de plaets de naem draegt; wordende al van ouds ter plaetze verhaelt, dat *Alexander Magnus*, aldaer is geweeſt, en dat deze Oliphanten van zijn Leger zoude zijn geſtorven, of gedood.

Niet verre van *Aſof*, Crimwaerts, heeft hunne Tzaerſche Majeſteiten op zekere plaets, genaemt *Taganrock*, een ſchoone Zee-haven gemaekt: men heeft daer veele Kiſten met gevulde ſteen aen een geklonken, met yzere bouts, doen zinken, en aldaer de grondſlag der Zee-hoofden op gelegt: het Scheeps Voorraet-huis is te Lande, heerlijk en ruim, eener verdieping op gebouwt: Schepen, Galjooten, en Galeyen, leggen zeer geſchikt aldaer in rang by malkander, binnen het in Zee gemaekte muur-werk. Hunne Tzaerſche Majeſteiten bezitten, ter rechter, en ter ſlinker zyde van *Aſof*, (zoo men zegt) zoo veel Lands aldaer, als een runnent Paerd in een etmael af loopen kan.

Men vaert van *Aſof* tot aen *Taganrock*, in de tyd van vier en twintig uuren.

Taganrock legt tegen de Zee aen; aldaer woonden eertyds geen Menſchen, doch nu zijn'er eenige Huis-gezinnen door hunne Tzaerſche Majeſteiten laſt, geplant; en daer word een Haven, door zeker Italiaenſch Meeſter gemaekt.

Aſow, *Aſof*, *Aſoof*, of *Aſſaque*, in de Nabuurſchap van de *Crim*, is de laeſte Stad, aen die zyde van *Europa*; heeft onlangs behoort onder den Turk, doch is zedert van de Moskoviten verovert; gelijk in een Brief aen my, uit het Veld-leger van omtrent die plaets geſchreven, mag blijken als volgt:

Wel Edele Geſtrenge Heer;

Hunne Tzaerſche Majeſteiten hebben niet alleen *Aſof* ingenomen, maer ook de aengrenzende Landſchappen onderdanig gemaekt, als het Landſchap *Luttick*, twee mylen van *Aſof* gelegen, ook de Stad *Coebaen* en andere naeſt by gelegene Steden. De Coebaenſche en de Nagaiſche Tartaren die aen *Coebaen* hebben gelegen, gebruiken nu den *Chaffkal* en *Ajoeka*, om

voor

voor hen, by hunne Tzaerſche Majeſteiten te bidden, ten einde zy in gunſt aengenomen mogten worden, en vergunning om aen de een of andere Vliet zich veilig te mogen neder zetten; waer tegen zy aenbieden, ten dienſte hunner Tzaerſche Majeſteiten, altoos veel duizend krygsluiden gereet te houden; hebbende deze Luiden reets van den *Crim*, en de *Saporotſche Tzercaſſen*, onder *Cosloff* en *Atzacoff*, groote ſchade geleden, enz. Hier langs komen de Kozakken op de Zwarte Zee rooven. De Stad word qualijk by zommige aen de mond van de kleine *Don* gelegt.

In 't Jaer zeſtien honderd zeven en dertig, namen de Donſche Kozakken deze vermaerde Stad in, en maekten al de Turkſche bezetting neder.

Men heeft my gezegt, dat het Buurſchap van *Aſoph* veel Miſt onderworpen is, miſſchien om de nabyheit van het Meotiſche Meir, dat die Miſt ſchielijk komt, en haeſtig weg gaet, doch ongezond is aen den Menſchen.

Het Meotiſche Meir, en byzonder den Inham na de ſterkte *Perecop* ſtrekkende, geeft geen goede reuk van zich, by onſtuimig weder, en wanneer de Wind uit Zee waeit, of als het water geroert word, een quade lucht en ſtank. De Viſſchen die aldaer veel gevangen worden, zijn ongezont tot Spys, ten ware zy bevoorens hart gezouten worden, en zoo een dag of twee bewaert, gelijk de omtrent woonende Menſchen gewoon zijn te doen; en is 't Volk, 't geen na aen de Oever woont, veeltyds mede ziekelijk.

Tot *Aſoph* valt veel ſchoone Marmer.

Daer is zoo veel Karper omtrent *Aſoph*, dat, als de Kinderen in 't water ſpringen, en eeniger maten met de handen ſlaen, de zelve in zoo grooten overvloed tegen de droogte aen, en na de Oevers toe zet, dat met ſtokken, in groote menigte kan dood geſlagen worden.

Hier omtrent zijn ongelooflijk veel dwergen.

Kergeſen is een Volk niet wyd van *Aſoph* gelegen, in de naem Chriſtenen, als de *Aphgaſi*, maer in leven, en kennis, zeer woeſt en plomp.

Volgt eenig naricht, noopende de Rivier de *Don* of *Tanais*, de Stad *Aſoph*, het *Meotiſche Meir*, en de *Zwarte Zee*, begrepen in drie geſchriften aen my van die Oorden toe gezonden, als 't eerſte door iemand, welke een Ruſſche Gezantſchap na *Konſtantinopolen* by gewoont heeft, het geene vertaeld, hier in laſſche: een ander van zekere Zee-beampte, die den Gezant tot buiten het *Meotiſche* Meir heeft begeleid: en van een derde, die op het Schip is geweeſt, dat den Gezant na *Konſtantinopolen* heeft gebragt.

Dit eerſte vertaelt heeft den volgenden zin.

Ik ben uit *Moskou* vertrokken den elfden April, en te *Veronets* gekomen den twintigſten van de zelve Maend; doch van *Veronets* gereiſt, langs de Rivier *Veronets* en den *Tanais*, den eerſte Juny, komende te *Aſoph*, den twintigſten van de zelfde Maend. Van *Aſoph* zijn wy op bevel van zijn Tzaerſche Majeſteit, den zestienden July vertrokken, en door de mond van de *Tanais* gekomen tot de nieuw gebouwde Veſting, en Zee-haven *Taganrok*, eenige mylen verre, hebbende, vermits onſtuimig weder, daer tot den negentiende July moeten ſtil leggen: tot *Taganrog* of *Taganrok*, daer men tot de handkus van zijn Tzaerſche Majeſteit wierd toegelaten, en affcheid kreeg, zetten wy het met een Oorlog-ſchip na de Turkſche ſterkte *Kertz*, daer wy den veertienden Auguſtus aenquamen, tot welke plaets ons zijn Tzaerſche Majeſteits Oorlogsvloot begeleiden: deze beſtond uit tien Schepen, twee Galeyen, twee Galeaſſen, drie Brigantynen, en eenige Jachten, behalven vyf vaertuigen met Kozaks Zeevolk: deze Vloot had tot Bevel-hebber den Heer *Fedor Alexewits Golowin*, Ridder van *Sint Andries*, enz. Met welke Vloot wy het *Meotiſche* Poel over zijn gevaren, met veel gemak, recht toe. Onder *Kertz* hebben wy ons gevoegt met de Turkſche Vloot, daer het gezag over hadde een *Saraskier Baſſa*: deze Vloot beſtond uit vier zware Schepen, en negen Galeyen.

Van *Kertz* ſtaken wy in de Zwarte Zee, op den acht en twintigſte Auguſtus, en wierden gevolgt van vier Turkſche Schepen, maer den *Seraskier* met zijne Galeyen, bleven tot *Kertz*. Op boven gemelte dag, voeren wy voor by *Caffa*; des morgens vroeg zagen wy het gebergte *Ajarum*, in 't Crimſche Land, en dus zeilende tot den dertigſten van Auguſtus, quamen omtrent den Uithoek *Baluklava*, daer een ſterkte is: en dus afſtekende van uit het Crimſche gebergte *Ajenſes* genaemt, zetten wy het recht op *Konſtantinopolen* toe, weg-ſpoedende, zoo wel by nacht als by dag; quamen den tweeden September aen 't gebergte en de ſtranden van *Natolia*, en wel byzonder omtrent een Stad, genaemt *Pontoiraclia*, honderd en vyftig Italiaenſche mylen afgelegen van de mond des *Konſtantinopolitaenſche* Riviers, zoo dat wy met een ſterken voor de wind, ten achtſte uuren van den dag, met Godes hulp, door Hei-

Digitized by Google

Heilige gebeden en Godes zegen, aen gelant zijn, in de mond van boven gemelte *Konſtantinopolitaenſche* Rivier. Tot hier toe wierden wy door de Turkſche Schepen geleit; doch de vier Turkſche Schepen die ons van *Kertz* gevoert hadden, bleven nu achter: zy hadden het oog op ons gehouden omtrent de *Crim*, en by het gebergte *Ajarum* of *Ajenſes*: zy hadden ons verlaten al zedert dat wy van 't gemelte gebergte in Zee geſtooken waren, konnende ons niet volgen, om dat wy beter bezeilde Schepen hadden; doch zy zijn den volgenden dag na ons, aen de mond van de *Konſtantinopolitaenſche* Rivier aengekomen: wy hadden honderd en elf Zeeluiden, en Zoldaten op ons Schip, en veertig ſtukken Geſchut: wy lagen aen 't Anker half weg de Rivier na *Konſtantinopolen* toe, tot den zeſden September, wanneer men ons heerlijk heeft ingehaelt: de Turken waren zeer verwonderd, zoo ſchoonen Schip te zien komen van *Aſoph*, en uit de Rivier de *Tanais*, dat zoo zeer bezeild was.

Volgt het tweede Bericht.

Wel Edele Geſtrenge Heer.

Mijn Heer;

Ik hebbe weinig gelegentheit, zedert mijn vertrek in 't voorleden Jaer, na *Aſoph* gehad, om aen zijn Ed. met zekerheit te ſchryven, doch by dit voorval met N. van mijn plicht heb geacht, zijn Ed. veel Heil, over het intreden van dees nieuwe Eeuw te wenſchen, met alle voorſpoet des Hemels.

Ik hebbe ook niet konnen na laten zijn Ed. dit onder ſtaende verhael mede te deelen van onze Reis, op het *Meotiſche* Poel.

1699. Op Donderdag tegen de Middag, den zeven en twintigſten April, vertrokken wy van *Waronnitz* met vier Galeyen, twintig Galjoten, tien Brigantyns, een Jacht, vier Kagen, twee Viſſchers Quakken, omtrent vyf honderd platboomden Stroezen met krygs-tuig, en leef-tocht: den derden May quamen wy tot *Cortejak*, zijnde de laetſte Stad, die van Ruſſche Bevel-hebberen word beheerſcht, en neemt hier by een kleine Beek, het Opper-gezag van de *Donſche Kozakken*, zijn aenvang.

Den vyftiende May quamen wy tot *Panehe*, gerekent tuſſchen *Waronnitz* en *Aſoph* op de helft, alwaer wy eenige dagen uitruſteden, in welke tyd eenige duizenden *Katamakſche* Tarters, haer getrouwheit vernieuwde aen zijn Tzaerſche Majeſteit, als mede eenige geſchillen, die tuſſchen haer en de *Donſche* Kozakken waren gerezen, vereffende. Deze Natie houden gemeenlijk zoo lange de Vrede, tot dat de een of de ander zijn nuttigheit daer in beoogt: het zijn te wederzyds welgemaekte Mans-perzoonen, ſnel te Paerd; doch de Kozakken zijn in meerder achting als de Tarters. Van *Cortejak* tot hier toe, willen de Kozakken noch zoo veel Land bebouwen, als enkelijk tot haer noodig onderhoud van Brood kan dienen, en niet meer; doch Paerden, Oſſen, Koeyen, en ander Vee, queeken zy in groote menigte aen.

In Cirkaski worden drie Spraken geſproken, namentlijk, de Kozakſche, Ruſſche, en Turkſche.

Op Maendag den twee en twintigſte, quamen wy voor *Cirkaski* ten Anker, alwaer wy met drie groetingen uit tachentig ſtukken Geſchut wierden verwellekomt: dit *Cirkaski* is de Hooft-ſtad van negen en dertig Kozakſche Steden, beginnende van *Ribena*, zijnde tot *Panehe*, zeſtien Steden. Van *Panehe* tot *Cirkaski*, ziet men drie en twintig Steden, leggende meeſt op Eilanden in de *Don*, met dubbelde ſterke Palanken en Pallaſſaden voorzien. Veele van de voornoemde Steden zijn in twee deelen verdeeld, de eene Stad met Kachels, daer zy des Winters in woonen, en de andere, om des Zomers daer in huis te houden: haer Wand en Vloeren, zijn van binnen wit en helder geſchuurt, en doorgaens veel zindelijker, als der Ruſſen. Haer kleeding, zwierd meeſt na de Turkſche wys. Ieder Stad kieſt zijn eigen Hooft-man voor een Jaer: indien de zelve na haer zin gebied, zoo niet, word die afgezet, en een ander in zijn plaets gekoozen: een Man behoeft zijn Vrouw niet langer te houden, als hy wil: hy laet door den Omroeper van de Stad, de Manſchap op de Markt by een roepen, alwaer hy met zijn Vrouw, aen de hand, loopt midden in de kring, haer geduurig by de hand houdende, zoo roept de Man overluit, Mannen, Broeders, en getrouwe Kozakken, ik heb deze Vrouw, zoo lange gehad, zy is mijn altyd wel en getrouw geweeſt, en die haer nu begeert, die kan haer nemen; met een trekt hy zijn hand van haer los, en laet haer loopen: ook gebeurd het dat de Man, om een geringe oorzaek, de Vrouw dood ſlaet, of in het water verdrinkt, en ook verkoopt; gelijk by mijn tyd in *Aſoph* opentlijk is geſchied: een Italiaenſch Hop-man, heeft 'er een gekoft voor vier Dukaten; een Hollandſch Bevel-hebber, een diergelijke Vrouw van een en twintig Jaer, voor zeven Dukaten: uit welke opper-magt van de Mannen, de Vrouwen de grootſte eerbiedigheit van de waereld, voor de zelve altyd hebben.

Als een Kozak op dieverye word bevonden, en met twee getuigen van het diefstal overtuigt word, word des zelfs boven hemd met zand opgevuld, toegenaeit, en levendig in den *Don* gesmeten: alle andere Hooft-zaken van den geheelen *Don*, als beraedslaginge van den oorlog, bereidzels tot een togt, worden hier in *Cirkaski* by der hand genomen; ook houd den *Hitman*, als Opperste hier zijn Zetel en Hof.

In deze Stad zijn tusschen de zeven of acht duizend goede Zoldaten, zoo te Paerd als te Water: de Stad leit op een Eiland, midden in den *Don*, rondsom wel gesterkt met Bolwerken en Toorens, na de oude wys. Van *Panehe* tot hier toe, zijn in alle Steden Zoldaten, en houden het voor schande, eenige Landbouw, of Boere-werk te doen: by beurte doen zy een togt met drie of vier honderd man op de Kalmakken, of *Kabansche* Tarters, en deelen den roof van Menschen, en Paerden in 't gemeen.

De *Don* stroomt van *Waronnitz*, tot *Asoph*, is uitnemende Visch-ryk van alderhande aert: namentlijk, Steur, Belloega, Snoek, Karper, Brazem, Baers, Sterlitz, Quabbe, Vooren, en Zeelt.

Ik hebbe een gelde Karper; zwaer zeven en twintig pond, voor een stuiver gekoft. Tot op zes mylen na aen *Cirkaski* van *Waronnitz* af, zijn uitstekende schoone Bosschagien, als Eiken, Dennen, Berken, Linden, wilde Appelen, en menigte van alderhande Bloemen, Roozen, en Kruiden, Zoet-hout in menigte, in 't kort gezeit, alles wat tot een natuurlijke onderhoud van een Mensch kan dienen, indien zy haer handen maer wilden uitsteken, om een vierde part van de moeiten te doen, die in andere Landen wel gedaen word.

Op Woensdag, den vier en twintigste, quamen wy tot *Asoph*, zes mylen van *Cirkaski*, alwaer wy verwellekomt wierden met drie groeteniste uit het Geschut van alle de Bolwerken; insgelijks uit de Musketterye van de bezetting, dat in tien duizend Mannen bestond. *Asoph* is gelegen op een Berg, zeer na *Nimmegen* gelijkende, alwaer de *Don* dicht aen de voet van de Stads-poorten langs heen loopt, is aen de Land zyde met drie dubbelde grafften gesterkt; tegen de Stad over op de vlakte, is een schoone Schans, daer vyf en dertig honderd Man kan in geplaetst worden, en konnen uit gemelte Schans alles zien, wat in de Stad *Asoph* omgaet.

Op Zaturdag, den een en dertigste Juny, vertrokken wy van *Asoph*, sterk zeven en dertig Zeilen, zoo Galeyen, Galjooten, Jachten en andere Vaer-tuigen, stellende onze streek na *Taganrok*; in het Vaer-water hadden wy twaelf, dertien, of veertien voet Water, tot op vyftig vadem na aen de hoek van *Taganrok*, alwaer wy tien voet Water hadden, daer wy den vierden, des Morgens aen quamen, en Ankerde voor de plaets.

Taganrok is gelegen op de Noorder breete van zeven en veertig graden, vyftien minuten, en strekt zich de Kust meest Oost en West; het Land zeer gelijkende na het Voor-land, of *Douvres:* men kan aldaer ook de *Coubansche* Kust zien; of de zyde daer *Asoph* aen leit, komt zeer na met de Hoofden in verheit over een: het Land is aen beide zyde uitstekend vruchtbaer, van Roozen, Bloemen en Kruiden: op de hoogste toppen van de Bergen, wascht de Klaver een half mans lengte hoog: hier word de Haven als een steene Moelie van 't vaste Land in Zee gemaekt, daer twee honderd Schepen zeker in zullen konnen leggen; tot hier toe is het Water noch zoet en bequaem om te drinken, en daer uit te eeten. Tegen de Middag lichten wy 't Anker, en stelden onze streek na *Panloffski*, zijnde omtrent twee Duitsche mylen van *Taganrok*, Oost en West; des nachts begon de Wind lustig uit den Zuidwesten, en West-zuid-westen op te blazen, duurende tot des anderen daegs tegen den Avond, wanneer wy met de geheele Vloot 't Anker lichte, en keerde weder na *Taganrok*, en des anderen daegs, vervolgens na *Asoph*; ondertusschen wierd alle mogelijke vlijt aengewend tot het toerusten en in Zee brengen van de Schepen.

Op Zondag, den zestienden, gebood zijn Tzaersche Majesteit aen alle Bevelhebberen, zich na haer Scheeps-boord te vervoegen, en zich op 't spoedigste gereet te maken.

Op Dingsdag, den eersten Augusti, verzeilden alle de Schepen na buiten, op de Rede van *Taganrok*.

Op Maendag, den zevenden, beval zijn Tzaersche Majesteit een Spiegel-gevecht, omtrent drie mylen van het Land, hebbende den Opper-bevelhebber met zijn smal-deel de Loef, en de Onder-bevelhebber met zijn smal-deel de Ly. De rang en verdeelinge, was als hier onder staende.

	Geschut.
Voogt.	26
Tzaersche Majesteit, alles Metael,	42
Admirael, half Metael. . . .	50
Schout by Nacht.	36
Meyer.	36

Wal-

Digitized by Google

	Geſchut.
Walrand.	26
Pamburgh.	36
Onder-admirael, half Metael. . .	36
Capitein Kien.	36
Beekman.	36

Met Stuur-boords halzen toe, hadden *Voogt* en *Walrand* de Voor-togt: de Galeyen, Galjooten en Brigantyns, hadden insgelijks haer verdeeling, en oefening.

Na dat wy aldus by en voor de Wind, vyf Glazen hadde doende geweeſt, keerden wy met de geheele Vloot weder na de Rede van *Taganrok*.

Op Maendag 's morgens, den veertienden, de Wind Ooſt-noord-ooſt, friſſche koelte, ten zes uuren, deed den Opperbevel-hebber, het gewoonlijke teecken om Ankers te halen, daer op alle de Ruſſche Heeren, ieder zich na zijn Boord vervoegde; ten half achten was de geheele Vloot onder Zeil, beſtaende in boven gemelte Schepen, beneffens twee Galeyen, zes Galjooten, een Jacht, zes Kozakſche Vaer-tuigen, ieder met honderd man, wierden uit alle het Geſchut uit de ſterktens gegroet, en van de Schepen in rang, wederom beantwoord; ſtelden als doen onze ſtreek Zuid-zuid-weſt, met kleine Zeilen, twee Glazen, of een uur, tot dat wy de diepte van veertien of vyftien voet water hadden, als toen onze ſtreek Zuid-weſt ten Weſten, een Glas, hebbende zeſtien of zeventien voet water, en zettede toen onze ſtreek Weſt ten Zuiden aen; op de Middag hadden wy *Taganrok* Noord-ooſt ten Ooſten, een halve ſtreek Ooſtelijker van ons, vyf mylen, en de diepte van achtien voet water, zetzende toen ons Mars-zeil in top, beneffens alle de by-zeilen, die goed konde doen; het liep heel hart voort, en diepten al gaende by duimen; ten twee uuren na de Middag, hadden wy twee en twintig voet water, ten vyf uuren vier vadem, houdende de diepte met de zelve voortgang, tot zes Glazen, in de eerſte wacht, wanneer het in twee Glazen afdiepte, zeven en een halve vadem, houdende ſteeds die diepte.

Op den achtienden, zijnde Vrydag ten elf uuren, quamen wy met de geheele Vloot, omtrent vyf Kabel-touws lengte, binnen de hoek van *Tiertze* ten Anker, alwaer wy ten Anker vonden leggen, negen Turkſche Galeyen en vier Schepen, de welke van den Baſſa, Opper-hooft van de Galeyen, wierden beſtierd. Zoo haeſt wy alle geankerd waren, groetende ons de Turken met alle het Geſchut uit haer Schepen en Galeyen, daer wy haer insgelijks op antwoorden, het geene tot drie mael van weerkanten geſchiede: omtrent ten een uur quamen vier Faloucken, beneffens een Baſſa, zijnde des Grooten Heers Neef, aen Boord van den Bevel-hebber, om onzen Afgezant te verwelkomen, die ook by ons met veel beleeftheit wierd ontfangen.

Tegens den Avond vertrokken de Turkſche Heeren, zoo weder na Boord, als na Land; op haer vertrek wierden de zelve gegroet met negentien ſchooten uit ons Geſchut, waer mede dien dag een einde nam.

Na affcheid genomen hebbende, voeren wy recht na *Tiertze*, daer de Wind ons zeer dienſtig toe was, en in korten tyd aenquamen, ſtapten ten eerſten met alle man uit de vaer-tuigen, en naderden tot in de Poort, wanneer ons een ſtroom van Tarters en Turken, in groote menigte tegen quamen, zeer verbaeſt loopende, onder allen een met twee Vuur-roers, en drie Zabels, liep mijn zoodanig tegen het lijf aen, dat het geweer aen mijn rechter, en hy aen mijn ſlinker zyde ter aerde ſtorte: ja den Bevel-hebber was zelfs onder den hoop, die ons bad ſtil te willen ſtaen, en vraegde wat Volk dat wy waren: Ik antwoorde, Overſten van zijn Tzaerſche Majeſteit; met eenen, hem vertoonende een hand vol Dukaten, en dat wy daer waren gekomen om eenige voor-raed te koopen, daer op hy ons beleefdelijk verzocht niet verder te willen gaen, alzoo hy laſt hadde van den Tarterſche *Han*, geen Vreemdelingen in de Stad te laten komen, met belofte, dat hy de Markt-plaets van alles wat wy begeerden, dichte by de Schepen zoude ſtellen. Den ingang van de Stad wierd mijn wel belet; maer echter mijn gezicht niet om des zelfs gedaente en gelegentheit te beſchouwen.

Deze Stad *Tiertze*, is gelegen tegen het reizen van een ſteilen Berg, geſtrekt in de lengte Zuid-ooſt, en Noord-weſt, breet en lang, een klein vierendeel uur gaens: is omtoogen met eene ſteene muur, ter hoogte van twee en twintig voet: heeft een Kaſteel aen het Zuid-ooſt einde, met zeven Toorens, ook een Moelie tuſſchen de Poort en het Kaſteel: dertig vadem van het Kaſteel, is tien, elf, twaelf, tot dertien voeten water. De Stad komt zeer na in gelijkenis over een met *Gibralter*, een Spaenſche Stad, leggende in 't naeuw van de Straet, uitgenomen, dat by *Tiertze* boven op de Berg geen Kaſteel is. In de Stad zijn twee en twintig Turkſche, en

Digitized by Google

twee Griekſche Kerken, waer van zeven Kerken met hooge, en çierlijke Toorens verzien zijn, en çierlijke Galderyen rondsom de Kerken. Een ſteen-worp van het Noord-weſt einde van de Stad, is haer Begraef-plaets, met een ſterke ſteene muur omtoogen, en menigte Toorens en Boogen, met zeer verre uitzichten, heel vermakelijk om aen te ſchouwen. De Huizen zijn meeſt alle van een verdieping, van ſteen gemaekt, en platte Daken. Een Kabeltouws lengte van de Moelie, kan men de voornaemſte lang en dwars-ſtraten, in de Stad zien. *Tiertze* is gelegen op Noorder breete van vyf en veertig graden; de Baey is zoo groot en ruim, dat gemakkelijk twee honderd Schepen daer in konden leggen, en is uit de natuur zoodanig verzien van uitſtekende hoeken en hooge Bergen, dat met weinig moeiten, de plaets tot een Hooft-veſting konde gebragt worden.

Ik vertrok dan met mijn gezelſchap recht tegen over *Tiertze*, daer eenige Turkſche Hoven en Tuinen ſtonden, beneffens aen de Water-kant eenige loopende Fonteinen, alwaer de Turkſche Vloot haer water haelde. Zy hadden ons een myl verder aengewezen, om voor onze Vloot water te halen, met veel meerder moeite, daer op ik aenſtonds mijn Boot gelaſte, om water te halen van de voornoemde Fontein, daer de Turken, in 't eerſte wat tegen te zeggen maekten: doch wanneer zy vernamen dat het ons ernſt was, lieten zy het eindelijk toe. Na wat aen Land gewandeld te hebben, vertrok ik tegen den Avond na boord, peilende ondertuſſchen het Vaerwater van *Tiertze* tot de Schepen toe, bevond van vyftien tot acht en twintig voet water, ſchoone Zand en Klei grond, het Vaer-water ruim en breet; zoo dat men hier niet heeft te ontzien, als't Land.

Zuid-ooſt, drie myl van *Tiertze* leit een Stad, genaemt *Taman*, omtoogen met een ſteene muur, in 't midden een hoog Kaſteel, omtrent een Gootelings ſchoot van het Strand: doch hier kan men niet als met kleine vaertuigen by komen, door de groote vlakte die daer van affteekt.

Op Vrydag, den vyf en twintigſten Auguſtus, op de Middag, de Wind Zuid-zuid-weſt, vertrokken wy van *Tiertze*, ſtellende onze ſtreek weder na *Taganrok*. De Zee, of *Palus Meotis*, is aldaer heel bequaem om te bevaren, en men kan aen beide die Kuſten, overal bequame Reede zoeken, op vyftien, zeſtien, en zeventien voet water, alwaer geen holle Zee kan ſtaen, om die groote uitſtrekkende vlakte; daer by is de grond overal gelijk, en ſchoon Zand en Klei. Alhier is op negen graden en vyf en veertig minuten, Noord-weſtelijk, miswyzing op het Compas, en in 't Vaer-water geenige ſchielijke opdroogende Platen of Banken te ſchouwen; men kan na de Wind is, een opper-wal kiezen, daer men begeert.

Op Donderdag, den een en dertigſte, quamen met de Vloot en verdere Vaertuigen, gelukkig voor *Taganrok* ten Anker, hebbende alzoo volbragt een Reize, die men in voorgaende Eeuwen byna onmogelijk geacht heeft.

Op Zondag 's morgens, den derden September, beval zijn Majeſteit, dat een aental Bevel-hebbers en Matroozen by de Schepen tot *Aſoph* zoude blijven, en de anderen weder na *Waronnitz* vertrekken. En quamen den zeſten tot *Aſoph*, en den negende, wierden de Wagens en Paerden tot de Reis, aen de Opper-hoofden en Matroozen uit gedeeld: thans wierd ik tot Hooft-man over twee honderd Wagens geſteld, wel verſtaende over al het Zee-varent Volk.

Op den tienden, des Zondag 's morgens, begaven wy ons op de Reis, van *Aſoph*, nemende onze weg door Tartarye.

Op Woensdag, den dertienden, hielden wy Ruſt-dag, om onze Paerden wat te verfriſſchen.

Op Donderdag, den veertienden, des nachts omtrent twaelf uuren, quamen eenige Tarters onzen Wagen-burg bezoeken, die wy met eenige ſchooten uit onze Snap-hanen afwezen; doch gemelte Tarters haer keerende na des Opper-hoofts Wagen-burg, daer zy in der yl twaelf Paerden namen, en haer daer mede op de vlucht begaven.

Op den vyftienden, des Vrydags middernacht, de dieven verlekkert zijnde op de voorgaende buit, quamen wederom des Opper-hoofts Wagen-burg bezoeken; doch het Opper-hooft hadde omtrent een Snaphaens ſchoot buiten de Wagen-burg, eenige Paerden laten weiden, met goede wacht van twintig Musquettiers, daer de Roovers, als voorgaende op aen quamen vallen; doch wierden zoodanig uit de Musketterye verwellekomt, dat een aenſtonds van 't Paerd tuimelde, en d'anderen haer op de vlucht begaven; de gevallene leefde tot des morgens; na dat men hem hadde ondervraegt, wierd hem het hooft met een byl afgekapt, en de ſtukken, beneffens een brief, door vier Donſche Kozakken, zijn makkers toe gezonden: men konde ook zien, dat van de vluchtende, ook eenige gequeſt waren geworden.

Vervorderende onze Reis, tot dat wy op

Digitized by Google

op den dertigſte, des Zaturdag Avonds ten tien uuren, gelukkig tot *Waronnitz* quamen, na volbrenginge van een Reis van honderd en vyftig Duitſche mylen. Onze Reis was gericht, om vyftien uuren in een etmael af te leggen, en negen te ruſten. Langs de weg waren uitnemende ſchoone Landsdouwen; Appelen, Peeren, Karſſen, Hop, alles waſcht daer in 't wilde, en menigte Viſch-ryke Rivieren, hebbende in die groote ſtreek niet meer als een eenig Man gevonden, die zich in een Boſch onthield, en zich geneerde van Kruiden, Kool, Wortelen en Rapen; en nu twaelf Jaren lang, zijn wooning aldaer gehad hadde: hy was niet heel aenzienlijk, door dien zijn haair en baerd, meeſt in een gegroeid was, en hy het zelve alleen met zijn vingers kemden: had alleen een wolle Rok om 't lijf, vorders zonder hoed, kouzen en ſchoenen: hy verhaelde, dat dikmael des Winters, Beeren en Wolven omtrent zijn Hut quamen ſnuffelen; maer nooit eenig geweld deden. Ik vraegde hem, of hy niet begeerig was 't Kluizenaers leven te verlaten; maer hy voerde mijn daer op te gemoet, dat God hem nu zoo veele Jaren in dat Boſch hadde onderhouden, en nooit van eenige ziekte hadde geweten, nu 't overige van zijn dagen daer ook meende te verſlijten: hy was vier en twintig Jaren oud zijnde, met een Koe van zijn Vader door gegaen, en dorſt niet weder tot zijn Vaders Huis keeren; en na dat hy vier weken doolende had omgeloopen, eindelijk dit Boſch tot zijn woonplaets verkoos: hy hadde niet tot zijn gezelſchap als een Kat.

Dit Boſch is gelegen ter halver weg, tuſſchen *Aſoph* en *Waronnitz*, zich vertoonende ovael rond, omtrent een myl in de ommekring, zoo vermakelijk, of het daer met konſt geplant was; aen de eene zyde een ſchoone Rivier vol Snoek, Baers, en Karper; voorts op geen tien mylen in 't rond, is eenige Boſſchagie, als dit voorſchreve.

Het jammerlijkſte is 't aenſchouwen, dat zulk een ſchoonen Land, woeſt en ongebouwt moet blijven leggen.

Wel Edele Geſtrenge Heer,

U Wel Edele Geſtrenge onderdanigen, en verplichten Dienaer,

N.

Moskou den 6 February, 1700.

Het derde Verhael is een Dag-lijſt, gehouden in het Schip, dat de Moskoviſche Gezanten uit Aſoph, *over de Zwarte Zee, in* Konſtantinopolen *gebragt heeft, als volgt.*

De Stad *Taganrok* leit op zeven en veertig graden, vier minuten Noorder Pools hoogte, en zes en vyftig graden, acht en dertig minuten lengte.

Op Maendag den vier en twintigſten Auguſtus, zeſtien honderd negen en negentig, des Morgens omtrent negen uuren, gingen wy onder Zeil, hadden een Ooſtelijke Wind, met een Mars-zeils koelte, giſte 's Avonds met het op zetten van de Wacht, veertien mylen Weſt ten Zuiden, of wat Zuidelijker van *Taganrok* te zijn.

Op Dingsdag den vyf en twintigſten, des Nachts, de Wind Zuid-ooſt ten Ooſten, met een Mars-zeils koelte, en in de Dag-wacht, en verder veranderlijke Wind; des Middags, was *Taganrok* na giſſing, Ooſt-noord-ooſt, een weinig Noordelijker, een en twintig en een vierde myl van ons, en hadde de gegiſte Noorder breete van zes en veertig graden, acht en twintig minuten, en acht vadem water.

Op Woensdag, den zes en twintigſten, de ganſche ſtreek in dit Etmael, was Zuid-weſt ten Zuiden, een derde Zuidelijker, tien mylen, en waren op de gegiſte hoogſte van vyf en veertig graden, vyftig minuten, en kregen de betrouwde hoogte van vyf en veertig graden, vier en vyftig minuten, hadden toen mooi ſtil weêr, quamen daer 's Avonds ten Anker, op acht vadem water.

Op Donderdag, den zeven en twintigſten, des Morgens de Wind Zuidelijk, met een klein luchje, bleven wy ten Anker leggen.

Op Vrydag 's Morgens, den acht en twintigſten, lichten wy ons Anker, en gingen onder Zeil, de Wind Noordelijk, Zeilden wy Zuiden aen, en omtrent acht uuren, zagen wy het Land van *Kirkirki*; de hoogſte ſtreek is van Woensdag 's Middags, toen wy de vertrouwde breete hadden van vyf en veertig graden, vier en vyftig minuten, tot hier binnen het naeuw, by de Stad *Kirkirki* ten Zuiden; een weinig Zuidelijker, tien mylen, zoo dat wy toen gekomen zijn, tot op de gegiſte Noorder breete van vyf en veertig graden, veertien minuten, alwaer wy ten Anker quamen, en bleven daer leggen tot

Op Maendag 's morgens, den zeven-den September, de Wind Ooſt-noord-ooſt, lichten ons Anker, en gingen onder Zeil; Zeilden toen eerſt Zuid-zuid-weſt, tot dat wy een Baken van een Rif, Weſt-

Digitized by Google

zuid-weſt van ons hadden, gingen toen Weſtelijker aen: hier in 't naeuw leit ook een Eiland; toen wy deze naeuwte door waren, hadden wy vyf, zes, zeven, en acht en een half vadem water, en Zeilden langs de wal tot in Zee: wy zouden onze ſtreek wel geſteld hebben om door het voornoemde naeuw te zeilen, maer het is zeer verſcheiden, en men moet op het Loot aen gaen, wel acht gevende op het loopen van de ſtroom: wy peilden met Zonnen ondergang de Weſt-hoek van *Tagil* Ooſt-noord-ooſt, drie mylen van ons.

Op Dingsdag 's Middags, den achtſten, was de behouden ſtreek van de Zuidelijkſte hoek, in 't uit loopen van *Kirkirki*, Zuid-weſt ten Weſten, elf en drie vierde myl, en waren gekomen op de gegiſte breete van vier en veertig graden, acht en veertig minuten, en hadden de tweede hoek beweſten *Caffa*, Noord ten Weſten, een en drie vierde myl van ons.

Op Woensdag 's Morgens, den negenden, tegen de Wind met ſtilte, lagen en dreven: op den dag de wind Noord ten Ooſten, met een ſtyve koelte. De behouden ſtreek in dit Etmael, was Weſt-zuid-weſt, een halve Zuidelijker, vyf en een vierde myl, en de hoogſte ſtreek in 't uit loopen van *Kirkirki*, Zuid-weſt ten Weſten, een weinig Weſtelijker, zeventien mylen, zijn wy gekomen op de gegiſte breete van vier en veertig graden, veertig minuten, en peilden de derde hoek beweſten *Caffa*, Noord-ooſt, een halve ſtreek Ooſtelijker, drie en een half myl van ons.

Op Donderdag, den tienden, de wind Zuid-ooſt ten Zuiden, met een mooye koelten. De behouden ſtreek was in dit Etmael Weſt ten Zuiden, tien en drie vierde myl, en zijn gekomen op de gegiſte Noorder breete van vier en veertig graden, vier en dertig minuten; peilden de zesde hoek beweſten *Caffa*, Ooſt-noord-ooſt, drie en drie vierde myl; en de hoek van *Peatory*, Noord-noord-weſt, twee mylen: zoo dat dit Land tuſſchen beide de hoeken ten Weſten leit, Ooſt en Weſt, vier en een vierde myl van den anderen; en de hoogſte ſtreek is van de Zuid-hoek in 't uit zeilen van *Kirkirki*, en tot de hoek van *Peatory*, Weſt ten Zuiden, een halve Zuidelijker, zeven en twintig mylen, wel verſtaende van de eene hoek tot de anderen: ſtelden onzen ſtreek Zuid-weſt: de wind Noord-ooſt.

Op Vrydag 's Morgens, den elfden, de wind Noord-ooſt, met een harde koelte, de ſtreek Zuid-weſt: de behouden ſtreek was in dit Etmael Zuid-weſt, een derde Weſtelijker, twee en twintig, en drie vierde myl, en zijn gekomen op de gegiſte breete van drie en veertig graden, zeventien minuten, en bevonden de vertrouwde breete van drie en veertig graden, twee minuten: des Namiddags de wind Ooſt ten Noorden, met een Schoverzeils koelte, maekten ſtaet dat in de Achter Middag wacht, negentien mylen, en in de eerſte wacht, tien mylen gevordert waren; de ſtreek Zuid-weſt, en zoo voorts.

Op Zaturdag 's Nachts, den twaelfden, in de Honde wacht, de wind Ooſt ten Noorden, koelte en ſtreek als vooren, verheit, tien en een half myl, met de Dag wacht, de wind Ooſt-noord-ooſt, ſtreek en koelte als vooren; doen drie Glazen uit waren, kregen wy het hooge Land van *Cheraf* in 't gezicht, na giſſinge Zuid-zuid-weſt, zes mylen van ons, en maekten ſtaet in zes Glazen, zes mylen te zeilen: zeilden toen weder Zuid-weſt ten Weſten heen, in twee Glazen, twee mylen, en in 't begin van de Voormiddag acht; zeilden twee Glazen Weſt ten Zuiden, twee mylen; vyf Glazen Weſt ten Noorden, vyf mylen; en een Glas Noord-noord-weſt, een myl: en zeilende toen met Zuider Zon, voorby de Stad *Sily*, en hadden de zelve Zuid-weſt ten Zuiden, anderhalf myl van ons: zeilden toen Weſt-noord-weſt, zeven mylen, tot voor het gat van *Konſtantinopolen*: het inloopen van dit Kanael, ſtrekt Zuiden aen; dan Zuid-zuid-weſt; wat verder inkomende, Zuid-weſt: het derde Rak of Bocht, Zuiden: omtrent vyf uuren na de Middag, quamen wy ten Anker op achtien vadem water, en bleven daer leggen, tot

Op Woensdag 's Morgens, den zeſtienden, de wind Noord-noord-weſt, met een Top-zeils koelte: omtrent ten tien uuren lichten wy ons Anker, en zeilden verder, tot voor by de twee Kaſtelen, en quamen daer ten Anker, dewyl 't ſtil wierd.

Op Donderdag 's Morgens, den zeventienden, de wind veranderlijk op den dag, Zuid-zuid-weſt, lichten het Anker, en quamen met Zonnen ondergang voor het *Seraillo* van den Grooten Heer tot *Konſtantinopolen* ten Anker.

Staet aen te merken.

Ten eerſten: Van de hoek van *Taganrok*, tot de hoek van *Kirkirki*, welke aen Stuurboord leit, als men uit de *Palus Meotis* komt, is de ſtreek Zuid-weſt, ruim een derde, Zuidelijker twee en dertig en een half myl.

Ten tweeden: Van de hoek van *Taganrok*, tot de hoek van het Eiland, welke aen

aen Bak-boord leit: als men uit de *Palus Meotis* komt, is de ſtreek Zuid-weſt, ruim een halve Zuidelijker, een en dertig myl, en beide de hoeken in 't in loopen van 't naeuw van *Kirkirki*, leggen van malkanderen Ooſt ten Noorden, en Weſt ten Zuiden, twee mylen.

Ten derden: Van de hoek in 't in loopen, als men van de *Palus Meotis* komt, aen Bak-boord tot de hoek van het Eiland, in 't uit loopen in de *Pontus Euxinus*, ſtrekt Zuid-weſt ten Zuiden, vyf en een vierde myl.

Ten vierden: Van de hoek van de vaſte Wal in 't in loopen, uit de *Palus Meotis*, komende tot de hoek in 't uit loopen na de Zwarte Zee, ſtrekt Zuid-weſt ten Zuiden, vyf mylen.

Ten vyfden: De beide hoeken in 't uit loopen na de Zwarte Zee, leggen van malkanderen, Ooſt ten Noorden, en Weſt ten Zuiden, twee mylen van de hoek in 't uit loopen van *Kirkirki*, de welke aen Stuur-boord leit, tot de hoek, de welke aen Stuur-boord leit, in 't in loopen van *Konſtantinopolen*, ſtrekt de ſtreek Zuid-weſt, twee vyfde Weſtelijker, en de verheit, honderd acht en een half myl.

Ten zesden: Van de hoek van het Eiland, in 't uit loopen van *Kirkirki*, tot de hoek, de welke aen Stuur-boord leit, van de mond van het Kanael van *Konſtantinopolen*, is de ſtreek Zuid-weſt, ruim twee vyfde Weſtelijker, honderd negen en een derde myl.

Ten zevenden: Deze beide hoeken, in de mond van de Rivier van *Konſtantinopolen*, leggen van den anderen, Weſt ten Noorden, en Ooſt ten Zuiden, een myl.

Chardyn ſpreekt van het *Palus Meotis*, de Rivier de *Don*, of *Tanais*, en de daer omleggende plaetzen, in zijne Reis-beſchryving, aldus:

Den vyfen twintigſten van Oogſt-maend vertrok het Schip, daer ik mede te *Caffa* gekomen was, na de Veſting *Azak*. Drie *Saiken* van zijn groote verzelden het. De nieuwe Bevel-hebber, die derwaerts ging, had niet eer willen vertrekken, als na de wederkomſt van den Boode, die hy na deze Veſting gezonden had, om te weten, of ze met de Moskoviters in beſtant was, en of 'er geen Zee-roovers waren, die op het *Meotiſche* Meir kruiſten. De Luiden van *Caffa* rekenen vier honderd vyftig Italiaenſche mylen ter Zee, van deze Stad tot aen *Azak*. 't Is minder te Land. Men kan 'er zeer gemakkelijk in twaelf of dertien dagen komen. De Straet van het *Meotiſche* Meir, 'k wil zeggen het Kanael, 't geen tuſſchen dit Meir en de Zwarte Zee is, heeft vyf mylen in de wydte. d'Ouden noemden dit Kanael den *Cimmeriſchen Bosphorus*: de nieuwen noemen 't de *Straet van Caffa*, en ook den *Mond van St. Jan*. De groote Schepen, die na *Azak* gaen, blijven te *Paleſtra*, 't geen veertig Italiaenſche mylen van de Veſting is, en twintig van de *Tanais*, vermids zy hooger op, niet diepte genoeg hebben. De Veſting *Azak* legt vyftien Italiaenſche mylen van de Rivier. Daer is gevaer voor het Volk, en het Geld, 't geen men 'er heen ſtuurt; want de Moskoviters vallen 'er by wylen met geweld op aen, 't zy te Water of te Land. De Bevel-hebbers van deze Veſting maken altyd beſtanden met de gebuurſchap; maer ze duuren niet, vermids 'er van wederzyde alle dagen gelegentheden en redenen zijn om ze te breken. De Turken hebben twee kleine Veſtingen, daer zy bezetting onderhouden, aen den mond van den *Tanais*, op d'Oevers dezer groote Rivier, die d'ouden *Orxentes* noemden, en de Luiden des Lands tegenwoordig *Don*, welke omtrent tachentig mylen lengte heeft. Zy ſluiten dezen mond met een zware keten, en beletten aldus de Moskoviters en Cirkaſſiers met groote Barken op het Meir, en op de Zee te gaen ſchuimen. Eer deze twee Veſtingen gebouwt waren, en deze keten over de Rivier geſpannen, quamen de gemelde Volkeren met hun Schepen de *Tanais* afzakken, en kruiſten aen alle kanten. Tegenwoordig is deze doortogt voor hun groote Barken geſlooten. Zy komen bywylen by nacht met een menigte van Luiden, om lichte vaer-tuigen over de keten te helpen; maer zy wagen het zelden, ter oorzaek van het gevaer 't geen 'er is, van door het Geſchut der twee Veſtingen in de grond geſchoten te worden. Daer was 'er eertyds een, drie mylen van het Meir, *Tana* geheten, na de Rivier *Tanais*. Zy is tegenwoordig verwoeſt; en het is *Azak* niet, gelijk eenige begeeren, 't geen 'er vyftien mylen van daen is gelegen.

Aen een plaets, *Donſla* geheten, dat is te zeggen, de Zout-kuilen, zijn groote Moeraſſen van Zout op den Oever, vyftig Italiaenſche mylen van *Caffa*. Het Zout word van niemand bewaert. Men zegt, dat 'er alle Jaren wel twee honderd Schepen laden, en dat 'er wel twee mael zoo veel zulks zouden konnen doen, indien het van nooden was. Deze Zout-kuilen worden zonder koſten onderhouden. Men laet het Zee-water in deze Moeraſſen loopen, welker grond van vette en harde Aerde is. Het ſtremt daer, en maekt een wit Zout, 't geen alle de goede hoedanigheden heeft,

en

Digitized by Google

en onder anderen die van de vochtigheit van 't gezoute Vleesch wel te bewaren. Men betaelt veertig stuivers daegs voor ieder man, dien men gebruikt tot het Zout te laden, zonder ander onderzoek van het geen hy 'er afneemt. Duizend schreden van den Oever is een wooning van Tarters. 'k Ging 'er met eenigen van mijn Volk, om voorraed op te doen, en zag op deze gansche plaets maer tien of twaelf Huizen, met een kleine *Moskee*; maer rondsom stond een groote menigte van ronde en vierkantige Tenten, overal wel gesloten, mitsgaders van overdekte en geslotene Wagens, welke voor Huizen dienen. De fraeisten van deze Tenten zijn redelijk net. Zy zijn gemaekt van ronde stokken, leggende kruiswys over malkander, van buiten bedekt met grof Zeildoek, wel stijf gerekt en gespannen, en hebben een Deur van het zelve maekzel, mitsgaders een kleine opening daer de dag door in komt, en de rook, door uit trekt. Deze Deur word gesloten met een Zeildoek. 't Binnenst is met Tapyten behangen, en de Vloer is 'er ook mede bedekt. Ieder Huisgezin heeft zoodanig een Tent, mitsgaders noch twee anderen; de eene overtrokken met een grove Wolle doek, welke voor het Vee en de Paerden dient; en de andere gelijk de eerste, maer op ver na zoo net niet, en veel grooter. Deze heeft in 't midden een ronde kuil, van vyf voeten diep, en twee wyt, in de welke men al de Spys doet kooken. De Slaven houden huis in deze Tent; en men bergt 'er de noodwendigheden en de voorraed van het gezin. De Tarters begraven hun Granen en Voeder, gelijk alle d'Oosterssche Boeren doen, in diepe kuilen, die zy *Amber* noemen, dat is, Pakhuizen, welken zy zoo gelijk bedekken, dat niet te zien is dat men d'aerde verroerd heeft, zulks dat niemand ze kan kennen als de geenen die ze gemaekt hebben. De Tarters graven deze kuilen in hun Tenten, of in het Veld, en maken, gelijk ik zoo even heb gezegt, d'oppervlakte der zelver zoo gelijk met de rondsom leggende grond, dat men de plaetzen, daer men d'aerde uit gegraven heeft, op geenderley wys kan bemerken. Als zy van woonplaets willen veranderen, doen zy het met 'er haest, en zonder veel moeite, zijnde hun Tenten in minder als een half uur opgenomen en gepakt. Hun gewoonlijke Voer-beesten zijn Ossen en Paerden, welken zy in menigte houden. De Godsdienst van dit Volk is de Mahometaensche, maer geweldig vermengt met bygeloovigheden en belachelijke gevoelens omtrent de tover- en waerzeggery.

Den tweeden van Herfst-maend, voor den dag, verhefte zich een zoo sterke tegen-wind, dat wy genootzaekt waren om weder na *Caffa* te keeren; vermits de plaets, daer wy lagen, niet zeer veilig is. Wy deden deze wedertogt in tien uuren.

Den zevenden, des middernachts, staken wy weder in Zee, met een redelijk goed weer; doch het duurde niet lang. Des Morgens ontstond 'er een afgryzelijke storm, die ons in de vrees bragt van te vergaen. 't Geen my de meeste angst veroorzaekte, was, dat ons Schip uitsteekend zwaer geladen was. De Koopmanschappen vervulden het niet alleenlijk, maer lagen ook noch twaelf voeten hoog op den overloop. 't Onweer duurde, God dank, niet lang; en 't geen ons behield, is, dat de wind altyd gunstig was.

De Lading van ons Schip bestond in Zout, in Visch, in Kaviaer, in Olie, in Beschuit, in Wol, in Yzer, in Tin, in Kooper en Aerde Vat-werk, in alderhande Paerde-rustingen en Wapenen, in gereetschap van Landbouwery, in Lakens en Doek van alderhande verwen, in gemaekte Klederen voor Mannen en Vrouwen, in Dekens, in Tapyten, in Leer, in Laerzen en Schoenen; om kort te gaen, in alles, het geen noodzakelijkst voor de Menschen is. Men had 'er ook Kramery, Speceryen, Droogeryen, alderhande Zalven; in een woord, dit Schip was, om zoo te zeggen, een kleine Stad: men vond 'er van alles. Wy waren 'er met ons honderd perzoonen op.

Den achtsten, des Morgens, ontdekten wy de Kusten, welke aen het Kanael van het *Meotische* Meir gelegen zijn. Het zijn hooge Landen. Wy waren 'er dertig Italiaensche mylen van daen. Des Avonds vonden wy ons dicht by de Kaep *Cuodos*, welke *Ptolomæus*, *Gorocondama* noemt. Zy strekt zich zeer diep in Zee. De Landen zijn heel hoog, en worden van zeer ver gezien. Van *Caffa* tot aen deze Kaep, hielden wy de ruime Zee; en van daer tot in *Mengrelia*, voeren wy altyd dicht by het Land heen.

Men heeft honderd twintig Italiaensche mylen van *Caffa* tot aen het Kanael van het *Meotische* Meir. 't Land tusschen beiden staet onder de Turken, en word bewoont door de Tarters, maer op weinig plaetzen; want byna deze gansche Kust is woest. Van het Kanael des *Meotischen* Meirs, tot in *Mengrelia*, heeft men zes honderd Italiaensche mylen, Kust. 't Zijn altemael schoone Bergen, bedekt met geboomte, en bewoont door de Cirkassiers. De Turken heten deze Volkeren *Cherkes*.

d'Ou-

Digitized by Google

d'Ouden noemen ze gemeenlijk *Zageërs*, en ook Berg-woonders. *Pomponius Mela* noemtze *Sarciers*. Zy zijn noch Onderzaten, noch Cynsbaren van de *Poort*. Hun Klimaet is lelijk, kout, en vochtig. Daer groeit geen Koorn, noch ook iets raers; weshalven de Turken deze groote Landen laten aen de Luiden, die'er gebooren worden, zijnde de moeite niet waert om ze te bemagtigen of te bezitten. De Schepen van *Konſtantinopolen*, en van *Caffa*, welke na *Mengrelia* gaen, werpen het Anker in het voorby varen op verſcheidene plaetzen van deze Kuſten, en blijven op ieder een dag of twee. Men handeld met de *Cherkes* met de wapenen in de hand. Als eenigen van hen in 't Schip willen komen, geeft men hen Gyzelaers; en zy geven'er van gelijken, wanneer eenige Luiden van het Schip aen Land willen gaen, 't geen zelden gebeurd, vermits ze zeer trouwloos zijn. Zy geven drie Gyzelaers tegen een. Men brengt hen van alle de zelve dingen, welken men na *Mengrelia* voerd, zijnde hun Land noch elendiger als dat van *Mengrelia*. Men neemt van hen in wiſſeling perzoonen van alderhande geſlacht en ouderdom, Hoonig, Was, Leer, *Chacal*-vellen, ('t is een Dier als een Vos, maer veel grooter) *Zerdava* (een vel als dat van een Maerter) en vellen van andere Dieren, welke in de gebergte van *Cirkaſſia* zijn. In't kort, alles het geen men by deze Volkeren vind. De mangeling geſchied aldus. De Bark van 't Schip vaert dicht aen den Oever. De geenen, die 'er in zijn, zijn wel gewapend. Zy laten ter plaetze, daer de Bark legt, niet meer als een gelijk getal van *Cherkes* komen; en zoo zy een grooter zien naderen, ſteken zy weder in Zee. Als zy malkander van naby hebben geſprooken, toonen zy de Waren die zy te vermangelen hebben; en wegens de mangeling overeen gekomen zijnde, worden ze van wederzyde geleverd. Ondertuſſchen moet men altyd wel op zijn hoede wezen, want deze *Cherkes* zijn de trouwloosheit zelf. 't Is hen onmogelijk een gelegentheit te zien van een dief-ſtal aen te rechten, zonder zich'er af te dienen.

Deze Volkeren zijn t'eenemael wild. Zy zijn eertyds Chriſtenen geweeſt; doch tegenwoordig hebben ze ganſch geen Godsdienſt, zelfs niet de natuurlijke: want ik wil niet rekenen eenige bygeloovige gebruiken, die zy hebben, welke van de Chriſtenen, en van de Mahometanen, hun gebuuren, ſchynen te komen. Zy woonen in houte Hutten, en gaen byna naekt. Ieder is gezwooren vyand van de geenen daer rondsom. d'Inwoonders maken malkander Slaven, en verkoopen malkander aen de Turken en de Tarters. De Vrouwen bouwen het Land. De *Cherkes*, en hun gebuuren, leven van een Deeg, gemaekt van een zeer klein Graen, als Geerſt. De geenen, die langs deze Kuſten gehandeld hebben, vertellen duizend barbaerſche gewoonten van deze Volkeren. Men moet echter niet al te veel geloof ſlaen aen 't geen men van hen, en van het binnenſt van hun Land, verhaeld; want niemand komt'er: en al wat men'er af weet, is door het middel der Slaven, die men van daer voert, welke Wilden zijn, waer af alles, 't geen men hooren kan, zeer onzeker is. Dit heeft my wederhouden van meer plaetzen aen te tekenen, als ik in mijn Kaert van de Zwarte Zee gedaen heb; hebbende de plaets der Cirkaſſiers en Abkaſſen liever ledig willen laten, als de zelve vervullen op het zeggen van zulke domme Luiden, die gemeenlijk het Noorden niet van het Zuiden weten t'onderſcheiden.

d'Abkaſſen grenzen aen de *Cherkes*. Zy beſlaen honderd Italiaenſche mylen van de Zee-kuſten tuſſchen *Mengrelia* en *Cirkaſſia*. Zy zijn niet t'eenemael zoo wild als de *Cherkes*; maer zy hebben den zelven aert tot de Dief-ſtal en de Roof. Men handeld met hen op zulke voorzorgen, als ik gezegt heb. Zy hebben alle dingen van doen, gelijk hun gebuuren, en geven niet anders in mangeling, als Menſchen, Daſſen, Tygers-vellen, Vlas, Was, en Hooning. Dus verre *Chardyn*.

Wat by *Arrianus* van de Zwarte Zee, en van de Stad *Melitena*, het *Palus Meotis*, word gezegt, uit het volgende kan worden gezien.

Alhoewel deze geheele Zwarte Zee, van veel zoeter water is, als de Buiten-zee, ter oorzaek dat veele verſche groote Vlieten daer in uit ſtorten, waer van blijk is, zoo men bewyzen noodig heeft, van al zulke zaken, welke aen de zinnen klaer voor komen, dat die geene, welke aen de Oevers woonen, haer Vee daer te drinken mennen, en bekomt hen dit water, zoo men zegt, zeer wel.

Zy word vermeerderd door die milde en groote Moeder het *Meotiſche Poel*, als mede door het *Kaſpiſche Meir*, 't geen *Hyrcanum*, volgens getuigenis van *Curtius*, word genaemt, ook de Zee *Bachan*, en by de Tarters de Zee *Chuvalinsko*, of *Chebicolan*, want het water uit het Kaſpiſche Meir, door onderaerdſche kolken, daer in zoo men wil, gegutſt word.

Het derde *Armenie* ſteld hy, 't welk voor deze het tweede wierd genaemt, daer de oude Stad *Melitena*, de voornaemſte was;

Digitized by Google

zy is ſchoon, en ligt onder eenen aengename en zoete lucht: dit Landſchap heeft men mede geçiert, met veele fraeigheden, en 'er de Steden *Arca* en *Arabiſſum* geſticht; als mede *Ariarzathea*, met het tweede *Comana*, geheten *Chuſa* en *Cucuſun*. Zoo dat 'er zes Steden in dat geweſt waren geſticht.

Het vierde Landſchap, met de naem van *Armenie* wierd 'er by gedaen, 't geen echter in 't eerſt, geen Win-geweſt was genaemt: het beſtond uit Heidenſch en Barbariſch Volk, wezende eenige plaetzen genaemt *Trophaena*, *Anzerhena*, *Ophena*, *Aſteaena*, en *Balabithenacq*, die onder Droſten ſtonden: de twee eerſte Landſchappen *Armenia*, wierden van een *Proconſul* * beſtierd: de derde door een Graef, en de twee andere, door § *Præſidenten*. Dus verre uit *Arrianus*.

* Burgermeeſterlijk man.
§ Voorzitters.

VOLGT
ZEKER BERICHT,

Op het Landſchap Crim, *en onderſcheidene geweſten en plaetzen, in de Nabuurſchap van de Kaſpiſche Zee gelegen; getoogen uit een Verhael; wel eer ter neder geſteld by zeker Engelſch krygs-beampte, die onder de* Crimſche Tarter *gevangen is geweeſt, omtrent den Jare zeſtien honderd twintig.*

DE *Crim* is een klein Land, na mijn rekeninge omtrent twee honderd mylen lang, en vyftig mylen breet; maer wonderlijk Volk-ryk, en boven maten vruchtbaer, overvloeyende van Koorn en Gras, en alle andere zaken, uitgezonderd Brand-hout, dewyle het Land meerendeels vlak zijnde, 't zelve nergens voortbrengt, als langs de Zee-kant, van *Bakeſſay-Seray* af, tot aen de Stad *Crim*, 't welk in voorgaende tyden de Hooft-ſtad is geweeſt.

Dit geweſt is door de Zee byna geheel omringt, alleenlijk twee plaetzen, *Perecop* en *Arbotka*, uitgenomen: het heeft de Zwarte Zee aen d'eene, en de * Ratten-zee aen d'andere zyde.

*Dit woord Ratten komt hier voor een eigen naem, zoo als ik 't zelve in het Engelſch geſchrift heb gevonden.

By *Perecop* is een enge doorgang, langs welke, en over de Woeſtynen *Ingul*, of *Ungul*, men reizen kan na de *Nieper*, *Litthouwen*, en *Rusland*.

Aldaer is een water, genaemt het ondiepe, komende uit de Zee, en lopende langs de Woeſtyne tot aen *Perecop*, aen de Weſt ten Noordzyde van de *Crim*, van waer het weder keerd na de zoo genaemde Ratten-zee.

De Steden rondsom het half Eiland *Crim* gelegen, aen de Zee-kant, zijn deze, *Perecop*, *Cuſlowa*, *Crim*, *Caffa*, *Kerſe*, en *Arbotka*; welke laeſte legt aen de Noordzyde van de *Crim*, tuſſchen de Zwarte en Ratten-zee, die daer zoo naby den anderen zijn, dat tuſſchen beiden ſchier geen meer Land is, als de Stad *Arbotka* beſlaet. De Binnen-landſche Steden zijn *Karazu*, *Ackenesh*, *Mesheite*, en *Bakeſſay-Seray*.

Buiten *Arbotka* is een groot Veld, vyftig Engelſche mylen lang, zich uitſtrekkende tot aen het ondiepe water, alwaer de Tarters gewoon zijn des Winters haer Paerden te doen bewaren.

Van de *Crim* ga ik over tot het klein *Nagay*, en *Ashowa* aen den *Don*, welke Riviere nederwaerts loopt, van *Bealla-Oſſhara* door een gedeelte van *Rusland*, en tuſſchen *Rusland* en *Litthouwen*, tot aen *Pelesboi*, twintig mylen van de Rivier *Kamuſſhanka*.

Het Land tuſſchen *Pelesboi* en *Kamuſſhanka*, is vlak: de Kozakken brengen hare Vaertuigen op raderen daer over na de *Kamuſſhanka*, en langs de zelve in de *Volga*, waerom die plaetze ook *Perewolog* genaemt word.

De Rivier *Don* loopt tuſſchen het klein *Nagay* en de Woeſtyne *Ingul* of *Ungul*, nederwaerts na *Ashowa*, en valt even beneden de Stad in de Tein-zee.

Deze Rivier is vol Viſch, inzonderheit Steur: zy word door de Kozakken in goeden getal bewoont; want behalven die op Vry-buit ten Roof uitgaen, bevinden zich aldaer zelden minder als tien duizend van haer Lands-luiden.

De Kozakken, vrezende d'invallen der Turken, en Tartaren, hebben langs deze Rivier zeſtien Veſtingen gebouwt, en met genoegzame bezettingen, grof Geſchut, en andere noodwendigheden voorzien.

Het kleine *Nagay* legt tuſſchen de Zwarte en Kaſpiſche Zee, hebbende de Kaſpiſche Zee ten Ooſten, de Zwarte Zee ten Weſten, Cirkaſſen-land ten Zuiden, en de *Volga* ten Noorden. Het word bewoont door Tarters, die in verſcheide Hordens verzameld zijnde, van d'eene plaets tot d'andere geſtadig voortgaen, want in dit geheele Land is maer een Stad, genaemt *Ashowa*.

Zy zaeyen geen Koorn, maer aen de Zee-kant, en omtrent *Ashowa*, wel een aert van Zaed, 't welk by haer *Pros* genaemt word. Dit gedaen zijnde, trekken zy met haer Horden weg, weidende de Woeſtyne op en neer, na den *Don*, *Capbane Shurpoke*, *Tedekul*, *Comma*, *Kurray*, *Maſſhargorodok*, en tot aen 't Land der Cirkaſſen, beneden de Rivieren *Terigke*, en *Balk*, of *Balke*, byna tot aen *Petigor*, en de Rivier *Cupha*; en van daer wederkerende tot aen de Zwarte Zee.

Wan-

Digitized by Google

Wanneer nu de Zomer alzoo door gebragt, en haren *Pros* ryp is, zamelen zy die in, en zetten de zelve in vaten onder de Aerde: daer na slaen zy zich neder, van *Ashowa* af, langs de Zee-kant, tusschen het Riet, latende hare Paerden midlerwyle overwinteren in de Woestyne.

Cirkassia heeft maer twee Steden, *Temeroſſa*, en *Tumein*: de eerste aen de Zwarte Zee, omtrent de Golf die na de Tein-zee loopt, recht tegens over *Arbotka*, vyf honderd mylen van *Ashowa*: de andere, namentlijk *Tumein*, legt aen de Kaspische Zee, elf honderd mylen van *Temeroſſa*. De verdere bewoonde plaetzen zijn maer met Staekkettingen van Palen in de Bosschen opgeslagen.

Het Land is zeer vruchtbaer, overvloeyende meest in alle aert van Granen, en Gras-ryke Weiden, voortbrengende verscheide slag van wilde vruchten, en voedende veelderhande wild Gedierte, als Herten, Rheen, Zwynen, en anderen.

De Rivieren van eenig belang (zoo veel my bekend is) zijn, eerstelijk, *Cubba*, de welke van *Petigor* loopt tusschen *Cirkaſſia*, en't klein *Nagay*, tusschen *Temeroſſa*, en *Ashowa*; en valt, twintig mylen beneden *Temeroſſa*, in de Tein-zee, na een voorgaende loop van vyf honderd mylen. De tweede, is de Rivier *Balk*, voortkomende uit *Cabardy*, en vallende, twee honderd mylen beneden zijn oorspronk, in de Rivier *Terigke*; welke *Terigke* van de Bergen, tusschen *Shollohofe Knaſſe*, en *Mundarawa Knaſſe*, afvalt, loopende door dat geweſt meest Oost aen, voorby *Goracho-Collada*; van daer na de *Shuſſa*, en *Shunſa*, en zoo voort na de *Weistra*: en na een loop van zes honderd mylen, valt de zelve, tusschen *Tumein* en't Land der Comukken, Commocks, of Comikken, zes mylen van de gemelte Stad, in de Kaspische Zee. De derde Rivier is genaemt *Tumenka*, zijnde een arm van de *Terigke*: deze loopt door de Stad *Tumein*, en drie mylen lager, in de Kaspische Zee. De laeste is *Keeſlar*, de welke mede voortkomende uit de *Terigke*, zestig mylen beneden *Tumein* van de Kaspische Zee ook word ontfangen.

Omtrent den Godsdienst, zijn de Circassen zeer onwetende, en wangeloovig; want wanneer zy een Geit of Varken slachten, snyden zy het heimelijke Lit af, smyten het tegens de Wand, en indien't daer aen kleeft, bidden zy het aen; maer zoo niet, werpen zy't weg; trekken't vel over stokken, stellen het in haer Koornakkers, en aenbidden het zelve.

Petigor betekent vyf Heuvelen: het geweſt met die naem, bestaet ook in vyf zeer hooge en groote Bergen, gelegen vyf honderd mylen van de Zwarte Zee, en zeven honderd van de Kaspische Zee, aen geene zyde *Cabardy*: in welk Landschap *Cabardy* echter noch hooger Bergen zijn, als in *Petigor*; namentlijk, *Sneesnagore*, en *Shadgore*; de welke, als ook de geheele streek van *Cabardy* tot *Shollohofe*, met Sneeuw geduurig bedekt zijn.

Het Landschap naest aen *Cirkaſſia* volgende, is *Abaſſia*, tusschen *Cirkaſſia* en *Mengrelia* gelegen. De Inwoonders zijn die van *Cirkaſſia* in allen deelen gelijk.

Mengrelia is gelegen aen de Zwarte Zee. Het Volk is kloek van Lichaem, en schoon van aenzicht, maer zeer arm, en bekende Dieven, steelende niet alleen alderhande Goederen, maer ook Vrouwen en Kinderen, die zy aen de Turken en Tarters verkoopen, gemeenlijk voor Zout, 't welk daer zeer schaers is.

Naest aen *Mengrelia* volgt *Georgia*; in welk Landschap voor dezen een Leger van vyf duizend Mannen geland zijnde, trok tot op een dag reizens naby *Deimur Capou*, gezegt d'yzere Deure, welke is een zeer sterke Stad, gelegen tusschen klippen aen beide zyden, de eenigste doorgang tusschen *Georgia* en *Anatolia* na *Persia*; tot welk Koninkryk deze sterkte behoord. d'Inwoonders zijn, ten opzichte van Godsdienst, weinig beter als die van *Mengrelia*, hoewel zy eenige Kloosters, Monnikken, en Priesters, van het Griekſche Geloof, onder zich hebben. Derbent.

Het naest gelegen Landschap is *Anatolia*, waer van de Schryver (die veele Jaren daer gewoont heeft) een wytloopig verhael doet; maer alzoo dit geweſt genoegzaem bekent is, zullen wy, hem volgende, overgaen tot zulke Landen, als by ons min bekent zijn: doch alvoorens acht geven op't geene hy schryft van den ommetrek der Zwarte Zee.

Van *Fennara* dan (gelegen aen't hooft van de Golf, de welke in de Zwarte Zee loopt) tot *Perecop*, zijn, volgens dezen Schryver, Engelsche mylen, die altoos in dit bericht gebruikt worden, . . 700

Van daer tot *Caffa*, een vermaerde Stad, een Zee-haven, in de *Crim*, .	300
Tot *Ashowa*, ...	500
Tot *Temeroſſa*, ...	500
Tot *Mengrelia*, ...	500
Tot *Trebezonda*, ...	400
En van daer tot *Konſtantinopolen*, ...	1000
Te zamen, voor den geheelen omtrek van de Zwarte Zee, . .	3900

Engelsche mylen.

Dit is wat my van de Zwarte Zee bewuſt is: overgaende tot de Kaſpiſche Zee, zal trachten aen te wyzen alle de Koninkryken en Landſchappen, rondsom de zelve gelegen; beginnende van *Aſtrakan*, en voortgaende van daer Ooſtwaerts, tot dat ik van't Zuiden aen de zelve wederkeere.

Aſtrakan is gelegen op een Eiland, het welk door de Riviere *Volga*, en een tak van de zelve, gemaekt word, aen de zyde van het groote *Nagay*, hebbende de Kaſpiſche Zee ten Zuiden, niet meer als vyftig mylen van de mond der *Volga*. Zy is geſterkt met een vaſt Kaſteel: in't midden van het zelve is een ſterken Tooren, die, met menigte grof Geſchut voorzien zijnde, te gelijk de Stad, het Kaſteel, en de omleggende Velden bedwingt.

Een Stad der Tartaren is daer naby gelegen, dicht aen de Rivier *Kutuma*, voortkomende uit de *Volga*, of een van zijn veelvoudige takken: zulks de Stad met water omringt is, hebbende den grooten boezem van de *Volga* ten Weſten, en *Kutuma* ten Ooſten.

De *Volga* (zoo veel ik uit de Ruſſen heb verſtaen) heeft zijn beginzel, of ſpringader, aen de voet van eenen grooten boom; loopende van daer een ſtreek van duizend mylen, tot aen *Jeriſlawa*; van daer tot *Neiſna*, vyf honderd; verder na *Caſſan*, drie honderd; tot *Samara*, vyf honderd; tot *Saratoff*, drie honderd vyftig; tot *Saraichena*, drie honderd vyftig, voorts tot *Aſtrakan*, vyf honderd mylen: waer by gerekent de vyftig mylen, tuſſchen *Aſtrakan* en de Kaſpiſche Zee, maekt te zamen drie duizend vyf honderd en vyftig mylen: zoo dat de *Volga* een wonderlijke groote Rivier is, vallende door twee en twintig monden in de Kaſpiſche Zee: overvloedig in menigerhande ſlag van groote en kleine Viſſchen. In ieder van deze monden is een groote Fuik van ſcherpe ſtaken in de grond gezet, en met Riet of Teenen omvlochten; en by ieder Fuik is een Huis, tot wooninge van veertig of vyftig Viſſchers, de welke met lange en dunne haeken, tweemael des daegs uitgaen, vangende gemeenlijk alle dagen, in de kleine ſtroomen, vier honderd, en in de groote, zes honderd Steuren: zoo dat een geheele Steur tot *Aſtrakan*, voor acht of tien ſtuivers verkoft word. Al wat niet verſtuurt kan worden, word ingezouten, en naderhand verzonden, na de meeſte deelen van Rusland, doch byzonderlijk na de groote Stad *Moskou*.

Jaerlijks word tot *Aſtrakan*, omtrent drie of vier honderd Ton Kavejaer, anders *Ikra* genaemt, gezouten, elk Ton zwaer zijnde, tuſſchen de veertig en zeſtig *Poeden*. De Kavejaer welk zwart is, word van de kuit van Steur gemaekt; doch andere niet zoo zeer geacht; die ros van verw is, word van kuit uit Snoeken en andere Viſſchen geperſt. Een Ruſſch gewigt, van omtrent veertig pond.

Deze Fuiken worden alle genaemt na de monden, daer ze op gelegen zijn; als, namentlijk, *Soellova*, *Dertullee*, *Beſſerigee*, en *Ruſlowa* op de groote *Volga*, *Cokelon*, *Beerullee*, *Ewanſuke*, *Manſor*, *Argeeſſan*, *Keeſſan*, *Camuſſhuke*, *Naowara*, *Tuſſockly*, *Collobery*, *Malla-Collobery*, *Yamanſuke*, *Eirichsha*, *Surka*, *Libesha*, *Buſſan*, *Cara-buſſan*, *Bealla-Wolloskee*, in alle welke niet als Steur gevangen word.

Van *Saratoff*, een plaets, gelegen beneden aen de *Volga*, tot aen het Kaſpiſche Meir, vind men geen Boſſchagien, of Hout, zoo als men aldaer aen de hooge, of Siberiſche zyde, ettelijke honderd mylen, op vlak Land reizen kan, zonder eenig Boom of Wout, te ontmoeten.

In't oud *Bulgaria*, omtrent de Oever van de *Volga*, boven *Aſtrakan* gelegen, vind men veel oude puin-hoopen, van vervallene gebouwen, in welke geweſten *Tamerlaen* heeft gewoed. De Oevers van de *Volga* zijn zeer vruchtbaer; doch het Noorder *Siberien* is zeer onvruchtbaer, woeſt, en weinig bewoont.

Tuſſchen *Saratoff* en *Kaſan*, is de grond van de *Volga* ſtroom, aerde, die na Cement of Duif-ſteen gelijkt.

In dit geweſt *Bulgaria*, omtrent de Oever van de *Volga*, plachten wel eer Mahometanen te woonen, doch nu zijn de Ingezetenen onder de gehoorzaemheit hunner Tzaerſche Majeſteiten, in Chriſtenen veranderd.

Omtrent de Stad *Sarapul*, aen de *Volga*, woonen Tarters, welke Schatting in Hooning, en Pelteryen, aen zijn Tzaerſche Majeſteit opbrengen. Dit Volk is nu ſtil, en gehoorzaem, doch plachten zomtyds aen't muiten te ſtaen, waerom zacht gehandeld dienen te worden: na het Zuidweſten, in de *Aſtrakanſche* Woeſtyne, zijn eenige kleine Horden, van de zelve Volk-aert, die hun eigen Meeſter zijn, en met de *Kalmakken* omtrent *Aſtrakan*, zomtyds zamen ſpannen, tot den Roof, en Plondering, op den *Siberiſchen* bodem: zy leggen zich mede op den Akker-bouw, als voornaem van Haver, Gerſt, en Boekweit: de kleeding der Mannen is van wit Ruſch Laken: de Rokken die zy dragen, zijn omtrent op de Moskoviſche aert, met op de rug lang afhangende klappen: de Vrouwen, als't niet te koud is, gaen met het boven-lijf in't Hembd, welk

ſtreeps-

Digitized by Google

Het suydelykste gedeelte van de VLIET WOLGA, in Kaert gebragt volgens de Jongste verbeteringe van den Heer E. KEMPFER, uit de miswysingevan 't Compas en anderslints gerigt, door N. WITSEN Cons: Amst: M. D C. XCVII.

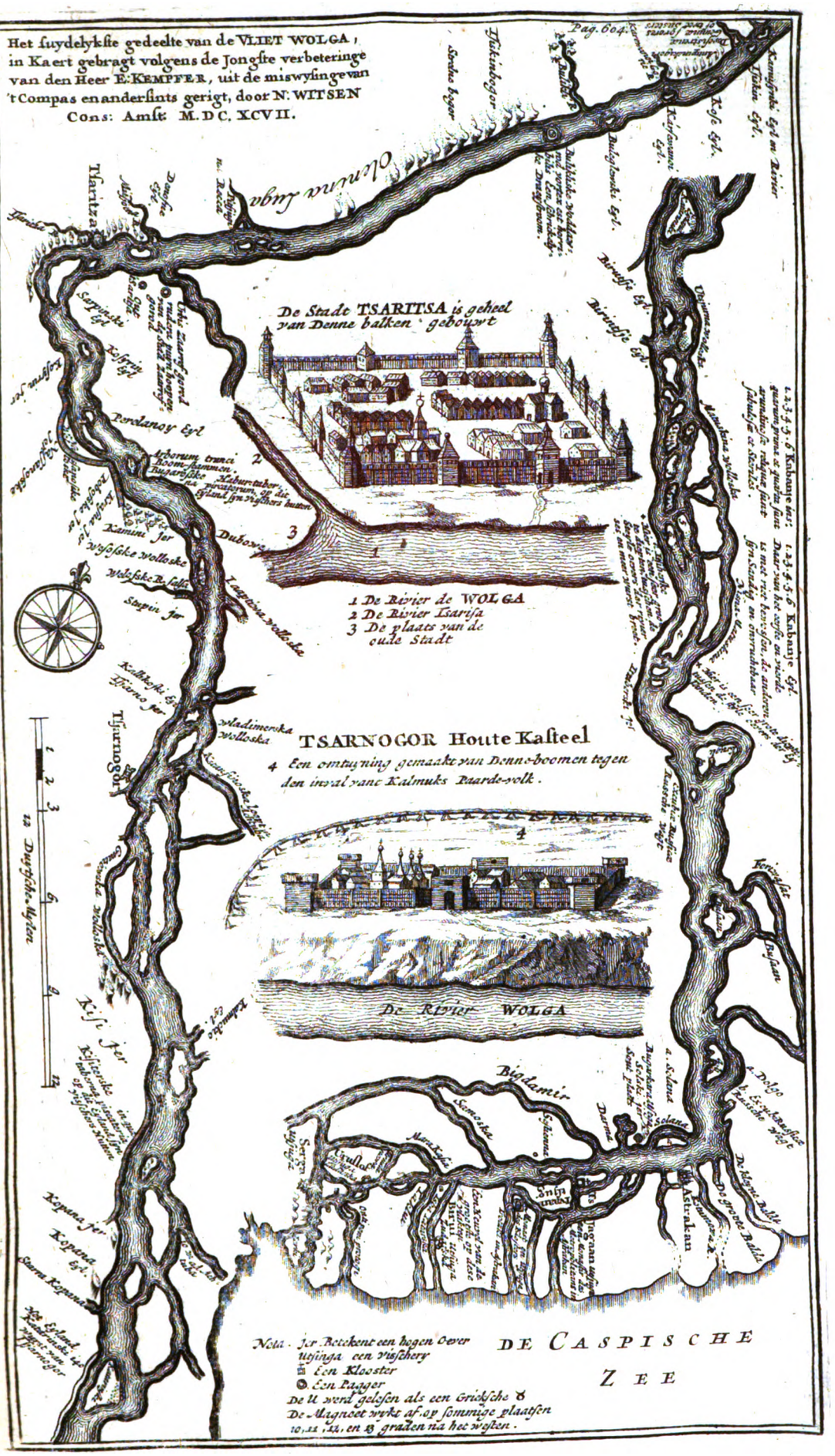

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

ſtreepsgewys van boven na beneden, met alderhande geverfde Zyde is uitgenaeit; dragende een Rok om 't Lijf, op de Duitſche wyze; en muilen die pas de Toonen bedekken, boven de enkelen gebonden; haer Hultzel beſtaet in een bindzel, een handbreed groot, dat zy voor 't hooft binden, en achter vaſt maken, hangende daer aen, by draedjes, alderhande Koraelen, die omtrent de oogen los ſlingeren: de zommige hebben bordjes voor 't hooft, twee ſpan hoog, dat met Zyde aerdig en çierlijk is benaeit, en van Koraelen behangen; uitgaende bedekken zy het hooft met een geſtikte Neusdoek. De dus genaemde *Uffimſche* Tarters, zoo wel als het *Baskierſche* Volk, is ſtrydbaer, zitten vaſt te Paerd, voeren geen ander geweer als Pyl en Boog, daer zy handig mede weten om te gaen: zy zijn ſterk en groot van ſtal, breed van ſchouwders, laten den baerd lang waſſen; haer Wynbraeuwen zijn zoo ryk en ſterk van haair, dat veeltyds over de oogen hangen, ja dwars over 't voor-hooft ſteken. Hun Tael is byzonder, en word by de *Aſtrakanſche* Tarters ten meeſte verſtaen; hen Geloof is Heidenſch, doch de zommige hellen na de Wet van *Mahomet*, 't geen haer door de *Crimſche* Tarters toegebragt is, met wien zy oulinks groote gemeenſchap hadden: tuſſchen de oorſpronk van de Rivier *Oby* en *Tobol*, woonen *Kalmakſche* Tarters, tot aen het Meir *Jamſchowa*, daer veel hart Zout valt, 't geen de *Kalmakken* voorgeven, haers gebieds te zijn: het Zout vind men daer op de Oever leggen, en word met houwelen gebroken, en in de Vaer-tuigen geladen, diergelijk, als of het Ys was; deze Vaer-tuigen *Doſenicken* genaemt, die aldaer Jaerlijks uit *Ruſland* vyf en twintig of dertig ſterk komen, brengen gelei van vyf en twintig honderd man, in 't gemeen mede, en vallen zomtyds tegen de *Kalmakken* ſchermutzelingen voor, die den afhael van het Zout trachten te beletten.

Aen de Vliet *Tara* legt een Stedeken, *Toereaan* genaemt; hier grenſt het *Kalmakſche* Land van den Prins *Buſtuchan:* de Ingezetenen aldaer, worden genaemt *Barabinſi*, en ſtrekken zich van de Stad *Tara* na 't Ooſten, tot de Rivier *Oby*, de Rivier *Tom*, en de Stad *Tomskoy:* dit geweſt, genaemt *Barrabe*, word Winter en Zomer bereiſt, doch meeſt des Winters, om dat men dan zich hier over beſt bediend, tot de Reis na *Siberien*, te weten, over *Tomskoy* en *Jeneſeiskoy*, wezende de Winter-reis van de *Oby*, over *Surgut* en *Naum*, ondoenlijk. Dit Volk *Barabinſi*, is een aert van *Kalmakken*, betalen Schatting aen zijn Tzaerſche Majeſteit, en aen den Kalmakſchen *Buſucktichan* of *Buſtuchan*; zy hebben onder haer drie Opper-hoofden, of *Taiſchi*, als *Karſagaten*, *Baikiſch*, en *Baiduck*; deze drie Heeren ontfangen de Schatting van de *Barrabinſers* of *Barabinſi*, en brengen het behoorlijk aendeel *Karſagaz* of *Karſagaten* genaemt, na de Stad *Tara*; de tweede, te weten *Baikiſch*, brengt zijn deel aen het Ruſſche Slot *Telimba*; en *Baiduck*, brengt zijn gedeelte aen het Kaſteel *Kulemba*, en dat alles in Pelterye: het is een boos en ſtrydbaer Volk; zy woonen in houte Huizen, lang en laeg by de Aerde gebouwt, gebruiken geen Kacchels, maer Schoorſteenen, en als het hout uit is gebrand, doen zy het Rookgat toe, om zoo de warmte binnens kamers te behouden. Zy woonen Dorps gewys, en hebben lichte Huizen tot Zomer, en zwaerder tot Winter gebruik; bebaenen het Land, en teelen veel Haver, Garſt, Geerſt, en Boekweit; Brood van Rogge ſmaekt hun wel, doch konnen het niet verdragen, en walgt haer, maer Garſt weeken zy, en dan weder gedroogt, ſtooten het zoo lang tot dat de ſchil daer af gaet, dan droogen en braden zy die uitgepelde Garſt, in een yzere Ketel, zeer heet, zulks dat hart als een been word, 't geen zy dan zoo eeten: gebruiken mede *Saranna* tot Spys, dat is, de bol van geele Lelien, gedroogt, geſtooten, en met Melk gekookt, 't geen dan een Pap word; maken mede den ſmakelijke drank *Kumis*, of Brandewyn, van Paerde Melk; drinken ook *Karazay* of zwarte Thée, die de *Boecharen* hen uit *Sina* toebrengen: haer geweer is Pyl en Boog: houden veel Vee, als Paerden, Kamelen, Koeyen, Schapen, doch Varkens eeten zy niet; daer vallen goede Zobels en Marter-dieren, Inkhoorens en Hermynen, ook Voſſen, Vuil-vraten, Minken, en Otters: hun Land ſtrekt van *Tara* af, tot de *Oby* en *Tom*, is ganſch niet Bergachtig, maer vlak, bewaſſen met ſchoone Ceder, Eike, Denne, en Berke Boomen; de Boſſchen zijn afgedeeld door ſchoone Riviertjes; de kleeding, zoo der Mannen als Vrouwen, is na der Kalmakſchen aert; houden zoo veel Vrouwen als ze konnen voeden: een Afgoden beeld dat zy eeren, en *Saitan* genaemt word, voeren zy met hun, wanneer op de Jacht uit gaen, ter Peltery vangſt; dit Beeld is uit hout geſneden, na de gedaente van een Menſch, gekleed met Stoffe van veelderhande verw; zy voeren het in een Kasje, op een byzondere Slede, en als de vangſt goed is, beſteken het met alderhande Peltwerk, geven het de beſte plaets in het

Huis, en vervrolijken zich voor hem, tot dankbaerheit.

Van *Krasnojaer*, de Rivier *Jeniſea* afwaerts, tot aen *Jeneſeiskoy*, woonen *Tungoeſen*, en *Buratten*; deze plaets, daer een Slot is, grenſt na by het *Moegaels* gebied, is niet groot, doch wel bezet van Ruſch krygs-volk, dat meeſt te Paerd diend: ten Weſten waken zy tegen de *Nurotti*, *Nuli*, en *Buratten*; hier in de Nabuurſchap waſt een aert van Zandel-hout, dat buiten mate hart is: de *Buratten* die nu onder zijn Tzaerſche Majeſteits gezag woonen, plachten zich op te houden omtrent *Solviga*, doch vermits zommige dezer Volken over liepen na de *Moegalen*, door aenlokking der *Sinezen*, heeft men hen alle van daer doen verhuizen, en rondsom het *Baikalſche* Meir geplaeſt, in 't gebergte, gevende Schatting in Pelterye, en Kabardyn, die daer vallen.

De plaets, daer eertyds aen den Oever van de Vliet *Volga*, de Stad *Achtoeba* heeft gelegen, is van een zeer ruimen omtrek, daer veele puin-hoopen en overblijfzelen van te zien zijn.

Den Zee-boezem *Bojaerſchidwar*, of het *Boiaren* Hof genaemt, kort onder *Aſtrakan*, aen de Kaſpiſche Zee, zegt men een enge en gemakkelijken ingang te hebben, doch zeer bezwaerlijken rug-tret, ter oorzaek van de engte buitenwaerts, en gevaerlijke ondiepten, welke by inzeilen konnen worden gemyt.

Niet verre van de *Volga*, aen de zyde van 't klein *Nagay*, zijn Zout-putten, de welke door de hitte der Zonne, zonder toedoen van Menſchen, boven maten veel Zout voort brengen.

Een weinig boven *Seraichena*, vyf honderd mylen van *Aſtrakan*, werpt de *Volga* een grooten tak uit, genaemt *Actabon*, welke door de Woeſtyne van groot *Nagay*, en door *Baſſane* loopende, zich uitſtort in de Kaſpiſche Zee.

Het overige van de *Volga*, na die verſcheide kleinder takken van zich gegeven heeft, welke zich echter meeſt met de zelve vereenigen, ſcheid klein en groot *Nagay* van een, vloeid beneden voorby de Stad *Aſtrakan*, en ſchiet van daer na *Ruſlowa*, aen de Zuid-weſtzyde van *Kroſnaboggar*, dicht by *Aſtrakan*, en valt dan in de Kaſpiſche Zee.

De wydte, of d'afgelegentheit tuſſchen d'Ooſtzyde van de *Volga*, en de Rivier *Actabon*, is omtrent twintig mylen, meeſt Water en Eilanden.

Dat nu de loop der *Volga* van haer eerſte Bron-ader, tot daer ze in de Kaſpiſche Zee valt, niet minder kan zijn, als wy hier vooren geſteld hebben, word beveſtigt, door dien de Sneeuw, die in *Rusland* overvloedig valt, en omtrent het laeſte van Gras-maend begint te ſmelten, de *Volga* geweldig doet zwellen, zonder dat deze Wateren echter voor het midden van de Zomer tot aen *Aſtrakan* komen; maer als dan de Oevers en de Eilanden omtrent *Aſtrakan* zoodanig overſtroomen, dat de geheele Landſtreeke tuſſchen klein *Nagay*, en *Actabon* in groot *Nagay*, (een heuveltje of twee uitgenomen) niet anders ſchynt, als een geduurig Meir of Golf van de Zee: zoo dat die van *Aſtrakan*, wanneer zy groote Hout-vlotten gemaekt hebben, de zelve door weinig Mannen doen voeren, recht na haer Stad, of eenige andere beſcheiden plaetzen daer omtrent.

De merkwaerdigſte Steden en woonplaetzen, langs de *Volga*, tuſſchen *Saraichena* en *Aſtrakan*, die vyf honderd mylen van malkanderen leggen, zijn, *Camena*, *Rokegowa*, *Oſſhenofka*, *Chornoyar*, *Boriſſe*, *Offatalka*, *Poollowoy*, *Collmakof Satone*, *Coſſoyar*, *Croſnoyar*, *Naſſonoyar*, *Satone*, *Yanatavy*, *Daneelofka*, *Perre*, *Ouſſhake*, *Eillanſuke*, *Eiskyborro*, *Krukla*, *Buſſan*, *Balsheeke*, *Tollotongorod*, *Dolgoa*, *Goradocha*, voor dezen oud *Aſtrakan*, en verſcheiden andere.

Wy zullen overgaen van de *Volga* na groot *Nagay*, 't welk eigentlijk kan verdeeld worden in Eilanden en vaſt Land. De eerſte worden gemaekt door de *Volga*, en verſcheide andere Rivieren, die uit de zelve vallen, en op veelderlei wyze met malkanderen vermengt zijn, en alle ten laeſten haer ontlaſten in de Kaſpiſche Zee.

Deze Rivieren hebben hare zonderlinge namen: de geene welke ik onthouden hebbe, zijn, *Cuttoma*, of *Cutuma*, *Boulda*, *Malla*, *Guelluſa*, *Kreewantya*, *Buſane*, *Actabon*, en *Bereket*.

Het Koninkryk van groot *Nagay* is ganſch vlak en woeſt, zich uitſtrekkende twaelf honderd mylen in de lengte, tuſſchen *Aſtrakan* en *Samara*, en vyf honderd mylen in de breete, van *Aſtrakan* tot de Rivier *Yeiche*, of *Jaick*.

Het heeft geene Steden of vaſte woonplaetzen, hoewel in voorige tyden verſcheiden; waer onder eenige geweeſt zijn zeer aenzienlijk, als, *Czarofs-gorod*, anders *Czarofspollate*, betekenende in Nederduitſchs, 's Keizers Stad, de welke waerſchynlijk de Hooft-ſtad zal geweeſt zijn, gelijk de naem zulks ook te kennen geeft. Ik hebbe de zelve dikwils met verwondering aenſchouwt, en kan niet rekener, dat het minder als twintig mylen in den ommetrek gehad heeft. Hebbe daer in

ge-

Digitized by Google

geteld tachentig uitſtekende groote gebouwen, die Moskees, Paleizen, of Karawanſeraas moeten geweeſt zijn, van welke zommigen zes mylen van den anderen ſtaen.

De Moskoviters zijn van verſcheide gevoelen, nopende hare verwoeſtinge: zommige willen dat het door de Kozakken verwoeſt is; maer deze, die wegens hare krygs-zaken anders gaerne pochen, zeggen, zulks niet te weten.

De gelegentheit van de plaets is zeer treffelijk, hebbende de *Volga* aen de eene, ende *Actabon* aen de andere zyde.

Dit Land heeft geen Hout-gewas, als langs de Rivieren; maer is zeer ſchoon, gezond, en vruchtbaer. Ten minſten tweemael 's Jaers trekt daer een groote Reisrot of Karavane door.

De Moskoviters hebben van tyd tot tyd gebakken en gehouwen ſteenen uit de opgemelte verwoeſte Stad doen afhalen, waer mede zy een groot gedeelte van *Aſtrakan*, en andere Nabuurige Steden en Veſtingen, hebben gebouwt. Maer behalven deze *Serai* (want zoo noemen de Tarters een vaſte woonplaetze) waren 'er in oude tyden noch vyf of zes anderen, langs de Riviere, nederwaerts: in ieder van welke voormaels een Chan woonde; maer door verloop van tyd, en den oorlog, zijn deze ook byna geheellijk verwoeſt.

Daer is noch een andere *Serai*, aen de Rivier *Jaick*, genaemt *Chika*, welke gezegt word eertyds de verblijfplaets van een grooten *Myrſa* of Chan geweeſt te zijn; maer is nu, als de anderen, ook t'eenemael verwoeſt.

De Tarters die groot *Nagay* bewoonen, zoo wel Mannen als Vrouwen, zijn kloek van Lichaem, immers grooter dan eenige andere Tarters, maer leelijk van gedaente, hebbende kleine aengezichten, en kleine platte neuzen, ook kleine oogen, diep in 't hooft ſtaende, 't welk aen de meeſte Ooſterſche Tarters gemeen is. De Nagaiſche Menſchen zijn zwartachtig, of Taenverwig, 't welk haer, mijns bedunkens, zoo zeer niet word aengebooren, als wel door de Zonne (welke aldaer, eenige Maenden, veel heeter is, als men van dat Klimaets geſtaltheit des Luchts zoude verwachten) toegebragt, te meer, dewyl haer Kinderen, geduurende deze groote hitte altyd naekt gaen. Het is aenmerkens waerdig, dat de koude daer en tegen, des Winters, in dit geweſt boven maten ſtreng is, en voor die geene welke niet genoegzaem gekleed zijn, onverdraeglijk.

De Nagayſche Tarters hebben groote menigte van Vee, als Paerden, Kemels, Schapen, en andere gedierte; doch evenwel zijn zy ſlecht gekleed, meeſt met Schape-vellen, die noch ſlordig bereit zijn.

Zy hebben geenderlei ſlag van Koorn, en beſpotten de Europeanen en Perſianen, zeggende, dat hare voornaemſte Spyze is de top van een verachtelijk onkruid.

Zy laten niet alleenlijk toe, dat men veel Vrouwen trouwt, en te gelijk met de zelve leeft, maer zulks is onder haer t'eenemael in gebruik. Zy koopen hare Wyven gemeenlijk voor Vee, van hare Ouders of anderen, uitgenomen die zy in den oorlog gevangen nemen; en onderhouden meer of minder Vrouwen, ieder na zijn vermogen. Wanneer een Broeder ſterft, nemen de andere alle zijne Wyven na zich; maer indien alle de Broeders, 't zy in den oorlog, of anderzins, komen te ſterven; vervallen zy, gelijk andere goederen of Vee, aen des oudſte Broeders Zoon: want zy gedoogen nooit, dat een getrouwde Vrouw, haer leven geduurende, uit het geſlachte gaet.

Wanneer zy hare wooningen willen verplaetzen, voeren zy hare Huizen op wagenen, met vier wielen, door Kemelen getrokken. Haer gewoonlijke togt is van de *Volga* na *Buskowſhake*: van daer na *Voroſlane*, *Samara*, *Eirgeeſſe*, *Eiſhene*, *Ougogura*, *Reimpeſka*, en beneden langs het Land der Kalmakken, tot dat zy aen de *Jaick* komen. Zomtyds trekken zy door *Kaſſoone*, *Aurrow*, en *Kamoyes*, en dit is haer gewoonlijke Zomer-togt.

Tegen den Winter keeren zy na de deelen gelegen aen de Kaſpiſche Zee, namentlijk, *Bakſake*, *Beallanſia*, *Kitgach*, *Sheennamara*, *Condake*, *Caradowan*, *Actabon*, en hooger aen de *Volga*, zich verſpreidende langs de Zee-kuſten, en de Oevers van de Rivieren, tuſſchen het Riet en tuſſchen 't geboomte, daer zy de meeſte beſcherminge vinden tegens de koude: en geduurende dit laetſte Jaer-getyde, laten zy hunne Paerden en grof Vee, weiden in de Woeſtyne.

Dewyle ik de Riviere *Jaick* nu veelmalen hebbe gemeld, zal kortelijk verhalen wat my van zijn loop, aenwas, en verdere gelegentheit bekend is. Hy komt voort uit het Land der Kalmakken, alwaer hy gehouden word zijn begin te nemen, hoewel eenige Ruſſchen ſtellen, dat zijn ſpringader verder is, in *Siberia*; welkers Zuider deelen ook door de Kalmakken worden bewoond, zoo niet bezeten. Na dat zy het Land der Kalmakken heeft doorloopen, ſcheid zy groot *Nagay* af van *Kaſſachy Horda*, en ſtort, na dat zy een weg van duizend mylen heeft afgelegt, een weinig beneden *Geraichika*, in de Kaſpiſche Zee.

Zy

Zy is zeer breet, en 't Land aen beide zyden wel bewaſſen, met Geboomte, Gras, verſcheide ſlag van wilde Kruiden, en Vruchten: boven maten Viſchryk, byzonderlijk in Steur, zoo dat iemand, ſtaende op den Oever, met een Viſch-haek, in korten tyd wagens vol vangen kan, indien maer ſterkte of hulpe heeft om de zelve aen Land te halen.

Daer zijn ook Zwanen, die gemeenlijk in Zee zwemmen, in zulken menigte, dat het onmooglijk is eenige redelijke begrootinge daer van te maken. Deze leggen alle Jaren in 't midden van de Zomer hare vederen af. Tegens deze tyd zenden die van *Aſtrakan* hare jonge manſchap in Booten, de welke, na dat eenige mylen gevaren hebben, aldaer aenkomen; en wanneer zy haer Vaertuigen met vederen en Zwanen-vellen geladen hebben, keeren zy weder na *Aſtrakan*, daer in deze waren grooten handel word gedreven met de Perſianen, die voor ieder Vel gemeenlijk een Ryksdaelder geven. Alle welke voordeelen de Kozakken dikwils noodigen om zich aldaer neder te zetten, die van daer wyder invallen doen in verſcheide geweſten aen de Kaſpiſche Zee.

Tuſſchen *Aſtrakan* en de Riviere *Jaick*, woonen ſchier geen Menſchen, en is het daer ganſch woeſt: omtrent de *Jaick* zich Ruſſche Kozakken ophouden, die de Viſſchery oefenen, en verders Ooſt op, beginnen een aert van *Buchaeren* te woonen, onder byzondere benamingen, die Mahometaenſch zijn: tuſſchen *Aſtrakan* en *Siberien* zijn Woeſtynen, en aldaer worden weinig of geen Menſchen gevonden.

Van de Kalmakken, die de Zuider deelen van *Siberia* bewoonen, zijn zommige *Ulusſes* of Hordens * Onderdanen van de Ruſſchen, andere hare Bondgenooten, hoewel zy bloedige oorlogen tegens de zelve hebben gevoerd, *Tumein* en andere Steden en Veſtingen verwoeſt, uit nadenken dat de Ruſſchen hare Landen meer en meer naderende, hen t'eenemael zouden onderbrengen.

* Dat zijn verzamelingen van Menſchen, onder Hutten of Tenten, die dikmael verhuizen.

Het naeſte geweſt van groot *Nagay*, Ooſtwaerts, is *Kaſſachy Horda*; hebbende, als gezegt is, de *Jaick* ten Weſten, waer door het van 't groot *Nagay* geſcheiden word, de Kalmakken ten Noorden, de Yurgeachianen of Jurgenſche Tarters ten Noord-ooſten, en de Karagans, die aen d'Ooſtzyde van de Kaſpiſche Zee woonen, ten Zuiden.

Deze Kaſſachy Tarters trekken het Land op en neer, byna op de zelve wyze als de Nagayſche. Zy voeren dikwylen oorlogen tegens de Kalmakken, en Yurgeachianen, maer zelden tegens de Nagayſche, of Karagans: alleenlijk ſteelen zy op zulke wyze als meeſt alle andere Tarters, heimelijk ook van deze hunne Nabuuren, met welke zy een vaſte en onverbrekelijke Vrede onderhouden.

De *Kaſſachy Horda*, was te zijner tyd, geheellijk woeſt, uitgenomen eenige Boſſchen ten Noorden, die aen de Kalmakken palen, alwaer verſcheide kleine Rivieren zijn, die zich in de *Jaick* ontlaſten. Deze Menſchen zaeyen geen Koorn. Haer voornaemſte Spyze is Paerde-vleeſch, en Merrie-melk, zoo dat zy te recht *Kaſſachy Horda*, dat is, der wilde Menſchen verzameling, genaemt worden.

Ten Noorden van *Kaſſachy Horda* woonen de Kalmakſche Tarters (indien zulk een wyze van leven, anders een wooninge genaemt mag worden) maer het geweſt daer zy zich onthouden, is een beter Volk waerdig, dewyle het volheit heeft van alle dingen, tot 's Menſchen onderhoud noodig. Daer zijn ook Zabels, zwarte Voſſen, Inkhoorntjes, en andere Pelteryen, in overvloed, welke de Ruſſchen voor Brandewyn, Meê, Tabak, en eetwaren van haer ruilen.

In dit geweſt zijn verſcheide Steden, als, *Siberia*, de Hooft-ſtad van een Landſchap van de zelve naem, en *Tumein*, beide, welke de Ruſſchen op de Tarters veroverd hebben: *Ouffha*, *Wadle*, *Sellona*, en *Lucomoria*; welke laetſte plaets, zoo zy zeggen, aen de Koude Zee zoude gelegen zijn; maer *Ouffha* is een Binnenlandſche Stad, vyf honderd mylen van *Kaſſan*, welk naby de *Volga* is.

Deze neven-ſtaende plaetzen worden alle met alzulke benamingen heden niet gevonden.

De Kalmakken zijn goede Zoldaten, dewyle zy door de Ruſſchen aen de eene, en door de Nagaeyen en Kaſſachy Horda aen de andere zyde, in geduurige oefening worden gehouden.

De ongetrouwde Vrouwen verzellen den Mannen in den oorlog: zy worden gehouden voor weinig minder als de Mannen, in konſt en ſterkte: ſchieten hare Pylen byna zoo ſnel en handig als de Mannen, van wien zy door hunne kleeding of wys van ryden, niet wel konnen worden onderſcheiden. Beide Mannen en Vrouwen, voeren in al hun Veld-togten zelden minder als ieder vyf of zes Paerden.

Ik kan niet naeuwkeurig bepalen wat haer Godsdienſt zy, maer hebbe uit haer ommegang konnen merken, dat zy een beter gevoelen hebben van de Chriſtenen als van de Mahometanen, of van zommige hunne Heidenſche metgezellen. Ik hebbe onder haer geen plechtelijkheden of Godsdienſt konnen beſpeuren,

Digitized by Google

ren, als een aenbidding van de Zon en Maen.

Haer voedzel is zeer byzonder; want behalven Paerde-vleesch ('t welk by haer een lekkernye is) schroomen zy niet Hagedissen, Adders, Vossen, ja ook krengen van verscheide Dieren te eeten: Spyze, welke dien van Europa ook in den grootsten Hongersnood tot afkeer zoude zijn. Zy dragen Hoeden, die van de Russchen *Koulpackes* genaemt worden, voor en achter open, aen wederzyden met breede randen, waer na zy van de andere Tarters, Kalmakken genaemt worden.

Oostwaerts van de Kalmakken aen geene zyde der Riviere *Jaick*, een weinig na het Zuiden, en na *Sina* toe, woonen de Yurgeachianen, die Mahometaensch van Geloof zijn, alzoo genaemt na hunne voornaemste Stad; die zommige *Yurgeach* *, en andere *Yurgench* noemen; van welk geweest ik zoo veel kennisse niet hebbe, alzoo maer eens daer geweest ben; in den Jare zestien honderd twintig, wanneer groote oorlogen tusschen den Chan of Konink van *Yurgeach*, en den *Myrza* zijn Zoon ontstaen zijnde, en zommige van de Nagay Tarters (die voor deze opstand zich niet dorsten reppen) in haer Land gevallen wezende, doch buiten bevel van haer eigen Prins, en zonder toestaen der Moskoviters, buiten welkers bewilliging, volgens onderlinge over een komste, zy niet vermogen t'oorlogen, zond den Woywood van *Astrakan*, die niet lang te vooren een verbond met de Yurgeachianen gemaekt had, *Alli*, of *Haly Myrsa*, een Tartarische Prins, met duizend van zijn eigen Onderdanen, en vyf honderd Russchen te Paerde; waer onder ik begrepen zijnde, trokken wy twintig dagen, eer wy van *Astrakan* tot aen de grenzen van *Jurgeach* quamen, en van daer tien dagen reizens verder in haer gebied, 't welk door de Nagaysche Tarters deerlijk verwoest was. Ten einde van de dertig dagen, wierd na beste gissinge geoordeeld, dat wy ten minsten duizend Engelsche mylen van *Astrakan* waren, wanneer wy deze Roovers in het Dal van *Ougogura* overvielen, en sloegen. Alles wat zy den Yurgeachianen ontroofd hadden, zijnde een ontallijke menigte van Vee, zoo Paerden, Kemels, als Schapen, namen wy hun af, en daer en boven tot een straf, noch alle hunne overtollige Paerden, latende hen alleenlijk, voor ieder een, om weder na huis te komen.

Aly Myrsa den buit verdeelende, gaf d'eene helft aen die hem in deze togt gevolgt hadden, en zond het overige den Woywood tot een geschenk, zonder den Yurgeachianen, als die voor Dieven gehouden worden, iets wederom te geven.

Ondertusschen sloeg den Prins van *Yurgeach*, in een volkomen Veldslag, zijnen Vader, nam hem gevangen, stak hem beide d'oogen uit, en deed hem zelven tot Konink kroonen. Hy beval ook eenige van zijn vertrouwde gunstelingen, dat zy zijnen jonger Broeder (vrezende dat hy t'eeniger tyd opstand mogt verwekken) zouden worgen, en hem zijn hooft brengen: maer verscheide van de Edelen, door welkers toedoen hy de Opper-heerschappy bekomen hadde; zulks vernomen hebbende, wilden d'uitvoeringe van zijn bevel niet gedoogen, maer zonden het Kind na den Keizer van *Moskovien*, by welken het noch was; toen ik laest van *Astrakan* vertrok.

Maer om niet in gebreke te blijven aen mijn belofte, van een bericht te geven; aller Landen en Volkeren rondsom de Kaspische Zee, kome ik tot de *Karaganen*, welke ik overgeslagen hadde.

Het gewest der *Karaganen* beslaet het meeste deel van de groote Landstreeke, tusschen de Riviere *Jeicke*, of *Jaick*, en de Heerschappye van de *Ousbegs*, of Tarters van *Bouchara*, en hun gebied omringt de Noord-oost hoek van de Kaspische Zee; schietende Zuidwaerts na de Riviere *Jaxartes*: ook woonen zommige Horden van het gemelte Volk tusschen de voornoemde Rivier en de *Oxus*, welke de Tartes van *Bouchara*, en de *Karaganen* affscheid van de Persianen, en de Tarters van *Balk*.

Dit gewest der *Karaganen* is zeer woest en bar: het Volk arm en ellendig; Taen-geel en ongevallig van wezen. Haer wooningen zijn slechte Hutten, meest onder d'Aerde, staende van den anderen verspreid, zoo dat 'er naeuwlijks plaetzen zijn die de naem van Dorpen of Gehuchten verdienen. Zy hebben (na my gezegt is) geen Stad als *Preeslannes*, gelegen aen de Zuidzyde van de *Jaxartes*, dicht by de Kaspische Zee, die, terwylen ik tot *Astrakan* woonde, met verrasschinge door de Kozakken ingenomen wierd; maer zy hadden geen reden om van hare overwinninge te stoffen, dewyle zy weinig buit daer in vonden, en de *Karaganen* te zamen vergaderd zijnde, haer, met groot verlies van wederzyds Volk, daer uit sloegen; en op de vlucht dreven, na een Eiland; twee of drie mylen van 't vaste Land, het welke zy tot dezen dag bezitten; geene van d'omleggende Volkeren magtig, of begeerig zijnde om haer te verneslelen, niet tegenstaende de Tarters, Persianen, en Moskoviters, door hare strooperyen groote overlast lijden.

Merkt dat dit gebeurd is voor, of omtrent het Jaer twintig, in de afgetreden Eeuw, en zyn heden de Kozakken van daer verhuist.

* Nu Oergentsi geheten, of Jurgentsi.

Digitized by Google

Zuid-zuid-ooſt van de *Karaganen*, woonen de Tarters van *Bouchara*, by veele *Usbegs* genaemt. Zy hebben *Karagan* van zich in 't Noord-weſten, *Urgenshe* of *Jurgeach* recht Noorden, *Sina* in 't Ooſten, die van *Balk* in 't Zuiden, de Perſianen Zuid ten Weſten, en de Kaſpiſche Zee ten Weſten. Dit geweſt is beter bewatert, en vruchtbaerder als 't voorgaende; ook is daer een grooten toeloop van Koopluiden, uit verſcheide Oorden, inzonderheit van Perſianen, Moskoviters, en verſcheide Indiaenſche Volkeren, als, *Mogols*, *Boutans*, *Sinezen*, en andere, welker namen niet gedenke.

Ik achte dit het beruchte Koninkryk van *Kathay* te zijn, dewyle de Kathayers ook een aert van Tarters zijn, en ik geene andere Tartaren tuſſchen dit geweſt en *Sina* gevonden hebbe. Zy voeren byna altyd kryg tegens de Perſianen.

't Geen de Schryver hier van Kathay zegt, is misverſtandelijk, alzoo het Kathay geen ander Ryk als Sina is.

Het Land der Comukkes is ten Zuiden bepaelt door Perſia, ten Ooſten door de Kaſpiſche Zee, ten Weſten door *Cirkaſſia*, en ten Noorden door de Riviere van *Tumeine*. Aen deze Riviere legt een Stad van de zelve name, van waer, tot aen *Chakamate*, de Noordelijkſte woonplaetze van Perſia, is zes honderd mylen.

Een groot gedeelte van dit Comukſche of Comikſche Land, inzonderheit tegens 't Weſten, is zeer bergachtig; en in zommige plaetzen, meeſt na Perſia, heeft het zeer hooge, en byna ontoegankelijke Bergen: op andere plaetzen wederom kleine Heuvelen, en luſtige Dalen, met overvloed van Boſſchen.

Ik ben in vier van hare Steden geweeſt; d'eerſte is *Tarkee* *, alwaer *Gildar* te myner tyd, die zy voor hun Vorſt houden, gewoonlijk zijn verblijf hadde; de tweede *Derbeyne*, in het gebergte; de derde is *Derevena*, in de zelve bergachtige ſtreeke; de vierde *Koſſa*, gelegen aen een Riviere van de zelve naem, niet verre van daer zy zich ontlaſt in de Kaſpiſche Zee.

*Dit ſchynt de Stad Terki te zijn.

De Comukkes zijn kloeke en ſtrydbare Mannen, en 't geene haer in gevaerlijke ondernemingen ſtouter maekt als de Tarters, is de ſterkte van hare Paerden, en het voordeel van hare Wapenen, zoo wel om af te keeren, als om te vechten; want zy gaen zelden in den oorlog zonder Helmetten, Harnaſſen, of een Rok met yzere oogjes bezet, en een Schild, 't welk, alzoo 't niet zwaer noch breet is, zy op haer rug dragen, uitgezeit wanneer zy vechten. Zy voeren, gelijk andere Tarters, Boogen en Zabels, daer en boven gaen zy nooit zonder Lancien, die zy met groote kracht en vaerdigheit weten te hanteeren.

Hun Godsdienſt is Mahometaenſch.

In hunne Kleeding verſchillen zy weinig van de Cirkaſſiers. Haer Tale is in wezen de zelvige met die van de Crimſche Tarters; maer door hunne nabyheit aen de Perſianen, Moskoviters, en Cirkaſſiers, is die eenigzints verbaſterd.

Een gedeelte van dit Land is, veele Jaren herwaerts, onder de Heerſchappye der Ruſſchen gebragt, op de volgende wyze. Na dat *Ivan Waſſilywich*, *Czar* of Keizer van *Rusland*, de Steden *Kaſan* en *Aſtrakan* had ingenomen, zond hy een gedeelte van zijn krygs-magt na *Cirkaſſia*, 't welk *Tumein* innam: een ander deel van zijn Leger viel in 't geweſt der Comukkes, of Comikken, en nam de Steden *Derevena*, *Derbeyne*, *Tarkee*, en *Koſſa*, in bezit: daer na ſtelde hy eenen Woywood, met laſt, om zijn verblijf te nemen in *Tarkee*, met tien duizend man tot bezettinge. Hy gelaſte ook ten zelven tyde een andere aenzienlijke hoop krygs-volk te leggen in *Koſſa*, alwaer hy een groot getal Vaertuigen liet blijven, die toevoer van Menſchen en Lijf-togt uit *Moskou*, en andere deelen zijns Ryks, gebragt hadden. En nu meinende zijn nieuw veroverde plaetzen wel verzekerd te hebben, keerde hy weder na *Moskou*; wanneer de Comukkes, kort na zijn vertrek, hun geheele magt vergaderd hebbende, de Stad *Tarkee*, na een ſterk tegenweer, innamen, en den Woywood, met de Krygs-overſtens van verſcheiden Landaert, en alle de gemeene Zoldaten, aen de Cirkaſſiers, Tarters, en andere hare Nabuurige Volkeren, verkoften; zoo dat weinige van de zelve naderhand weer te voorſchyn zijn gekomen. Daer na trokken zy na *Koiſa*, of *Koſſa*, welke plaetze zy, door de gevangenen onderricht zijnde, tamelijk regelmatig belegerden, en beſtormden: en na dat eenige malen waren afgeſlagen, namen zy de zelve ſtormenderhand in, en dooden alle de Ruſſchen, uitgenomen die geene, welke het in Schepen en Booten waren ontkomen.

De Ruſſche Keizer van deze hare voortgangen tydelijk verwittigt, deed aenſtonds een groot Leger verzamelen, beveelende alle Kozakken, tuſſchen den *Don* en *Volga*, tot aen de Riviere *Tumeine*, hare krygsmagten by een te voegen, om het te helpen herwinnen, dat verlooren was, en de Comukkes geheellijk uit te roeyen. Maer dezè hoorende hoe zeer de *Czar* was verbitterd, en wat groote krygs-magt gereet ſtond om haer te bevechten, begonnen over den uitſlag bekommerd te zijn, en beſloten eenige vernederinge te doen, en

oot-

Digitized by Google

ootmoedig te bidden om vergiffenis en Vrede; zonden derhalven Gezanten na *Tumeine*, daer het Ruſſche Leger was neergeſlagen: en na een handeling met des *Czars* gevolmagtigden, maekten zy een verdrag op deze punten.

Dat de Comukkes de Steden, die zy genomen hadden, zouden wedergeven, en den Keizer met zulken getal van krygsknechten byſtaen, als hy zou eiſſchen, tegens wat vyanden het ook zoude mogen wezen: 't welk zy by haer hooft hebben bezwooren, en achtervolgens onderhouden tot op dezen dag.

Cirkaſſia, als te vooren gezegt hebbe, legt aen de Zwarte Zee, en ſtrekt zich uit tot aen de Kaſpiſche Zee: aen welke zyde het zeer vruchtbaer is, en zoo wonderlijk overvloeyende in Viſch, dat men in *Tumeine* gemeenlijk een goeden Steur voor twee ſtuivers, en zomwylen voor een ſtuiver, verkoopt; dewyle een onbegrypelijke menigte in de Riviere *Weeſtra*, en omtrent een Eiland *Chekiene*, dicht by *Tumeine*, in Zee gelegen, gevangen word.

Aen 't vaſte Land, tegen over deze Viſſcherye, vier mylen boven de Rivier *Terike*, is een groote Bron of Born-put, gemaekt door een Spring-ader, die van een Rotze, aen de zyde van een Heuvel, af valt, en vuld aenſtonds een klein Meir, 't welk, of het door kunſt of anderzints gemaekt is, weet ik niet. Dit Water is ziedend heet, zoo dat de Steur, of andere Viſch, die daer in geworpen word, daer door als over een vuur in een oogenblik gaer gemaekt word: van welke vreemde hoedanigheit dit Meir ook zijn naem bekomen heeft, en daerom van de Ruſſchen *Goracha Kollada*, dat is, ziedende Bron, genaemt word.

Ik zal mijn Verhael beſluiten met een kort bericht van klein *Nagay*, of van dat gedeelte dat aen de Kaſpiſche Zee paeld; want de geheele Landſtreeke, tuſſchen *Tumeine* en *Aſtrakan*, word van veele den Nagay Tarters toegeſchreven.

Hier vooren hebben reets verklaerd, dat klein *Nagay* meerendeels een wyde woeſte Wildernis is, voornamentlijk die ſtreeke, welke tuſſchen *Tumeine* en *Aſtrakan* legt.

De Stad *Ashowa* is de eenigſte, welke in dit geweſt legt, maer komt haer eigentlijk niet toe, dewyl ze van de Turken bezeten word.

Daer is een ſlag van Menſchen in dit Landſchap, die de Tarters *Sigakes* noemen: ik hebbe nooit konnen vernemen van wat Volk zy voortgekomen zijn, wat hunne Tale zy, noch op wat wyze zy leven, of zy eenige Godsdienſt, of Burgerlijke beſtiering hebben. Hunne voornaemſte Levens-middel is, 't geen zy den Tartaren onthalen, welkers kleine Hordens, zy twee of drie duizend ſterk, dikwils berooven. Maer deze ontdekken zomwylen haer hertret-plaetze, en ſlaen ze dood, zonder lijfs-genade; 't welk my doet denken, dat deze *Sigakes* eenige uit hun eigen Volk zijn, die eertyds om deze of geene byzondere voorvallen zich hebben afgezonderd; maer wat de reden zy, is my onbewuſt; zy haten malkanderen onverzoenlijk.

De bekenſte plaetzen in klein *Nagay*, aen de zyde die na de Zwarte Zee toeziet, langs de Zee-kuſt van *Tumeine* tot *Aſtrakan*, zijn, *Sheerlona*, *Yeare* (daer ik eerſt door de Tarters gevangen genomen wierd) *Peremetka*, *Arſibash*, *Moyackee*, *Bealla Oshera*, *Bashmackade*, *Kaboylly*, *Machakofska*, *Choſtoway*.

En om geheellijk te beſluiten, zal ik hier al de plaetzen, op de Kuſt, dicht by *Aſtrakan* gelegen, die namen hebben, of door de Havens, Koophandel, Viſſcherye, of andere merkwaerdige omſtandigheit, van eenig belang zijn, optellen; namentlijk, *Soteeza Bockgra*, *Vouſtowa Coſſa*, *Beerulska Coſſa*, *Ewanshoska Coſſa*, *Seamme*, *Bogaroffe*, *Tuſſocleoff Lapateen*, *Chaska Coſſa*, *Croſna Bogore*, *Cocklouska Coſſa*, *Owarska Coſſa*, *Comashaska Coſſa*, *Colloberinska Coſſa*, *Cocktabow*, *Buſſanska Lapaten*, *Kara Buſſan*.

Den ommetrek van de Kaſpiſche Zee, kan ik zoo naeuwkeurig niet begrooten, als wel van de Zwarte Zee, dewyle alleenlijk aen de Noord- en Weſtzyde van de Kaſpiſche Zee geweeſt ben: evenwel, na de onderrichting, welke door ervarene Luiden bekomen hebbe, zal ik de waerheit immers zeer naby komen.

	mylen.
Van *Aſtrakan* tot de Rivier *Jaick*, zijn	500
Van daer tot de grenzen van *Bouchara*, ...	500
Van de Vliet *Jaxartes* tot *Perſia*, en voorts tot *Gilan*, na my gezegt is, ...	1100
Van *Gilan* tot *Koiſa*, ...	500
En van daer tot *Aſtrakan*, . .	500
In 't geheel, ...	3100

Maer indien iemand dit langs het Land zoude willen reizen; aen de Oevers, of ter Zee langs de Kuſt varen, zoude het ten minſten duizend mylen verder vinden, dewyle deze Zee vol Baeyen en Inhammen

Digitized by Google

is : zoo dat mijn rekening ruſt op een rechte doortogt; als, by gelijkeniſſe, van *Aſtrakan* tot *Gilan*, in een rechte ſtreek; van daer tot de *Oxus*; van daer na de groote Noord-ooſt Baey, in welke de Rivier *Jem* * zich uitſtort, welke Baey vol Eilanden, gebrooken Land, en ondiepten is; en van daer wederom na *Aſtrakan*. Dus verre het gemelte bericht.

* Dit meine ik de Jaxartes of Sihun te zijn.

In de Noord-ooſt hoek van de Kaſpiſche Zee, vind men een Inham, die maer een vadem of twee diep is, en daerom onvaerbaer; het water aldaer, is bruin van verw, en zeer modderig.

Gilan is een Perſiaenſch Landſchap, gelegen aen de Kaſpiſche Zee, dat anders mede *Deilem* word geheten: het Volk dat van ouds daer woonden, *Dilimmiten* geheten wierden, en hadde *Sultan Toguilbeg*, ter tyden van Keizer *Konſtantinus Monomachus*, een Leger aengenomen, van Volken, omtrent *Medien* geboortig, zijnde *Turken* en *Saberi*, dat is, *Hunnen* en *Dilimmiten*. De *Dilimmiten* of *Dolomiten* zegt *Procopius*, zijn Barbaren, welke, of ſchoon rondsom in 't Perſiſche gebied liggen, echter dien niet gehoorzamen : zy zijn beſchut van 't gebergte, en al veele Eeuwen in vryheit gebleven; dienen te Voet, den Pers om geld, tegen zijne vyanden; zijn gewapent met een Zwaerd, Schild, en Werp-javelijn, weten tuſſchen 't gebergte te loopen als op effen Land, en is dit gebergte, voornaem tegen 't Kaſpiſche Meir aen, zeer ſpits, en zwaer om over te gaen; zy zijn tenger van Lichaem, rat, Oly-verwig van vel, en veranderlijk van imborſt, en zoude op 't Arabiſch in 't algemein *Deilem*, een vyand of ſtraet-roover gezegt zijn; men zegt zy oorſpronkelijk uit den Arabiſchen geſlachte *Beni Dabba* zijn. In dit Landſchap zijn veel Steden; het geheele Land is alom bewoont, en met Dorpen bezet; men wind daer Zyde, en Wol. De Steden zijn thans aldaer ontbloot van Veſten, en Sterkten; vier voorname wierden 'er van ouds geteld, als *Ferahabad*, *Lenger-cunam*, daer de Haven is, waer de Schepen van *Aſtrakan* belanden, *Rex-Lahigian*, daer de beſte Zyde valt, en *Tazbin*, of zoo zommige zeggen de Stad *Pommun*, waer van, als mede van des Lands oude gelegentheit, by *Golius* in zijn aentekeningen over *Alfergan*, in 't breede is te zien.

Hiſt. Goth. lib. IV.

De Lucht is aldaer, vermits de veelvuldigheit der Moeraſſen, niet zeer gezond. Het *Naphte* valt 'er, 't geene uit de Aerde opſpringt, gelijk uit Putten, waer van men, zich in de Lamp als van Olye dient; 't word ook gebruikt tot het ſchoon Perſiaenſch Vernis, dat men op de Boogen, die van daer komen, ziet leggen.

Het gebergte, aen wiens voet de Stad *Derbent* is gelegen, *Kaukas*, *Kaukaſus*, en anders *Jelbouz* genaemt, is altoos vol Sneeuw, en onbeklimmelijk. De Perſianen noemen de Land-ſtreken onder de Stad *Terki*, gehoorende aen het Ruſſche Ryk, *Cara Polaad*.

Zommige zeggen dat de *Curdi*, een Volk niet wyt van de Kaſpiſche Zee zich onthoudende, is oorſpronkelijk van een plaets, en geweſt, van de zelve naem, niet ver van *Antiochien* gelegen; zy zijn eigentlijk zich meeſt ophoudende, benoorden, en beweſten de *Ararat*, hebben een gevoelen, dat men zich over den Duivel moet erbarmen, en voor hem bidden, als oordelende dat *God* hem noch herſtellen zal, in de vreugde : zy zijn groote Menſche dieven, zoo als my zeker Armeniſch Koopman *Gregorie* genaemt, heeft onderricht, welke in die Landſtreke had gereiſt.

Van de Kaſpiſche Zee is uit Perſien, aen my het volgende geſchreven.

In de Kaſpiſche Zee heeft men veel Viſch, en zouden de Menſchen in *Mazenderaan* en *Gilaan*, beter kennis hebben, om die te vangen, als wel omtrent *Aſterabaad*. Zy overdwerzen de Rivieren met ſtaken, dicht by malkander geſteld, noemende een zoodanig ſtaketzel aldaer *Sjiel*, ſtaende daer op eenig Volk met een Helger, gereed, om die Viſch, welke voor 't ſtaketzel komt, te ſteken, hebbende een touw daer aen vaſt, wezende voorts daer boven aen eenige planken of houten gebonden, daer deze ſchieters op ſtaen, harpoenende aldus veelderhande Viſch, als Zalm, enz. en word hier van Jaerlijks een groote Pacht getrokken. By *Mazenderaan*, en *Gilaan*, vangt men veel *Teuzi*, *Koloemi*, *Eski*, *Binideraaz*, enz. de Vaer-tuigen aldaer zijn byna als een Ton, en een gedeelte met planken beleit, met een Kiel van een groote Boom, die zy krom buigen, en de Zeilen zijn van Matten, en hebben maer een Maſt. Zy gebruiken aldaer een werp-net, het geen zy *Salied* noemen, gelijk ook een Zegen, die ze *Lakesi* heten, behalven dat zy ook aen de mond van de Rivieren ſtaketzels planten, met een gat, daer zy een Net voor ſpannen, dieze *Kandeel* noemen.

Een plaets, die in de Kaerten *Erech* geſchreven word, zal miſſchien de *Aras* wezen.

Voorby *Aſterabaad*, na het Ooſten, leit een plaets, die zy *Ochoerizeh* noemen, aen de Kaſpiſche Zee gelegen, de welke miſſchien de zelve van *Ocrags* zal wezen.

Van

Digitized by Google

Van *Kandahaar* reist men na *Gazni*, waer omtrent de grenzen van Persien zouden eindigen, en van daer voorts op *Kabul*, zoudende *Balch* niet meer als zeven *Manzels* van daer leggen.

Kandahaar is aen de eene zyde met een hooge en steile Berg, en aen de drie overige kanten met een muur afgesloten, en met een groote wyde gracht omringt, zijnde daer by een vermakelijke Landsdouwe. Dus verre 't geen my van de Kaspische Zee, uit Persien geschreven is.

Van de Kaspische Zee spreekt de Fransche Jezuit *Avril*, als volgt:

Deze kleine Zee, die in haer omkring omtrent acht honderd Fransche mylen groot is, is, om eigentlijk te spreken, een Zoutmeir, daer in over de honderd groote Rivieren uit storten, zonder te spreken van een oneindelijk getal kleine Vlieten: daer valt zoo veel Visch, dat men op eenige plaetzen, de zelve met de hand kan vatten, zonder dat men noodig heeft het Net, of de Angel-roede uit te werpen; en wanneer het hard heeft gewaeid, of onweer is geweest, zoo wykt de Visch uit de Zee, en zet zich, voor in de Rivieren, in bysster grooten overvloed.

Het Water vind men op zommige plaetzen, twee myl in Zee, zoo zoet, als eenig ter Waereld; en weinig treden daer van daen, weder zoo zout, als het alderzoutste Zee-water, dat ergens te vinden is; dit word veroorzaekt, door scheuten zoet water, die uit de Rivieren, t'Zeewaerts in zetten.

Het water is daer in, altoos even hoog, niet tegenstaende, zoo veel Rivieren daer in ontloozen, 't geen de plaets-beschryvers bedeest heeft gemaekt, niet wetende uit wat reden zulks word veroorzaekt: eenige hebben gemeint, dat 'er tusschen dit Meir, en de Zwarte Zee, onder aerdsche gemeenschap was; edoch, vermits tusschen deze twee waters, zeer hooge Bergen leggen, schynt het niet, dat 'er onder aerdsche door-stroominge is, maer het is geloovelijker dat dit Meir zich ontlast, in de Persische Zee-boezem: waer van de eerste reden is, dat in een Golf die dit Meir maekt, aen zijn Zuider zyde, tegen over het Landschap *Gilan*, twee Slintkolken zijn, die de Persiaensche Vaer-tuigen yverig myden, als zy daer omtrent komen. Het water raest aldaer zoo geweldig, dat by stil weder, men het van verre zoo kan hooren, dat het den onbewusten schrik zoude baren. De tweede reden van 't gemelte gevoelen, is, dat men aen de Persische Golf, in 't Na-jaer zekere blaedertjes vind dryven, die aldaer niet vallen, maer wel aen de Oevers van de Zuid zyde des Kaspischen Meirs, die dan door onder aerdsche hoolen derwaerts te gelijk met het water gedreven, komen.

Aen de waerheit van dit verhael twyfele, om dat van andere oog getuigen tegen word gesproken.

Maruta Dibagos, en *Saphar Dinersis*, Armenische Koopluiden van *Julfa*, welke meermalen de Kaspische Zee hebben over gevaren, berichten my van eenige aldaer aen gelegene plaetzen, als volgt:

Drie mylen van *Derbent* is de voorname Rivier *Samboertsay*, zy loopt zeer verre Landwaert in.

Wat Oostelijker legt de groote Rivier *Kur*; tusschen deze twee Rivieren, liggen de Steden *Niasava*, en *Bako*. De Kust van *Niasava* of *Niezova*, is met Schepen niet wel aen te komen, wegens de vuile gronden, Klippen, en ondiepten, daer de Schepen dikmael op komen te vergaen, en is hier wel de gevaerlijkste plaets voor Schepen, van de gansche Kaspische Zee: hoewel men in de Haven zijnde, geheel zeker legt, en zy eene der beste is, aen de Kaspische Zee. Men vind daer veel Zout; Dorpen, die alle nootzakelijkheden toebrengen.

Beoosten de Rivier *Kur* of *Ker*, zeggen zy, leggen de Steden *Lankara*, *Astara*, en *Rest*.

By *Lankara* legt een lang Eiland, in de Kaspische Zee. Beoosten *Rest* is een zeer groot Bosch; dit Bosch begint dertig mylen van de Rivier *Kur*, en eindigt by het Land *Mazandran*.

Tusschen *Tarcho* en *Derbent*, legt een hooge steilen Berg, van steen, is wat nader aen *Tarcho* gelegen, als aen *Derbent*.

Derbent, dat gelegen is op een hoogen Berg, die langzaem opgaet, is van natuur zeer sterk, en bykans onwinbaer.

Beoosten de Rivier *Jaick*, legt het Landschap *Mungusla*, zijnde een woeste Landsdouwe. Het Volk verblijft aldaer des Zomers in Tenten, leeft van de Jacht, en Visscherye; doch begeeft zich des Winters, in het gewest *Turkman*, beoosten of bezuid-oosten *Mungusla* gelegen; waer van de eigene Inwoonders redelijker, en meer gezedend, als die van *Mungusla* zijn.

Bezuiden, en ten deele beoosten de Kaspische Zee, legt het Persisch Landschap *Masandran* genaemt, daer de Zee-oever aenwast. Aen de Zuid zyde van dit Meir, legt mede de Landstreek *Gilan*, strekkende van de Rivier *Samboertsay*, tot aen *Mazandran*; het is zeer Boschryk, verzien met veele kleine Riviertjes, wezende de Stad *Rest* daer van de Hooft-stad.

Men heeft in de Kaspische Zee, zeer groote menigte Visch van alderhande aert, gelijk meest alle de Visch, in Holland bekend,

kend, uitgenomen Kabeljauw; Schelviſch is 'er veel, en Baers in overvloed.

De Zalm is 'er zoo veel, dat men 'er zeſtien, voor de waerde van een ſtuiver koopt, waer van ieder Viſch wel omtrent een Elle lang is.

Daer zijn ook veel roode Steen-brazem, Karper, Kreeften, en Krabben, ook veel Oeſters; deze worden van de Ruſſen niet gegeten, maer wel van de Perſianen, en Armeniers.

Men heeft 'er een Viſch *Kaal-kop* genaemt, zijnde een Viſch als Kabeljauw, doch wat kleinder, en de Viſſchen die volgen, als

Bornſon, dat een Viſch is, op de rug als een Steur.

Koninks-viſch, heeft de lengte van een Kabeljauw, en is zoo breet als een Zalm.

Dorades, of Dolphyn, heeft in 't water een blinkende en ſchitterende verw, is zoo groot als de grootſte Zalm, maer kleinder van ſchobben.

Benyt, heeft de groote van een Gulletje, niet zoo plat, maer heel rond, heeft weinig ingewand, aen mooten geſneden, is heel rood, en zoo vaſt als Vleeſch.

Kret, is de *Benyt* gelijk, maer kleinder, en heeft de groote van een gemeene Schelviſch.

Kleine Hayen, die men daer ook eet.

Sardel, een Viſchje, lang omtrent vyf duim, aen de Baers niet ongelijk, worden veel tot çieraed in groote ſteene Kommen, of Bakken onderhouden, daer eenige groene bladeren in groeyen, byna als de Water-kers in Holland, daer deze Viſchjes onder ſchuilen; haer voedzel is kleine Wormkens, zy teelen in deze Bakken in menigte voort; als zy noch heel jong zijn, ſchynen zy Zilverachtig; maer tot haer volkomen groote gekomen zijnde, zijn zy geheel Fermelioen rood.

Het Landſchap *Agowan*, legt op de breete van vier en dertig graden, niet verre van *Kandahar*, beooſten de Kaſpiſche Zee: het is zoo men zegt, ten deelen onderhoorig den Konink van Perſien, en ten deelen onder den Grooten Mogol; doch de Inwoonders willen de Wetten van deze noch geene, geheel en al onderworpen zijn, maer Heerſchen op zich zelven, 't en zy zomtyds voor een tyd, door dwang. Het is met die van *Kandahar* zoo gelegen, dat zy met de *Agowanen*, als een eenig Volk in vriendſchap leven, ja zommige meenen dat *Agowan* onder de Landſtreek van *Kandahar* gelegen is.

Dit Landſchap is in 't Jaer 1700, geheel onder Perſien geraekt.

Bucharen legt beooſten *Turkman*, doch wat Zuidelijker, het grenſt aen *Maſandran*.

Usbek is wat Noordelijker, en Ooſtelijker gelegen, is een zeer groot Land: *Samarkand* en *Zagathay*, zijn wel de grootſte Steden in *Usbek*; den Grooten Mogol is uit *Zagathay* wel eer oorſpronkelijk, en heeft aldaer zijn Zetel gehad, zulks dat voor dezen het Usbekſche gebied zich zeer verre uitgeſtrekt heeft, en dat het Land van *Mogol* daer onderhoorig was; voor tegenwoordig is het een woeſt Volk.

De *Usbekken* voeren nu wel oorlog met de Konink van Perſien, maer zy leven meeſt op de Roof; haer Wapenen zijn Pyl en Boog; zy vluchten meeſttyds als de Perſiaenſche krygs-knechten nader komen, en worden van de Perſianen weinig geacht.

Turkeſtan grenſt aen *Usbek*, ten Ooſten, en zijn de *Turkeſtannen* afkomſtig van de *Usbekken*, en noch eenigzins, of ten deele, daer onderhoorig: het Volk is zeer woeſt en onbeleefd, zijn Afgoden dienaers.

Schemchal is een Vorſt, eertyds onderdanig den Konink van Perſien, ontfing het Ryk van *Dageſtan* ter leen, heeft zich aldaer voor Konink opgeworpen, niet willende de Perſianen erkennen, maer is van de Perſiaenſche Volkeren, voor oproerig verklaert, onthoud zich nu in het Noordelijkſte deel van *Dageſtan*, daer hy zich met een hoop quaed Volk, by hem opgeraept, met ſtroopen en rooven behelpt, die zich verbergen in het gebergte. Dus verre het Verhael door boven genoemde perzoonen aen my mondeling gedaen.

Schemchal is de naem van waerdigheit.

Agathemer ſpreekt van de Kaſpiſche Zee, aldus: Ex Agathemocis, lib. 2. de Geog. cap. 14.

De lengte van de Kaſpiſche Zee, van de mond der Riviere *Cyrus*, die uit *Armenia* vloeid, tot aen de mond van de Vliet *Jaxartes*, is acht duizend en twee honderd Stadien, dat zijn byna honderd duizend ſchreden, en de grootſte breete gaet twee duizend en vyf honderd Stadien, niet te boven, dat zijn dertig duizend ſchreden.

Mela zegt van de Vliet *Oxus* het volgende: Lib. 3. cap 5.

De Vlieten *Jaxartes* en *Oxus*, ſtroomen door de Scythiſche Woeſtynen, en eindigen in de Scythiſche Landſchappen; deze is groot in zijn oorſpronk, en die word grooter door toeſtooting van andere Rivieren; hy ſchiet na 't Weſten, zomtyds van 't Ooſten; omtrent de Volken *Dahas* buigt hy eerſt, en ſchiet, openende zijn mond na het Noorden, tuſſchen de Amardiſche en Perſiſche Volkeren. Tot hier uit *Mela*.

De Kaſpiſche Zee word mede genaemt, de Zee van *Bacu*, na een Perſiſche Stad, die op de Oever legt, alwaer twee Fonteinen gezegt worden te zijn, die Olye uitgeven, d'eene witte, en d'andere zwarte:

Dees

Digitized by Google

Dees zoude om te branden bequaem zijn, en die tot heeling, maer geen van beide dienſtig tot Spys: *Anthonius de Gouvea* zegt daer van, dat zy in't begin van de andere Eeuw, veertig duizend Ryksdaelders des Jaers opbragten: men bewaertze in Honde-vellen, zy is doordringend.

De Arabieren noemen deze Zee *Bahar corſum*, dat is, de beſlotene Zee.

In 't Weſten aen de Kaſpiſche Zee, eindigt Tartarye met het Perſiſche Landſchap *Maſanderan* en *Mulkan*.

Men wil, dat oulinks de Tartaren die omtrent de Rivier *Jaick* woonden, en in't algemein *Jurgenſi*, noemden, verdeeld zijn geweeſt in drie Horden, welke ieder hun byzonder Opper-hooft hadde, als, *Caſſum*, welke zich onthield tuſſchen de Vlieten *Jaick*, en de *Kama*: de tweede Horde was genaemt *Schichmamei*, welke zich Noorden op in 't Gebergte, en in de Buurſchap van *Siberien* onthielde: de derde was genaemt *Schidach*, welke de Oever van de Kaſpiſche Zee bewoonde, die de voornaemſte der drie Stammen of Horden was, en gezegt word zich toen uit te ſtrekken tot by de Vliet *Oxus*.

Arbuſi is zeker aert van Miloenen, tot *Aſtrakan*, die rondachtiger zijn als de gemeine Miloenen, doch zy zijn niet zoo ſmakelijk, en zeer verkouwende; het zaed daer van zit niet in de midden, gelijk aen andere Miloenen, maer men vind het verſtrooid in het lichaem van den Miloen zelven.

Daer valt tot *Aſtrakan* mede een ſlag van Peper, dat in roode peulen waſt, het is geel, de korrel niet rond, maer lankachtig, heeft zoo veel hitte en ſcherpheit als andere Peper, en meer, maer is niet zoo gezond om te eeten.

Tot *Aſtrakan*, en omtrent de Oevers van de *Volga*, tuſſchen *Aſtrakan* en *Caſan*, vind men kleine Paerdjes, die zeer ſchoon haair hebben, dat ſplyt, en zacht is, bykans als dat van de Zobels.

In de Oever-dorpen des Vliets *Volga*, na *Aſtrakan* ſtrekkende, hebben al van ouds her, zommige Jooden gewoont, dat groote Mannen zijn: zy dragen lang zwart haair, zoo als niet wyt van *Caſan*, op de zelve Rivier, een geſlacht van dwergen word gevonden, genaemt *Kaerle*, deze hebben groote hoofden, en matelijke boven lijven, maer het onder lijf en de beenen, zijn zeer klein: zy teelen huns gelijken, en huwlijken onder malkanderen; men vind de zelve veel aen de Hoven in Moskovien; daer ik ze heb gezien.

Men verhaeld, dat de Kaſpiſche Zee, wel zeer diep is, maer echter veel ondiepten heeft, waerom bezwaerlijk op veel plaetzen te bevaren is.

Wat van de bitterheit, en ziltigheit der Kaſpiſche Zee, en mede van de onderaerdſche Kolken, word geoordeeld, by den Artz *Engelbert Kempfer*, die de zelve heeft bevaren, uit het volgende bericht van hem aen my, ſchriftelijk in Latyn gedaen, vertaeld, mag blijken.

Den Wysgeeren, het Kaſpiſche Meir beſchouwende, eene Kolk zijnde van water, van alle de ſtreeken des Waerelds, daer na toe vloeyende, zijn eenige draeyende water-kuilen, in den zin gekomen, door welke het zelve Meir de menigte der wateren, van alle kanten in haren Boezem ontfangen, in de *Pontus Euximus*, en in de Perſiſche Golf uitſtort, en dat het water, met den Oceaen, krings-gewys omgevoerd, zich van het zout ontdaen hebbende, wederom in de oorſpronk der Fonteinen kan komen. Deze Kolken, zoo zeer met de reden over een komende, zoo aengenaem om te hooren, en van de kenners der natuur zoo zeer begeerd, beveſtigen de Reis-beſchryvers dies te greetiger, hoe veel te meer zy, als aen geene zaek twyfelende, de misdaed van nalatigheit zoeken te ontgaen, en zy, door het vertellen van wonderbaerlijke zaken, den Lezers al te zeer trachten te behagen. Deze Kolken zijn den aengrenzenden Volken nooit bekend geweeſt; nooit zijn zy van het Scheeps-volk, het welk dit Zee van Kinds-been af, bebouwt heeft, gezien; nooit zijn zy ons, op die Zee wel eer, met veelderhande winden gezworven hebbende, voor gekomen, zoo dat het een louter verdichtzel is, dat zich daer voor het oog, eenige Kolken zouden opdoen, en dat het geenzins waerſchynlijk is, dat zy daer onzichtbaer zouden verſchuilen. Want waerom zoude deze Middellandſche Kom, door zoo groote tuſſchen-wydte van Landen van den Oceaen zijnde afgeſcheiden, niet op de zelfde wys, als de Oceaen, den aengrenzenden Landen, de Wateren, welke zy ontfangd, weder overleveren, als dat zy die wateren met een meerder moeite, eerder in de Oceaen zoude uitwerpen: Ik voeg hier by de pekelachtige zoutigheit van de Zee, welke op die wys al lang zoude ſchynen vernietigt te zijn, indien de zelve Zee, zijne zoutigheit zonder zuivering uitworp, als welke door zoo groote toevloeying van zoet water, word afgeſpoeld, dat, als het water by droog weder de ſtranden beſpoeld, het zelve byna geene zoutigheit heeft. Dit zelfde betoog ik ook wegens des zelfs geduurige bitterheit, welke wy nu, van de

Digitized by Google

de Zee niet verder ſprekende, en de water-kuilen latende varen, met de vinger zullen aenwyzen.

De Kaſpiſche Zee is dit boven alle andere Zeen eigen, dat zy eene bitterheit by zich heeft, niet zoodanige, als wy wegens eene over groote zoutigheit, volgens de vryheit der ſmaek noemen, maer zekerlijk eene ware en uitnemende; zoo dat het alzoo zeer is te verwonderen, dat de Schryvers deze bitterheit niet hebben vermeld, als dat zy van water-kuilen, die nergens zijn gezien, gewaegt hebben. Deze bitterheit nochtans, zult gy niet konnen proeven aen de ſtrand, maer in het midden der Zee, van de onſtuimige Winden, gelijk zy op deze Zee geweldig razen, beroert zijnde. De oorzaek der bitterheit leiden wy af, niet van de brandende lucht, maer van de grond der Zee, en van de voet van het *Kaukaſiſche* gebergte, welke deze Zee in eene lange ſtreek van *Dageſtan* af, tot aen *Hyrcanien* toe, beſpoeld. Gelijk het vuur van dit gebergte in het openbaer, hier vuuren, daer zware rook, elders warme baden, zwavelachtige bloemen, opziedingen, bewegingen, en zeldzame verſchynzelen veroorzaekt, zoo werpt het uit hare ingewanden op de diepe en onzichtbare grond, een vloeibaer Lijm, of, by aldien gy liever wilt, een dikke Olye, aerdachtig, zwart, bitter, van een ſtinkende en aengebrande reuk, zeer gelijk, maer zelf noch zwaerder als die reuk, welke door de kracht van een open vuur in de Olye van de Barn-ſteen is: welke Olye, op de grond der Zee nedergeworpen, door beweging word afgeſpoeld, en van de zoutachtige deeltjes verſlonden, en doet zoo het zoutachtigſte gedeelte der Zee, dat is, het zwaerdere en dichtſt aen de grond leggende, het aldermeeſt met zijne bitterheit aen: even als het Regen-water, het welk, tegen beteerde Schepen aengeſlagen, door de bygevoegde deeltjes van de Hars, uitnemende bitter word. Deze Olye noemen zy in de Turkſche, aldaer nu de Landtael zijnde, *Kara Nafth*, dat is, zwarte *Naphtha*, tot onderſcheiding van een andere, die zy witte noemen, als welke zoo klaer is als water, zeer dun, zeer doordringende, de vlam lichtelijk na zich nemende, gelijk als de twee of driemael overgehaelde Brandewyn, van *Babel*, haer Vaderland, nu al van over lang beroemd zijnde; want dat deze *Naphtha* ook van overoude tyden omtrent *Babel*, *Suſa*, en *Arbela*, Steden, die hedendaegs *Bagdaad*, *Sousjaan*, en *Ardebil* genaemt worden, is uitgetrokken, kan men zien by *Strabo* in het zeſtiende Boek, by *Plinius* in het tweede Boek, en honderd en vyfde Hooft-ſtuk, en by *Plutarchus* in het leven van *Alexander*. Aenmerkens waerdig is de oorſpronk, zoo van het eene als van de andere aert van *Naphtha* omtrent *Backou*, eene Stad van het Landſchap *Sjirwoon* of *Mediën*, in het halve Eiland *Ogoradsjèh*, alwaer zy, door Putten, drie honderd en meerder vademen diep gegraven, die *Naphtha* vloeyende Beeken, van het overhellende gebergte, onder door de Aerde, met een volle ren na de Zee vlietende, onderſcheppen, en, door eene geſtadige arbeid van Menſchen en Beeſten, dagelijks omtrent honderd duizend ponden van deze zwartachtige Olye uithalen; welke zy, in Ledere vleſſchen opgeſloten, door *Medien*, *Hyrcanien*, *Usbek*, *Cirkaſſien* en *Dageſtan*, te Land en te Water verzenden, tot geen ander gebruik, als dat zy voor Olye der Lampen en Toortzen verſtrekt, uit welke zy met eene rykelijke, of zelf wel al te overdadige vlam, een bequaem licht mede deeld. Aenmerkelijk is de beſchryving dezer *Naphtha* van hare geboorte grond, door veele wonderen der natuur, zoo het voortbrengen, als het zuiveren van de *Naphtha* betreffende, al vry aenzienlijk, maer hoedanige opmerkingen de enge palen van onzen Brief, hier niet toelaten. Dit alleen voeg ik van de heldere *Naphtha*, welke aldaer veel ſchaerzer voort komt, hier noch by, dat, van hoe uitnemende kracht zy in de Genees-konſt ook mag zijn, van welke *Dioſcorides* in zijn eerſte Boek, het honderd en eerſte Hooft-ſtuk, vermeld, de zelve nochtans den Perzen geene andere nuttigheit verſchaft, als om de Inlandſche *Vernis* te zuiveren, welke zy aldus toebereiden: zoo haeſt als de Gom *Sanderous* na de konſt is ontbonden, word zy met Lyn-olye tot de dikte van een pap gekookt, en onder de naem van *Rochanni Kamoun*, dat is, van *Vernis*, tot een toekoment gebruik bewaerd: de *Sanderous* gelijkt na onze *Sandarach*, maer beſtaet uit groote en rouwe klompen, welke uit het middelandſch *Indiën* door *Suratten* worden overgebragt: gy zoud zeggen, dat het Barn-ſteen was, indien de zelve niet broſſer was. Deze *Vernis*, als zy daer mede iets beſtryken willen, roeren zy door 't behulp van een ſtokje naerſtig om, te gelijk met de *Naphtha*, en ſtryken die te eenemael, wel onder een gemengt zijnde, over alderlei werken, voor af met verſcheide verwen beſchilderd zijnde, en zetten die op de hoogſte verdieping van het Huis (eene plaets zijnde, daer geen ſtof valt) in de Zon, door welkers warmte de vluchtige *Naphtha*, met de voch-

Digitized by Google

vochtige Lijn-olie, binnen weinig uuren vervliegt, de gladheit van de *Vernis* alleenlijk overblijvende: op gelijke wys, als in het vergulden van Zilver, het Quik-zilver van het vuur word uitgedreven. Tot het verrichten van dit werk is de *Naphtha* verre het beſte, welke omtrent de Stad *Sinſter*, van het Landſchap *Siſtoon*, dat is, *Suſan*, word voort gebragt, welke *Naphtha* de Op-koopers van de *Naphtha*, die in *Schirwan* of *Mediën* valt, door dit merk onderſcheiden, dat zy, met de *Vernis* omgeroert zijnde, een ſchuim opgeeft.

NAGAIA.

DE Nagaiſche Tarters voor het meeſte gedeelte aen de Ooſt zyde van de Rivier *Volga*, boven *Aſtrakan* zich ophoudende, ſtrekken zich uit tot aen de Vliet *Jaick*, die in de Kaſpiſche Zee ſtort; doch zy verbreiden zich mede tot aen de overzyde des Riviers *Volga*, en na de geweſten omtrent de Vlieten *Tanais* en *Nieper* gelegen.

De Nagaien worden geacht uit te konnen maken, vyftig duizend Man te Paerd. Zy woonen weinig in Steden; doch hebben Hutten, die zy op Karren mede voeren, en nederzetten ter plaetze, alwaer zy weiden of omzwerven.

Zy zijn voor een groot gedeelte wel Mahometaenſch, doch en achtervolgen de Wet niet te recht. Weten noch van bidden, noch van vaſten. Leven van Vleeſch, en Melk. Zijn zeer ſlordig in 't eeten: vatten de Spys met vyf vingeren, en het hooft omhoudende, werpen de zelve in de keel. Drinken zuure Koeye- en Paerdemelk. Vee is by hun in zeer groote overvloed.

Zy Legeren in 't gemein aen Oevers van Rivieren, en bezetten hun Leger-plaets met Hout-ſtaken, om het tam Vee niet te verliezen, 't zy door verſcheurende Gedierte, Crimſche Tarters, of ſtroopende Cirkaſſen.

Dieſſtal word by hen met de dood niet geſtraft; maer een Dief word in de ketting geworpen, tot dat hy boete geeft, en zoo zulks niet geſchied, word hy verkoft.

In de Kaſpiſche Zee liggen onderſcheidene Eilanden, als *Koelalienski*, *Nieſui*, *Tuleny*, en andere meer.

Herodotus wiſt al te zeggen, van de Kaſpiſche Zee, dat de zelve beſloten was, in deze woorden.

De Rivier *Araxis* vloeid in de Kaſpiſche Zee, dat een Zee, op zijn zelven is, en met geen andere gemeenſchap heeft, zoo als ook daer van *Ariſtoteles* is oordeelende, welke zegt, de Kaſpiſche Zee is van de andere groote Zee afgeſcheiden, en heeft rondsom hare bewoonders.

Zoo ook *Ptolomæus*, die zegt, de Hirkaniſche, of Kaſpiſche Zee, word rondsom met Land omcingelt; hoewel andere der ouden gemeint hebben, dat deze Zee, door middel van de Rivieren *Oby* en *Rymnicus*, welke zy geloofden, dat daer uitſchooten met de Scytiſche Oceaen, of Ys-zee gemeenſchap hadde, zoo als by *Cluverius* is te zien.

De Bodem van de Kaſpiſche Zee is zandig; daer zijn veel Hoorens en Schelpen.

De *Nagaien* zijn zeer woeſt in hun omgang. Die niet te eeten onder hen heeft, mag vrylijk gaen, zich aen den Diſch zetten daer hy zulks vind.

Door veelheit van Vee, handelen de Nagaien ſterk in Beeſte-vellen, ook in Slaven, die na *Konſtantinopolen* worden gevoert, en Boter. Voor hunne Waer eiſchen zy geen Geld, maer Kattoen, grof Laken, Meſſen, en andere kleinigheden, by mangeling.

Daer zijn geen Bruggen in dat Land, waerom het daer ongemakkelijk is te reizen.

Van Pelteryen dragen zy Mutzen op 't Hooft.

De Mannen zijn lelijk en plat van aenzicht; hebben kleine oogen, en een groot hooft: de neus plat.

Schamachie is een Perſiſche Stad, dicht aen de Kaſpiſche Zee gelegen, die van ouds *Cyripolis* genaemt zoude zijn geweeſt: niet ver van deze Stad, ſpringt uit een Bron, het *Oleum Petroleum*.

In de Trouw is geen andere plichtpleginge, als getuigen by te roepen. Zy Huwlikken veel aen hunne Bloed-verwanten, en naeſte Magen. De Bruid krygt geen Bruidſchat.

De Rechtspleging word bedient by hare Opper-hoofden. Zy doen niemand ſterven om quaed doen, als die iemand met quaden wille, dood, of moord.

De Vrouwen jong wezende, zijn niet zeer lelijk, blank van vel, doch weinig breet van Tronie, hoog van ſtal, doch morzig en vuil in kleeding, en omgang; maer oud, byzonder zeer. Zy hebben in 't gemeen twee Hutten, een voor de Vrouw en Man, en de andere voor de Kinderen: de bedienden moeten zich onder den kouden Hemel, al is het ſchoon Winter, behelpen.

De Nagaien zijn, volgens eenige Schryvers, ten deele onder het gebied der Crimſche Tarters, en ten deele onder den Moskoviter, en zommige vrye Luiden: zy

Digitized by Google

zijn anderzins mede verdeeld in groote en kleine Nagaien : die na aen den *Crim* gelegen zijn , worden de dapperſte geacht.

By haer zijn geen Artzen. Als 'er iemand ziek is, komt de Prieſter, of *Moullah* , met de *Alcoran* by den geenen , die Mahometaenſch zijn , en verricht tot genezinge veele overgeloovige gebaerten, by den kranken. Op wonden leggen zy gekookt vleeſch , en gieten vet in de zelve.

De Dochters zijn zelden Hoeren , om dat in de Karren opgeſloten worden , tot dat zy trouwen ; doch de getrouwde Vrouwen zijn tot hoerery zeer genegen.

Die arm is, en zich geen Wyf kan koopen , moet ongetrouwt blijven.

Deze Menſchen verachten den geenen die in Huizen woonen , en zeggen , die geen goede Zoldaten te zijn.

By de Nagaiſche Tarters vind men Paerden, zoo *Tavernier* getuigt, welke zy buitens Lands nooit verkoopen; want zy houden de zelve daer toe al te waerdig : deze worden niet gebruikt , als om Roof op den vyand te gaen zoeken. Zy gebruiken de zelve eerſt , wanneer zes of acht Jaren oud zijn. Deze loopen boven maten ſnel : konnen drie of vier dagen gaen , mits alleen om de acht uuren een hand vol Gras of Hooy gebruiken : zy drinken dan maer een mael in het Etmael. Deze Paerden worden op een byzondere wyze geoeffent: zy doen ze loopen met zwaerte op het lijf gebonden, van dag tot dag zwaerder, tot de zwaerte van omtrent twee Menſchen toe : verminderen dagelijks het voedzel , als de laſt daer zy ze mede doen loopen verzwaert, en gelijk als de laſt verhoogt, zoo word de zelve ook verlaegt , of verlicht al langzaem. Men doet haer dan alzoo eenige mylen des daegs loopen ; en in de laetſte dagen krygen zy geheel geen voedzel , of drank ; en aldus gewennen deze Paerden tot den arbeid. Den laetſten dag doen zy die zweeten door ſnel rennen, en heet zijnde , begieten zy ze met kout water , om al mede tot meer verharding te gedyen. Zy doen ze, als onder deze oeffening zijn, eeten en drinken met de Toom in de mond.

De Paerden zijn hier zwaer van buik , dik van hals en kop , ruig van haair : zy venten de zelve Jaerlijks in *Moskou* , en komen met twintig , dertig , ja veertig duizend teffens derwaerts dryven.

Paerde-vleeſch is haer ſmakelijkſte Spys ; en worden by hen alle zieken of oude afgearbeide Paerden gedood , tot Spys voor de Menſchen : Schapen-vleeſch word minder bemint.

Ter tyd van *Sigiſmundus* , *Baron van Herberſtein* , namentlijk , in den Jare duizend vyf honderd en vyf en negentig , wanneer hy in *Moskovien* is geweeſt als Gezant van den Keizer , waren deze Nagaiſche Tarters in drie Heerſchappyen verdeeld , onder drie Gebroeders , als *Schidak* , die bezat de Stad *Scharitzick* , en zommige Landen over de *Volga* , Ooſtwaerts , tot aen de Rivier de *Jaick* : de tweede was *Coſſum* , welk bezat eenige Landſchappen tuſſchen *Kama* , *Jaick* , en *Volga* : de derde bezat een gedeelte Lands Noordwaert. Deze Landen zijn Boſchachtig , behalven 't geene na *Scharitzick* ſtrekt , 't welk vlak is. Maer heden is dit Volk zeer ingekrompen, zoo in gezag , als getal : bezitten geen Steden : zijn Schatbaer aen hunne Tzaerſche Majeſteiten , doch leven echter onder hare eigen Vorſten , of Hooft-mannen , die het gezag of door krygs-deugd , of door geboorte en ouderdom verkrygen. Zy zwerven by ſtammen , hadden eertyds een gebied , volgens opgemelte Baron , in zijne Beſchryvinge van *Moskovien* , bykans als het gemeene beſt van *Venetien* , tuſſchen de Rivieren *Volga* en *Jaick*. Zy waren wel eer Volken die *Sawolhenſes* geheten wierden , en alle te gelijk onder Koningen leefden , die nu zijn verſtrooit en verwoeſt.

Deze Tarters worden voor zeer wreed gehouden : leven woeſt, en met zeer weinig Godsdienſt : drinken Bloed.

Hun dragt is een Beeſte-vel , met het ruig des Zomers buiten , doch des Winters binnen : dragen Kattoene Hemden , plomp gemaekt , van onderſcheidene verwen. De Mannen hebben in 't gemeen drie Vrouwen , als zy die konnen onderhouden. Zijn verdeilt in geſlachten , die zich by een houden. Als zy verwandelen , ſteeken zy een Paerde-ſtaert op een Piek om hoog , uit welkers verw het geſlacht is te kennen : ieder weet zijn rang , en plaets, als zy zich neder ſlaen. De Vrouwen dragen lange Hemden tot de aerde toe : het hooft is gebonden met een zwarte ſluyer.

Als een Jongman trouwens gezint is , koopt hy van de Ouders , en Broeders , om Vee , een Dochter , tot zijn Wyf , of geeft hen een vereering daer voor : behalven drie Vrouwen , is 't de Man geoorloft Slavinnen tot zijn vermaek te houden , welkers Kinderen echter Slaven blijven , en niet Erven.

Dit Volk is heet van aert : de Vrouwen meer als de Mannen. De Mannen hebben weinig Baerd. De Vrouwen ſchoon, en veel haair op 't hooft ; doch elders weinig. Zy woonen op Wagens , en onder Tenten : hebben geen vaſte wooningen. De Kinderen , en Ouden , houden zich meeſt

Digitized by Google

meeſt in de Tenten; maer de jonge Luiden op de Karren. De Dochters derven zelve daer niet af gaen, in't gezicht van anderen, zelfs niet om haer nootzakelijkheit te doen; maer openen daer toe de Kar onder een weinig. De Karren zijn boven toe, en hebben een Windgat, het geen verzet kan worden. De Karren van jonge Dochters, zijn uitwaerts met Bloemen geſchilderd, daer dan een Kameel, aerdig toegemaekt, zich by onthoud, of voor geſpannen is. Zy drinken verzuurde Melk, zoo van Koeyen als Merrien. Eeten harde Kaes, die zy aen ſtukken vrimmelen. Drinken geen, of zelden, Water. Leven lang. Zijn zeer gezond. Eeten geen Zout: Brood zelden, en niet als dat hen van andere Volken word gebragt. Elk geſlacht heeft zijne byzondere Water-putten. Vangen veel Viſch, daer van zy de grootſte in de wind droogen. Gaen veel te Jacht, en eeten 't Wild, behalven Zwynen.

De Horden der Nagaiſche Tarters, die ſterk zijn tachentig, honderd, en duizend man, ja meer, ſtryden dikmael tegen malkander om 't bezit van de Weide, en 't Gras. Verhuizen na gelegentheit. Bouwen en oefenen veel Tuinen, en Tuinvruchten; als, Meloenen, en Druiven in overvloed. Zijn liefhebbers van de Valkejacht. Hebben mede ſchoone Water-meloenen, Komkommers, nevens Geerſt, en Rys. Bouwen in de laege Landen. Alles ſtaet by hen open. Zijn zeer getrouw onder haer: zullen malkander zeer zelden het geringſte ontnemen; doch vreemden mogen wel op hun hoede wezen; want dat men hun niet te bewaren geeft, kan men lichtelijk quyt raken. Het ſteelen by hen, aen vreemden, en is geen ſchande; maer 't geene hun te bewaren is gegeven zullen zy getrouwelijk weder geven.

Tuſſchen de Nagaiſche en Kalmakſche Tartaren zijn dikmael groote ſtryden, en twiſt, ſpruitende uit onderlinge dieveryen: en zoo 'er iemand in byzonder geſchil dood blijft, word die dood by de Vrienden der nedergeſlagene gewroken.

Zoo wel de Kalmakken als Nagaien, zwerven met hare Hutten omher: ſlaen zich neder waer zy Water en Gras vinden. In Beeſtiael beſtaet hun meeſte rykdom. Als zy neder ſlaen, zoo ſchikt zich elk Vorſt met zijne Onderdanen in gedaente van een Stad, en fraeye ſtraten, die de opgerechte Tenten en Hutten uitmaken. Zy legeren mede zomtyds wel een halve dag van malkander, na gelegentheit van de Weide. Zy hebben zeer veel Arenden, die zy tot vermaek voeden: voor eenige Hutten ſtaen 'er menigmael twee, drie, en vier, op een hout of hout kruis: wanneer de zelve oud worden, zoo nemen zy hare pennen, en gebruiken ze tot Pylen. Als zy haer Legers opbreken, zetten zy haer Huis, of Tent, met alle toebehoor, Vrouw en Kinderen, op een lange Kar, die een Dromedaris, Kameel, of Paerd, voort trekt, daer ook wel twee Oſſen voor geſpannen zijn.

De Kinderen gaen meeſt naekt: behelpen zich zeer ſlecht. Zy maken Kaes van Paerde-melk, en ook Brandewyn. In plaets van Brood, nuttigen zy Water-pap. Het Paerde-vleeſch dat zy eeten, is maer half gaer. Hare Dochters zijn 't hooft geſchooren, tot een teeken van haer Maegdom; doch getrouwt zijnde, laten het haair voor waſſen. Houden hunne Legers zeer rein. Met Strooi of Vilten zijn de Hutten gedekt. Als hun gevoeg doen, dekken 't met aerde toe.

Niet wyt van *Aſtrakan* is nu een Kalmaks Prins zich ophoudende, *Menſchak* geheten, die een gedeelte der Nagaien onder zijn gebied heeft, welke zomtyds gaen voederen, aen de overzyde der *Volga*; als wanneer hy goede toezicht doet nemen, dat ze na de *Crim* niet ontvluchten. 1690.

Knees Boulaat is nu Vorſt der Petigorski Nagaien, en *Knees Schafkale* der Nagaien, die aen 't Cirkaſſche gebergte leggen: de eerſte ſtaet in verbond met hunne Tzaerſche Majeſteiten; doch de tweede hout zich zonder eenig verdrag.

CEREMISSEN.

DE *Ceremiſſen* zijn noch gedoopt, noch beſneden, en dies Heidenen: woonen omtrent de Stad *Niſi Novogorod*, in de Boſſchen, te wederzyde de Vliet *Volga*: houden zich op van *Wiatka*, en *Wolochda*, tot de Vliet *Kama* toe.

Naby het Stedeken *Vaſiligorod*, dat van enkel hout is gebouwt, door *Tzaar Ivan Baſilewits*, die het zelve met Zoldaten had bezet, tot ſtuttinge der Crimſche Tarters, gelegen aen de *Volga*, onthouden zich mede de Ceremiſſche Tarters, zich uitſtrekkende een goede ſtreek boven *Kaſan*. Langs opgemelte Stad vloeid de Vliet *Sura*, welke de ſcheiding wel eer was, tuſſchen het Ruſſche en Kaſanſche gebied.

Deze Menſchen zijn ſnel in 't loopen, en goede Boog-ſchutters. Worden mede onder de Tarters gerekent: hebben een byzondere ſpraek: zijn eertyds onder 't gezag van de Kaſanſche Tzaeren geweeſt.

In haer Land valt weinig Koorn; maer

het word daer gebragt, en geruilt tegen Pelteryen. De zommige der Ceremiſſen woonen in Huizen; doch de meeſte onder Tenten op 't Veld. De Mannen verlaten de Vrouwen als zy binnen drie Jaren geen Kinderen teelen.

Deze Volkeren geven aen hunne Tzaerſche Majeſteiten eenige erkenteniſſe, in Voeder-werk.

De *Ceremiſſen* gebruiken geen ander geweer, als Pyl en Boog. Zy zijn verdeeld in *Nagornoi*, of *Pogorski*, en *Loegowooi*, of *Lugowiki*; hebben een byzondere Tael, en maken uit, ruim twintig duizend Menſchen. Zijn alle Land-bouwers, of Jagers, en zeer Teel-ryk; hoewel daer niet gretig toe, miſſchien om dat ze jong paeren; want zy op het twaelfde en dertiende Jaer al trouwen, byzonder de Ryken. Zy maken hunne Boogen en Pylen tot de Jacht, daer toe zy mede Honden gebruiken. De Mannen gaen gekleed, als de Ruſſche Boeren: weten van geen Prieſter, of Kerk; daer word veel Hooning en Beeſtiael by hen gevonden; de meeſte van haer zijn Heidenen, doch weinige Mahometanen; bedienen zich van veel Wagens en Paerden; zy leven geruſt, en in vrede, behalven dat ter tyd van *Stenko Raſins* afval, zy met hem oproerig waren, doch die verſlagen en gerecht zijnde, is 'er een groot getal van deze om gekomen.

Zy trouwen zoo na Bloedverwant, als hun welgevallig is, en weten van geen Bloedſchande. Volgende daer in na, de Inwoonders op 't Eiland *Seilon*, want de tegenwoordige Konink van dat Eiland, Zoon van *Raia Singa*, die hy by zijn oudſte Dochter had geteeld, is nu weder met zijn eigen Zuſter getrouwt, een Man van vroomheit, na hun overgeloovige Wet. De Mede begraven zy in Vaten, en Potten, onder de Aerde, als wanneer zy zuur word, en dies te eerder dronken maekt: zy hebben ook Bier en Brandewyn; beminnen tot haer Spys, Kool en Komkommers: men vind geen Hoeren onder haer, en die zich in Hoerery verloopt, word gedood: zijn zeer tot den drank genegen. Zy bidden Boomen, en Afgoden aen, ſteeken Beeſten op houte Sparren, die zy dan laten ſtaen, en aenbidden. Hebben geen Schrift. Woonen rondsom, en omtrent *Kaſan*. Wyn is by haer onbekent. Verbranden hare Lijken, of die worden begraven, en mede zomtyds in 't water geſmeten. Nemen twee, drie, of vier Vrouwen, en zoo veel als ze konnen voeden.

Als zy zweeren, nemen ze een ſtuk Brood op twee punten van twee Zabels, en word de geene die zweerd, dat zoo in de mond geſtooken: andere drinken in het Eed-zweeren zout Water.

De Mannen ſcheeren haer gantſche hooft kael, doch de baerd niet.

De Vrouwen gaen in wonderlijke kledinge, met wyde mouwen, als de Japanders, en zijn de naeden met blaeuwe Zyde uitgenaeit; hebben wyde Broeken aen, die men uiterlijk, zonder Rokken daer over, ziet; en Schoenen van baſten van Boomen, hebben een houte Schop, of houte Kap aen de middel vaſt, die zy om hoog vaſt maken, en diend die haer als een *Fontangie*, is verçiert met Boesjes of Cauris, Bellen, Klokjes, en gaen of ſlingeren die voor het Voor-hooft, en langs de Schouwders, hebben achter lange ſtrengen, die haer na ſlepen, plakken ook Koper en Zilver-geld voor het Voorhooft: gelijk ook de Wyven in *Wiatka*, een Stad van hunne Tzaerſche Majeſteiten, houte breede Kappen op 't hooft dragen.

Het is byzonder, dat, of ſchoon deze Ceremiſſen in Huizen woonen, zy echter geen Dorpen hebben. Elk verhoud zich in 't Boſch een wooning, zoo ver van een, dat men malkander niet kan toeroepen.

Van de *Ceremiſſen* word my uit een aldaer Nabuurige plaets, het volgende ſchriftelijk bericht.

De woonplaetzen der *Ceremiſche* Volkeren, nemen dan haren aenvang by *Waſiligorod*, een voor dezen gewezene Stad, na den Tzaer van dien naem benoemt, en van hem gebouwt: zy bewoonen de Landſtreek aen beide zyden van den *Volga*, tot aen de Stad *Kaſan*; zy woonen meeſtendeels in Hutten; hare dagelijkſche Spyze is Wild-gebraed en Viſſchen; zy zijn goede Boog-ſchieters; tot welkers oefening zy ook hare Kinderen aenzetten. Men zegt dat de zelve een ontrouw, roofachtig, en wreed Volk is, doch anders niet quaedaerdig van inborſt zijn. Men onderſcheid de zelve in *Pogorski* en *Lugowiki*, geene voeren de namen van Bergen, om dat de zelve de Berg- of hooge zyde ter rechter hand van de *Volga* bewoonen; deze, van 't lage Land, vermits zy hen ter ſlinker zyde van de *Volga*, in vlakke Velden onthouden, 't welk een Boſch, Boom-ryk, en vet Land is: geene laten by gebrek van voedzel hun Vee by deze weiden, of meſten. Gebruiken een Tale.

Deze Heidenſche *Ceremiſſen*, hebben de volgende gewoonten, de welke van de

Cir-

Digitized by Google

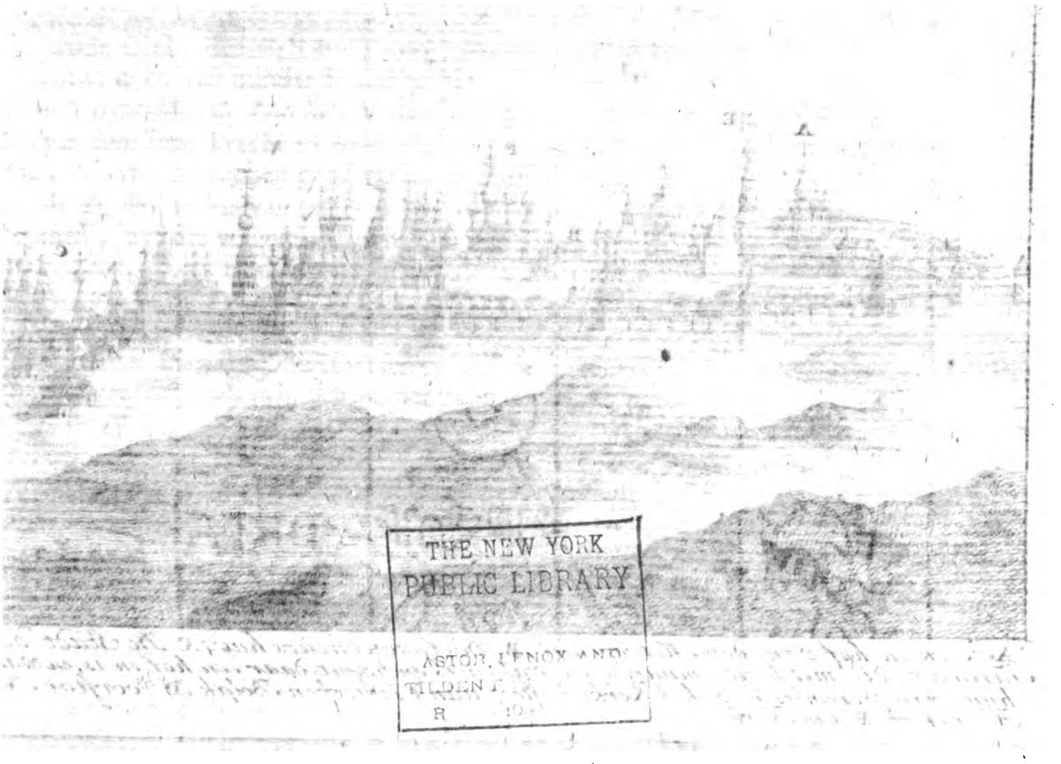

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN
R

Digitized by Google

CASAN
Aan de Westsyde.

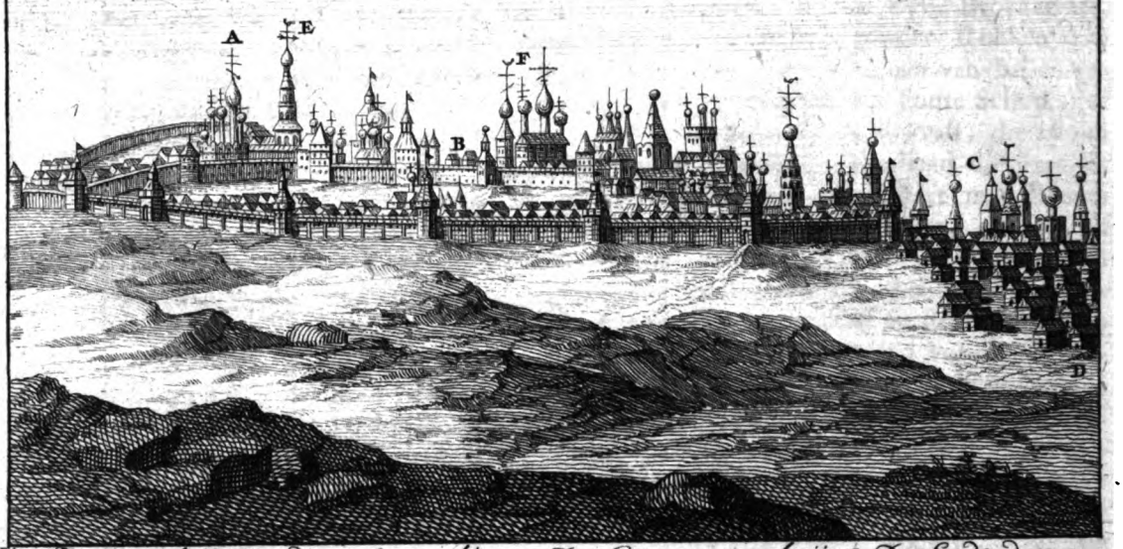

A Kerk en hof van den Metropoliet. B Des Gouverneurs huys. C De Stadt der Tartaren, die met houte muuren en staken is omheynt, daar een hof in is, en wachthuys van Seremissen, ook Kerken, stoot aan't rivierken Bolak. D Voorstat. E Hoofdkerk F Een Kerk.

CASAN
Aan de Noortsyde.

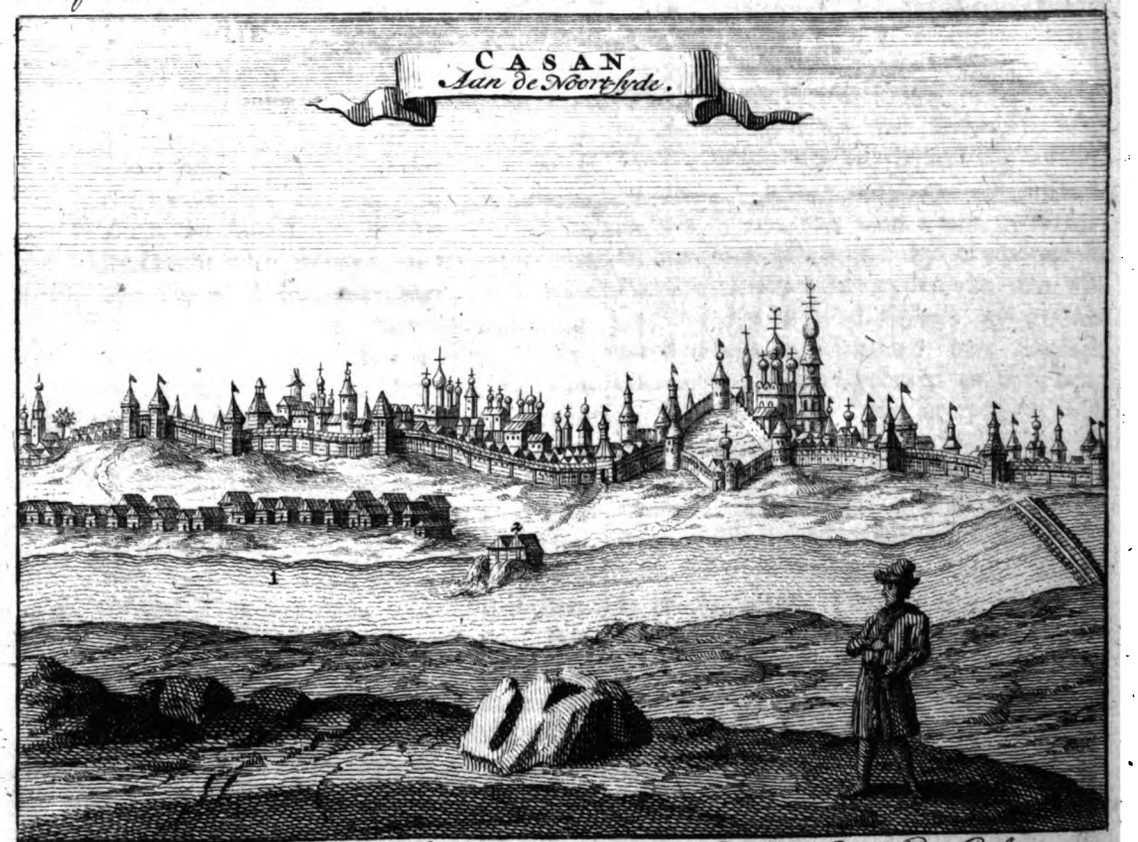

1 Hier leggen steets veel Schepen. 2 Water molen die door de Vliet Casan gedreven wort.

Digitized by Google

Circaſſen niet veel verſchillen: hare Kinderen, als de zelve half Jarig zijn, bekomen op zekeren hier toe beſtemden dag, eene naem, gemeenlijk na hunne Ouders; geen geſchrift, word by hen gevonden, noch eenige beſtelde Godsdienſt, door onderwyzen voort geplant; nochtans erkennen en eeren de meeſte een eenige onſterffelijke weldoende God, den welken zy ook wel aenroepen: doch niet minder de Zon en Mane; in 't byzonder de Zon in 't Voorjaer, dewyle door hare kracht en weldaed, de Aerde, Vee en Menſchen goed genieten; en als zy des nachts van eenige Beeſten droomen, zy des volgende daegs de zelve aenbidden. Als men een hunner, van 't begin van de Waereld eenmael ondervraegde, antwoorde de zelve, *Tsjort ſnai*, dat is, dat mag de Duivel weten; by welke gelegentheit, als men hen verder afvraegde, of zy dan den Duivel wel kenden? antwoorden de zelve, dat de *Ceremiſſen* hem zeer wel kenden; de zelve was een Geeſt, de welke de Menſchen veel quaeds konde toebrengen, en zulks ook aen hen *Ceremiſſen* dede, indien zy den zelven niet door behoorlijke Offerhanden verzoenden.

In 't Offer ſcheen het voornaemſte deel van haren Afgoden-dienſt te beſtaen, waer van zy het volgende berichten.

De Offerhanden moeten geſchieden op zekere plaetzen, namentlijk, veertig Wurſt Zuidwaerts van *Kaſan*, by een Moeras aen de Vloet *Nemda*, in de welke na hun zeggen, den Duivel huis houd, en wie alhier, zonder Gaven of Offer verſchynt, de zelve verdroogt aenſtonds, ja de mattigheit overwint hem zoo haeſt, dat de zelve van daer naeuwlijks na huis kan gaen. Tien Wurſt daer van daen, is een ander onder hen beroemt Water, *Schokſihem* genaemt, tuſſchen twee Bergen gelegen, dit is maer twee Ellen diep, vrieſt nochtans nimmer toe, hoe hart ook de Winter is. Alhier huisveſt, zoo zy zeggen, den Duivel ook, en heerſcht veel magtiger, en ſtrenger, als op de voorgemelte plaets, word daerom van de *Ceremiſſen* zeer gevreeſt, en veel Heiliger gehouden als *Nemda*; doch by *Schokſihem* mag niet geoffert worden, en wie van de *Ceremiſſen* dit Water te dicht naderd, of daer in treed, moet plotzelijk nedervallen en ſterven, maer den vreemden en Chriſtenen, ſchaed zulks niet.

Vier Wurſt maekt eene myl.

Hare Offerhanden zijn Oſſen, Koeyen, en Schapen, kooken het vleeſch op het vuur, ſpannen tegens het zelve vuur het vel op palen, houden als dan de ſchotel met 't gekookte vleeſch in de eene hand, en een ſchaele Mede in de andere hand, ſpreken daer op deze woorden. *Dit Offere ik aen God, hy wil het zelve willig van my aen nemen, en my daer voor verleenen, Oſſen, Schapen,* (dit, of iets dat zy begeeren) *gaet heenen gy Offer, en brengt mijn verzoek tot God*; waer op de zelve, beide het Vleeſch, en Mede, tegens het uitgeſpannen vel in 't vuur ſtort. Als een Ryke onder hen ſterft, word zijn beſte Paerd aen de gezeide gewoonlijke Offer-plaets, van de Nabeſtaenden, en Vrienden verteert, de doode in de Aerde geleit, en zijne klederen daer by opgehangen.

Zy nemen zoo veel Wyven te gelijk, als zy willen, en konnen; of ſchoon deze Wyven onder den anderen Nabeſtaende of Zuſters waren, die zy koopen, zoo veel hun behaegt, en zy onderhouden konnen. Het kleed der Mannen beſtaet in eene lange Rok en Kouzen: getrouwt zijnde, ſcheeren zy haer hooft kael, ongetrouwde laten op de ſchedel een boſch haair zitten, eenige vlechten zy te zamen binden: de Kinderen, de welke de Ouderen het lieffte zijn, dragen een Ring door de Neus. De Wyven gaen met ongedekt aengezicht, met grof Doek en Lywaet behangen, en bewonden; de Ryken zijn met Kouzen, en Boven-rokken bekleed als de Mannen, behalven dat zy haer hooft dikwils met een witte doek omwinden: een Bruid draegt een çieraed over haer hooft, van een elle lang, als een hoorn, aen welkers einde een Zydene quaſt van veelderlei verwen afhangt, en in het midden van de zelve een Klokje. Dus verre het gemelte aen my toegezonden bericht.

Zy gelooven, dat na duizend Jaren de Menſchen weder in 't leven ſtaen te komen, daer zy de oude Pythagoriſten ſchynen in na te volgen. Als iemand komt te ſterven, begraven zy hem, na het ampt dat hy gehad heeft: was hy een Boer, zoo zetten zy hem eenig Boere-tuig boven 't hooft, op 't graf; geneerden hy zich met Beyen, en Hooning, een Beikorf, enz. Zy geven de dooden in haer graf een vuurſlag mede, op dat hy ter tyd van zijn opſtandinge, vuur mag ſlaen; als mede een byl, om een Hut te bouwen.

Zy hebben met het Chriſtendom, noch met den *Alcoran* niet gemeens, uitgezeit eenige weinigen die Mahometaenſch zijn, behalven dat eenige door yver der Moskoviten tot het Chriſtendom worden gebragt. Zy zijn alle hunne Tzaerſche Majeſteiten Onderdanig; en den Eed van getrouwigheit, zegt men, leggen zy aldus af: twee Zwaerden worden kruiswys op een Tafel

Digitized by Google

gezet, en een ieder der geener die te zweeren heeft, ſteekt het hooft onder 't kruis van de Zwaerden, en ontfangt alzoo, uit handen van den Ruſſchen Cantzelier, een ſtuks Broods, vierkant geſneden; waer op dan het hooft weer te rugge trekt: de beduidenis is, dat zy tot het Zwaerd, dat is, de dood toe, den Tzaer getrouw zullen zijn, van wien zy onderhoud, en Brood genieten.

Het Vader Onze in de Ceremiſſe *Tael.*

Onze Vader,	*Memnan uziu,*
die daer zyt	*ilimazet*
in de Hemelen,	*Kiuſuiluſte,*
Uwe Name worde	*tinin liumet*
geheiligt,	*volguſertes,*
Uwe Koninkryke	*Tinin Vurduſchu*
kome,	*tooles,*
Uwe wille geſchiede,	*Tinin jerek ilies,*
zoo als in de	*kuſu i*
Hemelen,	*Kuſiuluſte,*
alzoo op der Aerden,	*i ijulniu,*
ons dagelijks Brood,	*memnon kedzin Kinde,*
geeft ons heden,	*puske malana ikelſet,*
ende vergeeft ons	*i kode malana*
onze ſchulden,	*memnon ſuiluk,*
als wy vergeven	*kuſe me kondena*
onze ſchuldenaren,	*malano tuiruliſticzy,*
en leit ons niet	*i tzurty memnon*
in verzoekinge,	*i langoske,*
maer verloſt ons	*i utura memnon*
van den Boozen.	*i Jalaez.*

Deze *Ceremiſſen* zijn Erf-vyanden van de Kalmakken, als mede van de *Crim*, waer toe zy gehouden, en des noods geport worden.

De Land-beſchryver *Maginus*, zegt van de *Ceremiſſen*, en *Morduinen*, dat zy in dichte Boſſchen, zonder huizen woonen; dat zy een eigen Tael ſpreeken, en dat een gedeelte onder hun Mahometaenſch zouden zijn; dat zoo wel de Vrouwen als Mannen ſnel ter loop zijn, en beide net om den Boog te voeren: zy voeden zich (zegt hy) van Hooning, en Wild-vang: Brood eeten zy zelden: bekleeden zich met ruige vellen: meinen (te weten, die Heidenen zijn) het gaet den Menſchen, als den Beeſten. Zy Offeren God somtyds Dieren op, waer van zy den huit op ſtokken ſpannen, en daer voor plichtigheden doen, met een Schael vol Mede daer voor neder te werpen, het welk zy dan op 't vuur by dees opgeſpanne vacht ſtorten, biddende om Vee, en alle tydelijke overvloed. Zy bidden mede Zon en Maen aen: eeren ook wel Dieren, en Vee daer zy des nachts van gedroomt hebben. Zy gebruiken een afzonderlijke Tael van andere Tarters. Als iemand begraven word, hangen zy zijn kleederen aen een Boom, ſlachten een Paerd, zoo hy van vermogen is, en verteeren het zelve aen de kant van een Rivier. Het Man-volk draegt daer lange Linne Rokken: het hooft ſcheeren zy kael af; doch die ongetrouwt zijn, dragen een tuit achter af, die ook wel opgebonden word. Het Vrouw-volk draegt grof wit Lywate kleederen: het hooft geheel aenzienlijk bewonden. Dus verre *Maginus.*

Het Prinsdom *Caſſinow*, of *Cuſimut*, is hier in de Buurte gelegen, op de *Occa*. d'Inwoonders aldaer, hellen na de Tarterſche wyze, zoo in Tael als anderzins. De Vrouwen maken de nagels van de handen zwart, en gaen bloots hooft.

De kleeding der *Ceremiſſen*, volgens verhael, my van een Perſiaenſch Koopman, die aldaer hadde gereiſt, gedaen, is veel van wit Py en Ruſch Lakenze Rokken, Mannen en Vrouwen bykans eener aert, en gedaente, zoo, dat de zelve aen het gewaet niet te onderſcheiden zijn, behalven, dat de Vrouwen het hooft bloot, en men een vlecht achter afhangende ziet, waer aen ten einde een Paerde of Koeſtaert is gebonden; welke in de gordel, die Mannen en Vrouwen om de middel gebonden dragen, word geſtooken. De Maegden en jonge Dochters, dragen een dun bordeken, breet zes of acht duim, van wit geſchaeft hout, boven het voorhooft, opſtekende, hoog omtrent drie ſpan, 't geen een weinig voor over buigt: boven aen dit bordeken, hangen van hout, en andere ſtof, geſnedene halve maentjes, die tegen malkander ſlingerende, heen en weder geluit, en beweginge verwekken; en dit dient haer tot çieraed, en vermaek. Zy woonen Boſchwaerts, in enkele Huizen. Als een Kind gebooren word, planten zy een Boom, ziende met den opwas toe, dat Jaerlijks een tak vermeerderd worde, waer by zy des Kinds ouderdom onthouden, alzoo van Lezen of Schryven, niets weten, en ook niet tellen konnen; onder den Boom, voornaem der geener, die voor Dochters geplant worden, zijn zy gewoon, een zekere by haer uit Aerde gebakkene groote Pot, of Pottiſe in te delven, aen de wortel. Dit Vat word beladen met zeker toegemaekte drank, en wel dicht toegeſtopt, de Aerde daer boven op, en zoo geſlooten gelaten, tot des Kinds trouwdag, als wanneer zy word geopent, en tot vervrolijkinge der wederzyds gezinnen en verwanten, gedronken; zijnde die drank, als dan zeer friſch, en

ſterk,

Digitized by Google

ſterk, zoo dat dronkenſchap verwekt. Ambachten zijn daer niet bekent; met Schieten, Viſſchen, Jagen, en weinig Land te ploegen, erneren zy zich.

Van God, of den Hemel weten zy niets, als ook niet wat van de Waereld is, of daer in omgaet: zijn onnoozel en ſlecht: alle hunne Godsdienſtigheit beſtaet daer in, dat zy zekere Prieſters, welke voorgeven te konnen Toveren, en zich met den Duivel te beraden, raed en hulp afvragen; die dan op een Trommeltje ſlaen, eenige woorden binnens monds prevelen, en daer na verklaren, dat dit, of geen Dier geſlacht moet worden, 't zy een Schaep, Bok, Koey, of Paerd, en dat men den huid op een ſtaek moet ſpannen, en aenbidden, na de nood vereiſt, 't zy om gezontheit, vermeerdering van Vee, goede vangſt, of Viſſcherye, en goed Gewas, want al hun verwachting beſtaet in tydelijk gemak, en welvaren; en dus ziet men ſchier by elk Huis, 't een of ander opgeſpannen Vel, aen de top eeniger ſtaek, ten toon ſtaen, waer voor dit arme Volk zich buigt.

Deze Menſchen bereiken een hoogen top van Jaren; en oog-getuigen hebben my gezegt, dat zy 'er van honderd en dertig Jaer gezien, en geſproken hebben.

Geene oefeningen tot vermaek, verneemt men onder hen. In getal zijn deze Volkeren niet zeer groot, ſchynende, dat zy voor dezen, of afgezet, of elders verhuiſt, of verſtorven zijn geweeſt: men bejegent in hare geweſten, dikmael in tien myl, geen Huis. De Huizen zijn alle eener gedaente, en ſlecht. Het voornaemſte van haer Huisraed, is een Ketel.

Zy Jagen met Honden, doch ſchieten ook met Pylen het Wild, en de Viſch met ſtompe Flitzen, behalven die, hebben zy ſlecht gemaekte Netten, daer zy de zelve mede vangen. Voeren Pyl en Boog, doch ganſch geen ſchiet geweer; hunne reizen die zy van de eene plaets tot de ander te doen hebben, leggen zy te voet af.

Haer wezen is ganſch niet ſchoon, maer leelijk, doch zijn niet zoo plat van aengezicht, als de *Samojeden*; van ſtal tuſſchen die, en andere Menſchen.

Tot voortvoering van Waren, of zwaerten, gebruiken zy mede Herten voor de Sleden, des Winters, of voor Wagentjes by de Zomer.

In deze geweſten vallen de zwaerſte Maſt-boomen, die elders te vinden zijn. Dus verre uit de mond van gemelte Perſiaenſche Reiziger.

MORDUINEN.

DEze Volkeren, die mede onder de Tarters worden getelt, onthouden zich tuſſchen de hoogte van acht en vyftig en zeſtig graden, benoorden de Vliet *Volga*, en by de Rivier *Kama*. Zy hebben tot hare Noord-ooſter Gebuur-volken, de *Permakken* en *Voguliten*; ten Weſten het *Kazanſche* Tzaerſchap; ten Noorden het Landſchap *Jugorien*, en Zuidelijk de *Baskierſche* Tarters.

Zy zijn welhebbende Luiden, Herbergzaem, en goed: woonen in welgebouwde Dorpen, of ook in Hutten, verſtrooit te Landewaerts: nemen haren Akkerbouw waer: bidden zelden; doch voornaem doen zy zulks als zy haren drank maken, of een Beeſt ſlachten, dan bidden zy den God aen, die Hemel en Aerde geſchapen heeft, en al wat daer in is; danken hem, dat hy haer tot daer toe heeft laten leven; bidden, dat hen nooit gebrek over kome, en dat hy haer na dit leven, in het eeuwige vrolijk leven wil geleiden. Leven vreedzaem, en zonder Prieſters.

Zy gevoelen van een Opſtandiging na duizend Jaer, en de Verhuizing in andere Lichamen, ſtellende aen ieders begrafenis een teeken van des afgeſtorvenes beroep; leggen Byl en Vuur-ſteen in 't Graf, op dat zich de Dooden daer namaels mede behelpe: een Ruiter krygt een Paerde-ſtaert, een Beye-man, een Beye-korf, enz.

Zy bidden geen Afgoden aen; maer Vellen van geſlachte Beeſten, die zy uitſpannen, op Boomen hangen, en daer voor knielen. Leven volgens de Wet der Natuure. Belijden een eenigen God, Schepper van de geheele Waereld, aen wien zy de Eerſtelingen, van al 't geene zy zullen eeten, en drinken, Offeren, dat na den Hemel werpende; zy doen 't zelfde van al 't geen zy verzamelen.

Die een Vrouw wil hebben, koopt ze van de Ouders.

De Dochters çieren het haair met Slangen-hoofden, Koraelen, Vingerhoeden, Kopekes, dat Ruſch Geld is, en Legpenningen, die van buitens-lands daer in gebragt worden: dragen los haair, in Tuiten gevlochten, een Koey- of Paerde-ſtaert daer onder aen, of ook wel een bloksken, en alderhande ſnuiſteryen: zijn ſchoon, en zindelijk in kleeding.

De *Morduinſche* Vrouwen maken de nagelen mede zwart, om ſchoonheit toe te brengen. Het Man-volk is ſtrydbaer: zy ſtryden meeſt te voet: zijn hart: levon rouw, en zober.

Zy ſtaen onder hunne Tzaerſche Majeſtei-

jesteiten. De Mannen gaen bykans op de Russche wys gekleed. Hare Hutten zijn rond van hout gemaekt; en zy zijn zindelijker als de vuile Kalmakken.

Niet verre van de wooningen dezer Volkeren, ziet men een muur van Boomen en opgeworpen Aerde; daer vermag niemand, op lijf-straf, eenig hout af halen: zy word *Seek*, of *Saisec* genaemt: beweesten is ze meest van Balken en Aerde op gemaekt; beoosten van Takken en Boomen: word op zommige plaetzen onderhouden, daer de nood het vereischt, op andere niet.

De *Morduinen* houden zes of zeven Wyven, schoon 't een Boer is; en meer; deze hebben hare beurten dat hem opwachten, als wanneer zijner spys en drank deelachtig zijn. Niets is by haer onrein: zy eeten zelfs Honden.

Zy zijn sterk in Ledematen: voeren dikmael oorlog tegen hunne Nabuurige Tarters.

Murom, *Morum*, of *Moruma*, is een Stedeken, niet wyt van het Landschap *Kalodimiria*, gelegen aen de Vliet *Occa*, dat wel eer een Prinsdom was, is door de Tarters geheel verwoest: daer woonen nu Tarters en Russchen mengelinks by een. Aldaer is een houten Slot, bezeten van de Russchen, gelijk dit geheele Prinsdom aen de Russche Kroon is gehecht: het wierd wel eer door Erfenis bezeten, by de afkomelingen van de Vorst *Jaroslaus*. Alhier is het begin der *Morduinsche* Tartaren. De Oevers van de Rivier zijn hier laeg; doch meer beneden zeer hoog, alwaer het schynen Bergen te zijn, doch is echter effen Land, zonder Bosschagie, bequaem voor den Akkerbouw, tot omtrent vyf en twintig myl Landwaert in: na het Noordwesten, laeg, waterachtig, en weinig bewoont.

De *Mordossche*, of *Morduinsche*, en *Ceremissche* Spraek is genoegzaem eenderlei, en verschilt als het Hoog- en Nederduitsch. De *Nagaische* Spraek komt met het Turks en *Crim* Tarters meest over een, en heeft zijn oorspronk uit het Arabisch. Van de *Mordossche*, of *Morduinsche* benamingen, en woorden, volgt een kleine Lijst.

Morduinsche Naem en Woorden Lijst.

God,	*Scabas.*
Engel,	*Angil.*
Heilig,	*Siloman.*
Hemel,	*Menel.*
Wolk,	*Tuczy.*
Zon,	*Sibas.*
Maen,	*Cobas.*
Groote Sterren,	*Oczuteste.*
Kleine Sterren,	*Jolamteste.*
Regen,	*Pisime.*
Sneeuw,	*Lou.*
Donder,	*Atumzara.*
Blixem,	*Iondal.*
Wind,	*Varma.*
Storm,	*Oczuvazma.*
Hagel,	*Tsarachman.*
Droogte,	*Kosku kize.*
Natte,	*Pisimikise.*
Slikkerig,	*Rudas.*
Aerde,	*Moda.*
Water,	*Ved.*
Vuur,	*Tol.*
Vonken,	*Tzatka.*
Vocht,	*Jaksama.*
Heet,	*Psy.*
Brand,	*Tolbaly.*
Koude,	*Jaksouma.*
Helder,	*Valda.*
Donker,	*Sobda.*
Rookachtig,	*Kaczama.*
Stof,	*Pul.*
Geroep,	*Uf vazma.*
Stem,	*Vael.*
Geschreeuw,	*Peczkeczne sirit.*
Zand,	*Schuar.*
Veld,	*Pakse.*
Woest Veld,	*Kirpakse.*
Gras,	*Tise.*
Bamboes-riet,	*Nudje.*
Boom,	*Shusta.*
Bladeren,	*Ludna.*
Tak,	*Ili.*
Wortel,	*Unx.*
Einde van een Tak of Boom,	*Tarat.*
Heester,	*Kal.*
Bezien als St. Jans, of Aerd-bezien,	*Stie.*
Noote,	*Peschte.*
Appel,	*Mar.*
Peer,	*Grus.*
Doorn,	*Krackmar.*
Moeras,	*Shej.*
Weide,	*Tisilet.*
Berg,	*Panda.*
Steen,	*Kiel.*
Bosschagie,	*Lir.*
Een Dal,	*Lej.*
Een Fontein,	*Lichtibepré.*
Een Stad,	*Osch.*
Vlek,	*Ozuvele.*
Dorp,	*Jomluvele.*
Kerk,	*Chram.*
Hof,	*Caldas.*
Stoof of Kamer,	*Kud.*
Tent,	*Sater.*
Een Tartersche Hut,	*Jurd.*

Muur,

Muur,	*Oſtena.*
Wal,	*Val.*
Tooren,	*Baſné.*
Poort,	*Kensk.*
Een ſtuk Geſchut,	*Oczupuska.*
Musket,	*Pſal.*
Vuur-roer,	*Pſaljomlj.*
Boog,	*Jonx.*
Pyl,	*Nal.*
Pyl-kooker,	*Tukdich.*
Zabel,	*Tor.*
Zwaert,	*Spada.*
Een Lance, of Piek,	*Uſve.*
Mes,	*Pel.*
Een lang Zwaert met een ſcherpe punt,	*Palas*, 't geen een ontleent woord is.
Schild,	*Vakſar.*
Pantcer,	*Vakſiarſchamo.*
Menſche,	*Loman.*
Man,	*Ale.*
Wyf,	*Ava.*
Zoon,	*Tſura.*
Dochter of Maegt,	*Stir.*
Kind,	*Id.*
Een Jongman,	*Odſora.*
Knecht,	*Koſak.*
Lijf-eigene, of Slaef,	*Ure.*
Een Slaefze Meit, of Slavin,	*Varda.*
Voor-hooft,	*Kone.*
Oogen,	*Kſelmed.*
Wynbraeuwen,	*Kſelme kunud.*
Haair aen de Ooglederen,	*Kſelmſonad.*
Neus,	*Scholka.*
Neus-gaten,	*Variad.*
Mond,	*Kurga.*
Tanden,	*Pecht.*
Tong,	*Kel.*
Hals,	*Karga.*
Lippen,	*Travar.*
Wangen,	*Soki.*
Ooren,	*Piled.*
Baerd,	*Sakan.*
Knevels,	*Nuran.*
Haair,	*Scher.*
Keel,	*Kirga.*
Nek,	*Schoun.*
Armen of Handen,	*Ked.*
Vingeren,	*Surt.*
Duim,	*Senke.*
Handpalm,	*Kerlaps.*
Ring,	*Surkx.*
Elleboog,	*Kederbakar.*
Borſt,	*Meshte.*
Hart,	*Sidi.*
Lever,	*Makta.*
Long,	*Teſlaf.*
Mage,	*Sepe.*
Darmen,	*Suilot.*
Blaze,	*Puſir.*
Buik,	*Peke.*
Nieren,	*Peckpel.*
Rugge,	*Kopa.*
Voeten,	*Pilkt.*
Knien,	*Talmaz.*
Scheen-been,	*Serke.*
Kuiten,	*Pilke pukſe.*
Achter-deel,	*Bedzo.*
Manlijk Lit,	*Pu.*
Ampt,	*Kondan.*
Konink,	*Oczuazir.*
Heer,	*Azir.*
Grooten Vorſt,	*Murdza.*
Kleine Vorſt,	*Jomla azir.*
Veldheer,	*Ocuzboiar.* 't Woord *Boiar* is uit het Ruſch ontleent.
Raedsheer,	*Boiar.*
Een Regiment, of bende krygs-luiden,	*Lam aloman.*
Een Heir,	*Oczualaman.*
Overſten,	*Priafno.*
Kapitein,	*Sedopré.*
Richter,	*Sudja.*
Een Slag of Batalie,	*Turicht.*
Hebben geſlagen, Zijn geſlagen,	*Schaavis.*
Verwond,	*Leczis.*
Geſchooten,	*Loczisun.*
Leeft,	*Amidu.*
Is dood,	*Kulis.*
Niet hartshaftig of Held-dadig.	*Oſal.*
Boos Menſch.	*Oſan.*
Een goed Menſch,	*Pazaloman.*
Een ſchelm,	*Sala.*
Muts,	*Ak.*
Rok,	*Suman.*
Broek,	*Suman ſerckx.*
Laerzen,	*Kemet.*
Hembt,	*Schcam.*
Kouzen,	*Czuly.*
Pels of bonte Tabbaerd,	*Os*, *Or*, of *Ol.*
Paerd,	*Oloſcha.*
Een Ruin,	*Alaskat.*
Zadel,	*Kamras.*
Staert-ſtuk,	*Kamras bré.*
Voor-ſtuk,	*Pulax.*
Stieg-beugels,	*Pilgim ſchatama.*
Zyden-ſtukken aen 't Zadel,	*Pilgim.*
Toom,	*Pants.*
Merry,	*Elde.*
Veulen,	*Vaſchyne.*
Hengſt,	*Airger.*
Koe,	*Trax.*
Stier,	*Buka.*
Os-kalf,	*Raſne* of *Vaſne.*
Koe-kalf,	*Vergas.*
Os,	*Idi Buka.*

Digitized by Google

Kameel,	*Verblud.*
Oliphant,	*Slan.*
Ram,	*Ozuboran.*
Schaep,	*Uſza.*
Verken,	*Tua.*
Everzwyn,	*Borof ures.*
Ezel,	*Ide liſme.*
Hond,	*Pine.*
Kat,	*Kata.*
Tyger,	*Babri.*
Lux,	*Kaſchmaraſch.*
Beer,	*Ofta.*
Wolf,	*Virgas.*
Vos,	*Kelas.*
Haze,	*Schumbas.*
Rhee,	*Saiga.*
Wild Paerd,	*Ures loſcha.*
Leeuw,	*Orxofta.*
Valk,	*Kutskan.*
Gier,	*Koran.*
Groote Valk,	*Sokol.*
Uil,	*Kors.*
Zwaen,	*Lakſu.*
Gans,	*Metſi.*
End,	*Jackſarga.*
Hoen,	*Saras.*
Haen,	*Otiacks.*
Kieken,	*Leſik.*
Duif,	*Gule.*
Kraey,	*Krents czalka.*
Muſch,	*Narman.*
Nachtegael,	*Tſocks.*
Krop-gans,	*Baka.*
Vliegende Muis, of Vleder-muis.	*Vidreu.*
Kraen,	*Karga.*
Wilde Gans,	*Virmatsj.*
Zwaluwe,	*Kertiaks.*
Viſch.	*Kala.*
Groote witte Viſch;	*Akſikala.*
Steur,	*Oſter.*
Steur met een lange Neus,	*Sevrug.*
Kleine Steur of Sterled,	*Sterli.*
Witte Zalm,	*Akſikam.*
Braezem,	*Leſed.*
Snoek,	*Sukal.*
Vet van Viſch,	*Kalavaj.*
Rivier,	*Ved.*
Zout,	*Sal.*
Zoute Poel,	*Sal erke.*
Brood,	*Pche.*
Bry,	*Jama.*
Tarwe,	*Toſero.*
Geerſt,	*Sura.*
Melk,	*Lofize.*
Rys,	*Janx.*
Hooning,	*Med.* } deze woorden
Bier,	*Piva.* } zijn van 't Rus
Brandewyn.	*Vina.* } ontleent.

Druiven,	*Inevedſty.*
Zy eeten,	*Jartſacht.*
Zy drinken,	*Symicht.*
Zy ſpeelen,	*Naxicht.*
Zy lachen,	*Pidicht.*
Zy ſchreyen,	*Avardiche.*
Zy zijn vreugdig,	*Reſelat.*
Zy zijn droevig,	*Kanſydy.*
Zijn nuchteren,	*Afyriſta.*
Dronken,	*Iritſta.*
Zy vechten,	*Turicht.*
Leggen,	*Madicht.*
Slapen,	*Udicht.*
Staen op,	*Stiaſt.*
Vroeg 's Morgens,	*Schobdava.*
Middag,	*Pulkſchada.*
Avond,	*Ilet.*
Nacht,	*Vet.*
Dag,	*Schy.*
Uur,	*Cras.*
Maend,	*Ko.*
Half Jaer,	*Pelykyſa.*
Jaer,	*Kyſa.*
Zomer,	*Kiaſe.*
Winter,	*Tele.*
Lente of Voor-jaer,	*Tulda.*
Herfſt,	*Seks.*
Zuide Wind,	*Nuke pelſe.*
Noorde Wind,	*Schilſtam pelde.*
Ooſt,	*Schilmalne pelde.*
Weſt,	*Pelevei pelde.*
Zee,	*Ineved.*
Groote Rivier,	*Oczuved.*
Lezen,	*Murafdk.*
Schryven,	*Sormat.*
Zeggen,	*Ask.*
t'Zamen ſpraek,	*Korta.*
Ten goeden zeggen,	*Paravalas.*
Goede tydinge,	*Para kuliaf.*
Quade tydinge,	*Afpar kuliaf.*
Vroeg,	*Schabdava.*
't Is tyd,	*Adaida.*
Te laet,	*Pozno.*
Bidden,	*Oſndadaſchkaindi.*
Zwygen,	*Satimata.*
Spreeken,	*Kortaki.*
Groot,	*Ozu.*
Klein,	*Jomla.*
Middelmatig,	*Jodka.*
Wyt,	*Keli.*
Lang,	*Kupka.*
Kort,	*Schuan.*
Een,	*Uke.*
Twee,	*Kafta.*
Drie,	*Colma.*
Vier,	*Sile.*
Vyf,	*Vete.*
Zes,	*Kota.*
Zeven,	*Siſem.*
Acht,	*Kafxa.*
Negen,	*Beixa.*

Tien,

Digitized by Google

Tien,	*Kema.*	
Elf,	*Kefkia.*	
Twaelf,	*Kemaftua.*	
Dertien,	*Kemgolmuia.*	
Veertien,	*Kemkilia.*	
Vyftien,	*Kevetia.*	
Zeftien,	*Kemkotua.*	
Zeventien,	*Kemſiſia.*	
Achtien,	*Kemgafxua.*	
Negentien,	*Kevexia.*	
Twintig,	*Kombs.*	
Dertig,	*Colmagemen.*	
Veertig,	*Silengemen.*	
Vyftig,	*Vete.*	*gemen.*
Zeftig,	*Kota.*	
Zeventig,	*Siſem.*	
Tachentig,	*Kafxa.*	
Negentig,	*Veixa.*	
Honderd,	*Siade.*	
Twee honderd,	*Kafta.*	*ſiade.*
Drie honderd,	*Colma.*	
Vier honderd,	*Pile.*	
Vyf honderd,	*Vete.*	
Zes honderd,	*Kota.*	
Zeven honderd,	*Siſem.*	
Acht honderd,	*Kafxa.*	
Negen honderd,	*Veixa.*	
Tien honderd of duizend,	*Tozian.*	

Van het *Kalmakſche*, *Moegaelſche*, *Ceremiſſche*, en *Morduinſche* Volk, ſpreekt zeker bericht in een Brief, aen my uit de Nabuurſchap dier Landen toegezonden, aldus.

De Schryver van dezen Brief faelt daer in, dat hy zegt, de Moegalen een afdeeling der Kalmakken te zijn, want het is een Volk op zig zelf.

De *Kalmakken* hebben geen een Konink, want dit ganſche Volk is verdeeld in twee Volkeren, daer van het eene zich *Moegalen*, en het andere *Kalmakken* noemt: zijn onderſcheiden in Zeden en Spraek: leven onder Hutten, in de groote woeſte Velden, tuſſchen de Landen van *Siberien*, *Bucharien*, *Indiën*, *Sina*, en *Tanguth*; meeſt, of alle onder verſcheide *Taiſchin*, of Vorſten, de welke veele malkander in Bloed-vriendſchap beſtaen, en groote oorlogen voeren. Eenige zijn zeer magtig, de welke wel dertig, veertig, vyftig, zestig, honderd, ja drie, vier, en vyf honderd duizend man, ook meer, te Velde konnen brengen. Onder de zelve is'er een, die zijn wooninge meeſttyds by het Meir *Baichal* heeft, de welke verſcheide van deze voorſz. Vorſten verſlagen hebbende, en haer Volk onder de zijne geſteken, nu eene magt van honderd duizend man kan op brengen: deze noemt zich nu Chan of Konink: zijn naem is *Utzuroi Chan* *; doch zoo hy veel Kinderen ſtaet na te laten, want by veele Vrouwen hebben zy meeſt veele Kinderen, zal zich dit Lichaem weder verdeelen; en dit is de eenigſte oorzaek, dat dit Volk niet onder eene Heerſchappye komt, want zy zijn door de veelheit der Broeders, ſteeds beoorlogt: en by aldien deze ganſche Volkeren onder een Hooft zoude komen, het welke God niet gelieft, zouden deze Barbaren niet alleen *Aſia*, maer ook *Europa* genoegzaem te doen maken; want het de beſte en onvertzaegſte Ruiters der Waereld zijn: beginnen nu ook al eene goede krygsmagt te Voet, te Velde te brengen, met treffelijke Indiaenſche, en Perſiaenſche vuurroers. Haer Godsdienſt, voornaem die der *Moegalen*, hoewel zy ganſch niet Godsdienſtig zijn, komt met het Sineſche meeſt over een, te verſtaen met het over geloof der *Lamas*, welke tot in *Sina* gedrongen is, en daer beneffens andere Godsdienſten geoeffent word; alleen, dat zy niet zoo geleerd op haer wys, en wat plomper als de Sinezen zijn.

* Deze Chan heeft zyn Zetel in Moegalen-land, edoch in den Jare zeſtien honderd negentig verſlagen van de Kalmakken, en in Sina gevlucht.

Ik heb weder onlangs gezien aen een Afgezant, dat zy ten hoogſten haren Aerts-prieſter *Dalailama* eeren (daer van *Kircherus* gedenkt) wiens kleine Beeltenis in Kooper, en in andere ſtoffen, eenige van haer voornaemſte in een Kooper Kasje om den hals dragen, daer voor zy hare gebeden opofferen.

De *Ceremiſſen* en *Morduinen* zijn van de eenvoudigſte Heidenen, van geſtalte en gedaente met de Ruſſche Boeren ganſch geen onderſcheid hebbende. Haer Godsdienſt is zeer onnoozel. Zy zeggen, dat zy eeren eenen God, die zy noemen *Scabas*, welke in den Hemel woont, en Offeren hem Brood, Zout, Vee, en Hooning; als ook aen de Aerde, die zy haren Moeder noemen; het geofferde met hare Vrienden zy daer na verteeren, vernoegende zich dat hare Vrienden op het Feeſt voor haer bidden. Weten van geen Scheppinge; Opſtandinge der dooden, en belooninge voor goed en quaed: alleen zeggen zy, dat hare kranken, als ze op 't ſterven leggen, veelmael aen hen verhalen, hoe dat zy eenige Vrienden en Bekenden hebben gezien: de goede in lichte en vrolijke plaetzen, de quade weder in alle quellingen, in een onguur en duiſter geweſt. Zy zouden lichtelijk tot het Chriſtendom konnen bekeert worden, by aldien eenige goede onderrichters en eenige Boeken in hare Spraek hadden, daer toe men hen moeſt een A, B, C. geven; want de *Monduinen*, *Ceremiſſen*, en *Zirianen*, Lezen noch Schryven konnen. Leven met den anderen, en ook met de Ruſſchen, zeer vreedzaem, van den Landbouw in groote Dorpen en Vlekken. Haer Huizen

zijn d'een van den anderen, dertig of veertig vadem gelegen; op dat, zoo het eene in brand quam, zijn Nabuur geen ſchade zoude komen te lijden; zijn meeſt geplaetſt onder groote Boomen, alzoo dat het by hen zeer vermakelijk is. Eenige onder hen zijn zeer ryk, aen Koorn en Vee. Dus verre gemelte bericht.

KIRGISEN.

DE Volkeren *Kirgiſen*, die zich by de oorſpronk van de Vliet *Jeniſea* onthouden, op omtrent zeſtig graden, Noorder breete, hebben wel voor heen, een eenhoofdige beſtiering gehad, maer nu ſtaen zy onder veele mindere gezag-hebbers, voor zoo veel hunne byzondere belangen aengaet: zijn vrye Luiden, behoudens dat zy aen hunne Tzaerſche Majeſteiten Schatbaer zijn, en gehouden, op zijn opbod te Velde te trekken, en te gehoorzamen.

Het is een onruſtig, ſtout, heldadig, en wederſpannig Tarters Volk. Zijn goede Zoldaten; voeren Lancen te Paerd, ook Harnaſſen, en Pantzers, van Malien, over't ganſche Lijf, waer van zy'er twee of drie zomtyds over malkander aentrekken.

De *Kirgiſche* Volken hebben de zelfde Afgoderye, als de *Kalmakken*, doch men vind 'er onder hen, die Mahometanen zijn.

Zijn hardnekkig, benadeelen en berooven den vreemden Reizigers, zoo veel hun mogelijk is.

Dit Volk is opgeblazen, hoogmoedig, en veinsachtig: rein in haer Spys; kooken de zelve; en gaen gekleed met Rokken, ter zyden opgeſlagen.

Deze Menſchen, die veel tuſſchen *Narin*, en *Ketskoye*, langs de Rivier *Ket*, die een arm van de *Oby* is, opwaerts woonen, ook tuſſchen *Komska*, *Koeſanetski*, *Jeneſeeuwski*, of *Jeneſeiskoy*, *Kraſnojaer*, en naby het Landſchap *Altin*, zijn verſtandiger als de *Aſtakken*, hare Buuren; en of zy ſchoon, als de *Aſtakken*, meeſt van de Jacht en Viſſcherye leven, zoo is haer Land beter tot Weide en de Ploeg bequaem.

Van *Tom* of *Tomskoy*, na beneden, en tot omtrent de Stad *Jeniſeiskoy*, is onbewoont vlak Land, met Boſſchagie op eenige plaetzen bewaſſen; des gelijken omtrent de Rivieren *Kia* en *Zuwin*, tot aen de Steden *Kusnezkoy* en *Krasnojaer*, dat een vaſte Stad is, wel bemant met krygsvolk hunner Tzaerſche Majeſteiten, die altoos dienen te waken tegen den inval der *Kirgiſen*, welke zomtyds onder deze plaets, of ſchoon in vrede, komen Rooven; deze ſtrekken zich tot aen het *Moegaelſche* gebied, Zuid-ooſt op; het is een ſtrydbaer Volk, groot, en lang van ſtal, trekken na de *Kalmakſche* aert, breet van aengezicht; hun geweer is Pyl en Boog, hebben ſchoone Gemaliede Pantzers, en Lancen: zy leven meeſt in 't gebergte, ſpreken Kalmaks, en ook Crim Tarters.

Men vind daer Koeyen, Paerden, Schapen, Hoenders, Ganzen, en Eenden. Zy woonen in goede Huizen, van Steen en Leem. Moeten in der Moskoviten Steden, 't zy Kinderen, of volwaſſche Mannen, uit de Aenzienlijkſte, tot Gyzelaers laten.

Van deze *Kirgiſen* zegt *Jenkinſon*, dat zy in zijn tyd, te weten, in den Jare vyftien honderd acht en vyftig, de dooden niet begroeven, maer aen Boomen in het Wout ophongen. Een groot deel van hun Godsdienſt zoude daer in beſtaen, dat hunnen Prieſter met Bloed, Melk, en Beeſtemeſt, te zamen vermengt, en in een Vat gedaen, uit een Boom, waer hy op klimt, de Gemeente beſprengt, tot afwaſſchinge der Zonden.

Zy hebben een byzondere Spraek. Zijn van een aenzienlijke geſtalte. Hebben geen Boeken, of Schrift. De Vrouwen zijn daer matelijk ſchoon, en vry prachtig in kleeden op hare wys. Hun Paerden zijn gezwint als Katten. Woonen tuſſchen gebergte, en ſchier ontoegankelijke ſteene Klippen, waerom te ſtouter in den oorlog tegen de Nabuuren zijn. De Rivier *Jeniſea*, welkers Oevers zy veel beſlaen, heeft ſterker drift als de *Oby*.

BASKIREN.

HEt Landſchap der *Baskiren*, anders genaemt *Baskiria*, is gelegen op zes en vyftig graden, heeft ten Ooſten het Zuider gedeelte van de Vliet *Tobol*, ten Weſten de *Seremiſſche*, of *Sereniſſche* Volken, ten Noorden de Stad *Uſolia*, en ten Zuiden de *Nagaiſche* Tarters. De Rivier *Kama* ſchiet daer door heen, en deze ſtort in de *Volga*, onder het Kazanſche Tzaerſchap, en by het Stedeken *Tetus*.

Dit Volk is bruinachtig van vel, zwart van haair en oogen: zijn niet zeer wild, maer vry beſcheiden; ook niet zoo leelijk als de Kalmakken. Woonen in Huizen, gemaekt van takken van Boomen, daer boven een Rookgat in gemaekt is: beter verzien als de Wiatken. Zy dekken met Huiden haer Hutten. Woonen verſtrooit,

en

Digitized by Google

en zonder Dorpen. Zy hebben geen kennis van ſchiet-geweer. Staen alle te recht, als ze verſchil onder malkander hebben, in de Ruſſche Kaſtelen: en of ſchoon zy vrye Luiden zijn, zoo zijn zy echter Schatbaer aen hunne Tzaerſche Majeſteiten, en dien erkennen zy. Hebben geen eigene Opperheeren of Hoofden, gelijk de Kalmakken, en andere, behalven kleine *Murſaes*, die hun eenigzins onder het Opper-gezag der Ruſſchen, gebieden. Zijn goede Zoldaten. Deze, en meeſt alle Siberiſche Volken, zijn deugtzaem, behalven dat tot Diefſtal en Roof eenigzins genegen zijn.

De *Baskiren* zijn meeſt altyd te Paerd, voornaem in ſtryd; zy vechten nooit te voet: gebruiken Pyl en Boog, en zijn goede Boog-ſchutters: hebben meermael kryg met de Kalmakken gehad, van wien zy groote vyanden zijn.

Dit Volk word geacht het krygshaftigſt te zijn van alle de Siberiſche Heidenen. Men zegt, dat zy wel veertig duizend man in Wapen konnen brengen.

Veele onder haer bidden een gedroogden Viſch, *Soudak* genaemt, aen, ook houte Afgoden. Hebben meerderheit van Wyven. Offeren aen Boomen, die ſchoon zijn.

Deze Luiden gaen des Winters op zeer lange Schoenen over 't Ys, en Sneeuw, die onder ruig zijn, met het gladde haair voor uit, als zy na om laeg gaen; en om gekeerd, als zy Bergen op ſtygen, waer mede zeer ſnel weten voort te gaen. Zy dragen Laerzen, ook Schoenen, van onbereid Leder.

Hier vallen de beſte Voſſchen.

Baskiren en *Kirgiſen* is een aert van Volk, van hooger inbeelding, en meerder moed, als de *Aſtakken*. Zommige onder hun zijn als de Samojeden gekleed, andere als de Kalmakken, en andere als de Ruſſche Boeren.

Deze Landaert, zoo wel als *Kirgiſen*, *Tungoeſen*, en *Aſtakken*, hebben geen kennis van het Jaer behoorlijk te verdeelen, daerom zijn onder hen ook geene bequame Tyd-rekeningen, behalven dat zy van de Ruſſchen daer nu iets van leeren: hare Feeſt-dagen weten zy echter te onthouden, en te onderſcheiden.

Van Zon, Maen, en Sterren, als mede van de geſtalte des Aerdryks, weten zy niet veel; maer in Zon, en Maen, meinen zy, dat twee Menſchen zitten, die toezien wat op de Waereld gebeurd, en die lichten: in dezen zijn zy zoo dom, als de onvernuftige Dieren.

Van de Zielen der afgeſtorvene Menſchen oordelen zy, dat die van de overledene Ouders, veeltyds in de Lichamen der Kinderen komen, maer de Lichamen vermeinen zy, dat eeuwig vernietigt blijven. Weten wel niet onderſcheidelijk van zaligheit of verdoemenis te ſpreken, doch veele onder hen, en wel de beſcheidenſte, oordeelen duiſterlijk, dat de Zielen der vromen het beter zullen hebben, als der godloozen, na dit leven.

By haer waſt geen Rogge, maer Garſt en Tarw, die zy kooken, en eeten, zonder dat ze Brood weten te maken. Zy zijn niet zoo vreedzaem van inborſt, als de Menſchen, die meer Noord en Ooſtelijk woonen. Aen het uiterlijk wezen zijn zy kenbaer uit de andere Tartaren. Eeten gedroogde Viſch, in plaets van Brood.

Men vind veel Zwynen in hun Land, doch zy eeten die niet, waer in zy de Wet van *Mahomet* navolgen; want veele, byzonder die na het Zuiden woonen, welke ook de vernuftigſte en kundigſte zijn, hebben een Geloof uit het Mahometsdom, na de wyze der Turken, en Heidendom, by een geſmolten, ja eenige weinige zijn ganſch Mahometaenſch.

De Schatting die zy aen't Ruſſche Keizerryk geven, is van geen belang.

Zilver-ſteen vind men in deze geweſten, daer uit men te vergeefs Zilver heeft gezocht; doch Kriſtal, en Ruſch Glas, word daer gegraven, in het woeſte gebergte, genaemt *Oeralski Gori*.

De *Baskierſche* Vrouwen dragen ſpitzen op het hooft, en lange Rokken met knopen.

Iemand die deze Luiden, en de *Vogolitzen*, naekt heeft gezien, heeft my verhaeld, dat het maekzel, of de gedaente der Billen, anders, en meer opgeſchort, ook hooger aen het Lichaem komen, als van anderen Menſchen.

In het Jaer zeſtien honderd drie en zeſtig, ſtonden de *Baskiren* op, ſtroopten wyt en breet, langs de *Volga*: de oorzaek daer van, wierd dus verhaeld. De *Baskiren* en *Kalmakken* zijn van ouds af altyd vyanden geweeſt tegen malkanderen: de *Kalmakken* klaegden by hunne Tzaerſche Majeſteiten, dat deze *Baskiren*, vyf Jaren lang, hun veel Volks ontrooft hadden, verzoekende, dat deze geroofde Luiden hun weder mogten gegeven worden: zijn Majeſteit gaf bevel aen zijne Stadhouders, zy zouden de *Baskiren* daer toe houden, dat zy, belangende dezen Menſchen-roof, aen de *Kalmakken* voldoening gaven; maer deze de beveelen wat wyt uit ſtrekkende, gaven bevel, dat die geene, welke al over twintig jaren gerooft waren geweeſt, ook zouden weder gegeven worden:

den: en overmits deze Luiden, door lankheit van tyd, aen de *Baskiren* gehouwelijkt waren, en Kinderen gewonnen hadden, quam hun dit ſmertelijk voor, dat Man van Vrouw, Vrouw van Man, en Kinderen van hare Ouders dus afgetrokken, en geſcheiden zoude worden; waer over zy de Wapenen by de hand namen, en deden ſchade by *Kaſan* en *Aſtrakan*, geſtijft door verafgelegentheit van hare woonplaetzen; doch deze wanorde wierd in korte geſtild.

Zy trouwen zoo veel Wyven als ze begeeren: deze zijn de Mannen zeer gedienſtig: als de Man van 't Paerd ſtygt, dient de Vrouw hem. Zy koopen ook Vrouwen van de Nabuuren, en dat by mangeling voor Paerden; geven zomtyds zes en zeven Paerden voor een Vrouw. Zy onderhouden hare Vrouwen in verſcheidene plaetzen, en reizen van den eenen tot den anderen.

Zy maken Linnen van Netels, die daer zeer hoog waſſchen.

Van de Volkeren

OSTIAKKI,

of het Landſchap

ASTAKKIA.

DE Volkeren *Oſtiakki*, *Aſtiaki*, *Aſtakki*, *Aſtakken*, of *Oſtaki*, welke mede onder de Tartaren worden geteld, onthouden zich omtrent op vyf en zeſtig graden, ten wederzyde de Vliet *Oby*, en ook omtrent de Vliet *Irtis*. Zy hebben tot hunne Nabuuren, benoorden, het geweſt *Obdoria*, ten Zuiden *Siberia*, ten Ooſten de Vliet *Jeniſea*, en ten Weſten het Landſchap *Condoria*.

De *Aſtakſche* Volkeren ſtaen onder het gezag hunner Tzaerſche Majeſteiten, uit wiens bevel, zoo hier en daer in dat geweſt, kleine ſterktens zijn opgerecht.

Dit Volk is bloode van aert, niet zoo Heldhaftig als de *Kirgiſen*, en zeer arm: niet gierig of inhalende: niet jeloers: niet wraekgierig: verdragen zich licht.

By hen, gelijk ook by de *Kirgiſen*, en rondsom de Stad *Tomsko*, word mede Lywaet gemaekt van Netels; doch nu is daer mede Vlas en Hennip van de Ruſſchen gezaeit, en in gebruik gebragt.

Zy ſpeelen, tot haer vermaek, op ſpeeltuigen als de Noordſche Balken zijn.

Zy eeten mede Beeren- en Hondenvleeſch. Koeyen zijn daer weinig; Schapen noch minder, en geheel niet, als by de Rykſte, en Aenzienlijkſte onder hun.

Met zeer ſlecht gebaer en aenzien begraven zy haer Lijken; dragen die weg op twee ſtokken, die met baſten van Boomen te zaem gebonden zijn, daer zy des overledens Pyl en Boog by voegen, (wetende dit Volk daer mede zeer wel om te gaen;) en die ter eeren den overledenen geen Paerd kan ſlachten, daer zy zich mede vrolijk maken, en waer van zy het vel oprichten, met den kop, om het aen te bidden, en daer voor te Offeren, die ſlacht een Beer, of ander Dier, welken by de Lijkplicht word gegeten, en met zijn vel word geleeft, als met dat van 't Paerd: voor de Rykſte ſlacht men 'er wel twee of drie.

De *Aſtakken* zijn zeer groot in getal, en zouden, na een oog getuige my heeft verhaelt, die lange Jaren onder de zelve heeft gewoont, wel tweemael honderd duizend man uit konnen maken.

By haer is geen beleit, of kennis, noch van Wapen, noch van Kryg. Worden beſtierd door verſcheidene en verdeelde Hoofden uit eigene Volkeren, en nedrig gehouden. Als zy den Zabelen-ſchatting in de Ruſſche Steden of Vlekken komen opbrengen, blijven zy buiten de Veſting; komen ook weinig in getal te gelijk.

Veele *Aſtiaki* worden nu gezegt over te gaen, na het Volk *Kaſaki Orda* genaemt, alwaer heden een opgeworpen Vorſt, het Gezag heeft. Gelijk ook veele *Moegalen* en *Tungoeſen* overgaen aen de zyde van den Kalmakſchen *Boeſoekti chan*. 1694.

De *Aſtakken*, *Aſtiaki*, of *Oſtiakki*, ſcheeren hun haair kael af, op 't hooft, zonder dat een tuit of vlecht, achter af hebben hangen, gelijk de Moegalen, dat leelijk ſtaet: zy ſchrapen de kin met een gemeen Mes, dat zy zeer ſcherp weten te maken. De Vrouw draegt vlechten die los by den Boezem neder hangen, en een Ring of Keten in de Ooren, van Yzer, Kooper, of zomtyds van Zilver. Dit Volk is arm, en leeft elendig, zijn zober bekleed, met Viſch-velle kleederen: de jonge Kinderen gaen meeſt naekt. Het is aenmerkelijk, hoe zeer deze Menſchen de koude konnen verdragen: zy zijn mager, en ſlecht van gedaente: wanneer 'er een perzoon dood gevroozen was, zeide zeker *Aſtak* tegen een oor getuigen, die my zulks zelve heeft bericht: *Het is wonder dat hy dood gevroozen is, terwyl twee Viſch-velle klederen over malkander aen hadde*; wezende kenlijk hoe dun de huit van een Viſch is, waer uit dan de hartvochtigheit van dit Volk af te meten is.

Hun-

Digitized by Google

Hunne Huizen zijn met Viſch-vellen gedekt, ook met Beeſte huiden, of wel met Plaggen.

De *Aſtakſche* Vrouwen en Mannen, pronken met Paerde-haaire lokken, die zy op de borſt hangen.

De *Aſtakſche* Vrouwen dragen knopen in de lokken van gevlochte haair. Het beprikkelen in 't aengezicht dezer Luiden, als zy jong zijn, maekt hen lelijk.

De weinige *Aſtakken* die men des Zomers ziet, houden zich op aen de Oevers van de Rivier *Ket*, verhouden zich des Winters in de diepe Boſſchagien.

Dit Volk, gelijk mede de andere *Siberiaenſche* Volkeren, zijn zeer onkundig in zaken die voor haer tyd zijn gebeurd: zy en hebben geene geſchiedenis-boeken, en weten naeuwlijks te vertellen, of te erinneren, de tyd harer vryheit, en hoe zy onder der Ruſſchen Heerſchappye waren gebragt.

Eer dat de *Aſtakken* onder de Ruſſche magt gebragt waren, hebben zy groote kryg onderling gevoerd.

De *Aſtakken*, zoo wel als de andere Heidens daer herom, verzetten hare woonplaetzen als daer in iemand ſterft: aen het hooft-einde van den geſtorvene word een groote ſteen ter gedachtenis op 't Graf gelegt.

Zy konnen niet meer tellen als tot twintig, en zoo zy hooger te tellen hebben, zeggen alleen, zoo veel mael twintig; en als 't te hoog gaet, verbyſteren zy zich zelven daer in; op de vingeren tellen zy de twintigen: d'overige Tartaren in deze geweſten, konnen tellen, doch meeſt niet Schryven of Lezen, als de Kalmakken, welke tellen konnen, ook Lezen, en Schryven zeer net.

Als men in deze geweſten Rivieren over wil, moet het gedierte, 't zy Paerden, of andere, zwemmen, om dat aldaer bruggen ontbreken.

Zoo wel deze *Aſtakken*, als andere *Siberianen*, zijn vruchtbaer in 't teelen.

Noch onder haer, noch elders in deze geweſten, zijn eenige krygs-veſtingen, behalven onder 't gezag der Ruſſchen; en alles wat zy van buitenen bekomen, door der zelven handen gaet, waerom zy die vrezen, lieven, en hoog achten.

De *Aſtakken*, die zich by de Vliet *Irtis* ophouden, hebben nu geleert van de Moskoviten, het planten van witte Kool, geele Wortelen, en Krooten. Die geene, welke omtrent de Ruſſchen woonen, ruilen van de zelve Brood, want zy 't zelve anders niet en hebben, en andere Spys, voor Zabelen, witte Harmelkens, graeu-werk, Elands-huiden, en Elands-voeten, ook Voſſche-vellen; doch de *Aſtakken*, welke op de *Oby* woonen, en aen de groote of breede Rivier de *Wach*, tot aen de Stad *Narin*, *Tomsko*, en *Couſneets*, toe, is een ſlecht en onnoozel Volk, levende van haer Jacht, als van Elanden, Beeren, Hazen, en Voſſchen, die zy mede eeten. Zy drogen des Zomers de Viſch, die zy over houden, voor den Winter-ſpys. Nuttigen mede des Zomers verſch, en des Winters gedroogt, zeker aert van Wortelen, niet zeer ongelijk aen Aerd-akers, welke mede de Spys is voor hare Honden: zy drinken daer niets toe, als Water. Des Zomers is hare meeſte Spys Viſch: hebben goede Netten, geſponnen van Zenuwen, en Touw, geſlagen van Netelen, die zeer ſterk zijn, ja ſterker als of van Hennip gebraeit waren: zy vangen mede hare Viſch met Angels, en Harpoenen. Hier is zoo veel Viſch, als miſſchien in geen plaetze ter Waereld, zeer vet, en zoet van ſmaek. De Viſch by hen gedroogt, word dan wel geſtooten, zeer klein, en fijn als ſtof, 't geene zy bewaren in korven, van baſt van Boomen gemaekt, tot in den Winter, als de Viſſcherye niet tydig is, om de koude, wanneer zy het nuttigen.

Nooten vallen daer veel, die zy eeten, en daer zy Oly van maken.

Zy zijn gewoon oude Boomen te behouwen, waer de Beyen zich dan in zetten: de Hooning word by hen bewaert in korven, van baſten van Boomen gemaekt.

Des Zomers is daer groote overvloed van Ganzen, en Eenden, die met geheele Booten vol gevangen worden: deze worden ſchoon gemaekt, en dan gedroogt, om in den Winter gegeten te worden.

De Menſchen, welke aen de Vliet *Lena*, en de *Jeneſeiſche* Rivier woonen, ook omtrent de Stad *Mangeſe*, zijn alle van een aert en gelegentheit, met de opgemelte *Aſtakken*; doch die boven *Narin*, of *Narim*, dichte by *Tomsko*, *Koeſanetski*, of *Couneets*, *Jeneſeeuwski*, en andere Ruſſche Steden woonen, hebben 't eenigermaten beter, als de ver afgelegene Luiden, boven gemelt: hare Pelteryen, zoo Zabels, en andere, die zy over hebben, na dat den Schatting betaelt is, ruilen zy tegen hunne nootwendigheden.

De Stad *Tomskoy* is een Grens-ſtad aen het gebied van den Kalmakſchen *Buſuktichan*; het is een fraeye, groote, en vaſte Stad, die met veel Ruſch krygs-volk is bezet, tegen den inval der Moegalen, en Kalmakken: hier woonen veel Buchaerſche Koop-luiden, aen de overzyde van de Vliet,

in

in een Voor-ſtad: zy betalen Schatting aen zijn Tzaerſche Majeſteit.

In deze Stad word groote Koop-handel op *Sina* gedreven, door de Onderdanen van den *Buſuktchan*, Bucharen, en eenige, doch weinige Ruſſchen: de Reis van hier op *Sina*, kan in twaelf weeken heen, en zoo veel weerom, afgelegt worden, hoewel de wegen moeyelijk zijn; moetende alles op Kamelen worden gevoerd, ja zelfs op zommige plaetzen, water, en hout, om de Spys daer by te bereiden; gaende de Reis door het Kalmakken Land, recht toe, op de Buitenmuurſche Sineſche Stad *Kokoton*: men ontmoet daer veelderhande Tarterſche Horden, die zomtyds zwarigheit maken, Reizigers te doen doorgaen, ja zelf die berooven.

Daer de Vliet *Irtis* in de *Oby* valt, zijn zy zeer ſterk in getal.

Dit *Aſtakſche* Volk is verdeelt in drie Landſchappen, alle van een Geloof, doch van byzondere Tael. Zy zijn bekleed met vellen van Viſſchen en Beeſten.

De *Aſtakſche* Mannen en Vrouwen, dragen des Winters veel kleederen van Hazenvellen, en ook van zekere Viſſchen, als, Robben, gelijk mede van Beeren-huiden; doch die de meeſte onder haer van vermogen zijn, koopen een Kalmakſche Schapen-pels, of maken zich van wit, graeuw, en blaeuw Laken, Rokken, op de Ruſſche wys, van wien zy het Laken daer toe mangelen. Zy dragen Broeken van Linnen, dat van Netelen of Hennip is geweven, maer de rykſte voor zich, van de Ruſſchen, grof Linnen koopen.

Deze *Aſtakken* woonen des Winters in hoolen van de Aerde, die boven Hutsgewys overdekt zijn, *Jurten* in haer ſpraek genaemt: des Zomers hebben zy kleine Hutten.

Op de *Aſtakſche* Huizen, is boven in 't Dak, dat daer over is, een gat, om licht te ſcheppen, daer zy zomtyds des Winters een ſtuk Ys op leggen, of eenige vellen van Viſſchen, 't zy Robben, of anderen, boven hangen, en uitſpannen.

Het Huisraed dat de *Aſtakken* hebben, is zeer ſlecht, als, een Keteltje of twee, een Byl, Pyl en Boog, bakken uit Boomen gehouwen, en dit is al haer omſlag; doch die na aen de Ruſſchen woonen, zijn wel voorzien van ſteene Potten, en Schotels; maer de *Kirgiſen*, *Baskiren*, *Moegalen*, en *Kalmakken*, hebben veel meer Huisraed, zoo van yzere Potten, als Pannen, ja ook Ketels om Brandewyn te maken, en dat van Paerde-melk.

Deze Volkeren, eeren opgeſpanne Paerde- en Beeren-huiden, vallen daer voor neer, offeren, en bidden daer voor, het geene zy echter, als men hen naerſtig vraegd, mede zeggen te geſchieden ter eeren van hare afgeſtorvene Vaders of Voorvaders. Weten te zeggen, dat 'er een God is, wiens Huis den Hemel is, doch om zijn goedheit, en dat hy hen geen quaed doet, bidden zy hem niet aen. By den opgehangen Beer- of Paerden-huit, word Pyl en Boog gevoegt; doch hoe en wat eigentlijk voor deze vellen gebeden word, is niet recht te weten; dit weet men, dat al hun bede is alleen om tydelijk goed. Wolve vachten worden voor de heldadigſte opgerecht, aengezien hy alzulken Dier heeft weten te treffen.

Den Duivel, zeggen zy, die haer blind en lam maekt, ryk en arm, moeten zy eeren, en offeren, gelijk zulks voor de opgehangene vellen, en anders geſchied. En gelijk zy den Duivel eeren, zoo is in het Boſch, zoo men zegt, voor hem een afgryzelijk beeld opgerecht, doch onbehouwen en ſlecht werk, waer door de Duivel gezegt word, te ſpreken: waer voor zy Viſch en eetbare Waren Offeren, de welke zy daer na, te huis voeren, en zelve verteeren. Zy hangen mede aen de Boomen Zabelen, en andere Pelteryen, of wat hen koſtelijk is, rondsom gemelten Afgod. By dit Volk is een overgeloof, dat, zoo iemand van dat opgehangen, en geoffer-de goet, iets weg droeg, dat hy niet zoude konnen voortgaen, voor en al eer hy zulks van zich gelegt hadde.

Veele der *Aſtakken* houden zich des Zomers op, aen, of omtrent de Oevers van de Zee, welke des Winters meer te Landewaerts in trekken, te verſtaen van die geene, welke meeſt Noordelijk woonen.

Deze Noorder Menſchen zijn zeer kort, dik, en lelijk, zoo dat 'er Uitlanders angſtig voor worden, op 't gezicht; hebben zeer kleine oogen, zy zijn zeer breet, en kort van hooft, zwymende anderzins na de *Samojeden*. Zy ſchieten heel net met de Boog, eeten niets als dat zy viſſchen, en ſchieten, en als ze zomtyds niet te eeten hebben, zoo eeten zy malkander, zoo gezegt word, op, ja de Ouders de Kinderen, en byzonder die geenen, die onder hen gevangen zijn: zy dragen geen baerden; het hooft is voor kael.

De Noorder *Oſtiakki*, hebben Afgoden als de *Samojeden*.

Dit Volk heeft voor een grouwelijke gewoonte, dat zy veeltyds hunne oude en afgeſloofde Menſchen dooden, om dat onbequaem zijn meerder dienſt te doen, en niet voort konnen gaen, of niet meer roeyen kon-

Digitized by Google

konnen, 't zy dat die in 't water werpen, en verdrinken, of wel den hals omdraeyen, zoo als zeker Ruſch Stuurman, *Radivon Ivanof*, my heeft verhaelt, omtrent de mond van de *Oby*, tweemael gezien te hebben; dit doen wel de Kinderen aen de Ouders; zy begraven den verſtorvene met Pyl en Boog, en daer zy hem dooden, graven zy aenſtonds een kuil, en plaetzen daer het Lijk.

De *Aſtakken*, *Oſtiaki*, *Aſtakki*, of *Oſtiakken*, rooken veel Tabak, doch altoos des Morgens, en nuchteren, zy zwelgen de rook in het Lijf, waerom dikwils daer van in zwym vallen.

Zy bouwen ter Jacht-tyd, een Huis in 't Wout, daer zy hunne noodwendigheden in verbergen, en in ſlapen; gaende dagelijks ter Jacht, en Viſſcherye: over 't Sneeuw zullende gaen, gebruiken zy ſleep-ſchoenen, daer zy zeer aerdig mede weten om te gaen, en groote vaert te maken, waer toe altoos een ſtok als een pols, in de hand hebben, door welke zy zich voort douwen, en vaert maken, en om dat den voortgang by middel dezer Schoenen zeer zacht, en ſtil, over 't Sneeuw gaet, zoo zijn zy bequaem ter Jacht, wordende door 't geraes, het gevogelte of gedierte niet verjaegt.

Zy gebruiken in de Wilderniſſen de Honden voor de Sleden, waer voor zy zich zelven zomtyds mede ſpannen, te gelijk met de Honden trekkende, als wanneer zy die tot den voortgank, aen porren; zy weten zelve met deze *Narten*, of Sleep-ſchoenen, tegen Bergen op te gaen, als ze niet te ſtijl zijn.

De *Aſtakken* leven elendiger als de *Tungoeſen*, zy dragen yzere Zeep-meſſen, daer zy het Ys des Winters mede open ſtooten, als zy water van nooden hebben, waer mede zy de Beeren, en ander gedierte, dat zy ſchieten ook mede keelen.

Veele van hun gaen, zoo wel des Winters, als des Zomers, bloots hoofts, zonder mutzen.

Zy zijn geſchaert onder kleine Vorſten, of Knezen, uit hunne geſlachte, die van wegen de Tzaerſche Majeſteit worden beveſtigt, en voor haer de Schatting ophalen, alzoo zy, zijne çynsbare zijn, en hem erkennen.

Der Mannen en Vrouwen kleederen zijn bykans alle eens, gelijk mede de dracht onder de *Tungoeſen*, beider kunne, genoegzaem van eenderlei gedaente is: de Vrouwen zijn vry kuis.

De Vrouwen der *Aſtakki* gaen met los haair, doch die der *Tungoeſen* zijn geſchooren, als de Mannen.

Deze *Aſtakki*, zoo wel Vrouwen als Mannen, hebben veel etterige oogen; men oordeeld dat de zwakheit der oogen van te veel Viſch eeten komt, en te weinig Brood, want zy geen Brood nuttigen, als dat van de Reizigers ontfangen, of 't geen de Moskoviten hen toebrengen. Zy eeten meeſt Viſch; hebben geen Vee; en die benoorden woonen, ſchieten weinig Wild: veele woonen op Eilanden in de Rivieren, en aen de Oevers.

Het Vader-Ons, na de Moskoviſche, of Slavoniſche Spraek, in't Nederduitſch gezet.	Het zelve vertaeld in de Spraeke van d'*Oſtiaki*.
Vader	*Jez*
Onzer,	*Me*,
die zyt	*koendind jejand*
in de Hemelen,	*Nopkon*,
geheiligt zy	*noeni*
de Name,	*Nip*,
van U	*Tät*
toekome	*tule*
't Koninkryke,	*Noedkotsj*,
van U	*Tät*
geſchiede,	*Tät*,
Uwe wille,	*Ténel Tät*,
gelijk in Hemel,	*Tät Nopkon*,
zoo op Aerden:	*Itsjotsjogodt*;
't Brood	*Nai*
onzer	*mé*
dagelijks,	*'tsjelelelmi*,
geeft	*tallel*
ons	*mekosjek*
heden,	*titap*,
en vergeeft	*kvodtsjedi*
ons,	*mekosjek*,
de ſchulden	*kolzja*
onzer,	*mei*,
gelijk wy	*Tät mei*
vergeven	*kvodtsjedi*
de ſchuldenaren	*kolzja*
onzer,	*mei*,
en geleide niet	*nick jgosjid kvondik*
ons	*mat*
in verzoekinge,	*kekend*,
maer verloſt	*Tät*
ons	*mat*
van den quaden;	*Losogod*,
want	*Tät*
uwe is 't Koninkryke,	*Tät Nudkotsj*,
en de Magt,	*Oroep*,
en de Heerlijkheit,	*Oevorganin*,
in Eeuwigheit,	*Tam Noenmida*,
Amen.	*Nat.*

Als de *Aſtakken* op de *Oby* in hunne Vaertuigen zijn, en zich een ſtorm op doet,

doet, zijn zy gewoon veel overgeloovige gebaerten te maken: zy leggen zich by de maſt op den buik neder, voornaem als zy eenige hunner Prieſters binnen boord hebben, die dan de Godsdienſtelijke plicht verricht: zy brullen dan als een Beer.

By hun zijn zekere Prieſters, in haer Tael *Abys*, of *Abyſen* geheten: deze zijn blind, en die niet blind is, zegt men, kan in die Orde geen Prieſter wezen: zy zeggen, te ſpreken met den Duivel, haren Afgod, en gevoelen, dat, als zy ziende zijn, onwaerdig zijn met hem om te gaen; dat hy ook zich, aen ziende Menſchen niet en openbaerd: en gedragen zich deze blinden als uit Satans mond, of ingevinge, te voorzeggen, en zegeningen den Volke te doen.

Hunne Kerken zijn gevaerten, Toorens gewys, van hout gemaekt, hoog omtrent drie roeden, min en meer; vierkant, zonder deur daer in; men klimt van boven in, met een ladder: binnen in dit gevaerte ſtaet een ſtang als een halve galg, daer aen hangen zy Zabelen en rood Laken, wanneer dat konnen bekomen, ter eeren en Offer van hunnen Afgod.

Tot hunne Afgodiſche Prieſters of Papen komen zy, by nood van krankte, of ander ongemak, als tot vraeg-baken, om geholpen te worden: deze dan gaen quanzuis by den Afgod te rade, en maken den Luiden de eene of andere dwaesheit diets; by voorbeeld, van om gezont te worden, volgens oor- en oog-getuigenis aen my gedaen, wierd gelaſt het beſte Paerd te ſlachten, in eenen dag al het vleeſch met het geheele gezin te verteeren, vel, voeten, en hooft in de Kerk-tooren, den Afgod ter eeren, op te hangen, en hem daer door, voor haer te bidden.

Volgens bericht aen my gedaen, van zeker geloofwaerdig Reiziger, welke die geweſten heeft gezien.

Zoo zijn de *Oſtakken* Heidenen, ſchoon zy bekennen, een God in den Hemel te zijn, die alles beſtierd, welke zy echter geen eer aen doen, dat men weet, maer wel aen hunne gemaekte Afgoden, van hout of leem, veelderleier gedaente en geſtalte; welke onder hun van vermogen zijn, trekken deze Afgoden beelden, of Poppen, Zydene Klederen en Rokken aen, na den aert der Ruſſiſche Jufferen, vermangelende zy ten dien einde, zomtyds oude klederen van de Buiten-landers; een ieder heeft diergelijke Afgoden-beeld, *Saitan*, *Saitanka*, of *Schagan* genaemt, miſſchien een ontleende naem van de Ruſſchen, om dat de zelve, alzulke Afgoden ziende, gezegt mogen hebben, de zelve den Duivel of Satan te zijn, in zijn Tent, Hut, of Wooning, welke Tenten van Berken-houte planken en takken te zamen gezet of gemaekt, en van zenuwen der Ren-dieren aen malkander genaeit zijn; bezyden den Afgod hangt een vlok Menſchen, of Paerde haair, en een houte kop of bak, waer in zy dagelijks voor deze Beelden ſpyze in brengen, 't geen gemeenlijk Melk-bry is, ja met een lepel zulks in de onbeweeglijke monden plaetzen, daer het dan uit, en by, langs het lijf neder loopt, 't geen mede by de *Tungoeſen* word gepleegt: als zy dan deze Beelden aenbidden, of eere aen doen, ſtaen zy recht over end, en buigen het hooft voorwaerts neder, en om hoog, zonder de rug het minſte te buigen, piepende, of gevende een geluit, gelijk als men een Hond lokt: eerens halve behangen zommige deze Afgoden met Zabelen, en zwarte Voſſe vellen.

Dit Volk en zien geen Nabloed in 't huwelijk aen, zoo dat de Broeder gezegt word, de Zuſter tot een Vrouw te nemen: als een Bloedvriend ſterft, ſchreyen zy eenige dagen achter een, zonder ophouden, zittende met gedekte hoofden op de knien, in de Tenten, als wanneer ze zich niet zien laten. Het is een arm Volk, wonende zeer ſlecht in hunne Tenten of Hutten; indien zy niet zoo over lui waren, zoo konden zy zich deſtig onderhouden, want in de geweſten aen de *Oby*, daer zy zich mede onthouden, valt ſchoone Peltery, behalven heerlijke en overvloedige Viſch, byzonder Steur, Snoek, Sterlet, Muchur, en andere Viſſchen: men koopt van hen twintig groote Steuren voor de waerde van drie ſtuivers aen Tabak; zy zijn zoo achteloos, en nalatig, dat qualijk zoo veel te zamen brengen, als tot nootdruft by de Winter van doen hebben; als zy op reis zijn, byzonder ter Viſch-vangſt, eeten zy Bloem-knoppen; zy zijn middelmatig van geſtalte, niet hoog van ſtal, meeſtendeel blond en ros van haairen, ſterk ten arbeid, lelijk en breet van aengezicht, en neus, niet geneigt tot oorlog, of wapen, Boog en Pyl is hun geweer, om wilde Dieren te ſchieten, hoewel niet al te net in 't mikken, of doel ſchieten zijn: hare kleding beſtaet uit Viſch-vellen, voornaem van Steur en Quabben, die zy weten te bereiden, dragende zeer weinige, en zelden Wolle en Linne klederen, de hoozen en broeken zijn van een ſtuk, daer zy een weide, doch korte rok over dragen, welke boven een kap heeft, die zy als het regent, over 't hooft trekken; de ſchoenen zijn zoo wel als de klederen van Viſch-vellen, en aen de hoozen vaſt genaeit; doch

zy

zy zijn niet dicht, waerom deze Luiden ſteeds met natte voeten gaen; zy konnen de koude zeer verdragen, doch als het zware Winters zijn, zoo trekken zy over de gemelte kleding, noch een rok aen, van diergelijke Viſch-vellen, als boven gezegt, gemaekt: zy gaen zomtyds des Winters ter Jacht, in de lichte klederen, boven genoemt, die niet gevoedert zijn, hebbende de borſt open, daer op verlatende, dat zy zich haeſtig konnen verwarmen op de Ys, of Sleep-ſchoenen; zoo zy echter onder weeg van een zwaren Vorſt, en Sneeuw overvallen worden, gelijk het te dier plaetze op de *Oby* ongeloovelijk hart zomtyds vrieſt, zoo trekken zy uit vertwyfeltheit, dikmael haren rok van 't lijf, en werpen zich zoo nakent in het diepſt van de Sneeuw, en vervriezen als vrywillig dood, zy ontblooten zich dan dus, om te eerder zonder veel pyn, ten einde des levens te geraken.

Het meeſte vermaek der Mannen, beſtaet in de Beere-jacht, waer toe hunner veele te zamen komen, met geen ander geweer voorzien, als van een ſcherp yzer, gelijk een groot Mes, dat aen een ſtok ſteekt; wanneer zy dan het Dier geveld hebben, hakken zy hem het hooft af, en zetten het zelve ergens op een Boom, loopende daer dan rondsom, en doen het alle eere aen, daer na ſpringen zy rondsom het doode lichaem van den Beer, herhalende dikmael deze klachten, als vragende, wie heeft u dood geſlagen? wie heeft u het hooft af gekapt? daer op zy zich zelven dan antwoorden, een Ruſſiſche Byl, wie heeft u den buik op geſneden? een Mes dat de Ruſſen gemaekt hebben, enz. in 't kort, zy oordeelen zich zelven onſchuldig aen het verſlaen van den Beer.

Men vind onder deze Luiden noch eenige Opper-hoofden, voorgangers, of kleine Vorſten, geſprooten uit de oude eigen Stammen, die het Land hebben bezeten, waer van 'er eene voor twee Jaer noch by 't leven was, genaemt *Kneska Kurſa Muganack*, die omtrent over de honderd Hutten het gezag voerde; 't was een beminner van Tabak en Brandewyn, welke hy met de Reizigers, tegen Viſch vermangelde, zijne Tente is van Berke-baſt gemaekt; een oog-getuige heeft my verhaelt, dat hy daer in, by hem vond, vier zijner Wyven, twee oude, en twee jonge, een der jongſte was gekleed met een Ruſſche Lakenſche Rok, behangen, zoo om den hals, middel, als in de vlechten, van alderhande glaze Koraelen, de tuiten hongen te weder zyde over de ſchouwders neder, in de ooren had zy groote ringen, van draed-werk, daer Koraelen aen hongen; een van hen bood aen gemelte Reiziger, om te nuttigen, (die my zulks heeft verhaeld,) een Kop of Bak van Berke-baſt te zamen genaeit, daer geel Steuren vet in was.

Men zag in deze Vorſtelijke Tent geen Huis-raed, als eenige Wiegen, gelijk Kaſſen van Berken-hout te zamen genaeit, daer in ſchaefzel van hout lag, 't geen hen voor bedde dient, en is dat bykans zoo zacht als veeren: deze Wiegen of Slaep-plaetzen ſtaen rondsom het vuur, dat in 't midden van de Tent, aengeſtooken word: de Kinderen leggen zy daer in ganſch naekt; noch vond men daer een Koopere Ketel: men ziet ook wel by hen Potten van Berken-hout, uitgeholt, of van de baſt te zamen genaeit, waer mede zy boven koolen, zonder vlam, Spys weten gaer te kooken.

Zoo wel Mannen als Vrouwen, zijn zeer genegen tot Tabak, en in plaets van aerde Pypen, gebruiken zy een ketel uit ſteen geſneden, waer in zeker Riet ſteken, ook wel Pypen van hout, daer zy den rook door zuigen, en konnen zy, nemende wat water in de mond, in twee of drie haelen, een geheele Pyp of Ketel leeg zuigen, de rook haelen zy binnen in 't lijf, 't geen by hen zoodanigen kracht heeft, dat zy dikmael ter Aerde, als dood neder vallen, en van zich zelven zijn, wel een half uur lang, hebbende de oogen verdraeit, bevende aen handen en voeten, met ſchuimende monden. De zommige onder hen, weten ook de rook weder ter keele uit te doen dampen, die dan zoo zeer dronken niet en zijn als die geene, waer boven van is gemelt: zy drinken den rook te gelijk met het water in 't lijf; dit verwekt voornaem des Morgens als zy den eerſten Pyp zuigen, duizeling, en ſchynen daer van achter over ſtortende, de vallende ziekte te hebben. Als zy Tabak ontbreken, verſchrapen zy de houte Tabaks-pypen, en doen dat ſchraepzel, daer eenige Tabaks lucht in getrokken is, in andere Pypen, en zuigen dat alzoo. Deze Luiden zijn haeſthoofdig van inborſt, en worden licht quaed; zy hebben ganſch geen geheugenis van dingen die voor haer tyd zijn geſchied; konnen noch Lezen, noch Schryven; Akker of Tuin-bouw is by hen ongeacht, en oefenen zich daer niet in, of ſchoon zy begeerig zijn Brood te eeten, 't geen de Reizigers, of Moskoviten hun zomtyds toebrengen: hare Vaertuigen zijn buitenwaerts van Berken-houten, te zamen genaeit, en binnewaerts van dunne houte Ribben te zamen gezet, lang twee of drie vadem, doch maer ruim een elle wyt, en konnen zy zich zonder gevaer, zelf in

ſtorm op 't water houden. De Roeyers zitten op den bodem neder, hebben Riemen die wederzyds in 't water ſlaen, wordende te midden gevat, 't geen een ſnellen voortgank maekt; daer konnen zeven of acht perzoonen in vaeren. Des Winters woonen deze *Oſtiakken* ganſch als onder de Aerde, alleen houden zy boven een gat open, tot loozing van de rook, en daer de ingang is: het gebeurd dan wel des Winters als het veel Sneeuwt, en dat zy om het vuur leggende te ſlapen, twee vinger dik beſneeuwt zijn, aen de zyde die van het vuur is afgelegen, keerende zy zich dan, voelende de koude, met de andere zyde na het vuur toe. Het is een zeer hart Volk.

Wanneer een *Oſtiak* een zijn 'er Wyven van overſpel verdacht houd, zoo ſnyt hy eenig haair van een Beeren-huit, en bied het de Vrouw aen, dien hy verdacht houd, is zy onſchuldig, zoo zal zy het haair ontfangen, zoo zy ſchuldig is, geenzins het zelve durven aenvaerden, maer aenſtonds ſchuld bekennen, als wanneer deze hoon af word gemaekt, wordende de Vrouw veeltyds dan verkoft.

Die het haair van den Beer aenneemt, en echter ſchuld heeft, gelooven zy, dat van een diergelijk Dier in 't Boſch overvallen, en verſcheurt zal worden: zy bieden ook wel Meſſen, Pylen, of Bylen den zoodanigen Mannen, behalven het Beerenhaair aen, daer zy gedachten van ſchuld op hebben, zich inbeeldende, dat zoo hy 't aenneemt, en ſchuld heeft, dat hy met diergelijke werk-tuigen als hy ontfangen heeft, zal worden gegrieft.

Het *Oſtakken* Land van de Zee af tot aen de Vliet *Tom*, 't geene de plaetze is waer zy zich ophouden, is ganſch onbebouwt, wegens de groote koude, en waſt daer geen Koorn of Ooft, alleen vind men daer Ceder-nooten. Dus verre uit het mondeling bericht van boven gemelte Reiziger.

De *Aſtakken* hebben een gewoonte, van op de hurken neder te zitten, 't geen zy zonder vermoeit te worden, veel uuren achter een konnen doen.

Deze Luiden maken hun klederen, zoo wel van Viſſche vellen, als van Sterlitzen en Steuren, gelijk ook van vachten, als van Rheen-vellen, enz. dragende des Zomers, de klederen alleen van Viſch-vellen.

Hun Spys word gekookt, en met braden gaer gemaekt, maer de *Moegalen* ſpyzen raeuw, half gebraden, of half gekookt.

De *Aſtakken* en veel andere *Siberianen*, weten geen of weinig onderſcheid van tyd: zy hebben geen, of zeer weinig Vee, 't zy Schaep of Koe; en dus leven mede de *Tunguſen*, behoudens die, welke dicht aen *Nertſinskoy* woonen, doch zy voeden veel Honden, welke zy gebruiken op de Jacht, en ook eeten, ja ook om de Sleetjes te trekken, daer voor acht of tien dagen levens onderhoud op word gelegt als zy verreizen; des nachts worden de Sleetjes omgekeert, daer de Honden met de Reizigers dan onder ruſten.

Deze Volkeren nemen in getal niet toe, gelijk wyders Ooſtwaerts in *Siberien* het niet zeer is bevolkt, ten aenzien van de wyd geſtrektheit der Landen, die byzonder in *Dauria*, zoo vet en van zich zelf vruchtbaer zijn, dat millioenen Menſchen aldaer zoude konnen beſtaen, doch in het Weſt *Siberien* is het al-om tamelijk met Menſchen beſlagen, gelijk de Oevers van de *Oby* mede matelijk zijn bezet.

De *Aſtakſche* Volkeren zegt men, geſprooten te zijn uit *Permie* en *Sirenen* Land, welke voor dezen alle Heidenſch zijn geweeſt, maer hebben zich laten Doopen door zekeren vroomen Prieſter *Procopie* genaemt; van hem word verhaelt, dat deze Luiden bevoorens zy het Chriſtendom wilde omhelzen, een wonderdaed van of aen hem wilde zien, om te weten of hy Heilig was, waer na zy dan de waerheit zijns voorſtels zoude aennemen, dies zulks in de Winter voorvallende, hakten zy onderſcheidene byten in het Ys, en trokken den Man met een touw om de middel gedaen zijnde, dus van het eene gat tot het ander; hy bleef levendig, en alzoo hem en zijn woord Heilig en waer achtende, hebben zich des vrywillig onderworpen; doch een gedeelte hunner by het Heidendom blijvende, zijn geweken, verlatende hun Vaderland, en hebben zich aen de Vlieten *Oby* en *Irtis*, by *Surgut*, en *Ketskoy* neder gezet, en gebleven by hun Ongeloof, waerom de naem van *Aſtaki* hebben bekomen, 't geen in de Lands-ſpraek zoo veel als uitgewekene Barbaren betekent: zy zijn dom, en den Beeſten gelijk, konnen noch Lezen noch Schryven, ja hunne Prieſters zelven zijn daer in onbedreven, hebben eenige houte lomp geſnedene of gemaekte Beelden, die zy in kleine huiskens, behalven in de byzondere Wooningen, Kerk-Huizen, boven genoemt, ſtellen, behangende die met Zabel-vellen, en bidden de zelve aen, offerende voor de zelve om een lang, en gelukkig leven; zy hebben een gewoonte zomtyds een Paerd te offeren, door haren *Schaman*, dat is, Prieſter, of Tovenaer gezegt, aen 't welk zy dan een touw vaſt ma-

Digitized by Google

maken, voerende het zoo driemael om de wooning van den geenen, die het Offer geeft, of voor wien het word gedaen, volgende den *Aſtak* en zijn Vrienden het zelve achter na, zy keelen het Dier dan voor zijn deur, met wiens bloed de wooning door de Prieſter word beſprengt, het vleeſch kooken zy, en de Vrienden daer op verzocht, word het als Heilige Spys in vrolijkheit genuttigt: haer leven als haer kennis, is zeer Beeſtachtig: zy mangelen van de Ruſſche krygs-luiden Viſch en Wildvang voor Zout, Meel, en wat Sineſche Tabak, *Schar* genaemt, die klein gekorven is, en de verwe van Safraen heeft; twaelf of vyftien Sterleden, die een El lang zijn, koopt men aldaer voor de waerde van drie ſtuivers, voor een hand vol Meel, en een ſtukje Tabak van lengte als een vierendeel Tabaks-pyp, geven zy een ongelooflijke menigte Viſch, zoo van Steuren, Snoeken, Sterletten, als anderen; drie Eenden koſten daer de waerde van een ſtuiver; de Vrouwen rooken zoo wel Tabak als de Mannen, men acht hun getal wel honderd duizend te zijn, en meer.

Het *Aſtakſche* Volk ſtrekt zich uit, van de Vliet *Oby* af, Ooſtwaerts, tot omtrent aen de Stad *Jeniſea*, zijn wel gevoed, hoewel doorgaens armlijk eeten, als tot de verſche Viſch, eeten zy gedroogde Viſch in plaets van Brood. Ter linker Oever van de Rivier *Ket*, als men na 't Ooſten wil, ſtonden in 't Jaer zeſtien honderd twee en negentig, in October, acht Jurten, of Hutten, van dit Volk, in eene van die hielt zich op, zeker klein Vorſt, hunner Landaerd, die drie Wyven hadde, welke in deze Hut by een zaten, als zeker Reiziger, die my zulks verhaelde, daer in trat, zag hy ter rechter zyde in een hoek een houte Beeld, omtrent een Elle lang, in een wiege leggen, het hooft was met Blik beſlagen, wezende het lichaem met een oud Lakens kleed overtogen, dat van alderhande lappen te zamen was genaeit, en op de vraeg wat dit Beeld betekende, antwoorden hy, het ware hunne *Schaitan*, of God: tuſſchen het Vlek *Surguth* en *Makuskio*, bediend men zich van deze Menſchen, voor Arbeiders, men moet ze dan voeden, zy zijn lui, en verwiſſelen met hunne Jurten of wooningen, zomtyds van plaets, hebben bezwaerlijk de koſt, want zy zetten het Wild traeglijk na, en worden van de voorby reizende Menſchen tot den dienſt, en arbeid, veeltyds gedwongen. Als hen in den zelven Jare zeſtien honderd twee en negentig, door zeker Afgezand daer door reizende, wierd vertoont, een Pop die een Trommel-ſlager vertoonde, welke opgewonden zijnde, als van zelf de Trom ſloeg, vielen zy daer voor neder, baden het aen, en riepen uit, het ware God, zoo als zy mede voor een andere Pop deden, welke een Beer vertoonde, die door innerlijke werk-tuigen, het hooft en oogen draeiden, deze waren *Neurenberger* konſt; zy baden zeer, men wilde die hun over doen, en waren graeg om ze duur te betalen.

Ieder gezin heeft een gemaekte *Saitan*, of Afgod in zijn huis, die van Hout, Meſſing, of Loot is gemaekt, na dat zy ryk zijn; zy behangen hem met lappen, voeder-werk, en zelf met Zabelen, als zy hem zullen eeren, en voor hem komen; in plaets van bidden, piepen zy zoo wat, en ſlaen het hooft voor hem neder. Zoo dikmael als ze wat zullen eeten, zetten zy den Afgod iets van hunne Spys voor, op zekere tyden komen zy te zamen, omtrent de Kerk-gevaerten, of ook by de gemeene Beelde-huiskens, daer zy dan erbarmelijk piepen, huilen, en ſchreyen, een lange wyl, tot dat eindelijk eener aenvangt te voorzeggen, of zy hongersnood zullen hebben, of zy veel Wild, en Viſch zullen vangen, en of zy van Beeren, of ander gedierte verſlonden zullen worden, welke voorzeggingen, dat Duivels-konſt ſchynt te zijn, zy hooglijk achten en gelooven. Wanneer iemand onder hen een valſche vloek of eed doet, gelooven zy dat hy het Jaer niet over leven, maer van de Beeren opgegeten zal worden.

Als men van *Jeniſea* na de *Tunguska* Rivier vaert, gaet men verſcheidene Dorpen voorby, die met Ruſſche Volkplantingen zijn bezet.

Zommige der *Aſtakki* woonen ook, (volgens een ander kort ſchriftelijk bericht aen my gedaen,) omtrent groote Wateren, doch zoo ver moogelijk is van Boſſchen afgelegen, en op groene vlakke Velden, die 'er echter weinig zijn, alzoo zy de geheele Zomer magtig geplaegt worden van de kleine Vliegen, *Moski* genaemt, en van de Muggen, die 'er ſchrikkelijk veel zijn. Haer ſlaep-plaetzen hebben zy zomtyds tuſſchen hooge Boomen, waer onder zy rooking leggen, om van de Muggen ruſt te mogen hebben. In de Boſſchen, als ook in de Velden, is 'er by hen een menigte van alderlei gedierte en gevogelte, als Zwanen, Oyevaers, witte en zwarte Kranen, Rygers, Krop- en alderlei aert van Ganzen en Eenden, en de wateren krimmelen van Viſſchen. Deze Luiden, te weten de Ryke, houden drie of vier Vrouwen, ja meer, maer een Armen, moet zich met een behelpen; elke Vrouw

heeft haer bezonder affchutzel daer zy ſlaept, des nachts mag hy maer by een ſlapen, doch des daegs komen zy alle by een, eeten en drinken te zamen, elk ſpyſt de Kinderen die zy krygen; haer kleeding is meeſt als gezegt, van vellen, als ook haer Schoenen van Steuren, of overgroote Quabbe-vellen, die zy zoo wel weten te bereiden, als het fijnſte Laken, en daer de Regen of vochtigheit niet op vatten kan. Des Winters reizen zy van de eene plaets na den ander, met Elanden of Ren-dieren, en Honden, ook na de Steden waer zy haer Schatting moeten betalen: zy houden veele tamme Elanden, ja daer zijn die tot duizend ſtuks ryk zijn, deze voeden zich altyd zelf des Winters meeſt door Mos van de Boomen; deze Elanden worden ook gemelkt, welke Melk zy nuttigen. Van ieder een die een Boog voeren kan, word alle Jaren tien Zabels tot Schatting genomen, boven 't geen zy noch aen de Ruſſche Bevelhebbers, en andere Bedienden moeten geven, of in plaetze van Zabel-vellen, geven zy Voſſchen, Bevers, Marters, Otters, of andere gedierten, na de waerdy. Van de *Samoroſſche jam*, nederwaerts de Rivier *Irtis*, en de Rivier *Oby*, tot de Stad *Beroſowa*, giſt men te zijn duizend Wurſt. De Stad *Beroſowa* ſtaet ter linker zyde op de Rivier *Soswa*, maer drie Wurſt van de Rivier *Oby*: deze *Soswa* en *Wagutka*, ontſpringen uit het *Werchoturſche* of *Vergaturiaſche* gebergte, zy beide, en meer anderen, vallen in de groote Riviere *Oby*. Van *Beroſowa* tot aen de mond van de Rivier *Oby*, kan men in een Maend, of in drie weeken komen, en van hier langs de Oever van de Zee, voorby *Puſto Oſer*, in een Maend, en minder. Dus ver is getogen uit het kort ſchriftelijk bericht, boven gemelt.

Men kan zien, dat zy, zoo wel als de *Tungoeſen*, goedaerdig van inborſt zijn; want zoo men haer een ſtuk Brood, eenig Bier, of Brandewyn geeft, zal men zien, dat zy het zelve althans met hare makkers deilen. Andere *Siberiſche* Volken zijn trotzer, hoovaerdiger, en meer opgeblazen.

Vermits deze Volkeren des Zomers in de Zon op 't Viſſchen uitgaen, van Rivier tot Rivier, en des Winters op 't ſchieten met de Boog, of Zabels vangen, zijn de Mannen niet ſchoon van gedaente, maer zeer verbrand, berookt, en bruinachtig. Zy zijn zwakker van lichaem als de *Kirgiſen* en *Baskiren*: hebben geen ongoelijke, maer welgemaekte Vrouwen, hellende na den bruinen.

In de Stad *Narim* woont de Ruſſiſche Gezag-hebber over het *Aſtaks* Volk: onder hem zijn Inlandſche *Kniazskijs*, of Vorſten, die honderd, of twee honderd Boog-ſchieters ten hunnen bevelen houden. Deze vergaderen de Schatting voor hunne Tzaerſche Majeſteiten, en doen ze na *Narim* voeren.

By *Narim* is de geheele Landſtreeke Boſchachtig. Het Volk eet daer Viſch zonder zout, en des Winters, als de zelve bevrooren is, ook wel raeuw; doch de Moskoviten die zich daer neder hebben gezet, bakken Brood, en verkappen het Boſch.

Te Voet of te Paerd ſtryd dit Volk zelden, volgens bericht, ſchriftelijk onder my beruſtende, van zeker Pools Heer, *Nikipera* of *Nicephorus* genaemt, welke in deze Landen als gevangen, zich lange opgehouden had, maer meeſt altoos in Vaertuigen, op de Rivieren, en dit, om dat meeſt het geheele Land, behalve eenige weinige vlaktens, met hout is bezet. In deze Boſſchen waſſen geen vrucht-boomen, ter oorzaek van de groote koude: men vind 'er alleen de Maſt-boom, Cederboom, en de Berke-boom; als mede körte en kleine Kerze-boomtjes in de Wildernis, ook Aerd-bezien, Roozen, en Tulpen met geele ſtreepen. De Eike-boom en Noote-boom, en groeit 'er niet.

Het wezen der *Oſtakken*, of *Aſtakken*; zwymt na de *Kalmakken*. Zy binden zich aen geen vaſte wooningen: houden zich meeſt in de Boſſchen, gelijk de Herders.

Zy gebruiken Jollen om te gaen Viſſchen, die uit een Boom geholt zijn, en door vuur bequaem gemaekt.

Hebben kleine Booten op de Rivieren, om hunne noodwendigheden te vervoeren. Zeker Reiziger verhaelde my, in de Stad *Surgut*, op de *Oby*, vyf duizend Aſtakſche Booten by een gezien te hebben, ter tyd als zy aen hunne Tzaerſche Majeſteiten de Schatting moeten opbrengen, in Peltery van Zabel-dieren, als anderzins: zy maken deze Bootkens of Schuitkens zelve: men zag daer toen geheele hoopen van Zabel-vellen. Het Ruſſche Opperhooft onthaelt dan dit Volk met ſpys en drank, en zy bieden hem veeltyds in 't byzonder, onder dankzegginge op geboogе knien, mede eenig voeder-werk aen.

Hare eerbewyzing aen den vreemden, is, op de knien te vallen. Zijn niet zeer groot, maer eer klein van gewas, en dik onderzet: hebben meeſt alle rood en ros haair.

Haer geweer is Pyl en Boog: de Boog is zoo groot, dat een elle boven 't hooft uitſteekt. Als een *Aſtak* ſchiet, zoo ſtelt hy de Boog op de Aerde, en aldus ſchieten zy Beeren, en alderlei Wild: de Zabels

Digitized by Google

bels ſchieten zy met een Pyl die voor aen een knop heeft, om den huit niet te quetzen, gelijk'er zoodanige onder my zijn beruſtende.

Des Winters gaet Man en Vrouw op gly-ſchoenen, die onder met Elands-huit gevoert zijn, daer het haair noch aen is, zoo als het van 't Beeſt is geſtroopt: hier mede weten zy zeer ſnel te loopen. Des Winters konnen zy geen Paerden gebruiken, om de diepte van de Sneeuw, als wanneer zy met Honden ryden: drie Honden trekken daer zoo veel als een Paerd.

Een *Aſtaks* Vader des huisgezin moet Jaerlijks tien Zabels op brengen aen zijn Tzaerſche Majeſteit voor Tol, en de Kinderen na gelang van hen ouderdom.

Het *Aſtakſche* Volk maekt mede kleederen van hoofden der blaeuwe Eend-vogels; zy naeyen de zelve met zenuwen aen malkanderen.

In de Ruſſche Stad *Surgut*, onder dit geweſt gelegen, heeft men des Zomers zes weken genoegzaem geen nacht, en is daer dan een zeer groote hitte; gelijk men mede des Winters weder zoo lange tyd geen dag heeft, en een felle koude.

Die'er zich tot het Grieks Chriſtendom begeeft, is van den Zabel-tol verloſt: waerlijk een loflijke saek, dienſtig tot voortzetting des Chriſtelijken Geloofs; men wint'er veele Zielen door onderwyzinge, doch met geweld word niemand gedwongen.

Deze *Aſtakken* bewaren hare leeftocht, en ſpyze, in de holten der Boomen: maken ook wel kleine Pak-huizen, die zy *Kleeden* noemen, daer zy ſloten van hout voor hangen, die zeer dicht ſluiten, en bezwaerlijk op te krygen zijn.

Dit Volk, dat zeer grof leeft, weet weinig van zonden, als alleen dat oordeelen te misdoen, zoo zy hare Ouders en Overigheit niet gehoorzamen; doch hebben van de Chriſtenen Leeren zeggen, *Ik ben een zondig Menſch.*

Zy zijn zelden droevig, doch als zulks gebeurd, en dat zy mistroofstig zijn, nemen hunnen toevlucht tot den Paep, die dan ten Duivel, zoo voor geeft, te rade gaet, en hen zegt, wat zy doen of laten zullen.

Als zy hare Duivels offeren, het zy een Zabel, Bever, Vos, wit Harmken, Enkhoorn, of wel een Zabel-ſtaert, zoo ſpreken zy te vooren met haren Paep, hy gelieve toch het Offer met zijne voorbede den Afgod aengenaem te maken: oordeeld dan dezen Prieſter, dat het Offer den Afgod aengenaem is, zoo neemt hy het en hangt het den van hout of andere ſtoffe gemaekten Afgod om den hals, waer na den Offeraer het Beeld kuſt: indien geoordeeld word, het Offer te weinig te zijn, zoo moet 'er meer voor den dag komen, of deze arme Menſchen beelden zich in, terſtond ziek, kreupel, of lam te worden, ja ook wel blind. Van al dit geoffert goed word door de Prieſters alle drie-Maenden verkooping gehouden; en dus doen mede de *Tungoeſen.*

Zommige hunner Afgoden, die zy hebben, zijn Poppen van lappen, en doek gemaekt; doch hebben aengezichten van Meſſing, Hout, Kooper, of eenig ander Metael of Steen. Zy zeggen, dat hun van ouds bevoolen is, alzulke te eeren.

Van Gods Heilige Engelen weten deze Luiden niets te zeggen. Den Hemel, zeggen zy, is Gods Huis; doch van een eeuwig leven weten ze niets, als dat zulks nu uit de Ruſſchen hooren.

Gelijk *Aſtakken* en *Tungoeſen*, der omliggende Volkeren, de zachtzinnigſte en goedſte zijn, zoo zijn de *Kalmakken*, *Baskiren*, en *Moegalen* de wreedſte.

Van hout weet dit Volk zeer aerdige Tafels, Schotels, Lepels, en Bekers te maken, byzonder van wortelen van Boomen. Zijn zeer genegen tot danzen en ſpringen, 't geen zy *Baljaen* heeten, en doen het zelve, zoo tot vermaek, als mede ter eeren van den Duivel.

De Landpalen en Grenzen in deze geweſten, zijn met Boſſchen en Rivieren onderſcheiden.

Het Vrouwvolk gaet by deze Volkeren meeſt blootshoofts; andere met mutzen; de vlechten hangen achter af, recht neder; doch de *Kalmakken*, *Moegalen*, en *Baskiren*, dragen achter af eene vlecht neerhangende, zoo wel Mannen als Vrouwen.

Die by de *Aſtakken* veel Dochters heeft, voornaem als zy ſchoon zijn, is Ryk; want de zelve tot Wyven worden verkoft, of gemangelt voor Paerden, Kamelen, en Schapen. Als een Dochter ten Wyve uitverkoft word, en de Prieſter na hun wyze de koppeling bezegent heeft, gaet de byſlaep aen; doch de levering word niet gedaen, voor en al eer de prys aen de Vader voldaen is; zoo dat, zoo wel het Wyf als haer Kinderen by den Groot-vader blijven, en zijn eigen zijn, tot dat de prys is opgebragt.

De Mannen zijn kuis: hebben in't gemeen maer een Wyf, en de aldernoordelijkſte nooit meer, behalven de Rykſte Luiden, die meer Vrouwen tot zich nemen; want volgens hun Wet, vermogenze zoo veel Vrouwen te nemen, als zy voeden konnen.

Trouw

Trouw zijn mede de Vrouwen aen hunne Mannen. Als de Mannen meer Vrouwen hebben als een, slapen de Vrouwen week voor week by de Man, en elk wast den Man in't begin van haer week.

Het Vrouwvolk gaet dagelijks uit arbeiden, te Velde, en werkt zoo veel, en meer als de Mannen, met wortels uit te delven (dat zy met zeker yzer doen) die zy eeten; schieten, en visschen.

Deze, en de Volken *Piasidaes* genaemt, zijn de slimste Duivel-dienaers in deze geweesten.

Onder de *Astakken*, zegt men, was wel eer een voorzegging, dat hare Heidensche Godsdienst verstoort zoude worden, door vremden, die haer een ander Geloof zoude verkondigen; gelijk door de genade, en voorzienigheit van den Almagtigen God, deze geweesten onder 't gezag van hunne Tzaersche Majesteiten zijn gekomen; waer door de Christelijke Godsdienst, tot Godes eere, daer nu ingang begint te krygen; wes zijn Tzaersche Majesteiten naem voor altoos zy geroemt; dies de gemelte voorzegginge waerachtig geworden is.

Zy vieren byzondere Feesten onder hen, gelijk zeker aenschouwer daer van my verhaelde, een diergelijk Joel-feest gezien te hebben: zy dansten en sprongen, hand aen hand, in de ronte, zoo Mannen, Wyven, als Kinderen: na een wyl gedanst te hebben, was daer een dooden Beer; voor dezen maekten zy eerbiedige groeteniſſen, en riepen overluit tegen hem, en zyt doch niet toornig op ons, of ons Vee, weest toornig op den geenen die het Yzer aen de Pyl gemaekt heeft; daer na hakten zy den Beer het hooft af, zetten 't op een staek, en bragten 't lijf onder een Boom, waer een groot vuur gemaekt was; voorts trokken zy hem den huit af, kookten het vleesch, en aten 't gezamentlijk in een mael op: de gebeente begroeven zy onder den Boom ten Offer; het hooft word dan in hunne Kerk gestelt, haren God *Schagan* ter eeren: hier na dansten zy alle met Wyf en Kinderen, noch driemael om het vuur.

Volgt eenig nader bericht op de *Astaksche* en *Tungoesche* Volken, my van *Archangel* toegezonden.

Over de Rivier *Oby*, enz. langs de zelve Rivier heen, woonen de *Oostaeckje*, of *Ostakki*; zy konnen Lezen noch Schryven, haer Godsdienst bestaet hier in, zy aenbidden een houte Beeld, dat zy maken, om-hangen het zelve met Zabels en Marters. Een diergelijken God bidden de *Samojeden* ook aen, met dat onderscheid alleen, dat zy de zelve zoodanig niet verçieren, 't geen geloovelijk daer door komt, om dat ze Armer zijn.

De *Oostaeckje*, *Ostakki*, of *Astakken*, gaen des Winters gekleed, gelijk de *Samojeden*, dat is, met klederen van Visch en Rheenvellen, doch het bond buiten, en van het hooft tot de voeten, is het van een stuk.

De Rivier de *Oby* valt by *Nova Zemla*, in de Zee: van daer een week reizens ver, aen *Berensof*, een Steedje, woonen de *Samojeden*, en dan, komen de *Oostaeckje*, of *Astakken*.

De *Tungoesche* Menschen, woonen by de Rivier *Jenese*, ook beneden en boven de Stad *Jenese*, by de Rivier langs, en is dit een zeer groote Rivier, op zommige plaetzen zoo wyd, als een Meir, zoo dat, al is 't dat de Oevers redelijk hoog zijn, men echter van de zelve, de andere zyde niet kan zien: het is een schoone Vischryke Rivier, en men ziet daer in vervaerlijke groote Visschen, die men daer niet weet te noemen.

De *Tungoesche* Menschen gaen gekleed, in korte klederen, met de borst bloot, zoo wel des Zomers als des Winters, haer aengezichten worden in haer Jonkheit, met yzertjes, (gelijk als daer men in Holland mede kopt) geprikt, het welk dan besmeert word, en alzoo is haer geheele gezicht, behalven een kleine omtrek, zwart, met Bloemen, en andere gedaenten, door prikt, zoo dat het niet afgewasschen kan worden, noch ook door de tyd vergroeit. De *Oostaeckje* hebben'er ook op haer handen, tot çieraed.

De *Tungoesers* zijn zeer schrandere Menschen, zeer lang van geheugenis: zy spreeken meest de Russche Tael; men zegt van haer, dat, als zy eens met iemand te doen hebben gehad, en dan na vyf of zes Jaren afwezens, weder by de zelve komen, zoo zullen zy die Perzoon, met naem en toenaem weten te noemen: zy zijn zeer gezwind, en licht ter been; zommige van haer, konnen met twee Boogen en Pylen te gelijk, zeer gezwind vechten, en die achter een afschieten: tien van de zelve, derven honderd *Moegalen* bevechten, de welke logge, en qualijk gemaekte Menschen zijn: het schiet geweer word den *Tungoesen*, van de *Russen* onthouden, om dat ze vreezen, door haer gaeuwheit, huiden of morgen, een slimme vyand, aen haer mogten bekomen; en alhoewel kleine oogen hebben, konnen daerom niet minder, maer wel zeer scherp zien. Dus ver dit *Archangelsche* bericht.

De *Ostakkische* Moeders in *Siberia*, hangen hare Kinderen, in een schors gewonden zijnde, aen een Boom, eerst een gat daer

daer in gemaekt hebbende, om de vuiligheit uit te werpen, daerom is het een bultachtig Volk. De Moeders hebben geen moeiten van de zelve, vermits dat zy hangende zuigen, zy hangen op die hoogte, dat van de ſtaende voedſters, de tepels gemakkelijk aen hen kan gegeven worden.

ALTIN.

HEt kleine Ryk *Altin*, een vry Landſchap, onafhangig van iemand, is gelegen omtrent op zes en vyftig graden, heeft ten Zuiden tot zijne Nabuuren de *Kalmakken* en *Moegalen*, gelijk des zelfs Inwoonders een aert van *Moegalen* zijn, ten Noorden *Siberien*, ten Weſten de Vliet *Oby*, die ook zelve door het Meir *Altin* heen ſchiet, en ten Ooſten de *Kirgiſen* en de *Tungoeſche* Volkeren, word waerdig onder Tartaren gerekent, zoo om de zeden der Inwoonders, als zijne plaetzing.

Rondsom het Meir *Altin*, vind men ſteene Bergen, daer in gezegt word, veelderhande Metallen te zijn, en in het Meir zelve, Robben in groot getal, als mede Viſſchen, *Oſettri* genaemt.

Te reizen van *Tobol* tot aen het Meir *Altin*, door de *Oby*, langs de Steden *Coergoeſa*, en *Narima*, latende *Tomsko* aen de overzyde leggen, is een reis, om de ongemaklijkheit der wegen, van zes weken. In deze Landſtreken houden zich op veele in Ballingſchap verzondene Luiden, aen wien daer Land om te bouwen, op bevel hunner Tzaerſche Majeſteiten, uitgedeeld word.

Op de weg van het Meir *Altin*, tot *Kitay*, of *Sina*, door Moegaelſche Heerſchappyen, is het Land meeſt effen en plat, met weinig Boſſchagien.

De Godsdienſt, of het Geloof, van den Chan, of *Tzaer Altin*, met zijn Onderdanen, is bykans als der *Sinezen*, en *Moegalen*; want zijn zoo wel Afgodendienaers als die, en de *Kalmakken*: eeren een groote menigte van Beelden; edoch het helt 'er mede eenigzins, in veele uiterlijkheden, na het Mahometsdom. 't Is byzonder, dat zoo wel dit Volk, als andere *Kalmakſche* en *Moegaelſche* Vorſtendommen, of Horden, hunne benamingen of bynamen veranderen na de dapperheit hunner Vorſten, Princen, of Koningen, en andere eigenſchappen meer, zoo als zy die zich zelven geven, of van de omleggende Nabuuren worden benaemt.

Dit Volk woont daer meeſt in ſterke, en vaſte Tenten, van dikke vellen, die binnewaerts met Tapyten zijn behangen.

Het woord *Altum*, of *Altin*, op oud Tarters, of Moegaels, is Goud gezegt; gelijk zekere Rivier, welke in 't Moegaels-Land vliet, met die naem bekend is. Miſſchien heeft dit Ryk *Altin*, van het gemelte Tarterſche woord *Altum* zijn oorſpronk; zijnde mede in *Sina* zekere Tarterſche Volkeren, bekent met de naem van Tarters van *Kin*, dat is, Goud, waer van ze Heeren der Goude Bergen genaemt worden; doch of het Landſchap van *Kin*, met dat van *Altin*, of *Altum*, eender Heerſchappye is geweeſt, blijft my onbewuſt.

De Voorzaed van de Moegaelſche Vorſt *Irki Kantaſie Taiſe*, was genaemt *Altin chan*, deze heeft altoos in onderlinge vriendſchap met hunne Tzaerſche Majeſteiten Onderdanen geleeft, zich kort onder des zelfs Grenzen ophoudende, ter plaetze, waer in mijn Kaert dit kleine Ryk *Altin* is vertoont, want te dier Oord de geweſten mede na de naem der Vorſten, die de zelve beſlaen, meermalen, als reets gezegt, genaemt worden: deze *Irkiſche*, of *Altinſche* Horde, is dan mede Moegaels, of van Moegaelſcher aert, met dat verſchil, dat zy voor dezen meeſttyds op eene plaetze zich op heeft gehouden, en niet zoo vaek verwandelde, als de andere Moegalen: waerom zy ook meer gezedent waren, eenige Huizen bewoonden, en in dragt eenigermaten met de andere Moegalen verſchilde. Doch is in 't Jaer zeſtien honderd negen en tachentig, de zelve, vermits de Kalmakſche en Sineſche oorlogen, eenigzins afgeweken, of van plaets verandert, en beneffens de vriendſchap met de Ruſſche Nabuuren wat verkoeld; dies wierden eenige geſchenken van Laken, Tabak, Juchtevellen, enz. reets op de Grenzen zijnde, voor dien Vorſt opgehouden, en in plaets van aen hem, aen den Moegaelſche Vorſt *Mergen Achai Taiſe*, en aen zijn oudſte Zoonen gezonden, welk zich goed-willig, en van zelven in Onderdanigheit hunner Tzaerſche Majeſteiten heeft begeven, en aengeboden, zoo men zegt, den Vorſt in 't zelve Jaer zeſtien honderd negen en tachentig, om met zijn Volk, het Chriſtelijk Geloof te omhelzen.

Men zegt, dat de oude Keizers van Tartarye, in, of omtrent het gebergte *Imaus* begraven wierden; doch zulks ſchynt waerſchynlijk in het Landſchap *Altin* geweeſt te zijn; want het woord *Altay*, zoo als de naem van die Begraef-plaets was, op *Altin* ſchynt te ſlaen.

Hier dede *Tamerlaen*, zoo te gelooven is, zijn Oom begraven, wien hy in het Ryk volgde.

Het is dan waer, dat dit kleine Tzaerſchap, of Ryk *Altin*, afgezet is van het groote Schytiſche of Moegaelſche Ryk. De Turkeſtanders noemen het gebergte

hier rondsom *Altur*, en de hedendaegsche Tartaren *Ivensdarum*.

Algoerabis is een Horde, op het Moegaels *Oeloeck* geheten, daer Prins of Leitsman over was, voor omtrent twintig Jaren, *Tormantzin*, of *Termozin*, welke plaets in de Kaerte aen gewezen word, gelegen vyf dagen reizens van het Ryk *Altin*.

De wegen die men reist omtrent en in het Landschap *Altin*, zijn steenachtig.

Het Volk uit het *Altins* Land, en des zelfs Horde, is in't gemeen kort, hebben zeer kleine bruine oogen, zijn korzelhoofdig van aert, en net in haer gewaet, zwierende tusschen Sineesch en Persiaensch: hebben zwart haair, dragen dat tot aen de ooren geschoren: hebben kleine knevels, onder aen de kin zijn zy afgeschraept, of uitgetrokken: zijn vry wel besneden van aenzicht, en niet zoo leelijk als de eigene Moegalen, of Kalmakken: in de klederen kostelijk, daer toe zy veel Zyde gebruiken: dragen Rokken, niet zeer lang, onder de rechter arm omgeslagen, en geknoopt: platte Mutzen: zijn verstandig: spreken net, en redelijk.

Omtrent de oorspronk van de Rivier *Oby*, is het hart van dit kleine Ryk, of Prinsdom. De Rivier *Oby*, word by de Sinezen *Opeko* genaemt, en het Kaspische Meir by haer *Pe-kao-hay* is geheten: deze, en veele Landschappen, zijn op verkeerde plaetzen by hen in de Kaerten gelegt; welke dwaling, en misstellinge, voet heeft gekregen uit de Sinesche grootsheit, welke het Ryk *Sina* in het midden des Aerdryks stellen, wezende zulks na haer gevoelen het grootste gedeelte van het zelve. Den *Tzaer Altin*, of die Prins, welke hem in't Gezag volgt, is magtig, eenige duizend man op de been te brengen. De hedendaegsche Vorst heeft geleeft zedert eenige Jaren in groote vriendschap met de Moskoviters, en Sinezen; is in bloede verknocht met de grootste der Moegaelsche Vorsten, die met hem mede in't Jaer zestien honderd vier en zestig, in Bondgenootschap zijn getreden: schier altoos voorheen, voerde hy oorlog tegen de Kalmakken.

Daer bleven in een Veldslag, van zijn Voorzaed, die met hem verwant was, tien duizend, zoo Mannen, Vrouwen, als Kinderen; want alzulke met de Mannen altyd omzwerven: hy zelve wierd dood geslagen, en eenige van zijne Vrouwen wierden gevangen.

De *Mursa Koock*, Kalmaksch Prins, die het naest legt aen de Stad *Tomsko*, is gelijk als de voorwacht van den Kalmakschen Vorst *Sange*: als deze zich beweegt, 't zy tegen die Tarters, welke hunne Tzaersche Majesteiten erkennen, of tegen den Prins in't Ryk *Altin* zelve, zoo lange als hy in goed verstand met zijn Tzaersche Majesteit is, dan worden aenstonds twee duizend Russche Ruiters, die steeds in *Tomsko*, of ten platten Lande daer omtrent zich ophouden, derwaerts geschikt, om hem het hooft te bieden.

Het Meir *Altin* is van ouds met de naem van Kitaische Meir bekent geweest.

De *Kalmakken*, onder den Vorst *Koock*, dicht by gelegen aen *Altin*, stryden te Paerd, met Pyl, Boog, lange Roers, die zy echter weinig hebben, en Lancen, daer zy den Ruiter van't Paerd mede weten te lichten.

Uit het gebied van dit Tzaerschap, Prinsdom, of kleine Ryk, was lichtelijk te reizen tot aen de Rivier de *Ganges*; doch men heeft tusschen de *Kalmakken* en *Moegalen* heen te dringen, dat wat gevaerlijk is. De Landeryen zijn aldaer zeer vruchtbaer.

Suldassa is een Tarterse Horde, gelegen tusschen de Meiren *Altin*, en *Baikal*, daer in't Jaer zestien honderd negentien Vorst was, een Heer, genaemt *Suldassa*, van wien de Horde zijn naem draegt: waer naby, doch meer bezuiden, de Horde *Bisut* legt, daer in de zelve tyd het bevel over had de Vorst *Chickim*. En staet aen te merken, dat deze Hordens niet altyd op eene plaets stil leggen, maer verreizen van de eene plek na den ander, zoo dat op eene stip hare rechte tegenwoordigheit niet aengewezen kan worden. Tot *Togorsin*, een Horde meer na de Sinesche Muur gelegen, was Prins in de zelve tyd *Borshuta*. Tot *Manchiko*, daer naby, is de eerste plaets daer de geele *Moegalen* haer aenvang nemen. Hier dichte by is de zitplaets van zeker Moegaelschen Heilig, *Katuchta*, gestelt, volgens onderrichtinge aen my by geloofwaerdige Reizigers gedaen; doch dient geweten te worden, dat deze niet is den zeer vermaerden Heilig, die in *Tangut* woont, en zoo *Kircherus* wil, in de Stad *Barantola*, waer van gezegt word, dat hy nooit sterft; doch een andere minder Heilig, die van hem afgezonden is.

Het Landschap *Altin*, anders mede *Solotada*, dat is, Goud-ryk Land genaemt, heeft zijn benaming gekregen, zoo zommige willen, niet om dat daer Goud-mynen zijn, of na het woord *Altum*, als boven gezegt, maer dat zeker harer Chans of Koningen, die een groot krygs-man was, en altoos zeegbaer te rug keerde, zich een Gouden Staf had laten maken, welke hy in de Aerde stak, als zich tot rust en slaep begaf, daer hy dan zijn Paerd aen bond. Het was wel eer voor honderd en vyftig Jaer noch magtiger

Digitized by Google

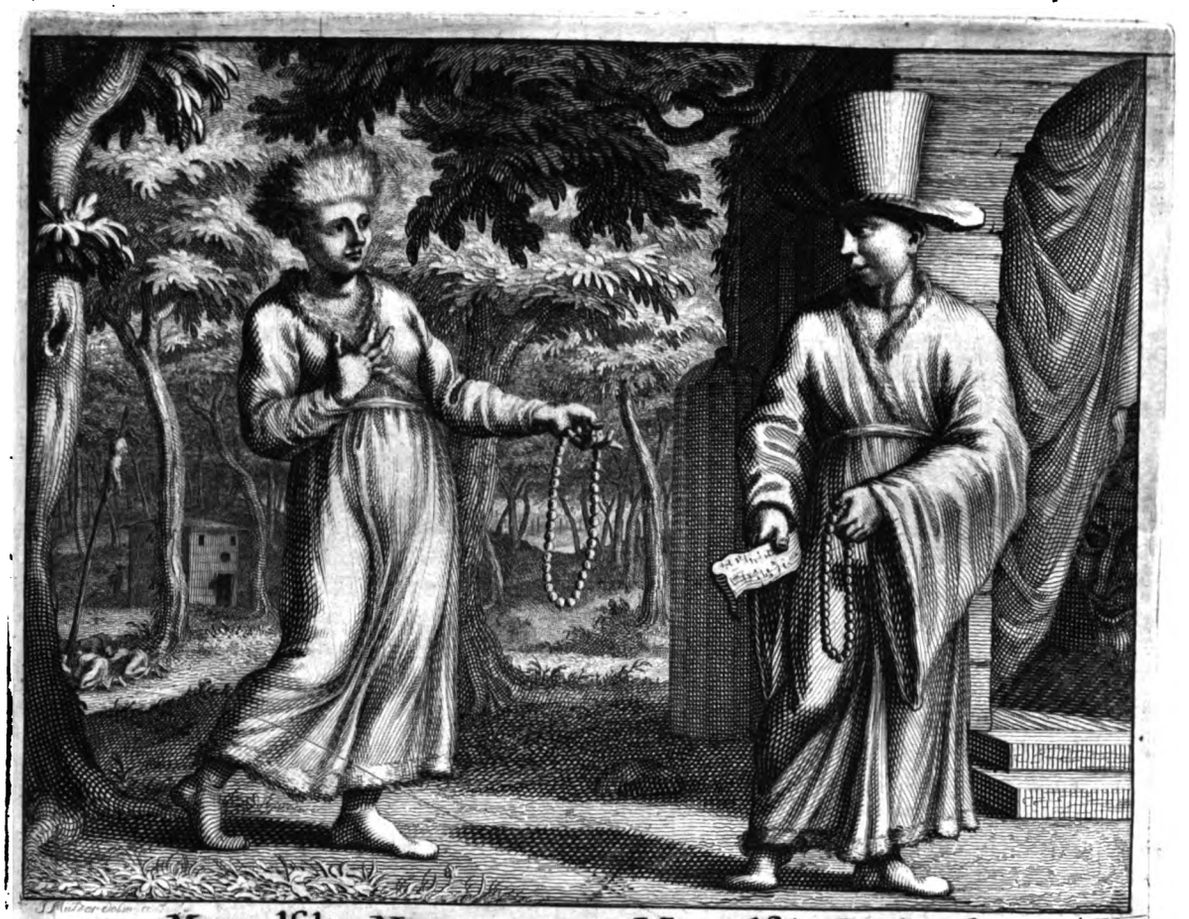

Mugaelſche Nonne Mugaelſche Lama of Prieſter.

tiger Ryk als nu, doch is na die tyd in verſcheidene Horden van een gerukt. Het ſchynt dat daer oulinks veel ſteene gebouwen zijn geweeſt, want men daer van overblijfzelen, zoo hier en daer vind.

Ter inkomſt van *Moegalia*, aen de zyde van *Altin*, zijn eenige weinige vaſtigheden, of Stedekens, gebouwt geweeſt van vry ſterke ſteen: doch nu zeer vervallen, want de *Moegalen*, als elders gezegt, meeſt een omzwervent leven leiden. Deze hunne weinige vaſtigheden, waren geſterkt met muuren, onder van zwarte ſteen opgezet, en toorens op de hoeken. De gemakken van de Huizen in 't *Moegalen* Land, naeſt aen de Groote Muur van *Sina* gelegen, die doch weinig zijn, zijn daer van lage verdieping: de wulften, of zolders, zijn met Blom-werk geſchilderd, van alderlei verw. Kloosters zijn daer, doch weinig, gemaekt van gehouwen ſteen, na 't Ooſten uitziende, welkers zolderingen mede geſchilderd zijn, en met uitgeſnedene gedierte verçiert: op de hoeken van de deuren ſtaen Beelden van ſteen, in gedaente van Vrouwen, groot vier en een half ſchrede, zoo als de Reizigers melden, alle verguld, weinig verheven van de vloer, zittende of ſtaende op eenig Beeſt van gelijke ſtof, konſtig gemaekt. In de handen van deze Afgoden, ziet men zekere vaten, en voor de zelve brand geſtadig eenig licht, ten Offer. Noch ziet men daer, in deze Klooſters of Kerken, andere Beelden, in gedaente van jonge Dochters, en andere, die naekte Mans-perzoonen verbeelden, voor welke insgelijks lichten branden.

Wanneer hunne Prieſters of *Lobaes* Afgoden-dienſt doen, gebruiken zy twee Trompetten, welke, als van 't Volk gehoort worden, zy zich ter Aerde neder werpen, en alzoo een half uur zich houden. Hare Geeſtelijken hebben een gewoonte van het haair uit den baerd te trekken, en komen tot den dienſt, of treden in 't Klooſter, op hen twintigſte Jaer des ouderdoms. Zy moeten zuiver van Vrouwen zijn. Hun gewaet is geel; en of ſchoon in *Moegalia* geen Goud, Edel Geſteente, of Zyde valt, zoo word hun zulks uit *Sina* toegebragt.

Van deze *Moegaelſche* Klooſters, Nonnen, *Lamas* of Prieſters, word elders in dit Werk breeder gemelt. Haer kleeding is, als hier in deze bovenſtaende Print-verbeelding, word vertoont.

Het Prinsdom *Ablay*, niet wyt van *Altin* gelegen, word anders *Endu* genaemt.

TINGOESIA,

OF

TUNGOESIA,

En aen, of by gelegene plaetzen.

OP de hoogte omtrent van vyf en zeſtig graden, aen de Vlieten *Jeniſea* en *Tungus*, is dit Landſchap gelegen.

De *Tingoeſen* zijn minlijk, en zacht van inborſt. Zijn Heidenen, en Afgodendienaers; gelijk ook de *Vogulitzen*, *Jakuti*, *Brati*, *Lamuti*, *Zuczari*, en andere daer omher leggende Tarterſche Volken, welke laeſte van een *Samojedſche* aert zijn. Hun Spraek is bykans eenderlei, als ook de wys van leven.

De Rivier *Jeniſea*, welke in de Ys-zee ſtort, heeft aen de Ooſt zyde groot gebergte, daer onder ook eenige die Vuur en Zwavel uit ſpouwen: aen de Weſt zyde is laeg Land, vol van veelderhande Kruiden en Bloemen. Men ziet aldaer zeldzaem gevogelte. Dit lage Land word in de Lente, of in 't Voor-jaer, wyt en zyds overloopen van de Rivier, achtien myl omtrent verre, gelijk de *Nyl* in Egypten, de Oevers overſtroomt: als dit geſchied, begeven de Inwoonders, met al hun Vee, zich op de overzyde, in het gebergte, tot dat het water is gezakt. De zelve is op zommige plaetzen zoo breet, dat ze niet of qualijk te overzien is.

Liet Maſſa.

Zy word anders mede *Jepiſei* genaemt; en beruſten onder my noch Schriften, die van een *Jepiſeinsko* Kaſteel ſpreken, 't gene, alzoo niet en wete waer dat legt, in de Kaerte niet en hebbe geplaeſt.

Men vind *Tungoeſen*, byzonder onder die, welke *Olenie Tungoeſen* zijn genaemt, die zeker Berg aenbidden, zonder dat daer van reden weten te geven, als alleen, dat dien Berg van ouds onder hen, voor een Heiligdom is geacht geworden, zoo, dat niet alleen de naeſt aengelegene die eeren, met het hooft na de Aerde te buigen, maer ook ver afgelegene Menſchen komen derwaerts als in Bedevaerd, op gewiſſe tyden des Jaers: deze Volkeren ſtooken veel vuur, zoo by nacht, als by daeg, daer zy zich by ſteeds neder werpen. Wanneer deze aenbiddinge geſchied, ſchreeuwen zy overluit, met bewegende gebaerte huns Lichaems, en t'zamen vouwing der handen, ziende onderwylen om hoog, na den Hemel.

Als de *Tungoeſen* arbeiden, byzonder buiten Winter tyd, zijn zy bykans naekt, zoo dat hun vel daer door ganſch geel is geworden, en door de Lucht, en Zon zeer ſchrompelig, met verheventheden, ſchier een vinger dik, oneffen en leelik. De Vrouwen roeyen hunne Schuiten zoo wel voort als de Mannen, die altoos een vacht van Viſch-vel om het lijf geſmeten hebben. Haer Vaertuigen zijn van baſt, licht als een pluim, hebben geen Hemden, en al hun dekzel, wanneer niet werken, zijn Rokken van Viſch-vellen; zy leggen zich veeltyds te ſlapen, naekt op den buik, zeggende, als die maer warm blijft, dat dan aen 't overige Lichaem geen gevoel hebben. De koude en Muggen deeren hen dan niet. Zy zijn leelijk van wezen, en eeten meeſt Viſch. Wanneer zy hun Hutten warm willen hebben, ſluiten zy de deur, en het gat dat boven in't dak is, om de rook te loozen.

De Hutten zijn van ſtaeken gemaekt, omlegt, of met Rieten, of met baſten van Boomen, of ook met aerde Zooden.

Hunne Sleetjes daer zy mede op de Jacht gaen, zijn maer twee voet breet.

Van het Vlek of Stedeken *Jeneſeiskoi*, gelegen aen de Vliet *Jeniſea*, te water te reizen, door het Meir *Baikal*, tot het Vlek *Selenginskoi*, anders *Selinginskoga*, of bezuiden het gemelte Meir, aen de Vliet *Selenga*, is eenige weken varens. Deze plaetzen, zoo *Jeneſeiskoi* als *Selenginskoi*, worden bewoont met hunne Tzaerſche Majeſteits Onderdanen.

De *Bargoeſinſche Tungoeſen*, zijn onder het gezag, en de beſcherming van hunne Tzaerſche Majeſteiten. Zy hebben twiſt gehad met een *Taboenſche* * Horde, die onder het *Moegaelſch* gezag ſtaet. Deze *Tungoeſen* woonen op een plaets, het *Bargoeſinſche* Land genaemt, daer men veel Kamelen heeft.

Lilmuka, is de naem van een *Tungoet* Vorſt, die zich ophoud omtrent dé Ruſſche Veſting *Telimba*, aen de Sineſche grenzen gelegen: deze Heer hadde noch onlangs haair op zijn hooft, dat vier Hollandſche Ellen lang was, 't geene hy in een

* Taboen is een verzameling veeler Paerden, zoo als het ſchynt dat 'er in Moegalen Land veel zyn, waer by zich veele Menſchen onder een Hooft, tot aenqueeking en handel van die Beeſten, gewins halven, zich ophouden, en ernoren: deze worden het meeſt wreed, en woeſt geacht, onder dé Moegalen, en zyn Roofgierig, zoo als heeft gebleken, dat zy dikmael op de Ruſſche cynsbare Luiden invallen hebben gedaen, terwyl die op de Dieren Jacht waren, met moorden, en ſteelen van 't Vee, Paerden en Kamelen: een diergelijke Bende hield zich onlangs op, boven aen de Rivier Oede. en in den Jare zeſtien honderd zes en tachentig, was 'er zekere Taiſe of Vorſt, Siebdenoe, of Sibdene genaemt, die de Taboen der Paerden veeler Taiſi in bewaringe, en tot zyn zorg hadde.

Digitized by Google

een lederen band verwonden, op zijn rug droeg, zoo als ook zijn Zoontje, een Kind van zes Jaer, het haair voedede, dat een Elle lang was.

Zommige *Tungoeſen* zijn onder gehoorzaemheit van den Sineeſch, en hebben in 't Jaer zeſtien honderd zes en tachentig, onder de toen Ruſſche Stad *Albaſin*, op de Vliet *Amur*, krygs feitelijkheden gepleegt: zoo als mede door hen zeker Moskoviſch Kozak, *Dedulin* genaemt, met Boogen doorſchooten wierd, als hy aen het zoo genaemde zwarte Eiland, omtrent *Albaſin* gelegen, om Boom-baſten te ſchillen, uitgezonden was, wanneer zy mede vyftig Paerden weg gevoerd hebben. De Sineeſch hadde aen den Gezag-hebber dezer plaets *Affanaſſe Bayton*, te dezer Jare gedreigt het Koorn, zoo het rondsom gezaeid wierd, te willen komen vertreden, om alzoo het voedzel den Inwoonders ontrekkende, hen tot opbreking te dwingen, wezende de meeſte omleggende Heerſchappen en Volken, çynsbaer aen't Ryk *Sina*.

By de Vliet *Soſowa*, daer mede *Tungoeſen* woonen, is men zeer geplaegt van Muggen, wezende die Rivier dertig myl van *Solkamskoy* afgelegen; zonder Vuur-kooy aen den arm, daer rookent hout in legt, 't welk de Muggen doet vlieden, zijn de wegen daer niet te gebruiken; in de Hutten maekt men rook, en in de Vaertuigen zet men, te midden in, een brandent ſtof, tot verdwyning dezer ongedierten.

Deze Menſchen gaen des Zomers genoegzaem naekt, behalven een riem om de midden, die vry breet, en van Leder, of Bondwerk is gemaekt.

Des Winters dragen zy de vellen van gedierte, alderhander verwe te zamen genaeit, en meeſt van Ren-dieren en Harten, tot hunne kleeding, het ruig na buiten, behangende tot çieraed, de zelve met haair-vlokken van Staerten, of Maenen. Men kan de dragt der Mannen en Vrouwen qualijk onderſcheiden, als zy noch jong zijn.

Hunne Booten, die zy op de Rivieren gebruiken, zijn van Boom-baſten gemaekt, en daerom zeer licht, de Riemen van houte ſtevige ſpaenderen.

De Afgoden Beelden der *Tungoeſen*, hebben aengezichten van Mans-perzoonen, doch zeer wanſchapen, en leelijk betrokken, met groote ooren, zijnde de borſt-ſtukken meeſt van hout geſneden, overtoogen met klederen van ſlecht Laken, alderhander verwe, opgepronkt met haair: en behangen de Ryken die ook wel met Zabels, eenige zetten die in een hoek van de Hut, andere in 't midden, andere leggenze in een Wieg, of op de Aerde neder, doende dagelijks gebeden voor de zelve.

De *Tungoeſche* Duivel-jagers, Waerzeggers of Prieſters, hebben Rokken aen, die met Yzerdraed, en Yzerwerk zijn geçiert, van Harten en Beeren hoofden, van klaeuwen en nagels, Duivels-koppen, Rheehoorens, Vogels-pooten, Bylen en Meſzen, enz. welk Yzerwerk zeer glat geſlepen is en beſneden: als zy hunne bezweeringen doen, dan huilen, en maken de omſtanders een groot misbaer. De Rokken hebben zomtyds het ruig van buiten, en zomtyds niet.

De Volkeren *Tingoeſi*, en *Bratski*, of *Brati*, gelegen beooſten de Vliet *Jeniſea*, geven op hun koſten doortogt, zoo te Paerd als met Sleden, aen hunne Tzaerſche Majeſteiten bedienden.

Van de Stad *Mankofki*, tot de Stad *Jeneſeiskoy*, zijn Boſſchagien, in welke men Ruſſche Dorpen vind, en is de grond daer tamelijk vruchtbaer.

Van deze plaets is te zien by een ſchriftelijke reisbeſchryving van zeker Pool Nikipera genaemt onder my noch ongedrukt beruſtende.

Landbouw is aen de Vliet *Jeniſea* weinig of niet, en aen het Noorder gedeelte ganſch niet, waerom de Inboorlingen het Brood ook onbekend is, behalven dat de Moskoviten zomtyds daer *Sachari*, of hart Brood invoeren, en den Inboorlingen venten.

Het Volk rondsom *Jeneſeiskoy*, gelegen op vyf en zeſtig graden, aen de Vliet *Jeniſea*, dat zeker aert van *Tingoeſche*, of *Tungoeſche* Volkeren zijn, is Afgodiſch, en zy zijn vry plomp van aert, niet ongelijk aen de *Kalmakken*: van wezen weinig bruinder als de *Oſtakken*, of *Oſtiaki*. Hier omtrent vallen goede en veel Zabelen; en daer willen verſcheide Reizigers, een brandende Berg te zijn, gelijk zulks door *Maſſa*, in de Lente van deze Eeuw, reeds is bericht.

De plaets *Jeneſeiskoy*, die van hout gebouwt is, is zeer dicht bewoont. De groote Ruſſche Koop-luiden tot *Vergaturia*, en *Tobol*, in *Sibersen* woonachtig, hebben aldaer hunne bedienden, en aldus handelen zy tot over de Rivier *Ket*, die in de *Oby* ſtort, en tot in Dauren-land, met de *Kitaiers* of *Sinezen*, en weder over de Stad *Beroſoa*, tot *Archangel*.

Een uur in't rond, buiten deze Stad, woonen in Kerk-dorpen, wel vyf duizend Huisgezinnen, zoo Ruſſchen als Heidenen, onder malkander.

In de Stad zijn vyf Kerken, gelijk mede in *Tomsko*, gelegen aen een tak van de Vliet *Oby*, een gelijk getal van vyf Ruſſche Kerken zijn. Van deze plaets af, en genoegzaem tot aen de Zee, is het Land met Inlandſche Heidenen beſlagen, die

Zomers in Hutten, en des Winters in holen van de Aerde woonen, daer zy dan hare Booten veeltyds, welke van Leder zijn gemaekt, over heen ſtolpen, 't geen hun voor een Dak dient; doch die aen de Oevers van de Rivieren woonen, hebben zommige tamelijk goede Huizen.

Aen de Oevers van de Vliet *Jeniſea*, en *Oby*, vind men duizenden van Oyevaers, die tegens de Herfſt-maend verhuizen, en zoo gelooft word, het na de *Ganges* zetten, volgens bericht van de *Kalmakken*, die in *Tomsko* komen handelen; zoo als waerſchynlijk is, dat de Oyevaers in Nederland, verhuizende, het over Duitſchland, Weenen, Hungaryen, en by Konſtantinopolen, langs het Land Natolien, Egypten, Antiochien, en Barbaryen zetten, want deze ſtreek heeft men de zelve na geoogt, en in eenige van die opgemelte plaetzen gevonden, als zy hier te Lande niet en zijn.

Het is byzonder, dat de Oyevaers in de hoogte zijnde, wigs-gewyze vliegen, en ſteeds een voor-vlieger hebben. De zommige willen dat zy tweemael des Jaers broeyen, eenmael hier te Lande, en eenmael ter plaetze, daer zy zich ter neder zetten, als ze van hier vertrokken zijn; zijn zy gewoon dikmael een der jongen, welke zy uitgebroeit hebben, uit het neſt te werpen, en te doen ſterven.

Het is een byzondere zaek, hoe in den Jare zeſtien honderd negen en negentig, deze Vogels met geheele benden hier te Lande overgekomen zijn, in den beginne van de Maend January, en de zommige eenige dagen vroeger, vervolgens acht of tien weken voor haren gewoonlijke tyd, als of zy voorwetenſchap hadden, dat te dier tyd in deze Landen geen vorſt zoude zijn, maer regen, nat en koud weder, dat haer voedzel verſchaft, konnende zy by vriezende lucht, geen aes vinden, maer in ſtrenge koude moeten ſterven: wezende dan waerſchynlijk, dat dit gevogelte van aen dees zyde de Linie gevlogen komen, daer de Winter en Zomer op een vaſte tyd van het Jaer komt, want niet te denken is dat zy van uit het Zuiden, aen de andere zyde van de Linie gevlogen komen, om dat aldaer nader by, hun voedzel konnen vinden; zoo ſchynt het dan verders, dat, zoo zy van 't Zuidelijker, en warmer geweſt, aen dees zyde de Linie komen, dat het aldaer, wanneer zy dat geweſt verlieten, eerder droog is geweeſt, als in 't gemeen, op andere tyden plag te geſchieden, en gebrek van haer voedzel, eerder als op voorige Jaren hebben ontmoet, waerom zy die geweſten dies eerder hebben moeten verlaten, als in 't gemeen gewoon zijn te doen, en zoo zy van kouder Landen herwaerts gevlogen komen, als het Climaet hier te Lande is, dat miſſchien het aldaer vroeger heeft gevroren als in 't gemein, wes zy daerom dat geweſt vroeger hebben moeten verlaten, en dus zijn gekomen, vliedende of de magere droogte, of ſtrenge koude des Luchts, en zich hebben komen neder zetten op hunne gewoonlijke ſchuil en leg-plaetzen, in deze nedrige, en waterachtige Landen, daer zy gevallig geen Ys hebben bejegent.

Cornelis de Bruin, voornaem Reiziger, verhaelt, dat deze Vogels een groot ſtuk weegs aen geene zyde van de *Jordaen* zich onthouden, by een Oord van de Grieken *Erimo*, dat is zoo veel als Eendragts-plaets, geheten, alwaer ſchier niemand komt, zijnde een Boſchachtige Landſtreek, daer groote warmte is; zy komen derwaerts, (meint hy) in de Maend October, en trekken weder van daer in de Maend Maert; en aldus onthoud zich op een byzondere tyd, dit gevogelte mede in Egypten, op de ſlip van de *Nyl* aezende, die de Landeryen in zekere Jaer-tyd overſtroomt. De Heer *Nicolaes Opmeer*, in zijn leven Burgermeeſter hier ter Stede *Amſterdam*, heeft my verhaelt, als ook *Cornelis Witſen*, mijn Broeder, die beide tot *Jeruſalem* en *Aleppo* zich opgehouden hadden, hoe zy in 't Dal van *Antiochie*, op de nedrige en waterachtige Landsdouwen, een groot getal Oyevaers in zekere tyden des Jaers hadden gevonden, en andere oog-getuigen zeggen my, de zelve onder 't gebied van den Konink van *Marokko* gevonden te hebben, doch niet in de hooge Landen van *Alſiers*: en dat zy tot *Marokko*, *Mekenes*, en daer omtrent gevlogen komen, altoos op een vaſte tyd, uit het zwarte Land, en byzonder van een Oord by de Vliet de *Neger*, alwaer lage Landen zijn, en op zekere tyden des Jaers, een overſtroming van water is, doch op andere tyden te groote hitte en droogte, als wanneer het ongedierte, dat haer voedzel is, ſterft, en zy dies, die plaetzen dan ruimen, en voor een tyd zich ten deele neder zetten onder 't gebied van *Marokko*, daer zy broeyen, en jongen voortbrengen.

Men bericht my uit *Sale*, in *Barbarye*, dat veele Oyevaers Jaerlijks trekken over dit *Sale*, van den zeventienden January, tot den vyf en twintigſten van de zelve Maend, of ook wel van den eerſten, tot den achſten February, komende van over de Stad *Marokko*, (behalven die geene, welke aldaer ſtryken, en te broeyen komen,) en verre uit den Zuiden, en Ooſten van daen, zich wendende van *Sale*, over Zee, Weſt en Noord op;

Digitized by Google

op; en weder in 't Na-jaer van den eerſten Auguſtus, tot den achſten, of wel van den zes en twintigſten July, tot den vierden Auguſtus, keeren zy te rug over *Sale* en *Marokko*, na de plaetzen van waer zy zijn gekomen, in 't Voor-jaer.

Men vind in de oude Romeinſche geſchriften, van den Oyevaer deze woorden.

Favonius late ſpirat & ciconia Mare transmiſſo apparent.

Dat is:

De Zuide Wind waeid ruim op, en de Oyevaer komt van over Zee te voorſchyn.

Zoo als by den Propheet *Jeremias* mede is te zien, alwaer gezegt word, dat de Oyevaer in den Hemel mede zijn gezette tyden weet.

Tot *Alcaſſer*, een Stad in *Barbarye*, onder het gebied des Koninks van *Marokko*, vind men ontallijk veel van deze Oyevaers, zoo dat zy de Inwoonders ſchynen te overtreffen, en miſſchien nergens ter waereld zoo veel byeen zijn, als hier; zy zijn 'er ook in zekerheit, want het is aldaer onder de Mooren verboden, eene te dooden, op zware ſtraf, die de Land-beſtierder daer tegen heeft geſteld, alzoo men daer oordeeld, zulks zonde te zijn. Zy gelooven dat God op de bede van *Mahomet*, eene bende *Arabiers*, die de Pelgrims van *Mecha* beroofde, in Oyevaers heeft doen veranderen.

Het is van opmerkinge, dat men beſpeurt in deze Landen, dat als de Oyevaers in het laeſt van de Maend Auguſtus van hier vervliegen, dat dan veeltyds de jongen, en hier uitgebroeide Vogels, het eerſt, en ruim veertien dagen voor de ouden vertrekken, verzeld zijnde, van eenige ouden, om, zoo als word geoordeeld, hun de weg te wyzen, en voor te vliegen.

Het is byzonder, hoe den Oyevaer in geheel *Europa* een vreemde Vogel geacht word te zijn: zy komen tot ons over in de vroege Lente, men zietze in 't laeſt van February, of in den aenvang van Maert hier te Lande, en men wil dat de Mannekens acht of tien dagen eerder, als de Wyfkens op de Neſten zich bevinden, gelijk als om de zelve te bereiden, en tot de komſt des Egaes gereet te hebben; hy verjaegt dan te vooren 't vreemt gevogelte, zoo het de Neſte ingenomen mogt hebben, en is byzonder, dat de zelve ten meeſten tyd by nacht komt, als wanneer het Manneken zich zeer verheugt betoont, 't welk men uit het kirren, bewegen der bekken tegen malkanderen aen, en 't ſlaen der veeren en vleugels, beſpeuren kan, zoo als zy omtrent in 't laeſt van Auguſtus, mede gewoon zijn te vertrekken, zich bevoorens veele honderden te zaem vergaderende, als wanneer zy te gelijk om hoog vliegen, tot dat ze buiten 's Menſchen gezicht zijn, en als dan ſtreek zetten, 't geen veeltyds des nachts geſchied. Daer zijn geleerde Mannen, die oordeelen dat deze Vogels zich elders in onbekende Boſſchagien, of verhoolene gebergte, ja in holle Boomen, en miſſchien in Moeraſſen, in ver afgelegene Landen of Wateren verbergen, en aldaer, gelijk de Zwaluwen en andere Dieren, als zelve de Beeren, des Winters zonder ſpys zich in holen, onder 't Sneeuw verbergen, zich verſchuilen, tot dat haer tyd van vervliegen, of verſchynen, ter neſtelen verſcheenen is, waer aen niet hellen derve, om dat my daer geen blijken of bewyzen van zijn vertoont.

Men heeft waergenomen, dat als de Oyevaers vertrekken, dat zy eenen, 't zy hy is, die de laeſte by 't gezelſchap verſchynt, of dat hy iets onaengenaems bedreven heeft, 't geen ons verholentheden zijn, dooden met hun bekken, en daer kort op alle te gelijk weg vliegen, bevoorens met de ſnabels een wyle tyds alle te gelijk hebben geklept: men wil, dat zy mede rang in 't vliegen houden, zoo als zy omtrent het maken van hare Neſten, voeden en onderwyzen harer jongen, in 't vliegen, rein houden harer Neſten, enz. blyken ſchynen te geven, onder de vernuftigſte der Dieren te zijn.

Aen de Kuſt van *Afrika*, voorby de Kaep, Ooſtwaerts op vyf en twintig graden Zuider breete, word gevonden een Rivier, by de Inwoonders, *Ingoeba* genaemt, alwaer eenige Hollandſche Matrozen, op den Jare zeſtien honderd acht en tachentig, in de Maenden December, January, en February, veele duizenden Oyevaers gevonden hebben, die zy oordeelden aldaer Winter-laeg te houden. Daer is ſchoon geboomte, bequaem tot Timmer-hout: de Menſchen zijn daer goedaerdig, erneren zich meeſt van den Landbouw, zaeyen Koorn en andere vruchten, brouwen ook ſmakelijk Bier, van goed Koorn. Hun Konink of Opper-hooft, daer zy echter weinig ontzag voor hebben, is genaemt *Pembie*: de Rivier krielt van Zee-koeyen, zoo dat men ze zonder gevaer, in kleine Vaertuigen niet kan over ſteeken: daer zijn ſchoone Klaver Weiden, die overvloeyen van Harte-beeſten, Zwynen, Bokken, en ander Wild gedierte: Aerd-vruchten ontbreken daer mede niet, als Miloenen, Pompoenen, en Pieſang: daer groeyen onder de Aerde, zeekere Boontjes,

Digitized by Google

Boontjes, de Nederlandſche graeuw Erten niet ongelijk, ook Pruimen en Kerzen, daer van de Boomen in de modder ſtaen. De Inwoonders zijn hier zeer minzaem, de zommige dragen koopere banden van acht of tien pond om den hals, tot çieraed: op de Zee-kuſten word hier zeker Gom gevonden, *invantie* by de Inwoonders genaemt.

Kooper, Yzer, en roode Koraelen zijn daer zeer gelieft.

De Vaertuigen zijn hier met Boombaſt aen een genaeit, en met Klei dicht geſmeerd: de Menſchen zijn in deze geweſten niet zoo zwart als die omtrent de Kaep woonen, zy zijn lieftallig, minzaem, goedaerdig en herbergzaem.

Eenige Boots-luiden, welke met het Hollands Schip *Staveniſſe*, op het Land *Natal*, in 't Jaer zeſtien honderd zes en tachentig, zijn geſtrand geweeſt, en zich onder de Volken, *Magoſes* genaemt, die weinig meer Kaepwaerts aen de *Afrikaenſche* Kuſt gelegen zijn, zich op hebben gehouden, doen my het volgende verſlag, daer van 't geene ter gelegentheit, van 't bovenſtaende verhael der Oyevaers, die men daer mede vind, in de tyd als zy in Holland niet en zijn, gevonden heeft, hoewel weinig buiten ſpoorig, hier inlaſſche, te meer, vermits men noch nimmer mijns wetens, iets, bevoorens de ontdekking by de Nederlanders onlangs gedaen, van deze Volken, kundig is geweeſt.

Volgt het verhael van de Volken *Magoſes*.

In den tyd van twee Jaren en elf Maenden, by dit Volk doorgebragt, hebben wy onder haer geen de minſte blijk van Godsdienſt konnen beſpeuren.

Zy geven voor, van zeeker Man en Vrouw (t' zamen uit de Aerde gewaſſen) afkomſtig, en voort geteeld te zijn, en dat de zelve haer geleerd, en gewezen hebben 't Land te bouwen, Koorn te zaeyen, Koeyen te melken, en Bier te brouwen.

Haer Vrouwen nemen de reiniging der Jooden, zeer ſtiptelijk in acht.

Ook zullen zy geen Brood, Vleeſch, of eenige Spyze met ongewaſſchen handen, aentaſten.

Insgelijks eeten zy geen Viſch, noch iets dat uit de Zee komt, ook geen Hoenders noch Eyeren, noch het ingewand van wilde Varkens.

Hazen eeten de oude Mannen noch Vrouwen niet, maer wel de Jongelingen: Elephanten, Harte-beeſten, Elanden, Zeekoeyen, Luipaerden, en ander wild gedierte, eet alle man, behalven Leeuwen en Wolven, om dat ze onrein geacht worden.

Boter eeten zy mede niet.

Zoo haeſt iemand ziek word, brengen zy hem buitens huis, en buiten de *Korael*, alwaer hy in een byzondere en afgeſcheidene wooning, door een gemeen en ſlecht perzoon, gediend word, en ingeval hy te ſterven komt, word hy van zijn oppaſſer in de Aerde gedolven, zittende op zijn hurken, met de knien tegens de borſt; 't huis daer hy in gewoont heeft, mitsgaders, daer hy in geſtorven is, word ter neder geſmeten, en daer onder bedolven, alles wat den overledene toegekomen heeft, behalven Yzer en Kooper-werk, 't welk zy oordeelen dat niet ontreinigd kan worden.

Korael een ver meling v Menſche die by n kander i Landewaerts w nen.

Vorders breeken zy met alle man, pak en zak op, na een ander plaets, dewylze deze ongelukkig, en onrein achten.

Zy zijn ook van gevoelen, dat niemand, of ten minſten zeer zelden, zijn eigen, of natuurlijke dood, maer alleen door fenyn of gift ſterven kan, over zulks gaen meerendeels de naeſte Bloed-verwanten van den overledene, tot zeeker Waerzegger, of zoo genaemde Toovenaer, dien ze eerſt met Vee wel beſchenken, en hem daer na vragen na den perzoon, die den overleden vergeven heeft, zoo wanneer hy iemand, dien 't hem goed dunkt noemt, 't geen echter altoos niet geſchied, en maer zelden, al was 't de Vader, Broeder, of Zoon des overledene, die word aenſtonds ſlechts op dat bloot zeggen van dien Tovenaer, dood geſlagen, zijn huis verbrand, en zijn goed den Konink verbeurd gemaekt. Het gebeurd ook wel, dat ze den beſchuldigden op zijn rugge, ganſch naekt ter Aerde leggen, en beide zijn armen en beenen, zoo diep en beſt zy konnen in den grond vaſt maken, waer na zy op zijn buik, een neſt met roode Mieren leggen, en hem aen den weg dus jammerlijk, onder 't ſchelden, ſmyten, en ſlaen der voorby gaende, meer dan eenen dood doen ſterven.

Ingeval die rampzalige Menſch, door pyn of hoop van verloſſing komt te belijden, hy den overleden vergeven heeft, en dat hy 't vergift wil wyzen, zoo maken zy hem los, en dan gaet hy omtrent zijn wooning met een ſtokje, of houtje, in de Aerde vroeten, quanzuis om 't gift te zoeken, en 't zelve niet vindende, dat geen wonder is, want hy 't nooit gehad heeft, word hy wederom 't zijnen vooriger plaetze en ſtraffe gebragt.

Dus ontzachelijk, hebben haer deze zoo gewaende Waerzeggers, by dit Volk weten te maken, die zich ook vermeten,

Goed

Digitized by Google

Goèd en Quaed Weer en Wind, Regen, Hagel, Donder, en Zonneſchyn te konnen maken, enz.

Als iemand van haer uit zijn ziekte opſtaet, ſlachten zy een Koebeeſt, waer van de Tovenaer de eerſte beet in zijn mond ſteekt, dien hy een weinig gekaeuwt hebbende, wederom uitſpouwt, daer na zijn mond met een weinig dikke Melk geſpoeld hebbende, vangt hy aen den gewezen zieken, en zijn kleeding met ſmeer van 't geſlachte Beeſt te beſtryken, waer na hy weder voor gezond gekeurd word; mogende nu in 't *Coraal*, by Menſchen en Vee verkeeren. Blijvende 't overſchot van 't geſlachte Beeſt voor den Waerzegger, die daer goed çier mede maekt. Komt hy te ſterven, wreken de Bloedverwanten in wyze voorſz. zijn dood, en tot teeken van rouw, ſmyten zy hun ſmeerige mutzen in de naeſtgelegene Rivier, gaende aldus een rond Jaer bloots hoofts, en geduurende dien tyd, vermag niemand van de haren zich met eenig ſmeer of vettigheit, tot Vrouwen en Kinderen toe, te beſtryken, ook mag niemand zijns Gezin of Naverwanten in een Maend tyds, dikke Melk drinken of eeten, moetende hun te vrede houden, en geleyen met Koorn en Vleeſch.

Als de Konink komt te ſterven, moeten al zijn Onderdanen, haer mutzen in wyze voorſz. verlaten, en rouw dragen.

Omtrent haer Huwelijken, vallen zy zeer kieſch, zullende geen Vrouw trouwen die haer eenigzins in den Bloede beſtaet, hoe verre het ook zoude mogen wezen; des om alle onbehoorlijke vermenging te myden, zy door den bank by haer Nabuuren trouwen, en koopt de Bruidegom zijn Bruid, van haer Ouders, ten zulken pryze, als hy beſt kan, te weten, voor zeker getal Oſſen, Koeyen, Yzer, Kooper, of Koraelen, 't welke betaeld hebbende, neemt hy zijn Vrouw na hem, wordende beide met eenige ſtaſy van haer Buuren en Maegden, zoo Mannen als Vrouwen, Jong en Oud, ten huizen des Bruidegoms begeleid.

Als haer Vrouwen twee of drie Kinderen teffens baren, worden zy te gelijk opgevoed, en word geen der zelver om 't leven gebragt, als by de Kaepſche Hottentots geſchied.

Zoo haeſt de Vrouw in 't Kinder-bed gelegen is, moet zich de Man, voor twaelf of veertien dagen, van huis pakken, en die Vrouw, zoo lang het Kind zuigd, niet bekennen, alwaer 't ook een Jaer lang, moetende hy zich inmiddels met zijn andere Wyven, of by de Buurt, behelpen.

Getrouwde Vrouwen zijn uitſtekende kuiſch, en eerbaer: het minne-ſpel ſtaet den jonge Dochteren vry, dien het geen ſchande is, ook by getrouwde Mannen te ſlapen, mits dat ze daer voor betaelt worden; zijnde het gewoone loon van dien, drie yzere vinger Ringetjes, of tien of twaelf gemeene Koraelen, of iets anders, daerze zin toe hebben.

De Mannen betuigen groote afkeer te hebben van die geene, de welke oneerlijk, en oneerbiedig van haer Dochters, Zuſters, of eenig ander Vrouw-menſch, haer in den Bloede beſtaende, komt te ſpreeken, en zullen zy om hun misnoegen te betuigen, aenſtonds weg gaen, en 't gezelſchap verlaten.

Ten veertien of vyftien Jaren ouderdoms, worden de Knechtjes beſneden, waer toe een byzonder geſtel is, geſchiedende de beſnydenis in 't vlak Veld, en onder den blaeuwen Hemel, de welke te gelijk, en op eenen tyd, aen al wat mannelijk, en van de voorſz. Jaren, en uit die Buurt is, gepleegd word; en moeten die Jongelingen, haer den tyd van twee of drie Maenden, alleen, en van alle Vrouw-volk afgezonderd in een byzonder Huis, ten dien einde, ter voorſz. plaetze, daer de beſnydenis geſchied, opgerecht, op houden en verblijven, tot dat ze ten vollen genezen zijn; tot Artzeny gebruikende eenige bladeren, die zy op 't mannelijk lid leggen, zijnde de ganſche voorhuit tot aen den buik toe weg geſtroopt, en afgeſneden. De voorſz. bladeren zijn de ſchil der Vaderlandſche Uyen zeer gelijk.

De Jongmans dus beſneden en genezen zijnde, worden ze voor vol aengezien, en onder de Mannen gerekent, en tot teken harer vreugde, word voor ieder een Koe-beeſt geſlacht, makende zich elk met zijn Vrienden luſtig vrolijk.

Zoo lang de Vader leefd, is hy niet gehouden zijn Kinderen Vee te geven.

Dochters hebben, noch bezitten geen Vee.

Als de Vrouw een Zoon baerd, geeft de Vader aen haer voor 't Kind, een Koe met haer Kalf, welkers aenteel de Moeder, ten profijte van 't Kind behartigt.

Baerd ze een Dochter, zoo krygtze ook wel een Koe en Kalf, maer zoo haeſt 't Kind uit de gemeene Melk-zakken kan drinken, zoo neemt de Vader de Beeſten weer na hem.

Hier zoude het onmogelijk wezen Slaven te handelen, alzoo zy haer Kinderen, of iemand van de haren, om geen ding ter waereld zouden willen afſtaen, beminnende hun onderling met een uitſtekende liefde, en toegenegenheit.

Ingeval een Zoon ſterft, zoo erft des zelfs Broeder zijn Vee, maer niet de Vader.

Sterft de Vader, zoo erven de Zoons in gelijke deelen, en zoo 'er mannelijk Oir ontbreekt, erven vreemdelingen eerder als Dochters.

Haer Rykdom beſtaet in Vee en Geweer, van Aſſagayen, mitsgaders, Kooper en Yzer-werk: de Schilden, Kleederen, en verder Huis-raed, worden by aflijvigheit van den Eigenaer verbrand.

Het Land is gemeen, elk weid zijn Vee, en bouwt de Akkers waer 't hem luſt.

Ook ſtaet het haer vry van de eene plaets na de andere te mogen verhuizen, mits dat ze binnen de palen van hun Koninkryk blijven.

Het Land is uitermaten vruchtbaer, en ongelooflijk Volk en Vee-ryk, 't welk oorzaek is, dat de Leeuwen en andere verſcheurende Dieren, den Menſch niet lichtelijk zullen aen doen, gemerkt zy tam Vee om te verſlinden, in overvloed vinden: hun Koorn bergen zy in Onderaerdſche kuilen, alwaer 't zeer veel Jaren goed, en voor den Calander bevryd blijft.

In hun ommegang zijnze zeer minzaem, lieftallijk, en ſpraekzaem; als de Vrouwen malkander in vyf of zes dagen niet gezien hebben, zoo omhelzen zy zich met een kus, vragende de een na des anderen gezondheit, en by de minſte ontmoeting groet de een den anderen, zoo Man als Vrouw, Jong en Oud, vragende waer van daen zy komen, en waer heenen zy gaen, en wat nieuws zy hebben, en ofze geen nieuwe Danzen of Liedjes geleerd hebben.

Doch vallen Dief- en Leugenachtig.

De wraekgierigheit heeft by haer geen, of weinig plaets, alzoo zy gehouden zijn hun geſchil by den Konink te vereffenen, die opſtaende voet, partyen gehoord hebbende, vonnis ſpreekt, daer aen zy hun zonder wederſpreken gedragen.

Is 't een zaek van groot belangen, en dat hy zijn verſtand en wysheit niet toevertrouwt, over de zelve zijn oordeel te vellen, zoo wyſt hy hen na een ouder en Nabuuriger Konink.

Zoo de Vader zijn Zoon ſlaet, dat hy bloed laet, en des komt klagtig te vallen, moet hy den Konink een Koe tot boeten geven.

De Koningen zijn zeer ontzachelijk by haer Onderdanen; haer Huizen zijn de Nederlandſche Hooi-bergen niet ongelijk, zijnde gemeenelijk wat grooter als de gemeene wooningen, en haer dragt is Herte of Tyger-vel, voor de reſt zijnze malkanderen in alles gelijk.

Van hare dapperheit valt weinig te zeggen: gemerkt, zy by hun aenwezen geen oorlog gevoerd hebben.

Al wilde men twee of drie honderd mylen door 't Land reizen, behoefdemen geen Menſchen te vreezen, mits dat men blood, en zonder Yzer of Kooper ging.

In een ſtreek van honderd en vyftig mylen, die onze Hollanders langs 't ſtrand gegaen hebben, tot dertig mylen Landwaerts in, en door vyf Koninkryken, te weten, de *Magoſes*, *Makriggas*, *Matimbes*, *Mapontes*, en *Emboos*, hebben zy geen ſtilſtaende wateren gevonden, maer wel verſcheide Rivieren, die Viſch-ryk, en vol Zee-koeyen waren.

Veel zware Boſſchen zijn 'er met korte ſtammen, edoch in de Baey *Natal*, zijn twee Boſſchen, ieder wel een myl in 't vierkant groot, met zeer hooge, rechte, en dikke Boomen, bequaem tot Timmeragie van Huizen en Schepen, in de welke veel Was en Hooning valt.

In alle den tyd hares verblijfs in die Landen, en in 't doorkruizen van dien, hebben zy maer een Europiaen in de *Mapontes* gevonden, zijnde een oude Portugeeſch, die voor omtrent veertig Jaren, komende uit *India*, aldaer Schipbreuk geleden had, waer van men 't wrak uit Cajaten hout getimmert, noch heden ten dage op ſtrand kan zien leggen, en na het voorgeven der Afrikanen, zoude het Metael en Yzer Geſchut, mede daer noch te vinden zijn.

De voornoemde Portugeeſch heeft zich laten beſnyden, bezit Vrouw, Kinderen, Vee en Land, ſpreekt geen andere Tael als de Afrikaenſche, heeft alles vergeten, tot zijn God toe.

Driederlei Koorn teelen zy by haer, mitsgaders Callabaſſen, Pompoenen, Water-limoenen, en Boontjes, de Nederlandſche graeuwe Erweten zeer gelijk.

Vorders zaeyen zy Jaerlijks zeeker ſlag van Aerdakers, mitsgaders een zoort van Onderaerdſche Boontjes, beide zeer voedzaem, dragende boven de Aerde kleine bladeren.

Den Tabak planten zy mede, en zoo ze kennis en wetenſchap hadden, dien wel te havenen, zouden de zelve na alle waerſchynelijkheit, de Virginiſche in deugd te boven gaen.

Aerd en Boom-vygen hebben zy in overvloed.

Wilde Druiven mede, doch vallen wat Rhyns, zijn echter goed van ſmaek, maer gekookt op hun beſte.

Daer

Digitized by Google

Daer benevens hebbenze Strand-karſſen met groote ſteenen, en zeer zuur.

Eindelijk vind men by haer een ſlag van Appelen, niet onaengenaem om te eeten, maer zijn niet eer ryp, als wanneer ze van zelfs van den Boom vallen.

Het krield'er van Koeyen, Kalveren, en Oſſen, doch Bokken en Schapen zijn'er weinig, en daer ontbreken geen Olyphanten, Rinocers, Leeuwen, Tygers, Elanden, Herte-beeſten, zoo Kaepſche als Nederlandſche, met getakte hoorens, Rheebokken van verſcheide aert, wilde Zwynen, Honden, Buffels, Zee-koeyen, Krokodillen; de Paerden weten zy niet te vangen, noch tam te maken, onaengezien dat ze op tien of twaelf treden toe; by de Menſchen van zelfs komen; zy zijn ſchoon van lijf en leden, en pik zwart, met lange Maenen en Staert, met dunne beenen, ongelooflijk ſnel, en van groote kracht, eenige hebben een zwarte, en andere een witte ſtaert.

Ook zeggen zy gezien te hebben, twee Beeſten t'zamen weidende in de Wildernis, in groote en verw, de Olyphanten gelijk, hebbende 't hooft als een Paerd, zijn kort van ſtaert, en lang van hals, zeer mak, en van geen Europiaen bekend.

Veelderlei Slangen, groote en kleine, Scorpioenen, Duizend-beenen, Padden en Kikvorſchen vind men'er ook.

Struis-vogels, Ganzen, Eenden, Duiven, graeuwe en roode Patryzen, en Phazanten zijn'er in overvloed, ook Paeuwen, met blinkende kuif en ſtaert.

In de Rivieren hebbenze Ael en Paling gevonden, en in de Baey *Natal*, Koninks en Zonne-viſch, mitsgaders, alderhande Viſch, in *India*, en aen de *Kaep de Goede Hoop* bekend.

Als men van de Kaep na de woonplaets dezer Volkeren zoude reizen, had men te ontmoeten, eerſtelijk de Hottentots, *Souſequas* en *Sonquas* genaemt, of anders *Thonnuy*, en na die, het Volk *Heſſequas*, *Honghiquas* en *Gauris*, en daer op de *Attaquas*, wien volgen de *Inquahaſche* Hottentots, daer *Hykon* 't Hooft of Konink is, deze laeſte zijn groote Menſchen, veel kloeker als de Nederlanders en de Kaepſche Hottentots: zy gebruiken Pyl en Boog, de Konink heeft groot ontzag, al wat hy belaſt word met ſpringen, en loopen gedaen. Noch vyf dagen reizens verder, woont een Volk *Kubuquas* genaemt, deze bewonen Huisjes van Klei gemaekt, bezitten veel Vee.

Hier op volgen de *Damaquas*, die mede kleine Huisjes bewoonen, en ook Volk en Vee-ryk zijn: weinig wyder leggen noch drie Volkeren onder byzondere Heerſchappye, genaemt *Gamunqua*, *Namkunqua*, en *Ganaqua*, van de welke de *Inquahaſche* Hottentots, die dicht daer aen gelegen zijn, de *Dagha** ruilen, 't welk by hen word genuttigt, als by de Indianen het *Amphion*. Tegen 't Noorden leggen aldaer noch andere Volkeren, *Gly* en *Bly* genaemt, by wien de *Inquahaſche* Hottentots Koopere plaetjes ruilen, die zy weder aen de *Kubuquas* en *Namaquas* verhandelen, behalven deze is aldaer te Landewaerts noch een Volk bekend, genaemt *Briqua*, dat Menſchen eeters zijn.

*Dit Dagha is de bladeren van Hennep gelijk, men word daer niet dol, maer wel ſlaperig en dronken van, het Land van dit Volk word geheeten Maghanan, de Konink word genaemt Gamma.

En dus de ſtrand langs reizende, zoude men de *Magoſes*, en 't Landſchap *Natal* ontmoeten, alwaer zich de geſtrande Nederlanders een geruime tyd opgehouden hebben, en wyders aen de Rivier *Ingoeba* komen. Maer zoo iemand van de Kaep herwaerts aen by de Zee-kuſt wilde reizen, 't geen zeer bezwaerlijk om doen is, zoude hy ontmoeten, eerſtelijk de Hottentotſche Volkeren, genaemt *Obiquaas* of *Souquaas*, welke Pyl, Boog, en Aſſagay voeren; deze hebben geen Vee, maer leven van Hooning en wild Gedierte, lyden somtyds veel honger, en leven als de Beeſten. Hier na volgen de *Guegriquaats*, deze leven van den Roof, zijn mager en teer van gedaente, lyden veel honger en ongemak. Hier na zoude men ontmoeten de *Namaquaaſche* Volkeren, en daer na de *Kammeſants*, of *Cammeſons*, die zich onthouden aen een groote Rivier, genaemt *Ein*, aen welke Rivier een Meir is, daer zich eenige Hottentots onthouden, die niet van plaets veranderen. Verhalende de Hottentots, dat verder herwaerts aen, een magtig Volk zich ophielt, wiens Konink genaemt *Brie* of *Bry*, het gezag had van de eene Zee tot de ander, alwaer Kooper valt: hier draegt het Volk Koopere ringen, als de Kaepſche Hottentots de darmen om de armen en beenen; zy leggen aen een Inlands Meir, twee of drie dagen reizens Noordwaerts van de plaets, daer den Heer van der *Stel* een Kooper-berg heeft ontdekt. Indien dit waerachtig is, zoo is waerſchynlijk dat *Afrika* achter de Kaep, aldaer enger is als in de gemeene Kaerten ſtaet bekent, en wyders zijn de Kuſten tot *Angola* toe, bezet met zwarte Menſchen, van veelderhande Heerſchappye en Tael.

Ziet Dappers Afrika.

De Jezuit Tachard, die de Kaep aen heeft gedaen, op zyne Reis na Siam, heeft van de Volkeren dezer boven gemelte gewesten, uit de mond der Hollanders, mede gewag gemaekt.

Verre te Landwaerts in over 't gebergte, achter de Kaep, woont een Volk, genaemt *Couchema*, en hunnen Konink *Hammoo*, wordende van de omleggende Hottentots zeer gevreeſt, en achter die woont een Volk genaemt *Hincquas*, en na die, noch al Landwaerts in, een ander, ge-

naemt *Cabouquaas*, die gezegt worden een aert van Kaffers te zijn, wiens Overſte nooit zoude te voet gaen, maer altyd in een Zetel gedragen worden.

De naeſt aen de Kaep gelegene Hottentots, bidden zekeren Afgod aen, wiens hooft niet grooter als een vuiſt is, hebbende op zijn rug een gat, zijnde groot en breet van lichaem, dezen eeren zy by tyd van hongers nood, en gevaer.

De Vrouwen beſtrooyen dan zijn hooft met roode Aerde, *Bouchu* genaemt, en andere welriekende kruiden, doende hem verſcheide Offerhanden.

Camiſum is een Hottentotſch Volk, niet verre van de *Namaquas* gelegen, Weſtwaerts van de Zant Rivier; deze zijn zeer vreesachtig, woonen langs een Rivier genaemt *Ein*, welke echter niet bevaeren zoude konnen worden, aen welke Rivier hooge en zware Boomen vallen, niet ongelijk aen het *Cajati*, of Eiken hout, langs welke Rivier op Boomkens, zekere Gom waſt, die by de *Namaquas* in groote achtinge is, en fijn geſtampt, over haer hooft geſtrooit, gezont geoordeelt word.

Dicht by, daer zich de *Obiquaaſche* Hottentotten ophouden, is een hoog gebergte, 't geene in den Jare zeſtien honderd negen en negentig, den achtſten December, door den Kaepſchen Bevelhebber *Willem Adriaen van der Stel*, benaemt is geworden *Witſenbergen*.

Hier vind men veel ſchoone Boomen, van onderſcheidene zorteering, en zommige van een zeer goede lengte, en dikte, geheel bequaem tot Timmer-hout; aen de voet van dit gebergte is een zeer ſchoone en vruchtbare Valeye, die tot Akkerbouw zeer bequaem is bevonden, en met groote nutte en profijt, door Landbouwers beſlagen zoude konnen worden: uit dit gebergte neemt de kleine, zoo beroemde Berg-rivier zijn oorſpronk, vlietende langs en door de *Obiquaaſche* Velden heen. Hier onthouden zich veele Elanden en Hertebeeſten, ook wilde Paerden, Leeuwen en Boſch-wolven, wezende dit geweſt voor deze tyd van geenig Chriſten Menſch bezocht geweeſt, en zelden van Hottentots beſlagen of begraeſt.

Stuurman *Theunis Gerbrantſen* van *Amſterdam*, die in den Jare zeſtien honderd negen en tachentig, met het Galjoot de *Noord* Schipbreuk heeft geleden, op de Kuſt van *Afrika*, tuſſchen *Terra de Natal*, en de Kaep van *Goede Hoop*, heeft my verhaelt, dat de Spraken der Volkeren aen die Kuſt, zeer onderſcheiden zijn, dat die van de *Mogoſes*, en het Volk *Natal* malkander niet verſtaen, dat van veertien mylen uit de Weſt-hoek van de Bocht *la Goa*, een groot einde wegs na de Kaep toe, de Stranden onbewoont zijn, en zeer woeſt; dat de Menſchen Landwaerts in, meer gezedent, als die aen Strand zich ophouden, en ook beter gewapent zijn, voerende Pyl, Boog, en Haſſegayen.

Onder de Volkeren aen de Rivier de *la Goa*, zegt hy, zeer groote Menſchen gezien te hebben, en dat eene in hun Schip was geweeſt, omtrent acht voet hoog, byſter grof en dik van Leden, ganſch naekt gaende, behoudens dat de Mannen hunne ſchaemte dekken en verbergen, met een dop van Elpen-been, of een uitgeholde Olyphants Tant, of wel een die van Rinoceros Hoorn is gemaekt, of ook wel met een Koopere dekſel en ſchede, welke dekſels met een band, om de middel vaſt zijn gemaekt; de beſnydinge is daer gebruikelijk: de Vrouwen dekken den Buik, met een net gevlochte Matjen, en dragen tot çieraed eene band om de middel, die achter neer hangt, daer zy Yzere ringetjes aen rygen, welke, wanneer zy gezwind gaen, achter uit ſteken, bykans als een ſtaert, en dan geluit geven.

Veel beter van aert, en ſchoonder van gedaente, zijn de Menſchen aen *Terra Natal*, de Baey *Natal*, en *Rio de la Goa*, als aen de Kaep, doch ook zwarter van huit: zy bewoonen kleine Huiskens, die twee vertrekjes hebben, gemaekt van houte Tuin-ſtaeken, en Leem, vry zindelijk binnewaerts met Matten gedekt. De Mannen die van de aenzienlijkſte zijn, dragen Mutzen van Schape-ſmeer, ruim twee ſpan hoog op het hooft, die met bandekens door het haair zijn gevlochten, en aen het hooft zoo lange vaſt blijven, tot dat ze verbreken, en om die lange te bewaren, zoo leggen zy des nachts als ze te ſlapen gaen, het hooft op een balk, zoo dat de Muts daer over heen ſteekt, en de grond niet en raekt: zy ſlapen op Matjes, tegen de Aerde aen; Arm-ringen en Koraelen zijn by deze Menſchen zeer gelieft, zy zijn zindelijk over haer Lichaem, en reinigen hun ſteeds met water.

Zeer veel verſlindend Gedierte word gevonden tuſſchen *Terra de Natal*, en de Kaep, als Leeuwen, Rinoceroſſen, Olyphanten en anderen. Het gebergte is genoegzaem onovergankelijk, zoo dat daer niet te reizen is, en van achtien Menſchen, welke beneffens boven gemelte Stuurman, Schipbreuk hebben geleden, maer vier aen de Kaep te recht zijn gekomen, wezende de anderen, of van het wild Gedier-

te

Digitized by Google

te verſcheurd, of te Landewaerts in, verdwaelt, van honger, en ongemak, geſtorven, of van de dieper in 't Land gelegene Volken, die van een zeer wreeden aert zijn, gedood; en hadde boven gemelte Stuurman een Maend lang, langs deze Zee-kuſten gereiſt, Kaepwaerts van de plaets daer het Schip was geſtrand, eer hy eenig Menſch ontmoete, wezende de eerſte Menſchen die hy bejegende, Hottentots, die aen de Kaep bekend, en in verbondſchap met de Nederlandſche Ooſt-Indiſche Maetſchappy zijn. Het Volk in *Terra Natal*, en aen *Rio de la Goa*, worden door Koninkskens beheerſt, of door zoodanige Hoofden, die vry hoog gezag over hun voeren, en zeer ontzien worden, doch der Hottentots Opper-hoofden zijn van minder achting, gelijk haer leven en omgang in Beeſtachtigheit boven alle Menſchen aen de Afrikaenſche Kuſt uitmunt. Tredende dan van deze Afrikaenſche plaetzen af, waer van ter boven gemelte gelegentheit hebbe gewaegt, zegge alleen, dat deze Afrikaenſche Kuſt is zeer gebrekkelijk van zoet water, en de Rivieren tuſſchen de Kaep en de Kooper-bergen, gelegen op negen en twintig graden, drogen des Zomers ganſch uit, zoo dat aldaer van drink-water gebrek is, waerom het Myneeren tot Kooper, aen gemelte gebergte, ondoenlijk is: des Winters zijn de Rivieren zoo ſterk, door de ſchielijke afwatering van 't gebergte, dat niemand daer omtrent zoude konnen verblijven: drie of vier dagen reizens zoude na het zeggen van de Hottentots, voorby de gevondene Kooper-berg, een groote Rivier zijn, zwaer en ſterk van loop, zoo dat men op Strand, aen de mond van deze Rivier, zware afgedrevene Boomen ziet leggen, die 'er op geſpoeld zijn, doch onvaerbaer: men wil, dat het benede water in deze Rivier, ganſch rood is, veroorzaekt door een afſpoeling van rood Zand, dat boven uit het gebergte komt, maer vermits tuſſchen deze Rivier en de benoemde Kooper-berg, mede geen drink-water is, zoo heeft men tot daer toe van de Kaep te Lande, niet konnen komen: de Hottentots die daer leggen, zijn wild en moordadig, doch niet zoo vuil en ſmeerig als de Kaepſche; daer viel 'er een in handen der Hollanders, als zy omtrent de Kooper-berg waren, zijnde van een Volk dien zy *Cammeſons* noemen, de welke het Vee meenende te rooven, in 't Jaer zeſtien honderd vyf en tachentig, wanneer onze Luiden den Kooper-berg bezochten; deze gevat zijnde, wierd na de Kaep gebragt, daer hy by na twee Jaren gekoeſtert wordende, en alles, zoo de Schepen als andere dingen bezag, daer hy zeer over verwonderd was; hy wierd vry menſchelijk, en ſcheen genegentheit voor ons Volk te krygen, en om die ver gelegene Volkeren meerder aen te lokken, zoo wierd hy met ſchenkagies van Tabak, Vee, en Koopere Koraelen, weder na zijn Land gezonden, met belofte dat hy daer zoude verhalen, wat goeds de Hollanders hem gedaen hadden; doch men heeft naderhand gehoord, dat hy van andere verre gelegene Hottentots, die hy voorby moeſt, om zijn goed is dood geſlagen.

Om de afgebrokene draed van ons Tartarye weder aen te knoopen, zal zeggen, dat de naeſt aen gelegene Menſchen omtrent de Vliet *Jeniſea*, by de Ruſſche ſterkten, in deze geweſten, het Ruſch verſtaen; doch niet die verder afgelegen zijn. Die by *Tumen*, *Vergaturia*, plaetzen in *Siberien* gelegen, en *Tomsko* woonen, verſtaen het Ruſch zoo goed als haer eigen Tael.

Tot *Jeneſeiskoy* worden vry groote Schepen gemaekt, die een overloop hebben: hier mede word na de *Lena* gevaren, buiten om, langs het Land, als het een warme Zomer is, dat altyd niet gebeurd; ook Ooſtwaerts in, of op de Rivier *Tungus*, tot dicht aen de *Lena*, binnen door; en willen zommige, dat hier Vlieten zouden zijn, die van de *Jeniſea* tot in de *Lena* ſtorten, 't geene echter niet derve verzekeren.

In dit geweſt gebruikt men, om te reizen, geen Paerden, die 'er weinig zijn; want die 'er zijn, alleen om hout of laſten in de Vlekken en Steden te voeren gebruikt worden; maer daer worden Honden en Ren-dieren voor Wagentjes en Sleden geſpannen.

Tot *Sammarok*, gelegen aen de verzameling der Rivieren *Oby* en *Irtis*, zijn mede zeer weinig Paerden: hier gebruikt men mede Honden voor de Sleden, voornaem als 'er veel Sneeuw is gevallen, want alsdan de Paerden daer van geen gebruik zijn. De Sleetjes daer deze Honden voorgaen, *Narten* geheten, zijn klein; het hout daer aen is zoo dun als ſpaenders; de houten onder, daer zy opgaen, zijn dik drie vingeren, en ook zoo breet: als een Man daer op voortgetrokken word, legt hy op zijn zeide, of rug, daer in. Zy zijn zoo lang als een Menſch. Het zeel is om den hals, en gaet langs den rug. Zy gaen twee, drie, of vier voor een Sleetjen: zijn achter malkander ingeſpannen. Gaen by twintig, dertig, ja veertig Sleetjes te gelijk, al achter een; wordende alle van een Man geleid, die voor uit treed.

Zy gaen van de eene *Jurte*, Horde, of Dorp, en pleiſter-plaets, op den ander, en weten van zelve den weg; doch zijn niet wyder te krygen, hoe men ze dryft. Haer ſpys is niet als Viſch. De *Tingoeſen* gebruiken geen Schrift. Niet wyt van het *Tingoeſche* Land, legt noch een klein Volk, *Tabiriſſini* genaemt, die van Vee-hoeding leven, wiens Land onder de benaminge van *Turgarszinsk* bekent is. De Volken *Barbantſi*, en *Toebinſi*, gelegen tuſſchen de Stad *Craſnoyar*, en *Jeniſeiskoy*, leven ook van Vee-hoeding: eeten geen Brood.

Tunka is een plaetsje aen de Vliet *Tunguska*, alwaer omtrent vyf honderd Menſchen woonen, die Schatting aen hunne Tzaerſche Majeſteiten betalen; deze worden *Sojot* genaemt: niet wyt daer van daen, ten Zuiden, houden zich ongevaer twee duizend Menſchen op, die van de zelve geſlachte zijn, maer onder *Moegaelſche* Heerſchappye, en byzonder onder het gezag van den Vorſt *Dalai Nojan*, die Afgoden dienen; hun Spraek helt na het *Moegaelſch*.

Het Vader-Ons in de Toengoeſche *Sprake, na de* Moskoviſche *of* Slavoniſche *vertalinge.*

Vader	*Aminmoen*
Onzer,	*Moengi*,
die zyt	*avagoe*
in de Hemelen,	*negdaoegidadoe*,
geheiligt zy	*garisjegan*
de Name,	*gerbiſch*,
van U,	*ſingi*
toekome	*jemesjegal*
't Koninkryke,	*Ogdidgoe*,
van U	*ſingi*
geſchiede,	*osjegan*,
Uwe wille,	*ſitlu ſingi*,
gelijk in Hemel,	*on negdadoe*,
zoo op Aerden:	*doendradoe*:
't Brood	*kiltere*
onzer	*moengi*
dagelijks,	*inegdoe*,
geeft	*boekal*
ons	*moendoe*
heden,	*tikin*,
en vergeeft	*akakal*
ons,	*moendoe*,
de ſchulden	*ogbi*
onzer,	*moengi*,
gelijk wy	*on boe*
vergeven	*amnenkiteref*
de ſchuldenaren	*kotatsjaldoe*
onzer,	*moendoeck*,
en geleide niet	*aminkalivra*
ons	*moendoe*
in verzoekinge,	*jeregdoevi*,
maer verloſt	*a jukal*
ons	*moendoe*
van den quaden;	*malgadoeck*;
want	*on*
uwe is 't Koninkryke,	*ſingi biſin ogdidgoe*,
en de Magt,	*Mandi*,
en de Heerlijkheit,	*Baſchin*,
in Eeuwigheit,	*Jereger*,
Amen.	*Téſje.*

De *Tungoeſen*, *Toengoeſen*, of *Tingoeſen*, zijn dappere krygs-luiden, op 't Jaer zeſtien honderd drie en negentig, in de Maend Auguſtus, hebben omtrent de Rivier *Gan*, vyftig *Tungoeſen*, vyftien *Moegaelſche* wooningen in der nacht overvallen, alle de oude Menſchen, zoo Mannen als Vrouwen, ter neder gemaekt, en de Kinderen tot Slaven mede gevoert.

De Boogen die zy gebruiken zijn zeer zwaer en ſtijf, zoo dat van geen vreemden gebruikt konnen worden. Dus ſterk is die Volk-aert, dat zy twee Boogen van hare vyand, met eene Boog gaende weten te houden: zy worden voor de verſtandigſte aller omleggende Volken geacht, en hebben een zeer groote geheugenis, zoo als my getuigen, die onder hen omgegaen hebben, verklaren.

Van de Vliet *Tungus*, die in de *Jeniſea* ſtort, draegen de *Tungoeſen* hunne naem. Eenige van de zelve worden gezegt, knobbels aen de keel te hebben, als de Menſchen in de *Alpes*. Wanneer zy ſpreken, zoo klokken zy zeer. Hun Tael zwymt na het *Samojeets*. 't Is daer een vermakelijk Land.

De zommige worden genaemt *Ree-Tingoeſen*, en *Paerde-Tingoeſen*, om dat deze, welke het meeſt Noordwaert woonen, zich van dat gedierte tot den trek-arbeid bedienen; konnende, om de Moeraſſigheit der gronden, Paerden aldaer weinig dienſt doen; en die (hoewel weinig) eenigzins van Paerden.

Het *Tingoeſche* Volk teelt zeer vroeg, en jong, en maken daer van een aenvang op hun vyftiende of zeſtiende Jaer.

Een Leitsman of Opper-hooft *Bodoray* genaemt, is nu het Gezag voerende in de ſtaende Horde der Bratſche Luiden, de welke aen het Meir *Baikal* woonen, en zich onder de beſcherming hunner Tzaerſche Majeſteiten hebben begeven, en zich de Moegaelſche çynsbaerheit, en wooningen ontrokken: niet verre van hen is een Landſtreek *Kaban* genaemt, alwaer in den oorlog, die op den Jare zeſtien honderd zes en tachentig, tuſſchen de Moegalen

galen is geweeſt, hunne Tzaerſche Majeſteiten krygs-benden, verblijf plaets hebben gehad.

Fædor Alexewits Golowin, Groot Gezant van Moskovien in Holland, in den Jare zeſtien honderd zeven en negentig, heeft my gezegt, dat de *Tungoeſen*, de meeſt woeſte Menſchen zijn, die hy ooit heeft gezien, dat zy het haair van hun hooft nooit kemmen, maer in vuile vlechten achter af doen hangen, dat zy beeſtig zijn in 't eeten, en geen verſchil van een Dier hebben, als in de gedaente, dat zy tot çieraed rondsom hun lijf hangen, Paerdeſtaerten, ſtukken Loot, Tin, enz. dat zy, wanneer ze overvloed van Spys hebben, zich beeſtig zat eeten, zoo dat ſteeds den overvloed uitbraken, en wanneer ze gebrek hebben, acht, ja tien dagen konnen vaſten, en dat zy om den honger te konnen uitſtaen, een bort of plankje, vier vingerbreed, van onder de kin, tot over den buik, tegen 't lijf binden, en hoe zy langer gebrek van Spys hebben, hoe enger en ſtyver zy dat toe rygen, zoo dat het gedarmte ganſch plat word toegewrongen, 't geen hun den honger ſtilt: dat zy de klederen en been-banden nooit af leggen, tot zy die als oud, afſcheuren.

De *Tungoeſen* zijn in 't gemeen dik van aengezicht: als de Kinderen gebooren worden des Winters, dan wryven zy die aenſtonds in 't Sneeuw, en des Zomers in 't koud Water, 't geen geſchied, op dat zy dus vroeg zullen leeren koude uitſtaen.

En hoe arm deze Menſchen zijn, zoo achten zy zich echter gelukkig in hun ſtaet: zy ſmeden Yzer, en beſlaen ook de Paerden, gelijk zy mede Gaffels, Harpoenen, Meſſen, en diergelijk Yzer-werk maken.

Zy dragen geen Hemden, en worden door den bank vry oud.

Het Manvolk draegt daer Mutzen van Voſch-vellen, zoo witte als roode, zijn achter open, en met een band gebonden, rondsom bezwachtelt met een platte Zyde quaſt: zommige dezer Menſchen gelijken aen de Sinezen, hebben kleine oogen, doch andere, en wel de meeſte, zijn breet van aengezicht en wezen; aen de voeten dragen zy geen Schoenen noch Laerzen, maer bewinden de Beenen en Voeten met Leder, of dragen Broeken en Hoozen uit een ſtuk, en aen malkander vaſt.

Op de Rivier *Tunguska*, die, meer bezuiden als de *Tungus*, in de *Jeniſea* ſtort, en eigentlijk daer van de bovenſtaende tak is, zegt men, acht Water-vallen te zijn: en word verhaelt, dat omtrent zijn oorſpronk een Kaſteel legt, genaemt *Niesnago*.

Op den dertiende April, heeft my een oog-getuigen bericht, dat het Ys op de Rivier *Tungus* of *Toengoes*, eerſt begoſt te ontdooyen, en den twaelfde Mey gaende te raken, zoo dat het zelve op beide zyde van de wallen, met groote bergen zich heeft gezet, en op den vyftiende niet wel vaerbaer was, maer den negentiende was het geſmolten; een Gezant van hunne Tzaerſche Majeſteiten, die na de Sineſche Grenzen reisden, in den Jare zeſtien honderd zes en tachentig, daer in voer: hy quam op den vyf entwintigſte Mey tot *Kaſime* aen, dat de naem van een Stedeken draegt; hy wierd genootzaekt wegens quaed weder, tot den derde Juny ſtil te leggen.

Zeker *Tingoeſch* perzoon, geheten *Achthamoer*, verhaelde, voor weinig tyd, aen een Reiziger in zijn Land, als of den *Sineſchen* Keizer van af komſt zoude zijn, uit een geſlacht, 't geen in zijn *Tingoeſch* Land de Viſch-vangers wierde genaemt; en dat de Tartaren, die *Sina* hebben ingenomen, zich wel eer meeſt met de Viſchvangſt en Vee-hoedery behielpen; dat de Voor-vader des Chans een Opperſte der Volken, die hy Viſch-vangers noemde, zoude zijn geweeſt; en dat hy, Ryk zijnde geworden, veel weldaden dede, en daer door de gunſt van die Volken voor zich kreeg, tot dat het gebeurde, dat het oude geſlacht van de Chans aldaer uitgeſtorven zijnde, deze zijne ſtam daer toe wierd erweelt: waerlijk een loffelijke zaek, dat de deugd een ſtam dus hoog verheft; en brengt zulks den tegenwoordigen Sineſchen ſtamme, eer, lof, en roem by, dat hunne eigen deugd en manmoedige dapperheit, de zelve dus verre heeft verhoogt. Men noemde, zeide hy, in zijn Land, den Sineſchen Keizer *Tzezinkin Chan*.

Hy wiſt ook van een Land te ſpreken, daer veel koſtelijkheit valt, en van waer veele Waren binnen de Sineſche Muur gebragt zoude worden, 't geene miſſchien *Japan* zal zijn.

Hoererye word onder hen niet zeer geſtraft. Kleine misdaden richten zy zelve; doch zware, als dood-ſlagen, en anderzins, betrekt men voor de Ruſſche Nabuurige Gezag-hebbers, welkers Majeſteiten zy erkennen, en die aldaer loflijk de Heerſchappye voeren.

Zy zijn eenvoudig. Gaen gekleed in Pelzen, of afgeſtroopte Beeſte-huiden: zelden ziet men 'er eenige van de Rykſte in graeuwe of witte Lakene, of Linne Rokken gekleed; 't geen haer uit Ruſch-land toegevoerd

voerd word: veele by haer gaen mede gekleed in Viſch-velle-rokken, als van Robben, en andere Viſſchen. Bidden den Duivel aen, die zy *Satanka* noemen, zeggende of noemende hem *Bog Satanka*, of *Godt Satanka*, gelijk de *Aſtakken* hunne Afgodiſche Poppen of Beelden mede *Satanka* benoemen, als boven is gezegt.

Het is gezet en ſterk Volk, doch zijn klein van handen en voeten; hebben korte beenen; dikke hoofden; doch anderzins groot van ſtal; zijn bruinachtig van verw; dragen het haair op 't hooft kort afgeſchooren: zijn grover van lichaem als de *Aſtakken*: plachten onder een Hooft te ſtaen. De verwanten en nakomelingen des ouden Lands-vorſt, zegt men, noch by leven te zijn.

Zy woonen meeſt verdeeld, en niet in Dorpen: des Zomers by en naeſt aen de Rivieren, en des Winters meer Landwaert in Hutten, hoewel zommige zich altoos op de Oevers van de Rivieren houden, en verwandelen zoo verre niet als de *Moegalen*, *Kalmakken*, en andere Nabuurige Volkeren; behalven dat de Mannen Zomers ter Viſch-vangſt, en des Winters op de Zabel-jacht, en die van ander gedierte uit trekken: des Winters blijft het Vrouw-volk by huis, doch des Zomers volgen zy de Mannen. Hunne Hutten of houte wooningen zijn vry gezakt, of in de Aerde gegraven, voornaem die zy des Winters gebruiken. Zy worden door veele Opper-hoofden van haer Lands-luiden, onder 't gezag der Moskoviten beſtiert.

Dit Volk eet meeſt Viſch, zoo verſch als gedroogd. Daer valt geen tam, maer veel wild Vee, behoudens 't geene de Moskoviten daer hebben gebragt.

Tazata is een Eiland, in de Tartariſche Zee gelegen, geplaeſt of benoemt meeſt na giſſing, hoewel het gezag hebbe van Sineſche Kaerten, die het zelve brengen ter plaetze daer ik het hebbe geſtelt; behalven dat de Ouden zeiden, dat men in het Eiland *Tazata* veel Valken vond, die noch heden in dit aengewezen Eiland te vinden zijn.

Op het Eiland *Ganskoy*, worde ik onderricht dat Ceder-boomen waſſen; dit Eiland ligt aen de mond van de Rivier *Jeniſea*, en oordeeld den Edelen Heer *Solticof*, welke het Opper-gezag in *Siberien* heeft gehad, daer van aen my mondeling, dat dit het Eiland *Tazata*, daer *Plinius* van ſpreekt, noch heden zoo benaemt is, of *Taas*, dat in de Land-ſpraek een Kom betekent, gelijk daer een Baey is, dus benaemt; daer van het woord *Tazata* ſchynt oorſpronkelijk te zijn, dat ik weinig Ooſtelijker hebbe geraemt te leggen. De Stad *Mangaſeia* (zegt hy,) dat in duizend Huizen beſtaet, dat daer omtrent zeer goede Zabelen vallen, dat het bewoont is van Ruſſen, en dat daer een byzondere Gezaghebber is, maer dat deze plaets meer Ooſtelijk legt, als ik die hebbe geplaetſt, en wel aen de Ooſter-oever van 't Eiland *Ganskoy*, aen de mond van de *Jeniſea*. *Mangaſeia*, of *Mangaſeiskoy*, is de oudſte plaets daer omtrent, doch zeer vervallen.

Men vaert van daer met Inlandſche Vaertuigen, die meeſt van huiden zijn gemaekt, volgens bericht van boven gemelte Heer, na de Rivier *Oby*, en ook na de *Lena*, hoewel aen zijn Edele niet bekent was, hoe verre de Zee-oever tuſſchen de Vlieten *Jeniſea* en *Oby* Noordelijk op liepen.

Men kan zijns oordeels van de Vliet *Jeniſea*, de *Lena* voorby, tot aen de *Amur* vaeren, daer andere, wegens het veelvuldig Ys, aen twyfelen.

In de Stad *Jakutskoy* worden meer als duizend Gyzelaers der omleggende Heidenen bewaert, van veelderhande Volken, die grenzen tot aen de Vliet *Amur*, en het geheele Noorden, en deze betalen Schatting aen hunne Tzaerſche Majeſteiten; en als de *Jakutſche* Gezag-hebber krygs-luiden zend om die Schatting, welke meeſt in Pelteryen beſtaet, op te halen, plachten zy wel een Jaer uit te blijven.

Van de Stad *Beroſof* zegt hy, dat men in twee dagen tot in de Zee kan dryven, en van *Tobol* heeft men wel noodig, drie weeken, volgens zijn bericht; en zoude de Zuider Stad *Beroſoa* te veel in mijn Kaert zijn gelegt, want die de zelfde zijnde met het *Beroſof*, by my Noordelijker gelegt, en lager na de Zee toe, zoo zoude dit *Beroſoa* of *Beroſof*, te veel van my zijn geplaetſt, 't geen echter voor als noch niet derve veranderen, maer tot nader onderzoek late ſtaen, om dat deze twee plaetzen dus gelegen, en dus benoemt, my van elders mede door geloofbare berichten toe gekomen zijn.

Jakutskoy, anders *Jakoenskogo*, is de grootſte vaſte plaets aen de Rivier *Lena*, of liever een ſterkte, daer een Stad, Vlek, of Stedeken aen legt, daer honderd Huizen in ſtaen: hier legt bezetting in van hunne Tzaerſche Majeſteiten, en t'eeniger tyd omtrent twee duizend man, zoo als op een andere tyd aldaer, maer honderd en twintig man de wacht hadden, min en meer. Deze Zoldaten hebben veel voorrecht: het ſchynt dat hunne Tzaerſche Majeſteiten aen deze meerder vryheit gegeven heeft als aen andere krygs-knechten, om

de

de groote afgelegentheit van de plaets: hun is toegelaten zelve Zabels te vangen, mits den tienden voor hunne Tzaersche Majesteiten blijve.

Volgt een aentekeninge der Volkeren, die in 't begryp of gebied van *Jakutskoy* zich bevinden.

Jakuti,
Tungoesi,
Jukagiri,
Lamuti,
Koriaki,
Czukoti,
Chodini,
Czurani,
Lutori,
Bobrovi,

Deze alle hebben hare zonderlijke Talen, en verschillen van malkander, voornamelijk die wat ver, de eene van de ander in afstand leven: haer gewaed, en wyze van leven, Volk-bestiering en Wapens, komen meest overeen; alleen de zommige gebruiken Slingers, daer mede zy zeer wyt en net konnen treffen.

Tot *Jakutskoy* wast geen Koorn, doch het zelve word daer, als ook de Brandewyn, door de Rivieren, van boven, en uit Rusch-land gebragt, en in *Kabacken* of Kroegen zeer duur verkoft; behalven dat men daer zedert tien of twaelf Jaer op eenige plaetzen, voor rekening van hunne Tzaersche Majesteiten, Brandewyn heeft beginnen te branden. De Menschen gebruiken daer weinig Brood. Eeten meest Visch en Vleesch. Van Visch makenze Meel. Daer zijn Ossen, Koeyen, Schapen, en Paerden, van de Moskoviten gebragt. Vogelen zijn daer by de Zomer zoo veel, dat ze met stokken meest dood geslagen worden.

Jakutskoy wil men, dat wel zeven duizend Roebels Jaerlijks opbrengt, in kostelijke Zabels, en zwarte Vosschen. De Poolsche Reiziger, *Nikipera*, zegt, dat het een half Jaer reizens is, tusschen *Tobol* en *Jakutskoy*, niet zoo zeer om de afgelegentheit, als om de onbequaemheit der wegen.

Het is hier zeer kout, en des Winters weinig dag. De Luiden in't Land, woonen in holen van de Aerde. Daer wast geen Moes-kruid, als wat ongesloten Kool, en Gras; doch daer zijn groote Bosschagien, waer de Zabels gevangen worden.

Te Lande is hier niet wel te reizen, om de woestheit, en men reist daer van Rivier tot Rivier. Daer zijn veel Rivieren, en Meiren, meerder als ergens hier omtrent.

Van de mond des Riviers *Andama*, welke in de *Lena* stort, over Land te reizen, tot aen het *Janskogo* Winter-quartier, is een reize van vier weken. Deze verwinterplaets is gelegen aen de Rivier *Jape*, die in de Ys-zee uitboezemt.

In de meest Noorde en Oosterssche gedeelte van *Asia*, is by my meermalen in de Kaert gezet, het woord Winter-quartier, in betekening, dat die plaetzen aen veele der Inwoonders aldaer dienen, om des Winters voor de koude zich te dekken; welke Zomers te Velde leven. Het zijn Vlekken, waer van de zommige, zoo men zegt, te weten die, alwaer de Moskovitsche krygs-knechten zich ophouden, mede omheint en gesterkt zijn, met Aerde, als anderzints; want omtrent de *Lena*, en de gewesten noch meer Oostelijk, zijn plaetzen, daer ongevaer tien of twaelf Russchen voor bezetting leggen, om opzicht op de Inboorlingen te nemen, en de Schatting te vergaderen.

In de Rivieren daer deze Winter-quartieren zijn, komen des Zomers zomtyds, hoewel zelden, *Kotzi*, of Vaertuigen, uit het Westen, welke langs het Land varen, om aldaer te handelen, en wel byzonderlijk uit de Riviere *Lena*, of *Lensko*, van het Kasteel en Stedeken *Jakutskoy*, of *Jakonskogo*.

Om van *Surgut*, dat aen de *Oby* leit, na *Jakut*, *Jakonskogo*, of *Jakutskoy*, gelegen aen de Rivier *Lena*, te gaen, moet men de *Oby* opvaren, en zoo na *Jeneseiskoy*, door de Rivier *Ket*, en weder die Rivier *Jenisea* neerwaerts, tot in de Vliet *Tungus*, die in gevaren moet worden, en zoo komt men tot dicht aen de Rivier *Lena*; en dit, om dat de rechte wegen moeraessig en onbebaent zijn.

In 't begin van October vangt het aen, op de Rivier *Toengoeska* te vriezen, en ooggetuigen hebben my verhaelt, dat zy op den zesden, het Ys daer vast hebben gezien aen de Oevers, en hoe het zelve in groote hoopen te midden in de Riviere op de droogten stond, en dat het daer over groote kouw, en onweder maekte.

De Stad *Irkutskoy*, die omtrent acht myl van de Oever des Meirs *Baikal* legt, is voor weinig Jaren gebouwt, en met sterke houte Toornen voorzien, de Voorstad is zeer groot, Vleesch en Visch is daer overvloedig te bekomen; rondsom deze Stad, en tot *Wergolensko* wast het Koorn in overvloed, wezende het Land aldaer zeer vruchtbaer, en hebben zich hier veele Moskoviten ter neder gezet. Tegen over de Stad op de Oost zyde, is een brandende kolk, die voor eenige Jaren

tamelijk ſterk heeft uitgebrand, doch nu niet zoo zeer, vermits men weinig rook daer uit ziet opgaen, in plaets dat voor heen een lichte vlam daer van opquam; het gat of de opening in de Aerde is matelijk wyt. Wanneer men in de Nabuurſchap dezer ingang, een lange ſtok in de Aerde ſteekt, zal men die uit trekkende, onder aen een hitte vernemen. Een klein Riviertjen *Irkut* genaemt, valt daer in de *Angara*, en daer naby legt een Klooſter. In de Herfſt-tyd is deze Landſtreek veel Aerdbevingen onder worpen.

De Stad *Irkutskoy* legt aen de Weſt zyde van de Vliet *Angara*.

Tot aen *Irkutskoy* ſtrekt zich het Ryk *Siberie*: het Meir *Baikal* is des Winters toegevroozen, en heeft des Zomers een moeyelijken en ongeſtuimigen overvaert: aen de Weſter Oever van dit Meir *Baikal*, ontmoet men eenige Bratſche Jurten, of Wooningen; deze Luiden eeren den Hemel: een oog-getuige heeft my verhaelt, dat hy aldaer gezien heeft, hoe zy een Schaep, en Geit op een Boom gezet hadden, met den kop Hemelwaerts, waer mede zy zich inbeelden, den Hemel te vereeren en te dienen: zy Offeren eenmael des Jaers, aen den Hemel.

Kabanja en *Bolsko*, dicht aen het Meir *Baikal*, op de Vliet *Selenga* gelegen, zijn twee plaetskens die hunne Tzaerſche Majeſteiten onderhoorig zijn, onlangs weinig beveſtigt tegen den aenval der vreemder vyanden.

Omtrent de Stad *Irkutskoy* en het Meir *Baikal*, onthouden zich ruim vyf duizend *Tungoeſche* Volkeren, die hunne Tzaerſche Majeſteiten erkennen.

De *Bratſi* hebben een byzonder Schrift, doch weinige onder hen konnen Lezen; deze hebben veel Vee, zijn wel gekleed, en zommige Mahometaenſch van Geloof, zoo als onder de *Moegalen*, nu mede Mahometanen, hoe wel weinig, worden gevonden, wezende het meerder getal Heidenſch; zijn lang en ſterk van gedaente, zy hebben ſteeds ſtryd met de Nabuuren.

Over eenige *Bratſi*, die zich den *Moegalen*, en gehoorzaemheit van den *Katoegta* ontrokken hebben, en begeven onder de beſcherming van hunne Tzaerſche Majeſteiten, achter het *Baikalſche* Meir, en omtrent de Stad *Selenginskoy*, was twiſt tuſſchen hunne Tzaerſche Majeſteiten krygs-magt, en den *Katoegta* ontſtaen, in den Jare zeſtien honderd vyf en tachentig, doch namaels is alles bygelegt, zoo dat zy zijn gebleven onder het gezag hunner Tzaerſche Majeſteiten. Dit werk wierd aengezet door den Moegaelſchen Vorſt *Batur Kontaiſcha*, die andere Taiſchen of Vorſten met zich verbonden kreeg, om niet alleen deze *Bratſche* Luiden onder hunnen ouden Heer, die zy met Schattingen erkend hadden, (hoewel waerheit is, dat deze *Bratſche* Luiden, en *Tungoeſen*, al voor de komſte der Ruſſche vrye Luiden, in het Land *Daur* gewoont hebben,) te herſtellen, maer ook eenige *Tungoeſche* Huisgezinnen, tot voorige Heerſchappye der *Moegalen* te brengen.

De *Buratten* of *Bratſi*, en *Moegalen*, welke tot *Bulaganskoy*, by de Rivieren *Tungus*, en *Jeniſea* woonen, en aen de Rivier *Angara*, hebben veel Yzer Erts in 't gebergte omtrent haer woon-plaetzen, en konnen aerdig, met verwonderens waerdig weinig gereetſchap, alderhande kleinigheden maken, ja zelf in Zilver, hoe wel 'er dat zeer weinig is, en Tin arbeiden, 't welke zy uit het geweſt *Daur*, omtrent *Augun* konnen bekomen; ook doen zy veele oude Begraefniſſen in de Dalen op, alwaer zy Zilver dat geſmeet is, in vinden; haer blaesbalk is een Geite-huit, zoo als zy die van het Beeſt aftrekken, heel dicht wetenze die weder toe te naeyen, als of 't weder een levendige Geit was, en dus zitten zy op de Aerde, en halen het by de hals op, en neer, met de eene hand, en met de andere hand beſtieren zy het Yzer, en de Koolen; dit is haer blaesbalk, en heeft een Smit zijn gereetſchap, ambeeld, blaesbalk, en al wat hy vereiſt, in een kleinen lederen zak, op zijn zyde hangen, wezende het zelve voor hem niet zwaer te dragen.

Onder de *Brati* is een onbeſchreve Wet, dat niemand over de duizend ſtuks Vee, als Oſſen, Koeyen, Paerden, Schapen, en Kamelen, van eigen teelt of aenqueeking houden mag, zoo dan by teeling van 't Vee het getal daer boven gaet, maer niet als hy van den vyand het zelve heeft gerooft; dan maken zy een hek, of af-ſchutzel, in 't midden hunner wooningen, daer zy dan in zetten een oude Vrouw, met Pyl en Boog gewapent, want de Vrouwen ſchieten daer ook met de Boog; die dan het Vee, dat de duizend tal te boven gaet, rondsom haer heeft, de Vrouw quanzuis ſchiet met de Pyl, tot beſcherming van de Beeſten, de Mannen rondsom het hek na de Vrouw, doch alle Pylen vliegen willens te hoog, waer op dan het Man-volk toeſchiet, en dryft het Vee weg, gelijk of het van een vyand genomen was: en dus vermeerderen zy hun getal van tam Vee, tot over duizend, ja zomtyds tot drie duizend toe, wanende dus tegen de Wet niet te zondigen.

Aen de Huizen der *Brati* is achter een ſtal

Digitized by Google

ſtal voor het Vee, hier in woonen zy des Winters, doch des Zomers ſtaen die leedig en woeſt, want dan leven zy te Veldewaerts. Dit Volk dood Jaerlijks eenig gedierte, 't zy van Vee, of Wild, en ſpitſt het met vleeſch en vel, aen een ſtaek om hoog, daer het verdroogt, waer voor zy nedervallen en aenbiddinge doen.

De Volkeren *Bratski*, of *Brati*, wil men, dat veel Honden onderhouden, en dat zy de Pelterye van de zelve tot hunne kleeding, zoo wel gebruiken, als de Zabeldieren, doch dat het Honds-vel buiten komt te ſtaen, en dat van den Zabel onder, en zulks om dat de Hond het Zabeldier vangt, en overwint.

By *Jakutskoy*, *Bratskoy*, en *Ana*, vallen Paerlen, doch zy zijn niet ſchoon, noch overvloedig; een oog-getuige heeft my verhaelt, by *Jakutskoy* die alzoo te hebben zien viſſchen, dat een Man een vlotje hebbende gemaekt, daer te midden een gat in was, waer mede hy op het water dreef, 't geen zeer klaer was, zoo dat op de grond konde zien: wanneer dan met het oog een Oeſter ontdekte, zoo wiſt hy die met een tange te vatten, en boven te halen; edoch de vangſt beſchoot zeer weinig.

Het Stedeken *Bratskoy* is vry klein, doch buiten de ſterkte ſtaen veel Huizen, die zoo van Chriſtenen als Heidenen zijn bewoont.

De *Brati* en *Tungoeſen* eeten hun Vleeſch zomtyds raeuw, zomtyds op een ſtok geſtoken, en weinig uit de hand tegen 't vuur gehouden, en zoo wat gerooſt. Zy, gelijk my oog-getuigen hebben verhaelt, nuttigen dikmael een Paerd, Os, of Kameel, wanneer talryk en haeſtig zijn, met het zelve te keelen, op den rug neder te leggen, een weinig te weder zyde te villen, en dan het ingewand ter Aerde geworpen, en den buik dan wat uitgeſpoeld, en vol water gegooten, waer na zy gloeyende ſteenen nemen, werpende die in den romp van 't Dier, binden of naeyen den huit te weder zyde wat toe, waer door dan dat water aen 't kooken geraekt, en door herhaling van gloeyende ſteenen daer in te werpen, als gaer word, zoo dat zy 'er rondsom gaen ſtaen, en ieder na zijn luſt daer ſtukken affnyt, en nuttigt.

De *Brati*, die het Land niet en bouwen, en zich door Pyl en Boog erneren, oefenen hunne Zoonen zoo haeſt zy tot de ouderdom van vier of vyf Jaer gekomen zijn, vaſt te Paerd te zitten, ten welken einde zy alzulke Kinders binden op het Paerd, met de beenen onder den buik; een dus gebonden Kind word dan genootzaekt, alzoo voort te ryden in gezelſchap van de Mannen, en eene die beneffens hem ryd, dryft het Paerd daer de Jongeling op zit, met den zweep, zoo dat dus doende alzulke Kinderen, als bejaerde Mansperzoonen zich in 't ryden gewennen; wanneer zy dan tot twaelf of dertien Jaren gekomen zijn, zoo onderwyzen zy de zelve (buiten het oog der Moskovitiſche Beamptten) om de op hun afgeſchotene Pylen te wyken, en te ontgaen, ten welken einde hy op zijn Paerd in 't Veld geſteld word, en eenige perzoonen rydende of runnende mede te Paerd, ſchieten met Pylen op hem los, zoo, dat hy zich draeyende en wendende, de zelve zoo moet ontbukken, of ontwyken, dat zy hem niet raken; edoch de Pylen die men ſchiet, zijn van alzulke ſtoffe, en gedaente, dat zy niet verwonden. Men geve hun ook ter oefening voor zeker tyd geen ſpys, of zy moeten bevoorens het Wit met de Booge raken: de oefening van te voet den Pyl te ontwyken, doen zy mede, hoewel zomtyds gebeurd, zoo als oog-getuigen my hebben verhaelt, dat by zoodanige oefeningen, ongelukken voorvallen, en dat 'er iemand der Leer-lingen doorſchooten word, wezende te traeg in zijn bukken en wenden; en deze dood wierd by de verwanten afgekoft voor drie honderd Paerden, en vyftig voor het Ruſſche Opper-hooft, onder wiens gezag deze ſtonden, wezende hierom deze gevaerlijke oefeningen door de Moskoviten verboden, want of ſchoon de Pylen wegens hunne gedaente en ſtof zoo gevaerlijk niet zijn, zoo gebeurd, om dat zy zomtyds te ſterk, en niet te wel gemaekt zijn, zoodanig onheil voor te vallen.

Zomtyds ſtelt dit Volk een algemeene Jacht aen, als wanneer zy het wild Gedierte met maken van geluit, op vlakte jagen, die voor en achter, door Bergen en enge ingangen beſloten zijn, waer van zy den in en uitgang bezettende, 't Gedierte dooden, en dus vangen zy dikmael in korten tyd, vyf, ja zes honderd ſtuks wild Gedierte: de wilde Verkens die 'er zeer veel zijn, worden keurlijk van ſmaek bevonden, en voor de waerde van vier ſtuivers, koopt men een achter Ham of vierendeel, zwaer honderd en twintig pond; deze voeden zich met Ceder-nooten, en zijn daerom te ſmakelijker, behalven dat zy een daer vallenden wortel, genaemt *Sarana* nuttigen, als mede den Zoet-hout wortel. Een wild Schaep word onder die Luiden, voor de waerde van vyf of zes ſtuivers verkoft.

Als zy trouwens gezint zijn, vryen zy by Vader, Moeder, en de Vrienden, en dit duurt wel een half, of geheel Jaer, ſlapende onderentuſſchen by de Dochter;

zoo zy hem dus op de proef behaeglijk voor komt, zoo bedingt hy haer voor zoo veel Paerden, Rund-beesten, of Schapen, als verdragen en over een komen kan: alles vaerdig zijnde, is men onder hun gewoon, gelijk speelende, de Bruid te schaken, en te vervoeren, als wanneer de verwanten haer quanzuis na jagen; zoo zy ze achterhalen, dan moet hy voor losling iets geven, welk koopschat zy *Kalim* noemen.

Zekere byzondere gewoonte is by dit Volk, als dat de Man de klederen van de Vrouw niet aen en trekke, noch haren muts op zijn hooft zet, dien zy *Malachay* noemen, veel min des Vrouwen Laerzen, Broeken, of andere kleding; doet hy zulks, zoo veronteert zich grootelijks, en word alom veracht, zoo dat by eerlijke Menschen niet verschynen mag, ja ieder zijn gezelschap meit: gelijk mede de Vrouw geene kleeding van de Man tot haer gebruik mag nemen; wanneer zulks geschied, zoo roert de Man alzulke kleeding nooit aen, veel min dat zich daer van bedienen zoude.

Deze Luiden hebben hunne eigen Rechters, doch als zy malkander niet verstaen konnen, wenden zy zich tot de Russche Gezag-hebbers, te weten die, welke onder 't Moskovisch gebied staen, welke als dan de zaken richten: wanneer te Paerde ryden, zijn zy steeds met Pyl en Boog voorzien.

Hunne *Knesohkken*, of Vorsten, want aldus worden de Opper-hoofden by hen genaemt, houden tamelijke staet, en omslag; dier Gemalinnen ryden met een grooten staet, zoo van Man-volk als Staetdochters, die voor en achter haer verzellen: dezer Paerden zijn gedekt met lange dobbelde riem-quasten, die beslagen zijn met yzere slange hoofden.

Als dit Volk iemand groet, leggen zy hun platte hand voor 't hooft, sprekende uit het woord *Menduh*, dat is gezegt, ik groete U.

De Vrouwen vullen hare Broeken met het zachte affchaefzel van Pylen, daer zy gemak by vinden; zijn schaemloos, en ontblooten zonder schroom haer naektheit, schietende in kuisheit by de Mannen veel te kort.

Hemden draegt dit Volk niet, maer Pelzen van Schaeps-vellen op haer bloote Lijf: Zilver en Goud vind men onder haer weinig, doch Paerlen, rood Kooper en Tin, is haer cieraed: de Paerlen worden in de Vliet *Amur* gevonden, deze zijn wel groot, maer zijn slecht van water, geel en roodachtig.

Haer geweer, behalven Pyl en Boog, zijn twee-snydende Zwaerden; die met het geveft, vier of vyf El lang zijn, die aldaer *Sohlitmah* genaemt worden. Als mede eenige korte Pieken, die zy op den rug dragen, met een leder vast gemaekt, van lengte als een hand, de punten zijn zeer dun en scherp, op dat zy, wanneer in eenig Pantzer of gemalide Rok steken, gelijk men in die geweften veel draegt, en in een Malie komende, de zelve doen barsten, en zoo te zwaerder grieven.

De *Tungoesen* welke aen de Vliet van de zelve naem, die in de *Jenisea* stort, zich ophouden, en veel omtrent het Dorp *Kauma*, zijn voormaels een strydbaer Volk geweest, en hebben zich wyt en breet uitgestrekt gehad, doch heden zijn zy onder de erkenning en magt hunner Tzaërsche Majesteiten gebragt, en is hun alle magt benomen, gevende Jaerlijkze Schatting; zy zijn sterk, en wel gesteld van perzoon, beprikkelen hun vel met eenige scherpte, in alderhande gedaente, zoo Bloemen als snakeryen, 't geen zy dan bloeyende, met zwarte houtze-kool, of verw bestryken, die daer in trekt, en altoos blijft een zwarte gedaente te vertoonen, 't welk zy voor schoonheit achten: als dit geschied, zwelt het aengezicht daer van op, zoo, dat uit de oogen qualijk konnen zien, waer uit af te melden is, wat pyne dat mag zijn.

Hare Wooningen die zy *Jurten* noemen, zijn gemaekt van de vellen der Ren-dieren, dikke Vilten, en Berke spaenderen, of Roeden, die men te zamen slaet, om ligt verplaetst te konnen worden, zijn boven spits, daer een houte kring is omgeslagen, en een Rook-gat in is; wezende te verwonderen, hoe dit Volk by zoo schrikkelijke koude als daer heerscht in de Winter, zich behelpen konnen, in zoodanige erbarmelijke Wooningen. Als hunne Kinders gebooren worden, leggen zy die aenstonds in 't koude water, op dat zy dus van jongs aen, tot hardigheit gewennen.

Deze *Tungoesen* zijn van driederlei aert, als de *Kunny Tungoesen*, of die zich van Paerden bedienen: de tweede zijn *Alenny*, of die, welke zich van het Wild bedienen: de derde worden *Sobaltsy* genaemt, dat is, die een Honds leven leiden.

Van de Afgoden die zy aenbidden, gelooven zy dat den eenen hun Wild beschaft, den anderen Visch, en een ander wederom Zabel-dieren, en alderhande Pelterye; als het dan gebeurt, dat zy geen Visch of Wild vangen, hangen zy den Afgod aen een hoek, want gewislijk gelooven, dat deze houte Beelden het gezag, en de magt over de vangst hebben; wanneer zy dan weder goede vangst krygen, spyzen zy den

Digitized by Google

Een Naunsch of Xisigaerſche Tartar, met Vrouw en Dochter.

B. Een Daurische Konnoy Tungoeser.

Digitized by Google

den Afgod, of zetten het Beeld ſpyze voor.

Vyf of zes Huisgezinnen hebben te zamen een *Schaman* of Prieſter, by wien zy dikmael te zamen komen; deze trekt dan het kleed aen, dat behangen is met een groote zwaerte Yzer-werk, als afbeeldzels van Harten, Beeren, Slangen, Draken, enz. als beneden breeder in zeeker byzonder voorbeeld word aengeroert: hy heeft dan noch een lankwerpige Trommel, daer op doet ſlaen, waer na de omſtanders aenvangen erbarmelijk te weenen, wordende zoo zy voorgeven, op dat getrommel vertoont, zekere zeldzame Vogel, als een Raven, waer na iemand van 't gezelſchap zich affcheid, die dan als half dood gevonden word, en vervolgens voor een grooten Heilig onder hen geacht; waerlijk alle enkele bedriegerye, of Gogelarye van Prieſters. Hare meeſte rykdom word uitgebeeld, en beſtaet in veel Vrouwen; de zommige hebben 'er zes, tien, of twaelf, doch de armſte maer een; voor ieder Vrouw zijn zy gehouden aen de Schoon-vader tien, of wel vyftien Ren-dieren te betalen.

Als dit Volk Eed zweert, nemen zy een Hond, en ſteken hem een ſcherp Mes achter het linker been in't lijf, en zuigen hem daer alzoo het bloed uit, dat de Eedzweeringe is.

Hoe elendig deze Menſchen leven, zoo achten zy zich doch gelukkig in hare ſtant, en als zy malkander vloeken, wenſchen zy dat moge woonen onder Vreemden, en Uitlanders, of Akker-bouw oefenen.

Aen de Oevers, ter weder zyde de Vliet *Arguna* en *Schilka*, onthouden zich *Tungoeſen* op, die verſtrooit woonen, zonder Dorpen, of Vlekken; deze erkennen hunne Tzaerſche Majeſteiten. De Oevers dezer Vloeden zijn op veel plaetzen zoo ſtijl van ſteen, dat een oog-getuige my heeft verhaelt, als men daer met Vaertuigen langs vaert, men ſtijlen tuſſchen de ſteenen in moet ſlaen, om de zelve daer by op te trekken. Omtrent de Rivier *Gan*, op de grond die den Sineeſch zich eigent, onthielden zich noch in den Jare zeſtien honderd vier en negentig, twee honderd *Tungoeſen*, die echter te dier tyd Schatting aen hunne Tzaerſche Majeſteiten betaelden: deze ſtonden onder zeker Vorſt, of *Knees* van eige Volk-aert.

De eerſte toonden zich zeer angſtig, en vlooden wanneer zy voor anderhalf Jaer een groot Vaertuig aldaer zagen, dat met Moskoviten was bezet, duchtende het Uitheemſchen te zijn.

Men ziet dat deze *Tungoeſen*, hoe armlijk zy leven, echter noch al eenig weinig Zilver geſchir, en op-tooizel hebben.

De Volkeren *Brati*, die van Tartariſche afkomſt zijn, woonen meeſt tuſſchen de Rivieren *Jeniſea* en *Angara* tot aen het *Baikal*, zijn een vroom Volk, leven van Vee, haer ſpraek komt in veelen met die omtrent *Jakutski* over een, wezende zy met de zelve zoo men meint, eender aert; beide Talen hebben met de Tartariſche een groote gemeenſchap; men wil dat deze Volkeren in oude tyden door oorlogen met de *Kalmakken*, van omtrent *Tobol*, of van verder uit het Weſten, daer heen verdreven zijn, of om ruimte te hebben, zelfs daer heenen zich hebben gezet, gelijk ook de *Kirgiſen* die by *Kraſnoyar*, aen de Vloet *Ilnieſeio* en *Tomskoy*, tuſſchen de Bergen woonen, met de Tartaren noch meer gemeenſchap in Tael hebben, welke ook Heidenen zijn, maer hebben van *Godt* zoo veel kennis, dat ze hem aenbidden, ſlaende hare beide handen te zamen, en zetten die boven hun hooft, vallen neder, zeggende, wy bidden u *Godt* aen, die Hemel en Aerde hebt geſchapen, enz.

De Afgezonderde Volkeren omtrent de Vliet *Jeniſea*, *Barbantſi*, *Tolbintſi*, *Condomtſi*, enz. wil men, dat alle een aert van *Tungoeſen* zijn.

Rondsom *Turuganska*, benoorden aen de *Jeniſea*, vallen veel witte en blaeuwachtige Voſſen. Hier ſpyzen de Menſchen niet als Viſch en Herte-vleeſch, hun dragt is mede niet anders als de vacht van dat Beeſt; in plaets van Hemden of onderrokken, bedienen zy zich van de jonge Herte-vellen, en van der groote en volwaſſchen Beeſte-huiden, voor over-rokken. Het Land is aldaer meeſt ganſch plat.

Men zegt dat het tot *Jeneſeiskoy* veel kouder is als tot *Tobol*. In *Jeneſeiskoy* zijn omtrent zes of acht honderd Huizen, is een der beſte plaetzen in dit geweſt, en zindelijk bebouwt.

Ilimskoy legt benoorden *Irkutskoy* aen de Oever van de Vliet, in een diepe Valeye, omringt van gebergte, dat zeer hoog is, en ſteen-klippig; het is een klein ſlecht plaetsje van hout, en een Ruſſche Volkplantinge; de Poort word met een houte wervel toegedaen, en binnen de omheininge ſtaen twee ſtukjens ter tegenweer: omtrent honderd man, dat alle krygs-luiden zijn, met hunne Wyven, woonen daer; men erneert zich met de vangſt van Zabels, en ander gedierte; daer en is geen meer Akker-bouw, als voor eigen benoodigtheit. De daer om leggende Volkeren hebben geen gewcer als Pyl en Boog, word anders *Bolſoyſainka* genaemt.

Irkut of *Irkutskoy*, legt zeer gelegen tot

den Koophandel met de *Moegalen*; het is daer rondsom zeer vruchtbaer, overvloedig van Wild en Visch. De Rivier *Angara*, die hier in de Nabuurschap is, heeft zeer veel hooge Water-vallen, die een myl, een half myl, of een vierendeel myl van malkander leggen, zoo als elders breeder in dit Werk word verhaelt.

Den Koophandel op *Sina* doet het Stedeken *Irkutskoy* nu bloeyen, en in bevolking toenemen.

By *Irkutskoy* gebruikt men Vaertuigen die de lengte hebben van tachentig vadem, zoo als beneden aen de Rivier *Volga*, mede zulke groote Schepen zijn, daer wel duizend man zomtyds op vaert, daer in zijn Badstooven, een Herberg of Kabak, en veel gemakken; deze worden gebruikt om Zout, Visch, en Kavejaer te voeren; het groot getal Menschen word gebruikt om met lynen by verpoozingen de zelve tegens stroom op te arbeiden.

De Volkeren, die uit *Rusland* in *Siberien*, en deze geweften, gezonden worden, worden meest alle voor Zoldaten gebruikt, en deze geven geen *Jasak*, of Schatting; andere worden tot Boeren gemaekt, die dan de Schatting in Pelterye mede schuldig zijn: deze zijn in de grootste ongenade.

Deze Stad is de uiterste vaste plaets die hunne Tzaersche Majesteiten in dat gewest bezitten.

De krygs-luiden van hunne Tzaersche Majesteiten, sterken zich hoe langer hoe beter in deze Tartarische geweften: Zy worden daer met de naem van Kozak benaemt, na die geene, welke de eerste zijn geweest tot de verovering eeniger plaetzen in *Siberien*, voor ruim honderd Jaer, afkomstig, of afgezet van die Kozakken; welke zich aen den *Don* ophouden, en Vry-Kozakken worden genaemt. Deze zijn eindelijk zoo verre gekomen, dat zy zich gezet hebben in het Landschap *Dauria*, en op een plaets, daer wel eer een oude Stad was geweest, onderhoorig zekeren Tartersehen Vorst; waer zy de Sterkte *Albazin*, opwierpen. Van de Vliet *Amur*, op de Onderdanen en Leen-schuldigen van *Sina*, zegt men, dat zy onlangs buit maekte, en hen tot Schatting op te brengen dwongen; dies de *Sinezen* de Vliet *Schingal* af, en de *Amur* op zijn komen varen, met een magt van vyftig Schepen, en daer op drie of vier duizend man. Het Vlek *Albazin* is door hen belegert, gelijk als elders breeder word verhaelt: zoo dat de bezetting, welke qualijk honderd man sterk was, is bewogen met al hun oorlogs-tuig uit te trekken, dies de Sineesch die plaets vereffenden, en weder is vertrokken; want als deze Siberische Kozakken daer na versterkt, weder quamen om de *Sinezen* op te slaen, is daer niemand gevonden; alleen wierd by hen een Sineesch, of liever Onderdaen der *Sinezen*, betrapt, die om eenig misdaed, in't varen bedreven, gevlucht was. Zijn wooning, zeide hy, te zijn aen de Vliet *Schingal*; mede, dat veele *Tingoesche* Volkeren van de Noord zyde na de Zuid zyde des *Amurs* over waren gegaen, en zich in de Landen tusschen de Sinesche Muur en de *Amur* ter neder hadden gezet, onder de bescherming der *Sinezen*; voorts hielden zich daer op *Moegaelsche* Horden te Velde, en zeer weinig *Sinezen*, behalven in eenige vaste Steden, die doch meest met *Sinesche* en andere vremdelingen zijn bezet. Wat aengaet, dat 'er twist zoude zijn tusschen de *Moskoviten* en *Sinezen*, over Paerlvisscherye, zoo als de Vaders Jezuiten berichten, daer wist hy niets van, en hielt zulks te zijn verdicht.

Als men uit *Sina* te Lande na *Albasin* wil reizen, neemt men zelden de rechte weg, om dat aldaer veel Woestynen en onreisbare wegen zijn, maer men zet het over het gewest, onderhoorig aen den *Katoegta*, dat anders *Katoegtin* word genaemt, door *Naum* over *Kotsiejewa* op *Selengin*, en zoo weder de *Amur* af, tot *Albasin*.

Niet verder van *Albasin* als twee myl, is een Rivier genaemt *Tsioerkimo*, of *Tsiorkin*; na die Rivier gaet een weg van *Albasin*, zoo smal door de Wilderniste, dat 'er maer een Man, of Paerd, teffens door kan: men is zomtyds vier dagen onderweeg, tusschen *Albasin* en *Nertsinskoy*, ter oorzaek van de ongebaentheit der wegen, en dat men zomtyds quaed weer, en natte wegen ontmoet, of wel die met Sneeuw zijn bedekt, eer een Slee-baen kan worden gebruikt.

Rondsom *Albasin* wast veel Grenenhout.

Het schynt dat het omtrent *Albasin* vry woest is, want als twee Russche krygsluiden, in de Maend October, ter tyd van de belegering dier plaets, uitgezonden waren, om tot *Nersinskoy* bericht te brengen, voeren zy een myl de *Amur* af, alwaer 't Schuitje daer zy in zaten, door het Ys, Schip-breuk leed, en zy aen Land quamen, moetende zich op een Eiland acht dagen lang behelpen, daer zy vermits de Ysgang niet af konden, tot dat de vloed vast staende, zy daer over traden, en drie weeken bezig waren, voeterende bykans nacht en dag, door de Bosschagie en Wilderniflen, moetende by gebrek van spys, die

Digitized by Google

Belegering der Ruſſiſche Stat Albaſin door de Sinesen aen een Spruit der Riviere Amur gelegen. Pag. 662.

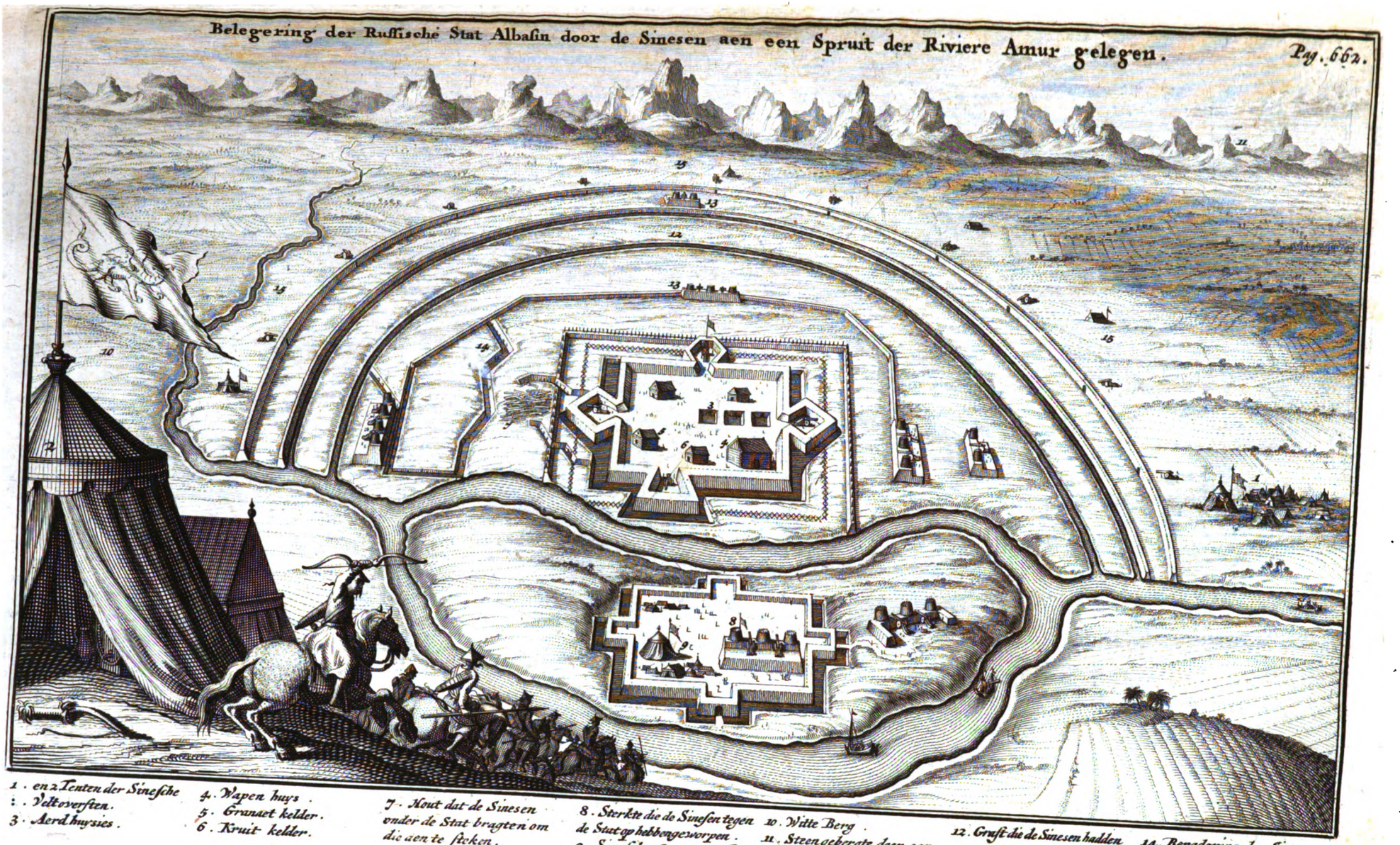

1. en 2 Tenten der Sineſche : Veltoverſten.
3. Aerd huysies.
4. Wapen huys.
5. Granaet kelder.
6. Kruit kelder.
7. Hout dat de Sinesen onder de Stat bragten om die aen te ſteken.
8. Sterkte die de Sineſen tegen de Stat op hebben geworpen.
9. Sineſche Generaels Tent.
10. Witte Berg.
11. Steengebergte daer een : weg overgaet.
12. Gruft die de Sinesen hadden gegraven met haer vrieſche ruiters.
13. Sineſche beſchanſinge.
14. Benadering der Sinesen.
15. Hier lag het Sineſche leger : geſtrekt.

Digitized by Google

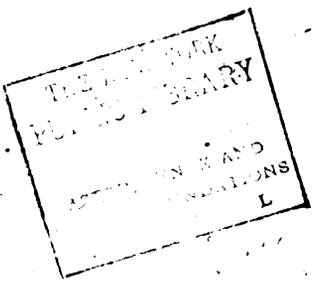

Digitized by Google

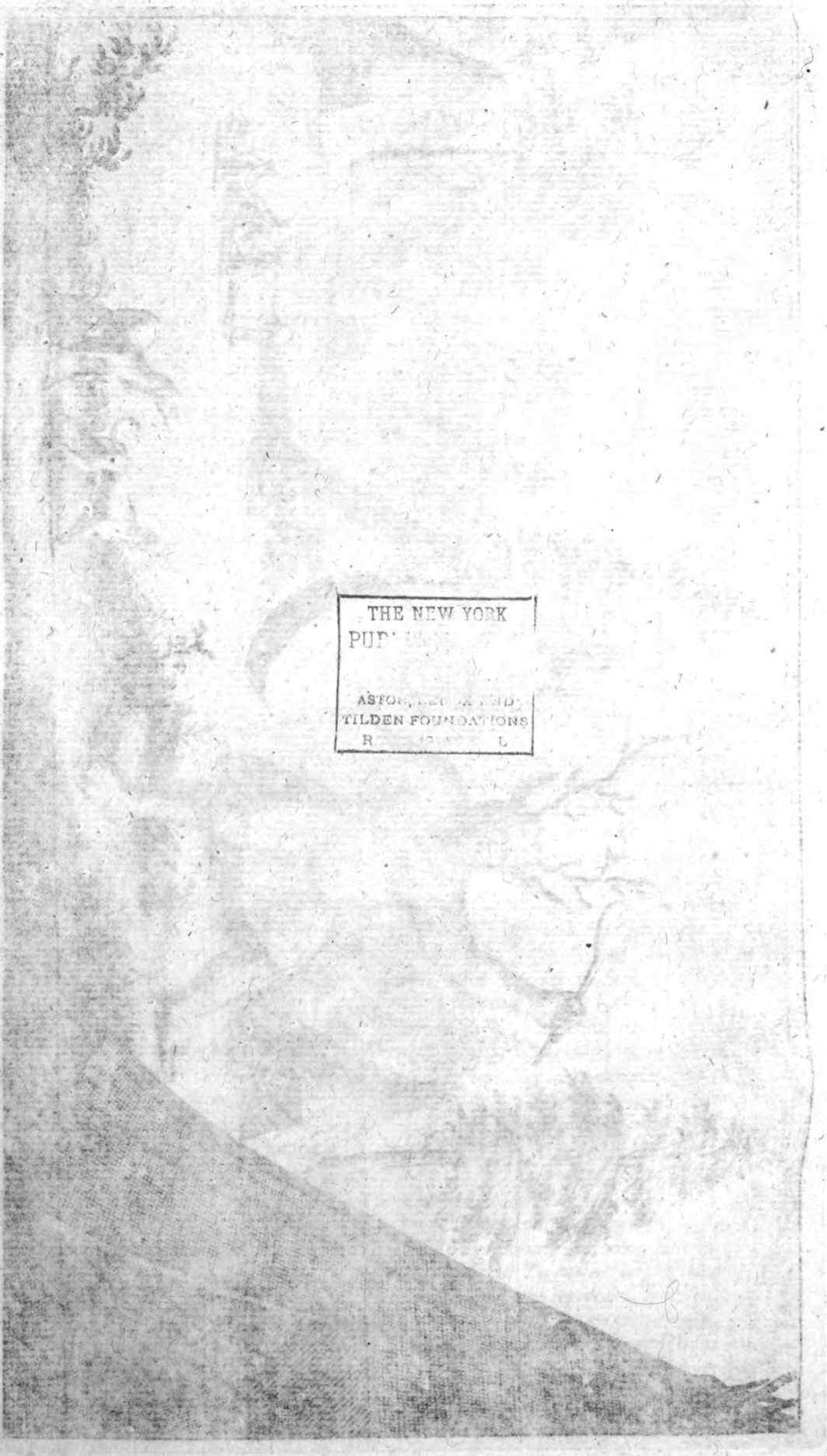

THE NEW YORK
PUB
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R L

Digitized by Google

een Schaman ofte Duyvel-priester.
in 't Tungoesen Lant

Digitized by Google

die zy onderwegen niet en vonden, zich behelpen met *Broesnitſe* bladen, in plaets van Brood, (*Broesnitſa* is een Heester die laeg by de Aerde wast, en roode smakelijke bezien voort brengt:) ontmoetende genoegzaem geen Menschen, maer wel hier en daer verbrande Hutten, en Koorn, 't geen door de vyand was verricht.

Niet verre bezuiden *Albasin*, is een hoog steene gebergte, daer de *Sinezen* over zijn gekomen, toen zy die Stad hebben belegerd: men gebruikt deze weg in de Winter, om dat de lage Landen op die tyd te nat en te moeraſſig zijn, tot overtogt van zware laſten: zoo als ten Ooſten een hoog gebergte legt, dat het witte gebergte word genaemt.

Dat de *Sinezen* beneden de Stad *Albasin*, op de Oever der Riviere *Amur* vaſte Plaetzen, Steden, Vlekken, of Dorpen hebben geſticht, blijkt uit het volgende dubbelt eener kleine Brief, zoo uit die geweſten tot my over is gebragt, als volgt:

* Sinezen. Den dertigſten Auguſty zijn de * *Kitaiers* met al hare Vaertuigen, al haer Volk, en al hare gereetſchappen, na beneden de Rivier *Amur* af gevaren, na hare *Kitaiſche* Stedekens. Dus verre dit Briefje.

Het geweſt rondsom *Albasin*, word mede anders *Albanees* by de Landzaten genaemt.

Dat de Spraek die men gebruikt omtrent *Albasin*, aen de Rivier de *Amur* eenigzins anders is, als die der *Niuchiſche* Tarters: hier uit kan worden vaſt gemaekt, dat men my bericht, hoe een *Nikanſch*, dat is, *Niuchiſch* man gevonden binnen *Albasin*, by de Moskoviten gebragt, niemand hem konde verſtaen.

Hoe het wyders innerlijk met de volken, die hoog Noord-ooſt en ten Ooſten woonen, is geſteld, nopende hunne byzondere beſtiering, Godsdienſt, Heerſchappye, Handel, Wetenſchappen, Tael, Dragt, Wooninge, en Huishouding; als mede, hoe verre hunne onderdanigheit ſtrekt, mits de afgelegentheit, en onreisbaerheit, weinig kennis tot ons overgekomen is. Dit is zeker, dat genoegzaem alle de Volken, Noorden om, tot aen de Vliet *Amur*, hunne Tzaerſche Majeſteiten erkennen, gehoorzamen, en Schatting geven, den een min den ander meer; en dat, zoo hier en daer, in die verafgelegene geweſten, kleine ſterkten opgeworpen zijn, waer mede zy in toom worden gehouden: zoo dat zy bezitten meerder Tzaerſchappen, Ryken, Volken, en Landen, aen een gelegen, als ooit eenig Chriſten Prins ter waereld onder zijn gebied heeft gehad.

Karatſei is een Kerk-dorp, niet wyt van *Kraſnoyar*, aen de Rivier *Jeniſea* gelegen. Daer dicht by zijn noch twee Dorpen, bewoont met Ruſſchen, en gedoopte Inlanders, welker namen my niet zijn bekend.

Kraſnoyar is een Stad, of Stedeken, aen de Vliet *Jeniſea*, gebouwt op bevel van hunne Tzaerſche Majeſteiten van Moskovien, op de grenzen van de *Kirgieski* Volkeren, is bewoont van Moskoviters. Drie mylen van deze Stad word gezegt, doch twyfelachtig, Zilver-erts te zijn; gelijk mede gelooft word, dat daer veel Mineralen zijn, ſchoon niet geopent, waer van ik geene gewiſſe naricht hebbe.

Niet verre van de groote Water-val *Schammanskoy*, op de Rivier *Tungusca*, te Landewaerts, woonen veel *Tungoeſen*, alwaer men vind zekeren beroemden *Schaman*, of Duivels Konſtenaer, dier Volken, waer van een oog-getuige aen my het volgende ſchryft.

Hy is een lang oud Man, heeft twaelf Vrouwen, ſchaemde zijn Konſt niet, maer liet my zijn Toover-kleed zien, beneffens de andere werk-tuigen die hy tot Tooveren gebruikt, als zijn Rok, die van veel Yzer-werk te zamen gezet is, beſtaende in alderhande gedaenten, van Vogelen, en Viſſen, als Ravens, Uilen, en Vogel-klaeuwen, mede Bylen, Zagen, Hamers, Meſſen, Zabels, ook eenige geſtalte van Dieren, afbeeldzels hunner Duivelen; enz. Deze dingen waren, hoewel onaerdig en ſlecht gevormt, geleder gewyze op malkander gehecht, zoo dat zich lieten bewegen; hy hadde Hoozen aen met gelijke Yzer-werk belegt, over zijn voeten hongen twee Yzere Beeren-klaeuwen, zoo ook over zijn handen, als ook op zijn hooft, waer van uitſtaken twee Yzere hoornen: als hy dan wilde Tooveren, zoo nam hy een platte Trommel in zijn rechter hand, na zijn aert gemaekt, hebbende in zijn linker hand een plat houtje, daer een Hermelijn vel over getoogen was, en dus opſpringende, ſloeg hy op dat Trommeltje, gevende ondertuſſchen door de beweging, dat Yzer-werk groot geraes: hy verdraeide ondertuſſchen zijn oogen, en brulde affchouwelijk om aen te hooren.

Als hy dan op eenige vragen zal antwoorden, 't zy 'er iets geſtoolen is, of dat deze onnoozele *Tungoeſen* iets anders willen weten, zoo gaet hy voort te tieren, te ſchreeuwen, te danzen, en te ſpringen, tot dat 'er een zwarte Vogel * verſchynt boven, op, of omtrent zijn Tent, waer na hy neder valt, en als van zich zelven in zwym, en legt zoo een vierendeel uurs, om-

* Hier toe ſchynen deze Vogels gewent te zyn.

A. Nisoue Tungoesen des Somers | B. Nisoue Tungoesen Winter Kleding. | C. Tungoesen omtrent Irkut, Man, Vrouw en Kinderen.

omtrent, waer na weder tot zich zelven komende, antwoord hy den geenen, die hem over iets dat geſtoolen is, vraegt, of wel het geene zy anderzins begeeren te weten: men moet hem bevoorens hy zijn Konſt te werk ſtelt, betalen; hy is ryk van Vee, 't geene hem de naeſt omleggende Heidenen toebrengen, die *Niſouie Tungoeſen* zijn genaemt. Dus verre het Schriftelijk Bericht over deze gewaende Duiveljager aen my toegezonden.

Deze *Niſouie Tungoeſen* zijn groote ſterke perzoonen, hebbende lank zwart haair, 't geene achter aen 't hooft te zamen gebonden is, en over de ſchouwders ſlingert, als Paerde-ſtaerten; zy zijn breet van aengezicht, maer niet zoo plat van neus, en klein van oogen als de *Kalmakken*, des Zomers gaen zoo wel de Mannen als de Vrouwen naekt, uitgezonderd dat zy om de middel, tot dekking der ſchaemte, een Ledere Gordel hebben, welke drie handbreet als franjen beſneden is; die der Vrouwen, zijn behangen met Koraelen, en Yzere afbeeldzelen; aen den rechter arm dragen de Mannen een Bak, of Kouwe, daer zy eenig rookent vuur in hebben, om daer door de Muggen te verdryven, als boven reeds is gewaegt, de welke den Menſch in die geweſten geweldig plagen, wezende het vel dezer Menſchen daer van meeſt doorbeeten, en moeten vreemde Reizigers, en handen, en gezicht, tegen dit ongedierte dekken.

Des Winters behelpen deze Luiden zich met Klederen of Rokken van Rheen-dieren, daer de kop, ſtaerd, en pooten, ook zomtyds hoornen aen hangen, wezende de rand onder met ruig van Hondevel verçiert: Zy zijn zeer rat en gezwint in 't ſpringen en loopen.

Wanneer een *Tungoes* of *Brat* komt te ſterven, leggen de naeſte Vrienden hem nakent op een Boom, tot dat het vleeſch vergaen is, als wanneer zy de beenderen begraven, of hangen die ook wel aen de Boomen ter verdrooginge.

Zy en hebben geen andere Prieſters als hunnen *Schaman* of Toovenaer. In veele hunner Hutten vind men een van hout geſneden Afgoden Beeld, omtrent een half El lang, hebbende de Menſchelijke gedaente, die zy ſpyzen, of de ſpys in de onbewegelijke houte mond douwen, gelijk als de *Oſtiakken* zulks mede doen, van de beſte koſt die zy nuttigen, zoo dat het zelve deze Beelden uit de mond, en langs het lijf neder valt; zy behangen de zelve met Paerde-

ſtaer-

Digitized by Google

ſtaerten, Menſchen-haair en andere dingen meer; hare Hutten zijn van Berke-baſt gemaekt, voor de welke de Boogen en Yzers hangen, daer zy mede ter Jacht gaen, en meeſt voor, of ter zyde alle Hutten, vind men doode jonge Honden hangen, die hen tot ſpys dienen: des Zomers erneren zy zich met de Viſch-vangſt, en des Winters onderhouden zy zich met de Wildvangſt.

Panowoe is een Dorp in het *Jeneſeiſche* gebied.

Aen de mond van de *Ilimſche* Rivier, moet men veel Arbeiders en Roeyers hebben, om over den drempel de Vaertuigen te brengen. De Gezaghebber in dat geweſt wegens hunne Tzaerſche Majeſteiten, houd zich op in de *Ilimſche* ſterkte: *Ilim* is een plaets daer men ſteeds goede wacht moet uitzetten, tegen de Moegaelſche Roovers, als men met die Volkeren in onmin leeft.

Op de Rivier *Jeniſea*, eer men aen het Meir *Baikal* komt, is een Overhael of Rivier-droogte, die genaemt word de *Siemanſche*, *Seematskoy*, of *Schammanskoy* Overhael, daer veeltyds gebrek van water is, zoo dat men aldaer de Vaertuigen moet loſſen, om de zelve ledig daer over te ſleepen.

Deze Water-val *Schammanskoy porog*, of Tover Water-val, ſtrekt zich een half myl lang, en kan men het over de Steenrotzen ſtortende water, drie Duitſche mylen verre, by ſtil weder hooren; in het zelve op te trekken, brengen de Schepen, ſchoon zy ledig zijn, zomtyds acht dagen door; men loſt altoos hier de laſt, en voert die voort by dezen Val, over Land: des Zomers is hier niet te veel water, maer des Winters ſtaet het meeſt gelijk: men kan zonder Tungoeſche Piloten, dat *Ruſſen* of *Tungoeſen* zijn, met Vaertuigen dezen Water-val niet over komen, en blyven daer ook dikmael Menſchen door Schip-breuk: men betaelt vyf Roebels voor op, en twee voor af Lootzen.

Men ziet 'er veel Kruiſen aen de Oevers, in teken dat 'er Chriſtenen zijn verdronken.

Die de Land-bouw oefenen rondsom de Landſtreke van *Ilim* of *Ilima*, hebben de tiende van 't Gewas, aen den Gezaghebber tot *Ilim* op te brengen, 't geen in den Jare zeſtien honderd zes en tachentig, tegen twintig gulden ieder Huisgezin wierd geſchat.

Padoena of *Podime*, is mede een Overhael of Overtoom aen de opgemelte Vliet, daer men de Vaertuigen lichten moet, zoo dat aldaer bezwaerlijk is te vaeren; en eer men tot die komt, is 'er eene Overhael, die de lange word gebynaemt; hier ſtiet wel eer een Vaertuig van hunne Tzaerſche Majeſteiten Gezant, op een ſteen aen ſtukken.

Een andere word genaemt *Ilinskoy*.

Kamerke en *Kaſime*, zijn plaetzen niet wyt van *Ribne*, op de Rivier *Jeniſea*; levens middelen zijn aldaer, en in de Nabuurſchap niet overvloedig: boven *Kamerke* in de Rivier, ontmoet men droogten en ſteenige gronden, *Oſtſanine* genaemt, daer men de Vaertuigen met Lynen en Paerden moet overtrekken, een andere Bank weinig hooger, draegt de naem van *Karbaske*, zoo als aldaer noch onbenoemde andere droogten in die Rivier ontmoeten. Zommige dragen de naem van *Kaſſine* droogten, die men niet als met een voor wind kan over komen, ter oorzaek de hooge drempels die daer zijn, de zommige leggen dwars Riviers, en andere langs ſtrooms.

Koreie is een Rivierken dat in de *Jeniſea* ſtort, door het *Oedolsko* gebied, vier dagen reizens van de *Odinske* veſtingen.

De *Jerawinske* Veſtingen zijn gelegen op de Riviere *Jerauna*, alwaer zich eenige Menſchen met den Landbouw ophouden.

De *Telenbinſche* Veſting legt in 't *Tſensko* gebied.

De Rivier is aldaer ſnel loopende, en zeer ſteenachtig, voornaem omtrent een droogte, genaemt *Plince*, daer men met kracht de Vaertuigen moet overtrekken, en als ſleepen, of torzen op de ſchouderen, te weder zyde in 't water.

Eer men komt aen de *Bratſche* Sterkte, niet ver van het *Baikalſche* Meir, moet men een droogte over, die de naem van de *Paenſche* Overhael draegt, als mede eene, die zijn benaming heeft van de dronken, of verbuisde Overhael: aen de *Irkutſche* Sterktens vervaerdigde men de Vaertuigen daer hunne Tzaerſche Majeſteiten Gezant mede over 't Meir *Baikal* zoude vaeren in den Jare zeſtien honderd zes en tachentig.

Kamenke is een Dorp, niet wyt van de *Bratske*, *Bratski*, *Bratskoy*, of *Bratſche* Sterkte, alwaer een bende Ruſſche krygs-knechten heeft over-winterd, ter tyd als hunne Tzaerſche Majeſteiten Gezant, na de *Sineſche* Grenzen in optogt was: het is drie dagen reizens van *Ribne* gelegen.

In het *Bratske* gebied is een Dorp *Kesni* genaemt, daer men goede leeftogt vind, anderzins is in dat *Bratske* gebied ſchaersheit van Brood.

Het Klooſter *Spaskago* is niet wyt van hier gelegen.

En een Dorp in 't *Ilimſche* gebied, word *Toeſiami* genaemt.

Keesmi is een Dorp niet wyt van *Bratski* gelegen.

Digitized by Google

En *Joedinskoy* is een plaets in't *Ilimſche* gebied, daer dertig Inwoonders onlangs waren, waer aen volgt *Baleganskoy*, en niet wyt van daer is *Torkinske*.

Aen de Rivier *Angara* zijn veele wooningen, dien den Moskoviſchen Kroon Schatting betalen, tot *Vercholenske*, en tot *Balaganskoy*.

Die van *Bratskoy* zegt men dat hunne Schatting betalen aen een plaets, de twee honderd Hutten genaemt, na zoo veel wooningskens.

Aen de Rivier de groote *Chilke*, want daer is mede een Rivier de kleine *Chilke* genaemt, heeft men ontdekt, in den Jare zeſtien honderd zes en tachentig, den een en twintigſten October, veele Moegaelſche Tenten, waer van de bewoonders vredig en ſtil huis hielden.

Zoo als mede aen de Rivier *Gikoy* en andere plaetzen, naby *Selenginskoy* gelegen, te dier tyd veele Moegaelſche Luiden in Tenten, zich ſtil ophielden.

Dertig Wurſt van *Selenginskoy* is een Rivier *Sirime* genaemt.

Onder *Jaravinske*, aen de zyde van *Jaragodskoy*, hebben in 't Jaer als boven aengeroert, zommige *Moegalen* eenige Paerden weg gevoert.

Kirane is een Rivier, wiens rechte plaets ons onbekent is, doch word my bericht, dat hy vloeit door de *Taboenoetſche* geweſten in't *Moegalen* Land.

In de *Moegaelſche Taboenoetske* Landſtreek van *Soechalaia*, heerſcht Prins *Atſiren*. Over deze en veele andere Nabuurige Moegaelſche Vorſten, ſchynt de *Katoegta* eenig gezag, zoo wel in 't Waereldlijke, als byzonder in 't Geeſtelijke, te voeren; doch hoe verre zulks gaet, is my ten rechten noch niet bekent.

Dit te oordeelen, ik te meer worde gelokt, om dat in berichten my toegekomen, deze woorden vinde:

De Gezant van den Katoegta *heeft gezegt, dat hy in zijn plaets, en in de Moegaelſche contreyen aen de Regenten zoude ordineren ſtrikte Plakkaten te ſtatueren, dat de Moegaelſche Luiden in vrede en ruſt mogte leven, en buiten haer palen niet te gaen.*

Het Kaſteel, of de Ruſſiſche Sterkte, en Vlek *Kraſnoyar*, is, volgens de meeſte en waerſchynlijkſte getuigen, en geſchriften, die my toegekomen zijn, gelegen aen of niet wyt van de Rivier *Jeniſea*, Weſtwaerts, te Lande in; doch echter vinde onder my een ſchriftelijk verhael, 't geene zegt, dat *Kraſnoyar* zoude leggen aen den oorſpronk van de Rivier *Chatunia*, die om hoog in de *Oby* valt.

Deze Stad, als ook *Jeneſeiskoy*, aen de *Jeniſea* gelegen, zijn Steden die hare houte Toorens hebben, op de Ruſſche wys, en vorders ſlechs met Storm-palen omzet. De andere plaetzen, zoo boven als beneden aen de *Lena*, zijn maer Dorpen, open, of met ſlechte Storm-palen omheint, zonder Toorens. Deze plaets is omtrent een half uur in zijn omkring groot, en woonen Ruſſchen daer binnen. De Volkeren *Kirgiſen*, die hier naby woonen, hebben dikmael gemuit.

Van *Kraſnoyar* na *Tomsko*, is recht uit niet wel te reizen, om de *Kirgiſen*, die den Reiziger zouden hinderen, ja afmaken, doch men moet over *Jeneſeiskoy* gaen, langs de Rivier de *Ket*, en zoo afdaelen.

Iſaak Maſſa, verhaelt in zijne Reisbeſchryving, dat de Vliet *Jeniſea* de Noordelijkſte is al'er Vlieten in Moskovien, na by de Volken *Tingoeſen* gelegen: veel wyder en grooter als de *Oby*; doch volgens nader beſcheid, en is zy niet zoo groot als de *Oby*. Ooſtwaerts, zegt hy, heeft zy hooge Bergen, waer onder eenige die Vuur en Zulphur uitwerpen; als boven reets is aengeroert: beweſten is een vlakte, die zeer vruchtbaer is.

Aen het einde van de Rivier *Peiſida*, beweſten de *Lena*, is groote doortogt over Land, na de Vliet *Jeniſea*, of *Jeniſea*.

Het Volk dat omtrent de Vliet *Piaſida*, of *Peiſida*, die in de Ys-zee uitſtort, woont, zijn uit den bruin-geele, kloeke Luiden, hebben kleine oogen, en platte aengezichten. Het Land is daer zeer overvloedig in Wild, Viſch, en Gevogelte. Zy vrieſt des Winters heel ſterk toe. Het Land is verheven aen wederzyde, en daer zijn zeer hooge Bergen. De Rivier waſt in 't Voor-jaer vry hoog. Men ziet daer vreemt Gedierte, Boomen, Gewaſſen, en Vogels, elders onbekent. Hier worden gebruikt Vaertuigen, die vierkante zeilen voeren. Men vind daer Toet-ſteen. Het Land is tamelijk woeſt.

Dit Volk eet raeuw vleeſch en viſch: zijn van *Samojeden* aert, doch niet zoo wild; onnoozel, ſlecht, en dienen den Duivel. Kinderen van de Aenzienlijkſte onder deze *Piaſidaes*, zijn in de Ruſſche Veſting tot Gyzelaers. Zy moeten hunne Schatting opbrengen in de Ruſſche Sterkten, die aen de *Lena* zijn; doch die beweſten de Vliet *Tungus* woonen, tot *Tobol*.

Sredne is gezegt middel. Dit is een Sterkte, hoog Noord-ooſt in *Aſia* gelegen, aen de Vliet *Bludnaia*, die in de Ys-zee uitwatert, van Hout en Aerde opgeworpen.

Tai-

1. Het Cloofter Spaskoy.
2. Cooren Huysen.
3. Groote Kercken.
4. Gouverneurs Huys.
5. Pulver Kelder.
6. Wapen Huys.
7. Gerechts Huys.
8. Beden Plaetsen.

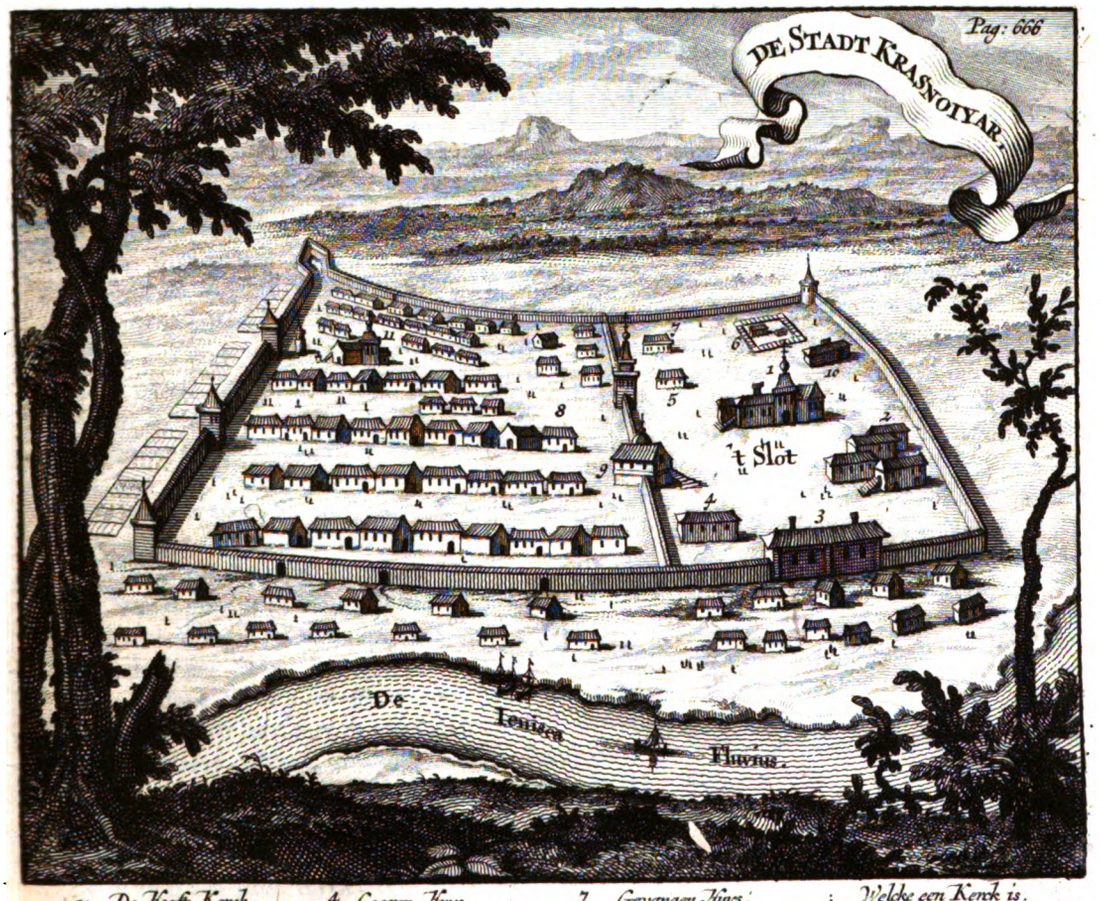

1. De Hooft Kerck.
2. Commandeurs Huys.
3. Gerechts Huys.
4. Cooren Huys.
5. Peltery Pack Huys
6. Pulver Kelder.
7. Gevangen Huys:
8. De Onder Stadt.
9. De Slot Poort op de :
:. Welcke een Kerck is.
10. Wapen Huys.
11. Kerck inde Onder Stadt.

Digitized by Google

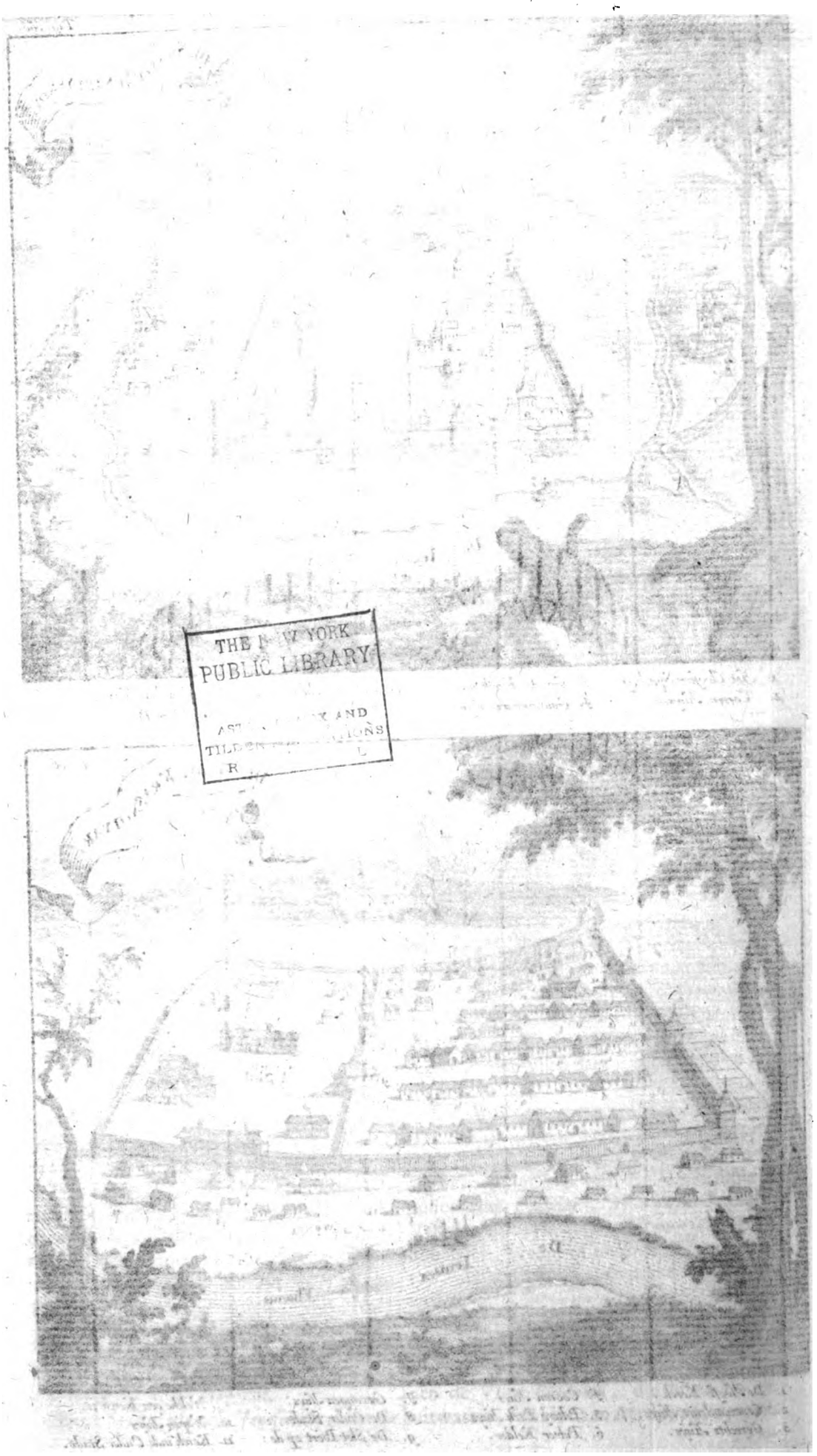

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Digitized by Google

Taimura, of *Tanmoera*, is een Rivier, welke valt in de Riviere *Tungus*, en die weder in de *Jeniſea*. Deze Rivier *Taimura* geeft zeer helder, klaer, en lieflijk water. Aen de Oever van deze Rivier, wil men, een brandende Berg te zijn.

Naſabaje is een hoek Lands, benoorden aen de Ys-zee, op de mond van de Rivier *Lena*, anders *Naſobatzioen* geheten, dat is, op den Hond gezegt.

Dicht by de Rivier *Lena*, aen de Rivier *Olonees*, is een plaets, genaemt *Jazulski*, anders *Jazock-Sbirajoet*, waer de tiende voor hunne Tzaerſche Majeſteiten word verzameld.

Dat tegen over de Inham van de Rivier *Lena* een Eiland legt, heeft ontdekt in 't Jaer zeſtien honderd acht en negentig, Knees *Maximian Muchopletſius*, en beneffens hem eenige krygs-knechten die tot *Jakut* in bezetting hebben gelegen; dit Eiland volgens zijn bericht, is woeſt, zonder Boomen en Menſchen; niemand komt aldaer aen, als die 'er door de wind of by ſtorm gedreven word: men acht het te bezeilen is van den uitgang der Riviere *Lena* in de tyd van twee of derde halve dag; het ſtrekt zich uit tot over *Swetenos*, dat is, de Heilige Neus by hem genaemt, daer hy de Ys-kaep door ſchynt te verſtaen, wezende anderzins meer bezuiden, noch een andere plaets *Swetenos*, of Heilige Neus genaemt, en van deze Uithoek of dit half Eiland tot aen gemelte Eiland te zeilen, giſt men omtrent vier en twintig uuren vaerens te zijn; doch men kan 'er altoos niet aenkomen, om dat daer ſteeds Ys dryft, en is de Zee daer meeſttyds zeer bewogen, gevende groote baeren: men komt aen de *Swetenos*, wanneer men van de *Lena*, dat is, de trage gezegt, ter rechter zyde vaert na de Vliet *Jasko*, (zoo van boven gemelte Heer my bericht is, hoe wel deze Vliet my niet te recht bekent is,) van het uiterſte of Noordelijkſte gedeelte dezes Kaeps, die vry ver in Zee ſteekt tot na de *Lena*, kan men mede vaeren in vier en twintig uuren: hier word het Compas en Diep-loot ſteeds gebruikt, ter oorzaek veeler droogten.

Van 't gemelte hangent Eiland vaert men ter rechter zyde, ſchielijk afvallende, tot aen de Vliet *Jana*, in vier en twintig uuren: deze Rivier is in breete met de *Moskoa* eener aert; men vind hier de Viſchen *Nelna*, *Steur*, *Maxuni*, *Tziri*, *Nalini*, en *Taimeni*, en daer rondsom zijn Herten, Elanden, doch Voſſen weinig, en geen Zabels. De weinige Menſchen die zich aen deze Rivier ter neder hebben gezet, en van elders zijn gekomen, behelpen zich met Jagen; zy zijn omtrent de Oever van de Zee meerder in getal geweeſt, doch nu tot op twintig geſmolten, wezende veele door de Pokjes, welke zedert drie of vier Jaer in die geweſten ſterk hebben gegraeſt, weg genomen. En wat wonder is het, dat men in deze zoo zeer koude Landen gezien heeft, hoe zoo veele Menſchen uitgeſtorven zijn, terwyl insgelijks in den Jare zeventien honderd, het Eiland *Fatrhil* ganſch uitgeſtorven is op twee Menſchen na, van de Kindere Pokjes, zoo als onze Zee-luiden, die daer ooggetuigen van zijn geweeſt, hebben gezien, en my verhaelt, veroorzaekt, zoo het ſcheen, dat zy zich niet wachtede, en geen Heel of Genees-middel hadden, of wiſten te gebruiken; het getal was omtrent drie honderd, dat dus in weinig weeken geſtorven is. Doch hooger aen de oorſpronk van deze Vliet *Jana*, hebben zich twee of drie honderd *Jakuten* neder gezet. De Rivier *Iditiria*, hier in de Nabuurſchap, heeft de breete als den *Rhyn*; in deze Vliet is de Viſch *Millo*, als mede *Nelma*, *Omul*, *Tziry*, *Peled*, *Steur*, *Sterlets*, en *Nalini* of *Nalim*. Het gedierte aldaer, is Herten, Elanden, Voſſen, maer geen Zabels.

De Rivieren *Uſtia* en *Iditiria*, zijn overvloedig van de Viſſchen *Millo*, *Nelma*, *Omul*, *Tziry*, *Peled*, *Steur*, *Sterlets*, en *Nalim*. Zoo, als daer in de Wouden, Herten en Elanden weiden, ook vind men 'er Voſſen, maer geen Zabels: de Inwoonders zijn *Jakuti*, doch onlangs van meer als drie honderd, op tien na, van de opgemelte ziekte geſtorven. Aen de oorſpronk dezer Vliet, houden zich zeſtig Jakutſche Jagers op.

Tuſſchen de Rivieren *Iditiria* en *Alaſea*, beooſten de *Lena* aen de Zee, is de Kuſt gelijk dradig, zonder dat daer veel uithoeken zijn.

De Rivier *Alaſea* is vry krom, en zoo my zommige Reizigers berichten, meer gedraeit en geboogen, als by my is verbeeld; zy is zeer diep; men vind 'er de Viſch *Peled*, *Tzir*, *Tzebak*, *Haring*, en *Snoek*, doch alle deze vallen hier zeer klein. Zabel-dieren zijn hier niet, maer wel Herten, Elanden, en Voſſen: de Inwoonders aldaer, zijn Jagers, genaemt *Ekaturi* of *Jakutiri*, welke van drie honderd, tot op vyftien, door boven gemelte ziekte, onlangs uitgeſtorven zijn; zy leven alleen van Wild-vangſt en Viſch: in deze geweſten vind men Vaertuigen die met zeilen langs de wal vaeren.

Omtrent de Vliet *Kolima*, in Zee, valt veel *Haring*, ook de *Nelma*, *Steur*, *Omul*,

Muscum, *Snoek*, en *Nalim*. En aen de Oevers ziet men zoo nu en dan een Zabeldier, doch zelden, maer Herten en Voſſen zijn daer talryker, hoe wel meeſt aen de oorſpronk van de Rivier: de Inwoonders waren noch onlangs vier honderd perzoonen ſterk, *Bkaſiri* van afkomſt, doch zy zijn nu tot op twintig of dertig geſmolten, alle door de bovengenoemde ziekte vergaen: het Eilandje dat men daer tegen over in Zee ziet, is woeſt, en klipachtig; men bezeilt het uit de Rivier in een Etmael of anderhalf; niemand naderd aldaer als die geene, welke door 't Ys, of de Wind daer aen gedreven word. Het is gebeurd dat in zeven Vaertuigen, eenige Moskoviſche krygs-knechten deze Rivier afgevaren zijn, in meining om de Ys-hoek, die anders *Neobchodimynos*, dat is, de onmeyelijke Neus, of Uithoek genaemt word, om te vaeren, doch zy zijn vergaen, volgens getuigenis van boven genoemde Heer, die oordeeld, dat deze Hoek niet omgevaren kan worden, ter oorzaek dat zoo wel des Zomers, als des Winters, aldaer Ys dryft, en de golven zeer hoog gaen, zoo als in den Jaren drie en negentig, vier en vyf en negentig, het Ys in deze Zee niet geſmolten of gebroken is geweeſt. In deze Zee vind men Walviſſchen, Wal-ruſſen, en Robben, die dan dikmael tegen de ſtrand aen komen dryven, of door gewelt van de baeren aengezet, welke dan van de witte en zwarte Beeren worden verſlonden, zoo als de Inwoonders wederom die Beeren dooden; zy vergaderen mede de Traen en Spek van de Wal-viſſchen, drinken en eeten 't zelve: tegen deze Hoek aen, zijn kleine Eilanden in Zee, daer zeker aert van Volk zich ophoud, genaemt *Czbki*, en *Kbaturi*, die alle Jagers zijn, deze nuttigen de Wal-viſſchen, Wal-ruſſen en Zee-robben, en alles wat de Zee van zelven opwerpt; hunne klederen zijn Herte, en Robbevellen; zy ontbeeren allen Huisgeraet; in dit geweſt gebruikt men over Berg en Dal, de *Narten*, of Sleep-ſchoenen.

De Rivier *Anadiria* word een Wurſt, of kleine Moskoviſche myl gezegt, breet te zijn.

Tegen over de *Anadiria* in Zee, is een klein klipachtig Eiland, daer veel Gevogelte, en byzonder, zeker ſlag van groote Eenten, genaemt *Hattari*, zich ophoud, als mede Boſch-paeuwen; aldaer vind men mede de Viſſchen *Nelma*, *Snoek*, *Tzir*, *Nalim*, en *Haring*; Zabels worden daer niet gevonden, maer wel Herten en Voſſen: de Inwoonders aen de Oever van deze Vliet, dat alle Jagers zijn, worden genaemt *Tzuktzi*, *Chodinci*, *Tzuwanci*.

Van de Rivier *Anadiria* tot aen de Rivier *Katzatka*, reiſt men langs de ſtrand van de Zee met Herten over de Rivieren en Meiren, en door de Wouden, wanneer alles bevroozen is, van den eerſten October tot den vierde Mey, doch des Zomers valt daer geen reizen, om dat het Land dan te moeraſſig is, en mede, om dat door gebrek van Vaertuigen, de Rivieren niet te bevaren zijn, zoo als te water langs de Kuſt aldaer mede niet gevaren word, by gebrek van Schepen, en Ankers.

De Rivier *Kamtzatia* is voor weinig tyd eerſt ontdekt geworden; daer zy in Zee ſtort, woont een Volk, genaemt *Koriaki*, die zeer vuil zijn, en ganſch onrein als Beeſten leven, en zeer onkuiſch; daer valt geen Gedierte, als Voſſen: tuſſchen de Rivier *Kamtzatia*, en de *Amur*, weet men van geen Schepen, doch echter komen de Inwoonders met Herten van de Rivier *Kamtzatia* na de *Lama* te Jagen, in de Winter, maer niet in de Zomer; deze Rivier is ondiep; daer valt geen Viſch als de *Keta*; hier omtrent is geen Wild als Voſſen, behalven zeer weinige Zabels: de Inwoonders die te wederzyde dezes Riviers *Lama* woonen, zijn *Tunhuſi* of *Tongoeſi*, vyftien honderd van deze ſtierven onlangs mede van de Pokjes, zoo dat die ziekte in deze Landſtreke, onlangs te byſter veel heeft gewoed, twee of drie honderd bleven alleen by 't leven: deze Menſchen leven van Viſch en Zee-robben.

By de Rivier *Ulia*, dat is, Bykorf gezegt, vind men kleine Booten, waer mede, zoo op de Vliet zelve, als langs de Oever van de Zee word gevaren; men gebruikt te Lande ook Herten.

De Inwoonders omtrent deze en naeſt aengelegene plaetzen, zijn gelijk aen die geene, welke omtrent de Rivier *Ochota* woonen.

De Rivier *Ud*, of *Uda*, is zeer ſnel van loop, daer en vind men geen Viſch als de *Keta*, en by zijn oorſpronk vallen veel Herten, Elanden, en ook Zabels: de Menſchen dat *Tunhuſi* zijn, eeten daer Viſch en Wild-vangſt, doch zy lyden veeltyds grooten honger: omtrent de *Uda* zijn weinig Zabels, ſlecht en kael van haair; tam Vee ontbreekt daer.

Zoo als aen de Vliet *Tuhur* mede geen Herten zijn.

Omtrent de Vliet *Anhuna* gebruikt men kleine Booten, om langs de ſtrand te varen: de Menſchen zijn hier te Landewaert van *Tunhuſche*, of *Tungoeſche* geſlacht, doch omtrent de Zee, zijn het *Tkolaki*, die

Digitized by Google

Afbeeltsel hoe de Iakuti Swinters Reisen en ter Iagt gaen.

die Schatting aen den Sineesch opbrengen.

De Zee van de Ys-kaep af tot aen de *Amur*, is gematigt, en vriest zelf des Winters niet toe, doch daer dryft dan alleen eenig weinig Ys, maer des Zomers en is 'er ganschgeen Ys.

Omtrent *Jakut* woonen de Volken *Tunhusi*, en de *Jukahiri*, de *Koraki*, *Chodnicii*, *Hilaki*, *Koraki*, enz. die elk een byzondere Spraek spreken, doch de *Tunhusi*, welke woonen aen de Rivieren *Polamia*, *Maja*, *Wilaja*, spreken genoegzaem eenderlei Tael, in eenige woorden alleen met de boven genoemde over een komende: haer wapens zijn Pyl, Boog, en Knotzen, enz.

De *Jakuten* woonen des Winters in Hutten, de welke zy omzetten of omheinen met Hout en Aerde, doch des Zomers in Tenten van Beeste-vellen, die met Berke-basten te zamen zijn gebonden, doch de *Tungoesen* woonen in Tenten van Elandshuiden gemaekt, die zy des Winters met Sneeuw bebolwerken, hoewel eenige van hen mede des Zomers in Hutten van Berke-boomen woonen. De *Jakuten* hebben veel Paerden en Vee, doch de *Tungoesen* ter opgemelter plaetze niet; zy hadden eertyds veel tamme Herten of Ren-dieren, die alle zedert een Jaer of vier zijn verstorven.

Van ouds woonde in de omstreek van *Jakutskoy*, in de Bosschagien, eenige Uitlandsche Menschen, die van *Kasimot*, welke men *Kasimorienssers* noemt, gekomen zijn, beneffens eenige *Jakuten*, in tamelijk groot getal, en hebben zich by de *Korati* ter neder gezet, die dan te zamen woonden: deze vielen op de *Bratsi*, en bestallen hen het Vee, en Huis-raet, dies de *Bratsi* zich te zamen rotteden, en hen aenvielen, zoo dat zy 'er veele dooden, en voor Slaven weg sleepte; de *Jakuten* dan vluchtede, verlieten hunne woonplaetzen, en zettede zich aen de oorspronk van de Rivier *Lena*, waer na zy in Vaertuigen die Rivier afgezakt zijn, tot in het gewest der *Tungoesen*, alwaer vaste woonplaetzen stichtede in de Velden, verblyvende de *Tunhusen* of *Tungoesen* zelve, in de Bosschagie met ter woon; en dit is gebeurd voor twee honderd Jaer.

De Spraek der *Jakuten* en *Bratsi*, komt in eenige woorden met de Mugal-Tartarische Tael over een.

De gemeene Godsdienst der *Jakuten* is,

dat zy met een aendachtig gezicht en wezen Hemelwaerts verheven, bidden: zy zijn verdeeld in drie afdeilingen of Secten; de eerſte gelooft in een Arend; de tweede bid den Zwaen aen; en de derde, eerd en aenbid de Raven; en elk wacht naerſtelijk zijn Godsdienſtige Vogel te dooden, want zy gelooven dat die geene, welke den Vogel dood die zy aenbidden, in korten ſterven moet.

Het is de ſtyl onder deze *Jakuten*, en andere omleggende Heidenen, dat als iemand van hen ziek word, dat hy dan aenſtonds hunne *Seman*, *Chaman*, of Prieſter doet komen, hem biddende dat hy een verdrag met den Duivel make, van hoe veel zy voor gezontheit betalen zullen, of vermindering van pyn, gelijk als zy ſteeds den Duivel aenbidden, op dat hy hen Vee niet verſtikke, of doet ſterven: de *Seman* ſlaet zijn Trommeltje, eenige uuren lang, gelijk reeds boven ten aenzien der *Tungoeſen* is gezegt, hebbende zijn hooft-haair uitgeſtrekt, krytende luids keels, dus trommelende valt hy op de Aerde, en blijft als of hy dood was, een geruimen tyd leggen. Dan komen deze onnoozele Heidenen, en ſlaen vuur uit een vuur-ſlag boven zijn hooft, waer na de Prieſter opſtaet, en zegt aen de zieken, hoe veel Vee hy betalen zal voor zijn genezing, of ontlaſting van pyn, word het te veel geoordeelt, of heeft de lydende zoo veel niet, men bid den Prieſter iets af te dingen, waer na hy eenige woorden prevelende al knorrende zegt, wat men geven moet; waer na het beloofde Vee te voorſchyn word gebragt, en door de Prieſter met het volk geſlacht, en georbert; het vel word ter Godsdienſt aen een Boom uitgeſtrekt, opgehangen.

BERICHT,

Gedaen door zeker Moskoviſch krygs-bediende Wolodimer Otlaſofd, *Hooft-man over vyftig, noopende een Reize die hy afgelegt hadde van* Jakutskoy *in* Siberien *Ooſtwaerts, Noord en Zuidelijk, tot verzameling van Schatting, en ontdekking eeniger Volkeren.*

DEze *Wolodimer* is dan met zijn Volk, op den Jare zeſtien honderd negen en negentig, in het laeſt van Auguſtus, door den Ruſſchen Bevel-hebber tot *Jakutskoy*, *Dorofei Ofonaſiewits Troernicht*, met dertien krygsluiden afgezonden na de *Anandierſche* Landſtreek, om de Schattinge van de çynsbare vreemdelingen in te vorderen, welke hy ingevorderd hebbende, heeft hy die met eenig krygs-volk na *Jakutski* gezonden, van waer hy wyder voort gong met zeſtig man, zoo Zoldaten als Handelaers, en noch zeſtig man die op de Zabel en andere vangſt, als krygs-oefening afgericht waren; dit waren *Jukagiren*, welke reeds zich onder 't gezag van de Ruſſen hebben begeven, om nieuwe Volken en Landen te zoeken, ten einde die çynsbaer mogte worden gemaekt: zy voeren met Jollen over de Rivier *Lena*, reizende te Paerd in drie dagen tot aen de Rivier *Andan*, wezende dit een weg van achtien Hollandſche, of dertig Ruſſche mylen.

Deze Rivier *Andan* over gevaren hebbende, quamen zy tegen over de Rivier *Tokoelan*. De *Andan* is een vry breede Vliet, langs den Oever van de Rivier *Tokoelan*, na boven ter rechter zyde reden zy te Paerd, door ſlikkerige en ſteenachtige wegen, tot aen des zelfs uiterſte hoogte in elf dagen, en quamen zoo tot aen de mond van deze Rivier *Tokoelan*, daer de Winter hen overviel; zy is ſmalder als de Rivier *Andan*; over deze Vliet geſtoken zijnde, quamen zy aen de Rivier *Jani* of *Jan*, en reisden in eene dag, over ſteenachtige wegen, en langs deze Rivier na beneden te Paerd, twee weeken lang; zy is vry breet, van daer togen zy aen, en over de Rivier *Taſtak*, die ſmal en ondiep is, tot aen het Riviertje *Galandin*, het welk weder ſtort in de Vliet *Indigier*: men reiſt van *Jakutskoy* tot de vaſtigheit van *Indigier* in zes of zeven weeken, doch het pleiſteren daer onder gerekent: van deze ſterkte *Indigier* reisde hy benedewaerts, op gehuurde Rhee-dieren, vyf of zes dagen lang, tot de *Jandienſche* Landſtreek: de Rivier *Jandin* valt in de *Indigier*; aen de linker hand van *Jandin*, reisde hy tot de Landſtreek van *Alaſey* in acht of tien dagen, en van daer op Rhee-beeſten, tot de Rivier *Kolimi*, en van de *Kolimſche* Landſtreek, gingenze opwaerts over de Rivier *An*, tot de Rivier *Jablona*, dat is, Appel-rivier gezegt, en langs de Rivier *Jablona* benedewaerts, tot de Rivier *Anandier*, en langs de *Anandier* neerwaerts tot aen des zelfs vaſtigheit, waren zy vier weken onderweeg. Hier namen zy Paerden en Rhee-dieren aen, van de çynsbare Inwoonders; als men van *Anandier* gaet over groote Bergen op Rhee-beeſten, twee en een halve week lang, dan komt men aen de Zee, by een Inham aen de Rivier *Penſi*, langs welke Rivier en kleine Burchten, of verzamelingen van Menſchen in Hutten, ontmoet men ruim drie honderd man, van Volk, welk genaemt zijn *Karaki*:

deze

Digitized by Google

deze hebben te dezer tyd vrywillig Schatting in roode Voſſen opgebragt, zijn zeer gedwee, hun geweer is Boog en Spies, zijn greetig na Yzer en Bylen. De Rivier *Penſi* levert geen Zabels uit, de Menſchen voeden zich hier meeſt met Viſch. Dit Volk laten hunne Gyzelaers, die zy *Amanati* noemen, dikmael in de ſteek, en zijn ontrouw.

Van de Uithoek *Kamtſiatkoinoos* genaemt, reiſt men op Rhee-beeſten langs de Oever van de Zee, aldaer zijn groote Bergen, waer over reizende, ontmoet men de Volken *Lutoren* genaemt, die by verzamelingen onder Hutten zich onthouden: dit Volk vangt de Voſſen dicht onder hunne Hutten; hier in't gebergte zijn witte Zabels, doch by die Volken niet gezogt: zy hebben voor de komſt van *Wolodimer* nooit vreemdelingen gezien, en daerom zoeken zy tot handeling geene Pelteryen: het geweer van 't Volk is aldaer Boog, Pyl, en Slinger, daer zy ſteenen uitwerpen; Yzer vind men daer niet, wes zy na Meſſen zeer begeerig zijn, makende mede daer van punten van Spieſſen, die zy tot verwering gebruiken, en om hunne vyanden te keer te gaen.

Tuſſchen de Rivieren *Kolimi* en *Anandier*, gaet men de hoek niet om, die in Zee valt; aen de linker hand van die uitſtekende hoek Zeewaerts, leit des Zomers Ys, en des Winters ſtaet die Zee bevroren, en aen de andere zyde van die hoek is in de Herfſt en Winter wel Ys, doch des Zomers niet: de Menſchen aldaer rondsom dien hoek woonende, zijn genaemt *Tſiuktſi*, en aen de mond van de Rivier *Anandier*, tegen over dien hoek zegt men dat een Eiland is, en van dat Eiland komen des Winters, als de Zee bevrooren leit, Menſchen die een eigen byzondere Spraek hebben, waer op Zabel-dieren vallen die ſlecht zijn, en Marters: *Wolodimer* hadde drie van deze Zabel-diere-vellen gezien, wiens ſtaerten een vierendeel El lang waren, met zwarte en roode ſtreepen over dwars.

Van de *Anandierſche* Landſtreek nam *Wolodimer* mede tot zich, omtrent zeſtig man, zoo Zoldaten als Mannen die op de vangſt afgericht zijn.

Als hy reisde in het Land van *Kamtſiadal*, heeft zich onderhouden met Rhee-dieren en Viſch, die hun de Inlanders beſtelden, en zelve vongen, met daer toe mede gebragte Netten, van *Anandeinske*. De Viſch die in de Rivier van *Kamtſiadal* valt, is gelijk als Zalm, een aert elders onbekent, rood des Zomers, en wat grooter, aldaer genaemt *Obſteina*, behalven deze is 'er noch zevenderleye ſlag van Vis, ganſch niet gelijkende na de Viſch die by de *Koerielen* valt, zy komt uit Zee, de Rivieren op, en keert nooit weder derwaerts, zoo dat men veele aen de Oevers dood vind leggen, daer de Zabels, Otters, en Voſſen op aezen, die daer veel zijn: men reiſt des Zomers, in het *Kamtſiadal* Land op Rhee-beeſten, gezadelt met houte Zadels, die zy des Winters voor Sleeden ſpannen: de koude is aldaer, omtrent gelijk in *Moskou*, doch Sneeuw valt daer niet zeer veel, gelijk by de *Koerilen* noch minder valt: het is des Winters tot *Kamtſiadal* by na eens zoo lang dag als tot *Jakutskoy*, en by de *Koerilen* gaet de Zon (volgens bericht der Ruſſen) des Zomers, bykans recht op en onder over 't hooft. In dat Land is des Winters aen de Zeekant zeer veel Gevogelte, en in de Moeraſſen veel Zwaenen, want die aldaer des Winters niet dicht bevriezen, welk Gevogelte des Zomers weg vliegt, vliedende de hitte, die als dan daer zeer groot is, als wanneer het veel Regent en Donderd, alzoo deze geweſten vry Zuidelijk leggen.

In het *Kamtſiadalſche* en *Koerilen* Land, waſſen veel Bezien, wat kleinder als Pruimen, zeer zoet, ook waſſen daer Beſſen op ſtruiken, van een vierendeel El hoog, zoo groot by na als Hoender eyeren, groenachtig wanneer zy ryp zijn, ſmakende als Brambezien, hebbende binnewaerts het zelve zaed: het geboomte draegt daer weinig vrucht, noch is 'er een kruid, aldaer genaemt *Agagatka*, groeyende een knie hoog als ſtokjes, dat kruid trekt men uit, en dan word 'er de baſt afgedaen, en geſpouwen midden door, in de Zon gedroogt, word wit, en zoet als Zuiker, 't geen dan ſmakelijk gegeten word. Daer zijn mede Boomen die Nooten geven, veel Berke-boomen, en ook Ypen, en anderen. Aen de *Penſinſe* zyde langs de Rivieren zijn veel Berke- en andere Boomen.

Tot *Penſi* woonen *Koraki* die geen baerden dragen, zijn van gemeene lengte, ſpreken een byzondere Tael, wat Geloof zy hebben is onbekent, doch de zommige onder hen, die zy *Siemani* noemen, en Prieſters ſchynen te zijn, ſlaen zomtyds op Trommelkens, ſchreeuwende dan luitskeels, 't geen Godsdienſt ſchynt te zijn: hunne kleeding is van Rhee-vellen, en de Viſch *Nerpi*, of Robbe, zy eeten Viſch en alderhande Gedierte, als mede de gemelte Viſch *Nerpi*, of Zee-robben: hunne Hutten of Jurten zijn van de huiden der Rheen gemaekt.

Achter de *Koraki* onthouden zich de Volken *Lutoren* genaemt, eender Spraek

en

Digitized by Google

en Zede met de *Koraki*, onder dat onderſcheid, dat de Hutten van de laeſte zijn gemaekt van Aerde.

Veele der *Koraki* die langs de rugge der Bergen woonen, zijn niet willig Schatting aen vreemden op te brengen, en drygen die hen zulks af willen halen, te dooden; zoo als *Wolodimer* zulks heeft geſmaekt, want zy hem omzingelden, en drie zijn'er Zoldaten doodeden door den Pyl-ſchoot, behalven noch vyftien die verwond wierden, houdende de overige bezet tot dat van de makkers wierden verloſt.

Men vangt langs de Oever van de Zee omtrent de Rivier *Kamtſia* Rhee-dieren: alhier vond *Wolodimer* drie verzamelingen van Menſchen in hunne Sterkten, ruim vier honderd in getal, waer uit zy zich konden beſchermen, beter als elders in die geweſten, om dat dit Volk zomtyds aenſtoot heeft te lyden van de Gebuuren, want aldaer geſlacht tegen geſlacht ſtryd: hier zijn Zabels en Voſſen, doch in voorraed vangen zy die niet, om dat zy noch Schatting geven, noch Handel dryven, alleen 't geen zy vangen, gebruiken zy tot kleeding: deze verdroegen zich met de Ruſſen: hun geweer, zijn Boogen van Walviſch-baerden, en Pylen van Steen; Yzer valt daer niet: deze Luiden hebben veel aenſtoot van de volken uit de Rivier *Kamtſia*, welke hun beroofden, aenvielen, en beledigden; zy verzochten aen *Wolodimer* dat hy hen met de Nabuuren wilde verdragen, op dat in ruſt mogte leven; hy trad dan met hen en zijn krygs-volk in de vaertuigen, dryvende langs de Rivier *Kamtſiatke* na beneden; na drie dagen dryvens quam hy by de bewuſte Nabuuren, alwaer hy een verzameling van vier honderd man vond, die hy wel tot gehoorzaemheit trachtede te brengen, maer zy weigerde zulks, dies gaf hy 'er vuur op, doode eenige, en verbrande de Hutten, doch zy vloden meeſt van daer, en als hy vervolgens langs de Rivier voer, zag hy ter weder zyde veel verzamelingen van Menſchen in bundels van Hutten, tot drie, vier, vyf, en meer honderd te zamen, en als hy dan weder opwaerts voer, ontmoete mede veele Dorpen, doch zy weigerde gehoorzaemheit, en Schatting, om dat ze zeiden, niet te hebben, en ook geen Zabels en vongen, wezende de Ruſſen en haer magt, aldaer onbekend, zich echter aen nemende te bedenken tot op een ander Jaer, wanneer hy dan weder quam ter plaetze daer hy afgevaren was, trachtede de Inwoonders of gemelde *Koraki*, de Rhee-dieren af te dryven, en te ſteelen, doch de Moskoviten vonden het ſpoor, joegenze na tot op de *Penſilenſe* Zee, daer zy ze aengrepen, en ſloegen, dooden in de nacht honderd en vyftig man, met betrapping van de Rhee-dieren, de overige *Koraki* vluchtede in 't Boſch.

In 't Land der *Kamtſiadallen* is een Rivier, genaemt *Itsju* of *Izche*.

Aen de *Penſienſe*, of *Penſilenſe* Zee voorwaerts, zijn *Rhee-koraki*, of hoeders der Rhee-dieren, werwaerts *Wolodimer* op trok, doch zy verlieten hare wooningen, en vlooden, maer hy jaegdenze na, zes weeken lang, tot voor by de Rivieren *Nane*, *Gigi*, *Niki*, *Sioentſioe* en *Charjuſobe*, alwaer hy de *Kamtſiadalſche* Volken tot gehoorzaemheit noodigde, vorderende de Schatting met goetheit, daer van daen ging hy weder na de Rivieren *Koekſie* en *Kiekſie*, alwaer hy achterhaelde het Volk *Olenigh Korakof* genaemt, verzocht hen tot gehoorzaemheit, en betaling van Schatting, in erkentenis, doch zy wilde niet luiſteren, en vlooden, maer wierden door hem achterhaelt, en hy verſloeg 'er veele, hen afnemende de Rhee-dieren, en verwoeſtende de Hutten. Hier van daen trekkende, ontmoetede hy zes woon-plaetzen van *Koerilen*, die hy wel zocht tot gehoorzaemheit te brengen, maer zy weigerden't, dies greep hy dat Dorp aen, kreeg'er een gevangen, en verſloeg'er vyftig, hy myde andere verzamelingen van die Volkeren niet, en of ſchoon daer veel Pelt-werk is, zoo verzamelen zy dat echter niet.

De *Kamtſiadallen* die achter de *Lutoren* woonen aen de Oevers der Rivieren, en aen de Zee, zijn klein van ſtal, dragen baerden, middelmatig lang; hunne kleeding is van Zabel-dieren, Voſſen en Rhee-dieren, die zy met Honden vangen; hare Jurten of Wooningen zijn des Winters van Aerde gemaekt, en ſtaen des Zomers omtrent drie vadem van de Aerde verheven, op ſtaken, gemaekt van planken en hout, bedekt met wortels van Boomen, zy klimmen daer in met leeren, de vloer is van effen hout of deelen gemaekt, zy ſtaen niet verre van malkander, en zomtyds honderd, twee, drie, ja tot vier honderd in een Buurtſchap, zy ſpyzen Viſch en Gedierte, nuttigende de Viſch raeuw, en des Winters bevrooren; in de Winter doenze voorraed van Viſch op, die ze in kuilen begraven en bedekken, wanneer die dan aen 't rotten is, nemen zy die uit, ſmytenze in putten, en gieten 'er water op, daer dan gloeyende ſteenen in werpende, en zoo gezamentlijk omroeren, zoo dat te byſter ſtinkt, echter eeten zy die Zop, heet vermengt met Padde-ſtoelen, welk mede

Digitized by Google

mede dronken maekt: men ziet by hen Aerde en Houte vaten, dieze maken, als ook Koopere potten, en ander vaet-werk: daer word Boom-oly gebragt van zeeker Eiland; doch onder wiens gezag het is, en waer te recht gelegen, blyft my tot noch toe duister; behalven noch zeeker Vernis, dat glimt en glans geeft gelijk als Lak-werk: hun Geloof is onbekent; men bespeurt alleen eenige Duivels-priesters, die gebaerte voeren als boven reeds van die der *Tungoesen* is gemelt; zy dragen lang haair, en zijn van de andere Menschen aldaer, als onderscheiden.

De *Koraki* en *Kamtsiadallen* hebben verscheidene Spraeken.

Aen de Rivier *Bobrova*, die aen de *Pensinse* zyde is, woonen vry veel Menschen, als ook aen de Nabuurige Vlieten.

Aen de Rivier *Itsioe* wierd *Wolodimer* genootzaekt te overwinteren, om dat veele der Rhee-beesten aldaer stierven. Hier hoorde hy dat de *Kamtsiadallen* uitstel zochten tot betalinge der Schatting tegen het Voor-jaer: kruit en loot begon den Zoldaten ondertusschen te ontbeeren, zoo dat genootzaekt wierde na *Anandir* rugtret te nemen.

Van *Anandir* tot de Rivier *Pensi*, reist men met gemak in drie weeken, en van *Luton* tot de Rivieren van *Kamtsiadal* in zes weeken, en van de Rivier *Kygila* tot *Kamtsiatke* op Rhee-beesten, in twee weeken; van *Kigila* tot aen de *Korilen*, heeft men drie Maenden reizens noodig; doch rustens tyd daer onder begrepen, want men langzaem vorderd.

De *Korilen* worden dus genaemt, na het gevoelen der naby leggende Volken van de Vliet *Korila*, daer omtrent zy woonen, gelijk de Menschen die aen de Rivier *Kamtsiatka* woonen, *Kamtsiadallen*, of *Kamtsidaly* worden geheten; of misschien daeld dit woord *Korilen* af, van het Landschap *Korea*.

Het woord *Kamtsia* is op het Sineesch gezegt, ik dank U E. of grooten dank, en anders een vereering; geeft hem *Kamtsi*, is gezegt, doet of geeft hem dankzegging.

Korinskoy betekent zekere plaets in het *Korilen* Land, zoo als dat Land zelve *Korinkaja* word genaemt.

Tegen over de Rivier *Kamtsiatka*, ligt een Eiland in Zee, daer onbekent Volk op woont.

Als hy van *Anandir* (daer hy Winterverblyf van een opgezette houte Stoof hadde, zoo als men die aldaer maekt, wanneer men niet verder reizen kan, welke genaemt worden *Simoveo*.) Na *Jakoetski* heimwaerts reisde, bragt hy eenige gevangenen met zich, als ook een goede menigte van ingezamelde Pelterye, die hy voor Schatting had ontfangen. Na het vertrek van deze Moskoviter uit de Landstreeke van *Kamtsia* en daer rondsom, begonden de Inwoonders hunne woon-plaetze te sterken, zoo, dat om hen te doen schrikken, men na deze Veld-stukjes noodig zal hebben.

Verre achter de *Kamtsiadallen*, woonen de *Korilen*, zy zijn zwarter van huit als de eerste, en kleinder van baerd. Het is mede warmer by de laetste als by de eerste, doch zy gebruiken eenderleye kleeding, zijn zoberder, en mede zoo wel niet gegoed; de Zabel-dieren die daer vallen zijn slecht, om dat het een warm Land is; men ziet 'er groote Bevers, en roode Vossen, in grooten getalle.

Van de mond van de Rivier *Itsia* opwaerts, langs de Rivier *Kamtsia*, omtrent een week reizens, is een zeer groote en hooge Berg, bequaem om bezaeit te konnen worden, gelijk daer in de Nabuurschap noch een groot gebergte is, bequaem tot de Hooi-teeling, uit de zelve gaen des daegs een zeer dikke rook, en des nachts vuur-vonken op; de *Kamtsiadallen* verhalen, als 'er iemand tot half wegen dien Berg opklimt, dat men aldaer zeer groot geraes, als Donder hoort, 't geen de ooren des Menschen krenkt, en die hooger als half weg dien Berg na boven gaet, komt zelden of nooit te rug, zonder dat men weet wat den hoog opklimmende naeuw onderzoeker wedervaert: van deze Berg vloeit een Rivier af, die graeuw water verschaft; men kan drie vadem diep op de grond zien, 't geen daer in geworpen word; dit Volk heeft geen eenhoofdige bestiering, maer woont by geslachten, en die het rykste is der stammen, na dien luisteren zy, en gehoorzamen hem, deze geslachten hebben veeltyds veel verschil onder malkander, en stryden ook wel tegen den ander. Des Zomers gaen de Mannen gansch naekt, zy zijn stout ten stryd, en tot noch toe vry van Schatting aen vreemde magten geweest, doch men trachte hen daer nu toe te brengen: ieder houd zoo veel Wyven als hy voeden kan, tot vier en meer in getal.

Tam Vee is aldaer niet, als alleen Honden, den Europiaensche Honden in groote gelijk, doch hebben haair, wel bykans een vierendeel El lang. De Zabel-dieren worden daer aen de Rivieren op een byzondere wyze gevangen, met matte-zakken, gelijk zy die mede met Pylen van de Boomen schieten: schiet-geweer is hen tot groote schrik, en zy vluchten steeds voor 't zelve, wanneer in gevecht geraken met Moskoviten, die Vuur-roers gebruiken, wien zy daerom Vuur-mannen noemen: des Winters gaen de *Kamtsiadallen* ten stryd op Sleep-

ſchoenen, die van hout zijn gemaekt, een vierendeel van een Ruſche El breet, lang een El, en meer, hebbende in het midden een riem van leer, daer men de voet in ſteekt; doch de *Koraki* in Sleetjes, die door Rheen getrokken worden, waer in zy by paeren zitten, mennende den een terwyl den anderen ſchiet met de Boog: des Zomers komen de zommige naekt, en de zommige gekleed ten ſtryd. De Waeren daer zy graeg na zijn, zijn roode Koraelen en Meſſen, daer ze tegen vermangelen, Zabel-vellen, Voſſen, groote Bevers en Otters.

In de Zee omtrent *Lutore*, gaet des Winters Ys, doch de ganſche Zee bevrieſt niet, doch des Zomers is aldaer ganſch geen Ys, of zeer weinig: men vind veel Inwoonders langs de *Kamtſiatke* Rivier, en aen de Zee-ſtrand, zoo dat men tuſſchen het Riviertje *Jelofki* en de Zee, zeſtig verzamelingen van Menſchen ontmoete, daer honderd en vyftig, ja twee honderd Hutten by elk wierden gezien, hebbende aldaer ieder Huis-vader zijn eigen wooning; deze verzamelingen zettede zich onlangs uit vreeze voor de Ruſſen, nader by malkander; zy weeren zich uit die plaetzen met zware ſteenen, en houte knuppels die ze werpen, beneffens ſcharpe Spiezen, als iemand hen vyandlijk naderd.

Aen de Zuid zyde van het *Kamtſiadalſche* Land, is in Zee des Winters geen Ys, alleen van de Rivier *Penſi*, tot *Kigila* is aen de kanten eenig Ys, maer niet veel, en van *Kigila* verder op, is geen Ys, en van de Rivier *Kigila* tot de mond van de Rivier *Kamtſia*, gaet men te voet over ſteenachtig Land, in drie of vier dagen, en van *Kamtſiatke* tot aen de Zee, dryft men na beneden met Vaertuigen, in vier dagen: aen de Zee onthouden zich veel Beeren en Wolven, en over de eerſte Rivier van de *Korilen* in Zee, zegt men dat Eilanden zijn, die bewoont worden, en dat daer op Steden van ſteen zoude zijn, doch wie die bewoonders zijn, is tot noch toe onbewuſt: uit deze Eilanden word by de *Korilen* gebragt dierbaer Vaet-werk, en koſtelijke Kleeden, van geſtreepte en veelverwige Stoffen; ook zeggen deze Inwoonders, dat van de *Kamtſiadalſche* zyde boven *Kamtſiatke*, aen de kant van de *Kalanske* Bever Rivier Jaerlijks Vaertuigen tot haer komen, welkers Schepelingen van hen koopen, Zee-robbe-vellen, Walrus-tanden, en de Traen daer van: hier omtrent zijn in Zee groote Wal-viſſchen, ook Zee-robben, en Walruſſen, welke laeſte met hoog water tegen 't Land aen komen, en als 't water weder afloopt, blyven zy op 't droog zitten, als wanneer de naeſt gelegene Volken, de zelve met Spieſſen dood lenzen, en met knuppels ſlaen, op de Neus, want zy ter oorzaek van hunne kleine pooten tot het vlieden op Land onbequaem zijn, wezende deze plaetzen niet zeer verre van de Vliet *Amur* afgelegen.

By de *Penſiſche* Volkeren gebruikt men in plaets van Schuiten om de Zee te bevaeren *Baydari*, dat zijn Jollen, die van Robbe-leder gemaekt zijn, lang zes vadem, breet een en een half vadem, deze zijn in 't midden met hout verbonden: in deze *Baydari* konnen dertig of veertig Mannen zitten, en daer mede t' Zee gaen, op de vangſt der Robben en Walruſſen, waer van zy het Spek en Traen gebruiken.

De *Kamtſiadallen* hebben Vaertuigen die tien of twintig man konnen voeren: veele hunner woonen in holen. By de *Korilen* heeft *Wolodimer* en zijn Volk ganſch geen Vaertuigen gezien, want hy was daer des Winters.

In deze *Kamtſiadalſche* en *Korilſche* Landſtreken, zoude men Graen konnen gewinnen, want het zijn vry warme Landsdouwen, hebben zachte en zwarte grond, doch Beſtiael tot den Landbouw vereiſt, en is daer niet, zy weten ook van geen zaeyen: deze Menſchen zijn niet leerzaem, en ganſch niet zindelijk.

In het Land der *Korilen*, omtrent de Rivieren *Kamtſia*, ontmoete *Wolodimer* zeker Man, die aldaer vreemdeling was, welke hy na *Moskou* heeft gevoert, en men bevonden heeft genaemt te zijn *Denbey*, Zoon van *Diſay*, hebbende in een Indiaenſch Schip, beladen met Koopmanſchap langs de Japanſche Kuſt geſtevent, edoch een ſterke Weſte Wind acht dagen lang, en daer na een Zuide Wind krygende, was hy van de plaets die hy trachte te beſtevenen, afgedreven, zoo dat na veel zukkelens op Zee, geduurende de tyd van acht en twintig weeken, in 't *Korilen* Land, en dat der *Kamtſiadallen* aengekomen was, en hy geluklijk Moskoviten ontmoetende, als hy onder de *Kamtſiadallen* was geraekt, tot hen de vlucht hadde genomen, oordeelende op 't gezicht, de Ruſſen redelijker Menſchen als deze Inlanders te zijn: in Zee had hy de Maſt en Zyl van 't Schip verlooren, doch gevallig een Boom in Zee vindende dryven, hadde hy die weder tot een Maſt-boom op 't Schip weten bequaem te maken, en zich daer mede te behelpen, zoo als hy van de ingeladene Zyde ſtoffen, mede Zeilen maekte.

De *Korilen* ſpyzen wortels van Boomen; zy zijn gewoon de Viſch die zy van-

Digitized by Google

vangen in kuilen te werpen, met groente en Boom-takken te overdekken, en zoo eenige tyd te bewaren, welke zy, of schoon zeer stinkt nuttigen: wanneer het genoemde Vaertuig door ongeluk aen hare Kusten belande, en dat met Vaet-werk was beladen die Brandewyn, of sterke drank van Rys in hielden, gooten zy de drank weg, en bedienden zich van de Vaten, om hun Visch in te bergen, hebbende zy in die drank geen smaek, zoo als ook geen Goud of Zilver kenden, want als eenig Goud en Zilver uit gemelte gestrande Vaertuig aen Land wierd gebragt, verachtede zy dat, en gaven 't den Kinderen om mede te spelen; zy konnen noch Lezen noch Schryven, gebruiken Bylen van been en van steen; men vond by deze Indiaen Zilver geld, waer van aen my een stuksken gezonden is, waerdig in wigt veertien stuivers of twee Maes, gelijk men aen my mede toegezonden heeft een der Schoenen van deze Man zijn voeten, die waerlijk Indiaensch maekzel is, zoo als by diergelijke mede onder my berustende, kan worden gezien; behalven dit zond men aen my een Indiaensch Kaerte-blad, en eenige bladen Schrift, die men by hem gevonden heeft; de Schoen is der gedaente als elders in Oost-Indiën, de Menschen van middelbare aenzien gewoon zijn te dragen, net, van fijn Riet gevlochten, met een Herte-ledere zool.

De opgemelte Man was afgezonden door zeker groot Koopman, genaemt *Avasia*, Zoon van *Matarin*, in een Vaertuig van vyftien man, het was lang vyftien vadem, breet en hoog vier vadem, enz. de last was Rys, sterke Drank, Damasten, Boomwol, Zuiker, enz.

Aen het *Korilen* Land komende, voeren zy een Rivier opwaerts, niet verre van de Vliet *Nanan*, om Menschen te zoeken: in 't eerst ontmoete hen een Man, aen wien zy een Schrift gaven, bewyzende dat hy mede schryven zoude, doch daer van geen wezen hebbende, stak het overgegevene geschrift in zijn Boezem, en vlood: den volgenden dag quamen vier kleine Vaertuigen, daer in waren omtrent twintig Man, die hun bezien hebbende, weg gongen, doch in de Nacht naderde hen veertig Schuiten, daer omtrent twee honderd Man in waren, deze schooten uit Boogen, en quetsten een der makkers van dezen *Denbey*, zy hakten ook in 't Vaertuig met steene en beene Bylen, zoo dat zy het moesten opgeven, en losten het Vaertuig, leverende de Waeren den *Korilen* over.

Deze Man weet te noemen verscheidene Steden, die hy zegt in *Katay* te leggen, als *Akitay*, *Krota*, *Notsro*, *Tonga*, *Fiaga*, enz: edoch, vermits deze Steden in *Sina*, mijns wetens niet bekent zijn, zoo twyfele of dit niet plaetzen zijn in *Jeso*, en dat hy dat Land *Katay* noemt: verhaelt, hoe zekere goederen na *Katay* worden gevoerd, en van daer komen, welke men wete dat van en na *Jeso* worden vervoert, en niet van en na *Sina*.

Hy zegt, uit *Katay* komen tot ons over, Visch-beenen, dat zijn Walvisch-beenen, Hout, Tanden van Walrussen, enz. alle goederen die uit *Jeso* worden gevoerd; daer en tegen zegt hy, na *Katay* brengt men Damasten, Goud en Zilver-laken, Boom-wol, Yzer, enz. zoo dat men schynt te konnen besluiten, dat deze *Denbey*, *Jeso* voor het Land *Katay* verstaet, als wezende misschien een gedeelte van het Overmuursche Tartarye, enkelijk met een smalle vaert afgescheiden, gelijk by zommige, zoo Asiatische als Europische Schryvers, dat Land met de naem van *Katay* word benoemt.

Als deze opgemelte Man by Winter tyd in 't *Korilen* Land aenquam, zegt hy zeer veel dikke Mist heeft gehad, zoo dat hy in zijn vaert geen ander Land als *Eso* heeft gezien, 't geen hy meint aen 't vaste Land van Tartarye gehecht te zijn, gehoorende eensdeels onder den Konink van *Sina*, als Heer van *Niuche*, en der Landen daer om streeks, en ander deels onder *Japan*, zoo dat op de Zuid zyde, dien Keizer bezetting heeft. Die van *Eso* zegt hy, een Barbarisch Volk te zijn, zonder eenige wellevendheit, of geschikte beheersching. Elf van zijn makkers zegt hy, uit 't *Korilen* Land met een onbekent Vaertuig weg gekomen te zijn, twee in Zee verdronken, en een door de *Korilen* gedood.

Het *Korilsche* Volk draegt ruige klederen van Zabel-vellen, Rheen, Honden, en Bevers: als zy iets willen kooken of gaer maken, zoo smyten zy daer toe heete steenen in potten, hebben geen Steden, maer Dorpen; zy voeren steeds kryg onder malkander: en wanneer men aen dezen Man in *Moskou* een Kaert heeft doen zien van *Korea*, *Sina*, het *Compagnies* Land, en *Eso*, zoo erkende hy geen geweest als *Eso* alleen, 't geene my te bestendiger doet gelooven, dat hy met hard weder, de Straet de *Vries* is komen door zeilen, of achter het *Compagnies* Land om, zoo zulks een Eiland is, zonder andere Kusten als 't genoemde Land van *Eso* te zien, hebbende hy eigenhandig op de Kaert twee streepen gehaelt, den een van omtrent de hoogte van *Osakka*, twintig myl in Zee, door de Straet de *Vries*, en den anderen van daer achter *Compagnies* Land om, tot aen het *Korilen*

Digitized by Google

Land, niet wetende welke ſtreek dat hy gevaren was; waer van de tekening met de Schildery van hem, na zijn perzoon in Rusland gemaekt, onder my is beruſtende.

Dubbelt uit een Brief, aen my in't jaer zestien honderd acht en negentig, van Archangel, *belangende den* Ys-kaep, *benoorden het* Korilen *Land gelegen, geſchreven.*

Wel Ed. geſtrenge Heer;

HEb alhier een Ruſch geſprooken, die verklaert, voorlede Winter by Kozakken in *Moskou* geweeſt te zijn, de welke op de Zabel-vangſt in't verſte van *Siberie* geweeſt waren, deze hadden de *Ys-kaep*, of de meeſt Ooſtelijkſte hoek, gelijk in U Wel Edele geſtrenge Kaert ſtaet, met een klein Vaertuig omgevaren, en drie dagen gereiſt, eer aen het einde van de hoek waren gekomen; daer liep een zeer ſterke ſtroom, zoo dat zich al dicht aen de Wal hadden gehouden, doch Ys hadden zy niet vernomen, om dat op't heetſt van de Zomer was, en waren alzoo de Kaep omgevaren, tot aen de Grenzen van *Sina*. Dus verre dezen Brief, doch wat van de waerheit dezer zaeke zy, derve ik niet beveſtigen.

Zeeker voornaem Moskoviſch Handelaer heeft my bericht, hoe hy tot *Archangel* Kozakken geſproken heeft, die hem zeiden, de Ys-kaep ten einde toe afgetreden te hebben, binnen een tyd van drie dagen, dat de zelve op zommige plaetzen zoo ſmal is, dat overzien kan worden; deze Kozakken of Moskoviſche Zoldaten, waren van de *Jakutſche* bezetting uitgezonden, om de Schatting te Landewaerts op te halen, gelijk de zelve aldaer gewoon zijn by tien of twintig, gezamentlijk, ten dien einde het Land door te wandelen; zy zeiden dat de Zee-kuſt van de *Lena*, tot aen de *Jeniſea*, gelijk ſtreeks, en wel, Noordooſtelijk getekent was. zy hadden voor een gedeelte de Oevers langs gevaren, van de mond van de *Lena* afwaerts aen, doch niet tot aen de *Oby*, gelijk tot noch toe geene nette berichten hebbe, dat uit de *Oby* in Zee, veel gevaren word, en byzonder niet Ooſt op, zoo dat de Oevers van de *Oby*, of van de *Jeniſea*, tot aen de *Lena* ten vollen niet bekent zijn: wyders verhalen zy, dat onder hun acht kleine Vaertuigen waren geweeſt, dat vier de Ys-kaep meenden om te varen, doch dat zy aldaer op het einde zoo grooten draei-ſtroom ontmoete, of liever branding, dewyle de Noorder-ſtroom aldaer, als ſcheen te ſtooten tegen die van het Zuide, dat die vier Vaertuigen waren verbryzeld, en het Volk verdronken.

Veele Moskoviſche Land-luiden hebben zich in de *Jakutſche* geweſten ter neder geſteld, daer zy goede Weide vinden.

De Ys-kaep zoude volgens veeler gevoelen, met gebroken Eilanden endigen: in de Ys-zee zoude Viſſchers komen van de *Lena* Rivier af, langs de Wal varende, zoo de zommige willen, deze Kaep achter om, en tot aen de Zee-oevers, by de Rivier *Kamzatka*, daer zy Walviſſchen en Robben ſlaen, gebruikende daer toe de tyd van drie, drie en een half, of vier Maenden, om heen en weder te varen, en hunne Neering te doen.

Burilbi zijn twee Dorpen daer Ruſſen woonen, gelegen aen de *Lena*.

De *Jakuti* dragen zoo wel kleederen die van Vogels-vellen by een zijn genaeit, daer de vederen aen zijn, als ook van Beeſte-vachten, en zeeker Bond *Sarki* genaemt, dat een geele grond heeft, met bruine plekken; om 't hooft dragen de Mannen bragoenen, als ook om de beenen, die met vederen zijn geçiert. Daer valt in hun Land zeker hout dat rood is, en niet ongelijk aen Kampeſſie-hout.

Op wat hoogte, of Noorder breete, eigentlijk de mond van de Vliet *Lena* legt, daer van en kan ik met geen volkomene zekerheit ſpreken, vermits de zommige, die my van daer berichten, de ſtreek van *Jakutskoy* tot aen de Zee zeer groot zeggen te zijn; en andere weder dryven, dat de zelve meer naby gelegen, en korter zoude wezen; dies des zelfs afſtant en hoogte na de beſte giſſing hebbe geplaetſt. En worde wy bericht, dat eenige Menſchen hebben getracht t'Zeewaert in te varen, Noord-ooſt op; maer om de onbequaemheit van goed Vaertuig, gebrek van rechte kennis van het Kompas, en gevaerlijke hoeken en klippen, die aen de Kuſten zijn, zijn veele om den hals geraekt, alzoo ook zelfs in de diepſte Zomer het Ys aldaer met groote ſchotzen dryft, en de vaert of doortogt verlet, wordende met een Landwind het Ys afgedreven van de Stranden, en met een Zee-wind na de Kuſten gezet; dies, volgens bericht der aenliggende Volken, de ruime Zee aldaer onvaerbaer is, en dat heden die Zee-vaert, behalven dicht aen de Wal, word nagelaten.

De Godsdienſt der Inboorlingen in dit geweſt, is Heidenſch, en genoegzaem met die der *Samojeden* eens, doch zy verſchillen in Tael.

Deze Noordſche Kuſten en Landſtreken zijn niet zeer bevolkt.

De mond van de Rivier *Lena*, anders *Pe-*

Peleneg genaemt, bevrieſt Jaerlijks zeer hart, en 't gebeurd, doch niet altyd, dat de zelve den geheelen Zomer door niet op en dooit.

Het Stedeken *Wergolensky*, gelegen boven aen de Vliet *Lena*, is een kleine plaets.

Het plaetsken *Samarofskoyjam*, is gelegen op de mond van het Rivierken *Jalis*.

Eenige woorden van de Jakutſche *Spraek, dat is, der Volkeren die aen de Ooſt zyde van de Rivier* Lena *woonen, genaemt* Jakuti.

Hooft,	*Bos.*
Haair,	*As.*
Voorhooft,	*Suis.*
Ooren,	*Kulgak.*
Oogen,	*Karak.*
Neus,	*Mun.*
Neusgaten,	*Murun.*
Kinbakken,	*Singa gungak.*
Mond,	*Ojack.*
Lippen,	*Os.*
Tanden,	*Tis.*
Tonge,	*Til.*
Hals,	*Moin.*
Borſt,	*Tuis.*
Schouwders,	*Sanin.*
Armen,	*Ilin.*
Ellebooge,	*Togok.*
Hand,	*Erbiak.*
Vingeren,	*Erbik.*
Nagelen,	*Tarbiak.*
Buik,	*Ologok.*
Navel,	*Kin.*
Rug,	*Siſinek.*
Zyde,	*Etnik.*
Ingewand,	*Oſoghos.*
Hart,	*Suriak.*
Knien,	*Tinſurges.*
Scheenen,	*Sotoj.*
Kuiten,	*Saraet.*
Voeten,	*Atak.*
Toonen,	*Erbiak.*
Aderen,	*Inir.*
Vleeſch,	*Et.*
Bloed,	*Kan.*
Harſſenen,	*Sili.*
Een,	*Bir.*
Twee,	*Icki.*
Drie,	*Us.*
Vier,	*Tuard.*
Vyf,	*Bes.*
Zes,	*Alta.*
Zeven,	*Sette.*
Acht,	*Agis.*
Negen,	*Togus.*
Tien,	*On.*
Elf,	*Onurdugobir.*
Twaelf,	*Onurdigiki.*
Dertien,	*Onurdugus.*
Veertien,	*Onurdutard.*
Vyftien,	*Onurdugobes.*
Zeſtien,	*Onurdogoalta.*
Zeventien,	*Onurdogoſette.*
Achtien,	*Onurdogoagis.*
Negentien,	*Onurdogotis.*
Twintig,	*Surbe.*
Dertig,	*Ottut.*
Veertig,	*Teurden.*
Vyftig,	*Beſen.*
Zeſtig,	*Altaon.*
Zeventig,	*Setteon.*
Tachentig,	*Agiſon.*
Negentig,	*Toguſon.*
Honderd,	*Suis.*
Tien honderd of duizend,	*Munck ſuis.*

Het Vader-Ons in de Jakutſche *Spraek, op de* Slavoniſche *wys gevolgt.*

Vader	*Aibiit*
Onzer,	*Biſeme,*
die zyt	*Mega Tagara*
in de Hemelen,	*Oer duger,*
geheiligt zy	*kirbejer*
de Name,	*Atin,*
van U,	*Jena,*
toekome	*kelega*
't Koninkryke,	*Atin,*
van U	*Jena*
geſchiede,	*bologa,*
Uwe wille,	*kognün,*
gelijk in Hemel,	*Jena,*
zoo op Aerden:	*Jeme:*
't Brood	*Tagaraga*
onzer	*iſierge*
dagelijks,	*aſpitin,*
geeft	*biſenin*
ons	*koenatagini*
heden,	*koeloe,*
en vergeeft	*biſaga*
ons,	*ani,*
de ſchulden	*kebes*
onzer,	*biſaga,*
gelijk	*Jeſpitin*
wy	*biſenin*
vergeven	*kaitak*
de ſchuldenaren	*biſigi*
onzer,	*kebeſebit,*
en geleide	*Jemagh terbitin*
niet	*biſenin*
ons	*kilerima*
in verzoekinge,	*biſigini,*
maer	*aiga*
verloſt	*biiſa*
ons	*biſigini*
van den	*abaſintan*
quaden;	*oliſin;*
want	*Jena*

uwe is	*bar*
't Koninkryke,	*iraghtati*,
en de Magt,	*kuſtak*,
en de Heerlijkheit,	*Atin*,
in Eeuwigheit,	*Boeka*,
Amen.	*Kirdikoe.*

Oog-getuigen zeggen my, in *Moskou* gezien te hebben eenige Afgezondenen der *Jakutſche* Volkeren, ſterk in getal omtrent vyf en twintig Man, deze waren bekleed met Vogel-vederen rokken, zeer aerdig gevlochten, en geçiert, van alderhande verwe, en groote, geſchiktelijk door malkander geſchaert, en met dun Kooperdraed, geregen; hebbende ſtukskens van Spiegel-glas, of kleine Spiegeltjes, zoo hier en daer tuſſchen de vederen in gehecht, waer mede zy pronkten. Het was grof en ſterk Man-volk, bruin van wezen.

Eenige getal-woorden van de Lamutſche *Spraek, dat is, der Volken welke ganſch na 't Noorden en Noord-ooſten woonen, genaemt* Lamuti.

Een,	*Omun.*
Twee,	*Dzur.*
Drie,	*Ilan.*
Vier,	*Dagan.*
Vyf,	*Tongan.*
Zes,	*Nuigun.*
Zeven,	*Nadan.*
Acht,	*Dziabkan.*
Negen,	*Jigin.*
Tien,	*Dzian.*
Elf,	*Omundzian.*
Twaelf,	*Ilandzian.*
Dertien,	*Dzurdzian.*
Veertien,	*Digindzian.*
Vyftien,	*Dziakondzian.*
Zeſtien,	*Nundzian.*
Zeventien,	*Nodandzian.*
Achtien,	*Dziabkondzian.*
Negentien,	*Jigindzian.*
Twintig,	*Diandzialakan.*
Dertig,	*Muginadzian.*
Veertig,	*Teurden* of *tongandzan dzialakan.*
Vyftig,	*Digin dzan dzialakan.*
Zeſtig,	*Nugun dzian dzialakan.*
Zeventig,	*Nadan dzian dzialakan.*
Tachentig,	*Dzabkan dzan dzalakan.*
Negentig,	*Soguſun jugnan dzan dzalakan.*
Honderd,	*Niema.*
Tien honderd of duizend.	*Dzan dzalakan niema.*

Lenskogo is een algemeene naem, waer mede alle de geweſten omtrent de Rivier *Lena* benaemt worden, ſchoon zy ieder daer en boven hunne byzondere benamingen hebben, waerom de zelve by my geſteld is, zoo wel zeer hoog Noorden, als niet wyt van de Vliet *Amur* af: hoewel andere zeggen dat twee byzondere geweſten, als beneden aen de Stroom *Lena*, en benoorden de *Amur* met de naem van *Lenskogo* bekent zijn, elk onder byzondere Gezag-hebbers. De Zee word omtrent deze Rivier mede de *Lenskogo* Zee genaemt.

Aen de oorſpronk van de Vliet *Selenga*, niet wyt van het Meir *Baikal* gelegen, in het welke zy ten Zuiden ſtort, woonen *Moegalen*, die ſteeds verhuizen; en om laeg aen zijn mond, *Tingoeſen*, en *Utſurtainen*, die anders mede *Eraten* worden genaemt. Tuſſchen de Vliet *Selenga* en *Amur* word gezegt, dat Meiren zijn, die wit water geven als Melk, 't geene zeer gezond is te drinken.

Wilei is een Rivier, anders genaemt *Vieljoe*, welke niet wyt van de Zee in de Rivier *Lena* ſtort. Aen de zyde dezes Riviers, gaet des Winters een vuur op, uit het Land; doch als het Zomer is, dan word deze Landſtreeke met water bedekt, 't geene van boven de *Lena* uit het gebergte komt afzakken, en zelfs ook die plaetze, waer des Winters zich het vuur vertoont, zoo dat men als dan die plaetze niet kan bekennen: wanneer het water afgeloopen is, en het Land droog word, zoo vertoont zich het vuur wederom als voor heen: wanneer men daer eenig hout omtrent legt, zoo verbrand het tot koolen, zonder eenige vlamme, gelijk de aengelegene Volken berichten.

Hooger opgaende, langs deze Rivier *Wilei*, twee dagen reizens, komt daer van de linker zyde een kleine Riviere invallen, welke zoo zout als Pekel is, komende uit een groote Zout-bron, die aen 't eind op de kant van dit Rivierken opborrelt, en de zelve geheel zout maekt. Daer zet zich mede veel Zout aen de Oevers, 't geene alle Jaren van daer weg gehaelt word: dit Zout is zeer ſchoon, zoo wit als eenig Sneeuw, verdeeld zich in kleine korrelen, gelijk als gekookt Zout; is zoo ſcherp, dat, als de Pekel daer van op het vel komt te druipen, het zelve aenſtonds door byt, en te zamen doet trekken, als of het van vuur verbrand was, wezende anders in 't eeten zeer ſmakelijk en gezont.

Vier Stedekens, of liever Vlekken, bezeten by hunne Tzaerſche Majeſteiten, zijn aen de Rivier *Lena* gelegen; de geene die het

Digitized by Google

het meeſt in ongenade zijn, aen 't Ruſſche Hof derwaerts gezonden worden.

De Volkeren die in't Ooſten en Noorden van deze Vliet woonen, drinken water, en eeten Viſch, Wild-werk, Beeren, Elanden, Vogels, en wortels van Boomen.

De *Jelets* Rivier heeft zijn naem van het Hout, of de Boſſchagie daer rondsom, dat Spar of Maſt-boomen zijn, is beweſten de Ys-kaep gelegen.

Sereskamen, dat is gezegt *Over-klip*, is een plaets aen de Ys-kaep, alwaer zy op zijn ſmalſt is; hier worden de Vaertuigen over gehaelt, om in de *Amurſche* Zee gezet te worden.

De Inwoonders die naeſt aen de Ys-kaep woonen, voeden zich veel met Viſch van Zee-robben.

By de Rivieren *Anabara* en *Peſida*, niet verre beweſten de Ys-kaep, woonen Volken die nu in ſtryd tegen malkander leven.

Seregojof, een plaets in de Nabuurſchap van de *Lena* gelegen, heeft zijn naem van den Patriarch *Sergius*.

Jakutskoy brengt aen hunne Tzaerſche Majeſteiten veel Schatting op; daer valt veel Zout, aen een plaetsjen genaemt *Solvarat*, in wiens Buurſchap een Klooſter legt, genaemt *Spaes*.

In *Irkutskoy* is 't des Zomers zeer heet, en des Winters zeer kout, * de klok ſlaet des Winters zeven uuren des daegs; doch een oog-getuigen meint dat daer niet boven de vier uuren recht dag is; zoo dat de Zon boven den zicht-einden komt, wezende geduurende de drie overige uuren, ſchemering: in de Stad of het Kaſteel is de Gezaghebbers Huis, ook de geweer Kamer en 't Raed-huis; de wacht houd men in 't Slot, maer de Zoldaten woonen buiten; te weder zyde is een *Sloboda*, of Voor-ſtad; hier zijn omtrent vier honderd en vyftig Huizen, zoo der Burgers, Zoldaten, Goud-ſmeden, Kleer-makers, als alderhande Hand-werkers: daer is een Kerk in de Stad, doch buiten in de Voorſtad vier Kerken; acht honderd Zoldaten zoude daer veeltyds in bezetting zijn; van hier worden zy verdeelt en verzonden in andere kleine plaetzen; men draegt daer Sineſche, Moegaelſche en Ruſſche dragt of kleeding, doch als men ter Kerke gaet, alles op 't Ruſch. Het Slot heeft vyf Toorens van hout, die zeer hoog zijn, met dubbelde wanden om Aerde in te ſmyten, maer zijn niet gevult: de Schiet-gaten zijn onder tot Geſchut, en boven tot Hand-geweer: daer rondsom te Veldewaert vind men veel ſchoone kruiden, als Meiraen, Tym, Zalie, Pinpernel, ook Zoet-hout, en Rhabarber, zoo als zeker Siberiſchs balling, die zich lange tyd aldaer op had gehouden, my gezegt heeft, op zijn te rug komſt, wezende zeer gevallig van daer gekomen, dat hy die zelve dikmael heeft ontgraven en in de lucht gedroogt; een byzondere aert aldaer word genaemt *Kapoetſietoy*, dat is, Hoef-kruid, om dat de bladen na een Paerde-hoef gelijken; het ander is genaemt *Serennovoy*, dat is zoo veel gezegt als Steel-kruid, om dat zy lange ſteelen, en lank-werpige bladen heeft; deze is zoo goed niet als de eerſte, en zijn wortels ſpichtiger.

Kaminke, niet ver van *Irkutskoy*, is zeer vaſt, van hout, 't is een klein plaetsje, twintig of dertig Zoldaten bewaren deze Veſting of dit Stedeken, onder legt Geſchut, en boven zijn Schiet-gaten: *Balaganskoy*, een plaetsje aldaer naby, is mede van hout, dit is een Sterkte, en hier is een wacht tot ontzag. Het Dier *Gemſe* of *Kabardien*, dat de Muskus heeft, vind men hier veel; het Muskus groeit in de Navel, en is goed in de bronstyd; de Inlanders alhier moeten de Zabels opbrengen, en van honderd tien ſtuks betalen, doch de Ruſſen betalen van de waerde van de Zabels, maer datze in de kleederen hebben gevoedert, is vry: de Zabel-vangers worden uitgereed op de vangſt, zy gaen als 't Sneeuw week word, dat is, zeven weeken voor Paeſch, dan is aldaer de Zabel in zijn haair: een van deze Jagers onthoud zich in 't Boſch, daer men een Stoof of Schuur maekt om ſpys te kooken, zich te warmen, en te vernachten, tien Man ongevaer, gaen te gelijk met een weg-wyzer, die vooraen gaet op de vangſt; *Oeſin* is de ſpys en voorraed genaemt, die men hun mede geeft: zy worden zomtyds van 't wild Gedierte verſlonden, en vangen alderhande Wild, wat hun voor komt, en zy konnen magtig worden.

Kahira of *Katura* is een Landſtreek omtrent de Rivier *Lena*, 't geen ik in de Kaerten niet heb aengewezen, om dat de rechte plaets my tot noch toe is onbekent.

Siwera is een Klooſter op 't vaſte Land, niet verre van de *Lena* gelegen.

In de mond van de Rivier *Lena* leggen drie Eilanden.

Op de Rivier *Lena* word zeer veel Steur gevangen. Het is weinig tyd geleden, dat van daer eenige Ruſſchen afgevaren zijn, te

* Men believe te verſtaen dat in die Landen de uuren des daegs en des nachts afzonderlijk zyn, zoo dat na een uur dag de klok een ſlaet, en na een uur nachts, de klok mede een ſlaet. Offanaſii of Athanaſius Bouton, duits, omgedoopte, een oud deftig Man, die omtrent vyftig Jaer in Siberien had geweeſt, was voor acht Jaer Gezaghebber tot Irkutskoy.

Digitized by Google

te Zeewaert in, om van daer *Nova Semla* te ontdekken, en Eilanden beweſten en benoorden op te doen, in gedachten van tot *Petzora* of *Archangel* hunne reis te eindigen: deze zijn bevallen van de koude, en aengekomen op *Nova Semla*, daer zy genootzaekt zijn geweeſt te overwinteren: vier alleen zijn by leven gebleven, welke zich met Beeren-vleeſch hadden gevoed: d'overige, welke, behalven het groot ongemak dat zy leden, deze, hen onreine Spys hadden geweigert te eeten, zijn geſtorven.

Cogalin is een Vliet, gelegen aen hooge ſteene Bergen, niet wyt van de oorſpronk der Rivier *Lena*.

De Rivier *Colima* is vyf dagen reizens van de Rivier *Lena* afgelegen, die by zommige, doch misverſtandelijk, bykans zoo groot als de *Oby* word geacht. In dit geweſt en zijn geene groote Steden, behalven de Stad *Jakutskoy*, daer de Bevelhebber woont: de andere plaetzen zijn als Dorpen.

De *Jakuti* die omtrent de Stad *Jakutskoy* woonen, en aen de Rivier *Amga*, hebben een byzondere dragt, hare boven rokken zijn van veelderhande Bont-werk te zamen genaeit, de randen zijn rondsom uitgenaeit, wel een handbreet, als een kant, van Sneeuw-wit Rhee-haair, open van de zyde, na achter toe, zy hebben lang haair, dragen geen hembden; zy gelooven een God in den Hemel te zijn, die hun Leven, Spys, en Kinderen geeft; onderhouden in 't Voor-jaer zeker Feeſt, als wanneer zy groote vuuren aen leggen, en die met Brandewyn van Melk begieten, drinkende zelve die dan niet, en zulks tegen 't Ooſten; haer Spraek zwymt na die der Mahometanen, welke by *Tobol* woonen, en oorſpronk uit *Bucharen* Land hebben, houden de veelheit der Vrouwen; hun meeſte Jacht is op Herten, die zy mede weten te temmen, en gebruiken, om daer op te ryden, het is een eerlijk en dapper Volk, lieve de waerheit, willen echter ſtreng gehouden worden, als wanneer zy zeer gehoorzaem zijn; de zommige zeggen, dat, als een aenzienlijk perzoon onder hen ſterft, dat dan iemand van de Nabeſtaende, te gelijk met den dooden word begraven, waer van echter geen zeker naricht hebbe: men wil dat deze Menſchen uit *Moegalen* en *Kalmakken* Land, door kryg verdreven, zich hier hebben neder gezet: het is byzonder, dat zy van Mahometaenſche afkomſt zijnde, niets van die Wet ſchynen over gehouden te hebben, als de enkele erkentenis van God.

De *Jakutſche* Volken dragen tot haer geweer, mede halve Pieken, *kujaki* genaemt.

De Stad *Jakutskoy* is een vry groote en ryke Stad.

De Volkeren *Jakuti*, die van aengezicht bykans gelijk de *Kalmakken* zijn, ſcheeren hun haair af: zijn Afgodiſch; doch beter gezedent als de aenliggende Weſterſche Heidenen. Hebben Paerden, en andere Beeſten, die hun van buiten zijn toegebragt. Maken ook Brood van toegebragt Meel. De Rykſte onder hen is de *Kniazik*, of Vorſt: draegt een ſchoone *Szuba* of Kleed, met Zabels gevoederd, en het geene dat voor aen tot verçierzel ſtaet, is van een Honden-huit; want zy achten den Hond meer als den Zabel, om dat hy den Zabel vangt.

Op de boven gemelte Vliet, na de weg van Kaep *Tabin*, en Ys-kaep, reiſt men om de Walruſch-tanden aen Zee te vergaderen, en ook Walviſch-beenen, die daer langs ſtrand worden gevonden en gevangen. Hier ſteken Klippen uitermaten verre in Zee.

Het water in 't Meir *Baikal* is zoo klaer, dat men vyf of zes vadem diep zien kan. Het is omringt van zeer hooge Klippen en Gebergten, waer op des Winters en des Zomers altoos Sneeuw legt. Als het goed weer is, kan in een dag dit Meir overgevaren worden; doch by tegenwind, heeft men 'er drie, vier, en meer noodig.

Het Meir *Baikal* is volgens bericht van eenige oog-getuigen, zes Ruſſche myl, ieder tot vyf wurſt breet by *Udinskoy*; men kan daer by goet weer, de hooge Bergen ſchemerende overzien, maer het is breder Ooſt op, veel wyder; en alderhande Viſch vind men daer, ook Robben; daer zijn plaetzen waer men geen grond kan vinden met drie of vier honderd vadem touw; daer word gezegt dat 'er te midden, Ooſtelijk op, een draey-kolk is, altoos de bywoonende Heidenen derven daer niet komen; des Winters als zy 'er overgaen, legt altoos iemand met het oor op 't Ys, wezende een plaets daer 't niet toe vrieſt: hier door komt zomtyds de Wind, en doet het Ys elders op barſten, als wanneer het ryſt in de Lucht om hoog, en valt dan neder, bevriezende weder kort daer na toe; zy ſpreiden dan zich van een om niet in 't water te zakken; doch onwetende blyven 'er veel, en verdrinken.

Het hoog gebergte rondsom het Meir *Baikal*, wazemt by daeg zoo zeer uit, dat het des Morgens en des Avonds, een rook ſchynt te zijn; deze Bergen haer toppen zijn veel ontoegankelijk, hoe wel met Boomen bezet.

Men vangt veel Steur in 't Meir *Baikal*, wor-

Digitized by Google

wordende het Poede Steur-vet voor zeven ſtuivers verkoſt.

Het water in *Baikal* is ongelooflijk koud, de grond en oevers zijn ſteen en ſteenachtig.

Niet wyt van het Meir *Baikal*, word een Edelen ſteen gevonden, die zeer ſchoon groen van verw is, en geſlepen zijnde, een goede glans heeft, doch en is niet al te hart; ik hebbe proeven daer van onder my, en eenige ſtukskens doen ſlypen, en daer wapens op ſnyden, waer toe zy zeer bequaem is, als ook om in ringen te dragen, ter pronk: by de naeſt aen gelegen Volken word zy *Jaſma* genaemt, welk woord in klank met den ſteen *Nefriticus*, anders *Jaſpis*, bykans over een ſchynt te komen, en de zelve te zijn, hellende zy meeſt na den *Jaſpis*, weekheits halve, doch het is eigentlijk, zoo my toeſchynt, *Malchie* of *Turkois-moeder*, daer zomtyds goede *Turkoiſen* in gevonden worden.

Onder het groot getal Rivieren, die honderd en zeventig worden getelt, dat in het Meir *Baikal* ſtort, vind men omtrent zeſtig, zoo groote als middelmatige, de overige zijn zeer klein, en dit volgens bericht van zeker perzoon, welke twintig Jaren dat Meir heeft bevaren, en rondsom bezocht, uit wiens mond dit word aengetekent.

Zoo als mede gezegt word, dat men by ſtil weder in een dag of anderhalf, ten hoogſten twee, het over varen kan, maer in de lengte zoude men daer toe noodig hebben, zes of acht dagen: het is beooſten het breetſt, en aldaer over te roeyen, zoude drie dagen noodig zijn.

Ribne is een kleine ſterkte, bezuiden het Meir *Baikal*, aen de Vliet *Selenga* gelegen, alwaer in het Jaer zeſtien honderd vyf en tachentig, hunne Tzaerſche Majeſteiten Gezant, die na de Sineſche Grenzen gezonden was, tot een Vredehandel zich opgehouden heeft, een geruimen tyd.

Rondsom het Meir *Baikal*, woonen Volkeren van veelderhande geſlachte, en aert, waer onder eenige, die zich het Gezag van den Vorſt *Atſaroitſain*, en andere Moegaelſche Princen hebben ontrokken, en hunne oude Landſtreken verlaten, weigerende aldaer de Schatting te betalen, die nu aen hunne Tzaerſche Majeſteiten Bevelhebbers in de ſterkten *Selenginskoy*, *Nertſinskoy*, *Ilimskoy*, en in andere plaetzen daer omtrent, vrywillig word opgebragt.

Het Meir *Baikal*, of *Bakalone*, word anderzins mede *Bankal*, of *Bakaeske* genaemt; men kan daer niet wel over varen, zonder Lootzen, alzoo daer klippen en droogten in zijn.

Baikalotskoy, anders *Alchon* of *Olchon*, is een Eiland in het Meir *Baikal*, daer *Bratſche* en *Tungoeſche* Inwoonders op woonen, en buiten dit zijn aldaer geen Eilanden van naem, of die opmerking waerdig zijn.

Hunne Tzaerſche Majeſteiten Gezant, die in den Jare zeſtien honderd vyf, zes, en zeven en tachentig, op de Vrede-handeling na de Sineſche Grenzen is geweeſt, heeft overwintert benoorden het *Baikalſche* Meir, aen zeker Rivier; zijn gevolg beſtond uit drie honderd Man, behalven vyf duizend krygs-knechten, zoo als aen den *Katoegta* wierd verſtendigt *, en als die liet vragen, waerom den Gezant zoo ſterk wierd begeleit, en of het was om de Kitaiſche of Sineſche kryg te ſtillen, wierd hem geantwoord dat het de wyze was by de Europiaenſche Chriſten Vorſten, hunne Gezanten een ſterk geleide mede te geven.

* Hoe wel in der waerheit zo ſterk niet zyn geweeſt.

Het is de wyze ten Hove van dezen *Katoegta*, dat als 'er Afgezanten, of uit verre Landen gezondene perzoonen ten zijnen Hove verſchynen, dat hy die doet verblyven, of vertrekken, na zijn welgevallen, hen zulks op zijn behagen bevelende, zonder het welk niemand van daer mag, of kan verreizen; die by hem komen met goede tydingen, beſchenkt hy milder, als anderen, zoo als hy aen een Afgezondene van hunne Tzaerſche Majeſteiten, *Waſili* genaemt, een geheele ſtapel Damaſt ſchonk, om dat hy van den volmagtigden Gezant met goede tydinge van vredelieventheit was gezonden.

VOLGT,

Verſlag uit een Brief, die geſchreven is in den Jare zeſtien honderd zeven en tachentig, van Selenginskoy, *rakende een togt over het* Baikalſche *Meir.*

DEn derden September zijn wy gekomen aen de mond van de Rivier *Angar*, en zijn dien zelfden dag, noch in Zee geraekt, doch alzoo de Wind tegen was, hebben wy moeten ſtil leggen, een Etmael lang; den vyfden September zijn wy gekomen op de *Baikaloffſche* Zee, en zijn gevaren langs de wal; den zeſden tegen de Morgenſtond, zeilende langs de wal, had het des Nachts hard gewaeid, en geſneeuwt, en verder in Zee ſteekende, begoſt de Wind noch meerder op te

ſteeken, zoo dat wy klein zeil moſten maken, en was het zeer gevaerlijk, om voort te geraken, ter oorzake van veele ondiepten, die wy bejegenden; doch eindelijk quamen wy door hulp van God, tegen den Avond te *Saliwe*, onderentuſſchen was een onzer Barken aen ſtukken geſtooten, op de Zanden, zoo dat het Volk aen Land hebben moeten zwemmen, en een ander was in Zee gebleven. Den zevende September is het ſtil geworden, en zijn wy gevaren van *Saliwe* na de mond van de *Selenginſche* Rivier; de Wind was wel tegen, maer met de riemen zijn wy voort geraekt; zoo dat wy aen de mond van die Rivier zijn genadert, op den achtſten, varende de Rivier op, tot den zeſtienden, als wanneer wy aen *Odinskoy* zijn gekomen: aen de Oevers van deze Zee woonen Viſſchers, die zich met kleine Vaertuigen te water begeven, en de Viſchvangſt oefenen. Dus verre uit gemelte Brief.

De *Nuki*, of *Niuchſche* Volken komen tot *Selenginskoy* handelen, met Sineſche Waren, by mangeling tegen Paerden en Pelterye, deze zijn gekleed als Sinezen, zoo als my oog-getuigen hebben gezegt.

In het Meir *Baikal*, aen de Noord zyde, omtrent te midden in, hebben de Moskoviten een ſteene Haven gemaekt, eer zy wiſten, hoe het met die Zee geſtelt was, en hoe groot zy was, onkundig dat 'er bequame ſchuil-plaetzen en Havens gevonden wierden. Aen de Zuid zyde, niet zeer verre van de mond der Riviere *Selenga*, weſtelijk daer afgelegen, is een inbreuk aen 't Land van het water geſchied, lang negentig vadem, waer door veele Beemden zijn overſtroomt.

Men vind Wal-ruſſen die tanden hebben, zeer hard, wit en beter dan Elpenbeen: by de Stad *Auſa*, leggende tien of twaelf dagen reizens in het Ryk *Adel*, dat aen *Abyſſinia* grenſt, in een groot binnen Meir van zoet water; zoo als die ook gezegt worden te zijn in 't Meir *Baikal*.

Onkoten is een Tarterſch Volk omtrent het Meir *Baikal* woonachtig.

Men moet des Winters, als het Meir *Baikal* bevroozen is, de Paerden wel ſcherpen, en de Kamelen Ys-ſchoenen aen doen, als men daer over trekt, vermits het aldaer ſteeds glat Ys maekt, dat vaek twee Ellen dik is, zoo als aen de Oſſen mede yzers door de hoornen der voeten, ten dien einde worden geſlagen.

Het water in dit *Baikal* is zoet, byzonder omtrent de Vliet *Angara*, doch echter groen, als dat van de Zee; daer zijn menigte Zee-honden of Robben, met verſchil, dat enkel zwart van huit zijn, en niet gevlekt, als wel andere Zee-robben zijn, daer zijn zeer groote Steuren, en Forellen die tot twee honderd ponden toe wegen.

De naeſt omleggende Oevers des *Baikals* beweſtelijk, zijn van *Buraten*, of *Brati*, *Moegalen*, *Tingoeſen*, en *Onkoten* bewoont; men heeft daer ſchoone zwarte Zabelen, en word het *Kabardin* Dier aldaer mede in 't gebergte gevangen.

Het Kaſteel *Kabania* word geacht, het eerſte *Dauerſche* Kaſteel te zijn, als men uit het Weſten komt.

Men vind zeer veel Otters in, en niet verre van het *Baikalſche* Meir, in de Rivieren; het hoog gebergte, 't geen dit water omringt, geeft een vermakelijk gezicht; daer is veel Baers, Karper, Snoek, en andere ſmakelijke Rivier-viſch.

De Jezuit *Avril* geeft vyf honderd Wurſt in lengte, aen het Meir *Baikal*, en veertig in breete: het water is aldaer zeer klaer, en hoe diep het ook is, zoo kan men zien op de grond, en alle kleinigheden met het oog onderſcheiden; daer zijn rondsom hooge Bergen, alwaer de Sneeuw bewaert word, tot in 't heetſte van de Zomer, en is het daer zeer windig.

Het is breet twaelf mylen, en lang honderd mylen, volgens gevoelen van den Poolſchen Reiziger *Nikipera*, zoo als boven reeds is gemelt; hoewel na de waerheit, en nader bericht, de omtrek is van zeſtig Duitſche mylen: doch andere willen dat het zes Duitſche mylen breet, en veertig lang is. Het water is op zommige plaetzen tot noch toe onpeilbaer bevonden, en op eenige plaetzen drie honderd vadem diep. Men vind daer veel en zeer groote Viſſchen, hebbende veele hoedanigheden van een open Zee. Dit Meir is omringt met hooge Bergen, waer op het Sneeuw nooit ſmelt.

Zeeker Edelman, zich ophoudende aen het Hof van Poolen, die door de Noorder geweſten tot in *Sina* heeft gereiſt, op den Jare zeſtien honderd zeven en zeventig, verhaelde daer ten Hoof, volgens berichten aen my van daer toegekomen, dat het Volk *Permakken* genaemt, gelegen beweſten *Siberien*, vry woeſt is, en dat des zelfs Hooft-ſtad was genaemt groot *Permak*, (hoewel een Stad met die naem my niet bekent is, maer wel het geheele Landſchap met de naem van groot *Permak*, of groot *Permia*:) dat die Volkeren door zeeker Biſſchop, genaemt *Steven*, wel eer waren gedoopt; doch dat zy dien zelven, 1685.

kort

kort daer op, met Pylen hadden gedood; hoewel nu, door zorg hunner Tzaersche Majesteiten, in het Christelijk geloof volharden. Dat 'er aen de Vliet *Cama* veel Zout gekookt word.

De Stad *Vergaturia*, zegt hy, behoud zijn naem van het woord *Vere*, dat zoo veel gezegt is als oorspronk, om dat de Vliet *Tura* aldaer zijn begin neemt: en dit is de plaets, waer men meest tyds over gaet als men van *Rusland* komt om in *Siberien* te geraken, want dus de zwaerste Bergen en Steenrotzen gemyt worden.

De Volkeren omtrent de Rivier en Stad *Tumen*, in *Siberien*, zegt hy, eenderlei Spraek met de Tarters van omtrent *Astrakan* te voeren, en meest Mahometaensch te zijn.

In en omtrent de Vesting *Telimba*, woonen Russche Volk-plantingen; daer rondsom zijn veel Moerassen, en ook steile Klippen; hier vallen vry groote en zwarte Zabelen, welke in *Siberien* niet overtroffen worden.

Saemko worden genaemt de verzamelinge van eenige wooningen in 't *Dauersche* Land.

In het Slot *Tanzienskoy*, niet verre van *Ilimskoy*, legt een sterke bezetting Russische krygs-luiden.

De Stad of Vesting *Udinskoy*, aldaer na by, legt op een hoogen Berg, woonende de meeste opgezetenen onder de Vesting, by de voet des Bergs, aen de Vloed *Uda*, die omtrent een vierendeel myls van deze plaets in de Rivier *Selenga* stort. Alhier is een zeer sterke bezetting, wezende het een Grens-plaets tegen de *Moegalen*, welke dikmael als vyanden voor de Poort komen, roovende Paerden, en Vee. De Landstreek rondsom, is tot Akker-bouw onbequaem, doch daer zijn veel Tuinen, alwaer Rapen, Wortelen, en andere Aerdvruchten overvloedig worden gequeekt. Hier gevoelt men zomtyds Aerdbeving; de Vliet *Uda* verschaft Steur en Forellen, doch weinig andere Visch: in de Maend Juny komt aldaer tegen stroom op zwemmen zeker aert van Visch, genaemt *Omuli*; even voor by de Stad, tot aen een hoogen Berg, alwaer eenige weinig dagen zich op hebbende gehouden, zy weder na het Meir keert, en zulks in een ongelooflijke menigte, het ganssche water vervult.

Het gewest tusschen *Udinskoy* en *Jarauna* is ganssch onbewoont, en woest, reizende men aldaer tusschen hooge Klippen door; het Slot *Jarauna* is met Tzaersche krygsmagt bezet, en woonen aldaer eenige weinige Christen Menschen, die zich met de Zabel-vangst erneren; de omleggende Heidenen worden *Komi Tungoesen* genaemt; het is een slag van *Tungoesen* gelijk als aen de Rivieren *Tunguski* en *Angara* woonen, doch de Tael verschilt: wanneer harer een sterft, word hy begraven, beneffens zijn Boog en Pyl, en een pael daer by gezet, alwaer men zijn best geslachte Paerd op legt: dit Volk zijn mede Jagers van Zabelen, die alhier byzonder zwart vallen; daer zijn ook schoone Luxen, gelijk mede een aert van Inkhoorentjes, die bykans geheel zwart-graeuw zijn, en in *Sina* zeer worden getrokken. Ter Noorder zyde van deze plaets, zijn drie Meiren, welke gezamentlijk twee myl in 't rond uitmaken, wezende zeer Visch-ryk van Snoek, Karoezen en Baers. Niet wyt van hier is het plaetsken *Zitinskoy*, of *Plotbischa*, en daer omtrent het gebergte *Jabluusnoy*, dat zoo veel gezegt is als Appelen, schoon aldaer geen Appelen wassen, maer wel zeker roode Bezien die op Boomen wassen, in smaek den Appelen gelijk.

In het Jaer zestien honderd negen en tachentig, den elfden Maert, zijn tot *Selenginskoy* aengekomen twee Mannen, den eenen genaemt *Askilai Tsolon*, die uit de Bende of Horde van Vorst *Bintoechai* was; de tweede was een *Moegael*, Onderdaen van *Irdene Taise*, een *Moegaels* Vorst, die hunne Tzaersche Majesteiten had erkent, hy was genaemt *Durma* of *Darchan:* wanneer dan *Irdene Taise* afviel, zoo had hy zich gevoegt by de Moegaelsche Vorst *Irki Kantasie Taise*, maer die mede afwykende, en het Moegaelsche Land in trekkende, was hy geraekt by Vorst *Katan Batoer*, welke zich had gezet op de Rivier *Tole*, over de plaetze van *Chamala*, deze had zeven honderd Man verzamelt, ten kryg tegen de Moegaelsche *Taise Tsietsen Noine*, doch ondertusschen wierd *Katan Batoer* geslagen, van den Kalmak *Boesioek-tichan*, verliezende Paerden en Vee, zoo als mede *Irki Kantasie Taise*, door den zelven *Boesioek-tichan* wierd bestreden, en beneffens zijn Gemalin gedood. *Doendoek Irki Achay*, Zoon van *Irki Kantasie Taise*, bragt 'er het leven af, maer van alles ontrooft; de afgevallene *Saisanen* die zich met *Irki Kantasie Taise* hadden gevoegt, zijn meest gesneuvelt; doch *Katan Batoer* verzamelde zijn Volk weder by een, en stelde zich aen de Rivier *Tole*, om de Onderdanen hunner Tzaersche Majesteiten, was 't mogelijk te beledigen, voornaemlijk de *Taboenoetske Taisen*, en de *Borenkossen*, wyders verhaelde boven opgemelde perzoonen, dat 'er by *Katan Batoer* een Afge-

zant aengekomen was uit *Sina*, genaemt *Kaſſari Arabdan*.

De *Katoegta* en *Atſiaroi* hielden zich op, zeiden zy, beneffens veele Moegaelſche *Taiſen*, dicht onder *Sina*, by een Stad, genaemt *Kalgan*, in een plaetze geheten *Natingiri*; de *Boeſioek-tichan* was met zijn Leger zeventig duizend Man ſterk, achter *Tole*, en *Chanalaien*, in meining om den *Katoegta*, *Atſiaroichan* en andere Moegaelſche *Taiſen* aen te gaen taſten.

Darchan was dan gevlucht van *Katan Batoer*, als hy in bereitſchap van ſtryden tegen *Boeſioek-tichans* Volk voor de tweede mael was; doch hoe zulks afgelopen was, en wiſte hy niet.

Het is byzonder dat de Moegaelſche Vorſt *Irki Kantaſie Taiſe*, boven genoemt, afviel van hunne Tzaerſche Majeſteiten, op een tyd als hy zijne Gezanten, beneffens andere Moegaelſche Vorſten, na *Moskou* had gezonden, om aldaer hulding te doen, welke Gezanten wel waren ontfangen, en afgelaten; zy genooten met haer drien, daegs elk drie *Altin*, dat is, omtrent dertig ſtuivers, en twee *Denneskes* * Ruſſche Munt, daegs, elk vier Schalen Brandewyn, en elk twee Kan Mede, en zoo veel Bier.

* Een klein Zilver penningsken, weinig minder als een ſtuiver waerd.

Die van minder rang waren, genooten elk twee *Altin*, enz. Men had hun op de aenkomſt, wanneer voor hunne Tzaerſche Majeſteiten zoude verſchynen, elk een boven Rok geſchonken, geſtreept, met Kanten en Litzen bezet, behalven aen ieder een Damaſte onder Rok, en aen de minderen na gelang: daer en boven aen ieder een ſtuk Doek met Goud geborduurt Laken, en voor ieder vyf Dukaten aen Geld. Aen de Vorſten zelve, te weten, aen *Irki*, *Irdene*, en *Bintoechai*, want van deze drie Heeren, de Gezanten gezonden waren, wierd toegezonden eenig Laken, waerdig dat voor ieder gezonden was vyf Dukaten, behalven vyf roode Juchte-vellen, en een ſnoer Bloed Koraelen, waerdig tien Dukaten: de eerſte der opgemelte Gezanten was genaemt *Daiſe Saiſan*.

Darſie en *Elden Achayen*, waren neven gemelter Moegaelſche Vorſt *Irki*; aen deze wierd mede eenig Laken, en twee Juchte-vellen gezonden, in teken van genegentheit, en op dat zich dapper te zijner tyd tegen de vyanden zouden houden.

De Stad *Tobol*, zegt deze Reiziger, eertyds genaemt geweeſt te zijn *Kuczun-Bar*, en de Tzaer van *Siberien*, *Kuczun Han*.

Het *Oſtiakſche* Volk, dat omtrent de *Oby* zich onthoud, is Heidenſch, ongelettert, en bewoont onbebouwt Land. Onder hen vind men zeer ſchoone zwarte Voſſchen, die aldaer *Marmourek* genaemt zijn.

Het Land rondsom *Narin* is mede bewoont van *Oſtiaki*, welke ſtaen onder byzondere Hoofden of Hop-luiden, die elk honderd of twee honderd Boog-ſchutters onder hen gezag hebben, en Schatting in Pelterye van het Volk vorderen, welk tot *Narin* word gebragt. Dit Landſchap is vol Boſſchagien. Daer valt geen Brood, en men dient zich, volgens zijn zeggen, van het Zout niet. Wild en Viſch ſtrekt hen tot voedzel; doch rondsom hare wooningen bearbeiden de Moskoviſche Volkplantingen veeltyds het Land, en zy vermangelen Brood om Waer.

Dit Volk kan noch te voet noch te Paerd oorlog voeren, wegens de dikte der Boſſchen, zoo dat men daer op de wateren zich beſchermt, en anderen beledigt.

Vrucht-boomen zijn daer niet, ook vind men 'er geen Eike- of Noote-boom, en is het meeſte hout Maſt- en Sparboom.

De Volkeren omtrent de Stad *Makouw*, of *Mankofkoi*, zijn gelijk aen de *Oſtiaki*: breet van aenzicht; dik van hooft; hebben kleine oogen; de neus plat. Zy hebben hier geene vaſte Huizen: woonen in 't Boſch, en wandelen van de eene Vliet tot den ander, om Wild en Viſch te zoeken.

De *Tingoeſche* Volkeren, die omtrent *Jeneſeiskoy* woonen, zijn Heidenſch, en hebben een andere Spraek als de *Oſtiaki*. Zijn zeer Barbariſch in omgang en gedaente; doch de verw is meer geel, of *Bazané*, als die der *Oſtiaki*.

Op de Rivier *Jeniſea* ontmoet men, volgens boven aengeroert bericht, negen Klippen, die dwars over de Rivier leggen, en zware Water-vallen maken, zoo dat men gebuur-volk noodig heeft om de zelve plaets over te komen. Insgelijks zoo heeft deze zelve Vloet aen zijn oorſpronk verſcheidene diergelijke Water-vallen; en aen zijn mond, alwaer hy in de Ys-zee ſtort, legt meeſt altyd Ys, dat niet voort en zet, zoo dat deze Vliet bezwaerlijk te gebruiken is.

De *Tingoeſen* ſchrapen, volgens genoemde Heer, het haair van 't hooft, als de *Kalmakken*, behoudende enkelijk een kuif, die achter af hangt.

Des Zomers zoo reiſt het *Oſtiakſche* en *Tingoeſche* Volk met Vaertuigen op de Vlieten en Meiren, en des Winters gaen zy op de zelve wateren met Sleeden, die door Herten of Honden getrokken worden.

In deze geweſten, zegt gemelte Heer, ont-

Digitized by Google

ontmoet men Dorpen, ter plaetze daer de Booten landen, en pleisteren.

De Rykste onder hen is gemeen hun Opper-hooft, Gezag-hebber, of Vorst; hy draegt het kleed van Marter- en Zabeldieren, geboort met Honden-haair.

Boven en beooften de Rivier de *Lena*, zegt men, dat Klippen, Gebergten, en afgryzelijke Kaepen, ver in Zee uitsteken, zoo dat men dieswegen van daer die hoeken om, na *Sina* niet varen kan. De Zee, ten monde van deze Vliet, word nergens om bezocht, zeid hy, als om Walrus-tanden, en Vis-beenen, aen de Oevers te zoeken.

Rondsom de Stad *Bratskoy*, beooften aen de Vliet *Jenisea*, niet wyt van het Meir *Baikal*, woont het Volk *Bratski* geheten, die een groote overeenkomst in gedaente hebben aen de *Kalmakken*, of *Moegalen*. Zy woonen meest te Veldewaerts, zonder Dorpen gints en daer.

De Rivier *Selenga*, die daer in uitstort, is zeer diep, en snel van loop.

Aen de Vliet *Selenga* is een Stad, geheten *Selenginskoy*, welke deze Reiziger zegt te leggen op een heel of half Eiland, te midden van de Rivier, hoe wel andere, die ik in de Kaert heb gevolgt, de zelve op de Oever plaetzen; doch staet te weten, dat de Steden in dit gewest geen plaetzen zijn, wel-gebouwt, maer enkele gehuchten, die van Storm-palen omheint zijn. Tot hier toe heeft het Russche krygs-volk zich ingedrongen, en gevest.

De eerste die tot hier toe quam, en hem ter neder zette, zegt hy, was een Poolsch Edelman, genaemt *Czaulinski*, welke gevangen van oorlog zijnde, en in *Siberien* verzonden, om gunst en dank te behalen, derwaerts toog, en de sterkte opwierp: en dit is de plaets, daer de Moskoviten hun laetste bezetting hebben, aen deze zyde *.

* Te weten ter tyd als gemelte Edelman dit berichte, want heden de Russen verder ingebroken zyn.

Het Volk 't geene woond rondsom der boven opgemelte plaets, had een Chan, of Konink, ter tyd van bovengenoemde Poolsch Edelman, geheten *Ocziroi*, welke weinig Zuidelijker in 't *Geel Moegalen* Land zich meest onthielt of onthout, vermits noch by leven kan zijn. De Spraek van deze Landaert zwymt na die der *Moegalen*.

Van *Jarauna* reist men na *Tulemba*, waer rondsom het Volk *Tambunuty* geheten is, wiens wys van leven en gewoonte gelijk zijn aen de Menschen welke hooger in de Bosschen woonen.

Van *Tulemba* reist men na de Stad *Nerezin*, door Bosch, welke Stad hy zegt op den Oever van de Vliet *Szilka* te leggen, hoe wel andere de zelve weinig van daer plaetzen, aen de Vliet *Nortsa*, die ik heb gevolgt. Deze Stad is wel de voornaemste van alle die hier rondsom zijn. De Volkeren *Dauri*, welke hier naby woonen, gebruiken een byzondere Spraek, en in wys van leven, komen zy met de *Kalmakken* over een. De Russche Gezaghebber van *Nerezin*, of *Nerefinskoy*, zoude in de Steden *Jarauna* en *Tulemba* de Bevelhebbers stellen. Hier vallen goede Zabels.

Het *Moegaelsche* Volk, dat hier omtrent hun wooningen begint te hebben, is wel geslepen, en niet onverstandig. Hun kleeding en wys van leven zwymt na die van *Sina*, en der *Perzen*. Zy bereiden goede Paerden, wel geharnast, en gedekt.

Buiten Pyl en Boog, gebruiken de *Moegaelsche* Volkeren somtyds mede Schietgeweer, daer zy wel mede weten om te gaen.

Tusschen *Selenginskoy*, rechtdraets, en de Sinesche Muur, op de streek na *Pekin*, zijn groote woeste Velden, daer men geen hout en vind; alwaer ook Roovers zich onthouden, dies is men genootzaekt van daer twee weeken om te reizen, als men de wil na *Sina* heeft, want men die binnen zes weeken doet, dat men anders binnen vier zoude konnen afleggen. Men neme dan veiligst, om van daer na *Pekin* te reizen, de linker hand; alwaer bevolkte plaetzen zijn, en men treet in de groote Bosschagie, welke strekt tot aen de Zee; en vermits men zich aldaer, om na *Sina* te gaen, van geen Rivieren meer dienen kan, zoo koopt men van de *Moegalen* Muilen en Kameels, en reist door de Stad *Jarauna*.

Omtrent *Albazin*, dat gelegen was by of op de Vliet *Amur*, begint het Klimaet zachter en warmer te worden, daer zijn Vrucht-boomen, en weinig lager vind men Kooren en Wyngaerden.

Het inkomen van de Vliet *Amur* is bezwaerlijk, om dat de mond met zwaer Riet, zoo dik dat een Man de zelve qualijk omvademen kan, is bewassen; zoo als ook de Zee-kusten ter rechter zyde om, na *Korea*, met zwaer Riet bewassen zijn, dat de vaert bezwaerlijk maekt.

De Volkeren daer woonachtig, worden mede *Targuezin* genaemt: zy zijn genegen tot den Akker-bouw, en woonen in Huizen en Dorpen.

By de plaets daer de Stad of Sterkte *Albazin* was, gaet men over de *Amur*, en daer treet men in't Land van *Bogdoy* *; waer het Volk wel gemaekt is, gezedent, en wel gekleed. Deze zijn't, die, met hulp van *Moegaelsche* gebuur-volken, onder door

* Konink van Sina.

Digitized by Google

een Wulſt, waer een Vliet die bevroozen was, door ſchoot, in *Sina* traden, en dat overweldigden. Zy namen *Sina* in, op haer Spraek *Kunpe*, of *Kunfe*, dat is gezegt middel des Waerelds, genaemt.

Aen de over zyde dan van de *Amur*, ontmoet men eenige Dorpen, beneffens eene Vliet, *Naum* genaemt.

De Muur van *Sina*, zegt hy, is gebouwt tuſſchen groote Bergen: onder is zy van gewaſſen, en boven van gebakken ſteen: zy is niet zeer hoog, en by raming tien ellen; doch zoo breet, dat twee Karren neffens een, daer op ryden konnen. Alwaer vlaktens zijn, ziet men Toorens, zeventig of tachentig Ellen van malkander geſtelt; doch ter plaets waer gebergte is, niet zoo veel. By ieder Tooren, byzonder aen de vlaktens, is een wacht. En dus verre zy geſprooken uit 't Verhael van den Edelman in *Poolen* voornoemt.

My word bericht gedaen van zecker Landſchap, *Sabatſia* geheten, het geene beooſten *Nova Zemla* zoude leggen; doch alzoo ik van de waerheit dezer plaetze, als ook van 't geene dat daer van gezegt word, niet in 't zeeker ben bewuſt, zal alleen, 't geene my daer van is toegekomen, van woord tot woord laten volgen, zonder van waerheit of onwaerheit te oordeelen.

Het ſchynt dat hier geſprooken word van 't landſchap Sabatſei, dat verre van Nova Zemla is gelegen, en aen de meeſt Ooſtelijke Oever van Aſia; als mede van't geweſt Jukagir, dat beooſten de Rivier Lena legt, beide in onze Kaerten te zien.

De Ruſſchen, zegt het bericht, gaen ook na *Sabatſia*, in *Siberien*, achter *Nova Zemla* gelegen, om Walrus-tanden, zeggende, dat het altyd aldaer des Winters en des Zomers, vol Ys is; doch zy komen zomtyds aen de over zyde van de Zee, als het Ys zich van malkanderen geſchoven heeft, op plaetzen daer de Walruſſchen by menigten op de Oevers en in de Inhammen leggen, die aldaer van haer geſlagen worden, van wien zy de Tanden alleenlijk weg nemen, latende de reſt leggen, om dat te verre weg is met zich te voeren.

Aldaer word een Volk, *Joekagie* genaemt, gevonden, welke zich met Viſchvangen erneeren en onderhouden, maer willen met de Ruſſchen geen gemeenſchap of handel hebben. Deze zouden haer Bylen van ſteen, haer Naelden van Viſchbeenderen hebben, en in plaets van Bogen, Slingers gebruiken, daer zy ook wel een Rheen of ander Dier mede konnen dood ſlaen. Gebruiken Schuitjes van Leer, of Robbe-vellen: daer maer een Man in kan zitten, die het Schuitje om zijn hals toeknoopt, en zich alzoo met een breede riem in Zee begeeft, om Viſch te vangen. De Ruſſchen hebben zomtyds wel een van haer gevangen gekregen, maer zijn zoo zwaermoedig, dat als dan niet eeten willen, en liever van honger ſterven. Gebruiken ook in plaets van Paerden, Beeren, die zy by zich ſpyzen, en daer zy op ryden, ook alles mede voeren, en ſlepen. Aen de *Sabatſche* Kuſt zoude veel Oeſters vallen, die de Zee op werpt, in welke zomtyds een klein en ſlecht Paerltje zoude gevonden worden. Dus verre dit twyfelachtig bericht.

Fredericus Krizanicz, Poolſch Monnik, welke zich lange Jaren tot *Tobol*, in *Siberien*, hadde opgehouden, verhaeld in zeker geſchrift, dat hy aen zijn Poolſche Majeſteit, in 't Jaer zeſtien honderd tachentig, heeft aengeboden, hoe dat hy de Man gekend heeft in *Tobol*, die de eerſte was, welke de Vliet *Lena* overſpatte, aldaer bezit nam, en vaſtigheit bouwde, ten dienſte van hunne Tzaerſche Majeſteiten.

Het meeſt Noordelijk geweſt van *Siberien*, zegt hy, 't geen aen de Ys-zee ſtoot, is niet vruchtbaer, en daer valt genoegzaem niets, doch zwarte Voſſen en Zabel-dieren vind men daer veel. De Rivieren, welke in de Ys-zee uitſtorten, zijn byſter Viſch-ryk. Het Volk dat zich daer alleen aen de Oevers der Rivieren houd, ſpyſt Viſch en Herte-vleeſch. Tam Huis-vee, behalven Honden, vind men daer niet, die zy voor Sleeden ſpannen, om laſt te trekken, en wien zy kleine houte plankjes onder de voeten binden, om op het Sneeuw niet in te zinken; op welke Sleeden ook wel zeiltjes geſpannen worden, als 't voor Wind is, en men over vlakten en glat Ys by Winter reiſt: zy nemen deze Honden, en ook wel Rheetjes, zomtyds by goede Wind mede in de Sleetjes, en ſpoedigen alzoo weg met het zeil. De Herte-vellen dienen daer tot kleeding der Menſchen.

Hy noemt in die geweſten Stedekens, geheten *Lena*, *Turochanum*, en *Brezoria*, die my onbekent zijn. Het krygs-volk word daer uit de naeſt bygelegene Veſtingen gezonden, om de Schatting op te halen. Men ruilt daer tegen Zabels, en ander ruig-werk, Naelden, Angels, Meſſen, Bylen, en diergelijke kleinigheden.

Hy verhaelt, dat een Sterkte op het half Eiland *Mangazia*, beneden aen de *Oby* gelegen, geſloopt is, om dat onlangs acht of tien ronde Schepen, die zy *Kocz* noemen, de welke leeftogt en wapenen van bovenen en uit *Tobol* de *Oby* af bragten, daer omtrent ſtranden en vergongen, zoo dat men de bezetting elders heen heeft verplaetſt; of deze plaets is *Molgamzai*, aen de mond van de *Oby*, 't geen men my voor een geheel Eiland op heeft gegeven; dan of het *Mangaſeoff*, meer bezuiden en niet ver van den Ooſter Oever van de *Oby* is, blyft my onwis.

De

De Volkeren *Vagulci*, *Oſtiaki*, *Ziriani*, *Brati*, en *Dauri*, zegt hy, bidden ſtukken hout aen, die zy aen de wegen plaetzen, waer van de opperſte einden de gedaente van een Menſchen hooft verbeelden, waer aen zy Zabel-vellen ten offer hangen, die niemand weg derft voeren. Hunne Prieſters noemen zy *Semani*, of *Seitannici*, welke voorgeven, duiſtere vragen te konnen oploſſen, en te voorzeggen: zoo zy van iemand dan beraedſlaegt worden, zoo beveelen zy dien, dat hy een Pyl in eenig vleezig gedeelte van zijn (des Prieſters te weten) lyf ſteeke, zoo, dat de zelve daer in blyve hange; waer na hy ter Aerde valt, ſchuim-bekt, en ruim een uur lang pyne lyd, of ſchynt te lyden; waer na beveelt, dat den Pyl by die geene, welke de zelve in geſtoken heeft, weder worde uitgehaelt, en zoude zulks niemand anders konnen doen: daer en vliet geen bloed uit, nochte daer en komt geen wonde zoo zy voorgeven, en is de Pyl dan zoo heet geworden, als of zy in vuur hadde geſtoken; waer na deze Waerzegger zijne voorſpellinge of vertellinge doet: doch de opgemelte Geeſtelijke verhaelde, in acht genomen te hebben, dat wie der Chriſtenen zich met deze Duivelarye bemoeide, en van hem een vraeg-baek maekte, dat hy daer na nooit vrolijk of gezond was.

De Stad *Tumen*, zegt hy, was wel eer een Hooft-zetel eener Tartariſche Prins.

De *Tingoeſen* zijn gekleed als de *Aſtakken*, of *Oſtiaki*, gelijk der zelver wooningen die van de *Aſtakken* mede gelijk zijn. Zy gebruiken veeltyds de Booten, daer zy des Zomers mede varen, des Winters voor het dak van 't Huis: dus woonen ook veele *Kirgiſen*, doch de meeſte hebben Huizen als de Moskoviten. Dit Volk is, gelijk de *Aſtakken*, zeer genegen tot ſterke drank, en niet beter voorzien van Huisraed, of zediger in wys van leven, als die. Dus verre het bericht van gemelte Geeſtelijke Heer.

Men zegt van het Volk *Jukagir*, of *Joekagir*, dat zy, wanneer iemand hunner Maegſchap ſterft, het vleeſch van 't gebeente der verſtorvene afdroogen, en dan het gebeente benaeyen met eenig doek of vel-werk, 't zelve op tooyende met Glas, en Korael; het Lyk dragenze dan zelve rondsom de Hutten, en eeren het.

Het Volk *Jukagir*, of *Joekagie* genaemt, gelooven aen zeker Tovenaer, die zy zeggen, dat voor ontallijke Jaren, in den Hemel opgetogen zoude zijn; zy zijn ganſch wilde Menſchen; onderhouden zich met voedzel, als de Beeſten:

Het Vader-Ons in de Joekagierſche *Tael; volgens de* Slavoniſche *vertaling.*

Vader	*Otjé*
Onzer,	*Mitsjé*,
die zyt	*kandi*
in de Hemelen,	*koendsjoenga*;
geheiligt zy	*Temlælængh*
de Name,	*Nim*,
van U,	*Totlié*,
toekome	*Legatei*
't Koninkryke,	*poegandallanpoh*;
van U	*Totlié*
geſchiede,	*Lætiot*,
Uwe wille,	*t'sjemol'al kaltei*;
gelijk in Hemel,	*konda koed Zjuga*;
zoo op Aerden:	*Je levianh:*
't Brood	*Lunliagel*
onzer	*Miltjé*
dagelijks;	*Monidetjelæh*;
geeft	*keyck*
ons	*Mitin*
heden,	*telaman*,
en vergeeft	*Jeponkatsj*
ons,	*Mitin*,
de ſchulden	*Taldelpon*
onzer,	*Mitlæpoel*,
gelijk wy	*Mitkondan*
vergeven	*poniatsjok*
de ſchuldenaren	*tannevinol*
onzer,	*Mitlæpoel*,
en geleide niet	*Je kondo Olgonilak*
ons	*Mitel*
in verzoekinge,	*Olo Oimik*,
maer verloſt	*kondomollak*
ons	*Mitel*
van den quaden;	*kimda annelan*;
want	*Le dót*
uwe is 't Koninkryke,	*poegoendal Lenpoh*,
en de Magt,	*Je tonbanck*,
en de Heerlijkheit,	*Je tandælov*,
in Eeuwigheit,	*koendejanck.*
Amen.	

Het Kaſpiſche Meir, en omleggende geweſten; de Stad Aſtrakan, *mitsgaders eenige beneden plaetzen aen de Oever van de Rivier* Volga, *en in des zelfs Nabuurſchap gelegen.*

IN het Kaſpiſche Meir, of in de Kaſpiſche Zee, is geen Eb of Vloet: het water is daer zout, en vliet daer heen, waer de Wind waeid. Zy word bezeilt door *Ruſſchen*, *Perſianen*, en zomtyds by roovende *Kozakken*, die niet als voor de Wind zeilen. De vaert is daer zeer weinig.

Op het Eiland *Kolalinskoy*, aen de Ooſt zyde van dit Meir, houden zich zomtyds *Kozakken* op, ten roof.

Het

Het water is te midden in deze Zee zouter-als aen de kant. De Stranden en het Land rondsom is zoutachtig van grond, zoo dat een Regen daer vallende, ziltige plaſſen maekt. Men wil, dat 'er afgronden zijn, daer het water in zwelgt: Luiden die 'er over de twee Maenden, en langer, op gevaren hadden, hebben my verklaert, de zelve niet gezien, maer daer wel van gehoort te hebben: de plaetzen daer men meint dat ze zijn, worden geſchouwt van verre.

Het vrieſt daer dikmael zeer ſterk, doch niet altyd, voornaem by de Rivier *Jaick*, en wel een myl of anderhalf verre in Zee.

De *Kalmakken*, beooſten de Rivier de *Jaick*, voegen zich des Winters zeer dicht aen Strand, en na des zelfs Oevers, om voeder in 't lange Riet, en warmte te zoeken. De Zee-kuſt is aldaer anderzins vry moeraſſig. In de midden word gezegt het zeer diep te zijn, en niet te gronden.

Koer-Ali is een Volk aen het Kaſpiſche Meir gelegen, onder het gezag van *Perzien*, bezuiden de Stad *Derbent*, Landwaerts in: *Koer* is zoo veel als blind gezegt, en *Ali* is een eigen naem.

Solenoija is een Rivier, die dicht by *Aſtrakan*, tuſſchen de Rivieren *Kiſlaer* en de *Volga*, in het Kaſpiſche Meir uitgaet, zoo veel gezegt als zout-rivier.

Kiſlaer is een Rivier, in 't Kaſpiſche Meir, dicht by *Aſtrakan*, uitgaende; betekent Juffers- of Vryſters-rivier op het Turks en Perſch; miſſchien draegt ze dien naem, om dat gezegt word van ouds niet wyt van daer de Amazonen gewoont te hebben; doch in een Nabuurige Spraek beduit dit woord zuur; andere zeggen, dat op Tarters *Kiſlaer* Goud bedied, en dat de zelve eenig blinkent Zand, als Goud, draegt. Zy is zomtyds droog van water.

Dit *Kiſlaer*, of *Kierſlaerski Koltoek*, word anders mede genaemt rood Goude Inham; of ook wel *Bojaerski Dwor*, dat is, *Bojaren* of Groote Heeren-hof, om dat deze Inham wel in te varen is, maer qualijk uit te komen.

Uit het Landſchap *Kabardi*, niet wyt van deze Zee, of dit Meir, te weten, in de Noorder Landſtreke, tuſſchen de Kaſpiſche en Zwarte Zee gelegen, komt de gemeene Muskus van daen, die *Kabardin* genaemt word. Het Volk is daer veel Heidenſch en Mahometaenſch, vermengt met Chriſtenen.

De doorluchtigen Reis-beſchryver *Della Valle*, die oog-getuige van dit Kaſpiſche Meir is, ſpreekt van het zelve aldus.

Strabo vergiſt zich, als hy zegt, dat de Kaſpiſche Zee een Zee-boezem van de Noord-zee is, en dat by gevolg d'Aerde haer niet van alle zyden omringt, maer dat zy in eenige plaets gemeenſchap met de Zeen heeft, die na 't Noorden leggen. Ik ben verwonderd, van dat deze voortreffelijke Man zulk een groote dooling in dingen heeft begaen, die tot de Land-beſchryving behooren, van de welke hy zoo groote kennis heeft gehad: dewyl *Ptolomæus*, ja ook *Herodotus*, d'oudſte van alle, die daer af in die tyden heeft geſchreven, in de welken men noch niet volkomelijk van deze dingen onderwezen, en door de ervarentheit der Reizigers daer af verzekert was, wel geweten hebben, dat de Kaſpiſche Zee rondsom van Land omringt was, en geen gemeenſchap met de andere Zeen had. Ik zal dan nu aenwyzen, welke geweſten haer omringen, en hoe zy gehoemt worden.

Het Landſchap *Mazanderan* aen de Weſt zyde het Landſchap *Ghilan*, heeft een Land, het welk eertyds van een bezonder Vorſt wierd bezeten, maer 't welk de Konink *Abbas*, na de dood van deze Opper-vorſt, in het begin van zijn Heerſchappy, door 't gewelt der wapenen, vermeeſterde, en aen zijn Ryk van *Perſien* voegde, aen 't welk, gelijk hy voorgaf, dit geweſt in oude tyden behoorde. In die tyd was 'er een Vizier Land-voogt af, gelijk van alle de andere plaetzen, die onmiddelijk van de Konink afhingen; en niet een Chan. Als men altyd Weſtwaerts aen de Kaſpiſche Zee voort trekt, zoo vind men, beneden het Landſchap *Ghilan*, het geweſt van *Albanien*, dat daer aen paelt, en voor eerſt de Stad *Bachu*, of, gelijk de Perſianen zeggen, *Vachuh*, de welke zeer ſterk is, en op ſteile Klippen aen de Zee legt, die 'er ook de naem af draegt. Deze Stad heeft, zoo men de korte Land-beſchryving daer af gelooft, eertyds *Albana* geheten; en heden is zy de wooning van een Sultan. In 't zelfde Land, op de Weſt-oever van de Kaſpiſche Zee, ziet men ook *Derbend*, of *Demir-kapi*, dat is, de Yzere Poorte, of liever de Poorten van de *Kaukaſus*. *Albanien* eindigt hier, daer de Berg *Kaukaſus* begint, die heden van verſcheide Volken bewoont word, maer aen de Zee voornamelijk van zeekere Mahometanen, die men *Lezgi* noemt, en die geen Konink erkennen. Zy zijn onder malkander zeer gedeelt, en ſtaen onder de Heerſchappy van veel kleine dwingelanden, die zy *Mirza*, of *Mirzaes* en *Murzaes* in 't meerder getal noe-

Digitized by Google

noemen, dat is Vorſten, van de welken eenigen naeuwlijks twintig Mannen onder hun gebied hebben. Voorts zijn zy groove en ruwe Luiden, die liever in de Dorpen, en op het Land, dan in bemuurde Steden, willen woonen. Zy zijn zeer woeſt, en wreed, en van hun Gebuuren gehaet, en by hen onverdragelijk, als Luiden, die na roof trachten, en van het geroofde leven. Aen geene zyde der *Lezgi* vind men 't Land der Aſiaenſche *Sarmaten*, dat is der Cirkaſſiers, die 't Geloof, en de Godsdienſt der Griekſche Chriſtenen volgen, maer zonder Boeken, zonder Prieſters, en ik geloof zonder Kerken; invoegen dat zy geen Chriſtenen zijn, dan met de naem. En zijn onder verſcheide *Mirzaes* gedeeld, en van de eene zyde aen de *Lezgi*, en van de andere aen de Tartaren palende; oorlogen geduuriglijk tegen malkander. En hier door ſpruit het groot getal van Slaven en Slavinnen, uit Cirkaſſien, Tartarien, en de *Lezgi*, die men alle d'Ooſterſche Landen door verkoopt.

Is aen te merken, dat de Cirkaſſen alle geen Chriſtenen zyn, maer de zommige Heidenen, en andere hellende na Mahomet.

De Cirkaſſiers ſtrekken zich uit aen de Kaſpiſche Zee, tot aen de Ruſſchen, of na de mond van de Vloed *Volga*, daer een Stad legt, die van onze Land-beſchryvers *Aſtrakan* is genaemt, en van de Perſianen, die daer groote handel doen, *Agitarkan*, en van de eige Inwoonders *Asktarchan* word geheten. Aen de Noord zyde van de Kaſpiſche Zee palen de Ruſſchen aen de Tartaren, en aen zeeker geſlacht van Tartaren, die met hun Grenzen tot aen deze Volken ſtrekken, de welken men heden *Uzbeghi* noemt; een naem, die, zoo ik my niet bedrieg, vrye Heeren betekent. Deze *Uzbeghi* bewoonen het Ooſterlijkſte geweſt aen de Kaſpiſche Zee, daer zy Landen van groote uitſtrekking bezitten. Aen de Ooſt zyde ſtrekken zy zich uit tot aen de Tartaren van *Kathay* *, en aen de Zuid zyde tot aen *Indiën*. Onder de andere aenmerkelijke plaetzen is hier *Samarkand*, 't welk *Tamerlan*, of, om beter te zeggen, *Teimur-Lenk*, dat is, *Teimur* de kreupele, voor zijn wooning had verkoozen. Na 't Zuiden hebben zy *Balch* en *Buchara*, aen de Zee-kant, daer een van hun voornaemſte Chans, die dikwils in oorlog tegen de Konink van Perſien is, zijn gewoone wooning heeft. Tuſſchen de *Uzbeghi*, gelijk ook tuſſchen de *Giaghatai*, die 't innerlijk *Scythien* bewoonen, en daer zonder twyfel *Sogdiana*, *Baktriana*, en het Land van *Eſterabad*, in begrepen is, vind men gantſchelijk niet anders, dan Wildernisſen, daer de *Turkemannen* eertyds hun wooning hadden. Maer heden hebben zy zich in veel Landſchappen van 't Ryk der Perſianen, en der Turken verſpreid, zonder vaſte en zekere wooning te hebben, en vernoegt met onder Hutten te leven, daer het Lot hen geleid, gelijk my heugt dat ik voor dezen geſchreven, en hen in Turkyen gezien heb. Maer hun oude en eige wooning was dit deel van *Scythien*, 't welk van onze Land-beſchryvers noch heden *Turqueſtan* genaemt word, dat is, Land of wooning der Turken, van daer zy alle hun oorſpronk hebben getrokken, en daer zy in 't eerſt *Terchiman* wierden genaemt, als of men *Terek-iman* wilde zeggen, 't welk betekent, hy is van Wet verandert, toen zy van Heidenen, Mahometanen wierden. Maer zedert is deze naem van *Turchiman* of *Terchiman* alleenlijk by de geene gebleven, die in hun Land, plaets hielden, en by hun voortplantingen, die zich, gelijk ik gezegt heb, in verſcheide plaetzen verſpreiden. De anderen, die magtig waren geworden, zetten hun veroveringen wyder voort, Weſtwaerts, in Aſia, en in Europa: en zy, dit *Man*, of *Iman* van hun naem afgedaen hebbende, wierden en worden alleenlijk Turken genoemt. Eenige van deze Volken waren tuſſchen *Eſterabad* en de *Uzbeghi* gebleven: maer de Konink *Abbas* heeft hen eindelijk verdelgt, om dat zy ongetrouw waren, en de *Uzbeghi* begunſtigden, die van een ſtrydige Godsdienſt zijn, en, gelijk de Turken, zijn Land beſchadigden. Daer zijn echter noch heden een groot deel van deze *Turkemannen* in andere geweſten van zijn Ryk, gelijk in *Medien*, *Albanien*, en elders, van de welke zommige zich in Steden en Dorpen neder gezet hebben, en de andere houden geen vaſte wooning. Onder hen zijn ook Sultans, en Chans, die de Konink in alle behoorlijke getrouwheit dienen. Dus verre *Della Valle*.

* Sina.

Aen de Stad *Ferabad*, die aen de Kaſpiſche Zee legt, niet wyt van *Aſterabad*, in *Perſien*, aen de meeſt Zuidelijke Oever van de Zee, vliet, volgens Perſiſche Schryvers, een Rivier, *Teggine Rude* op 't Perſiaenſch, dat is, ſnelle vloed gezegt, op welke Schuiten worden gebruikt, die uit eenen Boom gehold zijn, plat-bodemt, en bequaem om acht of tien Man te voeren: deze worden met riemen, die de geſtalte als ſchoppen hebben, voort gedreven. Niet alleen op deze Vliet, maer zelve voor aen in de Kaſpiſche Zee, en in die geweſten daer rondsom, worden Schepen gebruikt, kleinder dan de Italiaenſche *Tartanen*, zijnde zeer hoog van boord, zinken niet diep in 't water, hebben een platten bodem, breede roers, en ſlechte zeilen: zy maken deze hunne Schepen van

Digitized by Google

alzulke geſtalte, om dat de Zee vol zanden, platen, en ondiepten is, byzonder aen de Oevers. Het water is by *Ferabad*, zes of zeven mylen verre in Zee, zoo ſchaers, dat men daer qualijk Netten, op zommige plaetzen, om te viſſchen, gebruiken kan. De meeſte Viſch word aen de monden van de Rivieren gevangen. Daer is Zalm, en Steur, doch niet zeer ſmakelijk, in overvloed. De Viſch die men daer zegt in overvloed te zijn, is byſter vet, en groot, doch meeſt alle onſmakelijk. De grond van deze Zee, zegt men te zijn zeer ſlykig en modderig, 't geene gemeint word veroorzaekt te worden uit de menigte van vloeden, welke daer in ſtorten.

Van de Viſch in het Kaſpiſche Meir, ſchryft men my uit *Aſtrakan* het volgende.

't Water van de Kaſpiſche Zee is bitterachtig zout, nochtans kan het ter nood gedronken worden: de Viſſchen daer in zijn van verſcheide aert, als, namentlijk, die *Bellougen*, of witte Viſch genoemt worden. Drie 'erlei aert van Steur, en *Truten*: Viſſchen, die *Herletten* genaemt worden. Als ook zeer groote en vette Karpers. Noch eene aert van Haring. Eene aert van groote Braeſſems. Eene groote aert van Viſſchen, *Joels* genaemt, hebbende de gedaente van Quabben, en doen quaed aen de Menſchen. Mede zijn 'er omtrent de Perſiaenſche zyde Zalmen.

In het gemelte Meir zijn kleine Eilanden, die van niemand bewoont worden. De Bron-quelle is tot nu onbekent, waer uit het water onder de Aerde verloopt, en zich ergens anders heen begeeft. De vermaerde Rebel, *Stenko Raſin* genaemt, die voor eenige Jaren daer en daer omtrent zeer gewoed en geheerſcht heeft, en eindelijk van de Ruſſchen is gevangen, en in de Stad *Moskou* gericht geworden, heeft groote moeitens gedaen om grondige kennis van de waerlijke toeſtand dezes Meirs te weeten, maer de eigenſchappen van dien niet te recht konnen navorſchen. Dus verre gemelte Brief.

Araxes is een Rivier, die uit *Perſien* in de Kaſpiſche Zee ſtort, niet wyt van de Stad *Ferabad*, die anders *Koert* of *Kur* is genaemt, miſſchien de zelve met *Teggine Rude*, boven genoemt; en gevoelt *Della Valle*, dat de Vloed *Araxes* en *Cyrus* een zelfde is, alzoo geene andere Rivier van aenzien alhier te vinden is, en het woord *Araxes* in zekere Ooſterſche Tael enkel een Vloed betekent; gelijk, zoo hy zegt, de naem van *Gihun*, als in de Heilige Schrift een der vier Vloeden word genaemt, die het Paradys beſproeiden, in de Perſiaenſche Grond-tael insgelijks een groote Vloed in't gemeen betekent.

Volgens bericht aen my gedaen, door zekeren *Daniel Kocq*, Hollandſch Koopman, die onder 't gelei van een Poolſchen Afgezant, welke heimwaerts van het Perſiſche Hof reisde, de Kaſpiſche Zee heeft over gevaren, zoo is het water in deze Zee noch recht zout noch recht zoet, maer eerder bitter, voornamentlijk een einde wegs t'Zeewaert in. De Oevers zijn ondiep, en bewoſſen met hoog Riet. Het vaer-water, tuſſchen de Stad *Derbent* en *Aſtrakan*, zegt hy, is t'hans zeer in gebruik, en men vaert langs de Kuſt met zeer klein en Roei-vaertuig, alderhande Waren te venten, zoo wel uit *Perſien* als *Aſtrakan*, zonder eenig gevaer van vyand, alzoo de aenleggende Volkeren zich in volle ruſt en vrede houden. Te weten, in den jare zeſtien honderd zeven en tachentig.

Den vreemden is niet geoorloft binnen *Derbent* af te varen, maer men ſcheept af te *Niſowa*, niet wyt van daer: van die plaets zetten 't de Vaertuigen, die na *Aſtrakan* willen, op *Sottiri Boggeri* aen, het geen vier Eilanden zijn, die zy achten zeſtig mylen ver te wezen van *Niſowa*; en wanneer de Perzen of Moskovitiſche Zeeluiden deze Eilanden in 't oog krygen, zijn zy verkent, en weten aenſtonds de diepten en ſtreek te vinden, om de *Volga* te beſtevenen. Buiten de Nabuurheit der Oevers is ſlechte of geen Anker-grond.

Deze Reiziger heeft getracht aen my te beveſtigen, dat 'er in deze Zee draei-kolken zijn, die 't water inzwelgen, en zoo men daer Maſten of eenig hout omtrent brengt, dat het zelve na de grond daeld, dies de Vaertuigen aldaer gevaer van te vergaen zoude hebben, en word de plaets, waer omtrent dit zoude zijn, geſchouwt. By my nog twyfeling overblyft, of 'er zoodanige draikolken als hier gemelt, die Maſten en Vaertuigen zoude inzwelgen, zyn, doch niet dat het water door onder-aerdſche openingen word gelooft.

Omtrent de Stad *Eruan*, in *Perſien*, niet wyt van de Berg *Ararat* gelegen, is een klein Meir, genaemt *Keghagon*, dat geen uitgang heeft, en kan men daer ook geen grond peilen; en of ſchoon daer in onderſcheidene Vlieten ſtorten, zoo word het water echter niet hooger, dies is zeker, dat het onderaerdſche uitgangen heeft, waer in het te vergelijken is met de Kaſpiſche Zee. Dus tot hier toe uit naricht van *Daniel Kocq* voornoemt.

De Kaſpiſche Zee word gezegt aen de Oevers vol Golven, Baeyen, en gebroken Land te zijn. Het Zout dat de zelve aen de ſtranden opwerpt, is bitterachtig; en het geene meer Landwaerts in gedolven, en uit Meiren gekookt word, byzonder in de Landſchappen tuſſchen *Aſtrakan* en *Derbent*, ſmakelijker.

Aen of omtrent de *Aſtrakanſche* Grenzen

zen is het zelve Meir Viſch-ryker als aen de Perſiaenſche Kuſt.

Zeker Zweedſch Edelman, die een geruimen tyd in *Perſien* zich opgehouden, en dit water over heeft gezeild, oordeeld, volgens zijn verhael aen my gedaen, dat de kolk, waer in het water verzwelgt, naeſt aen de Perſiaenſche Kuſt is gelegen, omtrent tegen over de Vliet *Jaick*.

Volgens zeker Perſiaenſche Reis-beſchryving, ongedrukt onder my beruſtende, zoude de Kaſpiſche Zee lang zijn, twee honderd, en breet honderd mylen. Van *Aſtrakan* na *Perſien*, is zy op zijn wyſt. De Perſiaenſche Landſchappen *Guilan* en *Mazanderan*, grenzen aen deze Zee.

De Volken *Kourdes*, en eenige andere, in de geweſten tuſſchen de Kaſpiſche en Zwarte Zee, en wel naeſt aen de Oevers des eerſten gelegen, hebben een Eenhoofdig gezag, en daerom zijn te meer de wegen onveilig. Veeler gebied aldaer ſtrekt maer een dag reizens uit, en zy achten den Buurman, en al wat van buiten over hun Land komt, voor roof, waerom aldaer niet wel te reizen is. Aen de Oevers van het Kaſpiſche Meir, vind men veel Zwaenen.

Kircherus tracht wytloopiglijk te bewyzen, dat het Kaſpiſche Meir, zoo wel met de Perſiſche Inham, als Zwarte Zee, onder-aerdſche gemeenſchap heeft, waer door het zijne wateren, die uit veele Rivieren dagelijks in hem ſtorten, looſt; 't geene hy hier uit tracht te bewyzen, dat dikmael in de Zwarte Zee Riet, Wier, zeker aert van Hout, en andere dingen gevonden worden, die niet alleen daer, maer in de Kaſpiſche Zee groeyen: mede, dat by Weſte winden de Kaſpiſche Zee onſtuimig is, opwelt, en bewogen word; en by Ooſte wind het zelve voorvalt in de Zwarte Zee, 't geene veroorzaekt zoude worden, volgens gevoelen der Perſiaenſche Schryvers, om dat het water door de onder-aerdſche kolk dan gints, dan herwaerts gedreven word. Dat de Perſiaenſche Zeeboezem gemeenſchap met deze Kaſpiſche Zee heeft, meint hy daer uit beſpeurt kan worden, om dat in dien Inham een afgryzelijke draei-kolk is, die by wylen groote menigte waters inſlokt, en zulks, wanneer den doortogt na de Zwarte Zee water looſt, en weder, wanneer het water uit de Zwarte Zee in de Kaſpiſche Zee onder door de Aerde dringt, als dan is beſpeurt, dat de kolk aen de Perſiaenſche Inham, geen water inzwelgt, welke redeneering waerſchynlijkheit aen zijn gevoelen geeft, te meer, alzoo dit Meir, of deze Zee, nooit of weinig hooger word als het is; dat daer in zeer veel water valt, en dat het geen zichtbare uitgang heeft.

Aen deze Kaſpiſche Zee heeft van ouds zeker Volkaert gegrenſt, die zich ophielden in de Landſtreeke tuſſchen deze en de Zwarte Zee, *Alani* genaemt, dat Chriſtenen waren, doch zy zijn in de Eeuw twaelf honderd door de Tartaren verwoeſt. Daer dicht aen lag mede het Landſchap *Gazaria*, en andere Landſchappen, die heden hunne oude namen verlooren hebben, waer van by *Joſephus Barbarus* in 't breede is te zien.

De Zwarte Zee heeft doorgaens diepte van dertig of vyf en twintig vadem water, doch minder onder de Kuſten van de *Crim*.

Het gebied van *Aſof* ſtrekt zich uit aen de eene zyde na de *Koebanſche* Tarters toe, tot aen de Vliet *Bieſla* en wyder, en aen de andere zyde tot aen de Vliet *Berda*, en wyder. Men heeft eenige mylen benoorden *Perekop*, niet ver van de Oevers des Meirs, veel los en onvaſt Land *Kaſandibi* aldaer genaemt. By *Taganrock* word een Stad, door bevel van hunne Tzaerſche Majeſteiten gebouwt.

Van de Kaſpiſche Zee, zegt *Stephanus*, hebben de Volkeren *Caſpii* haren naem; zy word anders mede de Hyrkaniſche Zee genaemt.

Plinius verhaelt uit *Cæſar*, dat *Nicator Seleucus* een Graft meinde te graven, tuſſchen het Kaſpiſche Meir en de Zwarte Zee. De Berg *Taurus* word anders mede *Caſpius* geheten, ook *Moſchicus*, *Amazonicus*, *Scythicus*, en *Coraxicus*.

Volgens *Oliarius* is deze Zee of dit Meir, lang vyftien dagen reizens te Water, als iemand onverhindert zonder Wind met Riemen zoude vorderen, en dus acht dagen breet, of lang honderd en twintig Duitſche mylen, en breet negentig mylen, of zoo andere willen, lang twee honderd, en breet honderd en vyftig myl.

In 't Jaer zeſtien honderd en zeventig hebben eenige Hollandſche Zee-luiden in vier Etmalen van *Aſtrakan*, na hun giſſing, tachentig Hollandſche mylen gezeild, tot aen de Stad *Terki*: zy vonden tot daer toe de Zee maer twee vadem diep, en van *Terki* tot *Derbent*, een Stad in *Perſien*, acht of tien vadem; edoch voor het *Dageſtaner* ſtrand hadden zy op dertig vadem geen grond.

Zeven myl in Zee, van *Aſtrakan* te rekenen, Noord-ooſt op, na de kant van de Rivier *Jaick*, ziet men een Berg, genaemt *Akkurgan*, die een Baek in Zee is: en wil men, als of de Kaſpiſche Zee op zekere Oorden zeer zoet water hadde.

Digitized by Google

Namen der Tartaren, die omtrent de Kaſpiſche Zee woonen, volgens bericht aen my ſchriftelijk gezonden, van den Wel-edelen Heer, Baron van Keller, *Afgezant van haer Hoog Mogende, de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, aen 't Hof in* Moskou.

TEn Ooſten zijn de *Usbekker* Tartaren de aldernaeſte van alle andere Tartaren, aen *Iſpahan* gelegen: de zelve zijn de magtigſte: gebruiken Zabels, Pyl, en Boog, voor geweer: hebben het Mahometaenſch Geloof: woonen meeſt in opene Vlekken en Dorpen.

Waer onder worden getelt de *Bouchaerſche* Tartaren, dat ook Mahometanen in 't Geloof zijn. Zy ſpreken een Tael, naeſt aen het Turkſch: gebruiken wapenen, als boven gemeld: woonen mede meeſt in opene Vlekken en Dorpen, hoe wel zommige deze van de *Usbekken* onderſcheiden.

Ten Weſten zijn de *Kaboudzynſche* Tartaren, die zich voor Uitlanders rekenen, en zeggen, dat ze van de Romeinen afkomen: hebben fraeye gemuurde Steden en Dorpen, als ook ſchoone Kaſtelen. Onder die Volkeren vind men verſcheide Konſtenaers, en Hand-werkers, als Horologiemakers, Roer-makers, enz.

Daer zijn mede de *Kaidackſche* Tartaren, welkers Vorſt of Opper-hooft oorlog willende voeren, altoos twintig duizend Jooden, te Paerde, in 't Veld kan brengen, behalven die van zijn eigene Volkeren. Gemelte Jooden zeggen, dat zy zedert de Babyloniſche gevangeniſſe daer zijn geweeſt: houden noch heden ten dage het Joodſche Geloof: woonen in opene Vlekken en Dorpen. De andere Inboorlingen aldaer zijn Mahometanen, en gebruiken de Turkſche Tael.

De *Koumoukſche* Tartaren, anders *Dageſtanſche* of Berg-Tartaren genaemt: woonen mede in opene Vlekken en Dorpen, ſprekende de Turkſche Tael, en hebben 't zelfde Geloof.

De *Cirkaſſche* Tartaren zijn voor een groot gedeelte Heidenen, aenbiddende Paerden, Koeyen, en Geiten-huiden: hebben hare bezondere Tael: woonen in opene Vlekken en Dorpen.

Alle deze Volkeren gebruiken eenderhande wys van kleederen, meeſt, volgens de Perſiſche wys; ook eenderhande geweer, als Zabels, Pyl, Boog, en Lantzen; eenige hebben ook Roers.

De Tartaren in 't gemeen zijn in geen achting by de Perſianen, overmits de zelve meeſtyds met d'een of ander van die Volkeren in oorlog zijn. Dus verre de Heer *Keller*.

Volgt zeker gedeelte eener Reis-beſchryvinge, uit Perſien, *na* Aſtrakan, *over de Kaſpiſche Zee, gedaen in den Jare zeſtien honderd zes en tachentig, onder het geleide van den Edelen Heer* Conſtantinus Gurski, *Afgezant zijner Majeſteit van Poolen, my ſchriftelijk toegekomen.*

DEn zeſden van Hooi-maend, in't Jaer zeſtien honderd zes en tachentig, na de Middag, trokken wy weder voort, en quamen, na tien mylen over een hooge en andere Bergen gevordert te hebben, omtrent een groote vlakke Woeſtyne, alwaer omtrent Middernacht over trokken, tot aen een kleine Rivier, waer by de Inwoonders van de daer afgelege Dorpen met haer Vee en Tenten lagen.

In deze Woeſtyne of vlakte onthouden haer duizende millioenen van ſprinkhanen, zoo groot als een halve vinger lang, en ook wel kleinder.

Op dien Dag ladeden wy des Avonds, met een in gezelſchap hebbende Caffilagh van vier honderd Muilen en Kamelen, weder op, en quamen, na acht mylen over zeer dor vlak Land gereiſt hadden, omtrent de groote Rivieren *Araks* en *Koraks*, die in de Kaſpiſche Zee uitſtorten, welke hunnen oorſpronk, de een uit Turkyen, en de ander uit *Gorſiſtan* komt te nemen. Voorſchreve Rivieren zijn omtrent een Geſchut ſchoot wyt, daer word in de zelve Karper, en verſcheiden aert van Viſch gevangen. Omtrent dit water leggen veele Tuinen, met witte Moer-beſien Boomen, alwaer de Perſianen veel Zyde voort teelen.

Den zevenden van Hooi-maend, met het aenbreken van den dag, quamen tot ons twee ſtuks kleine Vaertuigen, met touw aen den anderen genaeit, waer mede meeſt dien geheelen dag doorbragten, om het Reis-tuig van den Afgezant, als van Koopluiden over te zetten, mitsgaders de Paerden over de Rivier te laten zwemmen, 't geen door de harde afwatering niet zonder groot gevaer kan geſchieden.

Den achtſten, tegens den Avond, met Zons ondergang, vertrokken wy van de voorſchreve Rivier, alwaer in 't overzwemmen twee van de Paerden verdronken.

Wanneer, na dat dien geheelen nacht hadde gereiſt, een uur na Zons opgang, voorby een zeer ſchoon Kooren-land, en over hooge Bergen, twaelf mylen weegs gevorderd waren, dicht by een Dorp, op een zeer hoogen Berg, twee mylen van *Schamaghy*, *Langaboes* genaemt, onze Tenten omtrent veele Wyngaerden opſmeten, al hoe wel daer ganſch geen levendige Menſchen, om de hitte te ontvlieden, in de Dorpen vonden. Op dezen Berg heeft men veel ſchoone heldere Fonteinen, uit

Men ſamelt omtrent deze Dorpen, door de groote hitte, veel groove Zyde, Garwaij genaemt.

de

de natuur, zoo dat men daer voor Vee en Menſchen niet behoeft te dorſten.

Den negenden van Hooi-maend, na de Middag, braken wy weder op, en quamen, na dat veel ongemak in de weg hadden geleden, omtrent een myl gaens van de Stad *Schamaghy*, in een Tuin, *Moeſabock* genaemt, alwaer, uit inzicht de roep ging, dat in de Stad de Peſt was, onze Tenten opſmeten, wanneer kort daer aen, van verſcheide Armeniſche en Ruſſiſche Koopluiden verwelkomt wierden.

Omtrent deze omleggende Vlekken waſſen veel roode en zwarte Kerzen, als ook Moerellen, en ſchoone Perſiken, en alle andere Aerdvruchten in overvloed.

Den tienden van Hooi-maend, en voorts alle de dagen van ons verblyf, bragten onze tyd meeſt door met het bezichtigen van de Stad, welke meeſt in't op en afgaen van de Bergen legt, gelijk mede hare Begraefplaetzen daer by gevoegt ſtaen. Alle het daer omher gelegen Land is zeer bergachtig, maer is tot in de toppen van de Bergen, en in de Valeyen, met Kooren als andere Granen bezaeit, het geene vermaekelijk is te aenſchouwen. Dicht by de Stad, op den hoogſten Berg, legt een oud vervallen Kaſteel, alwaer veel vermakelijke levendige Fonteinen, met ſchoon water uitſpringen, 't geene van boven 't gebergte meeſt door de Stad word geleit, op dat de Gemeente daer van gedient kan worden.

Den eerſten van Oogſt-maend vertrok met ons in gezelſchap, met zijn byhebbende gevolg, den Sweedſchen Afgezant, mitsgaders den Poolſchen Poſt *Conteske*, welke wy in *Ardevyl* ziekelijk hadde gevonden, van hier na het Kaſpiſche Meir, wanneer, na drie mylen over zeer hoog bergachtig Land gevordert te hebben, in een Karwanzera te *Caſloe* quamen, alwaer wy met onze Tenten en nootwendigheden, dicht by den anderen, langs een ſterk loopende water-vloed het neder ſmeten. In de voorſchreve Karwanzera ſtond in een ſteen met Griekſche Letters uitgehouwen, *Jan Janſz van Dorkerdam* is in 't Jaer zeſtien honderd zeventig hier Slaef geweeſt.

Omtrent deze Karwanzera begint men al eenig Boſch te krygen, alwaer verſcheide Bomen in ſtaen daer de Gom Aſty uit komt

Den tweeden van Oogſt-maend, des Morgens met den dag, toogen wy gezamentlijk met verſcheide Koopluiden, welke een groote menigte Zy-balen by haer hadden, weder op, en quamen, na dat vyf mylen over zeer hooge ſteene Bergen gereiſt hadden, omtrent een kleine Karwanzera, *Hadje Bynee* genaemt, alwaer, by een ſterk loopend drabbig water, onze Tenten neer ſmeten, zonder dat daer iets te bekomen was, ja zelfs geen Menſchen vonden.

Den derden, voor 't opkomen van den dageraed, trokken wy weder voort, en quamen, na drie mylen reizens, zoo door groot als wild Boſſchagie, over bergachtig Land, omtrent een groote Rivier, *Attaſia* genaemt, alwaer om de groote hitte te ontvlieden, onze Tenten lieten opſlaen. Omtrent deze plaets, als boven, en zijn ganſch geen Dorpen; maer tuſſchen het Boſch en het Gebergte, onthouden haer veel Kozakſche ſchelmen, welke by gelegentheit, wanneer zy zien dat de Koopluiden zwak van volk, en met hare Caffilaghs op reize zijn, veeltyds de zelve plonderen.

Hier maekten jacht op eenige Rovers, welke alles verlieten, en de vlucht in't gebergte namen.

Den vierden der zelver Maend, met den dag, reiſden wy als vooren, na ons gebruik, weder op, en quamen, na drie en een halve myl, over zeer ſchoon vlak Zaei-land, ter zyde het gebergte, het geene meeſt Boſſchagie was, in het Dorp *Dewretſy*; alwaer ons van Hoenders, Eenden, Ganzen, en verſcheide Koe-beeſten, voor de Reis, om over het Kaſpiſche Meir te komen, verzagen. 't Voorſchreve Dorp is zeer groot, met veel omleggende Dorpen daer omtrent voorzien; mitsgaders, door het menigvuldig verſch water, zeer vruchtbaer, waer over aldaer zich ſchrikkelijk veel Wild, van Hazen, Herten, Ganzen, en Eenden, onthouden.

Den vyfden, des Morgens, met het opkomen van den dag, toogen wy, na dat ons van leeftocht, voor de Reis over het Kaſpiſche Meir voorzien hadden, weder op, en quamen, na dat wy vyf en een halve myl over zeer ſchoon vlak Land, ter zyde het gebergte hadden gereiſt, waer over men de Berg *Ararath* genaemt, in het gezicht hadde, omtrent verſcheide ſchoone vruchtbare Dorpen, met veel Zaei-land omringt, alwaer ons met het Middag-mael voor twee of drie uuren onthielden; wanneer, na een myl ongevaer gereiſt hadden, aen de Duinen by het Kaſpiſche Meir, omtrent twee Ruſſche Schepen, welke hoog en droog op ſtrand zaten, quamen, en in't kort daer aen onze Tenten dicht by de Schepen opſloegen, 't geene de Ruſſche Scheeps-luiden aenſchouwt hebbende, quamen aenſtonds met verſche Viſch, en andere geringe geſchenken, ons verwellekomen.

Omtrent deze ſtrand, in de Duinen, vallen overvloedig Hazen en Patryzen te jagen.

Den zeſden, zevenden, achtſten, en negenden, is niets waerdigs voorgevallen, dan eenlijk, dat wy op de genade van Gods Weer en Wind waren wachtende, welke meeſt uit de Noordelijke kant met labber koelte was waeyende.

Den tienden, elfden, twaelfden, dertienden, en veertienden der zelver Maend, de Wind uit den Noord-weſten, met ſter-

Digitized by Google

Deze ſtrant, aen de Perſidenſche kant, is zuiver en klaer van zant, zonder eenige klippen, voor zoo verre als zelfs gezien hebbe.

ke, koelte en dyzinge uit de Zee, waer door men geſtadig met al het Volk van beide de Schepen zich begon te begeven, om gemelte bodems vlot te krygen, waer toe weinig hoop, voor het Spring of hoog water, ſcheen te zijn, al hoe wel met winden een of twee vadems both hadden gewonden.

Staet aen te merken, dat 't ſpring of hoog water hier zich gedraegt na de wind.

Den veertienden, vyftienden, zeſtienden, zeventienden, en achtienden, was de Wind Noord-weſt, met zeer ſterke buyen en Regen vermengt, waer door de Zee zeer ongeſtuimig was; en toen de Schepen, door de harde branding en optocht van 't water, vlot, en buiten dé branding met drie ankers ten anker quamen; alwaer 't zelve, tot den twintigſten dezer dat het aenhielt, met hare touwen afreden.

Men kan hier in het wild veel vruchten, van Druiven, Okkernooten en Appelen bekomen.

Op den een en twintigſten de Wind uit de Weſtelijke kant met helder mooi weer, wanneer de Zee zich vry begon te bedaren, waer door men gereetſchap maekte, om des Morgens met gemeene magt de plunje en nootwendigheden in te konnen ſchepen; gelijk den twee en twintigſten, als de Wind uit de Zuid-weſtelijker kant begon te waeyen, des Morgens heel vroeg is geſchied; wanneer wy ons na gedaen werk tegens den Avond met anderen, zoo als te Land in gezelſchap hadden gereiſt, aen boord begaven, waer op kort daer aen het Anker lichten: hadden dien Nacht, tot des Middags, na giſſing tien mylen gezeild.

Het water in deze zee en is hier niet heel zout, maer bitter, en een weinig ziltig.

Den drie en twintigſten de Wind als vooren, giſten des Morgens in 't Etmael met labber koelte gezeild te hebben zeſtien mylen, wanneer den Berg *Ararath* Zuidelijk van ons hadden.

Den vier en twintigſten de Wind Zuid-ooſt, en Zuid-zuid-ooſt, met mooye koelte, giſten wy het verloorene Etmael zeventien mylen gevorderd te hebben; wanneer na Zonnen opgang twee Vaertuigen, welke na *Derbent* wilden, bejegenden.

Den vyf en twintigſten de Wind Zuid-zuid-ooſt, met labber koelte, hadden dat Etmael na giſſing, vyftien mylen gezeild, en bevonden dat het water zich heel hadde verandert, en het Loot ſmeten, maer vonden geen grond.

Den zes en twintigſten de Wind Ooſt-zuid-ooſt, met ſlappe koelte, giſten wy in 't Etmael tien mylen gewonnen te hebben, en wierpen het Loot op vyf en vyftig, of zeſtig vadem water.

Den zeven en twintigſten als boven de Wind zeer flaeuw, hadden wy door gunſt van de ſtroom, noch omtrent tien mylen gezeild, wanneer door de ſchrale Wind op vyf en twintig vademen water ten anker quamen, 't geene door de menigvuldige Rivieren, welke van de Ruſſche kant in het Meir loopen, meeſt verſch en drinkbaer was.

Den acht en twintigſten, des Avonds, gingen wy weder met een ſlappe koelte onder zeil, en quamen, na omtrent vyf mylen gevorderd te hebben, tegens den Middag op zeſtien vadem water ten anker, alwaer wy *Sottiri Boggri* ontmoete, welke vier kleine Bergjes op zoo veel Eilantjes zijn, die een vaſt teeken voor de Ruſſen zijn, wie niet anders aldaer, als met een klein Zak-kompasje, en zomtyds zonder ietwes, haer over de Zee weten te behelpen, dat men voor dé mond van de *Volga* is; edoch, wanneer de Ruſſen de gemelte heuvelen niet bekent konnen worden, zijn de zelve 't ſpoor byſter, en loopen veeltyds door tegenſtroom en Wind, weder na *Derbent*, 't geene als dan zeer elendig voor de Reizigers komt uit te vallen.

Bevonden dat wanneer op twaelf vadem water in't meir aen deze kuſt waren, dat 't zelve konde gedronken worden, en men geen beter zoude wenſchen.

Den negen en twintigſten, de Wind uit de Ooſtelijke kant, met labber koelte, hadden wy in 't Etmael, zoo met zeilen als werpen uit te brengen, acht mylen gevorderd, en quamen op tien vadem water ten anker; alwaer in een uur of twee veel Viſch, als Braeſſems, en Snoek, vingen.

Den dertigſten, de Wind uit de Ooſtelijke kant, en Zuid-zuid-ooſt, met ſtyve doordringende koelte, hadden wy tot des Middernachts, om dat niet vorder door de droogten in de *Volga* dorſten loopen, na giſſing twaelf mylen met klein zeil gezeild, wanneer dicht onder verſcheide Riet-land het anker in de grond ſmeten, alwaer wy tot tegens den Dag vertoefden.

Den een en dertigſten quamen wy, zoo met werp-ankers uit te brengen, als met weinig zeilens, eindelijk door Gods genade binnen de *Volga*.

Den eerſten van Herfſt-maend, des Morgens met den Dag, lichten wy het anker, en zeilde omtrent met een ſlagboeg een myl weegs de Rivier op, tot dat wy met werpen en roeyen, des Middags aen een groot ſtuk Riet-land quamen; alwaer twee Ruſſche Schryvers, met tydinge, zonder dat aen ons boord dorſten komen, waren verſcheenen, dat, volgens laſt van *Aſtrakan*, niet vorder de Rivier zouden opkorten, ten aenzien bericht was, dat omtrent, of in *Schamachy* de Peſt was geweeſt, des tot nader verlof alhier moeſten verblyven; waer op, door den Sweedſchen en Poolſchen Afgezant, mondeling wierd gezegt, dat het zelve onder verbetering onwaer en verzonnen was, met verzoek, dat zy een Brief wilde mede nemen;

men;

Digitized by Google

men; voor-gemelte Schryvers antwoordede al roepende, uit een klein Vaertuig, boven winds, dat zulks zonder bevel niet konden noch vermogten te doen, maer 't zelve by verſchyninge aen de wacht zouden bekent maken.

Den zevenden, en de voorige dagen, is niet aentekenings waerdig voorgevallen, dan alleenlijk, dat wy ons dagelijks met het Viſſchen, alzoo geen drie Muſquetſchooten op dit Eiland ver konde gaen, onze tyd doorbragten, wanneer des Avonds opgemelte Schryvers weder met laſt uit *Aſtrakan* quamen, dat aen de Afgezanten, en aen een ieder zoude afvragen, hoe lange zy van *Niſowa*, of van de Perſiſche Grenzen waren geweeſt; waer op aen haer door een ieder wierd geantwoord, dat na 't wachten van de goede Wind, drie weken aen de Zee-kant, en dertien dagen aen het Schip waren geweeſt; 't geene de voorſchreve Ruſſen aengehoort hebbende, tekende zulks aen, en namen een Brief van de Afgezanten, zonder van iemand meer, mede aen de *Boijaer*.

Den elfden verſcheen alhier in de Rivier een groote Boes, of Schip, uit *Ghylaen*, welke meeſt met Rys, Katoen, en Zyde, mitsgaders verſcheide drooge Tafel-fruiten, was beladen: de voorſchreve bodem wierd al mede met 't zelve zop, waer mede wy begooten waren, nat gemaekt, om redenen, dat de geruchten tot *Aſtrakan* liepen, dat in *Ghylaen* de Peſt was geweeſt.

Den vyftienden, zeſtienden, en zeventienden, voeren alhier verſcheide Vaertuigen voorby, de welke met verſche Fruitagie van *Derbent* quamen, edoch en dorſten geene van deze, uit vreeze van door de wachten verſpied te worden, aen ons boord komen, maer ſmeten verſcheide Water-limoenen, en Meloenen, in de Rivier, de welke wy door het Scheeps-volk lieten opviſſchen.

Den twintigſten bequamen wy, na veel verzoek, uit *Aſtrakan*, van den *Boijaer*, een goede menigte voor-raed, beſtaende alle in Spek, Water-limoenen, twaelf ſtuks Schapen, Hoenders, Ganzen, Eenden, en Brood, mitsgaders Bier en Brandewyn, met tyding, dat beſcheit om op te komen uit *Moskou* van zijn Tzaerſche Majeſteiten moeſten verwachten; waer op aen de voorſchreve *Boijaer*, door de voorſchreve Afgezanten, met twee Brieven wierd geantwoord, dat zulks tot beſten van haer Meeſters, dewyl met zijn Majeſteit verbonden waren, bezwaerlijk konden geſchieden.

Den een en twee en twintigſten ſtaken ons voorby zeven ſtuks gemeene Vaertuigen, met Emmer-zeiltjes, de welke alle met zoute Viſch en Kaviaer volladen waren, hebbende hare wil na *Tarky* en *Derbent*, zoo zy voorgaven.

Den zeven en twintigſten zonden de boven gemelde Heeren Afgezanten weder twee Brieven met de Wacht-hopman na boven.

Den acht en twintigſten zeilde voorby ons een groot Ruſch Vaertuig, met verſcheide Moorſche, Indiaenſche, als Ruſſche Koop-luiden, komende alle van *Derbent*, welke, zonder de Wacht te myden, een ſloegs de Rivier op, na *Aſtrakan* toe zette.

Den zevenden van Wyn-maend, ſtaken alhier voorby verſcheide kleine Vaertuigen, de welke met Viſch, en andere zoute Waren, na *Tarky* toe wilde; waer van door die Boots-luiden wierden bericht, dat aen de laetſte Viſſcherye, of *Vinsjok*, een halve Boes * met verſcheide Koop-luiden vaerdig lag, om na *Perſia* te ſtevenen, waer op eenige briefjes wierden vervaerdigt, en mede verzonden.

Van deze plaets, tot na 't Klooſter, is de Rivier met veel krommerakken, Ooſt, Weſt, Zuid, en Noordelijk, ſtrekkende mitsgaders alhier niet heel wyt.

* Is een aert van ſchepen.

Den negenden, bequamen wy uit het Klooſter van de eerſte Viſſcherye, eenige ververſchinge van Brood, Vleeſch, Viſch, Brandewyn, en andere behoeftigheden meer, waer by dan eindelijk door den Opperſten Monnik met een klein Briefje wierden verſtendigt, dat binnen weinig dagen door den Gezaghebber wel zouden begunſtigt worden, om aen de tweede Viſſcherye, in het Klooſter, dewyl de koude zeer begon toe te nemen, te mogen huisveſten.

Den zeſtienden wierden wy door een byzonder perzoon, de welke in een groote *Kanoe*, of uitgeholde Boom, zeer wel gemaekt, zat, bericht, dat een groote Boes, binnen weinig dagen van hier na *Maſandran* en *Ghylaen* wilde verzeilen, 't geene des Morgens voor den Dag ons ook voorby gong.

Den achtienden bequamen wy eindelijk en ten laetſten uit *Aſtrakan*, van den *Boijaer*, verlof, dat men met het Schip, waer mede de beide Afgezanten en haer gevolg waren aengekomen, aen de eerſte Viſſcherye, om van daer de nootwendigheden en plunje in andere Vaertuigen te ſchepen, zouden komen, en zoo voorts zetten na de tweede Viſſcherye, om tot nader laſt in het Klooſter aldaer te verblyven, 't geene zonder lang te vertoeven, kort daer aen dusdanig is achtervolgt.

Op den negentienden bragten wy dien geheelen Dag, tot des Avonds, met het inladen van Reis-tuig en Huis-gereetſchappen,

Van hier tot aen't Klooſter, is de Rivier zeer wyt, en kan by harde wind alhier een redelijke ſlag van water ſtaen.

pen, meeſt door, tot dat des Avonds na Zonnen ondergang vaerdig waren geraekt; wanneer 't zelve dien geheelen Nacht met roeyen en zeilen zoo verre, na zes mylen vertiert te hebben, hadden gebragt, dat des Morgens met den Dag aen 't opgemelte Klooſter quamen, alwaer door den Prioor van dat Convent, dien geheelen dag, na des Lands wyze, met alderhande levendige Viſch, en dies meer, onder het ſchieten van Geſchut en Hand-buſſen of Muſquetten, niet weinig wierden onthaelt.

Van den twintigſten tot den dertigſten is niets byzonders voorgevallen, dan eenelijk, dat wy onze tyd aen dit Eiland of Klooſter meeſt doorbragten met het bezichtigen van de Viſch, de welke dagelijks aen dezen Oord word gevangen. De voorſchreve Viſch is alle meeſt een, of een en een half, ja ook tot twee, en wel drie vademen lang, waer uit de Kaviaer word gehaeld. Deze Viſch word dagelijks aen ieder Viſſcherye zoo veel gevangen, als twintig perzoonen den geheelen dag konnen ontweyen en inzouten; mitsgaders de zenuwen uit de rug, en de bezondere darmen te reinigen, waer van alle de Huislym gemaekt word. Deze Viſch en kan men niet zeggen dat eenige harde beenen aen het lichaem hebben, en niet anders, als dat daer van kan gegeten en verorbert worden. Daer wierd een Viſch gevangen, uit welke een Zee-hond met een ſtuk hout van twee voet dik, en vier voet lang, mitsgaders een groote ſteen van vyf en twintig pond, is gehaeld, welke aen een ieder vertoont zijnde, kort daer aen door de Papen geborgen is.

De vis daer van geſproken word, is Steur, of Belugas.

Uit deze vis, waer in de Kaviaer is, worden dikwils uit het hooft, gelijk zelfs hebbe gezien, ſteenen, als een Pedro Porque, of Bezoar-ſteen, gehaelt, en worden by de Ruſſen en andere voor waerdiger en raerder gehouden.

Eenige volgende dagen namen wy ons vermaek by het vangen van Karper, de welke zedert eenige dagen in zoodanigen overvloed, by millioenen, met't afloopen van het water, tuſſchen 't Riet, langs de *Volga*, in de grippen was, alwaer zich mede veel Snoek onthoud, die met de handen en verſcheide netten word gevangen, dat het zelve voor die geene, die zulks nooit gezien heeft, ongelooflijk zal ſchynen, enz. Dus verre gemelte Reis-beſchryvinge.

De Rivier *Jaick* is gelegen aen de Ooſter Grenzen van 't magtig Moskoviſche Keizer-ryk, ſtort in de Kaſpiſche Zee. Aldaer is een Zalm- en Steur-vangſt, van hunne Tzaerſche Majeſteiten. Zy is niet wyt. De Viſch is daer in, op zekere tyden van 't Jaer, zoo menigvuldig, dat, als men daer in vaert, met een haek zoo veel gevangen word, als men begeert, alleen met inſteken en ophalen, zoo, dat ze de Vaertuigen hunnen loop gelijk als ſtut. Steuren ziet men daer, acht vadem lang. Karpers, drie of vier voet groot. De Steuren worden gezouten, en ingeleit. Deze Viſch word meeſt met zekeren aert van Teene Fuiken gevangen, daer zy zich in verwart, en doold, als wanneer geſtooken, en opgehaelt word, en in platte Schuiten geworpen. Tot de bereiding der Kaviaer word niet anders gedaen, als dat de zelve uit de Viſch geſneden, in kuipen word geworpen, en gezouten. Men vervoerd van daer Jaerlijks wel drie of vier duizend tonnen Kaviaer.

De Sterkte, of het Stedeken, dat de Moskoviten, weinig opwaerts deze Rivier, bezitten, tot beſcherminge van de Viſſcherye, onderhoud der bezettinge, en eigendom van het Land, had *Stenko Raſin*, weinig voor de tyd dat hy *Aſtrakan* in nam, vermeeſtert, en hielt zich daer op, zoo dat de Moskovſters daer krygs-volk heen zonden, om het zelve te bemagtigen: *Stenko* geen uitkomſt ziende tot de beſcherminge van die plaets, terwyl de Ruſſen de Rivier met gevlochte Boomtakken hadden afgeſloten, ſteld oude Rokken en Mutzen op ſtokken, en ſtrowiſſen, in eenige Schuiten, welke hy, om diep en vaſt te gaen, half vol water doet laden, zend de zelve in den duiſteren nacht, tot Stuur-luiden alleen twee of drie Man hebbende, de Vliet af, en na de gevlochte takken, welke Vaertuigen los op de banden dreven: de Ruſſen gaven hier op vuur, en mattende zich af, meinende dat de magt van *Stenko* daer in verborgen was; terwyl *Stenko* ſtillekens aen de andere zyde van de Rivier by Land afzakte, met al zijn bezetting uit de Sterkte, hebbende zijn Bagagie alvoorens over Land, beooſten de *Jaick*, aen de Zee doen voeren; hy ſnyt de touwen dan aen ſtukken, en ontvlied zoo. De Ruſſen bezetteden de Sterkte met vyf honderd Man. Dertien Kozakken had *Stenko* de *Jaick* opgezonden, na bovenen, waer een Kozaks plaetsje lag, op de hoogte van *Samara*, om hulp. Deze dertien weder te rug komende, vallen in de Ruſſchen handen, binnen *Jaick*, eer ze noch hun reis hadden verricht. Der Ruſſchen Opper-hooft hout ze gevangen, om te zijner tyd tot *Aſtrakan* ter Galge te doemen; maer zy wiſten de geheele bezetting te doen muiten, welke hun Opper-hoofden kapot maekten, en met kleine Schuiten, de Sterkte verlatende, zich op een Eiland, over de Vliet *Jaick* gelegen, begaven, en van daer met hun opgeboeide Schuiten de Zee over na *Ghylaen*, onder *Stenko*, daer zy hem hielpen rooven, en plunderen; doch deze muitelingen hebben

ben daer na hun verdiende loon en ſtraf ontfangen.

De Rivier *Jaick* en *Beleja*, die in de *Cama* ſtort, hebben haren oorſpronk dicht by een, uit Bronnen van Alabaſter Gebergte.

Van de Stroom *Jaick*, die in het Kaſpiſche Meir ſtort, en omleggende Vlieten, Meiren, en Plaetzen, komt my bericht uit *Rusland* toe, getogen uit Slavoniſche noch ongedrukte Schriften, als volgt.

De Rivier *Jajieck*, of *Jaick*, ontſpringt gelijk met de Berg *Sorantora*, tegen over 't bovenſte van de Rivier *Tobala*, of *Tobol*; en begint de *Jajieck* van de Rivier *Veliká Toemenka*, twee honderd en vyftig verſt.

dat iſt of s een vi- yl.

In den omvang van de Rivier *Jajieck* zijn eenige ſtaende Meiren, waer uit dat de Rivier *Jajieck* veel water ontfangt: zy is lang, tot aen de Zee, tien honderd en vyftig verſt.

Boven aen de Rivier *Jajieck* valt in de zelve de Rivier *Tioeroeck Lomar*, of *Jurik Samar*, dat is, de raſſe ſtroom, welke is drie honderd en vyftig verſt lang. Zy ſtort in de *Jajieck*, tegen over de *Sorantora* Berg, van de rechter zyde.

Van de rechter zyde, lager als de Rivier *Jurik ſamar* valt in de *Jajieck*, de Rivier *Tregoen-Sackmaar*, of *Tzugun Samar*. De lengte van *Tregoen-Sackmaar* is honderd verſt.

Zeſtig verſt lager, valt in de *Jajieck* de Rivier *Salmich-Sackmaar*, of *Kamiſch Samara*.

Honderd verſt lager als *Salmich-Sackmaar*, valt in de *Jajieck* de Rivier *Doeckgil*, of *Dungit*; en lager vyftig verſt, valt een tweede *Doeckgil*.

De hoogſte *Doeckgil* is lang zeventig verſt, en de laegſte is lang honderd negentig verſt.

Dertig verſt lager als *Doeckgil*, valt in de *Jajieck* een Riviertje, en lager als dat Riviertje, vallen twee Riviertjes, en zijn alle drie eens genaemt, *Iſchoerki*.

Dertig verſt lager als die Riviertjes, vallen mede in de *Jajieck* drie andere Riviertjes van een naem, genaemt *Doeſtza*.

Tegen over die Riviertjes, van de ſlinker zyde, valt in de *Jajieck* de Rivier *Iſlié*.

Hooger als de Rivier *Iſlié*, *Ilees*, of *Ilis*, aen 't eind van *Sorantora* Berg, valt in de *Jajieck* de Rivier *Voor*, of *Wor*, uit den Berg *Oeroeck*, of *Urack*.

Uit de zelve Berg *Oeroeck*, komt een Rivier, *Irgis* genaemt, en valt in 't ſtaende Meir *Akbaſchli*, of *Baſchli*.

Tegen over die Rivier, valt in 't zelve Meir de Rivier *Saoek*, of *Sajeck*; en in de *Saoek* valt de Rivier *Boſin-Gintſan*, van de ſlinker zyde.

Van de rechter zyde valt in het zelve Meir de Rivier *Joeroeck Irgien*, of *Jurack Irgis*.

Tegen over de zelve Rivieren, en het gebergte *Oerock*, zijn de zanden § *Arakoem*, de zanden *Karokoem*, en de zanden *Boerſoekoem*. Uit de zelve Berg *Oerock*, of *Uraek*, vloeit een Rivier, *Gem* genaemt.

§ Andere willen dat dit Moeraſſen zyn.

In de *Gem*, van de rechter zyde, valt de Rivier *Fermiſoe*, of *Temriſſa*; en die Rivier *Gem*, komt tot op twintig verſt niet aen de Zee, en valt in een ſtaende Meir.

Vyftig verſt van de rechter zyde van de Rivier *Gem*, is de Rivier *Kajinar Sackgis*, en valt in ſtaende Meiren. De *Kajinar Sackgis* is lang twee honderd verſt.

Lager vier honderd en twintig verſt van de ſlinker zyde als de Rivier *Voor*, vallen in de *Jajieck* drie Riviertjes zonder namen, en tuſſchen de zelve is langs de *Jajieck* negentig verſt.

Vyftig verſt lager als die Riviertjes, valt in de *Jajieck*, aen de ſlinker zyde de Rivier *Ilees*, beneden de Berg *Toertoba*: dat is gezegt Zout-berg, want zy breken daer Zout.

Aen de mond van die Rivier is een Eiland, *Koos-Jajieck* genaemt; en op dat Eiland een Kozaks Stedeken.

De Rivier *Ilees* ontſpringt uit de Berg *Oerok*, of *Indeer*; welke Rivier met de Rivier *Temiren* genoegzaem uit een oorſpronk komt.

Zeſtig verſt van de mond van de *Ilees*, valt in de *Ilees*, aen de ſlinker zyde, de Rivier *Soengoerlock*, of *Sunturluk*: en tegen over de Berg *Toeſteba*, hooger als *Soengoerlock*, ontſpringt de Rivier *Ojiel*; en valt de *Ojiel*, niet roerende aen de *Jajieck*, t' Landwaert in.

En rondsom de mond van die Rivier zijn vyftig kleine Meiren, genaemt *Karagan*, dat is, zwarte Meiren.

Tuſſchen de Rivieren *Soengoerlock*, en *Ojiel*, vallen twee Rivieren Landwaerts, als, *Aſpoega*, en *Coeſejeie*, en deze Rivieren vloeyen uit het gebergte. De namen van deze Bergen zijn niet beſchreven. Op dit gebergte is Boſch.

En tegen over de Rivier *Ojiel*, dertig verſt van de *Jajieck*, is de Berg *Indeer*. Onder deze Berg is een ſtaende water, waer in dat Zout als Ys is.

In 't volgende zyn de Slavoniſche Schriften op eenige plaetzen wat duiſter.

Tegen over deze Berg is, op de ſlinker zyde van de *Jajieck*, Boſch; en van dit gebergte, de *Jajieck*-ſtroom af, vyftig verſt, is men tot aen de *Bakſaan*-arm; en

van de *Bakſaan*-arm tot aen de Zee, is zeſtig verſt.

Uit de Rivier *Jajieck*, van de ſlinker zyde, vyf en twintig verſt lager als het *Sorozick*-eiland, vloeit een arm in de Zee, genaemt *Soevoenli*: die is lang, tot aen de Zee, zeventig verſt.

Ter Zee van de mond van de *Jajieck*, tot aen de mond van die arm, is vyf en twintig verſt: en van de mond van de Rivier *Jajieck*, langs de Zee-kant te Land, na het *Joergensko*-land, tot tegen over de mond van de Rivier *Kinaarkakgis*, dat is, tot aen 't eind van de Gualinſche Zee, is twee honderd verſt. In alles is 't van *Aſtrakan*, langs de Gualinſche Zee, tot aen het *Joergensko*-land, twaelf honderd verſt; en over dwars de Zee, van de mond van de *Jajieck*, tot aen *Perſien*, is acht honderd verſt.

Van de mond van de Rivier *Kajinar-ſackgis*, of *Sinaarſakgies*, en van de Gualinſche Zee, tot aen de Blaeuwe Zee, tegen Zonnen opgang, recht uit, is twee honderd en vyftig verſt: en door de Blaeuwe Zee, tot aen de mond van de Rivier *Sira*, is twee honderd en tachentig verſt; en over dwars de Blaeuwe Zee, is zeſtig verſt. In die Zee is 't water zout.

Uit de Blaeuwe Zee vloeit een Rivier, *Aſar*, en ſtort in de Gualinſche Zee.

In de Rivier *Aſar*, van 't Ooſten, valt de Rivier *Amedarija*, die lang is drie honderd verſt.

De *Aſar* is lang tien honderd en zeſtig verſt.

De Berg *Oerack* heeft in de lengte negentig verſt. Uit deze Berg vloeyen drie Rivieren: de Rivier *Voor* vloeit van het Noorden in de *Jajieck*: de Rivier *Arvies* vloeit in 't ſtaende Meir *Akbaſchli*, na het Ooſten: de Rivier *Gem* vloeit na 't Zuiden, tot de Gualinſche Zee, en valt, niet aen de Zee komende, in een ſtaende Meir.

Tot aen de Blaeuwe Zee, van de Rivier *Irgies*, is twee honderd en tachentig verſt.

By anderen worden deze zanden zoo groot niet gemaekt.

De zanden *Boerſoekoem* zijn over dwars vyf en twintig verſt: de zanden *Arakoem* zijn lang twee honderd verſt, en over dwars honderd en dertig verſt; en deze zanden komen aen de kant van de Blaeuwe Zee.

In de Blaeuwe Zee valt van 't Ooſten de Rivier *Sir*; en in de *Sir* valt de Rivier *Kerdenlien*; en de Rivier *Kerdenlien* ontſpringt uit het gebergte *Orlotova*, met twee armen.

Van deze Berg ſchiet de Rivier *Kerdenlien*, of *Kenderlieck*, lang drie honderd en dertig verſt; en de andere Rivier *Kenderlieck* (want daer zijn 'er twee van een naem) komt uit het zelve gebergte, en valt in de Rivier *Sarſa*.

De Rivier *Sarſa* valt in een ſtaende water, eer dat zy by de *Sir* komt. Van de mond van de Rivier *Kenderlieck* honderd vyftig verſt, en van de Berg *Korotſatvoy* is zeventig verſt, en in de lengte is de *Korotſatvoy*-berg twee honderd en vyftig verſt, en van de Rivier *Sir* is die Berg tachentig verſt afgelegen.

Van de mond van de Rivier *Kenkerlieck*, honderd en tachentig verſt, en aen de ſlinker zyde van de Rivier *Sir*, is een Stad *Oenack* geheten. Tegen over de Berg *Korotſatvoy*, en tuſſchen het ſtaende Meir, *Akbaſchli*, en by de Rivier *Saock*, en 't ſtaende water *Ackol*, en aen beide zyden van de Rivier *Selemſicka*, en omtrent de Rivier *Kenderlieck*, en de Rivier *Sarſoe*, en de zanden *Karakoem*, wezende deze Landſtreken, in een omkring van zes honderd verſt, zijn de zwevende Kozakken haer plaetzen.

Op de Rivier *Sir*, van de Stad *Oenack* negentig verſt, is de Stad *Jaſirvan*.

Honderd verſt van de Stad *Jaſirvan*, is de Stad *Tioerkoeſtan*, twintig verſt van de ſtrand der Riviere *Sir*.

Honderd en veertig verſt van *Toerkoeſtan* is, op de Rivier *Sir*, de Stad *Arkan*.

Zeſtig verſt van *Arkan*, op de Zuider zyde, is de Stad *Nangoergam*, tien verſt van de Rivier *Sir*.

Zeventig verſt van *Nangoergam* is de Stad *Aknoergan*.

Van *Aknoergan* elf honderd verſt, is de Stad *Sajiriam*, ſtaende twintig verſt van de Rivier.

Honderd en zeſtig verſt van *Sajiriam*, aen de Noordelijke zyde van de Rivier *Sir*, is de Stad *Maſchkoer*.

Dertig verſt van de Rivier *Sir*, en van de Zuidelijke zyde van de Stad *Tarkoen*, leit een gebergte, lang honderd en dertig verſt.

Twee honderd verſt van die Berg, is de Berg *Karabas*. Langs deze Berg *Karabas*, noch vier honderd verſt, is een Stad.

Van de Rivier *Sir*, is deze Stad Zuidelijk vyf honderd verſt; en van die Stad, welke op gemelte Berg ſtaet, is honderd en veertig verſt tot de Stad *Buchara*.

Na de Stad *Buchara*, als ook in 't heele Bucharen-land, zijn de wateren uit de Rivier *Sir* geleit, langs de bezaeide Velden, alzoo het een ongewatert Land is.

Tegen over de Stad, honderd en zeventig verſt verder, vloeit een Rivier uit een ſtaende Meir, *Agoes Abisk* genaemt, in de Gualinſche Zee: die is lang duizend verſt.

Op

Digitized by Google

Op de Rivier *Agoes* is een Stad, *Kagan* geheten, waer in dat de Broeder van den Tzaer tot *Joergentſi* woont.

Twee honderd en twintig verſt van *Kagan*, na de Gualinſche Zee, is de Stad *Joergentſi* vyftig verſt van de Stad *Arſaſa*. Dus verre het toegezonden Slavoniſche geſchrift.

Op het Eiland *Colali*, of *Kolalinskoy*, aen de Ooſter zyde in de Kaſpiſche Zee gelegen, heeft *Stenko Raſin* zich begeven gehad, als hy uit had geſtaen binnen het Fort *Jaick*, het beleg van een geheele Winter, en met een aerdigheit het ontkomen was. Hy ſtapte op zeker nacht over de *Jaick*, en wierp een houten Huis op, 't geen in eenen zelve nacht met Aerde gevult wierd, van waer hy in 't Ruſſche Leger groote moord dede.

Van dit Eiland *Colali* ſtak hy over na *Aſtarabat*, in *Perſien*, dat hy overrompelde, en waer hy het alles ter neder maekte, kiezende voor zijn Benden acht honderd jonge Dochters, die hy tot buit uit dertig duizend Menſchen zocht, trekkende met den roof na het Eiland *Sieloy*, daer hy van de Perſianen kort daer aen beſtookt wierd; en ziende dat, na veelvuldige aenvallen, het niet langer houden koſt, vermoorde deze Dochters, zoo men zegt, alle, en verliet zoo het Eiland.

Van *Terk* tot *Derbent* is de Kuſt aen de Kaſpiſche Zee, weinig in 't Land, bergachtig, en van de *Jaick* na *Aſtrakan*, en *Trigmeen*, vlak Land. Het Trigmeenſche of Turkmenſche Volk zijn wel Tarters, en van Kalmakken geſlacht, doch Mahometaenſch van Geloof, en vreedzaem. Hunne Huizen zijn ſlechte Hutten: zy verzetten zich zomtyds, maer niet wyt. Zijn morzig, en leven vuil. Zoet water is daer gebrek.

De Kuſten langs de Kaſpiſche Zee, van *Perſien* na *Aſtrakan*, geven bitterachtig water, byzonder dicht onder het Land, niet wel drinkbaer, waerom men zich voorzien moet, te ſcheep, voor twee of drie dagen, als men uit *Perſien* komt, waer na men zoet, en drinkbaer water ontmoet.

Voor de Rivier *Araxes*, in de Kaſpiſche Zee, word zeer veel Steur, en Zalm gevangen; als mede groote Truiten, die in *Meden*, en wyders in *Perſien*, zoo gezouten als verſch gevoert worden.

Deze Zee is zeer bequaem om met Galjoots, Puyen, en groote Kagen te bevaren: men kan meeſt altyd by verlegen weer, het Schip in 't Riet bergen. Het Riet is daer heel lang. Op de droogten gaet geen ſtroom.

Want langs de Kuſten, van *Aſtrakan* af, na *Perſien* toe, is het veel met lang riet bezet: kort achter ſtrand is vlak Land, met eenige zand-heuvelen.

Omtrent de Schamkalſch kuſt is 't heel diep, en gaet daer hol water. Voor *Derbent* is een fraeye Baey, maer geen Haven, tien of twaelf vadem diep: daer is meeſt altyd bequaem weer.

Het Landſchap dat benoorden de Rivier *Oxus* legt, aen de Kaſpiſche Zee, wierd by *Golius*, uit Arabiſche Schryvers, genaemt *Touran*, en des zelfs Konink *Touran Siah*. Het Land dat beneden de *Oxus* legt, word by hem *Iran* geheten.

Karagan, of *Karaganska Priſtaniſa*, is een plaets, aen de Oever van het Kaſpiſche Meir, beooſten de Rivier *Jaick*, gelegen. *Priſtaniſa* is gezegt een Reede, want daer is een vermaerde Reede, en Haven, welke plaets gelegen is onder 't Turkmenſche of Trigmeenſche gebied. Het Volk aldaer is een afzetzel van Kalmakſche Tartaren, welke zich, ter plaetze waer in de Kaert hun naem omtrent de Kuſten en Oevers van het Kaſpiſche Meir te zien is, op houd. Dit *Karagan* word mede ook genaemt *Priſta*, of de Handel-aenkomſt. Alhier komen de *Aſtrakanſche* Koopluiden te ſcheep handelen: zy halen daer Schapen, Wol, Vee, en Pelterye, brengende 'er Potten, Schotels, Tin, Kooper, en ook wel eenig rood Laken, doch ſlecht, en wyders al zulke dingen, als die Luiden daer tot hunne kleine huishoudinge noodig hebben. Tuſſchen deze plaets, en de Rivier *Jaick*, is geen handeling.

By *Jenkinſon*, die voor honderd Jaer langs de Kaſpiſche Zee, na *Buchara* is gereiſt, word gemeld van een Zee-haven, daer hy aenlande, genaemt *Mangnſlave*, waer een Golf Landwaert in loopt, het geene by zommige voor het bovengeſtelde *Karagan* word genomen, hoe wel ik meine dat het onderſcheidene plaetzen zijn.

In het geweſt *Ghiwie*, gelegen aen de Oever van het Kaſpiſche Meir, omtrent de uitgang der Rivieren *Oxus*, en *Jaxartes*, aldus van het varent Volk op dit Meir genaemt, 't geen ik meine onder *Oergentſi* te ſtaen, of *Oergentſi* zelve te zijn, zegt men, Steden te zijn; en dat de Luiden vaſt leggen, zonder te verhuizen, met Horden, als andere Tarters. De *Ghiwiener* Inwoonderen, als mede de *Trigmeenſche*, zijn Mahometaenſch; doch wat grof, en niet zoo fijn als de *Bucharen*, welke meer na het Perſiaenſch hellen. Zy woonen in zeer ſlechte Huizen, van Kley, en Steen. Gaen met Tulbanden, en zijn naby op zijn Perſiaenſch gekleed, doch wat morſi-

Digitized by Google

ger: de *Ghiwieners* voeren witte, en de *Bucharen* bonte Tulbanden; gelijk andere Tarters elders zwarte Mutzen dragen. En niet lang geleden, voor *Stenko Rasins* tyd, quam een Kozakschen rebel *Miska*, in 't *Ghewiensche* Land aen strand, doch wierd verslagen.

Jetisanski word een aert van wilde Tarters gezegt te zijn, gelijk mede de *Jemboloeken*, niet wyt van de Kaspische Oevers gelegen.

Op het Eiland *Siloi*, over de bocht van *Ghylaen*, heeft de Konink van Persien een Lust-paleis gebouwt.

De voornaemste uitgangen van de *Volga*, in de Kaspische Zee, zijn in mijn Kaert wel afgebeeld, doch de zelve zijn meer of min, na het water laeg of hoog is; en veele der Eilandekens, aen de mond van de *Volga*, zijn te klein om aen te halen in een Kaert. De Boots-luiden tot *Astrakan* maken het getal dezer monden al zeer groot, en weinig min als zeventig of tachentig, waer van zy 'er veel weten te benoemen, hoe wel die altoos niet aen te wyzen zijn: de *Volga* is op zommige plaetzen na beneden, en dicht by de mond zeer breet, ja wel een Russche myl of twee, daer men ook onderscheidene Eilanden ontmoet.

Zeker Overste, *Ruiser* genaemt, die in dienst van zijn Vorstelijke Doorluchtigheit den Heer Hertog van Holstein, langs de *Volga* na *Astrakan* heeft gereist, zegt van de Oever dezes Riviers, als volgt.

Van *Saratof*, gelegen aen de *Volga*, tot aen *Astrakan*, zijn geene Wouden of Boomen te vinden, ook zal men in Hoog Tartarye, of aen de Siberische zyde, ettelijke honderd mylen op, door vlak Land reizen, en niet een eenigen Boom of Bosschagie zien, behalven wat langs de Oevers van de *Volga*, wegens 't water, wast: het Veld is daer woest, met wilde Rosmaryn, ende Thym, over al bewassen, 't welk zeer lieflijk ruikt, maer de gewesten na de Crim toe, zijn noch woester, doch van beter Land, of vetter grond.

In de Kaspische Zee gaet zomtyds wel een hol water: word by de Perzen of Russen nooit recht over gezeild. Hunne Schepen zijn open. De Kompassen zijn by hen bekent, doch weten te dier plaets daer niet te recht mede om te gaen. Zeilen niet als voor de Wind, en zoo het weinig stormt, of mist, zetten 't in het riet, tegen land aen, of op strand.

Zoo 'er kuilen zijn in de Kaspische Zee, als boven word gewaegt, die het water verslinden, zullen zy na waerschynlijkheit zijn tusschen de Stad *Astarabat* en de Rivier *Oxus*; want ik Reizigers heb gesproken, die de zelve alom bevaren hebben, behalven op die plaetzen, en hebben geene gevonden, doch het kan echter wel wezen dat de zelve onzienbaer zijn.

De Schip-vaert op deze Zee is weinig, want uit *Persien* varen niet meer als omtrent twaelf Boessen *, en van *Astrakan* omtrent twintig of dertig, hebbende de andere Volkeren aen deze Zee geen Vaertuigen. In vyf dagen, dwars door Zee stekende, heeft iemand, die ik heb gesproken, gezeild van *Derbent* op *Astrakan*, 't geen geschach op aenraden van een Hollander, die 't Kompas verstond, met een goede voor-wind. Deze Schepen zijn kort, hoog, en onbequaem, open, rondsom behangen met dikke Matten, om het water uit te houden. Als zy Vloots-gewys varen, steekt een voor uit, daer den Stuurman in is, welk ieder volgt, die ook des nachts een licht voerd. Ieder schaft voor zijn zelve op deze Schepen. Doch behalven deze opgemelte Koopvaerdy-schepen, hebben hunne Tzaersche Majesteiten daer een goede Vloot Oorlog-vaertuigen, die zy tegen de Kozakken onderhouden.

* Dit is zeker slag van Schepen.

De meeste Eilanden in dit Kaspische Meir zijn veel bewosschen rondsom met Riet, en leggen niet zeer hoog uit het water.

Jesetski Zerni is gezegt los Riet-land, zoo als de Kust op veel plaetzen aen deze Zee is, wezende de mond van de Vliet *Oxus*, bykans door het veelvuldige Riet, gestopt.

Langs de Kust, tusschen *Astrakan* tot in *Persien*, onder de Tarters, woonen veel Jooden, die uiterlijk van de zelve niet zijn te onderscheiden.

By *Terski Zerni*, bezuiden de Rivier *Kislaér* gelegen, eindigt het *Astrakans* gebied.

Op het Eiland *Ribni*, omtrent op de hoogte van *Terki* gelegen, word de beste Kaviaer gemaekt.

Andrederewna, dicht by de Oever van de Kaspische Zee, omtrent de Rivier *Koysa*, bezuiden *Terki* gelegen, is een Tartarisch Prinsdom, op zijn zelve staende.

Koemitskoy Krets is daer omtrent een vaste steenachtige Kust.

Oestme, weinig benoorden *Derbent* gelegen, is een Tartarisch Vry-heerlijkheit.

Tot *Armenikent*, tusschen *Derbent* en *Nisowa*, in *Persien* gelegen, aen de Kaspische Zee, woonen Armenische Christenen.

Sawraen is een Persiaensche plaets, legt

zes

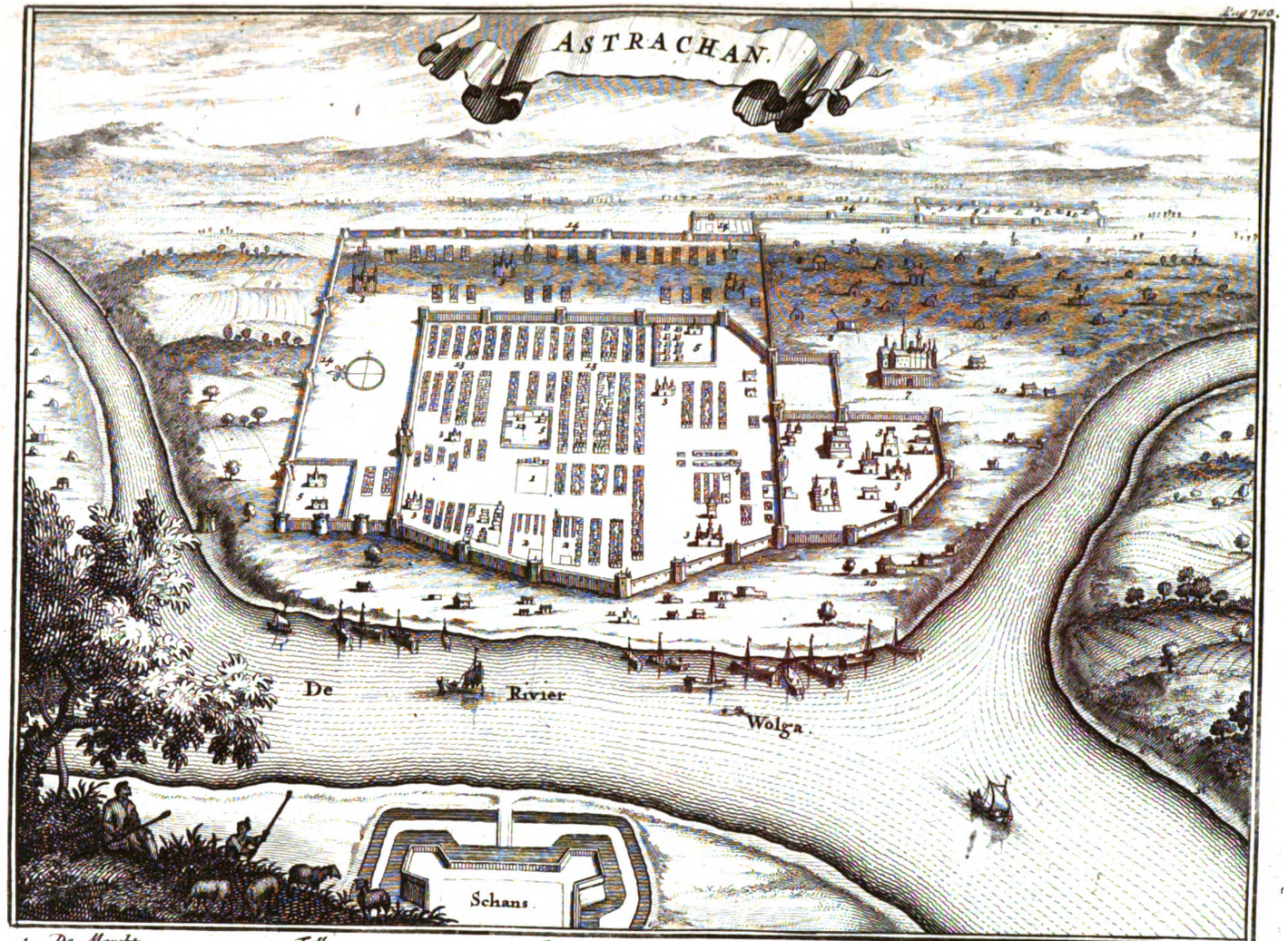

1. De Marckt.
2. Persiaens Quartier.
3. Russe Kercken.
4. Tolhuys.
5. Russen Kloosters.
6. Russen Raathuys.
7. Tartarisch Raathuys.
8. Tartarische Kercken.
9. Tartarische Huysen.
10. Kooren Huysen.
11. Waerts Huysen aen de Wolga.
12. Een Heylig Huysjen.
13. Russe Kooplieden Huysen.
14. Houte Muur door de Tartaren gebouwt.
15. Het Metrapolysche Hof of Tuyn.

Digitized by Google

Digitized by Google

ASTRACHAN, vande Noord-syde, te sien tegen de hooghte aen. Afgetekent in 't Jaer 1693.

1. Voor-Stadt daer sig de Tarters ophouden.

2. Des Metropoliten Wyngaert: wiens lengte is omtrent vyftien-hondert ende breete vier of vyf-hondert Schreden.

ASTRACHAN, vande Suyd-syde, op een hoek aen te sien. Afgetekent in 't Jaer 1693.

3. De vliet Kotumowa.

4. Visch-markt.

5. De Wolga.

Digitized by Google

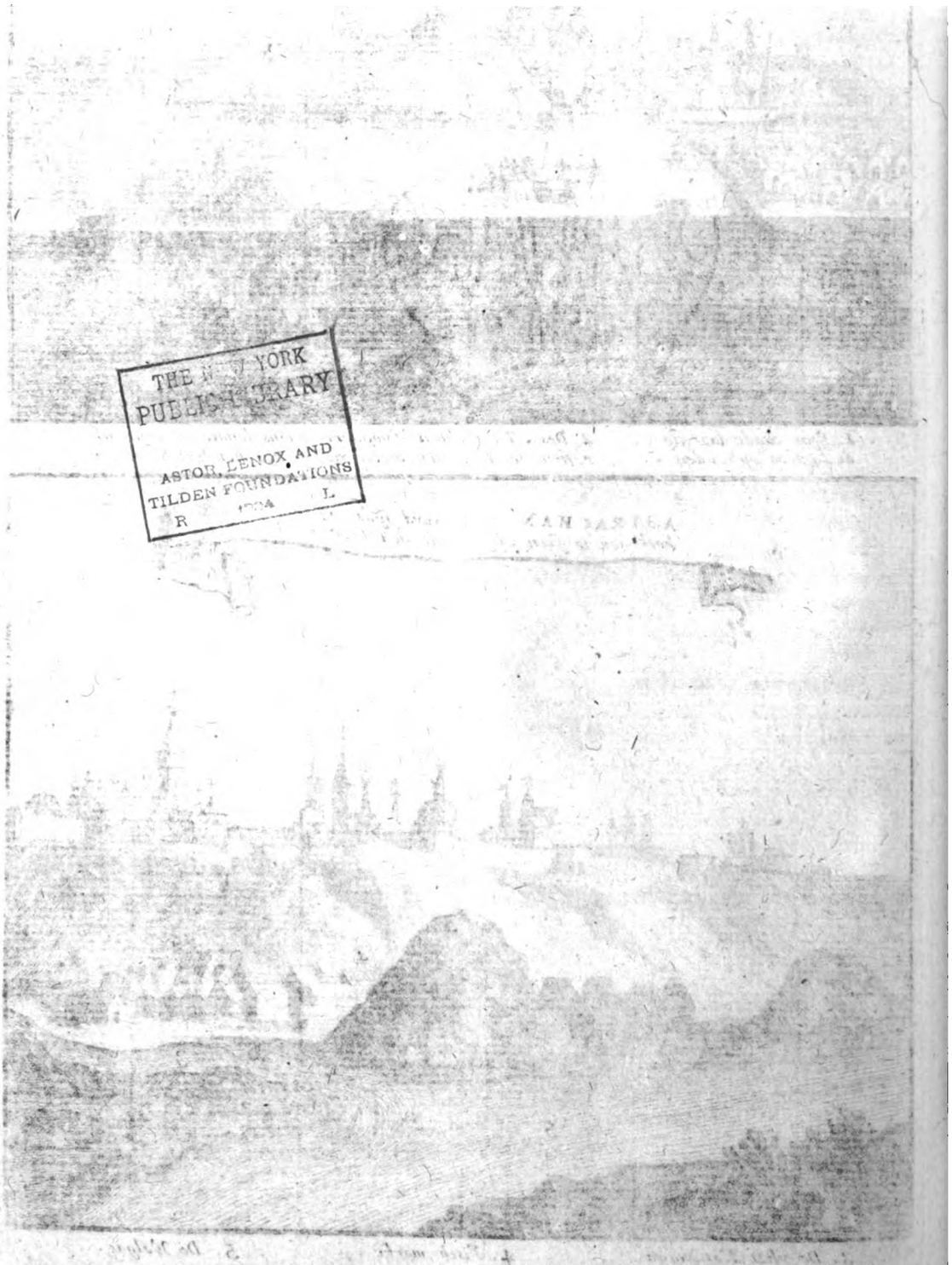

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R

Digitized by Google

zes mylen hier omtrent Landwaert in.

Besbarmag, dat is, vyf Vinger-berg, is een Kasteel, uit een Klip gehouwen, na de gelijkenis, van verre, als een hand met vyf vingeren: is doen bouwen door *Alexander de Groot*, met groote konst, en arbeid, zoo men daer zegt.

Gruebenski Kosacki, is een hoop by een geraept Volk, omtrent vyf honderd Huisgezinnen sterk: woonen aen een Rivier, die tusschen *Astrakan* en *Derbent* in de Kaspische Zee stort, genaemt *Koysa*, of liever op Eilandjes in de zelve: hebben kleine Dorpskens: beschermen zich tegen alle Tarters: leven van den Roof: zijn Griecksche Christenen.

Op het Eiland *Sabdoerski* komen des Winters, by laeg water, de *Trugmeens*, of *Trigmeens*, om te visschen, en Riet of voeder voor hunne Paerden, en Vee, te zoeken, by of over Ys.

By het Eiland *Pesenej* is zandig Land, gelijk het Eiland mede zandig is.

Op het Eiland *Belei*, dat is wit gezegt, leggen witte Kryt-steenen, en is bewasschen met Boomen.

Kamenei is gezegt steen-eiland, en *Koysei*, Geiten-eiland, welke Eilanden tegen over de Noorder Oever van dit Meir zijn gelegen. Op deze Eilanden is een quade grond.

Aen de plaets *Jerki* genaemt, is het grootste Zee-gat van de *Volga* in de Kaspische Zee: veertien mylen van *Astrakan* gelegen, daer is altyd een wacht tegen de Kozakken: men heeft noch een uitgang benoorden.

Veele der Eilanden rondsom *Astrakan* hebben geen namen, en zijn woest. De *Astrakanders* zamelen daer hun Hooy, en jagen daer het Vee te weiden.

Op het Eiland *Kroigloy*, weinig boven *Astrakan*, in de *Volga* gelegen, betekenende zoo veel als kring-rond, houden de Russchen wacht, en leggen daer de bezoekers van de op en afkomende Vaert.

Andere Eilanden worden daer genaemt *Sottiri Babi*, of de vier oude Wyven; andere *Sottiri Kalpiki*, of de vier Lepelaers; andere de twaelf Lepelaers.

Toemak, op een Eiland, in de mond van de *Volga* gelegen, is een hooge heuvel, daer een groot Graf van steen is, gelijk een vierkante Tartersche Kerk: alhier zoude een van de Veld-heeren van *Tamerlaen* begraven leggen.

Tzanzeni, *Zetoen*, of *Zetcen*, is een Eiland in de Kaspische Zee, dat onvruchtbaer is, en onbewoont: daer op staet een Zee-baek. De Strand is bewosschen van hoog Riet, en wit van opgeworpene Zeeschulpen, gelijk als of het Kalk ware. De krygs-luiden van *Terk* hebben aldaer hunne Visscherye.

De Landen benoord-ooften de Kaspische Zee, heden met de naem van Kalmakken en Moegalen-land bekent, wierden van ouds de Woestyne van *Barka* of *Barque* geheten, zoo als *Arabsiada*, de Arabische Schryver, in't leven van *Tamerlaen*, daer van spreekt als volgt.

Dus heeft *Tamerlaen* zich bereid om de Woestyne van *Barka* te bevechten, 't geen een Landschap was, eigen aen de Tarters, overvloeyende van alderhande Vee. Aldaer wandelen veele Turksche Horden. Het is voorzien van goede lucht, en water. Het Volk trekt meest te voet ten kryg, en zijn goede Boog-schutters. Zy zijn de welsprekenste van alle Turksche Volken: schoon van wezen: de Mannen gelijken de Maen, en de Vrouwen in wezen de Zon. Zijn ryk in Vee. By hun is geen valsheit of geveinstheit. Hare wys van doen is steeds te verhuizen met hun Vee, en Wagens, buiten alle vrees, in zekerheit. De Grenzen van dat Landschap is de Kaspische Zee, die zwaer te bevaren is; als mede het Landschap *Chowarizim* ten Ooften; als mede *Atrar*, en *Sagnak*, tot aen *Turkestan*, en de Landen der *Geten*, schietende wyders tot aen *Sina* en *Chataa*: ten Noorden zijn de Grenzen het geweest *Amirsiehir*, en een groote reeks zandige onbewoonde Bergen, welke Landstreeke niet te betreden is: beweften zijn de *Russen* en *Bulgaren*, enz. Dus verre *Arabsiada*.

By *Bonfinius*, vermaerd Schryver der *Hungaersche* oorlogen, is in't breede te zien, hoe de *Koemikken*, een Volk wel eer ruchtbaer, en gelegen aen de Kaspische Zee, door de Tartaren verjaegt, zich in *Hungaryen* neder hebben gezet, ter tyd als *Bathus*, Tartarisch Onder-konink, die Landen, tot diep in *Poolen*, en *Hungaryen*, af liep; welken Tartarischen oorlog zeer net by den zelven word beschreven. De Tartaren daer na, op eenig tegenspoed, verlieten *Hungaryen*, en *Poolen*, te vreden met den Roof, en toogen door *Cumania* weder na hun oude zit-plaetzen: doch in het Jaer twaelf honderd vyf en vyftig, wierden de *Koemikken*, die in *Hungaryen* gebleven waren, aldaer oproerig, en stelden zich ondankbaerlijk tegen de *Hungaren* aen, die hun sloegen, en meest verdelgden: de overige namen rug-tret na de Tartaren, hare oude Lands-luiden, die dan gezamentlijk weder een inval in *Hungaryen* deden, en veel moorderyen en plonderinge aenrechteden. Het Land tusschen *Derbent*

en *Terki*, doch een goede ſtreek van de Oevers des Kaſpiſchen Meirs gelegen, word eigentlijk het Land der *Koemikken* genaemt. Dus verre *Bonſinius*.

De *Komani*, of *Koemikken*, waren mede van ouds anders *Chuni*, en *Polowcyos* genaemt, dat zoo veel gezegt is als Jagers. Van dit Volk word het eerſt gewag gemaekt op 't Jaer tien honderd en zeven en vyftig, wanneer zy Ruſchland aentaſteden. Hare Land-palen ſtrekten by ouds van de *Volga* tot aen *Choraſmia* toe, zoo dat zy een goed gedeelte van Woeſt Tartarye hebben bezeten. In 't Jaer twaelf honderd en twaelf is dit Volk door de *Zavolhenſer* Tartaren verwoeſt geworden; wanneer de overgeblevene zich in de *Crim* of *Taurica* hebben geplaetſt, en eindelijk een groot gedeelte van hen in 't Jaer twaelf honderd en zeſtig in *Hungaryen* vluchteden, en zich aldaer ter neder zette, zoo als noch heden groote Landſtreken aldaer vertoont worden, daer de zelve gezeit worden gewoont te hebben; gelijk als'er ook noch overblyfzelen niet ver van de Oevers van de Kaſpiſche Meir zijn te vinden, en het geweſt de naem van *Koemikken*-land, als boven gezegt, noch draegt.

De Armenier *Haitho*, die in de dertiende Eeuw in Tartarye heeft geweeſt, beſchryft het Landſchap *Cumania*, 't welk was gelegen tuſſchen *Derbent* en *Aſtrakan*, Landwaerts in. Hy zegt daer van, dat het zeer groot is, maer qualijk bewoont, om de ongetempertheit van de lucht, zijnde daer op zommige plaetzen en tyden een onlijdelijke hitte, en koude, ook een onverdragelijke menigte van Muggen. Daer zijn, zegt hy, veel vlaktens, en weinig hout. Het grenſt aen 't Ryk *Coraſme*, of *Choraſmia*, en zeker Woeſtyne: beweſten grenſt het aen de groote Zee, dat is, de Kaſpiſche; benoorden legt het Ryk *Caſſia*, en ſtrekt zich bezuiden aen een groote Rivier (miſſchien de *Volga*.) Het vrieſt daer zomtyds ſterk. Daer is een grooten Berg, *Cocas* genaemt, welk het gebergte *Ararat* meine te zijn, die wonder hoog en groot is, en legt tuſſchen twee Zeen, zijnde beooſten dien Berg de Kaſpiſche Zee. De grootſte Stad van *Cumania* is, of was, volgens gemelte Schryver, *Sara* of *Saray*, miſſchien *Saratof* hedensdaegs genaemt, aen de *Volga* gelegen, die door de Tarters verwoeſt is.

De Stad *Urgenſe*, of *Oeirgentzi*, legt, volgens *Jenkinſon*, die in 't Jaer vyftien honderd en acht en vyftig aldaer is geweeſt, op een plein, niet wyt van de Kaſpiſche Zee; is vry groot; heeft Aerde Wallen; de Huizen zijn mede van Aerde, qualijk gebouwt. Deze Inwoonders handelen met de *Perzen* en *Bucharen*. Het Land tuſſchen deze Stad, en de Kaſpiſche Zee, was genaemt, voor honderd Jaer, het Land der *Turkemans*: wierd door een byzonder Tartariſch Vorſt beſtierd. Twee dagen reizens benoorden deze Stad, lag wel eer een plaets, *Selliſure* geheten, op een hooge Berg, daer des Princen Huis van Aerde zeer ſlecht was gebouwt. De onderhoorige Tarters waren arm, en ſlecht, leefden echter in groote braſſery en ontucht. Deze Landen, daer zeer weinig vaſte plaetzen zijn, en de Inwoonders te Landewaerts al mede verhuizen, veranderen vaek van Heer, en zijn verdeelt geweeſt van ouds al, in verſcheidene kleine Vorſtendommen, doch heden zijn 'er veel tot grooter gebied geworden.

Volgt eenig bericht, noopende de Tartariſche Volken, die zich omtrent de Kaſpiſche Zee onthouden, my door zeker Europiaenſch Chriſten, die zich lange in Georgia *heeft opgehouden, toegezonden.*

A *Strakan*, gelegen aen de mond van de Rivier de *Volga*, is herbouwt door den Grooten Tzaer van Moskovien, *Ivan Vaſilewitz*: word bewoont door de Ruſſen, en den omleggenden Tartaren word de Stad tot wooninge verboden, ja niet toegelaten daer te overnachten: zy hebben haer verblyf in de Voorſteden: worden *Nagaiers* * genaemt: houden Mahomets Wet; doch zijn grof en onbeſchoft in ommegang; arm en ellendig; haer onderhout moeten zy met arbeiden verdienen: zy zijn gehouden, wanneer ze geroepen worden, hunne Tzaerſche Majeſteiten in den oorlog te dienen.

Van *Aſtrakan*, Ooſtwaerts aen, en van 't Zuiden na 't Noorden, zijn alle wytloopende Woeſtynen, tot na *Siberien*, en van den *Volga*-ſtroom tot de *Buchaerſche* Grenzen, is 't Land bewoont van tweederley Tarters, als door de *Yediſem* en de *Kalmakken*. De *Yediſem*, of zeven geſlachten, zijn zeer magtig in Vee, en Menſchen, doch echter zoo ſterk niet als de *Kalmakken*: zy zijn Mahometaenſch, en zeer overgeloovig: Vrouwen en Mansperzoonen zijn van goede gedaente. De Tar-

* Dit Volk anderzins niet al te veel te betrouwen is, gelijk zy in den Jare duizend zes honderd en drie en negentig, hun ſlag waer namen, dat tot Aſtrakan de Peſtilentie zeer zwaer zynde, en dier halven veele Menſchen te Landewaerts waren gevlucht, waer onder eenige Armeniſche en Perſiaenſche Koop-luiden, die weinig te verre de goede lucht zoekende, waren afgeweken, deze hebben zy overvallen, gevankelijk weg geſleept, en van een waerdye ruim driemael honderd duizend Dukaten beplondend.

Digitized by Google

*Het schynt dat door deze zeven geslachten eenige byzondere Tartarische Horden, of verzamelingen van Menschen worden verstaen, die in geslachten omswerven.

Tarters zeggen, dat de zeven * geslachten wel zeven honderd duizend Menschen uit konnen maken: ieder Hooft, Oudste of Eerste, van elk geslacht, word als Heer en Oppervoogt van dat geslacht aengezien en geacht; ten oorlog gebied hy als Konink, wanneer zy tegen de vyanden trekken, 't geen veel geschied, spruitende in 't gemeen haer verschil wegens het Vee.

Naest aen de zwarte *Kalmakken* zijn de *Usbekſche* Tarters gelegen, die eindigen aen de Persianen, in het Landschap *Mazandran*: na *Mazandran* volgt *Guilan*: na *Guilan*, *Mogan*: na *Mogan*, de plaets *Chiruan* genaemt: na die volgen de Volkeren *Daguſtan*, of *Kaumouks*, of *Leikſi*: hier op volgen de *Charquie*; en dan de *Cherkaſſen*, tot aen *Aſtrakan*, zijnde tusschen beide maer een Wildernis van vyf dagen reizens.

Van de *Usbekken* tot *Derbent*, is 't al Persiaensch. *Derbent*, 't geen vaste Poort beduit, is de laeste Stad aen de zyde der *Kaumouks*.

De *Kaumouks* zijn mede Mahometaens, doch van Turksche aenhang. Zy § zeggen zich van afkomst uit de oude Assiriers te zijn, en Nakomelingen van de overblyfzels der Assiriſche Monarchie. Deze Volkeren hebben haer Land in 't uiterste van den Berg *Kaucaſus*, aen de Kaspiſche Zee, waerom het genaemt word *Dageſtan*, of *Daguſtan*, dat is gezegt, voet van den Berg. Dit Volk is zeer krygshaftig, zich van den Boog en Musquet wel wetende te bedienen: Roovers in den hoogsten trap: laten niet na, waer zy konnen, buit uit Persien te halen, en op de Russen hare Roovery te plegen. Doch by hunne hedendaegsche Heerschappye en bestiering word wat list gebruikt, om beide Nabuurige magten tot vriend te hebben, en niet van haer overweldigt te worden.

De *Chercaſſen* zijn ten deele Mahometaensch; andere Afgoden-dienaers, aenbiddende Bokken en Geiten, die zy op staken verheffen, en daer rondsom danzen, aenbiddender wyze, en eenige zelfs Christenen: vorders roovers en stroopers. Haer Staet is verdeelt in verscheide Heerlijkheden. De voornaemste onder haer is den Heer van *Adriana*. Hunne Moskoviſche Tzaersche Majesteiten hebben een Stad, genaemt *Terki*, aen de Rivier van de zelve naem, 't geen deze kleine Heeren in dwang houd.

Zy verkiezen onder hun alle een Vorst, om haer Opper-hoofdigheit te vertoonen, die zy *Knees* of Prins noemen; en worden de andere byzondere Heeren *Moerſen* of *Murſaes* genaemt.

Daer zijn noch veel andere Tarters langs de *Volga*-stroom, als de *Baſquirs*, *Cheremis*, *Moerdwa*, alle Afgoden-dienaers, de *Simbirſche*, *Kaſanſche*, *Kaſimſche*, en andere, langs den *Occa*-stroom leggende Tarters, zijn alle Mahometaensch, en volgen de Turksche zekte. Dus verre het aen my uit *Georgia* gedane bericht.

Bakoe, of *Baku*, is een Stedeken, aen de Kaspiſche Zee gelegen, gehoorende onder den Persch. Hier valt het *Nephta*, zoo wit als zwart: het komt uit twee heete Bronnen van der Aerde opwellen, en geeft den Konink van Persien groot gewin. Deze plaets is vermaerd door de geboorte van zeker Mahometaensch Heilig, welke voor zes honderd Jaer in het Landschap *Siruan*, of *Chiruan*, een Heremitisch streng leven leide, een Kluis bouwde, en eenige Cypressen Boomen met zijn hand plantede, die noch aldaer voor handen zoude zijn. Hy was genaemt *Xeque Ali Bakuy*. De Kaspiſche Zee word na deze plaets de Zee van *Bakoe* of *Bakous* genaemt. Zy noemen deze Zee mede de Zee van *Dicarnie*.

§ Dit bericht schynt de Kaumouks, en Dageſtaners voor een Volk te nemen, en de Cherkaſſen, of Cirkaſſen daer van af te scheiden, doch de volgende beschryvinge die daer toe te voegen, wezende in der daet eigentlijk die Tartersche Vorsten, welke naest aen de Stad Terki gelegen zyn, met de naem van Cirkaſſen bekent, en die geene, welke meer na Persien grenzen, oneigentlijk mede: en in 't algemein behalven hunne byzondere namen, de naem van Cirkaſſen dragen, welke laetste mede alle de Wet van Mahomet omhelzen, en de anderen niet.

KORTE BESCHRYVINGE

Van de Kaſpiſche Zee, en de Steden daer aen gelegen; mitsgaders een Weg-wyzer, vertoonende de afstand van de voornaemſte Plaetzen in Persien, *en andere Ryken, van de* Moskoviſche *Grenzen af, by de Kaſpiſche Zee zijn aenvang nemende; door zeker Grieks Christen, die zich een geruimen tyd tot* Astrakan, *hunne Tzaerſche Majeſteiten Stad, op de mond van de Rivier de* Volga, *aen de Kaſpiſche Zee gelegen, en tot* Derbent, *in* Persien, *heeft onthouden, op mijn verzoek ter neder geſtelt, en ons toegezonden.*

DE Kaspiſche of Hirkaensche Zee word van de Russen genaemt *Gualinsko*, of *Cualinsko More*; maer het word van *Ariſtoteles* en *Herodotus* beter een Meir genaemt, na dien het van *Aſtrakan*, die zeer vermaerde Koop-stad af, rondsom door 't Land omvangen word, gelijk veele door ondervindinge zulks hebben

More is op Rusch Zee gezegt.

ben

ben vaſt geſtelt. Aen elken zyde van *Aſtrakan*, ter rechter en ſlinker, zijn Handel-plaetzen: ter rechter zyde is de Stad *Terec*, op de Rivier van de zelve naem, van *Aſtrakan* af gelegen vyf honderd Ruſſche Wurſten; maer ter linker zyde is de Riviere *Jaick*, zeer vermaerd door de Viſſcherye, alwaer een oneindig getal Viſſchen Jaerlijks gevangen, en na Moskovien gezonden worden. Hier is een Stedeken, of Sterkte, van ſteen gebouwt, 't welk van *Aſtrakan* mede vyf honderd Ruſſche Wurſten is af gelegen.

Het gevoelen van veel Landbeſchryvers is, dat vyf Wurſten, of Moskoviſche mylen, een Duitſche myl uitmaken, doch ſtaet ons beneden daer wytlopiger van te ſpreken.

Tuſſchen deze Steden woonen verſcheide ſlag van Tarters, Onderdanen van het Ruſſche gebied, de welke groote Veehoeders zijn, zoo van Paerden, Kamelen, Schapen, en andere; en die ook Viſſcherye hebben, zoo in de Kaſpiſche Zee, als de Rivieren die zich daer in werpen.

Den ommetrek van de Kaſpiſche Zee, beginnende van *Aſtrakan*, na de rechter hand, word gerekent aldus.

* Terki. Van *Aſtrakan* na de Stad * *Tercum*, is zeven dagen reizens te Lande, met een Paerd dat ſnellen voortgang maekt.

Van *Tercum* tot *Tarcov*, een Stad van den *Cirkaſſen*, is een reis van twee dagen: van waer, tot *Buinacov*, een andere Stad van de *Cirkaſſen*, noch twee dagen verre is.

Van *Buinacov* tot *Uſmium*, een dag reizens.

Van *Uſmium* tot *Derbent*, de eerſte Stad en Veſting in *Perſien*, een dag reizens. *Derbent*, of *Dervent*, betekent in Turks en Perſiaenſch een naeuwe ſterke plaetze met bezettinge, alwaer enge en ontoegankelijke plaetzen zijn, zoo door de natuure als konſt verſterkt, tegen den inval van alderhande vyanden.

Maer de *Cirkaſſen*, boven gemelt, is een vry Volk, by de oude Grieken *Maſſagetæ* genaemt, van waer *Tomyris* herkomſtig was, die, na het getuigeniſſe van *Herodotus*, tegens *Cyrus*, den Konink van Perſien, zeeghaftig zoude gevochten hebben.

En of ſchoon tegenwoordig by den *Cirkaſſen* veele kleine Koninkskens of Vorſten gevonden worden, die aldaer Heerſchen (behoudens echter het Volk genoegzame vryheit,) welke veel duizenden, zoo van Voet- als Paerde-volk, in het Veld brengen, zoo is't echter, dat onder hun den Vorſt, genaemt *Sefcal*, of *Schafkal*, anders *Schemchal*, dat is licht gezegt, alle de anderen in magt en aenzien te boven gaet, dewyle hy op alle ſtonden dertig duizend Mannen vaerdig heeft. Deze *Cirkaſſen* worden geacht te zijn de ſtrydbaerſte onder alle de Aſiatiſche Volkeren, en gebruiken ook Vuur-roers. Zy bewoonen ontoegankelijke plaetzen, in het gebergte *Ædua* *, tuſſchen de Kaſpiſche Zee, en *Pontus Euxinus*, zonder dat de twee magtige Vorſten, de Turk en den Perſiaen, hen konnen overweldigen. * Montes Æduos.

En al hoe wel de meeſte voorname Heeren onder hen Mahometaenſch zijn, den gemeenen Man is het echter geoorloft te belyden wat Godsdienſt hy goet vind, en worden onder hen ook zelf Chriſtenen gevonden.

Maer onlangs is tuſſchen den *Sefcal*, en den Konink van Perſien, een zeer bloedigen oorlog ontſtaen geweeſt, geſprooten uit verſcheide oorzaken; maer voornamentlijk, om dat den Konink van Perſien, gewoon zijnde, Jaerlijks groote geſchenken te zenden, om de ſtrooperyen te voorkomen, zulks eenige Jaren had nagelaten, waerom den *Sefcal*, de Grenzen van Perſien overloopende, van daer groote rykdommen heeft gehaeld; waer tegens den Konink van Perſien een magtig Leger, van bykans honderd duizend Mannen heeft gezonden, 't welk van *Sefcal* en de *Cirkaſſen* zoodanig is aengegreepen, dat, na geledene ſchade, hertret heeft moeten nemen; en heeft dezen *Sefcal* meermalen tegens de Perſianen gelukkiglijk geſtreeden: ook word verhaeld, dat dezen *Sefcal* zoude geroemt hebben, indien den Konink van Perſien hem de gemelte geſchenken niet zond, met een erkenteniſſe daer en boven, dat hy het geheele Ryk van Perſien aen deze zyde zoude trachten te verwoeſten. Maer met Moskovien tracht hy de Vrede te onderhouden, uit vreeze der *Kozakken*, Onderdanen en verbondene hunner Tzaerſche Majeſteiten, als die langs den *Don* woonen, de welke zijn Land dikwils aengrypen, en voornamentlijk de *Grebenſer Kozakken*, die langs de Rivier *Terec* woonen, en op de Bergen daer de zelve zijn oorſpronk uit heeft, byna twee honderd Wurſten van de Stad *Terec* gelegen, daer ook omtrent noch twee duizend *Kozakken*, de welke zedert verſcheide Eeuwen van de andere *Kozakken*, aen de Rivier *Tanais*, of *Don*, afgeſcheiden zijn, zich ophouden, en deze zeer verre afgelegene plaetzen bewoonen, zich ernerende met de roof op hare Nabuuren.

Van *Aſtrakan* tot *Derbent* reiſt men gemaklijk te Lande, in dertien dagen.

Van *Derbent* tot de Perſiaenſche Stad *Bacim*, is zeve dagen reizens.

Van *Bacim*, tot een Stad, genaemt het Huis *Pazar* ('t welk in de Turkſche Tael betekent een Verken-markt) acht dagen reizens.

Van

Digitized by Google

Van hier verder tot *Taliſci*, twee dagen reizens.

Van *Taliſci* tot *Ceſcro*, noch twee dagen.

Van daer tot *Ceſmi*, een dag.

Van *Ceſmi* tot *Riazi*, twee dagen; doch ſtaet aen te merken, dat men, deze reize te Paerde doende, den Oever van de Kaſpiſche Zee zoo naby moet blyven als mogelijk is, zonder zich verre van de zelve te begeven.

Van *Riazi* tot *Lagazanium*, is wederom een dag.

Van daer tot *Lengur*, een dag.

Van *Lengur* tot *Amalam*, vier dagen reizens.

Van *Amalam* tot *Balfruſa*, drie dagen.

Van *Balfruſa* tot *Sari*, drie dagen.

Van *Sari* tot *Farabata*, een dag.

Van daer tot *Aſtriapa*, een dag.

Van daer wyder tot *Aſtrabata*, twee dagen reizens.

Van *Aſtrabata* tot *Truhmenicos*, zes dagen.

Van *Truhmenicos* tot een Golf van de Zee, welke gelijk een Inlands Meir is, langs de ſtrand reizende, is veertien dagen.

Van deze Golf, of Moeras, tot *Jaick*, een Stedeken van ſteen gebouwt, behoorende onder Ruſchland, is tien dagen reizens.

Van *Jaick* tot *Aſtrakan*, zes dagen; en aldus word de reize rondsom de Kaſpiſche Zee voltrokken in zeven en tachentig dagen, langs de ſtrand, met Paerden die ſnel moeten loopen. En worden de ſtranden van deze Zee voornamentlijk bewoont, te weder zyde de groote Rivier *Ra*, of *Volga*, aen de mond, en omtrent wel duizend Ruſſche mylen verre, door de Ruſſchen. Wyders voorby de Moskoviſche Stad *Tercum*, ter rechter zyde, door verſcheide Vorſten van de *Cirkaſſen*. En na de *Cirkaſſen* legt het Landſchap *Gilan*, onderhoorig aen den Konink van Perſien, alwaer de beſte Zyde valt; en worden de meeſte Zee-kuſten door de Perſianen, of die haer onderworpen zijn, bewoont.

Na de *Perſianen* woonen de *Turcmeni*, een vry Volk, dat den Konink van Perſien zomwylen beſtryt, en zomwylen hen ten oorlog dient.

Daer op volgen de Steden van verſcheide kleine Koninkskens der *Bucharen*, woonende aen de Riviere * *Daria*, de welke, door het zand heen loopende, zonder mond, zich ontlaſt in de Kaſpiſche Zee.

* Dit meine de Oxus te zyn, wiens mond gezegt wort zeer met Vier bewoſſen te weezen.

Deze Volkeren belyden de Mahometaenſche Godsdienſt, en worden van den Turken genaemt *Jusbec*: zy bezitten verſcheide Steden, als *Buchar*, *Balchi*, *Chiva*, en andere, onder verſcheide Koninkskens, de welke echter niet zeer na aen den Oever van de Zee, maer wat afgelegen, aen de Rivieren gemaks halven, woonen.

Na de *Bucharen* woonen de *Scytæ Nomades*, of *Kalmakken*, zonder Steden, en ſtrekken zich byna uit tot aen de Moskoviſche Stad *Jaick*, alwaer de vermaerde Viſſcherye is; en word deze Rivier, tot aen zijn oorſpronk, bewoont door § *Donſche Kozakken*, welker een goed getal aldaer woonen, die dagelijks kryg voeren tegens de naby gelegen Volkeren, en zich voorts met Jagen en Viſſchen erneren †.

Maer dewyle wy nu gezegt hebben wat Vol-

* Heden in den Jare zeſtien honderd een en negentig, vond zich een Gezant van de Vorſt van Chiva in Moskou, vryheit van Koophandel, en vriendſchap verzoekende, waer van my word geſchreven, 't geen vertaelt hier volgt.

Onlangs is gekomen in Moskou, een Gezant van den Chivenſchen Chan, genaemt Ibraim Batis. Het Ryk Chiva is niet zeer verre van de Oevers des Caſpiſchen Zee gelegen, ſtotende aen de Grenzen van Perſien: des zelfs Chan of Konink voerd heden kryg, met een Leger van tachentig duizend man, tegen den Perſiaen, hebbende reets veele Steden geplonderd: hy placht Jaerlijks Schenkagien te ontfangen, van den Perſiaenſchen Konink, om dat geene ſtrooperyen op den Perſiſchen Bodem zoude doen. De Chivenſers zyn van de oude Turken geſprooten, en oeffenen noch hun Mahometaenſche Godsdienſt, op de Turkſche wys: doch hunne Spraek is Tarterſch. Het is een ſtrydbaer Volk: zy dienen ten kryg meer te Paerd als te Voet: van ouds al her, hebben zy de vriendſchap hunner Tzaerſche Majeſteiten gezocht, en haer zeer hoog geacht, want zy vreezen zeer de invallen der Donſche Kozakken, die veelmael met kleine Vaertuigen op de Kaſpiſche Zee ter Kaep uitvaren: dies brengen de Gezanten van Chiva altoos Geſchenken in Moskou, zoo als de tegenwoordige Gezant, ook Giften van zyn Konink mede heeft gebragt, beſtaende in twee levende Tygers, een Manneken, en een Wyfken, die zeer ſchoon zyn, beneffens zes Turkſche Paerden, die een goeden gang hebben, en twaelf Moskoviten, die in hun Land Slaven waren geweeſt. Het gevolg van dezen Gezant beſtond in omtrent vyftig perzoonen: zy dragen Perſiaenſche Tulbanden, en Kleederen: hy wierd deftig onthaeld: is van Aſtrakan te Lande in Moskou gekomen, maer nu vertrekt hy te Water, langs de Rivieren Occa en Volga. De hedendaegſche Konink van Chiva is geheten Aran Chan. Zomtyds, hoe wel zelden, zenden hunne Tzaerſche Majeſteiten uit Moskou mede Gezanten derwaerts. De Turken noemen deze Chivenſers, zoo wel als de Bucharen, Jusbeg. Zy bezitten Steden, en Sterkten, doch hun Land-volk zwerft, en vermangelt van plaets, zoekende de beſte Weiden: en vermits zy van de Turkſche aenhang in Godsdienſt zyn, zoo haten zy de Perzen, gelijk ook de Turken doen.

Deze Gezant heeft mede, zoo bericht word, verzocht, dat hunne Tzaerſche Majeſteiten de goedheit wilden hebben, van een Kaſteel of Veſting te doen bouwen, omtrent de Oever van het Kaſpiſche Meir, aen het gebied zyns Meeſters, dat Meir te verzien, met noodig en bequaem Vaertuig, en te bevaren, ten einde, de Ingezetenen van zyn Vorſt, en andere Nabuurige Volken, met hare Waeren, en Koopmanſchappen, (meeſtendeels in gemaekte Zyde Stoffen beſtaende) vry en onverhindert die mogten gebruiken, en zy de Ruſſche Waeren voor de haren, of verkocht, of vermangelt hebbende, in zeekerheit heimwaerts konde brengen.

§ Aen de Rivier de Jaick zyn kleine Vlekken, of Stedekens, Gorodiſſen geheten, daer in zich een volk ophoud, dat meeſt uit Rusland, om quaed doen gevluchte perzoonen zyn, als mede eenige oprechte Donſche Kozakken, die aldaer op den Buit en Landbouw leven: zy richten zich zelve, zyn ſtreng in het ſtraffen eeniger byzondere misdaden, hangen om kleine misdaed iemand ter dood aen de beenen op, of knoopen het hemt over 't hooft, binden het boven toe, vullen 't met ſteenen, en doen hem in 't water zinken.

† Deze volkeren zyn Kara Kalpak, dat is Zwart Mutzen genaemt, zyn omtrent drie duizend ſterk, houden zich benoorden de Kaſpiſche Zee op, en zyn een byzonder volk.

Digitized by Google

Volkeren aen de Kaſpiſche Zee woonen, zoo blyft overig, dat wy noch melden wat Havens, bequaem om geladen Schepen in te brengen, daer te vinden zijn.

De Schepen welke in de Kaſpiſche Zee varen, worden genaemt *Buſſi*, of *Boes*, en worden op een andere wyze gebouwt als die in den *Oceaen* gebruikt worden, dewyle de Kaſpiſche Zee niet aller wegen diep is.

Het woord Buſſi, of Boes, komt van Buis, want deze Schepen na de Hollandſche Buizen zyn benaemt, en gemaekt.

De eerſte Zee-haven is by de Stad *Terec*.

De tweede by *Tarcami*, en een tot *Derbent*.

Te *Niſovoj*, *Niſoa*, of *Niſowa*, is een Haven, daer de Ruſſen gewoon zijn met hare Schepen te overwinteren, of haer voor ſtormen te verbergen, want uit de * krygs-bezetting van *Aſtrakan* worden alle Jaren Zoldaten op Schepen, ten oorlog uitgeruſt, derwaerts gezonden, om die Kuſt en Haven ter Zee te veiligen en te bewaren.

* Guarnizoens

De naeſte Zee-haven daer aen is *Barkovin*: daer op volgt *Taliſen*, en *Riaſin*; mitsgaders ook *Lengurium*, en *Farabatom*, en *Aſtrabatom*.

In 't Land der *Fruhmentoviers*; zijn drie Havenen; en is tot *Jaick* een wel gelegen Haven; als mede tot *Aſtrakan*, omtrent de mond van de Rivier *Volga*.

Het getal nu van alle de Zee-havens rondsom de geheele Kaſpiſche Zee, behalven de Havens van *Aſtrakan*, zijn veertien.

Het zal niet buiten voorſtel zijn, indien wy ook een beſchryving deden der wegen, van de Stad *Jaick*, de welke van ſteen gebouwt, en van de Ruſſen bewoont word, na Ooſt-Indiën, door de Rivieren *Ginbu*, *Darium* §, of *Daria*, en andere meer.

§ Oxus.

Van *Jaick* dan tot aen de Stad der *Bucharen*, en het Land van *Chivan*, of *Chiva*, alwaer een Koninksken van de Mahometaenſche Godsdienſt Heerſcht, zijn veertien dagen.

Van *Chiva* tot een andere Stad *Balcha*, mede behoorende den *Bucharen*, zeven dagen.

Van *Balcha* tot de Indiaenſche Grensplaets *Cabili*, vier dagen.

Van *Cabili* tot een andere Indiaenſche Stad, *Multan* genaemt, zes dagen.

Van *Multan* tot *Tzenapata*, mede een Indiaenſche Stad, zeven dagen.

Van *Tzenapata* tot *Lachora*, de Zetelſtad van een Indiaenſch Konink, vier dagen.

Van *Lachora* tot *Agra*, de grootſte en magtigſte Stad in Indiën, zeven dagen. In deze Stad is de Zetel van de grootſte der Indiaenſche Koningen, *Mogol* genaemt, de welke als een Keizer over veele Indiaenſche Koninkskens Heerſcht.

Van de Koninklijke Zetel-ſtad *Agra* tot de Indiaenſche Stad *Carabata*, is drie en twintig dagen reizens. Deze Stad is de Zetel van den derden Indiaenſchen Konink. Zoo dat de geheele reize, van de Stad *Jaick* tot *Carabata*, of *Narabata*, de Zetel der derde Indiaenſche Konink, is twee en zeventig dagen, met een Paerd ſnellijk te ryden; maer als men met de Karavanen of Kamelen wil reizen, moet men een dubbelt getal dagen daer toe ſtellen. In deze Stad *Carabata* word veel koſtelijk Edel Geſteente gevonden.

Van § *Carabata* tot aen de Zee-haven en Stad *Abasbenderica*, aen den *Oceaen*, is zeven dagen reizens. De Hollanders en de Portugeezen varen door den *Oceaen*, na deze Indiaenſche Steden, maer deze vaert word voor zeer moeyelijk gehouden.

§ Anders Arabat.

Van de Stad *Abasbenderica* tot een andere Indiaenſche Stad, genaemt *Bender-Surat*, is acht dagen reizens; welke Stad mede gelegen is aen een Boezem van den *Oceaen*.

En van *Bender-Surat* tot de Perſiaenſche Stad *Bender-Abaſi*, mede aen den *Oceaen* gelegen, is zeven dagen. Aen den zelven Inham des *Oceaens* is mede gelegen de Perſiaenſche Stad *Hormus*, of *Ormus*, zijnde van *Bender-Abaſi* tot de zelve een afſtant van vier dagen reizens. In deze Boezem is 't daer men gewoon is Paerlen te viſſchen, of te vergaderen.

De geheele reize dan van de Ruſſiſche Stad *Jaick* tot *Ormus*, is veertien weeken, ſnellijk ryens te Paerde; doch vind men allerwegen in 't door reizen Steden en Dorpen.

Van de Stad *Jaick* tot *Samarchan*, een Stad van de *Bucharen*, voor dezen de Zetel van *Temir-Leng*, dien wydberoemden Overſten, is tien dagen ryens te Paerde.

Van *Samarchan* tot in 't gebied van *Sina*, en wel tot aen de Stad *Pexin*, is drie Maenden reizens, te Paerde ſnellijk voortſpoedende: zoo dat van *Jaick* tot *Sina* te zamen, is omtrent veertien weeken, met ſnel voort ryden, gelijk de *Tarters*, de *Kalmakken Nomades*, of de *Scythen*, gewoon zijn te reizen; maer als men met de Karavanen wil reizen, word eens zoo veel tyd, en meer, daer toe vereiſcht. Men trekt door Steden en Herbergen, niet door Wilderniſſen en onbewoonde plaetzen: maer van *Jaick* na *Sina*, zoude men door de Wilderniſſen recht op *Sina*, en alzoo veel korter konnen reizen, ten ware men daer in wierd verhindert door de *Kalmakken*

Digitized by Google

ken *Nomades*, *Tarters*, en andere woeste en ongetoomde Volkeren, welke tusschen beide woonen.

Ik achte het ook de moeite waerdig, hier ter neder te stellen, hoe dat men zijn reis moet richten, om van de andere zyde van *Astrakan*, en de Kaspische Zee, na de rechter hand, des zelfs Oever volgende, door de Stad *Terecum*, en 't Land der *Cumici*, (welke zijn de *Sefcala* met zijn *Cirkassen*, by de Russen *Cumici* genaemt) tot de Golf van *Persien*, en de Persiaensche Steden, vooren gemelt, als *Bender-Abasi*, en anderen, te komen.

Van *Astrakan* dan tot *Terecum*, is zeven dagen reizens te Land.

Van hier tot het Vlek *Andreum*, een dag. Hier woont *Tzepetov*, een Vorst der *Cirkassen*.

Van hier tot *Tarcovum*, twee dagen.

Van *Tarcovo*, of *Tarcovum*, tot *Buinacov*, twee dagen.

Van daer tot *Usmii*, een dag.

En verders tot *Derbent*, een dag.

Tot *Scamachium*, een Persiaensche Koninklijke Stad, vyf dagen. In deze Stad houd zich op, van wegen den Konink van Persien, een Onder-konink, met den eernaem van *Han*; en bloeid den Koophandel, de welke uit veele gewesten, byzonderlijk *Moskovien*, *Indiën*, *Turkyen*, en *Georgia*, aldaer gedreven word, boven maten.

Van *Scamachium* reist men by de Kaspische Zee af, Landewaerts, tot *Ardevil*, een Persiaensche Stad, in acht dagen.

Van daer tot *Casbin*, zes dagen.

Tot *Sova*, drie dagen.

Tot *Cumus*, twee dagen.

Tot *Cassanum*, twee dagen.

Tot *Ispahan*, drie dagen; welke Stad *Ispahan* is de Hooft-stad en Zetel des Koninks, gerekent onder de grootste der Waereld.

Van *Ispahan* tot den Golf van *Persien*, daer de Paerlen gevischt worden, moet men de reize aldus aenstellen.

Eerstelijk, tot de Stad *Liarum*, zeven dagen.

Van daer tot *Syriazam*, vyf dagen.

En tot *Bender-Abasi*, boven genoemt, acht dagen.

Dus van *Astrakan*, door de Steden hier vooren gemelt, is negen weeken reizens, 't welk ook zoo is ten opzichte van de Golf daer de Paerl-visscherye is.

Behalven alle deze wegen om te reizen, van *Astrakan* af, zijn'er noch verscheiden tot andere Ryken leidende; doch zullen ons niet inlaten, om de zelve ieder in 't byzonder te beschryven.

Astrakan is een zeer wyt vermaerde Koop-stad in 't Ooslen, of in *Asie*, alwaer ontelbaerlijke Koopman-schappen, door veele Handelaers, te Water en te Lande gebragt, verkoft, en verzonden worden na verscheiden gewesten des Waerelds; want de groote gelegentheit van de Rivier *Volga*, en anderen, en de vaert van de Kaspische Zee, baent allen Koop-luiden een gemakkelijken en korten weg van het Noorden na het Ooslen, niet alleen in *Persien*, *Bucharia*, en *Cirkassen*-land, maer tot *Sina*, en *Oost-Indiën* zelf, als mede *Turkyen*, en andere gewesten. Dus verre het bericht van opgemelte Griekschen Heer, 't geen vry net ter neder is gestelt; doch staet daer in aen te merken, dat hy de eige Namen na de wyze zijner Landaert heeft uitgedrukt, en dat de afstanden der plaetzen niet alle by eigen ondervindinge zijn gevonden, maer uit bericht van anderen.

De *Alkoran* betuigt van *Alexander*, dat hy de Berg-mannen had bejegend, van een onbekende Tael, dien hy den oorlog meende aen te doen, doch dat God hem verbood, de zelve eenigzins te benadeelen; wes hy de zelve van zijne Grenzen afsloot, met Yzers tusschen de Steen-klippen, als grendels gelegt, die met Kooper vast gegooten waren, welke slooten dat Overbergsche Volk geenzints openen of verbreken konden. Deze plaets word genaemt *Derbenth*, dat is, engte gezegt; en van de Turken *Demircapi*, dat is, Yzere Poort, waer achter *Alexander* mede de Jooden zoude afgeslooten hebben. En aen deze plaets, zegt *Schikardus* wyders, is de engste doortogt van Persien na Tartaryen. Ziet Tarich Schikardi in Prozmio. Josaphat Barbarus, en P. Jovius.

De weg, tusschen het hoog onovergankelijk gebergte, en de Zee, is aen de Stad *Derbent* zoo eng, dat de zelve met twee muuren, die tot in de Zee gaen, en de Stad met de Haven als twee armen bevatten, afgescheiden word, alwaer te wederzyds noch heden Yzere Poorten zijn, welken allen doortogt af konnen snyden. Strabo. Plinius.

Het was een onmenschelijke en goddelooze zaek, dat eenige Menschen, bewoonende de Oevers van deze Zee, de zeventig-jarige Ouders en Magen opaten of opslooten, en van honger dede sterven. Veele leugens zijn, noopende deze Zee, door de *Macedonen* uitgebreid, als *Strabo* zeer wel heeft aengemerkt. Ook waren ten tyde, of in de Eeuwe van *Alexander de Groot*, alle hare stranden noch niet ontdekt, gelijk *Arrianus* schryft. Hier uit is ontstaen, dat eenige gemeint hebben dat de *Scytische Oceaen* door een lange straet, als door een Rivier in dezen Boezem over gestort wierde: andere hebben gewilt, dat de zelve door Mela. Solin. Curt.

door de Rivier *Jaxartes* met de Indiſche *Oceaen* vereenigt wierde: zommige door den Poel *Meotis*, met de Zwarte Zee.

Zy verbeeld met haren geheelen omtrek, volgens gevoelen der ouden, een Aelswyze geſtalte, en is als een Meir, rondsom met Landen beſlooten, waerom de Arabieren deze Zee *Bahar Corſum*, dat is, beſlooten Zee, noemen.

Oliarius zegt, deze Zee in het Zuiden naeuwlijks vier vademen diep te zijn, ook klaer en witachtig water te hebben; maer het overige zeer diep, en zwarter als Pik te zijn. Zoo *Strabo*, *Kurtius*, en *Euſtachius* zeggen, word zy door vloeden of getyden heen en weer gedreven, en bewoogen.

Zy is, volgens *Mela*, woeſt, wild, en vol Zee-gedrogten.

En volgens *Dionyſius*, door zeker Vrouwelijk Spook, dat daer verſcheen, verwonderlijk, dat, ſchoon het in duizenderleye gedaente veranderd, evenwel op een eenige Ezels-voet voort ging: zy noemde het *Hekate*, wanneer het zich des nachts vertoonde.

Daer in houden Zalmen, Steuren, en Zee-honden. Ook is'er een Zee-hond, van vier voeten, langwerpig, en geheel zonder uitgedrukte geſtalte van hooft, gevangen, die ganſch tot Smeer en Olye verging, als *Scaliger* getuigt.

Haer water is in het ſcheppen, by *Alexander de Groote*, *Pompejus*, en *Varro*, zoet bevonden, als *Solinus* ſchryft; maer dat logent *Jovius*, en *Johan de Pers*.

De nieuwe Schryvers hebben aen deze Zee veel namen van de omleggende plaetzen gegeven.

In de zelve Zee leggen zeer veele Eilanden, de zommige zijn onbewoont, van welke de ouden, een, onder anderen gedenken, op de lengte van vyf en zeventig graden, en op de breete van twee en veertig graden, met name *Talka*, dat vruchtbaer is, zonder queking, en alderlei Granen en Boom-vruchten in overvloed heeft; maer de Gebuur-volken houden het voor een onbehoorlijk werk, en Kerk-roof, het geen aldaer gewaſſchen is, aen te raken, dewyl zy het houden der Godenſpys te zijn, en voor den Goden te moeten bewaert worden. In deze Zee waren veele groote en kleine Rivieren uitſtortende.

Ziet Strabo, Mela, lib. 3. cap. 6. Ptol.

Strabo zegt, wanneer men in de Kaſpiſche Zee vaert, heeft men op de rechter hand de *Scythen*, dicht aen de *Europers*, en de *Saramaten* zijn tuſſchen den *Tanais* en deze Zee, wezende de meeſte *Nomaders*, of omzwervende Vee-hoeders. Op de linker hand, na't Ooſten, zijn de *Scythen Nomaden*, die tot aen de Ooſt-zee en Indiën ſtrekken.

De oude Griekſche Schryvers hebben al de Noorder Volken in't algemeen *Scythen*, en *Celto-Schyten* genoemt; maer die noch voor hen zijn geweeſt, hebben de Noorder Volken verdeilt, en de geenen die boven de Zwarte Zee en Adriatiſche Zee woonen, *Hyperboren*, dat zijn *Bovennooren*, en *Saramaten*, en *Ariſmaſpers*; en die over de Kaſpiſche Zee zich ophielden, zommigen *Sacers*, en zommige *Maſſageters* genaemt.

Na het gevoelen der oude Grieken, wierden, volgens *Strabo*, de bekende Volken na 't Noorden, met een eenigen naem van *Scythen*, of *Nomaden*, als *Homeer* getuigt, genaemt; maer namaels, als de Weſterdeelen bekent wierden, wierden die *Celten* en *Iberen*, of met een eenigen naem *Celt-Iberen*, en *Celto-Scythen* genaemt.

ASTRAKAN.

MEn zegt, dat *Aſtrakan* wel eer lag aen de Weſt zyde van de *Volga*, waer omtrent een Volk woonde, *Chazari*, of ook wel by Mahometanen *Alchozar* en *Gorgani* genaemt. Deze Volkeren, volgens bericht van zeeker Engelſch onbenaemt Schryver, overſtroomde als een Beeke, onder de beſtiering van Keizer *Juſtinus*, al dat wydſtrekkende vaſt Land, dat tuſſchen *Sina* en de *Boriſthenes* leit: veroverende een gedeelte van *Indiën*, ganſch *Baktrien*, en *Sogdiana*: zy maekte de Perſianen Schatbaer, by wien zy doorgaens Turken genaemt wierden.

Aledriſi noemt over al, de Kaſpiſche Zee *Bahar Chozar*, dat is, de Zee *Chozar*, en al het geweſt ten Noorden en Weſten van de Kaſpiſche Zee, het Land van *Chozar*. Deze doet bericht, dat de verblyf-plaetze van den Prins van *Chozar*, niet verre boven de mond van de *Volga* was, dien de Tarters *Atbel* noemen, welke naem men houde afgeleit te zijn van *Atila*, de vermaerde Konink der *Hunnen*; zijnde *Alánus* genaemt in het verhael der Gezanten, die door den Keizer *Juſtinus* aen die Grooten *Chacan* der Turken, die in 't Ooſten zijn verblyf had, gezonden waren.

Aledriſi, en zijne verkorter, by de Latynen met den naem van *Nubienſer* Landbeſchryver bekent, melt, dat de *Chozars* verſcheide Steden bewoonden, maer dat de Hooft-ſtad was de Stad van *Atbel*, dat is, *Aſtrakan*, en verklaerd, dat zy door deze

deze Rivier gedeild was, zijnde het voornaemſte en grootſte gedeelte aen de Weſt zyde, en dat het aen de Ooſt zyde alleenlijk door een gering ſlag van Volk bewoont wierd. Hier was een plaets van grooten Handel; maer 't geen de plaets van meer belang maekte, was de vryheit van alderhande Godsdienſt: want Jooden, Chriſtenen, Mahometanen, en Afgodiſten, wierden'er gelijkelijk en gezamentlijk geduld, welk men houde zeker zamenſpraek veroorzaekt te hebben, tuſſchen een Joodſche Rabbin, en tuſſchen den Konink van *Chozar*. Deze Stad word gezeit, te hebben uitgeſtrekt, gelegen langs de Rivier, tot drie Italiaenſche mylen in de lengte, en in de breete na gelang. Het Weſter gedeelte was geſterkt, en verçiert met Keizerlijke Paleizen, en verſcheide andere uitſtekende gebouwen.

Naſſer Eddin, die op het einde van de dertiende Eeuw geſchreven heeft, noemt deze Stad in zijne Geographiſche Tafelen *Balanjar*, en na hem *Abulfeda*, en plaetzen beide de zelve op zes en veertig graden en dertig minuten, Noorder breete; doch *Oliarius* noemt die plaets oud *Aſtrakan*.

Tot *Aſtrakan* is onlangs bevonden, volgens ondervinding eeniger Hollandſche Boots-luiden, dat het Kompas twaelf en een halve graed Noorder Weſtering heeft, verſchelende met *Oliarius* negen en een halve graed, legt op zes en veertig graden.

Doch langs de Rivier zelve, boven *Aſtrakan*, en wykt de Magneet niet meer als tien, elf, twaelf, en dertien graden, na het Weſten.

Beweſten *Aſtrakan* zijn veele Zout-poelen, waer uit de Ruſſen zeer ſchoon en welriekende Zout halen.

Des nachts word tot *Aſtrakan* een groot Licht op een hoogen Tooren aengeſteken, op dat, zoo miſſchien Chriſten Slaven onder de Tarters mogten zijn, in de Heide, en Velden, daer rondsom, de zelve derwaerts aen konden vluchten.

De Stad is nu met een ſteene Muur omkringt, en met ſterke Toorens verzien.

De *Nagayen* by *Aſtrakan*, hebben geen vaſte plaets, maer verhuizen na gelegentheit van Weide: als dan zetten zy hare Hutten op Karren, en trekken, gelijk de *Kalmakken*, zoo met Vee, Kemel, Paerd, Wyf, en Kind, voort; hebben echter hunne bepaelde omreis-plaetzen, waer buiten zy niet reizen. Zy worden zomtyds, doch meeſt by Winter, als de wateren gevroozen zijn, van vyanden bezocht; hierom leenen zy des Winters geweer van de Ruſſen, 't geen des Zomers weder leveren: geven Schatting, doch weinig, aen hunne Tzaerſche Majeſteiten: zijn goede Zoldaten, en ſtaen de Ruſſen ten dienſt: konnen eenige duizend Man op de been brengen. Zy zijn bruin van verw; dik van lyf; klein van oogen: eenige hebben 't Ruſſche Geloof aengenomen: dragen rokken, en mutzen, van Schaepsvel, het ruig van buiten; maer de Vrouwen, die niet leelijk zijn, witte Linne kleederen, en tippige mutzen: haer Kinders gaen naekt: de zommige die aen God of eenige Heiligen belooft zijn, om hen te dienen, dragen ringen door de neusgaten, en ooren.

De Stad *Aſtrakan* placht van ouds aen de vaſte Kuſt te leggen, na de kant van de *Crim*, en is deze Stad van de *Crimſche* Tarters voor weinig Jaren belegerd geweeſt, doch manhaftig by de Ruſſchen beſchermt.

Het Tzaerſchap *Aſtrakan* was van ouds genaemt *Citrakan*. Men ſpyſt daer veel Rys, welke uit *Perſien* word gevoert. Weinig mylen van *Aſtrakan*, op de *Volga*, word Zout uit Bergen gedolven. Deze plaetze placht onder de *Pericopenſer*, andere zeggen *Nagaiſche* Tartaren, te ſtaen, of wel onder Vorſten uit haer geſlacht, en had t'eeniger tyd zijn eigen Koningen. Zy is aen de Ruſſche Kroon gehecht in 't Jaer vyftien honderd vier en vyftig, door *Tzaer Ivan Vaſilewits*, die na het onderbrengen van *Kaſan*, het zelve aengreep, en vermeeſterde, ſchoon de Tartariſche Ruiteren ſterk aenvielen, en uitvallen deden: alles wat in de wapen was wierd daer binnen neder gemaekt. De krygs-knechten, die toen met liſt deze Stad wonnen, waren meeſt *Kozakken*; zy lieten de *Volga* af, menigte van leedige Schuiten zakken, wonderlijk toegemaekt, waer door de *Aſtrakanſche* magt verlokt om uit te komen, zy onderwylen te Land de Stad beſprongen, en grooten buit behaelde, zoo dat de zeilen van Zyde, en de riemen met Zabels wierden bewonden. Dit *Aſtrakanſche* Ryk ſtrekt zich breet en wyt uit; had van ouds veele Steden onder zich.

Tot *Aſtrakan* ontſtaet zomtyds groote Aerdbevinge, gelijk in 't Jaer zeſtien honderd acht en zeſtig daer eene is geweeſt, die te gelijk onder 't Perſiaenſch gebied zeven Steden weg nam.

Voor weinig Jaren heeft men Wyn in of onder *Aſtrakan* beginnen te perzen, welke werenſchap door zeker Hollander, van *Oudewater* gebooren, zoo hy my zelf heeft verhaeld, aldaer is gebragt, en voort ge-

zet, na dat door een Duitſche Monnik de proef van een Wyngaerd te planten, was genomen; en word die nu in Ruſchland, alzoo ze rood is, in de Kerk-dienſt gebruikt; doch vermits de ziltheit en zandigheit van de grond, is de Aerde, daer de Wynſtok in gezet is, met groote koſten van buiten in gebragt.

Als de Rivier *Volga* in 't Voor-jaer los gaet, en de Sneeuw rondsom ſmelt, zoo loopt zy wyt en breet over 't Land. Van de Viſch *Bellouga*, die men veel op deze Rivier, en ook in de *Oby* vind, zijn eenige drie of vier vadem lank, anderhalf elle dik, ja zoo zwaer, dat dertig Mannen daer aen genoeg te dragen hebben: is niet ongelijk aen Steur, maer platter, en witachtig van verw. Deze Viſch ſlokt in zijn buik, door drift van de natuur, in het zwellen van de Rivier de *Volga*, zware ſteenen, en zulks, ten dien einde, dat hy door deze ballaſt (zoo men daer zegt) op de grond van de Rivier moge blyven, en den ras van het water wederſtaen, en niet door Winden, Baren, of miszwemmen, op het Land geraken, dat dan wyt en breet met water bedekt is, welke ſteenen zy weder zouden uitwerpen, als het water afgeloopen is; van welke ſteenen ons zommige vertoont, en een toegekomen is, die glat in de buik van deze Viſſchen geworden zijn. Het zijn meeſt altoos Toetſteenen, zoo als ook de myne is, die zy vinden op de grond, zoo van de Kaſpiſche Zee, als in de mond van deze vermaerde Rivier. En heeft een Reiziger my gezegt, tot *Aſtrakan*, in 't Klooſter een Toet-ſteen gezien te hebben, die zwaer was twee honderd vyftig pond, die men uit de maeg van zoo een Viſch had gehaeld.

Aſtrakan word gerekent twee honderd mylen, in de rechte, van *Moskou*, en tien dagen reizens van *Kaſan* te leggen. Aen de Stad ſtaet een Slot, met een ſteene muur omringt. Het Eiland waer 't op gelegen is, is lang twaelf, en breet drie mylen: daer op waſt geen Koorn, en ook weinig of geen Gras. De Stad is aldus genaemt van *Aſtra*, zijn eerſte ſtichter. De Rivier vrieſt daer des Winters toe, en draegt Sleden; nochtans vrieſt het aldaer zelden langer als twee Maenden. Zout valt daer veel, 't geen de natuur aen de Oevers van de Zee zelve maekt, gelijk het zelve mede gekookt word tot *Stararouſſa*, en elders daer omtrent.

Deze Stad is door *Tzaer Ivan Vaſilewits* met een dikke ſteene muur omcingeld, en by hem het Kaſteel geſticht, waer't krygsvolk in woont.

De *Aſtrakanſche* Tarters woonen buiten de Stad, in plaetzen, die zy met een ſtaket ſluiten: houden zich anderzints te Velde op, in Hutten, die omtrent tien voet in de middelyn groot, van Tienen of Riet gevlochten zijn, boven met Vilte-kleden bedekt, welke, als het goed weer is, en warm, weg genomen worden, doch by koude geheel bedekt blyven. Zy branden gedroogde Koe-meſt, en ſtruiken: zoo lang het vuur rookt, laten zy het gat boven open; doch als tot koolen is geworden, en het koud weder is, dekken zy het toe. De Hutten voeren zy, voornaem des Zomers, op Karren, gints en weer, waer zy 't meeſte Gras vinden: des Winters naderen zy onder de Stad, en zetten zich in onderſcheidene Horden, of verzamelingen, zoo ver van malkander, dat zy zich onderling te hulp konnen komen; want zy dikmaels van zekere *Kalmakken* en *Jaickſche* Tartaren, hunne vyanden, worden overvallen. Hare kleeding word zeer net by *Oliarius* beſchreven. Van Vee, Viſch, en Wild, ook Paerde-vleeſch, leven zy: de Viſch, gedroogt by de Zon, ſtrekt hun voor Brood, Paerde-melk is de aengenaemſte drank. Koeken van gemale Rys, en Geerſt, in Hooning of Olye gelegt, is de beſte ſpyze.

Rondsom *Aſtrakan* valt een groote menigte witte Hazen, die met vallen gevangen worden, van wiens vellen rokken worden gevoedert.

De Tarters hebben buiten *Aſtrakan* een eigen Rechthuis; doch op gezette tyden treed daer een Moskoviters beampteling in, en ſpreekt vonniſſen uit.

Wilde Zwynen zijn aldaer in groote menigte, en trekt zijn Tzaerſche Majeſteit, zoo men zegt, omtrent dertig duizend Roebels, en meer, Jaerlijks van die plaets.

Men vind omtrent *Aſtrakan* zeker aert van Valken, *Krecceti* genaemt, die grooter zijn als anderen, zeer ſnel, en bequaem tot de Jacht.

De Stad *Aſtrakan* word by *Rubruquis*, die in het Jaer twaelf honderd twee of drie en vyftig in deze geweſten is geweeſt, *Sumerkent* geheten; en zegt hy daer van, dat die in zijn tyd geene muuren had, en dat de zelve, als de Rivier hoog is, rondsom in't water ſtaet, en als een Eiland is. De Tartaren, of Moegalen, hadden de zelve acht Jaren, omtrent te dier tyd, achter een belegert, eer dat zy die koſten winnen, wezende de zelve toen bewoont by *Alans*, *Sawolhenſer* Tarters, en *Sarraſynen*, uit welke twee eerſte de *Crimſche* Tarters geſprooten zouden zijn. Hier is

nu

Digitized by Google

nu de Zetel van den Ruſſchen Aerts-biſſchop, want Stad en Landen onder hunne Tzaerſche Majeſteiten ſtaen.

Rondsom *Aſtrakan*, na de kant van de Vliet *Jaick*, zwerven Kalmakſche Horden, die een zeer Beeſtachtig leven lyden, gaende des Zomers met het boven-lyf naekt: de liefde is onder hen zeer klein: de Moeder verkoopt haer Kinders van de borſt, en verwanten malkander, zonder eenige medelyden. Deze *Kalmakken* hebben lange tuiten achter af hangen, en zoo zy zelfs geen haair hebben, leenen zulks van Vrouwen tuiten, of vlechten daer wel Paerdshaair onder, 't geene zy bequaem konnen doen, alzoo het hare aen zwarte Paerdeſtaerten niet ongelijk is. Zy zaeyen noch maeyen niet. Ryden en roſſen op hare Kamelen rondsom. Die naeſt aen *Aſtrakan* woonen, zijn de ſnoodſte onder alle Tarters: zy ſtaen onder hunne *Murſaes*, die Hoofden van de Horden zijn. Als zy malkander ontmoeten, en Gras gebrek hebben, ſtryden zy daer om: de overwinnaer matſt of maekt zijn gevangenen tot Slaven. Kennen geen Geld, maer handelen by mangeling. Nemen zoo veel Wyven als ze konnen onderhouden. Deze *Kalmakken* kennen geen Brood, doch als het hen gegeven word, eeten 't zeer gulzig; zoo, dat ik iemand geſprooken hebbe, die 'er een aen heeft zien ſterven, alzoo het hun een ongewoone ſpys was. De *Aſtrakanſche Kalmakken* erkennen eenigermaten den Tzaer.

Daer zijn omtrent *Aſtrakan*, behalven deze, echter noch zeker aert van *Kalmakſche* Tarters, die beter gezedent, eenige Godsdienſt hebben, en voor een gedeelte Turks-Mahometaenſch zijn; doch word gezegt, dat zy de Maen mede aenbidden.

Meeſt alle Huizen van byzondere Burgers in *Aſtrakan*, zijn van hout. Daer ſtond een zeer hoogen ſteenen Tooren; doch vermits het ſchendig ſtuk dat *Stenko Raſin* daer op bedreef, van den Bevelhebber van boven neder te werpen, is de zelve nu om ver gehaelt.

Het Land tuſſchen *Aſtrakan* en de Rivier *Jaick*, is meeſt vlak: daer waſſchen weinig Boomen, welke Boomen den *Kalmakken* des Winters dienen om haer Kamelen, Paerden, en Vee daer aen te binden, zijnde haren brand mede niet anders als Kamelen, Koeyen, en andere Beeſte-meſt.

Als *Stenko Raſin* de Stad *Aſtrakan* overweldigde, was 't woord van 't Volk *onverwacht*; zy vloogen als dulle Menſchen door de Stad, niet anders roepende als het gemelte woord, en daer by, het is gewonnen, ſla dood, enz. Als hy eenig aenſlag voor had, en raed wilde plegen, dede hy daegs te vooren omroepen, men zoude zich tegen morgen niet vol drinken, hy wilde raed houden: den raeds-dag verſchenen zijnde, gong hy in de midden ſtaen van alle de krygs-knechten, hun de zaek voorhoudende, die dan met ja of neen antwoorde, zonder dat zy veeltyds verſtonden wat 'er wierd gezegt. Hy hielt zich zeer gemeenzaem met zijn Volk, en zich niet als Vader noemen liet: dronk met de alderminſte uit een Kroes, en Tobbe, haer Broeders noemende.

Het is tot *Aſtrakan* des Zomers zeer heet. Alle leeftogt moet tot *Aſtrakan* van buiten gebragt worden, doch echter is daer overvloed: maer ter tyd van *Stenko Raſin* was 'er hongersnood binnen, zoo dat 'er Menſchen van honger ſtorven, gelijk als ik van oog-getuigen ben onderricht.

Het Eiland daer *Aſtrakan* op legt, is onvruchtbaer, de grond zandig en ziltig; doch Ooſtwaerts na de *Jaick* toe, is het Land vetter, en na de *Pontus Euxinus* toe is weder dorre Heide. Viſch is daer zeer overvloedig: ook alderhande Aerdvruchten zijn daer bykans als in Perſien, gelijk Miloenen, Appelen, enz. de vrucht waſt weinig van de Stad af, in gemeſte Hoven.

Deſt, *Kiptſiack*, en *Steep*, word in de *Aſtrakanſche* geweſten een Woeſtyne genaemt, gelijk 'er omtrent die Stad, en by de Rivier de *Jaick*, een Woeſtyne is, van vlak Land, waer op zeer lang Gras waſt, *Camues* by de Tarters genaemt. Men ziet 'er weinig hout; doch zoo hier en daer zeer lage Karze-boomtjes. Beweſten de *Volga* waſſchen in de *Steep* Tulpen en Aſpergies in 't wild, ook veelderhande Bloemen. Daer zijn veel ongedierten, als Zerpenten, enz.

De Stad *Aſtrakan* word van *Arabſiada*, de Arabiſche Schryver, die het leven van *Timurlaen* ophaelt, *Hhadzii Terchaan* genaemt, en zegt daer van, dat het een der Steden in de Woeſtyne is.

De *Solitaja Horda*, dat is Goude Horde, niet wyt beooſten *Aſtrakan*, noch onlangs gelegen, is dus genaemt, om dat eertyds zeer magtig was; hadde tot zijn laetſten Vorſt een Heer, genaemt *Mamay*: doch deze Horde is verwoeſt; een gedeelte van het Volk is na de *Crim*, en andere elders getoogen.

Van de Stad *Aſtrakan* ſpreekt de Jezuit *Avril*, als volgt.

Aſtrakan word by de meeſte Plaets-beſchryvers op acht en veertig graden Noor-

der breete geſtelt, legt op een Eiland, dertien Franſche mylen van de mond van de *Volga* gelegen; zy is omringt met een dubbelde muur, zonder andere ſterkte als eenige Toorens, die een halve Muſquetſchoot van malkander afgelegen zijn. Daer is ſchoone krygs-tuig, en ſterke bezetting. De grond daer deze Stad op gebouwt ſtaet, is zeer zandig, ook laeg, en daerom valt de hitte des Zomers zeer zwaer. De Inwoonders om zich te verkoelen, baden zich meermalen des daegs. Daer waſt rondsom alderhande goede en ſmakelijke vrucht, in overvloed; de Meloenen overtreffen alle die elders groeyen, in deugt, en men vind'er zelden die onganſch of onſmakelijk zijn. Water Meloenen, anders *Karpous* geheten, worden't meeſt gezogt; de ſchil is van een zeer levendig groen, en het vleeſch gelijkt in verw, na de aengenaemſte Roozen, vol van zap, dat zoo wel verfriſt, als krachten herſtelt, waer van men 'er veel nuttigen kan, zonder eenig gevaer. Daer valt Druif, van de welke maer tamelijk goede Wyn geperſt word, en 't is verboden, dat iemand, zoo wel daer van als van andere vruchten plukken mag, voor al eer dat de Bevelhebber voor de Tafel van den Tzaer tot genoegen daer van genomen heeft. Behalven de Moskoviten die daer woonen, zoo heeft de gezonde Lucht, en gelegentheit van Handel, daer verſcheidene Volken gelokt. De Armeniers beſlaen een ganſche Voor-ſtad, met de Mahometanen, Nagajers, en andere, welke de gelijkeniſſe van een Stad heeft, hebbende een Veſting van hout, en een byzondere Bevelhebber, welke het beſtier heeft, onder't gezag van die tot *Aſtrakan*. Zy hebben hunne eigene *Moskees* of Kerken; hunne Huizen zijn van Riet, omtrent twee duizend in getal; de zommige van die, woonen ook op Nabuurige Eilanden, onder Tenten, en langs de Oever van de *Volga*.

Vermits de Moskoviten reden hebben om de zelve wel te handelen, ter oorzaek dat zy in tyd van oorlog, goede dienſten doen, zoo handelen zy de zelve meer als verknochte vrienden, dan als Onderdanen; zy deilen dan de Markt met hen, en ſtaen toe, dat de zelve des morgens in hunne woonplaets, genaemt *Yourt*, gehouden word, en des avonds onder de Ruſſen, in 't midden van de Stad. Als zy wapenen noodig hebben, om de vyand te keeren, worden die van den *Aſtrakanſchen* Gezaghebber geleent, ja men komt hun zelve derwaerts, te hulp.

Voor dezen quamen de *Kalmakken* Jaerlijks deze *Nagajers* vyandlijk bezoeken, zelfs zomtyds tot binnen hun perk, maer zedert dat zy het Schiet-geweer van de Ruſſen ontfangen hebben, derven de zelve niet meer dichte by naderen, evenwel zy komen, en zetten zich op de ruime Velden, tuſſchen *Aſtrakan*, en de Kaſpiſche Meir, daer zy met hun Vee ter Weide komen, en genoegzaem altoos te grazen vinden. Deze Gaſten ſchaeren met honderd duizend Menſchen, en meer, dus te zamen, aen wie de *Aſtrakanſche* Gezaghebber ververzing placht toe te zenden, van Tabak, Brandewyn, en Brood, om de zelve in goede wille te behouden. Deze zijn niet onaengenaem aen de Ingezetenen van *Aſtrakan*, vermits zy met Pelterye, en Paerden, mangelingen doen, daer winſt op valt.

De *Indianen* en *Benjanen* zijn 't die hier de meeſte Handel dryven, en het meeſte profijt toebrengen; zy vertrouwen zich met *Kalmakſche* Dochters, alzoo noch met Chriſtenen, noch met Mahometanen, zulks toegelaten is: deze hebben mede een byzondere plaets tot hare wooning, in een Voor-ſtad, alwaer zy de volle vryheit harer Heidenſche Godsdienſt genieten.

Zy gelooven de verhuizing der Zielen, in andere Lichamen; de Koe houden zy Heilig, en eeten geen Gevogelte; zy eeten nooit, als in 't byzonder, en hebben een gewoonte, dat als zy ſpyzen, een broksken daer van in de Lucht te werpen. Dus verre de Jezuit *Avril*.

Als de Sineſche Stad *Hokſieu* ingenomen wierd van den Tarter, heeft men onder de Benden, *Aſtrakanſche* Chriſtenen gevonden.

Plaetzen beweſten Aſtrakan, *aen, en omtrent de Rivier de* Volga *gelegen.*

DE Rivier de *Volga*, die in de Kaſpiſche Zee uit ſtort, is de grootſte van alle Nabuurige Vlieten, en een Paerl, beneffens alle hare aengrenzende geweſten, aen de roemruchtbare Keizers-kroon van hare Tzaerſche Majeſteiten; Moeder van zoo veel Volkeren als hare Oevers beſlaen. Zy is op eenige plaetzen ruim een Ruſſche myl breet; doch op de meeſte ſmalder. Op deze Rivier varen groote Schepen, *Naſſaden* geheten, die wel veertig vadem lang zijn; het roer word door tien of twaelf Man beſtiert: konnen laden drie duizend laſt: zijn onder plat: hebben een zeer groot zeil. Van de Stad *Zariza* of *Tzaritza* af, die aen de *Volga* legt, op negen en veertig graden, tot in de Kaſpiſche Zee, maekt de *Volga* vyftig kleine Eilanden.

Om-

Digitized by Google

Omtrent *Kraſnoyar*, of *Kraſnier*, by *Aſtrakan*, en in de benedenſte geweſten, vloeit de *Volga* in 't Voor-jaer merkelijk over, en ſtygt wyt en zyds ten bedde uit, wordende met geene dyken beteugelt, voornaem als 't veel Sneeuwt en Regent.

Aen de mond van deze Rivier, als ook aen de Kaſpiſche Zee, ziet men Bergen van Zout, een huis hoog, uit de Zee opgeworpen. Dit Zout is, als 't verſch is, wat bitter, doch word daer na ſmakelijker. Het is vry grof, en word gemalen. Het water aen de Oever van de Kaſpiſche Zee droogt op in ſtarren, en ſtaefjes van Zout.

In eenige woeſte plaetzen beneden aen de *Volga*, zegt men te vallen zeer ſchoone kleine Paerden, die op ſtal worden gehouden, en om het vleeſch, dat aldaer gegeten word, gemeſt: zy doen de zelve ſtil ſtaen op een zelve plaets, op dat het haair waſſche, 't geene zy voor Pelterye gebruiken.

Deze zeer vermaerde Rivier, by den *Baron van Majerbergh*, in zijn Moskoviſche Reis-beſchryving, word aldus beſchreven. De Rivier *Volga*, van ouds *Rha*, en by de Tarters *Edil* genaemt, heeft zijn oorſpronk uit het Moeras *Fronovia*, in het Boſch *Volkonskia*, in het Vorſtendom *Rescovia*, ſchietende in het Meir *Volgo*, na een loop van twee duizend ſchreden: zy loopt van daer Ooſtwaerts door het Hartogdom *Tweer*, *Jaroſlauw*, *Roſtof*, en *Suſdal*, leeg *Novogrods* gebied, het Ryk *Kaſan*, langs de Steden *Staſſeczia*, *Tweria*, *Ugliza*, *Mogola*, *Jaroſlavia*, *Caſtroma*, *Pleſſa*, *Jorgowitzia*, *Balagna*, leeg *Novogrod*, *Vaſilogrod*, *Kuſmademianskia*, *Zabakzara*, *Koskaga*, *Swiatkia*, en *Kaſan*, en langs deze volgende Rivieren, die zy ontfangt, *Dribna*, *Tutum*, *Tuwerza*, *Caſſinum*, *Danecam*, *Mologo*, *Ccoſna*, *Scotoroa*, *Caſtroma*, *Occa*, *Sura*, *Junca*, *Vetluga*, *Su*, en *Caſanska*; en van daer zwaeyende Zuidwaerts door het *Aſtrakanſche* Ryk, voorby de Vlieten *Kama*, *Serdiki*, *Utka*, *Beitma*, *Atroba*, *Samara*, *Askula*, *Syrani*, *Pantzina*, *Zagra*, *Ruſlana*, *Kamuskinkia*, *Balloklea*, en het kleine Riviertje *Kamous*, of *Kamus*, dat uit de *Don* valt, en *Verovi*: zy ontmoet de Stad *Samara*, en *Tzernojar*, tot dat zich *Aſtrakan* opdoet, en eindelijk van *Aſtrakan* zeſtig duizend ſchreden verder, zonder dat eenige Stad aenſpoelt, of Rivier ontfangt, langs kleine Eilandekens, welkers Oevers met Biezen bezet zijn, in de Kaſpiſche Zee valt. By veelen is al van ouds hergetwiſtredent, over de uitgangen des Riviers *Volga*; de zommige zeiden; zy hadde zeventig uitgangen; andere minder, waer toe de veelvuldige Eilandekens aen des zelfs mond ſchynen oorzaek gegeven te hebben, waer van 'er zommige zomtyds droog leggen, zomtyds onder water ſtaen, en zoo is het noch heden met des zelfs uitgangen gelegen. Dus verre *Majerbergh*.

Zommige zeggen, dat de Steden en plaetzen van onderen, aldus volgen.

Aen de *Kalmakſche* zyde ligt *Solitaja Orda*, en *Tzaritza* aen de *Moskoviſche* zyde, op het derde groote Eiland, na *Kraſnoyar*. *Aſtrakan* ligt op 't vierde groote Eiland over de *Volga*. *Tzaratof* ligt op de *Kalmakſche* zyde, aen een Riviertje *Samaar* geheten. Na *Samaar* volgt *Bulgar*, 't welk op een vierde deel na zoo verre van *Samaar* ligt, als *Samaar* van *Saratof*; by *Bulgar* aen de Moskoviſche zyde begint de *Saſeck*, dat is een van Aerde en Hout opgeworpen muur, om de Tarters te weeren: dan volgt *Tetus* aen de Moskoviſche zyde, en *Simbirski* aen de over zyde. De Vliet *Viatka* van het Weſten af loopende, in de *Volga* ſchiet, daer na komt de Vliet *Cama* Weſtwaerts voorby de Stad *Perm* loopende. Aen dees zyde van de *Cama* is een Vliet met drie armen, op de middelſte arm ligt *Ouka*, en aen de andere zyde zich de *Baskiren* onthouden, *Volligti* gebynaemt. Hier zoude volgen *Caſan*, *Caſanka*, *Swiatske*, *Coaſma*, en *Vaſiligorod*. Maer deze ſtelling als niet volkomentlijk met de waerheit over een komende, my dieswegen min behaegt.

Oliarius, die oog-getuigen is geweeſt van deze Vliet, heeft daer van een Kaert in zijn nooit volprezen Reis-beſchryvinge ten toon geſtelt. Ik hebbe voor eenige Jaren de zelve insgelijks, wanneer in Moskovien was, en deels de zelve hebbe bezichtigt, een ſtuk weegs doen opnemen, en zelve in de Kaert ter neder geſtelt; doch beſpeure dat 'er verſchil zy tuſſchen die van *Oliarius* en de myne, welke nu, met de waerheit meeſt over een komende, te achten is, ſtelle aen de keure van den geenen die ze beide zullen komen te zien: dit verzekere ik echter, dat de myne met byzondere zorg, na gehoor van zeer groot aental Reizigers, en oog-getuigen, die naeuwkeurig zulks op hebben genomen, daer myne eigen ondervinding by komt, is ter neder geſtelt; latende echter de andere opſtelling van zoo waerdigen Man in zijn geheel. Het verſchil ſchynt te ſpruiten, om dat de Landen daer zeer woeſt zijn; dat de aenwoonende Volken onkundig zijn; dat de Reizigers zeer ſnel de Rivier afloopen, en veeltyds by nacht, en dan uit vertellingen opſtellen, welke

Digitized by Google

veeltyds misschen; en ook dat de kromten, Rivieren, en In-wyken veelvuldig zijn.

Aen de oorspronk van de *Volga* zijn Moerassen en Meiren, welke de witte Meiren worden genaemt.

Oog-getuigen verhalen my, dat 'er een Graf-stede te zien is, niet wyt van *Krasnoyar*, weinig hooger als *Astrakan* gelegen, daer twee Heilige leggen, Vrouw en Man, waer Christenen, Crim-Tartaren, en Kalmakken Godsdienst omtrent plegen: die Heidenen zijn Offeren daer; ieder de zelve van zijnen Godsdienst achtende te zijn geweest: zy leggen in een holte, daer men zich van bovenen met een touw in laet zak-
1678. ken: de Lyken zijn noch vol vleesch, hart, en droog; doch het Vrouwen-hooft is los aen de Romp: men wil, dat zy daer al voor acht honderd Jaer hebben gelegen. Noch zegt men daer gezien te hebben veele holte, en steene gewelften, in de Aerde, die geweldig klonken, als men daer geluit in gaf, of steen in liet vallen, dat waerlijk tekenen zijn van groote gebouwen, die daer hadden gestaen.

Niet wyt van de plaets *Ochtoeba*, boven *Astrakan*, naby de *Volga* gelegen, vind men op 't hooge Land overblyfzelen van zes steene Huizen, leggende elk een half uur gaens van malkanderen, die van ouds zeer kostelijk zijn gebouwt geweest, doch staen nu verwoest: in het eene heeft een Tartarischen Vorst gewoont, in't tweede zijn Moeder, in 't derde zijn Vrouw, in 't vierde zijn Zoon, in 't vyfde een van zijn grootste Bevelhebbers, en het zesde zoude een Tempel zijn geweest: deze Vorst was geheten *Schani Boy Chan:* de gebouwen hebben zeer dikke dubbele muuren, alles verhemeltzelwyze getimmert; zy zijn in't vierkant gesticht: deze muuren zijn lang omtrent vyf en twintig Rynlandsche Roeden.

Met de naem *Ochtoeba*, anders *Acktuba*, by de Vliet *Busan*, is mede een Rivier bekent, die boven *Astrakan* in de *Volga* stort; word *Bosaly* geheten; legt dicht aen de vervalle Stad *Ochtoeba*, of liever aen des zelfs puinhoop. *Ochtoeba* is op het Tarters witte heuvelen gezegt. Men ziet aen deze Rivier overblyfzelen van verscheide kostelijke Bruggen, en menigte van oude gebouwen. Een groot gedeelte van deze Rivier is onder op den bodem met steenen geplaveit, misschien om klaerheit in het water te behouden, en de Visch met Javelynen te schieten, tot vermaek der Princen. Zeker Rusch Overste, die zelve het bevel heeft gehad, om van hier oude steenen na *Astrakan*, tot opbouw van Stad, en wallen, te voeren, wezende de muuren van die Stad meest van klinkerts gemaekt, welke van hier zijn gehaelt, zeide aen my, dat 'er steen tot den bouw van tien Steden zoude te vinden zijn. Daer zijn muuren, acht vadem dik, van Marmer-steen, zoo zwart, wit als groen. Men ziet 'er schoone Pylasters; kostelijk doorwrochte Vloeren, van steen, licht, blinkende als Yzer, en zeer vast: ook andere steen, heden onbekent van aert: mede Kelders, die zeer diep zijn. Acht mylen in 't rond vind men veele diergelijke puinhoopen, en onder die veele gebakken steenen, twee of drie duim dik. De Tarters die hier omtrent zich ophouden, beuzelen dat de kalk tot deze gebouwen met Melk bereid wierd, die Kamelen van wyt en zyt aenbragten, doch heden is 't daer woest en onbewoont.

Tot dicht by het Stedeken *Saratof* strekte eertyds de Kalmaksche Horden, die met hunne Tzaersche Majesteiten in verbintenis zijn. Het Land van *Saratof*, tot *Tomboof*, is een onbequame Heide; doch by *Tzernoyar*, de Vliet *Jaick*, en *Don*, heeft men goed Land: de Tulpen wassen daer in 't Wild. Onder *Zariza* ziet men menigte van Karze-boomen, in 't Wild; mede Appelen, en zekere Bezien, van gedaente als loode kogels, die zeer goed zijn; byzonder als zy eens bevrooren zijn geweest.

Van *Saratof* tot aen 't Kaspische Meir, is het al plat Land, zonder geboomte, behalven aen de Oevers der Rivieren, gelijk de meeste Heide aen de overzyde van de *Volga* al plat Land is. Deze Stad legt in 't vlakke Veld, een myl van de Oever af: daer in woonen Zoldaten, die acht op de Kalmakken slaen, welke van hier tot verby *Astrakan* en de *Jaick* woonachtig zijn. Beneden *Saratof* is een Berg, die de Goudberg word genaemt, om dat wel eer aldaer de Tartaren een Vloot aengrepen, en plonderden, waer in veel Schatten waren van Goud en kostelijkheden.

Saratof schynt uit de over een koming van de naem, de plaets te zijn die *Rubruquis* zegt *Saray* genaemt te wezen, op de *Etilia*, of *Volga*, daer *Baatu*, of *Barka*, Tartarisch Vorst, zijn Hof hielt. Daer is een Valey, zegt *Rubruquis*, van zeven myl groot, waer door verscheidene armen van de Rivier vlieten. Daer valt veel Visch. Hoe wel meer geloof baer is, dat *Ochtoeba* eigentlijk de plaets is, die van ouds *Saray* wierd genaemt, om dat men daer de meeste puinhoopen vind, en dat de naem van *Saray*, of *Saratof*, aen het hedendaegsche *Saratof* over is gegaen,

als

als wezende de naeſte plaets daer Huizen en Wooningen over gebleven zijn. Van dit *Saray* ſpreekt *Arabſiada* aldus.

Andere willen dat deze Barka, de Stad niet van nieuws geſtigt, maer herbouwt heeft.

Aen de Woeſtyne is de Stad *Saray*, wiens Inwoonders Mahometaenſch zijn. Zy is onvergelijkelijk in bouw, geſticht door den Konink *Barka*, wien God genadig zy, want hy heeft het Mahometaenſch Geloof omhelſt. Deze Stad was de Hooft-ſtad van 't Ryk, en daer door zijn de Volken der omleggende Wildernisſen gedwongen tot het *Iſlamiſmus*. Aldaer is een zamenvloeying van geletterde Luiden aller wetenſchappen geweeſt, en de Mynen van geluk, zoo als nooit in Egypten diergelijk. Drie en zeſtig Jaer heeft deze zoo zeer vermaerde en groote Stad bloeyende geſtaen. De Stad was zoo groot, dat een Knecht, zijn Meeſter ontloopen, tien Jaren lang open Winkel konde houden, en nooit van zijn Heer ontmoet wierd.

Tamerlaen leefde meer als een eeuw na Cingis.

Zy legt aen een arm van de *Volga*, genaemt *Sinkela*. En heeft *Tamerlaen* de Stad *Saray*, *Seraishk*, en *Hhadzii Terchaan*, of *Aſtrakan*, beneffens al het omleggende geweſt, verdelgt, na dat hy *Toektamiſs* in een Veldſlag had overwonnen, enz.

Deze Stad *Saratof*, zoo men ze voor *Saray* neemt, word anders by de omleggende Volkeren mede genaemt *Seranhan*, of *Seraichena*, dat een Tarterſche naem is, zoo veel betekenende als Keizers-ſtad, of Hooft-ſtad, dewyl het eertyds de Moederſtad van een groot Keizer-ryk was.

De Stad *Saratof*, die thans meeſt verwoeſt legt, was dan wel eer een magtige Stad, van gebakke ſteen gebouwt, daer veel koſtelijke Paleizen ſtonden, en daer een groot Luſt-paleis was, 't geene de zommige zeggen, mede tot een der Hooft-ſteden van *Tamerlaen* gebouwt of geſchikt was; doch andere, dat het al bevoorens by *Alexander* geſticht is geweeſt, maer door hem verwoeſt zy geworden, als boven reets gezegt, 't welk meeſt met de waerheit ſchynt over een te komen. Van hier worden mede de overgeblevene ſteenen, des noodig, na *Aſtrakan* gevoert, daer de Veſten, Kerken, en Paleizen van gemaekt worden, gelijk van *Ochtoeba* is gezegt, dat noch prachtiger plaets is geweeſt. Het zy hoe het wil, 't is klaer te zien dat de Bouw-luiden van deze oudheden konſtige Meeſters zijn geweeſt; en een gewis teken, dat deze Landen van ouds zoo wild en woeſt niet zijn geweeſt als heden.

Daer en ontbreken mede geen Schryvers, die meenen dat deze Stad door Cingis chan was gebout, en dus is de ſtichter dezer vermaerde plaets onwis.

Cingis was gebooren op het Jaer Chriſti, elf honderd en vier en vyftig, en Alexander voerde oorlog in het Jaer drie honderd en twee en dertig voor Chriſti geboorte.

Siſan, of *Siſran*, is een Vliet, die beneden in de *Volga* valt, by *Oliarius* geplaetſt ter eenre, en by my ter andere zyde, om dat Reizigers, zoo onlangs van daer zijn gekomen, my hebben voor de waerheit verklaert de zelve dus te leggen.

Het Stedeken *Tzernoyar*, aen de *Volga*, is verzien met acht houte Toorens, en dikke plankwerkige Veſten. Men ziet aldaer buiten de Stad, aen eenige Oorden, een vierendeel myls verre, wachthuizen op palen gezet, waer uit, alzoo het rondsom plat Land is, wyt en zyds kan worden gezien. De Stad lag eertyds weinig hooger, doch is thans, wegens betere gelegentheit, lager geplaetſt. Men ziet hier, en lager, geen Boomen meer, maer niet als dorre Heide, tot aen *Aſtrakan*, en verder Ooſt op.

Daer word verhaelt, dat *Tamerlaen* zijn togt over de *Volga*, tuſſchen *Zariza* en *Saratof* genomen heeft: aldaer is een Eiland in de *Volga*, daer noch een Berg is, waer van zy zeggen, dat *Tamerlaen* elk Zoldaet een muts met Aerde dede by een brengen; en als hy weder quam, liet hy elk Zoldaet weder een muts vol Aerde afbrengen, zoo dat noch een goed ſtuk van dezen Berg daer legt, waer uit te beſluiten is, dat zijn magt in die tyd tegen *Ruſland*, en omleggende Landſchappen, geweldig verſmolten was; en dezen Berg draegt noch hedendaegs de naem van *Temir Courgan*, of *Tamerlaens* Berg.

Kamuſinski, of *Kamoeſinska*, is gelegen aen de *Volga*, niet wyt boven *Aſtrakan*, na de *Crimſche* zyde toe, by het gebergte van de zelve naem. Dit Stedeken was gebouwt by Tzaer *Alexi Michailowits*, (by wien ik de Eer hebbe gehad in *Moskou* ter gehoor te verſchynen) om de Kozakken en Tarters in dwang te houden: het is eenmael daer na geheel verbrand, door de Baſſchierſche wederſpannige Tarters, en van de Ruſſen zelve te dier tyd verwoeſt. 1665.

De Riviere *Kamuſinka*, is lank tot de plaets waer men een doorgravinge, nu op bevel hunner Tzaerſche Majeſteiten *Pieter Alexewits* maekt, zeven duizend vadem: de Stad *Kamuſinka* zelve, legt op de Oever daer deze Vliet in de *Volga* ſtort.

De Graft uit de *Kamuſinka* gaet tot in de *Ilafda*, en die looſt uit, in de *Tanais*; de *Ilafda* is door zijne kromte en bogten, honderd en dertig Wurſt lang van den *Tanais* tot aen het nieuw gegraven Kanael.

Dit Werk word met acht of tien Sluizen en Dammen, in ſtaet van dienſt gebragt, die genoegzaem afgearbeid zijn, van het Stedeken *Ilafda* rechtdraets tot aen de doorgravinge, is zeſtig Wurſt, en de doorgravinge zelve, die door 't gebergte gaet, is lang twee en een half Wurſt: aldaer zijn met Storm-palen, omheinde Leger-plaetzen gemaekt, waer binnen veel duizenden arbeiders zich ter neder hebben 1704.

Digitized by Google

geslagen, die tot dit zoo grooten Keizerlijk Werk worden gebruikt.

By het Stedeken *Zariza*, gelegen aen de *Volga*, boven *Astrakan*, ziet men in zommige Kaerten een arm uit de *Don*, of *Tanais*, in de *Volga* gaen, waer van men voorheen heeft getwyfelt, of zy vaerbaer is of niet: doch is nu bevonden van neen, en niet door te gaen; want de Kozakken hunne Vaertuigen daer omtrent over Land op rollen voeren, als zy na de *Volga* komen.

Het is geheten *Camous*, en zoude door het gebergte *Ilobo* schieten. Eertyds is daer tusschen de Kozakken en Russen een groote slachting geschied, waer van noch tekenen zijn te zien.

Van het Rivierken *Camous* getuigt my zekeren *Daniel Cocq*, die daer langs heeft gereist in den Jare zestien honderd zes en tachentig, dat het ondiep is, en by zeer drooge tyden geheel leedig van water; maer weder, als 'er veel Sneeuw is gevallen, vaerbaer, gelijk de Vliet *Ocka* dikmael mede overstroomt, als 'er veel Sneeuw is gevallen.

De Heer *Klingster*, Sweedsch Edelman, die het zelve mede heeft gezien, heeft my gezegt, het zelve meest tyd zeer droog te zijn, voornaem aen de zyde van den *Don*: en als men de *Volga* af vaert, ziet men aen de rechter zyde hoog, en aen de linker zyde steets laeg Land, vlak en effen.

Omtrent het Riviertje *Camous*, aen de *Don*, zijn goede Land wegen.

Zeker Duitsch Edelman, welke in deze gewesten heeft gereist, zegt, in een Brief aen my geschreven, van dit Riviertje als volgt.

* Of Camous.

Alle die meenen dat de Rivier * *Tsariffa*, de welke is by de Stad *Tsariffa*, aen de *Volga*, een zamenvoeging is van de *Tanais* of *Don*, met de *Volga*, zijn misleit; en de Kaerten die het zoo stellen, zijn verkeert: zy hebben gemeent dat de Kozakken daer langs voeren, om te gaen rooven op de *Volga*, maer de zelve gaen een anderen weg, te weten, wanneer zy na de *Volga* willen om buit te zoeken: zy varen dan in 't Voor-jaer de Rivier *Stepnaia* opwaerts, zeventig Wurst, zoo veel als mogelijk is, naderende tot het bovenste gedeelte van de Rivier *Kamyschinka*, en langs de zelve gaen zy met kleine Schuitkens nederwaerts, vyftig Wurst, daer de zelve zich ontlast in de *Volga*, omtrent tusschen *Saraton* en *Taritim*, ter rechter zyde *Kamyschinka*, even by des zelfs ingang, daer ze zich werpt in de *Volga*. De Russchen hebben daer een kleine Sterkte van acht of negen Bolwerken gebouwt, om de verwoestingen der Kozakken te beletten. Dus verre gemelte Edelman.

Van deze Vaert heeft my den geleerden Arts *Engelbert Kempfer*, die oog-getuigen is geweest in't Jaer zestien honderd drie en tachentig bericht, als volgt.

Aengaende de *Schytische* Gracht in de oude Land-kaerten bekent, waer door men vermeent, voor dezen de *Archonauten* gekomen te zijn, en tegenwoordig de Schepen der *Kozakken* uit de *Don*-stroom, Tanais, in de *Volga* te konnen varen, aen de zelve plaets, alwaer deze door zijne armen een engte Lands maekt; zoo hebbe ik de zelve aen den Oever die na de *Don* ziet van *Saratof* tot *Zariza*, zeer wel waer genomen, ook my op 't doenlijkste by de Nabuuren, als Russen, Kozakken, en Tartaren bevraegt, maer diergelijke Gracht van hen niet vernomen, noch uit de gelegentheit des Oevers en Lands, begrypen konnen, dat zy ooit aldaer heeft konnen geweest zijn; aengezien,

Deze Oever in de gemelte streek zeer hoog, en met een geduurige punt der Bergen en Heuvelen bezet is, wiens hoogte noch eenige mylen in het Land te voorschyn komt, eer de zelve van trap tot trap, tot een genoegzame vlakte afdaelt, en waer in zoodanige Gracht tot op het grond-water hadde konnen gemaekt worden.

Ik hebbe by *Zariza*, alwaer de gemeenschap van de Gracht, of het Riviertje na al 'er vermoeden zoude zijn, my na de *Don*, over de hooge heuvelachtige Oever, een groote myl in het Land begeven, alwaer ik op den laetsten heuvel, de welke ik beryken konde, bevonden hebbe een breede Landstreek, in een Moerassige vlakte, af te loopen, zoo dat niets als de schemeringe en damp des Luchts, als gebeurt in oneindige afstanden, mijn gezicht bepaelde, en eindigde, als wanneer ik de verdere gelegentheit na den *Don* en *Volga*, welkers streek ik my inbeelde door een dikkere Aerd-rook bekent te hebben, op oogenschyn bevonden heb, zoo, dat de *Volga* haren loop neemt na de Kaspische Zee, en dat de *Don* door zulken Gracht, zonder Sluizen haer water niet zoude konnen loozen, en het Land haer water gevoeglijker in de *Don* uitwerpen konde, als door de moeyelijke Oever van de *Volga*, tot de Kaspische Zee af te voeren; en waer en tegen de natuur haer aen de zelve zyde een hooger Land, tot bepalinge gestelt heeft, het welk daerom by de Landluiden de naem van zijne hoogte, gelijk het daer over gelegene, wegens des zelfs diepte voert, of heeft.

De Vloeden de welke de *Volga* in hare armen,

armen, omtrent, en uit deze ſmalte aenneemt, zijn ondiepe ſteenachtige Beekjes, de welke van de Heuvelen afvlieten, en ontſtaen; uitgezondert de Vloet *Kamuſinka*, of *Kamyſchinka*, *Bulikli* en *Zariza*, die wat grooter zijn, de welke echter ten opzichte van de breete, de *Don* niet en bereiken.

De *Kamuſinka* is de aengenaemſte, en grootſte van de zelve, ſtort zich uit in de *Volga* by de Oever-bergen, daerom *Kamuſinki Gori* genaemt, tegens over een naby gelegene Boſchachtig lang Eiland, *Kamuſinki Oſtrof* geheten, tuſſchen het welke, en deze Vloet de Schepen hare vaert nemen. Deze Vloet konnen lichte Vaertuigen ten allen tyden des Jaers, opgebragt worden, doch niet verder als in hare kromte, vyf en twintig Wurſt verre.

Bulikli gaet alleen omtrent vyftien Wurſt in een Boſch, alwaer zy ontſpringt, is voor dezen bruikbaer geweeſt, maer tegenwoordig drabbig en onbequaem.

Zariza is wel de ſteenachtigſte en ondiepſte, doch in 't Voor-jaer op twintig Wurſt water-ryk, en vaerbaer, en als dan, vermits de zelve den *Don* aldernaeſt komt, en in een rechte ſtreek toe loopt, de bequaemſte, op de welke kleine Vaertuigen op het verſte de zelve konnen toegebragt worden, of van daer aengenomen worden: waerom hare gelegentheit de Roovers, en Roof-ſcheepjes, ja zelfs de naby gelegenheit dezes Oevers door de korte afſtant, de zelve van den *Don* herwaerts, t'elkens gelokt heeft; tot dat eindelijk in de voorledene Eeuw, hen van hunne Tzaerſche Majeſteiten de weg genoegzaem afgeſneden is, want de kleine, doch wel bemande ſterkte *Zariza*, alhier gemaekt, en na de gezeide Vloet genaemt is.

Behalven de gemelte drie Vloeden, ziet men geene diepe Dalen, waer mede deze Oever hare hoogte verwiſſelt, als weinige hoolen of ſcheuren, doch de welke alleen van de hooge vlakte, door de Heuvels afvlieten, en 't zijn 'er tyd het Regen-water van daer door laten; zy zijn naeuw, droog, krom loopende, en met Doornboſſchen, Zoet-hout, Mond-hout, en Eiken-boomen wild bewaſſen: onder de zelve zijn eenige die aen de Roovers, de welke van de *Donſche* Velden aen komen, verleenen een gevoeglijke overgang tot de *Volgaſche* Oevers, ook hen tot bequame Leger-plaetzen dienen.

Het Riviertje uit de Rivier *Tanais*, of *Don*, onder *Zariza*, tegen over het Eiland *Serpinski*, by *Oliarius* aengewezen, is my op myne Reize niet voor gekomen, noch aen eenige Menſchen hier ter plaetze bekent. *Oliarius* kan miſſchien in dit ſtuk van den geenen, die moede waren, te veel gevraegt te worden, misleit zijn, de welke om hem te behagen, eindelijk zoodanige Rivier of Gracht toegeſtaen hebben, en als dan geen zekerder plaets hebben konnen aenwyzen, als alwaer de Schepen, wegens de ondiepte niet konden voorby varen, en de zake als oog-getuigen, opnemen.

Wat nu aengaet de overkomſte der Kozakken met hunne Scheepjes uit de *Don* in de *Volga*, de zelve geſchied op verſcheide wyze.

Eerſtelijk, en aldernaeſt, zijn zy gewoon hare Scheepjes op ſlechte lage Axen, en Radertjes te zetten, en van *Pantſima*, of *Pantſiina*, de naeſte Oever van den *Don*, den vlakſte of effenſte ſtreek die zy konden, over Land in de *Volga* te brengen, gemeenlijk in de Landſtreke, zoo onder als boven *Zariza*; gelijk zulks als noch veertien dagen voor onze aenkomſte door vyf duizend Kozakken in 't werk geſtelt is, de welke met hare Vaertuigen door de ſcheiding van den Oever of Bergen *Krutoi Barak*, alhier de *Volga* bereikt hebben, en de *Jaick* ingezet zijn, om van de *Kalmakken* eenen Roof te halen.

Deze overtogt kan in eenen dag afgelegt worden, en zal de zelve niet over de vyf en dertig Wurſt zijn, dewyle de zelve weg te Paerd van een goede Ruiter in een halve dag, namentlijk van *Zariza* tot *Pantſiina*, afgelegt word.

Pantſiina is een van de voornaemſte Kozakſche Steden, de welke aldernaeſt aen *Zariza* gelegen is, voerd de naem van hare Vloet, aen welkers oorſprong de zelve by den *Don* gelegen is.

De weg tuſſchen beide de Steden word van de Kozakken bezeten, en met Wagenen en Karren bereden, waer op zy Leeftogt tot *Zariza* te markt brengen, en daer van daen Zout in groote menigte afhalen; is onder de namen *Patſiinka Doroga*, by beide Volken bekent, en word dusdanig opgerekent: van *Zariza* zeven Wurſt tot *Krutawe*, van *Krutawe*, zeven Wurſt tot door de zandige en ondiepe Vloet *Mitſótna*, de welke elf Wurſt verder over *Zariza*, in de *Volga* valt, dan zeven Wurſt tot . . . . . noch zeven Wurſt, ... en eindelijk zeven Wurſt tot *Oſtio* en de Stad *Pantſiina*.

Ten tweeden, brengen zy hare Scheepjes, die ze *Kasnan* noemen, over, door hulp van de Rivieren *Roſoska*, en *Zariza*: alzoo zy de zelve in de Vloet *Roſoska*, (de welke onder *Pantſiina*, ander half, en onder de Stad *Gloubitz*, een halve dag reizens in den *Don* vliet,) dertig Wurſt op-

waerts varen, waer van daen de Scheepjes tien Wurſt over Land, en vervolgens twintig Wurſt den Vloet af, tot in de *Volga* brengen. Maer door dien deze Vloet door zijn Kaſteel, voor hen meeſtendeels geſloten word, zoo zijn zy genootzaekt, den overige weg over Land voort te reizen.

Ten derden, geſchied het zelve door hulp van de Vloet *Ilowna* en *Kamuſinka*: als zy uit den *Don* by de Stad *Ilowna*, twintig Wurſt over *Pantſiina* gelegen, de Vloet *Ilowna*, met een lange ſtreek opvaren, en aen't einde de Scheepjes maer drie Wurſt door de *Steep* *, in de *Kamuſinka* tot de *Volga* afvoeren, de reis van *Ilowna* tot de mond van de Vliet *Kamus* zeſtig Wurſt, word voor de kortſte *Periwollek*, (zoodanig noemen zy de plaetzen, alwaer zulke overvoeringen gedaen kónnen worden,) van de geheele Inham gehouden: deze mond hebben de Ruſſen voor dezen door een Schansje ook willen ſluiten, maer is toen aenſtonds door de Kozakken om ver geworpen.

* Een woeſte plaets.

De Scheepjes of Vaertuigen zijn gemenelijk zoo ruim, dat tien gewapende Mannen hen daer in bergen konnen; zy zijn van Linden hout, en mitsdien licht, zoo dat de zelve, indien de *Periwollek* niet te verre is, ook zonder raderen van hare Ingezetenen konnen voort geſleept worden, waer toe den effene, met zeer kort Gras bewaſſene grond, zich zeer bequaem vind.

Men kan te lichter de Vaertuigen over Land ſlepen in deze geweſten, om dat het Gras dat daer waſt, zeer glat is, en de Schuiten daer over gleyen.

Volgt nader bericht uit de mond van eenige krygs-luiden, die zich te dier Oord hadden opgehouden, de welke het vooren ſtaende met het volgende ſchynen te verbeteren.

ALs de *Donſche Kozakken*, op het goedvinden, of met toelating van haren Veld-heer, op een buit uit willen, geven de Steden, welker eenige aen den *Don*, een dag reizens van den anderen leggen, zulks ieder zijn naeſt aengelegene te kennen; waer op die geene, die luſt en liefde daer toe heeft, ter beſtemder tyd en plaetze, hen te zamen voegen.

Van *Pantſiina* hadde men wel vier dagen noodig, eer men tegens de ſtroom na *Ilowna* komt; welkers Rivier zy *Ilowna* of *Jelawla*, en de Stad zelfs mede *Ilowlinka Gorod* noemen.

De Vloet *Ilowna*, loopt tamelijk krom, is doorgaens ſmal, behalven daer zy door Boſſchen en Moeraſſige plaetzen vliet. De zelve komt uit Rusland af, voorby de Vloet *Medwiza*, neemt haren eerſten oorſpronk uit de Bergen aldaer; waer zijn op hare ſtreek en Oevers, veele Appel-boomen, welkers vruchten na de Stad *Ilowna* afgevoert worden.

De *Periwollek*, tuſſchen *Ilowna* en *Kamus* is woeſt, eenigzins heuvelachtig, zeer glad van grond, zoo dat de Roof-ſcheepjes met ſleeden, doch gebruikelijker op lage rol-wagens, van Menſchen, en nooit van Paerden over getrokken worden.

De *Kamuſinka* neemt haren aenvang uit de Heuvelen van de *Iſthmiſche* Wildernis. De *Kozakken* is het meeſt om hare bequame Haven te doen; nademael de zelve een drooge Vloed is, die de overgebragte Scheepjes alleen vyf Wurſt van zijne mond aen neemt, en draegt.

De reize van den *Don* tot aen de *Volga*, hadden onlangs eenige der Kozakſche Roof-vogels alzoo afgelegt; dat zy op de Rivier *Ilawla*, of *Ilowna*, tot de *Periwollek* eene geheele dag met aenvoering der Vaertuigen toegebragt hadden; maer men placht de zelve tot daer toe in een halve dag te ryden, van waer noch een weg na *Zariza* ſtrekte, den welke men te Paerd in twee dagen, en korter, konden af leggen: deze *Periwollek* nu, al hoe wel hy maer tien Wurſt lang geweeſt was, hadde hen omtrent een geheele dag opgehouden, voor en aleer zy de *Kamuſinka* bereikten, de welke hen verder tot aen de *Volga* alleen op vyf Wurſt dienen konden.

Als men het gezeide met het vooren ſtaende wilde over een brengen, zoude men konnen beſluiten, dat deze laeſt genoemde in een drooge Zomer over gevaren zoude zijn, en dat by andere tyden van den Jare deze Vloet *Kamus* miſſchien water-ryker, en hooger op te varen is, en de *Periwollek*, of Overtogt, als dan korter genomen word. Dus ver dit bericht.

Stenko Raſin, dien Hooft-rebel, vluchtede in zijn perzoon langs dit Rivierken, en verborg zich in een Sterkte, die hy op de hoogte van dit Rivierken, aen de *Donſche* zyde had doen maken. Vyf dagen is men in't gemeen langs deze Vaert, of Rivier, op weg, om uit de *Volga* na den *Don* te komen.

Het Stedeken *Zariza* word bewoont by eenige honderd Moskoviſche krygs-knechten: is klein: heeft houte Wallen, en Toorens. Weinig hooger legt een Riviertje, *Bolloclea* of *Bolikeeja* genaemt; en een ander, *Metſchotna* geheten, die beide in de *Volga* ſtorten. Tuſſchen *Zariza* en *Aſtrakan* is het al woeſt Land.

Ruſlana is een Rivier, beneden aen de *Volga*, die zijn naem zoude dragen van een Tarterſch Vorſt, welke aldaer met de

Ko-

Digitized by Google

Kozakken zoude gevochten hebben, en begraven zijn.

Ribna is een klein Stedeken, aen de *Kama*, die in de *Volga* ſtort, gelegen, dat zijn naem van Viſch draegt, want dit woord Viſch betekent, om dat aldaer een groote overvloed van Viſch is.

Ten einde de Rivier *Kama*, en *Sinara*, of by hunne oorſpronken, zijn zeer quade Reis-wegen.

Te weder zyde de *Volga*, omtrent *Samara*, by *Saratof*, aen de Rivier *Jaick*, en wyder, is het woeſt.

Unerofkagora, aen de *Volga*, boven *Aſtrakan* gelegen, is een zeer vermakelijke plaets, daer een ſchoonen Berg is. Hier placht een Tartaerſche Stad te ſtaen, die nu verwoeſt en onbewoont is. Hier is de Begraveniſſe van zekeren Tartaerſchen Heilig, waer noch veel Bedevaerten heden worden gedaen: gelijk weinig lager insgelijks overblyfzelen van een vervalle Tarterſche Stad, genaemt *Arbuchim*, te zien zijn: waer dichte by een ſteen gevonden is, tien ellen lang, daer op ſtond, *tilt gy my op, het zal u goed zijn*, en als eenmael van een groot aental Menſchen opgeheven wierd, vond men aen de andere zyde deze woorden, *wat zoekt gy, hier is doch niet gelegt*. Hier is vruchtbaer Land, echter onbebouwt; en ziet men hier alom veele overblyfzelen van verwoeſte Steden, en Dorpen, die ter tyd van *Tamerlaen* zijn verdelgt.

Beitma is een Rivier, niet wyt van *Samara*, die in de *Volga* valt, zoo zommige meenen, een arm van de *Kama*, doch zoo andere meenen, wien ik gevolgt hebbe, een Riviere voor zich zelven.

Samara is een Stedeken, beneden aen de *Volga*, vierkant gebouwt: daer in zijn eenige weinige ſteene Kerken, en Kloosters: legt aen een arm van de Vliet *Samara*, genaemt *Sinſamar*, of wel by zommige *Sinatrobe*, welke arm by eenige Reizigers gezegt word een byzondere mond te hebben; doch andere, die ik, als het waerſchynlijkſt, volge, de zelve doen uitſtorten in de Vliet *Samara*, eer dat de zelve in de *Volga* valt. De grond rondsom *Samara* is plat en effen.

Oſſa, of *Oſa*, is een klein Stedeken, aen de Rivier *Kama*, vierkant, van hout, vaſt in zijn Veſting gelegt. Daer in woonen geen Menſchen, als Zoldaten, gelijk in geene vaſte plaetzen daer rondsom. Aen deze Stad is een Voor-ſtad, daer binnen de Inwoonders, dat Heidenen zijn, zich ophouden; en worden in dit geweſt de Steden, dat toch niet meer als Sterktens zijn, geacht na de Dorpen die onder der zelver gebied ſtaen. *Oſſa* legt op een Berg. Niet wyt van daer is de Sterkte of het Stedeken *Orel*, of *Oorlof*, dat zoo veel gezegt is als Arents-neus, is mede zeer klein, en met een houte Borſtweringe geſterkt. Zommige Sterktens alhier, die alle van de Ruſſen bezeten worden, zijn ſlechts met Stormpalen omheint.

In *Oſſa* lag voor eenige Jaren vyf honderd Man tot bezetting, alle Ruſſen, die van een Engelſch Opper-hooft beſtiert wierden, waer mede hy alle omleggende Volkeren, hoe veel duizenden zy ook in getal waren, in toom hielt, en dwong. Deze hadden eenige opſtant begoſt, doch hielden geen ſtant, en koſten niet betrapt worden, verlieten alle hunne wooningen, en vlooden in de Boſſchen, en Wilderniſſen; waerom de wooningen verbrand, en verwoeſt wierden, en het Vee weg gedreven; waer na zy genade en vergiffenis van hun misdaed baden, en in ruſt wierden gebragt.

Uſa, of *Uſſa*, is een Rivier, die niet wyt van *Samara* in de *Volga* valt; waer omtrent zich dikmael zeer veel Roovers, en Dieven ophouden, wezende aldaer veele gelegentheit, om zich te verſchuilen, op hooge Bergen, en in Woeſte plaetzen. Deze Rivier word by de Heer *Oliarius* aen de linker zyde van de *Volga* geplaetſt; doch andere, die na hem de zelve gezien hebben, en by my gevolgt zijn, plaetzen haer ter rechter zyde. Niet wyt van daer is een Zand-berg, geheten *Sariol Kurgan*; alwaer een Tartaerſch Vorſt begraven legt, genaemt *Momaon*, welke met zeven Tarterſche Koningen de *Volga* opquam, zoo men daer verhaelt, om Ruſchland te overvallen; en hier ſtierf; en zoude deze Berg gemaekt zijn, van dat de Zoldaten ieder een Muts of Schild vol zand aengebragt hadden, op des Vorſten Lyk. Men ziet hier mede een wonderbaerlijken Berg, de *Jufferen-berg* genaemt; welke opſtygt als met afzonderlijke banken, en omgangen, van geele, roode, en blaeuwe ſteenen, gelijk als muuren, wezende rondsom ordentelijk beplant: zy heeft haer naem behouden van dat by oude tyden, wanneer hier gezedende Heidenen woonden, hare jonge Dochters aldaer haer vermaek quamen nemen, wezende het geweſt nu een louter verwoeſting, by vuile Tartaren bewoont; waer van by *Oliarius* in't breede is te zien. Hier rondsom zijn dichte Boſſchen te weder zyde.

Men ziet verſcheidene opgeworpene Heuvelen omtrent dezen *Jufferen-berg*; die te zamen gedragen ſchynen te zijn,

waer

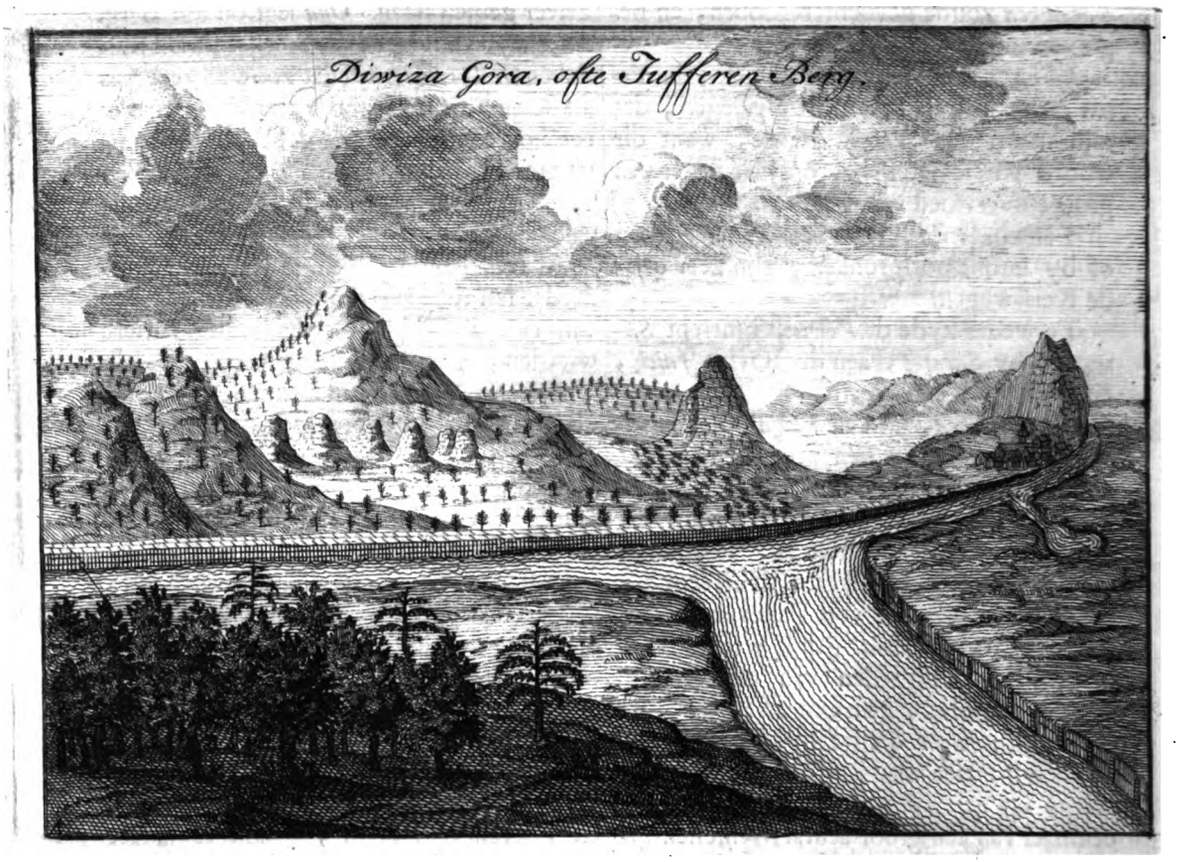

waer van geoordeelt word by veelen, dat het Begraef-plaetzen zijn; zoo als ik omtrent *Tongeren*, *Sint Truyen*, *Huy*, *Charleroy*, en daer omſtreeks veele opgeworpene Heuvelen heb gezien, daer Romeinſche krygs-helden onder begraven zijn: diergelijke vind men mede aen de Oever der Riviere *Tanais*, by *Novogorod*, en elders; doch een oog-getuige my verhaelt, dat een diergelijke aldaer, om ver gehaelt wezende, men daer niets in en vonde; myne giſſinge over deze Heuvels is, dat, gelijk men van ouds hoogte ſtichte, om daer op te bidden, dat alzoo deze Bergskens van de oude Heidenen zijn gemaekt, om daer boven op te bidden, en Godsdienſt te plegen.

Laiſewa, of *Laiſevo*, is een fraeye, en tamelijk groote Stad, na de wyze van dat Land, niet wyt van de Vliet *Kama*, op zeven en vyftig graden gelegen.

Alle de Steden aen de Rivier *Kama*, die by *Kaſan* in de *Volga* ſtort, zijn klein. Hier vallen zeer ſchoone Marters, en te *Ufa* de beſte, na de *Siberiſche*. Deze Rivier is de grootſte naeſt de *Volga*, in dit geweſt: zy is zeer diep, en bevaerbaer. Men vind Zout-putten in de Rivier *Kama*, die van onder door het zoete water komen opborrelen. Daer valt overvloedig Viſch, als Sterlits, Zaudakken, Zouvigni, en veelderhande Witviſch; ook Zalm, daer het vleeſch van wit is, en gemeene Zalm: insgelijks veel Gevogelte. De kleeding en wooning der Volkeren aen deze Rivier, die zeer groot in getal zijn, komt met de Ruſſen ten naeſten by over een.

Gelijk tot *Aſtrakan* zeer grof Zout, zoo valt tot *Solikamski*, of *Solkamskoy*, zeer fijn Zout; en draegt deze Stad, op de *Kama* gelegen, van het Zout zijn naem.

Uſolja is een Stedeken, mede by deze Vliet gelegen, en is gezegt Zout-keet.

De Rivier *Ufa* ſtort in de *Beleia*, en die in de *Kama*: word weinig bezogt. Hier omtrent word gezegt, eenige vrye Tarterſche Vorſten te zijn. Men zegt, doch twyfelachtig, dat weinig wyder beooſten, Zilver-mynen zijn: in't Jaer zestien honderd en zeventig, wierd zulks hunne Tzaerſche Majeſteiten aengebragt. Men zond dan te dier tyd derwaerts *Pieter Ivanowits Goudenoof*, met eenige Bergluiden, en benden Zoldaten; maer ter oorzake der opſtant van *Stenko*, en anderen, richten deze niets uit: veele krygs-knechten bleven achter, en zijn, zoo men zegt, neder gemaekt, of verloopen.

Daer word in dit geweſt gevonden den zach-

Digitized by Google

zachten ſteen, die, geſchilfert zijnde, Glas-platen uitlevert, de welke voor Glaze venſters worden gebruikt.

De Stad *Ufa*, gelegen na mijn raming op zes en vyftig en een halve graed, aen de Rivier van die naem, legt in een bykans krings-gewyze geſtalte, heeft drie Poorten, en rondsom vierkante Toorens, van hout, tot zijn ſterkte: buiten de zelve legt een Kaſteel, of Slot, van hout, wezende een vierhoek, met geſchikte punten. De Rivier gaet geheel in de Stad, met verſcheidene armen; en ſtaen de Huizen daer binnen verdeelt, tropsgewys in vieren, gelijk als zoo veel Dorpjes, en dat tuſſchen de armen of ſpruiten van de Rivier in, wezende des Stads geheele kring of omtrek vry groot. In deze Stad wierd noch onlangs een ſterke bezetting gehouden, om te waken tegen oproerige *Baskiren*, en zeker Tarterſch Prins, die voorgaf afzetteling der *Siberiſche* oude Vorſten te zijn.

Stroginot is een Stad geweeſt, op een Eilandeken, *Tzotrawa* genaemt, gelegen aen een arm van de Vliet *Kama*.

Proleikarza is een vermaert Eiland, in de *Volga*, niet wyt van het Stedeken *Tetus*: dit heeft zijn naem na eenige Knechten, die aldaer hunne Heeren vermoorden.

By *Simberska*, dat een Stedeken van hout is, gelegen aen de linker Oever van de *Volga*, als men van *Aſtrakan* komt, opwaerts, hoog op een Berg, is een plaets, op bevel van den Tzaer *Alexi Michailowits* gebouwt, en met eenige honderd Ballingen, en andere Menſchen gevult. Daer beneffens legt een Kaſteel, dat mede een houte Veſting heeft. Oulings was daer een groote Stad, die van *Tamerlaen* is verwoeſt. De *Saiſek* begint omtrent vier myl lager als dit Stedeken, en de zelve ſtrekt weder aen de overzyde van de *Volga*, by een Stedeken *Belojer* geheten, en ſpringt zoo een goed ſtuk Landwaert in. In het Stedeken *Belojer* valt veel Boter.

Ziet pag. 624. De *Saiſek* is een Wal, niet ongelijk aen de Muur van *Sina*, geſticht om de *Crimſche* Tarters te keeren: is van aerde, op veel plaetzen alleen van verhouwen Boomen en dicht Wout: heeft houte Toorens, om de tien Ruſſche mylen een, daer wacht op is, en aen zommige plaetzen is de zelve op de Aerde met houte balken verhoogt; maer is heden vry veel vervallen. Is ter tyd van Tzaer *Fedor Ivanewits* geſticht. Tegen de Tarters is mede een Graft achter de *Saiſek* gegraven.

Zeker Hoogduitſch Schryver ſpreekt van dezen Dyk, als volgt.

Het Bolwerk van aerde en van hout, tuſſchen de kleine Tarters, en de Ruſſen gelegen, neemt zijn begin aen geene zyde *Bialogrod*, heel na't Weſten, en daer het eindigt, heeft men Boomen en groote Boſſchen om gekapt, (dewyl men daer geen Dal konde maken,) om den inval der Tarters te beletten: dit Bolwerk ſtrekt zich uit, Ooſtwaerts, tot aen *Simbirskoy*, op den Oever van de *Volga*, en twintig Wurſt meer nederwaerts, begint het wederom, en gaet voort tot aen de Grenzen tuſſchen *Siberie*, en de *Baſchkirſſi*, enz.

Demnigauw, of *Temnikof*, is een Stedeken, dat aen de *Saiſek* legt, beneffens *Inſera*, en *Penſa*, die van een zelfde gedaente, gebied, en aert zijn: dezer Inwoonderen zijn Tarters, doch Mahometaenſch: verhuizen of verweiden niet, zoo als andere Tarters doen, maer houden zich ſteets op eene plaets.

Stara Ruſa, is een oud Stedeken, gelegen onder 't *Niſi Novogrodſche* gebied; daer aen ligt een Zout-rivierken, waer uit de Burgers kleine huizen in hun Huizen leiden, en daer Zout uit kooken.

WIATKA.

HEt Landſchap *Wiatka*, heden aen de Doorluchtigſte Keizer-kroon hunner Tzaerſche Majeſteiten gehecht, zegt *Maginus*, was eertyds den Tarter onderdanig: het is een Moeraſſig Land; onvruchtbaer, en toeloop van veel gevluchte Slaven. Daer valt veel Hooning en Viſch; ook eenig Wild, en zeer ſchoon Hout. Is gelegen niet wyt van *Kaſan*, in de Nabuurſchap van de *Volga*. Het gebruik van Brood was den Inwoonderen onbekent, doch zy worden nu by de Ruſſen daer van mede gedeelt.

Mizenſch, of *Miſceneck*, gelegen weinig benoorden de *Saiſek*, te dezer geweſt, aen een arm van de Vliet *Ocka*, is een Moerasachtigen Oord, daer eertyds een groot Kaſteel ſtond; doch nu met Huttekens omwoont, waer van de Inwoonders des noods zich in de Moeraſſen verbergen.

De *Czeremiſſen* plachten in't Landſchap *Wiatka* veel ſtrooperyen aen te rechten. Deze Landſtreeke is vry woeſt: heeft een Vliet van de zelve naem.

Tuſſchen *Galits* en *Caſtramowgorod*, welke plaetzen onder *Wiatka* gehooren, zijn veel Moeraſſen.

In het Landſchap *Wiatka* woont het Volk veel in groote Dorpen: de zommige zijn Chriſtenen; andere alle Heidenen: in de Steden zelve woont ſchier niemand, als het krygs-volk; en in de Voor-ſteden, onder de Steden, of dicht aen de Sterkten

de Burgers; want het is den Ingeboorene Heidenen, zegt men, hier niet geoorloft binnen de Steden by de Ruſſen te woonen, die zich daerom rondsom de zelve ophouden. De Ingeboorene *Wiatſche* Heidenen, bidden de Zon en Maen aen, gelijk zulks ook andere Tarters, niet wyt van *Aſtrakan*, doen.

In het gebied van deze Landſtreeke zijn vyf Steden, als *Glinof*, dat de eerſte en grootſte is; waer na volgt *Ktelnitza*, *Orlof*, en noch twee anderen. *Glinof* is groot in omtrek, omtrent als *Haerlem*. Het is te dezer Oord zeer Volk-ryk. Men heeft 'er Huizen als in Rusland.

Behalven Zon en Maen: zoo bidden deze Menſchen ook Boomen in 't Woud aen, waer toe zy de grootſte en gaefſte kiezen: Offeren aen de zelve Vee, Hoenders, Gevogelte, en Melk. Ik hebbe iemand geſproken, welke my zeide, dat hy in dit geweſt, te Landewaerts, zag, dat zijne Waert eenen Bezem van Eike bladeren tot Afgod had, die in een hoek van 't Huis te pronk ſtond, behangen met alderhande ſnuiſteryen, als takskens van veelderhande ſchoone Boomen, Poppen, enz. dit was zijn grootſte Afgod: hy verhaelde veel Goden gehad te hebben; ook Ryk geweeſt te zijn in Vee, en Wyven, doch al zijn Vee had hy veroffert; was echter niet verhoort; biddende noch op goede hoop dezen Bezem aen, om tydelijke welvaert, want van 't eeuwige weten zy niet: hy wiſt een groote God te zijn in den Hemel, die hy noemde *Gamel Tuma*. Dit Volk heeft geen Schrift, doch zy zeggen, wel eer Schrift en wetenſchap by hen geweeſt te zijn; maer dat het gebeurde, dat God een Boek uit den Hemel liet vallen, 't geene door een Koe opgegeten wierd, zedert welke tyd, tot ſtraf, zy alle Schrift hadden verlooren. Zijn zacht, en goed van aert; rechtvaerdig, en vroom.

Beddas, is een Volk op *Seilon*, dat zich in 't diepſt der Boſſchagien onthoud; van deze hunne Godsdienſt word my van daer het volgende geſchreven.

Van haer Godsdienſt is zeer weinig te zeggen, om dat ze hooge Boomen, genaemt *Bogas*, by de Nederlanders Pagood-boomen genaemt, met een ſteene voet rondsom op zetten, die Godsdienſtelijk eeren, en aldaer Lampen voor opſteeken, zonder dat mijns wetens, eenige Beelden, of andere plechtigheden gezien worden; doch wanneer iemand eenig gevoelijk ongelijk geleden heeft, dat verdient aen hare Hooft-man gebragt te worden, zoo neemt den klager een groene tak van een Boom, en gaet daer mede onder dezen Boom ſtaen, met het aenzicht gewend na de wooning van haer Hooft-man, die altyd dicht by eenige Boomen zijn verblyf heeft, en blyft daer ſtil ſtaen, zomtyds een, twee, drie, en ook wel zes of zeven dagen, ſchoon de redenen niet en mogte afgevraegt worden van zijn klagte: immers deze klager blyft hier zoo lange ſtaen, tot dat alle de bladeren van den tak verdroogt zijn, en af beginnen te vallen, en dan noch niet verhoort, of de redenen van zijn klagt afgevraegt zijnde, is hem geoorloft den Hooft-man te vloeken, zijn tak tot een getuigen in de Aerde te ſteken, en zijn eigen Rechter te wezen; doch worden de klagers in 't gemeen, terwyl de tak noch groen is, en niet verdort, verhoort, en aenſtonds recht gedaen. Dus ver het bericht uit *Seilon*. Waer uit is te zien, dat 'er meerder Volken zijn, die den Boomen eeren.

Men ziet Jeſaias Cap. 1. verſ. 29. deze woorden; *Want zy zullen beſchaemt worden om der Eiken wille, die gy Lieden begeert hebt, ende gy zult ſchaemrood worden om der Hoven wille die gy verkooren hebt.* Deuteronomium Cap. 7. verſ. 5. *Maer alzoo zult gy hen doen, hare Altaren zult gy afwerpen, ende hare opgerichte Beelden verbreken, ende hare Boſſchen zult gy afhouwen.* Ziende dit zoo 't ſchynt op de Afgoderye der oude Heidenen, die in Boſſchagien, en dicht Hout-gewas, valſche Goden aenbaden, en Offerden, onder Boomen, waer uit miſſchien geſprooten is het aenbidden der Boomen zelve; wezende by de oude Jooden, volgens overleveringe, verboden eenige Boom omtrent den Altaer te planten. Ziet Deuteronomium Cap. 16. vers 13. en op veel andere plaetzen in de H. Schrift van deze ſtof.

Tulla is een Stedeken, in 't *Reſanſche* gebied, 't geene het laetſte is aen de Veldige Woeſtynen van *Wiatka*.

By de uitgang der Rivieren *Tulla* en *Uppa*, daer zy in de *Ocka* vallen met eenen mond, twintig myl boven *Woratinski*, was, zoo *Jovius* ſchryft, wel eer een Slot, *Odojow* of *Odojef* genaemt. Dus verre zy geſproken van het geweſt *Wiatka*, en eenige weinige Nabuurige plaetzen.

De *Ocka* vliet voorby de Steden *Coluga*, *Cerpachum* of *Serpuchof*, *Corſira* of *Corſita*, *Columna*, *Rheſania*, *Caſigorodia* of *Kaſinut*, *Murina* of *Murom*, enz. Te weerzyde aen deze Rivier zijn Boſſchagien, daer in Hooning en Pelterye overvloedig valt. Zy ſtroomt zomtyds uit haer bedde. Het Land hier rondsom is zeer vruchtbaer: en niet wyt van het Stedeken *Coluga*, zegt *Jovius*, dat van ouds groote wacht wierd gehouden, tegen de invallen der Tartaren. By *Cerpachum* valt Yzer; en te *Coluga* maekt

maekt men zeer aerdige houte drink-vaten. Deze Stad had eertyds een byzonder Heer, doch is, beneffens geheel *Reſan* of *Rheſania*, door *Tzaer Ivan Vaſilewits* t'onder gebragt; daer is een ſteene Kaſteel, door gemelte *Tzaer* gebouwt geweeſt.

Bolgarien of *Bulgaria* is een Landſchap, omtrent de *Volga* gelegen, ter gehoorzaemheit van hunne Tzaerſche Majeſteiten, omtrent op zes en vyftig graden, daer de Landen althans ganſch woeſt zijn. Men ziet daer overblyfzels van ſteene Huizen, Wallen, en veel oude puinhoopen van gebouwen. Eenige der *Baskierſche* Tarters, welke na de Grenzen van *Siberien* woonen, opwaerts, aen de rechter zyde van de Rivier *Kama*, als men uit het Weſten komt, zijn Mahometanen van Geloof, en komen Jaerlijks in het Land *Bolgarien* Bedevaerten doen; waer zy zeggen, dat eenige van hunne Heiligen begraven leggen. Men ziet 'er noch hooge Toorens, waer van zy gevoelen, dat het hare Kerken of *Moskeen* zijn geweeſt, leggende het alles daer tegenwoordig woeſt: en is waerſchynlijk, dat alhier van ouds de *Bolgaren* hebben gewoont, die nu aen den *Donauw*, onder het gebied van den Turk, zich bevinden, en de Slavoniſche Spraek gebruiken.

In het Ongariſche Woord-boek van *Molnar* word verhaelt, hoe *Atila*, of *Atilla*, Konink of Hertog van *Hongaryen*, Mo- in *Scythien*, in de vierde Eeuw gebooren wierd, ('t geene by veele gemeent word in *Bolgarien* te zijn geweeſt, hoe wel andere die geboorte-plaets meer Noordelijk ſtellen:) met den zelven, die hem tot Leidsman gekooren hadden, trokken de *Hongaren* uit *Scythien*, dat een vruchtbarige Moeder van Volken is, en ſloegen zich in *Pannonia*, dat is, het hedendaegs *Hongaryen*, neer. Hy ſtierf na eene Heerſching van acht en vyftig Jaren, op het Jaer vier honderd negen en vyftig, in zijnen ouderdom van honderd en vier en twintig Jaren. Na de dood van *Atila* verlieten deze Hongaren *Pannonia*, en keerden weder in *Scythien*; blyvende alleen de Skekhelyers in *Tranſſylvania*, of *Zevenbergen*.

De *Hongaren* trokken namaels onder hunnen Leidsman *Almus*, voor de tweede mael uit *Scythien*, namen *Pannonia* weder in, en deilden, na de dood van *Almus*, het Ryk onder malkanderen.

Tot *Niſen* of *Niſney Novogrod*, op de Rivier de *Volga*, zegt *Petrus Petrejus*, dat Zout-kuilen zijn, waer uit goed Zout word gekookt. Het Vrouw-volk zoude aldaer zoo gezwind met de Boog weten om te gaen als de Mannen.

Hy ſpreekt van een Slot, dertig myl van *Puſtioſero* gelegen, aen de Vliet *Soſſa* of *Sibut*, genaemt *Lopin*. De Vliet *Oby* gelooft hy zoo breet te zijn op zommige plaetzen, dat men met een Boot in een Zomerſche dag, daer qualijk over varen mag. Aen den Oever by de Zee, op den uitgang van de *Oby*, zoude een Huis gebouwt wezen, genaemt *Obea*, 't geen heden niet en is bekent. Dit is heden aldus niet bevonden, ten waere het zy, daer de Oby in de Zee ſtort.

Het Landſchap *Lucomoria* wil hy aen de Landen *Gruſenir*, en *Serponowtzi* genaemt, te grenzen.

Twee mylen van *Aſtrakan*, verhaeld hy, dat een Zout-berg is, *Buſin* genaemt, daer zuiver Zout valt, in zoo grooten menigte, dat het geheel Chriſtendom zoude konnen voorzien, 't geene ſteets zoude aenwaſſchen, en diep onder de Aerde, zonder grond leggen, miſſchien een onderaerdſche oorſpronk met de Kaſpiſche Zee hebbende.

Zeker Horde Tartaren, die tuſſchen de Rivieren *Volga* en *Jaick* zich ophoud, zegt hy, een Opper-hooft te hebben, *Schidach* genaemt, welke een Stad, *Scharaitzig* geheten, zoude bezitten. Een ander Prins, die zijn Horde in *Siberien* heeft, noemt hy, *Schichmamai*: en Prins *Caſſun* by de Vliet *Kama*, zijn byzondere Horde zoude voeren.

De Tartaren, oordeeld hy, van de *Moabiten* herkomſtig te zijn, om dat zy een by gezamelt Volk zijn; of wel, dat *Gideon* hen de eerſte Gezaghebbers zoude beſtelt hebben. Zy zijn dik van Lichaem, in een middelmatige lengte: breet van aenzicht. Hunne Overſten hebben een lok haair by de ooren hangen, dat zy met zwart beſmeeren. Eeten weinig Zout, waer van zy gelooven, dat hun het gezicht lang goed blyft. Nuttigen onrein gedierte; en beminnen Melk-ſpys.

Een Meir *Bielozor*, zegt hy lang te zijn zeſtien myl; en daer in zoude zes en dertig ſtroomen ſtorten, doch maer eene uitſchieten, geheten *Soſna*, die in de *Mologa* valt, welke by de Stad *Gholopia* in de *Volga* weder zoude loozen. Hy maekt het Kaſpiſche Meir in zijn omkring ruim twee duizend myl groot, waer in hy dwaelt, gelijk ook in verſcheidene andere dezer ſtellingen. Dus verre uit *Petrejus*.

Kaſan, als het eertyds een Tartariſch Ryk op zijn zelven was, koſt veel duizend Man te Velde brengen, voornaem Voetvolk; en deze Menſchen zijn van de zedigſte aert onder alle Tartariſche Volken

Digitized by Google

geweeſt : bouwden Land ; woonden in Huizen ; dreven Koophandel, en kleefden het Mahometaenſch Geloof, als mede het Heidendom, aen ; zoo in't breede by *Zigiſmundus*, *Baron van Herberſtein*, is te zien ; als mede in de Atlas.

Benoorden van *Kaſan*, wierden eertyds gevonden de Volken *Sciabani* genaemt, die Vee- en Volk-ryk waren.

Cleſma, of *Cliaſma*, by *Niſi*, of *Niſney Novogrod*, is een goede en bequame Rivier : daer in vallen veel Kreeften. Hier zijn veele Dorpen, die met Poolſche Boeren worden bewoont, welke gevangen zijn geweeſt, en in oude tyden daer geplant.

Eenige mylen lager als *Kaſan*, is een plaets, *Bacchaer* geheten, waer men, zoo gezegt word, overblyfzelen, of geraemten, en beenen van Reuzen vind.

Daer zijn in *Kaſan* veel Kerken. Dit Landſchap is vry koud ; men vind'er echter goede leeftogt ; weinig Fruit, en zuure Appelen groeyen daer. Het Man-volk in *Kaſan* is blank, en vet ; en het Vrouwvolk vry ſchoon. De Ingeboorene Tarters zijn vry beleeft ; bearbeiden de Aerde ; dryven Koophandel, en hebben Huizen. Zeer boosaerdige Honden zijn hier, welke des nachts los gelaten worden, om quaeddoenders te weeren. Veele der Tartaren hier rondsom, zijn noch Mahometaenſch, wat groote vlyt en Chriſtelijke yver door de Ruſſen tot hare bekeeringe aen word gewend. Dit Landſchap is van ouds veel verandering van Heer onderworpen geweeſt : dan heeft het geſtaen onder Pericopenſer Tarters ; dan onder eigene Chriſten Heeren, enz. tot dat eindelijk onder het Ruſſche Ryk is geraekt.

De Vader van *Tzaer Ivan Vaſilewits* de gevreeſde, heeft niet wyt van *Kaſan*, in 't Jaer vyftien honderd drie en vyftig, op de t'zamen voeginge van de *Volga* en *Sura*, een ſterk Slot gebouwt, en 't zelve *Vaſilgorod* geheten, na zijn naem. De Stad *Kaſan* is door hem wel eer verbrand geworden ; en hy heeft veele duizenden van dat Tarterſch Volk verſlagen : hy heeft wel zeven Jaren den oorlog tegen de zelve gevoerd, eer dat hy ze dwong, en t'onder bragt ; en wel zes magtige optochten tegen de zelve gedaen. Om dit *Kaſanſche* Ryk te vermeeſteren, had hy vrede met alle omleggende Vorſten gemaekt.

De *Ceremiſſen* waren aldaer de oude Lands Inwoonders, al voor de tyd dat de Mahometaenſche Tarters, nu Pericopenſer Tarters genaemt, aldaer zich hebben opgehouden.

Omtrent *Kaſan*, en aen de Vliet *Kama* word heden zeer ſchoon Kooper-erts gevonden, zoo als aen my daer van verſcheidene proeven toegezonden zijn, waer van de groeven worden bewerkt, door bevel, en ten nut van Knees *Boris Alexewits Galitzin*.

In't Land van *Kaſan*, bezuiden, veertig myl omtrent van de Stad, word gezegt aen een Moeraſſig geweſt zeker Rivier te zijn, genaemt *Nemda*, waer na de *Ceremiſſen* ter Bedevaerd en Offer trekken ; en gelooven zy, dat, die aldaer komt, en geen Offer mede brengt, zoude verſmagten : en derven zy zich niet verſtouten, aen zeker andere kleine Vliet, welke tuſſchen Bergen door ſchiet, te naderen, die zy *Schokſchem* heten, uit vrees, dat, zoo zy aldaer naderden, aenſtonds zouden ſterven. Zy Offeren mede aen God, Paerden, of Vee ; ſpannen den huid op een ſtok ; ſtooken daer een vuur voor aen, en gieten een ſchael Mede in't zelve, met deze woorden, *ga en brenge mijne begeerten tot God*, welke begeerten niet als tydelijk zijn. Zy hebben geen Schrift, geen Prieſters, noch Kerken. Zy hebben een afzonderlijke Taal van andere Tartaren. Ziet pag. 619.

Aen de Stad *Kaſan* vliet een Rivierken, *Kaſanka* genaemt : zy is omringt met houte Toorens, en houte Muuren ; maer het Slot is van ſteen, wel voorzien van krygs-volk, en geſchut. De Stad is van Ruſſchen en Tartaren, maer het Slot alleen van Ruſſchen bewoont. De oude Tzaeren van *Kaſan* koſten zeſtig duizend Man, zoo gezegt word, te Velde brengen, hoe wel *Petrejus* het alleen op twintig duizend begroot ; en hebben zy voor lange Jaren groote kryg gevoerd. Dit Volk hadde zich begeven onder het Gezag der Ruſſchen, al voor de tyd van *Tzaer Ivan Vaſilewits* ; maer door innerlijke oneenigheden, ſtonden zy op, en riepen den *Crim* te hulp ; ſmeten het Ruſſche jok af ; plunderde en roofde alomme, ja maekten zich meeſter van een groot gedeelte van 't Land, zoo dat een verdrag wierd getroffen : eindelijk den Tarter rukte zich voor *Reſan*, daer een dapper Held in het Slot lag, die zich niet over gaf ; dies met ſchande de Tarter moeſt aftrekken. Hier na dede de Moskoviter den Tarters weder oorlog aen ; belegerd *Kaſan*, en wind het by ſtorm, in den Jare vyftien honderd drie en vyftig.

De Stad *Kaſan* heeft zijne Koningen gehad in verſcheidene tyden, als met namen, *Cheleas*, *Abramin*, *Machmedin*

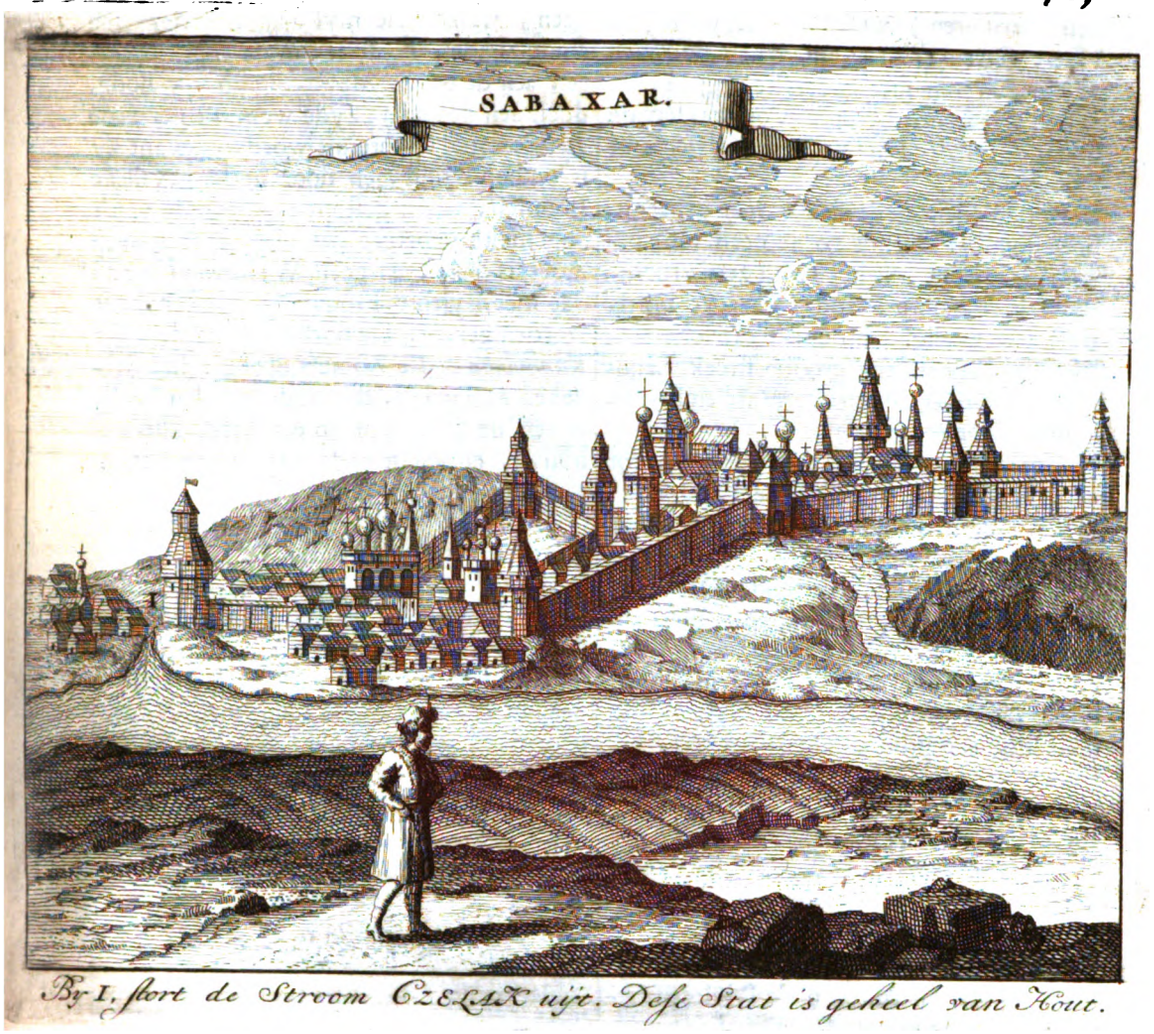

By I. ſtort de Stroom CZELAX *uyt. Deſe Stat is geheel van Hout.*

din, *Alega*, *Abdela*, *Tyf*, *Scheal*, *Mengligeri*, *Machmetgery*, *Sapgery*, en anderen, met welken de Moskoviters verſcheidene oorlogen hebben gevoerd.

De Voor-zaed van *Tzaer Ivan Vaſilewits* dede een Stad bouwen, niet wyt van *Kaſan*, tot hoon van den Tartariſchen Konink, en noemde die *Sabakzaer*, of *Hont-Tzaer*; doch deze is nu vry vermindert van luiſter.

De Stad *Kaſan* legt aen een effen Veld, omtrent op zes en vyftig graden. De Huizen zijn alle van hout. Geen Tarter vermag in 't Slot te treden, als met verlof. En ſchryft *Oliarius* van de oude Tzaeren van *Kaſan* haer magt, en hoe het Land onder het Ruſſiſche Tzaerſchap of Keizer-ryk geraekt is, in 't breede, waerom wy daer van hier zullen zwygen.

Artomas is een Stedeken, Landwaerts in, niet wyt van *Kaſan*, daer veel Potaſch-branderyen zijn. Hier valt al het Vee grooter als elders; als mede het Gevogelte.

Caſſimut, of *Caſinut*, anders *Caſſimogrodia*, of *Caſſinow* geheten, is een Stedeken, gelegen aen de Vliet *Ocka*, 't welk noch onlangs in 't geheel, volgens bericht van *Majerbergh*, in zijn Moskoviſche Reisbeſchryvinge, van een Tarterſch Koninksken, met de naem van Tzaer *Hodun*, bezeten wierd; wiens Zoon *Res-Kitzi*, voor weinig Jaren in *Moskou* gedoopt zijnde, het zelve onder de Eernaem van Droſt hunner Tzaerſche Majeſteiten blyft bezitten. *Oliarius* zegt daer van, dat het een Tartariſche Stad is, die wel eer onderhoorig was aen het Tartariſche Vorſtendom *Caſſinow*. Op een oud ſteenen gebouw, dat wel eer een Slot geweeſt was, woonde in zijnen tyd den Tartariſchen Prins *Res-Kitzi*, met zijn Moeder, en Groot-vader, die zich onder hunne Tzaerſche Majeſteiten hadden begeven, en leefde de zelve van de Inkomſten dezer Stad. Aldaer vond hy een Mahometaenſche Kerk; doch het Volk heeft nu meeſt de Chriſtelijke Godsdienſt aengenomen: eenige hebben noch een Mahometaenſch Geloof, vermengt met 't Heidendom. In houte Kapellen ziet men daer de Begraveniſſen der voorige Vorſten. Men woont daer in lange houte Huizen.

Niet wyt van *Kaſan* legt een klein Tarterſch Volk, die den Viſch *Sondak*, of *Sandaet* aenbidden (zoo als my oog-getui-

gen berichten) welke zy bezyden den Haert zetten: en als men hen de reden vraegt, weten niet anders te zeggen, als zulks is van ouds by onze Voor-ouders de wys geweest. Dit Volk word genaemt *Tzoewachi*.

In de Woestyne de vlakke *Steep* genaemt, beweesten de *Volga*, 't geene geen vaste bewoonders heeft, is het Land zeer vruchtbaer. Het Koorn, zoo 't gezaeyt word, wast zeer weelig. Hunne Tzaersche Majesteiten hebben een groote streek Lands achter de *Saiseck*, of groote Wal, en Boom-muur, doen bebouwen.

Van *Nisney Novogrod*, na beneden, tot by *Astrakan*, is het *Steepsche* Land vlak, met weinig geboomte, doch vol kruiden, en ongedierte.

Lib. 2. en 7. Uit *Strabo* blykt, dat aen de Oever van de Rivier *Tanais*, die met een bogt tot dicht aen de *Volga* stoot, een Stad van de zelve naem is geweest, die men heden gevoelt *Azak* of *Asof* te zijn, 't geene van ouds her een groote Koop-stad was, gebouwt van de Grieken, die den *Bosporus* bewoonden; wel eer van Konink *Ptolemeus* verwoest, vermits zy ongehoorzaem was: en word vermeld, dat deze Rivier twee groote uitgangen hadde, een geruime afstant van malkander, 't geene heden alzoo niet gevonden word.

De Woestyne tusschen de Rivieren *Tanais* en *Boristhenes* gelegen, wierd van ouds genaemt *Jugul*, of *Ungule*.

Van de Rivier *Tanais* of *Don* zegt *Jovius*, dat zy in zijn oorspronk wit water geeft, en te zamen vliet in een Meir; van waer weder tot een Rivier stoot, en dan weder een Meir maekt. Doch dat de ouden gemeent hebben, dat deze Rivier uit het *Rhipheesche* gebergte quam vallen, is onwaer, alzoo by de oorspronk van deze Rivieren de Landeryen meest plat, Moerassig, en weinig heuvelachtig zijn, behalven dat dit gebergte verre van daer is gelegen.

Noopende de Doorgravinge, die tusschen de Rivieren *Volga* en *Tanais* althans werk-stellig word gemaekt, is my door Meesters daer aen arbeidende, het volgende bericht.

1692. Men bevind de gestrektheit tusschen de *Volga*-stroom, en den *Tanais* of *Don*, daer zy het naest by malkander komen, zes myl van een, omtrent af te leggen. Het Riviertje *Lavela* komt met een kromme bogt uit de Woestyne schieten, en stort in den *Don*. De Doorgravinge daer men thans aen arbeid om een vaert te maken, tusschen de *Volga* en *Don*, legt men aen, dat uit de *Volga* door de *Kamusinka* zal

Ziet pag. 715.

gaen, welke drie myl lang is: deze ten einde zijnde, komt een myle lang gebergte, aen de eene zyde steenig en vry hoog, doch aen de andere zyde weinig lager: de *Lavela* moet opgeruimt worden, want zy is ondiep, vuil, en door neder gevallene Boomen, schier gestopt: de Aerde van't opgemelte gebergte dat men door graven moet is hart, en geen Wel-grond, zoo dat met Bylen of Houwelen, van een moet worden gekapt. De oorspronk van de Vliet *Kamusinka* is des Zomers droog: het Stedeken *Kamusinka*, dat aerde Wallen heeft, is aen de eene zyde op een Steen-klip gebouwt, en aen de andere zyde legt het op een lager aerde grond.

De *Lavela* en kan nu noch niet bevaren worden als by hoog water.

Daer de *Lavela*, *Ilafda*, of *Jelowla* in de *Don* stort, is, of was de oude Vesting *Pansi*.

Tusschen dit *Pansi* en *Zaritsa* is een gebaende Ry-weg, die men met Wagens gebruikt, wezende de Landeryen rondsom hoog, onbewoont, en onvruchtbaer Land, behalven dat de grond tusschen de *Don*-stroom, en de boven genoemde Vliet *Lavela*, met Bosschagie is bezet.

Om dan de Doorgravinge te doen, dient men, volgens oordeel eeniger Meesters ter zyde de *Kamusinka* Vliet, ten weder zyde, Graften te graven, waer door, wanneer het water hoog is, afleidinge tot in de *Volga* geschiede, wezende te weder zyde de *Kamusinka*, nu verscheidene kleine Riviertjes die daer in uit storten.

Het verval van water is zomtyds zeer hoog, want in groote overvloed van't gebergte komt storten, behalven dat de *Volga*-stroom zomtyds veertig, ja vyf en veertig voeten in hoogte steigert, byzonder in April en Mey. Met Sluizen en Sassen zal dan dit Werk te verrichten zijn, gelijk men bezig is om eenige aen de *Kamusinka* te leggen, en moeten zoo wel na den *Don*, als na de *Volga*, Graften worden gedolven, tot afwateringen in gemelte Rivieren, buiten de loop in de *Kamusinka*, en de Graft die men in den *Don* zoude doen uit wateren, vaerbaer maken. Aen dit Werk hebben reets twaelf duizend Man, en meer, een geruime tyd gearbeid.

Volgt bericht van eenige Steden aen den Don *gelegen, zoo als van oog-getuigen ben verstendigt.*

DE Vloet den *Don* heeft hare naem van het Meir *Doon*, waer uit de zelve ontstaet. Daer worden op-

ge-

Digitized by Google

gerekent honderd en twintig Steden aen den *Don* te leggen, van de welke de volgende wel de voornaemſte zijn.

Aſof, of na uitſprake van verſcheiden *Oſof* en *Aſaf*, *Kaſaf*, of *Kaſawa*, was de Turkſche Grens-ſtad, aen de Weſt zyde van den *Don*; doch nu in de magt van zijne Tzaerſche Majeſteit; alwaer zy haer in het Moeras *Meotis* uit giet. In deze Stad wierden de Menſchen, van de Kozakken aen de *Volga* gerooft, den *Don* afgevoert, aen de Turken verhandeld. De Turken lieten de Kozakken niet toe, voorby deze Stad in de Zwarte Zee te varen: ten dien einde hebben de zelve een Yzere ketting over den ſtroom geſpannen gehad; en tot beſcherming van de zelve, een Bolwerk daer by geplant.

Tjerkaski, of *Tjerkas Gorod*, is de Hooft-ſtad der Kozakken op den *Don*, aen de Weſt zyde van de zelve *Don*, en zeven Wurſt over *Aſof*, gelegen op een Eiland; onder deze hebben de Kozakken een Graft, twintig Wurſt lang, tot aen de Rivier *Kalantsju* getrokken, waer door zy aen de Zwarte Zee komen, en in dier voegen de gemelte Ketting, en Veſting myden, om dat de Gracht van de zelve, even zoo ver af legt, dat de zelve met Geſchut niet kan bereikt worden. Alhier houd zich op haer Hooft of Veld-heer, de welke Jaerlijks van hen Kozakken verkooren, of zoo de zelve hun aenſtaet, beveſtigt word.

Onder, en omtrent *Aſof*, leggen noch de plaetzen *Pribulanski*, *Dornoip*, en *Rikof*; hooger den *Don* opwaerts, leggen noch eenige ter afſtant van een dag reizens, de volgende Steden: *Manetſi*, *Biſergenef*, *Roſdor*, *Kotsjitof*, *Popoſske*, *Slotoi*, *Jeſawulof*, *Kabulkina*, *Tsjir niſne*, *Tsjir Wiſne*, *Piätisbe*, *Golubie*, *Pantsjina*, *Katsjalina* of *Katsjalin*, *Ilowlinka* of *Jelowla* en *Ilowla*, *Sirótina*, en *Grigorienska*.

Van eenige Vloeden aldaer.

Mius, komt uit een *Donſche* Woeſtyne van de Ruſſche zyde, en valt in 't *Aſofſche* Meir, dat is, het *Palus Meotis*.

Siwérska, komt uit *Tsjerkas*, of het Landſchap *Cirkaſſia*, van de *Biali gora*, dat is, het witte gebergte, en valt onder de Stad *Kosdor* in de *Don*.

Suchö Donetz, komt uit den *Don*, en valt in de Zee.

Axey loopt tuſſchen de Bergen, en den *Don*, en ſtort in den zelve tegens over *Tſierkas gorod*, alwaer de Kozakken een wacht houden. Aen deze Vloet legt de Stad *Rikof*.

Niet verre van de Oevers der Riviere *Tanais*, in de woeſte *Steep*, ziet men Begraef-plaetzen der oude Heidenen; van ſteen, die nu begroent, bewoſſen, en zeer vervallen zijn; de beelteniſſen van Menſchen, Paerden, en ander gedierte word 'er aen gezien: ook vind men in die geweſten van by een gezette ſteenen, verbeelde gedaenten van Menſchen, en Dieren, die ſchynen te dienen om der wegen kundig te worden.

Hunne Tzaerſche Majeſteiten hebben nu de Vliet *Ocka* in de *Tanais* geleit, by middel van een Doorgravinge, die in een rechte ſtreek is gelegt, der wyze als de Grachten in deze Landen worden gemaekt, ter weder zyde met regels opgaende Boomen beplant, alle in goede en geſchikte rang gezet; en dit is dicht by daer de Vliet *Tanais*, of *Don*, zijn oorſpronk uit een klein Meirtje ontfangt, hebbende hunne Tzaerſche Majeſteiten nu dat water over ſteene trappen uit het gemelte Meirtje doen ſchieten, aerdig gemaekt, gelijk my oog-getuigen berichten.

Geweſten en Plaetzen omtrent de vermaerde Vliet Oby *gelegen, als* Siberia, *en anderen.*

NA dat dan verhandelt hebbe de meeſt Ooſtelijke Landſchappen en Volken die kort onder de Groote Muur zijn gelegen, welke *Sina* van *Tartaryen* ſcheid; als mede geſprooken van *Tangut*, *Tibet*, *Buchara*, *Mawaranar*, *Usbek*, *Turkeſtan*, en de geweſten in de Nabuurſchap van de Kaſpiſche Zee, en de Vliet *Volga*, zoo Ruſſche, Perſiſche, Tarterſche, als anderen; zal nu overtreden tot de Noorder Volken, en Landen van *Siberia*, geplaetſt omtrent de Rivier *Oby*, en anderen, daer om ſtreeks.

Ferrarius wil, dat de Rivier *Oby* van ouds *Carambucis* geheten is geweeſt: hy zegt, dat zy *Aſia* van *Europa* zoude ſcheiden, en dat daer in vallen de Rivieren *Protaca*, en *Sala*, die by de hedendaegſche Reizigers onbekent zijn. Zy legt, na zijn gevoelen, tuſſchen de Landſchappen *Obdoria*, en *Samojedia*.

Stephanus zegt, daer is een Volk, *Carambuce* genaemt, dat een Hyperboreiſch, of Hoog-noordſch Volk is, zoo geheten na de Vliet *Carambucis*: en vorders zegt hy, *Elixona* is een Hyperboreiſch Eiland, niet kleinder als *Sicilie*, dat omtrent de Rivier *Carambucis* in Zee is gelegen; doch waer dit Eiland heden zoude zijn omtrent de uitgang van de *Oby*, is my onbekent. *Klwerius* neemt *Nova Zemla* voor het zelve;

Digitized by Google

ve, 't geene niet zijn en kan, alzoo dat bewoont was, en dit onwoonbaer, t'hans word bevonden.

Volgt zeker bericht, my toegezonden uit Denemarken, van de Noorder Siberiſche *Rivieren*, Oby, Petſora, Jeniſea, Lena, *en* Kolima.

DE Rivieren *Oby*, en *Petſora*, die beide in de Ys-zee uit ſtorten, komen omtrent haer uitgang tegen een harde droogte, als tegen een groote ſteen-berg, aen te ſtuiten, en vallen dan, als van achter deze ſteen-berg, met groote water-vallen in de Zee. Men wil, dat de Monden van deze Rivieren meeſt altyd met groot en dik Ys, dat wel eenige vadems dik zoude wezen, bezet zijn; gelijk de mond van de Rivier *Jeniſea* insgelijks meeſt altyd met Ys bezet is: zoo zal men ook de Rivier *Lena* meeſt tyds met Ys bezet vinden. Uit deze Rivier gaen de Ruſſen over Zee, edoch langs Land altoos varende, na een Rivier *Kolima*, of *Bludnaja* genaemt, welke valt uit de Landſchappen *Pianskoy*, en *Sobatſia*, of *Sabatſey*; waer de Volken *Jukagir*, en *Tzoegzi*, of *Zuczari*, zich ophouden. Deze leven van de Wild- en Viſch-vangſt, als de *Lappen*, en *Samojeden*. Hier omtrent zoude eenig Volk woonen, die lange Baerden dragen. Als men eenige van deze Menſchen gevangen hadde, om tot Gyzelaers te houden, hielden echter de anderen geen ſtant: zy wilden geen ſpraek of gemeenſchap met Uitlanders hebben; en ſtierven gemelte Gyzelaers van miſtrooſtigheit, hongerende zich zelf uit.

Men wil, dat Ruſſche waeghalzen getracht hebben van de Rivier *Bludnaja*, of *Kolima*, door Zee, langs de Kuſt te varen, zekeren bogt en hoog gebergte om, doch is hun zulks ieder mael mislukt: maer te voet zijn eenige Luiden over het gebergte, en die bogt om, aen de Zuid zyde geweeſt, en hebben daer niet profytelijks gevonden, zijnde meeſt van honger en ongemak vergaen. Dus ver het gemelte Deenſche bericht.

Het Landſchap *Obdoria*, gelegen op zeven en zeſtig graden, draegt zijn naem van de Rivier *Oby*. De oude Inwoonders van dit Land, dat alle eertyds Heidenen waren, wiſten van geen Brood; doch heden is de Zaey-konſt en het Brood eeten uit Rusland tot hun over gebragt. Het Landſchap *Condoria* legt daer naby, doch is heden onder *Obdoria*, zoo men zegt, getrokken; in welke Landſchappen een byzondere Tael eertyds wierd geſprooken. De Inwoonders aeten toen Honden-vleeſch, en alderhande onrein gedierte.

Dit Landſchap *Obdoria*, 't geene het geluk heeft van hunne Tzaerſche Majeſteiten Eer-naem te verçieren, en zedert een geruimen tyd aen de Ruſſche Kroon is gehecht en ingelijſt, word mede onder de Noorder-Siberiſche geweſten gerekent. De Inlanders, dat noch veel Heidenen zijn, woonen verdeeld; des Winters in *Furten*, of in de Aerd-gegravene wooningen, en des Zomers aen de Oevers van de Rivieren. Die onder hun de Overſtens en Aenzienlijkſte zijn, verdeelen de geweſten en plaetzen harer verblijf, op dat zy malkander in't Grazen en Viſſchen niet in de weg mogten zijn: zy houden zich op, omtrent, en te weder zyde de *Oby*, welke Rivier zomtyds zoo hoog overvloeid, dat men zelfs over de Boomen vaert, gelijk ik zulks van oog-getuigen heb verſtaen.

Nazaten der oude Princen van *Obdoria*, *Puſtoſeria*, *Siriania*, en andere plaetzen, noch hier en daer duiſterlijk gezegt worden te leven. Deze plaetzen zijn geheel onder der Ruſſchen gehoorzaemheit. Men vind hier mede veel Dorpen, alwaer de Ruſſchen alom Kerken hebben geſticht, daer zy de Kinderen, van die noch Heidenen zijn, tot den Chriſtelijken Doop houden.

In *Puſtoſeria* en *Obdoria*; worden Rendieren gebruikt, gelijk by de *Samojeden*; doch in *Siriania* Paerden; en ziet men daer de eerſte Paerden, wanneer men uit het Noorden van *Puſtoſeria* komt. Deze Landſchappen zijn van geen vette grond, waerom het daer zeer woeſt legt. Zoo wel in dit Landſchap, als onder de *Aſtakken*, worden Jaer-markten gehouden, wanneer van alle kanten het Volk t'zamen vliet, en mangeling geſchied van Waren tegen Waren.

De Rivier *Oby* is op zommige plaetzen zeer breet; daer leggen in de zelve doorgaens groote Eilanden, bewaſſchen met Boomen, en ruigte, waer door de zelve als in verſcheide affcheidzels of ſpruiten afſtroomt, tot in de Ys-zee: zy geeft menigte van Viſſchen uit; als de wind uit de Ys-zee waeit, is omtrent haren uitgang de vangſt zeer groot. De breete is op veel plaetzen niet over te zien, door de menigte van Eilanden, en geboomte, dat op de zelve waſt. By de Stad *Tomsko*, gelegen aen een arm van deze Vliet, genaemt *Tom*, of *Tomber*, omtrent op twee en zeſtig graden, of weinig lager, zoude zy een Ruſſche myl weegs breet zijn; doch waerſchynlijk zomtyds breeder en ſmalder is, alzoo

Digitized by Google

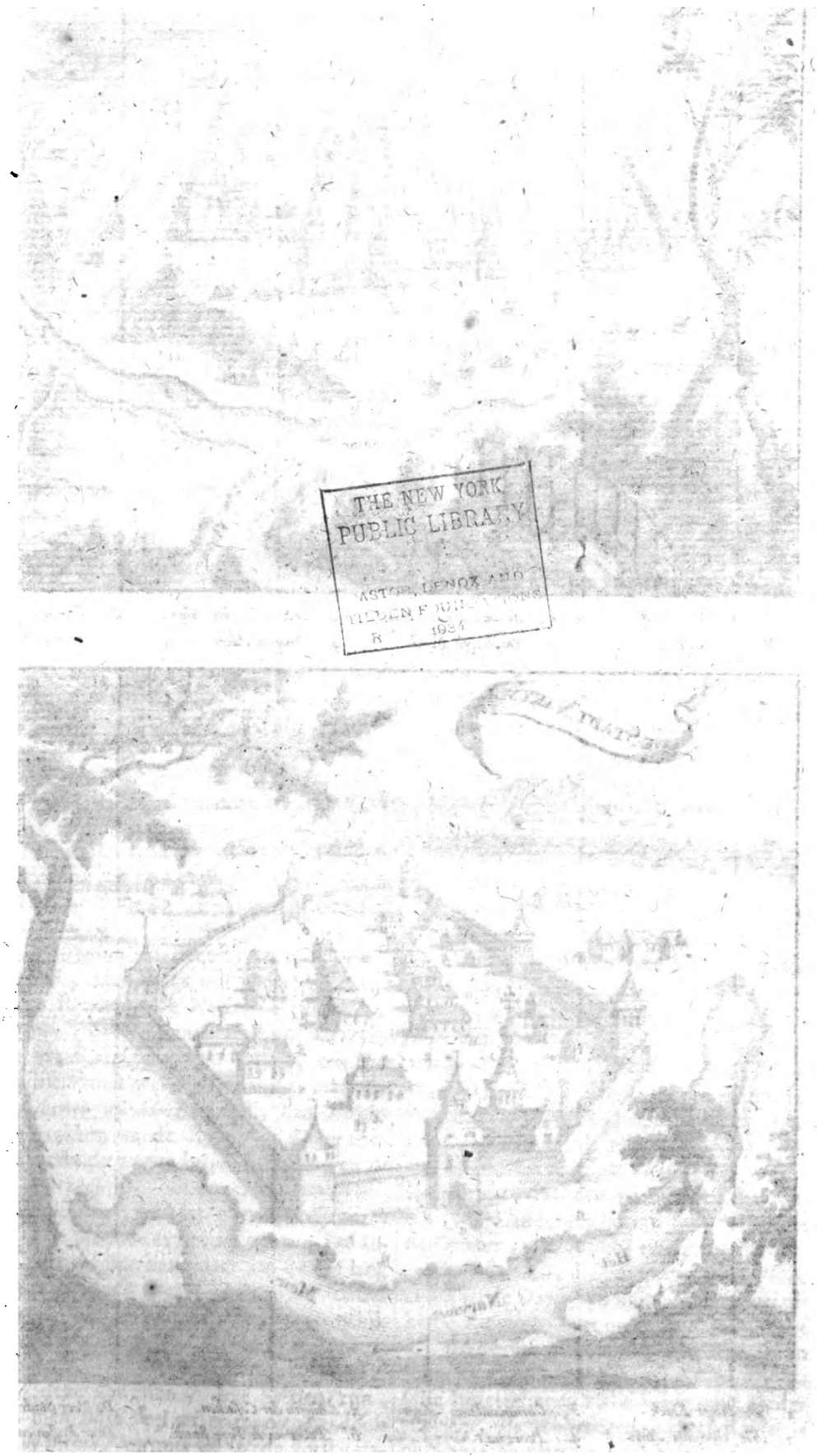

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934

Digitized by Google

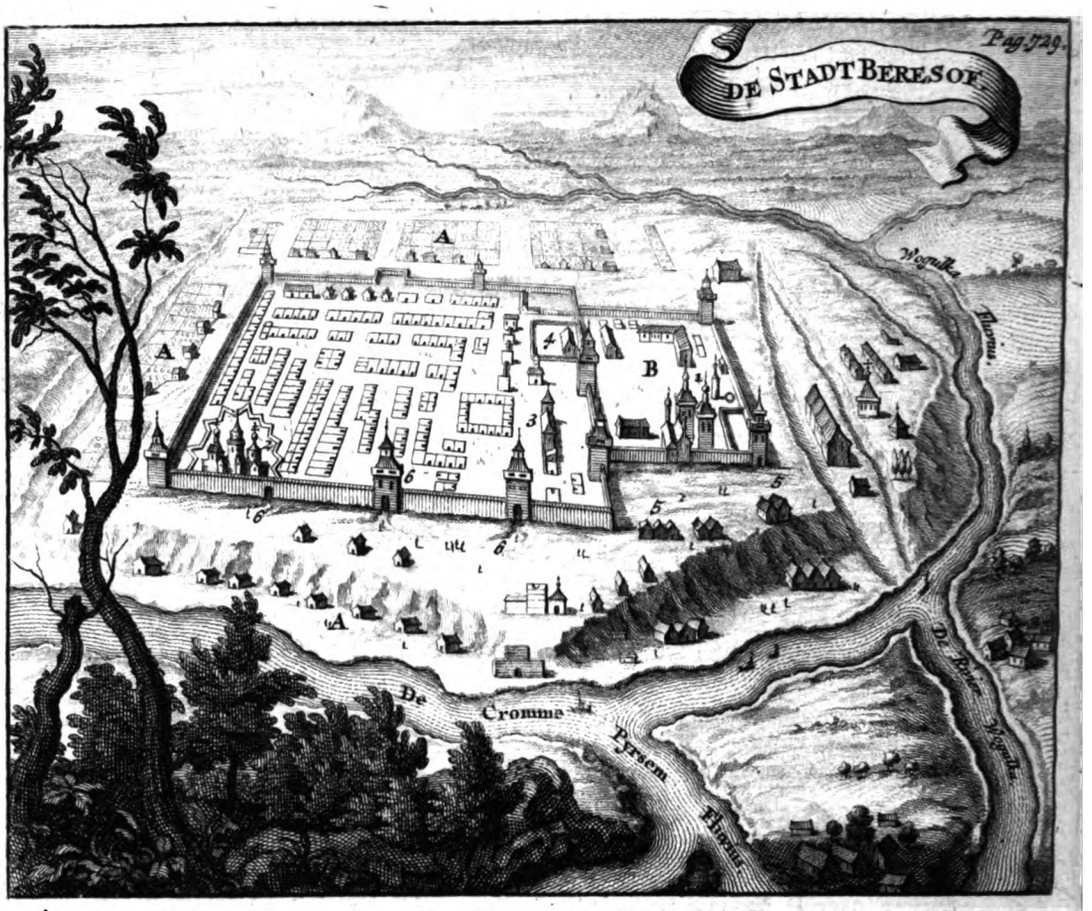

A. De Voor Stadt.
B. Het Casteel.
1. Commandeurs Huys.
2. De Hooft Kerck.
3. Het Gerechts Huys.
4. Wapen Huys.
5. Coorn Huysen.
6. Poorten na de Rivier.

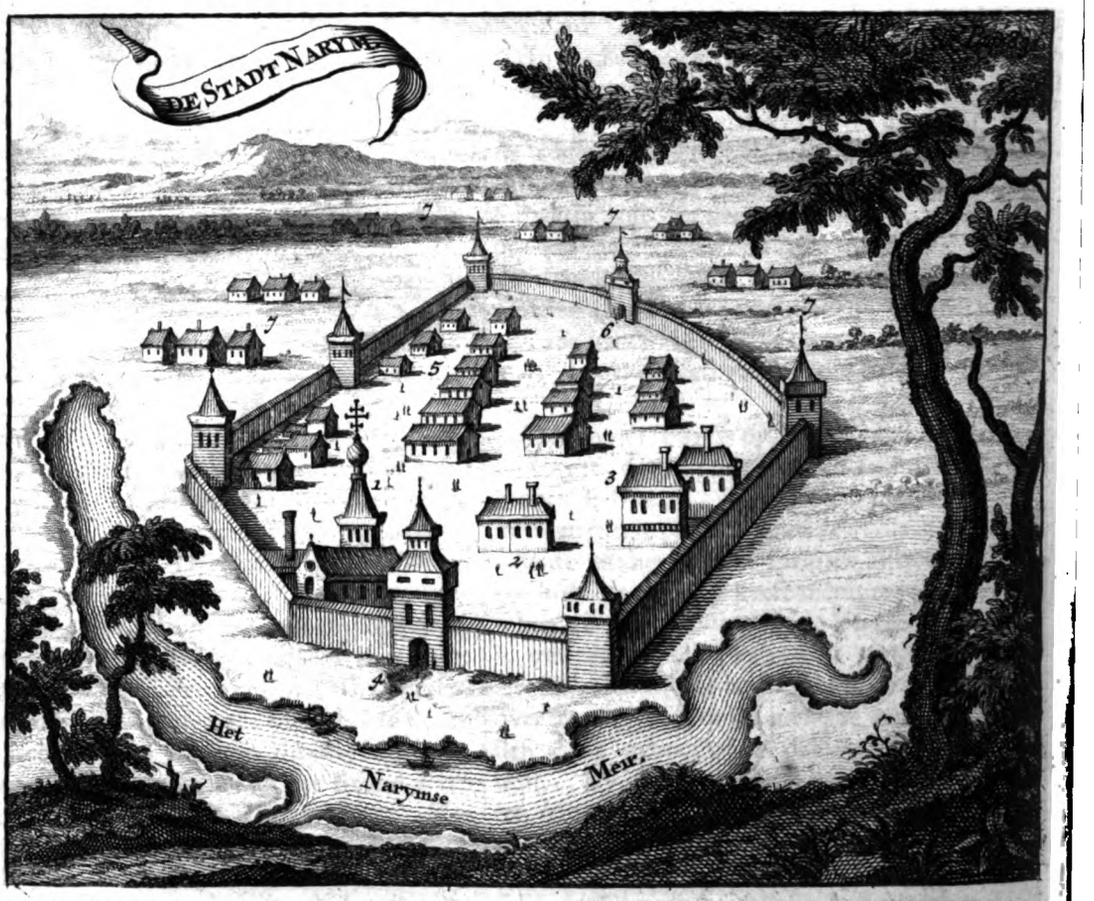

1. De Hooft Kerck.
2. Het Gerechts Huys.
3. Commandeurs Huys.
4. Poort na't Narymse Meir.
5. Huysen der Cosacken.
6. Poort na de Voor Stadt.
7. De Voor Stadt Bewoont Door Russen en Cosacken.

Digitized by Google

alzoo daer geen Dyken zijn ; die het Water bepalen. Langs deze Rivier word Zout en andere Waren uit Kalmakken-land afgevoert. Des Winters is deze Rivier breeder als des Zomers.

Zeker kleine Vliet *Olets* is een tak van de *Oby:* daer omtrent valt het beſte graeuwerk ; (als ook omtrent *Beroſoa*) doch alzoo zijne rechte plaets niet en weete, heb hem in de Kaert niet gebragt.

Op de mond van de Rivier *Oby*, hadden de Ruſſen van ouds een Stedeken gebouwt, geheten *Obſcoigorod*, doch is nu verwoeſt, en vervallen. De *Oby* vliet op veel plaetzen, door zeer hooge Bergen. Boven aen een arm der *Oby*, Ooſtwaerts, lag een Slot, *Gruſtina* geheten, op een en zeſtig en een halve graed, daer de omleggende Volken *Gruſtintzi*, anders *Sepowwtzi*, na genaemt wierden : tot daer toe, plachten uit *Indiën*, *Sina*, en elders, groote Handelaers met koſtelijke Waren te komen. De Ruſſen hebben eenige vaert langs de Zee-kuſten, tot aen de *Oby*, Ooſtwaerts, maer niet wyder, van belang.

Bereſof is een Ruſſche Veſting, gelegen beneden, niet ver van de mond des Vliets *Oby*, op acht en zeſtig graden, niet wyt van de Zee. Hier legt des Zomers een Ruſſche wacht van vyftig Man, die des Winters, wegen de groote koude Zuidwaerts moet trekken. Van hier reiſt men na *Archangel*, meeſt langs Rivieren en over Meiren; doch men de Booten, waer mede deze Reis word gedaen, zomtyds over Land trekt : 't zy dat men de Zee-kant langs ſtrand by het Eiland *Dolgoy*, of *Peſora* neemt, of dat men de *Dwina* kieſt, en zoo na *Archangel* binnewaerts afzakt.

Of ſchoon uit deze geweſten, en uit *Siberien*, men langs een korte weg, en rechte ſtreek na de Rivier de *Dwina*, en wyders zoude konnen reizen, zoo zijn voor de Reizigers deze wegen, om haer woeſtheit, niet wel gebruikelijk; maer die uit *Siberien* na *Moskou* reiſt, kan Zuidelijk afzakken na de Rivier de *Kama* toe, werwaerts de wegen bequamer zijn, en de lucht dragelijk, ook meerder leeftocht, en gezelſchap van Menſchen te bekomen. By deze plaets waſt geen Koorn. De Inlanders laten hun haair daer aen de kin lang waſſen ; doch de Tartaren die onder *Tomsko*, en meer bezuiden woonen; gelijk mede de *Kalmakken* hebben knevels, en zijn aen de kin geſchooren.

In deze geweſten, daer Steden zijn, vind men alom veel water-moolens; doch des Winters, vermits de harde vorſt, gebruikt men daer, om 't Koorn te breeken, alleen ſteene hand-moolens.

De plaetskens *Beroſoa*, en *Kodtskoy*, aen de Vliet *Koda*, leggen weinig Zuidelijker als *Bereſof*, onder het Bevelhebberſchap van *Tobol*. De Waiwoda die over beide gebied, houd zich op, in *Beroſoa*, dat noch wel het beſte zoude zijn.

Men reiſt zeer ſpoedig over het gebergte by *Bereſof*, welke plaets niet groot is, langs de Rivier *Sob*, en over eenige waters, by de Vloed *Peſora*, wanneer men uit het ver afgelegene *Siberien*, en *Daurenland* komt, zettende het toe op de Stad *Jerenskoy*, en zulks beſt met de laetſte Zomer-weg, waer mede men dan over *Tobol*, voor de Winter niet komen kan, welke weg de Handelaers veel kiezen, om buiten de Tolnaers tot *Tobolsk*, of *Tobol*, en *Vergaturia* om te gaen, en die te myden.

De Moskoviten varen zelden voorby het Eiland *Serapoa*, of *Kotska*, dat niet ver van de *Oby* in Zee legt. Na de binnen kant van *Nova Zemla* zetten zy het nimmer, uit vrees voor de groote Baeren, en ter oorzaek van onbekentheit.

De Rivier *Taas*, niet ver van de *Oby* gelegen, is zeer breet, en byzonder als 'er hoog water is, wanneer zy naeuwlijks overzien kan worden, en in groote de *Oby* niet heeft te wyken.

Op de Eilanden die in de mond van de *Oby* tegen de Zee aen leggen, houden de Ruſſen des Zomers een wacht; maer des Winters is daer niemand, want men vind dan daer zoo veel Ys en Sneeuw, dat het daer niet wel te houden is, en men ook daer dan geen dienſt doen kan. Geenige Vaertuigen te dier tyd daer omtrent konnen komen, of voorby ſteeken.

Die de Rivier *Oby* over heeft te reizen, moet zijn tyd kabelen; want de zelve zomtyds zoo wyt ten bedde uit ſtygt, dat men vier of vyf Maenden, en langer wachten moet, eer dat de zelve over te komen is, gelijk aen een Gezant, die in den Jare zeſtien honderd en negentig, uit *Moskou* na *Sina* toog, is gebeurd, welke met zijn ganſche tryn, tot *Tobol* te dezer oorzaek zeven Maenden heeft moeten wachten; de Landeryen waren benat ter zyde de Oevers, een myl of twee ver.

Op Eilanden, die zommige al zeer groot zijn, in de *Oby*, woonen *Aſtakſche* Volken, die zich daer onthouden, om uit den drang van voorby reizende Menſchen te zijn, als mede verre van de Moskovijſche bezettelingen, die beide hun eerder afhalen, als toebrengen. Deze Rivier is op zommige plaetzen zoo breet, dat men

hem niet overzien en kan. Op eenige dezer Eilanden vind men Antimony en Markaſiet, waer van een proef tot my over is gebragt.

De mond van de Rivier *Poeſt-oſer*, loopt veeltyds droog.

De Zee-oever beooſten de Vliet *Oby*, genaemt *Krowawaia*, heeft zijn naem van dat de *Samojeden* aldaer een groot getal Ruſſche Menſchen hebben vermoord; hoe wel zommige meenen dat het zelve voorval, aen deze zyde de *Oby* is geweeſt, en die benaminge op de plaetze aldaer, paſt.

Aen het uitgaen, of einde van de Rivier *Irtis*, eer de zelve in de *Oby* valt, is aenmerkens waerdig, dat 'er verſcheidene kleine Kreeken en Riviertjes zijn, die uit de *Irtis* in de *Oby* ſchieten; waer door de geene, welke de *Irtis* afkomen, en de *Oby* op moeten wezen, zich door arbeiden, ſchoon het daer vry ondiep, en ſmal is; want zoo zy de Schuiten af laten dryven, ter plaetze daer de *Irtis* in de *Oby* valt, word my van oog-getuigen gezegt, dat de ſtroom zoo ſterk is, en dat daer zoo veel Eilanden in de *Oby* leggen, dat het ſchier onmogelijk is, dat men de Ooſterwal van de *Oby* kan winnen; maer dat men dan de Schuiten eenige mylen ver eerſt moet laten afzakken, eer men de Ooſterkant van de *Oby* beraken kan.

Sinkame zoude volgens de Jezuit *Avril*, hoe wel my onbekent, een Stad zijn, boven aen de Vliet *Irtis* gelegen, waer men door reiſt als men trekt, na Kalmakken, en Moegalen-land.

De Rivier *Irtis* opvarende van de Stad *Tobol*, en aen veele Rivieren die daer in vallen, gelijk de *Waga* en andere, woonen Land-bouwers, zoo Ruſſen als andere Volk-aert.

Deze Vliet *Waga* ſtort in de *Oby* uit het Truganiſche gebergte, niet verre van het Stedeken *Narim*, daer een houte Kaſteel is, 't welk met krygs-luiden is bezet: hier omtrent vallen roode Voſſen, Bevers, Hermelen en Zabels: het water is bruin.

Onder de Volkeren omtrent de Vlieten *Oby* en *Irtis* woonende, zijn byzondere Spraeken: zy zijn beſtelt onder Hoofden of Vorſten, die over tien, tot honderd, en meer gezinnen, gebieden; doch alle echter onder het hoog Gezag van hunne Tzaerſche Majeſteiten: des Winters woonen zy in ſchrikkelijke groote, en dikke Boſſchen, doch daer water omtrent is: hare Winter-Hutten zijn in de Aerde gegraven, als Kelders, wegens de grooten vorſt; maer hare Zomer-Hutten hebben zy op andere plaetzen.

Het Water *Jamiſch*, of *Jemits*, anders geheten het *Barabantſche* Meir, niet wyt van de Vliet *Irtis* gelegen, dat een Zout Meir is, word gezegt lang te zijn vyftien Wurſt, breet vyf Wurſt, en minder. Hier word gezegt zeventien honderd Eilandekens te zijn: daer is alderhande Viſch, en Gevogelte, behalven eenige groote; zoo ſtorten daer in en uit, veele kleine Rivieren.

Hier word het Zout, dat van zelf waſt, met haeken en ſtokken gebrooken, en vervoert, zoo op Kamelen, als Paerden, en in Vaertuigen.

Daer komen Volkeren ter Koop-handel, *Sajanen* genaemt, onder veele andere Volkeren, wiens verblyf of woon-plaets my verhoolen is.

Het Zout dat hier verhandelt word, is zeer wit: het getal der Heidenſche, of Mahometaenſche Handelaers die hier Jaerlijks komen, overtreffen de Ruſſen veel, want die zelden over de twee duizend ſterk zijn, of minder, doch wel voorzien van ſchiet geweer: omtrent de Vliet *Irtis* zijn noch verſcheidene Zout-vyvers.

De Prins der Zwarte Kalmakken, genaemt *Tſchukura Ubaſcha*, kan met zijne Nabuurige Vorſten, binnen vyftien dagen, bykans honderd duizend Man Paerde-volk te Veld brengen, want van Voet-volk in den kryg, weten zy niet. Deze zijn gewapent met Lans, Pyl, en Boog, en zeer weinig met ſchiet geweer: Lont is by hen onbekent, en 't ſchiet geweer, hun van buiten word gebragt.

Omtrent het Meir *Jeſan*, dat gezegt word zeven Wurſt breet te zijn, waer omtrent gemelte Vorſt, ten einde de Vliet *Irtis* zich ophoud, is ontelbaer Vee, van alderley aert, Kamelen met een, en twee bocchels, Koeyen, Paerden, Schapen met dikke en dunne ſtaerten, Ezels, en zekere kleine Paerden, die ooren omtrent een Elle lang hebben, ook gemeene Ezels, Tygers, Panthers, Wolven, Voſſen, Hazen, Geiten, Otters, en alderhande Viſch; daer waſt ook alderley Zomer-kooren, behalven Rogge.

In *Tobol* worden over de twaelf duizend Mahometanen gevonden, die aldaer zijn gebooren, en wiens Voor-ouders al voor de tyd, dat hunne Tzaerſche Majeſteiten die Ryken bezeten hebben, zich aldaer hebben neder gezet; wezende altoos een ſterke bezetting te dier plaetze, en op 't minſt acht ſterke Benden, zoo, of ſchoon zy van quade wille waren, niets konnen uitrichten: de Lands-vorſt hadde mede het Mahometsdom voormaels omhelſt gehad: men wil dat deze Mahometanen uit Bucharen-land, en de Crim zijn geſprooten: de Nazaten des ouden Vorſt zijn noch by leven, en is de Vader van den

te-

Digitized by Google

tegenwoordigen, mede noch in leven zijnde Siberiſche Prins, de eerſte die van zijn Stam den Heiligen Doop heeft ontfangen.

Asbacke, een zeer ryk en verſtandig Mahometaen in *Tobol*, word nu als Heerſcher en Opper-hooft over zijn Geloofs genooten gebruikt.

Deze Mahometaenſche Tarters, welke tot *Tobol* woonen, handelen veel op *Sina*: zy nemen haer Reis derwaerts, niet zoo als de Moskoviten, welke een groote omweg doen, maer over *Tomske*, en zoo recht Muurwaerts, door't Kalmakken en Moegalen-land, dat zeer veel korter is, ſchynende dat zy oorſpronkelijk uit de Nabuurſchap gemelter Landen, de doortogt veiliger vinden: zy roeren aen het Land der beruchten *Buſuktichan*, een magtig Vorſt in Kalmakkye, die bequaem is *Sina* leet te doen, voornaem als hy met de Moskoviten zoude zijn verknocht.

Als men van de plaetzen omtrent de Rivier *Ket* in *Siberien* heeft te reizen na *Tobol* toe, moet men de Zomer waer nemen, want noch de Land-weg, noch de Rivier, by de Winter te gebruiken zijn; doch van de mond van de Rivier *Tobol*, tot na de Stad *Tobol*, is het met de Winter-weg reisbaer, zoo dat, als men uit *Dauren*-land, of van de omſtreek des Meirs *Baikal* komt reizen, moet men maken eer de koude en vorſt in valt, te zijn aen gemelte uitgang van de Rivier *Tobol*, of men is genootzaekt een geheele Winter ſtil te leggen, en insgelijks als men van de Stad *Tobol* Ooſtwaerts op wil, na de boven genoemde geweſten, moet men maken met open water, tot aen de Vliet *Ket* te zijn.

In *Tobol* koopt men honderd Duitſche ponden Meel voor zeſtien ſtuivers, een Os voor twee, of twee en een halve Rykſdaelder, een tamelijk groot Varken, voor dertig of vyf en dertig ſtuivers, een Steur van veertig of vyftig pond, voor vyf of zes ſtuivers, en zoo veel Sterlet-viſch voor twee ſtuivers, de welke tien perzoonen op een dag niet konnen op eeten, en zijn deze Viſſchen zeer vet.

Omtrent het plaetsken *Utka* genaemt, gelegen tuſſchen *Vergaturia* en *Solkamskoy*, ziet men van de natuur veele ſteene verwulfzelen in't gebergte, zeer aerdig gevormt, als of zy van Menſchen waren gemaekt, en uitgehouwen. Hier zijn veel wilde Roozen, en alderhande ſchoone welriekende Kruiden, zoo als ook tuſſchen het Vlek *Neuva*, en de Stad *Tobol*, lieflijke Bloemen en Kruiden groeyen.

Het Stedeken *Surgut*, op de *Oby* gelegen, daer een Waiwoda het gebied heeft, is klein, en ganſch van hout gebouwt: daer vallen rondsom Zabels, doch ſlecht.

De Inkhoorens vellen worden in *Siberien* verkoft, tegen Geld, om een ſtuiver het ſtuk, en by mangeling krygt men 'er wel drie, om de waerde van eene ſtuiver.

De Brandewyn is in *Siberien* zeer gewilt: tot *Irkutskoy*, wierd de Emmer voor weinig tyd verkoft om vier Roebel, of acht Ryksdaelders, en twintig *Altin*, hebbende elk *Altin* de waerde van omtrent drie ſtuivers; ja men mangelde een Beekertje van deze drank, tegen een ſtukje Sineſche Zyde ſtof.

Volgt het afſchrift van een Brief, by J. Voſſius, *geſchreven tot* London, *den drie en twintigſten van Sprokkelmaend, zeſtien honderd en acht en tachentig, aen den Heer . . . . . over de loop van de Rivier* Oby, *te vinde in't achtſte deel van het Boek* Bibliotheque Univerſelle & Hiſtorique *genaemt, op den Jare zeſtien honderd acht en tachentig, in't licht gegeven, op het blad vier honderd en drie en dertig.*

DE Rivier *Oby* heeft een geheel andere loop als men meent; de zelve ontlaſt zich in de Noord-zee, recht over *Nova Zemla*, na uitwyzinge der Kaerten; maer na dat het groote Meir *Kitaiſco* heeft doorloopen, ſtrekt de zelve zich Ooſtwaerts tot boven de Muur die *Sina* van *Tartarye* afſcheid, niet verre van de plaets daer de Paerlen geviſcht worden. Hier door zouden de Ruſſen bequame gelegentheit hebben om de Zee-vaert na *Japan* voort te zetten, indien de zelve wiſten zich daer van te bedienen. Dus verre dezen Brief.

Om de mond, zegt gemelte Hoog-geleerde Heer *Voſſius*, in een andere Brief, die onder my beruſt, van de Rivier *Oby* te vinden, moet men dan veel verder, en tot de Landen hooger als de Muur van *Katay* gelegen, gaen, welke Muur te recht genaemt word *Cingulum Mundi*, dat is, de gordel des Waerelds, of *Agger Gog & Magog*, dat is, de Dyk of het Bolwerk van *Gog* en *Magog*, welke de Volken zijn van *Katay*, volgens de duidelijke uitlegging van den Schryver der *Nubienſche* Land-beſchryving, verzekerende dat de Landen van *Gog* en *Magog*, het Noordelijkſte gedeelte van dat Bolwerk zijn, eindigende in het Zuiden, aen het

Digitized by Google

gebied der Sinezen, en by die van *Siam*. Dit zelve word beveſtigt door oude Kaerten, gemaekt in de dagen van *Markus Paulus Venetus*, *Marinus*, *Sanutus*, *Hayton*, en andere meer, de welke daer noch by doen, dat binnen die Muuren, Dyken, of Bolwerken gevonden worden, *Caſtra Gog & Magog*, *& quoſcunque aggerem iſtum tranſeunt* (*ajunt*) *nunquam reverti*, dat is, de Leger-plaetzen van *Gog* en *Magog*, en al wie (zeggen zy) dien Dyk over gaen, keeren nooit weder. Maer gelijk men de mond van de Rivier *Oby* verplaetſt heeft, zoo heeft men insgelijks gedaen met de *Cingulum Mundi*, dat is, de gordel des Waerelds, even als of het eene, zoo wel als 't ander, naby *Nova Zemla* lag, enz.

Waer uit te zien is, hoe weinig het gevoelen van dien Geleerden Man, met de waerheit over een is komende, en in wat duiſterheit men tot noch toe, noopende deze ſtoffe, heeft geſtooken.

Dit zoude nu misverſtandelijk geoordeeld zyn, om dat deze Vliet met al zyn armen, volkomentlijk door my word vertoont.

Dat de Rivier *Oby* tot noch toe niet genoegzaem bekent is, word by de Hooggeleerde *Rutbeckius*, in zijn Werk *Atlantica* genaemt, geoordeelt.

SIBERIA.

HEt *Siberiſche* Tzaerſchap, dragende zijn naem van de Rivier *Siber*, of *Siberska*, of van de Stad *Siber*, die nu vervallen is, is eigentlijk dat Landſchap, eng genomen, zoo in de Kaerte met des zelfs naem ſtaet geplaetſt, omtrent de wyt vermaerde Vliet *Oby*, waer van *Tobol* de Hooft-ſtad is; doch breet genomen, worden daer onder begrepen veele andere, en meeſt alle Noordelijke en Ooſtelijke Landſchappen buiten *Rusland*, onder hunne Tzaerſche Majeſteiten gebied gelegen: gelijk met de naem Tartarye, meeſt doorgaens in Europa, alle Landen beooſten de *Oby*, en het Kaſpiſche Meir, zoo als ik de zelve onder die benaming mede betrekke, bekent zijn; hoe wel dan eigentlijk genomen, dit *Siberia* in Tartarye niet en legt; echter om de Nabuurſchap, en aengeroerde reden, onzer achtens alhier wel is gevoegt. Het legt omtrent tuſſchen zeſtig en vyf en zeſtig graden, Noorder breete.

Siberia zelve is zeer vruchtbaer. Men vind daer veel ſchoone Boſſchagien, van Green, Denne, Barke-boom, Maſt-boomen, Noote-boomen, Genever, Vaer, Linde, Kedan, Lumen, Piechta, Kappokboomen, Tſerminga, en Dolona; Boomen hier meeſt onbekent: Dolona is gelijk Braſilie-hout. Vorders zijn daer Peereboomen, en Beſſen, die gelijk zijn aen de bloſſem van een Roos, of aen jonge Rooskens. Zabels vallen daer die goed zijn; mede Bevers, en vorders veelderhande Gedierte, en Vogels op de wateren. Indigo word daer mede gevonden. Daer zijn, zoo gezegt word, Koper-mynen. Men ziet daer, voornaem aen de Rivieren, alderhande welriekende Bloemen; als mede de wortel *Marenna*. Daer waſſchen veelderhande Bezien, als in hun Tael genaemt *Maline*, *Broesnitſa*, *Cheelnik*, en zwarte Bezien; als mede Anys.

Om te gaen uit het Weſten na *Siberien*, kan men reizen door de Rivieren *Ocka*, *Volga*, *Kama*, *Tſuſovaia*, en *Serebrenkoe*; van waer men dan vier mylen over Land reiſt, tot aen de Rivieren *Barantſa*, *Tagith*, *Tura*, welke valt in de groote Rivier *Tobol*, daer de Stad *Tobol*, of *Tobolsko* aen legt. Van de Dorpen die aen de bovenſtaende Rivieren leggen, word alderhande Kooren met *Stroegen*, 't geen Schepen zijn, na *Tobol* gevoerd, in welk gebied reets veel Dorpen zijn, daer Luiden woonen die het Land bouwen. Aen de groote Rivier *Iſet*, die boven de Stad *Tobol*, in de Rivier *Tobol* uitſtroomt, waſt zeer veel Kooren: deze Rivier word met Vaertuigen bevaren, en is zeer Viſchryk.

Niet wyt van de Stad *Vergaturia*, die beweſten in *Siberien* legt, aen het Landſchap *Vogulits*, woonen Menſchen, *Wagoli* genaemt: deze leven zonder Geeſtelijke Wetten, en Geloof; maken een God na haer eigen zin, van alderhande geſchapene dingen.

Het Gebed onzes Heeren in de Tael Vogulits, *of der Volken* Wagoli *genaemt.*

Onze Vader,	*Memjef*,
die in de	*conboye*
Hemelen zyt.	*Eterdarum.*
Uwen Naem	*naerdaroin*
worde	*amut*
geheiligt.	*nema.*
U Koninkryke kome.	*neroſca Sochtos.*
Uwen wille geſchiede,	*Omut nun gerae*,
gelijk in den Hemel,	*tegali Eterdarum*,
alzoo ook op der Aerden.	*ſcinan Maanku.*
Ons dagelijks	*Candalas*
Brood geeft	*Tep mi*
ons heden.	*me tiegalgad.*
Ende vergeeft ons	*Julokults me*
onze ſchulden,	*gavarant*,

ge-

Digitized by Google

Wogulitſche Tarter, Vrouw en Kint.

gelijk ook wy	*tuigali menik*
vergeven onze	*julgoli amut*
ſchuldenaren.	*tzagaraldin.*
Ende en leid ons	*An mengolem*
niet in verzoekinge,	*julvagarias,*
maer verloſt ons	*toromalt dorom nerku*
van den boozen.	*mem kul.*
Want U is	*Tagolodamu*
het Koninkryke,	*Negotsku,*
ende de Kracht,	*vaan Booter,*
ende de Heerlijkheit,	*Nemonſoigi,*
in der Eeuwigheit,	*nokoztatin,*
Amen.	*Peitſe.*

De *Woguliſche*, of *Wagoli* Tartaren, die omtrent de Stroom *Suzawaja*, en daer om ſtreeks zich ophouden, zijn dan groove Heidenen, klein van geſtalte, ſterk van aert, hebben tamelijke dikke hoofden, en een byzondere Spraek: hare ganſche Godsdienſt beſtaet alleenlijk daer in, dat zy eenmael des Jaers, op hunne wyze Offeren; als dan gaen zy met hoopen, geheele Buurten te zamen, in het Boſch, en ſlachten van ieder aert Vees, een Dier, waer onder zy de Paerden en Bokken de voornaemſte rekenen, zy ſtroopen dan het Offer-beeſt het vel af, hangen het zelve aen een Boom, of ſteeken 't op een ſtaek, en vallen daer voor op de aengezichten neder, en bidden: het vleeſch eeten zy met malkanderen op; en dit dan is de ganſche Godsdienſt voor een geheel Jaer: eer zy het Offer ſlachten, gaen zy daer mede ſtatelijk in 't rond. Zy weten van geen reden, beduiding, of oorſpronk haers Geloofs te ſpreken, zeggende alleen, hunne Voor-ouders hebben in dezer voegen Godsdienſt gepleegt, en die volgen zy nu na: als men hun vraegt of zy niet weten dat 'er een God is in den Hemel, zoo antwoorden zy, zulks te gelooven, vermits aen den Hemel zoo veel geſternten zien, waer over zy meenen, iemand te wezen die de zelve beſtiert, wes zich mede na den Hemel neigen uit Godsdienſtigheit: den Duivel is onder dit Volk onbekent: een opſtanding der Dooden word by hen gelooft; edoch wat belooning den vroomen, en ſtraf den quaed-doenders zal ervaren, is hun onbewuſt: de Zon en Maen eeren zy mede Godsdienſtelijk; ook het Water.

Wanneer iemand onder hen ſterft, word hy in de Aerde gelegt, zonder kiſt, met zijn beſte gewaed aengetoogen, daer dan noch eenig geld by word gelegt, na het vermogen der verſtorvene, in meening, dat de zelve kleederen hem in een andere

Waereld zullen dienen, als mede het geld tot zijn onderhoud. Over een afgestorvene schreyen, en weenen zy zeer.

Wanneer hun een Hond afflerft, die goede dienst in de Jacht heeft gedaen, bouwen zy een houten huisken, een vadem hoog, op vier zuilen, van de Aerde verheven, leggen den dooden Hond daer statelijk onder, tot zoo lange het huisken is vergaen, waer na zy hem onder de Aerde begraven; begraven hem ook wel ten eerslen, met een blokje onder zijn hooft, om dat gemakkelijk zoude leggen, 't geen alles geschied ter eeren van zijne verdienslen in 't leven. Zy hebben zoo veel Vrouwen als ze konnen onderhouden, koopende die van haer Ouders, voor veertig of vyftig Dukaten, min of meer, na gelang van middelen: als de Vrouwen zwanger zijn, richten zy zich in de Bosschagien een huisken op, alwaer zy Baeren, en vermag de Man by haer, noch zy by de Man, in twee Maenden niet verschynen. Plechtelijkheden en hebben zy op 't Huwelijken niet veel, alleen worden de naeste Vrienden verzocht, en met een maeltyd onthaeld, gaende de Bruidegom met de Bruid, zonder omslag te bedde; doch zoo lange de Bruidegom het beloofde loon niet heeft betaelt, vermag hy haer, ten zijnen huize niet in voeren, of in de volle bezitting komen, hoe wel hem de toegang tot haer niet is verboden.

Papen of Geestelijken heeft men onder dit Volk niet: zy trouwen niet nader als in 't vierde gelid: zijn beswaerlijk tot het Christendom te brengen, om dat zy zeggen te willen volgen de gevoelens hunner Voor-ouderen, 't zy die goed of quaed zijn.

Hare wooningen, zoo wel des Winters als des Zomers, zijn vierkantig, van hout, zy hebben daer een schouw en schoorsteen, ook vensters in: de rook van het verbrande hout gaet boven uit, en zoo dra als het vuur tot koolen is geworden, dekken zy het gat boven toe, om de warmte binnen te houden, 't geen des Winters met een stuk Ys geschied, om zoo te meerder licht binnen het gemak te behouden: zy en hebben geen stoelen, maer breede banken, die rondsom in de kamer tegen de wand aenstaen, een Ellen hoog, en twee breet; hier op zitten zy gelijk de *Perzen*, de beenen onder 't lichaem geslagen, en slapen daer des nachts mede op: zy leven van 't geen met de Boog en Pyl schieten: het voornaemste Wild is Eland, welk Dier daer overvloedig word gevonden: het vleesch dezer Dieren aen riemen gesneden, droogen zy, en hangen het rondsom de Huizen, zonder acht te geven, of het daer op regent, en komt te rotten. Verkens, of Hoenderen eeten deze Luiden niet; doch wel Eyeren van de laetste: zy weten het wild Gedierte te vangen, met gespannene Boogen in de Wildernissen te stellen, daer Aes dan by gelegt word, in dier gestalte, dat het Dier de Booge roerende, de Pyl hem in 't lyf gaet, en zoo gevangen word: ook weten zy kuilen te maken, en die met Loof te bedekken, daer het Gedierte komt in te vallen, en zoo gevangen word. Akker-bouw oefenen zy niet.

Deze Volkeren woonen dan langs de *Suzawaja*, tot aen het Slot *Urka*, en benoorden tot by de *Samojeden*. Zy zijn klein van gestalte. Men wil, daer van ik echter niet ten volle ben verzekert, dat deze *Wogultzi*, *Vogulitsi*, of *Wagoli*, of veele onder hen, hunne jonge Kinderen mede Doopen, zonder dat eenige reden daer van hen bekent is. De Naem word door de oudste van de Buurt gegeven.

Van de Stad *Tobol*, of *Tobolsko*, door de Rivieren *Irtiza* of *Irtis*, *Oby*, *Ket* of *Keetjoe*, tot dicht by *Jeneseiskoy*, vaert men in acht weeken met groote Vaertuigen, doch zy gaen zeer traeg voort.

By zeker bericht, my uit die gewesten toegezonden, word de overwinning van *Siberien*, en het hechten aen den Moskovischen Kroon, aldus verhaelt.

Nooit wierd een Land met zulken spoed, en zoo weinig Volks overwonnen, als het Koninkryk of Tzaerschap van *Siberien*, of *Siberia*, door *Tzaer Ivan*. Ruim honderd Jaer geleden, was zeker Kozak, *Jermak Timofewits*, geboortig van *Moermits*, die zich met eenen aenhang op de strooperyen begaf, en overviel eenige *Stroegen*, den Tzaer toebehoorende, op de *Volga*, waer over aen alle plaetzen last wierd gegeven om hem te vervolgen, en vast te nemen. Hy nam met zijn byhebbende Volk de vlucht, langs de Rivier *Kama*, na *Tsetsava*, welk is een Eiland boven *Kasan*, vyf of zes honderd Wurst, toebehoorende zekeren grooten Russchen Koopman, *Danilo Stroganof* genaemt, van wien ook een Stad, * *Stroganof* geheten, in dat Eiland is gesticht, doch heden verwoest. By dezen *Stroganof*, welke van zijne strooperyen geen kennis hadde, of misschien van de nood een deugd makende, alzoo hy van de Roovers omzet was, vezocht hy hulpe, om op *Siberien* zijn heil te verzoeken, die hem geriefde met het geene hem noodig was, als krygs-tuig, Kruit, Lont, en Geweer. Hier mede nam hy de reize langs de Rivier *Tanza*, in

*Zommige zeggen, dat dit stedeken lag op een Eilandeken, aen een arm van de Kama, genaemt Tzottawa.

Digitized by Google

it is zeaert van epen.

in een * *Stroeg*, tot de Rivier *Tura*; waer in gelegen is een Plaets, genaemt *Japanschin*, door Tartaren te dier tyd bewoont, die door hem van daer verjaegt wierden. Hy en zijne Benden vervolgden haren weg, en quamen aen de Stad *Tumeen*, die zy mede innamen; en namen van daer haren weg op de Rivier *Tobol*, tot de Stad *Tobol* (de wooninge van den Vorst des Lands) die ook met kleine moeite ingenomen wierd. Van daer begaf zich *Jermak* op de Rivier *Irtis*, opwaerts, vyftig mylen van *Tobol*, en vervolgde den geweken Vorst; die hy aentrefte, en op de vlucht dreef. Hier bleef hy omtrent zes weeken stil, en zond omtrent drie honderd Man van zijn Volk, om den voorgemelden Vorst weider te vervolgen; maer van deze drie honderd ontquamen weinig uit der Tarterſche handen: zoo dat *Jermak*, nu maer twee honderd Man sterk, genootzaekt wierd, zich rondsom in 't water te begraven; waer hy, in der nacht overvallen, en in 't water gejaegt, verſmoorde. Van zijne ontvluchtede begaven omtrent veertig haer na Moskovien, om aen *Tzaer Ivan* de zake te openbaren, hoe't gelegen was, en verdere hulpe te verzoeken: die terstond vergunde zes honderd Mannen; waer mede men zich wederom na *Tobol* begaf, en zich van de plaetze verzekerde, die voorder verſterkt wierd, zendende dagelijks krygs-benden uit, tot der tyd toe dat de omleggende Tarters, des oorlogs moede, zich vrywillig onder Tzaers gehoorzaemheit begaven. En dus ver het gemelte bericht.

Het zal misschien waer zijn, dat deze *Jermak* tegen de Siberiaenschen Vorst reden van oorlog heeft gehad; waervan het boven opgehaelde bericht, 't geene ter neder stelle zoo als my toegekomen is, niet vermelt.

Andere berichten, dat voor ruim honderd Jaer eenige duizend *Donſche Kozakken*, die zich van de andere *Kozakken* hadden afgeſcheiden, in *Siberien* zijn gevallen, gelukkiglijk dat Land hebben ingenomen, en behouden; wiens Nazaten ten dienste van hunne Tzaerſche Majesteiten tot op heden aldaer, onder een goede bezolding, den Zabel dragen; gelijk zy, beneffens alle die nu na *Siberien* ter krygsdienst in ongenade of anders, worden verzonden, de naem van *Siberiſche Kozakken* voeren.

Daer waſcht in *Siberien* zeker Kruid, genaemt *Koſa trava*, of Seiſem-kruid, waer van gezegt word, dat het Yzer breekt.

Fredericus Krizanicz, Poolſch Monnik, welke lange Jaren tot *Tobol* heeft gewoont, verhaelt, in zeker bericht, dat hy zijn Poolſche Majesteit, in't Jaer zestien honderd en tachentig heeft aengeboden, hoe het geslacht *Stroganof*, of *Stroganovi*, het geene tot overwinning van *Siberien* veel heeft toegedaen, en zich in die gewesten noch ophoud, voor een Eer-naem is gegunt, te onderschryven, als zy verzoekschriften aen hare Majesteiten maken, met de naem van *Syrotatwoy*, 't geen zoo veel wil zeggen als vasal, of weze, in plaets dat andere Edelluiden zich tekenen *Chlopiwoy*, dat is, Slaven: gelijk mede dit geslacht de naem van *Moeſiek*, of Boer draegt, by uitstekentheit, en als tot een Eer-teken. Het bezit veel Land-goederen, die hen van hunne Tzaerſche Majesteiten eertyds zijn geſchonken.

De Tarterſche Prins die *Siberien* verloor, hielt in de Stad *Sibir*, of zoo andere zeggen, in *Tobol*, zijn Hof: hy was genaemt *Kuczun*. Deze Stad is van de *Kozakken*, welke dat Landschap innamen, verwoest; en wanneer deze laetste Vorst *Kuczun* overleden was, wierd des zelfs Zoon, ter maeltyd zijnde (zoo hy zegt,) van de *Kozakken* gedood.

De Vliet *Tom*, die boven in de *Oby* stort, opvarende, tot aen zijn oorspronk, ontmoet men een plaets, alwaer de Barken over een kleine streek Lands worden gehaelt, en zoo in de Rivier *Jeniſea* gebragt; gelijk zulks ten einde de Rivier de *Ket* mede geſchied. Dus ver deze Geestelijke perzoon.

Volgt een ander bericht van het geſlacht Stroganovi, *of* Stroganof, *en het innemen van* Siberia, *zoo als my zulks mede uit de Nabuur-geweſten toegezonden is.*

DE afkomste van de ryke Boeren in Rusland, *Stroganovi* genaemt, is aldus. Haer Voor-vader is uit het Landschap *Solota*, of *Solitaja Orda*, niet ver van *Aſtrakan* gelegen, afkomstig, en was aldaer des Koninks Zoon; welke lust bekomende tot de Christelijke Godsdienst, begaf zich na Rusland, en liet zich aldaer op de Griekſche wyze Doopen; en gaf den Tzaer van Rusland hem zijn eigen Dochter tot een Vrouw. Deze *Stroganof* getrouwt zijnde, en zich in Rusland ophoudende, zijn de Tarters zeer daer over t'onvreden geweest, en hebben een oorlog met de Russen daer over begonnen: den Tzaer zond *Stroganof* zelfs met een Krygs-leger tegen deze Tarters, alwaer hem de Tarters by geval gevangen hebben gekregen, en zijn lichaem geschaeft, en hem alzoo om den hals gebragt; want geschaeft heet op 't Rusch

Stro-

Digitized by Google

Strogan. Hy liet zijn Vrouw zwanger, en is daer een Zoon van gebooren, welke men de bynaem *Stroganof* gegeven heeft; en zijn alle zijn Nakomelingen *Stroganof*, of *Stroganovi* gebynaemt, tot aen dezen dag: dezen ouden *Stroganof* heeft in Rusland, zoo gezegt word, de Cyfer of Reken-konst gebragt, welk zy noch gebruiken, zijnde met beene Koraeltjes op yzere Rooftertjes geregen. De *Stroganovi* zijn wyders de eerfte vinders van *Siberien* geweeft; hebben eenen Roover, genaemt *Jermak Timofeof*, hulp gedaen met geweer, en anders: de zelve is de Rivier *Tfufovaia* met Vaertuigen opgevaren; en alzoo niet hooger konde opkomen, als omtrent de Rivier *Utka*, door dien de Rivier *Tfufovaia* aldaer t'ondiep word, zoo heeft hy zijn Vaertuig op 't Land getrokken, en is te voet over *Utka* na *Siberien* gegaen; alwaer na veel bejegeningen, hy tot aen de Rivier *Tobol* vorderde; maer is eindelijk van de Tarters in de nacht overvallen, daer hy van wakker wordende, meende na zijn Vaertuigen, die daer in de Rivier had, te vluchten; doch alzoo zwaer gewapent was, hebbende een Malien-kolder aen, en in zijn Vaertuig willende fpringen, fprong mis, en zonk als een fteen; men heeft ook zijn lichaem niet weder konnen vinden. Zijn overgeblevene makkers zijn ten deele wederom uit *Siberien* na huis, de zelve weg, de *Tfufovaia* langs, gegaen, en zouden hare Schatten aldaer in een fteene gebergte geleit hebben: dit gebergte is zeer ftyl en hoog, en heeft in zijn afhangen een Spelonk, als ik zelfs gezien hebbe; en noemen de Ruffen deze Berg noch *Jermackovagora*, of *Jarmacoragora*, dat is, *Jermaks-berg*; en zijn daer Ruffen, die ik gefprooken hebbe, in geweeft, om eenige Schatten daer in te zoeken, welke aldaer mogten in geleit zijn, latende zich met touwen, op hals gevaer, af, in de Spelonk; maer vonden, na lang graven, niet anders als wat oud geweer, van Pylen, Pieken, en andere dingen van weinig waerde.

Op de *Tfufovaia*, welke in de *Kama* valt, opwaerts omtrent twee honderd Wurft, leit een Stedeken, den *Stroganof* toebehoorende, genaemt *Nifne Ufolia*. Eenige mylen daer van daen, aen de overzyde, legt een ander Stedeken, *Vergno Ufolia*, of *Ufolia Kamskoe* genaemt, het geene andere zeggen maer twee mylen van het voorige *Ufolia* afgelegen te zijn, mede aen dit geflacht toebehoorig, en komt haer fchier al het Land te weder zyde de ganfche Rivier toe. Daer word veel Zout geladen, 't welk meeft na *Nieine*, of *Nisney Novogrod* vervoerd word, als ook door ganfch Rusland. Daer van daen de Rivier opwaerts vyf en twintig Wurft, legt een Stedeken, *Camaffina* genaemt: waer van daen omtrent twintig Wurft, legt den genoemde Berg *Jermackovagora*, aen de linker hand. Van daer dertig of veertig Wurft, houden zich op eenige *Vagoelitzen*, of *Wagoli*, die daer huizen en wooningen hebben. Omtrent zes of zeven Wurft opwaerts, 1650. leggen de Vaertuigen van dezen *Jermak*, al hoe wel vermolmt, ter geheugeniffe noch bewaert. De Rivier leit meeftendeel tuffchen Steen-bergen, en is zelfs ook zeer fteenachtig, met veele Water-vallen: alhier worden veel Elanden gevangen, als ook ander Wild: de Elanden vangen zy in kuilen, die zy met Takken en Mofch beleggen, houwende als dan wel vyf of zes Wurft in 't ronde de Boffchen om, en maken eenige openingen voor de kuilen: zy gebruiken daer plaetzen toe, waer zich de Elanden meeft en liefft houden, welke dan, willende door die gangen inkomen, vallen in de kuilen, alwaer zy door de Ruffen dood geflagen worden. De Ruffen bidden in deze geweften noch in hare Kerken voor dezen *Jermak*, als zijnde zoo een heilig werk door hem uitgerecht, van *Siberien* met hulp en beleit op te doen. Dus verre dit bericht.

Andere gefchrevene berichten verhalen het boven gemelte voorval, als volgt:

In den Jare na de Geboorte *Chriffi*, vyftien honderd en twee en zeventig, onder de beftiering van *Tzaer Ivan Vaffilewits*, hebben eenige vrye *Donfche Kozakken*, onder haren *Attamen Jermak Timofewits*, de *Don* verlaten, en zich ftil na de Rivier de *Volga* begeven, aldaer zeer groote fchade aen het Ruffche Ryk deden, beroovende alderley aert van Menfchen, zommige daer van doodende, en brengende alle het geroofde in hare Vaertuigen, zoo dat zy de Rivier *Volga*, als geflooten hielden, latende niemand van *Aftrakan* met eenige Koopmanfchappen voorby gaen. En al hoe wel zijn Tzaerfche Majeftеit, onderfcheide Ruffche Volkeren met het *Nifoffche* krygsleger te zaem gevoegt zijnde, tegen hem zond, zoo heeftze nochtans dezen *Attamen*, altyd dapperlijk verflagen en verftrooit.

In den Jare vyftien honderd en drie en zeventig, vergaderde zijn Tzaerfche Majeftеit een magtig Leger te Water en te Lande, met alderhande oorlogs-tuig tegen gemelte *Kozakken*; doch zy dit hoorende, hebben dit Leger niet afgewacht, maer zeftig Wurft boven de Stad *Kafan*, zijn zy de groote Rivier *Kama* opgevaren, bedwingende de gewezene Onderdanen van den

Digitized by Google

den *Kaſanſchen Tzaer Simion*, als de *Tſcheremiſſen*, *Mordua*, *Wotäki*, *Baſchkirtzi*, en andere aen deze Rivier woonende Tarters, als mede aen de Rivier *Wätka*, het welke een zeer dom Volk zijnde, van geen ſchiet geweer wetende, heeft hy licht bemagtigt; maer alle deze Volkeren, heeft hy belaſt zijn Tzaerſche Majeſteit *Ivan Vaſilewits*, onderdanig te zijn; nam van haer Gyzelaers, ook Schatting in Pelteryen voor zijn Majeſteit: de Steden *Ribnay*, *Zortof Gorodock*, *Alabuchu*, *Sarapul*, *Oſu* met hare omleggende Landen, heeft hy bemagtigt, en onder zijn Tzaerſche Majeſteits *Ivan Vaſilewits* gehoorzaemheit gebragt. Hier van daen de Rivier hooger op varende, is hy gekomen ter plaetze alwaer eenen *Strogonof* woonden: deze Man was geboortig van *Nougorod* *, maer voor weinig Jaren, toen *Tzaer Ivan Vaſilewits*, met een groot Leger derwaerts trok om de *Nougorodſche* Inwoonders, wegens opſtant en wederſpannigheit te ſtraffen, is genoemde *Strogonof* met een goed gedeelte van zijn beſte Schat, en zijn geheele Gezin over *Perm*, *Uſtuga*, voorby *Kaigorodock* gevlucht, en heeft hem in deze plaetze gezet, zijnde een Land overvloeyende van alles, aen Vleeſch, Vrucht en Wild-werk. Al hoe wel dezen *Attamen* § met zijne *Kozakken* aen dezen *Strogonof* niet heel welkom geweeſt zijn, nochtans heeft hyze alle heerlijk en overvloedig onthaeld, want hy was een magtig ryk Man; en daer na heeft hy haer verhaelt de gelegentheit van het *Siberiſche* Koninkryk, met alle omſtandigheden, zijnde een Land, overvloeyende van alderley koſtelijke Pelterye, en de Menſchen zonder dapperheit, of eenig beleit, zijnde de Hooft-ſtad maer omtrent vier duizend Wurſt ver van hem afgelegen, en tot de Grenzen maer vyf honderd Wurſten: en dat 't nu de rechte tyd was aen *Tzaer Ivan Vaſilewits* een dienſt te doen, om daer door vergiffenis van zijne begaene misſlag te verkrygen; hy wilde hem ook tot verzoening van misdryf met ſtukken Geſchut, Hand-buſſen of Musquetten, Kruid, Lood, Vaertuigen, en Krygs-tuig verzien, het welk *Attamen Jermak Timofewits*, en zijn kameraden zeer wel geviel, beloovende zijn beſt te doen, zoo hy *Strogonof* hem niet wilde verlaten. Alles nu tot deze togt noodig, word met allen ernſt vervaerdigt, en *Strogonof* onthaelt dezen *Attamen* en zijn kameraden heel wel. Het noodige nu gereet zijnde, is hy *Attamen* met zijne Volkeren de Riviere *Utka* opgevaren, welke Riviere door een woeſte *Steep*, of Heide loopt, en ontſpringt uit de over groote *Werchaturiſche* Steen-klippen, of Bergen, en valt in de groote Riviere *Kama*.

Dit *Werchaturiſche* Steen-gebergte ſtrekt zich van 't Noorden, of Noord-weſte, tot aen het Kaſpiſche Meir, zijnde zeer hoog en breet, ja aen zommige plaetzen drie, vier, of vyf honderd Wurſt breet. Op dit gebergte waſſen koſtelijke Boomen, van Ceder, Olmen, Eipen, Dennen, Vuuren, Linden, ja alderhande Boomen: 't Sneeuw valt daer alle Jaren, van negen, tot elf voet diep; boven op deze Steen-klippen zijn noch ettelijke hooge Klippen en Bergen, welkers top-punten ontoegankelijk zijn, maer alleenig met over groote moeite, tot de helft begaen worden, door de guure, koude winden: boven op deze hooge Berg legt het Sneeuw laegswyze, en zoude men het zelve konnen rekenen van voor veele Eeuwen af, want alle Jaren maekt het een zwarte, witte, of geele laeg, door dien het de Zon niet kan doen ſmelten. Op deze hooge Berg en Steen-rotzen, erneren haer alderhande Gedierte; als Elanden, Herten, wilde Bokken, en Geiten, Beeren, Wolven, Voſſen, Zabelen, en Hazen: boven op deze Steen-klippen zijn ook groote ſtaende Meiren, vol van alderhande Viſſchen, uitgenomen Steuren en Sterletten. Uit dit Steen-gebergte ontſpringen zeer veele koſtelijke Rivieren; na 't Zuiden en Rusland, vloeid de Rivier *Kama*, en valt in de groote *Volga*; andere, als de *Jaick*, *Jar*, die ook uit deze Steen-rotzen ontſpringen, vallen in de Kaſpiſche Zee, doch de *Jar* valt in de groote Rivier *Fufu* die tot in *Bucharyen* ſtroomt.

In den Jare vyftien honderd en vier en zeventig, is den *Attamen Jermak* met zijne kameraden aen deze *Werchaturiſche* Steen-rotze, tot de eerſte Winter-weg gebleven, omtrent de oorſpronk van de Rivier de *Utka*: hier heeft hy alle zijne Vaertuigen geloſt, *Liſchen* * en *Narten* gemaekt hebbende, is hy deze Steen-rotze over gekomen, nemende zijne weg, omtrent daer de Riviere *Nice* ontſpringt: deze Rivieren *Nice*, *To*, *Werkatunſche*, *Tobol*, *Obdar*, *Pelin*, *Iſet*, en andere meer, komen alle uit de bovengenoemde Steen-rotze, en vallen alle in de groote Riviere *Ob*, maer de *Ob* valt in den *Oceaen*, of de *Siberiſche Mangaſeiſche* koude Zee, waer van de Stad *Mangaſeia* haer naem heeft. Deze Stad legt aen de Rivier *Mangaſeia*, die daer in de Zee valt: van de mond der Rivier *Mangaſeia*, kan men in twee of drie weeken voorby *Puſt-Oſer*, of *Petzora*, tot *Archangel* komen. Van *Werchaturia* te water in *Siberien* willende, zoo

* Andere zeggen, by was uit de Solitaia horda afkomſtig.

§ Is zo veel gezegt, als Hooft of Bevelhebber.

* Zyn geneetſchappen om in de Winter daer mede voort te komen.

Digitized by Google

vaert men de Rivier *Nits* af, en dan de Rivier *Tobol*, voorby de Stad *Tumen*, en voorts op de Hooft-ſtad *Tobolsko*. Deze *Tobol* valt in de groote Rivier *Irtis*, onder de Stad *Tobolsko*. Van de Stad *Tobolsko* en de Rivier *Irtis* afvarende, komt men voorby *Damianskoy*, en de plaets *Samoroffſche Jam* genaemt: aen beide zyde van alle deze Rivieren woonen verſcheide Volkeren, van byzondere Geloove, omtrent de Boſſchen in hare Jurten; weinig onder de *Samoroffſche Jam*, valt de Rivier *Irtis* in de *Ob*. Van de mond der Rivier *Ob* kan men met *Siberiſche* Vaertuigen voorby *Puſt-Oſer* tot *Archangel* komen, en is zes duizend Wurſt van malkander. Tuſſchen *Werchaturia* en *Tobol*, woonden meeſt Cynsbare Luiden van den Siberiſchen Konink *Kutſchum*: deze alle heeft den *Attamen* met zijne Kozakken gedwongen, en onder zijn Tzaerſche Majeſteit gebragt, nemende van haer vaſte Gyzelaers, en hem ook Schatting aen Pelteryen opleggende, vermanende haer onder de gehoorzaemheit van zijn Tzaerſche Majeſteit, zonder afwyken, te verblyven. Hier van daen is hy door de Rivieren, tot *Werchaturia*, *Nice*, *Iſet*, *Pelinck*, *Tafda*, en tot aen de Stad *Tumen* gekomen: deze Stad legt tuſſchen de Rivieren *Tobol* en *Tumen*, en heeft de zelve met kloekmoedige beſtorming, in genomen, en heeft ook de zelve, zijn Tzaerſche Majeſteit onderworpen. Toen nu den *Tzaer Kutſchum* hoorde, dat den *Attamen* met zijn byhebbende magt, zijne Steden, als *Tumen*, *Werchaturia*, *Tumskoy*, *Pelim* en andere meer, ingenomen had, en onder het Gezag van zijn Tzaerſche Majeſteit gebragt, want *Tumen* legt maer honderd en tachentig Wurſt van de Hooft-ſtad *Tobol*, is hy magtig ontſteld geweeſt, en zond zijnen zeer beminden raed den *Murſa Kantſchey* met veele Zoldaten na *Tumen*, op dat hy den *Attamen* niet nader mogt laten komen, ook was het mogelijk, de veroverde Steden weder in te nemen; doch den *Attamen* heeft dezen *Murſa* met al zijn Volk op de vlucht geſlagen, vyf Wurſt op geene zyde van de Stad *Tumen*, doodende veele met het ſchiet-geweer, en heeft *Kantſchey* zelfs verwond zijnde, gevangen bekomen. Uit dit treffen zijn 'er zeer weinig overgebleven, die hem de tyding koſten brengen. Deze nederlage ter ooren van den *Tzaer Kutſchum* komende, is hy noch meer ontſtelt; doch met zijne naeſte Raeds-heeren beradende, heeft hy beſlooten, door zijn geheel Ryk poſten af te zenden, dat alle zijne Onderdanen, zonder eenig onderſcheid, klein en groot, met al 'er haeſt tot hem komen zouden, zendende in plaets van Brieven, zijn vergulde Pylen, op dat zy geen andere boodſchap verwachten zouden, op ſtraffe des doods die hem hier tegen ſtelden, want tegen ons, dede hy zeggen, komt een magtige vyand, niet wetende wie hy is, en waer van daen, doende aen ons Land zeer groote ſchaden, willende ons Ryk geheel onder hem bedwingen. Toen de Onderdanen en Horden dit van haren Konink verſtonden, zijnze met grooten yver in de Stad *Tobolsko* of *Tobol* te zamen gekomen, met haer Wyven en Kinderen, een zeer groote menigte uitmakende, waer door 't hart van den *Tzaer Kutſchum* begoſt adem te halen, en moet te ſcheppen, zendende alle dagen poſten uit, om te vernemen waer den *Attamen* was, die hem de tyding bragten, dat hy regel recht op hem aenquam: dit hoorende, zond hy zijn Gemalinne *Simbula*, met zijne Kinderen, op Paerden en Kamelen Landwaerts in, in de *Steep*, in zijne vermakelijke plaetze *Naobalack*, waer tegenwoordig een groot Dorp is. Van *Tumen* is den *Attamen* met zijn magt, de Rivier *Tobol*, op Vaertuigen afgezakt, tot de Hooft-ſtad *Tobol*; deze Stad legt aen de Rivier de *Irtis*, want de Rivier *Tobol* valt omtrent de Stad, in de Vliet *Irtis*, en aen den Riviere *Kurdumka*, op een zeer hooge Berg, met een houte * muur omringt; doch is omtrent zeven Wurſt van de Stad blyven leggen, op een plaetze, nu het Dorp *Khiskina* genaemt: hier heeft hy willen vernachten; des anderen daegs voor der Zonnen opgang, wanneer deze Menſchen, na haer oude gewoonte, noch ſliepen (want des avonds zitten zy lang, en ſtaen des morgens laet op) is den *Attamen* van de voorgenoemde plaetze opgebroken, en met zijne Vaertuigen onder de Stad *Tobol* gekomen, zich zettende op een zekere Weide. Des morgens, na dat de Zon was op gegaen, zag *Tzaer Kutſchum* zijnen vyand voor de Stad, waer tegen hy dateliik veel Volk uit zond, gewapent met Pylen en Boogen. De *Attamen* ziende de groote menigte des Volks, 't welk tegen hem af quam, en noch meer die boven op de Bergen, en in de Stad gebleven waren, zoo belaſte hy aen zijne Kozakken, dat zy alle haer geweer, zoo wel de Stukken als Musquetten, met proppen zouden laden, om aen zijn vyanden meer moet te geven. Die uit de Stad dan, zijn met een overgroot geſchreeuw, op de Kozakken aengevallen, doch deze zich geſloten houdende, zijn zy in een goede rang geweken, ſchietende alleenig met proppen, waer van niemand der vyanden dood bleef:

* Heden is dit van ſteen.

Digitized by Google

bleef: het welke de *Kutſchumſche* ziende, zijn ze moediger geworden, en met groote dapperheit op de vyanden aen gevallen, de welke in haer Vaertuigen keerden, daer op liet den *Attamen* af ſteken, en voer de *Irtis* twee Wurſt opwaerts, daer de *Tobol* in de *Irtis* valt; hier bleef hy twee Etmalen leggen, en liet aen zijn Kozakken, haer geweer ſchoon en klaer maken, de zelve ladende met vierkantige ſtukken van yzer, en kogels, zoo ſterk als het geweer immers lyden en verdragen koſt, haer aenſprekende, dat zy bedenken zouden alle het quaed, het welke zy tegen zijn Tzaerſche Majeſteit *Ivan Vaſilewits*, en tegen de Chriſtenheit begaen hadden, vergietende zoo veel onſchuldig bloed, en dat zy tegenwoordig mannelijk wilde vechten, zoo zouden zy niet alleenig deze ongeloovige Heidenen verſlaen, maer daer en tegen genade en vergiffenis van zijn Tzaerſche Majeſteit verwerven: zy dit van haren *Attamen* hoorende, antwoorden hem met tranen in hare oogen, dat zy alle gereet waren voor zijn Tzaerſche Majeſteit, en voor het Chriſtelijke Geloof, mannelijk te vechten, ja hare hoofden te wagen, ook zijn wy gewillig (zeiden zy) u te gehoorzamen, na al 't geene gy ons zult bevelen; daer op is den *Attamen* met zijn Vaertuigen, en zijn zes honderd man weder onder de Stad *Tobol*, op de voorige plaets geankert: *Kutſchum* ziende zijnen vyand ten tweede mael voor de Stad, ſprak hy zijn Volk aldus aen: mijne dappere Helden, lieve en ongeveinsde Zoldaten, valt zonder eenige vreeze of kleinmoedigheit op deze onreine honden, de Kozakken aen, haer geweer kan ons geen ſchade doen, want onze Goden ons beſchermen, alleenig, ſtaet mannelijk, ik zal uwen dienſt beloonen. Deze Menſchen van verſcheide Volkeren en Geloove, dit uit haren Koninks mond hoorende, zijn zy met groote vreugde uitgevallen, vermanende malkanderen tot Man-moedigheit. In de Stad is alleenig den *Tzaer Kutſchum*, met eenige weinige Raeds-luiden gebleven, om van boven deze Veld-ſlag aen te zien. Toen zijn de zijne met een zeer groot geſchreeuw op de Kozakken aengevallen, roepende veele, *Mahomet* ſtaet ons by, en elk een deed dat voor zijn Geloove was. Den *Attamen* belaſte aen zijn Volk, dat maer de helft te gelijk hare Muſquetten loſſen zouden, en ondertuſſchen dat die laden zouden, zy met haer Geſchut zouden ſchieten, haer een moed inſprekende, aldus Broedes; vreeſt deze groote ongeloovige menigte niet, want met ons is God. De ſlag begoſt van de tweede ſtond van den dag, en duurde tot den avond; het was den een en twintigſten Mey, in 't Jaer vyftien honderd en vier en zeventig. Eindelijk heeft den *Attamen Jermak Timofewits* zijne vyanden alderhander Volkeren, en van verſcheide Geloove, met een groote nederlaeg overwonnen, nemende ook veele levendig gevangen. De Kozakken zijn ook te gelijk met de vluchtende vyand in de Stad gekomen. Den *Tzaer Kutſchum* ziende de groote nederlaeg van zijn Volk, is hy met weinig Volk na de plaets gevlucht, alwaer zijn Gemalin en Kinderen waren, omtrent twintig Wurſt van de Stad gelegen. In de Stad *Tobol* lagen twee groote gegotene Yzere Stukken, lang zijnde zes El, ſchietende kogels van veertig pond; deze belaſte *Kutſchum* te laden, en van boven op de vyanden in 't gevecht te ſchieten, maer zy koſten die niet los ſchieten, waerom hy de zelve met ſchrikkelijk vloeken, van boven neer in de Rivier *Irtis* liet werpen. Alzoo heeft den *Attamen Jermak Timofewits*, de Stad *Tobol* ingenomen, blyvende zes weeken daer in ſtil. Van de Inwoonders heeft hy de beſte tot Gyzelaers genomen, leggende haer Schatting op, als ook op de omleggende Volken, ook op elk Boog-ſchieter tien Zabels met ſtaerten, voor zijn Tzaerſche Majeſteit, bevelende haer onder zijn Tzaerſche Majeſteits beſcherming te woonen. Een van deze genoemde Yzere Stukken, heeft den *Attamen* met de Affuiten, uit de Rivier halen laten, en weder in de Stad gebragt, dat noch op deze huidigen dag daer ſtaet.

Uit *Tobol* zond den *Attamen Jermak Timofewits* een van zijne beſte Kozakken, (nevens vyf andere,) genaemt *Groſa Iwanowits*, aen den Tzaer *Ivan Vaſilewits* na *Moskou*, en met haer den vergaderden Schatting, als zeſtig timmer Zabelen, met buik en ſtaerten, vyftig Bevers, twintig zwarte Voſſen, en drie van de voornaemſte gevangenen van den *Tzaer Kutſchum*, met een verzoek-ſchrift, dat zijn Tzaerſche Majeſteit, hem *Attamen Jermak Timofewits*, zijne begaene misdaed genadiglijk geliefde te vergeven, als mede zijne kameraden, en dat om hare getrouwe en zware dienſt, en dat het zijne Majeſteit believe mogt, iemand tot Bevelhebber na *Tobol* te zenden, na zijn goed dunken, die de Zetelſtad, met de andere Steden en Landen mogt ontfangen, en om de zelve te beſchermen na zijn Tzaerſche Majeſteits bevel. Toen deze Afgezonde *Groſa Iwanowits* met zijne kameraden, met de gevangene in *Moskou* quam, zoo viel hy

Zommige dezer Siberianen waren Mahometanen, en andere Heidenen.

zijn Majesteit te voet, biddende om genaden en vergiffenis van haer bedrevene Schelmeryen, en dat om die getrouwe en zware dienſten, die zy voor zijne Tzaerſche Majesteit hadden gedaen, believende met een te ontfangen den Schatting die zy voor zijne Majesteit hadden verzamelt, als mede de gevangenen die zy mede gebragt hadden, en dat zijn Tzaerſche Majesteit believen mogte, iemand tot Bevelhebber derwaerts te zenden, die de Hooft-ſtad met alle de andere ingenomene Steden en Plaetzen, van haer mogten ontfangen. Over deze tyding heeft zijn Tzaerſche Majesteit zich hooglijk verblyd, en heeft met alle de Geeſtelijken in de Groote Apoſtoliſche Kerke, God voor deze overwinning gedankt, deelende aen den Armen zeer groote Aelmoeſſen, vergevende aen den *Attamen Jermak Timofewits*, en aen alle zijne byhebbende Kozakken, hare bedrevene misdaed, om deze hare dienſt wille; bevelende de mede gebragte Schatting, en de gevangenen van haer te ontfangen, belaſtende deze Kozakken overvloedig te onthalen, en vergunde ook de zelve aen zijn hand ter kuſſing te komen, en lietze dagelijks rykelijk haer onderhoud geven. Daer na haer aflatende, belaſten zijn Majesteit aen den *Attamen Jermak Timofewits* eenige geſchenken te brengen, als ook aen alle de Kozakken, ieder byzonder: aen den *Jermak* zond hy een Rok van Zyde ſtof, met Goude bloemen geborduurt, met Fluweel, en een dubbelde Dukaet; maer aen ieder Kozak een ſtuk Laken tot een Rok, een ſtuk Damaſt, en tot een Muts, een ſtuk Fluweel, ook elk een Goude Copeke: daer by een Brief met het vergulde groote Zegel, waer in zijn Helden daed geprezen, en zijn bedreven misdaed vergeven word, begeerende dat zy verder in hare getrouwe dienſten wilde voortvaren, welke haren dienſt hy rykelijk zoude beloonen: in de Winter zou hy een Bevelhebber derwaerts zenden; ondertuſſchen zou hy *Attamen Jermak* het beſtier van alle ingenomen plaetzen hebben, ook van den Schatting. In 't zelve Jaer, in de Herfſt, is deze *Groſa Iwanowits* uit *Moskou* tot *Tobol* gekomen, mede brengende zijn Tzaerſche Majesteits vergifnisbrief met de vereering, waer over den *Attamen* met zijne Kozakken, zich ten hoogſten verblyden, en baden God voor zijn Majesteits gezontheit en lang leven.

Het Zilver Copeke is een ſtuiver waerdig.

Na dat nu den *Attamen* dezen Brief, neffens de begnadiging en gift van zijn Majesteit had ontfangen, heeft hy met zijne Kozakken beſlooten den Tzaer *Kutſchum* verder te beoorlogen: ondertuſſchen heeft hy eenige getrouwe Kozakken in de ingenomene Steden en Plaetzen tot bezetting gelaten. In *Tobol* heeft hy gelaten *Groſa Iwanowits* met zeſtig Kozakken, maer in de andere plaetzen zeker *Attamen* met dertig Kozakken, van geweer en krygs-tuig wel voorzien: wanneer zijn Tzaerſche Majesteit den Kozak *Groſa Iwanowits*, uit *Moskou* weder te rug na *Jermak* zond, zoo gaf zijn Majesteit aen *Groſa* een open Brief, met een hangend groot Zegel, dat alle die geene, die luſt hadden in *Siberien*, in *Tobol*, en andere veroverde Steden, zich met Vrouw en Kinderen te trekken, die mogten vry en ongehindert derwaerts reizen, belaſtende vrye doortogt aen zulke Luiden te geven; en zijn in dat zelve Jaer met *Groſa*, vyftien honderd Menſchen vrywillig na *Siberien* gegaen, met Vrouw en Kinderen; maer van *Wologda* belaſte zijn Majesteit aen den Biſſchop, tien Papen, met Vrouw en Kinderen, met deze *Groſa* te zenden, op vrye *Podwoden* *, en daer en boven twintig *Roebels* aen Geld, aen ieder Paep.

* Wagens of Sleden.

Als nu den *Attamen Jermak Timofewits* in alle plaetzen goede order geſtelt had, is hy met zes honderd Kozakken, in Vaertuigen de Rivier *Irtis* opgevaren, tot aen het Rivierken *Sibirka*, welke vyftien Wurſt van de Stad in de *Irtis* valt, daer hem den Tzaer *Kutſchum* noch ophield, doch in groote ſchrik en benauwtheit; een en een half Wurſt noch van deze plaets zijnde, belaſte den *Attamen Jermak*, aen een ſtyle Oever de Vaertuigen vaſt te maken, en ſtelde zich met zijn Volk in het Veld, om daer te vernachten, belaſtende echter Schild-wacht rondsom uit te zetten, na zijn oude gewoonte. In 't midden van de nacht wierden twee Kozakken op Schild-wacht ſtaende, van *Kutſchum* zijn Volk bekroopen en gevangen genomen, waer door een oploop in het Leger ontſtond, daer en boven is de vyand met Boog en Pylen, als ook met Lanzen, op haer met een groot geſchreeuw aengevallen, plunderende haer § krygs-tuig; toen lag den *Attamen* in zijn Tent, midden in 't Leger en ſliep, doch hoorende dezen oploop, ſprong hy uit zijn Tent, roepende aen zijne Kozakken, Broeders en vreeſt deze ongeloovige niet, maer treed te rug na u Vaertuigen; toen zy nu alle weder in hare Booten gekomen waren, zooſprong den *Attamen Jermak* met groote kracht van den ſtylen Oever na zijn Boot, doch te ſterk ſpringende, quam hy over drie Booten in 't water te ſtorten, daer het zeer diep was, en alzoo hy twee Pantzers aen had,

§ Ammitie.

Digitized by Google

had, en daer en boven yzere Armbanden, is hy neer gezonken als een ſteen, en jammerlijk verdronken. Echter zijn in deze oploop aen de kant van *Kutſchum* gebleven, zijns Gemaels Broeder, genaemt *Murſa Bulat*, en vyf en zeſtig gemeene luiden. Alzoo hebben deze Kozakken haren dapperen Voor-ganger, den *Attamen Jermak Timofewits* verlooren. Vyf perzoonen van den vyand kregen zy gevangen, welke zy in hare Strugen of Vaertuigen namen, en keerden weder na *Tobol*, miſſende maer de twee boven genoemde gevangenen. Zoo dra de Kozakken van deze plaets vertrokken waren, belaſte *Kutſchum* aen zijne Viſch-vangers en andere, 't verdronken Lichaem van dezen *Jermak Timofewits* op te zoeken, belovende aen den vinder, zoo veel Zilver als 't Lichaem zwaer zoude zijn; want ik zal zeide hy, het bekomende, laten in kleine ſtukken ſnyden, en zelfs met myn Gemalin en Kinderen, op eeten, zijnde zoo eenen grooten verwoeſter van my en myn Ryk: de Kozakken nu te rug komende, op dat zy niet zonder Hooft zouden zijn, verkoozen in de plaetze van den gewezenen *Jermak Timofewits*, tot *Attamen*, den genoemden *Groſa Iwanowits*.

In 't Jaer vyftien honderd en vyf en zeventig, is den *Attamen Groſa*, na dat hy te vooren zijn Godsdienſt in de Kerken gepleegt had, met duizend Kozakken in de zelve Vaertuigen, gelijk te vooren geſchied, de *Irtis* opgevaren, en komende omtrent de plaetze *Abalack*, daer zich *Kutſchum* noch ophield, zond deze tegen hem zijn Zwager, zijnde een Broeder van zijn Gemalin, met namen *Iki Irku*, maer den *Attamen Groſa* verſloeg dezen *Iki Irku*, met noch vyf honderd en veertig man, nemende twintig perzoonen levendig gevangen, waer tegen zy maer zes perzoonen van de haren verwond hadden. Den Tzaer *Kutſchum* ziende dat zijn Volk als verſmolt, vluchte hy met Vrouw en Kinderen na eenen *Kalmakſche Chan*, die zijn Oom was, genaemt *Abdar Tayſcha*. Dezen *Kutſchum* had zeven echte Vrouwen, hoe wel eene de voornaemſte was, en vyf en twintig by-wyven; van zijn echte Vrouwen had hy vyf Zoonen, maer van de andere, twaelf.

Na die tyd is *Kutſchum* en zijne Zoonen dikwils met een groote menigte Volk op de veroverde plaetzen aengevallen, hoopende 't Ryk weder aen zich te brengen, maer hebben niets uitgerecht, en zijn door Gods hulp meeſt altyd verſlagen. En tot hier toe het boven gemelte verſlag.

Na de dood van den *Attamen Jermak Timofewits*, is den *Attamen Groſa Iwanowits* met zijn Kozakken, uit *Tobolsko*, de Rivier *Irtis* afgevaren, tot aen de *Oby*, en de *Oby* afzakkende tot *Beroſowa*, dat een matelijk Stedeken is; van daer, tot daer die Vliet in de *Oceaen* valt; op alle de Volkeren aen beide zyden van deze groote Rivieren woonende, heeft hy *Attamen* Schatting, na elks vermogen, opgelegt, bouwende de Stad *Beroſowa*, daer hy de Gyzelaers zette, die hy van deze Volkeren genomen had, met dit beding, dat zy alle half Jaren zouden verandert worden, mits dat zy even goede aenzienlijke Luiden in haer plaets ſtelden: de voornaemſte nam hy met hem na *Tobol:* in een Jaer heeft hy deze togt gedaen, en alle deze Volkeren onder gehoorzaemheit gebragt, en niet alleen deze, maer ook die aen de Rivieren *Obdari*, *Soſwa*, *Wagulka*, *Komda*, *Mraſe*, en meer anderen woonden.

Omtrent de ſpelding der eige namen van Rivieren, Volken en Plaetzen heb den overgezonden Text gevolgt, die anderzins te dezer tyd eenigzins verandert is.

Wegens het veroveren van *Siberien* voor ruim honderd Jaer, is my van daer noch het volgende korte bericht over geſchreven.

Jermak Timofewits, die *Tobol* in nam, vluchtende van de *Volga*, daer hy een Rover was, de *Kama* op, en quam in de Rivier *Suſawaja*, daer de beroemde Landryke *Strogonof* noch heden het grootſte deel van zeventig Duitſche mylen Velds bezit; by des zelfs Groot-vader quam gemelte *Jermak*, verzocht hulp, en bevordering tot zijn vergiffenis by zijn Tzaerſche Majeſteit, die hem de hand bood, met Vaertuigen, Geweer, Arbeids-luiden, en anderzins, en dus toog hy langs de Vliet *Serebrenkoy*, die in de *Suſawaja* ſtort, alwaer hy zijne Vaertuigen over Land ſleepte, tot in de Rivier *Tagin*, welke afvarende, hy in de *Tura* quam, en nam de Stad *Tumen* in, daer het alles nedermaekte, en zoo naderde hy aen *Tobol*, dat vermeeſterde, alwaer toen Heerſchte een Tarters Prins, genaemt *Altanai Kutzumowits*, of anders *Kutſchum* genaemt, wiens Zoons Zoon noch heden by leven is, en in *Moskou* met de naem van *Siberiſche Zarewits* bekent: hy word zeer mildelijk onderhouden, en geniet veel weldaden en eer; zoo als mede gezegt word, noch hier en daer kleine *Siberiſche Knezen* of Vorſten te zijn, welke door *Jermak* gevangen, en ten Hoof wierden gezonden, zoo dat hy zijn oogwit van genade en vergiffenis zijner ſtrooperye, door deze daed bereikte; edoch hy beleefde deze overwinning niet lange, want een uitval te *Tobol* zullende doen, wierd van de Tarters zoo vervolgt, dat hy niet tyds

genoeg zich in de Vaertuigen konden begeven, in't water viel, en verdronk. Dus verre dit van daer aen my gezondene kort bericht.

Men vind in *Siberien*, aen de Oevers van de groote Rivieren, daer de vloet het Land afgeſpoeld heeft, of daer de Bergen door Wolk-barſten, en groote Regen geſpleten zijn, en anderzins zomtyds Elpenbeene-tanden, of ten minſten Tanden die op het gezicht, gebruik, gewicht, gedaente, verw, en in alle eigenſchappen den Olyphants Tanden gelijk zijn, zoo groot als klein, by de Inlanders *Mammouttekoos* geheten, of been van het Dier *Mammout*. Zommige dezer Tanden worden weinig grover en roſſer bevonden als de verſche Olyphantstanden, die uit *Indiën* herwaerts over komen. Op wat wyze deze Elpen-beene Tanden in't gemeen dus diep onder de Aerde gedolven zijn geworden, is bezwaerlijk te zeggen, te meer, alzoo in die geweſten geene Olyphanten worden gevonden. Eenige der Moskoviten daer ter plaetze zijn van gevoelen, door lankheit van tyden de Aerdkloot, Waereld verdraeit is, en dat daer het nu kout is, het wel eer heet is geweeſt, zoo dat de Olyphanten in deze nu koude geweſten zich oulings opgehouden zoude hebben. Daer ter plaetze word mede gebeuzelt, dat deze Tanden hoornen zijn van het Dier *Behemoth*, by de Ruſſchen *Mammont*, anders *Mammona* genaemt, daer van men by *Job* leeſt: zy zeggen, dat het leeft onder de Aerde, en zoude het zijn Hoornen, dat deze Tanden zoude wezen, onder de Aerde zomtyds affloten: de wateren, als het daer door gaet, zouden ſplyten: van verw zeggen zy het te zijn donker bruin, gevende van zich een grooten ſtank: word zelden gezien, en als 't gezien word, bedied veel onheils: heeft een ſtaert, den Paerde-ſtaert gelijk: korte voeten, en diergelijke beuzelingen meer worden 'er daer van gelooft. Aen de *Oby* en Zee-kuſten worden ze 't meeſt gevonden, wel tot de zwaerte van honderd pond, en meer. De *Samojeden* maken daer van Pyl-punten, zeer ſcherp geſleepen, in de gedaente als een Mes, het ſcherp voor, en aen eene zyde, zoo als een zulke in mijn handen is; en de Moskoviten alderhande dingen, die men elders van Elpenbeen is gewoon te maken, als Schaekſpellen, gelijk een zoodanig onder my beruſt, Kammen, hechten van Meſſen, enz. Daer word gezegt, dat 'er ribben en ander gebeente van gemelte Dieren uit gedolven worden. Een diergelijke Tant, zwaer veertien en een half pond, is mede onder my beruſtende; beneffens een klein Tantje, lang negen duim; als mede drie Kiezen, een boven-kies, zwaer een en drie vierde pond, en twee onder-kiezen, zwaer zes en een vierde pond: de Kiezen zijn onlangs gevonden diep onder de Aerde, in de graft van *Kiof*; de Tanden aen een arm van de Vliet *Oby*, insgelijks onder de Aerde: noch heb ik twee diergelijke Kiezen in *Moskou* gezien, die gevonden waren onder de Aerde, aen de Oever van zekere Rivier, niet wyt van *Moskou*, waer van de grootſte boven breet is, zeven en een half duim, onder breet vier duim, diep zeven duim, weegt zeven pond.

De kleinſte is boven breet zeven duim, min een half, diep vyf duim, onder breet vier duim. De aftekeningen daer van, beruſten onder my.

Men vind op *Seilon*, zeker ſlag van Olyphanten, die by de Nederlanders worden genaemt *Alias*, zoo Mannekens als Wyfjes, deze zijn van een byzonderen aert, hebben nimmer Tanden; zijn niet zoo gewilt als de andere Olyphanten, om dat van min ſchoone gedaente zijn, en 't is byzonder, dat de andere Olyphanten op dit Eiland veeltyds mede geen Tanden hebben, wes genoegzaem al het Elpenbeen dat men in *Europa* vind, uit *Afrika* van *Guinea*, en elders komt; wezende daer uit dan te beſluiten, dat de Tanden in *Siberie* onder de Aerde gevonden, waerſchynlijk niet van *Seilon* daer gekomen zijn, zoo zy van elders zijn gekomen; maer, of van de vaſte Indiſche Kuſt, of uit *Afrika*; indien het waerlijk Olyphants Tanden zijn.

Zoo deze Tanden als Kiezen, zijn door my aen kenders van Olyphanten, en Olyphants-tanden en Kiezen vertoont, en word geoordeelt, de zelve gelijk te zijn aen Tanden of Kiezen van Olyphanten, die zich aen de vaſte Kuſt ophouden, en niet aen die van *Seilon*, wezende kenlijk onderſcheid aen de zelve. Het verdient zijne meerdere aenmerkinge en verwondering, hoe de jonge Tanden of Kiezen, want eene der Kiezen is van een zeer jong Beeſt, gelijk ook den eenen Tant klein, als gezegt, en als van een Olyphants Veulen is, in deze Noorder geweſten dus onder de Aerde zijn geraekt, wezende zeker, dat noch deze Kiezen, noch zoo jonge Tanden, tot gebruik als Koopmanſchap zijn vervoert, want daer toe onnut zijn.

Men heeft tot *Amſterdam*, meer als honderd voet diep onder de Aerde, veel duizende Zee-hoorentjes en Schelpen gevonden, als men een Put boorde, die twee honderd en twee en dertig voet diep wierd ge-

Cap. 40. vers 10. Ziet nu Behemoth, welke ik gemaekt hebbe nevens u, hy eet hooy, gelijk een Runt. Ziet doch, zyne kracht is in zyne lendenen, ende zyne magt in de navel zyns buiks. Als 't hem luſt, zynen ſtaert is als een Ceder, enz.

Behemoth betekent allerlei groote ſchrikkelijke dieren, gelijk het woord Leviathan allerlei ſchrickelijke viſſchen beteekent.

gemaekt; ook Haair en Paerde-meſt. Hoe dieper dat men quam, hoe kleinder de Hoorentjes zich opdeden: waer van mijn Groot-vader oog-getuige is geweeſt, die my nagelaten heeft, een goed getal van de zelve: het is byzonder, zy zijn van verw, en gedaente, als men hedendaegs hier te Lande, aen de Zee-oever diergelijke Hoorentjes niet en vind; en gelijken zeer wel aen de zommige die men uit de Molukſche Eilanden over brengt, en welker gelijken, zoo in gedaente als verw, doch grooter, my van *Batavia* toegezonden zijn. De grond-verw der meeſte is wit, doch daer gaet een Cylindriſche Kaſtanie bruine, of donker Purpere driekerige kring om: men noemtze Dadeltjes, of Dadel-ſteenen, na de rechte Dadel-pitten dus benoemt. De zommige die mede op de zelve plaets, even diep onder de Aerde zijn gevonden, zijn ganſch wit, van een andere gedaente, en meer rondachtig, ook andere ſpits-langwerpig, met gekronkelde of gedraeide kringen, en wit graeuw van verw: zoo als aen eenige onder my beruſtende, kan worden gezien: zy worden genaemt Pennetjes: gemelte Pennetjes worden op de Franſche Kuſt, en mede elders, in Ooſt en Weſt-Indiën, doch niet in deze Landen of Zee-oevers gevonden.

Men ziet 'er mede by, kleine Schelpjes, den St. Jacob Schelpen niet ongelijk, doch krombekkiger, en meer rondbultig en geribt, witachtig van verw; alle nu hier te Lande Uitheems, maer eigen in Ooſt- en Weſt-Indiën; hoe nu deze Zee-gewaſſen en Olyphanten zoo diep onder de Aerde zoude zijn geraekt, 't zy by de algemeene Zondvloed, of andere Watervloed, omkeeringe der Landen, of aenwaſſinge, of anderzins, mag men giſſen; wezende aen te merken, dat als deze Beeſten verdronken waren, dat zy waerſchynlijk zoude zinken, en daerom miſſchien niet van verre gedreven zijn.

Wanneer ik in den Jare zeventien honderd en drie, wegens haer Hoog-Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, als gevolmagtigde in de krygs-legers was afgezonden, en wy rondsom de Stad *Tongeren* ons hadden neder geſlagen, is my indachtig geworden, hoe *Tongeren* oulinks een Zee-ſtad was geweeſt, zoo geloof aen de Schryvers der Oudheden is te geven, dies de gelegentheit daer om ſtreeks onderzoekende, hebbe daer toe veel gelijkheit gevonden; men toonde my oude Zee-dyken, die na allen ſchyn, van Menſchen zijn gemaekt; men wees my aen de plaets daer de Zee hadde geſtroomt, en men zeide my, dat 'er zomtyds, als men groef, Schelpen en Zee-hoorens wierden ontdekt: ik gaf dan bevel dat men daer ter plaetzen graven zoude, zoo als geſchiede, dies men heeft ontdolven, en my toegebragt veele Schelpen, als een groot getal Oeſter-ſchelpen, zoo die levendige Oeſters moeten in gehad hebben, wanneer zy onder het oppervlak van des Zees bedde zijn geraekt, als Oeſter-ſchelpen die veroud, en van de Viſch lange ontbloot zijn geweeſt, eer dat zy met Aerde bedekt zijn geworden, het geene daer aen te beſpeuren is, dat de veroude en verſtorvene Oeſter-ſchelpen glad op de rug worden, en ontbloot van de ribben die men daer gemeenlijk aenziet: een tweede aert van Hoorens die men daer vond zijn Pennetjes, der gedaente, als boven gezegt, zoo als diep onder de Aerde tot *Amſterdam* zijn gevonden: een derde ſlag van die ik tot *Tongeren* ontgroef, is een Schelp, die anderzins in Weſt-Indiën valt, glat van buiten en van binnen, wit als Kryt, met fijne keepen, zoo binnen als buiten: deze Schelpen zijn ruim twee duim-breet, in de midlyn groot, en genoegzaem rond, hoe wel men ze byzonder, en enkel vond leggen, zoo hebbe de zelve, paſſende beſpeurt, dat het paeren zijn, want eenige op malkander leggende, ſluiten zy, 't geene een gewis teken is, dat deze Schelpen niet zijn gegroeit onder de Aerde, gelijk zommige geleerde Luiden daer na hellen, maer dat het oprechte Zee-ſchelpen zijn, in de Zoute Zee geboren, en gegroeit.

Het is aenmerkelijk, dat men tot *Tongeren* noch Jaerlijks onder de jonge Burgermanſchap een Feeſt houd, waer van de inſtellinge zoo oud is, dat alle geheugeniſſe te boven gaet, ter gedachtenis, zegt men, van zeker Schip dat aldaer uit Zee, met hulp-benden, of ter Volk-planting aengekomen was: ter eere dan van die Schepelingen, welke aldaer waren geplant, trekt een Bende Jongelingen, geçiert met hunne beſte Gewaet, Zwaerden, Schilden, en alderhande geweer ter Poorten uit, onder 't gezang en gedans van alle, ſpeelt men op Trom, Trompet, en alderhande Speel-tuig: men maekt aldus een gang over 't gebergte door de Koorn-landen, tot aen de plaets, alwaer gezegt word, des Zees Oever geweeſt te zijn, en het Schip Lande; en na weinig poozens te dier plaetze, en op deunning eeniger oude gezangen, op de ſtoffe paſſende, neemt dit gezelſchap in vrolijkheit rug tret, na de Stad.

Het is mede verwonderens waerdig, hoe zeker geloofwaerdig Heer, wel eer Opperbevelhebber, wegens de Nederlandſche Weſt-Indiſche Maetſchappy in *Guinea*, my

heeft

heeft verhaelt, hoe dat niet verre van *Delmina*, Landwaerts in, zeker vry hooge Berg gevonden word, die ſchier niet anders als van Zee-ſchelpen is beſtaende, daer een dunne Aerde korſt, gelijk als over heen geſtolpt legt, en dat byzonder is, dat men daer binnen in vind, Yzere en Koopere werk-tuigen, doch vergaen en verſleten, als mede ſtukken van Potten, en verglaesde aerde Vaten, welkers gelijken heden in die geweſten niet gevonden worden. De Lands-luiden zeggen, dien Berg van alle geheugeniſſe af, en voor veele Eeuwen, alzoo daer te hebben gelegen, en zy niet konnen verbeelden, eenige mogelijkheit, hoe de Zee-ſchelpen tot zoo een Berg te Landewaerts in, zijn geworden, en hoe de aerde ſcherven, Yzer en Koopere tuigen daer onder begraven konnen zijn.

Men heeft mede in 't zeker my bericht, dat in Munſterland onder de Aerde, zomtyds verſteende Viſſchen worden gevonden.

Men vind gebouwen in *Maſtricht*, en tot *Tongeren*, alwaer ſteenen in zijn te vinden, daer zoo hier en daer Schelpen, den Zee-ſchelpen gelijk, in gezien worden, na allen ſchyn van ſteen, in welkers aerde Schelpen, te eertyds vermengt zijn geweeſt, toen het noch Aerde was, en aldaer door de Zee eertyds geſpoelt, want het zijn gegroeide; en geen gebakke ſteenen, en dit word byzonder gezien aen de alderoudſte gebouwen, welke van voor eenige honderde Jaren zijn geſticht.

Onder 't gebied van *Bern*, wierd in 't Jaer vyftien honderd en twee en veertig, in zeker Berg-werk, honderd vadem diep, een Schip met een yzer Anker, mitsgaders de zeilen van Linnen doek, 't welk geheel vermoddert was, gevonden, beneffens veertig Menſchen geraemten daer in.

In 't Jaer vyftien honderd en vyftig, heeft men aen de Rivier de *Ruipel*, by *Willebroek* in Brabant, geraemte van Zeedieren gevonden.

By den Hoog geleerden Heer *Smetius*, voornaem Predikant tot *Nimmegen*, hebbe gezien eenige Hoorens en Zee-ſchelpen, uitgegraven van onder de Aerde op de *Pieters* Berg buiten *Maſtricht*, en buiten *Aken*.

Het *Mammouttekoos* word mede veel gevonden Noord-ooſt op van de Rivier *Ket*, doch byzonder aen de Vlieten *Jeniſea*, *Trugan*, *Monganſea*, *Mongaſeia*, of *Mangaſeof*, en *Lena*, by *Jakutskoy*; en tot aen de Ys-zee; men vind het meeſt in 't afgaen van de Winter, als het Ys breekt, en geheele brokken Aerde van de Oevers mede neemt, waer in dit Been, of deze Tanden zich ontdekken: uit de tweede mond, is my van een geloofwaerdige oog-getuige verhaelt, hoe onlangs ontdekt is, niet verre van *Trugan*, door dees oog-getuige zelve, wiens handel het was, dit *Mammouttekoos* op te zoeken, een geheel *Mammout* Dier. De kop ontdekte zich eerſt aen de Oever eener Riviere, daer een groote brok bevroorene Aerde afgevallen was, de Aerde een weinig weg genomen zijnde, quamen de Tanden te voorſchyn, ten muile uitſteken, even en gelijk die van een Olyphant, deze brak men af, met groote moeite, als ook een ſtuk van het hooft: dieper gravende, quamen zy by een voor-been, dat hy mede afhakte, en in het Stedeken *Trugan* bragt. Het was zoo dik als een gemeen Man om zijn middel, aen de hals zag men aen 't gebeente, noch eenige rootheit, als of het bloed was geweeſt. Insgelijks hadde gemelte getuige op een ander tyd, twee Tanden uit een hooft dat hy ontdekte, gehakt, die te zamen twaelf *Puden* woegen. Wanneer deze Tanden vers uit de Aerde komen, zijn zy zoo gaef en goed als het beſte Elpen-been, maer als zy aen ſtrand, aen de Oever, of in de lucht lange gelegen hebben, worden zy zwart, en vergaen: men voerdze door ganſch Rusland, en worden als Elpen-been gebruikt: veele der Chriſtenen aldaer, gelooven dat voor de Zondvloed die Dieren, welke zy voor Olyphanten aenzien, daer hebben geleeft, en dat de lucht toen aldaer warmer is geweeſt, maer dat ter tyd des grooten Vloeds, dit gedierte verſtikt is, en onder de Aerde bedolven geworden, en dat na de Zondvloed dit geweſt in een kouder is vermangelt.

Een Pude, of Poede, is veertig Ruſſche ponden, of drie en dertig en een derde ponden Hollands.

Andere zijn van gevoelen dat in de oude tyden, in deze geweſten, Dieren van een byzonderen aert, doch geen Olyphanten, hebben geleeft daer deze geraemten, en Tanden, of Hoorens van zijn, doch daer na uitgeſtorven, of door eenig toeval van water, uitrooying, of anderzins, vernietigt: zoo dat 'er geen afzettelingen van na gebleven zijn.

In Engeland zyn eertyds veel Wolven geweeſt, doch nu alle uitgeroeit.

Andere meenen dat ter tyd van *Alexander*, Olyphanten over den *Tanais* herwaerts aen zijn gebragt, welke Rivier niet zeer verre afgelegen is van zommige plaetzen, daer men mede deze Tanden vind, hebbende hy aen gemelte Vliet met Olyphanten, Veldſlagen gedaen.

In den Jare zeſtien honderd en elf, wanneer uit Engeland een Zee-togt wierd gedaen na het *Samojeden* Land, door *Jonas Logan*, wierd van daer tot *Londen* gebragt, zoo men bericht, een Olyphants Tant, die de *Samojeden* ter koop hadden gebragt, welke gewislijk van het *Mammouttekoos* zal zijn geweeſt.

Men vind omtrent de *Oby*, zoo dicht aen

aen de Oevers van de Zee, als te Landewaerts in, veel dezer oude Tanden, met de naem van *Mammouttekoos* bekent, die te minder van daer, na *Rusland* afgebragt worden, om dat de vracht wat hoog loopt, wegens de moeyelijkheit der wegen, doch te water langs de Zee, zouden die met minder koſten na *Archangel* gevoerd konnen worden. In dit geweſt kan men het ganſche Jaer door, de Robbe ſlaen, die daer in grooten overvloed zijn; men wil ook, dat daer op de Eilanden en Oevers van de Zee, menigte van Walrus Tanden opgeſpoelt, gevonden worden: die aen deze Kuſten wel geweert, en van leeftogt voorzien, overwinterde, zoude met hulp van de *Samojeden*, of haer Buuren, groote menigte dier Dieren konnen ſlaen, en die des Zomers, wanneer 'er weinig Ys dryft, weggevoert konnen worden na *Archangel*: de *Samojeden* des Winters, wanneer zy niet te eeten hebben, gaen langs het Ys, in Zee, en ſlaen een Rob of twee dood, ſleepen die na Land, en eeten hem, wachtende zoo lang tot dat die gegeten is, wanneer zy benoodigt, weer eenige andere dooden, en tot Spys na Land brengen: veeren van Water-vogels, en Dons, valt daer in groote overvloed, want oneindelijk veel Vogels teelen, broeyen en ruyen des Zomers op de Eilanden, in de mond van de *Oby*, en daer omtrent.

In de Nabuurſchap van de Rivier *Petſora*, kan men met Wit-viſſchen in de Zomer, groote Traen-vangſt maken, en met de Robben in 't Voor-jaer. De vaert derwaerts moet met ondiep gaende Schepen geſchieden: op deze Kuſten valt veel Glas en Kriſtal; ook zegt men daer Kooper-mynen te zijn, de *Oby* opwaerts: en hoe wel daer veel, en de meeſte Landen onbebouwt leggen, zoo zoude men om hoog aen de *Oby*, zoo veel Kooren konnen teelen, dat men groote overvloed de ſtroom af, tot in Zee, en zoo wyder zoude konnen vervoeren: Maſt-boomen tot groote Schepen zegt men, dat daer mede zoude vallen; wezende wyders deze hooge Landen aen de *Oby* zeer vet en vruchtbaer, daer grooten Handel te dryven zoude zijn, by vervolg van tyden.

Zout kan de *Oby* afgebragt worden, zoo ſchoon als het Spaenſch of Franſch Zout, 't geen het *Jamiſchevo* Meir uit levert.

Aen, of omtrent de *Saemlaanſche* en *Kemlaanſche* Kuſt, zegt men, groote menigte Haring gevonden word, gelijk op de Schotſche en Hitſche Oevers, en daer omtrent in Zee, wezende dit een aert als Noordſche Haring, goed en vet, doch het Zout van Rusland niet zoo goed zijnde als het Siberiſche, *Boeſoen*, of Spaenſch Zout, zoo valt ze beſt met het eerſte Zout gezouten. Als men daer hedendaegs de Haring vangt, roeit men maer met klein Vaertuig van Land, in Zee, en gevangen hebbende, word die Viſch na Land gebragt; zoo als men mede uit *Mangaſeia* en daer omtrent, ter Walviſch-vangſt uit vaert.

Een Moskovitiſche krygs-bevelhebber heeft my gezegt, dat hy dertig mylen beneden *Olonets*, aen den *Tanais* gezien heeft, hoe omtrent de Oever van de Rivier, die daer tuſſchen hoog gebergte ſpoelt, zich door afſpoeling ontdekte, eenige gebeenten van Menſchen en Gedierte, waer op men heeft door bevel van zijn Tzaerſche Majeſteit daer omtrent doen graven, en bevonden, dat twee mylen breet, en lang, onder de Aerde, acht of tien voet diep, duizenden van gebeentens zijn gevonden, zoo van Menſchen als van Olyphanten, Menſchen hoofden, ſchenkels, armen, beenen, rug-graden, enz. en daer de geraemten van Olyphanten, zoo hier en daer als neder gevallen, en in een gekrompen wierden gezien, zoo, dat geen Kerk-hof in de waereld zoo groot kan zijn, dat zoo veel Doods-beenderen uitleverde; zy waren als op malkander geſtapelt, en lagen dicht aen een: dit zijn zonder twyfel, zoo als zijn Wel Edele oordeelde, overblyfzels van Veld-ſlagen die *Alexander* met de *Scythen* heeft gehouden, gelijk aldaer de overleveringen melden; en geen *Mammouttekoos*, of Elpen-been, dat in dier voegen als is gezegt, word gevonden: twee Olyphanten lagen over een zyde gevallen, daer van alle het geraemte noch zichtbaer was: by deze Beeſten vond men omtrent de hoofden, twee zilvere Schaeltjes leggen. Diergelijken beenderen heeft men veel gevonden op de grond van de Rivier *Tanais*, waer van de zommige door de tyd, en het overſtroomende water, zoo bros waren geworden, dat verbryzelde als men ze aen roerde, en een ſmaek bekomen hadden als Zout van Hoorn. Boven gemelte Heer verhaelde my mede, hoe gezien hadde, voor de Poort van een Kozakſch Stedeken, *Cirkaski* genaemt, beneden aen den *Tanais* een groot been, als een Menſchen ſchenkel te pronk ſtaen, 't geene aldaer gehouden wierd te zijn, van een Reus, zoo als 'er in oude tyden gezegt word, Reuzen of zeer groote Menſchen in die geweſten te zijn geweeſt; welk been hy van daer mede heeft gebragt.

Een andere Tant wierd aen den Oever van de *Tanais* ontdekt, in 't by zijn van zijn Tzaerſche Majeſteit *Pieter Alexewits*, die als verzout, en verpetert was.

Verſtandige Mannen in Ruſland, gelooven het *Mammoutte* Elpen-been, al van de tyd des Zondvloeds, ter onderlinge plaetzen geſtroomt te zijn, en niet dat zy in de Aerde zijn gewoſſen. Hoe wel geen geleerde Mannen ontbreken die gelooven dat 'er Elpen-been onder de Aerde zoude groeyen, waer onder *Theophraſtes* word gevonden: ook *Carolus Cluſius* en *Imperatus*, waer na *Olaus Wormius* mede helt.

Het is byzonder, dat men niet en weet of de Olyphanten hare Tanden wiſſelen, of niet; men zegt dat 'er Tanden gevonden worden die zeer wit, voos, en vol kleine ſcheuren zijn, doch zonder glans, waerom men oordeeld die te wezen van geſtorvene Olyphanten, en dat die, welke by wiſſeling vallen, of van gedoode Olyphanten, levendiger van ſtof, glad, en luiſter zijn, en dat daerom zoo veel dezer Tanden te vinden zijn; waer tegen ſtryd dat men in *Siam*, en elders Olyphanten ziet, wiens Tanden geſapt, of gemerkt zijn met de wapenen van verſcheidene Koningen, die malkander hebben gevolgt, wes de zelve zekerlijk niet gewiſſelt zijn, ten ware men oordeelde, dat miſſchien in *Guinea* en elders, de Olyphanten hun Tanden als de Herten hun Hoorens laten vallen, en wiſſelen, en dat dien op *Seilon* en elders, zulks niet en gebeurt.

De Olyphanten in *Guinea* zijn omtrent hoog, tien, twaelf, of dertien voet, dies ongelijk kleinder als in Ooſt-Indiën; de grootſte Tanden die men daer vind, wegen omtrent twee honderd en twintig pond het paer.

Het geraemte van een *Guineſche* Olyphant gemeten zijnde, bevond men dat de bovenſte ſchenkels drie, en de onderſte ruim vier voeten in lengte hadden, het hooft had mede vier voeten tot zijn lengte.

Het is aenmerkelijk, hoe in 't Jaer zeſtien honderd en vyf en negentig, in *Duringerland*, by een Dorp *Tonne* genaemt, diep onder de Aerde gevonden is, het geraemte van een Olyphant, die dicht in een lag gekrompen: men zag de Schenkels, het Hooft, Tanden, Wervel-beenderen, en alles volkomentlijk; veel is over dit voorval getwiſt, in welke tyd, en op wat wyze het Dier aldaer onder de Aerde is gekomen, en of 't ook onder-aerdſche gegroeide beenderen waren; edoch het ſlot dezes verſchils en 't oordeel der meeſten is geweeſt, dat het waerlijk gebeente eens Olyphants zijn geweeſt, die God weet wanneer, 't zy door Watervloed, verſterving, of anderzins, voor veel Eeuwen onder 't oppervlak des Aerdbodems is bedolven geworden; dit te gelooven heeft den Geletterden bewogen, om dat men nooit heeft gezien, en het onmogelijk voor komt, dat alle de gelederen en gebeenten eener geraemte van een Dier, gezamentlijk zoude groeyen.

In dezer voegen als het *Mammout*, worden in zommige geweſten, zoo men my bericht, mede Een-hoorens onder de Aerde gevonden, als die der Viſſchen, welke men in *Groenland* vind, waer aen men zien kan, vermits hunne vermolzemtheit, en bederfeniſſe, dat van voor veele Eeuwen, onder de Aerde gelegen hebben; gelijk een zoodanigen buiten *Aken*, in zeker Berg is ontdekt; en zoude zelve tot *Romen* een Een-hooren onder de Aerde zijn gevonden, als ook in *Calabria*.

Zeker Aenzienlijk Handelaer, gebooren tot *Volgda*, van Hollandſche Ouders, die veel Koophandel dreef met het *Mammouttekoos*, heeft my verhaelt, ſchenkels van de zoo genaemde *Mammout* te hebben gezien, die hy mede oordeelt van Olyphanten te zijn; zegt wyders dat deze Tanden, wanneer zy lange ontdolven zijn, en een geruime tyd in de Lucht en Zon leggen, dat zy dan ſchilferen, en verrotten, en van weinig waerde worden; hy oordeelt dat zy derwaerts, ter tyd van de Zondvloed gedreven zijn; de meeſte worden gevonden langs de Oevers van de *Oby*, wordende met hoog water uitgeſpoelt. Hy hadde zoo my heeft verhaelt, geloofwaerdige Menſchen geſprooken, die geheele geraemten hadden ontdekt en gezien: hadde eenmael gekoft tot *Volgda* van zeker perzoon, die van *Tobol* quam, tachentig *Puden* zwaerte, van deze Tanden.

De Heer *Solticof*, die Opper-bevelhebber tot *Tobol* is geweeſt, heeft my gezegt, dat hy zelve veel *Mammouttekoos* heeft doen ontgraven, en gevonden, zoo in de Rivier *Irtis*, als *Oby*, ja zelf ſtukken van Hoofden, Schenkels, Beenen en Ribben, oordeelende hy, dat het zelve al van de tyd des algemeene Zondvloed aldaer gelegen heeft. * Eindelijk heeft men my uit *Siberien* toegezonden een gehoorent 1703.
Hooft of Bekkeneel van een aldaer onbekent Dier, dat door Viſſchers uit de grond, of het bedde eener diepe Riviere, onlangs op is gehaelt: het is merkelijk grooter als dat van een Os, en ſchynt my toe van een zwaren Buffel te zijn, als de Hoorens weinig anders waren gedraeit, hoe wel by Menſchen weten, nimmer Buffel dat Land betrat; het word hier nevens in Prent vertoont.

Bochartus ſpreekt wytloopig van den *Be-*

he-

* Men bedeelde my op den Jare 1665. in Moskou een aftekening van het Dier Mammout, hebbende hoorens als den nu my toegezonden kop, en tanden als een Olyphant, edoch alzoo ik zulks voor echt niet aen zie, zoo en hebbe het in Prent niet vertoont. Ziet pag. 66 van den Boeboeli, dat de groote van een Os heeft, en pag. 98 van de Moegaelſchen Stier; doch deze zyn beide te klein, dat dit Hooft van de zelve zoude zyn, hellende meer na het Hooft van een Oer-os.

Digitized by Google

Noord en Oost Tartaryen 2e deel pag: 746,
tot byvoegsel.

In den Jaare 1770 of 1771 is by Maastrigt in de ver-
-maarde St. Pieters Berg, die uit hoofde van de
menigvuldige Mergel (Seekere bette aarde) die
daar uit gehaald word, geheel als verwulfd is,
soo dat men segt tot Luik daar onder door te kun-
-nen gaan door de Arbeiders op harde stoffe ge-
-stooten, dat sy dagten gelyk dikwils gebeurd een
Steen te syn en die wilden uitwerken dog by na-
-dere besigtiging vonden sy het overschotten van
eenig Dier te syn; Een kundig Liefhebber hier van
verwittigd begaf sig aanstonds derwaarts, liet
die voorsigtig uitligten, en heeft de drie stuk-
-ken welke niet tegenstaande alle aangewende
moeite maar alleen syn te vinden geweest, als een
Gedeelte van de kop en twee kugstukken by
de opmerkenste Zaaken in syn Cabinet gen-
-plaatst, zonder dat men tot nog toe heeft kunnen
bepaalen, tot welk geslagt het heeft behoord,
en nog veel minder op welke wyse het daar ter
Plaatse in het binnenste van een swaar gebergte
gekomen is. Deze stukken na het overlyden des
Eygenaars verkogt synde, soo is het voornaamste
daar van synde dat van kop gekogt door de Heeren
Executeuren van het Testament des Heeren
Teyler van der Hulst in wiens uitmuntend
Museum dit schoon overheerlyk en verwonderens-
waardig voortbrengsel tot blydschap van veele
kundigen te Haarlem bewaard word, synde
overwaardig om daar beschouwd te worden

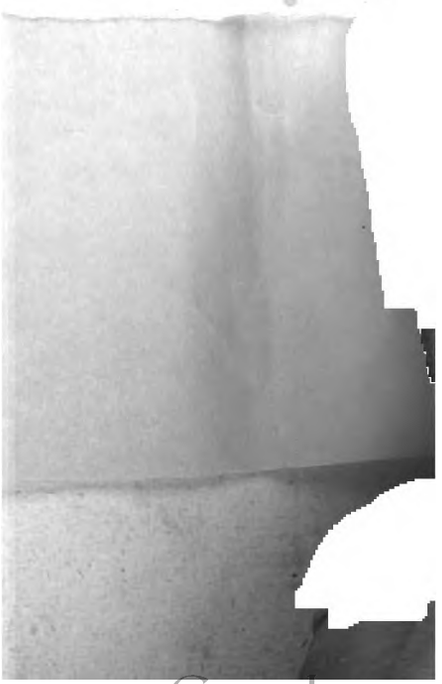

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934 L

Beckeneel van Seker in Siberie onbekent Dier niet verre van Vergatu-
ria diep onder des aertbodems oppervlak gevonden int Iaer 1703.

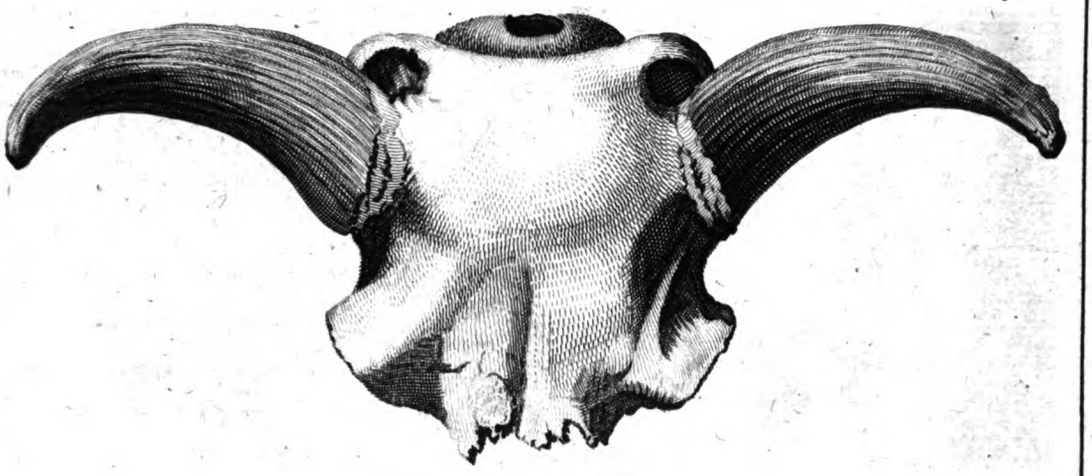

Van vooren te Sien

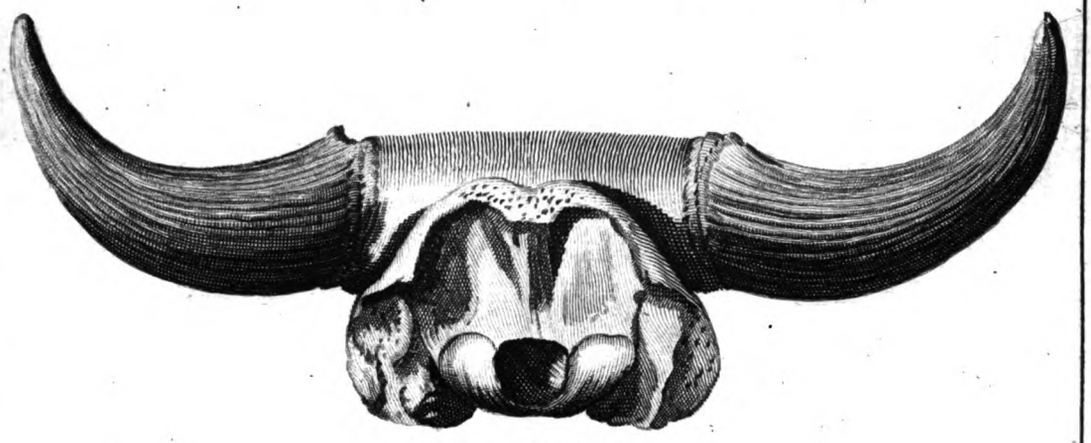

Van Boven

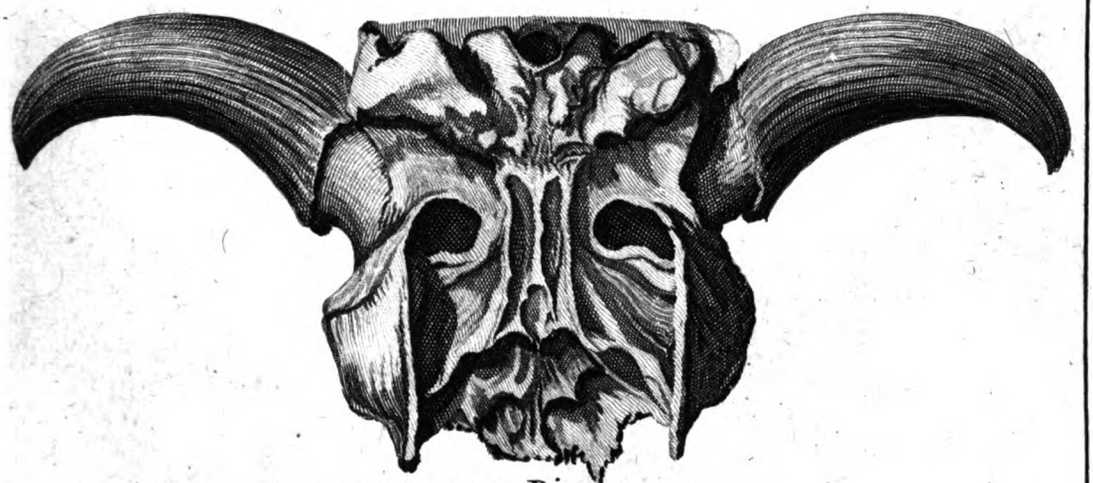

en van Binnen.

Amsterdamse Voeten

Digitized by Google

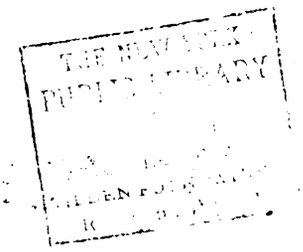
Digitized by Google

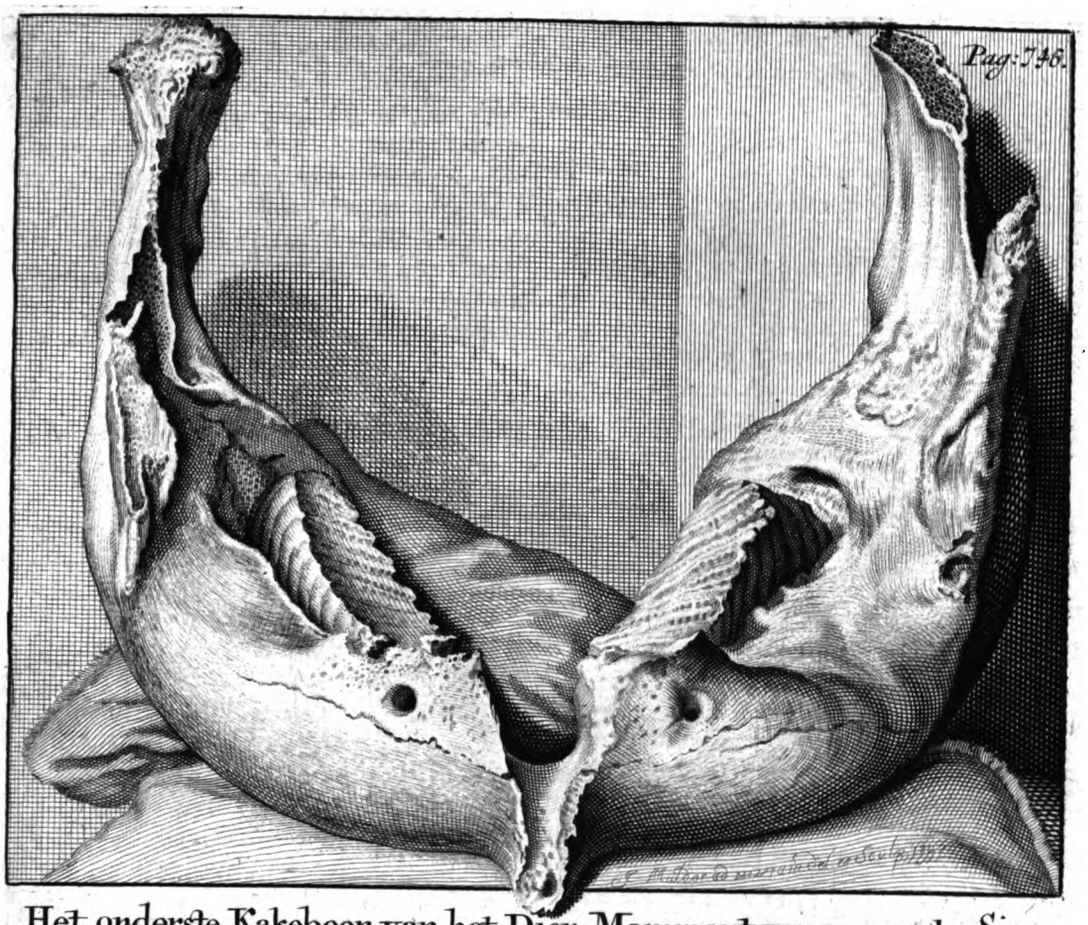

Het onderste Kakebeen van het Dier Mammout van vooren te Sien.

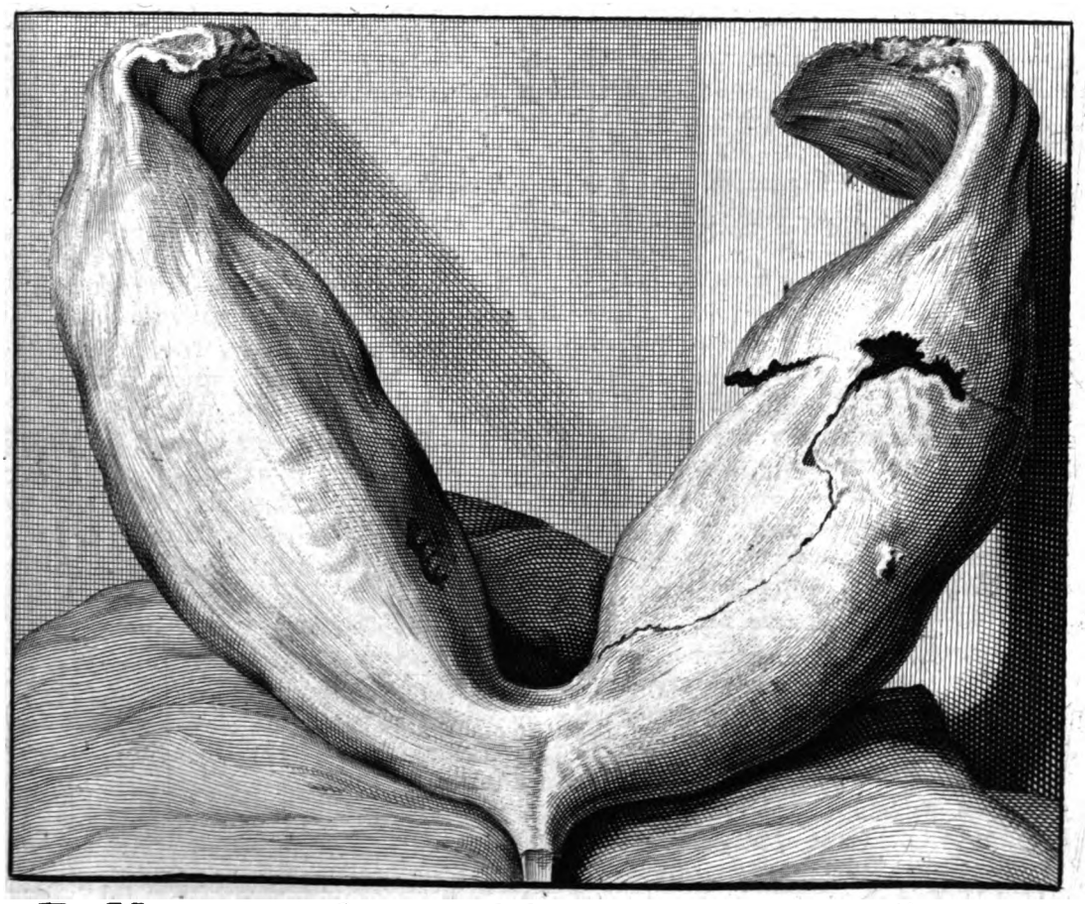

Het Mammoute onderste Kakebeen van agteren te Sien.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
AND
TILDEN
R
L

Digitized by Google

behemoth, of *Mammout*, en bewyst vry klaer, dat de Heilige Schrift door dit Dier geen ander heeft willen verstaen, als de *Hippopotamus*, in onze Spraek, een Zee-stier, of Zee-koey gezegt; passende hy alle de eigenschappen dezes Diers op gemelte *Behemoth*; wordende een Veulen van dit Dier, my van de *Kaep de Goede Hoop* toegezonden, noch ongeschonden onder ons bewaert.

In zeker Chronyk der Stad *Koevorden*, beschreven door den Heer *Picardt*, vind men het volgende.

In 't Jaer zestien honderd en vyftig in Julius, is my binnen *Koevorden*, vertoont eenen Olyphants Tant, zijnde van mijne twaelf spannen lang, gevonden in de Aerde, en het Zant, tusschen *Koevorden* en den *Hardenberg*, van binnen noch gansch gaef en vast, maer zwartachtig, ten teiken dat hy veele honderden van Jaren, aldaer in de Aerde gelegen heeft, ja honderden van Jaren, voor en al eer men hier van Olyphants Tanden geweten, of de zelve uit verre Landen herwaerts gebragt heeft, alzoo weet ik ook, dat omtrent den Jare zestien honderd vyftien of zestien, niet verre van *Burgsteinfort*, in eene diepe Mergel of Klei-kuil, gevonden is eenen oprechten genaemden Een-hoorn, waer van het grootste gedeelte geraekt is na *Munster*, maer de rest in stukjes gezaegt, is onder verscheidene verdeelt.

Hier uit zoude men ramen, dat in zeer oude tyden, eer deze Landen met Inwoonderen zijn bevolkt geweest, zulke Dieren haer in deze Wilderniſſen, en oneindelijke dikke en duistere Wouden, ook onthouden hebben, en zulks voor de algemeene Zondvloed *Noachs*, aengezien ik weet, dat op veele plaetzen, zeer diep uit de Aerde, en Kley, groote en kleine Herts-hoornen zijn gegraven, tot bewysreden, dat die Dieren met Aerde en Zant, gedreven door de ongestuime baeren des waters, zijn bedekt, en overstolpt geworden, beneffens andere Schepzelen, welker gedaente lichtelijker hebben konnen vergaen; en dit word verstaen van zoodanige Dieren die op 't Land woonen; maer aengaende eenige overblyfzels van Zee-monsters, die in de Zondvloed op't Land gedreven zijn, daer van vind men over al gedachteniſſen in overvloed, gelijk ikze ook gezien heb alhier in *Koevorden*, gegraven uit diepe Slooten, zijnde rechte Tanden van Zee-monsters. Dus verre uit *Picard*.

Wat misverstandelijk en verdicht van dit Been, of deze onderaerdsche Olyphants Tanden, by de Jezuit *Avril* in zijne beschryvinge van Tartarye word gezegt, uit het volgende kan worden gezien, sprekende hy in dezen zin.

Men heeft ontdekt, zeker aert van Elpen-been, dat veel witter en fynder is als het geene tot ons uit *Indiën* word over gebragt.

Maer het en zijn geen Olyphanten daer zy dit Been van bekomen, wezende dat Noorder geweest al te koud (sprekende van *Siberie* voor alzulk een Dier, 't geen de warmte bemint) doch het zijn andere Dieren, die dit geven, te weten zoodanige, die te Water en te Lande leven, genaemt *Behemoth*, welke men gemeenlijk vind in de Vliet *Lena*, of aen de Oevers van de Tartarische Zee: men heeft my in *Moskou* vertoont, verscheidene Tanden van dit Monster-dier, lang tien duim, entwee duim dik, aen zijn wortel: die van den Olyphant, zijn daer mede niet te vergelijken, noch in blankheit, noch in schoonte; zy hebben kracht van bloed te stelpen, als men de zelve by zich draegt. De Persianen en de Turken, aen wien men de zelve verkoopt, achten ze zoo hoog, dat de greep aen een Zabel of Degen, liever van dit Been hebben, als van Gout, of gegooten Zilver. Het zal wel gewis zijn, dat die geene, welke dit Been in gebruik hebben gebragt, de waerde daer van gekent hebben, om dat zy zich zoo zeer, in de waegschael stellen, het zelve aen te vallen, en te vangen, wezende gevarelijker als den *Krokodil*: men is de ontdekking van dit Beest, aen de Inwoonders van zeker Eiland schuldig, waer uit de eerste bevolking van *Amerika* is voort gekomen, en hebben wy uit zeker *Waiwoda* verstaen, welke nette kennis hadde der geweſten aen de over zyde van de *Oby* gelegen. Het volgende, daer is zeide hy, aen de Oosterzyde van de *Oby*, zeker groote Rivier, genaemt *Kawoina*, in de welke een andere Rivier stort, genaemt *Lena*, aen de mond van deze eerste Rivier, welke aen de Zee uit boezemt, vind men een groot en zeer bevolkt Eiland, 't geen aenzienlijk is, door het vangen van 't Dier *Behemoth*, dat een Beest is, zoo wel te Water als te Lande levende, welkers Tanden hoog zijn geacht. De Inwoonders gaen dikmael langs de Oever van de Ys-zee, op de Jacht van dit Monster-dier uit, en alzoo men zeer langwylig, en met veel arbeid en zorg dit Beest vervolgen moet, zoo nemen zy hun gansche gezin mede op de reis; en gebeurt het dikmael, dat als zy van een dooy worden overvallen, op schotzen Ys zijnde, verre af worden gedreven: men weet niet werwaerts, doch is te oordeelen dat deze Jagers dus gedreven worden, en voor-

Digitized by Google

maels gedreven zijn, na, en aen de Noorder gedeelte van *Amerika*, dat niet zeer ver afgelegen is, van dat gedeelte van *Asia*, dat aen de Tartarische Zee stoot, wordende te meer in deze meeninge bevestigt, om dat de Noorder *Amerikanen*, welke die gewesten bewoonen, in wezen en gedaente over een komen, met deze Eilanders, die uit lust tot gewin, op de Ysschotzen dus ver gedreven worden, tot in een vreemt Land.

Noch kan hier by worden gedaen, dat men in 't Noorder *Amerika* veel gedierte vind die in Rusland gemeen zijn, als de Bevers, de welke misschien door de zelve weg in *Amerika* over gekomen zijn, enz.

In den Jare zestien honderd en acht en tachentig, heeft den Hoog Edelen Wel geboorenen Heere *Fedor Alexewits Golowin Bojaer*, Stad-houder van *Siberie*, en Opper krygs-commissaris zijner Tzaersche Majesteit *Pieter Alexewits*, enz. een Reize gedaen door *Siberie*, Oostelijk aen, en is gekomen beneden aen de Rivier *Irtis*, daer zy in de groote Vliet *Oby* stort, by een plaets genaemt *Samarowskoy*, of *Samarofsky Jam*, weinig hooger als die plaets, heeft de Vliet een zeer sterken stroom, en gelijk in steenige Rivieren zulks veelmael gebeurt, dat 'er groote brokken Aerde afvallen, en neder storten, door kracht van 't aengedreven water, en dat het bedde verandert, zoo is 't gebeurd dat een diergelijke groote brok steenige Aerde van boven 't gebergte, tot in en aen den lagen Oever van de Vliet neder plotste, als wanneer daer ontdekte en neder viel, te gelijk met de Aerde een Graft, of houte Dood-kist, met gebeenderen eener voor lang verstorven Mensch, beneffens eenig Zilver-werk van Arm-ringen, en een Zilvere Halsband, 't geen door de oude Heidenen gedragen wierd, en daer beneffens een Zilvere Kom, die zijn Hoog Edelen, den boven genoemde Heer, in den Jare zestien honderd en acht en negentig, wanneer hy het Groot Gezantschap van Moskovien, aen dezen Staet bekleede, my tot gedachtenis heeft nagelaten. Het schynt volgens getuigenis van veele Schryveren, dat de oude Heidenen zich ingebeeld hebben, dat den Huisraed die zy by de Dooden in de Graven ter neder leiden, den afgestorvene in de andere Waereld zoude dienen.

V. Cromerus, en Botherus, enz.

In deze Zilvere Kom, ziet men op den bodem, in de midden, een groot naekt Mans perzoon, met een Schild in de linker arm, bezyden weinig achterwaerts, noch een ander over eint staende naekt Beeld, 't geen half word gezien, zoo het schynt met een Pyl of Knots in de hand; rondsom ziet men gebergte, en hier en daer in 't verschiet een klein Menschen gedaente, dat gekleed is met een ruige bonte Rok; ook eenig gedierte, als Herten; doch dit alles is zoo zeer versleten en verdonkert, door op gelegt verguld, dat zonder vergroot-glas niet te bekennen is: de Kom is recht rond, de helft van een Bal, wegende omtrent vyf en twintig gulden aen Zilver, de midlyn is een halve span groot; gemelte Heer heeft het doen vergulden, om de zeltzaemheit van 't werk, en de plaets daer hy het gevonden hadde: daer is een ringetje aen, zeer aerdig gearbeid, en in de Kom vast gewerkt: het naekt voorkomende Beeld, zal na veel schyn, den verstorvenen perzoon vertoonen, in wiens Graft dit gevonden is. Het verdient zijn aenmerkinge, waer, en by wien dit Zilver geschir, wiens gelijken meer worden gevonden te dier Oord in zommige Begraef-plaetzen, mag gemaekt zijn, om dat in deze gewesten tegenwoordig by de Inboorlingen, de konst van in Zilver te werken niet is bekent. Het was wel acht vadem diep onder de Aerde daer dit Graft ontdekt wierd, als het in de Rivier storte.

Men heeft in *Siberien*, niet verre van *Vergaturia* onlangs gevonden, een Goud Beeltje, in zeker Kelder van hout, onder een groote heuvel, alwaer na het toescheen, verscheide Lyken begraven zijn geweest, waer van de overblyfzelen te zien, doch vergaen; het Lichaem vertoont een Vogel als een Hen of Kalkoensche Haen, met uitgespreide vleugels, en een Menschen Mans-hooft, met losse haair-lokken, en spitze neus.

Hoe het zelve aldaer gekomen, en van wie gebragt, is onwis; het schynt echter gelijkheit te hebben met alzulke Beeltzels, als men in de oude Egyptische Begravenissen by de *Mommien* vind, welke dier Volken Afgoden, en Zinne-beelden vertoonden. Men vind ten naeste by diergelijke afbeeldinge in de *Isische* Tafel vertoont, doch met gesloote vleugels, en meent *Pignorius*, dat een Havik te zijn, zoo als men genoegzaem eenhelliger gedaente, en naekzel, by *Kircherus* vind, getoogen uit de oude Egyptische Naelden, die tot *Romen* en elders te pronk staen: de oude Egyptenaren, en die, welke met hen eens gezint in Godsdienst en Geestelijke oefening waren, plaetsten alzulke en andere Afgodenbeelden, by de afgestorvene Lyken in de Begraef-plaetzen, wordende de Dooden in onder-aerdsche hoolen en verwulfde Kelders ter ruste neder gestelt, zoo als dit in een diergelijke plaets is ontdolven, de oud-

Tartersche Goude Afgoden of Heidensche gedrogten die uit oude Begraefenissen in Siberien onlanghs syn gehaelt benevens enige Lyfcieraeden van de selve stoffe.

Digitized by Google

Digitized by Google

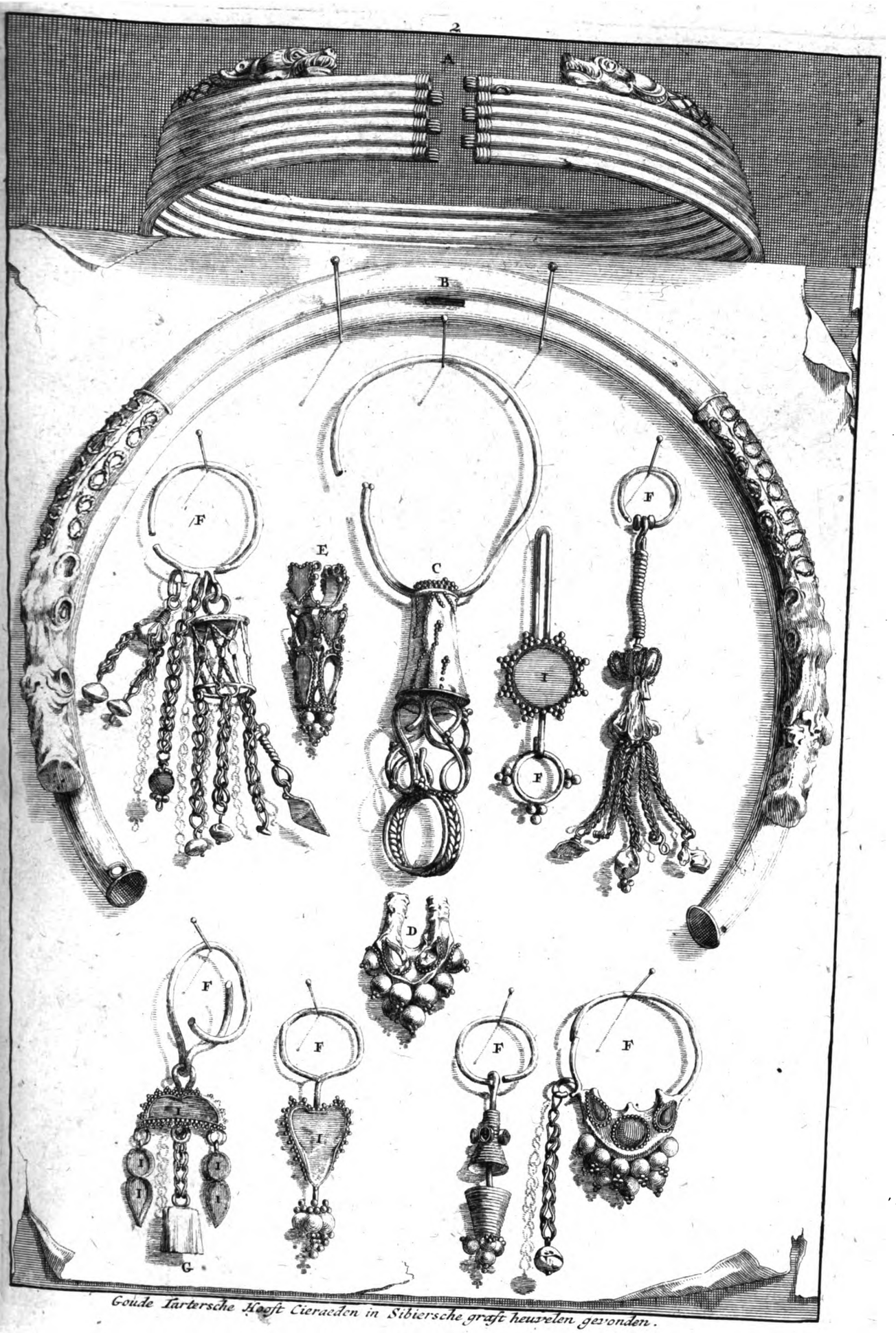

Goude Tartersche Hoeft Cieraeden in Sibiersche graft heuvelen gevonden.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
1924 L

Digitized by Google

Goude Cieraeden, opgedolven uit de aloude Tartersche graven in Siberien.

Digitized by Google

PUBLIC LIBRARY
LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Digitized by Google

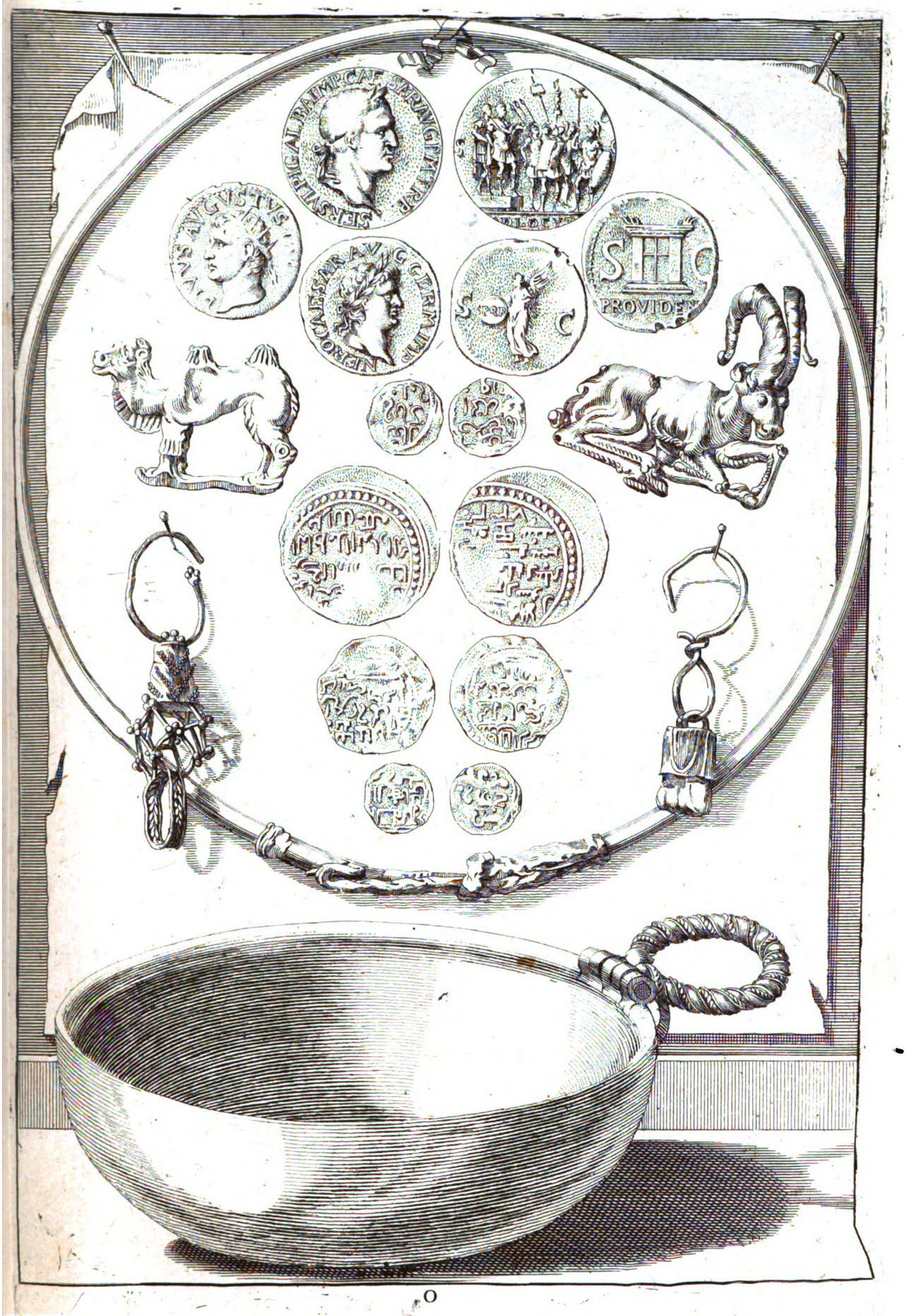

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1914 L

Digitized by Google

oudheit verſtont, door het Menſchen aenzicht, een kracht van kennis, en door de uitgebreide vleugels, de ſnelheit, en beweginge die de Goddelijke kracht aen alle Schepzelen geeft, geſterkt met wezentlijke invloeyinge, zoo als zulks by Schryvers der oudheit in het breede is te zien.

Maer te zeggen hoe dusdanige Egyptiſche Afgoden-dienſt tot in *Siberien* is overgevlogen, zoude zijn een raedzel, 't zy dat zulks hen over *Perſien* is toegekomen, of dat Egyptenaren derwaerts zijn gereiſt, geſtorven, en alzoo door hunne makkers ter Aerde beſtelt, latende ter valſchen Godsdienſt en geheugenis, dit Goude Beeltje in de Begraef-kelder by het Lyk, of by de Lyken, want men 'er overblyfzelen van meer als een verſtorven Menſch heeft gevonden, hebbende echter die Godsdienſt aldaer geen zaed gezet, vermits men heden zich van alzulke Afgoderye of Beelden, aldaer niet en bedient, als mede maekt men ook diergelijke Begravenis-plaetzen aldaer nu niet, en weet 'er niemand van oude Egyptenaren iets te reppen: *Euſebius* wil dat de Perſianen eertyds, zich mede, zoo als die van Egypten van diergelijke Monſter-dieren in de Godsdienſt hebben bedient, en wie weet of ter tyd van *Seſoſtris*, de Egyptenaren niet in *Siberien* zijn gekomen, want volgens *Diodorus*, zoo hebben zich Egyptenaren tot *Colchos* neder gezet, en aen het *Meotiſche* Meir, van waer zy bequaemlijk tot in *Siberien* hebben konnen door dringen: wyders hoe de Godsdienſt der Egyptenaren tot by de *Scythen* heeft konnen geraken, daer de *Siberianen* onder begrepen worden, in 't breede by *Olaus Rudbekius* kan worden gezien. Deze oude Heidenen baden dan Monſter-dieren aen, gelijk heden noch de *Siammers* doen, vertoonende de zommige Menſchen Lichamen en Vogels, of Dieren hoofden; andere weder Menſchen aengezichten en der Vogelen, of Dieren Lichamen, enz. welker veele ik hebbe gezien; doch ſtaet te weten, dat onder deze gedrochten, zy de ware Goddelijke eigenſchappen trachtede te verbeelden.

Een ander Afgoden-beeld, groot twee vinger-breet, van geſlagen Goud, is my uit *Siberien* toegezonden, 't geen mede uit een oude Begravenis-plaets, daer men Menſchen doods-beenderen by vond, onder een *Kurgan*, of groote heuvel is geligt, vertoont het Lichaem van een viervoetig Beeſt, als van een Tyger of Leeuw, heeft het hooft van een Menſch, en twee vleugelen welke uitgeſtrekt zijn, en zoo laeg zakken als het Lichaem van het Dier is; is hol van binnen, ſtaet over eind, en heeft onder, de voeten doorboord.

Men vind by *Kircherus* het afbeeltzel van een diergelijk gedrocht, in de Prent van de *Iſiſche* Tafel, welke de Godsdienſt der Egyptenaren verbeeld, behalven dat het by hem met de voorſte voeten knielende word vertoont, dat betekent zoo hy wil, des Zons eigenſchap, die verſterkende kracht heeft, de magt daer toe van het opperſte Wezen hebbende ontfangen, zoo als beide deze Afgodekens verbeelt, hier nevens zijn te zien.

Het kan miſſchien mede zijn dat deze

Goude, Zilverde, Staele, en andere overblyfzelen, in deze Begravenis-plaetzen zijn gebragt door *Sinezen*, of hare Geloofs-genooten, ter tyd als *Cingis Chan*, in het laetſt van de elfde Eeuw, het ganſche Tartarye, en een groot deel van *Siberien* beſloeg, en Volk-plantingen op veele plaetzen over bragt, of wel dat zulks al voor zijn tyd is geſchied, wanneer de oude *Sineſche* Koningen, groote bezittingen in Tartarye hadden, en gewiſſelijk aldaer bezettingen, en Volk, beneffens haer over geloof hebben nagelaten, waer toe eeniger mate helle, om dat dit Goude Beeltje my van daer gezonden, gemaekt is van een geſlagen, en niet van gegooten Goud, zoo als de *Sinezen* veeltyds gewoon zijn te arbeiden, en dat men daer be-

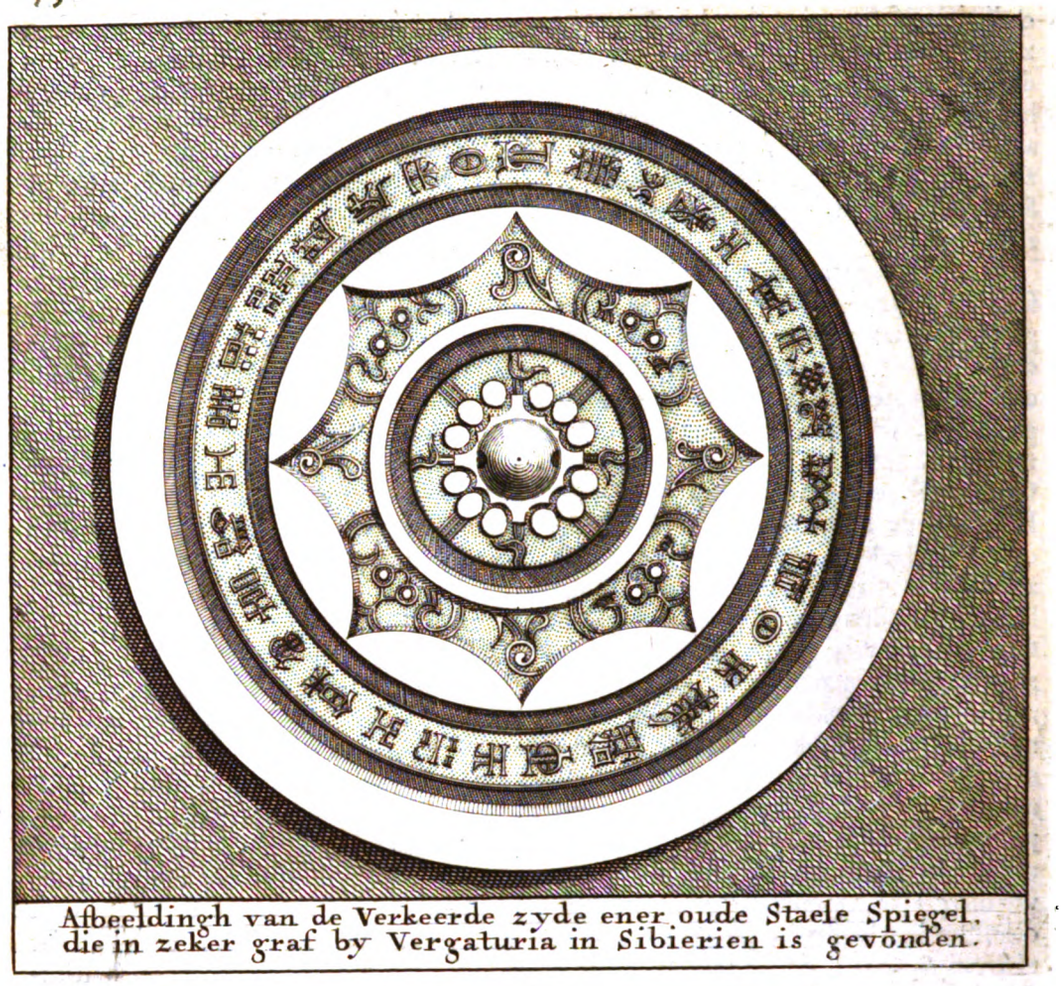

Afbeeldingh van de Verkeerde zyde ener oude Staele Spiegel, die in zeker graf by Vergaturia in Sibierien is gevonden.

beneffens noch gevonden heeft een Spiegel van Stael, ruim een ſpan in de midlyn groot, der gedaente als hier nevens de verkeerde zyde word vertoont, en my toegezonden is, wezende de andere zyde glat gepolyſt, zoo als de *Sineſche* en *Japanſche* Spiegels noch heden uit zeker aert van gemengt Stael worden gemaekt: men ziet 'er oude *Sineſche* Letters en Geſchrift aen, waer by komt, dat de *Sinezen* zoo wel als de *Japanders*, diergelijke gedrochten tot Afgoden, mede noch hedendaegs zijn gebruikende, en by hare verſtorvene Vrienden, alderhande Huisraed, en ook verbeeldingen eeniger Afgoden, gewoon zijn in de Graven ter neder te leggen, in meninge, gelijk andere oude Heidenen, dat alzulk tuig de verſtorvenen in het andere leven zoude dienen: waer noch by komt, dat men in *Moegalen-land*, en op de Reisbaen, tuſſchen de oorſpronk van de Vliet *Amur* en de *Sineſche* Muur, verwoeſte Steden vind, zoo als eenige door my verbeeld, worden vertoont, waer in men ſteene brokken van Afgoden Beelden vind, welkers gelijken noch heden in *Sina* worden gevonden; wezende dat geweſt nu zonder Steden, Sterkten of ſteene gebouwen, en niet als loutere Wildernis, waeraen de veranderlijkheit der waereldze zaken is te zien.

Niet wyt van *Tobol*, vind men mede onder 't gebergte, zeker byzonder aert van over oude Begraef-plaetzen, in de welke, behalven het gebeente der Lyken, eenig Huisraed gevonden word, van Metael, als Zilver, Kooper en Yzer, zoo als de Heere *Soltikof*, boven gemelt, van alzulk in de Graven gevonden Zilver, het geveſt eener Zabel heeft doen maken, ter geheugenis van deze zeltzaemheit.

Men zegt, dat in *Siberia*, op zommige plaetzen, te zien zijn vervallene oude muuren, en puinhoopen, daer het ſchynt Steden oulings geſtaen te hebben, in de welke zomtyds gevonden zoude worden eenige gedenk-tekenen, waer uit zoude blyken, dat van ouds in die Landen beter gezedigde Volken gewoont hebben als nu, want men nu van alzulke gebouwen daer niet en weet: en zouden de hedendaegſche *Siberianen* zeggen: dat de Volkeren, welke alzulke Steden en gebouwen eertyds maekten, geheel van daer zijn verhuiſt, Zuidooſtwaerts op.

Men vind veel in *Holland*, en byzonder omtrent *Amſterdam*, diep onder de Aerde zware Boomen leggen, ja zelf op plaetzen daer de grond zoo week is, dat 'er nu geen Boomen zoude konnen waſſen.

Tot *Roermont* heeft men my bericht, dat

Verklaring van het omſchrift, in de ronde kring, der voorgaande Metale Spiegel, uit de Sineſche taale (ten besten doenlyk was) overgezet, tot Batavia, den 22 December 1704. en by de Sinezen geſchat over de 1800 Jaaren out te zyn.

in de binnenste omtrek by A, *ziet men de letteren, zo alsze op de Spiegel vertoont staan, synde zodanige letteren by de Sinezen gebruikelyk geweest voor veele eeuwen.*

in de buitenste omtrek by B, *zyn de hedendaagsche Sinesche letteren tot verklaring van het oude schrift hier neevens gestelt.*

Onderricht hoe de Sinezen de Letteren in het omſchrift lezen en uitſpreken.

Tiën-hoe-kie-keat, Tsjeeng-pik-tiën, Soe-kuen-soe-tiën, Soey-tsi-ambian, Koean-Sik-tsie-onanghean, Kiong-phiën-tsian, Tiën-d'sid-tsi-oey, Goya tseeng-tsi-Siong-tiën.

Tiën-hoe-kie-keat. dat is,
God is zuiver, rein, en onbesmet in zyn geheel.

Tsjeeng-pik-tiën. is,
God is zoo schoon, als klaar en helder water.

Soe-kuen-soe-tiën. bedeid,
Iemand door een Koning, of Vorst bemint en in veele zaaken gebruikt werdende, moet de zelve aanzien als zyn God: zich wachtende andere te beledigen, want zulx doende zoo zal het hem gaan.

Soey-tsi-ambian. is,
Als water dat op en afloopt.

Koean-Sik-tsie-onanghean. dat is,
Maar wanneer een Koning iemand tot Staat verheft, en ziet dat zyn gedrag goed en wel is, zoo verheugt hy hem in zyn Hart zoo groot als de gelcele Zee.

Kiong-phiën-tsian. dat is,
Men is bang voor zyn Heer als men quaad doet; maar als men goed en regt wandeld, zoo is het Hert altoos verheugt.

Tiën-d'sid-tsi-oey. is,
En zoo schoon als het schynzel der Zonne.

Goya tseeng-tsi-siong-tiën. is,
En wanneer men als dan by de Menschen zal aangezien worden als een God op Aarde, om dat er niemand Gods gelyken is.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

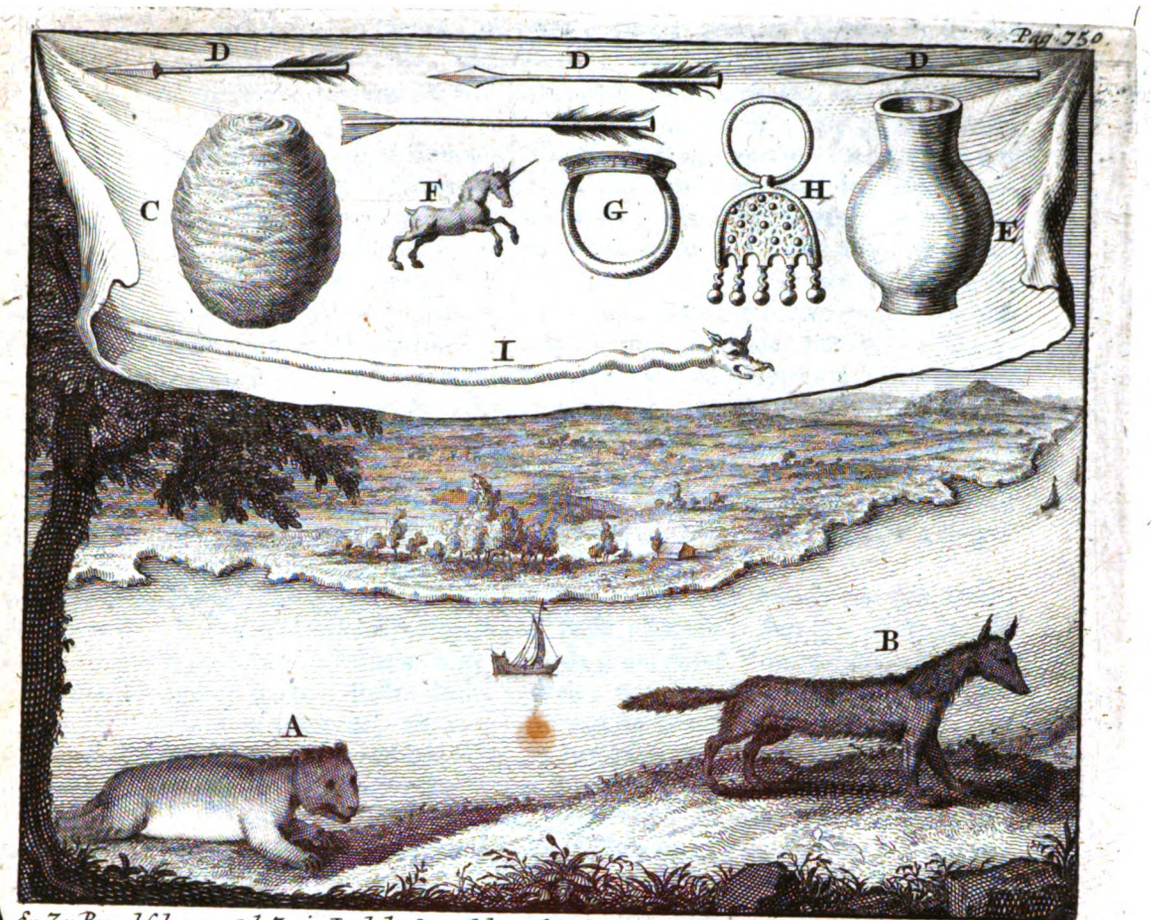

A. Een Zee Bever, dese komen uyt de Zee int Landt der Camtzadalen en syn Colonen genaemt. B. Een Pertinente Afbeelding eens Zabels. C. Ceder Appel.
D. Sibiersche Pylen. E. Copere Can, gevonde onder de Aerde in Sibirien. F. Een Goude Eenhooren. G. Een Goude Ring. H. Een Goude Oorhangsel.
I. Een Goud-Hals of Arm Ciersel met een Draken Cop. Alle dese Vier dingen waren van Goet Gout en ook alldaer gevonde onder de Aerde in Sibirien.

A. Een Sibiersche Doeszanyck met welcke alle swaere dingen, Coren, Zout, Brandewyn, ook allerhande waren op de Rivieren na Verscheyde Plaatsen
Verveert werden. En zyn van Omtrent 8. of 10. en 12 Vadem lang en 2 of 3 Breet. B. Een Vaartuyg dat aan de Sibiersche Zeekusten gebruyckt word.
Loopende deene Rivier uyt ende andere in genaemt Kotzy wat klynder als de Lodjes. C. Een Sibiersche Kajuck diemen op de Rivieren gebruyckt.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN

Digitized by Google

dat in de *Peel* een Moeras en Heide, aldaer in de Nabuurſchap, gravende, men onder de grond mede veel Geboomte vind gevelt.

De zommige willen dat deze Boomen zijn gevelt, terwyl dat *Sint Willibroet*, (volgens *Veldenaers* Kronyk) te *Romen* was, omtrent het Jaer zes honderd en vyf en negentig; want toen waeidet (om zijn eigen woorden te gebruiken) al te groôten ſtorm van Wynde, uit den Noerd-oeſte, dat meeſt al die groote Boomen binnen een nacht al te mael uit'er eerde wayde, die ſtonde in dat wilde Wout zonder genade, in *Holland*.

Andere zeggen, dat de ſtorting der Boomen in deze Landen geſchied is, in 't Jaer acht honderd en zeſtig, drie Jaren voor de oprechtinge des Lands, tot een Graefſchap, als 'er een ſchrikkelijke ſtorm was, en den Ryn-ſtroom by Katwyk geſtopt wierd: andere weder, ſtellen dit op 't Jaer elf honderd en zeventig, als wanneer al de Dyken door braken, en het water tot *Utrecht* voor de Poorten ſtond.

Men hout dat de Wind uit den Noordweſten heeft gewaeid, om dat de Boomen alle na het Zuid-ooſten neder geſtort liggen, eenige voeten diep onder de Aerde, wezende genoegzaem in een yzere hardigheit verandert.

Het is byzonder, hoe dat men omtrent de Steden *Weeſp* en *Muiden*, onder in de grond, op de diepte van omtrent vyftig voeten, eene groote verſpryding van Bak-ſteenen vind leggen, los van malkander, doch zoo dicht by een, dat als men heit, de maſten daer qualijk door geſlagen konnen worden: hoe, en op wat wyze, of wanneer deze Bak-ſteenen zoo diep onder de Aerde in een Veenige en Moeraſſige grond, daer geen ſteen en groeit, zijn geraekt, is de Almagtige God bekent.

Niet ver van *Harderwyk*, in Zee, heeft men ontdekt een geplaveide ſtraet, ook veel gevelde Boomen, die Zuid-ooſt over leggen.

Op de *Kreupel* in de Zuider-zee, taſt men aen de grond Hout, en Geboomte, ook daer dicht by zeer groote Bak-ſteenen.

Men vind aen de Oevers van de Rivier de *Saen*, en ook in zijn bedde, weinig onder de Aerde, verſcheide Zee-uitwerpzelen, van Hoornkens, Schelpen, en Slek-huiskens, waer uit te beſluiten is, dat oulinks de Zee aldaer heeft geloopen, 't zy dat 'er een algemeene overſpoelinge is geweeſt, of dat deze de Rivier by *Petten* en *Verona* zy ingeſpoelt, ter tyd wanneer de Rivier de *Saen* noch een arm van de Ryn was; en by gemelte plaetzen in de Zee ſtorte, wezende die mond op omtrent de dertiende Eeuw geſtopt, en verſpart.

Zeker Aenzienlijk, en geloofwaerdig Heer, heeft my gezegt, oog-getuigen te zijn, dat niet verre van den *Boſch*, aen de *Maes*, het overvloedige opper-water en Ys-ſchollen den Dyk door brak, en weg nam, zoo dat 'er een wiel of kolk liep, twee en zeſtig voeten diep; op welke diepte, men uithaelde, het rechter Schenkel-been van een Olyphant, een Elants Hoorn, en een Elants Klaeuw, die by malkander lagen, waer van het eerſte tot Leiden in de gemeene Sny-kamer word bewaert: welke dingen na allen ſchyn van voor veel duizend Jaren, aldaer zijn geplaetſt.

Men vind in de *Meyery* van den *Boſch*, op veele plaetzen, dertig voet onder de Aerde, ontallijke Vuuren-houte Boomen gevelt, over een zyde gelegen, die heden van de Boeren ontgraven worden, en om het Hars dat daer in is, voor Lichten, of Kaerzen worden gebruikt.

Men vind in *Engeland* op zommige plaetzen, byzonder in *Lincolnſhire*, in de grond van droog gemaekte Moeraſſen, ontallijk veel gevelde Boomen, van veelderhande aert, de groote meeſt Noord-ooſtwaerts over geſlagen, leggende de kleine dwers door de zelve heen, zommige boven, en zommige onder: Eike Boomen van twintig tot vyf en dertig, ja veertig Ellen lang zijn 'er, die voor groot geld worden verkoft, wezende het Hout zwart, en als Ebben-hout geworden, bequaem tot kielen van Schepen, waer toe het word gebruikt; veele dezer zijn Vuuren-hout Boomen, die men heden in dat Eiland niet, of ganſch zelden vind: zy leggen gevelt by hare wortels, en ſchynen om ver gehakt te zijn: veele dezer onder-aerdſche Boomen zijn gebrand, andere zijn gekort, en vierkant behouwen, zommige zijn geſpliſt, met wiggen daer ſteenen in zijn. Men ontdekt daer Haze-nooten en Pyn-appels, en vond men 'er noch onlangs bouten gelijk als Leger-hamers, en daer omtrent eenig Roomſch geld, ter tyd van *Veſpaſianus* geſlagen.

Zelf heeft men diep onder de Aerde in *Engeland*, *Canoos* gevonden, zoo als de oude *Britten* plachten te gebruiken, Menſchen Beenen, Barnſteen, Koraelen, Koopere Ketel, enz. gelijk men omtrent *Modena* in *Italien*, in *Vrankryk*, en elders, op veele plaetzen, zoo wel geboomte, als veelderhande andere zaken onder de Aerde vind, die van Menſchelijk gebruik zijn geweeſt: van de eerſt genoemde Moeraſſen

word

word geoordeelt, dat te dier plaetze oulinks, ter tyd als de Romeinſche Mogentheit in *Engeland* Heerſchte, Boſſchagien in Valeyen zijn geweeſt, die op der zelver bevel zijn gehakt, en gevelt, om tot geen ſchuil-plaetzen te dienen; en dat onderwyle de omgeſlagene Boomen zijnde blyven leggen, zoo dat de toegangen zijn verſtopt geworden, het water de overhand heeft gekregen, en de omleggende hooge Landen zoo veel Zand en Aerde, by overſtuivinge daer op hebben gebragt, dat het Hout onder 't oppervlak der Aerde is geraekt, ſchoon het water door de verſtoppinge der toegangen is blyven ſtaen, 't geen nu door Graften afgeleit, weder goed Land is geworden.

Omtrent het Dorp *Hillegom* in *Holland*, heeft men by diepe afzandinge onder de Aerde gevonden, een Ribbe en Wervelbeen van een Walviſch, die ik hebbe gezien, en men ter geheugeniſſe van zoo een zeltzame zaek aldaer ten toon, voor de gevel eener Aenzienlijk Luſt-huis heeft doen ophangen.

De ondervindinge heeft my geleert, dat in *Vriesland* op verſcheidene plaetzen, byzonder in de Noorder *Wolden*, vyf of zes voet onder 't Veen, geheele Boſſchagien worden ontdekt, waer onder eene, daer men geheele Streken, en Boſſchen vind, waer de Boomen tot een half Mans hoogte afgebrand zijn, konnende zulks klaer aen de Houte-kool, en omleggende Aſch worden beſpeurt, zoo als men in die geweſten mede veel onder-aerdſche Noote-boomen, zoo Hazelaer als andere vind, waer boven op, veele voeten Veen-land is te zien, doch door wat toeval, voor veel Eeuwen zulks gebeurde, is onbekent, en door ons enkelijk kan worden geraemt, wezende my voorgekomen, dat men in *Suriname* en andere plaetzen van *Amerika*, diergelijke ſtoffe mede vind, die een naeuw onderzoek den Geleerden overlaten, en betuigen hoe den oppervlak des Aerdbodems, veele veranderingen en omkeeringen onderworpen is geweeſt.

De *Siberiſche* Tollen plachten voor dezen met een laſt van vyf en dertig op 't honderd, niet boven de vyf duizend, acht duizend, en tien duizend Dukaten, zoo gezegt word, des Jaers op te bren-
1694. gen; edoch, heden by een Tol, dertien ten honderd minder, wil men dat *Nertzinskoy* alleen in een Jaer, over de zes en twintig duizend Roebels, of Dukaten, en *Vergaturia*, by de zeventien duizend Roebels heeft opgebragt, en in de andere Steden van *Siberien* by raming noch zes duizend Roebels of Dukaten, 't welk na allen ſchyn in korte tot veertig duizend Roebels opſteigen zal.

Men reiſt op veele plaetzen in *Siberien*, of *Siberia*, des Zomers te Paerd, en op kleine lage Wagentjes. De wegen worden daer gebaent door perzoonen die platte lange Schaetzen onder de voeten hebben, welke van dunne platte plankjes gemaekt worden, lang twee Ellen, die zy *Liſys*, of *Liſen* noemen: in 't midden van de zelve zetten zy haer voeten, binden die daer vaſt op, en loopen dus over den diepen Sneeuw, planeeren de wegen, en maken die bruikbaer. De *Siberianen* voeden zich veel met Haver, Meel, en Grutten. De drank voor de gemeene Man is water; doch de ryken maken een drank, *Slytna* genaemt, den Brandewyn niet ongelijk, van water, met alderhande gewirts, als Nooten, Nagels, Peper, enz. overgehaelt, en opgekookt; doch deze maekt haeſt dronken.

De Cederen, hoe wel ſchoon, zijn aldaer niet zoo goed als die in *Sirien* waſſchen, waer van men my proeven ter beſpiegeling heeft toegezonden. De Zabels voeden zich met Pyn-appels, die op deze Ceder-boomen waſſchen, waerom dit Gedierte meeſt gevonden word, waer deze Boomen het overvloedigſt zijn. De Boomen hebben een dikte omtrent van vier of vyf ſpan in de midlyn.

De Hooft-ſtad van *Siberien*, *Tobol*, heeft een houte Kaſteel, dat nu echter van ſteen word gemaekt. Ruſſen alleen woonen 'er binnen het Slot, en de Stad: vreemden onthouden zich aen de Oever, in een Voor-ſtad. Daer valt in mangeling grooten Handel, met alderhande aert van Tartaren. Deze Stad *Tobol* legt aen de zamenvloeying der Rivieren *Tobol* en *Irtis*, welke vereenigt in de *Oby* uitſtorten. Onder deze Stad zag men 1690.
onlangs op nieuws honderd geplante Ruſſche Boere Huisgezinnen. Hier woont de algemeene Bevelhebber over *Siberien*.

In 't Klooſter, gelegen op de Vliet *Irtis*, dicht aen deze Stad, en by het Vlek *Pokrofki*, heeft den Aerts-biſſchop zijn wooning.

Door loflijke zorg van den Gezaghebber *Czercascoy*, zijn nu twee Schoolen in *Tobol* geſticht.

In de Stad *Tobol* worden alderhande Handwerken gepleegt, en meer als in eenige Stad van *Siberia*. Daer is al van lange tyden af in *Europa*, en elders gezegt, dat de Inwoonders en Volkeren aen de Rivier *Oby*, en by deze plaets, zouden aenbidden een Beeld, *Slata Baba* geheten, dat is, Goud oud Wyf, en het zelve tot hun Afgodin houden: hoe naerſtiglijk deze zaek by my is onderzocht, zoo heb alle zekerheit het zelve met de waerheit over een te komen, niet konnen vinden: alleen

be-

Digitized by Google

bericht my zeker voornaem Ruſch Heer daer van aldus:

„ Aen het Gebergte in *Obdorie*, het „ Beeld van *Slata Baba* uitgehouwen ſtaet, „ hebbende een Vrouwen gedaente, gelijk „ die woorden *Slata Baba*, Goud oud Wyf betekenen. Edoch, men bericht my, dat de *Aſtakken*, en andere Heidenſche Inwoonders, by *Tobol*, en aen de *Oby*, den Duivel aenbidden; die zy zeggen dat zich vaek vertoont in gedaente van een Vrouw, met Kinderen aen haer ſchoot, dragende klinkende klokken aen haer lyf, die zy zeer vreezen, en eeren.

Rutbeckius wil, als of onder het woord *Slata Baba* de Aerde wierde verſtaen, en dat Zon en Maen hare twee Kinderen zoude betekenen: *Guagninus* zegt van deze Afgodin het volgende.

In het Landſchap *Obdorie*, by de mond van de Rivier *Oby*, is zeker oúd Afgoden Beeld van ſteen, *Zolota*, of *Slata Baba*, dat is, Goud oud Wyf gezegt, genaemt, zy heeft twee Kinderen by zich, de een in de ſchoot, en de ander aen de hand houdende, die men zegt, hare Neven te zijn. Dit Beeld word van de *Obdorianen*, *Lubriſcen*, *Volnienſers*, en andere omleggende Volken, aengebeden: men Offert haer de koſtelijkſte Zabel-vellen, en andere Pelterye: de vetſte Herten worden voor haer geſlacht, als wanneer men beſtrykt de leden dezer Afgodinne met het bloed; doch de ingewanden van het geöffer eeten zy raeuw: terwyl men Offert, vraegt de Prieſter raed, aen het Beeld, wat hen te doen of te laten is, of zy verhuizen zullen, en zich elders neerſlaen, of niet, en zoude dit Beeld antwoord geven; ja, men wil, als of in de omleggende Boſſchagien en Bergen, zomtyds een geluit als van Klokken, of Trompetten, door dit Beeld gemaekt, gehoort zoude worden, hoe wel na alle waerſchynlijkheit dat geluit van onderaerdſche Winden voort komende is. En dus ver gemelte Schryver.

Elders in de Beſchryvinge der Zeevaerten by de Engelſchen eertyds na *Moskovien* gedaen, vind men, dat, wanneer het een quaden tyd is, als van Honger, Peſt, enz. dat dan het boven gemelte Afgodinne Beeld aengebeden word: zy werpen zich daer voor neder, en ſtorten zoo gebeden, als wanneer men daer een Trommeltje zet, de omſtanders leggen daer op een gemaekte Padde, waer na met een ſtokje op 't Trommeltje word geſlagen, de perzoon daer de Padde na toe ſchiet, of door 't ſlaen op het Trommel-vel, dicht by geworpen word, is aenſtonds als dood ter Aerde geſmeten, maer word voort door 't middel dezer Afgodinne, zoo zy gelooven, weder herſtelt in 't leven: die dan de oorzaek van 't quaed weet te zeggen; en de middelen om beterſchap te verwerven; waer na de Afgodinne te vreden geſtelt zijnde, het Land of Volk verloſt word van het onheil, waer mede zy beladen waren; doch deze zake bevind men heden dus niet geſchapen te zijn.

Niet verre van de Vliet *Tura*, die een arm van de *Tobol* is, zijn twee ſpruiten, die beide in de *Tura* ſtorten, de eene genaemt *Iſep*, en de andere *Vishimnati*.

By meeſt alle vaſte plaetzen in deze geweſten zijn Kloosters, van de Ruſſen gebouwt.

By de Stad *Tobol* is het vry kout, en heb ik iemand geſprooken, die op Hemelvaerts-dag met Ys-ſleden daer had gereden. Het Land is daer zoo vet of vruchtbaer niet als tot *Tomsko*: rondsom is het al Boſſchagie: daer groeit veelderley Kooren; en valt zeer veel Viſch, gelijk alom in deze geweſten meer Viſch valt, als miſſchien elders in de geheele Waereld, hoe wel de Viſch by *Tomsko* ſmakelijker valt als hier.

Het Slot in *Tobol* is een geſchikte vierhoek: binnen de Stad ſtaet een Klooſter, dat drie Poorten heeft, met hooge Wacht-toorens, en het Slot heeft 'er vier. Rondsom deze plaets waſſen Tulpen, Mariolein, en ander welriekent kruit, in 't wilt.

De Viſſchen *Aſſeter*, of Steur, daer uit mede Kavejaer word gemaekt, zijn hier beter als tot *Aſtrakan*, of in de Rivier *Jaick*, en Kaſpiſche Zee. Daer zijn zekere Viſſchen, onze Zalmen gelijk, die in tallijke menigte, tot duizenden, ja milioenen toe, gevangen worden.

Omtrent vyf honderd *Buchaerſche* Huisgezinnen, welkers Nazaten alle groote Koop-luiden zijn, hebben zich tot *Tobol* neer gezet, door Inlandſche twiſt, voor omtrent honderd Jaer, uit haer Land geweken, die in groote en wel gebouwde Huizen, die Schoorſteenen hebben, woonen, in 't onderſte van de Stad, en langs de Rivier, buiten het Kaſteel: zy zijn vry zindelijk. Behalven deze, woonen 'er noch een menigte vrye Ruſſen, en andere, wiens Ouders of Voor-ouders aldaer in ongenade zijn gekomen, en omgedoopte Poolen; wel ſterk zes of zeven duizend Man. Deze *Buchaeren* zijn Mahometaenſch, hebbende haren Tempel, of Moské: zy zijn aldaer de rykſte, en meeſt van uiterlijk aenzien: hebben alom in *Aſia*, voornaem in

Tartarye, *Sina*, *Perſien*, *Mogol*, en *Moegalen-land*, de naem van ſchrandere en groote Koop-luiden te zijn. De Stad is een uur gaens in't rond groot. Hier rondsom vallen Zabelen, doch zeer ſlecht.

In *Tobol*, en onder die Stads gebied, word geacht een getal van omtrent tien duizend goede Huizen te zijn.

De woon-plaets daer de *Metropeliet* in *Tobol* woont, is van ſteen omgeven, hy is het Geeſtelijk Hooft over ganſch *Siberie*, en *Daurie*. Binnen deze Stad bevinden zich nu ruim dertig duizend weerbare Mannen.

In deze Stad *Tobol* word vergadert alle hunne Tzaerſche Majeſteiten Schatting, die in Pelteryen beſtaet, welke uit geheel *Siberien* by een word gebragt, en eenmael in't Jaer na *Moskou* gevoert: deze word *Jaſak* genaemt, en zend den Opper, of algemeene Bevelhebber, zijne bedienden tot op de meeſt Noordelijkſte en Ooſtelijkſte bezettingen en geweſten toe, om de zelve te verzamelen; zoo doch, dat diergelijke Afgezondenen uit ieder onderhoorig minder Bevelhebberſchap, op't byzonder uitgaen, in de geweſten van hunne onderhoorige Landſchappen; en word deze Schatting begeleit van Bevelhebberſchap tot Bevelhebberſchap, tot aen *Tobol* toe, daer zy opgelegt word, om eens des Jaers verzonden te worden.

In het Landſchap *Vogelits*, en der *Cermiſſen*, vind men mede oude Begraveniſſen onder Heuvels, daer zomtyds eenig weinig Zilver in gevonden word, zoo als boven reets aen is geroert, onder *Tobol* en elders, mede gevonden te worden, ook Pylen, Boogen, Geſpen, en andere dingen, welke aldaer met de Lyken der oude Heidenen verborgen zijn geweeſt.

In de Stad *Tobol*, onder den Berg, aen de Vloet *Irtis*, is de ſtrand met eenen groote ſtraet, meerendeels van Mahometaenſche Tartaren, en Bucharen bewoont, deze hebben tot onderwyzinge van de Jeugt, een Arabiſch School, gelijk hunnen Opper-prieſter tegenwoordig een geboore *Arabier* is, en hoog by hun geacht; gelijk 'er zoodanige mede veel buiten *Tobol*, in de Nabuurſchap woonachtig zijn, reizende zy ter Handel na *Sina* door het *Kalmakken-land* over het Meir *Jamuſchova*, 't geene de naeſte weg is, die van daer derwaerts kan worden gebruikt: doch zoude voor andere vreemden, gevaerlijk zijn; hebbende deze *Bucharen* onderlinge verdragen, met die Volken. Wanneer hunne Tzaerſche Majeſteiten Afgezant in *Pekin*, eiſte door die weg heimwaerts afgelaten te worden, zouden de *Sinezen* zulks hebben toe geſtaen, maer zy rieden het zelve den Ruſſen af, zeggende dat hy onder die Volken zoude worden gemaſt.

Uit *Tobol* valt na *Sina* hun weg op *Tomsko*, en zoo recht toe door de Woeſtyne.

Tobol ſtrekt zijn gebied uit tot over *Barabu*, *Vergaturia*, en tot de Vliet *Oby*, *Samojeden-land*, de *Oſtiakken*, en tot aen de Sterkte *Utka*, en de Vliet *Suzawaja*. Het Land rondsom deze plaets is Volkryk, zoo van Ruſſen die het Land ploegen, als alderhande Tartaren en Heidenen: het Kooren is aldaer zeer goed koop, zoo ook alderhande Vee, Viſch en Wilt; de Steuren zijn zeer overvloedig in de Vliet *Irtis*, zoo dat men een Steur van veertig of vyftig pond, voor vyf ſtuivers koopt, en Sterletten zoo veel, daer zeven perzoonen een geheele dag genoeg aen te eeten hebben, voor twee ſtuivers: Elanden, Herten, Rhenen, Hazen, enz. zijn daer zeer overvloedig, gelijk mede Pluim-wilt, als Phazanten, Zwanen, Kranen, Ganzen, Rephoenders, groote Eenden. In deze Stad en onder zijn omſlag, word gemeenlijk een krygs-magt van negen of tien duizend Zoldaten gehouden, behalven een groot getal Tarters die te Paerd dienen, deze gaen dikmael los, op de ſtroopende Benden der *Kalmakken*, of het Volk van *Teſtichan*, Opper-hooft eeniger vyandlijke *Buchaerſche* Tartaren, en *Kozakkiſche Orda*, als mede tegen de *Uffimer* en *Baskierſche* Tarters, die zomtyds wederſpannig, en onruſtig zijn.

De Landeryen te weder zyde de Rivier *Tobol* zijn zeer laeg, en waterig, die in de voortyd ganſch blank leggen, en daerom dicht onder de Oevers niet bewoont, wezende anderzins de geweſten wat van de Oevers afgelegen, zoo van Ruſſche Chriſtenen als Mahometaenſche Tartaren bewoont.

Die van *Moskovien* over *Tobol*, de Hooftſtad van *Siberien*, gezint is na de Vliet *Amur*, of na *Sina* te reizen, vangt zijn Reis in't gemeen aen in't hart van de Winter, om noch over Sneeuw en Ys tot *Tobol* te zijn, konnende, vermits veelvuldige Moeraſſen en Wateren, de weg niet al te wel by Zomer worden gebruikt: en wyders van *Tobol*, kan men niet wel tot aen *Jeneſeiskoy*, als langs de Rivieren *Oby*, en *Ket* reizen, en zulks by Zomer te water. De redenen waerom men niet wel in de Winter van *Tobol* na *Jeneſeiskoy* kan reizen, is, vermits het Ys op de genoemde Rivie-

Digitized by Google

vieren zeer hoog aldaer op malkander kruit, en dat ſpits, en zeer zwaer gebergte te Lande, de overtogt hindert; doch dit word verſtaen, als men reiſt met veel Volk, Koopmanſchap, of zware laſt, want enkele perzoonen zijn daer gewoon te Voet te reizen, langs de Oevers van de Rivieren, leggende weinig Spys, en behoefte op lange ſmalle lichte Sleetjes, van zeer dunne en lichte ſpaenderen gemaekt, die van Honden getrokken worden: twee Honden konnen daer een zwaerte van twee honderd pond gemakkelijk trekken: deze Wandelaers, 't zy afgevaerdigde Poſten, of andere byzondere Luiden, zijn gewoon een Byl in de hand te dragen, om Boomtakken, of andere beletzelen op de weg, te weeren. De Honden gaen recht uit voort, ter rechter of ter ſlinker zyde, of ſtaen ſtil op het woord, of de aenſpraek van de Reiziger, daer zy aerdig over af zijn gerecht.

In de Stad *Surgut* zijn weinig Ruſſche Inwoonders, en dat noch krygs-bedienden, wezende de overige bewoonders van *Oſtakſche* afkomſt. De Riviere loopt aldaer zeer krom, en heeft veel droogtens, en Eilanden, zoo, dat zonder Lootzen niet wel te bevaren is. Hier omtrent vallen mede witte Zabel-dieren, doch weinig, waer van ik 'er een paer in bezitting heb gehad, hellende eenigzins na den geelen.

Het Plaetsken *Narim* aen de *Oby* gelegen, is zeer klein.

Ribnoy, dat een kleine Sterkte was, of *Oſtrog*, is nu meeſt vervallen.

Des Winters kan men reizen tuſſchen *Tobol* en *Samarof*, met Paerden, ook van *Tobol* na *Surgut*, maer na *Narim* met Honden, en Liſchen, of Sneeuw Schoenen, doch het reizen met Paerden geſchied aldaer meeſt in de Herfſt, als 'er weinig Sneeuw is gevallen, en als de Sneeuw diep is, alleen met Honden, en Liſchen.

Tuſſchen de plaetskens *Surgut* en *Narim*, op de *Oby*, woonen aen de Oevers te weder zyde, weinig, of geen Menſchen.

Het Vlek of Stedeken *Surgut*, gelegen aen de Vliet *Oby*, op een hoogte, is klein, en weinig bewoont; is een Sterkte van hout, daer ligt meeſttyds zeventig Man in bezetting, tot ontzag van de omleggende *Aſtaki*, en invordering van Schatting: de Burgers die daer zijn, zijn zeer weinig. Zoo als het plaetsken *Narim*, daer dicht by aen de zelvige Oever gelegen, mede klein en weinig is bewoont, en vry vervallen: te weder zyde de Vliet, is een onvruchtbare, onbewoonde Woeſtyne, daer geen Levens-middel te bekomen is, behalven dat aldaer een Klooſter legt, waer men zich kan voorzien.

Aen de Vliet *Ket*, te weder zyde de Oevers, waſſchen zeer veel Ceder, en Berke-boomen; wezende het daer Moeraſſig Land.

De Zabel-dieren, zoo omtrent *Tobol* als elders, zijn in gedaente, behalven de verw, de Marter-dieren niet zeer ongelijk.

Of ſchoon de grond, in, en rondsom de Stad *Tobol* zeer vet en vruchtbaer is, zoo queekt men daer weinig, of geen Moes-vruchten aen, als alleen Konkommers.

Van de Reis-weg uit *Siberien* na *Nertzinskoy*, word my uit die geweſten, aldus bericht.

Om van *Tobol* in *Siberien*, na *Nertzinskoy* te reizen; vaert men eerſt langs de Rivier de *Irtis*, daer na door de *Oby*, en de Vliet *Ket* opwaerts, tot aen de naeſte plaets by de Rivier *Gieniſey*, of *Gieniſci*, alwaer men de Vaertuigen in de Rivier *Ket* laet leggen, en te Lande reiſt, door Boſſchagien, tot aen de Oever van de Vliet *Gieniſey* zelve, en de Stad van die naem, van daer vaert men tot het Meir *Baikal*, en daer door, tot aen de mond van de Rivier *Selenga*, vaert men om hoog, eenige dagen lang, tot aen de *Kozakſche* bezettingen, die onder zijn Tzaerſche Majeſteit ſtaen, en wyder van de plaets daer men in de *Selenga* te Lande treet, reiſt men op Kamelen, en Wagens, tot aen de Vliet *Ingoda*, en andere Rivieren, die de oorſpronk maken van de Vliet *Amur*, by de Rivier *Silea*, alwaer de Sterkte legt der Moskoviten, genaemt *Nertzinskoy*, aen de Rivier *Nertzi*; hier is 't daer de *Ruſſen* laeſtmael met de *Sinezen* Vrede hebben gemaekt. Dus verre dit bericht.

Dicht by *Tobol* is een Vlek *Krasnoſlobada*, of Root-ſtad genaemt.

De Heer *Soltikof*, die het Opper-gezag wegens hunne Tzaerſche Majeſteiten in *Tobol* heeft gehad, dede aldaer een Kaerte des Landſchaps *Siberien* vervaerdigen, waer van dubbelt in mijn handen is gevallen, in de zelve is aenmerkelijk, dat hy de mond van de Rivier, *Oby* tegen over *Nova Zemla* brengt, en wel, daer zeer dicht aen, doende de zelve na een zeer kleine ſcheut, of loop, uit een groot Meir ſtorten; of dit aldus na waerheit is gelegt, blyft my twyfelachtig, want veele andere oog-getuigen, en verbeelde Kaerten, het tegendeel ſchynen te beveſtigen, dies dit op touw late, en rondelijk niet beſliſſe, voor en al eer met meerder gewisheit daer

Digitized by Google

van zal zijn bericht, oordeelende volgens ſchier ontallijke beſcheiden, dat mijne ſtelling in de Kaert, meeſt met de waerheit is over een komende.

Aen een Kaert, met de hand van een Hoogduitſch perzoon in *Siberie* tot *Tobol* getekent, my in den Jare zeſtien honderd en vier en negentig, van daer toe gezonden, vinde ik een gelijkheit met die geenen, zoo als door my op 't Papier gebragt, voor zoo veel de algemeene gedaente belangt, met dat onderſcheit, dat aen den uitgang van de Rivier *Amur*, een groote Zee-inham word vertoont, ter Noorder zyde, meer als een halve kring makende, daer in veel kleine Vlieten uit het Land ſtorten, beneffens een Eiland in de mond gemelter Rivier, als ook een Eilantje bezuiden en benoorden de *Ys-kaep*. Eenige Zee-boezems die men in andere berichten niet en vind, als ook een Tak van de *Lena*, welke benoorden de *Ys-kaep* in Zee ſtort, genaemt *Boltaskoy*: zekere Rivier niet wyt van de uitgang des *Amurs*, ſtaet bekent met de naem *Bramda*, of *Branda*, 't geene my doet giſſen of deze naem miſſchien de aenleidinge niet zoude konnen hebben gegeven, dat oulinks geoordeelt wierd een Stad en Riviere in Tartarye bekent te zijn met de naem van *Brema*. Over *Nova Zemla* bezuiden, tuſſchen de Rivieren *Oby*, en *Jeniſea* ſtaet daer in vertoont, een groot Binnen-meir, dat een ſmalle uitgang als een Rivier in de Zee heeft: *Turaganskoy* komt daer als een Eiland voor.

Op de Vliet *Jeneſeiskoy*, is *Serni* als een Spruit die daer in ſtort, vertoont. Tuſſchen de Rivier *Lena* en de *Amur*, vinde ik by die tekening de Rivieren *Molaska*, *Jana*, *Aloſia*, en *Kolima*, in de Zee ſchieten. De laetſte Zuider Spruit, die in de *Amur*, dicht by zijn uitgank ſtort, ſtaet daer genaemt *Sotinat*, en twee andere Takken daer weder inſtortende, *Korga* en *Naock*. Een Ooſter Tak van de *Jeneſeisko*, noemt men daer *Nizotna*.

Omnick komt daer voor een Tak, niet wyt van 't Meir *Baikal*, bezuiden. *Skio* en *Angara*, zijn twee Meiren die ten einde van Rivier-takken vallende zijn in de *Selenga*.

Zchidoi is mede een Rivier, welke in de *Selenga* ſtort.

Vishimnali is aldaer een Beek die in de *Tobol-ſtroom* valt, en *Lame*, twee Meirkens, niet verre van het Meir *Jaſan* gelegen.

Welke byzonderheden, of ſchoon in myne Kaerten niet hebbe gebragt, om dat der waerheit buiten dit Kaertje zoo grondig niet ben bericht, echter niet heb willen na laten aen te roeren, konnende miſſchien zijn, dat zommige dezer met andere benaminge in mijn Kaerte zijn bekent.

In *Tobol* heeft men zeer veel *Kalmakſche* Slaven, daer de Inwoonders zich van bedienen, behalven dat 'er mede onderſcheidene Nazaten woonen, van wel eer gevangene *Kalmakſche* Princen.

Men is gewoon in de *Siberiſche* Steden, voor-raed van Kooren tegen onvruchtbare Jaren te bewaren, om tot Spys, en het zaeyen by tyd van nood, uitgedeelt te konnen worden.

Men vind in *Siberien* op zommige plaetzen Hemels hooge Bergen, dier zommige goed Marmer in hebben.

Het is byzonder, dat de Ruſſche Boeren in *Siberien* zediger zijn, als de Boeren in *Rusland* zelve, leerende hun Kinderen Lezen en Schryven, ſpreken ook hooger en netter Slavoniſche Tael, als de Moskoviſche Land-luiden gewoon zijn te gebruiken, waer van de oorzaek ſchynt te zijn, om dat deze meeſt geſprooten zijn van verzondene Ballingen uit de Ruſſche Steden, dat Menſchen zijn, meer gezedent, als het gemeene Land-volk in Moskovien. Zy zijn gemeenlijk wel van goed geweer voorzien, zoo dat, wanneer de Heidenſche Struik-roovers hun trachten te beledigen, zy hunne Huizen ſluiten, en met gemelte ſchiet-geweer uit de venſters, die licht verjagen.

Die van *Tobol* na *Jeniſea* gezint is te reizen, moet zijn voor-raed van Leeftogt mede nemen, want onder wegen genoegzaem niet is te bekomen.

Aerdige Hand-werken worden reets in *Tobol* gedaen; men heeft my van daer toegezonden een geëmalierde Kom, of Schael, waer van de grond wit licht overgeblazen Zilver is, met gezaeide Bloemen. Men ziet 'er de getyden van 't Jaer in Menſchelijke afbeeltzels op uitgedrukt, en alle behoorlijke verve, beneffens bygevoegde Letters, de grond is ganſch wit, op de rugge ziet men de Hemels-tekenen, en vyf Zinnen, even konſtig vertoont, waer van de grond mede Zilver is, zoo dat uit dit en diergelijke Werken blykt, dat de Menſchen in die geweſten, het oordeel en de hand-greepen niet ontbeert.

Zomtyds worden uit *Moskou* Gevolmagtigden na *Siberien* afgezonden, om alle plaetzen en zaken op te nemen, zoo der Krygs-luiden, Recht-banken, Gezaghebberyen, Handel, als anderzins: de-

Digitized by Google

ze, wanneer maer eenige weinig tyd op elke plaets zich ophout, heeft daer toe noodig, de tyd van drie of vier Jaren, ja langer, en is dit een zeer voordeelige laſt.

Als men in *Siberien* reiſt, ontmoet men zomtyds in acht dagen geen Ruſſche Menſchen, en daer zich een ter neder zet, komen 'er veeltyds meerder by: het Land word daer voor niet uitgedeelt, en elk kan zoo veel bekomen, als hy bearbeiden mag: de eigendom der Landeryen door aenvaerdinge bekomen hebbende, word zulks aengetekent in de Recht-huizen die daer naeſt aen gelegen zijn, en blyft hy daer van Heer en Eigenaer, voor altoos, mits den behoorlijken Schatting daer van betalende.

Men vind in de *Siberiſche* Wilderniſſen, Aerd, en Ael-bezien, zoo roode als zwarte.

Uit de Ceder-nooten in *Siberie* word goede Olye geperſt.

De *Siberiſche* Ballingen zijn, wanneer zy ter beſtelde plaetze gekomen zijn, vry, mits daer blyvende, en elk word na zijn bequaemheit gebruikt: die tot Kazakken of Krygs-luiden aengenomen worden, genieten vyf Roebels voor loon, in 't Jaer, beneffens vyf ton Rogge, vyf Ton Haver, en vyf poeden Zout, beneffens den vryen handel zonder Tol, tot de waerde van vyftig Roebels toe; edoch, 't geen zy boven die waerde verkoopmanſchappen, betaelt tien ten honderd, beneffens andere Koopluiden voor Schatting.

Deze Kazakken zijn te dier plaetze grootshartig en ſtout, hebben aenzien, en worden geacht: de minſte zijn vrywillige uit *Rusland* aldaer aengelangt: zy ſcheeren den Baerd ganſch af, doch om te ſtrenger te ſchynen, laten zy lange groote knevels waſſen.

Men maekt ſmakelijk Bier in *Siberien*.

In de *Siberiſche* Landſtreken die het naeſt aen *Sina* grenzen, gebruikt men veel Thee, en die ook met Paerde, Koeyen, Ezels, of Kamele Melk en Boter gemengt, doch geſchied zulks eenige uuren voor de maeltyd, om dat ſterk voed, en andere Spys te nuttigen verhindert.

Men vind in *Siberien* nu mede Zwavel en Zalpeter, 't geen voor dezen aldaer niet bekent is geweeſt.

Men graeft in *Siberien*, niet verre van *Tobol* ſteen, die zeer licht is, en bequaem om te bearbeiden, en gebruikt te worden als hout, tot veelderhande zaken.

De *Aſtakken* daer omtrent, woonen zomtyds in Huizen, die Hutten gelijk zijn, welke Dorps gewyze by een ſtaen, alwaer hunnen Afgod, het beeltzel eens Duivels, in hout, lomp geſneden, voor 't Dorp ten toon ſtaet. Eenige der *Aſtakken* woonen alhier ook in Huizen, gelijk de *Ruſſen*, zoo als de *Kirgiſen* mede in leeme of houte Huizen woonen. Het Huisraed van dit Volk is zeer weinig; zy hebben ſchier anders niet als Pyl, Boog, en Netten. De Man koopt altoos de Vrouw van haer Ouders of verwanten, ten ware zomtyds de Man jong, en de Vrouw oud van Jaren was, en zy zoo groot voordeel heeft, als wanneer ook wel aen de Man geſchonken word voor niet.

Rondsom de Stad *Panſin* zijn vier Rivier-ſpruiten, die alle zeer Viſchryk zijn, en tuſſchen de zelve acht koſtelijke wel bewoonde Dorpen, die te gelijk omkringt zijn met houte Storm-palen, binnen welke ſteets vier of vyf duizend Mannen leggen, om op hoede tegen de *Baskiren* te zijn, en zoo wel deze Dorpen, als de Stad en verdere geweſten te dekken. Zy legt aen de Vliet *Tobol*: hier gebied een Waiwoda: ruim zes honderd Moskoviſche Burgers woonen daer: te Landewaerts woonen daer meeſt ook al Ruſſen, zoo verſtrooit als in de Dorpen, wordende, zoo men zegt, de Inlandſche Heidenen, zoo hier als by *Vergaturia*, wat afgelegen gehouden, op dat zy met de Ooſtelijke Tartaren geen verdrag aen rechten, en muiten.

Als men de naem van Stad in deze geſchriften ontmoet, believe men zich niet in te beelden, dat zulks altoos groote Steden zyn, zoo als men in Europa gewoon is te zien, maer veeltyds kleine plaetskens als Dorpen die open, of van hout omheint zyn, of weinig geſterkt.

In het Stedeken *Demjaenken* of *Danjanski*, aen de Vliet *Tobol* gelegen, woonen Arbeiders, die Menſchen en Goederen, des Zomers langs de Rivieren, en des Winters over 't Sneeuw, voort brengen; heeft tot zijn beſchutting eenige ronde houte Toorens. Gelijk mede in *Samaria*, of *Sammarok*, dat een klein onnoozel plaetsje is, aen de Vliet *Tobol*, niet wyt van de *Oby* gelegen, dicht aen de Oever, op een effen en vlak Land, diergelijke Menſchen woonen, niet hebbende tot ſterking rondsom, als eenige Storm-palen, zonder Toorens. De Inwoonders van deze laetſte plaetskens moeten de Schepen tot aen de eerſte Stad, op de *Oby* brengen.

Rondsom de Stad *Pelim*, welke aen de oorſpronk van de Vliet *Soſva*, die in de Rivier *Tobol* ſtort, op vier en zeſtig graden gelegen is, valt Kooren en Hout, doch het ruig-werk is daer ſlecht.

In het *Leens* gebied, aen de Rivier *Lena*, daer *Jakut* of *Jakutskoy* de Hooft-ſtad is, zijn vier Steden. Hier vallen goede Zabelen, Bevers, zwarte, witte, roode Voſſen, en Harmkens.

Des Winters gebruikt men in *Siberien* veeltyds Sleep-ſleden, en Burrien, om de goe-

Digitized by Google

goederen en laſten, over de Sneeuw voort te brengen.

Het is zoo woeſt tuſſchen *Uſolia*, en *Kaigorod*, dat men daer in zeven of acht dagen reizens, geen Menſchen ontmoet, gelijk aen my Reizigers dier Oord hebben verhaelt.

In *Soilkamskoy* vind men veel Paerden, die de beſte van ganſch *Siberien* worden geacht, ja beter als in *Rusland*.

Omtrent *Irkut* ontmoet men weinig, of geen Menſchen.

Jakutskoy is de Hooft-ſtad, in zijn geweſt: by Zomer tyd gaen van deze plaets tot aen *Sabazia*, *Onodieskoy*, en *Camſatka*, Vaertuigen langs de Kuſt, en de Kaepen, om Walrus-tanden, en Traen te verzamelen: men gebruikt daer Schuitjes van Leer gemaekt. Deze Stad word van Kooren verzorgt uit *Vergolensko*, en *Kirenga*, alwaer het vruchtbaer is.

Om dat die Zee te vol Ys dryft, en het te kout, en te woeſt aldaer is, word de Kuſt van de Rivier *Lena* te Water noch te Lande, verder bereiſt, tot noch toe, als tot de Rivier *Tarſida*. De Menſchen die tuſſchen *Tarſida* en *Jeniſea* woonen, zijn meeſt *Samojeden*, hoe wel eenige *Tungoeſen*, die wel insgelijks van wilde aert zijn, doch grooter van ſtal, genegen tot den ſtryd, die zy dikmaels met hare Nabuuren hebben. Dit Volk heeft een gewoonte als zy op de Jacht zijn, en geen Wild treffen, dat zy dan haer Lichaem tegen den honger, ieder dag een vinger breet of twee toe ſnaren, en inbinden met een borſtlap: zy voeren Wyf en Kind op de Jacht mede, en als eenig Beeſt gevangen is, blyven zy zoo lange daer by, tot dat het is georbert, waer toe dan een Tentje opſlaen.

By *Vergaturia* valt veel Kooren, en word het zelve gezonden na de andere Noorder-Siberiſche bezettingen, om dat aldaer weinig gezaeid word, en voornaem onder de *Samojeden* niet. Het is die Stad, welke het aldereerſt gebouwt wierd door de Moskoviten, in *Siberien*. De Reizigers die wyder Ooſtwaerts willen, moeten aldaer wachten tot in 't Voor-jaer, of op die tyd daer maken te zijn, want als dan is de Rivier *Tura* eerſt bequaem om bevaren te worden.

Vergaturia is met lage Huizen bebouwt, en niet zeer groot: is de pas of overgang in, en uit *Siberien:* al wie uit *Siberien* komt, word daer bezocht, tot betaling van de Tol, waer om de geene, welke aen hunne plunje of goederen het licht niet derven dulden, of verboodene Waren ten Lande trachten uit te voeren, het over de *Cama* zetten, of na de ſtreek van het Noorden.

De eerſte Stad die men in *Siberien* ontmoet, wanneer men uit het Weſten aenkomt, is *Vergaturia*, of *Wirgatura:* zy is met een houte Veſting geſterkt, en heeft vierkante Toorens. Daer woonen herom de Heidenſche Volkeren, geheten *Wagoeli*, welke aen hunne Tzaerſche Majeſteiten den Schatting met Zabele-vellen betalen. De gemelte Stad legt op een hooge ſteene Klip: de Vliet *Tura*, en noch een andere Spruit, loopt daer beneden langs, die zijn oorſpronk uit ſteene gebergte neemt. Daer zijn rondsom welbewoonde Dorpen, zoo van Ruſſen als Lands-oude Inwoonders. Hals-recht pleegt men daer veeltyds, met de lydende aen het linker been op te hangen, en met Pylen dood te ſchieten.

Vergaturia is een ſchoone, en heerlijke Stad: hier woonen veel groote Ruſſche Koopluiden, wiens Voor-ouders daer in Ballingſchap zijn gezonden geweeſt; zy Handelen met Laken, en Zyde, en alderhande *Europiaenſche* en *Indiaenſche* Waren, tot *Archangel* aen de eene zyde beweſten, en beooſten tot aen de Rivier *Lena* toe. De Inboorlingen van het Land hebben nu meeſt de Ruſſche wys van leven aengenomen, zoo in dracht, ſpraek, als wooning, doch niet alle in Godsdienſt, want veele noch Heidenen zijn. In deze Stad en het omleggende Land, onderhouden hunne Tzaerſche Majeſteiten-Zoldaten, in groot getal. Alhier omtrent is de ſtapel daer men de Vaertuigen bouwt, die door geheel *Siberien* gebruikt worden, en zelfs tot op de Ys-zee, en tot aen *Nova Zemla*. Hier worden groote Vaertuigen gemaekt, waer van de kennis uit de Nederlanden is gekomen, niet ongelijk aen de Hollandſche Buizen, waer van zy in gebrooken Tael de naem ook dragen, als boven is gezegt. Niet wyt buiten de Stad *Vergaturia* legt een groot Ruſch Klooſter.

Van *Vergaturia* tot *Soilkamskoy*, een Stad aen de Rivier *Kama* gelegen, zegt men zeſtig mylen te zijn. Deze Stad is meeſt bebouwt in 't laetſt van de voorgaende Eeuw, door de Moskoviten: legt op een hooge Steen-klip.

Zy legt een half myl van de Oever van de Vliet *Kama*, ter rechter zyde als men van 't Weſten komt, is aldaer groote Boſſchagie.

Tot *Soilkamskoy* en daer omtrent, geven de Rivieren zeer zoet en ſmakelijk Water, doch de Zout-bronnen die daer veel zijn, worden geboord, zeer diep door

1. De Kooft Kerck.
2. Commandeurs Kuys.
3. Groot Pack Huys.
4. Gerechts Huys
5. Gasthof vol Winckels.
Alle dese Boven staanden zyn Van Steen t' Zeedert 1697. Gebout.
6. Cooren Huysen.
7. Een Hooge Steyle Rots.
8. Brandewyn Distelerye.
9. Water Cooren Meulen.
10. Booten die met Cooren afvaren.

1. Cathedrale Kerck.
2. Het Clooster.
3. Het Gerechts Huys.
4. Commandeurs Huys
5. Slot Poort en Torentie met een Klock en Vuur wyser.
6. Het Gevangen Huys.
7. Cooren Huysen.
8. Put uit Slot.
9. Wapen Huys.
10. Huysen van de Cantzelery Bedienden.
11. Strant Poort en Tooren.
12. Gasthof vol Winkels.
13. Kerck inde Stadt.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
AND
TIONS
L

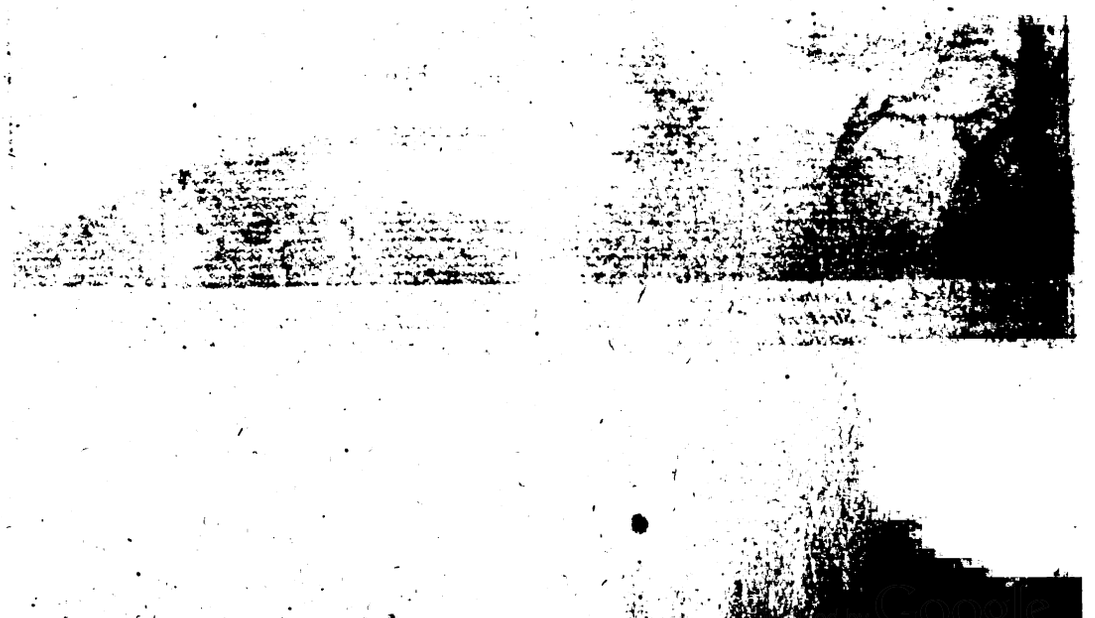

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

Sibiersche Kruys-berg, anders de klip van Pisanets genaamt, niet verre van de stad Vergaturia gelegen

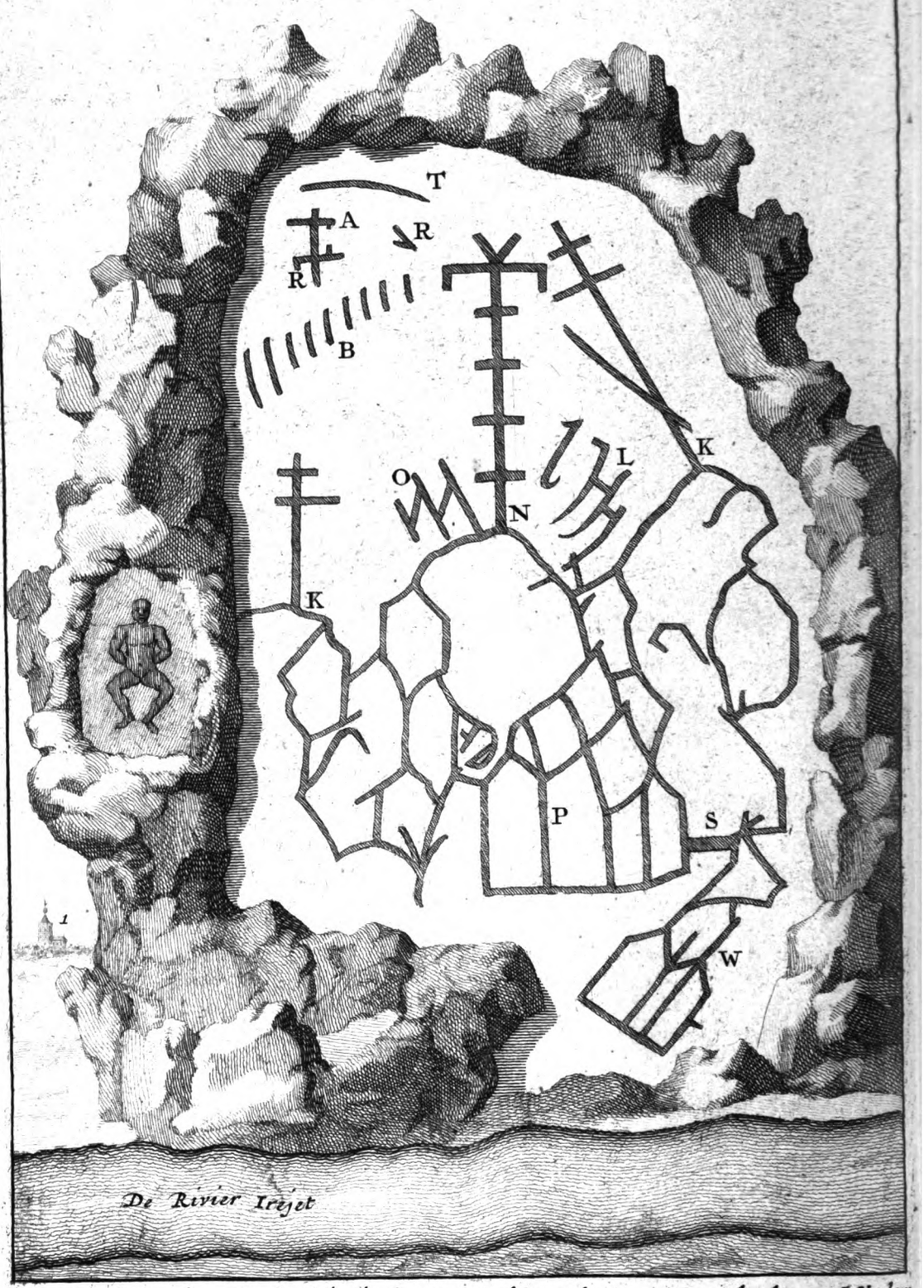

1. is het dorp Pisanets. de klip is breet 7 Vadem: Schuyns opgaande hoog 18 Vadem de gront is glat, en als effen geslepen: hoog uyt het water 1½ Vadem.

Digitized by Google

door ſteene grond heen, als wanneer onder, het zeer zoute Water, overtollig uitſpringt.

Als men van *Vergaturia* recht uit zoude reizen, na het *Altinſche* Ryk, of de plaets daer het voorheen is geweeſt, moet men al meeſt door woeſt plat Land, daer weinig geboomte waſt, maer Gras en Heide, of Heeſters, en kreupel geboomte. De meeſte plaetzen in *Siberien* zijn open, en als Dorpen, waer in overgebragte Ruſſen en andere woonen, 't zy van Ouders, aldaer in ongenade gezonden, geſprooten, of wel zelve gekomen; beneffens gedoopte Inlanders, die tegen de *Kirgiſen* en anderen, bewaekt moeten worden.

Volgens jonge berichten aen my gedaen, heeft men zommige der Yzere Mynen van *Vergaturia* zoo ryk, en het Yzer zoo goed bevonden, en zoo week, dat 'er ſchoone Stukken en Mortieren van te gieten zijn, genoegzaem met Metael in deugt gelijk, want het de proef daer tegen uit heeft geſtaen, en tot verwondering toe heeft men bevonden, de zelve zoo licht, en niet zwaerder te zijn als Metael, en zich alzoo mede laet vylen; wezende het verſchil in de prys, waer voor het bearbeid word zoo groot, dat een Metael Stuk van vier honderd pond, dat in *Moskou* vyf honderd gulden komt te kosten voor arbeids-loon, het Yzere van 't zelve gewicht, niet meer aldaer komt veronkoſt, als achtien gulden: waer uit te beſluiten is, wat ryke Mynen dat dit zijn: men wil dat dit Yzer geſmolten zijnde, zich zoude laten ſmeden zonder vuur, 't geen echter by my voor volkomen waerheit niet word verklaert.

Behalven het Magneet-erts, by *Vergaturia*, zijn daer in de Nabuurſchap noch verſcheidene gemeene Yzer Mynen, daer het Yzer maer een knie diep in de Aerde legt, en wel drie of vier honderd vadem in de lengte, reets aldus goed bevonden, en alzoo te zijn, is vertoont: men heeft aen een proef van zeſtig of zeventig pond bevonden, het zelve te zijn van het ſchoonſte Yzer, zoo goed als Sweets: Brood, Vleeſch en Viſch, is in die geweſten zeer goed koop, gelijk men op veele plaetzen in *Siberie*, voor een ſtuiver zoo veel Brood en Viſch koopen kan, dat een Man niet magtig is zulks op een dag te verteeren: daer is mede de beſte gelegentheit om door ganſch *Rusland* en *Siberie* het Yzer te water te vervoeren, als ook na *Archangel*, want van *Vergaturia*, is tot *Solvitſugodskaia*, ongevaer vyf of zes honderd Wurſt, daer kan het met Sleden gevoert, en alzoo met kleine koſten op *Archangel*, te water gebragt worden.

In een proef van Magneet-ſteen, of Yzer-erts, dat my van *Vergaturia* toegezonden is, 't welk valt twaelf myl van de Stad, heb ik bevonden uit het honderd pond, vyf en veertig pond Yzer te komen, en van het zelve honderd pond, noch twee loot Zilver, waerdig drie gulden, zoo als door een tweevoudige proef hebbe beſpeurt. Hout en Water is daer in de Nabuurſchap overvloedig.

De Ader van deze Magneet-erts word in 't gebergte bevonden, wel over de negen Ellen breet, en drie Ellen hoog of dik te zijn.

In den Jare zeventien honderd, is niet verre van de Stad *Vergaturia*, weder een nieuwe Yzer-myn ontdekt, welke zeer goed Yzer belooft.

Men heeft in *Siberie*, niet verre van *Vergaturia*, op een Steen-klip, eenige geſchilderde Afbeeldingen gevonden, welke aldaer voor onbekende Letter-grepen, of Characters aen zijn gezien.

Deze afmalinge wil men, volgens naricht der oudſte Menſchen die daer woonen, dat aldaer ter plaetze heeft geſtaen, voor dat de Moskoviten het Land beſlagen hebben, 't geen al voor ruim honderd Jaren is geſchied, des men ganſch geen geheugeniſſe heeft, wanneer, en van wie deze verbeeldingen zijn gemaekt, de verwe is bruin-geel, zeven ſpan hoog, en zes ſpan diep, ſtaet in een Berg, op een gladde ſteen, anderhalf vadem uit het water verheven, aen een plaets daer wel eer in de Nabuurſchap de *Wagulitſche*, en andere Heidenen Offer plachten te doen: de Klip is breet zeven vadem, en diep achtien vadem, na om hoog opgaende: de Rivier die daer beneffens ſtroomt, is genaemt *Irejet*, en het naeſt aen gelegen Dorpje, *Piſanets*, gelijk de Steen-rots na deze plaets, mede *Piſanets* Steen-klip word genaemt. Het Afbeeldzel daer van, 't geen in zijne ware groote aldaer ter plaetze door den Geheim-ſchryver, *Coim* genaemt, is afgemaelt, met een Boom-takje, alzoo te dier plaetzen geen Schilder-tuig voorhanden was, onder my beruſt, daer toe zekeren bruin-geele verwe gebruikende, welke omtrent te dier plaetze onder de Aerde word gevonden.

Als ik dan deze tot noch toe onverſtaenbare Schilderye, aendachtig hebbe beſpiegelt, zoo en kan daer niet anders aen zien, als dat dit den Berg *Calvaria* verbeeld, daer den Zaligmaker word gekruiſt, zoo als aen de Letter N. is te zien, daer de twee

Kruiſ-

Digitized by Google

Kruiſſen, waer de Moordenaers aen gehecht waren, onder de Letter K. ſtaen vertoont. Het Kruisje aen de eene zyde is wel ſcheef, en als leggende verbeeld, doch vermits de plaets op de Klip te eng, of te ſcheef is geweeſt, zoo zal de Tekenaer het zelve aldus hebben vertoont: by Letter O. ziet men genoegzaem met de gebrooke M. de naem van *Maria* vertoont, miſſchien willen de ſtreeken aen B. de krygs-knechten verbeelden, en is het vertoonde gebouw by P. miſſchien het Graft, en by S. den afgewentelde Steen. Dat de Kruiſſen niet juiſt zoo zijn getekent; als men zulks hier te Lande die verbeeld, moet niemand verwonderen, die weet dat men in de Ooſterſche Landen de Kruiſſen niet zoo verbeeld als hier. De grove ſtreep by T. wil miſſchien een verduiſtering aen de Lucht verbeelden: aen een der Kruiſſen by Letter K. ziet men de Speer vertoont: by R. vertoont een verbrooken oud Kruis, zoo als miſſchien op *Golgotha* te zien zijn geweeſt, beneffens een weg geworpen ſtuk houts.

De afbeeldinge by W. is miſſchien een huizinge, en kan het ſcheef vertoonen van dit gebouw veroorzaekt zijn, om dat de Schilder die het af heeft gemaelt, geen plaets genoeg had om het recht te zetten, waerom het dus ſchuins is vertoont. En dit alles volgens myne raminge, wezende geloofliik, dat de eerſte Chriſtenen die hier ter plaetze voor veele Jaren gekomen zijn, en zich ter neder hebben gezet, en die de Heidenſche Afgoderye, welke op deze, of by deze vereffende en gladde Klip plagt te geſchieden, verfoeyende, hebben vertoont het uiterlijk merkteken by Griekſche Chriſtenen in het gebruik van den Godsdienſt, hoe wel niet na de konſt geſchetſt, en miſſchien is al voor veel Eeuwen de Chriſtelijke Godsdienſt hier ingevoert geweeſt, en dies dit werk zeer oud, doch namaels uitgebluſt. De rondsom aen een gehaelde en gebogene ſtrepen, de Klip vertoonen daer zy niet glat, vlak, of effen is gemaekt, en de Man die verre ſtaet verbeeld, ter zyde, is miſſchien *Joſeph van Arimathea*, die quam als het nu avond geworden was, enz. of wel ter zijner gedachtenis, de aftekening van den geenen die dit Schilder-werk heeft gemaekt.

Marcus 15. vers 42.

Niet verre van de Hooft-ſtad *Tobol*, word gezegt, een Myne van *Marien*, anders Ruſch Glas genaemt, te zijn, daer ſtukken gevonden worden, een El lang, en breet.

Men heeft my toegezonden van *Vergaturia*, een proef van Kriſtal, dat aldaer in 't gebergte valt, en vry goed is, als mede eenig Marien-glas, of de wortel van het zelve, zoo aldaer in de Nabuurſchap mede word gevonden, behalven twee proeven van die Steen, daer van men elders byzonder in de Nabuurſchap van *Sina*, het doek Spint, daer onverbrandelijk Lywaet van word gemaekt, en *Aſbeſton* is genaemt, zoo als daer lappen mede van, onder my beruſten; welke Steenen omtrent boven gemelte plaets, uit de Aerde zijn gedolven, en aldaer groeyen.

De Vliet *Suſowa*, niet ver van *Solicamskoy*, is ſnel van loop, en ſtygt in 't Voorjaer veeltyds ten bedde uit, zoo, dat men in de Nabuurſchap over Land kan varen. Een klein Stedeken, genaemt *Niesna*, legt aen dit water: men heeft daer veel Alabaſter gebergte, als ook van Kryt, of Gips.

De Rivier *Lena* word by eenige gebynaemt *Dairlake*, zy ſcheid *Siberien* van het *Dauerſche* Land.

De Stad *Turá*, *Tamen*, of *Tumen*, in het hart van *Siberien*, bezuiden *Tobol*, aen de Rivier *Tura*, die in de Rivier *Tobol* valt, gelegen, was eertyds zeer vermaert door den Handel van Zabel, en andere *Siberiſche* Waren, alzoo derwaerts en tot daer toe de Koop-luiden van alle plaetzen, de Luiden uit het Ooſter *Siberien*, en van wyder komende, plachten in het gemoet te gaen, en te wachten, dat zedert ruim vyf en veertig Jaren is verandert.

Deze Stad *Tumen* was eertyds Hooftſtad van een Prinsdom, of Ryksken, daer een Tartariſch Vorſt heerſchte, *Tzaer Tumenski* by de Ruſſen genaemt, welke veele *Siberianen*, *Samojeden*, en andere Tartariſche Volken onder zijn gezag hadde, en den Ruſſen zomtyds met oorlog, ſchade toebragt: is voor omtrent honderd Jaren t'onder gebragt geweeſt. De kracht van het Ryksken *Tumen*, beſtond eertyds in tien duizend Mannen.

Deze plaets, ruim een half uur in het rond groot, is vierkant, met houte Veſten geſterkt: daer legt groote bezetting, en wel zeven of acht honderd Man in. Niet wyt van daer, houden zich veele *Baskiren* op, die wel ongeloovige zijn, doch met meer verſtand begaeft als andere Heidenen daer rondsom: zy gebruiken zomtyds ſchiet-geweer, en zijn goede Zoldaten. Deze Luiden hebben hier vaſte Wooningen, en Huizen; ook ziet men onder hun Dorpen, maer geen Steden: Geſchut is daer

Digitized by Google

In Siberen Gevondenen oude merk letteren N°. 1. p. 758.

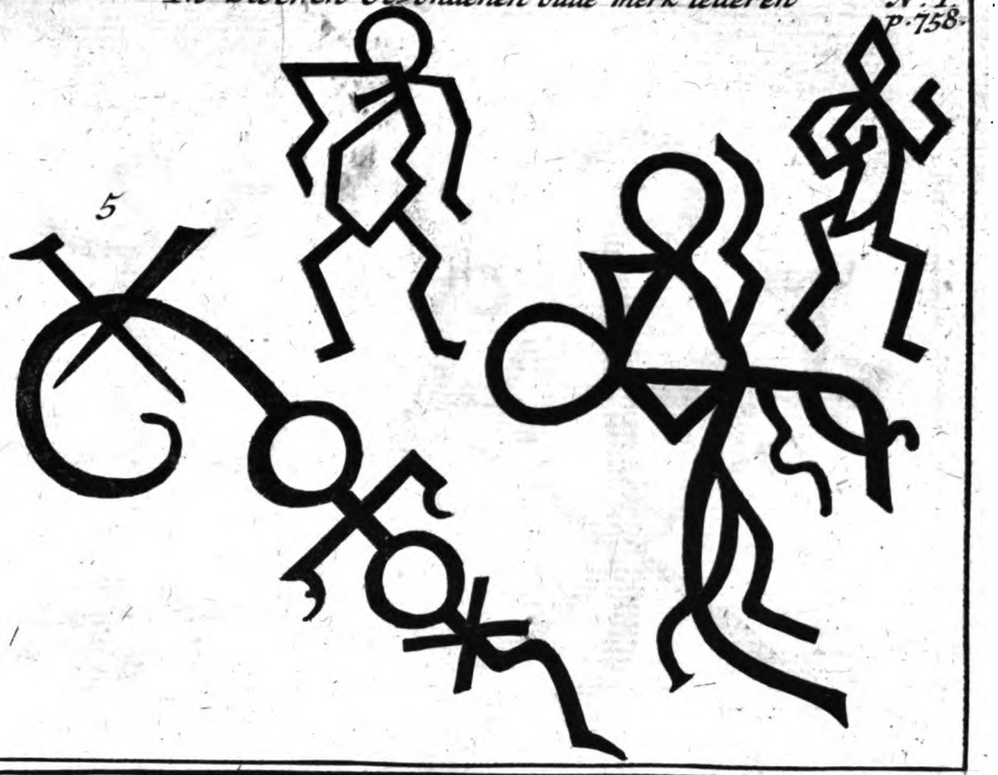

N°. 4. pag. 758.

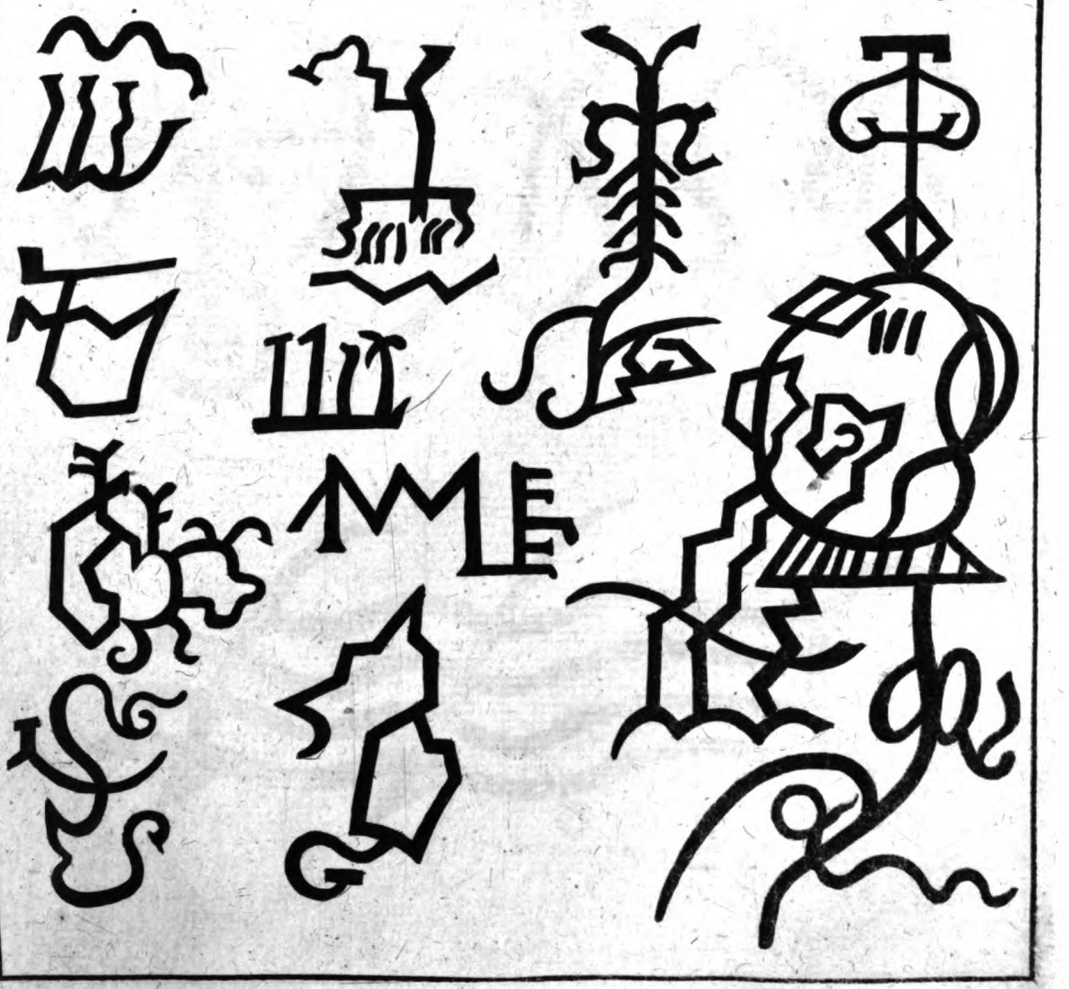

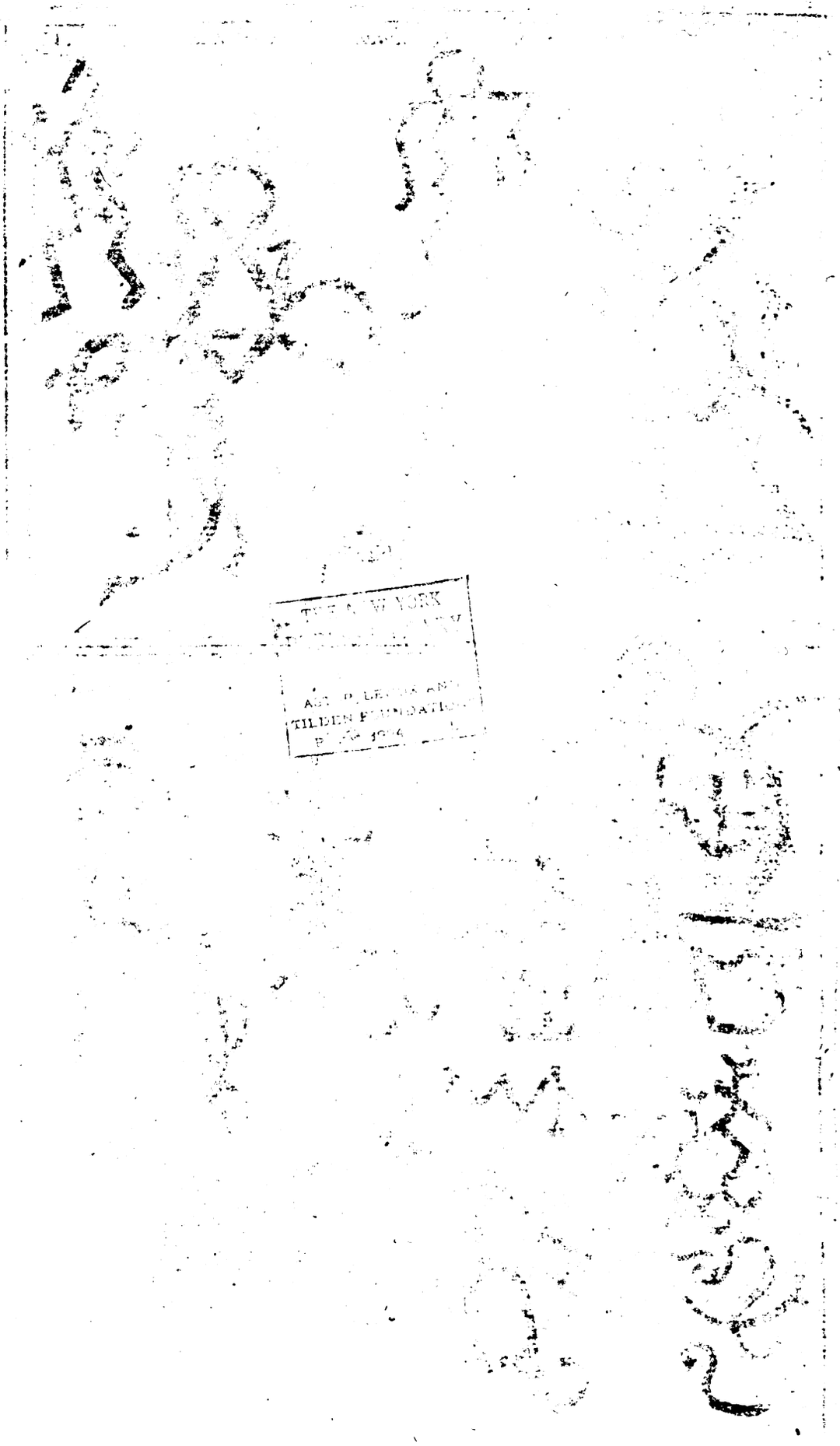
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Digitized by Google

N°. 2.
pag. 758.

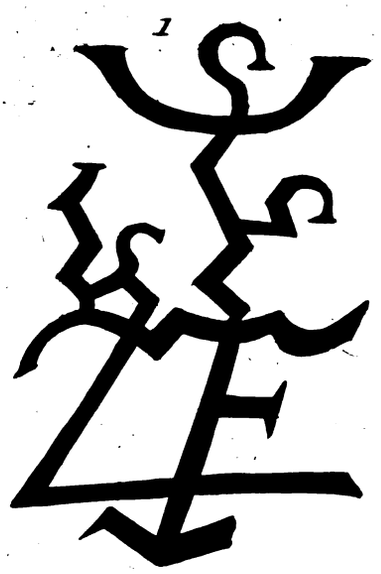

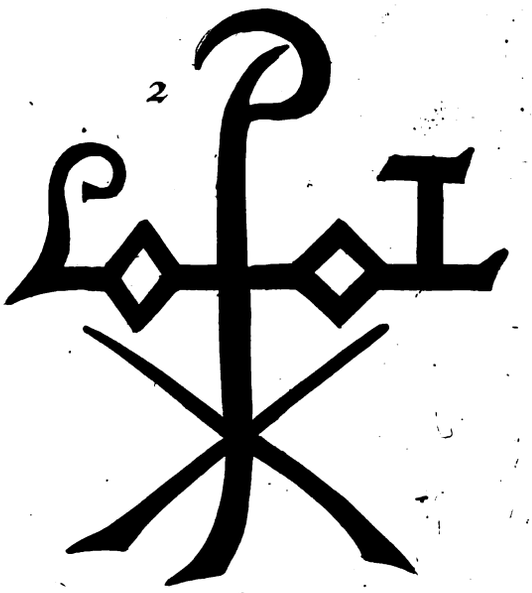

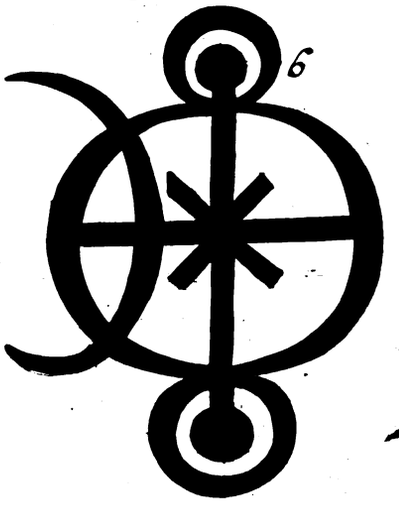

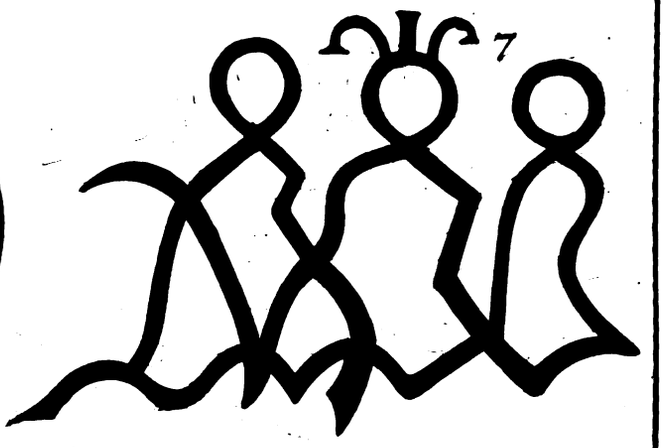

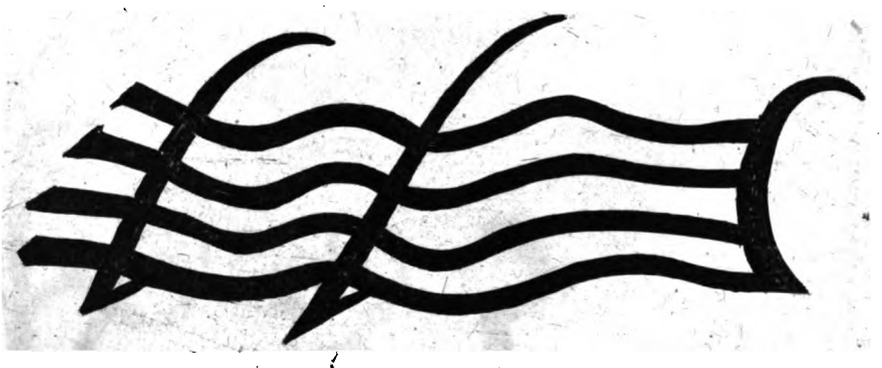

Digitized by Google

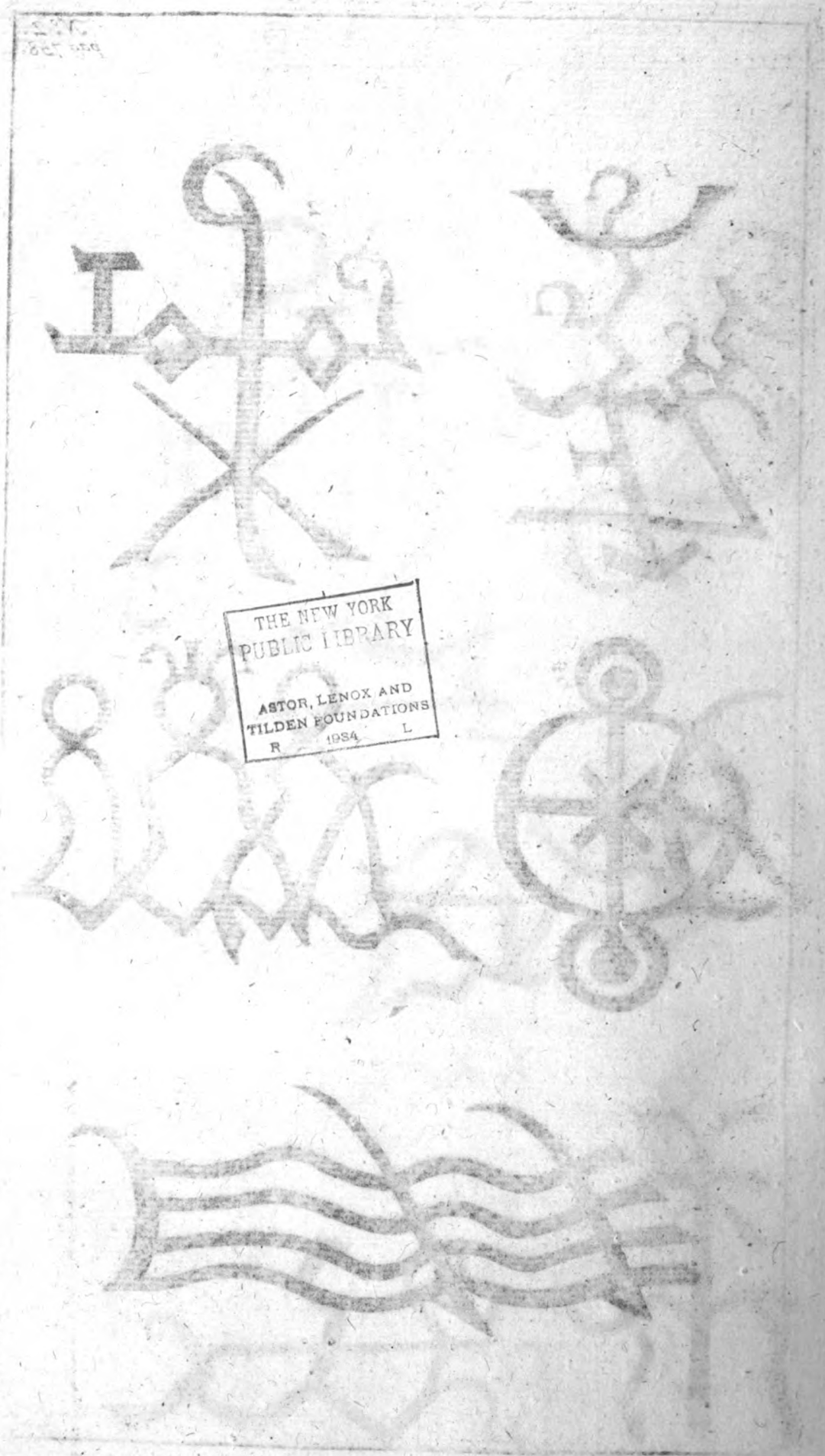

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934 L

Digitized by Google

N.3.
pag.758.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

daer niet; doch onder de *Kalmakken* vind men het zelve zoo nu en dan, 't geene hun door de *Sinezen* is toegebragt.

De Stad *Tumen* word alleen by Ruſſen bewoont, moetende de Tartaren zich aen de overzyde van de Rivier in Huiskens behelpen.

Zoo de Baron *Majerbergh* zegt, valt tuſſchen *Tumen* en *Vergaturia* zeer veel Ceder-boom, op hoog gebergte. De Inlanders zijn daer meeſt alle Afgoden-dienaers: weten van geen Brood, behalven dat zy het nu van de Ruſſen leeren kennen: zy voeden zich van de Jacht, en Viſchvangſt. De grond is daer vry vet, en bequaem om bezaeit te worden, gelijk de Ruſſen de zelve mede veeltyds bezaeyen, byzonder dicht onder *Tumen*. Dus verre uit *Majerbergh*.

De Rivier *Tura*, of *Tumen*, die zijn aenvang neemt niet wyt van de Stad *Vergaturia*, in de *Baskierſche Steep*, of Wilderniſſe, is des Zomers niet vaerbaer, om zijn ondiepte; doch in het Voor-jaer zwelt zy door 't vallen van het Sneeuw, is dan vaerbaer, en bewatert het Land.

Deze Rivier *Tura* gaet vry krom, en worden de Schuiten dikmael over Land getrokken, om weg te winnen.

Tuſſchen de Rivier *Tura*, en de Stad *Iſimskoy*, die op twee en zeſtig graden aen de Vliet *Irtis* legt, is het Land woeſt, en daer vind men geen Menſchen.

Aen het einde van de Vliet *Salda*, die een Arm is van de *Tura*, zijn twee Takken, den eenen genaemt *Kaloe*.

Niet wyt van *Tobol*, te Landewaerts, een myl of vier, ziet men het overblyfzel van de oude Stad *Sibir*.

Van *Tumen*, in *Siberien*, te reizen na *Tobol*, bericht my zeker Reiziger van daer, dat een weg is, te Lande, van vyf en veertig myl, doch te Water, vermits de kromte der Vliet, en beſwaerlijke vaert, wel van zeven dagen.

Van *Tumen* na *Iſetskoy*, gelegen aen de Oever van de Vliet *Iſet*, welke in de *Tobol* ſtort, word by zommige gerekent een tuſſchen-ſtant te zijn van vyftien myl, hoe wel andere, daer ik my by heb gevoegt, de zelve afſtant grooter maken. Tuſſchen beide zijn veel Dorpen. Men ontmoet daer een Boſch, van vyf myl groot. Daer is goed Kooren.

Tumen zelve, legt op een hoogte: heeft een Slot, dat op den Berg legt, wezende een vierhoek: heeft vier Poorten: is omkringt met Storm-palen. Daer is een Klooſter. De Stad is tamelijk bevolkt.

De Stad *Tumen*, is na den aert dier Landſtreke, dan tamelijk geſterkt, en zeer Volkryk, doch by raming is 't vierde deel der Inwoonders, (hoe wel zy buiten de Veſting woonen, 't geen men echter als onder, of in de Stad acht te zijn,) Tartaren, die het Mahometaenſch Geloof hebben, deze dryven grooten Koophandel, zoo in *Kalmakken-land*, als *Bucharia*, en elders, hoe wel andere te Landewaerts woonen, en van den Akker-bouw, en Viſch-vangſt zich erhouden: Bontwerk valt aldaer weinig, behalven roode Voſſen, Wolven, en Beeren, doch eenige mylen van daer is een Boſch, *Ileetskoy Wollok* genaemt, alwaer het beſte graeuw Inkhoorens Bont gevangen word, 't geene Winter en Zomer, eener verwe is, en zijn de vellen eens zoo groot als van andere Inkhoorens: deze Dieren zijn van zoodanigen inborſt, dat wanneer Inkhoorens van een ander geſlacht uit de Nabuurige Boſſchen tot haer komen, dat zy de zelve dood byten, en eeten.

Deze Stad *Tumen* is van hout, en in drie afdeelingen, als drie byzondere Steden gelegt, daer is een Uur-wyzer en Klokſpel in deze Stad, 't geen in die geweſten wat byzonders is.

Men vind in *Siberien* een Rivier, genaemt *Nietzien*, die in de *Tura* ſtort, welke anders mede word geheten *Neelwa*, en zelfs by zommige mede *Tura* is genaemt, want het des zelfs bovenſte gedeelte is: als mede eene Vliet *Irbit*, by het Vlek *Irbietza*, of *Irbitskaya*, anders genaemt *Borofska* gelegen.

By de oorſpronk van de Vliet *Tobol* legt een Klooſter, *Miach* of *Mias* geheten, daer een Vlek naby is, genaemt *Zafriensko*.

Mias, of *Moes*, is mede een Rivier en Meir in *Siberien*, aen gemelte oorſpronk, of 't opperſte eind van de Vliet *Tobol* gelegen.

By de Rivier en 't Vlek *Terſuka*, tuſſchen de Vlieten *Tobol* en *Iſet* gelegen, in *Siberien*, is een andere Spruit, genaemt *Kiſilbas*.

Tafda is een Arm van de Vliet *Tobol*, die weinig boven de Stad *Tobol* in de zelve valt: daer legt een Dorp, genaemt *Tafdingskaya*, of *Arghiemplaia*.

Ten einde van de Rivier *Tagith* is een Dorp, geheten *Tagielskaia*: zoo als aen de oorſpronk van de Vliet *Res* een Klooſter legt, *Tasko* geheten.

Mangaſe, of *Mangaſeoff*, is een plaetsken, beooſten de *Oby*, niet wyt van de Zee, op zeven en zeſtig en een halve graed gelegen: het word by zommige aen de Oever van de *Oby* gelegt, en by anderen, die ik gevolgt heb, weinig Landwaert in.

Weinig Ruſſen en Poolen, die in groote ongenade derwaerts gezonden zijn, houden daer bezetting. Dit is maer een Sterkte van Storm-palen, heeft een houte Bolwerk, en eenige ronde houte Toorens. Het is daer des Winters afgryzelijk kout. Daer waſt niet als weinig Kool, Rapen, en Wortels, en word hun de keeftocht van *Tobol*, Jaerlijks toegebragt.

Als men van *Mangaſe* recht uit, Noordwaert, tot aen de Zee gaet, kan men op 't gebergte by ſtil weder *Nova Zemla*, of ten minſten eenige van des zelfs Voor-eilanden, (zoo my van oog-getuigen gezegt word) zien. Deze Stad of Sterkte is oud
1680. omtrent vyf en veertig Jaren, als wanneer van de Ruſſen is gebouwt. Op *Nova Zemla* zouden de Ruſſen van zins zijn geweeſt, een Veſting te bouwen, doch zulks is tot noch toe achter gelaten. Des Zomers komen die van de vaſte Kuſten daer viſſchen.

Op de hoogte van *Mangaſe* word in de *Oby* veel Viſch gevangen, die uit de Zee opkomt.

Men verhaelt dat omtrent *Mangaſe*, Paerlen in de Rivieren worden gevonden.

Het Meir *Vagh*, word in zommige getekende Kaerten, die my uit *Siberie* toegezonden zijn, geplaetſt, niet verre bezuiden de Oever van de Zee, gelijk als zeker Ruſch Zee-man, die gewoon was op *Nova Zemla*, en in de Ys-zee, op de Walruſſche vangſt te varen, my mede heeft willen verzekeren, dat dit Meir weinig mylen te Landewaert in, gelegen zoude zijn.

Andere verzekeren my dat een Rivier, *Vagh* is genaemt, op zes en zeſtig graden beneden de Vliet *Tobol*, by het Stedeken *Serguth*: deze Rivier zegt men, is byzonder breet, en dat al zeer hoog op, tot eenige Duitſche mylen toe, byzonder als het veel Regent. Na by de mond van de *Oby*, maekt het volgens dezer gevoelen, als een geheel Meir, hoe wel eigentlijk maer een Rivier is, waer op de Ruſſen met groote Schepen, die de veelheit van zeilen voeren, Jaerlijks eenmael of twee komen varen, 't geene de omleggende Volken, dat meeſt onnoozele *Aſtakſche* Heidenen zijn, tot verwondering ſtrekt. Dit Meir overvloeit van alderhande goede Viſch, de zelve word van daer langs de geheele Rivier *Oby* opwaerts te koop gebragt. Het ſtormt daer dikmael hartig. Zeker Reiziger heeft my bericht, dat hy drie Schepen daer op heeft zien zeilen, welkers grootheit hem verwonderde.

De Vliet *Vagh* ſtrekt zich uit zoo zommige meenen, bykans tot aen een Tak van de Vliet *Jeniſea*, zoo, dat gemakkelijk tot daer aen toe te leiden zoude zijn.

Veele ſtellen deze Vliet *Vagh* boven de Stad *Sarguth*, of *Serguth*, gelijk ik in mijn Kaert heb gedaen, na het meerder getal van getuigen, hebbende zich aen my maer een getuige voor de andere meening opgedaen, zonder echter pal op de waerheit van mijn gevoelen te ſtaen: andere beneden.

De Menſchen die hier omtrent woonen, zijn zeer onnoozel, en zachtzinnig; angſtig voor alle vreemden, voor wien zy, de zelve ontmoetende, op de knien vallen, en alles aenbieden wat men eiſcht, en zy hebben, mits men hun niet deert, of hunne Afgoden verſteurt.

Voor de Stad *Jeniſeisko*, is de Vliet *Jeniſea* een derde van een myl breet: het water is zeer wit, doch niet Viſchryk.

Die van het Stedeken *Trugania*, *Frugania*, of *Trugan*, welke beneden aen de *Jeniſea* ligt, varen Jaerlijks op de Walruſch-vangſt, in de Ys-zee, nemende waer, de tyd dat het Ys van de Wal af, en in Zee is gedreven: de Burgers van *Jeniſeiskoy* hadden voor eenige Jaren een groot Schip doen bouwen, om daer mede insgelijks in de Ys-zee ter Walruſchvangſt te gaen, doch dit Schip is wel t'Zee gekomen, maer nimmer gekeert, na alle waerſchynlijkheit, door 't Ys en de Baren, verſlonden.

Tuſſchen *Nova Zemla* en de vaſte Kuſt, word ter Viſch-vangſt gevaren, zelf uit de *Siberiſche* Steden, *Tobol* en *Jeniſeisko*; zakken de Vaertuigen de Rivieren af, tot in de Zee.

Het Eiland *Ribnoi*, of *Ribna*, dat midden in de Vliet *Tunguska*, by de *Jeniſea* legt, is meeſt bewoont van Ruſſen, hoe wel andere dryven dat de wooningen meeſt aen de vaſte Kuſt, of Oever van de Rivier liggen; het heeft zijn naem van Viſch, want *Ribnoi* beduit een Viſch in die Landſpraek: een ander Eiland op de zelve Vliet, draegt de naem van *Ribnor*; daer zijn veel Steuren, Sterletten, en Forellen, van ongemeene groote.

By deze wooningen, of het Stedeken *Ribna*, of *Ribnoi*, woonen zekere afgezonderde *Tungoeſen*, die hoog en ſterk van ſtal zijn; deze dragen klederen van Rhee-vellen, die voor en achter geſneden zijn, als de klederen hier te Lande, dragen meeſt lank zwart haair, met drie lokken, een achter, en een op elke zyde: zy voeden zich van Wild, by hen is een grouwelijke wyze van doen, te weten, als iemand hunner Magen, zelf Vader of Moeder, oud en krachteloos is geworden, of ook zeer ziek is, zoo dat

zy

Digitized by Google

zy de koſt en behoeftigheden niet meer verzamelen konnen, zeggen zy, dees Menſch is zoo goet als dood, brengen hem in 't Boſch, daer zy ten dien einde een vierkante kiſt gemaekt hebben, waer zy hem in leggen: deze kiſt ſtaet op vier paeltjes, drie of vier El hoog van de Aerde, daer word hy dan in gelegt, en dus verlaten zy den zwakken onbarmhartelijk, en laten hem alleen; komende na drie of vier dagen weder, om te zien of hy waerlijk geſtorven is, zoo ja, dan ſtooken zy onder dien kas hout, en verbranden zoo het Lyk, 't welk is hare Begravenis; doch niet alle plegen deze wreetheit.

Niet verre van de Zee, beooſten de Rivier *Jeniſea*, hout zich een Volk op, genaemt *Turganski*, na de Vliet *Turganska* benaemt: aldaer vallen veel witte Voſſen, die in *Sina* zeer zijn gewilt; en zeker perzoon heeft my verhaelt, dat op eenmael over de honderd duizend ſtuks dezer witte Voſſe-vellen, binnen de Sineſche Muur, door hem zijn gebragt.

De Vliet *Tunguskaia* is tamelijk bewoont, zoo als ook de *Elimpie*, niet wyt van daer, zijnde beide, doch de een in de andere ſtortende, Takken van de *Jeniſea*. Daer naby Zuidwaerts, is een dichte Boſſchagie. De Rivier *Angara*, die een ſnellen loop heeft, en in de Nabuurſchap ſtroomt, is mede tamelijk bewoont: daer rondsom zijn veel droogten in de Vlieten, en in de boven laetſt gemelte, vind men 'er een, genaemt *Balagansko Kamenka*, enz. waer van boven reets is gemelt. Hier naby woonen *Bratskoyen*, of *Brati*, dat een aert van *Moegalen* zijn, die zich onder hunne Tzaerſche Majeſteiten hebben begeven.

Oeſtilima, is zoo veel gezegt als mond van *Ilima*, of *Ilim*; dit hebbe ik in mijn Kaert als een Stedeken afgetekent, doch twyfele of daer meer als eenige weinige Huizen ſtaen.

De plaetzen *Surguth*, en *Narin*, ik in een afſtant van malkander hebbe geſtelt, zoo als van oog-getuigen verſtond, aen wien het meeſte geloof heb gegeven; daer van kan echter niet nalaten te zeggen, dat andere getuigen my berichten, als of de afgelegentheit niet alzoo, maer meerder afgelegen ware, zoo dat de oprechte kennis afgewacht moet worden.

By zommige word gezegt, dat *Surguth* op een Eiland in de *Oby* legt; misſchien dat hen misleit heeft, dat 'er een Spruit of Tak van de *Oby*, aen, en langs de Stad heen loopt. Deze Stad legt in een Landſchap, 't geene by de Inwoonders *Vlukate* word geheten.

De Stad *Sargut*, *Surguth*, *Surguts*, *Surgoet*, of *Jorgoet*, is omkringt met Stormpalen, en heeft tot verſterking eenige ronde houte Toorens; legt in een halve kring, tegen de Vliet aen; heeft drie Poorten met Toorens, en zes diergelijke Toorens zonder Poorten.

Onder *Sargut* vind men wel Zabelen, maer daer valt geen Kooren. Als men reiſt van *Narin*, door het Land, na de Rivier *Jeniſea*, ontmoet men onderweeg veel Menſchen, die hun werk maken van Zabelen te vangen.

Vergolenskoy word gezegt een Stedeken te zijn, in *Siberien*, anders genaemt *Kircholinskoy*.

Rawalof is een Vlek, of Stedeken, in *Siberien*, aen de t'zamenvloeying van de Vlieten *Tobol* en *Iſet* gelegen, anders genaemt *Rafalowa*: het is hier zeer woeſt.

Tot *Kalbaſin*, in *Siberien*, weinig lager als op zeſtig graden, aen een Meir dat in de Rivier *Itik* ſtroomt, welke weder in de *Irtis* ſtort, gelegen, is bezienswaerdig, een oud, en nu vervallen ſteene Huis, van merkelijke groote, en zwaerte, 't geen men niet weet van wien geſticht, want men aldaer nu zoodanige Huizen niet en bouwt. Twee dagen van daer is de plaets *Lankaraga* genaemt; en noch een dag wyder het Rivierken *Jenkulia*, vallende uit Steen-klippen, en ſtortende in de *Irtis*.

Aen de Rivieren die in de Zee uitſtorten, te weder zyde van de *Ys-kaep*, worden Tanden gehandelt, van Walruſſen die de Zee opwerpt.

De Landen ter weder zyde de Vliet *Lena*, en andere Rivieren daer omtrent, die in de Noord-zee uitſtorten, zijn ryk van Zabel-dieren, en andere Pelterye: het Land is zeer Boſchachtig, onreisbaer, door de menigvuldige ſteene Klippen, en dichte Boſſchen, ſnelle Stroomen, en wilde Moeraſſen, die zeer Mosachtig zijn, en woeſte Meiren uit leveren.

De Vliet *Oby*, eer dat zy in de Ys-zee ſtort, valt zoo veele meenen, in een Meir of Boezem van zoet water, waer door dat zy ſchiet; doch de *Jeniſea* valt ten eerſten met eene mond in de Zee.

Het Eiland dat in Zee, voor de Rivier *Jeniſea* legt, genaemt *Ganskoy*, is woeſt, zoo ook de Eilanden die voor de *Oby* in Zee leggen, volgens mondeling bericht door den wel eer *Siberiſchen* Opper-gezaghebber, den Wel Ed. Heere *Golowin*, aen my gedaen.

Narimskoy is een Kaſteel, boven *Surguts*, gelegen aen de Rivier de *Oby*, gebouwt in 't Jaer zeſtien honderd, 't geene echter hedendaegs is vervallen, en verwaerlooſt.

In *Danjanskoy*, aen de Oever van de Vliet *Tobol*, vind men omtrent twee honderd Paerden, welke dienen om de Vaertuigen op te trekken.

Omtrent *Sammarok* legt het Land veeltyds onder water.

Van *Tobol* dryft men met Vaertuigen in vier dagen tot aen de *Oby*.

De Rivier *Oby*, ter plaetze daer de *Irtis* in de zelve ſtort, ſtroomt in de Oogſtmaend verre over het Land, zoo dat het oog de bewatering niet overzien en kan.

In 't Voor-jaer is 'er in de *Oby* byſter veel water, doch binnen de tyd van een Maend zakt het weder, zoo dat op eenen dag zomtyds drie of vier vadem valt: als men van *Tobol* na de *Oby* zet, dryft men eerſt af, en dan op de *Oby* komende, die zoo verre in 't Voor-jaer overſtroomt, dat te midden in, de Oevers op zommige plaetzen niet te zien zijn, trekt men de Vaertuigen op, met touwen die aen takken van Boomen worden vaſt gemaekt, of wel met werp-ankers.

In *Surgut*, of daer omtrent, zet men de maſten eerſt op, en ſlaet men de zeilen aen.

Daer zijn twee plaetskens, genaemt *Beroſof*, het eene legt by de *Oby*, en het andere aen de *Angara*, die in 't *Baikal* uitſtort, by het laetſte word nu ſterk gebouwt, en daer zetten zich eenige Menſchen ter wòon, neder, om de luſtigheit van de plaets.

Narin, of *Narim*, is een half rond Stedeken, aen zeker Ooſter-arm en Oever van de *Oby*, omtrent op vyf en zeſtig graden gelegen, niet zeer wyt van een der Rivieren *Ket*, die in de *Oby* ſtort: daer in woonen omtrent twee honderd Menſchen, en voor bezetting lagen daer onlangs in, omtrent honderd Ruſſche Kozakken (aldus laten zich de Ruſſche Zoldaten in *Siberien* noemen.) Het heeft vyf houte Toorens, daer ſchiet-geweer op is, en is met Stormpalen wyders omzet. De bezetting hout de omleggende Heidenen in ontzag, en dwingen hen, by onwilligheit, Schatting op te brengen. Hier valt ſlecht Kooren, doch goede Zabel. De Ruſſen hebben voor een gebruik, dat, als de Inlanders haer Jaerlijkſche Schatting, die in Pelteryen beſtaet, komen opbrengen, zy dan drie dagen op des Keizers naem onthaelt worden, en met drank beſchonken, behalven noch eenen dag, die de vierde is, wanneer zy op de naem van het Ruſſche Opper-hooft worden bevrolijkt: men geeft hun Brandewyn en Meel weder te rug, voor een vereering: zy zijn gewoon den Waiwoda, of het Ruſch Opper-hooft althans mede met eenig Peltery te beſchenken.

Narin word gegiſt afgelegen te zijn van *Tomsko*, zeſtig myl; en van *Tomsko* na *Koeſenets*, of *Kuſnetskoy*, word weder gegiſt veertig of vyftig myl te wezen. Van *Tomsko* te reizen na het gebied van den Kalmakſchen Prins, *Koock* genaemt, zal by gis omtrent honderd myl ver zijn.

Tot aen *Narin*, uit het Weſten komende, kan men Paerden gebruiken, maer meer Noord of Ooſtwaerts niet, om dat des Zomers de wegen te woeſt en onbebaent zijn, en des Winters daer te veel Sneeuw valt.

De Stad *Narin* word anders genaemt *Pagaia Orda*, of veel-verwige plaets.

De grootſte Rivier *Ket*, of *Keti*, (want daer zijn 'er twee van een naem) is ſmal, en zeer ſnel loopende; daer zijn veel Oer-hanen, en Oer-hennen, deze zijn gewoon hun voedzel in de Boſſchen te zoeken, en komen op gezette uuren des daegs, aen de Oever van de Rivier, ter plaetze, daer uitſtekende witte Zant-hoofden zijn, of een breede Oever, ontbloot van gewas; hier eeten zy dan Zant, 't geen hun de maeg goed hout, en de ſpys in de krop doet kooken: zoo dat, die dit gevogelte aldaer ſchieten wil, gemelte tyd moet waernemen, wanneer zy het Zant nuttigen. Deze Vogels, als het hun tyd van bronzen is, en de broey tyd nadert, verliezen zy bykans haer gezicht, en zijn dan zeer licht te ſchieten, zoo als oog-getuigen my hebben verhaelt.

Aen de Oevers van de beide Rivieren *Ket*, te weder zyde, worden Beſſen gevonden, die rood zijn, en goed om te eeten: aldaer ziet men veel vergiftige Slangen, doch niet zeer groot.

Boven de Stad *Ketskoy*, aen de Oever van de *Oby*, en aen de Vliet *Ket*, is een Klooſter gelegen, aen *Sint George* toegewyt; en legt weinig Ooſtelijker aen de zelve Vliet, het Dorp *Woroſeikin*.

Men ziet aen de Oevers der grootſte Riviere *Ket*, gelegen omtrent op twee of drie en zeſtig graden, die zeer moeyelijk wegens zijn kromte, en Eilanden, te bevaren is, weinig, of geen Menſchen, als zoo zomtyds een *Oſtiak*, welke zich op 't gezicht van vreemde Menſchen, aenſtonts verbergt. De *Oſtiakken*, welke zich hier onthouden, hebben een andere Spraek, als die, welke op de *Oby* woonen, doch hunne Afgoderye is eenerley: de Wegen, zoo wel als de Rivier zijn by de Winter tyd hier onreisbaer: men vind daer geen leeftocht, als die men zel-

Digitized by Google

zelve vangt, of viſt: de Landen te weder zyde de Oevers, zijn langs deze Rivier vlak, bewaſſen met klein geboomte, en Boſſchagie; zy is zoo krom dat men een geheele dag varen kan, en men des avonds, ten aenzien der Land-weg, weinig, of niet heeft gevordert: daer vliegen zeer veel Phazanten, Kor-hoenderen, enz. en in de Beemden waſſen Aerdbezien, zwarte Beſſen, en roode Aelbeſſen, als ook Brummelen: doch Viſchryk en is deze Rivier niet.

Tuſſchen *Ketskoy*, dat zober bevolkt is, en *Makofske*, of *Mankofkoy*, zijn geen bewoonde plaetzen, maer loutere Moeraſſige Wilderniſſen: op de Rivieren *Ket*, of *Keti*, die in de *Oby* ſtorten, is het zeer moeyelijk reizen, mede om dat de zelve zeer klein en ondiep zijn, en krom loopen, byzonder de grooſte Arm: ook leggen daer overdwars in 't water, veele oude omgevallene Boomen, de welke den Reiziger hinderen.

Nieuw *Ketskoy*, dat in 't gezicht van oud *Ketskoy* legt, 't geen vervallen is, hout omtrent vyf en twintig Zoldaten tot bezetting, en daer zijn tien of twaelf Huizen.

Als men ten einde de Rivier de *Ket* is gevaren, en aen het plaetsken *Makofske*, *Mankofkoy*, *Makoske*, of *Makofskago* gekomen, dat tien Huizen beſlaet, die met Storm-palen omheint zijn, 't geen al de ſterkte is, vind men een Overtoom, of Overhael, daer de laſten moeten worden ontſcheept, en alwaer kleine Vaertuigen mede worden over Land gerukt, tot aen een Vliet die in de *Jeniſea* ſtort. Eer men tot aen *Makofske* komt, ontmoet men twee dagen lang, louter Boſch; dit een verwinter-plaets is voor de Ruſſiſche bezettelingen, die des Zomers, om ontzag te geven, te Landewaert reizen, en Schatting vorderen. Van deze plaets kan men reizen in twee of drie dagen tot een ander Vlek, daer een ſterkte, na de wyze van dat Land, by is, genaemt *Jeniſeiskoy*: anders mede de Stad *Jeniſea* geheten: onderweeg ontmoet men ſchoon Bouw-land, en Dorpen. De Rivier *Keme*, of *Kem*, daer omtrent gelegen, is zeer ondiep, en alzoo men daer gebrek van Vaer, en Rytuigen, Pramen, en Bruggen, ook Schippers en Voer-luiden heeft, zoo valt het 'er zeer bezwaerlijk te reizen, byzonder als men ſterk is, of veel omſlag by zich heeft.

In de Herfſt-maend hebbe ik van ooggetuigen verſtaen, dat het in deze geweſten reets ſterk vrieſt, en men half Oogſt-maend al Ys begint te zien.

Het is omtrent *Makofske* laeg en Moeraſſig Land: men reiſt hier nooit, of zelden met wagens, maer te voet, of met draeg-paerden en ſleden.

Bezuiden het Vlek *Makofskoy*, boven aen de Rivier *Ket* gelegen, is een ſtreek Lands, die de *Kazakſche Velden* word genaemt, daer een Vleksken is. Dit plaetske word by zommige gezegt, op een Eiland te leggen, daer ik echter aen twyfele.

De eene Vliet *Ket* word *Stara*, of oude *Ket* gebynaemt: deze Stroom verandert vaek van bedde, is vol Eilanden.

De Noordelijkſte Rivier *Ket* word meeſt gebruikt, want zy is de bequaemſte om te bevaren. Te Landewaerts in, Ooſt aen, vloeyen deze Rivieren te zaem, boven de Stad *Ketskoy*. De Goederen die na de Rivieren *Jeniſea*, *Lena*, *Amur*, en het Ryk *Sina* gaen, moeten langs deze weg gevoerd worden.

De Stad *Ketskoy* zoude, na de Reizigers melden, acht houte ronde Toorens hebben.

Zoo de Rivier *Ket* by *Jeniſeiskoy* niet in de Rivier *Jeniſea* vloeid, zoo als ik ze hebbe vertoont, gelijk de meeſte met my gevoelen, zoo worden de Goederen aldaer over Land gebragt, en in andere Schepen gedaen, en zoo voort gevoerd. Deze Overhael zeggen zommige, dat binnen de Stad *Jeniſeiskoy* is; andere daer buiten, en voor het Vlek *Mankofkoy*: eenige maken die een vierendeel van een myl groot, andere zeer klein, en grooter.

Van deze Vliet *Ket*, of *Ketskoy*, bericht my een geloofwaerdig getuigen, als volgt.

De Rivier *Ketskoy* komt met zijn begin niet aen de *Jeniſea*, maer heeft zijn oorſpronk uit een gebergte aen dees zyde der *Jeniſea*, en is op vyftien myl van *Jemigh* vaerbaer: daer van daen moet men te Lande tot *Jeniſeiskoy*, over veel ongemakkelijke plaetzen gaen, enz. Dus verre het ſchriftelijk bericht van gemelte getuigen; welke eigene woorden hebbe willen herhalen, om de twyfeling die 'er is, of deze Vliet in de *Jeniſea* ſtort of niet.

Katayskoy, of *Katayiskago*, is een Stedeken, bezuiden de Vlieten *Res* en *Irbit*, in 't hart van *Siberien*, gelegen. Daer aen legt een Kaſteel, dat alleen dient om de wapenlooze Inlanders te beteugelen. Tuſſchen deze plaets en het Stedeken *Ufa*, of *Ufinskoy*, gelegen aen de Vliet *Beleja*, die in de *Kama* ſtort, vind men veel ſchoone vlakten, aengename Velden, hier en daer vermakelijke Boſſchagien, meeſt van Berke-boomen, en andere, niet dicht bezet, maer zeer dik van ſtam: deze Beemden zijn zoo ſchoon en vruchtbaer, als elders in de waereld gevonden konnen worden;

Digitized by Google

men behoeft de grond aldaer niet te meſten, en zoude de zelve geen meerder vettigheit konnen veelen. Zoo nu en dan zet zich hier wel een Ruſch huisgezin neder, tot den Landbouw. Het Kooren teeld zoo weelig, dat de Halmen de Airen naeuwlijks konnen dragen. De Aerde is daer geheel zwart, en licht van ſtoffe, zoo dat geweldig ſtuift. Men ziet 'er veel ſtaende en loopende wateren, welk overmaten Viſchryk zijn. Men vind 'er Elanden, Rheen, Rhebokjes, Daſſen, Voſſen, en Wolven; als ook overvloed van alderhande Water-vogels, veel Berk-hoenders, Patryzen, en Hout-ſneppen. Op de Velden groeyen daer alderhande Artzeny-kruiden, en in groote menigte de Heeſter, *Swerebay* geheten, die zeer goed is, tot ſtof gewreven, en gedronken, of ingenomen, voor iemand die geſlagen, gewond, of geſtooten is: men heeft 'er tweederhande aert; hy draegt blaeuwe en geele bloemen, die in 't aengrypen een groote vettigheit in haer hebben, en als men ze raeuw kaeuwt, gelijk Balzem ſmaekt: *Swerebay* betekent Beeſte ſlachter.

Daer zijn hier in deze Nabuurſchap Bergen, waer men het Ruſch Glas vind, ook Kriſtal, tuſſchen de ſteen-klippen; beneffens onreine, en gelijk gekaeuwde Granaet-ſteentjes, die men in de Rivieren by menigte vind, van welke beide proeven onder my beruſten; mitsgaders veel *Calcedon*, 't geene, wanneer het van malkanderen word geſlagen, Zilver gelijkt, maer in 't ſmelten krygt men 'er ganſch geen Metal van. Daer zijn in *Siberien* te deze Oord, zeer hooge Bergen, waer omtrent de *Baskiren* zoo hier en daer, met hare huisgezinnen woonen: zy erneren zich meeſt met Viſch-vangſt, en Vee-togt.

Tot *Uffa* en daer om ſtreeks, word zeer goed Zout gegraven; en gelijk aldaer mede Berg-kriſtal word gevonden.

Izet is een Rivier in *Siberien*, en heeft deze volgende Takken, welke alle, om het klein beſtek, in mijn Kaert niet heb konnen brengen, als *Moes*, *Kamieska*, *Torſoek*, *Kiſilbas*, *Jetskien*, *Moſlenka*, *Potortſa*, *Ooghofka*, *Kaſiewani*, *Kadoska*, *Kara Oelania*, *Kamenſai*, *Tetza*, *Sinara*, *Roſargha*, *Kara*, en deze volgende Dorpen leggen aen gemelte Rivier, als *Kiſilbas*, waer groote doortogt van Reizigers is, *Koerienskoy*, *Koenienskaia*, *Tzafriensko*, *Roſailo Rapoezan*, *Kolmietskoie*, *Molbietza*, en een Klooſter, *Damatof*, *Dantatoria*, en *Miach* geheten.

Azamil is een plaets op de Rivier *Izet*, daer veel Yzer-erts, en Magneet-ſteen gevonden word, byzonderlijk acht myl van daer.

Tara is een Stedeken, aen een Armsken van de Rivier *Irtis* gelegen, op een en zeſtig graden. Het legt in een halve Maen, is met houte Toorens, die Geſchut dragen, en met Storm-palen geſterkt.

In 't Jaer zeſtien honderd en zeven en negentig, in de Winter-maend, is tot *Tara* een Karavaen aengekomen, van twee honderd Kamelen, met alderhande *Sineſche* en *Buchaerſche* Waren, die van daer op *Tobol*, en zoo na *Moskou* zijn gevoerd.

Niet ver van daer, Zuidwaerts, is een Meir, 't geene het Meir *Itik*, of *Sali Oſor*, dat is Zout-meir, word genaemt: een ander Meir, daer dicht by, om zijn verw de witte Wateren geheten; is mede geheel Zout, van waer de witte gedaente komt; en word van zommige gezegt grooter te zijn als het door my is gemaekt, hoe wel ik de meeſte en waerſchynlijkſte getuigen heb gevolgt.

Van *Tara* tot *Tomsko*, word gegiſt zeſtig myl weegs te zijn: men trekt dan over *Barabe*, of *Barabinskogo*, dat een Vlek is, daer laeg woeſt Land is. Op die Landſtreek hebben zich veel *Kalmakken* en Zuid-Tartaren ter neder geſteld, die onder hunnen eigen *Murſa*; of Opper-hooft leven. Zy verheilikken zich met die Tartaren, welke onder *Tomsko* woonen, en geen Schatting meer geven, als de eigene *Ruſſen*.

Tuſſchen *Tara* en het Meir *Jaſana*, of *Jeſan*, te Lande te reizen, trekt men door lage Landſtreken, die woeſt, en zonder geboomte zijn.

De ſteenen tot de Hand-moolens in *Siberien*, worden uit Rusland gevoerd, en aldaer bereid, om dat in deze geweſten, ſchoon 'er ſteen genoeg valt, niemand is die de zelve hakken en bequaem maken kan.

In de Zaey-tyd, en des Zomers, trekt de *Siberiſche* krygs-magt te velde, om het gewas te dekken. De Hooft-ſtad *Tobol* zend 'er omtrent zes duizend uit, en *Tomsko* ook een aenzienlijk getal. Deze dienen dan mede om een wakent oog op de Inlanders te houden, en die in onderdanigheit te bewaren: zy trekken dan het Land op en neder. Uit *Tobol* worden veele Steden, als *Tara*, *Mangaſeoff*, en andere, van krygs-knechten voorzien. Het krygsvolk in het Weſter en Zuider *Siberien*, is veel Paerde-volk, doch ook zommige Voet-knechten, die zy *Peſe-coſak* noemen; in de meeſte Noorder en Ooſter *Siberiſche* bezettingen, zijn de meeſte krygsluiden Voet-knechten, wordende gegiſt alle de *Siberiſche* krygs-magt, meer als vyftig duizend Man ſterk te zijn: veele de-

Digitized by Google

De Kamense Yserwercken, Dusdanig tegen de Baskiren die van hier maar 3 of 4. Myl wonen en tegen de aenvallen der Cosatska Orda Tartaren gesterckt datse daer aen geen schade konne doen 1 Het Hof van de Bevelhebbers. 2. De Hut van de Masoven. 3. De Kamer Hut. 4. De Kerck van Steen gebout. 5. Steen Bergen die tamelyck Hoog Boven de Wercken haer verheffen. 6. Redouten van Hout daer geschut op staat en konnen haere syden Bestrycken de tussen Lanien syn dwarsbalken met Ysere pinnen beslagen.

Die in Sibirien int Iaer 1697, en 98 Bedaght syn tegen de aenvallen der Cosatska Orda Tartaren welke gemeenlyck komen Roven als het Coren Ryp is en 't Volck op de Velde doende is om aste Snyden die soo dra Bespeurt synde loopt het Lant volck in dese Redoute waar door sy met Craght van voort stuwen als synde op Raders tot in hare Dorpe komen, en uyt dese Redouten met Schieten en Corte Pieken gaende sig verweeren door welck middel veele werde behoude want de Tarters konnen haer sonder gevaer van geschoten te werde niet nadere

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

dezer in't byzonder derwaerts in ongenade zijn gezonden, of zy, of hare Ouders, of ook wel by geheele Benden, om dat de Opper-hoofden misdaen hadden, of ook wel de Bevelhebbers van geheele Benden, zonder de gemeene Zoldaten; andere in genade, en met vrye wil, zoo byzondere perzoonen als geheele krygs-benden, derwaerts gaen, 't zy Moskoviten, of anderen; en ook wel mede vrye Duitschen, of die in ongunst zijn; dies de zommige zoldy trekken, en andere niet, behalven leeftocht; beneffens een groot aental ingeboorene krygs-knechten, met de naem van *Siberische Kozakken* bekent, wiens Voor-ouders voor over honderd Jaer vrywillig zich daer hebben gezet.

Zabel Gedierte is in *Siberien*, te byster zeer, zedert eenige Jaren gevangen, en vervolgens afgenomen in getal.

In den Jare zestien honderd acht en negentig, en negen en negentig, zakte veele duizenden Menschen, meest Landbouwers, met hun geheel gezin uit *Rusland*, na *Siberien*; want het Land aldaer zeer is gezegent: en of schoon het Klimaet op veele plaetzen aldaer veel kouder als in Moskovien is, zoo, dat geen Appelen, Peeren, Karzen, of Miloenen daer wassen, zoo is echter van Kooren, het Land daer zeer vruchtbaer: tot dit verhuizen veeler Volkeren heeft de dierte, en gebrek in Kooren, door schaersheit van gewas veroorzaekt, aenlyding gegeven.

Tusschen *Ribne*, niet verre van 't Meir *Baikal* gelegen, en de *Ilimske*, of *Ilimskoy* Bosschagien, is geen goede weg, of bequame doortogt des Zomers, ter oorzaek van de groote Wildernissen, noch in't Na-jaer, of in de Voor-winters, ter oorzaek van de menigte Sneeuw, die aldaer dan valt, doch als't wat gevrooren heeft, baent men daer kleine wegen, om met Sleetjes te gebruiken, 't geen door weinig Menschen geschied, en heeft men dan echter noch vyf weken noodig, om de Reis, tusschen die twee plaetzen af te leggen.

Het is byzonder aen te merken, dat die geene, welke in *Siberien* zijn verzonden, zeer zelden te rug komen: men reist daer niet uit vermaek: Brieven konnen daer in of uit, niet wel komen, zonder kennis: alle passen zijn naeuw bezet.

De *Siberianen*, of Inlanders, worden nooit onder de Russche krygs-luiden tegen wil aldaer opgeschreven; doch het gebeurd wel, dat eenige van die den Russen vrywillig als Zoldaten dienen.

Eenige van deze Russen die in *Siberien* in ongenaden zijn gezonden, of hare Ouders, en Goederen aldaer vergaderd hebben, koopen zich vry, zoo dat van den krygs-dienst worden ontslagen; want veele van die derwaerts in ongenade worden gezonden, krygs-dienst moeten doen: onderscheidene Duitschen, die voor *Riga* zich niet al te wel gedragen hadden, derwaerts in ongenade zijn gezonden, die zich nu meestdeels om hebben laten Doopen, en aldaer, of hunne Kinderen gerustelijk leven.

Niet wyt van *Jenisseiskoy* stort een Rivier *Tunguska*, of *Oestroengoeske* genaemt; voor aen in de zelve is een droogte, geheten *Streelnoy corog*, daer men met grooten arbeid over komt: en weinig lager, omtrent *Riefenskoy*, zijn veel verborgene steenen onder 't water, daer men zich voor wachten moet: bezonder zijn 'er gevaerlijke steenige gronden, wat lager, en omtrent *Aastiliema*, of *Oestilima*. Als men deze droogten over te varen heeft, moet men kleine Vaertuigen by zich hebben, om de beladene Schepen te lichten; men is daerom aldaer gewoon, dat op drie Vaertuigen, een klein Schuitje mede gegeven word, om de lichtinge te doen.

De Riviere *Toengoes*, of *Tunguska*, en al het water hier rondsom, vriest gewoonlijk toe, in't laetst van Herfst-maend, of in 't begin van Wyn-maend. De Landen zijn in deze gewesten vry woest, zoo, dat by de boven genoemde Bank, of droogte, men in drie dagen reizens, geen Menschen en ziet, of bewoonde plaetzen ontmoet.

Tot *Riebnoy* vind men omtrent vyftig Huisgezinnen, daer Menschen in woonen. Om te Lande van *Riebenskoy*, na *Nertzinskoy* te reizen, is zeer bezwaerlijk, ter oorzaek der groote Woestyne, en dat 'er veel Moerassige plaetzen onder wege zijn.

Aen een arm van de Vliet *Jenisea*, in 't *Targoetske* gebied, genaemt het Riviertje *Moengoeske*, bezuiden, word een Steen gevonden, die men oordeelde Goud-aerdig te zijn, uit de verw, blinkentheit, gewigt, en gedaente; maer eenige van daer gebragt, en in de Kroes gesmolten zijnde, vervloog alles, zoo dat het Zalpeterachtig, of van eenige andere licht brandende Steenaerde scheen te zijn, dies de hoope tot het Goud aldaer te vinden, meest is verdweenen, hoe wel zommige die zaek niet wanhoopelijk stellen, en meenen, dat als men dit vervliegen in de Kroes konde hinderen, en het gesmolte Minerael uit de Erts, en Steen te zamen brengen, of vangen, dat 'er goed Goud van gekomen zoude zijn. De Landstreke aen dat Zuider-deel der Riviere *Jenisea* is bevonden, zeer lustig met Valeyen van alderhande Kruiden, en Vrucht-

ten

ten te zijn, 't geen my te minder hoope geeft, om dat koſtelijke Metal aldaer te vinden, alzoo de ondervindinge aen my, en anderen heeft geleert, dat de Landſtreken, alwaer Metallen in de Aerde zijn verborgen, zeer onvruchtbaer zijn, en dat, zonder Lover of gewas. Men wil daer omtrent, mede noch oude Zilvermynen te wezen, die bearbeid zoude zijn geweeſt, daer ik aen twyfele.

De Krygs-bevelhebbers die wegens hunne Tzaerſche Majeſteiten, op zommige plaetzen in *Siberien* zijn, houden de Zoldaten tot den Zabel-jacht, waer van de winſt word verdeeld.

Daer zijn Vaertuigen op de Rivier *Jeniſea*, *Ilim*, en andere omleggende Vlieten, zoo wel als op de *Volga*, lang tachentig vadem, die dus lang worden gemaekt, en zeer ondiep gaende, om te gemakkelijker over droogtens te geraken.

Jeniſeiskoy legt vry verre van de Zee, gelijk in de Kaerte kan worden gezien, doch *Mangaſe*, of *Mangaſeof*, lager gelegen, is een matelijk groote Stad, bewoont by Ruſſche Volk-plantingen: in de eerſte plaets worden de Vaertuigen gebouwt, en uitgeruſt, die op de *Jeniſea*, en langs de Oevers van de Zee, aldaer varen.

De Stad *Jeniſeisko* is tamelijk groot en bevolkt; daer is een Veſting, die matelijk ſterk is, rondsom ontmoet men onderſcheidene Dorpen, en Kloosters. De Landeryen zijn daer omtrent tot den Akker-bouw tamelijk bequaem: daer is veel Gevogelte, en Wilt-vangſt; doch Ooſt, of eenige Boom-vruchten, heeſt men daer niet, maer wel Aelbeſſen, zwarte Beſſen, en Aerdbezien. Veele *Tungoeſen*, die omtrent *Jeniſeisko* woonen, geven Schatting van elk Boog, dat is, Man en Vrouw, in Pelterye, aen den Gezaghebber dier plaets.

Aen *Jeniſeiskoy* zijn hooge Storm-palen, rondsom woont veel Volk, zoo binnen als buiten de Stad; doch 't Volk vertrekt nu veel na *Irkutskoy*, om dat daer beter Bouwland is. Moeraſſig is het by *Jeniſeiskoy*, daer zijn omtrent twee honderd Huizen, daer in is een *Precaes*, of Recht-huis, Kerk, en Gezaghebbers-huis, heeft zeer groote Sloboden, of Voor-ſteden: rondsom *Irkutskoy* vallen veel wilde Verkens, die hard Spek geven, en goed zijn; de wilde Schapen zijn daer magerachtig, doch hebben anders goed Vleeſch: daer vallen Cedere-nooten, en alderhande Beſſen, Aerdbezien, Aelbezien, Hin-beſſen, maer geen Appelen, of Nooten: al dat men bouwt is daer van Ceder-hout; als men 't waſt, of nat maekt, ruikt het zeer: het Heidens Volk draegt daer geen hemden, maer de pelzen op het bloote Lyf: de Menſchen leggen des nachts naekt rondsom het vuur, Vrouwen en Mannen onder een als Beeſten, en zulks onder de Vilte Jurten *; als 't vuur uitgebrand is, dekken zy 't boven toe. De *Brati* en *Moegalen*, die onder het Ruſſche gezag zijn: zoo zy een gevangen krygen, of iets anders goeds uitrechten, worden zy begiftigt van den Moskoviſche Gezaghebber, met een ſchael Brandewyn, en een ſtukje Tin, daer zy oorhangzels voor de Vrouwen, af maken.

* Tent of Hut.

Tot *Jeniſeiskoy* is het des Winters vry kout, en meerder als men van een plaets op die hoogte gelegen, zoude verwachten, gelijk ook in de aldaer omleggende plaetzen.

By *Jeniſeiskoy* zijn Zout Ziederyen: hier en tot *Surgut* worden de beſte Juchten bereid, gelijk mede zeer goed Zool-leder en Laerzen daer gemaekt worden, die dun zijn, doch zeer ſterk in 't dragen, en als ze droog zijn, zeer hard: daer valt Yzer, en Stael weet men daer te maken dat byſter goed is: daer word goede Zeep, zoo witte als graeuwe gemaekt.

Voor weinig Jaren, was tot *Irkutskoy* Opper-gezaghebber *Ivan Petrowits Gagarin*.

Op de Rivier *Angara* word veel Viſch met Angels gevangen, welker veele aen een balk gedaen worden, die de Viſſchers dus langs de ſtroom doen dryven, en gevangen zijnde, word zy mede aen Boomtakken, of Tienen geregen, en zoo levendig in 't water gehouden, aen de Reizigers verkoft.

Tuſſchen *Riebenskoy*, *Irkutskoy*, en *Oeſtiliemskoy*, of *Oeſtilima*, niet wyt van 't Meir *Baikal* gelegen, door de Wilderniſſen, en groote Sneeuw, die daer gemeenlijk valt, geeft het zelden goede Winter-weg; wordende in die Woeſtynen geen levens-middelen gevonden, als die men mede brengt.

Binnen *Irkutskoy* zijn gemeenlijk vyf honderd krygs-luiden ter bezetting, doch deze zijn zelden alle tegenwoordig, om dat zy by gedeelten rondsom uitgezonden worden.

Onder *Irkutskoy* valt veel Marien-glas: de Schapen daer omtrent geven zeer ſchoone Wol, glimment, git-zwart, in kleine krullen, die meer na Haair als Wol gelijken, gelijk ik daer van ſchoone bonte Rokken hebbe gezien. Het Volk in *Irkutskoy* drinkt veel Thé, met Melk en Boter, in plaets van Bier.

In *Irkutskoy*, daer Tarw en Rogge valt, heeft voor een Jaer of vier, de poede Rogge een ſtuiver gekoſt, acht ſtuivers een Schaep,

Digitized by Google

Schaep, een Os of Koey, een of ander half Roebel. Het bismeen, dat is twee en een half pond Osse-vleesch, gelde daer drie *poluske*, wezende de waerde van vier stuivers, of *kopekes*; zes stuivers gold het poede van 't beste Tarwe Meel.

Ophanassi Baiton, Pruisch Edelman, die omtrent vyftig Jaer in de *Siberische* Ballingschap zijn leven heeft versleten, nu
1700. Gezaghebber in *Irkutskoy*, eerder in *Udinskoy*, en bevoorens in *Albasin*; heeft die laetste plaets zoo loflijk tegen den *Sineesch* beschermt, dat hy de zelve hielt, wanneer noch maer twaelf gezonde Mannen hadde, met welk getal hy tot verwondering ook uitgetogen is; het Geschut wist hy met die weinige perzoonen gaende te houden, en zoodanigen gebaerte te maken, als of 'er veel Volks binnen was: hy is daerom begunstigt met het woord *Wits* achter zijn naem te mogen schryven, welk een merk van Eeren onder de Moskovische Volken is, behalven dat hem in zijn tegenwoordig Gezaghebberschap, het recht gegeven is, een Zoldaet uit eigen hoofde te hangen, en te knoeten *. Zijn Volk in *Albasin* was, vermits zy als onder de Aerde, en in de vochtigheit zich moesten ophouden, van het Scheurbuik, of verstorven, of ziek: de *Sinezen* stormde niet, en haer Geschut hadde geen kracht op zijne Vesting, om dat zeker Zoldaet, die in *Chegryn* gelegen hadde, aldaer geleerd had Wallen te maken met Kley-aerde en Boom-wortelen door malkander geklenst, en gearbeid, 't geen zoo hart als steen wierd, en ondoorboorlijk was, en dit geschiede ter laetste mael als *Albasin* van de *Sinezen* omcingeld was, en even voor 't verdrag dat geslooten wierd, waer op hy uit toog, en de plaets wierd gesloopt.

* Is gezeken met Zwepen.

Udinskoy legt aen de Vliet *Udin*, die veelderhande Visch uit levert, als *Snoek*, *Baers*, *Post*, *Omeli*, *Kreeften*, *Grundels*, *Smerling*, enz. men spyst daer veel Rys die uit *Sina* word gebragt, als mede *Sarana*, dat wortels zijn die men stampt, droogt, en dan tot een meel maekt, dat zoo zoet is als Zuiker.

In *Udinskoy* is volgens bericht van zeker Balling, die zich aldaer eenige Jaren had moeten ophouden, aen my mondeling gedaen. In Wiede-maend en Hooy-maend, maer een uur nacht, en ziet men dan noch de Zon meest altoos gansch rood: het is een kleine plaets, op een hoogte, van hout, vierkant, met vier Toorens, heeft eene groote Poort, en daer op een Tooren, alles van hout, met dubbelde wanden, om daer aerde tusschen beide te werpen: daer is noch een kleine uitval-poort, om water te halen, tot aen de Rivier, door een Steen-klip gearbeid. De Zoldaten houden de wacht in 't Slot, maer woonen alle in de *Sloboda*, of in't Voor-stedeken, meest tyds drie honderd Man sterk: de *Sloboda* heeft vier of vyf honderd Huizen, waer onder maer vier of vyf voor vrye Burgers, dat Koop-luiden zijn, de andere zijn Arbeiders, en gemeene Luiden: acht stuivers kost hier een Ton Rog: men heeft hier veel aenstoot van de *Moegalen*, die des Zomers het Vee steelen, doch des Winters konnen zy niet komen wegens de Sneeuw.

Men vind in het *Dauren-land*, omtrent de Steden *Udinskoy* en *Selenginskoy*, zeker aert van kleine Appeltjes, die aen kortstamde Boomen wassen, niet grooter als een Kinder Stuit-knikker, of groote Noot; deze zijn de eene helft rood, en de andere helft geel-wit, zeer zoet van smaek: Knuflook en Look wast daer in't wild, en men vind 'er alderhande Peul- en Aerdvruchten, zoo dat in dien de rechte Landbouwers en Tuiniers daer zich oefende, alles van die grond te hoopen was.

De Stad *Udinskoy* is van *Fedor Alexewits Golowin* op doen bouwen, of versterken, met houte Vestingen.

In *Jenisseiskoy*, aen de Vliet *Jenisea* gelegen, woonden noch onlangs geene vrywillige Burgers, of Koop-luiden; als eenige Russche Koop-luiden die daer waren, of noch misschien zijn, worden aldaer uit *Tobol*, *Tomsko*, en *Vergaturia*, voor leggers, of Bewints-luiden gezonden. Vorders tot *Jakut*, een Stad aen de *Lena*, worden geheel geen Russche Koop-luiden, zoo men bericht, toegelaten: die van daer iets hebben wil, of derwaerts voeren, moet het zelve door de Russche Zoldaten bestellen.

De Stad *Jenisea*, of *Jenisseiskoy*, gelegen op de Vliet van de zelve naem, is zoo groot omtrent als de Stad *Alkmaer*, in *Holland*, heeft een slechte houte Vesting, der gedaente als de oude Vesting te *Tobol*. *Bratskoy*, aen de *Tunguska* gelegen, is een klein Vlek. *Irkutskoy*, wat meer bezuiden, is omtrent zoo groot als *Jenisseiskoy*, doch van beter, en netter gebouw, gelijk mede aldaer meerder Koop-handel is, en beter Zabels vallen. Het water vliet rondsom deze plaets. *Balaganskoy*, in de Nabuurschap, is ook een Vlek dat onder *Irkutskoy* gehoort; aldaer heeft een Amptman het gezag: daer omtrent in de Rivier, is een ondiepte, genaemt *Pogmely*, dat is gezegt, Hooft-weede, en een andere geheten *Pyan*, en ook een derde, *Poduna* genaemt; als mede een ge-

heten *Dolge Peroge*, of lange *Peroge*, want zy is vier Wurft lang.

Vratſo is een Dorp, dicht onder de Oever van het Meir *Baikal* gelegen: *Bolskoſainska*, of *Linsko*, is een plaets bezuiden het Meir *Baikal*, omtrent de mond van de Vliet *Selenga* gelegen, die onlangs door bevel hunner Tzaerſche Majeſteiten eerſt zijn gebouwt, en beveſtigt.

Uda, of *Udinskoy*, op de Vliet van de zelve naem, en dicht aen de Rivier *Selenga*, is een ſchoone Veſting, die zoo gemaekt is, dat het water om de ſterkte word geleit, en het Land benat kan worden: deze plaets is geſticht, door hunne Tzaerſche Majeſteiten Grooten Gezant *Golowin*, die de Vrede met de *Sinezen* trof, en groote overwinningen tegen de *Moegalen* behaelde, in 't Jaer zeſtien honderd en zes en tachentig: het is bewoont van Kozakken, of Tzaerſche krygs-knechten.

Aen de mond van de Rivier *Ghotanga*, of *Schatanga*, die niet wyt van de *Jeniſea*, in de Ys-zee ſtort, woont een aert van *Samojeden*, die Schatting aen hunne Tzaerſche Majeſteiten betalen.

Daer word gezegt, dat de Walruſſen in zeker tyd van 't Jaer, in groote menigte aen de Zee-oevers, omtrent de Rivier *Jeniſea*, als in ſlaep leggen, wanneer zy veel worden betrapt, en gedood.

De Rivier *Jeniſea* is op de hoogte daer de Stad *Mangaſeof* legt, zeer breet, behoevende aen de *Oby* niet te wyken; aldaer zijn in de zelve, en meer t'Zeewaerts, veel Eilanden, doch 't Land is 'er rondsom vol Boſſchagie: de Uitlandſche Inwoonders zijn meeſt krygs-luiden, en weinig andere als Ballingen, die zich met de Jacht, en Viſſcherye erneren, zoo op de Rivier, als aen de Oevers van de Zee, en in de Zee zelve.

Het gebeurd dikmael dat omtrent de Vliet *Jeniſea* aen den Zee-oever, Walruſſen en Walviſſchen ſtranden, die dan van de Beeren worden gegeten: zeker oog-getuigen heeft tot *Archangel* verhaeld, vier of vyf dezer Dieren aldaer uit de buik van een Walviſch te hebben zien ſpringen: de Beeren dryven aldaer op de ſchotzen, dikmael verre in Zee.

Te Landewaerts in, tuſſchen de Rivier *Oby* en *Jeniſea*, vallen veel witte Voſſen, graeuw-werk, en witte Hazen.

In 't Jaer zeſtien honderd en acht en zeventig, quam in de Stad *Tomsko* een Afgezant van zeker Vorſt der geele *Moegalen*, om Vrede met hunne Tzaerſche Majeſteiten te treffen: dees verhaelde, dat tot zijnent een Broeder-kryg was, want de oudſte der Vorſten, alzoo twee Zoonen van zijnen verſtorvenen Heer na gebleven waren, het gezag alleen wilde hebben, en trachte de jonger Broeder daer van te ontzetten. De jonger Broeder hadde de Landen zijns Vaders Erf, dicht aen *Tomsko* gelegen, in bezit: hy vreeſde dan, dat, terwyle men te huis twiſt hadde, dat hunne Tzaerſche Majeſteiten krygs-volk ten Lande in mogte vallen, 't geene hy met een te makene Vrede door dit Gezantſchap trachte te verhinderen. Deze jonge Vorſt was geheten *Abela Cunteiſe*, en de oudſte Prins zijn Broeder, was genaemt *Ameſeck Cunteiſe*. Dit gemelte Gezantſchap bragt koſtelijke giften mede, als Paerden, Zilver, Goud, Kamelen, Goud Laken, Fluweel, koſtelijke Boogen, Sineeſch Porcelein, Sineſche Meſſen, Kommen en Schalen met geſteente bezet, ook Vaten van Paerlen ingelegt; en wierd de vereiſchte Vrede getroffen.

Men heeft naderhand verſtaen, dat deze twee Broeders malkander ſlag geleverd hebben, en dat de oudſten gevangen is geworden, na het verlies van veele zijner manſchap, en lange zoo gehouden, dat den jongſten eindelijk zijnen oudſten Broeder ontſlagen heeft (verdeelende het Land onder hen, en latende den jongſten vrywillig aen den oudſten eenig bezit) en begeleid met een goed aental krygs-luiden na zijn Haven, en Volk: maer weinig tyd daer na, als den jonger Broeder den oudſten, onder geley van weinig Mannen, zonder achterdocht, vriendelijk wilde komen bezoeken, zoo nam de oudſte zijn ſlag waer, viel 'er op, verſloeg, en doode hem, en kreeg zoo het geheele Land in bezitting; waer na deze overwinnende *Moegaelſche* Vorſt mede een Gezant in *Tomsko* zond, en Vrede met hunne Tzaerſche Majeſteiten ſloot.

In en omtrent deze Stad *Tomsko*, vallen de Ratten, wiens vellen zoo na *Moskou*, als over Zee, en elders worden gebragt, die zoo welriekende zijn als Muskus, beſtaende de reuk meeſt in de ſtaert: dit ongedierte is aldaer, gelijk hier in de huizen, ſchadelijk: het is des Winters pik-zwart, doch des Zomers ros, en roodachtig. Men onderricht mede, dat de Mollen daer den zelven reuk hebben, doch niet zoo krachtig. Rogge is in deze Stad goed koop. Hoenderen zijn daer door de Ruſſen gebragt. Het Kooren word daer niet in Schuuren, als hier te Lande, doch onder de Aerde bewaert. Men hoord aldaer niets, van wat in *Europa*, of elders ver af, omgaet: 't is daer geruſt, en ſtil. Of ſchoon de meeſte Ruſſen in *Siberien* in ongena-

Digitized by Google

THE NEW YORK

1. Het Kasteel.
2. De Hooft-Kerck.
3. Commandeurs Huys.
4. Wapen Huys.
5. Groot Pack Huys.
6. Cooren Huysen.
7. Gerechts Huys.
8. Poort nade Rivier Toom.

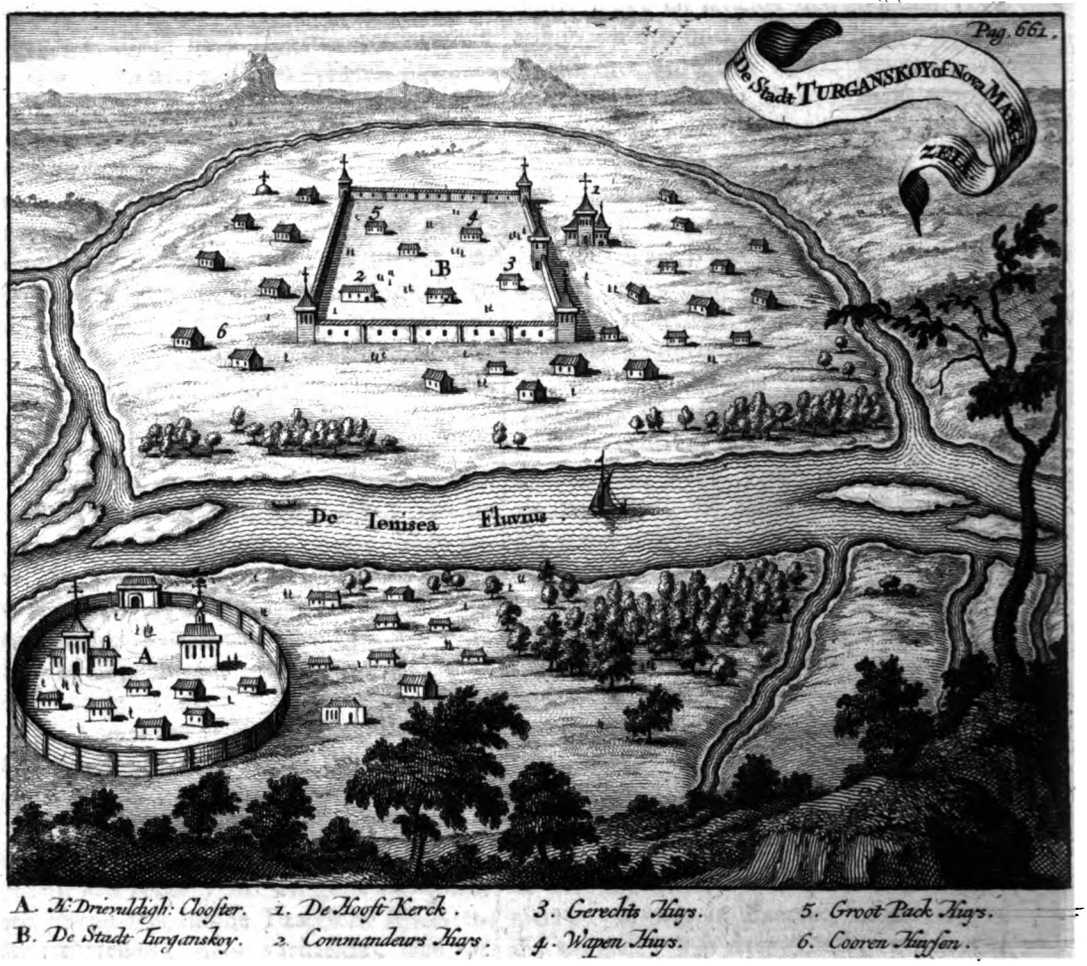

A. Het Drievuldigh: Cloester.
B. De Stadt Turganskoy.
1. De Hooft-Kerck.
2. Commandeurs Huys.
3. Gerechts Huys.
4. Wapen Huys.
5. Groot Pack Huys.
6. Cooren Huysen.

Digitized by Google

genade zijn gezonden, zoo zijn zy echter trouw aen hunnen Heer. De Heidensche oude Ingeborene Volkeren, die rondsom deze plaets woonen, gebruikten geen Geld: hunne Klederen zijn Beeste-vachten, hebbende het ruig meest tyds buiten: weten van geen hemden, als die veel met de Russen omgaen, en Lywaet van de zelve vertuischen. De Russen tot *Tomsko*, gaën byna op zijn Kalmaks gekleed.

In deze gewesten worden de Menschen ongemeen zeer gequelt van de Muggen, waer tegen de *Astakken*, en andere Volken, doek weten te maken, van darmen, door het welke dit ongedierte hare angels niet kan steeken: men verdryft de zelve by nacht mede, met rook van vermolzemt hout, of ook met brandende Tak-bossen.

De *Siberische* Heidenen in deze gewesten, konnen meest noch Lezen, noch Schryven, daerom veel van hun, wanneer zy Schattingen opbrengen, 't geen in Peltery geschied, met Zegel-ringen, die ze aen de vingeren dragen, merken geven en ontfangen, ten teken van betalinge.

Koesenetskoy, of *Kusnetskoy*, zoude vyf ronde houte Toorens hebben, leggende ten einde de Vliet *Thom*. Hier zijn goede Zabels, en ook Yzer-mynen, zoo ooggetuigen my berichten.

Tusschen de Stad *Koesenetskoy*, die Stormpalen tot sterkte heeft, en *Tomsko*, is een groote Ley-berg, daer de Inlanders zich van inbeelden Letters in gegraveert te zien; en of schoon groote stukken van den Berg afgehakt worden, zoo beelden zy zich in, de zelve Letters echter in de steenen uitgehouwen te zien. Tusschen deze plaetzen zijn verscheide Dorpen, daer geplante Russen woonen.

By de Stad *Kusnetskoy*, of *Koesenetskoy*, is het noch vruchtbaerder als onder *Tomsko*. Men ploegt daer in Lente-maend, en by *Tomsko* in Bloey-maend. Vier Maenden is 't daer Winter. Daer word goed Bier gebrouwen, en ook Brandewyn gemaekt: ook valt daer veel Marmer-steen, doch word niet gegraven. De Spys is daer zeer overvloedig. Men heeft daer Hazen, Patryzen, en Berk-hanen, die te koop zijn voor een stuiver het stuk; Konynen en Eenden zijn daer overtollig. De Huizen zijn hier gelijk als in Moskovien, van hout, zoo als ook de Bad-stooven. De wegen daer rondsom zijn wel woest, doch echter gebaend: des Winters gebruikt men deze wegen, als wanneer die van Sneeuw bedekt zijn, met Sleetjes, daer twee, drie, en vier Honden voor gespannen worden, die van gedroogde Visch worden gevoed: doch des Zomers worden daer de wegen met Paerden gebruikt.

In het Vlek of de Stad *Kusnetskoy* zijn veel Smeden, want men vind daer, omtrent aen de Oevers van de Rivieren, steenen, daer de omleggende Volken Yzer uit smelten, na dat gebrooken zijn, daer zy alderley aert van Yzer-werk van maken, als Spiezen, Pyl-punten, Pooken, Zabels, en dunne Platen, die zy in plaets van Harnas gebruiken, naeyende veele dier plaetjes, welke dun zijn, tegen een Elands-huit op malkanderen, zoo, dat schoot-vry daer door zijn: dit Yzer word gezegt, het Sweedsche te boven te gaen in deugd, en dat heet zijnde, zoo week als Loot is.

De Stad *Tomsko* legt op een hoogen Berg, om hoog, aen zeker Arm van de Vliet *Oby*, is wel bevolkt, en gesterkt, met een houte Muur: onder de Stad vliet een snel loopende Rivier, die in de *Tom* stort, en deze in de *Oby*. Hier valt veel Kooren, en alderhande Leeftogt, zoo van Visch, als Vee, en Gevogelte, zoo, dat aldaer wel te leven is, behalven dat 'er goede Koop-handel word gedreven.

Tusschen deze Stad, en *Kusnetskoy*, voornaem aen de linker zyde, zijn zeer hooge steene Bergen, daer groote Bosschen op staen, van alderhande Boomen; voornaem valt daer een Boom, die het *Angaricum* mede voort brengt, welke Boom zeer hart hout heeft, als een oude Eik: het hout van dezen Boom drie Jaer in de *Tom*, of ander daer omtrent gelegen Rivier gelegt, veranderd in steen; deze steen nemen de Inwoonders dan uit het water, en maken 'er Tafels, Slyp-steenen, en andere dingen van, wezende die zeer aerdig gevlamt. Boven gemelte Bosschen zijn vol van Wild-werk.

Tusschen *Tomsko* en *Kusnetskoy*, zegt men Quikzilver in't gebergte gevonden te worden; doch alzoo zulks maer uit eene getuige hebbe verstaen, zal het zelve niet hart verzekeren; als mede zeker Edel graeuw gesteente; ook Tin, en Yzer: van Yzer weten de *Kalmakken* veelderhande geweer te maken.

De Stad *Tomsko*, is reets van Russen zoo bevolkt, dat men aldaer alderhande Handwerks-luiden vind, zoo Timmerluiden, Grof- en Fyn-smids, als zelve Goud- en Zilver-smeden. De Inboorlingen hier rondsom zijn plomp; konnen Lezen noch Schryven: zy weten dat 'er een Godt is, doch bidden den Duivel aen, die zy door hare Papen om raed vragen.

Het is byzonder, dat de Papen van deze arme Menſchen, die van *Aſtakken* en *Kirgiſen* aert zijn, genoegzaem alle blind zijn, gelijk die der *Aſtakken* zelve mede: zy zeggen dat zulks geſchied, om dat zy met den Duivel, dat haren Afgod is, moetende ſpreken, en niet waerdig zijn hem te zien, van 't gezicht worden berooft, 't geene zy zeggen hun zonder pyn op eene nacht over komt; doch na alle ſchyn, het zelve door aenwendende middelen word gedaen, of door de veelheit van rook, want in hunne Hutten ſchier een geduurige rook word gevonden, veroorzaekt. Deze Papen, gelijk ook de Volken zelve, zingen Liedjes ter eeren den Duivel, brengen Zabelen hem ten Offer, en door hem gedragen zy zich te voorzeggen, ja zelfs den ſterf-uur der Menſchen te konnen weten, en ſteeds met hem te kouten. 't Is arm en onnoozel Volk: geven Schatting aen de Ruſſen; een Kind (zoo men bericht) van tien Jaer, Jaerlijks twee Zabels tot dertien Jaer zijns ouderdoms toe, en dertien Jaer oud zijnde, drie Zabels, en zoo opklimmende tot de ouderdom van twintig Jaren, wanneer zy Jaerlijks tien Zabels moeten opbrengen, en dit tot de ouderdom van zeſtig Jaren, waer na zy van Schatting vry zijn.

Als 'er een dezer Heidenen ſterft, houden de Vrienden een Gaſtmael, met een Paerd dat zy ſlachten, en zijn vrolijk; de huit en kop word opgerecht, die zy aenbidden, en ſchieten daer met Pylen na, ter eeren den overledenen, en Offeren voor dat opgerechte vel en kop, vuur en ſpys. Zy weten niets van de Zaligheit; gedenken te ſterven als Honden, en al haer dienſt en bidden geſchied om tydelijk welvaren. Zy worden vry oud.

In deze Stad *Tomsko* komen veel Handelaers, geheel uit *Sina*, en *Bucharenland*; die daer brengen alderhande Indiaenſche en Perſiaenſche waren: voor weinig tyd zijn daer op eenmael aengekomen vyftien honderd geladene Kamelen, en Dromedariſſen, die daer van *Kalmakſche* en *Buchaerſche* Koop-luiden wierden gevoerd, welker Waren door geheel *Siberien*, en zelfs tot in *Rusland* worden vertiert. De Ruſſen hebben in deze Stad Geſchut gebragt, dat voor haer komſt in deze geweſten onbekent was.

Het is aenmerkenswaerdig, dat in de Stad *Tomsko* zekere Handelaers komen, die daer *Gange-ludi* worden genaemt, dat is Volk van de *Ganges*, en ſchynt een reis van hier na de oorſpronk des *Ganges* niet zeer zwaer of verre te zijn.

In deze plaets, en alom in *Siberien*, word zekere drank bereid, die deze Tarters, of Siberianen, *Brage* noemen: zy word gemaekt van Gerſt, en is niet onſmakelijk, zoo dat men 'er zich dronken in kan drinken.

Men heeft in de Stad *Tomsko* alderhande ſchoone Viſch, als Steuren, Sterleden, Wit-viſch, Teimen, witte Lasviſch, en een aert die bont is, *Muckſun*, en witte Viſch, die een Elle lang is: eene andere aert word geheten *Sirka*; welke Viſſchen alle uit het Meir *Vagh*, voort komen.

De Vliet *Tomsko*, of *Thom*, heeft een zeer klare en ſteenige grond, men kan de zelve op vyf vadem diep zien. Aen den Oever, en omtrent deze Rivier, zijn Dorpen, daer in zich Moskoviten ter woon neder hebben geſtelt.

Door de Stad *Tomsko* vliet een Rivierken, *Huſeick* geheten. In 't Jaer zeſtien honderd en acht en zeſtig, quam daer een Gezantſchap uit *Bucharen-land*, dat honderd Kamelen by zich hadde, zwaer beladen van alderhande *Sineſche* Waren, als Zyde, Goud-laken, Zilver, in ſtukskens, een vinger lang, twee breet, driekantig, als mede Katoene Lywaet.

Zekere *Buchaerſche* Tartaren, die van ouds her niet wyt van *Tomsko* zich ter woon neder gezet hebben, leven met de Ruſſen, die deze Stad bewoonen, in groote vriendſchap, en hebben zoo veel voorrechten als die zelve; alleen geven zy den tienden, gelijk mede de Ruſſen zelve, van alle vangſt, en gewas: zy ſtaen te recht voor hunnen eigenen *Murſa*, of Hooft; doch zoo 'er zaken voorkomen, die van hooge gedachten zijn, en zware ſliſſing, ſtaen zy te recht binnen *Tomsko*, in de Ruſſche geheimſchryverye, daer zy zoo goed recht krygen als de Ruſſen zelve: zy zijn meeſt Mahometaenſch van Geloof: zaeyen Tarw en Garſt.

De *Murſa* van deze Tartaren, had in 't Jaer zeſtien honderd en vier en zeſtig, vyf of zes Zoonen. Dit Volk is gierig van aert: woonen in Huizen: gebruiken ſchiet-geweer, en kennen Geld; doch andere omleggende Volkeren by *Tomsko*, als gezegt, daer van geen kennis hebben: eenige harer woonen zelve tot in de Voor-ſtad van deze plaets: zijn den Ruſſen trouw, en verſpieders van de *Kalmakken*: hebben veel Handel in *Kalmakken-land*.

Der Ruſſen Waiwoda, of Gezaghebber van deze plaets, heeft in gebruik, dat hy op Feeſt-dagen de Papen, en rykſte van deze Tartaren te gaſt nood, en ver-

Digitized by Google

vervrolijkt, die hem dan des anderen daegs geschenken brengen; gelijk mede de Vrouw van de Waiwoda, de Tartarinnen noodigd, ja zelf de *Mursa* word dan onthaeld. Om eer in te leggen by den Waiwoda, brengt elk om z'eerst het best en meeste, zoo Leestogt, als Pelterye, en anders, en dit is zoo den styl geheel *Siberien* door; zoo als boven van de dagen, wanneer de Schatting op word gebragt, mede is gezegt.

Deze genoemde Tartaren, welke woonen in de Landstreken van *Tomsko*, tot aen de plaets *Kusnits*, of *Kusnetskoy*: zijn goede Ruiters, en dienen alzoo hunne Tzaersche Majesteiten, en gaen onder de Russen te Velde: men vind wel gegoede en ryke Luiden onder hun: zy hebben drie of vier Vrouwen.

De Landstreek tusschen *Tomsko*, en het Land *Altin*, niet verre van het Zuider eind der Riviere *Oby* gelegen, is meest al *Steep*, dat is, vlak woest Land, daer lang Gras wast, en geen groote Boomen zijn, doch zoo hier en daer maer eenige weinige kleine Boompt-jes. Het Land tusschen *Tomsko* en *Tara*, dat dicht aen de Rivier *Irtis* legt, is van gelijke aert.

Alle de *Siberianen*, zoo wel als opgemelte *Bucharen*, staen in groote zaken by de Russen te recht, schoon zy hare onderrechters hebben, of vrede-makers, die kleine geschillen vereffenen, van hunne eigene Volkeren; doch als deze malkander niet verstaen konnen, of de zaek voor hen in min niet afgedaen word, moeten de zaken voor den Russchen Rechter komen: eerst hoort de Russche *Precasenek*, of Amptman, het verschil, zoo hy de verschillen niet verdragen kan, komt de zaek aen de Waiwoda, of Bevelhebber, die een Schryver heeft, welke hem in het Recht-spreken behulpelijk is. Men doet deze Inlanders kort Recht, en zelve tegen de Russen zeer scharp, want hunne Majesteiten hen by Recht en goede wil begeeren te houden: waerlijk een pryzelijke zaek.

De Stad *Tomsko* legt dan beoosten de Rivier *Oby*, drie of vier myl de Rivier *Thom* op te varen.

Men kan in deze Landen niet recht uit reizen, om de ongebaentheit der wegen, en veelvuldigheit der Woestynen: gelijk men van *Ustuga* na *Tobol* mede niet recht uit kan reizen, om de quade weg, die noch des Zomers, noch des Winters gebaent is: daer zijn mede geen *Podewoden*, of *Jammen*, dat is bestemde Vracht-sleden, of Wagens, of Post-huizen: daer worden ook meest in het Noorden Ren-dieren gebruikt, behalven dat men daer met kleine Vaertuigen langs Kreken en Rivieren, des Zomers voort raekt. Om recht uit van *Siberien* na *Moskou* te komen, men op de Rivier *Ufa* het bequaemste zoude konnen aenzetten; doch ter oorzaek van de *Baskiren*, dat geduurige stroopers zijn, word die weg gemeit, en trekt men van *Vergaturia* op *Soilkamskoy*, en zoo voort.

De Oevers van de Rivier *Oby* zijn doorgaens te dezer plaets, van bovenen tot beneden zeer weinig, of schier niet bewoont, gelijk ook niet de mond van de Rivier *Tomsko*, *Thom*, of *Tom*, die in de *Oby* stort, zoo dat men op vyf en twintig myl daer langs pas een Mensch ziet; doch de Menschen woonen aen de Rivieren, die Landewaerts in schieten, alwaer zy beter visschen konnen, alzoo hunne Netten zoo groot niet zijn, om de *Oby* te beslaen, schoon daer zeer veel Visch is. Men gelieve mede te weten, dat de Oevers van de *Oby* zelve niet zoo zeer bewoont zijn, om dat die, met geen Dyken verzien zijnde, te vaek overvloeyen; 't geen het Nabuurige Land steeds doet verdrinken.

In de Stad *Tomsko* is het des Winters zeer kout, en des Zomers byzonder heet. Het Land daer rondsom is zeer vet, en vruchtbaer, zwart als Pek, word nooit gemest, zoo, dat van een Graen wel veertig voorkomt. Daer wast alderhande Kooren. Men vind daer zwarte Tulpen in 't wild, Knuflook, Hop, Ael-bessen, zwarte Bessen, ook Angelica, Calmus, en veel Artzeny-kruiden, doch geen Appels, of Peeren, maer wel Zalade, Turksche Boonen, en wyders alderhande Moes: Ceder-boomen en Masten zijn daer veel, doch daer valt geen Eik. De Binnen- en Voorstad is bevolkt met omtrent zes duizend Man, zoo Russen, vervoerde, en omgedoopte Poolen, als andere vrye Inlandsche Luiden, 't zy Tarters, of Kalmakken. Zy is in't vierkant, met houte Wallen gesterkt; op ieder hoek staet een zwaren Tooren, en noch twee tusschen beiden; in een van deze Toorens hangen klokken, en in een ander is het krygstuighuis. De Rivier de *Thom* loopt daer by langs, aen de eene zyde. Zy legt op een hoogte, waerom te sterker is, doch heeft geen Graften. Buiten deze vierkante Vesting, dat eigentlijk de Stad is, zijn noch wooningen, welke met Storm-palen, en eenige houtene Toorens zijn gesterkt, echter niet zoo vast als de Wal en Toorens van de Binnen-stad, of het Kasteel, op

Digitized by Google

wiens Wallen men boven gaen kan. Het alderlaegſt van de Stad, 't geen mede de Voor-ſtad zoude konnen genaemt worden, onder aen de Rivier, is niet geſterkt, maer legt open. De Ruſſen laten niet toe, en met groote reden, dat die geene, welke noch Heidenen zijn, binnen de geſterkte Stad of Kaſteel woonen; maer die moeten alle in de lage, of Voor-ſtad zich blyven ophouden.

Niet wyt van deze plaets, vind men *Kalmakſche* Horden, welke niet alle van een Geloof zijn: de zommige hebben het Mahometaenſch overgeloof ingezoogen; andere zijn Heidenſch, en bidden Paerdevellen aen.

Die van *Tomsko*, en hunne Tzaerſche Majeſteiten krygs-volk daer rondsom, zijn ſteeds in bereidſchap tegen de *Kalmakken*. De Inlandſche Volkeren aldaer, zijn ingeboorene vyanden van de *Kalmakken*, en ſtaen tegen malkander, als de *Kozakken* tegen de *Crimſche* Tarters, in geduurigen twiſt en onruſt.

De honderd pond van aen my gezondene Zilver-minerael van *Tomsko*, dat boven van een Berg is afgekapt, geeft anderhalf loot Zilver, waerdig twee gulden en zeven ſtuivers, hoe wel het uiterlijk aen te zien, zeer ryk ſchynt te zijn; en dit volgens de nette proef by een voornaem Aſſai-meeſter, door mijn bevel, daer van genomen, wezende waerſchynlijk, dat dieper in de Aerde meerder rykdom verborgen zal zijn.

De Stad *Tomsko* is gebouwt door bevel van *Boris Goddenoof*, welke naem van *Toom*, of *Tomsko*, iets vermakelijks op de Lands Tale beduid, dus genaemt, om de ſchoone Landsdouwe daer her om: was eertyds onder den Tzaer *Altin*.

By *Tomsko*, en daer omtrent, wierd van ouds verdicht, Menſchen te woonen, die een engen mond hadden, en by de lucht van gekookt Vleeſch leefden.

Niet wyt van de mond des Vliets *Oby*, wierd eertyds gezegt te zijn een zwaer Kaſteel, waer tegen over zekeren uithoek het Celtiſche Hooft genaemt, by de ouden wierd geplaeſt.

Het gebergte *Alanus*, *Voroſſus*, *Imaus*, *Sichius*, *Belgian*, *Ripheus*, *Alchas*, enz. oulinks in deze geweſten bekent, heden niet wel te onderſcheiden zijn, 't geene door de verwiſſeling der namen, die hier veel voorvalt, toekomt; gelijk zulks in de Rivieren insgelijks plaets heeft, als de *Tachmin*, *Oechardes*, *Margus*, *Koſcar*, *Coſſin*, *Soſſa*, en ontallijke meer, die van ouds in deze geweſten bekent zijn geweeſt, en heden niet kenbaer, als by giſſing. Het was een dwaling by de Ouden, dat zy meenden dat de Kaſpiſche Zee door de *Oby* in de Ys-zee uitſpoog: zoo als mede veele Steden, daer de oudheit van zegt, in dit Land niet te vinden zijn, 't zy zulks door verwoeſting, of verwiſſeling der namen toegekomen is, als *Arbam*, *Sema*, *Aibair*, *Sianfur*, *Naiman*, *Cantcoracur*, enz. ja geheele Landſchappen en Volken, in de oudſte Land-beſchryvingen bekend, heden met hunne oude benamingen niet te voorſchyn zijn, als *Ung*, of *Gog*, *Ciorza*, *Cavona*, *Baida*, *Bargu*, en ontallijke anderen, zoo in de oude Land-kaerten en Beſchryvingen zijn te zien, en van my niet aengewezen worden, alzoo de hedendaegſche, en niet de oude geſtalte dezer Landſchappen kondig trachte te maken.

By *Lankaraga* is een plaetsje, gelegen aen een Weſter-tak van de Rivier *Irtis*, daer zeven Huizen ſtaen: het word de zeven Denne-boomen genaemt, na zoo veel Boomen als voor gemelte Huizen ſtaen, hoe wel zommige dit plaetsje met *Lankaraga*, voor een en het zelve nemen. Meerder opwaerts varende, woont een Kalmakſch *Laba*, of Prieſter, die daer heeft ſtaen twee groote ſteene gebouwen, van buiten met kalk beſtreken: heeft in zijn dienſt *Bucharen*, en leeft van de Landbouw: aldaer waſt Tarw, Gerſt, Erten, en andere Granen. De *Bucharen*, welke onder zijn gezag ſtaen, zijn uitwykelingen van hun eigen Land, en hadden zich ter dezer plaetze neder geſteld.

Ablay is een klein Tarters Prinsdom, gelegen naby de Rivier *Irtis*, anders *Endu* genaemt: daer hebben zich mede eenige *Bucharen* neder gezet, tot den Landbouw. De Menſchen leven hier in kleine Huisjes van Leem, en opgeſlagene Tenten. Het gebergte is aldaer alom bezet met geboomte, doch op het platte Land waſt Gras. Water is daer zeer ſchaers te bekomen. Hier waſt Tarw, Gerſt, en veelderhande Granen. Daer is overvloed van Vee. Des Winters ſchynt dezen Vorſt een vaſte plaets te kiezen tot zijn verblyf, doch des Zomers is hy niet altyd ſtil, zwerft, en zoekt de meeſt grazige Weiden, hoe wel niet zeer verre afdryft. Daer vallen zeer ſmakelijke Bokken.

In dit gebied is een Riviertje, *Karboega* genaemt, dat uit ſteene Bergen vloeit.

Noch vind men in dit gebied een Rivier, genaemt *Beska*, dat mede uit ſteene gebergte ſtort. Aldaer laet Prins *Ablay* twee ſteene gebouwen timmeren, der wyze als Sterktens, en dat tuſſchen ſteene gebergte in, waer toe hem uit *Sina*

Mee-

Digitized by Google

Meesters zijn gezonden. Alhier is veilig reizen.

Deze Prins word anders genaemt *Schablay*, of *Taischa Snablay*, ook mede *Ablay Tonscha*: de zommige zeggen, dat hy of zijn Vader van Kalmaksche, andere van Buchaersche afkomst is, gevlucht ter oorzaek van oproer, uit Bucharen of Kalmakken-land. Hy is ryk in Paerden, Kamelen, Vee, en Kooren.

Eer men uit den Noord-westen, of van de witte Wateren af, hier aen komt, ontmoet men veel Berke-boomen, hoog gebergte, en zoo hier en daer Buchaersche Kooren-velden.

In het Jaer zestien honderd en drie en zestig, leverde deze Prins aen een Moskovische Gezant, die daer door reisde na *Sina*, vier Kamelen, en vyftig Paerden, tot voortzetting van zijn reis.

Diergelijke kleine Princen, of Koninkskens zegt men, dat in Kalmakkia, en Moegalen-land, over de drie honderd zijn.

Bisilbas, *Jesan*, of *Jasan*, anders *Solineg*, is een Meirken, daer de Rivier *Irtis* doorloopt, niet wyt van zijn oorspronk. Het water van dit Meir is groen, en zeer Vischryk. Daer word gezegt, dat niet wyt van hier Jaspis, en Saphir-steen gevonden word, 't geene echter voor zeker niet kan verhalen.

De Oevers van het Meir *Jasan* zijn bewoont door een geslacht, of huisgezin, genaemt *Ablajeviegh*, dat zich uit Rusland derwaerts begeven heeft, en vermenigvuldigt is.

Bezuiden het Meir *Jasan*, als ook bezuiden de Volkeren *Coltaschini*, en benoorden de Moegaelsche geslachten van *Buligal*, noch een ander Moegaelsch geslacht, Tribus, of Horde zwerst, dat genaemt is *Oeroengi*.

Omtrent de oorspronk van de Vliet *Irtis* vind men zeker Moegaelsch Prins, genaemt *Suruktokon*, of anders *Suratekan*; gelijk zeker Horde daer omtrent *Irdekulu*, anders ook *Jardakula* word genaemt.

Van de Vliet *Irtis*, zegt de Heer *Thevenot*, dat zy is een der grootste Rivieren van de Waereld, en dat zy zoo onbekent is, dat de meeste Kaerten de zelve niet noemen, of aenwyzen; doch zoo zy die plaetzen, noemen zy die ten minsten qualijk. Zy valt beneden de Stad *Tobol*, in de *Tobolsche* Rivier, volgens de meeste berichten aen my gedaen; doch gelijk andere Reizigers zeggen, boven de zelve Stad; welk verschil tot zekerder naricht onvereffent late, my houdende aen het meest hellig gevoelen, zoo als zulks in de Kaerte heb vertoont. Deze Vliet *Irtis* spruit uit een Landstreeke, die mede *Irtis* word genaemt, en een Water of Stroom *Posrwosera* geheten.

Aen de mond van de Rivier *Irtis*, placht een Stad te leggen, genaemt *Olscoy*, welke door last van den *Siberischen* algemeenen Bevelhebber gesloopt is; misschien, om dat meermalen te grooten overlast van het hooge water hadde: in haer plaets is gesticht de Stad *Zergoldt*, meer opwaerts gelegen; gelijk mede de Stad *Beresou*, die gezegt word in *Siberien* gelegen te hebben, heden niet te vooren is; misschien insgelijks gesloopt.

Aen de Rivier *Irtis* is een Arm, stromende by *Kulema*, *Ischin* geheten, die by andere *Wysschen* word genaemt; aen welke Vliet een Eiland gezegt word te zijn, waer op, en omtrent wilde bonte Paerden gevonden zouden worden.

Aen de Vliet *Irtis* legt een Dorp, met de naem van *Ysimskoy* bekent; gelijk mede *Vagaisko*, of *Vagaiskoy*, een Dorp is, niet wyt van daer; als ook *Dolgayar*.

Baraba, *Jamisch*, of *Jamuish*, is een Meir, gelegen tusschen de Rivier *Irtis* en *Oby*, niet wyt van het klein *Altinsche* Ryk: alhier zegt men, dat gevonden word den zelfs lichtende steen, daer boven reets van gesproken is. Van hier tot het *Altinsche* Ryk, reist men door steenige en rotzige wegen. Een der vier Rivieren die in dit Meir vallen, *Keck*, *Ket*, of *Kes* is geheten, zoo als het zelve in de Kaerte is te zien; doch andere berichten, dat het zelve nader aen de Vliet *Irtis*, of *Irtishoe* gelegen is, 't geene niet hebbe willen verbergen. Van *Jamisch* wil men, dat met kleine Vaertuigen in minder als twintig dagen gereist kan worden tot aen het Meir *Jasana*, of *Jesan*.

In het Meir *Jamisch* valt veel Zout, van waer het de *Kozakken* met platte Vaertuigen afhalen: hier naby onthouden zich *Kalmakken*, die zomtyds de Zout-haelders lagen leggen, en bestryden, oordeelende zy eigendom aen dat Meir te hebben, en Tol begeeren: het is byzonder, hoe dit Zout op de grond als vierkante dobbelsteenen legt, klaer als Kristal, doch dit onderste is bitter, maer het Zout dat in de midden en hooger legt, is wit en goed, word met schoppen in de Vaertuigen gearbeid, het bovenste Zout is zwart en bitter.

Koerda is een Sterkte, elders aen de *Irtis* gelegen, anders geheten *Korodoetz*.

Uy is een Tak aen de Oost zyde van de *Irtis*, anders *Tits* genaemt; en weinig hooger na het Noorden, is een Tak,

of

Digitized by Google

of kleine Rivier-ſpruit, *Schib*, of *Sies* geheten.

Men zegt van de witte wateren by de Vliet *Irtis*, dat zy zomtyds uitdroogen.

Hoog in de Rivier *Irtis* leggen verſcheide Eilanden.

Jugorie, of *Jurgetſi*, is een Landſchap, gelegen by de Vliet *Witſogda*; die een Arm van de *Dwina* is, op twee en zeſtig en een halve graed. Op 't Tarters is *Jurgets*, of *Jurga*, zoo als haer Stad wierd genaemt, een Paerd gezegt, zoo dat het ſchynt dit Landſchap van de veelheit der Paerden zijn naem voerd. Het word anders mede wel *Jugorensky*, *Jugorſchi*, of *Jurgenski* geheten. Uit de Volkeren van dit Landſchap, als mede uit *Permien*, word by de Moskoviten gelooft, de *Hungaren* te zijn geſprooten; want deze, zoo men zegt, en die van *Hungaryen*, groote gelijkheit in aert en zeden met malkander hebben.

Men zegt, dat de Luiden daer zeer wel gezedent leven, en daer te zijn veel oude overblyfzelen van groote ſteene gebouwen, en veele ſteene Huizen, daer de Luiden in woonen.

Van het Landſchap *Jugorie* word by zommige Schryvers gezegt, dat het by de ouden *Paſcatir* wierd genaemt, 't geene van anderen, die ik in de Kaert hebbe gevolgt, benoord-weſten de oorſpronk van de Rivier *Jaick* is geplaetſt. Deze Inwoonders, daer andere de *Bulgaren* hunne Nabuuren voor nemen, of in betrekken, gelijk hier vooren is vermelt, hadden de *Avaren* en *Hunnen*, uit *Dacia* verjaegt, en zouden *Panonia* in 't bezit hebben gehad; maer dat hun tegenwoordige Spraek met die van de *Hungaren* over een zoude komen, gelijk eenige dryven, heb ik nooit konnen onderſtaen, maer wel dat de zelve van andere *Siberianen* zeer verſchild. Het Volk is hier ook ſchoonder van wezen als de andere *Siberianen* zijn, en niet zoo dikhoofdig, of plat van aengezicht. Zedert de tyd van *Tzaer Ivan Vaſilewits*, hebben zy het Ruſſche Keizerryk erkend, zoo als zommige oordeelen, hoe wel andere dryven dat het al onder het Ruſſche Ryk is geweeſt, ter tyd van *Baſilius Ivanowits*, en onder *Ivan Baſilowits Grotzdyn*: betalen in Pelteryen en anderzins Schatting.

Het was onder den beroemden *Atila*, dat deze *Jugoriſche* Inwoonders, of hunne Nabuuren, veele *Europiſche* Landſchappen hielpen in nemen. Op de oude Heldendaden van dit Volk, word by zommige der Moskoviten noch heden, zoo gemelter oude afkomſt zijn, zeer geſtoft. Hier valt weinig Kooren: de Landen worden aldaer zelden geploegt. Men vind 'er veel Boſſchen, en loutere Woeſtynen; doch niet het alderminſte Schrift van de oude *Hungaren*: en zijn alle de Landzaten Heidenen, behalven de Ruſſen, zoo aldaer by bevel van hunne Tzaerſche Majeſteiten zijn geplant, en die door hunne vlyt nu worden bekeerd; gelijk aen geen plaetze van de *Oby*, tekenen van eenig by ouds gewezen Chriſtendom te vinden zijn.

Ouſoifkoy, of *Oeſſolfki*, is een Stedeken, in het Landſchap *Witziga*, of *Witzogda*, dicht by de Rivier van die naem, welke in de *Dwina* uitſtort. Aldaer hout de Bevelhebber van dat Landſchap zijn Zetel.

De Tael der Volkeren in *Ziriania*, een Landſchap op vier en zeſtig graden gelegen, is verſchillende van het Moskoviſch.

Der *Sireners* Land, gelegen niet ver van *Witzogda*, naeſt aen *Siberien*, word anderzins genaemt *Wolloſt Usgy*: deze Luiden hebben hun eigene Spraek, die met het Ruſch ganſch geen gemeenſchap heeft, doch held meerder na het Onduitſch, of de Lyflandſche Tael, en mede iets na 't *Permaks*, en *Aſtiaks*; zoo dat men malkandere in die Spraken aldaer, ten naeſten by, kan verſtaen. De *Sireners* zijn van 't Griekſche Geloof, en hunne Tzaerſche Majeſteiten Onderdanen, maer zy verkiezen hunne eigene Rechters, en hebben geen Ruſſiſche Waiwoda, of Gezaghebber, doch zware zaken worden om beſliſt te worden, na *Moskou* gewezen. Het ſchynt dat in over oude tyden deze Volken, of uit *Corelen* Land, uit *Fin*, of *Lyfland*, aldaer zijn over gebragt, 't zy door kryg of om andere reden, waer echter noch kennis, noch geheugen van is: zy leven van Akker-bouw: kleeden zich met ruige Herte-vel-rokken, genaemt *Jagga*; zijn klein van ſtal, morzig, en vuil, wetende van geen reinigen, of waſſen. By de Vliet *Zizol* valt eenig graeuw Pelts-werk: deze Landſtreek is vry groot, en ſtrekt tot aen de Stad *Kaigorod*; de Menſchen woonen daer meeſt alleen, of in kleine Dorpen op zich zelve, in de groote Boſſchen, en als veſtrooit door het Land, zonder dat in veel groote Dorpen, of Steden, zich ophouden.

De Volkeren van *Siriania*, of de *Sireners*, zijn niet zeer geacht by de Moskoviten, en worden voor dom en onheuſch gehouden: vyftig Wurſt van de Stad *Solowitgoska*, die gelegen is aen de Vliet *Witzogda*, welke in de *Dwina* ſtort, vangt een Boſch aen, dat zich na *Siberie* ſtrekt, lang omtrent negen honderd, of duizend Wurſt, daer geen gebaende wegen zijn, zoo dat de Reizigers die voor zich bequaem

moe-

Digitized by Google

moeten maken. Daer ſtroomen door, de Vlieten *Sieſella*, *Chaſim*, *Natcim*, en *Peris*.

De Stad *Kaigorod*, gelegen aen de Vliet *Kama*, gehoord onder de *Sirenen*. Het is gebeurd in 't Jaer zeſtien honderd en twee en negentig, dat veertig of vyftig ſtoute Roovers, met een Vaertuig tot aen dit Stedeken quamen, die het zelve beſchooten hebben, en de Inwoonderen van 't hare ontrooft.

By de plaets *Zeregowa*, in *Ziriania* gelegen, aen de Vliet *Witſogda*, *Solwitziga*, of *Witziga*, zijn zeer goede Zout-pannen, waer Jaerlijks acht of negen duizend zak Zout gekookt word: het zijn Putten, diep negentig vadem, daer het zout water uit geſchept word.

Aen het bovenſte, of Zuidelijkſte gedeelte van de Rivier *Oby*, zijn ſchoone Boſſchen, en treffelijke Zaey-landen, van zwarte aerde: daer zijn ook veel gedierte, Viſch, en Gevogelte.

Aen de *Oby*, omtrent de Rivier *Katoena*, of *Chatunia*, is een Eiland, matelijk groot van begrip: hier over trekken de Zwarte Kalmakken in 't Moegaelſche Land, als ook in 't Kirgiſen Land, gelijk mede de Moegalen daer over in 't Land van de Zwarte Kalmakken komen; zoo dat daer een groote doortogt is; doch is die plaets tot noch toe niet in bezitting genomen, hoe wel daer rondsom nergens zoo bequame overtogt is.

Chatunia is een Ooſter Arm van de Rivier *Oby*, waer tegens over, aen de andere zyde van de Rivier *Oby*, een Vliet komt, in mijn Kaert geheten *Catune*, welke benaminge en plaets my uit getuigen, zoo in die geweſten hebben gereiſt, aldus opgegeven zijn; men zoude anderzins twyfelen, om de gelijkheit des naems, of de *Catune* wel in wezen was, of verkeerdelijk geplaetſt, en te veel geſtelt, 't geene echter aldus late, tot dat nader zal zijn onderricht. Om over Land, langs des zelfs Oevers, de Vliet *Chatunia* ten einde te reizen, heeft men drie weeken tyd noodig, dus moeyelijk en bezwaerlijk daer de wegen te bereizen zijn: zoo hier en daer vind men wooningen aen de zelve.

De Rivieren *Bei*, of *Bia*, *Katoenoi*, *Katuni*, of *Chatunia*, vallen dan 'te wederzyds in de *Oby*, aen zijn oorſpronk: de Volkeren aldaer woonende, zijn zonder Vee, en erneren zich met Viſch-vangſt; geven Schatting, aen de Zwarte Kalmakſche Vorſt *Boſchotha*, of *Boeſoektichan*, en zulks in Pelterye, en Yzer, gewerkt, als Ketels en Stygbeugels, enz. en ongewerkt: te wederzyde deze twee Rivieren, *Bei* en *Katuni*, opwaerts, ontmoet men vruchtbaer Land, als ook Meiren daer in Zout valt, 't geen klaer en goed is.

By de *Katuni*, *Katoena*, of *Chatunia*, die na het Ooſten ſtrekt, komt een andere Rivier aldaer naby, uit het Moegaelſch Land, en uit een groot Meir in de Lands-ſpraek *Altin Kula*, of *Kankula* genaemt, dat is gezegt het *Gonde Meir*; rondsom dit water, houden zich *Moegaelſche* Vorſten op, wezende het Land aldaer zeer vruchtbaer, ook voedzaem voor alderley Vee: in dit Meir vallen veel Rivieren, en is het vol van alderleye Viſch, ja zelfs Zee-honden en Robben vind men aldaer, als in Zee: het is vyf en zeventig myl groot in 't rond: rondsom dit water, als ook aen de invallende Rivieren, houd zich den Moegaelſchen Vorſt *Sain Lodſchan*, en andere Vorſten, Jaerlijks omtrent vier of vyf Maenden op: *Bey*, betekent een Vorſt, *Katuni*, een Vorſtin, in de Moegaelſche Spraek, en daer deze twee Vlieten te zamen komen, worden zy *Ob* genaemt om hare grootheit, want zulks in de Lands-taele groot, of groots, en grootheit beduid. Zommige willen dat de Vliet *Katoena*, elders drie honderd vadem breet is, en byzonder ſnel van loop. De plaets *Noxinscoy* is daer in de Nabuurſchap.

Omtrent dit Meir *Altin*, of *Altinkula*, houden zich veeltyds op de Moegalen van *Taiſa*, of Prins *Louſan*, anders *Louſa Chan* geheten.

Het Vorſtendom *Altin*, wil men dat te dezer tyd, en na dat dit Werk tot hier toe was afgedrukt, geheel nu is verdeelt, uitgeſtorven en verſtrooit, zoo, dat gelijk het voor dertig Jaren, een zeer vruchtbaer Landſchap was, wiens Vorſt, of kleine Konink zich meeſt altoos ſtil, en op eene plaetze onthielt, nu zijne naem is verduiſtert, en zijn Onderdanen onder Nabuurige Vorſtendommen zijn vermengt. 1704.

By de Rivier *Taz* legt een Vlek *Krowaja*, dat anders mede *Krowawaja* geheten word.

Aen de Rivier *Taz*, die niet verre beooſten de *Oby*, in de Zee uitboezemt, is een Arm, geheten *Roſohitam*, of *Roſſogu*: deze droogt des Zomers uit.

By zeker Arm van de *Oby*, genaemt *Tagaam*, of *Tagan*, die boven *Tomsko* ſtroomt, valt veel Pelterye.

Tuſſchen de Kaſpiſche Zee, en het Koninkryk *Siberie*, aen de *Kalmakſche* Grenzen, in de woeſte Landen, aldaer de *Step* genaemt, hielt zich op in den Ja-

Digitized by Google

re zeſtien honderd en vier en negentig, een hoop *Kalmakſche* Tarters, die uitwykelingen zijn, zoo van de *Solitaja Orda*, die zich ter neder heeft gezet, na by de Kaſpiſche Zee, ter plaetze waer ik de zelve in de Kaert heb aengewezen, als uit *Kalmakkeye* zelve, waer by verzamelt zijn onderſcheidene andere Menſchen der omleggende Volken, ſterk omtrent vyf en twintig duizend Man, onder een Hooft van eigen Volk: deze zwerfden toen ten roof rondsom, en hebben noch voor anderhalf Jaer het Ruſſche Vlek *Kraſna*, niet ver van *Tumen*, in *Siberie* geplundert, vry veel Menſchen neder gehakt, en twee honderd weg gevoerd, als ook zeer veel Vee; men noemt hen *Kaſaſi*, of *Koſatſia Orda*, doch de *Solitaja Orda* * is tegen deze opgetogen, en heeft ze van eenige bezittingen gejaegt, en geſlagen: van waer de naem *Kaſaſi* herkomt, of wat die betekent is my onbewuſt; doch giſſe dat die aen hun is gegeven, om dat zy als de Kazakken, krygsluiden, en dapper zijn: deze Horden verplaetzen zich dikmael.

* Orda of Horda, is een hoop Menſchen die by malkanderen, onder een Hooft te Veldewaerts woonen.

Bratskoy is een mooy Stedeken, of Kerk-dorp, van hout gebouwt, benoorden het Meir *Baikal*, op de Vliet *Jeniſea* gelegen, alwaer een byzonder fraeyen houten Tooren is, de Veſtinge is dubbelt, waer tuſſchen in men het met aerde, des noods vullen kan, ſterktens halve, is door hunne Tzaerſche Majeſteiten laſt gebouwt, en bezet, het welk deze Luiden in 't behoorlijk gezag doet blyven.

In het Zuider *Siberien* vallen Schapen, die byzonder groote hoorens dragen, waer van 'er een onder my word bewaert: hy is krom, dikker als een palm, en omtrent de veertien pond zwaer.

De zwarte Voſſen die in het *Siberiſche* Land veel vallen, vermag geen byzonder Koopman, of ander, te vervoeren, of koopen, doch komen deze waerdige vellen in de Schat van hunne Tzaerſche Majeſteiten.

Men wil, dat boven *Obdor*, 't geen een Veſting en Vlek is, by *Bereſof*, aen de mond van de *Oby* gelegen, Ooſtwaerts een Vlek legt, *Joegiskie* geheten, waer van de eigentlijke plaets my niet te recht bekent is.

De Rivier *Soſva*, die in de *Tobol* ſchiet, is zeer krom: de zommige zeggen dat zy uit het gebergte ſpringt, aen de oorſpronk van de Rivier *Viſcera*, of *Wiſſera*; doch andere melden, dat die oorſpronk daer ver van daen is, welke by my, als meeſt waerſchynlijk, is nagevolgt: heeft hooge Wallen en Oevers.

Het gebergte *Oelotava*, anders *Velikaja Gora* genaemt, gelegen benoorden de oorſpronk van de Rivier *Jaick*, levert Tin uit. Aen dit gebergte vallen drie Rivieren van een bynaem, als *Vergnaja Sorila*, of *Sorila*, welke in de Vliet *Iſet* zoude ſtorten, *Zeredna Sorila*, en *Nisnaja Sorila*, welke twee in de Vliet *Tobol* zoude uitwateren.

Uit dit zelve gebergte, wil men, dat noch drie andere Rivieren, als *Kan*, *Derlikie*, en *Silanzack* ſpruiten: aen de Oevers vind men geele en roode verw.

Tien myl verder, doet zich op een Rivier, genaemt *Serſoe*, of *Sarſa*; en in deze Rivier *Serſoe*, valt de Rivier *Funderlick*, of *Kenderlieck*. Nooit is my bericht, waer dat deze twee Rivieren uitſtorten; doch alzoo zy zijn aen den oorſpronk van de *Jaick*, en dat daer omtrent geen Meiren, of andere groote Rivieren zich opdoen, zoo heb ik de zelve vereenigt, na giſſing, tot nader kennis, in de *Jaick* doen vallen. Ziet 668.

Deze en veele andere Landſtreeken, Noorden om, tot aen de Vliet *Amur*, zijn beſlagen, zoo hier en daer met Ruſſiſche ſterkten, waer door deze wyt uitgeſtrekte geweſten, en ontelbare Menſchen, in teugel gehouden worden: zy worden genadig, en byzonder zachtzinnig beſtiert; zijn wel eer door hunne Tzaerſche Majeſteiten loflijke Voor-ouders, de wytberoemde, en in Godt geruſte Tzaeren, zonder veel, of geen bloedſtorten t'ondergebragt, en met het ſtichten der Kaſtelen, die meeſt van hout en aerde zijn, tot de Schatting en erkentenis verplicht; ja men zegt, dat zeer veele vrywillig, uit eigen beweging, en van zelven zich onder dezen zoo grooten Boom van beſcherminge hebben begeven, en ſchuilen, van wien zy milde en aengename vruchten trekken, wes hem eeren in de hoogſte top. Hier is een grooten oegſt om Chriſtenen te verzamelen.

Kungus, of *Kungur*, is een groot Vlek, niet wyt van de Vliet *Kama* gelegen, onder het gebied van *Ufa*, dat een afgezonderd Bevelhebberſchap is. Tot *Kungur* zijn de Inwoonders Heidenen, wien het niet geoorloft is, alzoo zy onder de Ruſſche Heerſchappy ſtaen, hare plaets te ſterken met veſting. Deze plaets is achtien myl van *Oſſa*, of *Oſa* gelegen, waer aen de Ruſſen nu een ſterkte gemaekt hebben, eerſt van Storm-palen alleen, en daer na van hout, daer in een Bende of twee Zoldaten voor weinig Jaren gelegt zijn geweeſt, wanneer de Inwoonders des Lands, dat *Baskiren* zijn, begonden te muiten.

De-

Digitized by Google

Deze Zoldaten waren gemaekt van de naeſt aen gelegene Ruſſche Boeren, daer Moskoviſche, Engelſche, en Duitſche Bevelhebberen over geſteld wierden, die ze met geweer eerſt leerden omgaen: de *Baskiren* het ſchieten niet zeer gewoon zijnde, hoe wel de gezedenſte onder hen zich daer zomtyds mede van dienen, vlooden op het minſte gezicht van eenige dezer Zoldaten, zoo dra zy het geluit der Handbuſſen hoorden.

Aen de Vliet *Kama* ten platten Lande, leggen elders twee Zout-ziederyen, een ter rechter en een ter linker zyde aen de Vliet, over malkander: dees behoord aen hunne Tzaerſche Majeſteiten, en die aen den Heer *Stroganof*. Het Hooft dezes geſlachts houd nu zijn wooning in het Stedeken *Orel*, by de Vliet van de zelve naem. Hy hadde drie Broeders, doch deze verſtorven zijnde, valt al de Haven op hem alleen.

Van dezen Stroganof niet boven reeder.

Het Landſchap *Permia* heeft zijn naem behouden, zoo gezegt word, van den geenen die aldaer t'eerſt de Chriſtelijke Godsdienſt plantede.

In *Permia* de Inwoonders dan Chriſtenen zijn, en of ſchoon zy de Griekſche, dat is Ruſſiſche Kerk-oefeningen hebben, zoo word alles in eigen Tael verricht, gebruikende daer toe de Moskoviſche Letters, want byzondere Letters en hebben zy niet. Het gemeene Volk en kan ganſch niet Lezen, hoe wel eenige der Aenzienlijkſte zich in Lezen hebben geoefent.

Het beſte Zout wil men dat tot *Permien* gekookt word.

Mattheus Michou melt, dat in het Landſchap *Perm*, *Baskire*, en *Ceremiſſe*, de Afgoden gedient wierden in de voorgaende Eeuw: veele onder hen zegt hy, eerden Zon en Maen, geſternte, en wilde Dieren, als mede 't geen hen des morgens t'eerſt ontmoete: men bouwde aldaer het Land niet, dus zy geen Brood kenden: woonden in dikke Wilderniſſen, onder Hutten van Boom-takken: bekleden zich met vellen der Beeſten, en gebruiken geen Wol: Metallen vallen aldaer niet, dies betalen zy Schatting in Pelterye. Dus verre uit *Michou*.

Het is zulks, dat, als men het ziltige water uit de putten ſchept, aen dees zyde van de Vliet, dat dan de putten aen de overzyde van de Rivier, die zoet zijn, geen water geven, zoo dat 'er vier en twintig uuren word gewacht, eer uit de overgelegene putten word geſchept. Niet wyt van daer legt een Klooſter op den Berg, *Piskore* genaemt: men heeft daer dertig pannen of kokeryen, en tien of twaelf putten. Aen deze *Uſolia*, of Zout-kokery, wil men, dat Jaerlijks ter waerde van vyftien honderd duizend gulden aen Zout word gekookt.

Het Stedeken *Kaigorodok* word anders *Kay* enkelijk genaemt, gelegen aen de Rivier *Kam*, of *Kama*.

Solvitſugotskaja, gelegen aen de Vliet *Wiem*, die in de *Witziga*, en deze weder in de *Dwina* ſtort, is een beſloten Stad. Deze plaets is gebouwt tot een ruſt-plaets voor de reizende Luiden, bewoont by Ruſſen, en Tarters: daer omtrent zijn veel Dorpen. Des Winters zijn hier de wegen, om de veelvuldigheit van het Sneeuw, niet te gebruiken, ten ware die worden gebaent, 't geene veeltyds halver weeg geſchied, door de Inwoonders van deze plaets, en die van *Vergaturia*, welke tegen malkanderen aenbaenen; des Zomers reiſt men daer te Paerd.

In deze Stad die vry groot is, woonen veel Aenzienlijke Koop-luiden, ook Handwerks-luiden in Zilver, Kooper en Been. Daer zijn ook veel Zout-ziederyen. Daer is een geduurige Vrede; en bezitten hunne Tzaerſche Majeſteiten dat Land in volle ruſt, behalven dat de *Kirgiſen en Baskiren*, zoo wat op zich zelven ſtaen, en niet zoo onderdanig zijn als anderen, ſchoon zomtyds ten deel vrywillig, ten deel gedwongen, hulp-benden ſchikken. Veele van de Inlanders in *Siberien*, worden alhier Gedoopt.

Solkamskoy is een Stad op een Riviertje *Uſolka*, of *Uſoeka* genaemt, die in de *Kama* valt, welke weder aen de Rivier *Kama*, in de *Volga* uitſtort, zeſtig mylen van *Vergaturia*. De Rivier *Kama*, die langs de Stad heen loopt, geeft zeer zoet water: en in de Stad zijn Zout-poelen, waer uit overvloedig Zout word gekookt. De Stad is open, en een Dorp gelijk; daer woonen omtrent vier of vyf duizend Menſchen. Viſch is hier in groote overvloed.

Het is al vry bezwaerlijk te reizen, omtrent *Kaigorodt*, als men van *Moskou* komt, vermits veele Vlieten over te komen zijn, daer geene Bruggen leggen, en van daer na *Solkamskoy* is het genoegzaem onmogelijk te Lande te reizen, gelijk weder van *Solkamskoy* na *Vergaturia*, de reis te Lande af word gelegt, wordende de laſt op Paerden geladen, en niet met Wagens gevoerd.

Solkamskoy is de Hooft-ſtad in groot *Permia*. Om van deze plaets na *Tobol* te reizen, kan men des Winters over *Vergaturia* gaen, welke ſtreek des Zomers on-

Digitized by Google

bequaem is te reizen wegens de Moeraſſen, en nattigheit der wegen, waerom men zich aldaer ophouden moet, als men *Siberien* in wil reizen, tot dat de wateren zijn bevroren; het is waer, dat men door omwegen vorder zoude konnen geraken, by de Zomer, maer zulks en word niet toegelaten. In deze Stad woonen veel deftige Koopluiden, en aldaer zijn veel Zout-kokeryen, zoo dat 'er over de vyftig Zout-bronnen worden geteld, die van vyf en twintig, tot vyf en dertig vadem diep zijn: dit Zout word van daer gevoerd na *Kaſan*, en andere Oorden, in Schepen die zoo groot zijn, dat daer in zeven, en acht honderd laſt Zout gevoerd word; zy worden bevaren van zeven of acht honderd Man: daer in zijn veel Kamers, Kerken, en Badſtooven, zijn lang vyf en dertig, en veertig vadem, hebben eene Maſt, daer een Zeil aen hangt, breet dertig vadem, de Riemen gebruiken zy om het Schip recht te houden, alzoo het Roer daer toe te zwak is; het Schip is van enkel hout, zonder dat 'er eenig yzer of ſpyker aen is. Het Zout word na *Niſna* langs de *Volga*, en elders vervoerd.

Aen *Uſolka*, het ſmal en ſnel Riviertje dat door *Solkamskoy* ſtroomt, maekt men Zout van zeer klaer ziltig water, 't geene uit de grond voort komt.

In *Solkamski* houden zich in 't gemeen drie honderd krygs-knechten voor bezetting op; de ſtraeten zijn aldaer zeer onrein.

Kaigorodok is kleinder als *Solkamskoy*.

In de Stad *Solkamskoy*, gelegen aen de Vliet *Uſolka*, heeft men tachentig Zoutpannen, die zeer goed Zout leveren, het welk uit boven gemelte Bronnen word geput, of gepompt, zoo als buiten de Stad noch verſcheidene diergelijke Zout-ziederyen gevonden worden: hier rondsom is een luſtige, en zeer vermakelijke Landsdouwe. Twintig Wurſt buiten dit *Solkamskoy*, bevond zich in 't Jaer zeſtien honderd en twee en negentig, den tweeden Mey, een Moskoſſche Gooſt * *Alexe Aſtaffewits*, die aldaer een Land-goed, en de opzicht over hunne Tzaerſche Majeſteiten Zout-ziederye hadde, waer toe omtrent de twintig duizend Arbeiders zouden zijn. Te dier tyd wierden twee Vaertuigen met Zout afgeladen, na *Kaſan*, die ieder droegen acht honderd laſt, voerende elk vyf honderd Man, welke roeyen en trekken; deze wiſſelen zich onder weeg, op geſtelde plaetzen, zoo dat die gearbeid hebben, weder ruſten: het Zout komt wegens onkoſten aldaer te ſtaen op omtrent een en een halve ſtuiver de *poede* zwaerte; wordende tot *Kaſan* omtrent voor twaelf of dertien ſtuivers weder verkoft.

Een poede is drie en dertig pond en een derde Hollands

De Stroom *Kama* word aldaer gehouden de ſcheiding tuſſchen *Europa* en *Aſia* te zijn, en de *Suzawaja* in *Aſia* te vlieten.

De Rivier *Kama* heeft overvloed van Viſch, en zijne Oevers zijn geçiert, met ſchoone Volkryke Dorpen, daer veel Zoutziederyen zijn: de Landsdouwen zijn vruchtbaer van Kooren, en vol ſchoone Bloemen, Kruiden, en aengename Boſſchagien.

De Vliet *Suzawaja* heeft mede vermakelijke Oevers, en zeer vruchtbare Beemden te wederzyde, tamelijk bewoont van Menſchen: daer valt mede veel, zoo groot als klein Wild.

Het water ſtroomt zomtyds hier zoo over het Land, dat de Reizigers die na *Vergaturia* en *Tobol* willen, verre om moeten reizen, over hooger Landen. Op de Rivier *Kama* onthouden zich zomtyds Roovers, zoo dat men daer gewapent dient te reizen: men rekent van *Solkamskoy* tot *Vergaturia*, vyftig myl.

In het Stedeken *Nieſna Suſowa* zijn mede Zout-ziederyen, zoo als ook in een Vlek daer omtrent, zulke gevonden worden. Hier rondsom is vermakelijk Land en Boſch, en vind men daer Marmer en Albaſter Bergen, en die Gibs uitgeven. Hier rondsom vind men ook geboomte, den Dennen niet ongelijk, daer het groot Wit-zwam aen waſt, 't geen *Agaricum* word geheten.

* Is een amptnaem.

Volgt iets, 't geen men my uit Solkamskoy, *den vierde Mey, in't Jaer zeſtien honderd en twee en negentig, over de Reis-wegen daer omtrent heeft bericht.*

WY zijn met de Slee-baen den zesden van Gras-maend in *Kaigorod* gelukkig aen gekomen, maer tot daer toe groot gevaer, en moeyte uitgeſtaen, wegens de veelvuldigheit der Rivieren, die wy hebben moeten over trekken, dat ons vaek het zweet dede uitberſten, den drie en twintigſten zijn wy te water van *Kaigorod* gereiſt, en alhier den zeven en twintigſten aengekomen: men kan van daer te Lande tot hier toe niet wel reizen, doch zullen wy van hier na *Vergaturia* te Water niet konnen komen, maer te Lande, en worden onze Goederen op Paerden geladen, konnende men mede van hier na *Vergaturia* met wagens niet reizen, doch

Digitized by Google

doch alleenlijk met Paerden. Dus ver dit kort bericht.

Door het geweſt omtrent *Utka*, ſtroomt een Vliet *Sylva* genaemt, die vyftien vadem breet is, en zijn hier rondsom zoo veel Muggen, dat het den Reizigers byſter veel ongemak baerd. Tuſſchen *Utka* en *Solok* is het weinig bewoont, en meeſt Woeſtyne en Boſch. *Utka* is drie dagen reizens van *Vergaturia*: tuſſchen *Utka* en *Solkamskoy* zijn hooge Bergen: omtrent *Suſowa* zijn zeer groote Steen-klippen: *Utka* is een Vlek, hoe wel tegen een kleine aenloop der vyanden tamelijk beveſtigt, want het is omtoogen met een houte muur, en met geſchut wel voorzien: daer zijn binnen twintig woon-huizen.

Het Slotken *Utka* is dan een Grentsveſting tegen de *Baskiren*, en *Uffimiſche* Tartaren: niet verre van deze plaets legt de Veſting *Ajada*, en wanneer men uit het Weſten over de Vloeden *Neria*, en *Reſch* trekt, komt men aen de vaſtigheden *Arhanah* en *Niviansköy*; aldaer zijn zeer ſchoone Dorpen, van Ruſſen bewoont; men ontmoet vruchtbare Akkers, Viſchryke Water-poelen, en vermakelijke Boſſchagien.

Hier omtrent kan men wagens gebruiken. Het Land omtrent de Vliet *Reſch*, en het Stedeken *Romaſchowa*, is zeer bewoont, zoo dat men ieder Wurſt, genoegzaem een Dorp ontmoet.

Tuſſchen deze plaets en het Stedeken of Vlek *Newa*, is een zeer luſtig Land, en wel bewoont; daer is ſchoone Akkerbouw, en vind men daer uitmuntende brave Ceder-boomen, welriekende Kruiden ziet men daer overvloedig, en zommige Velden, met dobbelde wilde Roozen bewaſſen.

Het Vlek *Newa*, gelegen aen de Vliet van de zelve naem, maekt den aenvang van *Siberie*.

De Akkeren omtrent de Vlekken *Rudna* en *Niginske*, zijn zeer vruchtbaer, en wel bewoont; men ziet daer Velden die vol Roozen ſtaen.

De Stad *Tumen* is een tamelijk groote plaets, daer binnen woonen veel Tartaren dat groote Handelaers zijn, gelijk daer rondsom te Landewaerts, mede veel Tartaren woonen: deze Menſchen zijn zeer Gaſt-vry, en mild, voorzien den Reizigers met leeftogt, beleefdelijk voor niet.

Omtrent *Tobol*, *Solkamskoy*, en het geheele *Siberie* door, ontmoet men weinig effen Land, doch meeſt gebergte.

By de Steden *Solkamskoy* en *Vergaturia*, niet wyt van de Vliet *Tura*, waer van de laetſte zijn naem draegt, gelegen, begint het ſteene gebergte, genaemt *Camenoi Pojas*, dat is, ſteenen band of gordel, het geen der ouden *Ripheiſche* Bergen ſchynen te zijn. De Ruſſen verdichten, dat zy rondsom de Waereld gaen. Daer waſt zeer vaſt hout, en vecle welriekende Kruiden.

Wanneer men uit de Rivier *Irtis*, door de een of ander Arm in de *Oby* komt, bevind men des zelfs Ooſt Oever, met hooge Bergen bezet, en aen de Weſt zyde vlak Land, zoo verre als het oog kan beryken, en is de ſtroom ter dier plaetze, omtrent een groote halve Duitſche myl breet, een ſtuk weegs te Lande in, van *Surguth* af, tot aen het Vlek *Narim*, vallen Zabelen, maer bleek van verw, zoo ook de ſchoonſte en grootſte Ermelynen, die men elders vind, roode Voſſen zeer veel, en mede zwarte Voſſen, die aen de beſte en zwarſte Zabelen van *Dauria*, niet behoeven te wyken, ook zwarte Voſſen met graeuw gemengt haair: dit gedierte word aldaer met Honden gevangen; ook zijn daer Veel-vraeten, en Bevers, welke eerſte van de roof leven, want zy zetten zich gelijk de Luxen, in de Boomen, en houden zich ſtil, tot dat een Hert, Eland, of Haes onder de Boom door gaet, als dan ſpringt hy het zelve op het lyf, en dood het.

Men vind dit Dier veel in *Siberien*, *Roſomackai*, en Vuil-vraet, by de Tarters en Siberianen, anders genaemt, *Panda*, by de Samojeden: het is een jong Verken van acht weeken niet ongelijk; heeft haair op 't lyf als borſtels, of Wolve haair, graeuw over 't lyf, op de rug met een zwarte plek, dat zijn beſte bont is, waer van mutzen worden gemaekt. Van dit Dier word gezegt, dat het zich zeer vol eet, zoo dat, na dat wel gegeten heeft, zich tuſſchen twee eng by een ſtaende Boomen heen wringt, en den overvloedigen ſpys alzoo achter uit dringt. Ziet Jonſton van de dieren.

Van de Bevers die in deze geweſten veel zijn, word verhaelt, het zelve, 't geene van hen in *Nieuw Nederland*, en elders gezegt word, te weten, dat zy zeer vernuftige Dieren zijn, houden zich op, aen de Oevers der Viſchryke Vlieten, daer weinig vaert, of doortogt van Menſchen is, en in de Voor-tyd ſchoolen zy niet alleen by paeren, maer in meerder getal te zamen, en ſtellen zich tot een Buurtſchap: zy weten andere huns gelijken gevangenen te bekomen, en voeren die binne hunne Heir-magt, en Leger-plaets, daer zy als Slaven moeten dienen, hakken

Digitized by Google

met hare tanden veele Boomen ter neder, om wooningen van te maken, en maken houten eener groote, waer van zy in hunne hoolen, Timmer-werk en Kaſſen beryden, daer in zy by de Zomer, alderley aert van ſpyze vergaderen, byzonder tegen de tyd dat de Wyfkens Jonge voortbrengen, als wanneer zy gezamentlijk ten Boſſche gaen, en met de tanden een Boom vellen, waer van de ſtam omtrent een elle dik is; deze weten zy in't water te arbeiden, en zoo te plaetzen, voor de ingang harer hoolen, dat 'er onder water een opening blyft, ſtekende omtrent een vadem diep, onder water, en zetten die zoo vaſt en onbeweeglijk, dat geen wind of ſtroom het verwikken kan: en veele andere uitwerkzelen van vernuft, zoo het ſchynt worden van deze Dieren in *Siberien*, zoo van Chriſtenen als Heidenen, (hoe wel ik zulks in allen deelen niet derve beveſtigen) voor waerheit verhaelt.

Van het gebergte *Cameni Pojas*, of *Kamiene Bojas*, de Rivieren *Oby* en *Jeniſea*, of *Geneſe*, bericht my zeker Duitſch Berg-werker, welke een geruime tyd in *Siberie* zich op had gehouden, als volgt.

Kamiene Bojas, neemt zijn begin uit de over zyde van *Nova Zemla*, omtrent de Stad *Meſén*, loopt ter breete van twintig tot vyftig mylen voort, door *Solkamskoy*, *Perna*, en het Land van *Puskirn*, tot aen de Kaſpiſche Zee, en verdeeld aldaer *Kalmakkey*, en *Nagaia* van den anderen, zoodanig, dat deze ter rechter hand is uitgeſlooten, en geene ter ſlinker hand. Verder ſtrekt ze van de Kaſpiſche Zee na *Buchaven-land*, latende het zelve ter rechter, en beſluitende dus de *Kalmakken* en *Kirgiſen* ter linker hand; reikt eindelijk uit tot aen *Sina*, het welke 't zelve over de honderd mylen omringt aen de *Buchariſche* zyde, alwaer de *Moegalen* aengrenzen: t'onrechte brengt dan *Rudbeckius*, deze Cingel van de Waereld van daer in *Noorwegen*.

De Vliet *Oby*, zoude in de Voor-tyd vyf mylen breet zijn, diep genoeg om geladene Schepen te dragen; en zoude zich door twee groote ſpleeten in de Zee uitſtorten; van den eerſten oorſpronk des Hooft-ſtrooms vaert men veertig mylen tot de ſcheiding des Vloeds, waer van daen de andere Hooft-arm honderd en vyftig * mylen na beneden, tot wederom aen de Zee gaet: als men de Schepen hier door voerde, zoude men de Ysachtige gevaerlijke plaetzen gevoeglijk konnen myden: het Land, dat tuſſchen beide beſlooten is, zoude zeer Bergachtig, en vol witte Beeren zijn, de welke alhier gevangen worden. Andere willen dat hier een binne water is, dat de *Mangaſeſche* Zee word genaemt, die door twee voorname monden in de groote Ys-zee ſtort.

Dit ſchynt wat duiſter.

* Ruſſche mylen zoo ik giſſe.

De *Geneſe*, of *Jeniſea*, zoude omtrent zoo breet zijn als de *Volga*, valt in de Zee vyftig mylen van de oorſpronk van de boven gemelte Ooſterlijke Arm van de *Oby*: hare aengelegene voorname Stad is *Jeniſeiskoy*; het Land alhier is genaemt *Wika Syncheski Sjemla*. Dus verre het gemelte ſchriftelijk bericht, waer in aen te merken is, dat van twee Armen des Vliets *Oby* word geſprooken, wes aengaende in 't zeker my niet houde bericht.

De Zuid-ooſt Oevers der Riviere *Irtis*, zijn doorgaens met Zant-bergen bezet, en met Ceder-boomen bewaſſen, doch aen de Noord-weſt zyde, zijn lage Landsdouwen, en Wey-land, aen welke Oevers men groote zwarte Beeren ontmoet, ook Wolven, en roode Voſſen: niet verre van het Vlek *Samarofkoy Jam*, is een Riviertje, genaemt *Kaſinka*, dat in de *Oby* ſtort, aen welkers Oever mede van het beſte graeuw-bont, of Inkhoorens, dat in ganſch *Siberien* valt, gevonden word: ter opgemelte Dorpe woonen Arbeiders, die de Reizigers des Zomers met Vaertuigen, en des Winters met Sleeden dienen, en voortbrengen, tot aen de Stad *Surgut*. Deze Luiden houden zeer veel Honden, die zy des Winters voor Sleeden ſpannen, om over Ys en Sneeuw te doen trekken. Deze Honden zijn middelbaer groot, hebben ſpitzige muilen, met opſtaende ſpitzige ooren, den ſtaert dragen zy zeer krom, en gelijken zommige aen Wolven, en Voſſen; wordende ook gezegt, dat deze Honden zich met Wolven en Voſſen zomtyds vermengen.

Van het *Ripheiſche* gebergte zegt *Martinus Capella*, dat aldaer is het einde van de Menſchelijke wooning: zoo als *Plinius* mede zulks van 't *Hyperboreiſche* gebergte wil. By de *Hyperboreën* geloofde men, dat des Waerelds As, en de eerſte omkring des geſternte is. Insgelijks *Solinus* daer van ſprekende, zegt: Daer zijn dan in *Europa*, *Hyperboreën*, waer men gelooft des Waerelds einde te zijn, en de laetſte omkring van 't geſternte.

Cluverius ſpreekt 'er aldus van, men zegt dat boven de *Arimaſpen*, de *Ripheiſche* Bergen liggen, van waer de Noorde Wind waeid, daer het Sneeuw nooit ontbeert: hooger als deze, ontmoet men de *Hyperboreën*, die ſtrekken tot aen de andere Zee.

Twee dagen reizens van *Solkamskoy*, word

word het gebergte *Coosvinſcoi Cama* genaemt : noch twee dagen reizens verder *Cirginſcoi Camen*; en noch vier dagen verder *Podvinſcoi*, en dit is het naeſte aen *Vergaturia*, zoo dat dit gebergte de gordel des Waerelds by de naeſt aen gelegene Volken genaemt, eigentlijk in drie deelen word verdeeld. Men vind aldaer Herbergen en Poſteryen, die in 's Keizers dienſt zijn, waer van de Reizigers zich bedienen. Het gebergte *Podvinſcoi* is het hoogſte, en op veel plaetzen met Sneeuw bedekt, zeer moeyelijk te bereizen. De *Tarters* en *Samojeden* bezoeken dit gebergte om het Wild dat 'er valt : daer zyn ook veelderhande Kruiden, en geboomte.

Het gebergte, ſtrekkende over *Cooſna* na *Vergaturia* toe, word *Sayba* genaemt. Het naeſt gelegene Land by *Solkamskoy* is bezet met Den- en Pyn-boomen. Het Land rondsom *Cooſna*, heeft ſchoonder Boſch, Hout, en aengenamer Kruiden, als de geweſten die meer Zuidelijk leggen.

Als men van *Solkamskoy* over het ſteene gebergte na *Vergaturia* reiſt, trekt men door loutere Boſſchen en Wildernisſen.

Men vind ganſche Zout-ſteen-bergen by de Vliet *Oby*, in de *Kalmakſche* Wilderniſſe, niet wyt van de Stad *Tomsko*. Kooren is in de Zuiderlijke geweſten van *Siberie* in groote overvloed. De Cedernooten, die als Druiven in een klomp op de groote Ceder-boomen waſſen, zijn aldaer overvloedig en ſchoon, uit welker kornen ſmakelijke Olye word gedrukt : de Heidenen in deze geweſten, malen met houte Hand-moolentjes de baſten van de Ceder-nooten af, zoo dat de kornen of pingelen geheel blyven, welke zy dan nuttigen, of wel de daer uit gedrukte Olye, die zeer gezond word gehouden. De Pyn-Appelen, of Ceder-nooten, die aen de Ceder-boomen aldaer waſſen, zijn weinig ronder als elders, van welke Nooten eenige onder my worden bewaert : dat hout is tot den Huisbouw zeer bequaem.

Men vind in *Siberien* gezonde en oude Menſchen ; de zommige zijn op hun honderd en twintigſte Jaer noch friſch en gezond.

In de meeſte Landſtreken van *Siberien*, byzonder in de Noorder geweſten, moet men zijne Spyze zelve mede dragen als men daer reiſt.

De warmſte Landſtreken in *Siberien* zijn zeer licht te beploegen, want men maer behoeft drie vingeren dik in de Aerde te ſnyden, waer toe een lichte Ploeg met een Paerd word gebruikt. Men meſt daer geene Landen. In 't Hooy te maeyen, heeft men daer een byzondere wyze, want de Zeize is kort en krom van handvatzel, aen beide zyde ſcherp, zoo, dat zy ſlinks en rechts te weder zyde ſnyde.

Men vind onder zommige *Siberianen*, Afgoden, dat enkele ſtammen van Boomen zijn, of ſlechte houten, welke zy aen de wegen, in de Aerde ſteken, wiens opper-ent de gedaente van een hooft verbeelde; waer aen zy Zabel-vellen, of andere Pelterye hangen.

Omtrent zekere Spring-bronnen in *Siberien*, ten einde de Vliet *Puiſme*, is gelegen een Vlek, geheten *Blagfotelſchowa*, of *Blagoveſſenskoy*, anders de Boodſchap *Marie* genaemt, miſſchien, om dat op het Feeſt van de Heilige Maegt eerſt bewoont is geworden : gelijk een ander Vlek aldaer mede genaemt word *Beſſchilla*, of *Beskinskoy*. Een Klooſter, aldaer genaemt *Dantatova*, word insgelijks geheten *Damatoff*, gelegen om hoog aen de Vliet *Iſet*. Gelijk ook het Stedeken *Tara*, dat aen een Arm van de *Irtis*, geheten *Arkarke*, gelegen is, anders *Tarsko*, of *Turinsko* is genaemt.

Het Vlek *Tobolskoy*, benaemt na de Stad *Tobol*, is het zelve met *Tagielskaya*. Een plaets in *Siberien*, tuſſchen de Rivieren *Irbit* en *Iſet*, draegt de naem van *Tſubarof*, of *Tzoebari*. Ook word *Kirga*, aen het Rivierken *Puiſme* gelegen, aldaer mede *Kirgienskoy* geheten.

Res is een Rivier in *Siberien*, die uit een klein Meir ſchiet, en in de *Tura* valt, die anders geheten word *Bobreſka*.

De plaets *Slutka*, tuſſchen de Vlieten *Irbit* en *Res* gelegen, is anders mede *Belo Sloetko* geheten : gelijk mede het Vlek of Stedeken *Oſchepkowa*, in *Siberien*, anders *Oshioponi Nitzinski* is geheten.

Tuſſchen het plaetsken *Oshieponi* en de Rivier *Iſet*, of *Iſete*, in *Siberien*, is een Yzer-myn, welke bearbeid word door het geſlacht van *Doneffjanskogo*, en word het Kaſteel aldaer geheten *Newjalskoe*, anders ook genaemt *Neefjanskoy* : gelijk daer ook is de plaets *Aramaſchewa*, beide gelegen niet wyt van de Vliet *Neefjve*, *Nietzien*, Ziet pag. 761. of *Neelwa*, die anders ook genaemt word *Abramasheni*, welke in de *Tura* ſtort, in 't *Tobols* gebied; waer van boven reeds is gewaegt.

Aen de Rivier *Iſet* opwaerts, legt een Vlek, *Beskinkas* genaemt. Van *Beskinkas*, of *Beskinsko*, tot aen *Isbeetskogo*, worden gerekent vyf mylen.

Het Vlek *Murſinskaya*, niet ver van de Stad *Vergaturia*, by de Vliet *Tura* gelegen,

Digitized by Google

gen, is by zommige *Moerſinskoy* genaemt.

Behalven deze plaetzen, zijn 'er noch drie Vlekken, genaemt *Nietzienskoy*, *Nieszotzienskoy*, en *Verchnanetzienskoy*, welker rechte ſtel ik niet heb konnen onderſtaen, waerom ze ook in de Kaert mede niet heb gebragt: ook niet die van een Rivier *Imay*.

Aen de Vliet *Tobol* legt een Vlek, *Jaloetorofskoy* genaemt.

De Volkeren *Kamanci*, *Karagantzi*, of *Caraggaici*, en *Utzoegi*, omtrent het Meir *Altin* woonende, zijn vrye Luiden, geven aen niemand Schatting. Tuſſchen deze Volkeren en de *Sineſche* Grenzen, ontmoet men veel *Steep*, of geweſten zonder Boomen, en vlak Land.

In de Rivier *Sobe*, of *Soba*, die zich in de *Oby*, niet wyt van des zelfs uitgang, uitſtort, is een ſteene Overtoom, of Overhael, daer de Schuiten of Vaertuigen over gehaelt worden, die de zelve opvaren. De Inwoonders dezer Landen weten wonderlijk handig om te gaen, met Schuiten over Land te halen, en zoo dit geheel Noorder geweſt door te reizen.

Berofskoi, *Beroſoa*, of *Beroſuwa*, dat een Vleksken is, aen de Weſt zyde van de Vliet *Oby* gelegen, hoe wel andere zeggen, dat het aen de over zyde legt: is omkringt, in Eyachtige geſtalte, met Stormpalen; heeft tot verſterking eenige ronde houte Toorens.

Van de Rivier *Soſwe*, tot aen de Zee, nederwaerts, kan men komen in weinig dagen: en van daer zeild men over Zee, tot aen de mond van de Rivier *Taz*, *Taſoe*, of *Taſea*, in vier dagen; maer deze reizen ter Zee zijn zeer gevaerlijk, en vreeslijk, door de menigvuldige Storm-winden, Miſt, en Ys.

Van de mond dezes Riviers *Taſea*, tot aen de Stad *Mangasbei*, of *Mangaſeoff*, waer van boven reeds is aengeroert, is vier dagen reizens: men kan deze Rivier niet gebruiken, met de Vaertuigen langs de Oever met lynen op te trekken; men moet, of voor de wind zeilen, of roeyen, alzoo het laveeren daer noch onbekent is; en word gereiſt van deze Stad, te Water, en te Lande, in kleine Vaertuigen, tot aen de *Toeroeganskoy*, of *Turuganska* Winter-plaets, gelegen aen de Vliet *Jeniſea*, in vier weeken. En gelijk eenige veranderingen der namen van plaetzen in *Siberien* zijn aengetekent, zoo zoude men noch veele andere konnen bybrengen, alzoo na de verſcheidenheit der tongen, de benamingen dier Landen veranderen. Ik late achter, de afſtant aller plaetzen op te geven, 't geene van de meeſte zoude konnen doen, brengende de bequaemheit en onbequaemheit der wegen in 't reizen aldaer groot verſchil by, daer op men geen ſtaet maken kan, konnende de afſtant in rechte ſtreek aen de Kaerten worden gezien.

Ziet pag. 744 en 761.

Van de reiswegen ziet beneden breeder.

Laski zijn aldaer witte viervoetige Beeskens, niet grooter als een gemeene Hond: deze geven een ſchoonen vacht, zijn zeer zindelijk; gelijk ook de *Armeinen*, welke zich nooyt zullen bemorzen, of door drek en vuiligheit gaen.

Het is byzonder, dat de vellen der Zabel-dieren, welke in *Siberie* vallen, in de Winter veel ſterker zijn, als in de Zomer, mede, dat de haairen als dan vaſter ſtaen, bruinder, langer, en aengenamer in 't gezicht zijn, als by Zomertyd.

Granaſtei, of *Garnaſtei*, zijn Sneeuw witte Muizen, de welke aen de bonte pelzen goede optooyinge geven.

De zwarte Voſſen worden meeſt gevangen aen de Voor-eilanden van de Noorderkuſt, voor by de *Oby*, voor aen als het Ys breekt, en de ſchotzen weg dryven, 't geen men uit zekere tekenen te vooren weten kan.

Veele der oude *Siberiſche* Steden en plekken zijn verwoeſt; zy behouden doch hunne namen, ſchoon 'er weinig, of ſchier geene huizen zijn.

Zubri, of wilde Stieren, en *Zajaki*, of wilde Geiten, aldaer mede vallen, byzonder in de groote Velden, die na de Crimſche zyde hellen.

Zeker Engelſch Afgezant, *Klorſcher* genaemt, was in 't Jaer vyftien honderd en acht en tachentig in *Moskou*, en heeft gezegt, dat in het Jaer wanneer hy daer was, in hunne Tzaerſche Majeſteiten Schat gekomen waren achtien duizend, zes honderd, en veertig Zabelen; doch heden word verhaelt, dat *Siberien* zoude uitleveren, in Peltery, tweemael honderd duizend Roebels in waerdye, en meer.

De Zabels mede alzoo gevangen worden, gelijk eenigzins boven is gewaegt, dat een Pyl, met een knop vooraen, en een ſchuins doorgaende gat, de welke door de Boomen geſchooten zijnde, met zijn fluiten, en geluit, veroorzaekt dat de wind, die door de knop jaegt, de Zabel verſchrikt, hem zoo beneden doet loopen, en zich uit de Boom begeeft, als wanneer afgerechte Honden, de zelve betrappen.

De Zabelen geven het koſtelijkſte Bontwerk dat men in *Siberien* vind: 't zijn gedierte van grootheit als een Kat, die haer onthouden in de Boſſchen en Wilderniſſen:

zy

Digitized by Google

zy worden dan gevangen met Honden, als even is gezegt, en met houte Vallen, waer in zy, aen 't lok-aes bytende, door de val van een hout gedood worden: of men vind ze op de Boomen, waer onder Netten geſpannen worden, welke Boomen dan neder gehakt wezende, de Dieren zoo gevangen zijn: zy worden met ſtompe Pylen mede geſchooten, daer een dikte voor aen is, zoo als ik die vertoonen kan, om de vellen niet te quetzen; als mede met Strikken, Boogen, en Schiet-geweer.

Het ſtaet een iegelijk der Inwoonderen vry, op de Zabel-vangſt te gaen; maer een ieder moet aen de Ruſſen daer van Tol geven; doch als zy geen Zabels gevangen hebben, mogen zy volſtaen met Bevers of Voſſen. Wat hun van de vangſt overig is, verkoopenze.

Beeren zijn in *Siberien* mede zeer overvloedig, die van bovenen uit Boomen geſchooten worden, daer zich de Schutter in verſchuild; en als 't gebeurd, dat het Dier den Boom opklimt, weet men daer aerdig hem de voorſte voeten af te kappen.

Men vind in de Boſſchen, tuſſchen *Kaſan* en *Siberien* gelegen, zeker aert van Inkhoorentjes, welke van den eenen Boom op den anderen, en van den eenen Berg, of top tot den anderen vliegen, 't geene myns erachtens tot noch toe in *Europa* onbekent is geweeſt. Een velletje van alzulk Dierken is my ter hande gekomen: het heeft een ander gedaente van ſtaert als de andere Inkhoorentjes, ruim vyf duim lang, en twee breet. Men kan geen voeder van hunne velletjes maken, dunheits halve. Zy ſpringen, of liever vliegen, vyftig, zeſtig, ja honderd vadem ver door de lucht: hebben korte voetjes; de achterſte ſtrekken ruim een duim breet van het lichaem af, en de voorſte pootjes een weinig langer zijn: tuſſchen deze pootjes, en byzonder de voorſte, en het lichaem, hebben zy dunne velletjes, welke in 't vliegen breet uit ſpreiden. Het hooftje is puntig, en ſteekt met een ſnuitje voor uit. Het haair is byzonder zacht, als de alderfynſte en dunſte Zyde, gaende het Fluweel daer in te boven: de verw is wit en zwart, door een gemengeld; doch aen den buik meer wit als op de rug. Het geheele lichaem is qualijk een ſpan lang, buiten de ſtaert, met het hooft en hals, dat kort tegen de ſchouwders aen ſtaet. Men hout ter plaetze daer dit gedierte valt, dat de velletjes, aen zieke oogen geſtreeken, heelzaem zijn.

Op veele plaetzen in *Siberien* vind men zeer groot gebergte, als aen de *Oby*, omtrent *Mangaſe*, en ook by *Vergaturia*; ge-

lijk mede hoog gebergte is by *Kuſnetskoy* en *Kraſnoyar*. Aen den oorſpronk van de *Oby* is vlak Land, en van de Zee af tot *Tomsko* toe, by de Oevers, is mede meeſt al vlakte.

In getal, onder de *Siberiſche* Volken, zijn de *Aſtakken* en *Tungoeſen* de meeſte.

Daer vallen Verwen in *Siberien*, doch worden niet gebruikt; gelijk ook Zalpeter.

Alderhande Indiaenſche Waren, van Zyde, Katoen, Porcelein, Tabak, Geſteente, Muskus, dat van 't Muskus-dier by de Zomer word genomen, en voor het ſlechſte is geacht, en echt, dat ter tyd van haer bronzen by de Winter word gelicht, enz. worden uit *Indiën* in deze Landen op Kamelen en Dromedariſſen gebragt. Men ruild tot *Tobol*, *Ufa*, en *Aſtrakan*, daer tegen alderhande Bont-werk, zoo Bevers, Otters, Voſſchen, Zabelen, Garneſtaeven, enz.

Een *Siberiſche* Prins, die men zegt, noch onlangs onder de *Baskiren* en *Kalmakken* te zijn geweeſt, wierd met de naem van *Knees*, of Vorſt geëerd; hield zich op, by de Rivier *Ufa*, die in de *Beleja* ſtort, en deze weder in de *Kama*; tegen welke men aldaer ſteeds plagt in wapen te ſtaen: zijn Volk ging zomtyds geheel na de *Volga*, by *Samara*, en *Saratof*, om te rooven, en plunderen. Men wil de reden te zijn, waerom deze *Siberiſche* Vorſt onruſtig was, die in 't derde of vierde Lit afkomſtig van de oude *Siberiſche* Heeren zoude zijn, dat hem vergunt zijnde van hunne Tzaerſche Majeſteiten, tuſſchen het *Kalmakken-land* en *Siberien* te woonen, mits zich ſtil hield; eenige Zout-vaerders, die uit *Kalmakkeyen* te rug quamen, zijn wooning verwoeſte, wat koſtelijks was beroofde, en drie duizend Paerden daer van bragten; dies hy met Wyf en Kinderen tot de *Kalmakken* vluchte, daer hy verhylikt was, en vyandlijk te rug trat. Eenmael, als hy zynen Schild opſtak in den ſtryd, en daer de Zon op blonk, zoo dat het kenbaer wierd, eenige *Siberianen*, zijn oude Lands-luiden, die tegen hem aengevoerd wierden, den Boog op de rug wierpen (zoo gezegt word) en het vechten ſtaekte. Doch deze onluſten wierden alle in korten bygelegt. Zijn Geloof quam met de *Baskiren*, en onbeſnedene *Kalmakken* over een.

Tobol, de Hooft-ſtad van *Siberien*, heeft, wat de Rechtspleging, en het byzonder beſtier belangt, onder zich negen Steden, als *Tara*, *Tumen*, *Turinsko* of *Panſin*, *Vergaturia*, *Pelim*, *Berofoa*, *Mangaſeof*, *Sammarok*, en *Danjanski*; en dit behalven veele Dorpen.

Het tweede *Siberiſche* Bevelhebberſchap is in *Tomsko*, de Hooft-ſtad van de plaetzen, aen de *Oby*, en aen de Rivier *Jeniſea*, 't geene ſtrekt tot aen de Vliet *Amur* toe: daer onder zijn noch zeven Steden, als *Surguts*, *Narin*, *Ketskoy*, *Jeniſeiskoy*, daer de voornaemſte Zabel-vangſt is, in dat geweſt, *Kraſnoyar*, en *Kuſnetskoy*, behalven veele Dorpen.

Het derde Bevelhebberſchap aldaer, is dat van de Rivier *Lena*, waer van *Jakutskoy* de Hooft-plaets is; wezende onder dit gebied vier Steden, en veel Dorpen.

In 't Noord-ooſten van *Siberien*, zegt men, Volk te zijn, *Dijeudi* genaemt, welke ik in de Kaert niet heb aengewezen, om dat hunne rechte plaets my onbekend is.

Om in *Siberien* te komen, uit 't weſten, reiſt men op *Vergaturia*, of *Pelim*, behalven welke plaetzen geen zoo bequame toegang aldaer en is.

De Zee-kuſten van *Siberien* zijn zoober bewoont; ook worden de zelve zeer weinig bevaren, en alleen van de eene Uithoek tot den ander, en dat langs ſtrand. Het is daer, maer omtrent drie Maenden Zomer, of open water, en dan zomtyds te dier tyd, voornaem als de winden Zuidelijk waeyen, de Kuſten noch vol Ys zijn.

De Noorder *Siberiaenſche* Volken zijn niet zeer Teel-ryk: by hun is geheel geen luſt om vreemde Landen te beſchouwen, of elders heen te trekken uit haer Land; zy oordeelen dat zy buitens-lands gelijk als van honger zoude ſterven, en vergaen. Zy bezitten de beſte Viſſcheryen ter waereld, en vangen meerder Wild als elders te bekomen is. Zy geven af, dat zy mede niet zoo zoude konnen werken, als zy oordeelen dat buiten haer Land word gedaen.

Men wil, dat daer eertyds een Vorſt was, die zich beooſten de Rivier *Oby* ophield, welke aen de Zee, en wyt bezuiden aen de Rivier *Vagh*, ook beooſten tot aen de *Jeniſea* Heerſchte: dees bragt vyftig duizend, en meer, gewapende Mannen te Velde, zoo men zegt; doch zijn geſlacht is heden duiſter.

Het geweer der *Siberianen* is Pyl, Boog, en een Hakmes, of Byl; ſchietende de Vrouwen zelf met de Boog. Zy bereiden zich kleederen van Viſſchen-vellen, als van *Aſeſtra*, of Steur, nergens als daer te Lande zoo groot bekent, en *Quabben*: zelfs maken zy zich Laerzen daer van, en weten deze vellen te bereiden, dat het zaft Leer word, als boven reeds is verhaeld. Gewigt of Maet weten de Inlanders hier niet

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934 L

Digitized by Google

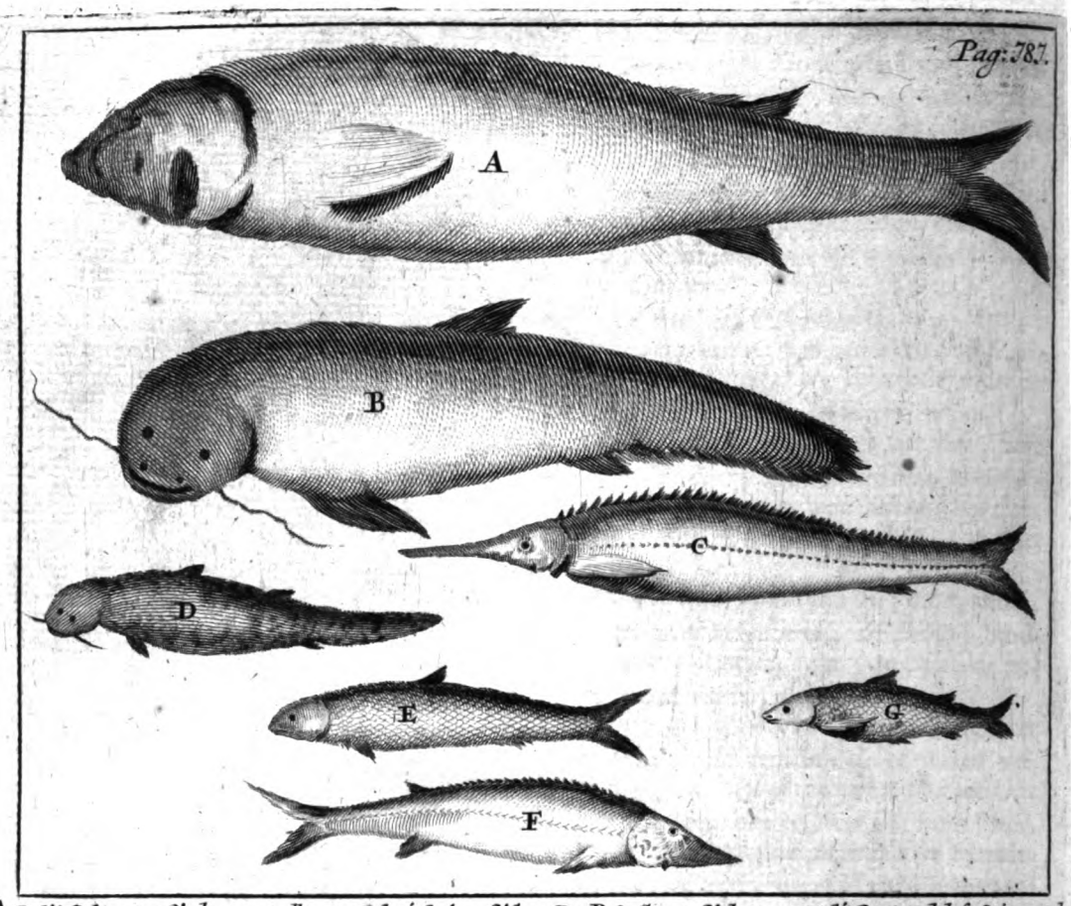

A. De Vis Beluga, twee Vadem groot alleen gevonden inde Amour Volga en Don. B. Een Som, een Vadem groot van die Cuyt wert de beste Caviaer gemaakt. C. Een Aert van Steuren met een Lange Neus Sevringa genaamt. D. Een Baytael in Sibirien van een of 1½ Ellen groot. E. Een Muksum wat grooter als een Haring. F. Een Omul wat breeder en dicker als een Haring by Ircutskoy, en inde Selenga seer veel. G. Een Sterliad in Sibirien voornamelyk inde Oby veel seer Vet.

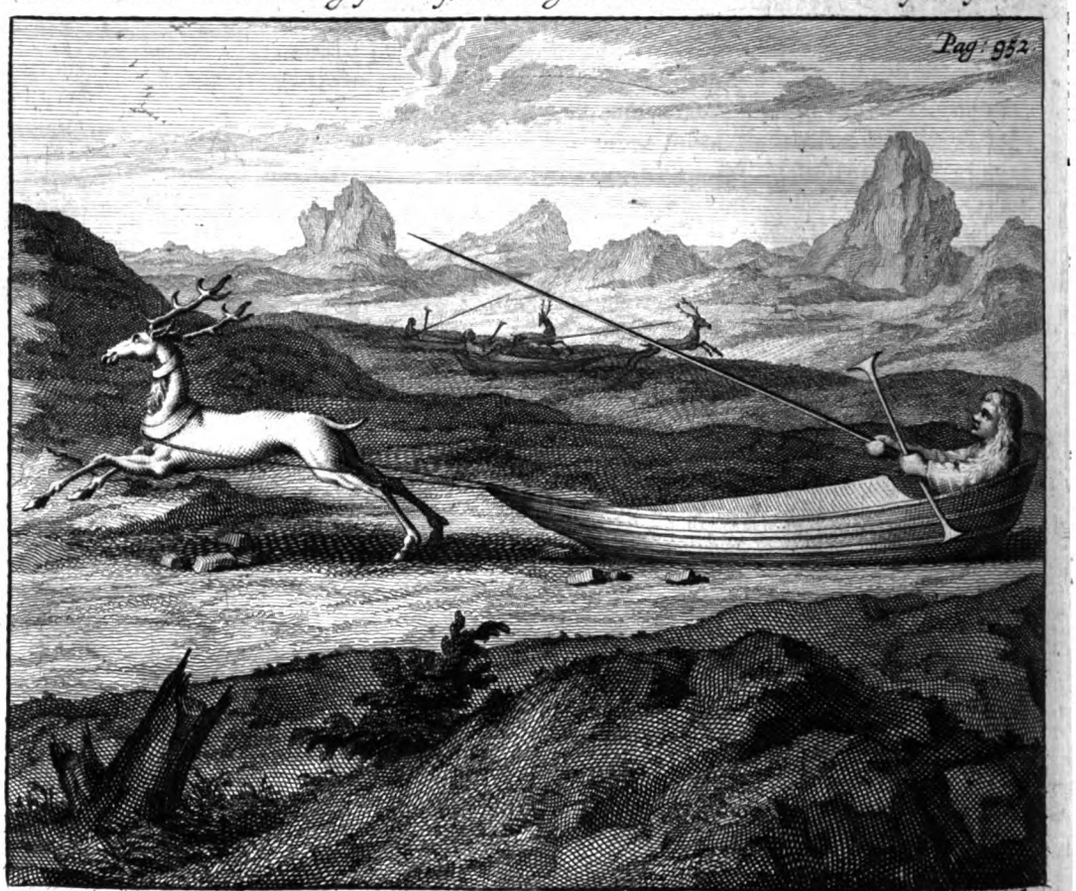

Een Samojede Sleetje dat als een Schuytje ront is, met de lange Stock bestiert hy de Voorgespande Rhee, met de andere hout sulx de selven tegen voor om vallen.

Digitized by Google

niet te gebruiken, als dat de naeſt aengelegene van de Ruſſen zulks leeren.

De Landeryen, Wateren, en Vlieten zijn door de Inlanders verdeeld, en ieder heeft zijn byzonder Over-heer, die *Kneeſen* van de Ruſſen genaemt worden, als *Knees Pieter*, *Knees Jan*, enz. zommige dezer hebben veel, andere weinig Menſchen onder hun gezag: daer zijn *Kneeſen* of Vorſten van honderd Man, andere van duizend, min en meer, doch ſtaen echter alle onder 't Opper-gezag van de Moskoviſche Gezaghebbers.

Ziet pag. 632. Des Zomers zwerft dit Volk ter Viſchvangſt wyt en zyt, doch des Winters kruipen zy in *Jurten* (dat hun huiskens zijn) en Dorpen, dicht by een, en ziet men dan zomtyds in veel mylen geen Menſchen, als hier en daer van de wegen af, in hare afgelegene Schuil-hoeken, en Dorpen. Hunne Huiskens, de *Jurten*, zijn van houte berderen gemaekt, als een Kelder, die onder de Aerde gaet, gedekt met *Dranitſen*, of Spaenders, en Boombaſten gebonden. Kryg voeren zy nu zeer zelden, of nooyt, tegen malkander, alzoo de Ruſſen hen in gezag en ſtilte houden.

Koeyen en Verkens vind men onder de *Siberianen*, welke dicht by de Ruſſen woonen, maer de afgelegene weten daer niets van.

Hen oefening is de Jacht, voornaem des Winters.

Die dicht onder de Ruſſen woonen, hebben Kool, Rapen, Wortelen, Zalade, en Turkſche Boonen, Peterzelie, Zalie, en ander Moes; doch dien verre van haer af zijn, deze Kruiden ontbreken. Juweelen zijn onbekent by haer.

Tot aen de Stad *Mangaſe*, of *Mangaſeoff*, langs de Zee-kuſten van *Archangel* af, houden zich de *Samojeden* op.

De *Kirgiſen*, *Aſtakken*, en zommige andere *Siberiſche* Volken, noemen zich zelve, behalven met hunne byzondere benamingen, met een algemeene naem *Tatas*, of Tartars.

Van de Kuit der Viſſchen *Aſeoter*, *Aſſeter*, of *Oſettry*, de beſte Kavejaer word gemaekt, en krygt men zomtyds wel veertig, of zeſtig, ja tachentig pond, zoo als oog-getuigen my hebben verhaelt, in een Viſch.

Mackſon, of *Mukſun* is een Viſch, zoo groot als Kabeljauw, en valt in de *Oby*, zoo in 't Voor- als Na-jaer, in zoo groote overvloed, dat men honderd ſtuks koopt voor de waerde van een Ryksdaelder.

Snoek is daer zoo groot, en miſſchien grooter als elders in de Waereld.

Robben of *Nerpi*, zijn aldaer zoo groot, dat zy de vellen daer van mede bereiden, Rokken van maken, en tot Laerzen gebruiken, in plaets van Leer.

Baerſen, groot en klein; *Salm*, *Koelbaers* of *Poſt*.

Noch valt daer zeker aert van Viſch, den Haring zeer gelijk, doch zijn vel is bont: als die wel gezouten is, en dan gevilt, zoude hy voor Haring gegeten worden, en is immers zoo goed van ſmaek.

Nelma, dat een zoete Viſch is, wit, en meeſt rond, op 't Ruſch genaemt *Biele Ribes*.

Tziri, die plat is, roode vinnen heeft als een Baers.

Nalimy, of *Nalim*, die veel Lever hebben, ook Hom, en als Zeelten zijn.

Taimeni, *Teimen*, of *Taimoen*, die zeer ſmakelijk is; dat een aert van Kabeljauw is; deze vallen in 't Meir *Baikal*, en op de Rivieren aldaer omtrent.

Millo.

Omul, die den Schelviſch in gedaente niet ongelijk is, maer wat kleinder.

Peled, die klein en gradig is.

Sterladi, of *Sterlet*.

Trebaki.

Morts, Zee-honden.

Keta, Walviſch.

Caroeſen, zeer groot.

In *Tobol* zijn mede Moſſelen, en *Sirkies*, of *Sirka*, dat mede een zeer goede Viſch is, lang een half El.

Wengaelen, die den Haring mede niet ongelijk is. Deze Viſſchen zetten meeſt voort in 't Meir *Vagh*.

Ael, groot en klein; behalven noch veel andere aert en geſlacht van Witviſſchen, die in deze Landen onbekend zijn.

Gevogelte is in *Siberien* mede zeer overvloedig, als

Adelaers.

Valken, zoo van groote als kleine aert; en noch zekere *Gryp-vogels*, meerder als *Valken* geacht ter Jacht.

Oyevaers, die by troppen van drie, vier, ja vyf honderd te zamen vliegen, byzonder tot *Witzogda*.

Kraenen.

Reigers.

Daer is een groote Vogel, niet ongelijk aen een *Gans*, genaemt *Baba*; is wit en geel, en heeft lange klaeuwen.

Ganzen in overvloed.

Enden by duizenden.

Oerhanen in overvloed, byzonder aen de Vliet *Ket*; ook *Berg-hanen* met lange ſtaerten.

Haſel-hoenen.

Krop-ganzen, en *Trap-ganzen*, genaemt *Trachva*.
Lepel-ganzen.
Patryzen.
Quackelen.
Moſſen.
Kivitten.
Koekoeken.
Spreeuwen, en noch zeker aert van Vogels met bonte veeren; en veel ander onbekent gevogelte aldaer word gezien, zoo groot als klein gebeente.

Men vind daer ook zeker groote aert van *Hazen*, die altyd recht uit loopen, en niet ramen, als de andere *Hazen* plegen te doen.

Boerondoek zijn Inkhoorentjes als groote Muizen, of kleine Ratten, die in *Siberien* vallen; hun ſtaert en ganſche gebaerte, is den grooten Inkhoorenen gelijk.

Onder de Kruideryen vind men daer
Calmes.
Angelica.
Knoflook.

Men vind in *Siberien* zeker Boom-zwam, *Moechomoor*, dat is vliegen-dood gezegt; hier van eet dit Volk tot vrolijkheit; het heeft kracht van iemand dronken te maken, als men 'er weinig van neemt, doch zoo daer te veel van word genuttigt, is het doodelijk. Zy gebruiken aldaer dit gewas zoo verre, dat zoo ontzinnig worden, dat men ze als dolle Menſchen aen Boomen moet binden, daer zy dan niet onthouden hunne eigene hoofden te ſlaen, en ontzinnig te bewegen, doch in korten tyd deze gemaekte razerny, 't geene hun tot vrolijkheit verſtrekt, verdwynt.

Aerd-akers.
Lavas.
Wilde *Kruis* en *Munt* in overvloed.
Tulpen van alderley verw; zelf zwarte.
Roozen in groote overvloed.
Roode, zwarte, en witte *Aelbezien*, en *Aerd-bezien*.

De roode en zwarte *Aelbezien*, groeyen omtrent de Stad *Jeniſeiskoy*, in 't Wild.
Hop.
Karzen, doch niet overal, maer voornamelijk in de *Steep*, en op de Zuidelijke leege Landen: zy vallen wat zuurachtig.

Noch zeker aert van groote roode *Bezien*, geheten *Kloeckqua*, welke den geheelen Winter goed blyven, wezende heelzaem in krankheden: deze waſſchen in Moeraſſen, en vochtige plaetzen.

Behalven noch veele andere Heel en Geneesbare Kruiden, die alomme in 't Wild waſſchen; maer Ooſt van Appelen en Peeren is daer anderzins niet veel.

In *Siberien* waſt zeker hout, dat tot Sleden word gebruikt, en daer Sweepen en Wandel-ſtokken van worden gemaekt: is hart, niet zeer dik, ros-verwig, en word weinig ſchaefzel daer van ingenomen tegen opſchorting van water, heelzaem geoordeeld, voornaem voor Paerden, wanneer een ſtuksken van dit hout in de roede van Paerden geheel geſtooken word, het wateren verwekt, zoo ik meermalen heb zien gebruiken.

Saromkens zijn zeker aert van Boomen, die vruchten dragen, welke ryp gegeten worden, en in Paſteyen ingemaekt, of gebakken: deze Paſteyen worden *Parogen* geheten.

Vuil-boom-hout vind men daer ook.

Noch zijn daer Boomen, die groot en zwaer hout geven, daer ze planken van zagen om Kiſten te maken, geheel bruinverwig, dat çierlijk en zeer hart is.

Aluin word ook in *Siberien* gevonden.

Van een Boom, *Lipa* geheten, maekt men Kaſten, en des zelfs hout geweekt, levert de Moskoviſche matten uit.

Daer is ook zeker aert van Berke-boomen, uit welke zap druipt, dat, in de Aerde gevallen, tot een hardigheit veranderd, en met langduurig droppelen tot een klomp aengroeid, zoo ſtevig als hout, en het Water-hout byna gelijk: uit deze ſtof, die daer *Kaep* word genaemt, (hoe wel zommige gevoelen dat het een Wortel is) worden Lepels, Schalen, en koppen of ſteelen van Meſſen gemaekt, en is zulks zeer geacht, en genoegzaem met Zilver in waerde gelijk: het is bont-geel van verw, en in warm water gelegt, word week en buigzaem; gelijk zulks aen ſtukken onder my beruſtende is te zien: is zelden oprecht te bekomen.

In *Siberien* valt mede noch zeker aert van *Gom*, dat uit Boomen druipt, hier onbekent, waer van proeven onder my beruſten, die zeer goed gemeent worden te zijn: gelijk daer mede eenige roode ſteenen zijn, zoo als ik die zelve hebbe gezien, daer men meent verwe uit te arbeiden zoude wezen.

Men vind 'er in *Siberie* mede Boomen *Levenitza* genaemt, tweederlye aert, de zommige dragen bladen, andere niet; het hout heeft veel gelijkheit met het Dennenhout.

Woltſine Coren, dat is Wolf-wortel, is een Kruid, dat heelbaer voor verſche wonden word geoordeeld, en het nat daer de zelve in geweekt is opgedronken, geneesbaer, en gezont gezegt word te zijn.

Zoo wel op de *Siberiſche* Grenzen, als omtrent *Kaſan*, valt ſchoon Berg-zout, dat zeer hart in groote klompen, diep onder

Digitized by Google

der uit gebergte word gegraven; een zoodanig ſtuk van daer tot ons over is gebragt, waer van een gedeelte alhier op myn bevel gekookt, en beproeft, bezonder goed, en deugdzaem te zijn, is bevonden, ſmakelijker en ſcherper op de tong als ooit eenig Zout dat hier te Lande was geſmaekt, en naeſt aen dat van *Alematte* komende; het heeft iets byzonders tegen den aert van alle Zout, te weten, dat het glinſtert en glimt als een Spiegel, of gepolyſt Marmer, daer het andere Bergzout dof is, en veel zwaerder als eenig ander Zout, van gelijke maet: het heeft in verw, aen klaer Aluin eenige gelijkenis, en beſtaet uit duizenden van brokskens, en ſtukken die de groote van een halve nagel hebben, zoo dicht in een gewoſſen dat het een lichaem maekt, niet wykende aen de hartſte ſteen, zoo als aen het zelve noch onder my beruſtende, kan worden gezien.

Men wil, dat in *Siberie* voor de Reizigers zeer goede bevelen uit gegeven, en werkſtellig zijn gemaekt, te weten, dat op veel plaetzen, zelf tot in *Tobol*, Hooftſtad van *Siberie* toe, en verder, Huizen geſticht zijn, van tien Ruſſche myl, tot tien myl, waer in een Boer, en zijn gezin geplant is geworden, aen wien men Land rondsom te bebouwen, voor niet heeft gegeven, als mede drie Paerden voor de eerſte mael, om niet, mits dat zy die tot dienſt van de Reizigers zouden houden, genietende van byzondere perzoonen op elk tien Wurſt, drie ſtuivers voor een Paerd, 't geen zoo veel is als twee Duitſche mylen; doch bedienden hunner Tzaerſche Majeſteiten, moeten voor niet worden gevoerd: zoo als mede alom groote vracht-barken voor de Reizigers, en Koop-luiden in die geweſten, door loflijke zorge van hunne Tzaerſche Majeſteiten zijn gebouwt.

Men heeft zedert weinig tyds in *Siberien* en *Samojeden-land* gevonden het *Angaricum*, dat byzonder goed is, en in den Apotheek, voor andere zeer word geprezen: 't overtreft het gemeen *Raponticum* in kracht, word aldaer genaemt *Lieſvieſnoygoeba*. Het is *Swam*, dat meeſt aen oude en uitgeleefde Lerken, of Losken-boomen waſt: den Boom zelve draegt zekere Pyn-appels tot vrucht, en ſtygt hoog op, heeft lange ſmalle bladeren: uit de zelve vliet zap, den Hooning niet ongelijk. De zoodanige is goed, welke wit, licht, week, brokkelig, en in de ſmaek eerſt zoet, en daer na bitter en aenklevende is; de houtige, lange, harde, en zware, deugd niet. Deze *Swam*, waer van proeven onder my beruſten, duurd veel Jaren eer zijn kracht verlieſt: over *Archangel* word Jaerlijks zeker getal ponden vervoerd. Zy waſt mede veel op de *Alpes*. De kracht van dit *Swam* word by *Dioſcorides*, *Dodoneus*, en andere Kruid-kenders zeer geprezen, als zoude het de Koortze genezen, 't lichaem reinigen, Wormen verdryven, en zachtelijk zuiveren, zoo als by dezelve wytloopig is te zien.

Cabardin, of *Capra Indica*, is het Dier, daer van de Muskus en *Cabardin* komt: het word achter *Siberien* in der *Kalmakken-land*, en bezuiden *Nertzinſkoy* gevangen: is zoo groot als een klein Rhee, en is 't zelve in haair (behoudens dat dit haair van zommige om hoog ſtaet) en wezen byna gelijk, uitgenomen 't hooft, want het heeft twee groote kromme tanden uit het bovenſte kake-been ſteken, en is voorts de ganſche kop een Honds- of Wolfs-hooft gelijk. De *Siberiſche* Koop-luiden brengen nu eenige Jaren herwaerts, alle Winters, eenige ganſche huiden of vellen, daer de kop en voeten noch aen zijn, en die de Muskus noch by zich in de navel hebben, na *Moskou*; alwaer zy van de Uitlanders voor een en een half, of twee *Roebels* gekocht, en voor iets byzonders verzonden worden; zoo als men aen my mede een zoodanige toe heeft gebragt; 't vel is nergens toe nut: dat ik bezitte, is tot aen den hals lang vier en een halve ſpan, de voeten zijn hoog anderhalve ſpan, en ook zoo breet, op de rug de aengename Muskus is 'er noch aen te ruiken, de klaeuwen zijn ſpits, en geſpleten.

Muskus, die uit *Siberien* en der *Kalmakken-land* komt, word in *Rusland* binnen zijn eigene blaesjes met de *Tarra* verkocht: en valt daer by aen te merken, dat die, gelijk alle andere *Siberiſche* Waren, in de Winter moet ingekocht worden, dewyl men die als dan by de *Siberiſche* Koop-luiden, en gelijk uit de eerſte hand hebben kan. Het Muskus word gevonden aen de navel van het Muskus-dier: want in de navel van dit Dier vergaderd zich bloed, byna een halve vuiſt dik, 't welk te gezetter tyd zoo ryp word, dat de natuur het Dier aendryft 't zelve aen een ſteen, of iets anders, uit te perſſen; en deze Muskus is, wegens zijne volkomene tydigheit, de beſte, doch word zelden gevonden. Dit Dier word, om de koſtelijke Waer die 't by zich heeft, zeer vervolgt; en 't gebeurd, dat, hoe nader de tyd van de rypigheit van 't bloed in de navel is, hoe beter de Muskus is; maer als 'er alleen bloed valt, of dat 't zelve half ryp is, zoo vind men geen Muskus, maer alleen *Cabardin*; waer door dan komt te gebeu-

Digitized by Google

ren, dat, die zich op deze Koopmanschap niet wel verstaet, zeer kan bedroogen worden, ontfangende *Cabardin*, die naeuwlijks de helft waerd is, voor Muskus, dewyl die den anderen zeer gelijk zijn, en alleen door de smaek onderscheiden konnen worden. Wezende *Cabardin*, daer het Muskus-dier zijn naem van heeft, het slechtste of magerste Muskus, 't geen zoo goede reuk niet heeft, en gelicht word na dat het vetste en beste Muskus is gelooft. De zommige weten de blaesjes ook op te maken, en nemen de Muskus daer uit, doende Bokken-bloed in de plaets: ook plegen zy wel kleine stukjes leder, hout, en ook wel twee of drie * *Solotnik* loot in een blaesje te doen, en weten het zelve dan met zijne *Siberische* naed weder zoo toe te maken, dat het niemand merken kan.

* Is zeker gewigt, weinig meer als een Engels Trois. Zes en negentig Solotnik wegen dertien onzen, vier engels is een Rusch pond, een Solotnik is twee en drie vierde engels.

Daer word gedreven, dat naby de Stad *Ufa* het Muskus-dier, waer van men de *Besoar* neemt, genaemt *Saiga*, 't geen een byzonder aert van Muskus-dieren is, welke Dieren echter in *Bucharen* en *Kalmakken-land* meerder en beter zijn, word gevonden, 't geene doch aldaer zoo goede Muskus niet en geeft, vermits de koudt :it des gewests, en gebrek van Spys, die den aengroey van het Muskus verwekt. Dit Dier heeft bleek-witte hoornen, die men rechten en buigen kan, zoo als een zweepsteel daer van gemaekt, beneffens eenige hoornen zelf, lang ruim twee span, onder my beruft; weinig krom, en genoegzaem doorschynent met vyftien, of zestien verhevene kringen.

Marter Dieren, welke men veel in *Siberien* vind, zijn tweederlye aert, en worden genaemt Boom, en Steen-marters: in *Baskiren-land* vallen de beste, en omtrent *Kasan* de meeste. De Hermelynen, dier vellen, wel eer uit *Siberien*, veel na *Moskou* wierden gebragt, worden nu in *Tobol* meest opgekoft, om na *Sina* te vervoeren, daer zy zeer getrokken zijn.

De *Siberische* Inkhoorens zijn de beste, en daer na die, welke in *Kasan* vallen, en omtrent *Mesen*.

Wichucheli is een aert van groote Water-ratten, die in *Siberien*, of aengrenzende Landen veel vallen; deze hebben dikke staerten, en geven goede reuk van zich, waerom in kisten by klederen worden gelegt, gelijk 'er eenige van die onder my worden bewaert.

Voor Tol word de tiende van de Pelterye gevorderd, die uit *Siberien* komen, en worden Jaerlijks wel twintig of dertig duizend Dukaten, en zoo gezegt word meer, in Voeder-werk, tot hunne Tzaersche Majesteiten Schat gebragt.

Elands-huiden worden ook in tamelijke menigte uit *Siberien*, en de daer aen grenzende gewesten, langs de *Juga-stroom*, en verder op de *Duina*, na *Archangel* gevoerd; doch de andere die in 't Land vallen, worden hier en daer, ook van de eene Stad tot de andere t'zamen gebragt; en wat van de Ingezetenen aen de Inlandsche Koopluiden niet kan verhandeld worden, dat voeren zy na *Moskou*, en vertieren het aen de vreemde; doch indien ze daer mede ook niet konnen te recht geraken, begeven zy zich in de Winter daer mede na *Vologda*, alwaer ze tot het open water leggen blyven, en als dan na *Archangel* op de Jaermarkt gaen, alwaer Jaerlijks by de vyf duizend stuks, en meer, t'zamen gebragt zouden worden.

Marien-glas valt veel tusschen *Archangel* en *Waygatz*, aen de Zee-kant, en word in de klippigste en hoogste Bergen gevonden: de Poede kost van vyftien tot honderd en veertig *Roebels*, na dat 't Glas groot van stukken is. Ziet pag. 721. Een Poede is veertig pond Rusch

Huizen-blas, op 't Rusch *Carluk* genaemt, komt van de groote Visch *Belluga*, die ook Kavejaer geeft, en omtrent *Astrakan* in de *Volga* gevangen word: van deze Waer word Jaerlijks, na gissing, drie honderd Poede zwaerte berekent, die aen de meestbiedende van zeven tot vyftien *Roebels* het Poede word verkoft. of dne en dertig pond en een derden Hol-

Bevergeyl is tweederley, *Siberische* en *Ukrainsche*; geene is de beste.

De *Rhabarber-wortel* is in *Siberien* een in en uitgaende Ware, want zy wast niet aldaer, maer komt over *Siberien* uit *Sina*, de Over-muursche Landschappen, en *Moegalen-land* na *Rusland*. Zy is in de Apotheeken wel bekend, en word aldaer, gelijk ook het *Angaricum*, onder de voornaemste zuiverende of purgeer-middelen gebruikt. Daer word veel bedrog mede gepleegt, en word dikmael *Rhaponticum* voor *Rhabarber* verkoft: die is goed, welke rond, hecht, en niet gespleten, uitwendig bruin-rood, en inwendig roodachtig geel is, de *Noote Muscaat* eenigzins gelijk; en die, als ze geraspt of gebeten word, gelijk een Saffraen verwe van zich geeft.

Als de *Rhabarber-wortel* * uit de Aerde is genomen, moet de zelve niet aenstonds te

* In het jaer zestien honderd en zes en zestig, heb ik het oprecht Rhabarber-zaed uit Moskou, hier gebragt, dat aldaer over Astrakan was gekomen, maer hier geplant, is veraerd, zoo als noch heden, in de kruid-hof van deze Stad, afzetting daer van kan worden gezien.

Digitized by Google

te droogen worden opgehangen; want aldus verlieſt zy hunne taeye kracht-hebbende vochtigheit, wordende zy dan zeer licht, doch men legt de ſtukken eerſt op lange Tafels, die dan alle dagen twee of drie mael worden omgekeert, om alzoo het zap in de ſtukken te doen inlyven, en wanneer de vocht geſtremt is, rygt men de ſtukken aen Touwetjes, die dan worden te droogen gehangen in de Wind, of in de ſchaduwe, buiten de Zon.

Des Winters word de *Rhabarber* uitgegraven, eer de groene bladen uit ſchieten, als zijnde het zap, en kracht dan beter vereenigt, en by een vergaderd, maer zoo de Wortel des Zomers word uit gegraven als zy groene bladen heeft geſchooten, wanneer zy noch niet ryp is geworden, zoo komt zy tot geen volkomentheit; men verkooptze verſch, omtrent de Sineſche Hooft-ſtad *Peking*, zoo my oog-getuigen verhalen, een Kar vol, voor vyf *Maas* * Zilver, en gedroogd zijnde, vermindert die van honderd tot op twintig pond. De Tarters gebruiken de *Rhabarber* tot Reukwerk in de Offerhanden, aen de Afgoden, zy waſt mede in Tartarye, niet verre van de Muur in't wild.

In het Sineſche Landſchap *Suchuen* mede veel, en zeer goede *Rhabarber* valt.

Volgt 't geene my van deze Wortel uit *Moskou* ſchriftelijk word bericht.

De *Rhabarber* waſt veel in de woeſte Velden, of *Steepen*, meſt aen de Landen van *Tangut* in't wild, daer de *Bucharen*, die meeſt zich met den Handel bemoeyen, en eenige die Onderdanen zijn van den Kalmakſchen Prins *Kontaiſa*, het zelve goed, met de Karavanen komen op koopen, en na *Siberien* brengen; zy word in 't Voor-jaer uit gegraven, en aen touwen geregen, gedroogt: gemeenlijk komt alhier Jaerlijks, by tachentig, negentig, en honderd, of honderd en twintig Poeden, elk Poede of Pude, koſt te *Tobol*, vyf, zes en zeven, of acht Roebels, ieder Roebel tot vyf gulden gerekent: aen Pacht word van een Poede betaeld twintig Ryksdaelders hard geld, of vyf en vyftig ſtuivers, een Ryksdaelder gerekent. Dus verre dit kort bericht.

Men heeft in den Jare zeventien honderd Poſten aengericht, door ganſch *Si-*

be-

* De Maas, dat Japans geld is, doet omtrent de waerde van zeven ſtuivers, doch in Siam doen zy tien ſtuivers, in Tonquin doet een Maas tien condryn, dat dertien en een halve penning is.

berien, waer door de Brieven nu binnen de helft van de tyd, als voorheen, over worden gebragt.

Lyquiritia, *Glycerica*, of Zoet-hout, wast in, en om 't *Nagaisch* Tartarye, en in *Siberien*, met zoo een menigte en groote, dat diergelijke nergens gevonden word. Zy is gespleten, als ter Markt komt, by stukken, omtrent een hand breet lang, van de bast ontledigt, en aen draden geregen.

Badian, of *Anisum Stellatum*, is een gewas, zoo groot als een halve Ryksdaelder, en heeft rondsom zes punten, gelijk een star, en is van reuk, deugd, en smaek, als den gemeenen Anys, doch ongelijk sterker en krachtiger: het zaed word, gelijk mede de *Thee*, van de *Siberische* Koopluiden uit *Sina*, des Winters na *Moskou* over gebragt: men weekt het in Brandewyn die dan zoet word, en word hartsterkende en geneesbaer voor kranken geoordeeld.

De Wortel *Radix China*, welke tot genezing van Venus-ziekten gebruikt word, brengen de *Siberische* Koop-luiden ter Markt, doch is in 't gemeen zeer slecht: zy valt in *Sina*, en aengrenzende Landen: uitwendig is de zelve rood of zwartachtig, inwendig wit of roodachtig aen te zien, en hoe zwarter die is, hoe beter; zoo als 'er proeven daer van uit die gewesten over gebragt, onder my berusten.

In 't Jaer zestien honderd vier en vyftig, hebben de Russen begonnen zich met ernst in de Koop-handel op *Kathaya*, of *Sina*, over *Siberien*, te oeffenen, en toenmaels haer eerste Gezant aen den Grooten Tartarischen Cham, Keizer van *Sina*, na *Peking*, of *Cambalu*, afgevaerdigd; waer door zy ook zoo veel hebben uit gerecht, dat t'zedert in de *Siberische* Stad *Tobol*, tusschen haer en de *Sinezen* Handel is geweest, die nu van Jaer tot Jaer vermeerderd. De *Kathaische*, of *Sinesche* Koopluiden brengen alderhande Tartarische en Sinesche Zyde Waren en Stoffen, Pluis van alderley verw, en sterk Katoen, de welke of ganisch wit, of maer van een eenige andere verw is: de zulke word van de Russen *Kithaike* genaemt, en ieder stuk valt niet meer of min groot, als van acht en drie vierendeels * *Arzin*. Ook brengen zy Edel gesteente, als *Robyn*, *Topaz*, en een aert *Lalli* genaemt, die wat bleeker van verw is, als *Robyn*: ook gemeen *Porcelein*, *Muskus*, en *Thee*, en veelderley andere Waren, die in 't Koninkryk *Sina*, en *Groot Tartarye* vallen. Inzonderheit beginnen ze nu ook Zyde na *Siberien* te voeren, die veel fynder is als de *Persische*: in het Jaer zestien honderd drie en zeventig, verkochten zy ten Hoof, in *Moskou*, vyf en veertig Poeden, die zeer kostelijk en fyn was. Deze Tartersche Koop-luiden komen met haer Waren niet verder als in de Grens-steden, en de *Siberische* Hooft-stad *Tobol* of *Tomsko*, van waer de Russen de ingehandelde Waren na *Moskou* of *Archangel* brengen. Gemelte *Sinesche*, of *Tartersche* Koop-luiden koopen al de *Siberische*, en 't meerder deel van de *Kasanische Hermynen* op, zoo dat dit Bont-werk daerom in prys is gestygerd: ook voeren ze veel gemeene Zabels met zich. Tot voortzetting van dezen Handel, doet de groote Rivier *Irtiza*, welke ver uit Tartarye komt, en zich in de *Oby* verliest, thans geen kleine dienst. 1680.

Daer komt van de kant van *Siberien* een Stroom, *Mesеen* genaemt, schietende door 't Land van *Condorie*, die zich in de Witte Zee uit laet. Van de mond dezer Rivier, twee honderd en tachentig Wurst opwaerts, vallen in hem twee kleine Rivieren, de eene genaemt *Pendora*, van 't Noorden, en de andere van't Zuiden. By geene is onlangs, zoo gezegt word, goede Kooper-ertz, met vaste zwarte of blaeuwachtige Leem gevonden.

Aen de andere kleine Rivier, die van 't Zuiden in de *Mesеen* valt, is van desgelijken een Kooper-ertz, zoo men zegt, welke veel Zwavel by zich heeft, in de Klippen of graeuwe steen gevonden. Deze twee Mineralen zouden achtien myl van malkanderen liggen.

Daer en is geen Land te vinden, dat meerder en beter Pelteryen uit leverd als dit *Siberien*.

De Zabels worden niet alleen van hunne Tzaersche Majesteiten Zabel-vangers, maer ook van de daer omleggende Tartarische Volkeren, dien het geoorloft is, en welke de tienden daer van betalen, gevangen en geschooten. Geen *Waiwode*, Beampte, of Koopman, mag de fynste, namelijk die 't paer over de twintig *Roebels*, dat is Dukaten, of een Timmer over de drie honderd *Roebels* waerd zijn, aldaer inkoopen; maer de zulke moeten aen hunne Tzaersche Majesteiten Schatkisten gebragt worden, (alwaer men hun betaling doet): en ten dien einde is aen alle bequame plaetzen wacht gezet, om daer na te vernemen; en zoo iemand gevonden word, die daer tegen doet, diens Zabels worden aenstonds verbeurd verklaerd; maer zoo iemand zijn klederen daer mede wilde voeren, dien staet zulks vry. Thans worden meest gemeene en middelmatige Zabels aen de naest aengelegen plaetzen in *Siberien* gevangen, dewyl de beste door de gestadige Jacht, daer ter plaet-

Ziet pag. 784 en 785.

Een Timmer is twintig paer.

1688.

* Is een Russche Elle.

Digitized by Google

plaetze zeer verjaegt en verminderd zijn, en worden de ſchoonſte nu ver van de *Siberiſche* Steden, en altoos aen de Rivieren, in groote Wilderniſſen gevonden, 't welk ook de reden is, dat diergelijke Zabels nu ook wat duurder zijn als voor dezen.

Daer worden Vlieten gevonden in *Siberien*, die het hout, dat 'er in komt te vallen veranderen in ſteen, gelijk zoo een verſteent ſtuk houts, van daer my toegezonden, in handen hebbe: het is bruin-zwart, niet ongelijk in verw aen Toet-ſteen, of zwart Marmer, doch men ziet 'er noch aen de nerf en draed van het hout, beneffens eenige graeuwe ſtreeken: het is lichter als gemeene ſteen, en weinig zwaerder als hout.

De Moskoviten noemen dit verſteende hout, *Adams-hout*, oordeelende het zelve zeer oud te zijn; te meer om dat men het zelve niet alleen vind, in de bedde der Rivieren, maer byzonder in 't hart der Bergen, diep onder het Opper-vlak; het ſchynt Linden-hout in draed, wigt en gedaente, niet ongelijk te zijn.

Het is byzonder, dat geloofwaerdige getuigen, welke eenige Jaren in *Siberien*, en omtrent *Aſtrakan* zich opgehouden hebben, zeggen, hoe wel ik zulks met Ede, als zelve niet gezien hebbende, niet zoude derven beveſtigen, dat 'er achter de Stad *Aſof*, of weinig wyder in Tartarye, een ſtreek gevonden word, daer men verſteende Menſchen op den Velde ziet leggen, in verſcheidene geſtalten, als of zy leefden, en had 'er een oog-getuigen achtien geteld, welke met eigen handen een hoop ſteenen by een had geworpen, en daer een dier verſteende Mannen opgeplaetſt, dervoegen of het een Ruiter op zijn Paerd ware geweeſt. Hier komt by, het geene in de Kaert van Tartarye, by *Ortelius*, in 't Jaer vyftien honderd en twee en zeſtig in 't licht gebragt, ſtaet te lezen, alwaer van deze verſteende Menſchen gewag word gemaekt: behalven dat zeker Perſiſche Schryver, de plaets, alwaer deze verſteende Lichamen te zien zoude zijn, duidelijk aenwyſt, ter plaetze daer hy een Meir, *Kitaja* by hem genaemt, ſteld, aen den oorſpronk van de Vliet *Oby*. Hier zijn (zegt hy) ſteenen, die de gedaente verbeelden van Menſchen, Kamelen, Vee, en andere dingen, want een geheele weidende Horde, met Vee en alles, is door een wonderlijke en onbegrypelijke verandering, haeſtig en in een ſlag verſteent, zonder verandering van de voorige gedaente; en dit wonder, meld hy, was toen gebeurd voor drie honderd Jaer, dat is, omtrent den Jare twaelf honderd.

Des Staets Conſul tot *Tripoli*, in *Barbaryen*, bericht aen my in zijne Brieven, dat een Landſchap, genaemt *Augela*, gelegen zeven dagen reizens van *Derna*, dat half weg legt, tuſſchen *Tripoli* en *Alexandria*, geheel is verſteent, zoo dat Menſchen, Beeſten, Boomen, en Kruiden, alle daer van ſteen noch heden zijn te zien, welke zaek my noch door andere perzoonen, die tot *Alſiers* lange tyd hadden gewoont, insgelijks is verhaeld: en als de Kamelen, die zacht van voeten zijn, over dit verſteende Land hebben te gaen, worden zy met ledere Schoenen aengedaen, daer onder pennen zijn, om van het verſteende Gras en Kruid niet gequeſt te worden, als zy daer over gaen, en word een verſteent Menſch van daer gebragt, tot *Venetien* bewaerd.

By twee Brieven die uit *Tripoli* in *Barbarye* aen my, door den Conſul van dezen Staet, en zeker ander perzoon geſchreven zijn, welke volgen, deze waerheit blyken kan.

Wel Edele Groot Agtbare Heer,

MYN HEERE;

De Franſche Conſul van hier na *Bengaſa* geweeſt zijnde, om Paerden te koopen, zond onderwylen zijn onder Conſul na het Landſchap *Augela*, dat in ſteen veranderd is, 't geen voor ons ongelooflijk ſcheen; maer nu is aen de waerheit niet meer te twyfelen, alzoo hy van daer gebragt heeft, groote ſtukken van Dadel en Olyf-boomen, van twee honderd en meer ponden zwaer, zeer natuurlijk, en of het noch geen Jaer gekapt geweeſt was: onder deze byzonderheden is het ſtuk van een Dadel-boom, daer men de Melk of *Leggebé*, noch klaerlijk in ziet: omtrent daer de plaets geweeſt is, legt het vol Boomen op de weg, alle van ſteen, en moeſte men met Mokers de ſtukken daer af ſlaen: de Huizen en Menſchen zijn te zeer met zant bedekt, dan met koſten en moeyte, zoude men daer by konnen komen; ik hebbe eenige ſtukjes daer van, die ik wenſchte U Wel Edel Groot Agtbare te konnen toezenden, enz.

Waer mede verblyve U Wel Edele Groot Agtbare

Ootmoedigen Dienaer,

N. N.

Tripoli den twintigſten Juny, 1691.

Digitized by Google

Wel Edele Geſtrenge Heer,

MYN HEER;

De Franſche Conſul, die na *Bengaſa* geweeſt is, om aldaer Paerden voor zijn Konink te koopen, heeft zijn onder Conſul geſtuurd na *Augela*, zeven dagen reizens Ooſtwaerts aen, 't Land in, zijnde het geweſt dat in ſteen veranderd is, 't geen ons ongelooflijk ſcheen: hy heeft groote ſtukken van Dadel en Olyf-boomen, ter zwaerte van twee quintalen, van daer gebragt, zoo natuurlijk dat men de aders en koleur, als of het levendig hout was, zeer wel bekennen kan. Nu is daer niet meer aen te twyfelen. Hy heeft my een braef ſtuk van een Dadel-hout gegeven, en twee ſtukjes Olyven-hout, dat ik voor U Ed. beware, dien ik met alle eerbiedigheit de handen ben kuſſende, enz.

Wel Edele Geſtrenge Heer,
Myn Heer;

U Wel Edele
verpligten Dienaer,

Tripoli in Barbarye, den zeſtiende Juny, 1691. N. N.

Het Landſchap nieuw *Augela*, dat tegen het oud *Augela* aenſtoot, is aen de beſtiering van *Tripoli* çynsbaer, vruchtbaer, en bewoont, eenige dagen reizens groot: de verſteende Boomen in 't verlatene *Augela*, leggen met geheele Laenen ter neder geſtort, als van een groote wind, gelijkelijk over een zyde geveld, daer zant over is gewaeit, dat dus de zelve, als onder de Aerde bedolven heeft; wordende echter zomtyds weder ontdekt door het weg waeyen van 't zant: men vind daer geen gedierte, als zeer lelijke Slangen: men vind 'er verſteende Dadel-boomen, daer de Vrucht en Melk noch levendig aen is te zien; het Hout, de Vruchten en Boomen, hebben hunnen levendigen verw volkomen behouden: de Landſtreek, zoo wel van 't oud en verſteend, als nieuw *Augela*, is zeer vlak, leggende omtrent zeven dagen reizens van de Zee.

De gemelte Conſul van den Staet wel eer tot *Tripoli*, die my het verſlag dezer zake op zijn overkomſt, alhier, mondeling breeder heeft gedaen, als zulks uit de mond van acht oog-getuigen hebbende verſtaen, welke zulks gelijkelijk hadden bereiſt, bericht my mede, dat in de Woeſtyne te Landewaerts in, achter *Tripoli* dikmael verſteende dingen, als alderhande vruchten worden gevonden: hy hadde een Brood van ſteen, zeer levendig noch na recht Brood gelijkende gezien, daer het zwart van den Oven onder zeer natuurlijk noch aen wierd beſpeurd.

Reden te geven van dit verſteenen, en zoude niet derven onderſtaen; doch gelijk een hout, elders in water gelegt, verſteent, door dien de ſteenige deelen, die driftig in 't water zijn, doordringen tot in 't binnenſte lichaem van het hout, daer blyven hangen, en de houte deelen omvangen, en gelijk als bekleeden, zoo mag miſſchien een Regen of Hoos van ſteenig water, opgetogen van de Aerde, op deze Menſchen en andere dingen neder zijn geſtort, en zoo de zelve doen verſtikken, verſtyven, en verſteenen; gelijk men ziet dat met Regen, millioenen van Sprinkhanen in *Afrika* worden op de Landen gejaegt, en geheele Akkers en Landſtreeken vol Ruſpen in *Suriname*: ja in *Noorwegen* heeft men zeker aert van Muizen met den Regen of Douw zien neder komen, zoo als by *Wormius* en *Bartolinus* word getuigt, die de Akkers ſchenden.

Het is ook niet onwaerſchynlijk dat zulks door een Hooft-wind of ſtorm is geſchied, gelijk de Boomen rondsom *Amſterdam*, in zoo grooten getalle zeer diep onder de Aerde over eene zyde omgeſlagen, worden gevonden, en dat naderhand, het zant en loſſe aerde daer over is gewaeid; welke aerde miſſchien een ſteenmakende ſtoffe heeft mede gebragt, zoo als in de omleggende Landſtreeken zomtyds eenige verſteeninge geſchied; welke ſtoffe dan al het hout in ſteen heeft veranderd, insgelijks Menſchen, en Vee, dat op dien Bodem wierde ontmoet, gelijk men my zegt, verſteende Menſchen ontdekt te zijn, die op de knien gevonden wierden, in een gedaente als of zy baden: doch vermits de Menſchen in zoo zeer grooten getalle aldaer verſteent niet worden gevonden, zoo is waerſchynlijk, dat de meeſte, wanneer het geboomte door de Wind wierd geveld, en de vrucht dragende Bodem met zant en ſteenachtige aerde over waeid, dat die zijn gevloden, en zich in 't vruchtbaer nieuw *Augela* neder hebben gezet.

Zijnde my van daer toegekomen, verſcheide matelijk groote ſtukken Hout, Boom-takken, en Wortels, die in dit verſteende geweſt, oud *Augela* tot ſteen zijn geworden: het grootſte ſtuk is van een Dadel-boom, dat zoo levendig de gedaente van dien Boom, en de binnenſte ſtoffen, of 't lichaem van het hout noch verbeeld, dat ganſch geen verſchil, als alleen in zwaerte, tuſſchen het levendige hout,

en

Digitized by Google

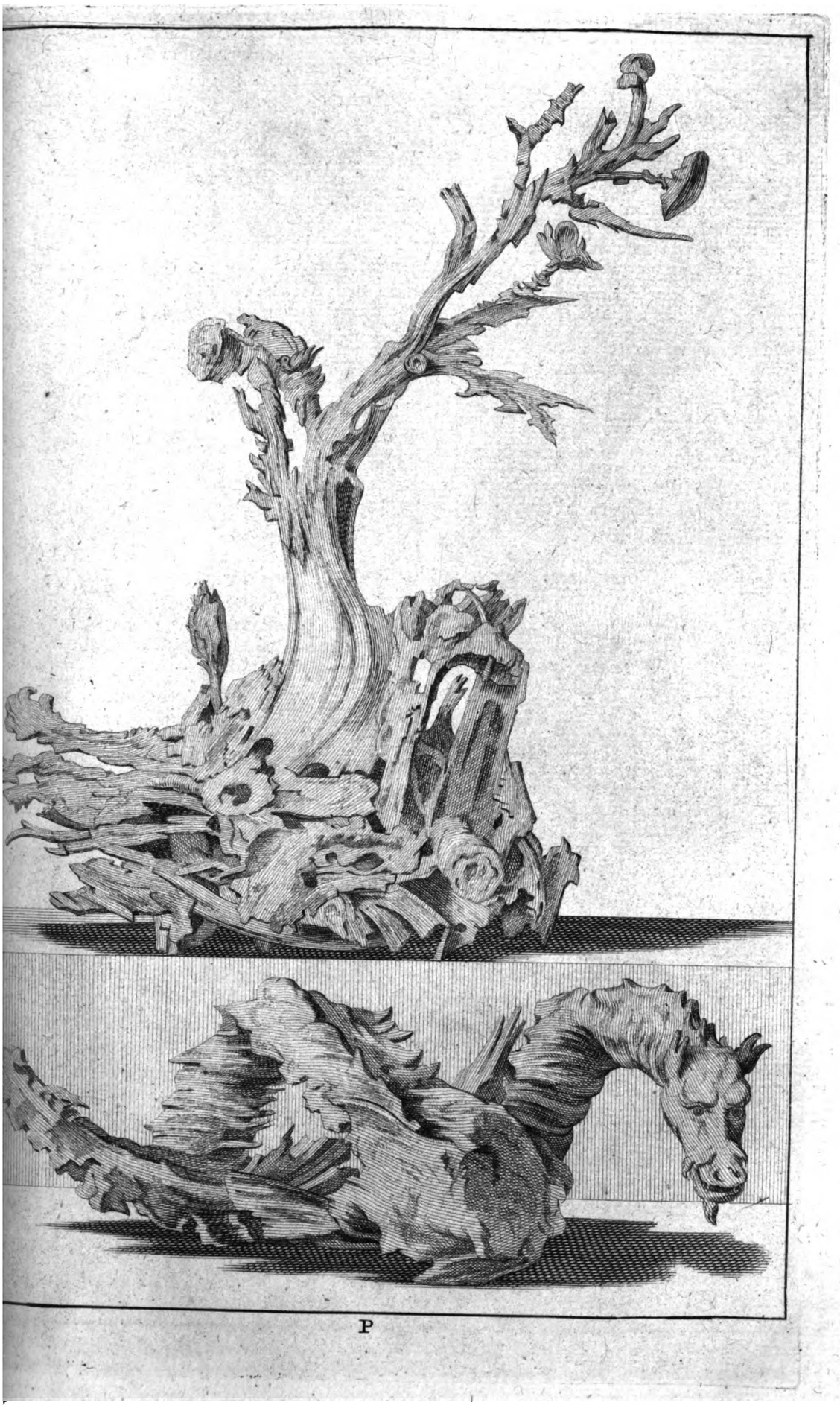

P

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Digitized by Google

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATIONS
R

Digitized by Google

en dit verſteende is te beſpeuren: andere ſtukken zijn wortelen van Dadel en Olyfboomen, die insgelijks den noch waſſchende wortel, zoo in verw, als gedaente gelijk zijn, behalve in zwaerte: het Dadel-hout is vol ronde openingen, als of het Worm-ſteken waren, weinig ſpongieus, en witachtig, niet al te zwaer: het Olyf-hout bruin-groen, ſterk, zwaer, ook dicht van ſtof, en zoo zijn ook deze verſteende Takken; en om de waerheit klaerder te vertoonen, zoo zijn my uit de Nabuurige geweſten, wortels van hout der beider Boomen toegezonden, die in alles met dit verſteende over een komen, zoo men ze niet en weegt: een Boom-baſt die insgelijks verſteent is, bezitte ik daer beneven, waer aen de hout-quaſten zijn te zien, en de ganſche gedaente van den natuurlijken ſchors; de Olyf-ſteen is zoo hard dat men'er vuur mede kan ſlaen: een der ſteene wortelen, daer van het gedeelte onder my beruſt, was zoo groot en zwaer, dat'er een Kameel genoeg aen te dragen hadde. Hier is noch bygevoegd eens Menſchen beenen Arm-pyp, die insgelijks aldaer gevonden, en verſteent is, der mate als de hartſte ſteen, behoudende anderzins en verw, en ganſche gedaente van been. De Mooren hebben noode dat Chriſtenen van dit geweſt ſpreken, of kennis daer van nemen, ter oorzaek zy gelooven, dat *Godt* dit Landſchap met deze verſteening dus heeft geſtraft om der oude Inwoonderen zonde wille, en dat zy die trachten te verholen, willende de gelegentheit den Chriſtenen ontrekken, om ſcheldende te zeggen, dat de zonden dier Menſchen, welke daer eertyds hebben gewoont, dat men wil, Mahometanen zijn geweeſt, grooter zijn geweeſt, als die van de Chriſtenen.

Dat het verſteenen dezes Landſchaps *Augela* waerheit is, heeft my noch getuigt zeker Jongman *Robbert Theunis* genaemt, welke tot *Tunis* voor Slaef gevangen zijnde, met *Ali Bey*, verdreven Konink aldaer, als Kamer-dienaer, zeer verre Zuidwaerts achter gemelte plaets te Landewaerts is geweeſt, en het geweſt aldaer dieper in heeft gezien, als men wete ooit eenig *Europiaen*; en dus mede naby het gemelte verſteenden Land had gezworven, zoo als hy mede de ſtukken verſteent hout, van die plaetzen gebragt, onder my beruſtende, daer voor heeft erkend. Hy verhaelde my, dat zelf eene zijn'er makkers, genaemt *Cornelis*, geboortig van *Vlieland*, mede Slaef te zijner tyd aldaer, met zijn Meeſter na *Mecka* reizende, dat verſteende geweſt door hadde gereiſt, en aen hem verhaeld, hoe Boom, Vrucht, en alles, aldaer in ſteen veranderd had gezien.

De oorzaek van dit omzwerven door het woeſte *Afrika* was, vermits *Ali Bey*, of Vorſt van *Tunis*, wiens Slaef hy was, tegen zijnen Broeder *Mahomet* een Veldſlag verliezende, waer in veel honderd Mannen wierden gedood, hy vluchten moeſt, ter behoudenis van zijn leven, en doordrong met drie honderd Man, tot aen de Grenzen van het Heidenſch Koninkryk *Borno*, daer het Volk zwart is, en men naekt gaet: zes Maenden duurde deze vlucht, in welke tyd hy zelden meer als een dag of vier ſtille was: in den beginne na den Veldſlag was hy noch eenige duizend Man ſterk, maer die droopen af, en ſmoorden op de weg door gebrek, tot op zoo kleinen getal als boven gezegt: veel zeldzaems had hy daer ontmoet: in den beginne Zuidwaerts, een zeer vruchtbaer Land, doch vol Leeuwen, Tygers, en verſlindend gedierte, tamelijk bevolkt, Mahometaenſch van Geloof, gekleed met een enkele lap of deken om 't Lyf geſlingerd, hoe Zuidelijker, hoe bruinder van vel: daer na ontmoete hy eene Woeſtyne onwoonbaer voor Menſchen en Beeſten, waer water gebrek is, en niets waſt. Hy hadde ontmoet een water, 't geen gedekt was met ſchotzen Zout, eenige voeten dik, daer dwars over toog, geduurende een geheelen dag Zuidwaerts, 't geen Ooſt en Weſt, verre uit is geſtrekt: de Mooren noemden dit bevroozen, of geſtremde Zout Meir, de Zee van *Pharo*; het water onder dit ver-ysde of geſtremde Zout is zeer ſcherp en groen: men konde met een Stok, twee Lancen lang, geen grond raken: te midden in, op een Eiland, ſtonden Dadel-boomen, die men niet genaken konde om de brosheit van het geſtremde Zout daer omtrent. Moorſche Princen, en eigen Heeren, Mahometaenſch van Geloof, doch zeer onwetend in de Leer, welke hy zoo hier en daer ontmoete, ontfongen den vluchtenden en verdreven Vorſt minlijk, booden hem Spys aen, van Schapen, gewas, en Grein hier onbekent, doch gelijkenis van Geerts hebbende: de Menſchen houden zich daer meeſt alle op onder Tenten: men vind 'er oude Ingeboorene Mooren, en Arabierſche geſlachten, die beide een omzwervend leven lyden. 1680.

Meer Zuidelijker komt de onwoonbare Woeſtyne, en daer na doen zich op de naekte Zwarten, daer gezegt word Elephanten en Goud te vallen, met wien die van *Borno* oorlogen, en de gevangenen tot Slaven aen de *Tripoliſche* Koop-luiden ver-

handelen, welke zomtyds tot *Borno* verſchynen om Goud, Elpenbeen, en Slaven te vermangelen, waer op ſchynen te volgen, die Zwarten, welke aen *Guinea* ſtooten.

By *Bartolinus* word verhaeld, hoe in de Nabuurſchap van *Tripoli* zekere Stad in korte wyl tot een ſteenige hardigheit is geworden, van waer een verſteent Kind in Vrankryk over is gebragt, en waer van hy eenig verſteent hout zegt gezien te hebben, wes gemelte Heer onder de naem van de verſteende Stad, dit Landſchap *Angela* gewislijk is verſtaende.

Men heeft in't Jaer zeſtien honderd en een en negentig, den negentiende van Wynmaend, uit *Parys* van deze verſteening in de nieuwe maeren, aldus geſchreven:

„ Men zegt in *Afrika* een Stad t'eene-
„ mael in ſteen veranderd, te zijn gevon-
„ den, dat daer uit, aen den Konink,
„ Mannen en Vrouwen zijn gebragt, en
„ men van voornemen te wezen, daer van
„ zeker getal tot çieraed van de Tuinen te
„ *Verſailles* te laten afhalen.

Wylen den zeergeleerden *Hendrik Franken*, die lange Jaren tot *Smirna* den Hervormden Predik-dienſt waer nam, aen my heeft bericht, dat het verſteende Landſchap *Angela*, in die geweſten zeer berucht is, en dat hy zeer veel Beenderen, Hout, Dadels, Miloenen, Citroenen, ook andere Vruchten, en verſteende dingen van daer over *Tunis* gebragt, heeft gezien.

Van het Eiland *Sumatra*, daer de Nederlandſche Ooſt-Indiſche Maetſchappye bezitting heeft, is my toegezonden, een zwaer ſtuk houts, 't geen door 't lang leggen in zeker aldaer Moeraſſige grond, tot ſteen veranderd is; het heeft de zwaerte van omtrent honderd pond, en ſchynt zeer natuurlijk hout te zijn; men ziet 'er duidelijk aen, dat het onder af is gekapt als met een Byl, en ook noch de Boomquaſten; de verw is als Eiken-hout; de buite baſt is wat graeuwer als den inhout, of het binnenſte van de Stam; de Nerf en ſtrepen van 't hout vertoonen zich daer klaer aen; heeft Marmer-ſteens hardigheit, en men kan 'er vuur op ſlaen; de draeying, beloop, en bochten van de Boom, ja eenige ſpleten zijn 'er aen te beſpeuren; derde half, of byna drie voet is de lengte, en de dikte in 't rond omtrent vier ſpan; het is behouwen aen twee zyden, dat is, onder en aen eene zyde, wezende anderzins een ſtuk-Stams. Aen ſteen en hout kenders door my vertoont, word 'er van getuigt, dat het alle blyken, zoo binnen als buitewaerts heeft, van hout te zijn geweeſt.

Wanneer ik dit verſteende hout dede openen en klieven, zoo hebbe daer binnen in, ſtukken en brokken gevonden, die meer zwart zijn, als de buitenſte ſchors, en veel gelijkheit aen oud hout hebben; doch echter in hardigheit aen ſteen gelijk zijn.

Men heeft my in den Jare zeventien honderd en twee, uit Ooſt-Indiën toegezonden, noch een ſtuk hout dat in ſteen veranderd is; gelijk men alzulke vind in de Rivieren van't boven geweſt tot *Palembang*. Dit ſtuk is ruim zes voeten hoog, en onder wel vyf ſpan dik, in zijn omkring; men ziet'er klieven en geſcheurde ſpaenders aen, welke meeſt in ſteen zijn veranderd, hoe wel binnewaerts een houte gedaente hebben, en ten deele noch hout zijn, ja men vind tuſſchen de ſteene ſchilfers in, vermolzering van hout, of liever verrot hout, 't geen de verandering niet ſchynt onderhevig heeft konnen zijn: men kan het op veel plaetzen ſplyten, gelijk men het hout gemeenlijk doet: de verw van het hout is daer noch klaer in te zien: op zommige plaetzen is de ſteen zoo hard als een Key, zoo, dat men 'er vuur uit ſlaen kan, en op andere plaetzen is het verſteende hout weker, en in verw onderſcheiden; op zommige plaetzen is het ſpier wit, glimmende, op andere dof-wit, elders bruingeel, en te midden in na den zwarten hellende, ja geheel zwart, 't welk de oude verw van 't hout ſchynt te zijn, heeft een zwaerte weinig minder als acht honderd pond: men kan aen dit groote ſtuk beſpeuren, dat 'er buiten om, aen-was is, van zeer harde ſteen, wit Marmer gelijk, 't welk zich behalven de verſteening, aen het oude hout heeft gezet, en daer aen vaſt is gegroeit; men ziet 'er de Boom-baſt noch aen, hoe wel de verw veranderd: en is dit ſtuk om zijne vremdigheit het gezicht van een opmerkent verſtant waerdig.

Men vind in 't gebergte van *Italien*, genaemt *Ruffidi*, onder 't gebied van *Toskanen*, zeker aert van ſteen, dat geklieft word als hout, en dat daer na ook de gelijkenis heeft, zoo als aen eenige ſtukken daer van onder my beruſtende, kan worden gezien, doch misſchien, en zoo zulks my wel toeſchynt, is het Onderaerds hout, dat zoo hard als ſteen is geworden, gelijkende zeer wel in verw, zwaerte, en gedaente, na dat hout, 't geen in *Holland* op de lage Moeraſſige, of Veenige Landen onder de Aerde word gevonden, 't welk de Huisluiden uit graven, klieven, en tot latten voor dekking der Huizen gebruiken: gelijk van my mede word bewaert een gedeelte houte-kool, 't welk in *Hetrurie* van zeer diep onder de Aerde opgedolven is.

Ik

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934 L

Digitized by Google

R

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTO
TILDEN FO
R

Digitized by Google

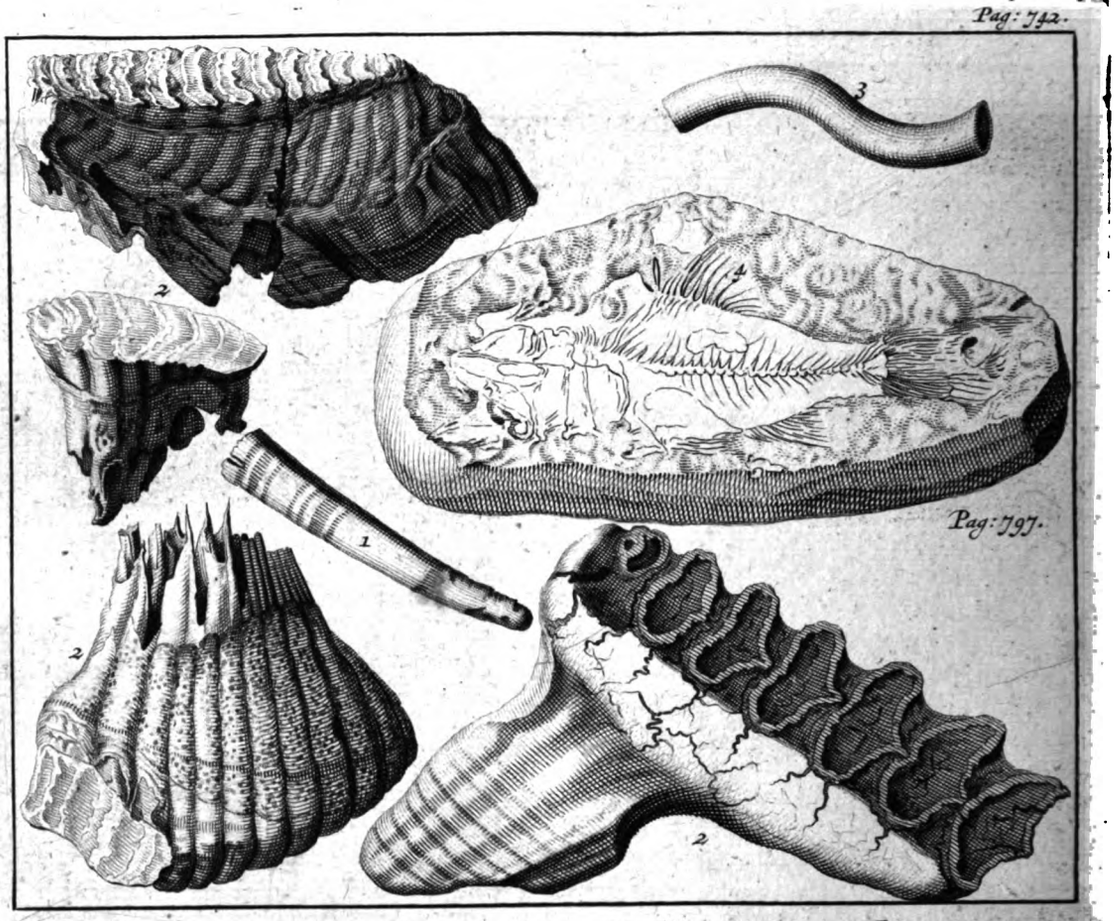

1. Een longe Mammotte Tant.
2. Mammotte Kiesen.
3. Kromme Mammotte Tant.
4. In Steen Gevonden Vis.

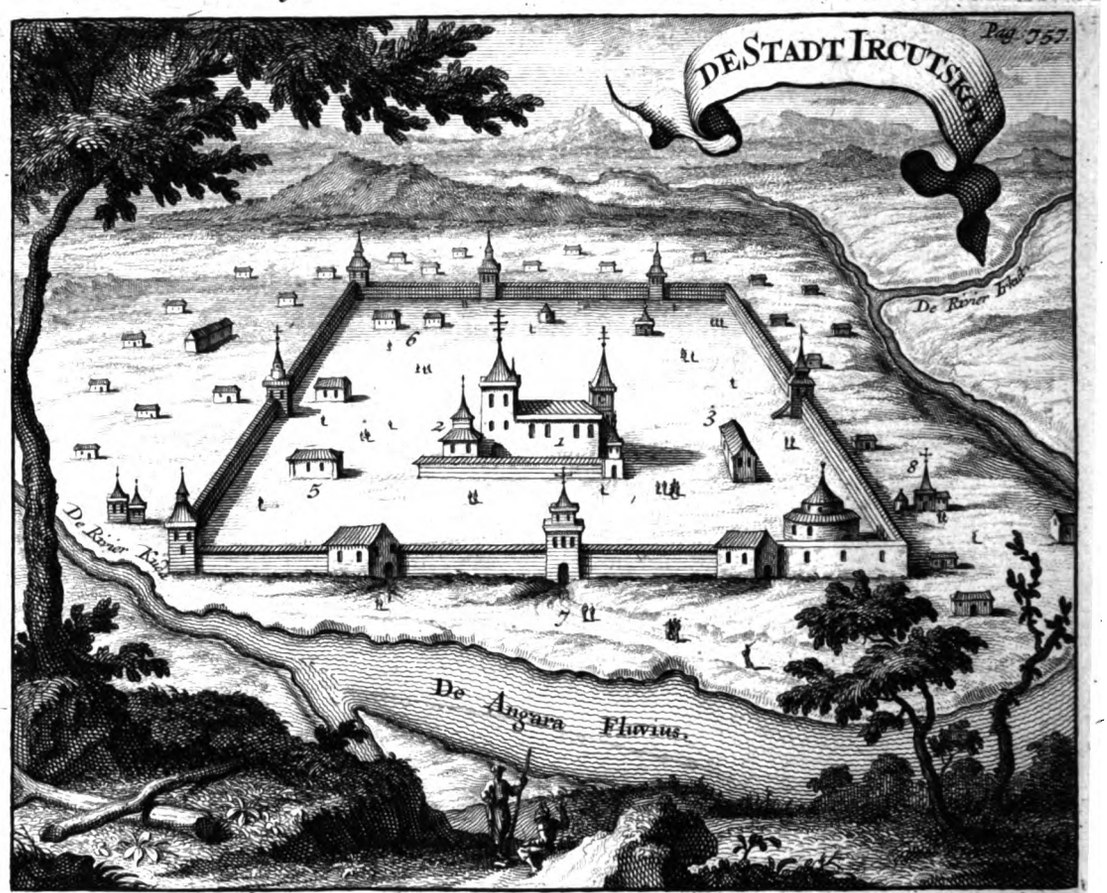

1. De Hooft Kerck
2. Gerechts Huys.
3. Commandeurs Huys.
4. Wapen Huys.
5. Groot Pack Huys.
6. Cooren Magasen.
7. Poort nade Rivier Angara.
8. Het Cloofter Buyten de Stadt.

Digitized by Google

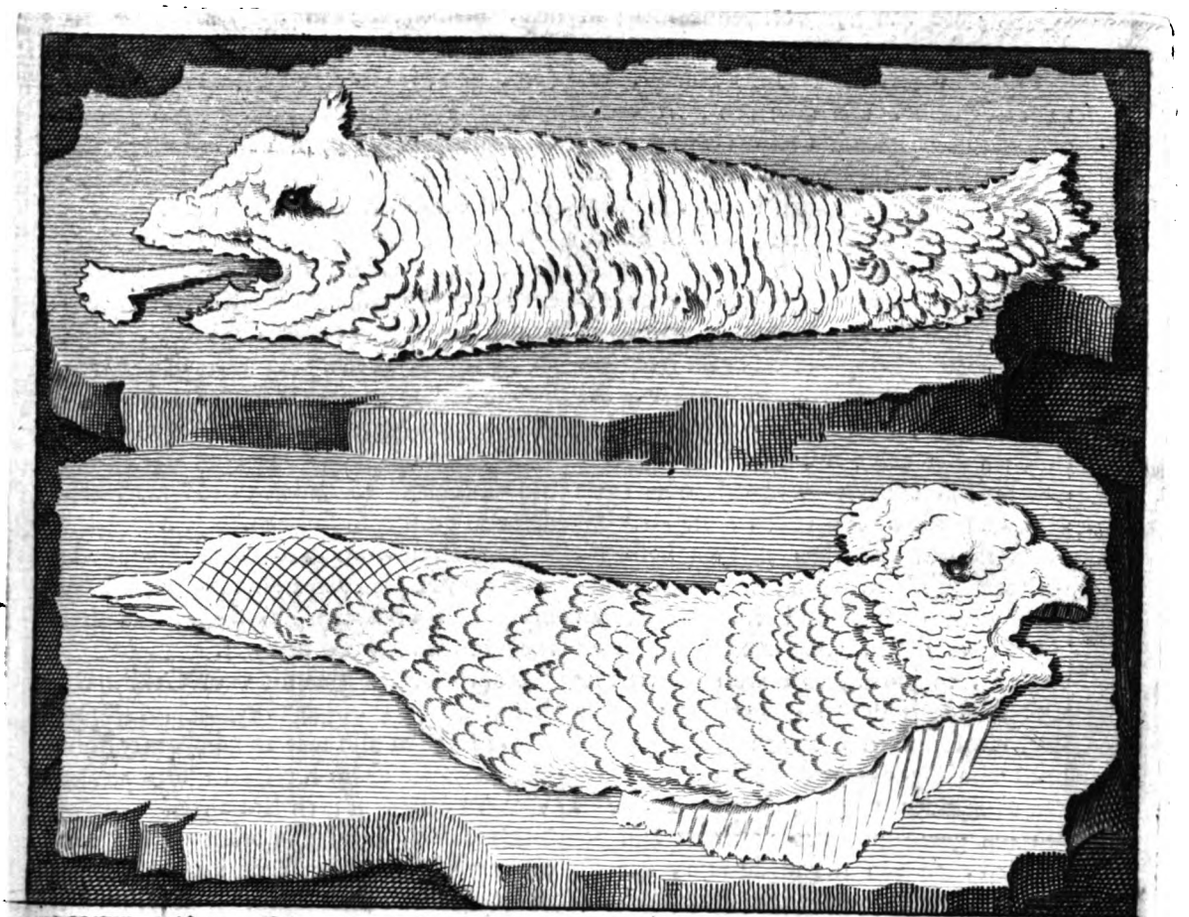

Viſſchen die tuſſchen Ley ſteenen diep in't Toscaenſche gebergte ſyn gevonden

Ik bezitte een zeer groote verſteende Citroen, zoo byzonderlijk van aert, dat men volmaektelijk de buitenſte en binnenſte ſchors, en ſchil kan onderſcheiden, ook het vleeſch van de vrucht, de binnenſte vliezen, en vezelen, en het zap met zijn ingewand, 't geen volkomen kan onderſcheiden worden, vermits de zelve is geklooft, ja zelve de knop of plaets daer die aen de Boom heeft gehangen, wes aengaende men noch een verheventheit komt te zien.

Zoo als mede beware, een groot getal verſteende Olyven, die zoo hard als Keyen zijn, en geklooft binnewaerts, de Olyfverw verbeelden, en buitewaerts de baſt. Mede Piſtacies, waer aen men noch het gerimpelde vel ziet, zoo levendig in zijn verw, en gedaente, als of eerſt vers van de Boom waren geplukt.

Insgelijks zijn my in eigendom eenige verſteende Oeſters, zoo opene, als geſloote, hard als Keyen, en zoo zeer gelijkende na verſche en levende Oeſterſchelpen, dat men die op 't oog, van de zelve niet zoude konnen onderſcheiden; alwaer noch by zijn een goed getal andere verſteende Zee-ſchelpen, aerdiger gedaente.

Ook verſcheide, zoo witte als bruine, en zwarte verſteende Padde-ſtoelen, behoudende zoo levendig hun verw, en gedaente, dat tuſſchen den geenen die op 't Veld ſtaen te waſſen, en deze verſteende, geen onderſcheid is te zien; doch op het gevoel hard en zwaer zijn.

Waerdig gezien te worden, zijn verſcheidene ſtukken ſteen, zoo Ley-ſteen als andere ſteenen, welke my uit het gebied van *Toskanen* toegezonden zijn, daer in men oog-ſchynlijk ziet, dat Viſſchen in verborgen zijn, of tuſſchen ingeſloten, en zoo al mede verſteent; men kan de ſchobben, vinnen, hoofden, en ſtaerten onderſcheiden: deze zijn zeer diep uit het gebergte gegraven, gelijk'er twee hier nevens worden vertoont, ruim een ſpan lengte groot.

In *Heſſen-land*, vind men zomtyds onder in 't gebergte Zee-ſchelpen, en mede natuurlijke verbeeldingen van Viſſchen veel 'er aert, of Viſſchen zelve.

Op het Eiland *Cypris*, vind men niet verre van *Famagueſta*, een plaets, daer by zeker Rotz, menigte beenderen van Menſchen, en Beeſten aen malkander gegroeit, en in ſteen veranderd, worden gevonden: zoo oog-getuigen my berichten, vind men

de gedaente van het verſteende merg in deze beenderen.

Op een plaets aen 't zelfde Eiland, genaemt *Nicoſia*, ziet men een Bergje dat geheel uit verſteende Oeſters beſtaet, gelegen in haer Schelpen, die mede in ſteen zijn verwandeld, en noch heden alle uiterlijke gedaente van Oeſters, en hun Schelpen verbeelden.

Verſteende Viſſchen men diep in't gebergte mede vind tot *Tripoli di Soria*, zoo als in de Reis-beſchryving van de *Bruin* is te zien.

Men onderricht my in 't zeker, dat men in *Chili*, op een hoog gebergte, of tuſſchen het zelve in, gevonden heeft, drie Spaenſche krygs-knechten, over zyde gevallen tegen de Aerde aen, die, na dat een geruimen tyd daer gelegen hadden, verſteent zijn geworden, te weten uiterlijk, want als men de ſteenige ſchors van 't Lichaem dede, vond men onder noch vleeſch, en bloed, wie weet of dit niet toegekomen is door overwaeying van een ſteen-ſtof dragende wolk: of miſſchien heeft een langduurige ruſt, der deelen, tegen malkander gelegen, de zelve zoo dicht aen een gevoegd, dat verſteent zijn geworden, en kan het mede zijn, dat de ſlapſte, en ſlenterachtigſte deelen vergaen zijnde, de grootſte of groſſte deelen door een langwylige zamen voeging zijn verhard, als tot een Lichaem, en zoo ſteen gelijk geworden, behoudende de voorige gedaente.

Men leeſt in de Boeken van den Heer *Thevenot*, dat in 't *Mogols-land* een diergelijke verſteening te zien is.

In de Nabuurſchap van het boven genoemde *Angela*, na de Zee toe, vind men overblyfzelen, hoe wel meeſt onder de Aerde gedolven, en verſtoven, van een zeer oude Stad, die van Marmere wooningen, en gebouwen, opgetooit ſchynt geweeſt te zijn, vermits menigte van zware uitgewrochte wit Marmere ſtukken, aldaer een voet, of anderhalf voet diep, bedekt met aerde, en veele groote zuilen, en uitgeſnedene ſteen-brokken gevonden worden, waer van geoordeeld word, het de Stad *Leptis* geweeſt te zijn.

In 't *Siberiſche* gebergte, niet verre van de Stad *Ufa*, die aen de Vliet *Beleja* legt, welke in de *Kama* ſtort, vallen roode ſteenen, die men wil dat grove Granaten zijn, gelijk 'er zoo eenige onder my beruſten: zy zijn donker-rood van verw, doch van weinig waerde: men vind ze omtrent, en vaſt aen het Berg-minerael, 't geen by ons Ruſch, of Marien-glas word genaemt, 't welk in gemelte gebergte groeit.

De Mahometanen die onder *Ufa* wonen, hebben Kerken tot hunnen Godsdienſt; maer andere, die meer benoorden, zoo hier en daer verſtrooit woonen, hebben geen Kerken, en plegen hunne Godsdienſt in het open Veld.

By het plaetsken, of aen de Rivier *Utka*, of *Oetka*, woonen *Vogelitzen*.

Hier en op andere plaetzen in *Siberien*, valt Kriſtal; doch 't geen byzonder is, zoo vind men het Kriſtal hier leggen in 't gebergte onder de Aerde, gelijk als in lagen, evenwydig met den Aerdbodem, daer in andere geweſten het Kriſtals lichaem gevonden word, zich uit te ſtrekken na om laeg: het is harder als dat in Duitſchland gevonden word, maer zelden zoo groot van ſtukken.

Toet-ſteen word in deze geweſten mede op zommige plaetzen gevonden, gelijk by my een Toet-ſteene Bak-ſteen, van daer toegezonden, word bewaert.

Zabel-ſtaerten gaen uit voor Geld in *Siberien*.

De Landen zijn niet zoo dicht met Boomen bewaſſen als in Rusland: men ziet 'er Vlakten, Bergen, en Boſſchen.

De *Siberianen* zijn in allen deelen niet onvernuftig. Men heeft aen my uit *Siberie*, ik twyfele of het in *Tobol*, of in *Jeniſeiska*, is gemaekt, toegezonden, een zeer aerdige Tafel, van een ſtuk hout, breet ruim drie, en lang zeven ſpan, daer niet alleen op is gemaekt, het ganſche Landſchap *Siberie*, maer ook het geheele Tarterſche geweſt, tot aen 't uiterſte Ooſten, en Noorden om, tot aen de Hooft-ſtad *Peking* in *Sina* toe. Deze Tafel is omvat met een platte lyſt van drie duim, de welke aerdig beſchilderd is, met Bloemen van dat Land, waer onder Tulpen, Roozen, en andere my onbekend, elk in haer eigen verw. Dit Tafel-blad zelve, is glad, en glimmende als een Spiegel; 't ſchynt dat het zelve beſtreken is met zeker Inlands geelachtig Vernis, 't geen niet ongelijk aen Sineſche verlakking is, dat zeer groote glans verwekt: onder die doorſchynende blinkende Vernis, of Lakking, ziet men de Kaert van opgemelte Landſchappen verbeeld, zoo in tekening, als geſchrift: daer worden Bergen, Vlieten, Boſſchagien, Moeraſſen, Gedierten, Menſchen, Steden, en Dorpen, levendig verbeeld. Men ziet 'er zeer aerdig afgeſchilderde Gedierten, Paerden, Koeyen, Honden, en Kamelen. De *Brati*, en andere Noord-ooſter Volken, in hunne kleeding, worden daer levendig op vertoont: ook de wyze van over het Sneeuw en Ys, op platte lange Winter-ſchoenen die van hout zijn, voort te ſchuiven: als ook de gedaente van Winter-

Digitized by Google

ter-ſleetjes, met haer laſt, daer Honden, of Herten voor geſpannen zijn. Het gebergte dat door die Landſtreke gaet, is aldaer oog-ſchynlijk, en als na 't leven vertoont, gelijk mede de zandige Woeſtyne achter de Sineſche Muur. Voor de mond des grooten Riviers *Amur*, ziet men in Zee, twee Eilanden, en de vaert tuſſchen de vaſte Tartariſche Kuſt, en de Eilanden van *Jeſo*, benoorden *Korea*, en *Japan*, is daer verbeeld; en komt deze *Geographiſche* houte Tafel, die ik van Ceder acht te zijn, met mijne ontworpene Land-kaerten, genoegzaem overeen; maer is een klein beſtek, bevat veele Landſchappen: met weinig benamingen, of aenwyzingen van Steden, Dorpen, en verblyf-plaetzen, ten aenzien van dit ons Werk: zoo dat de zelve de waerheit van onzen arbeid beveſtigt: lengte, of breete en is hier niet waergenomen, gelijk de Menſchen in die zoo woeſte geweſten, daer van de minſte kennis niet en hebben, zoo als ook de afſtanden zeer volmaektelijk niet waergenomen zijn. Voor de Rivier *Oby*, in Zee, vertoont het een Eiland, en de Ooſt-hoek van *Nova Zemla* komt in Zee, tot dicht naby het vaſte Land.

Beooſten de Rivier *Oby*, gelijk mede voor de verdere monden der Ooſtelijke Rivieren, men Eilandekens in Zee ziet, en iets geſchilderd met een witte verw, 't geen ſchotzen Ys verbeeld.

De naeſt aen woonende Menſchen, beveſtigen dat benoord-weſten, en beweſten de *Ys-kaep*, het altoos in Zee vol Ys is, en dat men bezuid-ooſten, en beooſten, nimmer Ys en ziet, zoo, dat het water aen de eene zyde de warme, en aen de andere zyde de koude Zee word genaemt. De namen der plaetzen op deze Tafel, als Steden, Dorpen, Verblyf-plaetzen, Bergen, en Wateren, zijn geſchreven in gebroken Ruſch Schrift, en Letters.

Beooſten de Rivier *Jeniſea*, langs Strand, of dicht by de Zee, en ook een ſtreek Landwaert in, het Noorden om, tot aen de groote Vliet *Amur*, verbeelden alle de wooningen maer Hutten, en Tenten: men ziet 'er Jagers getekent, die de Honden omtrent zich hebben, en met de Sneeuw-ſchoenen het Wild vervolgen, wordende door een Pols, of lange Stok, daer een knop aen is, of wel twee knoppen, aen elk end een, van zich zelven zeer gezwind voort geſtooten; doch dit geſchied op vlakten, of nederdalende Landſtreeken, want over Bergen, zijn zy genoodzaekt te gaen: andere ziet men op een klein Sleetje, al hurkende op de knien, ofals de Kleermakers, nederzitten, daer een Hert voor geſpannen is, dien een zeel om de hoornen of borſt vaſt is gemaekt, dat aen de voorſte knop van het Sleetje gehecht is, waer door het Dier trekt. De Man om het Sleetje te leiden, heeft een Stok of Pols, te midden in zijn handen, om te weder zyde beſt te konnen ſtieren, zoo als hy met de zelve Stok, het Hert mede dryft, en leid, zonder Toom. Drie Eilanden worden vertoont in het Meir *Baikal*, dat byzonder is, en word zulks by my in geene andere Schriften, of verhalingen beſpeurd; waerom ook elders gezegt hebbe, dat 'er maer een voornaem Eliand in 't *Baikal* te vinden is.

De Rivier *Angara*, neemt zijn oorſpronk uit dit Meir, en looſt zich als bekent is, in de Ys-zee, zoo is het dan geen wonder, dat men zegt, dat 'er Zee-robben aldaer in 't water te vinden zijn.

In de Rivier *Oby*, benedewaerts, tuſſchen de Vliet *Irtis*, en de Zee, zijn eenige Eilanden gemaelt.

Bezuiden de Vliet *Amur*, in de Zee, ziet men aen deze houte Tafel, een Eiland, daer de naem van *Nieuwland* by geſchreven ſtaet, en recht Ooſt aen, over de mond van de *Amur*, eenige mylen in Zee, een Eiland, alwaer het woord *Steen-klip* by geſchreven is, behalven noch een onbenoemt Eiland, dicht voor de mond van de *Amur* zelve.

Aen de meeſt Noord-ooſter hoek van *Aſia*, word op deze Tafel Ys verbeeld, daer het woord Ys in 't meerdere tal by geſchreven ſtaet, ten teiken dat aldaer ſteeds een groote overvloed van Ys moet zijn, en de zelve vry hoog Noorden op te liggen, 't geen mede een betoog ſchynt te zijn, dat ten einde deze Uithoek, Water is, en vervolgens, dat de zelve aen *Amerika* niet vaſt is, hoe wel zeker Krygs-overſte, welke twintig Jaren in de ver afgelegene Ooſter Siberiſche geweſten, zich heeft opgehouden, my wilde verzekeren, dat de zelve tot aen *Amerika* reikte, maer niet wierde betreden, of gebruikt, wegens koude, en groote Wilderniſſe.

De Heidenen in *Siberien*, woonen meeſt gelijk als verſtrooit, en van malkander af, zonder Dorpen; doch de Moskoviſche Chriſtenen, die zich daer neder hebben gezet, houden zich by een, in omheiningen van houte palen, tot tegenweer; zegge de byzondere Burgers, welker getal men op eenige honderd duizend, behalven Wyf en Kinderen, reeds acht te zijn; want des Keizers krygs-luiden, beſluiten zich in de Sterkten en Kaſtelen.

Tot

Tot voortzetting van het Chriſten Geloof, richten de Prieſters zoo hier en daer Linne Kerk-tenten op.

De kleeding dezer Volkeren is eng, onder de arm gehaekt: zy dragen ledere hozen, en kleine mutsjes. De Lywaten en Stoffen die men in dit geweſt draegt, worden hen veel uit *Sina* toegebragt.

In 't Meir *Jamiſch*, of *Jemits*, dat op de Vliet *Irtis* looſt, in *Siberien*, valt Zout: het groeid met dikke korſten weinig onder water, en legt niet dieper als een voet of anderhalf. Drooge en heete Zomers geven het beſte en dikſte Zout.

Men wil, dat 'er drie duizend Kerken zijn onder het gezag van den Siberiſchen *Metrapoliet* van *Tobol*; van elk zoude hy Jaerlijks inkomen hebben, de waerde van drie *Roebels*, of vyftien gulden, behalven van den Doop en Trouw, die hy verricht, zes gulden; en word gezegt, dat tot het bezwangeren eener Maegd in onecht, t'zijner behoeve voor ſtraf eenige boeten is beſteld.

De Huizen in *Siberien*, daer Tartaren in woonen, hebben ſlechts een vertrek in't gemeen, doch der Moskoviten twee, en meer. In der Tarterſche of Siberiaenſche wooningen, vind men een hooge verheven Oven: daer in, of op, van rood gebakken aerde een Pot ſteeds te vuur ſtaet, om hun Spys daer in te kooken.

Daer is in veele *Siberiſche* geweſten Marmer-ſteen van verſcheidene aert en verw.

Men vind in *Siberien* Honden, die tot hooge prys worden verkoft, waer mede de Zabel-jacht word geoefent: zy zijn zeer groot, doch mager en rank.

Het *Permakſche* Volk, dat mede onder *Siberianen* word geteld, verſtaet zich de Moskoviſche Spraek te lezen, maer konnen die weinig ſpreken: hunne oude Letters en eigen Schrift, want dit Volk eertyds een eigen Letter had, zijn vergaen, en vergeten; behoudens dat alleen is bewaert eenig Geeſtelijk geſchrift in die Spraek, 't geen wel eer voor honderd Jaer by een wierd geſteld door een Geeſtelijk perzoon, die hun in de Chriſtelijke Godsdienſt onderwees: veele hunner ontweken te dier tyd het Geloof, verlieten 't Land, en veranderde hun naem in *Oſtakken* en *Vogelitſen*, die noch Heidenen zijn; en verſchild dezer Tael als het Hoog- en Neder-duitſch, zoo dat *Vogelits* en *Oſtaks* is gebrooken *Permaks*.

Het plaetsken *Turinsko*, anders *Japanſin*, of *Japantzin*, in *Siberien*, willen eenige dat wyder van *Vergaturia* is gelegen als door my is geplaetſt, 't geene noch ongeſlift ter neder ſtelle.

Men vind in *Siberien*, niet wyt van *Turinsko*, een plaets, genaemt *Dolgoj-jaer*, dat is gezegt lange ſtylte, en word mede het woord *jaer* genomen voor een hoogte, daer een ſtroom langs loopt.

Het plaetsken *Jerinskoy*, of *Jerenesk*, zoude, volgens gevoelen van Reizigers die zulks aen my berichten, vyf en twintig myl boven *Solvitſogda*, of *Solvitſugotskaja* leggen, dat aen de Vliet *Wiem*, of *Wiſſera*, die in de *Witziga* ſtort, legt, welke weder in de *Dwina* uitboezemt, en is een Overtoom aldaer wyt een en drie vierendeel myls.

De Vliet *Wiem* is woeſt te weder zyde, en men vind Ceder-boomen aen zijne Oevers.

Aen de Vliet *Iſet*, die zeer krom loopt, legt een plaetsje, genaemt *Mechonina-Kuna*, dat is de wyk *Mechonina* gezegt: het is een Kerk-dorp, zeer Viſchryk; voor drie ſtuivers koopt men veertig pond goede Viſch: Ganzen zijn daer met duizenden, ook kleine zwarte Rot-ganzen. Deze plaets legt drie myl van *Kataiski*, de Rivier af. Aen des zelfs Oevers zijn noch veele Dorpen, die in de Kaert niet genaemt zijn. De Bouw-landen zijn op de Vliet *Iſet* vet en vruchtbaer. Zeker omheininge of pagger aldaer, word genaemt *Schadrinski*, of *Schadrina*, en legt naby de plaets *Mechonina-Kuna* genaemt.

Van het Meir, Plaetsken, of Vliet *Kataiski*, tot aen het *Uvalſche*, of *Oevalſche* gebergte in *Siberien*, is twee en een halve dag-reizens; men vind 'er op weg zommige Meiren: en van *Uvalſch*, of *Oevalſch* Bergen tot *Ufa*, reiſt men zeven dagen in 't gemeen.

Vyf myl van daer, omtrent de oorſpronk van de Vliet *Iſet* gelegen, is een Vlek, *Craſnopole* genaemt: aldaer valt Magneetſteen in 't gebergte.

Ter zyden af, van *Utka*, of *Oetka*, in *Siberien*, is een omheint Dorp, genaemt *Kolſedanske*, of *Kontzedal*, twee myl en een half gelegen van de plaets *Kitaike*, of *Kataiski* genaemt. Het is onlangs eerſt opgezet. *Kolſedan* is een Vuur-ſteen gezegt. Daer valt Zwavel, zeer zwaer, wit, en klaer van binnen. Van de omleggende Vuur-ſteenen heeft het plaetsken zijn naem. Daer is een Riviertje van die zelve naem, en aen de Oevers van het zelve druipt uit de Wal of Aerde zekere roode Olye, welke in een vierendeel uurs, na dat uitgedroopen is, verſteent: het druipt wanneer de Zon warm ſchynt.

Aen de Vliet *Colwa* is *Tſerdin*, de oude Hooft-ſtad van 't Land *Perm*.

By het *Siberiſche* Rivierke *Vetluga*, is een

Digitized by Google

een Dorp van drie honderd Huizen, en daer omtrent een groot Moeraſch, waer uit de zelve Riviere vloeid, gelijk een ander naby gelegen Vliet mede doet.

Des nachts, om licht te hebben, zijn de Menſchen in *Siberien* gewoon groote Vuuren te Veldewaerts te ontſteken: zy branden in de Huizen geen Smeer-of Waskaerzen, maer zekere gedroogde Houtſpaenders, behoudens dat de Luiden van aenzien zich mede bedienen van Kaerzen.

De *Baskiren* weten Paerde-melk in Potten onder de Aerde te zetten, en de zelve zoo te bereiden, dat zoo krachtig word als Wyn; gelijk zy en andere *Siberiſche* Volken brokskens van zuure Kaes (die zy van uitgeperſte, en gedroogde zuure Melk maken) in verſche zoete Melk vermengen, en daer van een aengename drank maken.

Zy eeten veel wortels van geele Lelyen, die zy droogen, ſtampen, en tot een Bry maken.

In 't gemeen zijn de *Siberianen* niet onkuiſch.

By *Kraſnoyar*, een Stad, gelegen tuſſchen de Vlieten *Oby* en *Jeniſea*, oordeeld men van ouds groote Menſchen gewoont te hebben, om dat daer overoude Pylen en Boogen worden gevonden, te groot om van hedendaegſche Menſchen te worden gevoerd.

De *Siberiſche* Wyven in het Landſchap *Vogelits*, dragen het haair, dat hen, gelijk meeſt alle *Siberianen*, zwart is, achter af hangende, los om 't hooft, hebben benaeide doeken op het hooft, met quaſten, en dragen Laerzen aen de voeten, als de Mannen.

De *Wiatske* Vrouwen dragen mede los haair, en eenig Kap, in geſtalte als een Kooren-ſchop, op het hooft, daer Koraelen, en Zyde quaſten van achter af hangen.

Als de *Siberiaenſche* Heidenen vrolijk zijn, gebruiken zy een Speel-werk-tuig daer men in blaeſt, en dat dan geluit geeft, genaemt *Sibisga*, den Noordſche-balk niet ongelijk: een ander is als een Harp, geheten *Tornabas*, daer drie ſnaren van Paerde haair over worden geſpannen.

De *Siberianen* maken zeer aerdige Trompetten, van Berke-boom-baſten, lang omtrent anderhalf, of twee voet, wezende tot op een derde van de lengte niet zeer dik, of wyt, maer het overige voorwaerts vry wyt, en ruim, waer mede zy geen onaengenaem geluit weten te maken; waer van 'er een onder my word bewaert.

De *Oſtacki*, of *Oſlacki*, die breet genomen, gelijk meer andere Tarterſche Volken, onder *Siberien* gehooren, zijn zeer ontuig in 't eeten, nuttigen Water-ratten, doode Paerden, en ander ongedierte: weten van geen gebeden die zy over maeltyd ſpreken. Tot hen word gebragt van de Zuidelijke, en meer Ooſtelijke Landen Tabak, van verſcheide verw.

Ziet pag. 630.

De *Siberianen*, die Heidenen zijn, weten van geen vaſte maeltyd, eeten wanneer zy hongeren, meeſt gekookt, en zeer grof, met volle handen, als onbezuiſde Dieren. Zy maken klonten of koeken van Meel, die zy achter heete ſteenen tegen den haert aen bakken, en dan aen riemen ſnyden, en kooken. Als zy eeten, hangt het hooft over de pot, en den overvloed druipt uit de mond daer veeltyds weder in.

De Spys is in *Tobol* zoo goed koop, dat men voor vyf gulden een Menſch het geheel Jaer de koſt kan geven.

De *Bucharen* omtrent *Tobol* woonachtig, zijn zindelijk over haer Spys, die ook Huis-raed van koffers, kiſten, en behangzels hebben.

By een plaetsken *Moerſinska*, of *Murſinskaya Sloboda* genaemt, dicht by *Vergaturia* gelegen, valt rood Kriſtal.

Tuſſchen de Rivier *Beroſoa* of *Obdo*, en *Koda*, die beneden in de *Oby* ſtorten, en in 't geweſt *Beloſerie*, *Puſtozerie*, en *Condorie*, vind men verſcheidene Moeraſſen en Meiren. Hier langs nemen de Reizigers hun weg, Weſtwaerts; want des Zomers als 't nat is, worden de Rivieren en Moeraſzen in die geweſten met kleine Schuiten gebruikt, die hier en daer op droogten en repen Lands over de aerde getrokken worden, en weder in de waterige plaetzen neder gezet. Deze Moeraſſen worden daer de *Ketels* genaemt, om dat het water in de zelve van uit de grond komt opſpringen.

Tot *Pelyn*, of *Poliem*, de Hooft-ſtad van het Landſchap *Vogulits*, of *Vogelits*, die niet groot is, houden honderd krygsluiden, en meer, meeſttyds de wacht: heeft twee Poorten, en legt in een halve maen: daer zijn zeven ronde houte Toorens, en Storm-palen.

Het beſte graeuw-werk, of Inkhoorensvellen, *Ilets*, of *Iſets* graeuw genaemt, ook Loſſen, Voſſen, en Marters, vallen veel omtrent een Vliet en Dorp *Pieſma* geheten. Het is hier zeer wel bewoont. Het Land is daer vry vruchtbaer.

Als de Reizigers in *Siberien* langs Kreken en Vlieten varen, daer het water te klein is, zoo heeft men daer een vond van zeilen dwars over de Rivier onder water te ſpannen, 't geen de zelve doet opzwellen, en hoog worden.

De bevolking in *Siberien* neemt dagelijks

merkelijk toe, en zijn zedert twaelf Jaer daer veel nieuwe plaetzen gesticht.

Als men van de Vliet *Kama* na *Vergaturia* reist, ontmoet men eerst Bosch, dan Bergen, daer Yzer en Magneet-steen valt, en daer na vruchtbaer vlak Land.

De Ballingen in *Siberien* en hebben geene quade dagen, doch zy trekken weinig loon, behalven levens onderhoud.

De *Siberianen* weten Boter te maken van Koe-beesten. Het Land is daer op veel plaetzen zoo vet, dat beter ongemest vrucht draegt, als gemest. Zy gebruiken geen Slaven van hun eigen Volk, behalven eenige die om misdaed worden verkoft, maer wel van *Kalmakken*, of eenig ander Uitheemsch geslacht.

Zoo hier en daer in *Siberien*, vind men noch Vorsten van oude stam, dien het hals-recht gelaten is, welke zy met Pylen doen oefenen. Deze zijn in achting onder hunne Lands-luiden, bedienen 't recht, en voeren eenig gezag, doch onder het opzicht der Russche Bevelhebbers.

Ziet pag. 787.

De Mahometaensche Tarters in de *Siberische* Landstreeke, tusschen *Vergaturia* en *Tumen*, die gemengt onder de Heidensche Inwoonders woonen, spreken met de Tarters van *Astrakan* genoegzaem een Tael, volgens bericht van den Reiziger, *Nikipera*.

De Man in een *Siberiaensche* Huishouding, gaet ter Jacht, en ter Visch-vangst, maekt Pyl en Boog, en slacht het Vee, of de vangst. De Vrouw bestelt de Pot, en bereid de Spys: als zy heeft gebaert, weet zy van geen lang leggen, maer is in weinig tyd herstelt. Zy weten van geen Bedden of Bedsteden; slapen slechts tegen de vloer op Banken, of op de Ovens.

Men drinkt in *Siberie* uit houte Beekers, die van berderen, of kleine plankjes zijn gemaekt, hebbende boven aen, een handvatzel, by een der duigen, welke hooger uitsteekt als de anderen. Men maekt daer mede overglaesde potten, die gebruikt worden om in te kooken.

De Huizen zijn gedekt met Kley, en ook met Hout: de haert, die te midden in staet, is weinig uit gegraven; gelijk de Huizen zelve ook iets neerwaerts treden in de grond, en hebben eene verdieping.

De zommige bewoonen Hutten, daer in een klein haertje is, des Winters rondachtig gevormt; doch des Zomers maken zy die weinig grooter, en vierkant. Het Volk onder *Ufa* heeft wooningen van tamelijk goede gedaente, en de beste in dit gewest.

Van het eeuwige Leven hebben de *Siberiaensche* Heidenen geen kennis; doch de zommige beuzelen echter van een waereldlijk vermaek na dit Leven, als dat zy veel Vee zullen hebben, overvloed van spys en drank; enz.

De Ouders leeren hunne Kinderen met Pyl en Boog om te gaen, op dat zy het Wild vroeg zoude leeren schieten in de Bosschen, die 'er veel zijn, van alderhande aert van hout, hoe wel niet zoo dik of veelvuldig als in Rusland, daer het geboomte meest eenderley hout is, te weten, Spar- en Mast-boomen: zy onderwyzen die ook steeds een korte Piek ten kryg te gebruiken.

Veele der *Siberische* Landen worden van hunne Tzaersche Majesteiten Volken beheerscht, gelijk de Nederlanders in Indiën hunne bezittinge behouden, te weten, met weldaden, en vrees voor zware straf als zy misdoen.

Men heeft in *Siberie* een straf, dat men aen Schelmen de handen uit breekt, of verlemt, en brandmerkt, als ook neus en ooren af snyd.

Gelijk de *Moegalen* den Dieven of Rovers, mede brandmerken; zoo ook die met Pylen schieten, om iemand te grieven. Om Vee, of andere Rooverye, en Dief-stal, word by hen niemand ter dood gestraft, maer in een boete van eenige Paerden, of Hoorn-beesten na dat het quaed groot is: en volgens de gewoone Wetten, moet het gestoolene drie voudig worden vergoed.

Men acht *Europa* van *Asia* te scheiden, eer men in *Siberien* treed, aen de Vlieten *Susowa* en *Utka*.

De *Susowa*, of *Tsusovaia* stroomt dikmael zoo over, dat in't Jaer zestien honderd twee en negentig, den zestiende van Bloey-maend, Reizigers aldaer over Land, en over de toppen der Boomen zijn gevaren.

Omtrent de Oevers van de *Oby*, in *Siberie*, en in *Samojeden-land*, zegt men dat dikmael Reuze, of zeer groote Menschebeenen ontdolven worden.

By de plaets *Samarofskoy*, of *Sammarok sam*, daer de Rivier *Irtis* in de *Oby* valt, woonen veel Voer-luiden.

De Menschen in *Siberien* weten van geen Scheur-buik, en weinig ziekte.

In de Rivier *Tobol* valt veel Visch, hoe wel meer in de *Oby*, als groote Steuren, Brazems, Baerzen, groote Snoeken, doch daer zijn geen Beloegi in deze Vliet, maer wel in de Vlieten *Jenisea*, in de *Anagara*, in de *Toengoeska*, in de *Lena*, en het meest in't Meir *Baikal*.

Tot in *Tobol* komen niet alleen *Persische*, maer ook *Indische* Handelaers, en zelf van *Seilon*.

Men

Digitized by Google

Men heeft nu goet gevonden, de Steden *Tobol*, *Vergaturia*, *Tumen*, en andere, daer goede gelegentheit van ſteen, en kalk is, met duurzame muuren op te bouwen, en daer in mede van ſteen, Kooren-ſchuuren, en andere Pak-huizen te ſtichten, waer toe eenige honderden Menſchen, zoo na *Siberien*, Jaerlijks in ongenade verzonden worden, aen 't werk ſtaen geſteld te worden.

De Toorens, en Muuren te *Tobol*, van de kleine Stad, of het Slot, hebben zoo men zegt, over de vyftien duizend Roebels gekoſt, en zijn onlangs, na dat maer twee of drie Jaren hadden geſtaen, verbrand geworden, alzoo dat in twintig Jaer die Stad tweemael is verdorven door het vuur, behalven dat houte Veſtingen, meeſt in vyftien Jaer verrot zijn; leggende *Tobol* van dertig tot vyftig vadem hoog op een Berg.

De oude *Siberiſche* Steden, voor dat hunne Tzaerſche Majeſteiten daer bezitting hadde, zijn nu meeſt woeſt, en daer woont geen Volk in.

Als de Ballingen uit *Ruſland* na *Siberien* verzonden worden, zoo worden zy op Sleeden met de Winter-weg na *Tobol* vervoerd, reizende nacht en dag: tot *Tobol* komende, worden de ongetrouwden in Toorens opgeſlooten, doch die Wyven en Kinderen hebben, by de Ingezetenen, ter huis-veſting geplaetſt: als dan de Zomer-tyd is, worden zy verdeeld, en afgezonden, ieder werwaerts hy is beſteld, na mate van zijn misdaed, in een goede of quade plaets: die tot Boere-werk word gebruikt, geeft men vyf Roebels, een Koey met een Paerd: wezende daer zoo veel Land te krygen als men begeerd te bouwen, uitgezondert in de Noorder geweſten: andere Ballingen worden tot den krygs-dienſt gebruikt.

Als men na *Siberien* reiſt moet men te *Kaigorodok* zijn Pas vertoonen, wordende anderzins niemand door gelaten.

Siberien, byzonder ten Zuiden, word geacht een van de meeſt gezegende Landſchappen der Waereld te zijn: de Velden zijn vol Vee; de Boſſchen vol Dieren, en Vogels; de Rivieren overvloedig van de ſchoonſte Viſch.

De Volkeren die den Hoog Edelen Heer Graef, *Fedor Alexewits Golowin*, zijn Tzaerſche Majeſteits Grooten Gezant, op zijn reize na de *Sineſche* Grenzen ontmoet heeft, zijn volgens eigen bericht;

Ik hebbe de ſpelding van de namen dezer Volken, hier geſteld zoo als my opgegeven is; wordende de zelve mede elders eenigermate anders geſpelt.

I. *Wagoelitſi*, een klein Volk, hebben haer eigen Tael, en geen Schrift, zijn Afgoden-dienaers.

II. Mahometaenſche Tartaren.

III. *Barabientſie*, is een Volk, vermengt uit de Tarters en Kalmakken.

IV. *Niesni Oſteki*, zonder Schrift, omtrent tien duizend ſterk, maer ſlecht Volk, zijn Afgoden-dienaers.

V. *Bereſofke Samojeden*, zonder Schrift, zijn Afgoden-dienaers.

VI. *Wergnie Oſteki*, zonder Schrift, leven van Viſch, zijn Afgoden-dienaers, hebben haer eigen Tael, die met de *Nieſni Oſteki* niet over een komt.

VII. *Tſoeliemski Tarters*, die aen zijn Tzaerſche Majeſteit Schatting betalen, en de *Kirgiſche* Tartaren zijn Afgoden-dienaers; doch met de Mahometanen in veele deelen over een komende; zonder Schrift; men zoude hen baſtert Mahometanen konnen noemen.

VIII. *Aloorni Toengoeſi*, een ſtrydbaer Volk, ryden op Elanden, hebben geen Schrift, zijn Afgoden-dienaers, een geſlacht heel groot in *Siberien*, tot aen de *Sineſche* Grenzen uitgeſtrekt, hebben een Spraek op haer zelven, ſchieten met Pyl en Boog door een yzere plaet van een half duim dik; dat zijn Hoog Edele ter tyd van zijn Gezantſchap, zelf heeft gezien: woonen maer by drie of vier Huisgezinnen by malkanderen, zijn wyt en zyds verſtrooid in de Boſſchen.

IX. *Jakoeti*, een groot geſlacht, zijn Afgoden-dienaers, hebben geen Schrift, woonen rondsom de Rivier *Lena*, hebben haer eigen Vorſt, of Vorſten.

X. *Brati*, de Spraek komt wat over een met de *Kalmakken*, woonen rondsom het Meir *Baikala*, zijn Afgoden-dienaers, hebben geen Schrift.

XI. *Sajoti*, de Spraek is vermengt met die der Tartaren, zijn Afgoden-dienaers, zonder Schrift.

XII. *Mongael*, zijn Afgoden-dienaers: deze hebben Schrift.

XIII. *Konnie Toengoeſi*, zijn Afgoden-dienaers, zonder Schrift, ſtrydbaer.

XIV. *Kalmoekie*, zijn Afgoden-dienaers.

XV. *Baskiertſi*, Mahometanen, leggen by *Tumeen*.

XVI. *Loperi*, of *Lopari*, by de *Lena*, en *Lopevi* by het *Mongaſeie* Meir, die Afgoden-dienaers zijn.

XVII. *Kirgiſi*, Mahometaenſch en Kalmaks Geloof, hebben geen Schrift.

XVIII. Tuſſchen de *Lena* en *Amur Joeteri*, en een ander geſlacht *Jilatebi*, hebben verſcheide Spraek, en zijn Afgoden-dienaers.

De Zee-oevers omtrent de *Oby*, en de Eilanden aldaer, zijn woeſt.

Mongaſeisko, een plaetsken in *Siberie*,

heeft voor dezen de naem van *Toeroeganskoy* gedragen.

De Jezuit *Gobien*, ſprekende van *Siberie* en het aengehechte Tartarye, zegt *ils parcoururent* (les Moscovites) *en ces vaſtes, & immenſes pais de la* Tartarie, *dont nous ne connoiſſons que le nom:*

Dat is:

Zy, (te weten de *Moskoviten*) doorliepen dat wyde, en woeſte Land van Tartarye, waer van wy niets kennen, als de naem.

Hoe ſchrikkelijk het Tartariſche Volk, oulinks in deze Landen den Ingezetenen voorgekomen is, daer uit mede mag beſpeurd worden, dat in zeker op Parkement geſchreven Latynſch Boek, nu onder my beruſtende, verhandelende het voorgevallene in deze Landen, omtrent, en weinig voor de tyd van den eerſten Grave van Holland, *Diderik*, daer verhaeld word, hoe dat *Radbodus*, Konink der Vriezen in de vonte met zijn eene been ſtaende, om gedoopt te worden, en vragende waer zijn Voor-ouders vervaren waren, ter Hemel of ter Hellen, en dat hy hoorende dat zy verdoemt, en in de Helle branden, dat hy te rug trad, en by de meeſte hoop wilde blyven: wordende in't Latyn het woord Hel, uit gedrukt met deze woorden *Tartarea damnatione*, dat is, in de Tarterſche verdoemenis, waer uit blykt dat de Tartaren, en hun doen voor het alder afgryzelijkſte zijn gehouden dat ter waereld te vinden was. Dit Boek is met de hand in oude *Gotiſche* Letteren beſchreven, voor omtrent vier honderd en vyftig, of vyf honderd Jaer, als wanneer de Tartaren onder *Cingis*, of zijn navolgers, of onder *Tamerlaen*, zoo ruimen gedeelte waerelds in groote woede t'onder bragten, wezende waerſchynlijk dit Boek, dat gevonden is in de Abdye van *Egmont*, en ouder als de Rym-chronyk, het oudſte geſchreven Boek, dat noch ongedrukt van die ſtoffe in deze Landen te vinden is.

Ter tyd als *Jan van Aſſonwen*, den negen en dertigſte Biſſchop tot *Utrecht* was, omtrent den Jare twaelf honderd en zeven en zeſtig, heeft *Gysbert van Amſtel* zich aen 't hooft van veele *Amſtelanders* en *Kennemerlanders* gezet, dies zijn zy volgens *Beka* (wiens eigen woorden van voor twee Eeuwen vertaeld, hier volgen) al heimeleik voor die Stad *Utrecht* gekomen, voer die Zonne opganc, dien zy al om bezaten mit ongetelleden wapenturiers, die wakers die op die Muren, ende op die Toornen die nacht wairde hielden, verwonderden hem die groote veelheit des Volks, dat daer alzoo onverhoets quam, ende deden haeſteliken Burgers opwecken, ende bootſchapten hen, dat die Tartaren gekomen waeren, ende hadden die Stad al om ende omme beſteet, mit ongetallike wapenturiers, enz.

In de Dag-lyſten gehouden by de bediende van de Nederlandſche Ooſt-Indiſche Maetſchappy, op *Batavia*, in den Jare zeſtien honderd en negen en dertig, vinde ik, dat, als men van de Tarters ſpreekt die toen oorlog in *Sina* voerde, dat de zelve in Witte en Zwarte Tarters wierden onderſcheiden, wordende onder Witte de Ooſter, en onder Zwarte, de Weſter Tarters verſtaen.

Als men door *Siberien* reiſt, zoo en vind men geen Herbergen, doch men gebruikt de Boeren-Huizen daer toe, met wil of tegen wil van de Waerd.

Ieder koopt zich zoo veel Vrouwen als het hem gelieft, edoch het meerder getal behaegd weinige; en is den aert des Volks daer toe, bezonderlijk Noordwaert, niet zoo geneigd als elders in de warme Heidenſche geweſten; hoe wel de *Siberiaenſche* Vrouwen den Man aengenaem zijn, en heet van aert.

Drie mylen van het gehucht *Sloboda*, gelegen aen de Vliet *Wiatka*, die in de *Kama* ſtort, is een Volk, *Kariemſche* Tartaren genaemt, na het Dorp *Karimo*, of *Karino*: dit zijn Mahometanen. Een plaetsken daer dichte by, genaemt *Glinof*, is de Hooft-ſtad van dat geweſt. In een van aerde en hout Slot, onthoud zich aldaer den Gezaghebber. En of dit Landſchap in het *Wiatſche* gebied word gerekent, zoo woonen daer echter *Ceremiſſen*, of *Terniſſen*.

In het plaetsken *Sloboda* zijn honderd kleine ſlechte Huizen, en in *Glinof*, of *Chinof* duizend: *Sloboda* is niet geſterkt; en is het geweſt rondsom *Glinof* zeer Dorpryk.

Het plaetsken *Kaigorod*, aen de *Kama*, beſlaet omtrent honderd Burgers: aldaer word de Tol betaeld, van ieder Menſch die daer door gaet tien ſtuivers, en van Waren na gelang. Het Landſchap daer rondsom is woeſt, en meeſt Boſch, zoo dat men in het zelve geheellijk niet meer als vyf honderd Boere Huisgezinnen teld.

In zeker Ruſch geſchreven bericht, onder my beruſtende, word van *Siberien* en *Tartarye* geſproken als volgt.

Daer word dan gezegt, dat de Stad *Moengaſeia* * legt aen de Vliet *Moengaſeika*, of *Mangaſeia*, die in de *Oceaen* valt, door welke Zee men gaet voorby de Vliet van *Poeſt-Oſer* §, na *Archangel*, te water met

* Mangſeoſi.

§ Petzora.

met een *Lodgen*, in de tyd van drie weken; doch als men roeid, en zeild, in anderhalve week. Aen beide de zyden van de Zee (zegt het geschrift) woonen op de Eilanden, en langs de Rivieren Menschen, die Schatting aen het Hof te *Moskou* betalen, als *Ostiakken*, *Samojeden*, en anderen.

Het Zout dat valt aen het Meir *Jamischevo*, *Yamisch*, of *Baraba* genaemt; word door de Russen met hand-spaken gebroken, en vervoerd op wagentjes, die zy zelfs trekken, doch gebruiken ook wel, om dit Zout te vervoeren, Kamelen, en Paerden, die zy aldaer van de *Kalmakken* leenen.

pag.

Het Zout dat daer valt, is zoo wit als Ys of Sneeuw. Rondsom deze plaets zijn veel diergelijke Zout-meiren.

Dit Meir is lang drie of vier myl, en ruim een myl van de *Irtis* af gelegen.

ben nabericht, de Vliet s daer or schiet.

Hier ter plaetze dryven de Russen grooten Handel met de *Kalmakken*, en somtyds met *Bucharen*; doch de Waren van en voor hunne Tzaersche Majesteiten den voor-rang in koop en verkoop hebben. Bus-kruid en geweer is 't niet geoorloft aen deze Heidenen te verkoopen, doch het geschied echter somtyds in 't geheim.

Bezuiden deze plaets woonen veel Kalmaksche Princen, die hun eigen Meester zijn, en niemand erkennen. Deze *Kalmakken* voeren somtyds grooten stryd onder malkander, en men zegt, dat 'er Veldslagen voorgevallen zijn, waer in vyftig duizend Menschen zijn gesneuveld.

Het Meir *Saisenkoel*, of *Solenig*, anders het groote Meir genaemt, legt niet wyt van het gebied van *Boseghti Chan*: de Vliet *Irtis* zoude daer door schieten. Deze *Boseghti Chan* is een der grootste Princen der zwarte *Kalmakken*, en kan in de tyd van vyftien dagen, gezamentlijk met de Kalmaksche Princen zijne Bondgenooten en Nabuuren, honderd duizend Man in wapen brengen, alle te Paerd, en word by hen geen Voet-volk in de kryg gebruikt, dies, een *Kalmak* te Voet zijnde, is hy verlooren: veele onder hen hebben, door het geduurig Paerd ryden van jongs af, kromme beenen gekregen: gebruiken meest Pyl en Boog, of Lancen, en weinig Roers met Lonten. Men vind by haer Kamelen met een of twee bulten; veelderley aert van Koeyen; groote Schapen; ook kleine Paerden, met groote ooren, lang omtrent een half Elle; beneffens Ezels, Tygers, Luipaerden, en Vossen: Zomer-kooren wast daer veel.

Kalkighan word geacht een Prins te zijn der geele *Moegalen*.

De Tarters die buiten de Sinesche Muur woonen, noemen den Sinesschen Keizer *Bogdoghan Mogha* *.

* Met deze naem word anders ook eenig volk, gelegen buiten de Sinesche Muur, benaemt, als of men zeide, onderdanen van Bogdoghan Mogha.

De *Kalmakken* en *Moegalen* brengen in *Sina* te koop Paerden, Kamelen, Slaven, en alderley Vee, en voeren weder uit, Goud, Zilver, Gesteente, Wit-korael, Muskus, enz.

De Vliet *Thom* is zeer snel-loopende.

Omtrent de Vliet *Thom* en de Stad *Kusnetskoy*, dat zoo veel als Smit-stad gezegt is, valt veel Yzer, dat zeer goed is, en week. Men gebruikt daer, in plaets van yzere Ambeelden, harde Steenen. Aen de eene zyde van de Vliet *Thom* zijn zeer hooge steene Bergen, en donkere Bosschagien. De Volkeren *Toebintsi*, *Mraastsi*, *Kondomsi*, en Opper-*Kirgistsi*, die daer omtrent woonen, geven Schatting aen het Moskovische Hof. Men gist dat van de Stad *Tomsko* over het *Kirgisen-land*, en het *Moegalen-land* van *Chan*, of Prins *Saindo*, Zoon van *Altikov*, over Land met geladen Paerden, een Maend reizens is tot het Land van *Lovsan Chan*, en dan noch tien dagen tot de *Moegaelsche* Prins *Ootsiray Chan* *, en van dezen tot de Sinesche Muur acht men noch drie weken en vyf dagen reizens.

* Of Zuroisain, of Slrooy.

Van de mond van de Rivier *Thom*, daer zy in de *Oby* valt, opwaerts de *Oby*, tot aen de Vliet *Bija* en *Katoena* §, daer woonen te weder zyde Tarters, en witte Kalmakken, die aen de zwarte Kalmakken, van den Prins of *Chan Bosoghmaga*, Schatting betalen.

§ Chatunia.

Zeven en een half myl van de Stad *Samara*, die op de *Volga* legt, staen te Veldewaerts twee steene Beelden, die Vrouwsperzoonen vertoonen, en aen het Riviertje *Unerofka* staet een Man van steen, by welke drie Beelden de stroopers uit *Belgorod* somtyds hunne Schriften neder leggen, om den makkers kondschap te geven.

By deze Beelden word door de omleggende Menschen Offer gebragt, en menig gebed gestort.

Niet wyt van *Samara*, tusschen de wateren *Volzi* en *Kirk*, is een Tartersche Kerk van steen, omtrent twintig vadem lang, en hier van daen tot aen *Perekop* is geen Bosch. Van deze Tartersche Kerk tot aen de wateren *Konski*, die zoet zijn, is vyf en twintig myl.

Om te reizen van deze gewesten na *Perekop*, aen de slinker zyde van de *Meeroffsche* weg, moet men uit gebrek van water zich wenden van de *Konski* wateren, na de wateren *Molosni*, waer dat zich de *Nagajen* onthouden. In deze plaetzen zijn gegraven Putten.

Digitized by Google

Van de Rivier *Koeba*, en het gebergte daer omtrent, tot aen de Zwarte Zee, na by de *Asofsche* Zee, en tot aen 't begin van de Rivier *Manatsa*, onthouden zich de kleine *Nagajen*, geheten *Kasijeva Oeloesoe*.

Langs de Rivieren *Paek*, *Baksan Mensoi*, en *Baksan Serednoi*, *Tzerem*, *Belaja*, en omtrent de Rivier *Terk*, die in de Kaspische Zee stort, woonen de Volkeren *Piati Gorsi Cerkassen* geheten. Vyf myl lager als de Vliet *Koerpa*, valt in de Rivier *Terk* een heete Fontein; en tien myl lager als die heete Fontein, stort weder een ander warm water in de zelve Vliet *Terk*.

Op de Rivier *Koema*, omtrent de Rivier *Terk*, ter rechter zyde, zijn zeven Tartersche *Mosqueen*, waer van eene genaemt is *Mosakoov Joert*: en aen de andere zyde van de Rivier *Koema* is een *Mosque*, genaemt *Arack Kischeen*. Behalven noch een andere Mahometaensche Kerk, vyf en twintig myl van *Terk* gelegen, over de Rivier *Koema*, genaemt *Aisa Agmet*.

Lager als de Berg *Gelka*, by de Kaspische Zee, woonen onblyvende kleine *Nagajen*. Twaelf myl lager, op de Vliet *Jaick*, en eenige onbenoemde Spruiten, ter slinker zyde, daer de Rivier *Ilis* in de *Jaick* valt, is een Berg, *Toertoba* genaemt, daer men Zout breekt. Op de mond van bovengenoemde Rivier is een Eiland, *Kooskjaick* genaemt: en tusschen die doorwatering en de Vliet *Jaick* is op 't Eiland een Kozaks Stedeken.

Rondsom het begin van de Vliet *Ojiel*, die niet wyt van daer de *Jaick* te Landewaerts in gaet, stroomt, zijn vyftig Meiren *, genaemt *Koragom*, dat is gezegt zwarte Meiren.

* Dat is te verstaen een groote menigte.

Tusschen de Rivieren *Soengoerloek*, of *Sunderluck*, en *Ojiel*, vallen twee Rivieren Landwaerts in, als *Aspoega*, en *Coeoejeie*, stortende uit gebergte daer Bosch op staet.

Tegen over de Rivier *Ojiel*, twaelf myl van de Rivier *Jaick*, is een Berg, *Indeer* genaemt, onder welke Berg een staende water is, waer in men Zout als Ys vind. Tegen over deze Berg is, op de slinker zyde van de *Jaick*, Bosch.

Het Meir *Sinee*, gelegen in het over *Oxus* Land, aen de Vliet *Sir*, die een Arm van de *Kand*, *Sihun*, *Chesel*, of *Jaxartes* is, word by het bovengenoemde geschrift de Blaeuwe Zee, of het Blaeuwe Meir geplaetst; (welke Zee aldaer veel grooter, (hoe wel mijns oordeels dus misverstandelijk,) word beschreven en gelegt, als door my op de Kaert is gebragt.) In dit Blaeuwe Meir, of de Blaeuwe Zee, is het water zout; uit welk Meir een Vliet zoude voortkomen, genaemt *Asar*, zich in het Kaspische Meir uitstortende.

Aen de Oost zyde van de Rivier *Jaick*, is een Stad *Oenack*, tegen over de Berg *Korotsatovo*, of *Kucukowy*. Tusschen het staende Meir *Akbaschi*, en de Rivier *Saoek*, is het staende water *Ackol*. Hier omtrent, en aen de Vliet *Sarsoe*, en *Karakoen*, te weder zyde de Rivier *Selensicka*, onthouden zich onblyvende Kozakische Tarters.

De Rivier *Wor*, zoude vloeyen uit het gebergte *Oerach*, met noch twee Rivieren, en Noordelijk in de *Jaick* storten.

De Rivier *Arvies* vloeid uit een staende Meir *Akbaschi*, Oostwaerts, en de Rivier *Gem*, zoude Zuidelijk vloeyen na het Kaspische Meir, in een staende Meir.

Tusschen de Blaeuwe Zee, en de Vliet *Jaick*, worden drie voorname zanden, Moerassen of zandige Woestynen gezegt te leggen, als *Boersoekoem*, niet wyt van de Vliet *Irgis*, *Arakoem*, en een derde, genaemt *Karakoen*; wezende *Boersoekoem* by de dertig myl breet, en *Arakoem* zes myl.

Op de Rivier *Sir* vind men de Steden *Soenack* en *Jasirvan*, twee en twintig myl van malkander gelegen.

Vyf en twintig myl van de Stad *Jasirvan*, is de Stad *Tioerkoestan*, gelegen vier myl van de Oever van de *Sir*.

Vyf en dertig myl van *Tioerkoestan*, is op de Rivier *Sir* de Stad *Arkan*: en van daer vyftien myl, op de Zuid zyde, is de Stad *Mangoergam*, gelegen twee myl en een half van de Oever van de *Sir*.

De Stad *Aknoergan* legt achtien myl van *Mangoergam*.

Zeven en twintig myl van *Aknoergan*, is de Stad *Sajiriam*, vier myl van de Rivier *Sir*.

Benoorden de *Sir*, veertig myl van de Stad *Sajiriam*, is gelegen de Stad *Maschkoen*, zeven en een halve myl van de Oever van de Rivier *Sir*.

Ten Zuiden de Stad *Taskoen*, legt een Berg aen de Rivier *Sir*, die vry lang, en verre zich uitstrekt.

Vyftig myl van dien Berg is het gebergte *Karabas*, waer op zekere Stad legt. Van die Berg-stad tot de Stad *Buchara*, is vyf en dertig myl.

Na de Stad *Buchara*, als ook in het ganssche *Buchaersche* Land, zijn de wateren van de *Sir* geleit, langs de bezaeyde Velden, alzoo het een ongewatert Land is.

Van tegen over de Stad *Buchara*, drie en veertig myl, vloeid een Rivier uit een staen-

Digitized by Google

ſtaende Meir, genaemt *Agoes Abish*, die in de Kaſpiſche Zee ſtort.

Op de Vliet *Agoes* is een Stad, *Kagan* genaemt, waer in de Broeder van de *Joergenſche* Konink woont. Twaelf en een halve myl van de Kaſpiſche Zee, en vyf en vyftig myl van *Kagan*, is de Stad *Joergents*, of *Oergentzi*.

Onder de Stad *Ufinskoy*, of *Belaja Voloſchka*, valt de Rivier *Ufa*. De Vliet *Belaja Voloſchka* ontſpringt van de Rivier *Joerokſakmaar*, en de Bergen *Arantova*, of *Oelotava* niet wyt van de *Jaick* gelegen.

Van de mond van de Rivier *Belaja*, opwaerts, en langs de Rivier *Ufa*, aen beide zyde, tot aen de Berg *Arantova*, en verder, woonen de *Baskiren:* haer Spys is Honing, Wild, en Viſch: hebben geen Akkerbouw.

Dertig myl lager als *Kaſan*, is op de *Volga*, aen de Bergzyde, de Stad *Tetioeſi* *; waer tegen over, en wat lager, aen de Veld zyde van de *Volga*, zijn de *Bolgari*, of *Bulgaren* woonachtig. 15.

Langs de *Volga*, by de mond van de *Kama*, aen des zelfs Oever, en omtrent de mond van de Rivier *Svijaga*, en *Tzaritza*, is gebergte.

Aen de rechter zyde van de Rivier *Sook*, drie en twintig myl van de Stad *Samara*, is een ſtaende Meir, waer uit dat Zwavel word gewonnen.

Wat lager als de Rivier *Bolikleia*, of *Bolikeeja*, zijn op de *Volga*, de Bergen *Strelnye*; en tegen over de *Bolikleia*, aen de andere zyde van de *Volga*, is een Zoutmeir, en rondsom dit zoute Meir, zijn aen de kant of oever, zoet-ſpringende Fonteinen.

Langs de Rivier *Aghtoeba*, is de *Solitaja Orda:* daer zijn ſteene Tatерſche *Moſqueen*. Tegen over de *Solitaja Orda*, vyf en twintig myl van *Aghtoeba*, zijn de *Narinſche*, of *Narimſche* zanden, welke lang zijn zeſtig myl. Tuſſchen deze zanden groeid Gras, en daer zijn veele Fonteinen.

Tegen over de *Solitaja Orda*, en de Rivier *Oeſima*, of *Oeſemi*, omvloeid deze zanden een ſtaende Meir, dat vry groot is.

De Rivier *Tioerts Agan*, valt in de Rivier *Terk*, en de *Oktſioek*, ſtort in de *Tioerts*. Men rekent van de Stad *Terk* tot *Dektoema*, twintig myl.

Uit de *Solitaja Orda*, en van't Riviertje *Aghtoeba*, tegen over de *Narimſche* zanden, is het Meir *Oeskoentſack*, of *Ocskoenſec*, anders het zoute Meir genaemt. Omtrent dit Meir, in het zandige Land, zijn vyf Tatерſche *Moſqueen*. Zeven myl van dat zandige Land zijn heuvels, daer twee Fonteinen uit ſpringen. In het opgemelte Meir breekt men Zout, zoo ſchoon en zuiver als Ys.

Vyftien myl van de heuvels *Kaſtarina*, zijn andere heuvels, *Tzomgaat* genaemt.

Twaelf myl van opgemelte *Moſqueen*, die gebynaemt zijn *Beeskies*, is een zeer lange Berg. By deze Berg zijn tien Fonteinen; en by een andere, daer dichte by, zijn wel veertig Fonteinen; doch by de Berg *Teeſchſiesken*, daer in de Nabuurſchap, is maer een Fontein.

Lager als *Aſtrakan*, zegt het bericht, zijn drie Armen van de *Volga*, die na de Zee ſtooten; doch wat lager als deze Armen, is een vierde Spruit, waer aen zeker Stedeken legt, en by dit plaetsken vloeyen uit de *Volga* na Zee, tien Armen.

Van de rechter zyde van de *Volga*, uit het Veld, afgelegen van *Aſtrakan* zeven myl, vloeid een andere kromme Tak, en ſtort in de Zee, zeven myl van de mond der *Volga* zelve.

Tuſſchen deze Arm en de Rivier *Volga*, op een Eiland, is het Meir *Toom*, daer Zout word gehaelt, wordende gerekent van *Aſtrakan* tot dit Zout, twintig Hollandſche mylen.

Over dit Zout, aen de andere zyde van een Arm die in de *Volga* valt, zijn noch twee zoute Meiren op een Eiland. En weinig lager als boven genaemde Meiren, is weder een Meir, dat een Zeearm is.

Tuſſchen de Rivier *Korotajevo*, of *Koretajero*, en *Kara*, is op de Zee het Eiland *Weigats*; en is dit Eiland van't Land afgelegen, rykelijk drie myl.

Van de Rivier *Kara*, langs de ſtrand, vallen drie Rivieren in de Zee, waer van de benamingen onbekend zijn.

Van de hooge Berg op het bloedig Land, aen de Ys-zee, is tot de Rivier *Oby*, dertig myl.

Achter de Rivier *Oby*, is de *Taz*; en in de *Taz*, of *Taes*, valt de Rivier *Poer*, of *Pur*, waer dichte by *Mangaſeoff* is gelegen.

De Rivier *Szergoen*, *Czegur*, of *Czgur*, valt in de *Petzora*, en dat van de rechter zyde, hooger als de Rivier *Uſa*; en in deze *Szergoen*, ſtort weder de *Piſenoets*. Deze beide ontſpringen uit ſteene gebergte, wyt van malkander gelegen.

De Rivier *Lemſa*, legt aen de ſlinker zyde van de Rivier *Szergoen*, ſtortende omtrent de *Boſva* uit Boſſchagien.

Twee en zeſtig myl van de mond van de Rivier *Milo*, ontſpringt uit't gebergte de Rivier *Petzora* *.

* of zoo andere zeggen, uit een Meir genaemt Peeſtra.

Boven de Stad *Tara*, valt in de *Irtis*, de Rivier *Iſchin*, ſtortende uit't gebergte.

Op

Op deze Rivier is een Eiland, daer veel wilde bonte Paerden zijn; uit welke gebergte de Rivier *Tobol* valt. Van dat gebergte omtrent veertig myl, is een gebergte *Oelotova*, of anders *Velikaja Gora* genaemt, daer Tin valt.

Uit deze Berg *Oelotova*, vallen drie Rivieren van een bynaem, als *Vergnaja Soroea*, of *Sorila*, of *Sorelaf*, *Seredna*, of *Zeretna Soroea*, en *Nisnaja Soroea*. En dus verre is gevolgt het bovengenaemde Russche bericht.

En of wel waerschynlijk is, dat deze opgemelte plaetzen, die ik uit het gemelte bericht heb getrokken, aldaer ter plaetze nu meest zijn, of geweest zijn, hoe wel 'er misschien eenige misgrepen by ingesloopen zijn, zoo heb de zelve echter op de Kaerte, alle in deze gestalte, en met die benamingen niet derven inlassen, om dat zulks op eene getuigenisse alleen steunt, die tamelijk oud is, en dat de toestant, zoo ik de zelve in de Kaerte heb gebragt, ter getuigenisse van een meerder getal hedendaegscher Reizigers is geplaetst.

Men voerd in *Siberien* te koop, Bellen, Messen, Spiegels, slechte Lakens, Verwen en Vergif, 't geen de Inlanders gebruiken om Zabels, en ander Wild-werk te vergeven.

Vermits veele Schryvers, zoo in deze als voorige Eeuw, van gevoelen zijn, dat 'er overblyfzelen van 't vervoerde Joodendom in *Siberien*, en de Noord-ooster *Asiatische* Landen, of *Tartarye* te vinden zoude zijn, die onder eigen Heerschappye leefden, zoo hebbe een bericht, my dies aengaende toegekomen van een Heer, welke die Landen zelve heeft bezocht, hier doen volgen.

Met zoo veel toezicht als mogelijk is geweest, hebbe ik in de *Siberische* Landschappen, zelf in *Moegalia*, *Kalmakkia*, en de gewesten tusschen de Vliet *Amur*, en de *Sinesche* Muur gelegen, doen navorschen, of aldaer geene overblyfzelen van de verloorene Joodsche stammen, heden waren te vinden; edoch hebbe in geen ervaringe konnen komen, dat van gemelte Jooden eenige Nazaten in die gewesten te voorschyn zijn, zoo dat het geene de Joodsche Volkeren uitstrooyen, of schynen te gelooven, als of 'er in 't Noordooosten van *Asia* Landschappen zouden zijn, daer het Joodendom gezag hebbe, en de Volk-bestiering, of Heerschappye aen de hand, waer toe veele Christenen, zoo oude als hedendaegsche Schryvers, mede hellen, onwaerachtig is bevonden; zullende vervolgens na allen schyn die verloorene en weg gevoerde stammen onder andere Volken zijn gesmolten, en verdweenen. Dus verre gemelte Brief.

Het gevoelen der geener, welke meenen, deze stammen in Tartarye te schuilen, steunt op de volgende Text van *Esdre* 1 v. Cap. 13. van vers. 39. tot 48. hoe wel het is een der Apocryphe Boeken. Ende dat gy gezien hebt, dat hy een ander vreedzame menigte tot hem vergadert heeft.

Deze zijn de tien stammen, die uit haer Land gevangen zijn genomen, in de dagen des Koninks *Osee*, welken *Salmanaser* de Konink der *Assyriers* gevankelijk weg gevoerd heeft, en heeft ze over de Riviere gevoerd, en zy zijn overgebragt, in een ander Land, doch zy werden te raede, dat zy de menigte der Heidenen zouden verlaten, en in een verder Land vertrekken, daer geen Menschelijk geslacht ooyt te vooren gewoont en hadde, daer wilden zy hare Rechten onderhouden, die zy in haer Land niet gehouden en hadden: zy zijn dan daer in getogen, door de enge ingangen van de Riviere *Euphrates*, want de Alderhoogste dede haer alzoo de teekenen, en hield de aderen der Rivieren op, tot dat zy daer over gegaen zijn, want door dat Land was eenen weg, van een lange reize, van anderhalf Jaer, daerom word die Landstreeke *Assareth* genaemt, doe hebben zy daer in gewoont tot den laetsten tyd; ende als zy nu wederom zullen beginnen te komen, zoo zal de Alderhoogste wederom de aderen der Rivieren ophouden, op dat zy daer over gaen mogen: daerom hebt gy deze menigte vreedzaem gezien, doch die overgelaten zijn, van uw Volk, zijn deze, die binnen myne Land-palen gevonden worden, enz.

Een zeer geleerde Joode, bericht my in een Brief, over de verloorene tien stammen, opvolgende het gevoelen der meeste Rabynen, aldus.

Wel Edele Heer;

Onder onze Rabynen vind men maer een die geoordeeld heeft, doch zonder eenig bewys, dat den Propheet *Jeremi-* de tien stammen wederom heeft doen! men, en in haer Vaderland hersteld, 't vervoeren der zelve door den Konin van *Assur*, zulks dat volgens deze meening de voorschreve tien stammen begrepen zijn onder alle de nu bekende Jooden der verstrooying, en dien volgende zoude alzoo alle de twaelf stammen vol zijn, en genoegzaem bekend, zonder dat 'er eenige verborgen zoude wezen.

Alle de andere Rabynen, en mijn gevoelen is, dat gezeide tien stammen, na de

Digitized by Google

de vervoering nooyt herſteld zijn, maer dat *Godt* de Heer de zelve verborgen houd, zonder dat wy weten de plaets, of plaetzen daer zy vertoeven: tot ſterking van dit gevoelen vinde ik ter ſnee de volgende plaetzen, voor eerſt, het laetſte verſ. van *Cap.* 27. by *Jeſaias*, daer *Godt* belooft dat die in 't Land van *Aſſur* verlooren zijn, (te weten, de vervoerde tien ſtammen,) op dien beſtemden dag zullen te voorſchyn komen; en zulks in deze woorden: *Ende het zal ten dien dage geſchieden, dat 'er met een groote Bazuine geblazen zal worden, dan zullen die komen, die in den Landen* Aſſur *verlooren zijn.*

Cap. 11. *verſ.* 12. Blijkt dit mede, want aldaer die van *Juda* verſtrooid, genaemt worden; en *Iſraël*, zijnde de tien ſtammen die vervoerd en verlooren geacht worden: *Ende hy zal een Baniere op richten (zegt de Propheet) onder de Heidenen, ende hy zal de verdrevene Iſraëls verzamelen, ende de verſtrooide uit Juda vergaderen, van de vier einde des Aerdryks.*

En na de mael den Propheet *Jeremias* ook verhaeld en propheteerd over de vervoering, zoo langen tyd te vooren geſchied, *Cap.* 31. *verſ.* 15. en 16. zoo is genoegzaem zeeker, dat hy die niet heeft herſteld, te meer, om dat die plaets ſpreekt en belooft, de volkomentlijke herſtellinge van de twaelf ſtammen, in deze woorden: *Want zy zullen uit des vyands Land weder komen.*

't Is ook zoodanig, dat volgens de leering der gezeide Rabynen. Wy gelooven, dat den Propheet *Jeremias*, in 't voorſchreve Hooft-ſtuk aenzegt, dat de tien ſtammen onderwegen, wanneer zy verwoeſt wierden, berouw hebben gehad van haer zonden, en dat *Godt* de Heer, haer na de vervoering verloſt heeft uit de ſlavernye, en in vryheit geſteld, die zy noch bezitten, ter plaetze ons onbekent, tot der tyd toe, dat de twaelf ſtammen by malkanderen zullen komen in 't Heilige Land, en tot herbouwen van den Tempel, zoo als den Propheet *Hoſea* duidelijk zeid *Cap.* 2, dat de Kinderen *Juda*, en de Kinderen *Iſraëls* zullen by een vergaderen, en een Hooft verkiezen. De gemelte Rabynen oordeelen, dat de voorſchreve tien ſtammen verborgen, en ſchuil zijn, in zekere Land-ſtreek 't welk geſlooten en afgeſcheiden is, door een Rivier, genaemt *Sabatyon*, welke Rivier, volgens overlevering de zes dagen van de week zoodanig vloeid en onſtuimig is, ook met menigte van ſteenen en banken bezet, dat het onmogelijk is, de zelfde over te komen, en op den zevenden dag, zijnde den *Sabath*, ſtil is, en vaerbaer; tot getuigenis dat dien dag den rechten *Sabath* is die *Godt* gebooden heeft te vieren, die wy Jooden ook daer voor houden, zonder dat 'er de minſte twyfel is, dat wy den rechten dag vieren, alzoo uit de verhaelde zaek der voorſchreve Riviere dit wonder blykt.

En moet niet vreemt voorkomen of geacht worden, dat de tien ſtammen zoo veel Jaren geleden verborgen zijn, en blyven, zonder dat de Waereld geen de minſte kennis daer van heeft.

Na de mael wy weten dat in 't hart van *Spangien*, honderden van Jaren verborgen zijn geweeſt veel Huisgezinnen, in een Landſtreek genaemt *Batnecas*, die over weinig Jaren eerſt ontdekt zijn, by geval, welke Huisgezinnen aldaer waren gevlucht ter tyd dat de *Mooren*, Spangien hebben aengevallen en ingenomen. Dus verre het aen my over geleverde geſchrevenen bericht, van dien geleerden Joode, welke mede een Rabyn was.

Maer op hoe loſſe gronden den Schryver van dezen Brief is geveſtigt, en hoe verkeerdelijk hy de Text der Propheten uit legt, is te klaer te zien den geenen die de Heilige Bladen opſlaet, dat men 'er veel geſprek van maken zoude: blyvende dies mijn gevoelen, dat de vervoerde en verloorene tien ſtammen vervreemt zijn, onder andere Volken, zoo dat de Nazaten niet kenlijk en zijn.

Wat over de tien Joodſche ſtammen, by den Hoog geleerden Heer *Hermannus Witſius*, zeer vermaerd Profeſſoor tot *Leyden*, word geoordeeld, uit de volgende woorden die uit zijn nooit genoeg geprezen Werk, van de tien ſtammen *Iſraëls*, zijn getogen, voor een ſtaeltje kan worden gezien.

In wat byzondere plaets, het verblyf is geweeſt der vervoerde Iſraëlitiſche ſtammen, twiſten de Land-beſchryvers zeer, en 't verſchil is onbepaeld. Te recht mishaegt dat zy vervoerd zoude zijn geweeſt na *Colchis*, *Armenie*, of in 't verafgelegene *Scythien*, want de Schriftuur zegt wel duidelijk, dat zy verhuiſt zijn in *Aſſyrien*, en in de Steden der *Meden*; te meer komt dit klaer voor, om dat in *Aſſyrien*, of in een gedeelte van *Media*, daer naeſt aen gelegen, namen gevonden worden, die na over een komen, aen die benamingen welke in de Heilige Hiſtorie worden gemelt, als *Chalach*, *Chabor*, en *Goſan*, enz. *Chalach* is *Calachena* by *Ptolomæus* bekent, ten Noorden in *Aſſyrien* gelegen: *Chabor* is by den zelfden Schryver de Berg *Chabaros*, tuſſchen *Medien* en *Aſſyrien* gelegen, van welke Berg tot aen de Kaſpiſche Zee te gaen, men te midden

Digitized by Google

omtrent ontmoet de Stad *Gauzania*, dat is *Gozan*, tuſſchen de twee Armen in, van de Vliet *Cyrus*, welk Landſchap, en naby gelegen Rivier, waerſchynlijk hun naem ontfangen hebben, eer dat de *Perzen* daer ter plaetſche de Heerſchappye voerden. Dus verre *Witſius*.

Wordende by gemelte hoog geleerden Heer geoordeeld, dwaling te wezen, *Harſaret* een Landſchap te zijn, dat anderhalf Jaer reizens verre, van *Aſſyrie* was afgelegen, want *Ptolomæus Arſaratam* in't midde van *Media* plaetſt, by de Vliet *Araxes*, een weinig over 't Kaſpiſche gebergte.

Welke Landſtreek waerſchynlijk van de *Iſraëliten* die naem heeft behouden, wezende niet waerſchynlijk, dat een Volk, zoo vers uit hunne Landen verdreven zijnde, zonder eenige magt, tegen wil van die over hen heerſchte, zoo verre afgelegene geweſten, als het Ooſter *Scythie*, of *Tartarye* is, zoude hebben gezogt. Ter liefde van de Godsdienſt, en behoefden zy mede zoo verre niet af te trekken, onder woeſte Menſchen, maer hadden eerder met de ſtammen *Juda* en *Benjamin*, na hun Vaderland gekeerd, zoo dat waerſchynlijk is, dat zy in de Landen, alwaer zy door de Overwinnaers waren geplaetſt, zijn gebleven, en onder de Nabuurige Volken vermengt. Wel kan waer zijn, dat zoo hier als daer, eenige weinige Menſchen dezer tien ſtammen in verre afgelegene geweſten naderhand zijn verreiſt, maer niet dat geheele ſtammen zoo verre zijn verplant: veele harer dus vermengt zijnde onder de Volkeren van het Land, hebben zich met Afgoderye, en den vreemden Godsdienſt bezoeteld, waer door naderhand verduiſterd zijn geworden, wordende zy verſtrooid, als *Deut.* XXVIII. word voorzegt: niet waerſchynlijk is het, dat een Joodſche Rabyn my voorhield, als of de overblyfzelen der ſtammen in *Sina* zoude ſchuilen, en van daer weder te voorſchyn komen, makende zijn oordeel vaſt, met een plaets uit *Jeſaias* 49. *verſ.* 12. daer deze woorden ſtaen: *Ziet, deze zullen van verre komen, ende ziet, die van het Noorden ende van het Weſten, ende geene uit den Lande* Sinim.

Geneſis 10. verſ. 17. ziet mede het woord Sini.

Nemende het woord *Sinim*, voor *Sina*; waer na zommige onzer Godsgeleerden mede hellen, gelijk by de kant tekening is te zien, die *Sinim* en *Siniten*, voor een Volk ſtellen, niet denkende dat het woord *Sina*, of *China*, den Ryke *Sina* niet eigen en is, als by Uitlanders, en zedert een korte tyd; want dat Ryk zoo by zijn eigen Inwoonders, als andere omleggende Volken, met andere benamingen is bekend; welke Ryks benaminge mede zomtyds veranderd, na de wil der ſtamme, die daer Heerſcht: gelijk zulks breder zoude konnen worden ontleet.

Zeker Aenzienlijk Heer, die lange Jaren in *Hokſieu* heeft gewoont, door my gevraegt, of 'er Jooden in *Sina* bekend waren, zegt my te gelooven, dat 'er Jooden onder de Sinezen zijn vermengt; dat hy ook zeker Man aldaer geſproeken heeft en gekend, die een wezen had, niet zoo als andere Sinezen, waerom men ook zeide, dat hy van een oud geſlacht was, dat door de ganſche Waereld had gezworven, en eenig ander byzonder Geloof hadde, (waerſchynlijk het Joodſche), maer dat hy nimmer hem over het Joodendom had gevraegd, dat hy ook van geen Joodſche Synagogen wiſt, in *Sina*; maer dat hem in *Hokſieu*, eenmael een Sineeſch vertoont was die rood haair hadde, daer de Sinezen anderzins genoegzaem alle zwart haair hebben, dat deze Man mede een geheel ander wezen hadde als de andere Sinezen: de Sineſche Tolken, en die, welke met de Portugezen hadden omgegaen, en van de Jooden wiſten, want de andere Sinezen van 't Joodendom geen kennis hebben, van hem zeiden, dat hy een Jood was.

In *Siberien* zijn omtrent twintig voorname Steden, klein en groot; en hoe wel *Tobol* de Hooft-ſtad is, zoo overtreffen zommige andere Steden de zelve in Handel, en rykdom van Menſchen.

De *Kalmakken* die naeſt by *Siberien* wonen, hebben geen kennis van Brood, en weten niet of het Leem of Aerde is; en als men eenige Slaef van dat Volk heeft, moet men hen al langzaem Brood leeren eeten, want plotzelijk het zelve gevende, ſterven zy daer aen. Deze Luiden verkoopen Vrouw en Kinderen. Van de Kalmakken ziet boven breeder, pag. 276.

Men maekt in *Siberien*, ook in *Kalmakken* en *Moegalen-land*, Bekers, Kommen, Drink-vaten, en ander geſchir van Verkens-leder, zeer aerdig, vaſt en ſterk, doch echter doorluchtig, zoo dat het aen Schildpad-hoorn niet ongelijk is.

Zeer koſtelijke roode of Orangie welriekende Balzem, *Temſuy* genaemt, word bereid in *Siberien*, als ook in *Sina*, *Buchara*, en *Perzie*, en voor goede Artzeny, tot hooge prys verkoft: men heeld daer wonden mede, en word ook afgeſchraept ingenomen, en goed tegen veele qualen geoordeeld: de Luiden van Aenzien, byzonder in *Sina* en *Perzie*, beſtryken daer mede de mond, om wel te rieken; vermengen 't mede in Tabak, om de goede lucht daer van te ſmaken, en ſnuiven 't in de

Digitized by Google

de neusgaten op, om te phenizen, waer toe het zeer dienstig is. Aen my zijn daer van eenige stukken toegekomen; als ook eenige Drink-vaten, boven gemelt.

Men bericht my van *Archangel*, uit de mond der Siberische Koop-luiden, van deze Zalve of Balzem aldus.

Het word van onderscheidene zaken te zamen gemaekt, waer onder het bloed van verscheidene fenynige Dieren, en de bloem van een tydige Vrouw, en zoude het zelve een goede heelmiddel zijn voor alderley gezwellen en vuurigheden, als ook voor een versche wond, de zelve met wat speekzel bestreeken: is ook een krachtig Nieskruid, wat geschraept, en in de Neus opgehaelt zijnde; doch wat veel gebruikt, zeer schadelijk is; de *Siberianen* schrapen en drinken het in, tegens andere ziektens, enz.

Op een der stukken van deze Aerde, of liever Balzem, staen deze woorden, in 't Arabisch met vergulde Letters gedrukt, *Molla Thalib Sahehen*;

Dat is:

De onvervalste van Molla Thalib, verstaende Balzem: het woord *Molla* bedied Priester, Opperpriester. Meester *; zoo dat het schynt dien Balzem na eenig vermaerd Artz, of Heelmeester alzoo genaemt is, en in *Buchara*, of wel elders in de gewesten gelegen aen *Perzien*, daer men Arabisch schryft, gemaekt te zijn; gelijk waerlijk aen een ander stuk van die Balzem, welke onder my berust, te zien is, dat zy niet is van zoo goeden reuk, niet zoo vast, noch zoo helder, en schoon van verw, als deze, daer eenige Letters op staen, welke noch na Persisch, Turks, of Arabisch gelijken, maer eer na Sineesch, of Hoog-tarters, 't zy Moegaels, Kalmaks, of na de Tael van eenige andere Nabuurige Volken, alwaer na allen schyn het gemaekt zal wezen. Het woord *Temsui* zwymt na *Bensui*, dat een Arabisch woord is, en zeker wel riekend Hars bedied, waer van eenige Boom-takken uit Oost-Indiën my toegezonden, daer uit het druipt, onder my beware.

Het Landschap *Permia*, anders *Perma Veliki*, of groot *Permia* genaemt, heeft tot zijn Zuider-buuren de *Baskiren*, en ten Noorden de *Zirianen*, ten Westen *Wiatka*, en ten Oosten het Landschap *Vogulits* en *Siberia*. Dit Landschap heeft § Stara is oud gezegt. haer naem van een Stad *Perm*, § *Staraja Perm*, of *Permi* geheten, die by de Rivier *Vischora*, *Wiserka*, of *Viseru*, en *Wissera*, die een Arm van de *Kama* is, legt. Deze Volkeren, zegt men, brengen Pelteryen en Paerden tot Schatting aen hunne Tzaersche Majesteiten. Des Winters vervoerd men hier op Honden de Koopmanschap, en gaet men op lange platte Schaetzen over Sneeuw en Ys. De Menschen zijn hier door de Russen tot den Doop gebragt, en in plaets dat zy oulinks niet als Afgoden dienden, word nu den ware *Godt* aldaer ge-eerd, en men ziet daer in volle wasdom het Christelijk Geloof, ter eeuwiger eere hunner Tzaersche Majesteiten, ten Throon geplant; maer echter word gezegt, dat buiten haer kennis geheimlijk in de Bosschen noch veel tekenen van Afgodendienst zijn: Zon en Maen wierd daer eertyds aengebeden. Zy plachten van ouds weinig of geen Brood te nuttigen. Het was wel eer een Prinsdom. Het Land is zeer nat, en moeraßig, zoo dat des Zomers qualijk aldaer is te reizen. Veeler wooningen zijn in Tenten of Hutten van Boom-takken. Geld of Munt gaet daer weinig om, en oulinks geheel niet.

Deze Volken zijn in den beginne zeer noode tot het Christelijk Geloof gebragt, want men zegt, dat zy den eersten Aerds-bisschop *Steven*, want (in de Stad *Perm* is een Aerds-bisschops Zetel,) die van de Russen daer gezonden was, den huid van het levendige Lyf trokken, en hem doorschooten met Pylen. Zy worden voor een zeer oud Volk gehouden: leven van de Jacht. Zekere *Samojeden* die meer Noordelijk woonen, schynen uit deze Volken te zijn gesprooten.

Het Gebed onzes Heeren, in de Tael van Permien.

Onze Vader,	*Mian aje*,
die in de	*kon dose vilin*
Hemelen zyt.	*Olaniin.*
Uwe naem	*medrezasas tead.*
worde geheiligt.	*Namid*
U Koninkryke kome.	*Canulni medvoas.*
Uwen wille geschiede,	*Mianorda it zytujnas-medvo*,
gelijk in den Hemel,	*zegol vilin olani in*,
alzoo ook op der Aerden.	*imu vilien.*
Ons dagelijks	*Mon cudolai*
Brood	*Nian*
geeft ons heden.	*vaimianlo oni.*
Ende vergeeft ons	*Lez*
onze schulden,	*mianlo uzjez*,
gelijk ook wy	*tegol mi*
vergeven onze	*leziam mian*

ſchuldenaren.	*uzjezuvotirla.*
Ende en leid ons niet	*vozty*
in verzoekinge,	*porſalomos,*
maer verloſt	*dorz.*
ons van den	*mianlo*
boozen.	*kulordis.*

Als men uit *Permia* wyders *Siberien* in wil reizen, moet men, ter oorzaek van de groote Bergen en Steen-rotzen, door *Vergaturia* trekken.

De Landzaten uit *Permia*, worden *Permekken* geheten. Zoo *Maginus* verhaeld, verſchillen zy veel in Spraek en Schrift van de Moskoviten, hoe wel andere willen, dat zy geheel niet Schryven konnen. De Rivier *Kama* geeft zeer zoet water, hoe wel aen des zelfs Oevers Putten zijn, welke zout water in hebben: men wil, dat de zelve Jaerlijks duizend mael duizend Poeden Zout uitleveren. De Rivier *Kama* is zoo genaemt, om dat ze ſteenachtig is, en uit ſteene Bergen vloeid, want *Cameni* een ſteen is genaemt: dit gebergte word gelooft te zijn de *Sona Orbis*, of Gordel des Waerelds, daer de Ouden zoo veel van geſproken hebben. Brood of Kooren is hier weinig. Rendieren worden daer mede voor Sleden gebruikt. Men zegt noch Nazaten van de oude *Permiſche* Vorſten by leven te wezen, welke gedoopt zijn, en zeer mild en loffelijk van hunne Tzaerſche Majeſteiten worden onderhouden.

Ziet pag. 816.

De Volkeren uit *Permia* plagten, zoo wel als de *Pecervis*, *Jungus*, *Ugulicis*, en *Pinnagis*, volgens *Jovius*, met koſtelijke Pelterye tot *Oeſtiga* ter mangeling te markt te komen. Die van *Permia*, zegt hy, plagten Afgoden te dienen, weinig voor zijn tyd. Van het *Ugoliſche* en *Inuguſche*, of *Inugriſche* gebergte, komt men by hooge Bergen, die, na zijn oordeel, de *Hyperborei* der ouden zijn geweeſt.

In het Landſchap *Vogulits*, of *Ugulits*, gelegen aen *Permia*, woonen de Volken, *Wagoleſen*, of *Wagoli* geheten, zijnde Heidenen: men vind daer groot Manvolk, en klein Vrouw-volk.

Van den weg uit *Sina* na *Siberien*, word in zeeker Brief van den Hoog-geleerden Heer *Cleier*, in zijn leven Opper-artz en Raed van Juſtitie op *Batavia*, aen my van daer aldus geſchreven.

Dat'er een Reis-weg uit *Sina* over *Siberien* en *Tartaryen* is, blykt uit begrip van zeker Brief, my uit *Siam*, op den negenden van Slacht-maend, des Jaers zeſtien honderd acht en zeventig, door Vader *Joan Babtiſt de Maldonado* toegeſchreven, die uit het Latyn vertaeld, aldus is luidende.

Des Grootvorſten (verſtaet hunne Tzaerſche Majeſteiten) Afgezant van Moskovien, was dit Jaer in *Pekin* gekomen: hy eiſchte onder anderen van den Keizer in *Sina* onderlinge Koop-handel: vroeg hoe het zich toegedragen had, wanneer voormaels een Gezant in *Sina*, ter tyd zijns Vorſten Vader, in *Pekin* was geweeſt. Hy heeft veel gezegt om de vriendſchap te maken, en tot grootmaking zijns Heers magt: hy zeide dat alle de Volkeren, tot aen de *Sineſche* Muur, afhangig waren van Moskovien: hy eiſchte den Grooten Muur te mogen bezien, die *Sina* van *Tartarye* ſcheid, dat hem wierd afgeſlagen; want de Sinezen weten wel, dat de Moskoviten in de Nabuurſchap veel Kaſtelen, Sterkten, en bezetting hebben. En of ſchoon zy dezen Gezant heerlijk onthaelde, zoo hebben zy echter zijn eiſch niet voldaen, voornaem op zijn vertrek; want als de Keizer het antwoord zoude overleveren, beſpeurde de Gezant in den Titul het verſchil tuſſchen Keizer en Grootvorſt, en hy wilde geen antwoord ontfangen, ten zy men de Titulen zijner Heer met die van den Sineſchen Keizer gelijk ſtelde, zoo als ook geſchiede, mits hy Keizer is van veel Ryken; doch als de *Sinezen* zijn wil in alles niet voldeden, vertrok hy verſteurt. De Gezant was een deftig Man, ſprak de Latynſche Spraek, en wiſt veel te zeggen van de Poolſche oorlog tegen de Turken. Zommige zeggen, doch dit ſchryven my de Vaders niet, dat hy ge-eiſcht zoude hebben, dat de Keizer de Chriſtelijke Godsdienſt zoude aennemen. Dus verre gemelte Brief.

Vermits in dit Werk van de Ruſſiſche mylen of wurſten, op onderſcheidene plaetzen gewag word gemaekt, zal eenige bedenkinge daer over hier laten volgen.

Deugen rekent negen en een halve wurſt in een Sweedſche myl (houdende in zich achtien duizend Sweedſche ellen, zijnde meer als tien duizend Franſche ellen) en men houd dat elf en een halve Sweedſche myl een graed uitmaken, en by gevolg zoude dan tot een graed in de rechte gaen honderd en negen wurſt, of ruim zeven wurſt in een gemeene Duitſche myl, welker vyftien een graed uitmaken.

Snellius heeft door naeuwkeurige metinge bevonden, dat een graed lang is acht en twintig duizend en vyf honderd Rynlandſche roeden, en is een Duitſche myl negentien honderd roeden, en zoude dies ieder wurſt lang zijn twee honderd een en zeſtig en een halve Rynlandſche roede.

Janſ-

Digitized by Google

Janſſonius, in zijn Boek van *Ruſſia*, door *Maſſa* beſchreven, ſteld tachentig wurſt tot een graed, dat is, vyf en een derdendeel wurſt in een Duitſche myl, en ieder wurſt lang drie honderd zes en vyftig en een vierdendeel van een roede.

In de Kaert van Rusland, door *Heſſelius* uit gegeven, worden zeven en tachentig wurſten tot een graed gerekent, en alzoo zoude men vyf en vier vyfdendeel wurſt in een gemeene Duitſche myl hebben, en by gevolg een wurſt lang wezen, omtrent drie honderd acht en twintig Rynlandſche roeden.

Olearius (die gemeenlijk de afgelegentheden vry wel heeft aengemerkt, en zich wel oprecht genoeg gedragen heeft in het verhalen van 't geen hy zelf gezien heeft) zegt, dat vyf wurſten van Rusland, een Duitſche myl zoude maken, en dat 'er alzoo vyf en zeventig wurſten tot een graed zoude gaen.

Na de jongſte metinge der wurſten, die onlangs in Rusland is gedaen, op de weg van *Novogrod* en *Moskou*, is ieder wurſt of Ruſſche myl afgedeeld door een ſteen, op de welke de afſtant met duidelijke Ruſſche Letters te lezen ſtaet, waer door een ieder, die lezen kan, de afgelegentheit kan weten. Na deze nieuwe metinge heeft men een nieuwe gemeten wurſt gemaekt, ten naeſten by van twee oude, waer van men nooit geen verzekerde maet heeft gehad: en begrypen deze nieuwe gemeten wurſten in zich drie duizend *Archins*, of Ruſſiſche ellen: ieder *Archin* bedraegt ten naeſten by twee Rynlandſche voeten.

Men zal bevinden, dat tuſſchen honderd vyftien, en honderd negen van deze oude wurſten zouden gaen tot een graed; zegge van de oude, de welke niet gemeten zijn, en daer men geen vaſte ſtaet op kan maken, na welke maet twee ouden gaen zouden tot een hedendaegſche wurſt van de nieuwe metinge.

Eenige meenen, men zoude, om een gelijkheit te vinden, voor ieder wurſt met goede reden konnen ſtellen twee en negentig wurſten op een graed; zommige ſtellen honderd en negen wurſt voor een graed; andere negentig; andere vyf en tachentig; andere noch minder; de hedendaegſche wurſten worden, als gezegt, grooter genomen als eertyds, want ze nu gemeten worden, daer ze voor dezen ſlechts by giſſing genomen waren; andere achten veiligſt te zijn de rekening te nemen vyf en zeventig wurſt voor een graed, dat is, vyf wurſten voor een gemeene Duitſche myl, waer na toe ik veiligſt meene te hellen. Doch is aen te merken, dat de afſtant der plaetzen in deze geweſten niet alle volmaektelijk zijn gemeten, maer veel by giſſing van de Boeren, die ze nooit gemeten hebben, als gaende te Voet of te Paerd, in de Zomer, of Winter, 't welk een groot onderſcheid maekt, wes daer op de beſte ſtaet niet is te maken; wordende in *Siberien* de afſtant der plaetzen mede veeltyds gerekent by heele of halve dag reizens, by weken, en maenden: en alzoo het zeer veel verſchild, of men reiſt by Zomer of Winter, over berg of vlakte, tegen of met ſtroom, over Water of Land, zoo is wel af te nemen, dat naeuwkeurig heeft moeten gelet worden, om de afgelegentheden der plaetzen in deze geweſten wel te treffen. De wegen omtrent de *Ukraine* zijn door ſteenen vry wel afgemeten, doch die in *Siberien* veel door gegiſte oude wurſten.

Daer is in *Siberien* een afgelegentheit, of verte van een plaets tot aen een ander, genaemt *Poſiw Recoju*, dat is zoo veel gezegt, als of men zeide, het is zoo ver, dat men de ſtemme eens Menſchen, hart ſchreeuwende op 't water, of dwars over de Rivier, naeuwlijks hooren kan.

Oeſtiga, of *Uſtuga*, is een vermaerde Stad, gelegen op de Rivier de *Dwina*. Hier worden Jaerlijks de Menſchen by een gehouden, die na *Siberie* gebannen, of verzonden zijn, om de Winter-weg af te wachten.

Zy heeft de naem van het woord *Uſtiug*, 't geen zoo veel als mond van de Rivier *Jug* gezegt is, want zy mede aen de mond van de Rivier *Jug*, of *Sachona*, gelegen is. Dit Landſchap ſtond van ouds onder het *Novogrodſche* gebied: de Pelterye zijn hier niet zoo goed, als elders: Zout valt 'er veel, dat uit Putten word gekookt.

Niet wyt van daer, en meenen eenige, nader als ik haer in de Kaert heb gelegt, is een Stad *Solwitka*, of *Solvitſugotskaia* genaemt: daer zijn eenige duizend Huizen in deze Stad, en wel zeven Kloosters, zoo wel van ſteen, als hout: de Stad is twee uuren gaens in 't rond: daer ligt een Brug over de Rivier: daer valt veel Kooren, en is 't Land rondsom bezaeid, en zeer veel Viſch in de wateren. Alles is daer veil, zelf Pelteryen, Wyn, en andere dingen die van verre worden gebragt.

Voor eenige Jaren hebben zeker Moskoviſche Koop-luiden een Reis door *Siberien* in *Sina* gedaen, van waer zy Waren te rug bragten, beſtaende meeſt in Goude en Zyde Lakenen, en Juweelen, welke zy binnen vier Maenden in de Hooft-ſtad *Peking*,

Digitized by Google

die zy *Badſin*, en ook *Cambalu* noemden, gehandeld hadden; hebbende derwaerts gebragt Pelteryen, en ook veelderhande Koopmanſchappen. Zy verhaelden dat, volgens haer dagelijkſche aentekeningen van de Stad *Oeſtiga*, tot de Hooft-ſtad van *Sina* hadden afgelegt, twee duizend en acht honderd Duitſche mylen, en van *Oeſtiga* tot de uiterſte grenzen van *Siberien*, zoo verre het zelve onder 't gebied van hunne Tzaerſche Majeſteiten is, zijn (volgens hun zeggen) achtien honderd en negentig mylen; hebbende doorgaens veele woeſte en onbewoonde, ook veele onvruchtbare Landen door gereiſt.

wat belangt deze opgegevene afgelegentheit der plaetzen, zoo beſpeure ik, dat daer in misſtellinge is begaen.

't Land der *Bucharen*, die ook groote Koopmanſchap met die van *Sina* dryven, hadden zy op de rechter hand in 't heen gaen gelaten. Deze eerſte handelden met de laetſte in alderhande Vee, 't geen zy in groote menigte na *Sina* dreven, en aldaer tegens veelderhande Goude, Zilvere, Zyde, en andere Waren verhandelden. Zy beklaegden zich, dat haren Handel zoo voordeelig niet en was uitgevallen als zy wel gewenſcht hadden, door dien een der alderrykſte Landſchappen van *Sina*, en die de meeſte Zyde uit leverd, tegens den Chan was opgeſtaen; hoe wel zy ook uit zekere Koopmanſchappen, van een Ryksdaelder aen waerde, zeſtig *Roebels*, of honderd twintig Ryksdaelders hadden gemaekt. Hollandſche Lakenen waren aldaer weinig begeerd, zoo dat zy 'er van hadden moeten wederom nemen, die zy naderhand aen de Tartaren verkocht hadden. *Peking* was na haer zeggen zoo groot als de Stad *Moskou* binnen de witte muur: zy noemden den Sineſchen Keizer *Bochda Chan*, en zijn oude Onderdanen, benoorden, en op deze zyde de Muur van Sina, *Bochdoitſi*. Men had haer in 't begin voor verſpieders aengezien, en hadden zy gevaer geloopen van vermoord te worden, alzoo de roep ging, dat haer een Leger op de hielen volgde; doch 't zelve onderzocht, en anders bevonden zijnde, had men ze met veel eer en beleeftheit onthaeld, en geduurende haer verblyf, op des Chans koſten van alle nootdruft verzorgt. Hunne Tzaerſche Majeſteiten waren in die geweſten in een zeer hooge achting, en wierden zy van hen *Veliki Grooſnoy y Beloy Zaar*, dat is, den grooten verſchrikkelijken, en Witten Tzaer gebynaemt. Den Chan wierde door de Opperſte van zijn Geeſtelijkheit, die by hem in een zeer groot aenzien was, aengeraden met hunne Tzaerſche Majeſteiten in goed verſtant te leven, en des zelfs vriendſchap te zoeken, zulks hy ook gezint was te doen, en te dien einde een Gezantſchap aen hunne Tzaerſche Majeſteiten af te vaerdigen; als mede om de zelve tot byſtant tegens de oproerige aen te zoeken. Voorheen hadden hunne Tzaerſche Majeſteiten een Gezantſchap derwaerts gezonden, doch 't zelve aen den Keizer van het geſlachte *Tayminga* toegeſchikt, en die omgekomen zijnde, was 't zelve Gezantſchap vruchteloos weder gekeerd; dan nu was wederom een andere Gezant op weg.

Zy verhaelde wyders, dat in de heenreize wel dertig weken lang in de *Steep* (met welke benaming de Ruſſen alderley wilde, woeſte, dorre, en onvruchtbare Heiden gewoon zijn te noemen) hadden omgezworven, misleid zijnde van de Tarters. De Paerden die deze Liedens beſchreden, wierden van hen zeer gemakkelijk beſtierd, doch hadden de Ruſſen die zeer bezwaerlijk konnen beryden.

Hoe zich nu de reize van de gemelte Stad tot in *Peking*, en langs wat voor wegen en geweſten toedraegt, daer van volgt hier aen een zeer beknopte en ware beſchryvinge, zoo als de voorgemelde Koop-luiden die van tyd tot tyd hebben aengetekent.

Op den een en twintigſte van Sprokkelmaend, des Jaers zeſtien honderd drie en zeventig, zijn zy met haer zeſſen, en een gevolg van veertig perzoonen, van *Oeſtiga* vertrokken met Sleeden, en zijn gekomen eerſt op *Virchaturia*, of *Vergaturia*, van *Oeſtiga* afleggende duizend wurſt, of twee honderd Duitſche mylen.

Van *Virchaturia* tot *Tobolski*, of *Tobol*, 700 wurſt, of 140 mylen.

Dit is de Hooft-ſtad en Zetel van hunne Tzaerſche Majeſteiten algemeen Gezaghebber over geheel *Siberien*. Hier hebben de voorgemelte Koop-luiden twee Maenden moeten wachten na 't open water: zy zijn van daer eerſt de Rivier *Tobol* af, en daer na de *Oby* opgevaren, wordende de Vaertuigen van Menſchen voortgetrokken, en zoo ook door de Rivier *Ket*, tot dat na twaelf weken varens gekomen zijn aen de *Oſtrok*, of het Vlek *Jeneſey*; afgelegen van *Tobolski* . . . . . 600 mylen.

In dit Jaer 1704. is tot Tobol over Siberien Gouverneur Knees Migaile Jakofliets Tzatkaskoy.

Van hier zijn zy voorts te Water in zeven weken tyds gekomen tot de *Oſtrok Jakonski* §, alwaer op den vyftienden van Sprokkel-maend aengekomen zijnde, hebben aldaer drie en een halve Maend

§ Deze plaets, die gelegen ſchynt te zyn op de Vliet Jeneſea, is my met die benaminge niet bekent.

na

na de Winter-weg moeten wachten; achtende die plaets van de laetſte . . . . 720 mylen.

Deze weg zy in zoo veel minder tyd hadden afgeleid, alzoo de Rivier daer omtrent zoo hard niet af, en haer tegen vloeide. Van daer zijn zy met Sleeden in vier weken tyds gekomen aen de *Selenginskoy Oſtrok*, die de laetſte is onder 't gebied van hunne Tzaerſche Majeſteiten aen die zyde; afleggende van *Jakonski* 220 mylen.

Van hier te Lande met Kamelen door 't gebied van de Moegaelſche Tarters voorttrekkende, meeſt door dorre woeſte Landen, zijn gekomen tot de verblyf-plaets van de Vorſt, Chan, of Keizer van die Volken, die zy *Sirooy Zaar*, en die van zijn Over-prieſter, welke zy de Heilig, of Propheet *Katouchta* noemen; afgelegen van *Selenginskoy* . . . . . 100 mylen.

Van daer tot aen een dorre zandige Heide, *Govee* genaemt, ... 120 mylen.

Op deze Heide zijn zy onderwegen geweeſt vyf dagen; berekenende die ſtreek op . 40 mylen.

En de zelve over getrokken zijnde, waren in tien dagen gekomen tot aen de grenzen van de Sinezen, of Tartaren, die *Sina* tegenwoordig bezitten, en hebben gereiſt . . . . . 80 mylen.

De Sineſche Muur door getrokken hebbende, zijn zy in zeven dagen door zeventien bemuurde Steden gekomen tot in *Peking*, by hen *Badſin*, of *Cambalu* genaemt; afgelegen van de voorgemelte Grenzen . . . . . 200 mylen.

Hebbende alzoo gereiſt van *Oeſtiga* tot *Peking* twee duizend twee honderd en twintig Duitſche mylen van een uur gaens. De *Tartaren*, *Kalmakken*, en *Dauren*, benoorden de Muur, woonden meeſt niet in Steden, maer zommige, gelijk de *Moegalen*, in Hutten, zommige op 't Veld, alom heen zwervende, na hun de bequaemſte Weiden voor het Vee voor quam.

Zy waren den negen en twintigſten van Winter-maend, des Jaers zeſtien honderd vier en zeventig, tot *Peking* aengekomen, ſterk drie en veertig perzoonen, als, namentlijk zes Koop-luiden, zeventien Knechts en Tolken, en twintig Kozakken of Ruſſche Zoldaten, en waren den vyf en twintigſten van Sprokkel-maend, des Jaers zeſtien honderd vyf en zeventig, van daer vertrokken, zijnde den twintigſten van Winter-maend des zelven Jaers, tot *Oeſtiga* aengekomen; hebbende zich wel acht weken hier en daer onderwegen opgehouden: doch dat nu zoo ſpoedig gereiſt quamen, was, om dat nu de Rivieren afgedreven waren; ook waren ze in 't heen gaen wel vyf Maenden van de *Moegalen* en *Kalmakken* omgeleid, het geene in twee Maenden hadden konnen afdoen.

't Gebied van hunne Tzaerſche Majeſteiten, en de Kitaiſche, of Sineſche Tartaren, word genoegzaem door de Rivier *Amur* van een geſcheiden §. Van *Tobolski* tot aen deze Rivier, zoude men meeſtyds zeven Maenden in 't reizen toebrengen, zijnde al het geweſt, langs de Zee, benoorden om, tot aen de *Amur*, onder 't gebied van hunne Tzaerſche Majeſteiten, betalende alle de Volkeren die aldaer woonen aen de zelve Schatting. Voor eenige Jaren hadden de Kozakken, of Ruſſche Zoldaten, die hunne Tzaerſche Majeſteiten in deze geweſten onderhouden, eens twaelf, daer na dertig, en ten derden reize wel veertig duizend Kithaiſche Tarters verſlagen, of verjaegt: t'zedert welken tyd voorts meeſt in goede vrede met de zelve geleeft hebben.

§ In 't Jaer zeſtien honderd acht en tachentig is dees aengaende eenige veranderinge voor gevallen.

Zeker Jezuit, die anderzins in zijne uitgegevene Schriften van het Ruſſche Volk niet voordeelig meld; ſpreekt echter van hunne Grenzen deze woorden.

Om te vertoonen in de zelve tyd, de overwinningen der Moskoviten, welkers gebied ſchier niet anders aen 't Ooſten bepaeld is, als door de vermaerde Muur, die de Keizers van *Sina* eertyds hebben doen ſtichten, om te beletten, de invallen der Weſterſche Tarters, enz.

BESCHRYVINGE

Van eenige Steden en Plaetzen in Siberien, *my van een voornaem Ruſch Heer ter hand geſtelt, die de zelve in den Jare zeſtien honderd negen en tachentig, alle had bereiſt.*

BY den ingang des Winters reiſt men in 't gemeen na de *Siberiſche* Grenzen, en daer doet zich dan ten eerſten op, een Landſchap, genaemt *Groot-Perm*, het welke van de Moskoviſche zyde grenſt met de Landſchappen

Uſtug

Digitized by Google

Uſtug en *Waga*; ter ſlinker zyde tegens het Noorden ſtrekt de zelve zich uit, tot aen de Vloed *Petcheri*, en het Volk *Samojed* genaemt, anders *Puſta Oſer Caja*, de welke insgelijks aen de Siberiſche Grenzen naderd, en wel tot aen de Stad *Beroſow*. Door de Wildernis heeft de zelve Stad, met de Uitlanders hare handel en gemeenſchap. De Hooft-plaets van 't bovengemelde *Groot-Perm*, is een Slot *Solkamskaja* genaemt, 't welk aen de Vloed *Kama* gelegen is, waer in de gemeene gebouwen van hout, niet byzonder verçiert, gevonden worden; evenwel worden daer in bevonden ryke Koop-luiden, de welke hare winſten en voordeel uit den Handel van het Zout maken, 't welk zy omtrent de Stad, en andere plaetzen van de zelve Landſtreek kooken en vervoeren, om het zelve in andere geweſten van het Moskoviſche Ryk te verkoopen. Onder de Volken van *Perm* vind men als noch veele Luiden, de welke in Vlekken woonen, en niet een woord *Slavoniſch* of *Ruſch* ſpreken, maer die een byzondere Tale hebben, als mede eenige korte Gebeden, de welke in hare Tale overgezet zijn van de Martelaer *Steven*, die aen hen het Chriſtelijk Geloof verkondigd heeft: deze Volkeren hebben tot noch toe een Biſſchop tot *Perm*, maer van Boeken en geſchriften in hunne Tale weten zy niet: zy leven op de Dorpen in groote menigte, en zijn ook van Kooren, Vee, en Viſch zeer ryk, en vangen in de Boſſchagien veelderhande Dieren: men vind ook aen alle plaetzen Zabelen, die zeer ſlecht zijn, van de welke zy, in plaets van Marters, hen bedienen: als men van dit Slot eenige mylen af is, zoo beginnen de Steen-rotzen, de welke het *Siberiſche* Ryk begrenzen, tuſſchen de Landen *Solkamskaja*, en de Stad in *Siberien*, *Vergaturia*: de ſtreek van deze plaets tot *Vergaturia*, is omtrent vier en zeventig Hollandſche mylen lang, en men reiſt zeer weinig over effene, maer altyd over zeer groote gebergten, en men heeft daer nooit Zomer-weg, wegens de zeer groote Steenrotzen en Boſſchen: in de zelve worden bevonden Moeraſſen, en veele groote Wateren, uit de Steen-rotzen voortkomende: tuſſchen de Bergen heeft men op eenige plaetzen een heerlijke effen plaets of vlakte, maer niet zeer groot, op de welke men vruchtbare Akkers vind, maer die de meeſten tyd, door de ſterke vorſt ſchade lyden: de bovengemelte Bergen tegens het Noorden en Weſten, ſtrekken tot aen de Landen van het *Kaſanſche* Ryk, en een Landſchap, genaemt *Ufa*. In deze plaetzen heeft men voor dezen Zilver Mineralen gezocht, op een plaets, genaemt *Uralkye*-Bergen, en vermits men 'er geene gevonden heeft, zoo heeft men, zulks verder te zoeken, opgehouden: in de zelve plaetzen onthoud zich een Volk, woonende in Hutten, en genaemt *Baſchkirzi*, de welke in de oorlogs-zaken zeer manhaftig zijn, en van de *Kalmakken*, de welke dicht by de zelve in de Wildernisſen woonen, zeer gevreeſt worden: de Tale en Zeden van de zelve komen overeen met de Tartariſche, als alleen, dat in eenige woorden een onderſcheid gevonden word. Zy houden het Mahometaenſche Gebod. Het Slot *Vergaturia*, word genaemt van de Vloed *Turi*, aen de welke het zelve ſtaet, is van hout gebouwt, op een kleine Steen-rotz, aen 't einde van de voorgenoemde Bergen. De bewoonders van het zelve Slot zijn niet zeer ryk, maer houden onder anderen voor een Eere, dat zy de *Siberiſche* Volken voor hare Broeders rekenen: ook vind men in deze plaetzen, eer men tot aen *Vergaturia*, eenige mylen gereiſt heeft, een klein Volk, met de toenaem *Wagumigi*, de welke in de Boſſchen woonen, en in plaets van Kamers, Hutten hebben, van hout gemaekt, bedienen hen van een afzonderlijke Tale, de welke met geene andere gemeenſchap heeft, weten ook niet van geboden of geſchriften.

Als men van *Vergaturia*, omtrent tegens 't Ooſten, zes Duitſche mylen reiſt, begint aen de ſlinker zyde, de Vloed *Tugil*, en, na den loop van eenige mylen, valt de zelve in de Vloed *Turi*, maer rondsom heeft de zelve zeer heerlijke Velden, de welke zeer vruchtbaer van Kooren zijn, en leggen de beſte Dorpen van dit Landſchap aen de zelve Stroom.

Maer, als men van *Tagila*, *Tagith*, of *Tugil*, eenige mylen door een woeſt Boſch gereiſt heeft, zoo begint aldaer 't gezag van het Slot *Turin*, of *Jepantſchin*, het welke heerlijke en vermakelijke Akkers heeft, en men vind by de Luiden, de welke aldaer leven, neffens alderley levens middelen, ook grooten voorraed van Kooren.

Ter ſlinker zyde, tegens het Noorden, legt van *Vergaturia* noch een Slot, genaemt *Pelim*, het welk volkomentlijk te beſchryven, voor my onbekent is, maer, zoo men bericht, een kleine plaets is, en heeft in der waerheit alleen een zekere toegank. Het *Turineſche* Slot, of anders *Jepantſchin* genaemt, ſtaet aen den Oever van een Vloed, op een ſchoone plaets, en men vind in dit Ampt eenige Tartariſche Dorpen, de welke onder *Siberien* gerekent worden:

Digitized by Google

den: van *Vergaturia*, tot aen *Turin*, of *Jepantshin*, zijn omtrent vyf en zeſtig mylen, maer, als men van *Jepantshin* reiſt, tuſſchen 't Zuiden en Ooſten, zoo komt men aen een Slot in *Siberien*, 't welk zeer bekent, en *Tumen* genaemt is; dit is een groote plaets, en heeft een vermakelijke ſtant aen den Oever van de Vloed *Tobol*, en men heeft zoodanig een groote voorraed van Kooren en Vee, in *Siberie* niet, als in dit *Tumenſche* Ampt; gelijk ook de Vlekken van 't Ampt *Tobol*, de welke met het Ampt *Tumen* Koophandel dryven in Waren, daer mede zy verzien zijn. De Vloed *Iſeti*, over de effene heerlijke Velden loopt, uit de boven gemelte Steen-klippen, van het Noorden na het Zuiden, en zich vereenigt met het *Vſiniſche* Ampt, waer heenen, om te woonen, dikwils uit trekken de *Vſiniſche Baskirzi*, of *Baskiren*: in het *Tumenſche* Ampt heeft men een groote menigte van bewoonde Vlekken en Dorpen, voor het meeſte gedeelte, Tartariſche, gelijk als ook in de zelve plaetzen veele Tartaren en Bucharen bevonden worden, de welke van voor lange ook hare woonplaetzen aldaer gehad hebben, maer de zelve zijn van het Mahometaenſche Geloof. Van dit Slot *Tumen*, tot aen de Stad *Tobolska*, is veertig mylen, de welke leit tegens het Ooſten van *Tumen*, aen de groote Vloed *Irtis*, die van het Zuiden na het Noorden loopt: onder deze Stad valt de Vloed *Tobol* in de *Irtis*, van de andere zyde. Deze Stad, of Veſting is van hout gebouwt, op eene zeer hooge Berg, en rondsom is een aerde Wal, onlangs gemaekt, en hebben ook veele Burgers en Inwoonders, hare wooningen onder aen den Berg, hoops-wyze aen den Oever van de Vloed *Irtis*, alwaer zelfs ook een groote menigte Huizen der Bucharen en Tartaren te vinden zijn, van de welke eenige in Soldye des Tzaers, onder de Ruiterye zijn, maer de overige Inwoonders bevlytigen hen met den Handel: in dit *Tobolſche* Ampt vind men tuſſchen de Ruſſiſche Dorpen, een groot getal Tartariſche Dorpen, maer alle de Tarters en Bucharen hebben als noch, zoo zy van den beginne der verovering des *Siberiſchen* Ryks gehad hebben, het Mahometaenſch Geloof, maer de Stad *Tobolska*, of *Tobol* is, by verovering van het *Siberiſche* Ryk, van zijn oude plaets verzet geworden, en heeft de oude ſtand van deze nieuwe Stad, bovenwaerts van de Vloed *Irtis*, omtrent een myle weegs geweeſt, alwaer men zelfs ook tot heden de groote aerde Wallen zien kan: de Koop-luiden zijn in deze plaets (alwaer de *Metropoliet* zijnen Zetel heeft) zeer ryk; doch meeſt de *Bucharen*, de welke beter Handel hebben met de andere *Bucharen*, in 't Bucharen-land, door verſcheide *Kitaiſche* of *Sineſche* Waren, de welke hare wooningen hebben by de *Kalmakken*, en op de Markten by hen ſtaen, als zy komen, en Jaer-markt houden: op deze Jaermarkt is dit gebruik; de *Waiwoda* van *Tobol* zend eenige Vaertuigen, de welke ten dien einde gebouwt zijn, van *Tobol*, *Tumen*, en andere Steden met krygs-volk na het Meir, om Zout te halen, de Vloed *Irtis* opwaerts, welke reize, zoo men zegt, twee honderd kleine mylen ver is: het Zout word van de Zon zelfs toebereid: op de zelve tyd aenlanden in groote menigte, de *Bucharen* met veele *Kitaiſche* Waren, van de welke men als dan een groote menigte ziet, op de plaets van de *Kamitsken*, of *Kalmukken*, alwaer zy Hutten hebben, en met de Ruſſen haer Jaer-markt houden, Waren tegens Waren ruilen, en niets voor Geld verkoopen: als zy nu gehandeld, en het Zout ingeladen hebben, komen zy wederom op de zelve Vloed *Irtis*, benedewaerts na *Tobolska*, in Wyn-maend, van *Tobolska* de Vloed *Irtis* opwaerts varende, (welke Vloed zelf tegens het Zuiden zijn loop heeft) tot aen een Veſting, genaemt *Tara*, zeſtig mylen van *Tobolska*, de welke mede zeer wel gelegen is, en een goede voorraed van Kooren heeft: als men van hier een weinig afreiſt, na het Noorden, begint aldaer een Tartariſche Gemeente of Ampt, met name *Baraba*, de welke omtrent drie of vier duizend ſterk zijn, van de welke ten tyde, als men de Schattingen van haer inzameld, die door de krygs-volkeren, gewoonlijk des Winters in Wyn-maend en Louw-maend, tot de Schat-kiſt van den Grooten Heer ingevorderd worden, werden de zelve insgelijks daer na door de *Kalmakken* afgevorderd, en worden dusdanig de zelve gedwongen, wegens gebrek van volkomen beſcherming, en Veſtingen, ook wegens hare al te groote uitbreidinge der geſlachten. Van *Tobolska* na beneden op de Rivier *Irtis*, de welke recht na het Noorden loopt, tot aen de *Demjaniſchen Jam*, het welk onder het Ruſſiſche gebied is, zijn vier dagen reizens: van de *Demjaniſchen Jam*, tot aen de *Samaroffſchen Jam*, welke onder der Ruſſen gezag is, en naby de zelve de Vloed *Irtis* loopt, alwaer de zelve in de groote Vloed *Oby* valt, zijn zes dagen reizens, en tot de *Demjaniſchen Jam* van *Tobolska*, aen beide zyden van de *Irtis*, zijn vermakelijke plaetzen, zeer bequaem en heerlijk tot den bouw: daer zijn ook

een groot getal Ruſſiſche en Tartariſche Dorpen. Als men nu dit *Demjaniſchen Jam* voorby gereiſt is, zoo beginnen rondsom deze Vloed groote Moeraſſen en Boſſchen, in de welke de Volken woonen, genaemt *Oſtakki*, die Liefhebbers van de Jacht alderley 'er Dieren zijn, en daer van, als ook van Viſſchen, hunne ſpyze en onderhoud hebben: de zelve hebben hunne byzondere Tale, de welke met der boven gemelte Volkeren Tale niet overeen komt; deze zijn zeer ſlechte, geringe, domme, en rampzalige Volken, ook zijn alle de zelve Afgoden-dienaers, en doen opentlijk den Duivel eere aen. Rondsom by de *Samaroſſche Jam*, heeft men in 't geheel geen Akkers, wegens de veele groote wateren des Zomers, en vorſt des Winters. Van de *Samaroſſche Jam* na beneden, op de Vloed *Irtis*, een halve myl, komt men in de Vloed *Oby*, de welke daer van 't Ooſten na het Weſten zijne loop heeft, en een groote en ſtille Vloed is: in de Landſtreken rondsom, zijn veel Boſſchen, en zeer lage plaetzen, by welke Vloed, aen wederzyden Menſchen, boven en beneden woonen, de welke de namen van *Oſtakki* voeren: zy hebben de zelve Zeden, en woonen, gelijk als de voorgaende, alleen verſchillen de zelve in de Tale, en worden *Werganiſche Oſtakki* genaemt, dragen ook beter klederen, de welke van Viſchleer gemaekt zijn: na beneden op den Vloed *Oby*, veertig mylen, is een Veſting, genaemt *Bereſow*, legt van de Oever van de Vloed *Oby*, bykans twee dagen reizens, tuſſchen 't Ooſten en Weſten: rondsom de Veſtingen vind men veel Volk woonen, de welke *Samojeden* genaemt worden, een diergelijke aert, gelijk als men by *Archangel* heeft, en ſtrekt zich dit Volk uit tot aen de Vloed *Petſchora*: zy hebben gemeenſchap met de *Samojeden*, de welke tot *Archangel* woonen, opwaerts de Vloed *Oby*, van de mond van de *Irtis*, vyf dagen reizens, vind men een Slot, aen de ſlinker zyde, *Surgut* genaemt, een zeer klein bewoonde plaets, de welke geen Ampten of Dorpen heeft, wegens veele groote Moeraſſen, de welke daer rondsom de Vloed *Oby* zijn; maer, daer woonen alleen bedienden van hunne Tzaerſche Majeſteiten, om de invordering der Zabelen, welke Schatting men inzamele van de Uitlandigen, die *Oſtakki* genaemt worden, waer van veele aen de Vloed *Oby* bevonden worden, en op de zelve wyze hen aldaer ophouden, gelijk als boven is verhaeld.

De Vloed *Oby* is zeer groot, en loopt niet ſterk, en heeft zijne drift zelfs van het Ooſten tot het Noorden, maer als men van *Surgut* opwaerts, twee weken reiſt, de welke honderd Duitſche mylen uit maken, vind men een klein Slotje, genaemt *Narim*, of *Narima*, 't legt van de *Oby*, een achtſte part van een myl, van waer opwaerts een myle weegs in den Vloed *Oby*, valt een geen geringe Vloed, genaemt *Ket*, de welke een weinig ter ſlinker zyde van de Vloed *Oby*, uit het Ooſten zijnen loop heeft: de voorgemelte Vloed *Ket*, valt in de zelve Vloed met twee of drie Armen; den eerſten Arm, aen het Slot *Neketi* by de Vliet *Narima*, 't welk anders de naem van *Neket* heeft, zijn vier dagen reizens, is niet byzonder groot, maer beſtaet alleen uit twintig bewoonde Huizen, en zijn by *Narima* geen groote Velden, evenwel heeft men aldaer veele Dorpen en Akkers, maer zijn zeer zelden vruchtbaer, wegens de veele en groote vorſten; maer de Inwoonders aldaer, houden hen op met het vangen van Beeſten: van den onderſten Arm der Vloed *Ket*, loopt de Vloed *Oby* op effene plaetzen na 't Zuiden, en van *Narima* opwaerts op de Vloed *Oby*, acht dagen reizens, is een groot Slot, genaemt *Tomk*, waer in veele bedienden van hunne Tzaerſche Majeſteiten, en Koop-luiden woonen, en rondsom veele heerlijke Akkers zijn, en legt aen de Vloed *Tomk*, 't is van de Vloed *Oby*, omtrent drie kleine mylen: als men van dit Slot, tuſſchen 't Noorden en 't Ooſten, honderd vyftig mylen gereiſt heeft, komt men aen een kleine Veſting, genaemt *Kuſnetskoy* Oſtrog, in 't welke eenige honderden bedienden van hunne Tzaerſche Majeſteiten woonen, om de Schatting van de Uitlandigen in te vorderen. Van *Tomk*, of *Thomsko*, ter ſlinker zyde, tegens 't Zuiden, en rondsom op de effene Landſtreken van de Vloed *Oby*, woonen wilde Volken, genaemt *Kirgiſi*, en *Moegali*. Den *Altinchan*, de welke van geen groote magt was, en wiens bezitting aen een andere Chan gekomen is, hier in vaſte Hutten woonde, naby het ſtilſtaende Meir, genaemt *Jemis*, of *Jamiſch*; deze hedendaegſche Vorſt word genaemt *Butſchuchtuchan*: de *Moegali* en *Kalmakki* hebben het gebruik, dat zy luiden, na dat den Chan of *Taiſcha*, zijne Onderdanen ergens mede te hoog bezwaerd, of zy zelfs, zomtyds zonder eenige oorzaek, iemand niet gehoorzamen willen, het als dan houden met een ander Heer, gaen weg, en woonen onder de Heerſchappye van den anderen Vorſt, als rechte Onderdanen. Ter ſlinker zyde van *Kuſnetskoy* Oſtrog, tuſſchen 't Noorden en Zuiden, is de bekende plaets in *Siberien*, genaemt *Jeniſeiskoy*, de welke aen de Vloed *Jeniſeisko*, of *Jeniſea* legt: de alderbeſte weg

na

Digitized by Google

na de zelve plaets, is van het *Keikagiſche* Oſtrog, of geſterkt Vlek, ('t geen mogelijk *Vagaiskoy* is,) op het Slot *Ket*, of tot aen het Moskoviſche Dorp *Woloca*, in 't welke eenige zobere Huizen van Land-luiden zijn; en van daer, den Vloed *Ket* achter zich latende leggen, reiſt men recht na het Ooſten te Lande, omtrent twaelf groote mylen, tot aen *Jeniſeiskoy*: de ſtant van deze plaets is zeer ſchoon, en men heeft rondsom deze plaets zeer veele Dorpen aen de Vloed *Jeniſeisko*, als ook heerlijke Akkers: tuſſchen de Rivieren *Oby* en *Ket*, is ook geen minder Vloed, genaemt *Tſchulim*, of *Tzulin*, de welke uit zeer groote Moeraſſen voort komt, tuſſchen 't Ooſten en Noorden, en in de Vloed *Oby* valt: aen de zelve Vloed woont een zeer arm Volk, de welke hare byzondere Tale heeft, en van het Geloof van Mahomet is, die uit de Stad *Thomsko*, de welke hier vooren beſchreven is, vorderen den Schatting van de zelve: dit Volk hangt in 't geheel van de Heerſchappye van zijn Tzaerſche Majeſteit, en is niet byzonder groot, gelijk de Luiden, aldaer woonende, getuigen, en worden de zelve aldaer omtrent twee duizend in getal bevonden. Omtrent de Stad *Mangaſeia*, of *Mangaſeoff*, in de welke omtrent vyf honderd Huizen ſtaen, zoo van bedienden, als alderley Inwoonders, heeft men, wegens de groote vorſt en koude, geene Akkers, of te Veldewaerts bewoonde plaetzen, als alleen, dat in de Boſſchen woonen, *Samojeden* en *Tungoeſen*, de welke verſcheidene Talen hebben, en alle Afgoden-dienaers zijn: van deze plaets *Mangaſeia*, tot aen de Vloed *Jeniſeia*, is omtrent twaelf dagen reizens: voor dezen hebben op dit water Vaertuigen gevaren, de welke men *Cogi* noemde, diergelijke men tot *Archangel* gebruikt, de welke zy uit de mond van de Vloed *Oby*. in de Vloed *Jeniſea* afgelaten hebben, maer, wegens het dryvende Ys, op de Zee, groote ſchaden geleden hebben: op deze plaets vind men veele Herten, witte en zwarte Honden, met lange ſtaerten, als ook Vuil-vraten en Zabelen, maer opwaerts van de Vliet *Jeniſeia*, omtrent dertig mylen, als men na 't Noorden gaet, aldaer valt in deze Vloed, de groote, na het Noorden ſchietende zoo genaemde opperſte *Tanguska* Vloed, gelijk dan ook noch twee Vloeden, van den zelve naem gevonden worden, de middelſte en laegſte *Tunguska*, de welke mede in de Vloed *Jeniſea* vallen, aen de welke woonen de Volken, genaemt *Tungoeſi*, maer by de Vloed *Wergina*, keert zich de Vloed *Tunguska*, recht na 't Ooſten met effene Landſtreken; alwaer legt een *Siberiſche* Stad, genaemt *Kraſnoyar*: van de Stad *Jeniſeiskoy*, tot aen *Kraſnoyar*, zal omtrent honderd mylen zijn: deze plaets is zeer heerlijk en vruchtbaer, begrypt in zich omtrent duizend Huizen, en is ook aen deze plaets zomtyds een aengename warmte, en zijn daer eenige Voorſteden, in de welke eenige bedienden van zijn Tzaerſche Majeſteit woonen, de welke aldaer den Schatting van de Inlanders vorderen, die ik, wegens de menigte, de welke rondsom de voornoemde Stad zijn, willens na late te beſchryven; maer keere my tot de mond van de Vloed des Opper-*Tunguska*, om de zelve te beſchryven, ter oorzake, dat de naeſte weg na *Siberien*, aen de zelve legt: deze boven gemelte Vloed d'Opper-*Tunguska*, heeft zijn begin van het ſtilſtaende Meir *Baikal*, van welke de zelve met een ſterken loop uitvalt, heeft een heerlijk water in, loopt zeer draeyende, zulks dat, als iemand in de zelve gaet tot aen de onderſte deelen des lichaems, zich, wegens de ſterke vloed, niet ophouden kan, maer gedwongen word te zwemmen, en men kan ook in 't zelve water, vyf of zes vademen diep, kleine dingen, die op de grond leggen, zien; en de zelve Vloed word by *Dobratskoy* Oſtrog, of *Bratskoy*, genaemt *Angara*; maer als deze Vloed, met de Vloed *Okka* zich t'zamen voegt (welke *Okka* in de zelve valt van het Zuiden by *Bratskoy* Oſtrog) als dan word de zelve genaemt d'Opper-*Tunguska*: deze Vloed is wel bekend in geheel *Siberien*, niet wegens des zelfs groote, al hoe wel ook niet klein is, maer wegens de groote water-vallen, en andere ſteene plaetzen, gelijk ook eenige water-vallen in *Siberien*, als mede aen andere Vloeden by *Kraſnoyar*, op de Vloed *Jeniſea*, als op de weg na *Ilim*, op de Vloed *Ilim*, gevonden worden, de welke nochtans niet zoo zeer bezwaerlijk zijn om over te komen. Als men van de *Jeniſeſche* mond, opwaerts op de zelve Vloed *Tunguska*, alleen een groote myl te rug komt, aldaer is een groote water-val, de welke genaemt word *Strelnoy*, lang een halve myl; aen beide zyden zijn groote Steenklippen: hier na opwaerts op de zelve Vloed, zes dagen reizens, is de *Murskoy* water-val, de welke niet zeer groot is, en de naem heeft van de Vloed *Mur*, de welke aen de mond van de zelve Vloed is: de Vloed *Mura*, of *Mur*, is niet zeer groot, valt ten Zuiden in de Vloed *Tunguska*; van die plaets, drie dagen reizens, is een water-val, zeer bezwaerlijk voor de Vaertuigen, word anders genaemt *Caſina*

Daer is elders noch een andere Rivier Okka.

Schiwera; men zeile hier met een zeil over, dewyl'er een ſleuf is in 't midden van de Vloed, en men met touwen daer toe bequaem, de Vaertuigen niet trekken kan, om redenen, dat de Vloed over de acht honderd vademen breet is: zoo iemand aen deze plaets met een Vaertuig komt, en geen goede wind heeft, die word genoodzaekt te blyven wachten, tot dat hy een gelukkige wind bekomt, gelijk het doenmaels ons wedervaren is, als wy met een zeil aen die plaets gekomen zijn, en eenige van onze Vaertuigen de ſterke ſtroom des waters door gekomen waren, in tegendeel de overige van de zelve, de welke niet vroeg genoeg gereed konden worden, om met de zelve wind door te varen, zijn genoodzaekt geworden tien dagen te wachten, tot dat zy wederom eenen goede wind kregen: van deze plaets, drie dagen reizens, is een water-val, genaemt de *Pliniſche*, de welke nochtans niet zeer groot is, maer, wegens de veele ſteenen, evenwel zeer bezwaerlijk is: hier van daen reiſt men eenige dagen, alwaer men heeft voorby te gaen de mond der Vloed *Ilim*, de welke van daer ter ſlinker zyde van 't Ooſten valt in de Vloed *Tunguska:* van deze plaets keerd zich draeyende, de Vloed *Tunguska* mede van 't Noorden, en loopt wat meer na 't Ooſten, alwaer een water-val van deze mond, alleen een dag reizens, is, de welke genaemt word de *Schemaniſche*, die zeer bezwaerlijk is, en in de lengte omtrent drie groote wurſten heeft: als nu de Vaertuigen over varen, zoo neemt men uit de zelve alle de Goederen, en ſluit de venſters en ingangen toe met bepikte vellen: van deze plaets, als men twee dagen voort gereiſt heeft, komt men aen een water-val, genaemt de *Dolgoi*, of Lange, de welke een groote Duitſche myl lang is; door welke water-val nochtans een vrye doortogt is: een dag reizens van deze water-val, is noch een water-val, genaemt de *Padaniſche*, de welke bezwaerlijk, en omtrent de twee honderd vademen lang is: aen den Oever is deze plaets effen, en konnen de Arbeidsluiden, zonder zwarigheit, aen den zelve gaen. Dus verre deze korte *Siberiſche* Beſchryvinge.

VOLGT

In het Jaer 1670 is my dit bericht beſtelt, zoo ook de andere berichten op de Jaren als ik aen de kant heb geteekent.

Zeker vertoog van Siberien, *voor omtrent twaelf Jaren in Rusland ter neder geſtelt, en my ter hand gekomen.*

SErraguta, of *Surguts*, gelegen aen de *Oby*, is een zeer ſlechte plaets: des Winters moeten daer de Inwoonders Waren en Menſchen voortbrengen, over Land met kleine Sleden, die zy *Narten* noemen, daer Honden voor geſpannen zijn; welke Honden onder haer voeten gebonden hebben kleine ſmalle plankjes, die *Lieſen* in de Tale van het Land genaemt worden; en weten deze Doggen door behulp dezer plankjes ſnel voort te loopen, bykans zoo gezwind als een gemeen Paerd treed, of trekken zy deze Sleetjes mede wel zonder deze *Lieſen* onder de voeten te hebben. Het gebruik dezer Honden is beooſten geheel *Siberien* door, langs de *Leen*-ſtroom, na de *Dauren*, en den kouden Noordſchen Oever.

Als zy op effene en gebaende wegen komen, of op bevroozene Meiren, en Rivieren, dan worden de Honden in de Slede genomen, en de Voerman, die anderzins op Gley-ſchoenen voor de Honden gaet, en die geleid, zet zich achter op de Slede, ſteekt een zeiltje langs een maſtje om hoog, (welke aen de zyde van het Sleetje in geſtooken zijn, als men des niet noodig heeft) en zeilt zoo voort, als of door water gong; de ſchoot houd hy in de hand, of bindze aen de Slede, en ſtuurt met de voet, der gedaente als hier nevens is te zien.

Van *Samaria*, of *Sammarok*, na *Beroſoa*, is het onderwegen ſlecht bewoont. Tuſſchen beide deze plaetzen vereenigen zich de Rivieren *Oby* en *Irtis*, en verlieſt daer de *Irtis* zijn naem, aennemende die van *Oby*. Na by *Beroſoa* ſchepen de Ruſſen in, over het Meir *Sour*, of langs de *Oby*, na *Mangaſeoff*, een Stad die vry hoog Noorden is gelegen, en tot daer toe ſtrekt het eigen *Tobolſche* Gezaghebberſchap, dat van *Vergaturia* zijn aenvang neemt. Onder *Mangaſeoff* vallen koſtelijke Zabelen, en alderhande ruig-werk, zoo goed ſchier als aen de *Lena* (dat anders voor de waerdigſte zijn geacht) of by de *Dauren*.

Surguts is met Storm-palen en Toorens bebouwt. Hier waſt geen Kooren; doch daer valt ſchoone Viſch, en men vangt daer goede Zabelen, zwarte, witte, en roode Voſſen, ook Garnaſtave en graeuwerk. Het Land is tot aen de Rivier de *Vagh* van *Aſtakken* wel bewoont.

Van daer de *Oby* wyders op, na de Stad *Narin*, is het tamelijk Volkryk, en niet zoo wel bewoont als boven, en waſt omtrent dat klein Stedeken weder eenig Kooren; doch daer valt ſlecht ruig-werk.

By *Narin*, of wat hooger, komt de Rivier *Ket* uit het Kirgiſen-land vallen, ſchietende tot aen de Stad *Ketskoy*.

Het Land van *Narin* af, de *Oby* opwaerts, tot aen *Thomsko*, is wel bewoont, en

Digitized by Google

A. *Sibierſche Seyl-ſlede, met ſyn opgeheven Seyl.*

B. *Slede van ter ſyde aen te ſien.*

C. *Des ſelfs opgerolde Seyl.*

D. *Slede van onderen aen te ſien.*

E. *Slede van achteren.*

F. *Schaetſen, die de Man, de Slee beſtierende, onder de voeten bint, genaemt Lyzy, onder beslaegen met het dunste vel van Rheedieren.*

G. *Pols-stok, tot voortstuwingh en bestiering gebruykelyk.*

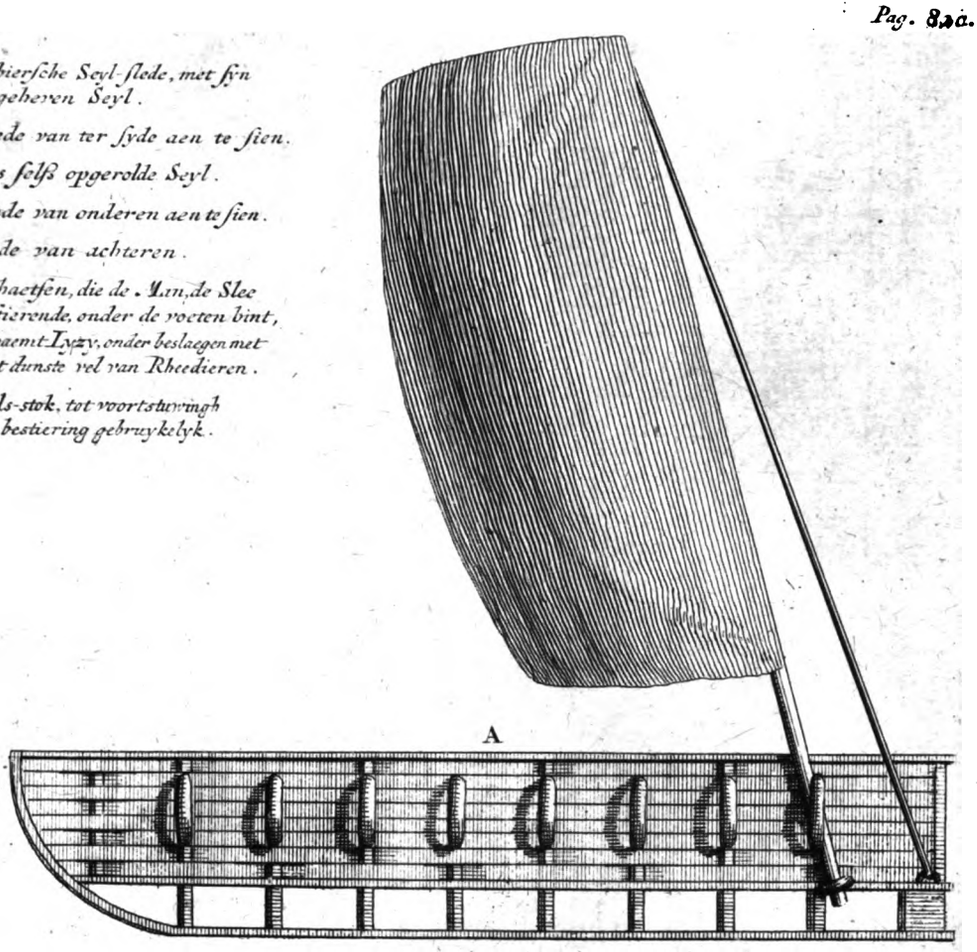

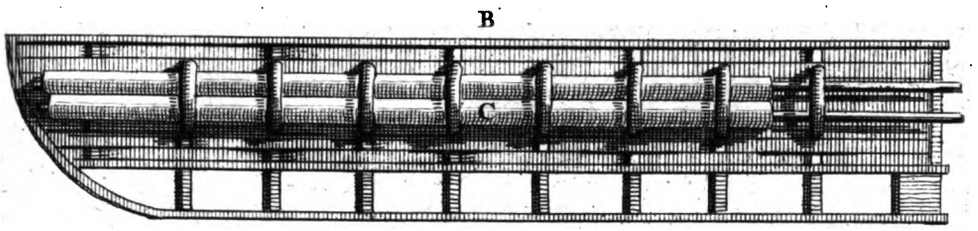

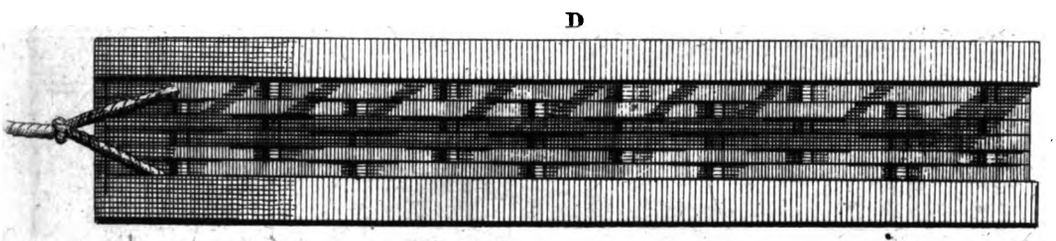

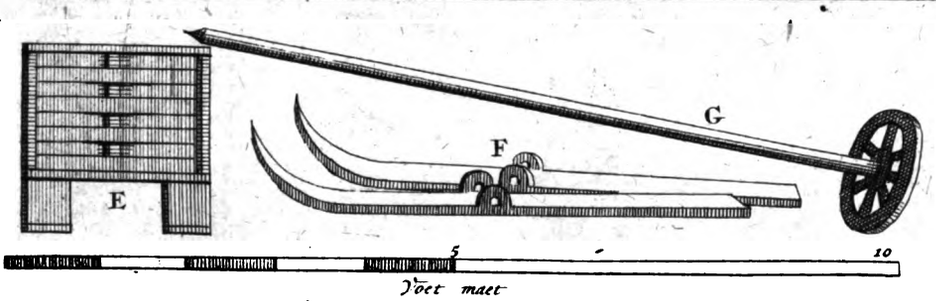

Digitized by Google

Digitized by Google

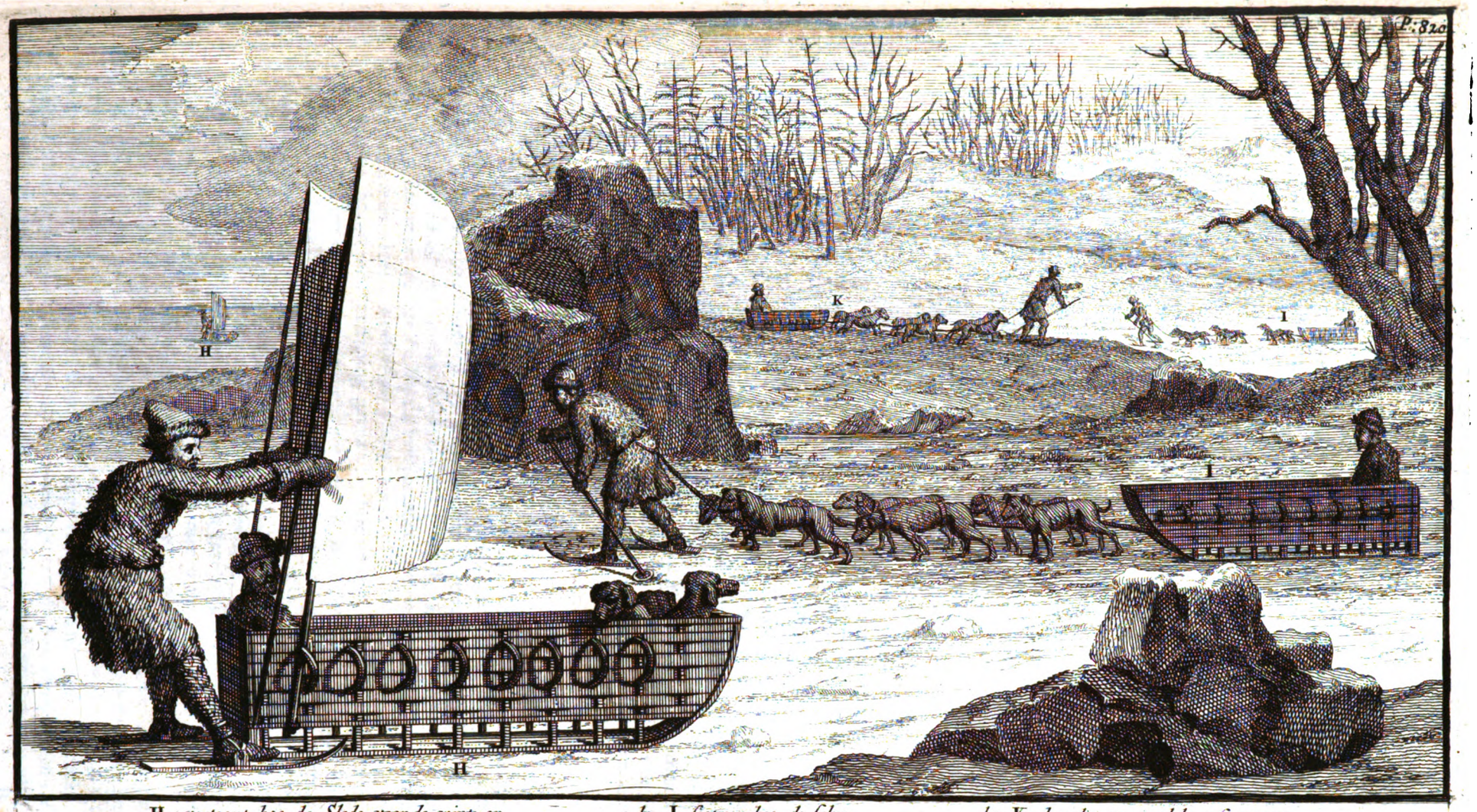

H. *vertoont hoe de Slede voor de wint op vlacke gronden en bevroſe wateren voortzeylt.*

by **I**. *ſietmen hoe de ſelve inde wint voortgetrocken wert.*

by **K**. *hoe die op ongelyke of onevene vlaktens werden voortgetrocken.*

Digitized by Google

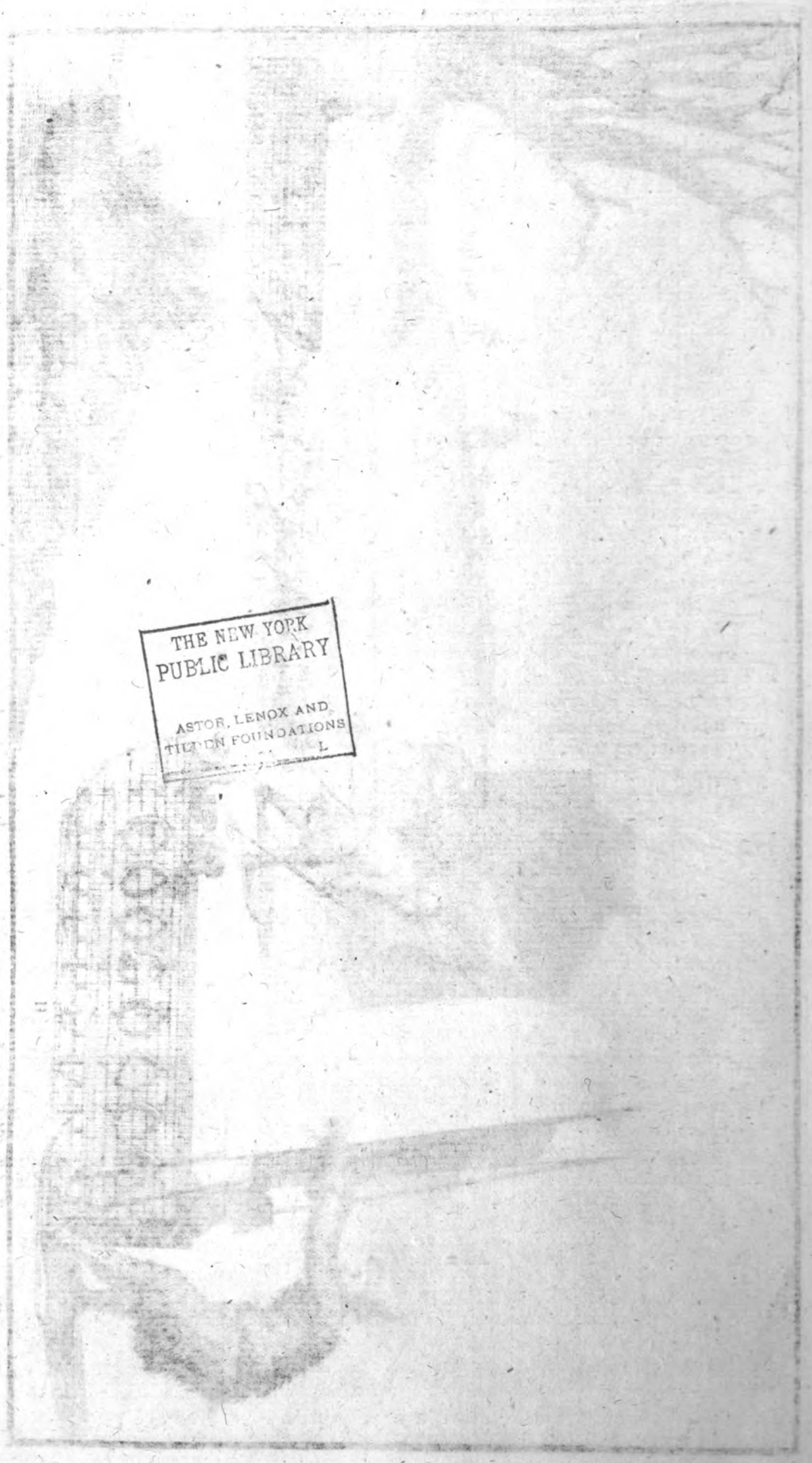

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
L

Digitized by Google

en daer zijn goede Kooren-landen tot aen de Stad *Kuſnetskoy*, die nader aen de *Kalmakken*, en tuſſchen de *Kirgiſen* meer Zuidwaerts in legt. Hier vallen Zabelen en Bevers, maer niet zoo goed als in *Surguts*.

Thomsko is de Hooft-plaets des geweſts, van de *Oby* en de *Jeniſea*-ſtroom af, tot aen de *Dauren* toe: zy legt op een hoogen vlakken Berg, dicht aen een kleine Rivier van de zelve naem: is vierkant in zijn Bolwerken, bebouwt met houte Toorens, en Storm-palen. Onder het Slot, op de Oever van de Rivier *Thom*, legt een groote Voor-ſtad. Het is hier goed koop leven, zeer vermakelijk rondsom, en Volkryk. Aen de Rivier *Oby*, te dezer plaetze, woonen *Kalmakken*, en de Rivier de *Thom* opwaerts, *Tarters*, welke met de Ruſſen in groote vriendſchap leven. Aen de zyde van de Stad, na de kant van *Kraſnoyar*, *Jeniſeiskoy*, en na *Ketskoy*, woonen *Kirgiſen*; doch de *Oby* neerwaerts, houden zich *Aſtakken*, die aen hunne Tzaerſche Majeſteiten Schatting opbrengen.

In deze Stad *Thomsko* komen zoo wel *Bucharen* als *Kalmakſche* Koop-luiden, gelijk in *Tobol*, die mede met alderhande Indiſche Waren na *Jeniſeiskoy*, gelegen dicht aen de Rivier *Jeniſea*, en *Kraſnoyar*, trekken; ook na *Kuſnetskoy*, in welke laetſte plaets zoo goed Yzer valt als in Sweden.

Het gebied van *Thomsko* kan uit maken, vier of vyf duizend krygs-knechten, om de vyanden het hooft te bieden; en ſtrekt dit gebied tot aen de Rivier de *Amur*, of *Dauren*, en de *Sineſche* Grenzen, hoe verre mede hunne Tzaerſche Majeſteiten gezag gaet.

Het Gezaghebberſchap, of de Heerſchappye van de Rivier *Lena*, beſtaet in vier Steden. Daer waſt geen Kooren. *Jakutskoy* is de voornaemſte plaets van de Heerſchappy: het ſtrekt tot aen de Ys-zee toe. Alle Inwoonders hier, moeten aen hunne Tzaerſche Majeſteiten Schatting geven, en word dit het rykſte, of de meeſt opbrengende Heerſchappy, van geheel *Siberien* geacht.

Jeniſeiskoy volgt *Jakut*, of *Jakutskoy* in waerdigheit. En of ſchoon dit *Leenſche* gebied, en de Stad *Jeniſeiskoy* in rang onder *Thomsko* ſtaen, zoo is het echter beter als *Thomsko* zelve, of eenig plaetze aen de *Oby*. Dus verre dit vertoog.

De Gly-ſchoenen, die de Menſchen in de Noorder-landen gebruiken, daer boven gewag van word gemaekt, door *Wormius*, aldus worden beſchreven.

Het Voet-volk zeer gezwind over het Sneeuw reiſt, met *Narten*: deze *Narten* zijn zekere langachtige Spaenders, of Voetzoolen, hebbende de lengte van twee of drie ellen, zy worden aen de voeten gedaen, als wanneer men zich met een lange ſtok onderſteunende, zeer rat voort brengt, zoodanig, dat geen Paerd volgen kan, of ſchoon het een zeer gezwinden gang heeft, want de ſcherpte van 't Sneeuw, 't gebergte, en de ongebaende wegen, den loop der Paerden hinderen; doch op deze werktuigen, *Narten* genaemt, loopende, kan men zeer licht over alle oneffenheden van houte ſtammen, heuveltjes, of kuilen ſpringen; en dus word alderhande Wild lichtelijk gevangen, en met Pylen gedood: de *Narten* worden by *Saxon*, in zijn vyfde Boek, genaemt platte balken, ter plaetze waer hy van de *Finnen* handeld, en zegt, dat zy gevoerd worden op platte balken, over Berg en Sneeuw runnen; wes hy hen mede glibberige ſtompen noemt.

Paulus Varnefridus, in zijn Boek van de daden der *Longobarden*, ſprekende van de *Schrik-finnen*, noemt haer kromme houten, na der boogen wys gemaekt: zy gaen al ſpringende, zegt hy, op kromme berderen, der gedaente als boogen, en dus jagen zy het Wild. En *Guagninus*, ſprekende van de grootheit, melt onder het beſchryven der *Ceremiſſen*, dat deze Sleepſchoenen zoo groot zijn, als de Man zelve, die ze gebruiken. De *Narten* die ik bezitte, zijn zes voet lang, van Eiken hout gemaekt, wyt drie vinger-breet, doch in de midden weinig ſmalder, alwaer van tienen voetvatzels zijn, daer zy de voeten doorſteken; wezende het voorſte van deze *Narten* weinig na om hoog geboogen, als de ſteven van een Schip, alwaer een klein yzertje is dat dwars ſtaet, om het Sneeuw te klieven, en af te werpen, achter zijn zy recht, en weinig breeder, daer zy de Aerde of Sneeuw roeren.

Deze tuigen zijn zeer licht, en worden somtyds bekleed met de ruige huid van Rhee-dieren, aen de bovenſte zyde ligt in de midden een ribbetje, en de kanten zijn met Lywaet belegt, en geçiert. Dus ver *Wormius*.

De Inwoonders van *Korea* behelpen zich ook met deze, of diergelijke Sneeuw-ſchoenen, by de Winter.

In het Noorder *Amerika* gaet men in de Sneeuw-tyd met breede Raketten onder de voeten, door welkers middel ſpoedige voortgang kan worden gemaekt, niet ongelijk aen de Sneeuw-ſchoenen, die in 't Samojeden Land worden gebruikt.

Digitized by Google

BERICHT OP SIBERIEN,

1680. *Zoo als zulks voor ruim twintig jaer, by zekere perzoonen aldaer ter neder is gesteld.*

Vergaturia is de eerste plaets in *Siberien*, als men van de kant van Rusland komt, en word geacht vier honderd en vyftig myl van *Moskou* af te leggen; doch zoo als men reist, en niet recht uit: legt zeer vermakelijk, zoo van schoone Bosschagien, alderley Plantagien, en Tuinen, zoo buiten als binnen de Stad. Daer valt rondsom Tarw, Rogge, Garst, Haver, Boekwyt, Geerst, Erten, Boonen, enz. Visch valt daer in zeer groote overvloed, zoo dat zy daer menigte van Sleeden vol, des Winters als het vriest, na *Solkamskoy*, een Stad voor aen in Rusland, van die kant voeren, en venten. De Stad is omzet met Storm-palen, en heeft onderscheidene houte Bolwerken. Daer valt rondsom schoon Hout. De Bevelhebber of Waiwoda heeft een groot schoon Huis, van hout gebouwt. Na de kant van de Rivier is een brave groote Voor-stad, alwaer de Schepen gebouwt worden, die daer in het Land gebruikt worden, tot in de *Oby*, ja geheel tot *Nova Zemla* toe. Aen de rechter hand over de Rivier, als men na onder vaert, zijn veel Russche Dorpen; gelijk het daer aen de slinker hand mede wel bewoont is, tot aen de Rivier *Pelim*, zoo van Russen als Lands-oude Inwoonderen. Dit Volk, tot aen de Stad *Pelim*, schoon zy hun eigen Spraek hebben, zoo konnen zy doch alle goed Rusch. Het overvloeid daer zeer van Levens-middelen.

Van *Vergaturia* de Rivier afzakkende na de Stad *Pansin*, is het overal wel bewoont van Dorpen, en bezet met Kerken, zeer lustig en vermakelijk, leggende de Stad *Pansin* aen de rechter hand zoo men van *Vergaturia* afkomt: is wel bebouwt, en gesterkt met Storm-palen, en houte Bolwerken, doch kleinder in zijn omkring als *Vergaturia*. Daer is mede een brave wel-bewoonde Voor-stad, zoo van Russen als Polakken, die daer vervoerd en geplant zijn. Deze Stad is niet minder als *Vergaturia* en *Pelim* in lustigheden, vermaek, en wasdom van Kooren te achten.

Van *Pansin*, de Rivier af na onderen, is het veel bewoont, tot aen de Stad *Tumen* toe: men ziet daer veel schoone Dorpen, kleine Steden gelijk, daer Vleesch en Visch in overvloed is te vinden.

De Stad *Tumen* legt aen de rechter hand van de Rivier, te rekenen als men uit Rusland komt, op een vlakken Berg: het Slot is van hout, vierkant, zeer cierlijk en lustig in zijn gelegentheit en gestalte. Buiten de Stad of Slot, legt een Klooster, 't geene omheint is met Storm-palen, en gesterkt met houte Bolwerken; gelijk de Stad zelve alzoo mede voorzien is tegen den aenloop der *Baskiren*, en zeker Prins van *Siberien*, navolger der oude Landzaten, die zich onder hun, zoo men zegt, is onthoudende.

In deze drie Steden, *Tumen*, *Pansin*, en *Vergaturia*, met hare Dorpen, moet het Volk althans op hun hoede zijn, om niet overvallen te worden van de *Baskiren*, en opgemelten Siberische Vorst; en word daer Jaerlijks uit *Tobol* krygs-volk gezonden tot hulp-benden, zoudende anderzins noot lyden, en zijn daer gemeenlijk ruim vier of vyf duizend krygs-knechten in bezetting.

Van *Tumen*, na onderen, tot aen de Stad *Tobol*, is het mede wel bewoont, en vind men daer groote Dorpen.

De *Irtis* opwaerts tot aen der Kalmakken-land, en de Stad *Irtiskoy*, is het vry wel bewoont, het Land wel bebouwt, de Stad met Storm-palen omzet, en houte Toorens gesterkt; mede vry wel bevolkt. Kooren is daer overvloedig. Hier valt veel Zout. De Stad leid zomtyds veel aenstoots van *Baskiren* en *Kalmaksche* geslachten, die met hunne Tzaersche Majesteiten niet vereenigt zijn, maer gemuit hebben; zoo dat hier Jaerlijks mede krygsmagt uit *Tobol* gezonden moet worden.

De *Irtis* afvarende na *Tobol* toe, hebben de Russen onderweeg een Lynbaen opgerecht, om klein Touw-werk te slaen, dat zy noodig hebben op hare Schepen, en Vaertuigen, in *Siberien* gebruikelijk; doch zware Touwen, en Paerde-lynen, ook Ankers, worden hun al van *Archangel* toegebragt. Niet wyt van deze Lynbaen, legt een Klooster met zwarte Monnikken.

De Stad *Tobol*, hooft-plaets in *Siberien*, legt op een hoogen Berg, dicht aen de Vliet *Irtis*, aen de rechter hand als men van bovenen komt, zeer aerdig gebouwt, in 't vierkant, geheel van hout, en de Voor-stad legt in een halve maen, omheint met Storm-palen, en sterke houtene Bolwerken. Hier is een aenzienlijk Klooster, waer in de *Metropoliet*, hooft van de geestelijkheit in deze gewesten, woont, (die andere een Aerts-bisschop zeggen te zijn.) Dezen Heer woont aldaer

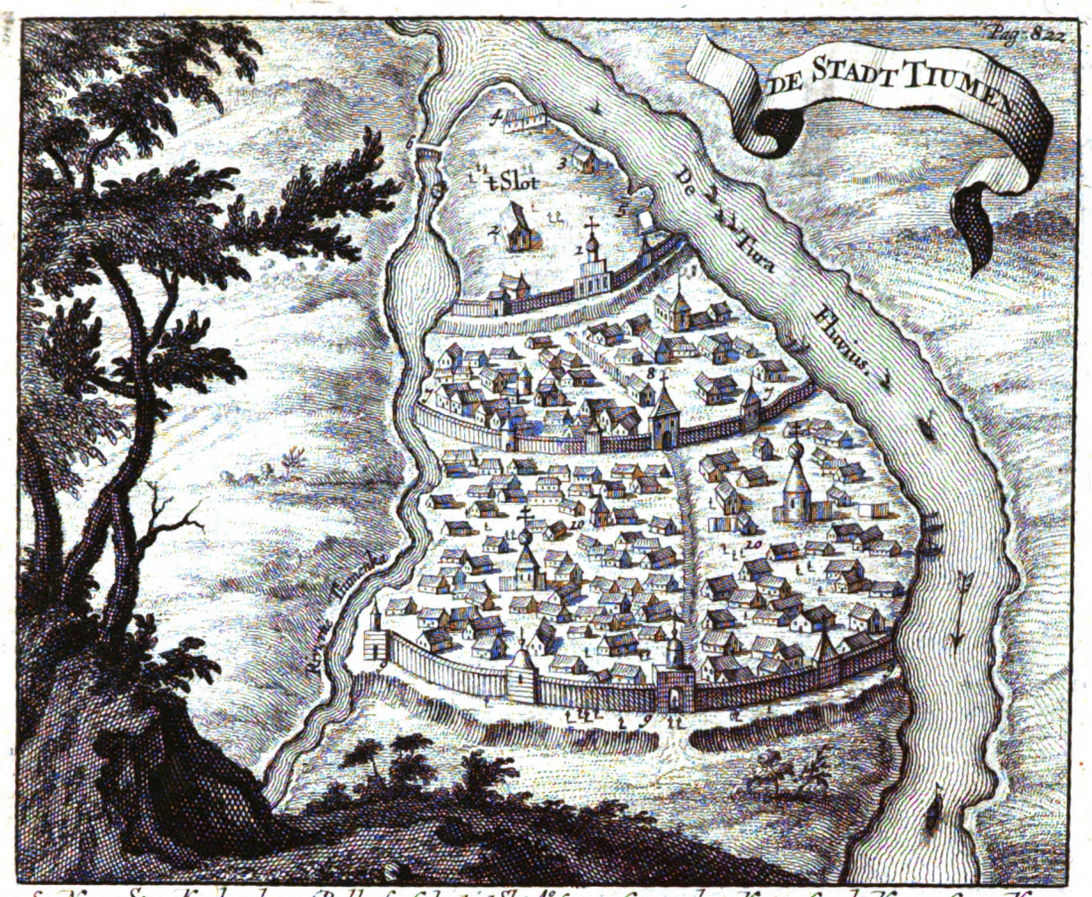

1. Een Nieuwe Steene Kerck onder met Packhuysen Gebout int Slot A°. 1699. 2. Commandeurs Huys. 3. Gerecht Huys. 4. Cooren Huysen 5. Gevangen Huys. 6. Een Seer Hooge Brugh over de Rivier Tiumenka. 7. De Tweede Houte Muur der Middel Stadt. 8. Middel Stadt Bewoont : Vande Ed. en Cosacken. 9. De Derde Houte Muur vande Buyte Stadt. 10. Buyte Stadt geheel van Hout meest Bewoont van Tarters.

1. Commandeurs Huys.
2. Stadt Huys.
3. De Ceuken.
4. Pelterey Huys.
5. Bede Plaatsen.
6. De Kercken.
7. Kerck met een Klock Toren.
8. Poort nade Rivier Tafda.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
L

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R

Digitized by Google

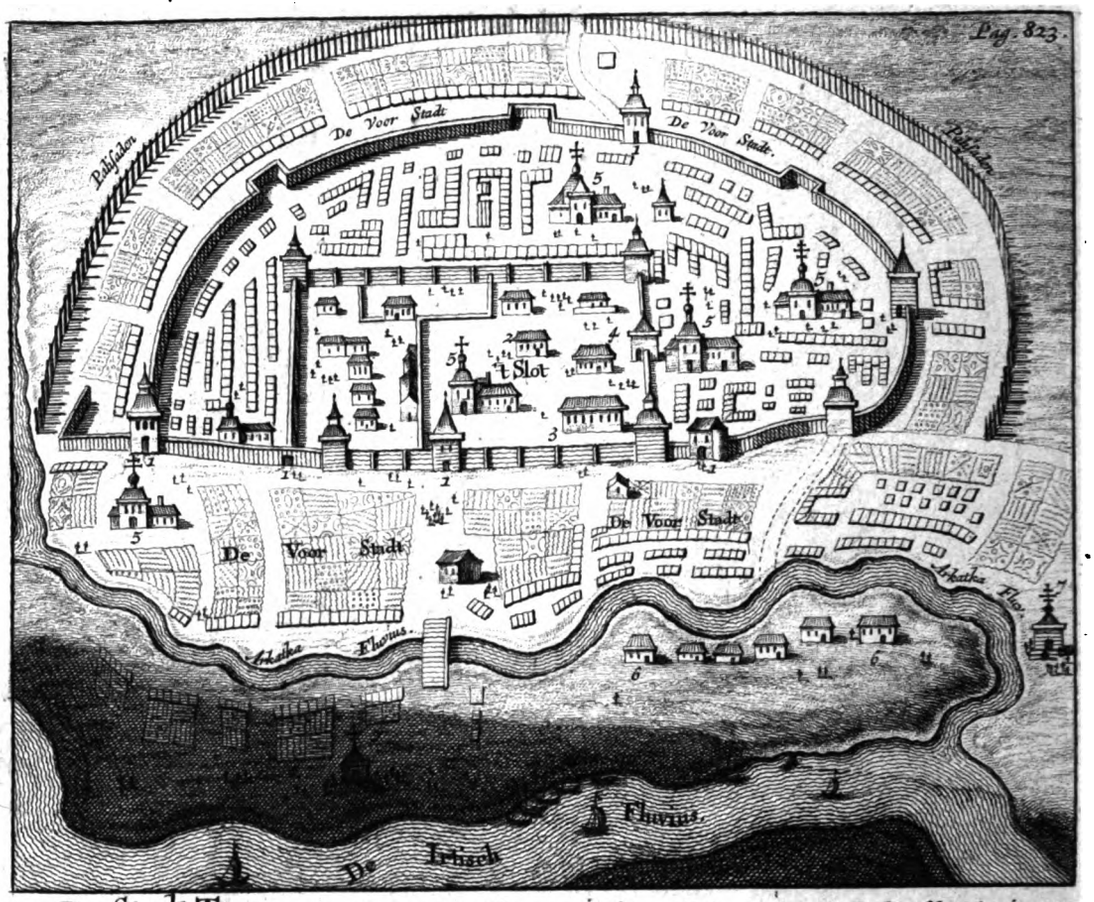

De Stadt Tara.
1. De Stadts Poorten.
2. Commandeurs Huys.
3. Gerechts Huys.
4. Wapen Huys.
5. Groote Kercken.
6. Buchaersche Woningen
7. Beden Plaatsen.

De Stadt Turynskoy of Iapanczyn
1. Vrouwen Cloosters.
2. Hooft Kercken.
3. Commandeurs Huys.
4. Gerechts Huys.
5. De Stadts Poorten.
6. Zyn Majest: Cooren Huys.

Digitized by Google

daer in de Stad, of Voor-ſtad, buiten het Slot, onder 't oog van den algemeenen Bevelhebber dezer Landſchappen, om toezicht op zijn doen te hebben; welke *Metropoliet* gehouden is aen hunne Tzaerſche Majeſteiten kenniſſe te geven van des Bevelhebbers omgang, en beſtel, 't geene hem omzichtig doet zijn.

Rondsom de Stad *Tobol*, is het zeer luſtig en vermakelijk, zoo van ſchoone Boſſchagien als Viſſcheryen, en onder aen den Berg daer *Tobol* op legt, aen de Rivier, woonen veel *Bucharen*, dat groote Handelaers zijn, en komen hier ſteeds zeer veele, zoo *Buchaerſche* als *Kalmakſche* Koopluiden, die hunne Koopmanſchap brengen uit *Sina* en *Perzien*, voornaem Zyde, geladen op Dromedariſſen, Kamelen, en Paerden, eenige honderd t'effens, en word de Indiſche Waer daer zeer goed koop verkoft, en geheel *Siberien* daer van voorzien, ja zelve nu veel tot in *Moskou* toe, gevoerd.

Van *Tobol*, benedewaerts, tot aen een kleine Stad *Demjaenki*, of *Danjanski*, is het overal tamelijk wel bewoont, zoo van Ruſſen als Bucharen, en Aſtakken. Deze Stad legt op een hoogen vlakken Berg, dicht aen de Rivier, aen de rechter hand als men de Rivier afzakt: is bebouwt met Storm-palen, en Toorens van hout. Hier waſt noch Kooren, maer niet zoo veel als op de andere plaetzen. Het Volk dat in dit Stedeken woont, zijn meeſt *Jemſjken*, dat is, Luiden die de Schepen op en af arbeiden, en des Winters de Sleden voeren.

Van *Demjaenki* weder lager, en na onderen, is het weinig bewoont, als van *Aſtakken*; en daer waſt geen Kooren, wegens de groote koude. Tot *Sammarok* woont mede geen ander Volk als *Jemſjken*, of Arbeiders, die de Schepen na onder tot *Beroſoa* brengen, en de *Oby* weder op tot *Surguts*. Dus verre dit bericht.

AENWYZINGE

Van wegen en plaetzen in Siberien, *volgens haer toeſtant voor omtrent veertig Jaren, zoo als my zulks van Reizigers dier tyds ter hand is geſtelt.*

1854. VAn *Moskou* na *Siberien* te reizen, neemt men meeſt zijn weg op *Wolgda*; van daer op groot *Uſtaga*, of *Oeſtiga*, en zoo op *Sollowitska*, of *Solvitſugotskaja*, en *Solkamskoy*, en wyders na *Vergaturia*, 't geen de eerſte plaets is in *Siberien*. Het Land tot daer toe is luſtig, en verzien met veele Boſſchagien, en Stromen, overvloedig in ſchoone Viſch, en Kooren. Omtrent *Vergaturia* vallen wel eenige Zabels, doch van geen waerden. Te *Vergaturia* kan men des Zomers te ſcheep gaen, en varen na de Stad *Japanſin*, of *Panſin*, en van daer tot *Tumen*, en zoo voort, komt men op *Tobol*, Hooftſtad over geheel *Siberien*.

Tuſſchen *Vergaturia* en *Tobol*, aen de ſlinker hand, legt een Stad, die *Pelim* genaemt word. Alle deze plaetzen zijn wel bewoont, zoo van Ruſſen, als Volkeren des Lands, dat Heidenen zijn, die Schatting aen den Ruſſen betalen, en vorders geruſt en vermakelijk leven.

Aen de rechter hand van *Tobol* komt de groote Rivier de *Irtis*, en vereenigt zich met de Rivier *Tobol*, die van *Vergaturia* af komt zakken.

Boven aen de *Irtis* legt een Stad, *Tara* genaemt, alwaer al het Zout van daen komt, dat in deze geweſten gegeten word: daer valt ook veel Kooren rondsom.

Van *Tobol* vaert men de ſtroom af, tot een plaets *Danjanski*, of *Demjaenki* genaemt, en van daer gaet men te water na *Sammarok*, 't welk de laetſte plaets is tot aen de *Oby*.

Tuſſchen *Sammarok* en *Beroſoa*, komen de twee groote Rivieren *Oby* en *Irtis*, in malkander, zoo dat het daer in't Voorjaer zoo een hoog water geeft, dat men zeild over Land en Boomen heen, en de Schepen dikmael genoeg te doen hebben om Land te krygen, of een touw vaſt te maken.

De *Oby* opvarende, komt men eerſt aen de Stad *Surguts*, alwaer goede Zabelen gevangen worden, ook ander graeuwwerk, gelijk Garnaſtaven, Voſſen, zoo zwarte als witte; doch daer valt geen Kooren. Meer na boven komt een Stad *Narin* genaemt.

Zommige willen, dat Narin en Surguts tagchentig myl van malkander zoude leggen, die echter volgens andere getuigen, welke ik gevolgt hebbe, niet zoo ver van een gelegen zyn.

By *Narin*, aen de ſlinker hand, komt de Rivier *Ket* uit, alwaer opwaerts een Stad gebouwt is, genaemt *Ketskoy*, en hier begint het Land der *Kirgiſen*.

Van *Narin* de *Oby* op, omtrent vyftig myl, ontdekt zich de Rivier *Thom*, alwaer opwaerts de Stad *Thomsko* legt; en verders de *Thom* op, legt de Stad *Kuſnetskoy*, weinig Zuidelijk. De Landen tuſſchen *Thomsko* en de opgemelte plaets, zijn overvloedig in Kooren; doch van *Narin* de *Oby* af, is geen Kooren, en alzins ſlecht Land, doch Viſch en Gevogelte is daer overvloedig. Alle Reizigers, welke na de Tarterſche of Jeneſeiſche Rivier willen, zijn gewoon de *Ket* op te varen. Boven de Stad *Ketskoy* moeten alle Waren ontſcheept, en een half myl te

Lan-

Lande gevoerd worden, alwaer dan andere Vaertuigen zijn, waer de zelve in een anderen ſtroom ingeſcheept worden, en zoo over gevoerd tot *Jeniſeiskoy*: doch volgens andere berichten, (daer ik geen geloof aen ſla,) de *Ket* tot in een Arm van de *Jeniſea* valt.

Van hier aen de rechter hand in 't Kirgiſen-land, leit een Stad, *Kraſnoyar* geheten. De *Oby* afvarende, leit een Stad *Mangaſeoff* genaemt, Landwaerts in, of zoo andere zeggen, op de Oever van de *Oby*. Hier vallen zeer goede Zabelen, doch Brood en Leeftocht word van *Tobol* gehaelt, en ook Zout.

Van *Jeniſeiskoy* kan men opwaerts reizen tot dicht aen de Rivieren *Dauria* of *Amur*, en in *Sina* komen.

By *Jeniſeiskoy* de ſlinker hand op, zoo moet men Noord-noord-ooſt aen, om na *Jakut* te komen, alwaer vier Steden zijn, of groote gehuchten, die van een *Stolnick*, of Tafel-heer beſtierd worden, en haer bezonder Heerſchappye hebben. Van hier komt koſtelijk ruig-werk in overvloed, byzonder uit het *Dauren-land*. Onder het *Thomsko* Gezag, gehooren de Heerſchappyen van *Jeniſeiskoy*, *Kraſnoyar*, *Ketskoy*, *Koeſanetskoy*, *Narin*, en *Surguts*: en of ſchoon *Tobol* de Hooft-ſtad van geheel *Siberien* is, zoo heeft echter de Waiwoda of algemeene Gezaghebber, maer deze Steden onder zijn byzonder bevel, als *Tobol*, *Tak* *, *Tumen*, *Pelin*, *Vergaturia*, en na onderen *Demjaenki*, *Samaria*, en *Mangaſeoff* (doch deze verdeeling heden zich anderzins toedraegt.) Als wanneer de algemeene Gezaghebber in *Tobol* eenige beveelen ontfangt, van hunne Tzaerſche Majeſteiten, zend hy de zelve des Zomers met kleine Booten langs de wateren, en des Winters met Sleden, die van de Honden getrokken worden, na *Thomsko*, en *Jeniſeiskoy*, en van daer na *Jakut*, *Dauren*, en alom. En dus verre dit verhael.

* Deze plaets is my onbekent.

NARICHT,

Op het reizen uit Siberie *na de* Dauwerſche *geweſten.*

TOt de Rivier de *Amur* toe, placht men uit *Moskou* in een Reis van een Jaer niet te komen, zoo men my van daer in 't Jaer zeſtien honderd zes en zeſtig ſchriftelijk heeft bericht: niet dat de ſtreek zoo verre is; maer om de ongelegentheit, woeſtheit, en onbequaemheit der wegen; want van *Moskou* tot *Tobol* is, of een Zomer- of Winter-reis; zoo men daer des Winters aenkomt, moet men wachten tot het open water, en zoo men daer des Zomers aenkomt, moet men wachten tot de Winter, en dat het Sneeuw gevallen en hart is.

Heden wort de Reis in minder tyd afgelegt, als boven is te zien.

Van *Tobol* wyders reizende by Zomer of Winter, kan men in een geheel zaizoen, 't zy Winter of Zomer, niet wyder komen als tot de Rivier *Jeniſea*, vermits men de *Irtis* eerſt af moet loopen, en dan de *Oby* met grooten arbeid opkomen, of over Sneeuw gaen in de Winter-ſleden. In Bloei-maend gaet men van *Tobol*, en in Oogſt-maend komt men in *Jeniſeiskoy*; of zoo men van daer in de Winter gaet, kan men in de Winters-tyd echter niet verder komen als in *Jeniſeiskoy*. In Herfſt-maend begint het in *Jeniſeiskoy* te vriezen, en dan moet men wachten tot dat het Sneeuw vaſt legt, en zoo komt men in die Winter-tyd aen de *Amur*, en in 't *Dauwerſche* gebied; of zoo men van daer in Bloei-maend gaet, komt men 'er in Oogſt-maend; zoo dat de geheele Reis, uit *Moskou* tot de *Amur*, in drie zaizoens word gedaen, 't zy twee Winters en een Zomer, of twee Zomers en een Winter, beſtedende te zamen vyftien Maenden, en zulks om de ongebaentheit der wegen. Daer word veel tyd verlooren met ſtil te leggen; want in de vroege of lage quakkel-tyd, 't zy Voor- of Na-jaer, moet men ſtil leggen, om dat de wegen, door de groote Moeraſſen, niet te gebruiken zijn, 't zy zy hard bevrooren zijn, of wel als de Zomer hoog is, de Wegen en Rivieren droog, men insgelijks zomtyds gehouden is ſtil te leggen. Het gebeurd ook zomtyds, dat men de Rivieren, om dat de zelve te groot, en de wateren boven de Oevers overſtroomt zijn, niet over komen kan, waer na men dan moet wachten, tot dat het zelve is gezakt, alzoo daer geen Dyken of Bruggen leggen, en Gods Water over Gods Akker gaet.

Het is wel waer, dat, als 'er veel aen gelegen was, en men een byzonderen Reis had te doen, dat met grooten arbeid, koſten, en Volk, deze Reis korter te doen zoude wezen, doch de gewoonlijke tochten en reizen vallen zoo als is gezegt. Op de Reis uit *Moskou* na *Tobol*, plagt men veel meerder tyd door te brengen als tegenwoordig, nu de wegen beter bebaent en bewoont zijn.

Die laſt hebben van hunne Tzaerſche Majeſteiten, of van zins zijn, diep in *Siberien* en *Tartaryen* te reizen, nemen het gemeenlijk zoo waer, dat zy met de Zomer-weg noch tot *Vergaturia* komen, waer zy dan de Slee-baen afwachten, en zoo verre reizen als daer mede konnen komen.

Digitized by Google

men. En dus verre dit aen my overgezonden verhael.

Men heeft zedert een Jaer of twee te rug, tuſſchen het *Baikalſche* Meir, en de Muur van *Sina*, begonnen, de Koopmanſchappen met wagens door Paerden getrokken, te vervoeren, 't geen tot die tyd toe, alleen op Kamelen en Dromedariſſen geſchiede, 't welk groot gemak en voordeel aen Reizigers, en Koop-luiden toebrengt; wezende de wegen daer toe nu bereid, en gebaend, zoo door bevel der Moskoviters, als Sinezen.

De Rivier *Gan* ſtort in de *Amur*, als mede de *Singal*, en de *Naoen* in de *Gan* valt; behalven dat'er nöch andere Rivieren leggen, tuſſchen de *Amur* en de Muur van *Sina*; en wyders zegt men, dat de Sinezen benoorden de *Amur*, twee of drie kleine Vaſtigheden bezitten.

De zommige willen dat in de Vliet *Amur* vry groote Paerlen gevonden worden, doch geel, en van ſlecht water.

Men vind in de Rivier *Amur* de Viſch *Beloega*.

Anaſnedt, is een Rivier beneden in de Vliet *Amur* ſtortende.

Boven in de Rivier *Amur*, na by een plaets *Aſansko* genaemt, zijn zeven Meiren.

Wanneer de Karavanen uit *Peking* na *Moskou*, voor de Maend July tot *Nertzintskoy* niet aen komen, zoo overvalt haer te *Irkutskoy*, of *Jeniſeiskoy*, de Winter, en konnen als dan met de Winterweg, om de groote woeſtheit, en afſtant door de diepe Sneeuw niet voort komen; wezende de Rivier *Ket*, als boven gezegt, zeer krom, en word dies gezegt, die eenige honderd Moskoviſche mylen lang te zijn.

Men wil my verzekeren dat in de Zee van de *Ys-kaep* af ſtrekkende, na de Rivier de *Amur*, Eilanden liggen, wordende zulks van de *Jakuten* eenhellig getuigt, en dit zoo verre, als men beoogen kan; zoo als men voor de mond van gemelte *Amur*, een hoog bergachtig Land ziet, komende de Inwoonders van die Eilanden mede dikmael aen Land, en die geene, welke op de Eilanden woonen, gelegen beooſten, of tegen over de Vliet *Komzatka*; hebben Zabels, ook Voſſen, ja Zilver en Goud, zy zijn wel gekleed, en van goeden omgang, en zelve word voor vaſt gezegt, dat daer Steden op zijn, 't welk echter onbeſliſt late; wordende gemelte Eilanden onzekerheits halve, in mijne Kaerte niet gebragt.

In de Ryken van *Siberien* worden alomme zeer goede bevelen uitgegeven, zoo als de inkomſten voor hunne Tzaerſche Majeſteiten aldaer mede zeer vermeerderen, zoo ten aenzien der Schattingen, als den Zabel-vangſt, en Rhabarber Handel, ook den Bier en Brandewyn vertiering.

Men heeft 'er in 't Jaer zeſtien honderd acht en negentig, een Bende Dragonders opgericht, van twaelf honderd koppen, die zonder geld-bezolding dienen, zich vergenoegt houdende met eenig voor-recht, en Jaerlijks eenige Marter-vellen, *Koeinatsja* by hen genaemt, te genieten.

Door het ganſche Land zijn in den Jare zeſtien honderd negen en negentig, mede Poſteryen opgericht, en men heeft derwaerts zedert vyf Jaren uit *Moskou*, wegens hunne Tzaerſche Majeſteiten, zoo gezegt word, meer als zeventig duizend Brieven gezonden, na alle Steden en Plaetzen, waer mede de bevelen tot handhaving aller goede Wetten bekent zijn gemaekt.

Men heeft my van *Nertzinskoy*, in 't Jaer zeventien honderd en drie, toegezonden zeker ſteen, die byſter hard is, van donker groene verw, daer bruin geele ſtreepen door loopen, doch met een hamer daer op geſlagen, ſpringt echter lichtelijk van een, glas gewys, gepolyſt zijnde, heeft een aengenaem gezicht, zoude tot gebouwen, en om inſnyingen van Wapens, als anderzins te doen, bequaem wezen, maer in de Smelt-kroes door my gebragt, heb'er maer in gevonden van 't honderd pond, een loot Zilver, waerdig een gulden en elf ſtuivers.

Groote menigte Rhabarber voerd men heden over *Siberie* na *Moskou*, die van daer 1700.
na alle geweſten des Waerelds word verzonden; en men wil, dat over de vier duizend Dukaten uit dien Handel in hunne Tzaerſche Majeſteiten Schat-kiſt Jaerlijks valt.

Men heeft my op den zevende Maert, zeventien honderd en vier, uit *Siberien* toegezonden van *Vergaturia*, zeker Ertz, waer in gevonden hebbe by de proef, dat van 't honderd pond quam drie loot Zilver, waerdig vier gulden en veertien ſtuivers; zoo dat die groeve met groote winſt gezegt word, bearbeid te worden, waer omtrent twee Dorpen, groot honderd en veertig Huizen, zijn gebouwt.

Als mede van *Nertzinskoy* eenig ander Ertz, waer uit het honderd pond heeft gegeven, twee en een half loot Zilver, waerdig drie gulden en zeſtien ſtuivers: en noch in Loot, acht ten honderd, waerdig vier gulden.

En het my toegezonden Minerael van *Thomsko*, heeft gelevert twee en een half

Digitized by Google

loot Zilver, waerdig drie gulden en zeſtien ſtuivers.

Van *Czuſowoy* over gekomen' Kooperertz, heeft volgens mijne ondervindinge gegeven het honderd pond, in Zilver, een en een half loot, waerdig twee gulden zeven ſtuivers, en in Kooper, de waerde van twintig gulden, dies dit te zamen zoude uitgeven twee en twintig gulden en zeven ſtuivers.

In het Jaer zeſtien honderd negen, is door *Iſaak Maſſa* uit het Ruſch vertaelt, en met den Druk gemeen gemaekt, zeker beſchryvinge en ontdekkinge van *Siberia*, en verhael der Wegen en Rivieren in de zelve Landſtreken, zoo als volgt.

Daer woond een Volk in Moskovia, die genaemt worden *Anicony*, of de Kinderen van *Anicony*, en zijn van Boerzer afkomſt, geſprooten van een Landman * *Anica* genaemt. Dezen *Anica* ryk zijnde van Land, woonde omtrent een Rivier *Witſogda* geheten, de welke in de Rivier *Duyna* vloeid, die honderd mylen van daer in de Witte Zee valt, by *Archangel*.

Dezen voorſz. *Anica* dan hadde ook veel Kinderen, en was van Godt van alles wel verzien, en ten vollen gezegent; doch met groote begeerlijkheit geprikkelt, willende geerne weten, wat voor Landen bezaten en bewoonden de Volkeren die Jaerlijks in Moskovia quamen Handelen met koſtelijke Pelteryen, en veel andere Waren; ook vreemt van Spraek, van Kleedinge, Godsdienſt, en Zeden waren: zy benoemden zich met de naem van *Samojeden*, en veelderley andere namen. Deze quamen de Rivier *Witſogda* Jaerlijks afdryven met haer Koopmanſchappen, mangelende met de Ruſſen in de Steden *Oſoyl* en *Uſtaga*, op de *Duyna*, dat als toen ter tyd den ſtapel was van alles, ook van Pelteryen. Deze *Anica* dan wel denkende dat'er groote rykdommen te halen waren, aengezien de ſchoone Pelteryen, die ze Jaerlijks bragten, groote Schat bedroegen, heeft ſtilzwygens vriendſchap gemaekt met zommige dezer Volkeren, en ook eenige van zijne Slaven en Knechten, tot tien of twaelf toe, met haer in hun Land gezonden, bevelende de zelve, dat ze alle 't Land dat ze door reisden, wel neerſtelijk beſpieden zouden, en ook alle haer zeden, wooningen, leven, en gebaerden wel volmaektelijk zouden optekenen, om zoo van alles goed verſlag te doen, als zy weder t'huis zouden komen: 't welk eens geſchied zijnde, heeft hy ze, die 'er geweeſt waren, wel onthaelt, en ook goede gunſt toegedragen; doch heeft haer neerſtelijk bevolen te zwygen, en ook heeft hy 't by hem gehouden, zonder iemand daer van te vermanen; maer heeft het Jaer daer aen volgende meerder Volk daer heenen gezonden, ook eenige zijner Vrienden, met Koopmanſchap van kleinder waerden, als Duitſche Kramerye, Bellen, en diergelijke dingen: deze hebben 't ook, gelijk als de andere, alles wel doorſnuffelt en doorzien, en reiſden tot de Rivier *Oby* toe, door veele Woeſtynen, en verſcheide Rivieren, die daer veele zijn, en maekten met zommige *Samojeden* aldaer groote vriendſchap, en vernamen ook dat de Pelterye daer van kleinder waerde was, en dat daer rykdommen te halen waren: ook zagen ze dat zy geen Steden bewoonden, maer dat zy met hoopen zoo by malkanderen leefden, zeer vreedzamig, en wierden beſtierd van zommige der oudſte onder haer: waren ook onrein in haer eeten, en leefden van het Wild dat ze vongen, geen Kooren noch Brood kennende: zijnde meeſt al goede Schutters met Boogen, de welke zy van taey hout maekten, en waren daer voor geſlepen ſteenen aen, ook zommige met ſcherpe Viſch-graten geſterkt, daer ze het Wild mede ſchooten, dat daer, in menigte was. Ook naeiden ze met Viſch-graten, gebruikende zenuen van kleine gedierten tot haer draden, en voegden zoo de vellen by malkanderen, daer ze haer mede bedekten, des Zomers het bont buiten, en des winters het bont binnen dragende: ook dekten ze hare Huizen met Elands-huiden, en Zee-vellen, die by haer niet geacht en waren. In 't kort, doorzagen 't alles, en quamen met rykdommen van Bont weder t'huis, en hebben *Anica* van alles doen verſtaen, daer hy na wenſchte. Dus dreef hy met zijne Vrienden Koopmanſchap op die Landen, eenige Jaren lang; dies dat deze *Anicony* heel magtig wierden, en kochten alom veel Lands, zoo dat haer de Lieden verwonderden van deze ſchrikkelijke rykdommen, niet wetende waer zy van daen quamen. Zy bouwden ook Kerken in zom-

* Hoe wel deze ontdekkinge van Siberia ter eerſter aenzien, met die van ons boven op het blad zeven honderd vyf en dertig verhaelt, ſchynt te ſtryden, zoo konnen echter beide deze berichten en gevallen worden over een gebragt, indien men onderſtelt, gelijk gebeurlijk is, dat de ontdekking van Anica aen het weſten, en van de zyde van Rusland is geſchied, en die van Stroganof en Jermak van de Ooſtzyde begonnen, en zulks omtrent op een en de zelve tyd; of miſſchien is Anica een bynaem, of voornaem des geſlachts Stroganof, en deze twee verhalen van de ontdekkinge eener geſchiedeniſſe of daed; zoo echter, dat in geene word gezegt, hoe het zich toedroeg omtrent Tobol, daer kracht wierd gebruikt, en in deze, hoe met zachtzinnigheit en liefde in de meeſt weſter Landſchappen van Siberien, de Volkeren tot overgaef bewogen wierden: of miſſchien ſpreken deze beide verhalen van eene en de zelve geſchiedeniſſe en daed, op eene tyd, en in een geweſt voorgevallen: zoo, dat in de laetſte afgelaten zyn de krygs-daden van Jermak, en alleen de zachtzinnige middelen van Anica verhaelt.

Digitized by Google

zommige harer Dorpen; ja namaels bouwden ze ook eenen ſchoonen Tempel in de Stad *Oſoil*, op de Rivier *Witſogda* gelegen, daer zy in woonden; welken Tempel van de grond op was van klaren witten Arduin: zoo dat zy niet wiſten waer zy blyven zouden met hare Goederen.

Nu merkten zy ook wel wyſſelijk, dat haer geluk mogelijk eens den rugge bieden zoude, gelijk gemeenlijk in zulke zaken gebeurd, ziende haer alomme van vreemden zeer benyd, om haer rykdommen wille, hoe wel zy nooit iemand eenige ſpyt aen deden, en dachten zulks met groote voorzichtigheit voor te komen, om te blyven op den trap daer zy in waren. Zy hadden eenen Vriend, de welke in groot aenzien ten Hoof was, genaemt *Boris-Goddenoof*, die Zwager was van den Keizer *Fedor Ivanowitz*, die toen heerſchte; en *Boris* word na des Keizers dood in zijn plaetze verkooren, als Ruſch Keizer, gelijk breeder verhaeld word in de beſchryvinge der Moskoviſche oorlogen.

Zoo hebben ze dan gedacht dezen *Boris* alles te openbaren, doende hem eerſt eenige geſchenken, gelijk zy gewoon waren, en baden hem, dat hy haer eens verhooren wilde, als hebbende een zake t'openbaren, die 't Ryk veel voordeel zoude wezen. *Boris* hier na luiſterende, heeft haer veel meer minnelijkheit bewezen, als hy te vooren wel hadden gedaen, en toen ze hem alles verhaeld hadden van deze onderzoekingen der *Samojeſche* en *Siberiſche* Landen, ook wat ze daer gemerkt en gezien hadden, en ook wat rykdommen het Ryk daer aen genieten zoude konnen, en hem voorts alles voor leggende, begoſt *Boris* te branden van begeerlijkheit, en wilde dit onderzoeken, beminde haer als zijn eigen Kinderen; ja verhief haer, gevende haer vrye Brieven uit des Keizers naem, dat ze mogten zonder tegenſpreken hare Landen die ze bezaten, eeuwiglijk en erffelijk gebruiken, na haren wil en believe, zonder eenige Schattinge daer van te geven, nu noch namaels: hy liet ze ook in zijn Sleede voeren, als zy by Winter-dag in *Moskou* waren, wezende een groote genade by den Moskoviten, voornamelijk by zoo magtigen Vorſt als *Boris* was, die 't gantſche Land beſtierde.

Boris dit wel bedacht hebbende, heeft den Keizer alles ontdekt, die 't zeer lief was, en *Boris* daer door noch meer eerde, en gaf hem daer in te doen 't geene hem believen zoude. *Boris* hier op niet ſlapende, heeft eenige Hop-luiden, en zommige arme Edel-lieden, en die hy gunſtig was, daer toe gebruikt, bevelende haer te trekken met de geene die de *Anicony* haer geven zouden: zy kleeden zich ook koſtelijk als Gezanten: haer wierd ook mede gegeven eenig krygs-volk, en ook geſchenken van kleinder waerden, om aen den Volkeren te ſchenken, daer ze zouden komen; en men beval haer, dat ze alle Wegen, Rivieren, Boſſchagien, en Plaetzen wel op tekenen zouden, ook de namen van de zelve, op dat ze wiſten alle goed naricht daer van te doen, als zy zouden weder komen; beval haer ook minlijk te handelen, en met de Volkeren bequaem om te gaen, een bequame plaets te beſpien, om namaels, zoo 't mogelijk ware, daer eenige Sterkten of Kaſtelen te maken, en dat ze immers eenige van de Lieden zouden maken in *Moskou* te brengen, zoo 't eenigzins mogelijk ware: en alzoo zijn zy uit *Moskou* getrokken, wel voorzien van kleederen, geweer, en geld, ook geſchenken, en quamen tot *Witſogda*, by de *Anicony*, die ook Volk toe maekten om met haer te trekken; gelijk zelf veel Kinderen en Vrienden van haer mede trokken.

Daer gekomen zijnde, hebben ze gedaen na haer was bevolen, en hebben den Volke aldaer groote vriendſchap bewezen, onderzoekende neerſtelijk wie by haer de gezienſte waren, en hebben die Eere aengedaen, en ſchonken haer veel dingen van kleinder waerden, die by haer zeer rykelijk en koſtelijk ſcheenen te wezen; ja verblyden haer met groot juichen en roepen, vallende te voet voor de geene die 't haer gaven, ziende de zelve zoo koſtelijk gekleed zijnde, 't zelve ongewent te zien, en meenden ſchier dat het Goden waren: maer alzoo de Moskoviten door Tael-mannen ſpraken, 't welk *Samojeden* waren, die eenige Jaren hadden gewoont by de Moskoviſche Boeren op Dorpen, en alzoo de Spraek geleert hadden, gaven zy haer te kennen van haren Keizer, zeggende, de zelve byna eenen Aerdſchen God te zijn; veel dingen aenroerende, die deze arme Menſchen bewogen te wenſchen, om zulks te mogen zien: zy ook niet beter wenſchende, namen 't terſtond aen; ja zeiden noch daer by, dat ze eenige Moskoviters by haer zoo lange in pantſchap wilden laten, en ook om de Sprake te leeren, zoo dat ze veel Lieden met dusdanigen wys op de zyde van de Rivier *Oby* aen haer zyde kregen; die haer den Moskoviſchen Keizer onderwierpen, en lieten haer ook terſtond van de Moskoviten ſchatten, beloovende Jaerlijks den

Digitized by Google

Moskoviſchen Ryke te geven, iegelijk Menſche, ja tot den Kinderen toe, die den Boog maer begonden te hanteren, een paer Zabel-vellen, die by haer niet geacht wierden, maer by den Moskoviten voor een Juweel gehouden, en beloofden 't zelve te geven in handen van den geenen die dat t'ontfangen beſtelt zoude worden, 't welk ook ten vollen geſchiede. En voorts trokken zy over de Rivier *Oby* wel twee honderd mylen door 't Land heenen, ziende veel zeltzame gedierten, ſchoone Fonteinen, fraeye Kruiden en Boſſchagien, ook veelderley *Samojeden*, de zommige op Elanden rydende, zommige op Sleeden zittende, die van Rheen getrokken worden, de zommige van Honden, die zoo ſnel liepen als Herten; in 't kort, zy zagen veele dingen daer ze haer van verwonderden, en tekenden ook alles net op, om namaels goed beſcheit te brengen, en quamen zoo wederom, eenige gewillige *Samojeden* met haer nemende, en lieten ook eenige Moskoviten in haer Land, om de Spraek te leeren, en zijn zoo in *Moskou* gekomen, daer ze van alles goed beſcheit bragten aen den voorſchreven *Boris*, en *Boris* aen den Keizer. Men zag met groot verwonderen de *Samojeden* aen, die zy mede gebragt hadden, de zelve bevelende te ſchieten, 't welk zoo net van haer geſchiede, dat het geen Menſche zoude willen gelooven; want een penninksken, kleinder dan een ſtuiver, zetten ze in eenen Boom, en gingen daer zoo wyt van, dat ze naeuwlijks het penninksken zien, of effen in 't gezicht konden hebben, en treften 't zelve zoo menigmael, als zy de Pyl daer na ſchooten, zonder eens te miſſen, 't welk veelen dede verwonderen.

Ten anderen zyden, zagen deze wilde Lieden 't leven der Menſchen in *Moskou* met groote verwonderinge aen, ook der Stads gedaente, en meer diergelijke dingen; maer met verſchrikkinge aenzagen ze den Keizer, zijnde zoo koſtelijk gekleed, zittende zoo te Paerde, of varende zoo in een Koets van veel Paerden getrokken, koſtelijk verçiert, omringt met menigte van groote Heeren, zeer koſtelijk verçiert, en zagen ook zeer na alle het krygs-volk, die met de Roers zoo al in roode Rokken om den ſtoet liepen, zijnde altyd als den Keizer uit reed, omtrent vier honderd Schutters by hem. Ook hoorden ze met verwonderinge aen 't geluit der Klokken, die met menigte in *Moskou* zijn; ook zagen ze met verwonderinge alle de koſtelijke Winkels in *Moskou*, en alle heerlijkheit aldaer, zoo dat meenden dat ze ſchier in der Goden Throon waren geraekt, en wenſchten alreede te zijn by haer mede-broederen, om haer dit alles te verkondigen, noemende haer zalig te zijn, zulken Hooft te mogen gehoorzamen, als den Keizer. Ook ſmaekte haer de Spyze wel, die haer in *Moskou* was t'eten gegeven, wel proevende dat ze haer beter bequam dan raeuwe Beeſten in haer Land, of drooge Viſch.

Deze dan, hebben den Keizer belooft hem voor Heer aen te nemen, en beloofden ook hare mede-broederen, verre en naby te bewegen; en voorts baden zy den Keizer, dat hy haer de genade doen wilden, en zenden haer Bevelhebbers, die haer zouden beſtieren, en die ze de voorverhaelde Schattingen mogten in handen leveren. Aengaende haer Afgoderye, daer en word niet af verhaelt, dan geloove wel dat de Chriſten Godsdienſt daer haeſt geplant zoude worden, waer 't dat 'er eenige bequame Leeraers waren, en zal met 'er tyd 't zelve wel in 't werk geſteld worden, was 't dat zy maer niet bezig waren met deze zware oorlogen, daer zy mede beladen zijn.

Gelijk deze Schryver voorzegt, zoo is het Chriſtelijk Geloof der heden geplant, en in volle wasdom.

Zijnde dit alles geſchied als boven verhaelt is, zoo zijn de Kinderen *Anicony* zeer verheven, en word haer alom veel vryheit gegeven, en ook bevel over eenige plaetzen, omtrent hare Landen gelegen, die veele, en groot zijn; ja hebben Land, honderd mylen van malkanderen, hier en daer op de Rivieren *Duina*, *Witſogda*, en *Soehna*, zoo dat ze ryk zijn, en worden noch dagelijks by haer eere behouden.

Daer wierd in *Moskou* vervolgens geraedſlaegt, dat men derwaerts, langs en omtrent de Rivier *Oby*, in de vlakke Velden, Sterkten, Kaſtelen, en Plaetzen, uit der natuuren daer toe bequaem moeſt maken, en met krygs-volk bezetten. Men beſtelde ook een algemeen Bevelhebber, om de Landen allengskens wyder en wyder te verzoeken, en de zelve alzoo te bemagtigen; 't welk alles geſchied is: en eerſt zijn aldaer gebouwt geworden eenige Kaſtelen van groote balken, uit de Boſſchen aldaer, en die met Aerde gevuld, en zoo met Zoldaten bezet zijn; ook word 'er dagelijks veel Volks heenen gezonden, zoo dat 'er op zommige plaetzen met 'er tyd heele gemeenten geworden zijn van Ruſſen, vermengelt met Poolen, Tarters, en andere Volkeren.

Alle Ballingen, en veele die Moorders, Verraders en Dieven waren, ook alderley ſchuim van Menſchen, die de dood verdiend hadden, wierden daer heenen verbannen, de zommige daer een tyd lang ge-

gevangen gehouden, de zommige bevolen te woonen, na dat hare misdaed groot was, en wierden zoo allengskens groote Steden van veel Volken: deze Kastelen en groote gemeenten nu wel een Koninkryk bezonder gelijkende; want namaels veel arme Lieden daer heenen trokken, om dat ze aldaer veel vrydom hadden, en Land om niet. Deze Landsdouwe word *Siberia*, of *Siberien* genaemt; want daer was een Stad, die men *Siber* noemde; en doe men in 't eerst in *Moskou* hoorde van den naem *Siberia*; gruwelde de boosdoenders daer voor: nu is 't zoo gemeen, dat het niet meer geacht en word; maer de Heeren en Edelen in *Moskou*, zijnde in des Keizers ongenade vervallen, zijn 'er noch wel bange voor, doch die worden 'er zomtyds voor een tyd lang gezonden, met Vrouw en Kinderen, en word haer daer eenig Bevelhebberschap bevolen, tot dat den tooren des Tzaers gestilt is, wanneer dan weder in *Moskou* ontboden worden.

Om nu te weten den weg uit Moskovia tot daer toe, zal ik vervolgens verhalen, 't geen daer van heb konnen bekomen.

VOLGT

Een kort verhael van de Wegen en Rivieren uit Moskovia, *Oostwaerts, en Oost ten Noorden aen, te Landewaerts, zoo het nu alrede dagelijks word bereist van de Moskoviten; ook de namen der Steden aldaer van hen gebouwt, en door der zelven Bevelhebbers bezet, die dat Land daer alom doen bewoonen, opzoeken, innemen, en beslaen, byna tot in Groot Tartarye toe; door* Isaak Massa, *in den Jare boven gemelt, met den Druk gemeen gemaekt.*

Solwitogda. UIt *Witsogda Soil* *, van daer de *Anicony* woonen, reizen zy de Rivier opwaerts, tot dat ze komen by een Stedeken van de Moskoviten bewoont, dat men *Javinisco* noemt, en is zeventien dagen reizens van de Stad *Soil*, de Rivier opwaerts, door Rivieren en Bosschen reizende, en valt deze Rivier *Witsogda* uit het gebergte *Joegoria* genaemt, de welke strekken uit Tartarye van het Zuiden, tot byna de Zee na het Noorden. Uit de zelve gebergte valt ook de Rivier *Petsiora*, die in de Zee valt, op deze zyde *Waygats*.

Van *Javinisco* drie weken reizens, komen ze in een Rivier die ze *Ne-em* noemen, of stom op Duitsch, om haren stillen loops wille tusschen de Bosschen. Zoo omtrent vyf dagen met Schuiten of Vlotten gereist hebbende in deze Rivier *Ne-em*, als dan moeten ze 't Goed een myl over Land voeren; want dezen *Ne-em* loopt eenen anderen streek als zy gemeenlijk reizen moeten, zoo dat ze om der kortheit wille over Land een myl weegs reizen, en komen zoo in een Rivier die ze *Wysera* noemen: deze Rivier valt uit Steen-klippen, die de Moskoviten *Camena* noemen; leggende ook in 't gebergte *Joegoria*, en reizen zoo met de Rivier nederwaerts negen dagen lang, en komen dan by een Stedeken dat ze noemen *Soil Camscoy*, wezende van den Moskoviten gebouwt tot een Rust-plaets voor de reizende Luiden, want zy van hier moeten verder te Lande reiren; en de voornoemde Rivier loopt voorts haren streek, en valt ten lesten in de Rivier *Cam*: welke *Cam* loopt onder de Stad *Wiatka* in Moskovia, en eindigt haer in de groote Rivier *Rha*, of *Volga*, die in het *Mare Caspium* vloeid met zeventig ingangen. 't Geen alles gehoort hebbe van perzoonen die 't gezien en bezocht hebben.

Soil Camscoy is ook alrede wel bewoont, door toegevoerde Menschen, en 't Land rondsom met Dorpen en Vee wel verzien, al meest Russen en Tarters zijnde. De Reizigers aldaer gerust hebbende, zoo nemen ze haer nootdruftigheit en plunje op Paerden, en reizen van daer meest over gebergte vol Dennen, Pyn-boomen, en ook noch andere zeldzame Boomen, en reizen dwars over het gebergte *Soyba* genaemt, en daer na noch over eene Berg die ze *Coosina* noemen, loopende beide na het Noorden. Dit gebergte word by haer in drien gedeelt, en is een heel ander Land als daer zy van het Westen uit komen, schoonder Bosschen, vaster Hout, en ook veel verscheiden Kruiden daer wassende; en word twee dagen reizens lang genaemt *Coosvinscoy Camen*; noch andere twee dagen reizens word het genaemt *Cirginscoy Camen*; daer na vier dagen reizens lang is *Podvinscoy Camen*, en komen dan tot een Stad genaemt *Vergaturia*. Deze drie voornoemde Woestynen worden meest bezocht van wilde *Tarters*, en *Samojeden*, die alle niet en doen dan kostelijk Wild vangen voor den Moskoviter. Het gebergte *Podvinscoy Camen* is 't hoogste, en op veel plaetzen met Sneeuw en Wolken bedekt, en 't zelve is zeer moeyelijk om reizen, maer 't valt allengskens zeer leeg.

Komende tot *Vergaturia* voornoemt, moeten ze wachten tot in het Voor-jaer, want daer is een Rivier *Voera*, die 't heele Jaer aldaer ondiep is, om dat ze daer eerst

haren oorſpronk heeft, maer in 't Voorjaer word ze ganſch diep van den Sneeuw des gebergte aldaer, en reizen dan alzoo met Booten en Schuiten verder.

Deze Stad *Vergaturia* is de eerſte Stad in't Land *Siberia*, en wierd eerſt gebouwt over een en twintig Jaren, met meer andere Steden daer omtrent, en is ook wel bewoont; ook bouwenze in de Nabuurſchap Land, gelijk men in Moskovia doet. Daer is een Bevelhebber, die alle Voorjaren menigte van Leef-tocht en Kooren zend alom door de Rivieren in den ganſchen Siberiſchen Lande, in alle Kaſtelen en Plaetzen daer Zoldaten en Krygs-volk zijn; ook over de *Oby* in alle Sterkten en Plaetzen aen 't Moskoviſch Volk; want de Inlanders aldaer niet en bouwen, en de *Samojeden* leven van het Wild.

Nu dezen voorſchreven Rivier *Toera* afdryvende, komen ze na vyf dagen in een Stad, *Japhanim*, *Japanſin*, of *Panſin* genaemt, ook over twee Jaren gebouwt, en met Volk beplant.

Dit is geſchreven in 't Jaer zestien honderd negen.

Tot *Japhanim* komende, reizen ze verder in de zelve *Toera*, en twee dagen gereiſt hebbende, begint haer deze Rivier zeer krom te draeyen, zoo dat ze zich dikmaels moeten overzetten in de zelve Rivier over Land, om de rechte te hebben, en om de kortheit wille. En nu woonen hier altyd *Tartaren* en *Samojeden*, die daer omtrent Vee houden, daer zy van leven: ook houden ze Booten.

Ten laetſten komen ze van deze Rivier *Toera* in een groote Rivier *Tabab*, zijnde byna twee honderd mylen van *Vergaturia*: zy reizen ook tot *Tinnen* * toe, een Stad vol Volks, ook van de zelvige voorverhaelde gebouwt; doch veele reizen ook wel van *Japhanim* met Sleeden in de Winter, tot *Tinnen*, in twaelf dagen tyds. Hier geſchied nu grooten Handel van Pelteryen met den Moskoviten tegen de Tartaren en Samojeden: en deze plaetze is goed voor de geene die maer een half Jaer uit wil zijn; maer veele zoeken 't wyder, ja tot verre over de Rivier *Oby*, zoo na 't Ooſten als na't Zuiden.

* Tumen.

Van *Tinnen* komt men tot *Tobolska*, het Hooft der Siberiſche Steden, en aldaer is den Stoel van *Siberia*, en den Opperſten Bevelhebber van de Moskoviten woont daer: hier moeten alle Steden hare Schatting Jaerlijks opbrengen, zoo wel van de andere zyde de *Oby*, als op deze zyde, en word die daer ook verzamelt, en zoo met geleide Jaerlijks door Kazakken en krygs-volk na *Moskou* gezonden. Hier word ook ſtreng Recht gehouden; ook moeten alle Bevelhebbers in *Samojeden-land* en *Siberia* dezen gehoorzamen. Daer geſchied ook grooten Handel in alle dingen, uit Moskovien daer gebragt: ook komen daer Tartaren van het Zuiden, heel wyt uit Tartarye, en veel verſcheiden Volken, die daer allengskens meer en meer komen, na dat het gerucht van dit Land wyder en wyder ſtrekt, en is daer vaſt profyt voor de Moskoviten te doen, die 't Land met vrede zoo ingenomen hebben, dat niet en hoeven te vrezen; zoo zeer zijn zy daer den Moskoviten toegedaen, en ook zijn 'er alom Kerken reets geſticht.

Deze voornoemde Stad *Tobolsko* leit op de groote Rivier *Irtis* genaemt, die zeer ſterk valt uit den Zuiden, en loopt wel zoo ſnel als de *Donouw* doet; valt in de Rivier *Oby*, en zy ſchynt met de *Oby* uit een geweſt te komen: aen de andere zyde de Stad loopt de Rivier *Tobol*, daer de Stad de naem af heeft.

In de Rivier *Tobol* komt een vallende Rivier, die recht van het Noorden uit het gebergte by den Zee-kant ſchynt te vallen, en word van den Wilden geheten *Taffa*: op de zelve Rivier hebben de Moskoviten nu onlangs een Stad gebouwt, *Pohem*, of *Pelim* genaemt; zy hebben de zelve bezet met alderley Volk uit de Siberiſche Steden, en dat uit oorzake dat 'er zoo ſchoone Landsdouwe omtrent is; ook zijn 'er ſchoone Boſſchagien, zijnde vol Wild, van Loſſen, Voſſen, ook Zabels, Marters, en andere Dieren. Deze Stad leit twee weeken reizens van *Tobolsko*, Noordwaerts. De Rivier *Irtis*, daer van verhaeld is, loopt ook in de *Oby*: op de mond was eertyds een Stad gebouwt, die genaemt was *Oliſcoy-gorod*, of *Obſcoy*, maer is namaels door 't bevel des Gezaghebbers van *Siberia* geruimt, niet zeggende waerom: ik denke 't is geweeſt om de koude, of om dat ze na haer meeninge, te na den Zeekant ſtond: en alzoo uit de groote Rivier *Oby* een groot water loopt, omvangende een groot deel Lands, gelijk eenen Arm, vallende zoo weder in de *Oby*, maekt het een groot Eiland: en hebben de Ruſſen op dit Eiland weder een andere Stad gebouwt, in plaetze van de vervallene, die ze *Zergolt* hebben geheten, zijnde omtrent vyftig mylen meer opwaerts als de andere geſtaen hadde.

Hier is eenige misgreep, als uit mijn Kaert kan worden gezien.

Als zy van daer door de Rivier opwaerts reizen, gebruiken ze weinig zeil op hare Booten, 't zy om dat 'er weinig wind is, of om 't hooge Lands wille, hoe wel de *Oby* alzins groot en breet is, maer trekken de Booten op, gelijk ze dus meeſt in alle plaetzen door de Rivieren in Moskovien rei-

Digitized by Google

reizen. Men reist van *Zergolt* omtrent twee honderd mylen opwaerts, en kome dan tot een Kasteel, genaemt *Noxinscoy*, dat over dertien Jaren gebouwt wierd, als den grooten Bevelhebber Volk uit *Siberien* zand, om Landen op te zoeken, bequaem zijnde voor Menschen, en om Steden te bouwen, en hebben toen daer een Kasteel gebouwt, waer eenig krygs-volk in gelegt is; wezende het een vermakelijke, gezonde, en warme plaets; zeer vruchtbaer, daer ook veel fraey gedierte en gevogelte is: het leit in't Zuid-oosten: en is daer namaels ook een Gemeente geworden: aen deze wierd bevoolen noch wyder en wyder, na de warmte opwaerts, 't Land te doorzoeken; maer haer is altyd bevoolen met vriendschap te handelen, en den Volke vriendelijk te onthalen, die ze zouden ontmoeten, of vinden, om zoo wyder en wyder Volk te hebben. Als ze nu met Benden te Landewaerts in reisden, tot over de vier honderd mylen, zagen ze alom schoone Landsdouwe; doch geen Menschen, maer al woest Land.

Dan alzoo ze by de twee honderd mylen quamen door de Rivier *Oby* opreizende, hebben (nu geleden tien Jaren) een schoone vermakelijke Landsdouwe gevonden, ook zeer warm, zonder dat 'er eenige onbequaemheit was, en ook weinig Winter, of byna geen; en zy daerom weder in *Siberia* gekomen zijnde, zijn genootzaekt geweest 't zelve in der *Moskou* bekent te maken: en hadde toen *Boris Goddenoof* de Lands-bestiering by de hand; de welke de zaek zeer behertigde; en beval ook terstond, dat den Bevelhebber uit *Siberia* daer Volk heenen zoude zenden, om daer een Stad te laten bouwen; het welk geschiede; en daer is een schoon Kasteel gemaekt, met noch eenige Huizen; zoo dat het nu een schoone Stad is, die *Toom* word genaemt, om dat ze namaels gehoort hebben, dat 'er menigte Tartaren op de zelve plaets gewoont hadden; van wien deze plaets om haer aengenaemheits wille genaemt was: want *Toom*, schoon op Tarters is gezegt. En deze Tartaren hadden eenen Konink onder haer, die *Altyn* genaemt was. Deze Stad word noch dikmaels besprongen van verscheide Volkeren, die haer derwaerts in't Veld onthouden; doch nu is ze zoo magtig, dat het met'er tyd ook wel een klein Koninkryk mogt worden.

Te weten in den Jare duizend zes honderd en negen.

Tusschen dit Kasteel *Noxinscoy*, en deze Stad *Toom* in *Siberien*, vinden ze noch dagelijks te Landewaerts veel verscheide Volkeren, die zich *Ostakky* noemen, welke nu ook al met de Moskoviten, Tartaren, en Samojeden in *Siberia* haer vereenigen, en met vriendschap handelen, brengende zommige ook Goud en andere dingen, en hebben onder haer veel Koningen, zijnde die gelijk de Indianen, te weten, de kleine die in Oost-Indiën woonen, en niet de groote: in 't kort, de Moskoviten komen zoo wyt die hoek uit, dat het te verwonderen is.

Ook zijn 'er veel Kastelen en Stedekens tusschen de Rivier *Oby* en *Irtis*, de welke in de zelve tyd, of weinig daer na gebouwt wierden, als *Tobolsko* gebouwt wierd; en zijn nu ook ganschryk; zijnde gemengt met Moskoviten, Tartaren, en Samojeden, die tam zijn; en word een der zelve Steden genaemt *Tara*: omtrent welke plaetze de Rivieren *Oby* en *Irtis* tien dagen reizens van malkanderen zijn; ook een Stad die *Jorgoet* genaemt is, en die is getimmert over veertien of vyftien Jaren; ook *Besou*, en *Manganzoiscoygorod*; en leggen deze voornoemde Steden opwaerts na het Zuiden; maer op de andere zyde der Rivier *Oby*, zoeken de Inwoonders noch dagelijks wyder en wyder te komen. Herwaerts aen deze zyde de *Oby*, zijn de Steden *Tobolsko*, *Sibier*, *Berezai*, en meer andere op verscheide Rivieren leggende, en word noch dagelijks meer gebouwt.

De Steden *Narim* en *Toom* leggen op de over zyde de Rivier *Oby*. Hier gebruiken de Lieden veel Rheen in haer Sleden; ook snelle Honden, die zy veel met Visch spyzen, daer ze na haer oordeel zeer sterk van worden, zijnde meest gedroogden Rog: maer *Jorgoet* *, voor-verhaelt, legt in de *Oby* op een Eiland.

Van *Narim* opwaerts na het Oosten, legt de Rivier genaemt *Telt*: daer hebben ze ook een Kasteel gebouwt, en noemen 't zelve *Comgosscoy*, en bezetten't ook met Volk. Van dit Kasteelken en *Narim*, zijn ze door't bevel des Siberischen Gezaghebber, over zeven Jaren geleden, gezonden met Sleden en Paerden recht na het Oosten, om aldaer te zoeken of 'er eenige onbekende Volkeren haer onthielden, en reisden wel omtrent tien weken lang, recht Oostwaerts, vindende alom schoone Landsdouwen, ook schoone Boomen, en veel Rivieren: maer omtrent de voorschreve tyd gereist hebbende, hebben ze op den Velden eenige Hutten gezien, vindende ook veel vergaderingen van Menschen; doch alzoo zy Samojeden en Tarters tot Leits-lieden hadden, die ook mogelijk de wegen wel doorloopen hadden, en waren ze niet beschroomt.

* Het is waerschynlijk, dat deze plaets Jorgoet met Zergolt, of Sergut, boven genaemt, een en de zelve is, zoo dat het schynt deze Schryver zich daer in verbystert.

Ko-

Komende omtrent de Menſchen, bewezen zy haer groote eerbiedinge, en kregen de Samojeden en Tarters zoo veel van haer te verſtaen, dat ze zich zelven met de name *Tungoeſy* noemden, en woonden al langs de groote Rivier, die ze *Jeniſcea* noemden: zy wezen haer die te ſpruiten uit het Zuid-ooſten; dan wiſten haer begin niet; en was de Rivier grooter dan de *Oby*. Ook hadden deze Lieden groote kroppen onder de kinne, klokkende met haer Sprake als de *Kalcoetten*. 't Scheen dat de Samojeden haer Sprake eenigzins verſtonden, en zy de Samojeetſche Sprake niet heel ongelijk en was, maer daer na zeer helde.

Deze Rivier *Jeniſcea*, veel grooter zijnde dan de *Oby*, heeft aen de Ooſt zyde groote gebergte, daer onder ook Vuurbergen zijn, die Zwavel of Zolpher uit werpen; maer op deze zyde na het Weſten, daer is leege ſchoone Landsdouwe, zeer vermakelijk van alderley Kruiden, Boomen, lieffelijke Bloemen, en verſcheide vreemde vruchten; ook heel zeltzaem gevogelte. Dit leege Land word wel by de zeventig mylen weegs overloopen in de Lenten van de Rivier *Jeniſcea*, even gelijk de *Nyl* in Egypten doet: en deze *Tungoeſy* dit wetende, onthouden zich over de andere zyde zoo lange op de gebergten, tot dat de Rivier valt, en komen dan weder in deze ſchoone leege Landen met al haer Vee.

Deze *Tungoeſy* was minnelijk Volk, en onderworpen haer ook den Bevelhebbers die de *Samojeden* beſtierden, en dit al, door dien de *Samojeden* haer daer toe bewogen. Men konde niet merken wat Godsdienſten deze Lieden hadden, noch men heeft het nooit konnen vernemen, alzoo door onachtzaemheit van de Moskoviten te dier tyd, alle dingen ten naeuwſten niet nageſpeurt wierden.

Het verwonderd my ook ganſch niet, dat Jaerlijks *Waygats* zoo verſtopt is met Ys in 't Noorden, aengezien de groote Rivieren *Oby* en *Jeniſcea*, zoo ſchrikkelijk veel Ys uitſpouwen, en noch meer ontallijke andere Rivieren, diens namen men niet en weet, de welke zoo ontallijke dikte van Ys uit werpen, dat het ongeloofelijk is; want in 't Voor-jaer neemt het Ys omtrent de Zee-kant zomtyds heele Boſſchen met hem weg, van wegen zijn dikte en menigte, waer door komt dat men aen de ſtranden van *Waygats* zoo veel hout alzints ziet aengedreven leggen. Ook zijnde in de engte by *Nova Zemla*, de uiterſte koude, zoo is't geen wonder, dat het daer ophoopt door de engte, en ook noch vrieſt, en zoo dicht in malkanderen zich zet, tot dat het de dikte van zeſtig, of ten minſten vyftig vademen krygt, gelijk dit Jaer hebben afgemeten, die met een klein Scheepken daer heen, wederom van *Iſaac le Maire* waren uitgezonden, die my daer ook geerne met hun derwaerts hadde gehad, maer ik ſloeg het af, want ik bewyzen wil dat men 'er niet door kan, en altyd vergeefs zal wezen wat zy doen.

Zy hebben ook over deze Rivier wyder reize aengenomen, maer hielden 't recht in 't Ooſten, weinig dorvende na't Zuiden wenden, en hadden eenige van deze *Tungoeſy* met haer, van de welke zy verſtonden, dat 'er Zuidwaerts veel Volkeren, die haer vreemd waren, woonden, welke ook Koningen, na dat zy verſtaen konden, onder haer hadden, die dikmaels tegen malkanderen oorloogden.

Doch niemand vernomen hebbende, zijn zy wederom gekomen na eenige dagen reizens, maer hebben de *Tungoeſen*, of *Tungoeſy* bevolen wyder te zoeken; die 't haer beloofden, en ook vriendſchap met haer maekten, latende eenige Moskoviten, verknochte Samojeden, en Tartaren by haer, en gaven haer ook eenige geſchenken: dan 't volgende Jaer, zonden de *Tungoeſy* Volk van haer zyde, Ooſtwaerts op, noch verder dan zy te vooren geweeſt waren, en trokken met groote menigte daer heenen, en hebben ten laetſten noch een groote Rivier vernomen, die niet wel zoo breet als haer Rivier *Jeniſcea* was, maer wel zoo ſnel loopende: en daer eenige dagen langs geloopen hebbende, zagen zy ten laetſten noch eenige Lieden, die zy achterhaelden, en zommige gevangen kregen; maer konden haer niet verſtaen: dan door wyzen en bedien hebben ze zoo veel van haer gehoort, dat aen de andere zyde dikmaels gedonder was, zeggende, Om-om; ook dat 'er menigte getier en geruiſch van Menſchen was, en wezen op die Rivier, en zeiden *Peſida*, daer uit de Tungoeſen en Tarters beſlooten, dat zy die Rivier zoo noemden, en uit de woorden Om-om, beſloten de Moskoviten, dat het geluit van klokken moeſte wezen. En weder vertrekkende, namen ze eenige van deze Lieden mede, doch ſtorven alle onder wegen, 't zy van bangigheit of vreeze, of veranderinge des Luchts, daer de Tungoeſen, Samojeden, en die met haer waren, zeer droevig om waren; want wederom komende, zeiden dat 'er kloeke Lieden waren, wel geſteld, kleine oogen hebbende, en platte aenzichten, bruin zijnde uit den geelen.

Eeni-

Digitized by Google

Eenige der Moskoviten in *Siberia* dit alles gehoort hebbende van de *Samojeden*, die uit *Tungoeſen-land* in *Siberia* quamen, waren zeer begeerig om noch wyder te zoeken, begeerende Volk van den Bevelhebber: die haer 't zelve vergunde, ook zelfs veel krygs-lieden mede zendende, met bevel alles wel te doorzien; ook Tungoeſen, Samojeden, en Tarters; en zijn zoo omtrent zeven honderd Mannen heenen getrokken, over de Rivier *Oby*, door der Samojeden en Tungoeſen-land, over de groote Rivier *Jeniſea*, en zijn zoo verder en verder gereiſt, hebbende tot voorgangers *Tungoeſen*, die haer den weg voordraefden, hare Spyze veerdig onder wegen vangende, zoo Vogels als Rheen, Geiten, en andere vreemde Dieren; en vongen ook Viſſchen, al 't Land doorregen zijnde met veele ſchoone Rivieren, en zijn ook tot de voornoemde Rivier *Peſida*, of *Piaſida* gekomen, en hebben by de zelve Hutten opgezet, en daer een tyd lang gelegen, tot het Voor-jaer toe, om dat ze die Rivier open zien wouden, en 't was byna in het Voor-jaer als ze daer quamen; maer over die Rivier en dorſten zy niet komen, als hoorende 't geraes dat haer te vooren gezeit was, 't geen zy giſten, het geluit van klokken was: als de wind van over de Rivier quam, hoorden ze ook dikmael gedreun van Volk en Paerden, en zagen zomtyds ook eenige zeilen die vierkant waren, doch weinig, die af liepen, na haer meeninge, de Rivier onderwaerts. Maer geen Menſchen vernomen hebbende aen die zyde daer ze waren, bleven daer eenigen tyd, en bevonden ook dat de Rivier heel hoog word in 't Voor-jaer; dan weinig te achten, nademael 't Land aen beide zyden hoog was. Haer herte verheugde in 't aenzien van de zeer ſchoone Landsdouwe, zijnde in Gras- en Bloey-maend: ook zagen ze veel vremde Kruiden, Bloemen, Vruchten, en zeltzame Boomen, Dieren, en vremde Vogelen.

En zoo in de Zomer zijn ze wederom gekomen, reizende langzaem; want het was in de Herfſt als zy in *Siberia* quamen, en verkondigden alles wat ze daer gezien en gehoort hadden, en beveſtigde 't zelve met haren Eede.

Alle deze voornoemde dingen te Hove in *Moskou* verhaelt zijnde, hebben den Keizer, *Boris*, en alle andere groote Heeren haer daer over zeer verwonderd, met yverige begeerte ontſteken zijnde, om dit alles ten naeuwſten te doen zoeken, meende 't volgende Jaer daer Gezanten heenen gezonden te hebben met veele Geſchenken, de welke mede genomen zouden hebben Tartaren, Samojeden, en Tungoeſen, om te trekken over de Rivier *Peſida*; en te vernemen wat daer was, en ook verbonden te maken met den Koningen en Volkeren aldaer, zoo zy daer iemand vonden: haer ook bevel gevende, alles te doorzien, en op te tekenen: maer dit is alles na gebleven, als toen beginnende in Moskovien de Inlandſche oorlogen, gelijk als in de Beſchryvinge des zelven oorlogs daer van te verſtaen is.

Dan niet te min hebben de Bevelhebbers in 't byzonder, geduurende de Moskoviſche oorlogen, noch derwaerts eenen togt laten doen, daer onder veel Burgers vrywillig uit *Siberia* mede trokken; en komende in der *Tungoeſen-land*, over de Rivier *Jeniſea*, zijn ze meeſt al te voet geloopen, zoo dat 'er door ongemak veel ſtierven van de geene die gemakkelijk geleeft hadden, en vonden ten laetſten even het zelve 't geene de voorige beveſtigt hadden. Boven dat zoo hoorden ze al te met geluit van volk en als van klokken: dan haer van de *Tungoeſen* ontraden zijnde, dorſten haer niet begeven over deze Rivier. Hebben ook in zommige Bergen, aldaer gelegen, eenige vlammen uit zien ſpringen, daer van zy eenig Zolpher bragten.

Den Bevelhebber in *Siberien* liet ook eenige Schuiten toemaken die verdekt waren, en beval haer met het Voor-jaer te varen tot in de Zee, uit de Rivier *Oby*, en gebood dat ze langs de Zee-kant neffens Land zouden varen, tot dat ze zouden komen tot de Rivier *Jeniſea*; want hy zeide dat ze ook moeſt eindigen in de Zee, en beval haer daer in te reizen eenige dagen reizens: daer tegens zond hy ook volk te Lande, bevelende haer zoo lange daer te blyven op de kant van de Rivier, tot dat zy deze Schuiten vernemen zouden; en gebood haer, zoo zy die niet en vernamen, na een Jaer wederom te keeren: hebbende aen die ter Zee voeren, bevolen, dat ze alles zouden bezichtigen wat 'er te zien ware; en gaf haer ook eenen Overſten mede, die *Luca* genaemt was, den welken hy beval alles op te tekenen, en heeft ze zoo heenen gezonden. Zy zijn ook gekomen in de mond van de voorſchreve Rivier, en hebben malkanderen daer ontmoet, alzoo die te Lande waren getrokken, met den af-loop der Rivier op Vlotten en Schuiten eenige afgezonden hadden, die op de Zee-kant de Schuiten ontmoete, en vonden alles gelijk den Bevelhebber haer te vooren verhaeld hadde, te weten, na zijn meeninge. Doch alzoo

Het is niet waerſchynlyk dat dit het geluit van klokken is geweeſt; want men in die geweſten nu geen klokken vind.

De kruiden en bloemen daer hier van geſproken word, moeten boven, of aen het meeſt Zuidelijk gedeelte van de Rivier Peſida gezien zyn; want aen zyn Noordelijkſte eind weinig gewas valt.

haren voorſchreven Overſten *Luca* geſtorven was, met noch eenige andere van de voornaemſte, hebben ze geraden gevonden van malkanderen te ſcheiden, en elk weder zijns weegs te trekken, en zijn zoo weder t'huis gekomen. In *Siberien* komende, en alles opgetekent, hebben ze zeer goed verſlag daer van aen den Bevelhebber gedaen, die het zelve aen den Keizer in *Moskou* zond, en is 't zelve zoo geſlooten in de Schat-kamer te *Moskou*, zoo lange tot dat deze oorlog ge-eindigt zouden zijn, en als dan zoude het overzien worden; want zy veel zeltzaems daer vonden van Eilanden en Rivieren, Vogels, en Dieren, tot voorby de *Jeniſea* heel wyt.

Dit Kaertje is met den Druk in den beginne der afgeloopen Eeuw gemeen gemaekt.

En alzoo eenen goeden vriend in Moskovien daer eenen Broeder heenen gehad hadde, gaf hy my een blinde Kaert daer van, gelijk hy 't uit zijns Broeders mond verſtaen hadde, die nu dood is; doch zelver is hy door *Waygats* geweeſt, en kend alle plaetzen tot de *Oby* toe; maer wat daer voorby is, heeft hy maer gehoort, dies is 't zelve Kaertje maer een bewerp daer van, neffens den Zee-kant.

In de groote Rivier *Oby* komt ook een Rivier vallen, die ze *Taas* noemen: deze ſchynt te komen van omtrent de *Jeniſea*, uit een groot Boſch, daer uit ook een Rivier ſtort, niet wyt van de voorſchreve die in de *Jeniſea* valt; zoo dat ze uit de *Oby* te water komen reizen door der Samojeden Landsdouwe: en zettende zich maer twee mylen over Land, zoo komen ze in een Rivier die ze *Torgalf* noemen, gerakende zoo met vallende water in de *Jeniſea*. Deze weg is zeer bequaem om reizen, en nu onlangs van de *Samojeden* en *Tungoeſen* gevonden.

Maer 't is jammer dat het niet gelukt door *Waygats* te komen; want met Schepen daer in honderd mael niet door te komen en is, ſchoon 'er doortogt van water zy.

Veele ſchoone plaetzen zouden miſſchien ontdekt worden, zoo van Eilanden als vaſt Land; dan is aen te twyfelen of *Amerika* omtrent *Sina* niet aen deze drie deelen des Waerelds vaſt is met een engte, gelijk *Afrika* aen *Aſia* hangt, by de roode Zee: en 't zelve is voorwaer wel mogelijk; want wie weet te zeggen of 't open is, anders dan uit zommige Schriften der Heidenen, die ſchryven dat het van een geſcheiden is, en veel bewys-redenen trachten by te brengen.

Of zoo het open is, zoo moet de ſtrate zeer eng zijn, (hoe wel nu zommige hard dryven, dat 'er een groote Zee tuſſchen beiden is, over honderd mylen breet,) want ik byna gezeit hadde, dat het onmogelijk zoude zijn, dat de Menſchen in *Amerika* zouden komen, daer *Adam* in *Aſia* geſchapen is, en daer men nergens in de Heilige Schriften leeſt, dat voor de Zundvloed eenige Schepen of Schuiten waren; en ook weet men wel, dat 'er op geen verſcheiden plaetzen Schepzelen haren oorſpronk, dan uit den Paradyze hebben, enz.

Nu mogt men ook weder zeggen, hoe de Menſchen alom in de Eilanden gekomen zijn: en dit is, na mijn meeninge, na de Zundvloed geſchied.

REIS-STREEK

Van Siberia *na* Sina, *uit den mond van eenige Griekſche Reizigers, de welke in den Jare zeſtien honderd en tachentig, uit* Sina *wederom zijn gekomen.*

In dit en eenige volgende berichten hebbe de ſpelding der eigen namen gelaten zoo als die heb gevonden.

VAn *Topolski* tot aen de Revier *Sem*, toegebragt, ... 14 dagen.

Van *Sem* na beneden tot *Woſie*, alwaer zy in de *Oby* valt, 14 dagen.

De *Oby* wierd van hen gezegt, zeventien oorſprongen te hebben.

De *Oby* opwaerts gevaren, tot aen de Rivier *Ket*, . . 14 dagen.

Men wil dat de *Oby* in een zoet Meir ſtort, eer zy in Zee valt.

Ket, tegens ſtroom op, dag en nacht, negen weeken lang varens, ... 63 dagen.

De *Ket*, berichten deze Grieken, een donker geel water te hebben, zijnde vol wortels van Boomen, zoude daerom daer in niet geviſcht konnen worden: zy reisden dan tot aen de Grenzen van 't Landſchap *Jeneſey*, na een Rivier van die naem, en alzoo geheten.

Deze Rivier verlaten hebbende klommen zy te Paerd, en reden door een tamelijke Wildernis, alleen met weinig Ruſſiſche Dorpen bewoont Land, tot aen de Vloed *Jeneſey*, ... 3 dagen.

De Rivier *Jeneſey* zoude noch vier weeken na beneden te varen zijn tot aen de Zee.

Jeneſey, of *Jenſey* opwaerts, tot daer de Rivier *Tonguska* aenvangt, vyftig wurſt, . . 2 dagen.

Ton-

Tonguska opwaerts, (de welke in den loop haren naem met *Angara* verandert) tot aen het Meir *Bakalski*, waer uit de zelve voort komt, twee Maenden, dat zijn . . . 60 dagen.

Van 't begin van de Rivier *Angara*, over het Meir, op den Oever tegens het Landschap *Selenginskoy*, . . 1 dag.

In het Meir *Bakalski*, langs de Rivier *Selenginska*, . . . 14 dagen.

De Vliet *Selenga* opwaerts gevaren, ... 14 dagen.

Aen het Meir *Bakalski* en deze Vloed, zijn veele Russische Dorpen.

Van daer door een Wildernis snel voort gereist, twee Maenden, ... 60 dagen.

De gemelte Rivier bleef hen aen de rechter hand leggen, nam onderwegen veele andere Vloeden aen; dat Land, 't welk zy aen de slinker hand lieten leggen, was noch onder het Russische gebied; van daer den weg meer ter rechter hand genomen, en recht door gereist tot aen de Sinesche Grenzen, en wel tot de Stad *Naum*, ... 14 dagen.

Van de Sinesche Grenzen tot aen de steene Muur, . . 30 dagen.

Van de Muur tot aen *Cambalu*, (zoodanig noemden zy de Stad *Pequin* of *Pankin*) . 8 dagen.

De Vloed *Amur*, of *Amuran*, of zeker des zelfs Arm, getuigden zy niet verre van de Poort der Sinesschen Muur, noch gezien te hebben.

Deze hare reize hadden zy daerom zoo Noordelijk en krom afgeleit, op dat zy de Tartaren hen noch onbekent, of onbevrind, aen de rechter hand niet te na mogten komen.

Vader *Avril*, Jezuit, spreekt misverstandelijk over 't veroveren van *Siberien*, in den volgende zin.

Aen de *Zaporoogsche Kozakken* is men schuldig, de meeste kennis dezer Landen, die men eertyds aenzag als woest, en onbewoont, die men niet bereizen kon, als met het uiterste gevaer, daer men nu zoo bequaem als in *Europa* reizen kan.

Deze wezende overwonnen, door de Moskoviten, zich niet hebbende willen onderwerpen aen de overwinnaers, namen beraed, hen eigen Land te verlaten, dat zy niet meer konden beschermen, welke dan voortzettende tot aen de Rivier de *Volga*, en van daer tot *Cazan*, van waer over staken, tot aen de Rivier *Irtis*, en eindelijk quamen daer de Rivieren *Irtis* en *Tobol* te zamen stooten; waer zy een Stad stichtede, van de laetste naem, zich uit zettende, over de gewesten rondsom de *Oby*, dat men eigentlijk *Siberie* noemt, willende het woord *Sibir*, Noord betekenen.

Dit Volk gaf zich (zegt hy) namaels vrywillig aen de Moskoviten over, om vertier van hunne Zabel-vellen te hebben, of schoon zy, zich achter het gebergte lichtelijk hadden konnen beschermen. Dus verre dezen Heer.

VOLGT

Een korte en naeuwkeurige Reis-beschryvinge, of Weg-wyzer door Siberia, *welke in het Engelsch by eenig Krygs-bevelhebber, in dienst van hunne Tzaersche Majesteiten zijnde, is beschreven, en my van* Londen *toegezonden.*

VAn *Tobolska*, de voornaemste Stad van *Siberien*, opwaerts op de Rivier *Tobol*, tot de mond van de Rivier *Tafdi*, is drie dagen reizens.

De Rivier *Tafdi* opgaende voorby het Aerds-bisschops *Slobod*, of Vlek, tot het Stedeken *Kosudczkoy*, is zeven dagen reizens in groote Booten.

Van *Kosudczkoy* opgaende de zelve Rivier, tot de Rivier *Peleſmi*, voorby het *Tabernichsku Slobod*, en voorby de Rivier *Ustoun*, tot het Stedeken *Peleſmi*, tien dagen reizens.

Van de mond van de Rivier *Tafdi*, opgaende de Rivier *Tobol*, tot de mond van de Rivier *Tura* te Land, zestig verst.

Van de mond van de Rivier *Tura*, tot de Aerds-bisschops *Pokrofska Slobóda*, of *Slobod*, zeven verst.

Van de *Pokrofska Sloboda*, tot *Timeni*, drie en zestig verst.

Van *Timeni* opgaende de Rivier *Niczere*, tot *Niczinski Sloboda*, zestig verst.

Van *Niczinski Sloboda*, tot de neder-*Niczinski Sloboda*, zeven verst.

Van de neder-*Niczinski Sloboda*, tot de opper-*Niczinski Sloboda*, twintig verst.

Van welk, tot *Czubasova Sloboda*, zeven verst.

Van daer, tot *Kirczinsky Sloboda*, zeven verst.

Van *Kirczinsky Sloboda*, in het gebied van *Vierckotourski*, tot *Irbiczkoy Sloboda*, zeven verst.

Digitized by Google

Van *Irbiczkoy Sloboda*, tot de * *Uſtmouth*, of *Uſtmonth* van *Irbiczkoy Sloboda*, op de Rivier *Robrofskoy*, is twintig verſt.

* Wat de Engelſche Schryver met deze benaminge wil zeggen, is my onbekent.

Van de zelve *Uſtmouth* en van *Irbiczkoy Sloboda*, aen de zyde na *Belakofsky Sloboda*, op de Rivier *Irbite*, twintig verſt.

Van de *Uſtmouth* van *Irbiczkoy Sloboda*, tot *Oshepkory Niſinsky Sloboda*, twintig verſt.

Van *Oshepkory*, tot de yzer-werken, zes verſt.

Van de yzer-werken, tot de *Naviasky* Oſtrog, tien verſt.

Van welke, tot het *Spasky* Klooſter, tien verſt.

Tot *Aramashevy Sloboda*, op de Rivier *Rupu*, vyf en dertig verſt.

Van *Aramashevy*, in het gebied van *Tobolska*, tot *Murſinskoy Sloboda*, dertig verſt.

Van *Tumeni*, langs de Rivier *Piſmey*, tot *Belakofsky Sloboda*, zeſtig verſt.

Van welke, tot *Kuriasky Sloboda*, dertig verſt.

Van *Kuriasky Sloboda*, tot *Oshepkovy Piſminsky Sloboda*, zeven verſt.

Van de mond van de Rivier *Iſey*, langs de Rivier *Tura*, tot *Turinsky Sloboda*, veertien verſt.

Van *Turinsky Sloboda*, tot *Turinsky* Oſtrog, zeſtig verſt.

Van *Turinsky* Oſtrog, tot *Blogou-Eſczensky Sloboda*, veertig verſt.

Welk *Blogou-Eſczensky Sloboda*, is van de Rivier *Tura* zeven verſt.

Van *Blogoves* of *Blogou*, tot *Tigulsky Sloboda*, op de Rivier *Tigula*, honderd twintig verſt.

Van *Tigula*, tot *Viercko Tura*, zeſtig verſt.

Van *Viercko Tura*, tot *Solkamskoy*, al Boſſchagien, zes dagen reizens.

Van *Tobolska* opwaerts de Rivier *Tobol*, tot het Kaſteel aen de mond van de Rivier *Tarchansky*, honderd twintig verſt; aen welke plaets de vyand zomtyds plag te komen.

Van de mond van de Rivier *Tarchan*, langs de Rivier *Tobol*, tot *Yalotorvofsky Sloboda*, zes verſt.

Van daer op de Rivier *Izet*, opwaerts, tot *Irbunat* Oſtrog, zeſtig verſt.

Van *Iſotsky* Oſtrog, tot de mond van de Rivier *Terluka*, is dertig verſt.

Van daer, tot de mond van de Rivier *Maſlansky*, dertig verſt.

Van de Rivier *Maſlansky*, tot *Sararinsky Sloboda*, dertig verſt.

Van *Sararinsky Sloboda*, tot het Kloofter *Dalmatova*, dertig verſt.

Van het *Dalmatova* Kloofter, tot *Katisky* Oſtrog, vyftien verſt.

Van daer, tot de mond van de Rivier *Cinary* tot *Uvala*, zeven verſt.

Van de mond van de Rivier *Cinary*, tot de mond van de Opper-rivier *Kamenky*, zeſtig verſt.

Van daer, tot de Poel *Izetill*, door of over de Rotzen, tot de Fonteinen van de Rivier *Sovae*, dertig verſt; welke plaetzen palen aen de Biskirczy Tartaren, zijn verſterkt, en met krygs-bezetting voorzien, door de vrees dat ze haer den oorlog mogten aendoen.

Van *Tobolska*, tot *Aſtrakan*, over de Rivier *Ajaick*, vier de halve week reizens.

En tot *Kaſan*, door de Boſchachtige en woeſte Velden, een Maend reizens.

Van *Tobolska* op de Rivier *Irtis* nederwaerts, voorby *Demianskoy*, tot de vertoon-plaetze van *Skamorouskoy Doshinikom*, twee weeken reizens.

Van de vertoon-plaetze van *Skamorousky*, nederwaerts, tot de mond van de Rivier *Irtis*, een halve dag reizens.

Van daer opwaerts op de Rivier *Ob*, of *Oby*, tot *Surgudo*, negen dagen reizens.

Van daer tot *Naremu*, op de zelve Rivier *Ob*, drie of vier dagen reizens.

Van *Naremu*, tot de mond van de Rivier *Nieti*, acht dagen reizens.

Opwaerts op de Rivier *Nieti*, tot de *Nietsky* Oſtrog, acht of negen dagen reizens.

Van daer opwaerts de zelve Rivier *Nieti*, tot de *Makofsky Ziman*, zes of zeven dagen reizens.

Van daer over zeker *Wolok*, of Overtoom, tot *Jeniſeiskoy* Oſtrog, te Land, twee dagen reizens.

Van *Jeniſeiskoy* Oſtrog, opwaerts de Rivier *Jeniſea*, tot de mond van de Rivier *Tungunsky*, twee dagen reizens. Aen deze Rivier *Tungunsky* zijn water-vallen.

Van daer meer opwaerts, tot het neder-*Bratsky* Oſtrog, of gehucht, twaelf dagen reizens.

Van het neder-*Bratsky* Oſtrog, en de mond van de Rivier *Oky*, opwaerts de Rivier *Angar*, tot het *Balogansky* Oſtrog, twee weeken reizens.

Van daer, op de zelve Rivier *Angar*, twee weeken reizens tot het *Yakutczkoy* Oſtrog.

Van *Yakutczkoy* Oſtrog, opwaerts op de Rivier *Angar*, tot de Poel of het Meir *Bykala*, een week reizens. In de Rivier van *Angar* zijn twee water-vallen. De

Poel

Digitized by Google

Poel *Bykala* kan, tot aen de mond van de Rivier *Selenge*, in drie dagen over gezeilt worden.

Opwaerts de Rivier *Selenge*, van de Poel *Bykala*, tot de mond van de Rivier *Chilka*, is een dag reizens.

Van de mond van deze Rivier *Chilka*, opwaerts op de Rivier *Selenge*, tot het *Selenginsky* Oſtrog, zijn vier dagen reizens.

Opwaerts op de Rivier *Chalky*, of *Chilka*, van des zelfs mond, te weten, tot het *Irginsky* Oſtrog, is veertien weeken reizens.

Van daer door Poelen, en een *Volog*, of Over-toom, tot de Rivier *Ingoda*, is een dag reizens.

Van die *Volog* nederwaerts op de Rivier *Ingoda*, en op de Rivier *Shilka*, zeilen zy in drie dagen tot aen de mond van de Rivier *Necſir*, tot het *Nerczinsky* Oſtrog; alwaer nu meer wooningen zijn als in *Tobolska* *.

Van het *Nerczinsky* Oſtrog, tot aen de mond van de Rivier *Archun*, zijn drie dagen reizens. Alhier vereenigen de Rivieren *Shilka* en *Jeluna*, en daer van daen word die Rivier genaemt *Savolarmuh-Archuna*, de welke uit de groote *Okilair* ſtort; alwaer groote Viſſchen gevonden worden. De *Sinezen*, of hunne Onderdanen by deze Poel woonende, leven by Viſch. 't Is van daer een dag reizens tot een Sineeſch-onderhoorige Stad, waer in weinig *Sinezen* woonen, uit vreeze voor de Ruſſen.

Van het *Jeniſeisky* Oſtrog, opwaerts op de Rivier *Jeniſey*, en de Rivier *Tunguez*, en *Ileitu*, tot het *Ilynsky* Oſtrog, zijn zes dagen reizens.

Van daer voorby de Rivier *Volokda*, tot *Muki*, alwaer een Kapel is, twee dagen reizens.

Wyders voorby de Rivieren *Kupe*, *Kute*, en *Polne*; voorby de monden van *Kirengi*, *Czeczeya*, en *Vitima*, en voorby de Rivier *Olekmi*, tot het *Jakutsky* Oſtrog, twee weeken reizens.

Van daer langs de Rivier *Lene*, nederwaerts na de Zee, drie weeken reizens, tuſſchen de Rivieren *Lenoy* en *Kirengoy*.

Van het *Yakutskoy* Oſtrog, tot aen de Rivier *Alldan*, en tot het *Veer*, te Land een week reizens.

Van het *Veer*, tot de hoogte van *Yanskogo Shimovia*, vier weeken reizens; welk *Shimovia* legt op de Rivier *Yane*.

Van *Yanskogo Shimovia*, tot *Saſiſversky Shimovia*, drie weeken reizens; welk *Shimovia* legt op de Rivier *Ildie*.

Van daer, tot *Lazeo Shimovia*, vier weeken reizens; welk *Shimovia* legt op de Rivier *Yaolae*.

Van *Aladeskoy Shimovia*, op de Rivier *Kolim*, tot aen het middelſte *Shimovia*, een week reizens.

Van waer op de zelve Rivier tot het Opper-*Shimovia*, voorby de Rivier *Tarmi*, is drie weeken reizens: en aen de mond van de Rivier legt een *Shimovia*, genaemt het Neder-*Shimovia*; van waer, tot het middelſte, is vyf weeken reizens: in alle welke *Shimoviaes* dat Dorpjes, of verwinter-plaetzen zijn, de Zoldaten woonen, behoorende onder *Yakutskoy* Oſtrog, en de Keizers *Ashitshiko*, of die perzoonen welke gebruikt worden om Zabels, of andere Beeſten te jagen. Van het *Yakutskoy* Oſtrog gaet men langs de Rivier *Lenoy*, na de Zee.

Van de Rivier *Lenoy*, opwaerts de Rivier *Olenme*, voorby de mond van de Rivier *Neſie*, tot aen de mond van de Rivier *Tugiraeaſy*, is vyf weeken reizens, doch met groote Booten, die voorraed voeren, is men een half Jaer onderweeg.

Opwaerts op de Rivier *Tugiraeaſy*, of *Tugira*, tot het *Dowrsky Volok*, is een week reizens; alwaer tot geryf en geruſtheit gebouwt is het Kaſteel *Sdreskugirskoy*: van welke plaets door *Kamicnnoy*, of het ſteenachtig *Volok*, nederwaerts op de Rivier *Urna*, tot de Rivier *Amur*, en wel tot het Stedeken *Dowrsky Lapkaeva*, is tien dagen reizens; welke weg om de Moeraſſige Poelen en Rivieren ongemakkelijk reizen is, zoo dat daer moet te voet gegaen worden.

Van het Stedeken *Lapkaeva*, nederwaerts op de Rivier *Amur*, voorby de mond van de Rivier *Skame*, tot de mond van de Rivier *Sia*, is een week reizens.

Van de mond van de Rivier *Sia*, nederwaerts op de Rivier *Amur*, tot de mond van de Rivier *Shingall*, een week reizens. Aen de mond van de Rivier *Shingall* is een wacht van de Sinezen, en in de *Shingall* valt de Rivier *Naul*, en in de *Naul* de Rivier *Korga*, aen welke leit het Sineſche Stedeken *Mulgute*, of *Munguto*.

Van de Rivier *Shingall*, tot het Stedeken *Mulgute*, is twee weeken reizens. In dit Stedeken woonen maendelijk voor een Wacht, twintig of dertig Sineſche Zoldaten tegen de Moskoviters. Van dit Stedeken is een weg na *Sina* te Paerd, tien dagen reizens, en met laſten zes weeken.

Van de mond van de Rivier *Shingall*, nederwaerts op de Rivier *Amur*, tot de mond van de Rivier *Ushuri*, is vier dagen reizens.

* Dit word misverſtandelijk gezegt, want Tobol heeft veel meer Huizen, zoo als in de ſpelding en benaming eeniger eigen namen in deze en eenige volgende berichten misgrepen zyn begaen, veroorzaekt door de onderſcheidenheit der Tale, waer in zy geſchreven zyn.

Van waer op de zelve Rivier *Amur*, nederwaerts, tot de mond van de Rivier *Chamuna*, is een week reizens. Aen alle deze Rivieren woont Volk, *Dawersky* genaemt; en aen verſcheide plaetzen zijn ſterkten gebouwt. Zy zaeyen en maeyen daer alderhande aert van Zomer-kooren, Appelen, Peeren, Meloenen, Komkommers, en diergelijke vruchten zijn daer overal aen de zelve Rivier *Amur* in overvloed.

Van de mond van de Rivier *Chamuna*, nederwaerts op de Rivier *Amur*, tot de Zee, en tot het Land van de *Gilaki*, is twee weeken reizens. Deze *Gilaki* leven aen de Kuſt: zy zaeyen geen Kooren; maer leven met Viſch. Door deze Zee is geen weg na *Sina*, om het Ys; maer daer is een doorgang na het Land van *Nikanskoy* *; alwaer Goud en Zilver-mynen gezegt worden te zijn; ook koſtelijk Geſteente en Zyde.

* Miſſchien Niuche.

Van *Jeniſeisky* Oſtrog, tot *Kraſnoyarsky* Oſtrog, te Land tien dagen reizens, en te Water, opwaerts op de Rivier *Jeniſey*, drie weeken reizens.

Van *Jeniſeisky*, nederwaerts, op de Rivier *Jeniſey*, voorby de monden van de Rivieren *Podkamenia*, *Tulguska*, *Yelogu*, en het neder-*Tulguska* tot de *Turachansky Ziemovia*, of *Shimovia*, is tien dagen reizens met kleine Schepen, en by de Rivieren *Podkalenoy*, of *Podkamenia*, en *Tunkuske*, of *Tulguska*, zijn wooningen daer de Zoldaten van *Jeniſeisky* in huisveſten, om des Keizers Schatten te vergaderen.

Van *Turuchansk*, de Rivier *Jeniſey* nederwaerts, tot aen de Zee, twee weeken reizens.

Van *Nary*, opwaerts op de Rivieren *Oby* en *Thom*, tot het Stedeken *Thomskoy*, tien dagen reizens.

Van waer opwaerts op de Rivier *Thom*, tot *Kuſnetskoy* Oſtrog, tien dagen reizens.

Van het zelve *Thomskoy*, nederwaerts voorby de Rivier *Thom*, aen de Rivier *Oby*, en opwaerts de Rivier *Eteze*, tot de monden van de Rivieren *Bia* en *Katunay*, tien dagen reizens met groote Booten. Aen de monden van deze Rivieren is het tot beter beſcherming van die geene, de welke de Zabels en andere Pelteryen jagen, nootzakelijk dat 'er ſterkten gebouwt worden.

De Rivier *Bia* vloeit uit een groote Poel, welkers lengte vyf dagen, en de breete een dag zeilens is. Omtrent deze plaetzen woonen veel vreemdelingen, die den Keizer geen Schattinge betalen.

Van de monden van de Rivieren *Bia* en *Katunay*, tot *Sina*, is door woeſte Velden twee Maenden reizens.

Van *Thomskoy* tot *Mungall*, twee Maenden en een half reizens; en tot *Kontaishinich Ulusow*, twee Maenden reizens.

Van waer, tot het Stedeken *Mangutsky*, twee Maenden reizens.

Van *Surgut* door de Wilderniſſen, tot *Surgutsky Ziemovia*, over Water-poelen, en droog Land, zes weeken reizens.

Van de *Ziemovia*, nederwaerts op de Rivier *Taru*, tot het Stedeken *Mangaſeia*, tien dagen reizens.

Van *Surgut*, opwaerts op de Rivier *Eteze*, tot aen de mond van de Rivier *Vachu*, in kleine Scheepjes, vier dagen reizens; en op de Rivier *Vachu*, of *Vack*, opwaerts na zeker *Volok*, of Over-toom, tien dagen reizens.

Van de Fonteinen der Rivier *Vack*, door de gemelte *Volok*, tot de Fonteinen van de Rivier *Elogy*, is drie dagen reizens te Land.

Van de *Volok*, nederwaerts op de Rivieren *Elogy* en *Jeniſey*, tot *Turuchansky Ziemovia*, vier weeken reizens.

Van *Samarofsky* vertoon-plaetze, nederwaerts op de Rivieren *Irtis* en *Oby*, voorby het Klooſter van *Kotskoy*, en voorby de mond van de Rivier *Soſwa*, tot *Beriſowa*, zijn zes dagen reizens.

Van *Beriſowa*, voorby de Wachten van *Sobskoy* en *Obdorskoy*, op de Rivier *Oby*, tot de Zee van *Mangaſeia*, twaelf dagen reizens; en in vier dagen konnen ze komen tot aen de mond van de Rivier *Tamu*.

Van daer opwaerts op de Rivier *Tamu*, kan in drie of vier dagen tot het Stedeken *Mangaſeia* gezeild worden.

Van het Stedeken *Mangaſeia* kan men met klein Vaertuig te water in drie of vier weeken tot *Turuchanskoy Ziemovia* komen. Op de middel-weg, tuſſchen de Rivieren, moet het Vaertuig te Land over een Berg getrokken worden een verſt verre.

Van *Tobolsko*, opwaerts op de Rivier *Irtis*, tot het Dorp *Abalatskay*, is twee dagen reizens met groote Booten, en te Land is het twintig verſt afgelegen.

Van *Tobolsko* wyder opwaerts, legt het Stedeken *Tarsky*, op de Rivier *Arnarna*, omtrent een verſt van de Rivier *Irtis* te Landewaerts.

Van de Rivier *Tary*, door het geweſt van *Baravisky*, tot het Stedeken *Tolky*, is een Maend reizens.

Van *Tarsky*, tot zeker Haven, van waer het Volk gaet op de Poel *Tamish*, aen de zelve Rivier *Irtis*, is vier weeken reizens.

Van de gemelte Haven, opwaerts op de

Digitized by Google

de Rivier *Tary*, tot de Poel *Aſana*, is twintig dagen reizens in kleine Booten.

Van de Rivier *Tary*, tot de Poel *Yaſina*, over de Velden, vyf weeken reizens.

Van de Poel *Yaſan*, of *Yaſina*, en van de wooning *Abaſveich*, tot *Koltashnich Ulufuf*, en daer omtrent, groeyen onder weeg alderhande aert van Zomer-kooren, en vruchten.

Van *Yaſan*, tot de plaets *Czaray*, alwaer de Moegaelſche Volken woonen, is een week reizens.

Van waer tot *Zluena*, mede behoorende aen de Moegalen, twee weeken reizens.

Van daer na *Suicinatishim*, op de Grenzen van *Sina*, drie weeken reizens. In deze laetſt-genoemde plaetzen leven de Moegalen op Beeſtiael, en alderhande Wild, geen moeite doende om de grond te bebouwen.

Van daer na *Suicinatishim*, of *Sacinatishim*, over de Grenzen, tot het ſteenachtige *Attidushiabugu*, alwaer de Sinezen, of hare Onderdanen zwerven, is een week reizens.

Zeker onbekend Engelſch Schryver, in't Jaer zeſtien honderd een en zeventig tot London, *door* John Winter *in't licht gebragt, ſpreekt van* Siberia, Samojedia, Crim, *en* Kalmaks Tartarye, *aldus.*

Siberien is een wytſtrekkent onbekent Landſchap, en reikt tot aen de muuren van *Kataya*. Ik hebbe met eenen geſprooken die aldaer was, en met de Sinezen Handelde: en ook met een ander, die zeide, eene Zee voorby *Siberien* gezien te hebben, waer op Schepen waren, en Mannen in vreemt gewaet, hebbende geen baerd, als aen de boven-lip. Van daer bragt deze laetſte *Chay* en *Bourdian*: de *Chay* is het geen dat wy *Teah* of *Thy* (*Thee*) noemen, en *Bourdian* is Indiſche ſters-wyze Annys. De Koop-luiden zeggen, dat zy die gebruiken (als wy in Engeland de Annys doen) met Zuiker, en houden het voor een treffelijke Artzenye in de long-ziekte, zy-winden, en in ongetempertheden der maeg. Het word in papieren over gebragt, van een pond zwaer, beſchreven met Sineſche letteren.

Annys it de-weſten bragt, ooter, krach-, en elijker emee-nnys.

Die in deze geweſten reizen, zijn meer als een Jaer op weg, wachtende om het Winter-weer in zommige plaetzen, en om de tyd des Zomers, in andere plaetzen.

De Hooft-ſtad van *Siberien* is *Zambul* (*Tobol*,) de verblyf-plaets van den Opper-Waiwod.

Men handele daer in Pelteryen, en voornamelijk in Zabels, die, zoo men zegt, in geen andere deelen van de Waereld gevonden worden. Zy eeten geen Kernen of Nooten, welke aldaer overvloedelijk veel aen Boomen groeyen §.

§ Cedet-appels.

Zy jagen zes of zeven weeken, en worden op Wagens getrokken van Honden, die zy met Viſch voeden, daer hunne Meiren en Rivieren van overvloeyen. Zy ſtellen veertig of vyftig Honden voor een Slede, en zijn gekleed met drie-dubbelde bonte rokken. Zy leggen alle nachten uit in het koutſte des tyds, en maken vuuren, by de welke zy hunne Viſch bereiden, of braden.

De Honden zijn op de Zabel uit te vinden afgerecht, en het Man-volk alzoo vaerdig met die in de neus door een Pyl te ſchieten, waer van zy tot een roof voor de Honden worden: ten ware zy de Zabel in de neus troffen, zy zouden hem quyt raken; want het is een hart en ſtout Beeſt, en zou met de Pyl in 't lyf weg loopen.

Het is 'er op zommige plaetzen zoo buiten gemeen koud, dat water in de lucht opgeſmeten, tot Ys neer komt.

De Noorderſche geweſten geven geen Brood, maer Viſch in overvloed, die zy droog eeten, in plaets van Brood. Zy voeden hunne Koeyen met Viſch, geduurende de vorſt, die de Melk Viſchachtig van ſmaek maekt.

De Rivier *Oby* is een groote Rivier, welker einde noch onbekent is.

Myn Kaerten betuigen dat deze Vliet van de mond tot den oorſpronk bekent is.

Daer is een groote menigte van Viſch, genaemt *Beluga**, zeer gelijk aen een Walviſch, maer beter om te eeten; uit wiens kuit, en die van de Steur, zy Kavejaer te *Aſtrakan* maken, welke zy in groote Zout-hoopen leggen, en na een kleine geſting, perſſen zy die, en kuipen ze in Tonnen. Men heeft 'er ook ongeperſte. Het is een groote lekkernye, maer kan niet bewaert worden.

* De Beluga heeft weinig gelijkenis aen den Walviſch.

Het Noorder deel van *Siberia* is genaemt *Samogeda*, of *Tſamoeida*, welke bediet *Kanibals*, of Menſch-eeters §; want zy eeten den geenen, die zy in een gevecht gevangen krygen. Hun ſpyze is meeſt Viſch. Hun rykdom Dieren, waer van zy groote Herten hebben, en zoo tam, dat die op 't gefluit by de hand zullen komen, en zich zelfs laten by paren voor de Slede ſpannen, die zy gezwind als de wind voort trekken, twintig Duitſche mylen des daegs.

§ Dit Menſch-eeten was wel eertyds gebruikelijk, maer nu in ongewoonte.

Wan-

Wanneer zy ter Jacht op de Dieren trekken, dan raedplegen zy met den Prieſter, die na veele plechtigheden en bezweeringen, hun zegt na wat oord zy gaen moeten; en gemeenlijk vinden zy de voorzegging waer te zijn.

Daer is geen onderſcheid tuſſchen de kleeding van Mannen en Vrouwen, maer zijn beide van Dieren-vellen gemaekt, met de ruige of haair-zyde na buiten. Men kan qualijk de Mannen en Vrouwen aen hun gezicht onderſcheiden: geene van beiden dragen baerden, en hebben beide aenzichten als Bavianen.

Hunne Zeden, Tale, en Godsdienſt zijn beeſtachtig; want zy dienen de Zon en Maen.

§ Jaloers. Zy zijn boven maten § na-yverig over hunne Wyven.

De Dochters zijn zeer geacht, en moeten niet by Jongmans gezien worden, tot dat zy getrouwt zijn, 't geen zy op het zeſte of zevenſte Jaer doen, op dat zy zouden mogen verzekert zijn haer Maegdom te hebben. Zy koopen haer van de Ouders voor huiden van Dieren, nemen haer t'huiswaerts, en ſluiten haer op, na de Italiaenſche wyze.

Desgelijks bewaert de Man zijn Wyf, wanneer hy ter Jacht gaet; en dit is zoo gewoonlijk, als de ſtrik aen een beurs; want zy hebben een ſpreek-woord, die zijn beurs open laet, noodigt een Dief daer in.

Hunne Huizen zijn alleenlijk ronde Tenten, gemaekt van Dieren-vellen en Matten, met een Vuur-haert in 't midden, en een gat aen den top voor de rook, daer rondsom zy in 't ronde leggen, en bevinden dus zich zelfs warm genoeg.

In den Zomer vervoegen zy zich dicht by de Rivieren om te viſſchen, die zy droogen, en tegen den Winter bewaren: zy dooden veele met Pylen, en eeten die gemeenlijk meeſt raeuw.

Zy eeten jonge Honden, en houden het voor een lekker Diſch-gerecht.

Zy worden niet waerdig by hunne Tzaerſche Majeſteiten geacht, om een Bevelhebber te hebben; noch zoo aenzienlijk, om geſchat te worden; alleenlijk betalen zy willigliik eenige weinige Dieren.

Niemand verſtaet hunne Barbariſche Tael, als zy zelfs; noch hunne Wetten, die zy heimelijk volvoeren.

Wanneer zy een Dier aen vreemdelingen verkoopen, zoo bedingen zy het ingewant, dat zy eeten, na dat zy de vuiligheit daer wat uitgeduuwt hebben.

Hy is de aenzienlijkſte onder hen, die het meeſte in de Tooverye ervaren is, daer in zy uitermaten uitſtekent zijn, inzonderheit by vreemdelingen; maer onder de Ruſſen derven zy het minſte gelaet van die konſt niet maken, op dat ze niet zouden beſchuldigt en geſtraft worden.

Te gaen meer na de Zuider deelen van *Siberien*, ziet men eene Wilderniſſe, de *Steep* genaemt, welke zes of zeven honderd § wurſten of verſten lang, en meerendeel een vlak Veld is. Het heeft zeer weinig Rivieren, maer de grond is zeer vruchtbaer. Men ryd 'er drie dagen reizens door een Veld van Kerſſe-boomen, hoe wel die niet boven drie vierendeelen van een elle hoog zijn. De oorzaek waerom zy zoo laeg zijn, is, dewyl ze door de vreemdelingen en reizigers zoo dikwils verbrand zijn. Deze Boomen geven een fraeye roode Kers, maer zeer zuur of amper: zommige die verplant zijn, zeer goede Kerſſen geven. § Mosco-ſche myl

Ik heb met eenige geſprooken, die aldaer gezien hebben veelderley ſlag van Tulpen, Bloemen van Demaſt, en Roozen; Aſpersjes boven maten dik, Anjers, Majeraan, Thym, Zalie, Zuikeryen, Endivie, enz. en meer andere, die wy in onze Hooven naerſtelijk queeken; en eindelijk Pynſternakel, en roode Bietwortelen, of Krooten.

De Koop-luiden brengen van daer Zalpeter.

Hunne Elanden zijn de grootſte in de Waereld. Zy hebben ook kleine Beeſten, genaemt *Zoorik*, omtrent van groote als een Das, maer niet van die gedaente, hebbende een huit met fyn zacht haair, korte beenen, een klein hooft, en een rug byna een ſpan breet. Het is een aerdig, dik, en vet ſchepzel, woonende onder de Aerde, als Konynen.

Wanneer de Benden van den Overſten *Kraford*, zich by hunne hoolen gelegert hadden, quamen zy uit, zetten zich op de achterſte beenen, en maekten zulken vervaerlijk en onverwacht geluit, dat zy het Volk ſchrik aenjoegen, als ook de Paerden.

Zy zeggen voor de waerheit, dat hunne gehuchten en neſten, of hoolen zeer net gemaekt zijn, en dat zy zoo zindelijk in hunne Huizen zijn, dat indien iemand van hen in hun gehucht ſterft, zy hem uit dragen en begraven.

In deze geweſten is een ander Beeſt, genaemt *Perivolſchik*, met een ruige huit, geel

geel en geel bont, vermengt met een weinig wit en zwart, welke goed is in rokken te voeren, hoe wel aldaer van weinig waerdye, dewyl het bont kort is, en dies van minder warmte. Dit Beest word gezeit zeer heusch te zijn, en de Inkhoorentjes en Weezeltjes over Rivieren te dragen: hierom noemen zy het *Perivolschik*, dat is, een Veerman of overbrenger, want dit woord zulks is betekenende.

De Russen zeggen, dat deze Beesten groot vermaek nemen in andere Dieren over te brengen. Ik heb het nooit van oog- maer wel van oor-getuigen gehoort; doch wel dit, te weten, dat wanneer geheele Landen, van Inkhoorentjes al het voorraed aen de eene zyde der Riviere opgegeten hebben, zy dan het wagen zullen na de andere zyde over te gaen, gebruikende hunne staerten voor hunne masten, roer, en zeilen, met eenen voor-wind; en indien eenmael hunne zeilen nat worden, dan vergaen zy t'eenemael, en sterven.

By *Kasan* en *Astrakan* is een kleine Vogel, omtrent van de groote als een Snip: want de beenen en bek zijn niet ongelijk aen dien Vogel, maer de veederen en hals gelijk een Kemp-haen. Gesneden zijnde, vechten zy als Hanen, en hebben evenwel geen spooren. Indien zy in huis bewaert worden, zoo zijn zy in geduurigen oorlog, leggen en loeren met de bek op de Aerde, springen dan op, en vechten fel. Zy smaken beter als Quakkels. Worden mede omtrent *Archangel* gevonden; als ook een andere Vogel, zoo groot als een Uil, en van gedaente als een Havik; deze na kleine Vogels vliegen, hen vangen, en aen een Doornhegge steken, plukkende hen zeer schoon, eer zy die eeten.

Daer is een Vogel derwaerts en elders van *Astrakan* gebragt, zoo groot als een Zwaen, en aen zijn lyf en voeten dien niet ongelijk, maer heeft eenigzins een korter en dikker hals: hy heeft ook eenen zeer wyden krop, daer binnen hy een Visch van omtrent negen duimen groot in zwelgen kan.

Men vind verhaelt in zommige geschriften dezer gewesten, van een wassent Lam §, dat al het Gras rondsom hem op eet, en dan sterft. Doch dit is al zoo waer als het vertoog van het een-oogig Volk, daer van in de reize van *Jan Mandevil* gesprooken word, en diergelijke verdichtzelen, die niet de minste schaduwe van waerheit hebben.

§ Dit Lam word Boranits genaemt, waer van door my boven klaerder word gesprooken.

De Hooft-stad van klein Tartarye is genaemt *Crim*: het is een sterke bemuurde Stad, aen de Tartarische Zee gelegen, waer van de Cham Crim-Tarter genaemt is. Men zegt dat de Stad van gehouwen en gebakken steen zeer prachtig gesticht is.

Het Volk is çynsbaer aen den Turk. Zijn onrustige Nabuuren. Zy vliegen, wanneer zy t'zamen gerot zijn, als Muggen, in een oogenblik op; verspreyen zich zelfs van malkanderen, een by een; maer des nachts vergaderen zy weer by malkander. Het is byna onmogelijk een van hunne Ley-paerden te bekomen, die hunne makkers niet verlaten. Zy kunnen een weg van honderd Engelsche mylen op eenen dag afleggen, met eens of tweemael van hunne Paerden te veranderen; want ieder Man is ten minsten van drie of vier Paerden voorzien. Indien een van de Paerden moede is, of sterft, dan verdeelen zy hem onder den hoop; en na het Vleesch genoegzaem warm onder de Zadel geworden is, maken zy daer een hertelijk mael van.

Indien een van hen ziek word, dien geven zy eenige Merryen-melk, of versch bloed van een Paerd, welk zy ten dien einde bloed laten.

Zy voeren geen Zout noch Brood met zich, nochte eeten het meesttyds geheel en al niet; zeggen dat Zout hen schemerig van gezicht maekt, en Brood dik en zwaer voedzel geeft. Zy zijn zekerlijk zoo scherp van gezicht als eenig Volk in de Waereld, en zullen in de *Steep* of Wildernis (daer de uitzicht op dertig en veertig Engelsche mylen in 't ronde niet belemmert word) een eenig Mensch ontdekken.

Daer zijn geen beter Ruiters in de Waereld: in vollen ren kunnen zy zich zelfs op hunne beugel-repen over eind rechten, en van achteren met hunne Boogen schieten, en genoegzaem des vyands Paerden ter neer vellen.

De Crim-Tarters zijn plat van aengezicht, smal of klein van oogen, hebben de oogen diep in 't hooft gezet, smalle voorhoofden, en lage breede schouwders: zy zijn van middelmatige slag, en zoo geschapen, dat zy zich zelfs bezwaerlijk op eenige plaetze kunnen verbergen, daer zy hun aengezicht toonen. Zy breken de neuzen van hunne jong-geboorne Kinderen, zeggende, dat het een zot ding is, een neus te dragen, die in des Menschen gezicht staet. Zy zijn alle Mahometanen.

De Kalmak-Tartersche Vrouwen zijn zoo goede Zoldaten als hare Mannen. Zommige hunner erkennen den Tzaer voor hun Opper-hooft.

1670. Dit Jaer toog een Leger van Vrouwen te Velde, om haer te wreken over het nemen van eenige Kinderen en gevangenen door het Crimſche Volk, en ontmoete het krygs-leger der Tarters; zy namen veele gevangen, en verſtoorden de reſt. O brave Manninnen! waerdig om onder de Amazonen gerekent te worden.

De Kalmakken hebben een wytſtrekkende Landſtreeke: leven onder de Tenten, daer zy Weide gebruiken. Zy zijn langer als de Crimſche Tarters van gedaente, en van een ander geſlachte; ook zwarter.

VERTOOG

Van zekere Land-meting in de Siberiſche *geweſten, gedaen in't Jaer vyftien honderd drie en zeſtig.*

UIt der *Moskou*, met de Boot door de ſtroom *Moskwa*, *Oka*, *Volga*, *Kama*, en *Utka*, tot de *Verchaturſche* Bergen, die een ſcheiding maken tuſſchen het Moskoviſche en Siberiſche Ryk, is twee duizend wurſt.

Hier van daen door de *Siberiſche* Steden, en langs de ſtroom *Nitſa*, *Tobol*, *Irtis*, en *Tiumeni*, door *Tobolski*, en 't *Siberiſche* gebied; ook door de *Oby*, tot *Mangaſeiska*, en de Zee; de Stad *Puſtoſerska* voorby, tot in *Archangel*, is zes duizend wurſt.

Van des *Mangaſeiſche* Zees begin, die in den *Oceaen* loopt (of Ys-zee) waer by ook de *Mangaſeiſche* Stad leit, die zijn naem van de Ys-zee voerd, is het langs de Zee-weg met *Lodjes* (voorby *Puſtoſero*) tot *Archangel*, vier weeken roeyens.

Van het hoogſt des Vloeds *Nitſa*, en de *Verchaturſche* Bergen, tot de Stad *Toboleſch*, *Toboleſck*, *Tobol*, of *Tobolki*, de ſtroom al nederwaerts, is vyf honderd wurſt.

Van *Toboleſck*, de *Irtis*-ſtroom opwaerts, tot de ſtroom *Sibirka*, is twintig wurſt. Deze ſtroom *Sibirka* valt in de *Irtis*.

De *Tobol* nederwaerts op de ſtroom *Irtis*, tot *Demjanska Jamet*, en daer verder tot de *Samorowska Jamet*, dryft men af in tien dagen.

Van deze *Samorowska Jam*, of *Jamet*, op de *Irtis*, tot de groote ſtroom *Oby*; en daer na van de *Oby* door de *Irtis*, tot de oorſpronk van de *Irtis*, zal wezen duizend wurſt.

Noch van de *Samorowska Jamet*, de *Oby*-ſtroom nederwaerts, tot de Stad *Beroſowa*, duizend wurſt. Deze Stad leit aen de ſlinker zyde van de ſtroom *Soſwa*, by een Pas, of over-gang, drie wurſt van de *Oby*-ſtroom afgelegen.

Van *Beroſowa*, de *Oby*-ſtroom nederwaerts, dryft men tot de *Oby* 's groote uitloop in de Ys-zee, in een Maend, 't welk ongevaer maekt drie duizend wurſt.

Van *Toboleſck* tot *Tara*, duizend wurſt: dit doet men in de Winter-tyd met Paerden, in vyf dagen.

Van *Tara*, de *Irtis* opwaerts, tot de Zout-zee *Jamiſcha*, met de Boot, vyf weeken. Deze Zee, of dit Meir leit van de *Irtis* vyf wurſt.

Daer na de *Irtis* opwaerts, tot *Saiſankul* (daer de Zwarte Kalmakken zich ophouden) is een groot Meir van zeven wurſt, door welke de *Irtis* loopt: dit vaert men met *Lodgien* in twee Maenden; maer de Land-weg te Paerd, voltrekt men in twee weeken. De Kalmakſche Vorſten die hier woonen, konnen in de tyd van vyftien dagen, honderd duizend Man opbrengen, met Paerden, Pyl, en Boog gewapent; maer geen Voet-volk. By haer zijn geen Vuur-roers bekent, doch gebruiken eenige onder haer Muſquetten met lonten.

Van de Stad *Tara*, tot der Zwarte Kalmakken Teelt, en Legering, langs de Land-weg zonder zwaerte, komt men in een maend of zes weeken, door de *Gubla* Kalmakken, dat de Moegaelſche Princen toekomt, in zes weeken, op de zelve wys te reizen als boven; en dan voorts van haer Legering, tot de Kitaiſche Grenzen, en Bogduiſche Tarters, tien dagen; maer van der Kitaiſche Muuren, eerſte Wacht-ſteden, en andere Steden, langs de ſteene Muuren, reiſt men tot *Kambalyk*, de Stoel van den Vorſt *Bogdochana Machi*. Hier zijn alderhande aert van Koop-luiden. Dus verre van 't geen uit bevel van *Zar Ivan Waziliwits* ter neder is geſtelt.

Uit deze benamingen is te zien, dat men al voor honderd Jaer van Sina en Nitſche, of de Bogdiſche Tarters kennis heeft gehad.

WEG-WYZER

Op de Geweſten en Landſchappen, gelegen by de Muur die Tartarye *van* Sina *ſcheid, en omtrent de Vliet* Oby; *als mede in het Noord-ooſter gedeelte van* Aſia, *zoo als zulks bereiſt is geweeſt, en waer van my de berichten uit* Peking, *en van elders toegezonden zyn.*

Johannes Chriſtophorus Wagner, in zyne beſchryvinge van Tartarye en Sina, op 't Jaer 1690 gedruckt, zegt, dat Kalmakkia, Moegalia, Siberia, en andere Landen Noord op, de onbekentſte in de gheheele Waereld zyn, zoo als aen zyne onlangs uitgegeven Kaerten mede is te zien.

VAn de Stad *Tobolsko*, de Rivier *Tobol* na boven op te varen, tot daer de Rivier *Tafdi*, of *Tawda* in deze zelfde Rivier *Tobol* komt te vallen, is drie dagen reizens.

Van deze mond der Rivier *Tafdi*, de zelve opwaerts te varen met Booten,

voor-

voorby het * *Sloboda*, of Dorp, genaemt *Pokrofskaja Archiopieskopaja*, dat is, Aerdsbiſſchops Vlek, tot aen het Stedeken *Koſchindskoy*, of *Kozoeskoy*, is zeven dagen reizens in een Boot te varen.

Van dit Stedeken de genoemde Rivier *Tafdi* opwaerts, gaende door het gehucht, genaemt *Tabarienskoe*, of *Tabarinska*, mitsgaders voorby de monden der Rivieren genaemt *Sojeva* en *Peliem*, of *Pelina*, en om de *Uſtowa*-ſtroom, tot aen de Stad *Peliem*, is tien dagen reizens.

Wederom van de mond der Rivier *Tafdi*, of *Tafda*, de te vooren genoemde Rivier *Tobol* opwaerts, tot aen de mond der Rivier *Toera*, of *Tura*, is over Land gerekent twaelf myl *.

Van daer tot het Gehucht, Dorp, of *Sloboda Archiopieskopaja Pokrofskoy*, anders *Poirowska*, is een myl en een half.

Van daer tot aen de Stad *Toemen*, of *Tjumeni*, is twaelf en een halve myl.

Van daer de Rivier *Nietzien*, of *Nitſinascaja* opwaerts, tot aen het Gehucht genaemt *Oeſt Nietzenskoja*, is twaelf myl.

Van daer tot aen *Niesnatzienskaja*, of *Nitſineska Sloboda*, is een myl en een half.

Van daer wederom tot aen de *Virghnietzeiskaja Sloboda*, is vier myl.

Van daer tot aen de *Sloboda Zoebarovo*, of *Tsjubarowa*, is een myl en een half.

Van deze *Sloboda Zoebarovo*, tot aen de *Sloboda Kierghagh*, of *Kiergienskye*, of anders mede *Kirchinskaja* genaemt, is mede een myl en een half.

Van de hier vooren genoemde *Sloboda Kiergienskye*, tot aen de *Sloboda Jirbietskaja* (welke *Sloboda* legt onder het gebied van de Stad *Virghotoeri*, of *Vergaturia*) is een myl en een half.

Van daer tot aen de *Sloboda*, genaemt *Oeſt Jirbietskaja*, de welke aen het Riviertje *Bobrofska*, of *Bobrowka* legt, is vier myl.

Van deze *Oeſt Jirbietskaja Sloboda*, ter zyden afwaerts, tot aen de *Sloboda Belakofski*, of *Bielakowska*, die aen de Rivier *Jirbiti*, of *Irbita* legt, is vyf myl.

Van de boven genoemde *Jirbietskaja Sloboda*, tot aen de *Sloboda* genaemt *Ozepskovo*, of *Oſchtſchepcowa Nietszienskaja*, of *Nitzinkka*, is vier myl.

Van daer tot aen de Yzer-werken, genaemt *Neefjaisko*, of *Newjaiska*, is een myl; en tot het Bolwerk, mede genaemt *Neefjaisko*, of *Newjaiska*, rekent men twee myl.

Van dit Bolwerk, of deze Schans van Storm-palen, tot aen het Klooſter, genaemt *Tasko*, of *Spaski*, is mede twee myl.

Van de voornoemde § Ooſtrog *Neefjaisko*, tot aen de *Sloboda Aramaſevi*, of *Kramaſchewa*, het welk legt aen de Rivier *Res*, of *Riepſa*, is zeven myl: welke *Sloboda* legt onder het gebied van de Stad *Tobol*, en is de zelve haer onderhoorig.

Van daer tot aen het Gehucht *Moerszienskaja*, of *Murſinska*, is zes myl.

Van de Stad *Toemen*, of *Tiumeni*, de welke aen de Rivier *Piesma*, of *Piſchma* legt, de zelve opwaerts, tot aen de *Sloboda*, of het Gehucht, genaemt *Belakofskoja*, of *Bielanowska*, is twaelf myl *.

Van daer tot de *Ockajaarsko*, of *Kurjanska Sloboda*, is zes myl.

Van deze plaets tot aen *Piesmansko Ootzepiova*, of *Piſchmenska Oſchtſchepkowa Sloboda*, is een myl en een half reizens.

Van de mond der Rivier *Nietzien*, of *Uſtnitſa*, de Rivier *Toera*, of *Tura* opwaerts te varen, tot aen de *Toerienskaja*, of *Turinska Sloboda*, is drie myl.

Van daer tot de Ooſtrog *Toerienskoy*, is twaelf myl.

Van daer tot aen de *Blagoweetzenskaja Sloboda*, is acht myl. Deze *Sloboda* is een myl van de Rivier *Toera* afgelegen, by de welke ook zijn twee ſpring-bronnen.

Van deze plaets tot aen de *Tagielskaja*, of *Tigilska Sloboda*, de welke aen de Rivier *Tagiel*, of *Tigil* legt, is vyf en twintig myl.

Van daer tot aen de Stad *Virghotoeri*, is twaelf myl.

Van daer tot de Stad genaemt *Oezoljekamskoy*, of *Solimkaska*, is by de Zomertyden over Land door Boſſchagien, een *Volock*, of Overtoom te paſſeeren, en tien dagen reizens ver. Men kan deze wegen niet als by de Zomer gebruiken, om dat zy aldaer by Winter-tyden ganſch onkenbaer zijn, en door de diepe Sneeuw onmogelijk te bereizen.

Van de Stad *Tobolsko*, de Rivier *Tobol* opwaerts te varen, tot aen het Gehucht, of kleine Stad *Toerganskoy*, anders *Oſtroska*, is vyf en twintig myl. Deze Ooſtrof, of Ooſtrog legt aen de mond van het Riviertje genaemt *Targhanka*, of *Tarihinska*, welke in de Rivier *Tobol* komt te vloeyen. Zy legt wel geplaetſt, en tegens den aenval der Kalmakken, de welke met hunne Horden, of bewegelijke Leger-plaetzen geduurig by en omtrent deze Ooſtrog zich onthouden, wezende het zelve door hun bezwaerlijk aen te doen. In deze plaets word van Jaer tot Jaer de krygs-bezetting verandert, en is die altoos tot dees tyd toe afgezonden geweeſt van de Steden *Tobol*, en *Toemen*; welke Steden aldaer naeſt aen zijn gelegen, beſtaende

* Sloboda is eigentlijk een vry gegeven dorp, gehucht, of voor-ſtad, waer in men de Menſchen laet wonen zonder Schatting te betalen, en dat voor een tyd.

* Hollandſche myl.

§ Is een Schans, leggende rondsom in zyn veſting, aerde of ſteene wallen, of met Storm-palen omringt en bezet.

* Deze afſtant is zoo verre geſtelt om de quade wegen, zoude anders op de langte geen twaelf myl zyn.

de krygs-bezetting in een rot Dragonders.

Van de mond van 't voornoemde Riviertje *Targhanka*, de voorſchreve Rivier *Tobol* opwaerts te varen, tot aen de *Sloboda Eloetoerskoe*, of *Jalutomska*, is twaelf myl: in welke *Sloboda* meeſttyds anderhalf rot Dragonders voor bezetting leggen.

Van daer de Rivier *Iſzete* op te varen, tot aen de Ooſtrog, genaemt *Iſeetskoy*, of *Iſietska*, by de ſtroom *Terluka*, is twaelf myl: in welke Ooſtrog voor dezen gelaſt was een rot Dragonders te leggen, benevens noch dertig * Belomeeſtnich Kazakken.

* Zynde een ſlag van Kazakken, de welke met Vrouw, Kinderen, en Nakomelingen in zoo een Stad of Veſting woonen, en aen haer is een ſtuk Lands vry gegeven, 't welk zy hebben tot haer onderhoud te bebouwen, en waer voor zy ook ten dienſt van hunne Tzaerſche Majeſteiten zyn.

Van deze plaets tot aen de mond der Rivier *Terſoecka*, is zes myl; alwaer door hunne Tzaerſche Majeſteiten bevoolen is een Schansje te maken. By deze Rivier hebben de vyanden altyd haer doortogt gehad.

Van die plaets weder tot de *Sloboda Koeriensko*, of *Karinska*, is zes myl; alwaer een rot Zoldaten leggen, mitsgaders zeſtig Belomeeſtnich Kazakken.

Van daer tot aen de mond van 't Riviertje *Maeſlenka*, anders *Maljankobaks* genaemt, is zes myl; by de welke mede ſtaet een Ooſtroskoe, of kleine Schans van Storm-palen geſticht, en in de zelve mede bezetting gelegt is geworden.

Van daer tot aen de *Sloboda Zafrienska*, of *Sawirinska*, is zes myl.

Van daer tot het Klooſter *Dolmatof*, of *Dalmatowa*, is zes myl. De Monnikken van 't voornoemde Klooſter hebben by een vertoog-ſchrift opgegeven, dat dit Klooſter met geen krygs-bezetting behoefde belaſt te zijn, om dat deze plaets in haer zelfs genoegzaem tegens den aenval der vyanden was bevryd, als ſtaende aen de overzyde van een Rivier, en een Meir, of ſtaende water; ook in een Moeraſſige plaets, mitsgaders zeer naby gelegen tuſſchen verſcheide Ooſtrogen, of Sterkten, en waren zy aldaer nooit van eenige vyanden overvallen geweeſt, wezende by de zelve nu geen andere overtogt te vinden, als alleen by de Ooſtrog *Kitaisko*.

Van 't voornoemde Klooſter *Dolmatof*, tot aen de Ooſtrog *Kitaisko*, of *Kataiskogo*, is drie myl; in welke Ooſtrog anderhalf rot Zoldaten leggen, mitsgaders vyftig Belomeeſtnich Kazakken.

Van daer tot aen de mond van de Rivier *Sinara*, en tot aen een plaets die men *Oeval* of *Uwall* noemt, is een myl en een half reizens; op welke plaets een Schansje (zegt men) gemaekt zal worden, daer in een half rot Zoldaten in bezetting kan leggen.

Van de mond der voorſchreve Rivier *Sinara*, tot aen de mond van 't Riviertje *Kamenki*, of *Kamenka*, is twaelf myl; alwaer mede een Schansje gemaekt zoude worden, in de welke twee rotten Zoldaten gelegt konnen worden, om dat aldaer een naeuwe doortogt is voor den aenval der vyandſche krygs-luiden.

Deze afſtant word by de meeſte andere berichten, die my toegekomen zyn, ander gemeten.

Van deze plaets tot aen het Meir *Izeeti*, of *Iſieta*, is twaelf myl, alwaer mede een Ooſtrog, of Sterkte gemaekt konde worden, waer in een rot Zoldaten mogte leggen.

Van dit Meir, tot daer de Rivier *Zoetzovaja*, of *Sowa* zijn oorſpronk neemt, is over ſteene gebergte zes myl te reizen; op welke plaets desgelijks een Ooſtrog, zoo men zegt, ſtaet aengemaekt te worden, en kan de bezetting beſtaen in twee rotten Zoldaten. Deze Landsdouwen zijn voor dezen van de Baſſchiertze Volkeren * met hare Hordens bewoont, en onderhoorig aen hunne Tzaerſche Majeſteiten geweeſt; doch zijn naderhand afvallige Rebellen geworden, en hebben zich te Landwaert onder een ander Beſcherm-heer begeven. De aenkomſt der vyanden is alhier zeer bezwaerlijk.

* De alderjongſte berichten willen, dat dit Volk weder tot hun plicht is gebragt.

Om van de Stad *Tobol* na de Stad *Aſtrachan* te reizen, heeft men wel drie Maenden en een half tyd van doen: het zelve geſchied over veel gebergten, door groote Woeſtynen; men gaet over het Land der Kalmakken, Dierbieten, Bucharen, en Nagaiſche Tartaren: bezyden het Land of gebied van de *Oerloekovi* §, mitsgaders over de Rivier *Jeyck*.

§ Of Oerlokori.

Van de zelve Stad *Tobol*, gaende voorby de Stad *Toemen*, en door de Woeſtynen van *Oefa*, of *Ufa*, bezyden de zelve Stad *Oefa* afgelegen, tot aen de Stad *Kazaan*, is twee Maenden reizens.

Tuſſchen *Tobol* en *Aſtrachan*, als mede tuſſchen *Aſtrachan* en het Ryk van *Sina*, leggen, of zijn noch veele Rivieren, Meiren, Wegen, en Woeſtynen in groote menigte; mitsgaders veele verwoeſte Steden en Sterkten, gelegen by en omtrent den gemeenen weg; maer de namen van de zelve plaetzen kan men in het doorreizen qualijk wys worden.

Van de Stad *Tobol*, met Booten na beneden de Rivier *Irtis* af te varen, voorby *Demjaanskoy Jam*, of *Demianska*, tot aen de *Samarofskoy Jam*, is twee dagen varens.

Van deze plaets mede nederwaerts, tot daer deze Rivier *Irtis* in de Rivier *Oby* komt te vallen, is een halve dag varens.

Van daer de voornoemde Rivier *Oby* op te varen, tot aen *Soergoeta*, of *Sargu-*

da,

Digitized by Google

da, of *Surgut*, is negen dagen varens; en tot aen de Stad *Nariem*, of *Narima*, de meer genoemde Rivier *Oby* op te varen, is omtrent drie weeken reizens.

Van deze Stad, tot aen de mond van de Rivier *Keeti*, of *Nieta*, is een dag varens.

Deze Rivier op te varen, tot aen de Ooſtrog, genaemt *Keyskoy*, of *Ketska*, of *Ketskoga*, is acht of negen dagen reizens.

Van daer tot aen *Makofskoyje Simofja*, of *Makowska Simovia*, is zes of zeven dagen varens.

Van daer te Lande over een *Volok*, tot aen de Ooſtrog *Jeniſeiskoy*, of *Jeniſchska*, is twee weeken reizens.

Van de voornoemde Ooſtrog *Jeniſeiskoy*, of *Ihniska*, de Rivier *Jenizey*, of *Jeniſea* op te varen, tot daer de Rivier *Toengoetska*, of *Tungoska* komt in te vallen, is twee dagen reizens.

Van daer de Rivieren *Toengoetska*, of *Tungoska*, en *Oki*, of *Occa* op te varen, tot aen *Niesnobratskoy*, of *Bratska* Ooſtrog, is twaelf dagen reizens; in welke Rivier *Toengoetska* acht ſteene platen of droogtens leggen, door welke het gevaerlijk is de Rivier af te varen, om de ſterke loop des waters, wordende in het Ruſch *Porogoof* genaemt. By de mond der Rivier *Iliem*, komt ook mede de Rivier *Anghara*, in de Rivier *Toengoetska* te vallen.

De Rivier *Tunguska* ondooit zeer zelden geheel, en al, door de Zon, maer als de dooi-tyd komt, en een groote afwatering, word de zelve door den overvloed van 't water, meeſttyds geopent; het Ys ſchuift te dier tyd over de Landen heen, dat dan de kleine Dorpskens, en Huizen, die hier en daer te Velde, en in de Boſſchagien ſtaen, zomtyds doet weg ſtroomen; op den eerſten Mey oude ſtyl, is het in deze geweſten noch vry kout. Van de *Tungoeſen* zijn ſteeds Gyzelaers aen de Ruſſiſche ſterktens, die niet los gelaten worden als by wiſſeling van een ander, en dit, op dat de Schatting worde opgebragt, en zy getrouw blyven.

Aen de Rivier *Tunguska* is een grooten Berg, die de Harten-berg genaemt word, om dat zy de gedaente van een Menſchen hart heeft, zoo als in de daer omleggende geweſten, alle groote Bergen by de Inlanders, om hen te onderſcheiden, zijn benoemt.

Zommige *Tungoeſen* pikeeren zich in 't aenzichat, en andere niet: eenige behangen hunne houtene Afgoden, met Zabelvellen, en ander waerdig Bont-werk, andere çieren die met Blik, Loot, en Kooper.

De *Tungoeſen* hebben Kouwetjes van dun Yzer, daer rookent vuur in legt, 't geen zy in hunne Booten, of Schuiten neder zetten, om de Muggen te weeren, en mede in hunne Hutten, en andere verzamelingen van Menſchen gebruiken, want de rook dit ongedierte doet vlieden: hunne Booten zijn platbodemt, en niet zeer hol, hebben geen kiel, ſlaen ligt om, en zijn uit een ſtuk gemaekt.

Hebben weinig baerd: hunne Vrouwen dragen ter oppronking Hoepen van Tin aen de ooren, ook Koraelen: de kleederen, zoo van Mannen als Vrouwen, zijn Rhee-vellen.

Van de Ooſtrog *Niesnobratskoy*, de Rivier *Oki* * langs te varen, en wederom de Rivier *Angara* opwaerts, tot aen de Ooſtrog *Balaganskoy*, is twee weeken varens.

Van daer de zelve Rivier *Angara* noch opwaerts, tot aen *Jirkoetskoy*, of *Irkutska* Ooſtrog, is omtrent mede twee weeken varens.

Van daer tot aen het groote Meir *Baikal*, is acht dagen varens. Op, of in deze Rivier leggen twee ſteene Klippen. Dit groot Meir *Baikal*, moet men met bezeilde vaertuigen op zijn breete over varen, daer toe men, tot aen de mond der Rivier *Silengha*, omtrent drie dagen varens heeft.

Deze Rivier *Silengha* op te varen, komt men aen de Novoy Ooſtrog, of de nieuwe Veſting, genaemt *Jirgenskoy*.

Van de mond der Rivier *Silengha*, de welke in het voorſchreve groote Meir *Baikal* komt te vloeyen, opwaerts te varen tot aen de mond der Rivier *Ghilock*, is een goed eind varens.

Van daer de voornoemde Rivier *Silengha*, anders mede *Milka* genaemt, op te varen, tot aen de nieuwe Ooſtrog, of Schans, genaemt *Zelengienskooy*, is mede een goed eind varens.

Wederom van de mond der gezeide Rivier *Ghilock*, de zelve opwaerts te varen, tot aen de *Jirgenskoy*, of *Irgriaska* Schans, is veertien dagen varens.

Van daer tot aen de Rivier *Ingoda* (zijnde de weg over een klein Meir, en te Lande over een *Volock*, of een ſtuk weegs Land als een Overtoom) is een dag reizens.

Van de voornoemde *Volock* (alwaer men aen de Rivier *Ingoda* komt) de zelve Rivier na beneden af te varen, mitsgaders de Rivier *Sielka*, of *Schilka*, tot aen de mond der Rivier *Nertza*, of *Nertſcha*, (alwaer de Ooſtrog *Nertzienskoy* is geſticht) is drie dagen varens. In deze voorſchreve Ooſtrog lag onlangs krygs-

*Deze vliet Oki of Occa is een ſpruit van de groote Rivier Jeniſea, en onderſcheiden van de Rivier Okka of Occa, die meer beweſten, en in Rusland ſtroomt. Men wil, dat mede een plaets, genaemt Niesnobratskoy, aen de Oki legt, dat by my onwis en onzeker word geſtelt.

bezetting, tot bewaring van de zelve, tot Opper-hooft hebbende den *Bojarin*, of Graef *Larivon Tolbolſienoe*, met zijn onderhoorige krygs-volkeren, alle uit het gebied of geweſt van de Stad *Tobol*.

Van deze Ooſtrog, tot aen de mond der Rivier *Argoenja*, of *Archaka*, of *Irluna*, is drie dagen varens. Zeer naby deze voorſchreve plaets komen de Rivieren *Zielka*, of *Schilka*, en *Argoenja* haren loop nemen, en krygt de Rivier *Amur* by deze plaets zijnen aenvang of naem; en van daer reiſt men op de *Amur* tot *Chinetiska Lapca Iwangrodka*, in een dag. Alhier plagten Sineſche Onderdanen te woonen; doch die zijn uit ſchroom voor de Ruſſen geweken.

De voornoemde Rivier *Argoenja*, anders *Armuchunia*, heeft of krygt zijn oorſpronk uit het groot Meir *Kailaar*, anders *Salra* genaemt; in de welke men zoodanige Viſſchen vind, als in de groote Rivier *Volga*, de welke in de Kaſpiſche Zee komt te vloeyen. Rondsom dit Meir onthouden haer veel Kataijers, Sinezen, of Menſchén die *Sina* erkennen, die zich alle onderhouden van de Viſſcherye.

Van 't begin dezer Rivier *Amur*, de zelve afwaerts te varen, tot aen het Sineſche Stedeken, genaemt *Lapkaja*, is een dag reizens. Met deze Kataijers, of Sineſche Volkeren leven de Onderdanen van hunne Tzaerſche Majeſteiten van Moskovien in goede min en vriendſchap, hoewel in 't Jaer zeſtien honderd vier en tachentig een gerucht van oorlog en onluſt is over gewaeid.

Deze onluſten zyn naderhand bygelegt.

Van de Schans *Jeniſeiskoy* (de Rivieren *Jenizey*, en *Toengoeska* na boven, mitsgaders de Rivier *Ilimoe* opwaerts) tot aen de Ooſtrog *Iliemskoy*, of *Ilinska*, is zes weken varens.

Ivan Tolſta Oegof, of *Dik-oor* gebynaemt, Zoon van een aenzienlijk Ruſch Edelman, is met drie *Cotsjens*, of Vaertuigen, in 't Jaer zeſtien honderd zes en tachentig, de *Jeniſea*, op bevel, tot naſpeuring der Kuſten, Noorden om, uitgevaren; edoch nooit te rug gekomen, zoo dat geloofliijk, hy met alle zijn bybebbende Manſchap zal zijn vergaen.

Botaelskoe en *Maiskoe*, zijn kleine veſtingskens omtrent de *Lena* gelegen.

Condomtſi, *Toebinſi*, *Tertſi* en *Barbantſi*, zijn byzondere Volken, onder het recht van *Tobol* gehoorende.

Van *Jeniſeiskoy* over een *Volock*, of Overtoom, tot aen de Rivier *Moecka*, of *Muka* (by de welke is gebouwt een * *Tzjaſloofni*) is twee dagen reizens. Deze *Tzjaſloofni* is aldaer gemaekt, of geſticht van eenige Ruſſche Koop-luiden, uit zekere geloften by hen gedaen; alwaer zy ook een Plyſter-plaets houden.

*Tzjaſloofni is een kapel of kerk alwaer de reizende koopluiden haer gebeden doen, en een uitruſtinge houden, waer by zy ook weten, hoe ver zy gereiſt hebben, en nog hebben te reizen.

Van daer de voornoemde Rivier *Moeka*, mitsgaders de Rivieren *Koepa*, *Koeta*, of *Kuta*, *Polna*, en *Lena*, na beneden af te varen (gaende voorby de monden van de Rivieren *Kiringa*, of *Kiregda*, *Tzoetzoy*, of *Tſchiutſchia*, *Vtiem* of *Witima*, en *Aleckma*, of *Olekmi*) tot aen de Ooſtrog *Jakoetskoy*, of *Jakutska*, is met Booten twee weeken varens.

Van daer de Rivier *Lena* afwaerts, tot aen de Zee, is drie weeken varens.

Van de Ooſtrog *Jakoetskoy*, over Land, tot aen de Rivier *Aldan*, of *Aldana*, alwaer een Overhael of Overtoom is, heeft men acht dagen reizens.

Van deze Overhael, tot aen de Winter-wooningen, genaemt *Virghojanskoye*, of *Jamska Simovia* (welke wooningen ſtaen aen de Rivier *Jana*) is over Land vier weken reizens.

Van deze plaets, tot aen de * Winter-wooningen, genaemt *Saziwerskoje*, of *Saſchiverska*, is drie weeken over Land reizens. Deze Winter-wooningen ſtaen aen de Rivier, genaemt *Indigierka*, of *India*.

* De Winter-wooningen in deze geweſten zyn in 't gemeen geſticht op plaetzen daer veel Rivieren en ſtaende wateren zyn.

Van deze plaets, tot aen de middelſte Winter-wooningen, genaemt *Alazeisko*, of *Laſco*, of *Awlaja*, en *Ala*, of *Sereedneja Alazeja*, is acht dagen reizens. Deze Winter-wooning is gelegen aen de Rivier *Alezeja*.

§ Hier onthouden zig Ruſſiſche Zoldaten uit de Stad of het Stedeken Jukutska, of Jakoetskoy, tot invordering der inkomſten van hunne Tzaerſche Majeſteiten.

By den beginne, of by den oorſpronk dezer Rivier, ſtaet mede een Winter-wooning, de welke genaemt word de bovenſte, of *Virgne*, anders *Werchneje Simoſja*.

Van de *Sereedneja*, of middelſte Winter-wooning, tot na de voornoemde bovenſte Winter-wooning, is met Vaertuigen, genaemt † *Tarmi*, drie weeken varens.

† Tarmi is een aert van kleine lichte Vaertuigen, de welke men zeer lichtelyk over't Land kan trekken of ſleepen.

Aen de mond der Rivier *Koliem*, ſtaet ook een Winter-wooning, de welke genaemt word *Nieſni Simoſja*, 't welk zoo veel is gezegt, als benedenſte, of uiterſte Winter-wooning.

Uit deze affſtant van vyf weken ſchynt het land ruimer te ſtrekken na't Noorden, als in myn kaert is verbeelt: doch ſtaet aen te merken dat de reizen aldaer zeer langzaem toegaen, om de quaedheit der wegen.

Van de opgemelte middelſte Winter-wooning, tot deze laetſte uiterſte Winter-wooning, is vyf weeken reizens.

In alle deze voornoemde Winter-wooningen onthouden haer eenige krygs-volkeren, gezonden uit de Ooſtrog, genaemt *Jakoetskoy*, tot bewaringe en vryheit der Tzaerſche Onderdanen, en çynsbare Lieden, de welke haer aldaer des Zomers geneeren met de Viſſcherye en weinig Landbouw, en des Winterdaegs met het opvangen van alderhande wild Vee.

Op

Op alle deze Rivieren, by de welke de voorſchreve Winter-wooningen zijn geſticht, komen uit de Zee zeker aert van Volk met Vaertuigen, welke Vaertuigen genaemt worden *Kotzami*, die met de Ruſſche Koop-luiden handel dryven. Van de Ooſtrog *Jakoetskoy* kan men, de Rivier afwaerts gaende, komen tot aen de Zee. Hoe dat hier Landbouw mogelijk is, mogte iemand vragen, dewyl het geweſt zoo hoog Noorden legt, dien diene tot antwoord, dat des Zomers tuſſchen het gebergte meerder hitte in de Valeye is, als de ſtreek van 't Land op effen grond zoude geven; mede, dat de groote en lange dag den wasdom verhaeſt, en dat het gezaey niet is als weinig ſlechte Garſt en Haver.

Van de mond der Rivier *Lena*, de zelve opwaerts te varen (voorby de mond der Rivier *Noeckza*, of *Niuki*) tot aen de mond van de Rivier *Toegier*, of *Olenka*, is met lichte Booten vyf weeken varens; maer met zware geladene Vaertuigen heeft men daer toe wel een ganſchen Zomer varens van nooden §.

§ Deze traegheit in het varen komt door onkunde, en gebrekige werktuigen, en niet dat de weg zoo ver is.

Deze zelfde Rivier *Toegier*, of *Tugiria* opwaerts, tot aen de *Volock*, genaemt *Oerka*, is acht dagen varens. By deze *Volock*, aen de voorſchreve Rivier *Toegier*, is tot hunne Tzaerſche Majeſteiten verzekering een Ooſtrog gemaekt, die genaemt word *Toengaerskoy*.

Van deze Ooſtrog, over de *Kamenoy Volock*, of ſteene Overtoom en gebergte, tot aen de Rivier *Oerka*, en de zelve Rivier *Oerka* af te varen, tot daer de Rivier *Amoer*, of *Amur* zijn aenvang neemt (alwaer geſticht word een klein Stedeken, genaemt *Daoerskogo Lapkaja*, of *Lapka Gorodka*,) is tien dagen reizens *. Deze voorſchreve weg is zeer ongemakkelijk, en ganſch bezwaerlijk te bereizen, door dien men over een Meir, de *Volock*, zant, de Moeraſſen, en hooge Bergen, alle de wegen te voet moet gaen.

* Zommige zeggen dat dit plaetsje aen de overzyde der Amur legt.

§ Jaar is een plaets, gelegen of op de mond van een Rivier, of tegen over, alwaer eenige Rivieren komen op aen te ſchieten, daer 't ſterk ſtroomt, en zeer diep in 't gemeen is, en een ſteile wal maekt. Op dusdanigen plaets is 't gevaerlyk aen te leggen, door de groote draeyinge des waters.

Van het voorſchreve Stedeken *Lapkaja*, de gemelte Rivier *Oerka*, en vervolgens de Rivier *Amur* af te varen (men trekt voorby de Rivier *Kami*) tot aen de mond van de Rivier *Zija*, is acht dagen varens.

Van de mond dezer Rivier, de zelve Rivier *Amur* noch af te varen, tot aen de mond der Rivier *Ziengal*, is mede acht dagen varens. By de mond dezer Rivier *Ziengal*, of *Schigal*, is een § Jaar; alwaer de Sineſche Volkeren hunne wacht houden op een Tooren. Ter zyden van de Rivier *Ziengal* komt een ſteen gebergte, gelijk een muur, zijn oorſpronk te nemen; welk gebergte hem uitſtrekt tot aen de Zee, door de welke vloeyen de Rivieren *Ziengal*, of *Schigal*, en *Amur*.

In de voorſchreve Rivier *Ziengal* komt ook te vallen de Rivier *Naoen*, of *Naul:* in welke Rivier *Naoen* mede komt te vloeyen de Rivier genaemt *Corga*; en daer dichte by in een Meir ſchiet de Rivier *Kains*. By deze Rivier ſtaet een groote Sineſche Stad, met namen *Moengoet*, of *Mungut*. Deze Stad is gebouwt van ſteen.

Van de mond der meergenoemde Rivier *Ziengal*, tot aen de voorſchreve Stad *Moengoet*, is twee weeken (de Rivier opwaerts gaende) reizens. In deze Stad *Moengoet* woonen niet als Sineſche krygsluiden, tot beſcherming en verzekering tegen overval der vyanden; beſtaende zomtyds de bezetting, of het getal der krygs-luiden van deze Stad, in twintig of dertig duizend hoofden.

Van deze meergenoemde Stad kan men langs een gebaende weg, met Poſt-paerden in tien dagen komen tot in de Keizerlijke Hooft-ſtad; maer met zware plunje, en laſtdragende Beeſten, of voeder-wagens, moet men wel een Maend onderwegen zijn.

Van de mond der hier vooren genoemde Rivier *Ziengal*, of *Schigal*, de meergenoemde Rivier *Amur* af te varen, tot aen de mond van de Rivier *Oezoer*, of *Uſchura*, is vier dagen varens.

Van daer tot de mond der Rivier *Ghamoen*, of *Chamuna*, is acht dagen varens. By, langs, en omtrent alle deze Rivieren woonen een aert van Menſchen, de welke men *Daoerskie* Volkeren noemt. Zy hebben aldaer veele kleine Stedekens gebouwt, en geneeren haer alle van den Landbouw. By haer waſſen alderhande ſlag van Granen, en veele andere Aerdgewaſſen, als Appelen, Peeren, Kerſſen, Water- en andere Meloenen, Pompoenen, Komkommers, en wyders alle ſlag van Beſiën, Moeskruiden, en Aerdgewaſſen. Dit alles groeit in menigte langs de Rivier *Amur*.

Van de mond der voorſchreve Rivier *Ghamoen*, tot aen de Zee, is twee weeken varens. Dit Landſchap, gelegen by de Zee, word genaemt *Gilenskije*, of *Gilanska*, en de volkeren de welke aldaer woonen, noemt men *Gilanki*, of *Gilaki*. Zy geneeren haer langs de Zee-kuſten met de viſſcherye, en is den Landbouw by de zelve in geen, of weinig gebruik. Van deze Rivier en is 'er geen vaert over Zee, tot het Ryk van *Sina*, vermits des Winters het Ys, en des Zomers andere ongelegent-

Digitized by Google

legentheden zulks verhinderen, hoe wel 'er anders doortogt is; maer wel tot het Keizerryk, genaemt *Nikanskoy* *, in welk Ryk veel Goud, Zilver, en dierbaer Gesteente valt; desgelijks zijn aldaer veel Zyde waren te bekomen.

*Dit schynt Japan te zyn, ten ware de meest Oostelyke gedeelten van Niuche daer door wierden verstaen.

Van de Oostrog *Jenisciskoy*, of *Jenikiska*, tot aen de *Krasnojaarskoy* Oostrog, is over Land tien dagen reizens; doch te Water, de Rivier *Jenisei*, of *Jenisea* opwaerts, is 't omtrent drie weeken.

Wederom van de Oostrog *Jenisciskoy*, de zelve Rivier *Jenisei* af te varen, voorby de monden der Rivieren *Potkamennaja Toengoetska*, tot *Eloghoen*, of *Eloquia*, en de *Nisna*, of de *Mesnaja Toengoetska*, tot aen de Winter-wooningen, genaemt *Toeroegianskoje*, of *Turuchanska*, is met kleine of middelmatige Vaertuigen tien dagen varens.

Hier uit schynt te blyken, dat de Zee meerder Noord op zoude leggen, als in myn Kaert is getoont, dat om reden, als boven gezegt, onbepaelt late.

Van daer de zelve Rivier *Jenisei* af te varen, tot aen de Zee, of het Haf dat in Zee stort, is twee weeken varens.

Aen 't begin van de opgemelte Rivier *Potkamennaja Toengoetska*, staet een Winter-wooning, genaemt *Saschno*, in de welke zich verhouden, of woonen, eenige Russche krygs-volkeren, afgezonden uit *Jenisciskoy*, om af te vorderen en te innen hunne Tzaersche Majesteiten tienden, of ingadering der Pelteryen, en Visscheryen, enz.

Van de Stad *Nariem*, de Rivieren *Oby* en *Thom* op te varen, tot aen de Stad *Thomskoy*, is tien dagen varens.

Van daer de Rivier *Thom* opwaerts, tot aen *Koesneetskoy*, of *Kusnetska* Oostrog, is mede tien dagen varens.

Van de voorschreve Stad *Thomskoy* komt men, na eenig afvarens, weder in de Rivier *Oby*. De zelve *Oby* dan opwaerts te varen, tot daer de Rivieren *Bija*, *Kapura*, en *Katoenja* komen in te vallen, is met Booten acht of tien dagen varens. By de monden dezer genoemde twee Rivieren, is een plaets, genaemt *Jaar Krasnoy*, of *Krasnoja Jaar*; op deze plaets zoude hunne Tzaersche Majesteiten bequaemlijk konnen laten bouwen een aenzienlijke Stad of Vesting, alzoo deze Landsdouwen tot den Akkerbouw, en 't beslaen met alderhande wild Vee, byzonder bequaem zijn; ook is aldaer veel Vee, en aert van wilde Dieren, mitsgaders Zabels, Vossen, Bevers (de welke haer in en by deze voorschreve Rivieren onthouden) in grooten overvloed.

De Rivier *Bija* heeft zijn oorspronk uit het groote Meir, genaemt *Teleesko*, of *Telska*, anders genaemt *Altin*. Dit Meir kan men op zijn breete met kleine en ganschlichte Vaertuigen in een dag over varen; maer in zijn lengte brengt men daer over wel vier of vyf dagen toe. Rondsom dit Meir onthouden haer veele Volkeren, die genaemt worden *Jajoetele*, *Moendoesen*, *Oetzoes*, en *Karagoers*, die met hare Hordens zwerven van den eenen plaets tot den ander, en geven geen Schattinge; ook hebben zy zich onder het gebied van hunne Tzaersche Majesteiten tot noch toe, mijns wetens, niet begeven.

Als men uit *Moskou* na *Tobol* reist, geschied zulks meest by Winter-weg, en van daer verder te Water, op de Vlieten by Zomer.

LYST

Der verte in mylen, vyf wurst op een myl gerekent, van Tobol, *Hooft-stad in* Siberie, *tot in* Moskou; *zoo als zulks door zeker Krygs-overste is bereist, die het zelve my mede heeft gedeelt.*

Russche mylen, of Sunkes.

Van *Tobolsk* tot *Tumeen*,	36 myl,
Van *Tumeen* tot *Turinsk*, . . .	24
Van *Turinsk* tot *Wirchaturia*, . .	36
Van *Wirchaturia* tot *Leli*, . . .	7
En van *Leli* tot het Dorp *Milechine*, .	4
Van *Milechine* tot het *Murzinsch* Jurt, of Huizing, . .	4
Van die Jurt tot een andere Stoof, .	4
Van die Stoof of Huis tot *Kiri*, . .	4
Van *Kiri* tot *Rostees*, ...	4
Van *Rostees* tot *Koswi*, ...	3
Van *Koswi* tot *Moltichanowoy* Stoof of wooning, . .	3
Van *Moltichanowoy* Stoof tot *Zchikmanowich* Stoof, .	3
Van *Zchikmanowich* tot *Tgewe*, . .	3
Van *Tgewe* tot *Surmack*, een Riviertje,	5
Van *Surmack* tot het Riviertje *Wirchusolki*, ...	4
Van *Wirchusolki* tot *Solikamskoy*, . .	3
Maekt te zamen,	147 myl.

Van

Van *Solikamskoy* tot *Wilwi*, . . .	3 myl,
Van *Wilwi* tot een Klooster-dorp, . .	6½
Van het Kloosterdorp tot *Urohlki*, .	1 myl, 2 wurst.
Van *Urohlki* tot *Kosi*, ...	10
Van *Kosi* tot het Dorp *Zcheſewi*, . .	6
Van *Zcheſewi* tot *Juskegewi*, . . .	3
Van *Juskegewi* tot zeeker Stoof, . .	7
Van de gemelte Stoof tot een ander Stoof, . . .	5½
Van die Stoof tot *Kaygorodohk*, . .	5½
In het geheel van *Solikamskoy* tot *Kaygorodohk*, ...	47 myl, 4½ wurst.
Van *Kaygorodohk* tot *Kirchanowa*, . .	4
Van *Kirchanowa* tot *Gidageſ*, . . .	6½
Van *Gidageſ* tot *Manaſtierskoy*, . .	6
Van *Manaſtierskoy* tot zeeker Stoof, .	6½
Van die Stoof tot een ander Stoof,	4
Van die andere Stoof tot *Uſchgie*, ...	6
Van *Uſchgie* tot een Stoof, ...	7
Van die Stoof tot *Stanowiszcha*, .	5
Van *Stanowiszcha* tot *Pigeldi*, . . .	4
Van *Pigeldi* tot *Kibri*, ...	6
Van *Kibri* tot zeker Stoof, . . .	10
Van die Stoof tot *Kormowiszcha*, .	5
Van *Kormowiszcha* tot *Spahswilegdi*, ...	5
Van *Spahswilegdi* tot het Dorp *Burhſonoff*, ...	6
Van *Burhſonoff* tot *Soliwitſchegutskoy*, .	6
In het geheel van *Kaygorodohk* tot *Soliwitſchegutskoy*, . . .	87 myl.
Van *Witſchegutskoy* tot *Alexinoy*, . .	6 myl.
Van *Alexinoy* tot de groote *Uſtuga*, .	4
In alles van *Soli Witſchegutskoy* tot *Uſtuga*, ...	10 myl.
Van *Uſtuga* tot het Dorp *Klihm*, . .	5 myl.
Van het Dorp *Klihm* tot *Perchezi*, .	4
Van *Perchezi* tot de bovenſte Rivier, *Toſmy*, ...	8
Van *Toſmy* tot *Dubrofskoy Jam*, . .	7
Van *Dubrofskoy Jam* tot *Dmitregewa Nawoloku*, . . .	5
Van *Dmitregewa Nawoloku* tot *Uſtia Gorodiſchenskago*, . .	3
Van *Uſtia Gorodiſchenskago* tot de *Slobodki Bereſowoey*, .	5
Van de *Slobodki Bereſowoey* tot het Dorp *Bruſenza*, .	3 myl, 2 wurſt.
Van *Bruſenza* tot *Kozchensky Slobodki*, ...	4 myl, 3 wurſt.
Van *Kozchensky Slobodki* tot het Dorp *Kamzchuga*, . .	4
Van *Kamzchuga* tot *Totma*, . . .	4
In het geheel van *Uſtuga* tot *Totma*, .	53 myl.
Van *Totma* tot *Uſtia Pezchenskago*, .	4 myl.
Van *Uſtia Pezchenskago* tot *Uſtia Tolchenskago*, . .	6
Van *Uſtia Tolchenskago* tot *Uwarowiſzcha*, ...	5
Van *Uwarowiſzcha* tot *Ichaletzkouluſa*, ...	10
Van *Ichaletzkouluſa* tot *Werſcheenia*,	6 myl, 2 wurſt.
Van *Werſcheenia* tot *Pehnizi Mitarry*, ...	1 myl, 2 wurſt.
Van *Pehnizi Mitarry* tot *Schuyskoy Jam*, ...	3 myl, 3 wurſt.

Van *Schuyskoy Jam* tot de oude Vlekken, ...	4
Van de oude Vlekken tot *Nikola Mokroy Puſtini*, . . .	3 myl.
Van *Nikola* tot *Iſtohk Knihtwi*, . .	10
Van *Iſtohk* tot *Wologda*, ...	4
In alles van *Totma* tot *Wologda*, .	57 myl, 2 wurſt.
Van *Wologda* tot *Greſliwitz*, ...	8 myl.
Van *Greſliwitz* tot *Obnoeskoey Jam*, .	4
Van *Obnoeskoey jam* tot *Teletzchey Jam*, .	6
Van *Teletzchey Jam* tot *Ucherskoey Jam*,	6
Van *Ucherskoey* tot *Danilofskoey*, . .	5 myl, 2 wurſt.
Van *Danilofskoey* tot *Okſcharskoey Jam*,	4 myl, 2 wurſt.
Van de *Jam Okſcharskoey* tot *Jaroslaff*, ...	6
Is in het geheel van *Wologda* tot *Jaroslaff*, ...	39 myl, 4 wurſt.
Van *Jaroslaff* tot *Schepetzkie Jam*, .	6 myl,
Van *Schepetzkie Jam* tot een Dorp *Semibratzkie*, . .	3
Van het Dorp *Semibratzkie* tot *Roſtof*,	3
Van *Roſtof* tot een Vlek *Petrofskoey*, .	4
Van het Vlek *Petrofskoey* tot het Vlek *Iwanofskoey*, . .	6
Van het Vlek *Iwanofskoey* tot *Pereslaff*, ...	5
Is in het geheel van *Jaroslaff* tot *Pereslaff*, ...	27 myl.
Van *Pereslaff* tot het Dorp *Kiberewoy*,	6 myl,
Van *Kiberewoy* tot *Troeyzi*, ...	6
Van *Troeyzi* tot *Bratofschina*, . .	3 myl, 1 wurſt.
Van *Bratofschina* tot *Moskou*, . . .	3 myl, 2 wurſt.
Is in't geheel van *Pereslaff* tot *Moskou*, .	18 myl, 3 wurſt.
Maekt in alles te zamen uit, van *Tobolsk* in *Siberia* tot *Moskou*, . . .	487 myl, 3½ wurſt.

Daer het oude *Tobol* was is nu een ſteene Kerk, twee mylen, en twee wurſt van het nieuwe *Tobol* afgelegen, genaemt *Abalak*; daer rondsom eenige Huizen ſtaen.

By *Ribnoy* in *Siberien*, op de Oever van de *Tunguska* gelegen, die in de *Jeniſea* ſtort, is de Rivier negentig vadem breet.

Van de oude Stad *Sibir*, leggende eertyds beooſten *Tobol*, vind men zeer weinig overblyfzels; men ziet'er nu maer het overblyfzel van een aenzienlijk Huis, en is, zoo aen de omtrek blykt, geen groote plaets geweeſt.

Aen de Land zyde van *Tobol* is nu een 1680.
aerde Wal; men ziet daer omtrent veel vruchtbaer, en vet Land, dat plat is.

De *Siberiſche* krygs-luiden ſchieten meeſt alle met getrokke Loopen, die men langzaem laed, waerom de *Moegalen* zulks in acht nemen, en na dat de ſchoot gedaen is, dan daer op aenvallen.

Van de Rivieren *Bija*, en *Katoenja*, of *Katuna*, te reizen door groote Woeſtynen, kan men in twee Maenden komen tot in 't Ryk *Sina*.

Utkogorodt, aen de Vliet *Suſowa*, is een plaets met houte muuren, en geſchut wel voorzien; daer ſtaen maer twintig woon-huizen in.

Van de Stad *Thomskoy* loopt een rechte gebaende weg tuſſchen het gebied der *Moegalen*, en de Volken *Kontaiſiny*, of *Ska* genaemt, tot aen het ſteene gebergte, mede door groote Woeſtynen, mitsgaders het gebied van de *Ghiamenoe*: maer hoe veel dagen reizens deze wegen zijn, daer van hebbe tot noch toe geen kenniſſe konnen bekomen; maer wel van het gebied der Moegalen, tot welke men in een Maend en een half kan reizen; en tot het gebied van de Volken *Kontaiſiny*, of *Kontaſchinska*, mede van de gemelte Stad *Thomskoy*, is twee Maenden reizens.

Van dit gebied der *Kontaiſiny*, of *Kontaſchinska*, tot het gebied der *Toengoetskogo*, is eenige weeken reizens, zoo men zegt.

Van de Stad *Soergoeta*, of *Surgut*, tot aen de Winter-wooning, genaemt *Soergoetskogo*, of *Surgutska*, is over Land acht dagen reizens; zijnde deze weg over een *Volock* *, mitsgaders eenige ſtaende wateren. Deze plaets is mede gebouwt tot

* Is een ſtreek Lands, het welk gemeenlyk of over 't gebergte, of over bouw- of zaei-land heen loopt, en van de reizigers bebaent word om korter weg te ſpoeyen; want men veelkyds daer over gaende, van 't begin der eene Riviet tot dat van de anderen kan komen, en mede een Overtoom mag genaemt worden. De zommige ſtellen Surgut beoorden de vliet Vagh, 't geene tot noch toe onbepaelt late.

tot het innen, of vergaderen van hunne Tzaerſche Majeſteiten Pelteryen, enz.

Van deze Winter-wooning, de Rivier *Pur* af te varen, tot aen de Stad *Mongaſeja*, of *Malwaſeiska*, is tien dagen reizens.

Van de opgemelte Stad *Soergoeta*, de Rivier *Oby* met kleine Vaertuigen op te varen, tot aen de mond van de Rivier *Vagh*, of *Wacha*, is vier dagen varens.

De Rivier *Vagh* opwaerts, tot daer de zelve Rivier zijn aenvang neemt, in het Land *Wolokn* geheten, is tien dagen varens.

Van daer gaet men over een *Volock*, en tot aen het begin der Rivier *Eloeghoen*, of *Jeloquia*, en is drie dagen varens.

Van het begin dezer voornoemde Rivier *Eloeghoen*, de zelve af te varen, mitsgaders de Rivier *Jeniſey*, tot aen de Winter-wooning, genaemt *Toeroeghanskoje*, of *Turuganska*, is vier weeken reizens.

De Veſting *Turuganska*, anderzins *Turujanskoy* mede word geheten, gelijk de Vliet *Jeniſea* ter oord waer deze plaets ligt, beneden *Jeniſeiskoy*, mede by omgelegene Volken *Serni* word benaemt.

De zommige willen of deze Sterkte op een Eiland zoude leggen; daer ik zeer aen twyfele.

Van de *Samarofskoi Jam* *, de Rivier *Irtis*, mitsgaders de Rivier *Oby* af te varen, voorby het Klooſter, genaemt *Kotskoy*, of *Kotska*, als mede de mond van de Rivier *Loſwa*, tot aen de Stad, genaemt *Bereſoff*, of *Bereſowa*, is zes dagen varens.

Van deze Stad, de zelve Rivier *Oby* af te varen, voorby de twee *Saſtaven*, of Wacht-huizen, genaemt *Lobsko*, *Sobska*, of *Sabskaija*, en *Obdoorskoja*, tot aen de *Mongazeiskogo*, of *Mangaſeiska* Zee, is twaelf dagen varens §.

Van deze plaets kan men met bezeilde Vaertuigen over deze voornoemde Zee in vier dagen komen aen de mond van de Rivier *Taas*, of *Tama*; doch zeer gevaerlijk is deze Zee te bevaren, door dien 'er veeltyds zeer ſterke winden komen te waeyen.

Van de mond dezer Rivier *Taas*, tot aen de Stad *Mongazeja*, is vier dagen varens. Deze Reis geſchied gemeenlijk met bezeilde Vaertuigen, alzoo het ganſch moeyelijk is de Vaertuigen met Lynen op te trekken.

Van de Stad *Mongazeja* *, de Rivier *Taas* en *Wolotzjanko* op te varen, met kleine Vaertuigen (de welke men omtrent een wurſt weegs over een *Volock*, tot zeeker plaets, genaemt *Lokuna*, moet trekken of dragen) tot in de Rivier *Wolotsnika*, en de zelve afwaerts, tot aen de Winter-wooning, genaemt *Toeroeghanskoje*, of *Turalhanska*, is drie of vier weeken reizens.

Van het *Siberiſche* geweſt word in zeker Brief, aen my in 't Jaer zeſtien honderd tachentig uit Denemarken, van een aenzienlijk en geleerd Heer geſchreven, aldus geſprooken.

Het Landſchap *Siberien* ſtrekt zich zoo verre uit, dat het ten dezen aenzien de Geographiſche Kaerten van veele ongerymtheden overtuigt; welke Kaerten van een breet Land ſpreken, onder den Grooten Cham gehoorende, de welke tot *Kathay*, en zoo andere meenden, tot *Cambalu*, zijn Zetel zoude hebben, daer nochtans alles maer een verdichtzel is, alzoo *Siberien* zich zouden uitſtrekken tot aen de palen van *Sina*, ja miſſchien tot aen *Japan*: dat daer aen het vaſte Land gehecht zoude wezen, of miſſchien maer door een Rivier, of kleine Inham van de vaſte Kuſt onderſcheiden worden. Men wil dan dat *Kathay*, *Cambalu*, en *Peking* een en de zelve Stad is, de welke in het Noorden *Kathay*, in Ooſt-Indiën, aen de Zuiderlijke gedeelten, en ook by den Mogol *Cambalu*, en in de Ooſterſche Sineſche Zee-plaetzen *Peking* wierde genaemt: dat deze verſcheide namen van een en de zelve plaetze oorzaek zoude gegeven hebben om een Ryk te verzinnen, dat in de Waereld niet en is: dat dit zeker is, word door de beſchryvinge van het Hollandſche Sineſche Gezantſchap beveſtigt, verhalende dat de zelve in de Stad *Peking* Moskoviſche Afgezanten hadde aengetroffen, daer nochtans in *Moskou* bekent was, dat men wel Afgezanten na *Kathay* op die tyd, maer niet na *Sina* hadde afgevaerdigt; alzoo men zich in Moskovien al mede door dwalinge hadde ingebeeld, dat het Ryk van *Kathay* noch wat anders als het *Sineſche* was: dat men in *Moskou* door deze inbeeldinge getracht hadde het Noorden te laten door-reizen, en de zake waerlijk hadde bevonden alzoo te wezen, als by de Hollanders is vermeld; en dat hare Gezanten, na *Kathay* gezonden, in der daed

* Zyn plaetzen alwaer eenige wooningen zyn gebouwt tot gerief van de Reizigers, want men op deze plaetzen ter aller tyd kan worden voorzien van Paerden, wagens, of vaertuigen. De Volkeren daer woonachtig, worden gemeenlyk Jamziki genaemt: leven zonder Schattingen, mits zy hunne Tzaerſche Majeſteiten bedienden hebben te voeren.

§ Hier uit zoude ſchynen, dat de kuſt meer Noordelyk, als by ons is gelegt, zoude ſtrekken, 't geene weder voor onwis te boek zette.

* Mangaſeia word by zommige gezegt op een half Eiland te liggen, en dat de bezetting daer nu geligt is, om dat, als men Jaerlyks de leeftogt uit Tobol derwaerts zond, het gebeurde, dat de Schepen daer mede geladen, dikmael Schipbreuk quamen te lyden.

daed tot *Peking*, en in *Sina* hare Boodſchap hadden afgelegt; en dat het genoegzaem bekent was, dat men door de Noordelijke gedeelten te Scheep niet zoude konnen komen; niet alleen wegens het Ys, maer ook om dat het Land zoude wezen, het geene men gemeent heeft Water te zijn. Dus verre gemelte aen my geſchrevene Brief.

BERICHT,

Van plaetzen in 't Noord-ooſten van Aſia, *beneffens hunne afgelegentheit, aenvang nemende met de Sineſche Hooft-ſtad* Peking, *daer echter zoo vaſt geen ſtaet op te maken is, als of het was afgemeten, om dat alleen is aengetekent uit verhael eeniger Reizigers, de welke in* Peking *zich op hebben gehouden, en van daer na de kant van de Vliet* Oby *zijn gereiſt.*

DE Keizerlijke Hooft-ſtad *Peking* is met een witte ſteene muur omringt. Binnen deze muur, of midden in deze Stad, ſtaet noch een Stad, Veſting, of Kaſteel, van roode gebakken ſteen gebouwt, 't welk genaemt word *Kambalu*, dat eigentlijk het Keizers Hof is. Ter zyden van deze Binnen-ſtad is een diepe graft uitgegraven, en te wederzyden is alles met ſteenen beleit: in deze graft word het water gebragt uit zeker Riviertje, door reoelen en pypen onder de Aerde gemaekt, die tot in de graft loopen.

Van deze groote Stad *Peking*, tot aen een andere groote Stad, de welke met een aerde wal is omtrokken, en waer binnen is gebouwt een ſteene veſting van roode gebakken ſteen, is anderhalf myl verre.

Van deze Stad komt men na een halve dag reizens aen een groote Stad, over welke de Broeder van de Sineſche Keizer gebied heeft. Deze Stad is van ſteen opgebouwt. Daer en mogen geen vreemde Volken uit eenige plaetzen in deze Stad komen, maer moeten alle buiten de muuren haer Handel dryven. Deze Stad legt aen de overzyde van een Rivier, waer over een brug legt, ter zyde van de Heirbaen. Na een en een halve dag reizens komt men van deze Stad aen drie kleine Steden, gelegen achter de Groote Muur.

Daer na komt men aen een groote Stad, *Bajanzoemi*, of *Bajanloemi* genaemt. Door 't midden dezer Stad vloeid een Rivier, langs welke wel twintig kleine Steden ſtaen gebouwt, dicht aen de kanten dezer Rivier, welke Steden niet verre van malkanderen zijn gelegen: om die langs te trekken, brengt men zes dagen door. By alle deze Steden ſtaen mede hooge Wachttoorens, gemaekt van 't zelve ſteene gebergte, waer over de Groote Muur is getrokken, op welke de Wachters vuuren, en van de eene tot den andere het teken geven van onraed, of aenkomſt der vreemdelingen. Alle deze Steden leggen zeer naby de Groote Muur, en ſtaen zommige een myl, of een halve myl, en nader daer van daen; welke ſteene Steden zijn gebouwt, zoo tot beſcherming van de Muur, als tot wooninge voor de krygsknechten. Omtrent het midden dezer ſteene Muur komt een Rivier door te vloeyen, genaemt *Zelja*, of *Sela*, anders * *Sche*, of *Tſchelia*. Daer is een ſchoone brug, die over deze Vliet legt.

Van *Bajanzoemi*, of § *Banjankumi*, alwaer zich onlangs ophield de Broeder van den Sineſchen Keizer, komt men, na twee dagen reizens aen de Stad *Kapki*, voorby gereiſt hebbende twee Steden, doch niet zeer groot, niet verre van *Kapki* gelegen. Deze Sineſche Stad *Kapki* legt dicht aen de Groote Muur, tot beſcherming en overval van alle Uitheemſche Volkeren, de welke aldaer geduurig komen, en de welke ook niet verder worden toegelaten om in 't Ryk van *Sina* te reizen, voor en al eer daer toe uitgedrukte laſt van den Keizer komt.

Van de voorſchreve Stad, langs en benevens de Groote Muur (waer mede *Sina* omtrokken is) tot aen de Stad *Kokatan*, of *Kokutanska* †, is tien dagen reizens, en is de laetſte Sineſche Stad aen deze zyde: zy is gelegen op een plaets waer uit een Bron komt te ſpringen. Hier in deze Stad woonen Volkeren die men *Toebeetzi* noemt; de Overſte en Prins heete men onlangs *Golgitzagoen*, of *Golgitſch*, en zijn Luitenant of Stedehouder *Toboeck*, of *Tobuk*. Deze voornoemde Stad is anderhalf myl van 't ſteene gebergte afgelegen, hoe wel andere berichten, dat zy verder van de Muur afgelegen is.

Een dag reizens ter zyden af, legt een Sineſche Stad, genaemt *Zierga*, *Schirga*, of *Schorga*. Hier waſſen alderhande Granen, en geneeren de Inwoonderen haer met de Landbouw, voornaem van Rogge en Haver.

Kal-

* Hier omtrent leggen noch twee kleine Steden, wiens namen myne geheugenis zyn ontglipt.

§ Deze plaets zoude een halve dag van de Groote Muur afgelegen zyn, en daer binnen worden geen vreemdelingen om te handelen in gelaten, maer wel in de Voor-ſtad.

† Het Stedeken Kokatan, of Korakotan genaemt, gelegen dicht onder de Groote Sineſche Muur, legt tuſſchen, en in een hoog ſteenig gebergte, is klein, met houte ſtaketzels omheint, het beſtaet alleen uit twee groote ſtraten, de Huizen zyn van hout, de Inwoonders zyn alle Moegalen, hoe wel zy onder Sina ſtaen.

Deze plaets is geſticht tot doortogt voor alle vreemden, van deze zyde na het Sineſche Ryk; edoch vermag niemand zonder uitdrukkelyk verlof daer door trekken.

Digitized by Google

Kalgan, de Sineſche Grens-ſtad buiten de Muur, is meeſt van uitgehakte rouwe gewoſſe ſteenen gemaekt, met ſterke Toorens, die met pannen zijn gedekt; de Poorten zijn meeſt van Yzer gemaekt; rondsom de muuren en zijn geen graften: in dit *Kalgan* legt een matelijke bezetting; doch de meeſte Steden buiten de Muur gelegen, zijn ryklijk van Volk voorzien.

Na twee dagen reizens van *Kokatan*, komt men over 't ſteene gebergte *Kokoetaisko*; en van daer na tien dagen reizens aen een Plaets of Horde, genaemt *Aiboega*, of *Arbugi*, alwaer mede de Volkeren, onderhoorig aen *Sina*, die men *Toebeetzi* noemt, woonen of zwerven. *Toebeetzi* is mede de naem van een Stad, gelegen over het ſteene gebergte, uit welke die Volkeren komen, en zich aldaer met hunne Horden onderhouden, zwervende met haer Vee van de eene plaets tot de ander, en trekken des Winter-daegs weder na hare Steden.

Van *Aiboega* tot het gebied van den Prins *Jirdeni Saiſana*, is acht dagen reizens. Hier is het ſteene gebergte *Altin*, of *Antay*, ('t welk genaemt word de Grensplaets van *Kathay*, of *Sina*.) By deze Moegalen is Landbouw in geen gebruik, maer zy geneeren zich met alderhande ſlag van wilde Dieren, die by haer in groote menigte gevonden worden.

Van 't gebied van den Prins *Jirdeni Saiſana*, of *Tiſowi Mugalska*, tot aen 't gebied van den Prins *Eloena*, genaemt *Jedenutaſchi*, en het gebergte *Aſtaia*, is drie weeken reizens. Deze plaets noemt men *Oeroziza Boeloeghanoe*, en legt onder het gebied der Moegalen.

Hier van daen reiſt men in twee weeken tot aen de *Oeroziza Oeroen*, in't gebied der Moegalen gelegen.

Van *Oeroziza Oeroen* komt men in acht dagen aen de Horden van den Prins *Azan*, zijnde deze Horden genaemt *Kontaizinig*, of *Kontaiſiny* (deze is beweeglijk, waerom voor altoos zijn vaſte plaets niet kan aengewezen worden.)

Van hier tot het Meir *Jaſaan*, is acht dagen reizens. Hier is de wooninge van den Prins *Abley*. In 't gebied van deze Prins waſſen alderhande vruchten, als Meloenen, Pompoenen, enz. Zy geneeren zich daer ook van de Landbouw, en hebben alderhande Granen.

Van het Meir *Jaſaan*, of *Jaſina*, te Lande door veele Woeſtynen te reizen, tot de Stad *Tara*, is vyf weeken reizens; maer te Water vaert men de Rivier *Irtis* af, tot aen het Meir *Jamizero*, of *Jamiſch*; en noch een myl, en een vierendeel myls gereiſt hebbende, komt men aen zekere *Priſtanitza*, 't welk een plaets is alwaer men met de kleine Vaertuigen blyft ſtille ſtaen, en met andere Vaertuigen de Meiren of Wateren moet paſſeeren.

Van die *Priſtanitza*, of ſtaen-plaets, vaert men verder de Rivier *Irtis* af, tot de Stad *Tara*, of *Tarſchka*, en word gerekent de ſtroom op, van *Tara* tot *Priſtanitza* vier weeken, en van daer tot het Meir *Jaſaan* twintig dagen varens.

De Stad *Tara*, of *Tarſchka*, legt aen de Rivier *Arkarka*, of *Arnarna*, en is de zelve omtrent een vierde myls van de *Irtis* gelegen.

Van deze Stad *Tara*, te Lande door de Woeſtynen, genaemt *Barabienskoy*, of *Baravinska*, en *Sachtamah*, trekkende door het Dorp *Terenietskaja*, tot aen de Stad *Thomskoy*, is een Maend reizens; doch zeer langzaem word deze weg bereiſt.

Van de Stad *Tara* vaert men de Rivier *Arkarka* en *Irtis* af, voorby *Abalatskogo*, of *Abalatska*, of *Ablaiskoy*, dat een groot Dorp is, tot de Stad *Tobol*; welke reis men ſpoedig kan doen; maer om te rug van *Tobol* te komen, heeft men met geladene Booten twee dagen van nooden om tot *Ablaiskoy* te komen, 't geen vier myl te Lande word gerekent, zulks dat van *Tobol* tot *Tara* met diergelijke Vaertuigen de Rivier *Irtis* op te varen, drie weeken varens is.

Merkt dat veele der opgemelte benamingen in deze geweſten met onderſcheidene ſpeldinge, ten aenzien van myn Kaert, zyn uitgedrukt, ter oorzaek dat ik de zelve alzoo elders, en by de meeſte berichten heb benaemt gevonden.

REIS-WEGEN

Na Sina, *volgens berichten van de Jezuit* Avril, *zijn*

EErſtelijk over *Indiën*, en *Mogolsland*, welke met gevaer is gemengt, wegens Roovers, en Woeſtynen.

De tweede is over *Bochara*, door *Samarkant*, *Kabour*, *Kachemire*, *Tourafan*, en andere Steden in *Usbek*, tot aen *Barantola*. Deze weg is ongemakkelijk, wegens het veelvuldig zant, dat men aldaer bejegent, en wegens de ſtroopende Kalmakken.

De derde is langs de Rivier *Irtis*, over een Stad die hy *Sinkamè* noemt, en zoo voort over Land, door Kalmakkye, en Moegaels-land, tot aen de Stad *Kokatan*: deze Reis heeft mede zijne ongemakken, vermits men daer veeltyds water gebrek heeft, en van de Moegalen, of Kalmakken zomtyds word aengetaſt, doch om veilig te zijn, heeft men te behagen, met eenige giften den Prins *Ajouka*, die men aldaer ontmoet, als Hooft van een Horde Kalmakken.

Digitized by Google

De vierde weg, zegt hy te zijn, over de Stad *Tobol*, de Rivier *Oby*, en langs de Rivier *Szelinga*, en door de Stad *Szelingui*; van waer men te Lande reist door *Moegalen*; men zoude acht weeken op weg zijn, om te komen van de laetste Stad, tot daer de *Taiso*, of *Kan Bechroesain*, en de *Katoegta Lama* woonen, van wien men voor kleine giften, geleide, en
1682. nootzakelijke weg-wyzers bekomt: deze weg zoude heden de Moskoviters gebruiken, terwyl zy omtrent de Rivier *Amur*, met de Sinezen in oorlog zijn. Men doet in deze reis op, eenig water, en hout, en men vind daer weinig struik-roovers, en die men vind, zijn niet zeer boosaerdig.

De vyfde weg zoude zijn door *Siberie*, tot aen *Nerczinski*, gelegen aen de Vliet *Szilka*, en zoo voort, tot *Dauri*, weinig afgelegen van de Vliet *Najunai*, reizende voort tot aen *Cheria*, wezende dat de intret van *Sina*, zijnde evenveel wegs tusschen *Nerczinski*, en *Dauri*, en tusschen *Dauri* en *Cheria*. Deze weg zoude vry zeker, en kort zijn, alzoo men steeds tusschen *Nerczinski* en de Vliet *Argus*, welke in de *Amur* stort, Russche Zabel-vangers ontmoet; en over deze Vliet vind men zekere Moegalen, die de Moskoviters vreezen. Maer heden zegt *Avril*, neemt men de weg heel hoog, over *Albasin*, of wel vry lager door *Szelingui* over de Landen van Prins *Bechroesain*.

De zesde weg is mede over *Nerczinski* door *Moegalen-land*, en zoo over 't Meir *Dalai*: men gaet van *Nerczinski* tot gemelte Meir, in acht dagen; alwaer men ontmoet Onderdanen van 't Sinesche Ryk, die het Land bouwen: in drie weeken kan men van daer tot in *Sina* komen, op Karren, die van Ossen worden getrokken: uit dit Meir neemt de Rivier *Argus* zijn oorspronk, zy is vaerbaer, en stort in de *Amur*; * naby de Vliet *Argus* zoude Zilver en Loot-mynen zijn: hier omtrent houd zich op een aenzienlijk Prins *Sebdenkan* geheten. Dus ver volgens *Avril*.

Men bericht dat *Albasin*, de verwoeste plaets op de Noorder zyde van de Vloed *Amur*, by de Sinezen *Jaksa* word genaemt. Buiten de Groote Sinesche Muur, in de Woestyne, veel oude van steen gebouwde, doch nu vervallene Graf-steden worden gezien; en kort onder de Muur, innewaerts, veele groote Sinesche Steden leggen. De Sinezen hebben heden hun gezag, zoo gezegt word, uitgebreid, benoorden de Vliet *Amur*, omtrent dertig myl te Landewaert in, en zulks ten Weste omtrent tot op de hoogte van *Albasin*, en benoorden de mond van de *Amur* by Zee, tot aen de Vliet *Sabaksia*, of *Oetka*, die ruim en diep is, en Landwaert in strekt; doch, met zijn oorspronk of Wester-einde, na aen de Noorder Oever van de *Amur* roert, hoe wel in mijne Kaerte noch niet te recht is verbeeld, onzekerheits halve, van haer rechte loop: benoorden deze *Sabaksia* word Schatting aen hunne Tzaersche Majesteiten Volkeren betaeld, door Inlandsche Heidenen; doch andere berichten, dat mede tot de Oever van de *Amur* toe, Schatting word betaeld, daer toe ik in gevoelen helle: men gisse de streek van de *Lena* na de *Amur*, het vyfde te zijn van de weg tusschen de *Lena* en *Jenisea*, zoo ook dat de *Ys-kaep* in mijn Kaert weinig te lang zoude zijn uitgestrekt: 't geen echter, mits mijn stelling op veel getuigen rust, tot noch toe niet heb derven veranderen: veertig Zoldaten hebben te Water een reis gedaen uit de *Amur* door de Zee, tot in de *Lena*; doch blyft my onzeker, of zy de *Ys-kaep* omgevaren, dan aldaer over Land zijn getreden.

Het Land naest aen Zee, of de stranden tusschen de *Lena* en *Jenisea*, willen veele noch onbekend te zijn, en dat die streek nooit bevaren is, zoo dat men niet zoude weten hoe hoog zulks Noorden opschiet; gelijk men niet wete, of Poolwaerts daer Land is: de zommige oordeelen dat men van de Oost-hoek van *Nova Zemla*, buitewaerts na de *Jenisea* zoude konnen varen, en zoo de bequaemste ontdekkinge doen, die men te dier plaets met vrucht noch niet hadde gedaen. De Hoog Edele Heer *Golowin* heeft, zoo men zegt, wanneer hy in *Tobol* het Stadhouderschap bekleede, zestig Man uit de Rivier *Jenisea* gezonden, t'Zeewaerd in, om te trachten van daer na de *Lena*, en zoo de *Ys-kaep* om te varen, doch niemand van hun is weder gekomen, zoo dat de Zee-kusten daer onbekend zijn. De Landen zijn daer omtrent weinig bewoont, en de naby gelegene Volkeren weten geen zekerheit te zeggen.

Van diergelyke vaert en voorval, ziet weinig hooger op pag. 846. en twyfele ik of dit niet is de zelfde togt.

De *Oby* is aen zijn mond zeer breet, en als een openbare Zee: de *Lena* en *Jenisea* zijn naby de Zee, vier of vyf wurst, dat is anderhalf myl omtrent breet.

Van de Zabel-dieren zegt men my, dat by *Witim* de beste zijn, en dat zy aerden na het water, dat zy uit dees, of geene Rivier drinken, daer omtrent zy zich ont-

* Deze Vader Avril uit Vrankryk komende, wanneer hy de Reis na Sina meende aen te vangen, eenige Jaren geleden, heeft door den Poolschen Afgezant, by my doen onderstaen, na de gelegentheit der Landen omtrent de Groote Muur, die Sina van Tartarye scheid, gelyk ik toen ook openinge eeniger waerheden van die gewesten, schriftelyk en mondelyk aen hem, door gemelte Heer, hebbe bekent gemaakt; waer van hy zich in zyn beschryvinge heeft gedient.

Digitized by Google

onthouden, en dat daer na haer vel wit, bruin, ros, en graeuw is.

De *Jeniſea* wil men omtrent het Meir *Baikal*, zeer ſnel te loopen, en dat, op eenige plaetzen maer vier voet diep is: op het Eiland dat men in dit *Baikal* ziet, daer goed Kooren waſt. woonen Heidenen, van de aert der geene die *Brati* zijn genaemt: dat Eiland heeft zeer hooge Bergen, legt vier myl van de Zuidwal, de Sneeuw legt op de toppen der Bergen, die beweſten het *Baikal* zijn, aen den Oever, waer achter goed en vruchtbaer Land is.

De Kalmakſche, Moegaelſche, en Tungoeſche Spraek, zegt men eener aert te zijn, en te verſchelen als Ruſch en Poóls, of Hoog en Nederduitſch.

De Moskoviten varen nu de *Amur* t'Zeewaerts niet meer af, 't geene zy voor dezen vaek deden, vermits de vrede, of verdrag tuſſchen hun en de Sinezen zulks hinderd.

Als ik boven gemelte Heer *Golowin*, met wien ik de Eer heb gehad vriendelijk om te gaen, zijn oordeel over mijn Kaert afvorderde, zoo zeide hy, dat de geweſten omtrent *Tobol* en *Nertſinskoy*, zeer wel geplaetſt waren; doch de Zee-oevers, tuſſchen de *Jeniſea* en *Lena*, by de gis, zoo hy meende gelegt, en de afſtant eeniger plaetzen op de *Jeniſea*, niet al te net getroffen, (hoe wel die alle na opgaef van oog-getuigen heb geplaetſt) en berichten in Schrift; voegende daer by, ik de eerſte te zijn die gemelte Landen in Kaert, en zoo net hadde geplaetſt, meeſt met waerheit overeen komende.

Beneden aen de *Oby* is een ſtreek Riviers, die *Juganskoy Ob* word geheten, daer de Vliet byſter breet is, en ſtil water geeft, alwaer het Land aen de beide Oevers zeer laeg is, en dikmael, overſtroomt, welke ſtilte dertig, en meer myl en ver duurt. Van *Tobol* tot aen de Zee, heeft men noodig omtrent tien dagen afdryvens: van *Beroſoa* reiſt men over de Bergen na *Poeſt-oſor*.

De *Juganskoy Ob* heeft voor weinig tyd door overſtrooming, de hedendaegſche gedaente eerſt gekregen, wezende aen een Meir in groote niet ongelijk.

Als zijn Wel Edele, boven genoemt, in de Landſtreek beneden op de *Oby* voer, zag hy aen den Oever, een van hout, lomp geſneden Afgoden Beeld, in 't geboomte ſtaen, daer hy uit zijn Vaertuig na meende te ſchieten, doch de onnoozele Lands Heidenen baden van af te willen houden, zeggende die Beelden Tolken voor hen by *Godt* te zijn; konnende zy met den Hemelſchen Vader, niet als door deze Beelden ſpreken; geloovende zomtyds het geluit der tuſſchen-ſpraek, van deze Beelden met *Godt*, te konnen hooren.

Irkutskoy is een plaets, volgens bericht boven gemelder Heer, niet groot, maer fraey, en vermeerderd dagelijks: daer zijn voor negen Jaer twee honderd Huizen geweeſt. 1690.

Omtrent het Meir *Baikal* is goed Land, doch hooger Noordelijk is het woeſt, en wilt: de Aerde vry benoorden, ontdooit niet meer als een El diepte; echter daer waſt Kruid, Gras, en geboomte. Alle Menſchen zeide hy, zijn daer Heiligen na haer dood, want begraven zijnde, rotten zy nooit. Welk zeggen zijn oorſpronk heeft, om dat men in *Rusland* gelooft, dat Lyken die onder de Aerde altoos duuren, van Heilige Menſchen zijn.

Byzondere

LYSTE

Van afgelegentheit eeniger plaetzen in Siberie: *wezende de mylen hier geſtelt ieder voor een uur wegs; doch ſtaet in dezen aen te merken, dat de lengtens en verheit niet juiſt genomen zijn na den rechten ſtreek, maer na de wegen zwaer of gemakkelijk, krom of recht te reizen zijn, en na dat men omreiſt, of krom zwaeyende Vlieten gebruikt; zoo als die alleen by onthout, en daerom miſſchien niet zoo volmaekt ter neder zijn geſtelt.*

Vergaturia zoude dan, volgens deze naricht, van *Moskou* afgelegen zijn, . . .	450 myl.
Van *Vergaturia* na *Panſien*, zouden wezen, . .	36
Van *Panſien* tot *Tumen*, .	54
Van *Tumen* tot *Tobol*, . .	60
Van *Vergaturia* tot *Pelin*, over Land, ...	60
Van *Tobol* tot *Tara*, aen de *Irtis*, ...	60
Van *Tara* tot het zoute Meir, ...	20
In *Siberien* word de verte gerekent by Sonkes, of myl en, maer in Rusland by wurſt of verſt, die meeſt over al in die geweſten vyf een myl maken.	
Van *Tobol* na *Demjaenken*,	45
Van *Demjaenken* tot *Samarien*, ...	55
Van *Samarien* tot *Beroſuwa*,	70

In Siberien is het zoo gelegen, dat zelden vreemdeling, in vryheit zynde, daer in komt, veel min dat uitlanders, onzes wetens, die het Aſtrolabium verſtaen, daer toegang zoude hebben gehad, krygsbeampten uitgezondert, en buiten toelating van hunne Tzaerſche Majeſteiten niemand daer komen kan, of komen mag.

Van

Van *Beroſuwa* tot de koude Zee, ... 30 myl.

Waer uit zoude blyken, dat Sargut benoorden de Vach lag, daer nochtans andere my het tegen geſtelde willen beveſtigen.

Van de koude Zee tot *Sargut*, de eerſte Stad op de *Oby*, 180

Van *Sargut* tot de Rivier *Vach*, ... 30

Van de Rivier *Vach* tot *Narin*, ... 60

Van *Narin* tot *Thomsko*, . 90

Van *Thomsko*, de *Oby* op, tot aen het Meir *Altin*, daer *Koock*, Prins der Kalmakken, dicht by woont, . . 100

Van *Thomsko* tot *Coeſanetski*, de Rivier *Thom* op te reizen, 60

(En ſtaet aen te merken, dat de *Thom* beooſten de *Oby* legt, of ſchoon de zelve, zoo andere zeggen, beweſten zoude zijn geplaetſt.)

Van *Narin* tot *Ketskoy*, de Rivier de *Ket*, naeſt aen *Narin* gelegen, op te varen, . 50

Staet te weten, dat daer twee ſpruiten zyn, beide Ket genaemt.

Doch de Zuidelijkſte Rivier *Ket*, welke mede na *Ketskoy* gaet, op te varen, word geacht, om zijn kromte, een quade doorvaert te zijn, . 75

Van *Ketskoy* tot *Jeneſeeuwski*, te water word gerekent op zeſtig myl weegs, maer te lande op . . . 53

Van *Jeneſeeuwski* tot *Krasnoyar*, te Water, . . 50

Te Lande, ... 30

Van *Thomsko* na *Kraſnoyar*, te Lande door het Kirgiſenland, ... 50

En zijn daer twee wegen.

Van *Jeneſeeuwski* tot *Jakut*. 120 myl.

VOLGT

Een andere Lyſt van Steden en Plaetzen, met hunne afgelegentheit, en benamingen, zoo als men in, en na Siberie *reiſt, gelijk ze my uit die geweſten toegekomen is.*

VAn de Stad *Moskou* tot *Pereſlaff*, is . 24 myl.

Van *Pereſlaff* tot op *Jereſlaff*, . . . 24

Van *Jereſlaff* tot op *Wolgda*, 50

Van *Wolgda* tot op *Totma*, 50

Van *Totma* tot *Ouſtinga*, . 50

Van *Ouſtinga* tot op *Witſinga*, ... 12

Van *Witſinga* tot op *Keigorodock*, ... 100

Van *Keigorodock* tot op *Solkamski*, ... 100

In de laetſte twee honderd mylen woonen de Permeken, of Permakken, zijnde van de Ruſſche Godsdienſt, en hebben hare eigene Spraek *. De groote Rivier *Cham*, of *Kama*, loopt daer omtrent twee honderd mylen weegs verre, en valt twee mylen van de Stad *Kaſan*, in de groote Rivier *Wolgda*. De Menſchen zijn daer meeſtendeel Heidenſch, en worden *Zermiſen*, of *Ceremiſſen*, en ook *Mordwinnen* genaemt; hebbende ook hare eigene Tael en uitſpraek.

Van *Solkamski* reiſt men over een grooten ſteenen Berg, *Vergaturi* genaemt, de welke is op de *Siberiſche* Grenzen; en van daer gaet men op de Stad *Vergaturia*, zijnde een reize van 50

Geduurende deze vyftig mylen weegs, woonen Heidenſche Menſchen, *Wagoliſen* of *Wagoli* genaemt.

Van *Vergaturia* tot op *Jepantſin*, zijn . . . 40

Van *Jepantſin* tot op *Tomyn*, zijn 24

Van *Tomyn* twaelf mylen weegs reizens, valt de Rivier *Tour*, in de Rivier *Tobol*.

Van de Rivier *Tobol* tot op de Hooft-ſtad *Tobolski*, zijn . 24

Een vierde van een myl weegs van *Tobolski*, valt de Rivier *Tobol* in de groote Rivier *Irtis*.

Van *Tobolski* tot op *Danianski*, zijn . . . 40

Van *Danianski* tot op *Samarot*, zijn . . . 60 myl.

Een myl weegs van daer valt de Rivier *Irtis* in de groote Rivier *Obbe*, of *Oby*.

Van *Vergaturia* af, tot aen *Samarot*, by na een ſtreek van honderd en zeventig mylen weegs lang, woonen Tartaren.

De plaets waer de Rivier *Irtis* in komt, word genaemt *Newel Protock*. Hier teld men niet meer by mylen.

Twee dagen reizens van daer, komt men eerſt recht op de Rivier *Oby*. Opwaerts zes dagen reizens verder, zoo komt men tot *Zurguth*. De Lieden, de welke opwaerts de *Oby* woonen, worden *Aſtakken* genaemt; zijnde een arm volk: bidden den Duivel aen, de welke, zoo men zegt, met haer ſpreekt door een houten beeld.

Van

ndere
:hten,
ik ge-
t heb,
en dat
e plaet-
nader
malkan-
leggen.

Van *Zurguth* tot op *Narin*, is men drie weeken en tien dagen op reis. In de Winter-tyden reist men met Honden, voor kleine Sleetjes gespand; en in de Zomer met Schuiten.

Van *Narin* tot op de Rivier *Thom*, reist men tien dagen. Die Rivier opwaerts, reist men twee dagen tot aen de Stad *Thomsko*.

Van *Thomsko* tot op *Kustneits*, is drie weeken reizens, daer woonen onderweeg ook Tartaren. Deze gemelte Stad *Kustneits*, is de laetste Stad op de voorschreve Rivier *Obbe*. Aldaer beginnen de *Kalmakken*, een vry Volk zijnde, die geene Steden hebben, en van haer Vee leven.

Vyf dagen reizens van *Kustneits*, woonen de *Kirgisen*. Deze zijn ook vrye Lieden: hebben dikwils oorlog met de voorschreve Tartaren gehad.

Twee weeken reizens door het Land van de Kirgisen, komt men aen de Moegaelsche Grenzen; doch eerder aen het Land van den *Zar Altin*. Dit Volk houd goede vriendschap met de Russen, maer met de Kalmakken zijn ze altoos in stryd en oorlog.

REIS-STREEK

Van de Stad Moskou, *in Rusland, tot in* Siberie, *langs, of omtrent de Zee-kant.*

VAn *Moskou* tot *Pereslaff*, zijn . 120 wurst, of 24 myl.
Van *Pereslaff* tot *Jaroslaff*, zijn . . . 24
Van *Jaroslaff* tot *Vollogda*, zijn 36
Van *Vollogda*, of *Wolgda* tot *Totma*, zijn . . . 46
Van *Totma* tot *Bobroffskogo*, zijn 26
Van *Bobroffskogo* tot *Oestjuga*, zijn 24
Van *Oestjuga* tot *Archangel*, zijn 200
Van *Archangel* tot *Mesen*, ter Zee, ... 140 myl.

Van *Mesen*, tot aen de *Peetzorse* keering, zijn meest woeste plaetzen, bewoont door *Samojeden*, en is dat drie dagen zeilens ter Zee met een harde voortgang.

Van de *Peetzorse* wederkeeringe, tot aen het *Poestoserskoy* Kasteel, zijn twee dagen reizens. In dit Kasteel woonen Russche volkeren, en Samojeden.

Van 't *Poestoserskoy* Kasteel, tegens stroom op, zijn acht dagen reizens, tot aen *Oselenskie Slobodi*, dat een Dorp is, bewoont van Russen.

Van hier gaet men een Rivier af, genaemt *Dwina*, tot *Witzogda*, zijnde acht myl.

Van *Witzogda*, de Rivier op, ook genaemt *Witzogda*, tot *Soli Witzogda*, is vier myl.

Van *Soli Witzogda*, tot *Jarinkoe*, is zeventien myl.

Van *Jarinkoe*, tot *Oestovieroe*, is elf myl.

Van *Oestovieroe*, tot *Seregova* de hooge, is drie myl.

Van *Seregova*, tot *Toeria*, is twaelf myl.

Van *Toeria* gaet men in een Vaertuig, genaemt een *Pausock*, om hoog de Rivier op, tot *Oestoeghti*, en is dat een en twintig myl.

Van *Oestoeghti*, tot *Goffnoeki*, is zeventien myl.

Van *Goffnoeki*, tot *Viemskogo*, te Lande, is een myl.

Van *Viemskogo*, te Water, na beneden de Rivier *Oeghti*, is achtien myl tot *Isma*.

Van *Isma* tot *Petzeri*, is acht myl, langs de Rivier *Isma*, of *Jishma*.

Van *Petzeri*, langs de Rivier *Petzorojoe*, is vier myl.

Van *Slobotke*, langs de Rivier *Isma*, komt men ook tot *Petzeri*.

De eerste Afgezant die hunne Tzaersche Majesteiten na *Sina*, over *Siberie*, hebben gezonden, was onderweeg zeven Jaer en een half, heen en weder; zoo woest en onbekent zijn toen de wegen geweest. Een ander, die de weg beter wist, volbragt de Reis in drie Jaren. *Baikof*, die Bevelhebber van *Tobol* was, dede de Reis na *Peking* heen en weder, in twee Jaer en tien Maenden, 't geen voorviel in de Jaren zestien honderd vier en vyftig, zestien honderd vyf en vyftig, en zestien honderd zes en vyftig, als volgt.

KORT BEGRIP,

Uit de Reize des Gezantschaps, welke hunne Tzaersche Majesteiten van Moskovien, in 't Jaer zestien honderd vier en vyftig na Christus geboorte, en na der Russchen Jaergetal zeven duizend, een honderd en twee en zestig, aen den Grooten Tartarischen Cham, in de Sinesche Zetel-stad Peking, *welke de Russen* Kombalik *noemen, gezonden hebben.*

Dezo Reis-beschryving is bredelyk in het Hoogduits tot Hamburg, en in 't Fransch tot Parys in 't licht gekomen, en in schrift zeer net ter neergestelt, onder my berustende.

IN Wiede-maend is *Feodor Isaacowits Baikof*, als Gezant, van *Tobol* in *Siberie*, te Water, langs de Rivier *Irtis* afgevaren, en den zeven en twintigsten

van Hooy-maend, in de Stad *Tar*, of *Tara* aengekomen, na dat hy vier weeken en drie dagen tusschen beide op weg was geweest.

Den eersten van Oogst-maend, is hy weder van *Tar* de Rivier opgevaren.

Den zesden van Wyn-maend, reisde hy met veertig Kamelen, en vyftig Paerden, die hem de *Bucharen*, en Prins *Taischa Schablaey* genaemt, toegezonden hadden, na *Habalgakuna*, alwaer *Kalmakken* woonen, die Huizen van gebakke steenen hebben, en was drie weeken onderwegen.

Den negen en twintigsten der zelver Maend van *Habalgakuna* na *Dolonkanaghajou*, op Duitsch de zeven Boomen, zijn twee dagen reizens.

Den eersten van Slacht-maend, van *Dolonkanaghajou* tot de Rivier *Jelkula*, is een dag reizens. Deze Rivier komt uit 't gebergte, en valt in de *Irtis*.

Den tweeden der zelver Maend reisde hy van *Jelkula* op de rechter zyde, langs de *Irtis*, na den Kalmakschen Bevelhebber *Laby*, zijnde die weg drie dagen reizens. Deze Bevelhebber woont ter linker hand van de Rivier, in twee steene Paleizen, of groote Huizen. 't Land word van de *Bucharen* gebouwt, en de vruchten zijn meerendeels Gerst, Hirs of Milie, en Erten. Van *Dolonkanaghajou* tot hier toe, staen op de linker hand aen de *Irtis*, Dennen, Cederen, en Berken-boomen.

Den achtsten der zelver Maend trok de Gezant wederom van *Laby* weg, en reisde op de rechter zyde van de *Irtis*, na *Ablawigh*, of *Ablajewigh*, of de Buchaersche Kooren-kelder: 't is een weg van twee weeken, door hooge Bergen: op beide zyden wassen Berken-bosschen. De Heersher of Bestierder in *Ablawigh*, is genaemt *Abla Taischa*. De stooven of kamers zijn daer van Leem gemaekt. De Inwoonders hebben menigte van Vee, en 't gewas is meest Gerst, Milie, en Erten. Tusschen deze Kooren-kelder loopt de Rivier *Karbugha*, komt uit de Bergen, en valt in de *Irtis*. Hier in *Ablawigh* heeft de Gezant over-wintert.

In 't Jaer zestien honderd vyf en vyftig, den derden van Gras-maend, hadde hy van gemelte Kooren-kelder, tot een kleine Rivier *Beschki*, of *Besca* genaemt, twaelf dagen reizens. Dit water komt uit het gebergte, en loopt na de *Irtis*. Op de zelve laet *Abla Taischa* twee Huizen van gebakkene steenen op een vaste plaets bouwen *.

* Te weten wanneer deze reis wiend gedaen.

Den dertigsten van Wiede-maend, reisde hy weer van de kleine Rivier *Beschki*, tot de plaets daer de Kinderen van *Koltaischinig* zich ophielden, aldaer de Gezaghebber *Cengeja Taischa* was genaemt, zijnde die weg veertien dagen reizens groot.

Van daer na het Stedeken *Koltaischina*, zijn wederom vyf dagen reizens. Dit plaetsje leit diep tusschen 't gebergte: de muuren zijn van Leem; en in de Stad staen twee Paleizen, van gebrande steen gebouwt, welke van eenen *Laby*, en Kalmaksche Paep bewoont worden.

Van dit Steedje, na 't Meir *Jesan*, of *Meea*, zijn vier dagen reizens: 't zelve is Visch-ryk; heeft Zout, en ganssch groen water, en de *Irtis* loopt 'er door. Een dag reizens van hier, gong de Gezant over de *Irtis*, en quam in een Land daer weinig Bosch en Weiland was, en hield zich hier na langs de stroom. Men spreekt hier ook de Kalmaksche Spraek.

Van daer hadde hy twee dagen reizens tot *Muganskogo Taischa*, en weder zeven dagen reizens door 't gebergte, in welke zich een *Mugalinski Taischa* ophout, en gebruiken de Luiden hier Moegaelsche en Kalmaksche Spraek. Taischa is Prins gezegt.

Van deze *Taischa*, tot de *Mugalske Taischa Zemschi*, zijn acht dagen reizens; en van hier tot de laetste *Mugalinski Taischa Dobrona*, zijn drie dagen reizens. Deze *Dobronaes* grenzen strekken byna tot aen het Kathaische Land, en zijn vyftien dagen reizens van de laetste af gelegen. Tusschen deze *Mugalinski Taischen* woonen ook noch veel andere, doch kleine *Taischen*.

In 't Kathaische Land reist men twee Maenden, eer men aen de eerste Stad *Kokotana* komt, en des Gezanten aenkomst aldaer, was den twaelfden van Louw-maend, in 't Jaer zestien honderd zes en vyftig. De Muuren van deze Stad zijn van Leem, maer de Toorens van gebrande steen gebouwt; de Poorten zijn van Eiken-hout, en in haer doorgang zes vademen wyt. De Markt beslaet een groote ruimte, en achter de Winkel-ramen, die van steen gebouwt zijn, woonen de Koopluiden: de zelve handelen met Zilvere Munt, die *Lall*., en *Bugschei* genaemt worden: een *Lall* weegt negen Moskovische *Copeken*, en veertien *Bugschei* maken een *Lall*. Zy verkoopen alderhande Kathaische Stoffen, veel Zyde, en Tabak. Haer Landbouw bestaet in Milie, Garst, Haver, Erten, Hennip, enz. Hebben ook overvloed van veelderly Boomen, en Boom-vruchten; ook Hout, als Eiken, Berken, Dennen, Cederen, enz. en rondsom is een vruchtbaer Land. De Stad leit diep, en is in 't lang aen een kleine Rivier, volgens haer loop gebouwt. Te weten het Kataische Land buiten de Groote Munr gelegen.

Copeken is de waerde van een stuiver.

In

In't Jaer zeſtien honderd zes en vyftig, den een en twintigſten van Louw-maend, reisde de Gezant met twee weg-wyzers van *Kokotana*, na de Stad *Kapki*, zijnde twaelf dagen reizens. Hier tuſſchen woonen wederom *Mugalinski Taiſchen*, of *Taiſi*; doch deze zijn van de voorige afgevallen, en den Kathaiſchen Grooten Heer onderdanig: zy noemen zich *Trobetzami*, en reizen met Kamelen en Oſſen. Des Gezants aenkomſt te *Kapki*, was den tienden van Sprokkel-maend. Des Stads muur is van gebakken ſteen en kalk gebouwt, en de Stad leit tuſſchen twee Klippen, over welk heen, op beide zyden, de Stad een muur, omtrent drie vademen hoog, anderhalf vadem breet, en ieder vadem tot drie Moskoviſche *Arſin** gerekent, van ruuwe ſteen opgevoerd heeft; doch welke niet met kalk, of anders aengeſmeerd en gemetzeld is. Men zegt, dat zy haer begin neme aen de Stad *Revensko*, of *Suchtſeac* genaemt, alwaer de Kathaiſche Rhabarber in menigte groeid. De ſteene Toorens langs de Muur die Sina van Tartarye ſcheid, zijn niet aen de Muur gehecht, maer zijn een vadem twee, drie, of vier wytte daer van af, en honderd vademen van malkanderen: zy zijn hoog van gebakke ſteenen, en met kalk gemetzeld. De Muur zoude tot aen de Zee loopen. In deze Stad is alle voorraed duur.

* Is een ille.

Den een en twintigſten van Sprokkel-maend, van *Kapki*, na des Grooten Tarterſchen *Bogdi Chans* Zetel-ſtad *Peking*, welke de Moskoviters *Kambalik* noemen, zijn zeven dagen reizens. Tuſſchen deze twee Steden leggen noch achtien andere Steden, welker eenige met muuren van gebakke ſteenen, doch andere met muuren van bloote leem, en met wat kalk overſtreken, omringt zijn. Geſchut is daer nergens te vinden. Aen de Poorten houden de Zoldaten wacht, en hebben Roers met drie loopen, anderhalf *Arſin* lang, maer zonder ſlooten; gelijk ook Spieſſen en Zabels.

§ Hoe veel hier door Lall verſtaen word is my niet volmaekt bewuſt, als dat het tegen Ruſſche Copekes zwaer zoude zyn als boven gezegt, zoo dat miſſchien het zelve is met een Teil, dat is een ons en een vierendeel ons Zilver, of vier gulden in waerdye; doch anderzins word door het woord Lall in het Perſiaensch verſtaen een Robyn Baleis, of wel een fyne Robyn.

Den veertienden van Herfſt-maend, in 't Jaer zeſtien honderd zes en vyftig, reisde *Baikof* met een Keizerlijk antwoordſchrift weer van *Peking*, den voorigen weg na *Siberie* en *Rusland*. Men gaf hem geen Reis-tuig, of eenige gelegentheit om voort te komen; doch een dagelijks onderhoud van levens-middelen; gelijk ook een Leidsman, met twee Bevelhebbers, en drie gemeene Knechten. Kamelen kocht de Gezant zelfs, tot dertig of veertig *Lall* §, en Paerden tot tien of twaelf *Lall*, daer van de Kathaijers onderwegen zeven Kamelen, en veel Paerden hebben laten verwaerloozen. Een Schaep koſte twee of drie *Lall*. Weinig Menſchen vond men op de weg, dewyle die gewoon zijn zich tegens de Winter in het gebergte te begeven.

Baikof quam den vierden van Lentemaend, in 't Jaer zeſtien honderd zeven en vyftig, wederom tot *Ablawigh*, en had onderwegen een moeyelijke en bezwaerlijke Reize. *Abla Taiſcha* trof hy toen aldaer niet aen, dewyle die doenmaels over-winterde in een plaets, vier weeken reizens daer van daen. Hier lag anderhalf *Arſin* hoog Sneeuw, 't welk de Gezant verplichte vier weeken en twee dagen ſtil te leggen. De Inwoonders des Lands begonnen den eerſten van Gras-maend te ploegen.

Den vierden van Gras-maend, reisde *Baikof* te Water voort, en trof den elfden der zelver Maend *Abla Taiſcha* op de Rivier *Beſchki* aen, van welke hy alle Maenden twintig Schapen en tien Bokken bequam.

Den vierden van Wiede-maend, nam de Gezant van *Abla Taiſcha* wederom afſcheid, en quam den zeſtienden van Hooimaend te *Tar* aen.

Den twee en twintigſten van Hooimaend reisde hy de *Irtis* af, en quam den een en dertigſten wederom in *Tobol*, de *Siberiſche* Hooft-ſtad, in welke *Baikof* Waiwode of Bevelhebber was. Dus verre uit de Reis-beſchryvinge van *Baikof*.

Tzar Alexy Michalowitz, roemruchtbaer, en loffelijker geheugenis, gaf bevel in den Jare zeſtien honderd zeven en zeſtig, den vyftienden van Slacht-maend, aen den Bevelhebber van *Tobol*, *Pieter Goudonou*, en zijn metgezellen, een onderzoek te doen, zoo by de Kalmakken, Tarters, als Siberianen, aengaende de afgelegentheden der plaetzen in *Siberien*, en van daer tot in *Sina* toe. Zy ſtelden een Kaert op, die in hout-ſnee binnen *Moskou* is gedrukt, met een Beſchryvinge van de afgelegentheit der plaetzen zelve.

Fedor Alexewits Golowin, ging in 't Jaer zeſtien honderd zes en tachentig, uit *Moskou* na de Sineſche Grenzen, met bevel en volmagt over de Grens-ſcheidinge hunner Tzaerſche Majeſteiten Landen, en die der Sinezen, op den bodem van *Dauria*, welk Landſchap de Sinezen eenigermate hadden overloopen, trachtende te beletten aen de Ruſſen, na haer gewoonte, aldaer Zabels te vangen, en de zelve uit hunne bezittingen te doen verhuizen, gelijk men daer over in vriendſchap was verdragen; zoo als boven onder 't Hooftſtuk van *Moegalia*, reeds van deze verſchil-

Ziet pag. 243.

ſchillen, Landſcheidinge, en Vrede, is gewaegt, welke zaek breeder zal ontleden, ter voorval dat van de Reis-wegen, en Plaetzen, daer dit is voorgevallen, hier geſprooken is. Hy deed wel blyken, door zijn ſpoedige reize, dat, om de zelve haeſt te volbrengen, maer een goed overleg noodig was; en echter had hy tot aen *Jeniſea* (daer hy zijn Huishouding liet) Vrouw en Gezin met zich; maer als hy daer ter plaetze quam, ſtonden de Sinezen hem na eenige ſtribbelingen, voordeelige voorwaerde toe; en wierd de plaets van verſchil geſloopt, en tuſſchen haer de Vrede herſteld, dewyle geen van beide partyen tot den oorlog zeer genegen * waren.

Uit de mond van Kozakſche krygsluiden, die den Ruſſchen dienſt verlatende, in *Peking* zijn gekomen, heeft men verſtaen, zoo als my van daer in een Brief is bericht, dat in 't Jaer zeſtien honderd vier en tachentig, onder de *Albaſinſche* Sterkte, eenig vyandlijk *Kataiſch*, of *Sineeſch* Volk, quam te water, op Boeſen, dat zijn Schepen, en te Land, te Paerd met groote magt van Stukken, en alderhande toebereidinge, van Vuur-werken, om een Stad aen te taſten, en hebben de *Albaſinſche* Sterkte ingenomen, maer den Gezaghebber *Alexy Tolboſin*, en zijn Volk, hebben zy met verdrag afgelaten, de welke van daer gekomen is. De *Albaſinſche* krygs-luiden, eenige Luiden van Burgerlijken ſtant, en zommige Boeren, die met hem *Alexy* gekomen waren, baden dat zy zonder ophouden van *Nertſinskoy*, om hare ſchade voor te komen, en om 't ſchoon Kooren-lands wille, mogte afgelaten worden: doch op dat het *Dauerſche* Land niet mogt verlooren gaen, ook om ter vlucht daer van uit *Nertſinskoy* geen gerucht te maken, zijn zy over *Kamenwoedienske* niet door gelaten, maer zijn uit *Nertſinskoy* verzonden met een Hooft-man over tien te Paerd, en zeventig Man, na beneden langs de Rivier *Szielke*, in vyf lichte Vaertuigen, en is belaſt aen die krygs-luiden, dat ze zoo lang zoude voorttrekken, tot datze het vyandlijk *Kataiſch* Volk aentroffen, op dat men om kondſchap, een gevangen bekomen mogt, waer door men haer vyandlijk voornemen konde weten: boven gemelte Hooft-man dan, en Volk te *Nertſinskoy* weder gekomen zijnde, en een Man van *Nikanſche* geboorte mede gebragt hebbende, berichte dat het gezaeide Kooren in 't *Albaſinſch* gebied in zijn geheel was, en dat ze van 't *Kataiſche* Volk, behalven de gevangene Man, geen Menſch meer gezien hebben, waerom men niet willende dat gezaeide Kooren verliezen, op dat 'er zijn mogt, waer mede men het krygs-volk te ſpyzen had, ook op dat den Landbouw, 't Arbeids-volk en Boeren, in 't toekomende niet verwilderen mogte, en alderley Inwoonders, ook bouwende Boeren, met Vrouw en Kinderen niet geſcheiden mogten worden, is een Overſte der Kozakken, met krygs-volk daer heenen gezonden, den welke aenbevolen is, te beletten, dat van het *Kataiſche*, of het *Moegaelſch* Volk, niemand quame, en het Kooren vertrade of verbrande. Ook zijn weder in de Oogſt-maend op verſcheide dagen, *Albaſinſch* krygs-volk, en andere ſtandslieden, ook Boeren die Land bouwen, om 't Zaed en Kooren te verzamelen, als ook om zich daer te plaetzen, uit *Nertſinskoy* afgelaten, en op 't verzoek van 't *Albaſinſch* krygs-volk, is met haer afgezonden de gewezene Gezaghebber, *Alexy Tolboſin*, met Stukken en alderhande hand-geweer, en hem is bevolen dat hy met het krygs-volk tot de plaetze daer de Veſting *Albaſinskoy* geweeſt is, en tot de laetſte Inhammen van het *Albaſinſch* gebied, ſpoedig zoude gaen, zich nergens een uur op houdende, en gekomen zijnde in 't *Albaſinſch* gebied, is hem belaſt te maken een Sterkte, al was 't maer een kleine Veſting, daer het beſt paſte, en van achter die Veſting, al was 't de helft

* Van elders word dit voorval klaerder aldus verhaeld.

Op den acht en twintigſten van Herfſt-maend, des Jaers zeſtien honderd zes en tachentig, quam deze bezending tot Oedinskoi, 't geen de eerſte Sterkte is aen het Dauerſche geweſt, by de Rivier Selengoi, die in 't Meir Baikala ſtort, welk de Poort van Dauria word benoemt. Hier wierd overwintert, ter oorzaek dat naricht was bekomen, hoe de Sinezen uit het Dauerſche Landſchap geweken waren.

Den zesden van Louw-maend, quam den Moegaelſchen Cham Azoroi, met vyftien duizend man op het Ruſſche Gezantſchap, en haer bygevoegde krygs-magt, beſtaende in vyftien honderd Zoldaten, aenzetten: de dappere Mo.koviten, hoe weinig zy in getal waren tegen zoo groote Benden, leverden aen deze Mongaelſche, of Moegaelſche Tartaren ſlag, niet ver van Selenginskoi: der Moegalen bleven veel duizend in de ſteek, doch van de Moskoviten weinig of geen: de overige ſloegenze op de vlucht, en weken tot vyf en twintig of dertig myl op 't Ruſſche gebied, en onder Oedinskoi; waer van de Moskoviten verwittigt, de zelve hebben nagezet, en op de plaets vyf honderd man gedood, de overige verjaegt, waer van veel Vrouwen en Kinderen gevangen wierden, en ontelbare Paerden, Kamelen, en Schapen bekomen. Hier op begaven zich vyf, of zoo andere ſchryven, vyftig duizend Moegaelſche huisgezinnen, met hun Land, dat wyt uitgeſtrekt is, en haef, onder 't gezag en de gehoorzaemheit hunner Tzaerſche Majeſteiten, mits dat getrouwigheit zwoeren, en ſchatting op te brengen beloofden.

Den twintigſten van Bloei-maend, quam dit Ruſch Gezantſchap en deze krygs-magt aen de Hooft-ſtad van Dauria, Nertſinskoi genaemt, daer wel eer zeker Dauerſche Vorſt, dat een Tungoes van geboorte was, zyn Zetel had. Hier verſcheen de Sineſche krygs-magt, ſterk dertig duizend man, by zich voerende zeventig Metale Stukken, en een Mortier; drie duizend man te voet voerden Vuur-buſſen, de overige Boog en Lans te Paerd. Golowin, die het Gezantſchap bekleede, en bevel over de krygs-magt voerde, hadde zich met zyn krygs-luiden beſchanſt, en weerde zich heldhaftig tegen alle aenvallen, zoo te Water als te Lande, tot dat na zeſtien weeken een gloor-ryke Vrede wierd getroffen, tot behagen wederzyts, en roem hunner Tzaerſche Majeſteiten Benden.

Digitized by Google

helft van het Kooren te beſchermen, zonder tyd te verzuimen, met ſterke uitgezette wachten, op dat het vyandlijke Volk aenkomende, met geweld, zoo wel aen het krygs-volk, als Arbeids-volk geen ſchade en konde doen; is hem *Alexy* bevolen, langs de *Amur* na beneden aen de ſlinker hand een vaſte wel gelegen plaets uit te zien, dat dicht by 't water, en by 't Boſch is, om een weering, of Steedje te bouwen, en was 't mogelijk daer in een Put te graven, voor de tyd van belegering; en de weering is belaſt te bouwen met alderhande vaſtigheden, die aen een Stad behooren, wat lager als de plaets van de oude *Albaſinſche* Veſting, dat het voor de vyand niet in te komen zy.

Op den achtiende van Slacht-maend, in 't Jaer zeſtien honderd vier en tachentig, heeft hy *Alexy* bericht, als volgt; dat hy was gekomen op de Rivier *Amur*, aen de verwoeſte plaets, alwaer de *Albaſinſche* Veſting geweeſt was, met gewapend, en oud *Albaſinſch* krygs-volk, en hebben van 't voorledene Jarig gezaey, de helft genomen, zoo na boven als na beneden de Rivier *Amur*: in de verre afgelegene Dorpen, is 't niet waerdig gevonden, om dat de tyd verloopen was, en in dit Jaer zeſtien honderd vier en tachentig, op de plaets, alwaer de *Albaſinſche* Veſting geweeſt is, heeft hy een aerde Wal tot een Stad opgeworpen, van vier vadem ge-eikte maet, en anderhalf vadem hoog, hooger als dat, konde niet vaerdig worden, om dat de Aerde bevrooren was.

In het zelve Jaer, in de Winter-maend, door kondſchap van het *Nertſinſche* en het *Albaſinſche* krygs-volk, is bericht dat in de Hooi-maend, de *Albaſinſche* Stad voltooit was, alleen dat de Rondeelen niet onder dak waren.

In een andere Brief uit de mond van een der boven gemelte perzoonen, is my uit *Peking* geſchreven, het volgende: Op den zevende van Hooi-maend zeſtien honderd vyf en tachentig, zijn onder de nieuwe *Albaſinſche* Sterkte, vyandlijk *Kataiſch* Volk, op Schepen aengekomen, met Vuur-werk, om de Stad aen te taſten; zy landeden met veele Paerden. Op den weg na beneden, van de Rivier *Amur*, ſtelden zy wachten uit, en hebben van het *Albaſinſche* krygs-volk, twee en twintig Man geſlagen* en verwond, ook is de Gezaghebber *Alexy*, met het *Albaſinſche* krygs-volk, in de *Albaſinſche* Sterkte, van de *Kataiſche* vyanden berend. De Landeryen rondsom de Veſting waren bezaeid met alderhande Kooren; en zijn daer verſcheenen in honderd en vyftig Vaertuigen, die elk op hadden veertig, dertig, en twintig Man, daer onder veele *Ninchers* en *Nikanſche* Slaven, die gepreſt waren, zonder geweer: deze magt hadde by zich veertig ſtukken Geſchut, weinig Handbuſſen, en voorts een Pyl en Boog; het Paerde-volk wierd geſchat, drie duizend ſterk te zijn, die het Voet-volk voort gedreven hebben, zy waren voorzien van Zikkels, om het gezaeide Kooren te maeyen. In het van nieuws opgebouwde *Albaſin*, waren toen acht honderd zes en twintig Man, en acht koopere Stukken, eenige Musquetten, een Mortier, en dertig zware Granaten, behalven noch vier honderd en veertig Hand-granaten, Stink-potten, Kruid en Loot na gelang: den opbouw was geſchied door vyftien honderd Man, onder 't beleit van *Alexy*, de zelve Gezaghebber, die het Jaer te vooren, de plaets verlooren had.

De Stad *Albaſin* wierd dan weder belegerd van de Sinezen, op den vyf en twintigſten van Slacht-maend, en vervolgens opge-eiſt; men ried de bezetting dat zy aftrekken zoude, als voor dezen was gedaen, en al wie luſt had den Sineeſch te dienen, hy zoude zeer welkom zijn, en wel ontfangen worden; dit was door eenige overgeloopene Ruſſen, in een Brief geſchreven, die men binnen de Sterkte zond: Water en Brood was 'er nu geen gebrek: alles was in behoorlijke toeſtant, behalven dat de Rondeelen noch niet overdekt waren.

Doch de Sinezen plaetſten zich aen de overzyde van de Vliet *Amur* met hunne Vaertuigen, en quamen te Lande, door een omweg, ſtaende hooger als de Stad, de Ruiterye beſloegen het Veld, en ook naby de Stad, beſchietende zonder ophouden, dag en nacht, zoo van boven, de Stad uit de hoogte, als van beneden de *Amur*; de Schild-wachten hadden zy zomtyds op zes plaetzen uitgezet; de meeſte Vaertuigen lagen hooger als de Stad, ter ſlinker zyde van de Rivier *Amur*. Kooren, dat in kuilen verborgen was, hebben zy gevonden, uitgeworpen, en verbrand, zoo ook, dat noch op 't Veld ſtond. Zy hadden de Stad door Schans-korven omzet, van waer zy uit drie plaetzen met Stukken op drie Rondeelen, dag en nacht ſchooten. Dus verre het bericht van *Albaſin*, uit *Peking* aen my gedaen.

Van den toedragt der laetſte *Albaſinſche* belegering, is aen my bericht uit *Nertſinskoy*, te dier tyd toegekomen, als volgt.

In 't Jaer zeſtien honderd vyf en tachentig, den zevende van Hooi-maend, hebben

* Dit berigt was uit de mond van eenige der geſlagene Kozakken, welke in Peking waren aengekomen, en onder den Sineeſch dienſt hadden genomen, zoo als mede door hen, my meeſt den gantſchen toedragt in Albaſin, Nertſinskoy, en de Nabuurſchap, kundig is geworden.

ben de Sinezen de nieuw opgebouwde Stad *Albaſin* belegerd gehad, en op de zelve met Geſchut geſchooten, doodende op den vyfden dag, den daer binnen zijnde Ruſſche Bevelhebber *Alexy Tolboſin*, die met een zware kogel getroffen, en 't rechter been afgeſchooten wierd, zijnde op den Toorn, om het oog over des vyands magt te laten gaen. De Ruſſen vielen vyf mael uit, doodende op eenmael honderd en vyftig Man, waer onder twee Bevelhebbers, waer en tegen het verlies der bezettelingen niet meerder was als een en twintig Man. Het Leger der Sinezen was niet verder als op een lengte van twee honderd vadem van de Stad ter neer geſlagen; zestig vadem van de Stad hadden de Sinezen zich verſchanſt, en een Bolwerk opgeworpen, daer Schans-korven opgezet zijn, die zes vadem hoog waren, op ieder Bolwerk ſtonden twee Stukken, behalven noch vyftien Stukken daer benevens, die op de Bateryen ſtonden; zy hadden rondsom de Stad mede graften gegraven, en onderſcheidene wooningen, achter, onder, en in de Werken, of Veſtingen gebouwt.

Binnen *Albaſin* waren toen acht zware Stukken, drie Gootelingen, met twee duizend pond Kruid, en zeer veel Loot, een Mortier, vyf Bomben, zeventig Hand-granaten, ieder drie en twintig pond zwaer, en acht honderd Man: doch, vermits men noch geen Putten in de Stad of Veſting had gegraven, was daer gebrek van water, zoo als 'er mede noch weinig Huizen waren volbouwt.

De Schepen waer mede de Sinezen onder deze plaets waren gekomen, hebben zy boven haer Leger de Rivier op, en aen een Inham gebragt.

Op den elfden van Wyn-maend, des boven gemelten Jaers, gong reets veel Ys op de Rivier *Amur*, en bevroor kort daer op zeer dicht.

De Sineſche gevangenen, die men in de Veſting bekomen hadde, getuigde, dat het Sineſche Leger, 't geen voor de plaets lag, vyf duizend Man ſterk was, daer onder vyf en twintig honderd *Nikanſche*, of *Niuchiſche* Werk-luiden, en dat zy by zich hadden veertig ſtukken Geſchut: zes Vaertuigen hadden zy geladen met Kruid en Kogels, de Boogen en Pylen bragten zy af in twee Schepen, Roers hadden zy niet meer als vyftig; buitewaerts en was de vyand altoos niet beſchanſt, maer lag een geruime tyd na de zyde van de Rivier, en van achteren ganſch bloot.

Aen de overzyde van de Stad, over de Rivier de *Amur*; hebben de Sinezen een Aerde Wal, met Graften gemaekt.

Men ſchoot met Boogen uit het Sineſche Leger, Ruſſche geſchriften in de Stad, biedende aen, veel gunſt, voor den geenen, die den Sineſchen Keizer wilde dienen, vry geley, en Spys, den geenen die heimwaerts wilde aftreden: maer de Moskoviten beſlooten zoo lange deze Veſting te beſchermen, tot dat alle levens onderhoud zoude zijn verteert, en dat zy als dan het Geſchut wilde ſmelten, alle noch overige krygs-tuig verderven, en met enkel Hand, en Zyd-geweer, zien af te trekken, en door te geraken.

En dit was de tweede mael, dat deze plaets door de Sinezen aen wierd getaſt, want het Jaer te vooren, de zelve door den Sineeſch is verwoeſt, en verbrand, aflatende den Bevelhebber met zijn Volk na de naeſte Ruſſche plaets *Nertſinskoy*, (als boven is gezegt) behalven, dat veele der krygs-knechten, die zorgden, dat zy by den haren onthalſt zouden worden, om dat geen genoegzame beſcherminge hadden gedaen, hoe wel de Sineeſch honderd tegen een was, zich 1700.
in dienſt van *Sina* begaven, alwaer zy noch heden zich ophouden, en wel worden gehandeld.

Na dat dan deze verjaeging, en verwoeſting voor de eerſte mael was geſchied, en de Bevelhebber na *Nertſinskoy* afgeweken, zoo keerde hy te rug als boven gezegt, met vier honderd Man, en herboude die plaets, vangende aen als vooren, de Schatting te vorderen, en Jacht aen te ſtellen, dies, daer mede bezig zijnde, rukt de Sineeſch ten tweede mael voor de plaets, en dat is deze belegering.

Wanneer den Sineſchen *Chan* had verſtaen, dat hunne Tzaerſche Majeſteiten Gezanten af hadden gezonden, op de Grenzen, gaf hy bevel, dat men van dit beleg zoude afhouden, en den belegerden opſchorzing van vyandſchap verleenen, ter tyd toe, deze Gezanten by malkander zouden zijn, en de geſchillen vereffent hebben; 't geen geſchiede, maer de Vaertuigen konden niet weg gebragt worden, om dat de Rivier bevroozen was. Aen de Moskoviſche bezettelingen wierd vryheit gegeven, om water te halen, aen de Rivier, en in klein getal, in en uit te gaen, na *Nertſinskoy*, en andere hunner Tzaerſche Majeſteiten plaetzen, om leeftogt, en behoeften te halen, maer in de omleggende Boſſchen, wilden zy niet dulden, of op de Wild en Viſch-vangſt, waer van overvloed aldaer is, te gaen, of hout te hakken buiten noodzakelijken brand,

op

Digitized by Google

op dat zy den Inlanders, die zich de Sineſche beſcherming onderwierpen, geen overlaſt mogte doen: beladen Kamelen wilden zy mede niet binnen laten; doch zy Sinezen booden aen, alle noodwendigheden tot levens onderhoud, binnen de plaets te bezorgen. De krygs-tuigen wierden dan van de Stad afgebragt, doch de Benden bleven in de naeſte verblyf-plaetzen toeven: Brand-wachten wierden in getrokken, en Schans-korven afgevoerd; daer geſchiede dan onderlinge minlijke aenſpraken, en men hinderde de bezettelingen niet; onder en tuſſchen was het Volk binnen *Albaſin* van acht honderd, op honderd en vyftig Man geſmolten, die alle bykans ziek waren, aen het Scheurbuik, dertig hielden noch de wacht, en vyftien arbeide aen de Werken. Men konde mede boven de vyftien honderd der belegeraers tellen die geſneuveld waren.

De reden dat 'er oorlog was ontſtaen, tuſſchen hunne Tzaerſche Majeſteiten krygs-knechten en het Ryk van *Sina*, omtrent de Rivier *Amur*, en dat *Albaſin* belegerd wierd, was, om dat de Sinezen oordeelden, zoo als men my uit *Peking* heeft bericht, dat den Ruſſche krygsluiden niet toeſtond, op gemelte Rivier een Sterkte te bouwen, veel min de Zabel en ander Jacht daer rondsom te hebben, en de Inlanders die den Sineeſch erkenden, leet aen te doen, ja zommige te dooden, en Schatting te vorderen, 't geene de Sineeſch, zoo voorgaf, oordeelden uit eigen beweginge der krygsknechten, zonder bevel van hunne Tzaerſche Majeſteiten te zijn geſchied, zeggende de Sinezen *Nertſinskoy* de laetſte pael des Moskovitiſchen gebied, in deze geweſten te zijn, niet willende dulden, dat die Volkeren zich op de Rivier *Amur* verſterkten, en 't gezag daer voerden.

De Keizer van *Sina* heeft betuigt gehad, verblyd te zijn, ter tyd, wanneer *Albaſin* door zijn Volk was belegerd, dat 'er in *Moskou* vrede lievende gedachten waren, op dat het bloed vergieten mogte een einde nemen, alzoo hy met geenige omleggende Vorſten in oorlog was, dies hy aen zijne krygs-luiden gelaſtede, van de Stad af te wyken, als gezegt, gelijk zy daer op, mede hun Geſchut, en alle krygs-tuigen hebben afgevoerd, en van de Bateryen afgeligt, waer en tegen weder vrye ingang aen den Sinezen binnen *Albaſin* wierd verleent; zoo als Sineſche Overheden, verzelt met dertig Man, daer binnen zijn getreden, en hebben alle de Werken beſchouwt. Viſch en Brandewyn wierd binnen de Veſting door de Sinezen te koop gebragt: daer was een zeer groote menigte Volk door de Sinezen tot arbeid aen de Werken buiten de Stad gebruikt, dat zeer veel het getal hunner krygs-luiden overtrof. Men heeft aengemerkt dat deze Sinezen in hunne belegering, altoos geene buiten-wachten uitzetteden.

Het was den dertigſte van Slacht-maend zeſtien honderd vyf en tachentig, als wanneer de Keizer van *Sina* de ſtilſtant aen de belegeraers van *Albaſin* beval, ter tyd en wyle toe, de tuſſchen ſpraek wederzyds Gezanten zoude zijn gehouden, binnen welke tyd daer binnen waren geſneuveld honderd Man, zoo door quetzuuren van binnen bekomen, als door uitvallen; de overige bezetting was meeſt aengetaſt door eene byzondere Landziekte, daer 'er naemaels noch veel aen ſtorven, zoo dat de elende die daer uitgeſtaen wierd, al groot was, wezende op boven gemelte dag, niet meer overig als honderd en vyftien gezonde Mannen, Vrouwen en Kinderen vyf en vyftig, Kruid vier honderd en tachentig pond, ook zoo veel Loot, en Levens-middelen, van Brood was 'er toen voorraed tot Slacht-maend zeſtien honderd zes en tachentig.

De Sinezen ſmolten ook zeer voor deze plaets, zoo door ziekte, als zwaren arbeid, want de helft moeſt mede ſteeds aen de Werken arbeiden: men zag in haer Leger een groote Galge opgerecht, tot ſtraffe der misdadigers.

Het was op den zesde van Bloei-maend zeſtien honderd zes en tachentig, dat de Sineſche magt van voor *Albaſin* afweek, beneden de Rivier *Amur*, omtrent drie wurſt *, by een ſtilſtaend water, daer zy weder graften maekten, tegen de aenkomſt der Ruſſche krygs-magt, en zy haer Geſchut rondsom geplant hebben; doch den dertigſte van Oogſt-maend, zijn zy verder afgeweken, en hebben zich gezet aen de Rivier *Karma*, daer een Eiland legt, waer wel eer *Dauerſche* Volken, die zijn Tzaerſche Majeſteit erkende, hebben gewoont: het ligt ter rechter hand als men afvaert; en wat later wierd het krygsvolk ingelegert, by de Boeren, in de naeſt gelegene plaetzen des Chans van *Sina*, en der *Soetſianen*, en *Gilanen*, doch de Bevelhebbers togen na *Peking*: zy hadden zich in 't begin hunner afwykinge omgraven met aerde Bolwerken, en was aen de *Albaſinſche* bezetting toen aen de boven kant vry om hare nootdruft, en alderhande behoeften, te mogen erlangen; doch aen de beneden kant wilde de Sineſche Gezaghebbers niet toelaten, de vryheit van de

* Vyf wurſt maekt een myl.

de Landbouwerye, en op die tyd waren 'er binnen *Albaſin* maer over gebleven zes en zeſtig Man, vyf baren Loot, een Mortier, vier Stink-potten, vyf en dertig Hand-granaten, twaelf ſtukken Geſchut, één ſtuk was 'er geſprongen in de beſtorming.

De Sinezen, als zy van de Stad afvoeren, hadden zy honderd en veertig Schepen: onder het Sineſche krygs-volk was groote hongersnood geleden: een overlooper, genaemt *Ocirka*, heeft bericht, dat in 't einde des belegerings, veele Menſchen in 't Sineſche Leger van honger waren geſtorven, ja dat men malkander op at, niet tegenſtaende als de Gezaghebber binnen *Albaſin*, eenmael twee ſtuks Vee voor geſchenk na buiten zond, dat zy zulks weigerde aen te nemen, waer uit te beſluiten is, zoo die ſchaersheit waerachtig is, daer aen twyfele, dat in de omſtreek aldaer niet veel leeftogt te bekomen is, want het ganſche Land voor de Sinezen open was, en de Landsdouwe aldaer zeer vruchtbaer is; zoo dat 'er, of weinig Menſchen moeten zijn, of weinig Landbouwerye wezen: het getal der Menſchen die door het Zwaerd waren gevallen, of in 't ſtormen op *Albaſin* gebleven, volgens voorgeven van boven gemelte perzoon, beliep tot op vyf en twintig honderd, en meer, behalven veel van 't *Nikanſche* Arbeids-volk: hunne ganſche magt hadde beſtaen op de eerſte aenkomſt in vyf en zeſtig honderd Man, zy hadden honderd ſtuks Geſchut, en veel klein Hand-geweer, dat gemaekt was by de *Nikanſche*, of *Niuchiſche* Volken, waer uit te beſluiten is, dat die Hand-werken in het Landſchap *Niuche* geoefent worden.

Alle Werken buiten de Stad wierden by hun zelve op den aftrek geſloopt, en verbrand, te weten, die vuur konde vatten, doch de Graften en aerde Werken, hebben zy gelaten, en niet gewild dat de Ruſſen die zoude ſlechten, of ſchenden: op anderhalf wurſt beneden *Albaſin*, alwaer een Kloofter, *Spaske* genaemt was geweeſt, hielden de Sinezen een wacht van twintig Man, daer twee Hooft-mannen over honderd het gezag hadden: na dit verlaten zijn 'er binnen de Stad weder negen en twintig nieuwe krygs-luiden van *Nertſinskoy* gezonden, als mede leeftogt volgens den eiſch.

De Sinezen gaven voor, dat zy zich zoo dicht onder *Albaſin* zettede, om het Land ploegen, en bouwen te verhinderen, zoo als zy zulks den *Albaſinſchen* Gezaghebber deden aenzeggen, gedenkende dat 'er gebrek zoude komen, maer zy wiſten niet hoe 'er binnen *Albaſin*, en daer kort buiten noch veel Kooren begraven lag, 't geen men zoeken moeſt, om dat de eigenaers veel verſtorven waren, waer uit te beſluiten is, hoe men in die Landſtreke het Kooren, een geruime tyd onder de Aerde bewaren kan.

Het is byzonder hoe uit het verhael dat my van die belegering is gedaen, heb verſtaen, dat de Sinezen niet wilde dat de Aerde rondsom *Albaſin* na haer vertrek zoude worden geroerd, 't zy met de Ploeg of anders, om dat aldaer veele van hunne verſtorvene, of verſlagene mede Broeders, en verwanten begraven lagen, 't geen zy met groote drygementen den Ingezetenen van *Albaſin*, en Nabuuren verboden, waer uit te beſluiten is, dat zy de begraef-plaetzen hunner verwanten, en vrienden, als heilig houden; doch ter Jacht te gaen en Viſch-vangſt, was hun vry. Zy wilden mede niet dat de Moskoviten na haer vertrek, Huizen buiten de Veſting zouden bouwen.

Wanneer een Brief in 't Sineſche Leger voor *Albaſin*, van den Konink uit *Sina* quam, en dat de zelve gelezen wierd, ſtonden alle Bevelhebbers, en het krygsvolk blootshooft, waer uit te zien is, het groot ontzag die Luiden voor de bevelen hunnes Koninks hebben: in dezen Brief wierd bevolen van *Albaſin* af te trekken, 't geen zy in de Winter, als den Brief quam, niet konden doen, om dat de Rivier de *Amur* bevrooren was: men ſpyzigde in 't Leger de *Niuchers* met Gort, en het Sineeſch krygs-volk met Verkensvleeſch, zijnde van Brood groote ſchaersheit. En dus verre uit het bericht over de belegering van *Albaſin*, van *Nertſinskoy* my toegezonden.

Behalven dit bericht, zoo is my, nopende deze zelve togt, het volgende verſlag toegekomen, waer uit omſtandelijker verſtaen word, hoe zich die zaek toegedragen heeft.

VERHAEL

Van voorgevallene onluſten, tuſſchen hunne Tzaerſche Majeſteiten, en den Grooten Kataiſchen Chan, mitsgaders de Moegalen zijne Nabuuren.

IN 't Jaer zeven duizend negen honderd en vier, van de Scheppinge der Waereld na Ruſſche rekening, of op het Jaer van Chriſtus geboorte zeſtien honderd zes en tachentig.

Is gezonden door bevel van hunne Tzaerſche Majeſteiten, in de *Dauerſche* Lan-

Landen op de *Kitaiſche* Grenzen, tot Groot Gezant, de Heer *Fædor Alexewits Golowin*, Stadhouder van *Branskoy*, en met de zelve drie Overſten met des zelfs Benden, beſtaende elke Bende te Voet in vyf honderd perzoonen, behalven des Gezants Adel, en bedienden, beſtaende in zeſtig perzoonen te Paerd, welke al te zamen uit *Moskou* zijn vertrokken den twintigſte van Louw-maend, des boven gemelten Jaers, met de Winter-weg, en zijn gekomen in de *Dauerſche* Landen, ter plaetze van byeen-komſte, eerſt in't Jaer zeſtien honderd negen en tachentig, den Gezant van *Moskou* af, alleen met klein gevolg ſteeds het Leger volgende: hy nam zijn weg op *Pereſlaf*, *Jereſlaef*, *Vologda*, *Totma*, *Oeſtiga*, *Solwitzugotzkoy*, *Kaigorod*, *Solkamskaja*, en van daer voorts tot de *Siberiſche* Steden, als *Vergaturia*, *Turinskoy*, *Tumen*, *Tobolskoy*, alwaer hy met zijn byhebbende Volkeren en omſlag, tot het Voor-jaer over gebleven is, en aldaer negen weeken toegebragt met Vaertuigen te maken tot dienſt van hare Benden: op den vier en twintigſten van Bloey-Maend, zijn zy van daer vertrokken langs de Rivier *Tobol* en *Irtis*, te Water, tot aen de *Samoroffſche*, of *Samariſche* Kuil, en *Jam*, en van daer opwaerts, na de Rivier de *Oby*, van daer na *Soergoet* en *Narim*, en na de *Narimſche* Rivier, ook de Vliet *Ket*, en voorts tot *Domakof*, en is zonder ophouden, trekkende dag en nacht, aengekomen tot *Makofski*, op den vyſtiende van Oogſt-maend, moetende dikmael vermits harde tegen wind, ſtil leggen; is van daer weder overgegaen in de *Jeniſeſche* Rivier, en in de Stad *Jeniſey* wel aengekomen, den twaelfde van Herfſt-maend, (een ander verhael van deze Reis onder my beruſtende, zegt, den zeſde van de zelve Maend daer ſtil leggende, tot den twintigſten;) vorders in een tyd van vyf dagen, zijn zy al langs de zelve Rivier gegaen, en gekomen in de *Tungoeſche* Rivier opwaerts aen, alwaer zy veele onbeſchryffelijke hooge Water-vallen moeſten voorby en over gaen: den negen en twintigſten van Herfſt-maend zijn zy aengeland tot de Veſting *Tungoeſch*, en hebben aldaer overwintert, by gebrek van leeftogt, en noodwendigheden, tot zoo veel volk, voor de Reis, komende het Ys toen al ſterk in't water, zoo dat ze hare Reize niet koſte bevorderen: den vyftiende van Bloey-maend zeſtien honderd zeven en tachentig, is de Gezant met zijn volk van daer vertrokken, langs de *Wierkoetze* Rivier, tot aen de Veſting *Irkoets*, daer hy den eerſten van Oogſt-maend aen is gekomen, en aenſtonds groote Vaertuigen, en zware Booten vervaerdigde: op den eerſten van Herfſt-maend, hebbende acht dagen onderweeg geweeſt, want aldaer harde ſtroom gaet, en zijn zoo gekomen aen de Rivier *Boikave*, de welke een zeer ſterken ſtroom heeft, langs welke Rivier zeilden zy vorders met de Vaertuigen noch twee etmalen, en quamen tot de *Oroſize* door-breuk, en een plaets genaemt *Prorva*, alwaer door een harde wind vier der grootſte Vaertuigen met voorraed aen ſtukken ſtieten: den acht en twintigſten van Herfſt-maend zeſtien honderd zes en tachentig, quamen met de Vaertuigen tot *Oedinskoy*, en van daer tot de eerſte Veſting in het Landſchap *Dauria*, *Bayoula* genaemt, welke genoemt word de poort van *Daur*; hier is de eerſte Sterkte in *Daur*; de Rivier aldaer is genaemt *Selengoy*, uit het Meir *Baikal* vlietende, ſtrekt tegen 't Zuiden, en tegen 't Ooſten, aldaer hebben zy overwintert, ter oorzaek dat naricht bequamen, hoe de Sinezen van *Daur* afgetrokken waren, in de Wiede-maend, zijnde te zamen geſtooten met den Moegaelſchen Cham *Azaroi*, en zijn Broeder *Syria Boſſchyn*: den zeſden van Louw-maend zeſtien honderd acht en tachentig, trokken zy op de Ruſſen aen, die zich verſchanſt hadden; den Moegaelſchen Cham *Azaroi*, was ſterk vyftien duizend Man van des zelfs Landaert, onervaren krygs-volk, doch tot ſtormen van een Stad Heltdadig, beklimmende zonder vrees. Het Ruſſche Leger een klein hoopje zijnde, leverde ſlag aen deze Moegalen, vyf uuren lang by *Selenginskoy*, en bewaerde *Godt* de Ruſzen, zoo, dat weinige ſneuvelden, hoe wel veele gequeſt en afgemat waren, ſchoon zy den geheele Zomer met vechten, en ſlaen toegebragt hadden, maer van den vyand zijn veele duizenden verlooren, de reſt op de vlucht gaende; 't geen dan voorviel in Herfſt-maend, op 't Jaer zeſtien honderd acht en tachentig, na dat de Moegalen door een liſt het meeſte gedeelte van haer magt, zich in't Ruſſche gebied, vyf en twintig of dertig mylen by nacht begaven * tot omtrent *Oedinska*, waer van de Ruſſen verwittigt wierden, hebben zy de zelve nagezet, en vyf honderd Man geſlagen, de overige verjaegt, en in wan-

Dus benaemt, om dat het ligt onder de Tungoeſche Volken.

* Een ander Brief my op de zelve tyd, van een ander uit dit Leger toegezonden, zegt, dat de Moegalen heimelyk, en ganſch ſtille afgemarzeert zyn na hare wooningen, die in de Woeſtyne zyn, omtrent een plaets Udink genaemt, wel zeſtig Duitſche mylen afgelegen van de Moskoviſche Veſting, de Dauerſche poort genaemt, en kan deze twyfeling opgeloſt worden, als men verſtaet dat Oedinska of Udink, een Ruſſche Veſting is, in de Moegaelſche Woeſtyne gelegen.

wanſchik gebragt, veele Vrouwen en Kinders gevangen, en ontelbare Paerden, Kamelen en Schapen bekomen, waer op zich aen de Grenzen der Moegalen over de vyftig duizend Huisgezin onder hunne Tzaerſche Majeſteiten gezag hebben begeven, eeuwige trouw gezwooren, en Schatting op te brengen, beloofd: deze Landſtreek word by die Volkeren onder Groot Tartarye gerekent: zy hebben drie Chammen, genaemt *Tarſchei*, *Waſchtze*, en *Dwoinſſot*, de welke zelden in goede eendragt en vriendſchap met malkander leven, en zijn zoo ſterk van volk, dat ze te zamen honderd duizend Mannen te velde konnen brengen, en zoo dit volk zich te zamen voegden, zoude zy groote zaken konnen verrichten: den twintigſten van Bloey-maend zeſtien honderd negen en tachentig, gingen de Tzaerſche Benden in *Daur*, en quamen aen de Veſting *Ribna* op den negentiende van Herfſtmaend, en wyders over zeer hooge Klippen, tot in *Nertſinskoy*, de Hooft-ſtad van *Daur*, waer in zich hield voor dezen de vermaerde *Tungoes*, Vorſt van *Daur* *. Na dat de Sinezen van der Ruſſen aenkomſte hadden vernomen, zetten zy haren Mars dapper op de Ruſſen aen, zoo te Water als te Lande, en beſtond hare magt in dertig duizend Man, by zich voerende zeventig Metale Stukken, en een Mortier: onder hare krygs-magt zag men drie duizend Musquettiers, de overige waren Pyl, Boog, en Lans-dragers, meeſt te Paerd: den Chan hadde by het Leger deze volgende Gezanten, als de Veld-heer over des Chans Lyf-benden, genaemt § *Samagatu*, en een onder Veldheer, en noch een geheime Raed, des Chans Stad-houder, en twee *Tumekans*, zijnde van de voornaemſte van den Bloede, en den Oom van den Chan, en meer andere hooge bedienden; de zelve hebben tweemael haer Gezantſchap by de Moskoviten afgeleid, of t'zamen-ſpraek gehouden, zonder eenige vordering; doch ziende het Ruſſche Leger zoo zwak te zijn, beſlooten zy daer op aen te vallen, met alle hare magt: de Ruſſen zich wel beſchanſt hebbende, binnen de Stad ** *Albaſinskoy*, want dus verre was de Ruſſche krygs-magt gekomen, die den vyand naeuw omçingeld, en belegerd had, hebben de zelve Heldhaftig wederſtaen, en zijn daer op ſteeds uitgevallen, en vaek met groote zegen te rug gekeerd: dit weinig getal der Moskoviſche krygs-luiden bleef dan van der Sineſchen grooter magt, en veel talryker krygs-leger, over de zeſtien * weeken als bezet en ingeſlooten gehouden; doch zy leden weinig afbreuk, hoe wel dat dagelijks Benden met de Sinezen handgemeen waren, en op malkander ſchooten: deze belegering dede der Ruſſchen leeftogt, en krygs-voorraed zeer verminderen.

Andere zeggen vyftien duizend.

* Een ander ſchryft my, dat deze belegering, twee agt en twintig dagen duurde, in geen beter waer kan zyn, als men verſtaet een naerder belegering, voor de komſte tyd, en een blokkering voor de langſte tyd.

Dies een verdrag wierd getroffen niet verre van *Nertſinskoy*, en zoo gezegt word op volgende wyze.

Dat is na zommige berichten de ſtreek tuſſchen de Rivier Gorbitza en de Amur.

I. Dat een Landſtreek, genaemt *Odnakol*, niet groot van belang, aen de Sinezen afgeſtaen wierd.

II. Dat alle oneenigheden tot nu toe voor gevallen, in eeuwige vergetenheit zullen geſteld zijn, en dat de ſcheiding der Grenzen van beide Ryken zal zijn de Rivier *Gorbitza*, zijnde gelegen omtrent de Vliet *Nertſinska*, waer in ſtort ter ſlinker zyde de Rivier *Albaſin*, en valt nederwaerts in de groote beroemde Rivier de *Amur*.

III. Dat de Stad *Albaſin* vereffent, en alles wat daer in is, uitgebragt zal worden op hunne Tzaerſche Majeſteiten Bodem, en dat dan de Stad van wederzyden niet mag opgebouwt, noch bewoont worden.

Dit geſchiede in het Jaer 1689. in't begin van Augustus, en in't begin van September.

IV. Dat de Koop-luiden van wederzyden vry en ongehindert met malkander handelen mogen, in beide Ryken, en der zelver Steden, waer zy willen.

De *Moegalen* zijn onervarene krygs-luiden, en hebben geen oefening van oorlog, en het voor een groot wonder Godts mag gerekend worden, dat de Ruſſen met zoo weinig volk, tegen zoo een menigte Heidenen hebben gaende konnen houden, en noch een gedeelte *Moegalen* onder haer gebied gebragt, en met de Sinezen een eeuwige Vrede geſlooten.

Over deze onluſten, is my een Brief, die uit *Sina* na *Moskou* afgevaerdigt was, in handen gevallen, als volgt.

VERTALING

Van een Brief by den Kataiſchen Budi, *of* Bogdi Chan, *geſchreven aen de Groote Heeren* Tzaeren, *en* Groot Vorſten, Joan Alexewits, Peter Alexewits, *van geheel Groot, Klein, en Wit Rusland, Self-er-*

* Nader bericht zegt my, dat deze Vorſt een Tungoes van geboorte was, of zoo andere willen uit Nertſinskoy zelve: en niet dat hy Tungoes wierd genaemt, en dat het Sineſche Leger tot Nertſinskoy te water, en te lande aengekomen is.

§ Een ander bericht zegt my, dat het Sineſche Leger beſtiend wierd by zeven groote Sineſche Heeren, daer van Samagatu het gebied hadde over't volk van't Hof des Koninks, en de Tumekans zoude de grootſte Princen aen't Hof te Peking zyn.

** Zommige berichten willen, dat deze belegering van Albaſin, voor de tweede mael, of na den tweeden opbouw geſchiede, eer dat de wederzyds Gezanten te zamen quamen, en dat geduurende de onderhandeling, geen vyandlykheden gepleegt wierden.

Digitized by Google

Self-erhouders, met de aen hem gezondene Schryvers Nikifor Winukof, *en* Ivan Faforof, *in den Jare na de Ruſſche rekening, zeven duizend een honderd en negen en vyftig, dat is in't Jaer Chriſti, zeſtien honderd zes en tachentig, den zeventiende van Hooy-maend.*

HEt beſluit van de wille des Self-erhouders van 't Tarter-Sineeſch Koninkryk, dat *Taiſchin* genaemt word, en na beneden aen *Tſchanga Chan* gezonden word.

Ik van 't geweſte des Aerdryks, dat lager als den Hemel is, een Heer over al, in 't midden van de ver afgelegene plaetzen, make geen verdeeling of onderſcheid aen eenige Menſchen van de Koninkryken, uitgezonderd door oorlogen en krygs-ontruſtingen, maer wenſche dat ieder een na zijn lot, in vrede en geruſtheit mag leven.

Mijne Bevelhebbers die 't gebied, en opzicht op de Zabel-vangſt aenbevoolen is, hebben van veele tyden af aen my bekent gemaekt, dat de Luiden, die zich uit het Ryk van *Socha* te zijn voorgeven, rondsom de Rivier die de Zwarte * genaemt word, aen onze Zabel-vangers die *Chucheri Tartari* genaemt worden, en ook aen andere, ſchade toevoegen, daerenboven is'er een perzoon *Kantimur* genaemt, aen de *Sochaſche* zyde overgeloopen, welke aldaer onder beſcherming zich ophoud. Dit is my hier vooren aengebragt, en ik hebbe gehoort, dat die Luiden, welke *Sochi* genaemt worden, onder 't Ruſſche gebied van *Tſchanga Chan* gehooren, of dit waer of niet waer is, gelijk als het my voorgebragt is, laet ik daer; doch den Ruſſchen Bevelhebber die in *Nipchone* § woond, genaemt *Daniel*, heeft my hier vooren bekent gemaekt, dat des *Tſchanga Chan* zijn genegentheit en meening was, dat'er tuſſchen beide Koninkryken eene onderlinge overeen-ſtemming en vriendſchap mogt onderhouden worden, en dat 'er Gezanten heen en weer mogten gezonden worden, die wel onthaeld, en vrye Handel heen en te rug mogte hebben, en men te wederzyde alzoo een eeuwige ſtilte en vrede genieten mogt. Aengaende de zaek van *Kantemur*, *Daniel* gezegt heeft, dat hy daer over na boven aen *Tſchanga Chan* had geſchreven; wanneer hy dan bevel van des zelfs overgeving bequam, zoo zoude hy op geenderlei wyze daer mede vertragen, maer datelijk hem zenden; maer de ſchade aengaende aen onze *Cuchuni Daur*, door die van 't *Jakutſche* gebied geſchied, daer van had *Nikifor* tien van de aenleiders, gevangen na boven aen *Tſchanga Chan* gezonden, en ook aen zijne Tzaerſche Majeſteit daer over geſchreven, van den welken hy daer op laſt verwachte; gelijk my deze dingen hier boven aengebragt zijn, en ik nu in waerheit wetende ben, dat die aen't Ruſſche Ryk zijn aengrenzende, zoo heb ik aen U *Tſchanga Chan*, 't beſluit van mijnen wille na beneden gezonden, zeggende, dat uwen Gezant die hier voor dezen geweeſt is, my hier boven aengebragt heeft, dat het door U bevel geſchied is, en dat gy genegen waerd een eeuwige overeen-ſtemming, en vrede te onderhouden.

By aldien gy dan nu zoo gezint zyt, zoo beneerſtigt U onzen overlooper *Kantemur* wederom te geven, en verbied in't toekomende alle tweedragt en oproer te verwekken, dit geſchiedende, zoo kan'er vrede en ſtilte onderhouden worden. Op dit beſluit van mijnen wille, is my hier boven geen brief tot beſcheid gebragt, noch den overlooper *Kantemur* * wederom gegeven, noch of gelaten: daer en boven laten ook U L. Luiden niet na, onze op de Grenzen woonende Volken, als van ouds te berooven; waer op uwen Ruſſchen Gezant *Nicolay Gawrilowits*, en andere zeiden, dat gy de Schryvers van ons Koninkryk niet koſt verſtaen, waerom zy ook die brieven die ik voor dezen gezonden hadde, mede te rug bragten. Ik heb aen den Gezant *Nicolay Gawrilowits*, en aen anderen bekent gemaekt, en ernſtig voorgedragen, dat onzen overlooper *Kantemur*, en alle andere mogten vry gelaten worden, op dat de onderlinge vriendſchap niet mogte uitgebluſt worden: waer op is my, hier na boven ganſch geen beſcheid gebragt, ook niet, of den Gezant aengekomen is. Ondertuſſchen hebben de Onderdanen van mijn groot Koninkryk, den Onderdanen van U Koninkryk nergens in vertoorent, noch aen haer eenige ſchade toegevoegd: daer en tegen hebben uwe Luiden in *Jatſche* woonende, aen onze Onderdanen zonder geweer zijnde, en die haer alleenig met de vangſt bemoeyen, zonder eenige oorzaek met Stukken, Handbuſſen §, en alderhande geweer, ongemak gedaen, ook onze overloopers voor eeuwig aengenomen en verborgen. Toen nu mijne beſte Opzienders van de vangſt uit de Stad *Kandagan* genaemt, uit gingen, en de overloopers tot dicht aen de Stad *Jatſche* vervolgden, hebben zy aen den Bevelhebbers van *Jatſche* gevraegt, waerom geeft gy aen ons onze overloopers niet uit? zoo heeft *Alexy*, *Iwan*, en andere gezegt, wy konnen uit onzen eigen wille

Amur.

§ Nertſinskoy.

Deze Daniel ſchynt een Ruſch Bevelhebber in Siberien te zyn.

Tſchanga Chan ſchynt een Prins te zyn die hunne Tzaerſche Majeſteiten erkent, of wel den Algemeenen Bevelhebber over Siberie.

* Of Aitmoera.

§ Muſquetten.

de overloopers niet uitgeven, wy willen eerſt Luiden aen *Tſchanga Chan*, om te vragen, zenden, en zoo hyze belaſt uit te geven, zoo willen wyze uitgeven, daer op is ons geen antwoord gezonden, noch zijn de overloopers niet uitgegeven. Toen mijne Bevelhebbers op de Grenzen my bekent maekten, dat uwe Ruſſen onze onbeweerde Luiden, die zich alleenig met de vangſt bemoeyen, als *Kelera*, *Solona*, en andere gevankelijk weg gevoerd hadden, en dat ze langs de Zwarte Rivier na beneden, heen en weer liepen, het Stedeken *Genquen*, en andere plaetzen bekommerden, en ſchade toevoegden, zoo heb ik datelijk 't beſluit van mijner vredige wille na beneden gezonden, en gelaſt, dat mijne op de Grenzen woonende Bevelhebbers *, zich met geweer verzien zouden, en alzoo handelen, als het de gelegentheit vereiſchte: daer op hebben zy de Ruſſen, die langs de Zwarte Rivier heen en weer geloopen waren, en weer door *Genquen*, en andere plaetzen, tot aen de Bergen *Koedibi* te rug wilden keeren, alle gevangen genomen, doch niemand daer van dood geſlagen, maer hebbe daer en tegen belaſt, de zelve te ſpyzen. En toen de onze onder *Jatſche* quamen, en na de oproermakers vraegden, zoo heeft *Alexy* en andere, zonder eenig antwoord te geven, na den onzen met Musquetten en Stukken geſchooten, en haer als vyanden gedragen, daer op hebben myne Onderdanen met 'er haeſt de Stad *Jatſche* § ingenomen met gewapenderhand, doch niemand dood geſlagen, en wanneer de onzen die vry lieten, zoo zijn van de zelve meer als veertig perzoonen, die niet te rug wilden, met haer vrye wille onder mijn Volk gebleven; maer aen de andere vrygelatene hebben wy ernſtig bevolen, en gezegt; gaet na uwe zyde, en komt niet over onze Grenzen, elk een woone op zijne Grenzen en grond, en vange het Wild na zijn eigen luſt. Zoo dra daer na als mijne Bevelhebbers, die de Grenzen bewaren te rug gekeerd waren, zoo zijn in de zelve Zomer, meer als vier honderd en zeſtig perzoonen van uwe Ruſſche Luiden tot de Stad *Jatſche* gekomen, en hebben die plaets beſlagen als voordezen, onze vangers gedood, het gezaeyde verwoeſt, en mijne Bevelhebbers van de Grenzen daer door aengehitſt: en toen de onzen op nieuws de Stad *Jatſche* belegerden, en die daer in zijnde, al haer leeftogt verteerd, en tot het uiterſte gekomen waren, zoo heb ik nochtans volgens mijn natuur en aert, het welk tot behoudenis van des Menſchen leven genegen is, wenſchende dat alle Menſchen van alle vreemde Koninkryken na haer eigen lot, in vrede mogen leven, de gevangene Menſchen niet gedood, maer alle vry los te laten belaſt; ook bevolen geene van de laetſt in de Stad *Jatſche* gekomene Ruſſen te dooden, maer mede vry te laten, en wat is 'er dat ik noch niet en weet, nochtans hebben die geene, welke op de Grenzen woonen, dit beſluit van mijnen wille aen U *Tſchanga Chan* niet bekent gemaekt, waerom ik dikwils heb geſchreven, dat uwe Ruſſen heen en weer loopende, onruſt verwekken, en mijne Grenzen overlaſt aendoen, waer van na ik giſſe, gy niets geweten hebt: maer nu t'zedert mijnen laetſten Brief tot U gekomen is, is U de zaek bekent geworden; waerom gy ook *Nikifor Winukof*, en andere, bevolen hebt zich op de reis te ſpoedigen, en te verzoeken dat mijne Luiden van de belegering mogten afſtaen: toen nu den afgezondene *Nikifor Winukof* hier was, en ons bekent maekte, dat 'er haeſt van U een Groot Gezant zou komen, die tegenwoordig al naby was, en my een voorſtelſchrift zou brengen, dat men van beide zyden vredelijk te zamen komen mogte, en de ſcheiding en Grenspalen mogten gezet worden, zoo heb ik datelijk een Poſt afgezonden, dat de onzen aenſtonds van de Stad *Jatſche* zoude aftrekken, geen oorlog noch krygs-gewelt meer gebruiken, maer uwen Gezant afwachten, die komen zoude om de Grenzen en Scheitspalen te zetten, tot onderhouding van onderlinge vriendſchap, daerom hebben wy aen *Nikifor* een Brief van onzen wille, en van ons beſluit gegeven, en hem afgelaten, op dat hy deze zaken aen U *Tſchanga Chan* eerſt zou bekent maken.

In 't vyf en twintigſte Jaer van de Heerſchappye des * Keizers, de tiende Maend, den zeſtienden dag §.

Het opſchrift van den Brief was;

Van Godes genaden, op U hoog verhevene Throonen, gy Groote witte Heeren, twee Broeders, Tzaeren en Self-erhouders, zyt gezond; de gezondene Brief † van uwe Tzaerſche Majeſteiten, aen ons grooten *Budi Chan*, met de Afgezant uit uwen Ryke, zijn in ons Ryk aengekomen, wy hebben ook aen U groote Heeren witte Tzaeren, dit Schrift op 't *Mogols* geſchreven, gezonden, en uwe afgezondene door *Dauren* uit *Kambaluk* afgelaten †.

VOLGT

* Deze worden in een ander dubbel, dat van deze brief hebbe, eeuwige voorſtanders genaemt, 't geen een aert van krygs-luiden ſchynt te zyn.

§ Jakſa, Jatſie, of Albaſin.

* Dat is Kamſi.

§ In een ander dubbel dat ik van deze Brief hebbe, ſtaet in't klor geſchreven, aldus in Kangiet-ſinskogo, op den zestienden dag van de vyf en twintigſte Maent.

† Deze Brief was geſchreven in 't Sineeſch, Tatten, Moegaels, en Latyn, by de Vaders Jeſuiten tot Peking opgeſteld, van waer my de zelve toegekomen is.

Digitized by Google

VOLGT

Een beknopt bericht, van de Reize, door den Hoog Edelen Heere, Fædor Alexewits Golowin, *hunner Tzaerſche Majeſteiten Grooten Gezant, gedaen na de Sineſche Grenzen, my toegezonden van iemand, welke het heeft aengetekent uit de mond van zeker perzoon, die dat Gezantſchap hadde bygewoont, komende in meeſt alle zijne leden met de andere berichten over een, of ten minſten daer niet tegen ſtrydende.*

I. Korte beſchryvinge van de Reiswegen van de Stad *Moskou* af, tot aen de *Siberiſche* Grens-plaetzen, gedaen door den Moskoviſchen Afgezant, den Heere *Fedor Alexewits Golowin*, en des zelfs gevolg.

II. Van't geene onderweeg is voorgevallen.

III. Van zeker gevecht, voorgevallen tuſſchen de Ruſſen en Moegalen.

IV. Van den verderen togt tot aen de Sineſche Grenzen, in 't Landſchap *Dauria.*

V. Van de belegering der Stad *Nertſinskoy* door de Sinezen.

DOor bevel van hunne Tzaerſche Majeſteiten, is de voorſchreven Heer Gezant na *Siberien* vertrokken, zijnde verzelt en verſterkt van drie Benden Voet-volk, en zeſtig Edellieden en knechten te Paerde, om op de Grenzen met de afgezondenen des Koninks van *Sina* te handelen over de verſchillen van gemelte Hooge Vorſten.

I. In het Jaer zeſtien honderd zeven en tachentig, den achtiende van Herfſtmaend, is gemelte Heer Gezant, aen gekomen in de *Dauerſche* Veſting, *Ribna* genaemt, en is aldaer gebleven dien geheelen Winter: op des zelfs Reis van *Moskou*, daer na toe, zijn geweeſt deze navolgende Steden; *Pereſlaff*, *Jaroſlaff*, *Wologda*, *Totma*, *Ouſtinga* of *Ouſtioug*, *Solwitzugotſchaya*, *Kaygorodock*, *Solikamskaya*, en is zijn Hoog Edelen, den Heer Gezant van daer met Sleeden gevaren na de *Siberiſche* Steden, genaemt *Vergaturia*, *Turinskoy*, *Tumen*, *Tobolski*. In *Tobolski* heeft hy van wegen 't afgaen van Sneeuw, een tyd lang ſtil gelegen, tot den negen en twintigſten van Bloey-maend, als wanneer de zelve met al zijn Volk zijne Reize te Water heeft voort gezet, tot aen een plaets de *Samariſche Jam* genaemt; en van daer tot de Rivier *Oby*, tegens ſtroom gaende, tot aen de Steden *Surgut* en *Narim*: van *Narim* op de Riviere *Ket*, tot aen *Makofski*, dag en nacht voort gegaen; doch by tegen-wind heeft hy moeten ſtil leggen. Tot *Makofski* is hy aengekomen op den vyftiende van Oogſt-maend, en van daer wederom te Water gegaen op de Rivier *Jeniſea*. Den zesden van Herfſt-maend zeſtien honderd acht en tachentig, heeft zijn Hoog Edelen hem onthouden in de Stad *Jeniſeisko*, tot den twintigſten van de zelve Maend: en van daer reisde hy vyf dagen lang op de zelfde Rivier: uit II. deze Rivier *Jeniſea* is hy gekomen op de Rivier *Tunguska*, alwaer veele groote Water-vallen zijn. Den negen en twintigſten is hy in eene Veſting gekomen, die niet genoemt word, en is aldaer dien geheele Winter over gebleven, overmits door gebrek van voorraed niet verder en konde, en dat toenmaels ook veel Ys in 't water begon te komen. Op den vyftienden van Bloey-maend is hy van daer opgebroken, en geſtadig gereiſt tot aen de Veſting *Irkouts*, alwaer de zelve den eerſten van Oogſt-maend is aengekomen, en heeft zich bereid, om met groot Vaertuig en Booten, te Water te konnen reizen na het Meir *Baikal*, en is aldaer gekomen op den eerſten van Herfſt-maend zeſtien honderd negen en tachentig: van daer gereiſt acht dagen lang, tot aen de Rivier *Boikave*, de welke een zeer ſterken ſtroom heeft; en hy heeft aldaer, tweemael vier en twintig uuren, met zeilen moeten toebrengen, en alzoo zwerven, tot dat de zelve aen zeker plaets is gekomen, *Prorva* genaemt, op welke plaets vier groote Booten, met voorraed verzien, door een harde wind in ſtukken zijn geſlagen en vergaen. Den acht en twintigſten van Herfſt-maend is hy gekomen tot aen eene Rivier, *Selenga* genaemt, en van daer gereiſt tot aen de eerſte Veſting in 't Landſchap *Dauria*, *Bayoula* genaemt, waer van daen hy gereiſt is tot aen de Grenzen, de welke genaemt word de *Dauriſche Poorte*, alwaer hy dien Winter heeft ſtil gelegen, door dien de zelve heeft verſtaen, dat de Sinezen in Wiede-maend op reize waren gegaen, zijnde gevoegd met den Moegaelſchen Chan, en des zelfs Broeder, *Syria Boſſchyn* genaemt, en andere groote Gezaghebbers meer; zijnde de Moegalen wel vyftien duizend Man ſterk, en die zelve voor uit trekkende, en gehoort hebbende dat de Moskoviſche Gezant maer met weinig Volk, in vergelijking van haer Lieden, verzien was, zijn III. zy ſtoutelijk aengekomen, en hebben die plaets belegerd, in de welke den Heer

Digitized by Google

Gezant zich met de zijnen hadden begeven; en hebben vervolgens de zelve met geweld aengegrepen, geſtormt, en alle vyandlijke handel tegens de zelve getoont, alzoo dat hy met zijn Volk, haren toevlucht tot *Godt* nemende, zich dapper geweerd en beſchermt hebben; en zijn van de zijne, zoo wel Bevelhebbers als Zoldaten, veele gequetſt, en zeer afgemat geworden, als hebbende den geheelen Zomer met vechten en ſlaen toegebragt.

In het Jaer zeſtien honderd negen en tachentig, den achtiende van Herfſtmaend, zijn de voorſchreve Moegalen heimelijk, en ganſch ſtille afgetoogen na hare wooningen, die in de Woeſtyne zijn, omtrent eene plaets *Udinck* genaemt, wel zeſtig Duitſche mylen afgelegen van gemelte Moskoviſche Veſting; welke Moegalen zijn achtervolgt van de Moskoviters; die, na dat de zelve vyf uuren lang, met de Moegalen hebben gevochten, de zelve in de vlucht hebben geſlagen, over de vyf honderd Man daer van gedood, en veele gevangen genomen met Vrouwen, Kinderen, Paerden, Kamelen, Schapen, enz. 't welk de Inboorlingen aldaer ziende, zijn zy zeer bevreeſt geworden, en hebben zich, te zamen uitmakende over de vyftig duizend Huisgezinnen, overgegeven tot eeuwige dienſtbaerheit van hunne Tzaerſche Majeſteiten, en aen de zelve Schatting te willen betalen, belooft. Deze Moegalen, zijnde Tarters, hebben een groot Land, maer zijn verdeeld onder drie Chans, of Vorſten, als met namen *Taiſchei*, *Waſchtze*, en *Dwojuſot:* zy leven in geſtadigen twiſt en oneenigheit onder malkander; anderzins zouden zy te zamen wel een Leger van honderd duizend Man in 't Veld konnen brengen, en groote dingen uitrechten. Den twintigſten van Bloey-maend, was hy voorſchreve Heer Afgezant, in 't Land *Dauria* gekomen,

IV. over veel hooge Klippen en Rotzen, en eindelijk in de Zetel-plaets en Hooft-ſtad *Nertſinskoy* genaemt, (uit de welke de beroemde Vorſt *Tungus* was gebooren.) Tot deze plaetze is het Sineſche Leger te Water en te Lande, aengekomen, ſterk zijnde dertig duizend Man, en verzien met dertig Vuur-muyzers: welk Leger wierde geleid van zeven groote Sineſche Heeren, onder de welke men noemt. 1. Den *Samagatu*, als hebbende het gebied over 't Volk van 't Hof des Koninks. 2. Den *Tumehan*, zijnde de grootſte Prins aen dat Hof. 3. Des zelfs Oom, *Cham* gebynaemt. Deze gemelte Heeren hebben twee mael byeen komſt, of onderhandeling gehad, maer als zy beſpeurd, en ook gezien hebben het geringe getal van de Moskoviters, zoo hebben zy de voorſchreve V. Stad *Nertſinskoy* rondsom belegerd, doch hebben de zelve niet beſtormt, enz. Dus verre dit korte bericht.

VOLGT

Dubbelt van een Brief welk geſchreven is by zeker Roomſch Geeſtelijk perzoon, die de boven gemelte Sineſche togt, en Vrede-handel by had gewoond, gedagtekent omtrent de Veſting Nipeheu, *of* Nertſinskoy.

MYN HEER;

HEt deel dat U E. heeft gelieven te nemen in mijn wel wezen, geeft my hoop dat U E. niet qualijk zult nemen, indien ik dezen zende uit het midden der Woeſtynen, van het Orientaelſche Tartarye, waer ik van dit Jaer voor de tweedemael ben gezonden, door den Keizer van *Sina*, om voor Tolk te handelen by de Gezanten, die hunne Tzaerſche Majeſteiten hier gezonden hebben, om met de Sinezen over Vrede te handelen, en de Grenszaken te beſliſſen, van deze beide Kroonen in het Groote Tartarye, alwaer zich de Moskoviters zoodanig hebben verſpreid, dat het meeſt onder hun gebied is; de bewoonders, wezende een Volk dat men in *Europa* gemeenlijk plagt Tarters te noemen. Hier hebben zich de laetſte gezet, en een Veſting op gebouwt, in een Landſchap dat deze Konink van *Sina* oordeeld hem toe te hooren; aldaer hebben zich mede de Ruſſen meeſter gemaekt van de Jacht der Zabels en andere Dieren, welker vellen tot voeringe gebruikt worden, die daer in groote overvloed gevonden worden: om deze oorzaek is de oneenigheit tuſſchen de Ruſſen en Sinezen ontſtaen, al omtrent voor dertig Jaren, doch den kryg heeft niet veel om zich gehad, want den Keizer heeft zich vergenoegt om de plaets alleenig te belegeren, en te verwoeſten; de Moskoviters hebben van hunne zyde deze Veſting wederom op doen bouwen, en ſterker te maken als eerſt geweeſt is, niet willende het plaetsje verlaten, noch lyden dat de Onderdanen van *Sina* in 't gebergte quamen, om te Jagen: dit heeft verooraekt dat de Sinezen die plaets belegerde; en toen het op 't punt was van zich over te geven, door gebrek van leeſtogt en hulp, quam aen het Hof tot *Peking* een Afgezant van de Moskoviſche Tzaeren, en zeide, dat hunne Majeſteiten zijn Meeſters, hadden gezonden op de Grenzen een vol-

Digitized by Google

volmagtigde Gezant, om de Vrede te ſluiten tuſſchen die beide Kroonen, en de Grenzen tuſſchen de beide Ryken te richten: noch begeerde dezen Afgezant dat tot voorteken van den Vrede, de belegering mogte opgeheven worden, het welke hem is toe geſtaen, om dat den Sineſchen Keizer genegen was, de verſchillen te bepalen, in goedigheit, en verlangende ruſt te hebben, van deze zyde, daer hy verpligt was altyd een Leger t'onderhouden, om de Moskoviters te verhinderen van nader voort te rukken, het welke zonder twyfel geſchied zoude zijn, indien geen harde tegenſtand gevonden hadden, want zy al naby het Landſchap van *Leaotung* gekomen waren, en hadden zich verſpreid tot aen de Orientaelſche Zee, tegen over *Japan*, daer zy al eenige Volkplantingen gebragt hadden, welke door de Koninkſche krygs-benden gedwongen wierden de plaets te verlaten, en zich te rug te wenden. Eindelijk, wanneer in 't voorleden Jaer vernomen hadde, dat de Moskoviſche Gezant aengekomen was op de Grenzen, en zich ophielde by een Stad, genaemt *Selinga*, omtrent vier honderd Franſche mylen van *Peking*, aen de Noorder zyde gelegen; aldaer verwachtede te weten, waer het beliefde den Keizer van *Sina*, dat zijne Gezanten, met de Moskoviſche Gezant te zamen zoude komen, om de Vredens-handelingen te ondernemen, in beſtemde t'zamen komſten; waer op den Keizer goed vond zijne Gezanten na *Selinga* te zenden, meeſtendeels om de Moskoviſche Gezant niet meer te vermoeyen, die doch al eene heel wyde en zware reize gedaen hadde: tot dien einde wierden afgezonden als Gezanten, twee van de voornaemſte Heeren, van zijn Hof, waer van de eerſte is te vergelijken by een Kapitein van de Lyf-wacht, in 't algemeen, en den alder eerſten Kamer Jonker, en Hooft van den Ryksraed.

Den tweeden Gezant is een Getartarizeerde Sineeſch, en gerolleerd in de Baniere der Tarters, en des Keizers volle Oom, van Moeders zyde, boven die wierden genoemt noch veele voorname Mandaryns, en een zeer ſtatelijk gevolg: zijne Majeſteit begeerde ook, dat ik zoude mede gaen, om voor Tolk te handelen, alzoo men verſtaen hadde uit Brieven in de Latynſche Tael, dat zy Luiden met zich hadden, die de Tael verſtonden.

Zijn Majeſteit bewees ons veel gonſt voor ons vertrek, want uit genome veele ſtukken Zyde Stoffen, en een Stoffe Kleed als de Mandaryns van de derde Rang dragen, een Rok van zijn eigen Lyf, met Paerlen, en den Ryks Draek geborduurt, die hy aen ons vereerden, liet ons ook van koſt en voorraed voorzien, ook Paerden, Kamelen, en Tenten geven; daer en boven belaſte hy ons aen zijn Ooms tafel te eeten, de geheele Reize door: deze Reize heeft aen 't Hof van *Peking* zeer veel geld gekoſt, en wy hebben de Eere, die men ons aen deed, duur genoeg moeten betalen, door de moeitens en ongemak, die wy vier Maenden op onze Reize geleden hebben, in deze Woeſtyne: al het geene wy geleden hebben uit *Europa* tot *Peking* toe, is maer ſpeelen by deze Reize te vergelijken.

Ik zal hier niet meer zeggen aen UE. aengaende deze Reize, van welke alle byzonderheden zult vernemen, ook van onze Handelingen, en al het geene betreft, dit deel van Tartarye, door een verhael, die ik van dit Jaer na *Europa* zenden zal, door de zekerſte geleide die ik vinden zal, na mijn aenkomen in *Peking*, zoo wat voorgevallen is, ons aengaende, na onze aenkomſte in *Sina*, als van de beide Reizen, die ik in Tartarye gedaen hebbe.

Voor de reſt, arbeiden wy met onze geheele magt, om ons in ſtaet te zetten, te konnen geven aen de geleerde Waereld, alle de vergenoeginge die zy van ons konnen verlangen, om de Geographie volmaekt te brengen, zoo dra als wy meeſter zullen zijn van de Sineſche Tael, dan zullen wy wezen in ſtaet, om te trekken alle de wetenſchappen die men mag verlangen van het Ryk *Sina*, om de vryheit die wy hebben van te gaen zonder ſchroom al 'er wegen, en nemen in acht zoo veel het ons belieft: wat my aengaet, ik arbeidede in die twee groote Reizen, die ik van dit voorleden Jaer gedaen hebbe om mijn zelf te onderwyzen, het beſt dat ik kon, aengaende het geheele groote Ooſter Tartarye, dat tot nu toe weinig in *Europa* is bekent geweeſt: ik hebbe eenige Kaerten gezien, gemaekt door eenige perzoonen, die dit geweſt te Lande hebben door geloopen, van de zelfde hebbe ik ook vernomen, door wat Volk het bewoond is, en zoo dra ik in *Peking* zal aengekomen zijn, zal ik trachten om in 't werk te ſtellen, alle de wetenſchappen die ik verkregen hebbe, om alles mede te deelen aen de geleerde Waereld: ik hebbe ook gelegentheit gehad om my genoegzaem te berichten van de Tarters in 't byzonder, door de gemeenſchap in 't reizen met zommige voorname Heeren van 't Hof, en ik kan verklaren dat ik meer ervaren hebbe

Men verwacht noch in dit Jaer 1704. de voltrekking van deze beloften.

in

in mijne Reizen, als ik in veele Jaren in *Peking* niet doen konde; toen ik begon de Tarterſche Tael een weinig te verſtaen, en gebroken te ſpreken, hebbe ik my daer door getrokken, in de gonſt van veel Grooten der Tarters; en of ik al niet zeer ervaren ben in de Sineſche Tael, hebbe echter Tolk moeten zijn van de Sineſche Gezanten, en moeten vertalen wat 'er gehandeld wierd met de Moskoviters, aen welke ik in 't Latyn zeide, wat die voor bragten in 't Sineeſch en Tarters, en een ander heeft zich vergenoegt om in 't tegendeel te doen, en zeide aen onze Gezanten, het geene de Moskoviters zeiden in het Latyn: eindelijk, zy ſcheenen beider zyds met ons te vrede te zijn, en de Vrede is Godt zy gelooft, wel gelukt, en geſlooten: ook hebben wy niet weinig daer toe bygebragt: wy weten dat den Keizer van *Sina* niet nalaten zal, om ons meer en meer te achten, en dat deze eenige dienſt genoeg is, om ons voor altyd noodig in *Sina* te maken, en dat zy ons niet licht uit het Ryk zenden zullen, het mag ook zijn waerom het wil, zoo lang de Sinezen met de Moskoviters Nabuuren zullen zijn.

Onderſcheidene zaken die noch in deze Brief ſtonden, buiten ons ontwerp, late achter.

Wy zijn hier omtrent drie honderd en vyftig Franſche mylen van *Peking*, en zijn negen en veertig dagen onder wegen geweeſt; 't is een weinig meer als een Maend dat wy hier zijn: wy hebben hier twee kleine Legers, die het gevolg van onze Gezanten uitmaken, het eene is met ons over Land gekomen, en het andere te Water tegens de ſtroom van een Rivier in Tartarye, *Sagalien Oula* geheten, dat zoo veel te zeggen is als de Zwarte Vloet, die over de zeven honderd mylen * loopt van het Weſten na het Ooſten, dragende alderwegen groote Vaertuigen, en valt eindelijk in de Orientaelſche Zee, tegen over de Noorder zyde van *Japan*, of een weinig hooger: en alzoo de Tarters hare grootsheit toonen, en haer deftigheit in de veelheits des Volks, van Paerden en Kamelen, en dat men op zoo een lange Reize van omtrent vier of vyf Maenden onmogelijk zoo veel Spyze mede voeren kan in zoo een woeſt Land, en ook geen hulp is te wachten, moet men noodiglijk met zich voeren overvloedig Linnen, Tabak, en Thee, die men aen de Tarters tegen Oſſen en Schapen verruild: die met ons waren, zijn meer dan op acht of negen duizend Menſchen te rekenen, onder welke maer drie duizend Zoldaten zijn geweeſt, en omtrent honderd en vyftig Mandaryns, de reſt is niets dan dienſtvolk, by de vyftien duizend Paerden, en omtrent drie duizend Kamelen, honderd groote Vaertuigen, en by de vyftig, doch meeſt kleine Veld-ſtukken. De Moskoviters quamen ook met een redelijke groote ſleep en toeſtel, deſtiger als de onze in haer Manſchap, Kleeding, Trompetten, enz. maer haer gevolg was zonder vergelijking minder van Volk als de onze.

* Franſche mylen.

In drie of vier dagen zullen wy wederom na *Peking* vertrekken, daer ik hoope dat wy in Wyn-maend zullen aenkomen: onze Gezanten zullen onderling morgen of overmorgen de Artykelen van de Vrede bezweeren in de Ruſſche Kerke, aen den Altaer, voor het Beeld Chriſti, op den Kruize, nemende tot getuigen den *Godt* der Chriſtenen, van de getrouwheit, met welke zy zullen onderhouden deze Artykelen der Vrede, daer toe zy hare volmagt hebben betoont: en dit alles op de begeerte van den Sineſchen Keizer, die om het ontzag, en de aenkleving welk hy zeid, dat wy tot ons Geloof hebben, begeerd heeft dat in de Name *Godts* zoude gezwooren worden, op dat de Moskoviters onverbreekelijker zullen houden de Artykelen van de Vrede, als zy die gezwooren hebben voor haren *Godt*: ziet daer 't geene ik meende dat U E. niet qualijk zoude nemen, dat ik het ſchryve uit het midden van de Woeſtyne, en door zoo een ongewoone weg, uit het Veld niet verre van *Nipehen*, in het Groote Tartarye, op het Land van den Grooten Tzaer van Moskovien,

Den tweeden van Herſt-Maend, in 't Jaer 1689.

U E. Onderdanigſten en gehoorzaemſten Dienaer,

N.

VOLGT

Een korte aentekeninge, genomen uit zekere Dag-lyſt, van voorgevallene zaken in Peking, *by zeker bediende der Roomſche Geeſtelijken aldaer, gehouden, over de verſchillen tuſſchen* Rusland, *en* Sina.

DEn vyf en twintigſten van Sprokkel-maend, des Jaers zeſtien honderd zeven en tachentig, waren van vyf honderd en vier en zeſtig gevangene Moskoviters, noch drie honderd binnen *Peking* in 't leven, daer de Keizer een wakend oog op deed houden.

Den

Digitized by Google

Den tweede van Lente-maend, wierd van 't Hof een Zende-boode na de Moskoviſche Gezant afgevaerdigd, die met twee duizend Man tot in de Stad *Selinga*, op de Grenzen van Tartarye was gekomen, om te vernemen, wat met zoo veel Volk wilde zeggen, en wat zijn aenbrengen zouden zijn.

De voorſchreve Gezant dede een Brief aen de gevangene Moskoviters overleveren, waer in haer hoope gaf, dat hare verloſſinge wel mogte volgen.

Den derden van Lente-maend wierd uit het Veld-leger, leggende op de Grenzen van Tartarye, een Konink in hechteniſſe gebragt, die met al zijn Volk tot de Moskoviters wilde overloopen.

Den zeventiende van Bloey-maend was tydinge gekomen, dat de Moskoviters zich by hoopen op de Grenzen van Tartarye lieten zien, en 't gevolg van de Moskoviſche Gezant tot op vyf duizend aen was gegroeid, 't geen den Keizer zich dede Wapenen. Dus ver deze korte aentekening.

Wat my van een ander Heer uit *Moskou* word verſtendigt, van de Volken, niet wyt van de Sineſche Muur gelegen, aen de volgende Brief, die uit de mond van den geenen, welke boven opgemelte Veld-togt tegen de Sinezen, onder de Moskoviten hebben bygewoont, is opgeſchreven, mag hier onder worden gezien.

Wel Edele geſtrenge Heer;

Aengaende 't geen U E. tot vermeerdering van kennis hebt gelieven te weten, van eenige Volkeren niet wyt van de Sineſche Muur gelegen, daer op zal berichten, zoo veel ik uit den geenen, welke van die geweſten, alhier voorlede Winter zijn aengekomen, heb verſtaen, als volgt.

By de Sineſche Groote Muur zijn verſcheide Volkeren, als *Moegalen*, en *Tungoeſen*, eenige daer van zijn den Sineeſch onderdanig, en andere leven onder hare Vorſten, die in magt onderſcheidelijk zijn, andere zijn hunne Tzaerſche Majeſteiten onderdanig: eenige die wat nader aen de Muur zijn, leven in Steden, Dorpen, en Huizen, welke van Leem gemaekt zijn, na de Sineſche wys, maer veel ſlechter: andere leven in Hutten als de meeſte *Moegalen* doen, die van Vilten gemaekt zijn; haer Kleederen zijn meeſt van Katoen, dat uit *Sina* komt, en bereide Vellen van Dieren, welke zy daer ſchieten: eenige die in Steden en Dorpen woonen, zaeyen meeſt alderhande Kooren en Rys, en waſt aldaer alles zeer overvloedig, hebben ook veel Vee, daer in hare meeſte Rykdom beſtaet; andere die tuſſchen het gebergte woonen, leven by het jagen van wilde Dieren, als Beeren, Herten, Tygers, Voſſen, Wolven, Zabels, enz. haer geweer beſtaet in Pyl en Boog, Zabel en Lancen: die in de Steden leven vreedzaem, maer het Veld-volk hebben onder malkander groote oorlogen, want als een *Taiſcha*, of Vorſt komt te ſterven, en veel Kinderen na laet, die verdeelen zich dan onder elkander, en om het meeſte en beſte deel na haer Vaders dood te krygen, vechten zy dan geweldig onder malkander, by de welke zich dan andere tot hulp voegen, en alzoo zeer bloedige oorlogen daer door veroorzaekt worden; en dit is eene wonderlijke voorzienigheit van Godt Almagtig, want deze Volkeren onder een Hooft zijnde, zouden de ganſche Waereld, by wys van ſpreken, konnen afloopen, want het is een ſterk en vaſt Volk, die ik ook de beſte Ruiters in *Aſia* acht te zijn, want in een treffen zoo ſchieten ze eerſt uit Boogen met groote Pylen, daer van het yzer wel drie vinger breet is, en zeer ſcherp, daer op vellen ze haer Lancen, en met een vollen ren, als een Paerd loopen kan, vallen zy op den vyand aen, met zoo een wanhoopelijke ſtoutheit. dat honderd zullen tegen duizend Crimſche Tartaren aengaen, en die verjagen: hare Godsdienſt zoo wel van de eene als anderen, is meeſt als dat van de Sinezen, zijn Heidenen, en Afgoden dienaers: het is meeſt een gezont Volk, want leven zeer matelijk, en zijn met weinig te vreden, dat hen alzoo lange doet in gezontheit leven: of aen de mond van de groote Rivier *Amur* eenige Eilanden zijn, konnen zy geen eigentlijk beſcheid geven, alleen hebben zoo veel van de Sinezen verſtaen, dat daer niet wyt van daen, op groote Eilanden, een groot Ryk is, diens Volk goede Zoldaten zijn, en Vuur-roers gebruiken, het welke zy vermeenen, dat 't *Japan* zal zijn, en na alle waerſchynlijkheit, zoo geloove ik zulks ook: dit is 't geene dat op U E. believen van de zelve Reizigers vernomen is.

Wel Edele Geſtrenge Heer,

U Ed. dienſtwilligen
en ootmoedigen
Dienaer,

N. N.

Digitized by Google

VOLGT

Dubbelt van zeker andere Brief, uit Peking *den achtſten van Herfſt-maend, zeſtien honderd acht en tachentig herwaerts aengeſchreven, welke in de nieuwe Maeren bekent is gemaekt, die hier inlaſſche, om dat daer in gewag word gemaekt van zekere Vrede-handel, en oorlogs optogt, die de Sineſche Tartaren om handen hadden.*

1690. Ontfangen.

DE Koninginne, Groot-moeder van den Keizer van *Sina*, overleed den zeven en twintigſten van Louw-maend laetſtleden; de Lyk-plichten wierden eerſt eenige dagen, over een komende met de pracht der Sinezen, gehouden. De Schoon-vader van den Keizer, de welke ook zijn Oom is, vergezelſchapte, gevolgt van zeven andere perzoonen van aenzien in de Lyk-plicht: men heeft een Plakkaet uit gegeven, by de welke den Jezuiten wel uitdrukkelijken word gelaſt, haer met geen andere dingen, als die de Wis-konſt aengaen, te moeyen; en dat geen deel in de Heidenſche plechtigheden, omtrent de verkiezingen van de Mandaryns, enz. gebruikelijk, zullen hebben. De Jezuiten hebben in dit Groote Keizerryk verſcheide nieuwe Kerken gebouwt, alzoo den Keizer haer toegelaten heeft al 'er wegen in zijn gebied, Kerken te mogen ſtichten, en hunne Godsdienſt te prediken. Den dertienden van Gras-maend, benoemde men twee Afgezanten, om op de Grenzen van Moskovien te gaen, en een traktaet van Vrede, met die Volkeren te maken. Zy vertrokken den dertigſten van Bloeymaend, en waren alrede tot twee honderd en vyftig mylen aen geene zyde van de Muur, die dit Ryk van Tartarye ſcheid, gekomen, wanneer ze verſtonden dat den oorlog tuſſchen twee Tartariſche Vorſten was ontſtoken, het geen haer noodzaekte wederom te keeren. Volgens de laſt die zy dien aengaende hadden van den Keizer, die den elfde van de zelve Maend, in perzoon was aen 't hooft van een magtig Leger van Voet- en Paerde-volk, beſtaende voor 't meerendeel uit Musquetten en Geſchut; en nam zijn weg na Groot Tartarye, alwaer hy wel gekomen is: men verwacht de uitſlag van deze onderneming, waer na men de Vrede-handel met de Moskoviters zal hervatten. Dus verre gemelte Brief.

Verſcheide verhalingen, belangende het voorgevallene omtrent eenig verſchil, dat tuſſchen hunne Tzaerſche Majeſteiten, en den Sineſchen Keizer, ontſtaen was, voor zoo veel de Vaders Jezuiten tot Peking, *daer mede gemoeid zijn geweeſt, gelijk zulks uit haer Brieven, na* Romen *geſchreven, getogen is.*

DEn twaelfden van Slacht-maend, zeſtien honderd zes en tachentig, heeft den Keizer des morgens vroeg, tot zich doen roepen de Vaders Jezuiten, om een Brief, geſchreven in de Latynſche, en Moskoviſche Taele, te lezen. De Moskoviters die tot *Peking* woonden, wanhoopte de zelve getrouwelijk over te konnen zetten, des wierd den Keizer aengediend, dat de Jezuiten alleen dezen Brief konde vertalen, de welke aen haer, terwylen zy in't naeſte vertrek het middagmael hielden, de Eere heeft gedaen, eenige Schotelen met Spyze van zijn eigen Tafel toe te zenden, en haer in de aengeſtelde Vergadering te doen zitten, boven de mede Rechters van de Opperſte Vierſchaer. Den Inhoud van den Brief was, een betuiginge dat den Grooten Hertog, (verſtaet zijn Tzaerſche Majeſteit,) wenſte na onderlinge Vrede, Eendragt, en Handel; doch ſcheen ook te eiſchen te grooten uitbreidinge van zijne Land-palen. Den volgende dag gingen de Vaders Jezuiten, tot bevorderinge van de Vrede, den Keizer opwachten.

Den Ruſſchen Gezant, die in *Peking* aengekomen was, ziende dat de weg tot het ſluiten der Vrede gebaend wierd, ontdekte dat hy zelf niet de Opper-gezant was, maer hem onderhoorig, en voor af gezonden, om te vernemen, of de weg tot de Vrede zoude geopent worden: dat den Opper-gezant, met het overige van zijn gevolg, was gebleven op de Grenzen, en het Ryk niet konde intrekken, zoo niet alvoorens een ſtilſtant van wapenen wierde afgekondigt.

Den Keizer heeft gelieft, een wapenſchorzinge te bewilligen, en dienvolgens een ſnelle Boode afgezonden, met bevel om de belegering van *Yacca* *, welke door de Ruſſen beſchermt wierd, op te breken, niet tegenſtaende de plaetze reeds tot de uiterſte benaeuwtheit was gebragt.

* Albaſin.

Den vier en twintigſten van Slachtmaend, keerde den Moskoviſchen Afgezant weder na Rusland, met Brieven van den Keizer, geſchreven in de Latynſche Tale.

Die hier ſpreekt onder het woord Ik, is een der Vaders Jezuiten, welk zulks uit Peking na Romen ſchryft.

Wanneer Ik den Afgezant bezochte, hebbe van hem verſtaen, dat van deze Stad *Peking* tot aen den overvaert van de Riviere *Oby*, een weg is, door onbebouwde Landen, alwaer de Tartaren nu en dan hare

hare Tenten opſlaende, geen vaſte woonplaetzen hebben, maer geſtadig verreizende, Weide zoeken, voor haer Vee.

En dit is de levens-wyze van de meeſte Tarters, niet veel verſchillende van 't leven der Oud-vaderen in *Paleſtina*. De Reizigers, indien weinige in getale, en vreedzaem zijn, ontfangen zy met alle beleeftheit in hare Tenten, en aen hare Tafels, voor niet, haer opdiſſchende Vleeſch, dat half gaer is, met verſcheidene aert van Zuivel, of Melk-ſpyze; want weinige zijn 'er die 't Land bouwen, zoo, dat zy weinig Rys, of Tarwe hebben.

Dit geheel groote, en zoo wyd uitgeſtrekte Landſchap, van de Vloed *Oby*, en de Kaſpiſche Zee af, tot aen de Muur van *Sina*, beſtaet onder veele Koninkskens, die ieder hare afgezonderde Landpalen hebben: twee en veertig van deze zijn begrepen onder het gebied des Sineſchen Keizers; maer na de kant van het Ooſten, daer Tartarye van de Pekinſche middelyn zich Ooſtwaerts uitſtrekt, is het gebied des Keizers, gewiſſelijk veel langer, als in de Landkaerten is afgebeeld. Als men van deze Stad reiſt na de Vloed *Oby*, de welke de Ruſſen gewoon zijn over te varen: niet verre van *Tobol*, de Hooft-ſtad van *Siberie*, ontmoet men t'elkens Hordens, of Benden des Tarters, gelijk beweegbare Steden: weinige zijn 'er die op een plaetze ſtil blyven. Ter plaetze daer de Reizigers van de nacht worden overvallen, ſlaen zy hare Tenten op, en maken vuur: de tuſſchen komende Rivieren gaen zy over met zwemmen, of met hout-vlotten, en des Winters op het Ys. De Menſchen van die Landen zijn eenvoudig, en leven zonder bekommeringe, van de Aerd-vruchten die 't Land zonder bouwen voortbrengt, als ook van Boter, Kaes, de Jacht, en haer Vee.

§ Teweten 't Sineeſch. Die tot dit § gebied behooren, komen in *Sina* hare Waren verkoopen, waer onder zijn menigte van Paerden, Bontvellen, Herten, Hazen, Phazanten; waer van zy in de Winter-tyd groote hoopen in de ſtraten van *Peking* te koop ſtellen; zoo dat de viervoetige en gevleugelde Dieren, uit alle de Boſſchen van Tartarye aldaer ſcheenen t'zamen gebragt te zijn. De Godsdienſt dezer Menſchen beſtaet byna geheelijk in de aenbiddinge van den Afgod *Foë*, welkers Prieſteren, gezegt *Lama* *, by haer in groote achtinge zijn. Zy gelooven dat de Zielen verhuizen van 't eene Lichaem in 't ander, erger of beter, na mate van ieders goed of quaed doen.

Den negende van Wyn-maend, des Jaers zeſtien honderd acht en tachentig, zijn de Vaders *Anthonius Pereira*, en *Joannes Gerbillon* tot *Peking* weder aengekomen, uit Tartarye, derwaerts zy gereiſt waren, ter oorzaek, en van wegen den kryg, die ontſtaen was tuſſchen de Vorſten *Eluth* en *Halka*. De Afgezanten zijn ook weg gegaen, en de Vrede-handelinge is uitgeſtelt, tot het naeſtvolgende Jaer. De zelve zal gehouden worden in 't Ooſter-deel van Tartarye, by de Stad *Yacca*, toebehoorende den Ruſſen, daer men bequamelijk na toe kan reizen: zoo zal het dan noodzakelijk zijn, dat de Vaders in 't volgende Jaer de reize na Tartarye weder aen nemen.

De Keizer ſtaet haeſt na *Peking* weder te keeren, te gelijk met de uitgetrokkene Benden, weinige, die daer gebleven zijn, uitgezonderd. Dezen oorlog, welke van dit Ryk zelf gevreeſt wierd, is van geen gevaer, dewyle men kennis heeft, dat het getal van 't krygs-volk van den overwinnenden Vorſt *Eluth* zeer klein is. De Vaders hebben op de Reize veel geleden, voornamentlijk in de Woeſtyne *Xamo*. Men was bekommert dat de Ruſſen door den Vorſt *Eluth* § tot den oorlog aengezocht, zich met hen zoude hebben gevoegt, maer deze den kryg hebbende afgewezen, zoeken met al haer kracht, de Vrede, en onderlingen Handel met dit Ryk uit te werken, en ſchynen zulks te zullen verkrygen, op zeer goede voorwaerden.

§ Dit ſchynt een Kalmak te zyn, en zyn party een Moegael.

Volgt dubbelt van een Brief, by de Vaders Jezuiten in Sina, *na* Romen *geſchreven.*

UIt *Peking*, den veertienden van Herfſt-maend, zeſtien honderd negen en tachentig. Na de wederkomſte des Keizers, in Gras-maend, heeft

* De Lamas Prieſters, zoo die in Sina als Tartarye zyn, tellen de Gebeden af, by zeker aert van Roozekranzen, die honderd en tien bolletjes hebben, twee, waer van de een, voor aen, geregen is, en de ander in de midden, zyn de grootſte: zoodanig een Roozekrans uit het midden van Moegalen-land tot my overgebragt, is zeer konſtig gewrogt: de bolletjes zyn, of van zeer hart hout, of van ſteene pitten eeniger vrucht, alle byſter konſtig uitgeſneden, en doorluchtig verbeeldende veelderhande gedaenten en ſtelling van Menſchen die onder byzondere handelingen voorkomen, in Aſiatiſch gewaed en gebaerte, hebben ruim de groote van een Knikker: veele der Beelden en vertooningen, die zedig, en Afgodsdienſtelyk, daer aen zyn te zien, zyn zoo klein, dat naeuwlyks zonder hulp van vergroot-glas te beoogen zyn, te waerdigen konſt als dat in Moegalen-land gemaekt zoude wezen, waerom ik giſſe dat aldaer uit Sina gekomen zyn, en dus tot my herwaerts over gebragt: de Zyde Ketting daer dit zeer koſtelyk, aerdig en konſtig Sny-werk aen geregen is, word geſlooten van een Elpenbeenen ſtift.

heeft nu de Reize der Gezanten, na de Grenzen van Rusland, om de Vrede te maken, waer van meer malen is gemelt, voortgang gehad; alzoo die 't voorleden Jaer, den dertigſten van Gras-maend, wanneer de kryg tuſſchen *Eluth* en *Halka*, Vorſten van 't Weſter Tartarye, op het heetſte blaekte, waren uitgezonden, zijn in Wyn-maend tot *Peking*, onverrichter zaken weder gekeerd. De Vaders *Thomas Pereira*, en *Joannes Franciſcus Gerbillon* zijn gelaſt, den Keizer dit Jaer wederom te volgen. Zy zijn den veertiende van Wiede-maend afgereiſt, door gemakkelijker plaetzen als 't voorleden Jaer: den een en dertigſten van Hooi-maend quamen zy te *Nipehen* *, 't welk is een Stad der Ruſſen, alwaer den Moskoviſche Gezant den negentiende van Oogſt-maend, ook is aen gekomen. Tegenwoordig is men bezig over de Vrede te handelen, waer van den uitſlag noch niet kan geweten worden.

* Nertſinskoy.

Een andere Brief luid als volgt.

Macao den dertiende van Louw-maend zeſtien honderd en negentig. De Vaders *Thomas Pereira*, en *Joannes Franciſcus Gerbillon*, zijn den achtiende van Wyn-maend zeſtien honderd negen en tachentig, van de Moskoviſche Landen weder gekomen te *Peking*, na dat de Vrede tuſſchen de Ruſſen en Tarterſche-Sinezen was geſlooten, en afgekondigt. Eer de zelve getroffen wierd, hebben de Vaders Jezuiten groote moeyten aengewend, in beide deze Volkeren te verzoenen, en over de gelegentheit des Vredes zich te verdragen. Drie malen waren te wederzyds krygs-knechten byna gereed, om uit te barſten tot de wapenen: eindelijk is de Vrede door Godts goedheit geſlooten. Zoo wel het eene als het andere Volk, hebben de aengewende vlyd der Vaderen geroemt, en heeft den Keizer der Sinezen, haer daer over grootelijks geprezen.

Na dat dan deze Vrede getroffen was, heeft het hunne Tzaerſche Majeſteiten behaegd, weder een Gezantſchap na *Sina* af te zenden, 't geene bekleed is geworden door den Edelen Heere *E. Yzebrand Ydes*, wiens ontmoetinge en verrichting met den Druk in't licht word gegeven, wes daer van in dit Werk geheel zal zwygen.

Men leeſt in de berichten der Vaders Jezuiten uit *Sina*, als of de Stad *Albaſin* van de *Mancheons*, of Sineſche Tarters tot drie mael toe was geſlecht geworden, hoe wel van andere zyde niet anders heb konnen verſtaen, of die plaets is de eerſte mael, na dat de Sineſche Tarters de bezetting hadden doen ruimen, geſlaekt, en vernietigt, en ten tweede mael, na onderling verdrag en Vrede, met wederzyds bewilliging, vernielt, ontmantelt, en tot een effen Veld gemaekt, ten ware men miſſchien wilde verſtaen, dat eer de plaets door de Ruſſen volbouwt was, zy noch eenmael was geruimt geweeſt.

Men heeft my bericht uit *Moskou*, in den Jare zeſtien honderd zeven en negentig, hoe de Ruſſche Metropoliet van *Tobol*, zeker perzoon na *Peking* heeft afgezonden gehad, om te verzoeken dat de Sineſche Konink wilde toeſtaen, dat een Kerk ter Griekſche Godsdienſt wierde getimmert, zoo als ware toegeſtaen, en geſchied.

Uit Tobol *is my, wegens het Rus-Chriſtendom in* Sina, *en van den* Buſuckti-Chan, Kalmaks *Vorſt, het volgende bericht toegezonden.*

Wel Edele Geſtrenge Heer;

NIeuws heeft men uit *Sina* voor dit mael, dat in de Hooft-ſtad *Peking*, met toe ſtaen van den Chan, of Keizer, een Kerk is gebouwt; en kort na de Inweyinge, zijn zonder eenig verbod, twintig volwaſſene Menſchen, zoo wel Mans als Vrouws perzoonen Gedoopt. En waren noch veel andere daer toe genegen, tot welk goed en heilzaem werk, nu alle vlyt aen word gewend, met bequame perzoonen, die haer Spraek verſtaen, (en met het overzetten van noodige Gebeden, en de Heilige Schriftuure) daer na toe te zenden. En was zulks hoog noodig, te meer, om dat men hoorde, dat veel Kalmakken door de Buchaerſche Papen, Mahometaenſch worden, gelijk ik met de laetſte Kalmakſche Gezanten, een in mijn Huis heb gehad, die het Kalmakze Geloof, of Afgodery ten hoogſten verfoeyde. Men verneemt dat den voornaemſte Vorſt *Buſuckti-chan* gewis dood is, na dien dat onverziens, van de Sinezen met een groote magt wierd overvallen. En nu zijn Neef *Contaiſin*, die voor dezen *Araptan* wierd genaemt, hem is gevolgt, die zich nu tot hulp der Moskoviten, met twintig duizend Man gereet maekt, om de Kozakſche Orda, welk Jaerlijks veel quaed doet, te overvallen. Zy komen onverhoeds, gelijk alle die Volkeren zulks gemeen zijn te doen, en meeſt als het Land-volk op de Velden arbeid: en nemen de Menſchen gevangen, en verwoeſten alle Dorpen en Vlekken, en men

kan

Digitized by Google

kan aenvallender wys, tegen dat Volk niet ſtryden, want ze woonen ver af; met eene groote magt is 't zeer bezwaerlijk, en, om dat zwervende Volken, niet zijn te vinden; met een klein Leger is 't gevaerlijk, dies geene andere middel is gevonden, als alle Dorpen en Vlekken te ſterken, en de zelve met Stukken, en de Boeren met geweer te verzien: en boven de voorige krygs-magt, een Bende van duizend brave Dragonders, in de uiterſte plaetzen te leggen, en des Zomers met een ander Legertje zich te voegen, en op de voornaemſte plaetzen hen op te paszen. Het zijn goede Zoldaten te Paerd, en wel gewapent, veele hebben lange Roers, met Koopere en Loode Kogels, en Stukjes.

Wel Edele geſtrenge Heer,

U Ed. dienſtwillige en ootmoedigen Dienaer,

Tobol den 22 *April*, 1689. N. N.

Wanneer *Albaſin* van den Sineeſch was belegert, en 'er ſtilſtant van wapenen was, wilden de Sinezen niet meer als tien Man teffens in gemelte plaets binnen laten trekken, 't zy om kondſchap te brengen na *Nertſinskoy*, of te ontfangen, en na elders, niet meer als twee of drie Man door laten; doch Vee, tot noodruft, hebben zy niet geweigert door te laten, zoo als den Stedelingen mede vry was, water uit de Rivier *Amur* te ſcheppen; doch zy verhinderde den vorderen uitgang aen de bezettelingen in grooten getalle, gevende voor, zulks te geſchieden, op dat 'er geen hand-gemeenſchap mogte voorvallen; Brieven lieten zy vry in en uitgaen. Men liet ook toe, dat de bezettelingen zoo veel Greenen-hout binnen haelde, als zy noodig hadden, mits dat zy niet wyt af gongen, maer als zy wat verder afweken, is Jagen en Viſſen, vry, te weder zyden geweeſt; ja de Sinezen booden aen, Heelmeeſters om de zieken, en gequetſten te genezen, binnen de Stad te zenden, zoo de Moskoviten het getal der zieken en gequetſten, wilde opgeven; maer de Ruſſen deden weten, dat alle het krygs-volk noch by gezontheit was, ſchoon daer veel aen haperden. Men zond malkander geſchenken, zoo als den Gezaghebber binnen *Albaſin*, *Offanaci Bayton*, aen de Sineſche Veld-heer een Paſtey zond van Tarwe Meel, wegende twee en dertig en een half pond, die blydelijk, en met beleeftheit wierd ontfangen.

Wanneer *Albaſin* wierd verwoeſt, zijn omtrent drie honderd Moskoviten, zoo Vrouwen als Mannen, tot den Sineeſch over gekomen, die hem ten kryg, en anders dienen: zy hebben hunne vrye oefening van Godsdienſt, en Kerk, daer een Prieſter dagelijks den Chriſtelijken Godsdienſt in oefent.

Als de Konink van *Sina* in 't zin hadde *Albaſin* te belegeren, en de Ruſſche Kozakken van de Rivier d'*Amur*, en uit de Veſtingen die zy omtrent de Oever aldaer hadden, te verdryven, heeft hy Gezanten gezonden, aen veele Moegaelſche Vorſten, en hun opgemaekt, dat zy hunne Manſchap gewapent zouden ſchikken onder de Veſtingen *Selenginskoy*, *Irkutskoy*, *Bratskoy*, en *Balanganskoy*, op hoop, dat zy die ſterkten zouden weg nemen, als wanneer hy oordeelde, de weg afgeſneden zoude zijn, om de krygs-magt die hunne Tzaerſche Majeſteiten aen de *Amur* hadden, en in de *Dauerſche* Landen, te hulp te konnen komen; doch aen de *Katoegta* geviel dezen handel niet, welke ſteeds trachte in vrede, ruſt, en vriendſchap te blyven, en die met den Sineeſch aen te binden; maer de Moegaelſche Vorſten gehoorzaemde hem, in deze, te dier tyd niet.

Gromna is een ſteenachtige plaets, aen de Oever van de Rivier de *Amur*, weinig beneden *Albaſin*, alwaer in 't Jaer zeſtien honderd zes en tachentig, de Sinezen met dertig Sineſche Vaertuigen, in een Inham, of Haven, welke aldaer is, zijn gekomen, in alle ſtilte; zoo ook met een andere diergelijke Vloot, weinig lager, van waer zy lieten weten aen den Ruſſche Gezaghebber *Bayton* tot *Albaſin*, dat zy met deze Schepen, die geladen krygs-volk in hadden, deels meenden te verweilen, onder die plaets, en deels voorby dreigden te varen na *Nertſinskoy*, daer een Vrede-onderhandeling zoude worden ondernomen; doch dat zy geen vyandlijke handel zoude plegen, 't geen alles, zoo men oordeelde, op een krygsliſt aen was gelegt: want men bevond, dat zy vertraden en verbranden, rondsom *Albaſin* al het Kooren, dat op 't Veld ſtond, na dat zulks by hen was gemaeid; zy hadden met zich veertig Stukken, en veel oorlogs tuig; doch de Stad wierd deze mael niet beledigt, als alleen met ſcheldwoorden, eiſchende zy dat de Ruſſche krygs-magt die daer binnen was, na *Nertſinskoy* zoude aftrekken, of anders dat zy zoude komen om die te prangen, en te dwingen.

Men zegt veel Tygers onder *Albaſin*

gevonden te worden. Dit *Albaſin* was wel eer, en voor omtrent veertig Jaren geſticht, en eerſt met Storm-palen omzet, door omtrent drie honderd Kozakken, die de Schatting van de omleggende Volken, angſtig voor deze vreemdelingen, vorderde, en verkregen: vervolgens bequamen hunne Tzaerſche Majeſteiten aldaer, en noch veel lager te weder zyde de Oevers, de bezitting en eigendom, 't geen ſtrekte Noorden om, en Muurwaerts, tot aen het gebergte *Jaalske*, een dag reizens onder *Naum*; deze bezittingen waren te veiliger, en ſterker, om dat de Sinezen niet als te Water derwaerts met groote magt konde afzakken, ter oorzaek de groote Woeſtyne, en ongebaentheit. De boven gemelte overgift, en betaling van Schatting geſchiede door de *Dauren*, en omwoonende *Tungoeſen*, met overleg der ouden, rypen Rade, en vrye wil: want die Luiden door de Oudſte onder den Volken worden beſtierd, of ten minſten, zy dienen den Voorgangeren, en Hoofden, voor Raed.

Dit is in't Jaer 1696 geſchreven.

VERHAEL

Van de laetſte metinge, gedaen in't Jaer zeſtien honderd een en zeventig, der geweſten, by, en aen geene zyde van de vermaerde en groote Rivier Oby.

OP de andere zyde van de Rivier *Oby*, twee honderd wurſt, is het Meir *Tas:* daer na valt in dit Meir *Tas* de Rivier *Pur*. De *Tas*-ſtroom loopt acht honderd en vyf wurſt verre: de *Pur*-ſtroom vier honderd en zeſtig wurſt. By de *Tas*-ſtroom woonen *Mangaſeiska* Samojeden. Op de *Oby*-ſtroom, aen een Arm, vyf honderd vyftig wurſt van zijn oorſpronk, legt de Stad *Negei*. Van *Negei* opwaerts zeventig wurſt, leit de Stad *Noſovoy*, of *Nolovoy*; en recht daer tegen over *Obdora*. Op de ſlinker zyde opwaerts, valt in de *Oby*-ſtroom de *Paſga*, of *Poeſga*, en deze ſtrooms loop is honderd en vyftig wurſt; van *Noſovoy* zeventig wurſt. Op de hooger hand van de *Oby*, leit de Stad *Irka*. Van *Irka* opwaerts veertig wurſt, leit *Woikor*, en *Linotskoy*; en hooger *Urkom* of *Bjeloe:* en daer na noch honderd dertig wurſt *Loſma*. Achter *Loſma* valt in de *Oby*, om't Ooſten, de ſtroom *Kaſym*, die loopt vier honderd tachentig wurſt, en aen des zelfs uitgang leit de Stad *Moſym*, of *Morim:* hooger op de andere zyde *Kaſym*, veertig wurſt van daer aen de *Oby*, leit de Stad of het Vlek *Kelentſchikar*, en noch honderd vyftig wurſt hooger de Stad *Tſchemaſch*, of *Tſchemarch:* zeventig wurſt hooger doet zich *Schorkar* op: en noch zeventig wurſt hooger *Netsgarkow:* zeventig wurſt hooger *Karmiſch Jurigan:* zeſtig wurſt hooger *Ablim*, of *Atlim:* noch hooger de *Oby*-ſtroom opwaerts honderd veertig wurſt, legt *Karymkam:* zeſtig wurſt hooger *Amdyk*, of *Imdyk:* twintig wurſt hooger *Kalym:* tien wurſt hooger *Obskoibolſchi*. Omtrent tegen over op de andere zyde, valt in de *Oby-ſtroom* de *Irtis*; en boven *Obskoibolſchi* zeventig wurſt, komt *Laſtyrey*, of *Laſtypey*. Honderd zeventig wurſt hooger valt in de *Oby* de Vliet *Waſiugan:* deze zijn loop is twee honderd twintig wurſt. Noch hooger valt in de *Oby*-ſtroom de Vliet *Surgut:* by des zelfs uitloop leit de Stad *Surgut*. De lengte van de *Surgut*-ſtroom is honderd zeſtig wurſt. Noch honderd zeventig wurſt hooger op als de *Surgut*-ſtroom, is *Lunpuk Vyſcheneie:* honderd vyftig wurſt hooger *Narim*, of *Bjegaia Orda:* twintig wurſt hooger *Vyſchnei Narym*. Onder *Niſcha Narym* valt de ſtroom *Narym:* zijn loop is honderd dertig wurſt. Hooger als tot hier, is in de oude metinge van de *Oby*-ſtroom niet meer geſprooken.

Op de *Oby*-ſtroom, aen de ſlinker zyde van de *Nispusga*-ſtroom, valt de *Sba*-ſtroom, die negentig wurſt lang is; en honderd twintig wurſt van *Nispusga*, komt de *Sabdika:* weder twintig wurſt hooger, doet zich de *Suska* en *Ragovoi* op. Van *Ragovoi*, op de *Oby*, volgt de Stad *Bereſowa:* boven deze Stad valt de ſtroom *Seſwa*; die loopt zeven honderd wurſt, heel krom. In de ſtroom *Seſwa* valt *Dwirja*, die uit het gebergte komt: deze zijn loop is drie honderd wurſt: 't hoogſt van *Seſwa* tot *Gudir* is vier honderd wurſt. Tuſſchen *Seſwa* en *Gudir*, valt in de *Gudir*, dertig wurſt van des zelfs oorſpronk, de *Sekira*-ſtroom: 't hoogſt van *Seſwa* tot het hoogſt van *Sekira*, verſchilt honderd zeſtig wurſt. In de *Sekira* valt de Vliet *Kirtis*, die uit de Bergen komt, en loopt zeſtig wurſt verre: *Kirtis* loop is honderd twintig wurſt. Van de Bergen tot deze uitloop, is zeventig wurſt reizens. Beneden *Gudir*, valt in de *Seſwa* een ſtroom *Soſwa:* op deze beide zijn Steden. Boven aen de *Soſwa* is de *Juit*, en op de andere zyde, nederwaerts dertig wurſt, is *Munkus*; en noch dertig wurſt beneden is *Liapin:* noch benedener zeſtig wurſt, op de andere zyde van de *Soſwa*, is *Iskar:* tachentig wurſt lager *Tapſir:* noch veertig wurſt lager *Jaitſchis:* dertig wurſt op de andere zyde *Saglei*, en vyftig wurſt nederwaerts

Over dit berigt hou de, herhaelt 't gene boven is gezegt, namentlyk dat de benamingen veler plaetzen onderſcheidelyk worden uitgedrukt, vermits hier veele plaetzen zyn, die in onze ſchriften en kaerten, anderzins worden benaemt.

Wero-

Weronei: vyftig wurſt lager *Chjalikar*, en noch vyftig wurſt lager *Jeſtyn*, en aen de oorſpronk van de *Soſwa* legt de Stad *Macktin*.

In de *Oby*-ſtroom valt de *Irtis:* in de *Irtis* de *Tobol:* boven in de *Irtis* valt de *Sakdyſck*, van de Siberiſche Stad *Surgut* drie honderd vyftig wurſt gelegen. In de *Irtis*, even boven de Stad *Surgut*, valt *Iſchin*, die uit de Bergen komt: aen deze *Iſchin* is een vlakte (of Veld) groot honderd vyftig wurſt, en daer op zijn zeer ſchoone geſprenkelde wilde Paerden. Uit zeker Berg aldaer loopt de *Tobol*-ſtroom: en honderd zeventig wurſt van dezen Berg, is den Berg *Ulotowa*, een ongemeenen hoogen Berg, en hier vind men Loot. Uit de *Ulotowa* gebergte loopen drie ſtroomen, de eene genaemt *Sorila*, die over *Verchnaja* valt in de *Iſchin*; de middelſte *Serebnaia Sorila*, en de benedenſte *Niſchnaja:* deze vallen beide in de *Tobol*-ſtroom. Uit de zelve Berg loopen noch drie ſtroomen. Veertig wurſt daer van daen, voorby deze Berg, loopt de ſtroom *Sarſu:* in deze valt de *Kenderlik*; en tuſſchen deze twee ſtroomen is de in 't Land levende *Orda*, van de Kalmakken *Koſatska* genaemt. Tuſſchen *Tobol*-ſtroom en *Mſchina*, valt in de *Irtesk*-ſtroom de Vloet *Arniſch*. In de *Tobol*-ſtroom valt, drie honderd dertig wurſt van den uitloop in de Zee, de *Tura*-ſtroom: dezen loop komt uit de Bergen, door de enge weg *Kamska Uſobia* geheten, tachentig wurſt van *Uſolia*, van de groote Pas *Tiumeni* vyf honderd vyftig wurſt. Honderd twintig wurſt van *Tiumeni*, valt de *Tura* in de *Tobol*-ſtroom; daer leit *Vergaturia* by de *Tura*-ſtroom. In de *Tura* valt de *Tanga*, die uit het gebergte komt: van *Kamska Uſola*, tot zeker enge weg, daer de doortogt is, twee honderd wurſt. In de *Tura*-ſtroom, by die enge doortogt, vyftig wurſt van *Tiamenska*, komt van boven een Beek *Nitſa*; die loopt honderd wurſt verre. Zeſtig wurſt meer beneden en by *Nitſa*, valt in *Tura* de ſtroom *Piſch*; die loopt zeventig wurſt ver. Twee honderd vyftig wurſt lager valt de *Tura*-ſtroom in de *Tawda*-ſtroom. Hooger op valt uit de Bergen de *Lowſa*, en *Soſwa*; en daer ze by malkander komen, begint de *Tawda*. *Lowſa*-ſtroom valt uit de Bergen, door de *Verchoriwiske*-ſtroom, twintig wurſt daer van daen, en valt in de *Soſwa*. In de *Loſwa* valt uit de Bergen de ſtroom *Udil*, en aen de oorſpronk van de *Udil* is het Vlek *Lonſenskei:* van 't einde van de *Lowſa*-ſtroom, tot het hoogſte beginzel van *Tura*-ſtroom, is vier honderd negentig wurſt. *Pelin* valt op de ſlinker zyde in de *Tawda:* deze loop is honderd wurſt. Hier na beneden by het begin van de *Pelin*, op de *Tawda*, is de Stad *Pelin*. Honderd wurſt daer beneden, valt in de *Tawda*-ſtroom de *Tabori:* aen dezes oorſpronk is de Stad *Tabori*. Nederwaerts op de *Tawda* is de Stad *Aſchuki*. Beneden *Tawda*-ſtroom zeventig wurſt, valt in de *Tobol*-ſtroom de *Suklem:* deze loopt honderd zeſtig wurſt, en ſtort in de *Tobol*-ſtroom. Op de *Irteſck*-ſtroom, aen de andere zyde, is *Tabolesk*, of *Tobol*, Hooftſtad in *Siberie*. De *Irteſck*, nederwaerts veertig wurſt van *Tabolesk*, is het Vlek *Riamſan:* twintig wurſt lager legt *Uki:* lager op de *Tobol*-ſtroom tot de oorſpronk van *Iriſck*, *Irteſck*, of *Irtis*-ſtroom, aen de *Oby*-ſtroom, leit de Stad *Jardym*. Dertig wurſt van *Irtesk*, boven *Jardym*, is de Stad *Maſym*; en dertig wurſt hooger, *Lirik*; twintig wurſt hooger *Lungurei*; en noch twintig wurſt hooger een Stad *Solinga*, en noch zeſtig wurſt hooger *Salym*.

VOLGT

Eenig ander byzonder bericht, noopende de afgelegentheden zommiger plaetzen in de boven gemelte geweſten, dat my uit Denemarken ſchriftelijk toegezonden is.

VAn *Thomska*, opwaerts op de *Thoma*-ſtroom, tot de Stad *Kuſnetskoy*, met *Lodgien* is drie weeken reizens; maer met kleinder Booten acht of tien dagen; en over de Bergen te Paerd zes dagen, wezende omtrent duizend wurſt. Op de zelve zyde van *Thomska*, leit het Bolwerk *Kuſnetzkoy:* hier woonen veel Smids van Yzer, 't geen men daer vind, en zoo goed gehouden word als het Sweedſch Yzer.

Daer van daen reiſt men te Paerd door Heide, drie weeken: hier zijn zware en groote Boſſchen, en Bergen; ook woonen hier Tarters, die gelijk bezoekers zijn, om van de daer woonende Onderzaten, Tzaerens Tol in te vorderen.

Van de Stad *Thomska*, door het Kirginska en Moegalska Land, van den Vorſt *Saing Lodſchana, Chan Altinows* Zoon, de Land-weg te Paerd, voltrekt men in een Maend: daer van daen, tot *Muchalska Otſchiroia Chan*, reiſt men in tien dagen; en verder daer van daen, tot het Kataiska, of Sineſche Ryk, in drie weeken en vyf dagen.

Noch van *Thomska*, voorby het Kirgisnaia Land, door de Schans *Kraſnoyarska*, of *Kraſnoyar*, tot de Stad *Jeniſeiska*, de Land-weg te Paerd in drie weeken. De

Schans,

Schans, of het Stedeken *Kraſnoyarska*, leit van het bovenſte, daer de *Jeniſea* begint, drie dagen reizens.

Van de Stad *Thomska*, en van de *Thom*-ſtroom, daer hy in de *Oby* valt, opwaerts, tot *Bijaock Katunia*, met *Lodgien*, is zes weeken reizens.

Van de *Samorofska Jam*, de *Oby* opwaerts, tot de Stad *Surgut*, met *Lodgien* drie weeken, daer na de *Oby*-ſtroom noch verder opwaerts, met Booten die men zomtyds over 't Land moet ſlepen, tot *Narim*, vier weeken. Van *Narim*, tot de ſtroom *Keta*, vaert men op de *Oby* in een week: daer na dan opwaerts, tot de Stad *Thomska*, die leit aen de *Thom*-ſtroom, met *Lodgien* in twee weeken.

De *Bija* en *Katunia* komen in de *Oby*-ſtroom: *Katunia* loopt uit het *Podmungalske* Landſchap; maer *Bija* uit het Meir *Altin*.

Van de Rivier *Keta*, tot de Stad *Ketska*, reiſt men met *Lodgien* in drie of vier dagen. Hier van daen de zelve ſtroom opwaerts, tot de Stad *Domakofska*, of *Makofskoy*, en de *Jeniſeiska* overvaert, zes weeken. Deze Stad *Domakofska* leit aen de ſtroom *Keta*.

Van *Makofskaga*, tot *Jeniſeiska*, de Land-weg, en door eenige ſtroomen, drie dagen: deze leit by de groote ſtroom *Jeniſea*.

De ſtroom *Jeniſea* nederwaerts, dryft men dag en nacht met de Boot af, tot de Stad *Turuganska*, in drie weeken: deze leit op een Eiland, tuſſchen de ſtroomen *Jeniſea*, en *Turugan*. De ſtroom *Jeniſea* valt van hier in den grooten kouden *Oceaen*, alwaer, zelf des Zomers, groote Ysbergen, dan hier en daer dryven. In de *Jeniſea* vallen voorname ſtroomen, als *Elogui*, *Podcamennaja*, *Ilem*, en noch een andere *Podcamennaja*, enz.

Van de Stad *Jeniſeiska*, de ſtroom opwaerts, in de *Angara*, tot de Stad *Bratskogo*, met de Boot, is vier weeken varens: daer na de *Angara* hooger op, tot de Stad *Balaganska*, zes weeken. In deze ſtroom *Angara* valt de *Unga*, *Velikaja*, en meer andere Vloeden.

Van *Balaganska*, tot *Irkutska*, te Water opwaerts in vyf weeken.

Van *Irkutska*, tot het Meir *Baikal*, in vyf weeken: de *Angara* valt uit het Meir *Baikal*. In de ſtroom *Angara* zijn veel groote en gevaerlijke Klippen, eenige vier, en andere twee wurſt in de lengte groot.

Aen dit Meir *Baikal* is een Haven, die genaemt word *Doſolskimis*, zy is breet negentig vadem, legt aen de ſlinker zyde, wanneer men uit het Noorden komt.

Beweſten het Meir *Baikal* zijn Bergen, die altoos met Sneeuw zijn bedekt, hoe wel op de lage Landen aldaer zeer goed Kooren, en ſchoone vruchten vallen.

Over het Meir *Baikal*, tot de *Selenga*-ſtroom, en opwaerts, tot de Stad *Selenginska*, op de *Selenga*-ſtroom, vaert men in drie weeken. *Selenga*-ſtroom komt uit het Moegaelſche Land.

In *Selenga*-ſtroom valt de *Tola*, en *Chilok*; de laetſte komt uit een Meir. Aen de *Chilok* leit de Stad *Irgenska*. Behalven *Uda* en *Tontſa*, vallen verſcheide ſtroomen zonder naem in de *Selenga*. *Selenga* valt, nevens veele andere, als *Prorwa*, *Meſchicha*, *Manturicha*, *Pereſemnaja*, *Sneſchnoja*, in het Meir *Baikal*. Boven, waer de *Angara* begint, is een Klip, *Porog Angarskoy* genaemt: ook valt de *Barbuſa*-ſtroom in het Meir *Baikal*, en by de zelve leggen twee Steden, als *Barbaſinskoy*, en *Telembinskoy*.

Van de Stad *Selenginska*, door 't Moegaelſche Land, 't geen verſcheide Vorſten toebehoord, reiſt men met Paerden of Kamelen tot *Kataia*, of *Sina* in een Maend; doch zoo men ſpoedig wil reizen, kan men in twee weeken en een half derwaerts komen. Dus verre dit kort Deenſche bericht.

Het Water in 't *Baikalſche* Meir, is zeer zoet, en byzonder klaer, voornaem omtrent de Rivier *Angara*, welke nooit vaſt en vrieſt.

Men neemt de Reis na *Sina* over het *Baikal*, en langs de *Selenga*, om de veiligheit der wegen, want anderzins korter wegen zoude konnen worden gebruikt.

Oog-getuigen hebben my verhaelt, niet verre van het *Baikalſche* Meir, Vuur-poelen te hebben gezien.

Rondsom het Meir *Baikal* is op veel plaetzen hoog gebergte, en vermits het Jaerlijks, aldaer op Sneeuwt, en dus daer, lagen Sneeuw komen, en dat die Sneeuw alle Zomers niet geheel ſmelt, zoo kan men, een ongeloofelijk getal Jaren te rug tellen, in welk dat deze lagen Sneeuw zijn gemaekt.

Sivera is een Voor-eiland van die naem beooſten de Rivier *Uſtia*, en *Idituria*, of *Idchiria*, die in de koude Zee ſtorten, niet ver van de Oever van de Zee gelegen, mede aldaer Eilanden zijn; edoch alzoo, de rechte plaetzen my onbekent zijn, zoo hebbe de zelve in mijne Kaerten, voorals noch niet derven brengen.

Als men in 't Meir *Baikal* komt, uit het Noorden, dicht aen de Wal, ontmoet men een Eilandje, 't geen om zijn kleinte niet kan aengemerkt worden.

Poyas, gelijk het gebergte dat uit het Noor-

Digitized by Google

Noorden, door *Siberien*, na het Zuiden loopt, word genaemt Rugge, Band, of Gordel: dit gebergte neemt zijn oorſpronk by het *Petzenkaja Ozer*, of Meir, of de Pezerſche *Lauis*, dat een ſtil-ſtaent water is, het erſtrekt zich zonder afdelingen door het *Vergaturiſche* gebied, daer onder de *Vergaturſche Wolock*, of overgank begrepen is, die men over moet, als men in dit geweſt reizen wil: van hier ſchiet dit gebergte na 't Zuiden, voorby het Kaſteel *Utka*, en tot aen de Grenzen van 't Uſſimer-Tarters Land, uit welk gebergte de Rivier *Uſſo*, en na 't Ooſten de Vlieten *Nitza*, en *Tura* ſpruiten, vallende dit water in de Rivier *Kama*; van hier loopt het gebergte voorts na het Zuiden, en de Kalmakſche Grenzen, uit welk mede na het Weſten de Viſchryke Rivier *Jaick* ſchiet, en in de Kaſpiſche Zee ſtort, als mede de Vliet *Tobol* in 't Noorden, ſpattende voort dit gebergte Ooſt op, langs de Grenzen van *Siberie*, voorby twee ſtaende Meiren, *Saiſan* genaemt, daer de ſtroom *Irtis* uit ſchiet, gelijk het Meir daer de *Oby* uit valt, *Kankutan* mede word genaemt: van dit Meir *Kankutan* loopt de *Poias* weer Zuidelijk, en heeft de Rivier *Jeniſea* al mede uit dit gebergte zijn oorſpronk, verdeelende zich in een elleboog, na 't Noord-ooſten, en na 't Zuiden, benoorden ſchiet zy langs de Rivier *Jeniſea*, en Zuidelijk aldaer, voorby het Meir *Koſogol*, daer de Rivier *Selenga* mede zijn oorſpronk neemt, die in 't *Baikal* ſtort, ſchietende vorders dit gebergte tot aen de Zant-woeſtyne, in 't Moegalen Land, alwaer hy eenige dagen reizens verdwynt, en dan weder Zuidelijk zijnen voortgank neemt, tot aen de Sineſche Groote Muur, en dan Ooſt af tot dicht by de Koreſche Zee.

Uit deze en voorige aentekeningen der afgelegentheden van plaetzen in *Siberie*, en de Nabuurſchap; mitsgaders de benaminge of ſpeldinge der zelven. is te zien, dat de zelve zoo onder zich, als met mijne Kaerte verſchilt: het onderſcheid, noopende de tuſſchen-ſtant, kan veroorzaken, vermits die geene, welke deze reizen doen, den eene langer, en den anderen korter tyd op weg is, na dat haeſtig reizen, of na den toeſtant der wegen, in de byzondere tyden des Jaers; mede ter oorzaek dat in de aentekeningen der afſtanden, alzoo zulks niet op de plaets gemeten word, maer alleen uit geheugenis, in zoo woeſte Landen, en meeſt van onbedreven Menſchen, by gis ter neder geſteld, lichtelijk kan worden verſchilt. Ik hebbe de zelve in de Kaerte zoo geplaetſt, en benaemt, als van de meeſt geloofwaerdige getuigen kon verſtaen; waer op echter zoo zeker in alles niet en ga, of mijn zelven vleye, dat 'er geene kleine dwalingen zouden zijn begaen, welke door vervolg van tyd zullen konnen worden gebetert; gelijk de ſpeldinge der woorden, en benaminge der plaetzen, de verſcheidentheit onderworpen zijn, om dat de klank, door verſcheidene tongen in verſcheidene ſpraken uitgeſprooken, van onbekende en ongewoone plaetzen of zaken, zeer lichtelijk verſchil in 't ter neder zetten kan veroorzaken.

Over de Reis-weg van *Moskou* na *Sina*, is my het volgende kort bericht toegezonden van zeker Hoogduitſch Heer, die deze togt ten deele zelve hadde gedaen. Van *Moskou* tot *Tobolsky*, was ons vyf weeken reizens; van daer zijn wy afgevaren de Rivier *Irtis*, vyf dagen, als wanneer op de *Oby* quamen, varende de Rivier op, tot aen de Stad *Naryma*, alwaer de Vliet *Keta* begint, wezende drie weeken opvarens, daer toe by ons gebruikt, van waer tot de Rivier *Jeniſea*, de Rivier opvarende, wy zeven weeken bezig zijn geweeſt: men ontmoet de Rivieren *Jeniſea*, *Tunguska*, en *Angara*, langs de *Jeniſea*; tot in 't Meir *Baikal*, was men op weg zeven weeken: hier eindigt *Siberie*. Dit Meir is breet twee dagen varens; van het Meir zijn wy gekomen op de Rivier *Selenga*, die wy zeven dagen varens opgetoogen zijn, tot aen de Sterkte *Udinskoy*, die de deur van *Taur*, of *Dauria* is: van hier quamen wy tot de Stad *Nertſinskoy*, in 't Sineeſch *Nipeheu* genaemt: men doet deze weg met Kamelen, in zes weken; dan vind men de Rivieren *Uda*, *Plodbiſcha*, *Tſchitta*, en *Ingoda*, of *Amur*: van *Nertſinskoy* tot de Sterkte *Argounia*, is twee weeken rydens met Kamelen; daer bejegent men de Rivier *Argun*: hier zijn de Grenzen tuſſchen *Rusland* en *Sina*, of *Ooſt Tartarye*: van *Argun* tot aen de Rivier *Ghan* is vyf dagen reizens; van *Ghan* tot aen de Rivier *Kaylar*, zes dagen: van *Kaylar* tot *Mergoen* drie dagen; en van daer tot aen de Rivier *Sadon* drie dagen; en van hier tot aen het gebergte *Jalsky* zeven dagen, daer de Tartariſche Rivier *Jallo* is: van hier in tien dagen, komt men in 't Landſchap *Targaſſima*, en de Stad *Targaſſyn*, vyf dagen verder is *Naunda*.

Men merke aen, dat van *Argun* tot aen *Targaſſyn*, het eene Woeſtyne is daer men geen levendige Ziel vind: van *Naunda* door *Schitſchigar*, ziet men Moegaelſche Horden: vyf dagen reizens, en noch

drie dagen reizens verder, bejegent men de Rivier *Scharamoryn*, dat is gezegt, *Geele Paerd*: van *Scharamoryn* tot *Kara Kotton*, of Zwart-ſtad, is elf dagen reizens: van *Kara Kotton* tot *Kalcha*, of *Tchahankrim*, dat is de Groote Muur, een dag reizens, kort onder de Muur binnewaerts vind men de Stad *Kallachan*, en van daer tot *Peking*, is noch acht dagen; men ontmoet op weg de Steden *Schanton*, en *Tſchongatſchon*, daer zeker Klooſter op een Klip ſtaet, genaemt *Jonigangon*; hier ziet men een Graf-ſtede, zeker 'er Prins van *Oulan Kotton*, of Rood Stad: noch bejegent men de Stad *Tongtſchon*, op de Vliet *Tongo* gelegen, die zich in de Ooſter-Indiſche Zee uitſtort, van waer men in zes dagen tot aen *Japan* kan varen.

Is aen te merken dat de afſtanden dezer plaetzen, waerlyk zoo verre niet en zyn als hier word gemelt, maer dus door een Gezantſchap met zeer veel Bagagie, Volk en Tryn, lankzaemlyk is bereiſt.

Het is ruim dertig of veertig Jaer, dat het uiterſte gedeelte des Landſchaps *Dauria* onder het Moskoviſch gezag is gebragt. De Oevers van de Rivier *Amur* worden nu van de Sinezen, of liever van hare cynsbare Tarters beſlagen, benoorden ſtrekkende, omtrent dertig mylen Landwaerts in. De Sinezen ter tyd van de laetſte Grens-ſcheiding beoogden hun gezag Noordelijk aen Zee, tot de *Ys-kaep*, of ſteene Uithoek, uit te ſtrekken, 't welk zich nu bepaelt, zoo men zegt, tot aen de Vliet *Oetka*, of daer omtrent, welke vaerbaer, en vry groot is.

Na raming in 't Jaer 1659.

BERICHT,

Noopende Tartariſche Volken, die voor het grootſte gedeelte de Siberiſche Landſchappen beſlaen, en onder de gehoorzaemheit van hunne Tzaerſche Majeſteiten ſtaen; beſchreven door zeker Heer van aenzien en geleertheit, welke alle de hier in vermelte Landen in eigene perzoon heeft bezichtigt, en aen my dit mede gedeelt.

DE Volkeren die met de eigentlijke naem van Tartaren bekent zijn, hebben eertyds een groot gedeelte van *Aſia* en *Europa* bezeten, maer heden zijn zy beſlooten, meeſt alle binnen de palen van *Europa*, en wel eigentlijk in, en omtrent het half Eiland *Crim*, anders *Taurica Cherſoneſus* geheten; doch zoo wel deze, als andere Tartaren, zijn geſplitſt geworden: hebben onderſcheidelijk van Naem en Heerſchappye verwiſſeld, ſchoon in 't algemeen onder de naem van Tartaren, behalven hunne byzondere benamingen, blyven bekent te zijn.

De Tzaeren van Moskovien hebben een groot gedeelte van deze Volkeren t'ondergebragt, hunne Landſtreeken en Heerſchappyen beſlagen, en aen haren Kroon gehecht; te weten, het Aſtrakanſche, Kazanſche, en Siberiſche Koninkryk, welke laetſte zich bykans tot aen den drempel van de zoo zeer vermaerde Sineſche Muur uitſtrekt, begrypende onder zich verſcheidene Tartariſche Volken, die zoo in Tael als in wyze van leven van malkander verſchillen: gelijk mede onder het Kazanſche Ryk gehooren eenige Tartariſche Volken, die zoo in ſpraek als omgang van malkander verſchillen.

De Tartaren die zich in het Kazanſche gebied, en in verſcheidene Nabuurige geweſten van het Moskoviſche Ryk, zoo in Steden, Vlekken, als Dorpen ophouden, en oulinks het meeſte gezag hadden, en in getal, als noch heden, andere Tartaren buiten de *Crim* te boven gaen, hebben tot op den huidigen dag hunne Spraek en Schrift behouden; en of zy ſchoon Mahometaenſch van Geloof zijn, en hunne eigene *Hotzas* of Prieſters, en *Moskees* gebruiken, zoo leven zy in volkomene vryheit. Zy gebruiken Pyl en Boog, en dienen by oorlogs-tyd hunne Tzaerſche Majeſteiten te Paerd. Als deze door het Ruſſiſche Ryk verſtrooide Tartaren, die eens afkomſts met die van de *Crim* zijn, en de Edelmoedigſte al'er Tartaren, onder eenen Leidsman vergaderd waren, zy zouden een groot Leger by een brengen.

De tweede aert van Tartaren in rang, zijn de *Baskiren*, die de zelve vryheit gebruiken in het Moskoviſche gebied, als de boven genoemde; zijn ook van het zelve Geloof, en bedienen zich van de zelve Tael. Deze zijn de ſtoutſte ten kryg, en dapperder als eenig *Europiaenſch*, of *Aſiatiſch* Tarter; ja zelve zijn zy den *Kalmakken*, en alle Veld-Tarters, tot een ſchrik, en worden die door hen veracht. Zy gebruiken, behalven Pyl en Boog, ook Lançen, en Schiet-buſſen, en een groot gedeelte is ganſch in 't Harnas: konnen een Leger van dertig duizend Mannen by een brengen: houden zich op omtrent de Stad en Rivier *Ufa*: zijn onderdaen aen het Moskoviſche Hof; doch zomtyds, wanneer na haer zin niet wel en worden gehandeld door de Gezaghebbers van *Ufa*, ſtellen zy 't aen 't muiten, en doen dan veele ſchade. Zy woonen in verſcheide Vlekken en Dorpen, zich ernerende met Vee-drift, dat den Huisraed en Tenten harer Meeſters omdraegt, wezende daer toe de ruime Velden omtrent *Ufa* zeer bequaem. Zy gebruiken de Tarterſche Letter en Tael, hoe wel eenigzins van de Kazanſche en Crimſche verſchillende.

Deze

Digitized by Google

Deze twee opgemelte Tarterſche Volken overtreffen, zoo in getal, kracht, als dapperheit, de Aſtrakanſche, en Cirkaſſiſche Tarters, die omtrent de Stad *Tark*, en de Oevers van de Kaſpiſche Zee zich ophouden, welker laetſte veele den Heiligen Doop hebben ontfangen, en als dan toegelaten worden tot gezag en 's Lands beſtiering by de Moskoviten, welke zy erkennen, en zelfs zomtyds eenige als Leden in de Raed treden.

Behalven deze, komen verſcheidene Volken te vooren, die of verbaſterde Tartaren zijn, of eerder aen de zelve onderhoorig, en nu ter gehoorzaemheit van hunne Tzaerſche Majeſteiten leven. Men ontmoete dan eerſtelijk het talryke Volk *Mordua* genaemt, dat gebrooken Tarters ſpreekt, edoch geen Schrift en kent; buiten alle Godsdienſt, en zelfs geene Beelden of Afgoden kent, behalven dat zy den hoogen Godt zeggen te erkennen, wien zy in de duiſtere Boſſchen en Dorpen Offerhande doen, en met Feeſten eeren; gelijk zy mede den Heiligen *Nicolaes* (van wien zy by overlevering hebben gehoort) in hare Zweeringen, Offerhanden, en Drink-feeſten eeren, en als Schuts-heilig aenroepen. Wyders zijn zy zeer grof, en krygs-haftig.

Noch worden onder Tarterſche geſlachten getelt de *Ceremiſſi*, *Tzuvaſſi*, *Votiaki*, en andere Volken, die alle eens Geloofs in 't Goddelijke met de *Morduinen* zijn. Daer zijn eenige Menſchen onder opgemelte Volken, byzonder onder de *Ceremiſſi*, die het Tartariſche Geloof (dat is het Mahometaenſche) omhelzen. Deze Volkeren en worden tot de Moskoviſche krygs-togten, hoe wel zy hunne Tzaerſche Majeſteiten erkennen, en hem Schatting geven, niet gedwongen: zoo als gelijk 'er onderdanigheit en dienſt de *Samojeden* zijn, en andere aen de Ys-zee gelegene Volken, die elk door byzondere Spraek en Godsdienſt onderſcheiden zijn: en deze aengeroerde Volkeren ſtrekken zich tot aen het zeer hooge gebergte, dat aen *Siberie* ſtoot.

Wyders zijn binnen het *Siberiſche* Ryk verſcheidene, ja ontallijke Volken, die ieder een byzondere Tael ſpreken, alle Heidenen, en Afgoden-dienaers, behalven verſcheide Tarters, die omtrent *Tobol*, de Hooft-ſtad van *Siberie*, woonen in Dorpen, en ter krygs-dienſt opgeſchreven zijn, wezende Mahometanen in't Geloof, gelijk als de Tarters van *Kazan*.

De eerſte Volkaert die in het *Siberiſche* Ryk, en in het hooge *Siberiſche* gebergte, welk zich uitſtrekt van de Ys-zee tot aen de woeſte Velden, diep ten Zuiden Landwaerts in gelegen, ontmoet worden, zijn de *Vogultzi*, een Volk gelijk de *Mordua*, of *Morduinen*, dat den Godt des Hemels eert. Deze erneeren zich met den Zabel, en andere Wild-vangſt, waer van zy den Moskoviſchen Ryke Schatting betalen. Na dezen volgen Ooſtwaerts de boven genoemde Tartaren, tot aen de Vliet *Oby*. Veele dezer zyn loutere Heidenen.

By en omtrent de Rivier *Oby*, onthoud zich het groote Volk *Oſtaki* geheten, dat aen de Oevers van veele Rivieren, welke in de *Oby* uitſtorten, en in de dichtſte Boſſchagien woonen. Deze voeden zich niet alleen van verſche Viſch, maer eeten in plaets van Brood gedroogde Viſch daer toe; ja zelve hunne kleding, hoeden, ſchoenen, en haren ganſchen huisraed, zijn van Viſch-vellen en Viſchgebeente gemaekt, zoo dat zy ten rechten Viſch-eeters worden genaemt; 't geen waerlijk een wonderlijke zaek is, en ongelooffelijk, ten ware oog-getuige daer van hadde geweeſt. Zy dragen dubbele Rokken, en Vild-mantels, van afgeſtroopte Viſch-huiden, of Boom-baſt bereid. Hun gedaente van aenzicht is meer breet als hoog, ja zy zijn ſchier vierkant, weinig verſcheelende in wezen en gelaet van de *Samojeden*. Zy zijn geheel woeſt, bidden Beelden aen, en hebben een byzonderen Spraek: kennen geen Letters noch Schrift. En hier is het, daer veele der oude Schryvers van aengeroert hebben, dat een Beeld, vertoonende een Goud oud Wyf, wierd aengebeden. Wel is waer dat zy verſcheidene Afgoden hebben; gelijk mede de Sinezen, welke uit onderſcheidene Stoffen en Metallen zijn geſneden, bezonder omtrent de Stad *Berezova*, aen de Rivier *Oby* gelegen; doch het gemelte oude Wyf hebbe niet gevonden. Zy zwerven op de binne-wateren, in ontallijke menigte van Vaertuigen: elke Bark heeft een geſnedenen Afgod op de hoogſte plaetze van het Schip hangen, en daer voor, een of meerder Zabel-vellen, of eenig ander Bont-werk; en dit Volk ſtrekt zich uit tot aen de Rivier *Jeniſea*, en de Stad van de zelve naem, in het midden van *Siberie* gelegen. Langs de Noorder ſtranden aen de Ys-zee, woonen Samojediſche Volkeren, van dicht by *Archangel* af de geheele Kuſt langs, tot de Rivier de *Amur* toe, die malkander, hoe wel in verſcheide byzondere Volken en Heerſchappyen onderſcheiden, genoegzaem gelijk zijn; doch in Spraek byzonder.

Na de *Oſtaki*, over de Vliet *Oby*, ontmoet men de Rivier en Stad *Jeniſea*, alwaer

waer zekere Tartaren woonen, die aen de voorige gelijk zijn, welke in Dorpen verdeelt zijn. Aldaer langs de Rivier *Jeniſea*, en andere Rivieren, woont het Volk *Tungoeſi* genaemt, die zich met de Jacht en Viſch-vangſt erneeren: hoog van ſtal, bruin van verw, droog, als de Indianen: zijn goede Boog-ſchutters: hebben een byzonderen Spraek, en dienen verſcheidene gemaekte Afgoden: kennen geen Letteren; en deze twee opgemelte Volkeren zijn talryker en ruchtbaerder als alle andere *Siberiſche* Volkeren van minder naem en kracht. Deze alle betalen Schatting Jaerlijks aen het Moskoviſche Hof, in Zabelvellen, en andere Pelterye.

Na de *Tungoeſi*, om laeg, bykans aen de oorſpronk van de Vliet *Jeniſea*, of *Geiniſei*, doen zich op de Volkeren *Brati* genaemt, dat een Veld-volk is, die Vee hoeden. Zy zijn goede Paerd-ryders, en Boog-ſchutters: hebben groote kudden, Schapen, en ook eenige Paerden. Deze *Brati* zijn verdeelt, en onderſcheiden in Horden en byzondere verzamelingen, die veele duizende Menſchen begrypen, ſtaende onder hunne *Taiſſi*, of Koninkskens, waer van de zommige hunne Tzaerſche Majeſteiten erkennen, en andere vry te Velde trekken, en Grazen: een groot gedeelte is onder de gehoorzaemheit van den Moegaelſchen Cham *Otziroiſain* genaemt, die de naem van de *Grootſte* draegt; want deze heeft zoo veel Horden en Koninkskens die hem gehoorzamen, dat hy boven twee honderd duizend Man te Paerd te Velde kan uitruſten: hy hout zich op by de Grens-ſcheidinge van *Siberie*, en het Sineſche Ryk, buiten de Groote Muur, alwaer de groote woeſte Velden een aenvang nemen.

De *Moegalen* zijn langs Veld en Rivier verſpreid, welke de Sineſche magt niet zoo zeer plagten te ontzien: zomtyds leven zy met de Moskoviſche krygs-knechten in die geweſten in vriendſchap, zomtyds in onmin en oorlog, en hebben deze onlangs aen de Vliet *Selenga* een Sterkte van de zelve naem gebouwt; welke Vliet bykans Ooſt en Weſt geſtrekt is. Behalven de gemelte voorname Sterkte, zijn 'er noch andere mindere vaſtigheden geſticht, en veele Dorpen aen gebouwt, en bevolkt. Zoo langs genaemde Rivier, als omtrent het Meir *Baikal*, en dit is het einde van *Siberie*, wanneer men uit *Ruſland* in een rechte ſtreek derwaerts reiſt; behalven dat ter zyden af, na het Noorden, daer de zeer groote Rivier de *Lena* is, noch zeer veele Volken zijn, met byzondere benamingen, tot aen de Ys, of Hyperboreiſche Zee; waer langs, als mede op de Vlieten die in de zelve Zee uitſtorten, de *Jakuti* zich ophouden, die een Tarterſch Volk zijn, en een zeer gebrooke Tartariſche Spraek ſpreken. Deze zijn goede Paerd-ruiters, en onder hun worden veele duizende Paerden gevonden. Zy erkennen hunne Tzaerſche Majeſteiten, en betalen in Zabel-huiden de Schatting.

Behalven deze *Jakuti*, zijn noch in de Boſſchen en Wouden, als ook op den uithoek, die gelegen is tuſſchen de Vliet *Amur* en *Lena*, veele mindere Volkeren. Deze uithoek is tot noch toe onbekent, om dat het Ys niet toe en laet dat de zelve omvaren word. Op dezen uithoek woonen verſcheidene Volkeren, en worden aldaer de beſte Zabel-dieren gevangen: een weg meer als tien dagen ver, word de zelve bewoont, en betreden. Eenige meenen dat deze hoek vaſt Land is, en gehecht aen het Noorder *Amerika*; maer dit is onzeker, alzoo noch te Water noch te Lande daer een proef van genomen is, en het einde van de zelve onbekent is. Viſſchers, of andere, die uit de Rivier de *Lena* by Zomer-tyd varen, komen zomtyds aen de Weſter-oever van dezen uithoek, en zoeken aldaer Viſch-tanden; maer aen de Ooſter-oever, of van de zyde van de Vliet *Amur*, is de toegank onbekent, zoo te Water als te Lande. Hier van boven breder.

Aen de mond van de Rivier de *Amur*, die zeer groot is, woont een woeſt Volk, *Gilaki* genaemt, dat veel Beeren en Honden aenhout, om daer dienſt van te trekken. Deze Vliet ſtort uit, in de Orientaelſche Zee, en vrieſt de zelve aldaer niet toe: en hier is het einde van 't *Siberiſche* Ryk van deze kant, niet verre van de zoo zeer vermaerde Muur, die *Sina* van *Tartarye* ſcheid. De Volkeren die omtrent de *Amur* en inſtortende Vlieten woonen, gebruiken buiten hun Vee ook Kamelen: zy vangen mede Zabel-dieren, en betalen daer van Schatting, of aen het Moskoviſche Ryk, of aen *Sina*, want zy houden zich mengelings op, zoo onder deze als geene Heerſchappye; en dit is de reden, waerom heden oneenigheden zijn ontſtaen, tuſſchen de Moskoviten en Sinezen. Wyders zijn de geweſten hier rondsom noch niet te recht bezocht, behalven dat de Moskoviſche krygs-magt de Rivier *Amur* zomtyds afgevaren is, tot aen de mond die in de Orientaelſche Oceaen ſtort, in welke Zee verſcheide Eilanden zijn, en na het ſchynt is niet ver van daer gelegen het Eiland * *Japan*. De Ruſſiſche krygs-knechten verhalen, dat aen 1688.

* Japan is een te zamen ſtooting van veel Eilanden.

aen de mond van deze Rivier gevonden is het overblyfzel van een gebrooken Nederlands * Schip, doch waer van daen het zelve gekomen was, is hun onbekent.

* Indien dit waer is, gelyk ik zulks van verscheidene getuigen heb verstaen, zoo kanſ het zyn dat een Schip tusſchen Korea en Iapan door gezeild zynde, achter Iezo, en omtrent de mond van deze Rivier is gestrant en vergaen.

BESCHRYVING van SIBERIEN,

Door zeker Hooft-man, die by bevel van zijn Tzaersche Majesteit, zeventien Jaren aldaer zich opgehouden heeft, ter neder gesteld, en aen my overgezonden, op het Jaer zestien honderd drie en zeventig.

DE Grenzen en Land-scheiding tusſchen *Rusland* en *Siberie*, zijn achter het Stedeken *Solkamskoy*, 't welk drie honderd mylen van der *Moskou* aen de groote Rivier *Cham*, of *Kama*, (die vyf honderd mylen wegs lang, onder *Kasan* in de *Volga* valt,) gelegen, en de laetste Russche Stad is, alwaer zijn Tzaersche Majesteit ook Zout maken laet.

Hier legt een groot Steen-gebergte, dat omtrent vyftig mylen breet is, en van de Russen *Poyes Nice*, of *Pojas Semino* genaemt word.

Dit gebergte begint van de Noordsche Ys-zee, en scheid *Rusland* van *Siberie*, als ook van *Kasan* en *Astrakan*, en strekt zich uit tot in *Moegalen* tot aen de Zuid, of Indische Zee, en door *Moegalen* tot in *Katayen*, en scheid ook de *Kalmakken*.

Op de Grenzen by deze steene Bergen is een enge Pas, daer van de Russen op bevel van zijn Tzaersche Majesteit, sterke wacht word gehouden, op dat niemand van de Russen in *Siberie*, of uit *Siberie* in *Rusland*, zonder bewilliging van zijne Tzaersche Majesteit, zou konnen komen.

Van de voorschreve Pas des Bergs komt men in de eerste Stad van *Siberie*, genaemt *Vergaturia*, na de naem van de Rivier, aen welke zy gelegen is.

Dit Aponzoy, zoo word de Rivier, die in de Zee loopt, word genaemt *Aponzoy*, in welke aldaer de Rivier *Vergaturia* vloeid.

De tweede Stad is genaemt *Aponzoy*, na de Rivier *Aponzoy*, in welke aldaer de Rivier *Vergaturia* vloeid.

Daer op volgt de Stad *Tumen*, dus genaemt na de Rivier *Tumen*, in welke de Rivier *Aponzoy* in vloeid.

Daer na volgt de Hooft-stad van *Siberie*, *Tobolsky*, genaemt na de Rivier *Tobol*, die met de voornoemde Rivieren in de groote Rivier *Irtis* in vloeid.

De Rivier *Irtis* is byna eene myl breet, komt uit *Kalmakken* en *Bulgarien*, en valt op eenige honderd mylen in de Rivier *Oby*.

Hier is aen te merken, dat meest alle Landen, door welke de Rivier *Irtis* loopt, tot in Herfst-maend meest in 't Water leggen, tot dat het Ys door gebrooken is.

Aen deze Rivier *Irtis* zijn ook Steden, zoo als mede aen de voorschreve Rivieren, te vinden zijn.

Maer de Rivier *Oby*, die onder alle in *Siberie* de voornaemste is, neemt zijn begin van 't Zuiden uit *Katayen*, en Groot *Moegalen*, tot dat hy in de Ys-zee valt, alwaer men nochtans wegens het vlotte Land, en veel Eilanden, niet zonder gevaer kan in varen.

Vermits nu deze Rivier zeer breet is, zoo vloeyen in de zelve verscheide andere tamelijke Rivieren, aen welker monden of invloeyingen, verscheide Steden gebouwt zijn, die hunne namen van die Rivieren hebben: als daer zijn eerst *Mangaseé*, de tweede *Beresoa*, de derde *Surgut*, de vierde *Narim*, de vyfde *Keth*, de zesde *Thomsko*, met de naest daer by gelegene *Kusneetz*, die de laetste, en aen de *Kirgizen* gelegene Grens-stad is.

Boven de voorschreve Rivieren, waer van de voornoemde Steden hunne namen hebben, vloeyen noch eenige andere Rivieren in de *Oby*, als wat wyder onder de *Thom* de Rivier *Zulin*, die tamelijk groot is, de Rivier *Wach*, de Rivier *Merith*, daer de *Oby* op het smalste is, zijnde maer een half myl breet.

Voorts is noch een ander geweldig groote Rivier, zoo als de *Oby*, genaemt *Jenisea*, die in de Ys-zee loopt na 't Noorden, en komt op zommige plaetzen zoo na aen de *Oby*, dat men te Paerd op een dag-reize, van de een tot de ander zou konnen komen. De mond of uitgang van deze Rivier is zeer diep, zoo dat men die beter, als de *Oby* bevaren kan met groote en zwaer beladene Schepen.

Dit is misverstandelyk gezegt, want deze twee Rivieren verder van malkander vloeyen.

Aen deze Rivier *Jenisea* legt voor eerst de Stad *Jenisea*, daer na *Krasnoyar*.

De derde Hooft-rivier, die in de Zee loopt, word genaemt *Lena*, aen wiens mond de Stad *Lin* gebouwt, daer van haren naem heeft; en heeft nevens haer een andere Stad *Nalin* genaemt: als ook noch een andere, genaemt *Jakutskoy* Oostrog.

Dit Lin geloove ik maer een Dorp te zyn, en is in myn Kaerten onbekent, zoo ook Nalin.

Noch is in *Siberie* een Hooft-rivier, genaemt *Daursky* *, van welke zijn Tzaersche Majesteits Stad *Daur* §, haren naem heeft: deze Rivier loopt tot in *Katayen*. De voorschreve Stad is de laetste Stad in *Siberie*, daer het Kooren tweemael des Jaers ingeoegst word: voorts voorzien

* Amur.

§ Op 't Siberisch Nipeheu, anders Nertsinskoy.

van alderhande Vruchten, Wyn, Nooten; enz.

Zoo veel van de Hooft-ſteden en Hooftrivieren in *Siberie*: wat de Inwoonders en hunne namen aengaet, die willen wy volgens de rang der Rivieren en Steden, kortelijk verhalen.

Voor eerſt dan, zoo worden die Volken, die aen de voorverhaelde Grensſteden woonen, genaemt *Wagullen*; weten noch van Godt, noch zijn Woord: kennen geenen Akkerbouw, erneeren zich ſlechts met hun Boog, waer mede zy de Zabels, en ander wild Gedierte ſchieten: maken hunne Huizen zelfs, van ſtruiken te zamen gevlochten, die zy Jurten noemen, in welke zy aerdig hunne Schoorſteenen weten in te ſluiten, want zy gebruiken geen Ovens of Kachgelen.

Na deze volgen, welke de naem van Tarters dragen, die tot onder *Tobolsky* zich uitſtrekken, zijnde Mahometaenſch van Geloof, laten zich beſnyden, hebben hunne Schrift of Letters, bouwen hun Land, maer woonen ook in Jurten, doch çierelijker en beter gemaekt, als de bovenſtaende: erneeren zich met de Vee-tucht, inzonderheit met goede Paerden.

Na de Tarters volgen aen de Rivier *Oby*, de dus genaemde *Aſtakken*, een zeer rouw Volk, met Viſch-huiden bekleed: erneeren zich met Viſch-vangen: kennen Letters noch Boeken, bidden den Duivel aen: zy zijn verdeelt in drie verſcheide Volken, waer van de eene, de andere qualijk verſtaen kan.

Alle deze Volken, met de voorſchreve en volgende, voor zoo veel zy onder zijn Tzaerſche Majeſteit van Moskovien ſtaen, moeten Jaerlijks een merkelijke Schatting van Zabels opbrengen, die zy zonder faelen, zoo niet van hen zelfs geſchooten, ten minſten voor hun geld gekocht, moeten leveren; en dat op volgende wys.

Wanneer iemand tien Jaer oud is, zoo moet hy 't eerſte Jaer aen zijn Tzaerſche Majeſteit opbrengen twee Zabels, in het tweede Jaer drie, in het derde vier, en zoo voorts alle Jaren een meerder, tot in het twintigſte Jaer, als wanneer het tot op twaelf Zabels komt, welk getal voorts alle Jaren ſtaen blyft, tot in 't vyftigſte Jaer, wanneer het getal allenkskens, volgens den aenwas der Jaren, weder afneemt en verminderd word.

Vermits wy nu van de Zabels gewag maken, moeten wy ook iets van de Zabel-vangſt byvoegen, waer van men tot nu toe zoo verſcheidentlijk geſchreven heeft, voor zoo veel ik het zelf bevonden en gehoort hebbe. De Zabels, die de groote zwarte glimmende Katten niet ongelijk zijn, met dat onderſcheid, dat hunne haairen langer en zachter zijn; worden beſt en gevoeglijkſt gevangen in Slachtmaend, en Winter-maend, tot den achtiende van Louw-maend: maer die in de eerſte twee Maenden gevangen worden, duuren langer, en zijn veel beter, als die in de laetſte Maend betrapt worden. Want in Louw-maend begint de Zonne weder warmer te worden en te naderen, welke veroorzaekt, dat de haairen als dan wel uitvallen, en de Zabel-vellen ondeugender worden. Men ſpeurd hen met daer op afgerechte Honden naerſtig na, en wanneer zy, volgens hun aert en gewoonte, zich in Boſſchen, Struiken, en bedekte Houten of Balken, verſteken hebben, word om hen heen, een Net geſpannen, en zy dus gevangen, en met knuppels dood geſlagen. Maer zoo zy het Net ontloopen, en zich op de hier en daer ſtaende Boomen begeven, of ontvluchten, worden zy geſtadig van de beneden ſtaende Honden aengeblaft, en van de Jagers met houte voor aen ſtompe Pylen, en ſtokjes, daer af geſchooten, en van de afgerechte Honden, zonder quetzing van de huid, opgevat, en tot de Jager gebragt, die op twee daer toe gemaekte Eike plankjes, of houtjes ſtaet: deze houtjes zijn ten naeſten by, als onze duigen van de Bier, of Wynvaten, omtrent twee en een half Elle lang, en omtrent vier en een halve vinger breet: in 't midden van ieder plankje is een uitgegravene en na de voet geſchikte holte, een halve vinger breet diep: deze holte is op beide zyde met een gat doorboord, waer door deze plankjes, zoo als onze Schaetzen, aen de voeten vaſt gemaekt, en met touwen toegebonden worden, welke in der *Stollitze*, of *Moskou*, op de Markt verkocht worden. Voorts heeft de Jager een ſtok in de hand, die beneden plat is, met een kleine voor uit ſtaende yzere pen, op dat de ſtok niet te diep in de Sneeuw zinke: met deze ſtok ſlaen de Jagers hunne Honden, die zy aen hun gordel om het Lyf met een ſtrik vaſt gemaekt hebben, of aengeſpant; of ook hunne Rheen, of Ren-dieren: ook beſtieren zy met die ſtok by andere gelegentheit hunne Sleeden: want wanneer de wind goed is, gebruiken de Jagers een aert van een zeer lichte Sleede, die men met de eene hand opbeuren kan, in wiens middel een linnen zeil opgerecht is. Dus beſtuuren zy lieden, leggende of zittende, van achter hunne Sleede met de voorſchreve ſtok op de zyden. Men zegt ook, dat ze de Zabels met bereide, en aen zekere

Digitized by Google

kere plaetzen gelegde ſtukken Broods, waer aen zy ſterven moeten, aerdig weten te vangen. Maer de voorſchreve Zabels worden nu in zulk een menigte in *Siberie* niet meer gevangen, als voor heen, maer op een andere plaets, en by andere Volken, die *Mogallen* genaemt zijn. De meeſte handel van de Peltery, als van Zabels, zwarte Voſſen, witte Hermelynen, word t'*Archangel* gedreven, en van daer door ruiling voor andere Waren van de Koop-luiden elders verzonden: edoch moeten de Koop-luiden, die in *Siberie* handelen, aen zijn Tzaerſche Majeſteit, in plaets van den Tol, van tien Zabels eenen geven; welke Tol, benevens het geene die in *Siberie* zijn Tzaerſche Majeſteits t'ondergebragte Heidenen leveren moeten: aen zijn Tzaerſche Majeſteit Jaerlijks een groote zomme opbrengt. Dus ver van de Zabel-vangſt: want het zijn maer praetjes en verdichtzels, dat men zegt, dat ze juiſt met ſcherpe Pylen aen de neuze moeten getroffen worden.

Op de *Aſtakken* volgen vorders boven aen de Rivier *Merith*, de *Kalmakken*; en by de Rivier *Thomsko* heeft men weder Tarters: deze laetſte laten zich beſnyden; maer de *Kalmakken* hebben hunne eigene Godsdienſt, laten zich niet beſnyden, eeten ook Zwyne-vleeſch: zy lieden hebben een zekere Heilige Man, dien ze hunnen Patriarch noemen, tot wien zy lieden Jaerlijks gaen Bedevaerden, bidden en boete doen. Dit Volk ſtrekt zich uit tot aen de *Kataiſche* Muur: 't is een groot en ſterk Volk, woonende in geene Steden, zich erneerende met de Vee-tucht, geen Kooren-land bouwende.

: Kaa bogek.

By de Rivier *Thom* zijn ook Volkeren, die *Kirgiſen* genaemt worden, hebben geene Letters; bidden hunne Pylen en Geweer, of Wapen aen, als ze gezont te rug komen, of wat gevangen hebben: zijn alle te Paerd wel geoefent in den oorlog: zy ſtrekken zich uit tot aen de *Mogallen*, hebben hunne woonplaetzen in Rotzen en Steen-klippen, die aldaer veel gevonden worden.

By de andere Riviere *Keth* en *Zulin*, woonen *Tarters* en *Aſtakken* door malkander: 't is een Roofgierig Volk, 't welke niet te betrouwen is, alzoo ze niemand woord houden.

Benedewaerts aen de *Oby*, na de Zee toe woonen de *Samojeden*, een Volk als de *Lap-landers*, ook alzoo gekleed, ryden des Winters met de Ren-dieren, bidden den Duivel aen, als de *Aſtakken*.

Aen de groote Rivier *Jeniſea* woonen Volken, die zich van 't Water en Viſſen erneeren, genaemt *Tungoeſen*: hunne Schepen zijn gemaekt van baſten van Berkeboomen, die ze met Pik zoo vaſt aen malkander weten te hechten, dat'er geen water in kan loopen, en zijn daer mede op het water zoo gezwind, als een Vogel.

Wat meer na beneden woonen de *Jakuten*, die, zoo als de voorgaende, noch van Godt, noch van Duivel iets weten.

By *Kraſnoyar* woonen alderhande aert van Heidens, die zich na hunne Vorſten noemen. De voornaemſte heeten *Tubyntzen*; hebben geene Letters, zijn wel geoefent in den oorlog. Zommige zijn onder zijn Tzaerſche Majeſteit, zommige vry, zommige geven Gyzelaers, tot teken, dat zy met zijn Tzaerſche Majeſteit willen vrede houden.

Na de derde Rivier Ooſtwaerts, *Lin* genaemt, woonen Heidenen, klein van ſtatuur. Deze Rivier valt in de Noordzee, daer men niet wyder over kan, om dat by onſtuimig weder, de wolken tot op het water naderen. Aen de Rivier *Daursky*, woonen de Volken, genaemt *Dauren*. Noch is in *Siberie* een groote Rivier, die uit *Kalmakken* Land komt, zeer Viſchryk, en loopt in de Ys-zee, door vervaerlijke groote Velden, zonder eenige Boſſchen. Daer woonen alderhande aert van Heidens, die noch Schrift noch Letters, of Godsdienſt en hebben, zijn zeer rebel: de voornaemſte onder hen lieden worden *Barbantſi* genaemt.

Of Lena.

Deze Rivier ſchynt een der boven-takken te zyn van de Rivier Oby, of Jeniſea, en dies middelyk in de Ys-zee uit te ſtorten.

Ieder van de voor verhaelde Volken heeft zijn eigen Heer; maer een zeker Heer in *Siberie* * trekt dan met de *Kalmakken*, dan met anderen, of op dees, of op geene plaets, en wat hy dus betrapt, daer van leeft hy. Deze voert grooten oorlog met de Moskoviten, dan op *Aſtrakan*, dan op *Kaſan*, dan op *Tobolsky*, dan op *Thomsko*. De Lieden die deze Vorſt by zich heeft, heeten *Baskiren*. En dus verre deze korte Beſchryvinge.

* Deze wierd gezegt van de oude Siberiſche Vorſten afkomſtig te zyn.

SAMOJEDIA,

En Nabuurige plaetzen.

HEt Landſchap *Samojedia*, heeft tot zijn Zuider Buuren de Volken van *Obdoria*, ten Noorden legt de Ys-zee, ten Weſten ſtoot het aen een gedeelte van Moskovien, en ten Ooſten aen *Piaſida*.

De *Samojeden* zijn in omgang de Beeſten ſchier gelijk; door ziekte verſtorven Zwynen, of ander gedierte, eeten zy:

leven

leven en zwerven met geſlachten te zaem: reizen en trekken door ongebaende Landen, over Berg over Dal, zonder aenzien of 'er wegen zijn of niet: zy voeren hare Tenten op zeer lichte ſleetjes mede. Hun kleederen zijn Beeſte-vellen, zeer zacht van binnen bereid, daer buitewaerts het haair noch aen is. Zy ſlapen op ſchaefzel van hout, dat zeer zacht is; werpen hare kleederen des nachts buiten de Tenten, met den meeſten huisraed. De Tent is rondsom op ſtaende ſparren geſpannen, daer een kuil tot den haert te midden in is. Meeſtdeels zijn zy plat van aenzicht, en leelijk: hebben weinig of geen baerd; zwart haair, dat lang tot de ooren toe dragen. Het vleeſch aen haer lyf is zeer hard, en bykans onbuigzaem, zoo als ik zelve by taſting hebbe onderſtaen en beſpeurd. De Vrouwen doen al het huis- en ander werk; de Mannen niet als Jagen, en Viſſchen: geven voor, dat, als zy werken, de handen beeven, en zy niet zoo bequaem zouden zijn het Wild te treffen met den Pyl; daerom, hoe veel geld haer zomtyds aengebooden word van Uitlanders om te werken, zijn zy nooit daer aen te krygen, en belachen den geenen die arbeiden; zy hebben de koſt, ſchoon noch zaeyen noch maeyen: hebben onder hun geene Slaven, behalven die over misdaden verkoft worden. Die een moord doet, word, na haer gewoonte, met Wyf, Kinderen, en alle Na-verwanten verkoft; gelijk voor weinig tyd alzoo een *Samojeedſche* Dochter aen een Uitlander verkoft was, welke in de Chriſtelijke Godsdienſt wierd opgevoed, en die beleed: zy ſprak reeds de Duitſche Tael, was gekleed op zijn Duitſch, doch evenwel toonde zich begeerig van liever weder by haer gelijken in 't wild te loopen, als dus eerlijk gehouden, gekleed, en geſpyſt te worden; zoo dat de *Samojeden* tot het Chriſtelijk Geloof, bezwaerlijk worden gebragt. In *Petſora* zijn zy verbonden Gyzelaers te laten, en zijn den Ruſſen onderdanig: men zegt, zy eenmael by opſtant *Petſora* hebben belegerd gehad, daer tegen zy, ſchoon het zelve maer met een houte Veſting geſterkt was, niets konden uitrechten, vliedende op het minſte ſchiet-geweer dat zy hoorden. By ſlechte vangſt, zoo van Viſch, als Wild, komen zy Pelteryen te verhandelen tot *Meſeen*, tegen Meel, dat zy uit het water eeten. De oudſte in 't geſlacht is haer Overſte en Leidsman.

De kleeding der *Samojeden* zijn vellen van Dieren, het ruig na buiten, die gevoederd zijn met Dons van Vogels, of het zachtſte Bond-werk van eenig Dier, zeer aerdig met draden van Darmen, aen een genaeit, de hoozen zijn van gelijken aert, doch niet gevoederd, of verdubbelt, de voetelingen onder aen de hoozen, dienen in plaets van ſchoenen, doch zijn van het ſterkſte deel des huids gemaekt, hemden kennen zy niet, en ganſch geen Lywaet, dragen mutzen, van gemelte ſtof op 't hooft, ook dekken het zelve met kappen, die aen den rok, of het kleed vaſt zijn, der voegen als de Monniks kappen.

Tuſſchen de kleeding der Mannen en Vrouwen, is geen verſchil, als dat die der Vrouwen van veelderhande lapjes, die aerdig op 't oog, aen een zijn genaeit, is gemaekt, en dat onder eenig ſlecht Lakene zoom, rondsom gaet, drie of vier hoog, der voegen, als de kanten op de rokken der Vrouwen in deze Landen worden gelegt; dit Laken is of rood, of geel, blaeuw, of groen, maer zeer ſlecht, en die der Mannen zijn meeſt altoos van eene vacht gemaekt, gelijk zulks aen verſcheidene kleederen dezer Volken van beider kunne, onder my beruſtende, kan worden gezien.

Tot op *Nova Zemla* komen de *Samojeden* Viſſchen, zoo Walruſſen, als andere Viſch; doch des Winters trekken zy weder Zuid aen, 't geene de zommige heeft doen meenen, dat 'er *Samojeden* op *Nova Zemla* woonden: zy hebben wel daer hare gewoonlijke plaetzen, daer zy met de Schuiten aen komen, en hare Viſſchers tuig bergen, doch woonen daer niet.

Hoe Ooſtelijker van *Archangel* af, langs de Zee, hoe ſchoonder en blanker de Menſchen zijn, en minder woeſt.

Het *Samojeedſche* Volk, zegt men, heeft zich vrywilliglijk onder het gebied van hunne Tzaerſche Majeſteiten begeven, ten tyde als *Boris Godenoof* de Ruſſche beſtiering by de hand hadde: zonder dwang hebben zy Schatting in Pelterye belooft op te brengen, alleen daer toe bewogen, door het vriendelijk onthael dat haer van de Ruſſen, op bevel hunner Tzaerſche Majeſteiten, aen wierd gedaen; en uit een verwondering van de Moskoviſche magt, aenzien, en goede beſtiering. De Pompe van hunne Tzaerſche Majeſteiten, de koſtelijke kleederen, gebouwen, en rykdommen, deden hen gelooven, dat de Ruſſche Keizer van Goddelijke magt was, en de Moskoviters van vergode kracht. Vrywillig zijn daer Bevelhebbers ontfangen, die de Wet zetten onder deze onnoozele Menſchen: vrywillig zijn daer hou-

Digitized by Google

houte Sterktens gelegt, waer door nu dit onnoozele, bloode, en zwakke Volk word beſtierd: zy worden ook in alle zachtigheit en gemak beheerſcht.

De *Samojeden* zijn zeer kort van gedaente, hebben breede Tronien, en kleine oogen: zijn ros van verw; kort van beenen; de knien ſtaen weinig op 't zey; hun haair is zwart, dat niet kruld: loopen zeer ſnel: hebben, behalven Pylen, mede Javelynen tot hunne wapenen. Van ouds wil men, dat onder dit Volk geene Opperhoofdigheit altoos was, doch t'eeniger tyd zouden zy Koninkskens hebben gehad, zoo als ook noch heden Leidsluiden hebben. Zy offeren voor hunne dooden.

Het *Hyperboreiſche* gebergte is gelegen, volgens opgeven der oude Schryveren, beweſten de ſtroom *Oby*, in het Samojeden-land. Uit deze Bergen hebben zy gewaent, dat de Vliet *Tanais* ſproot: en *Plinius* zegt van hen, dat zy met Sneeuw ſteeds zijn bedekt, en dat dit gedeelte des Waerelds van den oorſpronk der zaken verdoemt is, en ſteeds in duiſterniſſe legt, daer de koude en guure Noorde wind alleenig heerſcht. Over dit gebergte, aen de mond der *Oby*, woonde Volk dat zeer gelukkig leefde, en oud wierd, waer de uiterſte kring der Sterren was, met den As des Waerelds: daer zoude noch twiſt, noch ziekte zijn, en de Goden eenpaerlijk geeerd worden: het leven wierd in vreugde, na zatheit van dagen, van zelf afgeleit, met of in Zee, of van eenig Klip te ſpringen. Zy woonden in de Boſſchen: nuttigden Boom-knoppen. Zoo Mannen als Vrouwen, droegen kort haair. Zy zouden Godsdienſtig zijn geweeſt, en van omleggende Volkeren ongemoeit, zoo dat by hun een vrye toevlucht van Ballingen was.

Boven de *Scythen*, zegt *Stephanus*, en *Damaſtes*, woonen de *Iſſedones*; en boven die de *Arimaſpas*; en boven deze weder is het *Ripheiſche* gebergte, waer uit de Noorde wind waeid, en daer de Sneeuw nimmer ontbeert. Hier volgden de *Hyperborei*; en als dan zag men de Zee.

Ziet Euſtathius over Dionyſius, en Feſtus Avienus.

By *Stephanus* word mede dit *Ripheiſche* gebergte, anders *Rhipea* genaemt, gezegt te zijn, een der *Hyperboreiſche* Bergen.

Lib. II. cap. V.

Mela zegt, dat dit gebergte onder den As van 't geſternte legt. Het Land, zegt hy, is daer vruchtbaer, 't geene alzoo te zijn heden niet bevonden word.

Het *Hyperboreiſche* Volk, zegt de zelve *Mela*, placht wel eer hunne eerſtelingen der vruchten door Maegden na *Delos* te zenden, ter eeren God *Apol.*

Het *Ripheiſche* gebergte word met het *Hyperboreiſche* by zommige oude Schryvers vermengt, en het eene voor het ander dikmael genaemt.

By veele der oude Schryvers, word het *Hyperboreiſche* gebergte met de naem van *Obyſche* gebergte genaemt, na de Rivier *Oby*, en gevoelden zommige dat het zelve niet wyt van de *Oby* afgelegen was, en zeiden, dat de Menſchen, welke aldaer woonden, het meeſt Noordelijk in geheel *Europa* zich ophielden, gelijk zulks ook in der waerheit is.

Het *Ripheiſche* gebergte, 't geene door my niet wyt van *Vergaturia* is geplaetſt, word by andere meer Noordwaerts, en dicht by de Zee, omtrent de *Oby* geſtelt; doch is by ons het meerder getal der Schryvers, en mijns oordeels de meeſt met reden over een komende getuigen, gevolgt; hoe wel andere gevoelen, dat dit gebergte meer Zuidelijk, en tuſſchen *Konſtantinopolen* en den *Don*, of *Tanais* was gelegen, of wel in *Sarmatia*.

Strabo gevoeld, dit gebergte nergens in de Waereld te zijn: het is dus zeker, dat over der zelver plaets word getwiſtredent. Lib. VII.

Het woord *Hyperborei*, is eigentlijk *over 't Noorden* gezegt; doch worden anderzinds, ruim genomen, de Noorder Volken by de Ouden alle *Hyperborei* genaemt.

De Volken die aen en omtrent de Yszee wel eer woonden, zijn by ouds *Adogitæ* genaemt geweeſt.

Van de Volken *Samojeden*, word by zeker naemloos Schryver gezegt, dat zy geen andere Godsdienſt hebben, als 't een of ander hooft van een Wolf, Beer, of Hert op te richten, en dat aen te bidden. Zy zijn, zegt hy, zeer geneigt tot Duiveljagerye. Elk Man heeft zoo veel Wyven als hy onderhouden kan, tot zes, zeven, acht, ja tot tien toe, die zy van de Ouders koopen. Leven meeſt van 't vleeſch der Rheen, die onder haer in groote menigte zijn. Zy zijn kort; hebben een geele huit; 't haair zwart; zijn gekleed en geſchoent van de huit der Rheen. Hunne wapens zijn Boogen, met Viſch-beenen geſterkt, of van eenig Land-dier. Zy dragen een Mes aen den çingel. Onthouden zich meeſt langs de Zee. En of zy ſchoon niet eerzuchtig, of gierig zijn, zoo zijn zy zomtyds fel tegen malkander, en voeren onder zich dan kryg. De naem van *Samojeden*, is zelfeeters gezegt, hoe wel my niet te recht bewuſt is of zy Menſch-eeters zijn.

Men vind in het *Samojeden* Land, als mede omtrent de Oevers van de Witte

Digitized by Google

Zee, zeker Ertz *Markeſiet* genaemt, dat uiterlijk de gedaente, en aenzien van Zilver, en Loot-minerael ſchynt te hebben, maer door my in de Smelt-kroes gebragt, zoo gaf het pond niet meer als een vierde gryn Zilver uit, dat is, zeven penningen Hollands, en is gevolgelijk van genoegzaem geen wardye.

De *Samojeden* eeten niet op vaſte tyden, maer als hen hongerd, elk byzonder: in hare Hutten ziet men meeſt altoos een Ketel over 't vuur hangen, daer dan een ſtuk vleeſch in legt, daer ieder van 't gezin in byt als 't hem luſt, hoe wel zy anderzins mede veel raeuw eeten, als gezegt.

Het was een klein plaetsje *Gorodok* genaemt, niet verre van *Poeſt-oſor*, dat de *Samojeden* eenmael berenden, en beſchooten, met Pyl en Boog, doch hoe wel het alleen met Storm-palen was omheint, konden zy het niets krenken, want zoo dra als 'er een of twee door de ſchoot van een Musquet gedood wierd, vlooden zy alle: dit beſtonden zy, op hoop, van daer eenig Meel, en ander leeftogt te vinden, behalven dat wat hard gehandeld waren.

Ziet pag. 888. van diergelyk beleg voor Petſora.

Tot *Aemba* in de Witte Zee, als men my bericht, zoude een Zilver-ader ontdekt zijn, doch zy liep in Zee.

Zoo als elders op *Nova Zemla* eenig Metal valt, dat alle uiterlijke gedaente van Zilver heeft, het ſmelt zeer bequaemlijk, maer de verw is wat bruinder: een oog-getuige heeft my verhaeld, daer Bekers van gemaekt, gezien te hebben, doch als men 'er op ſloeg, ſprong het van malkander, in veel ſtukken weg.

Het Gebed des Heeren in de Samojeedſche *Tael, der geenen, die dicht aen* Archangel *woonen.*

Onze Vader,	*Mani Niſal,*
die in de	*Huien Tämuwä*
Hemelen zyt.	*Numilem barti Toſu.*
Uwen Naem	*Tadiſſe*
worde geheiligt.	*Pider Nim.*
U Koninkryke kome.	*Pider paro vadie Toſu.*
Uwen wille geſchiede,	*Pider gior,*
gelijk in den Hemel,	*amga de numilembart,*
alzoo ook op der Aerden.	*Tarem jae.*
Ons dagelijks	*man jeltema*
Brood geeft	*Nan*
ons heden.	*Tuda.*
Ende vergeeft ons	*Ali ona Mani*
onze ſchulden,	*iſai,*
gelijk ook wy	*tai manô*
vergeven onze	*wangundar mani*
ſchuldenaren.	*mi manuô.*
Ende en leid ons	*Ja merum*
niet in verzoekinge,	*hanna ſa neninde baka,*
maer verloſt ons	*japtan*
van den boozen.	*mani ſuadera.*
Want U is	*Tekindapt*
het Koninkryke,	*ſchin pider Parowadea,*
ende de kracht,	*ni hóóka,*
ende de Heerlijkheit,	*Wadado,*
in der Eeuwigheit,	*il Iwan,*
Amen.	*Toſu.*

Het Gebed des Heeren in de Turuchanſche Samojeden *Spraek, en* Taſſche Samojeden *Tael.*

	Onze Vader,
Turuchanſche	*Modi Jeſeje,*
Taſſche	*Mi Jeſeme,*
	die daer zyt
Turuchanſche	*teio*
Taſſche	*neiteio*
	in de Hemelen.
Turuchanſche	*nacho naare.*
Taſſche	*nuontore.*
	Uwen Naem
Turuchanſche	*Todi Nilo*
Taſſche	*Tonon Nilo*
	worde geheiligt.
Turuchanſche	*toreke chuzsuiro.*
Taſſche	*tontokni kuſuiri.*
	U Koninkryke kome.
Turuchanſche	*Todi nacſiaro toretuſu.*
Taſſche	*Tonon nuontomeioro tondo tuifantu.*
	Uwen wille geſchiede,
Turuchanſche	*Todi aguaaro toretuſu,*
Taſſche	*Tonon nianzepſialo tuifano,*
	gelijk in den Hemel,
Turuchanſche	*Tone na chonaar,*
Taſſche	*Tondone nuontonu,*
	als op der Aerden.
Turuchanſche	*i Jachona.*
Taſſche	*Mamorutonu.*
	Ons dagelijks
Turuchanſche	*Modi Puireſiudava Kirva*
Taſſche	*Mi niliuſiame*
	Brood geeft
Turuchanſche	*Toratſui*
Taſſche	*Kirvu totu*

Turu-

Digitized by Google

ons heden.
Turuchanſche *mena erecſone.*
Taſſche *nane jele.*

Ende vergeeſt
Turuchanſche *I Kai*
Taſſche *Kuoje.*

ons onze ſchulden,
Turuchanſche *nena noina oteine,*
Taſſche *nane mogorene oteine,*

gelijk wy vergeven
Turuchanſche *tone imodinana kalodie*
Taſſche *tendone onilde kuroje fantome*

onze ſchuldenaren.
Turuchanſche *neine oteoponede.*
Taſſche *naine otraoponteinianan.*

Ende en leid ons
Turuchanſche *Iro ſirene*
Taſſche *letamto men*

niet in verzoekinge,
Turuchanſche *ta ora baſiedo,*
Taſſche *koli ta konto,*

maer verloſt ons
Turuchanſche *i role ſirene*
Taſſche *ſi lupto men*

van den boozen.
Turuchanſche *kodago choro.*
Taſſche *muczy logoto.*

Want U is
Turuchanſche *Tone Todi Tonea*
Taſſche *TondoTonon noneinu*

het Koninkryke,
Turuchanſche *Nacſiaro,*
Taſſche *nu Ontomoura,*

ende de Kracht,
Turuchanſch *i Nichoro,*
Taſſche *ni Chomeon,*

ende de Heerlijkheit,
Turuchanſche *i ſu Voeraaro,*
Taſſche *ni Timeon,*

in der Eeuwigheit,
Turuchanſche *i Reine,*
Taſſche *ni Lemeeno,*

Amen.
Turuchanſche *Bodera.*
Taſſche *Buldadu.*

Samojeedſche woorden en benamingen.

Godt, *Chay egha.*
den Hemel, *Noem.*
het Water, *Gie.*
de Aerde, *Jaá.*
het Vuur, *Toe.*
haer Afgod, *Sjadetza.*

een Ruſch Man, *Loetſe.*
een Samojeedſch Man, *Neniets.*
een Ruſſe Vrouw, *Niede.*
Samojeedſche Vrouw, *Mieneſeda.*
Jongen, *Atſekis.*
Meisje, *Neetzikie.*
Paerd, *Joenja.*
Koe, *Koroawa*, dit is van 't Ruſch geleent.
Schaep, *Goewoetza.*
Hond, *Wienekoe.*
Kat, *Koska*, van't Ruſch geleent.
Rat, *Pieſekoe.*
Beer, *Chay Jeda.*
Wolf, *Sarniuy.*
een roode Vos, *Tunekoe.*
een witte Vos, *Nohokoe.*
een Armyntje, *Piekoe.*
een Inkhoorentje, *Tarekoe.*
een Huis, *Haarez*, of *Tzoem.*
een Kerk, *Chayjemeé.*
Ys, *Sir.*
Sneeuw, *Sieraé.*
een zware Sneeuwjacht, met onweder, *Chaaez Okoó.*
een zware Regen, met onweer, *Saru, Okoó.*
Veel, *Okoó.*
Brood, *Ne, en.*
Vleeſch, *Amſa.*
een Varken, of Zwyn, *Parris.*
Tenten, *Me á.*
een Pen, *Tocktze.*
Papier, *Merikoe.*
een Rhee, *Thie.*
een Slee, *Junegan.*
Sleeden, te weten Samojeedſche, *Chan.*
het Hooft, *Najewa.*
de Oogen, *Sajew.*
de Neus, *Pieuu.*
de Mond, *Nenda.*
de Ooren, *Nacktz.*
het haair van het Hooft, *Giebt.*
de Tanden, *Tiewa.*
de Baerd, *Moenoets.*
de Handen, *Oedie.*
de Voeten, *Epſien.*
een Muts, *Sa Ootza.*
Handſchoenen, *Oboetſe.*
een Tafel, *Oorts.*
een Schip, *Karabl*, van het Ruſch geleent.
een Jol, *Annoó.*
Riemen, *Labee.*

Digitized by Google

het Boſch,	*Pjeudara.*
Gras,	*Oemſekoe.*
Hout,	*Peeá.*
Neen,	*Jangoe.*
Eeten,	*Orko.*
Geef hier te eeten,	*Mudoeda.*
Ik heb honger,	*Ormancharwam.*
Geef hier,	*Talentaet.*
Ik ben verzadigt,	*Malejoe.*
Brengt weg,	*Tenchaanet.*
Brengt my Water,	*Jitoeda.*
Drinken,	*Chertauw.*
Waer gaet gy heen?	*Choenagaejen?*
Moeder,	*Newee.*
Vader,	*Nieſee.*
Suſter,	*Neneda.*
Broeder,	*Neenſieneda.*
Roeyen,	*Labeeta.*
Roey Barken,	*Satan Labea.*
Zeilen met een Schip,	*Poelſiwo.*
een Zeil,	*Jeſirta.*
een Maſt,	*Poelie.*
Loopen,	*Surmbie.*
Hart loopen,	*Satanou Surmbie.*
Gae daer heen,	*Tegan.*
Kom hier,	*Talendoe.*
Samojeed kom hier,	*Needtze Talendoe.*
Ik ben koud,	*Manchaniemee.*
Ik,	*Man.*
Zweeten,	*Nucham.*
Ik zweet,	*Man nucham.*
Ik ben moede,	*Man Pueja doejoe.*
Slapen,	*Chonajoe.*
Ik wil ſlapen,	*Man chonajoeloe.*
Stae op,	*Juurck.*
Ziek,	*Chana.*
Gezond,	*Sowa.*
een Mes,	*Char.*
een Schaer,	*Geebtowarts.*
een Byl,	*Torka.*
een Boot,	*Jenni.*
een Pyl,	*Moegoetſa.*
Schiet hem,	*Jienierde Jedat.*
Schiet,	*Jienier.*
een Pels,	*Choewoetſa.*
een Broek,	*Piemeetſa.*
Spreeken,	*Laan.*
Lachen,	*Pieſienga.*
Vertoornen,	*Neenſema.*
een Robbe vel,	*Neehtze.*
een Rob,	*Jielee.*
Viſch,	*Chailee.*
Melk,	*Moloko*, van 't Ruſch geleent.
een Walrus,	*Tuitee.*
den Dag,	*Jeleda.*
het begint te dagen,	*Jalama.*
Donker,	*Paiſema.*
de Nacht,	*Piedie.*
de Zon,	*Chayer.*
de Maen,	*Jirie.*
de Sterren,	*Noemgoetſe.*
een Wolke,	*Tierey.*
helder Weer,	*Chuewey.*
Miſt,	*Sunoema.*
een Vogel,	*Sarmierck.*
een Zwaen,	*Chohoray.*
een Gans,	*Jepto.*
een End,	*Noebetſa.*
een Duif, Patryzen,	*Goloeb*, *Reepkie*, } van 't Rus geleent.
een Haes,	*Newwoekoe.*
Vechten,	*Cha ordan.*
Ik heb geen tyd,	*Tie Oedam.*
een hooge Berg,	*Nado.*
een Eiland,	*Ojie Je.*

In den Jare zeſtien honderd vyf en negentig, heeft my een oog-getuigen bericht, dat het op *Kolgoy* vol Rhee-dieren was, daer zy onlangs te vooren alle waren uitgeroeid: op dat Eiland zijn des Winters geen Menſchen; de Rheen komen daer, of gezwommen, of des Winters over 't Ys geloopen. Hier omtrent in Zee valt veel *Harder*, aldaer *Sigi* genaemt, zy heeft gelijkenis aen *Haring*, doch is wat grooter, en breeder; de zommige zijn wel vier pond zwaer. Zy worden ook aldaer in binne-wateren gevonden.

Indien 'er geen verbod en was, zoo zoude waerſchynlijk tuſſchen de Rivier *Oby* en *Archangel*, veel vaert zijn; gelijk die is tuſſchen de *Oby*, en de Rivier *Jeniſea*, en word die reis gedaen, in twee of drie weeken, na dat de wind is.

Tot *Archangel* is noch onlangs by leven geweeſt, een *Samojeed*, die, zoo giſſing plaets kan hebben, honderd en vyftig Jaer oud was; hem heugde, dat op *Archangel* noch geene Zeevaert en was. Deze Man verklaerden nooit Zout te hebben gegeten, gelijk Zout by hen zelden, of nooit word gebruikt; als ook geen zuur, en meeſt raeuw te hebben genuttigt: zoo als zulks, de meeſte wys van leven onder dat Volk is.

Omtrent op *S. Nicolaes* dag, gaen de naby gelegene *Samojeden* Jaerlijks na het Eiland *Waigats*, 't geen omtrent een dag roeyens van 't vaſte Land legt; daer op is een kuil, van zelfs geworden, tien vadem diep aen de voet van een gebergte gelegen; in deze kuil, is een ſcheur, of borſt, die buitewaerts uit leit, rondsom welke kuil banken ſtaen, alwaer de *Samojeden* hunne geſnedene Afgoden-beelden opzetten, beider kunne, of die ook wel in de Aerde ſteeken, zoo, dat het meeſte gedeelte boven uit komt: het grootſte Beeld dat de lengte van een kort Man heeft, verbeeld hunnen Opperſten, en eerſten Afgod.

god. Het eerſte Dier dat zy vangen, zoo het dood blyft door den Pyl-ſchoot, villen zy, werpende het vleeſch in dien kuil, en trekken den huid dien Afgod aen, aen wien zy dan mede om den hals hangen, honderden van klaeuwen, alderhander gedierte, ook Haze en Patrys-pooten, die zy van 't vaſte Land met zich hebben gebragt; doch als zy het Beeſt levendig bekomen, 't geen meeſt tyds een Hert of Rhee is, dan werpen zy het zelve levendig van boven neder in den kuil, zoo het op 't hooft valt, en breekt den hals, of te barſten valt, en van de val ſterft, dan beelden zy zich in, dat ze veel vangen zullen, en blyven vervolgens aldaer dan Jagen, maer zoo het Dier op zijn voeten komt te vallen, en vervolgens door de bovengemelte ſcheur het ontvlied, als dan achten zy zulks hen ongeluk te beduiden, wes zy uit de Jacht ſcheiden, en vertrekken van 't Eiland, waer na zomtyds de Ruſſen aldaer komende, te beter vangſt krygen.

Dit Feeſt word ook aen de vaſte Kuſt op verſcheidene plaetzen daer *Samojeden* zijn, geviert.

Dit onnoozele Volk, heeft wonderlijke gebaerte omtrent hare Afgodery, op zekere tyd, word iemand van hen met een pees bykans gewurgt, zoo, dat hy als flaeuw ter Aerde ligt, ter welker tyd een oude *Samojeed* die hun Paep is, op het hooft van een hunner Afgoden drie ſlagen geeft, zeggende antwoord ons wat geſchieden zal, waer na hy by de pees trekt, die een jonger Man ondertuſſchen tegen de Aerde leggende, om de hals heeft, waer na die als wakker wordende, aenvangt te ſpreeken, welke Tael zy als voorzeggingen op nemen.

Geduurende dezen handel, en dat de Man met de pees om den hals ter Aerde legt, half gewurgt, en als buiten ſpraek, maekt den ouden Paep vreemde konſten, met een Mes dat hy tot diep in zijn keel ſteekt, zoo dat hy het door een oogje daer een band door gaet, alleen buiten hout; 't geen my als konſtenarye voor komt.

De *Samojeden* die zich by *Kandenoos* ophouden, worden *Kanensky* genaemt; deze betalen Schatting aen zijn Tzaerſche Majeſteit; zy hebben geen Opper-hooft als een Rechter, welk echter niet veel te zeggen heeft: de voornaemſte onder deze, ziet men twee Vrouwen te hebben: meerder Ooſtwaerts, woonen de *Jugorski Samojeden*; deze hebben een eigen Prins, aen wien zy behalven aen hunne Tzaerſche Majeſteiten, mede eenige Schatting geven.

Een ieder van deze Volkeren ſpreeken een byzondere, of verſchillende Tael: de Vorſten en voornaemſte onder hen zijn beter gekleed, als de anderen, en wel met Zabel-vellen, Maters, en Voſſen, doch de wooningen zijn alle eender aert.

Deze laetſte hebben meer Vrouwen als de eerſten: de Prins of Overſte heeft 'er zes, en verlof tot den byſlaep by alle zijn 'er onderzaten, zonder vragen; zy trouwen met haer naeſte Bloed, Moeders uitgezonderd; weten geen onderſcheid van dagen.

De *Obskoy Samojeden*, die omtrent de *Oby* naby de Zee zich ophouden, ſtaen op zich zelven, zoo als men my bericht, en zijn vry, hebbende een eigen Vorſt, hoe wel die vry weinig gezag heeft.

De *Samojeden* plachten van ouds hunne Pelteryen na *Meſeen* ter verkoop te brengen; doch nu word die Ware na *Siberie* gevoerd, en zulks om dat de voornaemſte Koop-luiden welke aftrek maken, tot *Tobol* zijn komen woonen, en dat de wegen na *Sina* zijn gebaent, werwaerts nu die Pelterye word gevoerd.

De *Samojeden* kleeden hunne Afgoden Beelden met kleederen als zy zelve dragen.

Als zy in hunne Hutten of Tenten zijn, voornaem by de Zomer, zijn zy al te zamen naekt, onder malkander, en weten van geen ſchaemte, zoo als oog getuigen my berichten.

Zy hebben onlangs een Afgezant na *Moskou* gezonden, die geacht wierd ruim honderd Jaer oud te zijn.

De *Samojeden* welke aen de *Oby* woonen, worden voor de quaedaerdigſte al'er *Samojeden* geacht.

Van der Samojeden *doen, is my uit* Mangaſeof *het volgende bericht.*

DE *Waiwoda*, of Gezaghebber van *Pelim* heeft onder zijn begrip, de *Samojeden*, die Noordwaerts zich ophouden.

De *Samojeden* zijn onderſcheidener aert, ook in Tael verſcheiden; als eerſtelijk die onder *Bereſofskoy*, en *Puſtoſerskoy* zich ophouden, en voor eenderly Volk geacht zijn; behalven deze zijn'er die aen de Zeekuſt over de Ooſtzyde van de *Oby* woonen, tot *Truchanskoy*, en *Mangaſeof*, of *Mangaſeiskoy*; mede zijn'er, welke zich het geheele Jaer door onthouden omtrent *Archangel*, by de Rivier *Dwina*, hoe wel zy des Zomers zich meeſt tyds nederſlaen, aen de Oevers der Wateren, en des Winters in de Boſſchen: deze laetſte zijn een ſchuim van Menſchen, en uitgeſtotene of

afgewekene van het andere *Samojeedſche* Volk, 't geen aen de Zee zich ophoud: deze dan hebben de Menſchelijke gedaente, en oordeel, wezende verders in wyze van leven en omgang, den Beeſten gelijk: zy eeten zoo wel raeuw, als gekookt Vleeſch, en nuttigen alle krengen, en verſtorvene ongedierte: de Schatting brengen zy op in Pelterye aen hunne Opperhoofden, en die weder den Moskoviten: deze worden van Sleetjes getrokken, welke zes en acht Rheetjes ingeſpannen hebben; en zijn mede met roode of ander ſlechte geverfde Lakenſche Rokken bekleed, welk Laken hun van de Ruſſen word toegebragt, doch anderzins, zijn zy in Rhee-vellen gekleed, het ruige buiten: haer geweer is Pyl, en Boog: haer Pylen zijn in plaets van Yzer, de ſpitzen van Knokken, of Walruſch, en der gedierte beenen gemaekt: zy zijn kort van ſtal, breet van ſchouwders, en leelijk van aengezicht, het wezen is rondachtig, en breet, plat van neus, hebben groote hangende monden, leelijke oogen, als Luxdieren, zijn meeſt bruinachtig, hebben lang loshangent haair, hoe wel zommige ros en blont zijn, hebben weinig of geen haair aen de kin, en een harde bruine huid. Op haer lyf zijn zy vaſt van vleeſch, byſter ſnel in 't loopen: des Winters ryden zy alle in Sleetjes, daer Rheetjes, of Rendieren voor geſpannen zijn, die hoorens hebben als een Hert, doch hebben een kromme hangende hals, niet ongelijk aen die van een Drommedaris: zijn van middelmatige groote, des Winters zijn zy Sneeuw wit, en des Zomers graeuwachtig; deze ſpyzen Mos, dat onder de Boomen op de Aerde groeid.

De *Samojeden* zijn alle grove Heidenen, zy groeten des morgens en des avonds, Zon en Maen, met eenige buiginge, behalven dat zy voor, of omtrent hare Tenten aen Boomen Afgoden-beelden hebben hangen, meeſt van hout geſneden, der gedaente, als een Menſch, andere zijn van yzer geſmeed, die zy eeren: hare Tenten zijn bedekt met Berke-baſten, die aen malkanderen zijn genaeit, als zy de zelve verzetten, dat zy vaek, zoo des Winters als des Zomers doen, zetten zy eerſt de ſtaeken rond, met de punten boven aen malkander, waer na zy het dak daerom dekken, blyvende boven een gat daer de rook uit gaet: in 't midden van de Tent legt het vuur aen, daer zy des nachts naekt, zoo wel Mannen als Vrouwen, om te ſlapen leggen. Hare Kinderen leggen zy in krebben, of kaſten, van Berke-baſten genaeit, op ſchaefzel van Boomen, dat zoo zacht is als Dons, dekkende die toe met een lap Rhee-vel: koopen de Wyven voor Rheen, of Pelterye, en houden 'er zoo veel als ze konnen voeden, en gebruiken.

Als zy zich onder malkander vrolijk maken, ſtaen zy twee en twee tegen malkanderen over, en ſlaen dan de voeten de een om den anderen, voor uit, en klappen met de handen onder de bal van de voeten, zingende dan een Toon, aen Beeren en Wolven gehuil gelijk, pypen als Vogels, en hinneken als Paerden. Tot hier toe het bericht uit *Mangaſeof*.

VERHAEL

Uit Purchas *Reis-boek, rakende de* Samojeden. Vol. 3. cap. 3. No. 20.

DE *Permianen* en *Samojeden*, leggende Noord en Noord-ooſt van Rusland, worden gehouden van den Tartaren te zijn geſprooten, 't welk ten deele uit haer aengezicht kan worden afgenomen, als hebbende de zelve alle breede en platte thronien.

De *Permianen* zijn aengezien voor een heel oud Volk: zy zijn hedendaegs den Ruſſen onderhoorig: leven van de Jacht, en den handel in Pelterye, zoo wel als de *Samojeden*, de welke meer na de Noordzee wooneñ. De *Ruſſen* willen, dat de *Samojeden* alzoo genaemt worden, als zich zelven eetende, om dat zy voor dezen, als andere *Cannibales*, den een den anderen zouden hebben gegeten; 't welk te geloofwaerdiger is, om dat zy heden ten dage, alle, raeuw vleeſch, zoo wel als gekookt, tot krengen van den mishoop, eeten: maer de *Samojeden* zelve, zeggen, genaemt te zijn *Samoje*, dat Inwoonders betekent, om dat altyd geweeſt zijn in dat zelve Land, zonder, als andere Volkeren, haer woonplaetze buiten dat geweſt te hebben veranderd. Tegenwoordig zijn de zelve Onderdanen van hunne Tzaerſche Majeſteiten van Moskovien.

Ik hebbe met eenige van haer geſprooken, en verſtaen, dat zy maer een Godt erkennen, maer den zelven uitbeelden door alzulke dingen, waer van zy't meeſte nut trekken; en daerom aenbidden zy de Zon, den Ollem-boom, het Dier *Losh*, enz.

Wat aengaet het verdichtzel van *Slata Baba*, dat is de Gulde oude Vrouw (waer van men in zommige Schriften leeſt, dat een Afgodin zoude zijn, in gedaente van een oud Wyf) welk van de Prieſters gevraegt zijnde, by wys van voorzeggingen, antwoord, ten opzichte van den uitkomſt

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

Samojeedsche Somer Huys-houdingh .

Samojeedsche Iaght .

Digitized by Google

komſt der toekomende zaken, hebbe bevonden dat het maer een uitſtrooizel zonder waerheit is. Alleenlijk in het Landſchap van *Obdoria*, naby de Zee, omtrent de mond van de groote Rivier *Oby*, is een Klip, welkers maekzel (door de inbeelding iets geholpen zijnde) wat ſchynt te gelijken na een Vrouw met geſcheurde kleederen, en een Kind op haer armen (gelijk als de Klip van de Noord-kaep de gedaente van een Monnik) daer de *Obdoriaenſche Samojeden* dikmael te zamen komen, van wegen de groote gelegentheit om te Viſſchen. Volgens hun gewoonte ſtellen zy hare Tooverye in't werk, omtrent de goede of quade ſpoed, als ze op Reis gaen; ook als uit Viſſchen en Jagen trekken, enz. Zy zijn bekleed met vellen, de ruige zyde buitenwaerts, hangende tot aen de knyen, zijnde haer broeken en hoozen van 't zelve, beide voor Mannen en Vrouwen. Zy hebben alle zwart haair, en zijn baerdeloos, zoo dat de Mannen van de Vrouwen, naeuwlijks by 't aengezicht te onderſcheiden zijn, ten ware aen de vlechtinge des haairs, want de Vrouwen aen ieder zyde des hoofts een lok haair laten neerhangen. Zy leven zeer wild en woeſt, geſtadig van de eene plaets na de andere jachtende, zonder eenige afzondering van eigendom: haer Leidsman en beſtierder van elken hoop, is haren Prieſter. Dus verre *Purchas.*

KORTE BESCHRYVINGE

Van der Samojeden *leven, wooningen, en zeden, zoo als zulks tot* Archangel *van zeker Engelſch Koopman ter neder is geſtelt, en my toegezonden.*

HEt is een wild Volk, levende zonder beſchreven Rechten, of Wetten: konnen noch Lezen noch Schryven, en weten ook nooit haren ouderdom. Zy woonen met hare Rheetjes, dat haer meeſte ſchat is, omtrent de Zee, op woeſte en dorre plaetzen, omtrent ſtaende waters gelegen. By *Candenoos* leven zy alle onder Tenten, gemaekt van Berke-baſten, en boven die bekleed met Rhee-velletjes, die kegels-wyze opgaen, waer boven in een gat is, daer de rook van 't vuur uit trekt; zijnde het zeer warm in hare Hutten, zoo dat ze des nachts meeſt naekt ſlapen, op ſchaefzel van Berke-boomen, daer ze haer Rheevellen op leggen, die hun kleeding en dekzel zijn. Hare kleederen, op dat ze niet na den rook zouden ſtinken, leggen ze des nachts buiten hare Tent, of Hut; want de rook zoude haer verhinderen in't vangen van wilde Rheen, alzoo die zeer ſcherp van reuk zijn. Hare tamme Rheetjes, die de een minder als de ander heeft, ſpannen zy in kleine Sleetjes, meeſt twee of drie voor een Sleetje, voor malkander loopende, die ze met een lange riem van voornoemde vellen weten te beſtieren, hebbende een lange ſtok van twee of drie vadem in hare handen, daer ze de Beesjes mede voort ſtooten, en ryden zoo dikmael na de Zee-kant, daer ze veel doode en opgeworpene Walruſſen en Walviſſchen vinden, die ze tot haer ſpyze gebruiken; als mede alderley aes, zoo 't geen uit de Zee opgeworpen word, als dat op 't Land gevonden is; dat ze kooken, en met wat Meel, 't geen ze van de Ruſſen koopen of mangelen, mengen. Hare Rheetjes laten ze des avonds los, op plaetzen daer veel Mos is, die zich zelven voeden, en des Winters weten ze het onder de Sneeuw van daen te halen, dat ze met haer klaeuwen weg ſchrabben, zijnde meeſt ſchoon wit Mos. Aen veele Ruſſen, die omtrent en op de Kuſten van *Nova Zemla* uit Viſſchen varen, zijnde daer veel brave Rivieren, daer ze ſchoone Zalm vangen, waer ze tot de Herfſt meeſt blyven, en alzoo met donkere nachten na *Meſeen* moeten, gebeurd het menigmael, dat ze met hare kleine Bootjes hier en daer op de Kuſten komen te ſtranden, zoo dat ze dan van de *Samojeden* met Sleetjes, die ze huuren, gevoert worden tot *Meſeen* toe: zy konnen op hare Sleetjes voeren tien of twaelf * *Poeden* zwaerte, en zijn menigmael twee, drie, of vier weeken onderweegs, van een plaets genaemt *Petſora*, leggende heel in't Noorden tot aen *Meſeen*: zy gaen gemeenlijk met haer tien of twaelf Sleetjes in gezelſchap: de Vrouwen of Kinderen leiden deze Sleetjes, een perzoon tien of twaelf, en meer. Zy voeren hare Tenten met zich over al waer zy reizen, en haer ſpyze is op weg alderley aes van Koeyen, Paerden, Schapen, Wolven, Beeren, Voſſen, en Vogelen; maer de Vrouwen eeten niet van de Beeren, om dat zy die Heilig houden, en als haren Godt eeren. De ſpyze eeten zy veeltyds raeuw, en zomtyds een weinig gekookt. De Rykſte onder hun worden genaemt *Fojany* en *Keetſy*. De Dochters die ze trouwen, koopen ze voor Rheetjes, tot twintig, dertig, vyftig, honderd, ja vyf honderd, en meer, na dat ze ryk zijn; en na drie Jaren geven de verkoopers van de Dochter, 't zy Ouders, of naeſte Magen, veel-

*Dat is drie en dertig en een derde pond.

veelmael aen de Ouders van de Man weder geſchenken, zoo ze het konnen doen, zoo veel omtrent als de Rheetjes, die ze voor hare Dochters ontfangen hebben, waerdig geſchat zijn, en deze geſchenken worden gevoerd op twintig, dertig, en meer Sleetjes, bedekt met Rheen, en andere wilde Dieren-vellen. Zy houden twee of drie Vrouwen, elk na zijn believen, en hy betalen kan: de Rykſte wel vyf of zes. Zy ſlapen by hare Vrouwen met beurten. Wanneer ze op andere plaetzen vertrekken, alzoo ze geen blyvende ſtede hebben, zoo nemen zy alle hare Tenten en Meubelen mede, en de Sleetjes, daer hare Tenten en Huisraed op leggen, noemen zy onreine Sleeden. Wanneer zy des avonds ter plaetze komen daer zy vernachten willen, zoo moeten de Vrouwen de Tenten opzetten, en hout gereet hakken, om hun vuur in de Tenten te ſtooken, en hare koſt by te bereiden: 't eerſte brandende hout brengen zy onder hare Sleetjes, en zoo worden die gereinigt; en reinigen zich zelven mede, met het gaen verſcheide malen over 't vuur. Wanneer by haer een Vrouw van 't Kind bevalt, zoo brengen ze het Kind uit de Tent, en werpen het in de Sneeuw voor een kleine tyd, het zelve daer mede ſchoon waſſchende. De namen van hare Kinderen geven ze zelf, en dat na 't geen haer eerſt ontmoet, of daer ze eerſt op zouden mogen zien: de namen van Zoons zijn *Noxtke*, *Opothe*, *Goos*, *Oevanoy*, *Polko*, enz.

Zoo wanneer dat onder haer krakeel valt, of eenig onderzoek van zaken te doen zy, 't zy dat ze malkander t'onrecht beſchuldigen, of zoo'er iets geſtolen is, zoo vergaderen zy by een, en zweeren dan by de neuzen van Beeren, Wolven, en Vuil-vraten, die ze op haer Spraek *Miendoſk* noemen, welke zy in 't Sneeuw met de neus ſteeken, en kuſſen: de wegen die ze dan reizen, beſteeken ze met Meſſen, douwende ook de Meſſen in hare monden, al hippelende en ſpringende; ook roepende, en ſchreeuwende als dolle Menſchen, zeggende daer by, zoo ik in eenige der voornoemde zaken ſchuldig ben, dat my als dan onze Goden zoo mogen martelizeeren, en ſnyden; en by deze Eed-zweeringe worden ze by de Ruſſen gelooft; en dit word gedaen in 't byzijn van de aenzienlijkſte Lieden die onder haer gekooren worden; en wat *Samojeed* op deze wyze niet wil zweeren, die word als dan beſchuldigt, en voor de misdader gehouden. Wat *Samojeden* dat 'er ſterven uit de Aenzienlijkſte, of Toovenaers, die ze onder haer geſlacht hebben (reizende een ieder met zijn geſlacht,) die word aen de Boomen gehangen, met het geene dat hy heeft, zoo Byl, Boog, Pyl, Mes, en een Rhee, met het Sleetje; en als hy al hangende droog is, en dat 'er maer alleen het gebeente over blyft. zoo voeren ze die met zich, waer ze reizen, op haer Sleetjes, by hare Afgoden, welke van Tin, Kooper, en Loot zijn gemaekt; ook van Hout; de zelve worden dan by haer geeerd, als hare Afgoden zelf. Wanneer iets weg raekt, of geſtoolen word, of dat haer tamme Rheetjes van andere worden weg gedreven, of zoo'er iemand ziek is, en dat men twyfeld of hy ſterven zal, of iets verlooren is; ook zoo ze haer Begraefplaetzen, of Afgoden komen te beſteelen, zoo moet haer Toovenaer met zijn Tooverye weten te zeggen, of raden, wie zulks heeft gedaen, of wat van de zake zy. Op de zelfde wyze als dit zweeren en ſteeken van Meſſen toegaet, zoo Tooveren, of liever voorzeggen zy; mede door het hakken der takken van Boomen, die zy dan op 't water, of des Winters te midden in 't Ys zetten, waer rondsom zy haer werk doen, en nemen dan een Houw-mes, of Pyl, in de hand, makende veel misbaer met ſpringen en ſchreeuwen, trommelende op een klein Trommeltje; waer na de Waerzegger zich dan ook mede dapper in 't lyf ſteekt: veele *Samojeden* ſtaen rondsom hem, van gelijken te ſchreeuwen. De Toovenaer zich dus quetzende, valt al ſpringende in zwym; en na een wyl gelegen te hebben, gelijk als uit den ſlaep opryzende, begint van alle de voorgaende zaken als te waerzeggen; en dit is de geachtſte Waerzeggery by haer: kleiner dingen worden de Waerzeggingen met minder moeiten gepleegt, en onderzoçht; doch niet zonder Tooveren op haer wyze, echter zonder afhouwen van Boomen, alleen binnens Tents, of in de Stooven. Men vind zommige Chriſtenen, die aen haer veeltyds als aen den Duivel raed vragen, en daer door haer verlooren, of geſtoolen goederen, zoeken weder te krygen. Zy reizen met haer Rheetjes en Sleeden aen ſtaende wateren, om Viſch te vangen; als mede Ganzen en End-vogels, die in 't ruiden zijn, welke zy als dan inzouten, en met menigte aen de Ruſſchen verkoopen.

Voor veertig Jaren is 'er een *Samojeed* geweeſt, genaemt *Coebe*, die vyftig Vrouwen hadde, en by die Vrouwen zeventig levendige Zoons, behalven noch menigte van Dochteren. Haer meeſte rykdom beſtaet

Digitized by Google

ſtaet in tamme Rheetjes, die zommige over de vyftig, zeſtig, ja honderd, duizend, en meer, hebben, daer ze by wylen een van ſlachten, ten Offer, als wanneer zy het vleeſch met malkander eeten, maer het hooft hangen ze aen een Boom, 't welk, zoo zy zeggen, voor haer tot Godt bid.

ANDERE BESCHRYVINGE

Van de Samojeden, Nova Zemla, *en de Zee-kuſt langs, of by de Rivier* Oby, *zoo my van zeker Heer, die zich tot* Archangel *had opgehouden, toegekomen is.*

OP het Eiland *Caninoor*, in de Kaert genaemt *Candenoes*, woonen omtrent honderd Huisgezinnen dat *Samojeden* zijn; maer hare Rheenen, daer in voor dezen hare Rykdom beſtond, zijn alle geſtorven. De meeſte *Samojeden* woonen voorby de Rivier *Petſoer*, na *Waigats* toe, en voorby *Waigats*, langs de Zee-kuſt, tot zoo verre als die Landſtreek bekent is. Zy onthouden zich meeſt omtrent de uitgangen van de Rivieren, woonende alzoo omtrent de monden van alle de Rivieren die uit de *Steep* of Woeſtyne, door *Siberien* in de Obſche Zee, en verder, de welke in 't algemeen wel de Ys-zee mag genaemt worden, loopen. Zy zijn van verſcheide aert, en hebben verſcheide benamingen, gelijk de Tarters. De *Samojeden*, de welke van *Petſoer* af tot de Rivier *Oby*, langs de Zee-kuſt woonen, worden maer enkel *Samojeden* genoemt: die van de Rivier *Oby* af woonen, verder op, worden genaemt *Oſtaki Samojeden*: daer na volgen de *Tungoeſi Samojeden*, die grooter van gedaente zijn, als alle andere: daer na volgen de *Joukageri Samojeden*, en verder noch andere, wiens namen onbekend zijn. Ieder aert ſpreekt zijn bezondere Tael; maer haer Godsdienſt en * Beſtieringe is algemeen. Zy gelooven aen eenen Toovenaer, die zy zeggen dat voor ontallijke Jaren in den Hemel zoude opgenomen zijn. Haer Leeraers, of die zy tot haren Godsdienſt het meeſten achten, zijn Toovenaers. Zy zijn voorts wilde Menſchen, en onderhouden zich met voedzel als de Beeſten. Zy hebben ſchier geene Opperhoofdigheit onder zich, en heeft ieder een onder hen bykans evenveel te zeggen. Als ze verſchillen onder malkanderen bekomen, die ſliſſen zy met Boog en Pyl. Zy nemen een, twee, en drie Vrouwen, of meer: trouwen alle in haer eigen geſlacht: de Zoon trouwt aen zijn Stief-moeder. Haer Rykdom beſtaet in Rheenen, die ze in het Wild vangen, en op de Jacht gaende, word de buit gedeelt, onder de getrouwde Mannen, en de Weduwenaers; maer de Jongmans hebben geen deel daer in.

* Regeeringe.

Aengaende *Nova Zemla*, zoo meenen de Ruſſen dat het een Eiland is: het ſtrekt zich voorby de Rivier *Oby*, en kan men van de mond van de *Oby*, op 't gebergte, by helder weder, het Land van *Nova Zemla* dwars tegen over zien, of ten minſten de Voor-eilanden daer van. Tuſſchen de *Oby* en *Nova Zemla*, zoo verre als de Zee by de Ruſſen bekent is, zoude het ſchier altoos vol Ys zijn, zoo dat die Zee niet wel kan bevaren worden, als alleen des Zomers, en dat beſt met Jollen, of kleine Vaertuigen, omtrent de mond van de Rivieren. De Ruſſen noemen deze Zee *Obskoy More*, of de Obſche Zee.

Aengaende het *Fretum*, of de engte *Waigats*, zeggen ze dat aldaer altoos geen vaert is wegens het Ys; en als daer door word gevaren, doet men zulks met *Carbaſſen*, dat Ruſſche Schepen zijn, of Jollen.

Van de Ruſſche Kuſt langs *Waigats*, kan men te Lande aen de *Oby* qualijk komen, wegens de menigvuldige Moeraſſchen; en of ſchoon de *Oby* des Zomers ontdooit, zoo is 'er doch altyd geen vaert in de Obſche Zee, en is des Winters aldaer eenige tyd lang, geen dag. Noch zijn 'er aen de Kuſt van de Obſche Zee, voorby de Rivier *Oby*, verſcheide groote Rivieren, die daer in hare uitwateringe, en alle hare oorſpronk uit de *Steep*, in Tartaryen, hebben. De eerſte Rivier na de *Oby* is genaemt *Jeniſea*, doch in de gemeene Kaerten qualijk genoemt *Teneſeia*; zijnde een groote Rivier: daer na volgt de Rivier *Poeſina*, of *Piaſida*, in de Kaerten mede qualijk genoemt *Peiſida*: daer na de Rivier *Leen*, of *Lena*, daer de beſte en grootſte Zabelen vallen, zijnde mede een groote Rivier: daer na volgt de Rivier *Sobatze*, of *Sabacſia*; en daer na *Colima*, die beide mede redelijk groot zijn. Na deze zijn 'er noch wel meer, doch alle niet bekent; zijnde het van *Waigats* af, tot hier en toe, des Winters onverdraeglijk kout. Aen wat Koninkryk dit Land nu grenſt, weet men niet; maer men zegt, dat *Kathay*, of *Sina* een warm Land is, waer uit men afmeten kan, hoe verre dat het noch van daer leggen moet. Dus verre dit bericht.

Digitized by Google

De *Samojeden* konnen noch Lezen noch Schryven, gelijk geene Volkeren die de Ys-zee langs woonen, tot aen *Korea* toe, de minſte letter Lezen of Schryven konnen.

De *Samojeden* bidden hoofden aen van doode Ren-dieren, die zy op ſtaken ſtellen. Kooren waſt by haer niet, van wegen de groote koude. Zy gebruiken gedroogde Viſch voor Brood. De armſte onder hun eeten het gedarmte van 't geſlachte Vee; ja veele ſlaen de vuiligheden en afvallen raeuw in 't lyf. Zy leven meeſttyds vreedzaem onder malkander. De rykſte ruilen zomtyds Brood, en Brandewyn, tegen Pelteryen, en Walruſchtanden.

De *Samojeedſche* Kuſt, tot aen de *Oby* toe, en verder, is meeſt effen laeg Land, met weinig Havens voorzien. Het is een woeſt Heidenſch Volk, de Toovery zeer toegedaen: leven meeſt zonder Wetten. Haer Rykdom beſtaet in Ren-dieren. Zy reizen van de eene plaets na de ander: hebben geen vaſte wooning, hoe wel in een geweſt blyven, noch by Winter, noch by Zomer. Zy zijn hardnekkig, doch trouw: eeten zoo wel raeuw als gekookt Vleeſch, en Viſch. Men zegt, dat die het meeſte by haer kan Tooveren, (dat doch maer Guichelarye is) voor de geleertſte word gehouden, en meeſt geeerd is. Erkennen hunne Tzaerſche Majeſteiten, en betalen Jaerlijk, die een Boog voeren kan, de waerde van tien ſtuivers voor Schatting, 't geen zy in het Steedje *Petſora*, *Poeſtoſer*, of *Puſtoſer*, in Pelterye opbrengen. Zy ruilen aldaer tegen Meel, en andere hunne noodwendigheden, witte Voſſchen, Bevers, en graeu-werk. By hen valt overſchoone Viſch, in groote menigte, en daer is een ryke Zalm-vangſt. Omtrent de *Oby* woonen de aenzienlijkſte en rykſte *Samojeden*.

* De Nubienſer Land-beſchryver zegt van het Volk des Lands Magog, als volgt. En alle deze zyn zeer klein, zoo dat 'er gevonden worden, onder hen, zo Mannen als Vrouwen, die drie palmen in groote niet overtreffen: 't geen echter niet waerſchynlyk is.

De Vrouwen der *Samojeden* hebben ronde gaten in de hooft-kappen, en die der Mannen zijn weinig hoekig. De Mannen ſteeken de ooren uit de kappen; de Vrouwen niet. De Mans kleederen worden van eene huid gemaekt, en die der Vrouwen uit veelderhande lappen van alderhande Dieren en Vogelen. De getrouwde Vrouwen zijn zeer Hoerachtig. Men vind 'er wonder kleine in een gedrongen * Menſchen. Zy zenden door Afgezanten zomtyds Ren-dieren aen hunne Tzaerſche Majeſteiten, ter geſchenk, zoo als my heugt gezien te hebben, in teken van onderdanigheit. Hebben groote hoofden, en korte halzen; weinig haair, als alleen op 't hooft, dat pik zwart is, hangende recht, en geſtrengelt, als touwen ongehavent. Aen hare boven-kleederen is het ruig van buiten, en aen de onder-kleederen van binnen, beide van vellen, de buitenſte meeſt van Ren-dieren, en de onderſte meeſt van gevogelte, met ſnaren aen een genaeit: de kouzen zijn van ruige Zee-robbe-vellen. Zy voeren Pyl en Boog. 't Hooft dragen de Mannen veeltyd bloot; doch als het koud is, halen zy den Rok daer over heen. By tyd van vreugde, danzen zy op een been, klappen in de handen, en geven een zeer vreemt geluit, al hippelende een achter een. Als ik hun op zeker tyd een Spiegel voorhielt, verwonderden zy zich zeer, en meende huns gelijken daer in, of achter te zien, zoo dat achter de Spiegel daer na zochten. Zy zijn zeer bloode. Als men eenmael uit de zelve een geheele Bende op de been had gebragt, vlooden zy alle op de minſte klank van eenig ſchietbus, en ſtierven van ongemak, zoo dat buiten hun koud geweſt van zachten aert zijn. Zy drinken zich zeer vol in Brandewyn, als zy zulks hebben. Wanneer ik hen na hunne ouderdom vroeg, antwoorden zy lachende, dat daer niet van wiſten, en by geen Jaren telden. Zy zijn zeer goede Boogſchutters, en oefenen hare Kinders van der jeugd op daer in. Men vind 'er by haer die ter Jacht gaen op kleine Sleetjes, daer tamme Herten voor geſpannen zijn, die zoo gezwind voort loopen, dat zy de wilde Herten zelve onderhalen, welke dan van de Man, die daer in over end ſtaet, en met zijn voet het lichte Sleetje beſtiert, met een Pyl geſchooten worden.

Op deze *Samojeden* mogt te recht geeigent worden, het geene *Mela* zegt. De *Sarmaten* zijn onkundig van die twee Peſtilentien, het Goud en Zilver. Om den zwaren kouw, woonen zy in onderaerdſche hoolen, en lage Hutten: hebben 't geheele lyf, uitgezonderd waer door zy zien, bedekt. Zy zijn van grove gewoonten, en berucht, dat zy de vreemden ſlachten. *Virgilius* zegt van deze Volken, of hun Nabuuren: Lib. 1.

Gens effrena virum Riphæo ſtanditur euro,
Et pecudum fulvis velantur corpora ſetis. Georg. 3.

Dat is:

Het Riphæiſch toomloos Volk komt
op met groote kracht,
En dekt hun koude huit met geele Beeſte-vacht.

In

In de Zee die tegen het *Samojeedſche* Land aen komt, zijnde eigentlijk de Ys-zee, bericht men my, dat het in 't Voor-jaer zeer veel miſt, en als men te dier tyd by klaer weder aen de mond van de *Oby* op het hooge gebergte ſtaet, ziet men daer, doch niet zeer na aen Land, veel Ys dryven; en is aen te merken, dat langs de ſtranden, op eenige Jaren, zomtyds de Zee een goede Geſchut-ſchoot of twee van de Wal, vroeg in 't Voor-jaer, open is, waer langs de *Samojeden*, en andere Ooſt-Tartaren, heen en weer, met kleine Vaertuigen dan komen varen.

In de Rivier *Oby* valt zeer veel Viſch, en voornaem Steur, daer goede Kavejaer van gemaekt word.

Nova Zemla, gelegen over de *Oby*, is zeer gebrooken Land, heeft veel Voor-eilanden, en Klippen; ook menigte van Rivieren, en willen eenige, dat men kan binnewaerts, te Water, van 't Zuiden af, bykans tot aen den uiterſten zoom van 't Land, Noordwaerts komen. In deze Voor-eilanden, en Klippen, verwart het Ys geweldig, en ſtopt daer zomtyds op, waerom men mede daer te meerder te midden in de Zomer ſchotzen Ys dikmael ziet dryven.

Ziet Linſchoten.

In de Straet *Waigats*, aen de over- of Noord-kant, is een Kaep, die de *Afgoden-hoek* genaemt word, daer de *Samojeden* te Beevaerd plagten te komen, om haren Godsdienſt te verrichten. Men zag daer voor dezen twee of drie honderd geſnedene Beelden, van beide kunne, plomp gemaekt, ruggelings over, na het Noord-ooſten met de aengezichten geſtrekt, op het Land leggen; daer by men een groot getal van hoornen, hoofden en beenen van Ren-dieren zag; als mede zeker aert van glinſterende ſteentjes, 't geen der *Samojeden* Offer ſchynt te zijn.

De grond en het Land op *Nova Zemla*, tegen over *Samojedia*, is gelijk vermorzelt, en tot gruis vervrooren.

Op het Eiland *Waigats*, hebben zich, als ben bericht, voor weinig Jaer, een uitgeweken geſlacht of twee der *Samojeden*, ter neer gezet, die de Landen gelijkdeelig daer beſlagen hebben; doch in 't koudſte van 't Jaer zijn zy genootzaekt zich meer Zuidwaerts te verſchuilen.

Aen de Zee-kuſten op dezen ſtreek, Ooſt aen, vind men weinig ſterkten, behoudens eene, omtrent de mond van de Rivier *Oby*. De Zee in *Waigats* ſchiet meeſttyds af, ten Weſten uitwaerts aen, en de deiningen zijn daer groot. Van het hooge *Samojeedſche* gebergte kan men in de Ys-zee veeltyds te midde-zomer zien, dat zy meeſt open is. De ſtranden zijn daer effen, hoe wel het na de *Nova Zemlaſche* Wal Rotzig is.

Het *Waigats*, of de Straet *Naſſauw*, tuſſchen *Nova Zemla*, en *Samojeden-land*, is als een Trechter, wyt: als men daer voor in komt, en als men niet verre daer in is, ontmoet men driederley water, zwart, wit, en blaeuw; ook verſcheidene gronden, modder, ſtek, en zantgrond.

Men vind, zoo oog-getuigen zeggen, omtrent *Waigats* Harder, een Viſch van gelijke geſtalte en gedaente als tot *Japan* en *Jeſo* word gevonden; waer by komt, dat Harpoenen, gelijk Nederlandſch maekzel, aen *Korea* zijn gezien in de ruggen der gevangene Walviſſchen; want zeker Nederlandſch Tolk, oud van Jaren, tot *Nangazakki* in *Japan*, in 't Jaer zeſtien honderd en negentig, woonachtig, en noch by leven, die zich als Reeder met de Walviſch-vangſt op de Kuſten van *Japan*, lange Jaren heeft erneerd, daer ter plaetze verhaelde, dat hem meermalen door zijn Viſſchers toegebragt waren, Europiaenſche Harpoenen, welke zy uit de rug van gevangene Walviſſchen geſneden hadden. En of ſchoon daer uit ſchynt, dat 'er voor een Viſch in Zee doortogt konde zijn, zoo is zulks echter geen bewys, dat 'er daerom vaert zoude zijn, voor Schepen. Als dan aengemerkt word de geduurige Miſten, zoo diep in Zee, als omtrent de Kuſten, by goed en zacht weder des Zomers, en dat by afwezen van Miſt, het meeſt altoos aldaer ſtormt in de Ys-zee; de kortheit van de Zomer aldaer; de verheit van de weg na *Jeſo*; de uitſtekentheit van hoeken, byzonder des Ys-kaeps, welkers einde onbekent, en miſſchien *Pool*-waerts, of dicht tot aen *Amerika* ſtrekke, of vaſt zy, en waer tegen altoos het Ys opgekropt ſtaet, of dryft, zoo als men ook weet dat omtrent de Rivier de *Lena* by zommige Jaren het altoos vaſt gevrooren blyft, de geheele Zomer door, en dat van drie Zomers de mond van die Rivier geen eenmael open is: de onzekerheit van de gelegentheit der Noordzyde en Kuſten: de gewiſſe woeſtheit der zelven, de droogtens die in de Ys-zee bejegent zoude konnen worden; want men benoord-ooſten *Nova Zemla* 's Ooſthoek ondiepten heeft opgeloot: de onwisheit van 't Aspunts hoogte der Kusten, die miſſchien, byzonder hoog na 't Noorden, zoo hier en daer gelegen zijn, daer dan altoos het Ys na allen ſchyn zou-

De vaert Noorden om, achter Nova Zemla, of door Waigats, myns oordeels na Indiën, niet doenlyk.

Digitized by Google

de hinderen ; waer dan by komt, dat de Ys-zee meesttyds vol schotzen Ys, ettelijke vadem dik, dryst. Zoo valt af te raden, dezen weg te kiezen, om eenige Indiaensche Landen van deze zyde op te zoeken, en mag den doortogt aldaer voor onmogelijk en onwaer aen worden gezien. De Visschers die daer ter Walrusch-vangst by de Zomer gaen, in kleine Scheepkens, weten de plaetzen te myden daer het meeste Ys is gezet, 't geen zomtyds omtrent *Waigats*, en zomtyds by de *Oby*, of elders is, en kost veeltyds, hoe kundig dat zy zijn, 't zelve aen veele het leven.

Linschoten verhaelt van 't Eiland *Waigats*, dat daer op zijn veel stilstaende Wateren, en Moerassen. Hy zegt, daer op gezien te hebben Bloemkens van veelderley verw; ook wel Gras, meest van een verzengt groen: geen geboomte, en weinig gevogelte. De Kusten zijn meest Rotzig en Klippig, van graeuwe Arduin-steen. Men vind 'er aen de strand veel dryf-hout. Het vaste Land omtrent het Eiland *Waigats*, is, zegt hy, schoon vruchtbaer Land, doch niet bebouwt, bol, en zacht: men vond daer veel Bieslook, en Veld-bloemen in 't Wild. Het Eiland zelve is hooger Land als de vaste Kust, doch boven vlak. De doorvaert heeft veel bochten, uit en in. Het water tusschen 't Eiland en 't vaste Land, is bruin, en zwartachtig. Als men deze vaert of doortogt, by hen de *Nassauwsche Straet* geheten, ten einde loopt, is het water beoosten vry zout. Het water wast daer met stroomen die uit den Oosten komen. Doch die lust heeft wytloopiger den toestant der Kusten van *Waigats*, en *Nova Zemla* te zien, zoo zy zijn ter nedergestelt door *Linschoten*, en *Willem Barentsz.*, en wat hen daer zeltzaems bejegent is, gelieven zich tot des zelfs Reizen te wenden, die daer wytloopig af schryven, wes ik dies aengaende zwyge.

Deze togt is gedaen voor omtrent honderd jaer.

Schipper *N. de Lange*, welke veel Jaren op *Groenland* ter Walvisch-vangst heeft gevaren, heeft my gezegt, meermalen gevonden te hebben in de huid, of in het vleesch van de gevangene Walvisschen, driehoekige Harpoentjes, van Ley-steen gemaekt, groot vier of zes vinger-breet, waer by een oogje aen 't boven end te zien was, daer een touw door schynt gestoken te hebben, of wel eenige stok of staef. Op wat plaets, en van wat Menschen deze scherp-puntige Leytjens, den Visschen in het lyf zijn gejaegt, is onbekent, 't zy dat het is van de Luiden aen de *Straet Davids* woonachtig, of wel van eenige bewoonders der Eilanden van *Jeso*, en hooger, Noorden op. Altoos het blijkt, dat de zelve gezwommen komen, uit een gewest, daer het Yzer den Menschen onbekent is, anderzins zouden zy zich niet behelpen van deze Visschen met Leyen te vangen, dewyl daer mede zulks niet zoo zeker kan geschieden.

In Japan worden de Walvissen met yzere Harpoenen gevangen, gelyk ook meest op alle plaetzen in de bekende waereld.

Schipper *Willem de Vlamingh* getuigt my mede de bovenverhaelde zaek, doch zegt daer beneffens, dat hy ook veelmael Harpoentjes in de ruggen dezer Visschen heeft gevonden, wel van diergelijke Ley-steen gemaekt, maer lang twee span, voor met dubbele scherpe weer-haekjes, oordeelende mede dat de zelve door de Menschen aen de *Straet Davids* zijn gebruikt, daer hy te meermalen is geweest, want deze vervolgen, met hunne kleine Vaertuigen, daer een Man alleen in zit, deze groote Visschen in Zee, werpen hun menigte van deze Leye Harpoentjes in 't lyf, tot dat ze mat, en dood gebloed zijnde, zy die na Land sleepen, en zich daer van bedienen. De Lynen welke aen deze Harpoentjes vast zijn, zijn van darmen gemaekt, hebbende blazen aen de enden, zoo, dat wanneer een groot getal diergelijke Harpoentjes in het lichaem van de Visch gejaegt zijn, de zelve door de blazen in 't zwemmen word belet, want die vol wind zijnde, na boven schieten, en zoo de Walvisch afmatten.

Men wil ook dat deze Harpoentjes van Ley-steen, in gedaente als Pylen, aen de *Straet Davids*, uit Boogen mede worden geschooten, zoo wel van het Land af, als uit de kleine Vaertuigen, in Zee, want de Walvisschen komen aldaer dicht onder het Land zwemmen, alwaer 't zeer diep is, en word mede gezegt, dat die Pylen of Javelyntjes gemerkt zijn: komt dan de Visch dood aendryven, gelijk aldaer dikmael gebeurd, zoo is hy eigen aen den geenen wiens merk op de Pyl staet.

By *Wormius* leest men, hoe in den Jare zestien honderd drie en veertig, op Ysland een Walvisch wierd gevangen, die een Harpoentje in 't lyf hadde, na het scheen van Ley-steen, of misschien Toet-steen gemaekt, die men op dat Eiland, niet en vind; aen 't achterste einde waer 't op zijn breetste is, zag men een gaetje, alwaer een touw door gestoken was, gevlochten van fyne Walvisch-baerden, of haair: voor was een scherpe punt, daer aen gesleepen, en scheen als of deze Pyl, Javelyn, of Harpoen, niet diep genoeg in het lichaem van het Dier gejaegt zijnde, de Visch het ontkomen was. Na allen schyn, dit werk-tuig, of in *Groenland*, of in de *Straet Davids*, of elders beoo-

beoosten *Nova Zemla*, zal zijn gemaekt geweest.

Dus onderrichte my mede een ander oog-getuigen, dat hy onlangs in de huid van een Walvisch by *Groenland* gevangen, een Pyl van Ley-steen gemaekt, gevonden hadde.

De reden, dat in *Waigats* schier althans zoo veel Ys is, schynt te zijn, om dat de Rivieren *Jenisea*, en andere, zeer veel Ys uitspouwen, het welke, door dien de Vloeden van 't Oosten na het Westen daer meest gaen, in deze engte zakt, en daer verstoppinge maekt; hoe wel andere zeggen, dat het Ys aen de Rivier *Oby*, als het begint te smelten, of te ontdooyen, aenstonds zinkt, en geen myl voort dryft, en langs de Rivier over lage Landen schiet.

Men zegt, dat de Walrusch-tanden, die in de Ys-zee gevangen worden, veel voozer en brosser zijn als die by *Groenland* worden gevischt, en dat de Dieren zelve ook kleinder zijn.

Wel is waer, dat over de lengte van de engte *Waigats*, de Zee-luiden zeer verschillen: de zommige stellen die op tien, en andere op dertig mylen. Eenige stellen de Landen nieuw Holland, en nieuw West-vriesland genaemt, binnen de engte, en andere daer buiten, en in de Tartarische Zee; welke geschillen te vereenigen zijn, en bepaelt konnen worden, na dat men des Tartarischen Zees mond ver of naby van het naeuwste van *Waigats* stelt. Het hoog gebergte in deze engte, aen de Zuidzyde, word het *Pater Noster* gebergte by de Zee-luiden geheten, dat altyd met Sneeuw bedekt is.

Het is byzonder, dat wegens de doortogt van *Waigats* in de Ys-zee zoo zeer word getwist-redent. Men vind noch veele omtrent *Archangel*, en Oostelijker aen Zee gelegene Volken, die gevoelen de Zee daer een Inham te zijn, en niet verre Oostelijk voorby *Nova Zemla* te strekken, gelijk daer van een tekening voor eenige Jaren tot *London*, in't *Journael des Sçavans*, of *Philosophicale Transactions*, is uitgegeven; beneffens een Brief, zoo ik derwaerts aen den Heer *Oldenburgh*, in den Jare zestien honderd twee en zeventig, toen Secretaris van de Societyt der geleerden tot *London*, hadde geschreven. Andere gevoelen, dat *Nova Zemla* ten Noord-oosten zeer dicht aen Tartarye stoot, en dat daer een tweede naeuwte is, zoo dat 'er wel een doortogt voor water zoude zijn; maer niet voor zware Schepen, om de menigte Ys die 'er meesttyds opstopt in deze tweede engte. 't Waerschynlijkst echter is na de naeuwkeurigste onderzoekinge, zoo dies aengaende naemals heb gedaen, dat die Zee, en dat Land, gestrekt en gelegt zijn, als in mijn Kaert nu is te zien.

't Zy *Nova Zemla* vast Land is, gelijk het niet en is, onzes gevoelens, of een Eiland, zoo word geoordeelt, dat 'er niet, of zeer bezwaerlijk, door de engte *Waigats*, of buiten het Noorden om, Oostwaerts, te komen is: en is aen dit *Nova Zemla* zoo een gedaente by ons in de Kaert gegeven, als ons van de meeste Schryvers voorgegaen is; doch verbetert, volgens berichten van voorname Zee-luiden, die oog-getuigen zijn geweest, aen my gedaen.

Het is mede aenmerkelijk, dat vermits de afgryzelijke Yschollen die in de Waigatsche Zee steeds dryven, en zich somtyds tegens de Kusten aenzetten, dat de *Russen* en *Samojeden* met hare Vaertuigen zelden de zelvige plaetzen voor de tweedemael weder konnen aentreffen, het welke de vaert aldaer mede bezwaerlijk maekt, onwis zijnde waer het Ys waer te nemen is.

Theunis Ys van *Amsterdam*, zeer ervaren Zee-man, die als Schipper lange Jaren op *Groenland* heeft gevaren, en ter Walrusch-vangst onder en op *Nova Zemla* gezworven, heeft my bericht, hoe verscheidene groote Baeyen in *Nova Zemla* veeltyds des Zomers met Ys bezet blyven: hy zegt, dat het Ys op drie en zeventig graden en een half in 't Voor-jaer het eerst word gespleten, dat is omtrent *Loms-baey*, alwaer somtyds de opening zoo breet is, dat niet wel overzien kan worden; breeder en smalder, na de drift van het Ys. Dat de Vloet daer komt uit den Noorden, doch op zes en zeventig graden uit den Noord-oosten * en Oosten: het vloeid daer, zoo hy zegt, eens zoo lang als het ebt, waer uit iemand mogte besluiten, dat 'er achter *Nova Zemla*, benoorden, en benoord-oosten, groote togt van water en opening moet zijn; want zoo het achter dicht ware, zoo en zouden de vloeden herwaerts zoo krachtig niet zijn; dien kan worden geantwoord, of schoon hier togt van water is, zoo en volgt daer niet uit, dat 'er daerom juist vaert of doortogt voor Schepen zy, waer van wy de ongeloovelijkheit aen hebben gewezen; wordende ook in de Zwarte Zee, als mede in de Middelandsche Zee, echter togt van water bespeurd, altoos over een zelve streek, schoon 'er achter geen opening en is. Om de groote ras van stroom die 'er is, ter plaetze van bovengemelte spleeten, en dat als dan ter

* Het geen een gewis teken is, dat de Tartarische Kust by en omtrent de Ys-kaep noord-oost op strekt verre in Zee.

zelver plaets daerom open water is, zoo ſtremt het daer ook bezwaerlijker tot Ys, en ontdooit eerder.

By *Coſtintſarch*, op omtrent drie en zeventig graden, een plaets op *Nova Zemla*, zegt hy, te zijn een doode ſtroom.

De Vloeden tegen de buiten-kuſt van *Nova Zemla*, gaen des Winters aldaer zeer hoog, 't geene gezien kan worden aen de aerde, en ſtrand, langs de Kuſt; want het water daer een zienlijke moet achter laet, en aen de ſtukken Hout, en Boomen die hoog zijn gedreven, en men op 't Land vind leggen. Wanneer het Ys, ter plaetze als boven gemelt, op drie en zeventig graden, en drie en zeventig graden en een half, of daer omtrent, geſpleten is, worden daer de ſchotzen in kleine ſtukskens verbreizeld, en vernietigt. Benoorden *Nova Zemla*, meerder Poolwaerts, ziet men meeſt altoos groote Velden van Ys, en hadde den opgemelten Zee-man daer nooit Land vernomen.

In de buitenſte Baeyen van *Nova Zemla* is vry diep water, tot op den hoogſten hoek, ten Noorden; maer wyder Ooſtwaerts, is het water ondieper. Wegens de Ys-velden, die meeſt altoos benoorden leggen, of ſchoon 'er geen Land bekent en is, meent bovengemelte Schipper niet dat ooit iemand daer hooger als op twee en tachentig graden is geweeſt. Veel Walviſch doet zich benoorden *Zemla* op, doch vermits men daer niet zeer bedreven is, word ze niet veel gevangen.

De Vliet *Petſora*, zegt hy, kan dertig myl opgezeild worden, en tot boven het Stedeken van de zelve naem. Hy had geweeſt aen het Eiland *Colgoy*, daer veel Endvogels had gezien, en menigte van Zalm gevangen, die daer valt in Oogſtmaend.

Hy was de Vliet *Petſoor*, of *Petſora*, eenige mylen opwaerts geweeſt, tot dicht by, daer een Vlek legt. Dees Vliet heeft aen de mond verſcheide Spruiten. Hy vond daer Ballingen, en *Samojeden* woonachtig.

Dees Schipper *Theunis Ys*, had veel Marmer-ſteen op *Zemla* gezien, en zeer hard Kriſtal. Hy gelooft, dat by *Coſtintſarch* een vaert gaet, tot aen de binnenſte kant van *Nova Zemla*: oordeeld Metaelertz daer te vinden zoude wezen.

By onderrechtinge door Schipper *Willem de Vlamingh*, van Ooſt-vlieland, worde ik verſtendigt, dat hy in't Jaer zeſtien honderd vier en zeſtig, ter Walviſchvangſt uitgevaren, het hem zoo gelukte, dat hy langs de Noorder-wal, en voorby de Noord-ooſter-hoek van *Nova Zemla* heen zeilende, werwaerts hy heen ſtak om goede vangſt te hebben, die hem om de Weſt was ontſtaen, zoo verre quam, dat Zuid en Zuid-weſt op zeilde, tot by, of omtrent het wel eer behouden Huis, in't Jaer vyftien honderd zes en negentig door *Heemskerk*, na geleden Schipbreuk geſticht, daer hy verwinterde. Van het behouden Huis zeilde hy Ooſt-zuid-ooſt op, tot omtrent op vier en zeventig graden, daer hy niet als open Zee zag, van waer te rug zeilde, weder achter *Nova Zemla* om, en binnen zeſtien dagen, na dat *Nova Zemla* uit het gezicht verliet, in 't *Vlie* aenquam. Van de Eilanden *Orange* genaemt, t'Zeewaerts, Noord en Noord-ooſt op, zijn de gronden, zeventig myl ver, langs deze ſtreek Kezelig, Rotzig, Steenachtig, hoe verder van Land, hoe ſtekgrondiger, en ondieper, wezende het op zeven, ja op vyf vadem (want die diepte had hy daer Noord en Noord-ooſtwaerts op geloot) modderig en zacht, zoo dat vermoed werd, eenig Land benoorden daer dicht aen te zijn, ('t zy vaſt Land, of ten minſten eenig Eiland,) 't welk miſſchien aen *Groenland* niet alleen, maer aen de uitſtekende hoek, *Ys-kaep* by my genaemt, vaſt is. t'Zeewaerts Zuid-ooſt aen van't behouden Huis, is de grond als in de Zuider-zee, doch wel zeventig of tachentig vadem diep, en hoe verder van *Nova Zemla* 's Land, hoe ſtilder water dat het daer was, en hoe vlak 'er grond, waerom hy gevoelde, de Tartariſche Kuſt aldaer niet verre moeſt zijn; gelijk in de Kaerten, welke zedert gemaekt zijn, een vaſte Kuſt daer is geplaetſt, en met de naem van *Jelmer-land* genaemt, na zeker Bootsman, *Jelmer* geheten, die deze Reize by heeft gewoont; hoe wel my de Schipper verzekert, ſchoon hy op gemelte plaets, Zuid-ooſt van 't Land, en 't behouden Huis, zelf na Land uit zag, zulks niet heeft beoogt, maer wel alle tekenen die men in volle Zee gewoon is te zien, wanneer men naby Land is; al hoe wel veele van de Matroozen zich dikmael inbeeldeden het Land te zien: dies voor vaſt vermoede, het Land aldaer zoo te zijn, als *Jelmer* het heeft opgegeven, en *Dirk Rembrantſz. van Nierop* het aldereerſt dus in de Kaert heeft gebragt en benaemt, en heden in de gemeene Zee-kaerten word gezien.

Schipper *de Vlamingh* heeft my vervolgens toegelaten, op de Kaert te ſchryven, dat door hem de *Jelmer*-kuſt is ontdekt, ſteunende op de tekenen die hy in Zee te dier plaetze zag; waer uit vaſte-

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

Een-Hoorens Beckeneel van Bovenen te sien.

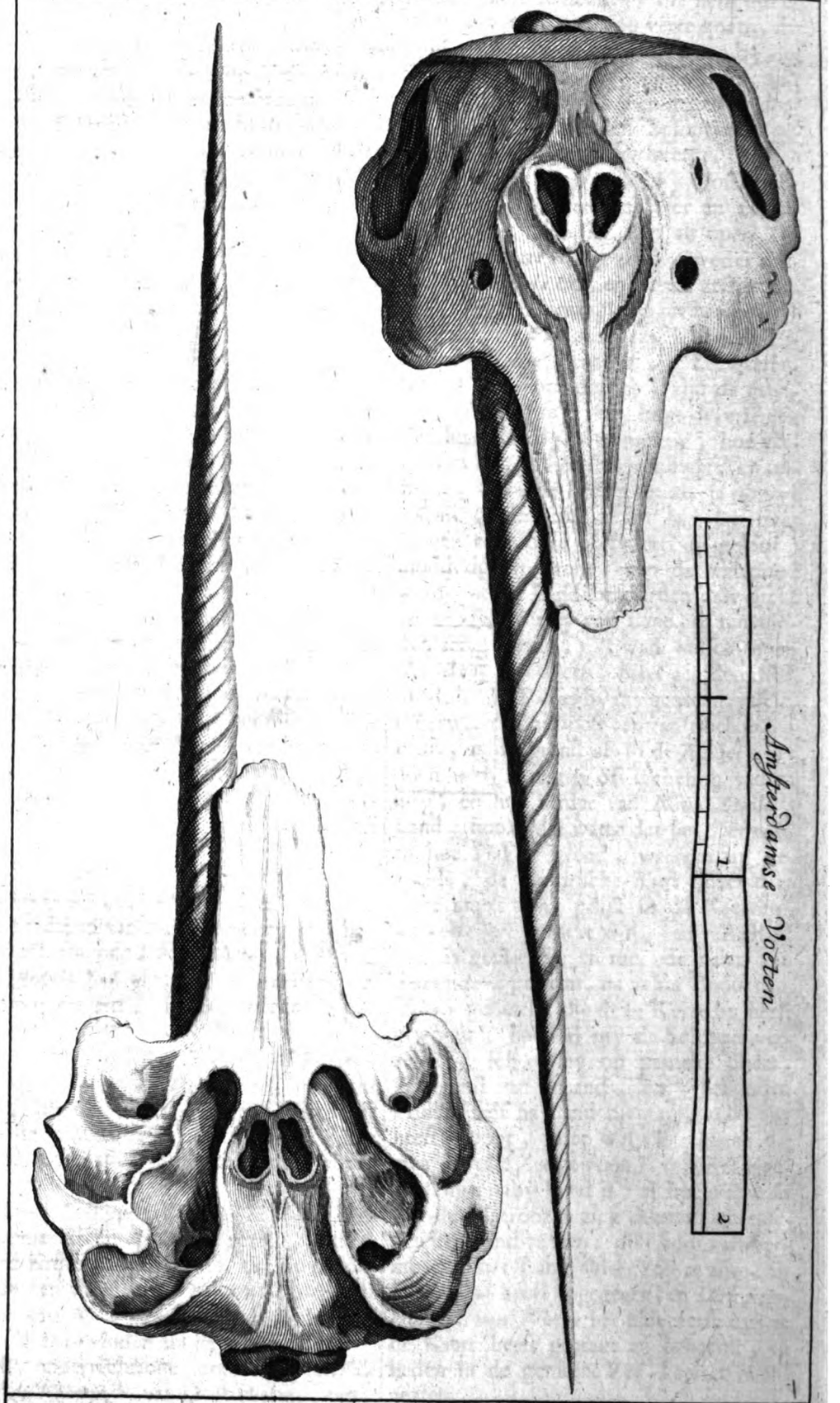

Een-Hoorens Beckeneel van Onderen te sien.

Digitized by Google

lijk te vermoeden was, het Land aldaer zoo te zijn.

De koude was aldaer niet zeer zwaer in dat Jaer. Hy bejegende geen Ys, als hier en daer een ſchots. Op de Eilanden, met de naem van *Admiraliteits* Eilanden bekent, vond hy een ſtaek, daer het Jaer vyftien honderd vier en negentig opſtond, met een Hollandſche hand geſchreven.

Deze togt is te meer te verwonderen, om dat, als anderen derwaerts zeilden, op de zelve tyd van 't Jaer, niet als Ys hebben bejegent, en in het zelve zijn blyven ſteken. Hier van ſchynt de reden te zijn, dat wanneer de Noorde Winden veel waeyen, dat als dan het Ys van de *Pool* af, Zuidwaerts, tegen *Nova Zemla* en Tartarye aen dryft; doch als veel Zuide Winden waeyen, gelijk het in dat Jaer had gedaen, dat als dan het Ys na de *Pool* ſchiet, en een open Zee achter *Nova Zemla* laet. Gelijk de Noorde Winden, die het Ys van de *Pool* na om laeg of Tartarye jagen, niet alleen ſtoppen het *Waigats*, maer ook de engte tuſſchen Tartarye en de Ooſthoek van *Nova Zemla*, en beletten, dat het Ys, 't geene tuſſchen *Nova Zemla* en Tartarye is gemaekt, niet loozen kan: hier van daen komt het, dat de zommige de Zeen, zoo binnen als boven *Nova Zemla*, open hebben gezien, en andere bevrooren, op een zelve tyd van 't Jaer.

Een geloofwaerdig Zee-man, op de *Groenlandſche* Viſſcherye uitgevaren, heeft my verhaeld, in deze geweſten van *Nova Zemla* en *Groenland* gezien te hebben, dat eenige honderden, ja ruim duizend der Viſſchen die men Eenhoornen noemt, (welke een aert van Walviſſchen geacht worden te wezen,) uit der Zee, boven water als de Tonynen quamen ſpringen, en weder indooken: men zag 'er groote en kleine hoorenen: de oude Viſſchen hadden de groote van een Sloep, waren geſpikkeld als een Appelgraeuw Paerd: het is een rond platte Viſch, de ſtaert ſtaet dwers, zy komen na het ſchynt, meeſt boven, met dood ſtil weder: haer vleeſch is week, en houd zelden ſteek, voor den Harpoen, want als zich tien Sloepen met Volk onder deze menigte wierpen, zoo treften zy veele, doch in geen een bleef de Harpoen vaſt ſteeken.

Wanneer ik in den Jare zeventien honderd en twee, laſt hadde gegeven aen Viſſchers die ter Walviſch-vangſt, na *Groenland* voeren, zoo het mogelijk was, een Eenhooren-Viſch te vangen, dat men dien het hooft zoude af kappen, te gelijk met de Hoorn, en my toebrengen; zoo is zulks geſchied: de Hooren die bezyden de Snuit ſtaet, en niet recht voor 't Hooft, is gedraeid, maer lang vier ſpan en vier duim, als wezende na allen ſchyn van een jong Dier, het Bekkeneel is lang en breet ruim twee ſpan, recht boven op het Hooft zijn twee openingen, daer dees Viſch zijn adem door gaet, en lucht vat, dat de Neus zal zijn, en men zegt dat zy daer door mede water op, en om hoog blaeſt, en gaet door tot in de mond: achter deze openingen in 't einde van het Hooft, en boven de Rug-graed, ſtaet een beenen knobbel, die de gedaente der Neus maekt: in het laegſte deel van het Hooft te weder zyde de Snuit, ſtaen twee kleine ingedooke Oogen: twee platte beenen gaen over de Snuit, de Hooren ſtaet ter ſlinker zyde van de Snuit, en ter rechter zyde ziet men plaets tot een andere, en verzekeren my de Zee-luiden, dat deze Hoorens wiſſelen, en wanneer die aen de eene zyde valt, dat dan de andere weder waſt, waerom miſſchien deze Hooren zoo klein is, indien van geen Veulen was.

Zeker *Groenlandſche* Schipper heeft my in den Jare zeſtien honderd acht en negentig verhaeld, toen een Eenhooren in Zee gevonden te hebben, van wiens Spek Traen wierd gekookt, was lang zes of zeven vadem; elk volwaſſen Viſch geeft omtrent een Kardeel Traen: zy komen gezwommen gelijk de Walviſſchen, meeſt uit het Zuid-weſten, na het Noord-ooſten, en moeten zomtyds boven komen, om lucht te ſcheppen; en alzoo ſchiet de Zee mede omtrent *Spitsbergen*; doch kort onder de Wal neemt ze een tegen geſtelde loop.

Als deze Eenhooren-Viſſchen in Zee zwemmen, met de Hoorens uit het water ſtekende, maken ze een groot gedruis, en geraes: zeker Schipper heeft my verhaeld, niet wyt van de *Straet Davids*, gezeild te hebben, en dat hy aldaer, eer iets op 't water zag, een zeer groot geluit hoorde, 't geen naderende, men zag dat een zeer groot getal dezer Hooren-viſſchen quamen aen zwemmen, met de Hoorens in 't water ſlaende, die het geraes hadden verwekt: zy myden alle het Schip, men ſchoot 'er met Harpoenen op, doch geenige wierden gevangen.

Men wil dat 'er zommige van deze Viſſchen gevonden worden, die twee Hoornen hebben, zoo als 'er eene in den Jare zeſtien honderd vier en tachentig, by zeker Walviſch-vanger is gevíſcht, en tot

Ham-

Hamburg gebragt, alwaer die noch kan worden gezien, en de aftekeninge aen my is vertoont: wordende wyders by eenige geleerde Mannen geoordeeld, dat deze Viſſchen alle zoodanige twee Hoornen, of Tanden hebben, en dat zy noch jong zijnde, eene van de zelve gewoon zijn af te ſtooten, 't welk my niet aen nemelijk voor komt, om dat ik oog-getuigen geſproken hebbe, die 'er veel honderden (als reeds gezegt) te gelijk in een Bende, hebben zien zwemmen, die alle maer een Hooren hadde.

En kan van deze Eenhooren-viſch by *Wormius*, *Bartolinus*, en andere in 't breede worden gelezen; waerom hier ſpare wytloopig van den zelven, of het Hooft en Hooren, dat onder my beruſt, te berichten; doende echter de aftekening daer van in Prent hier zien, om dat beſpeure de zelve zeer gebrekkelijk elders is afgebeeld.

Het onderſte Kake-been is gelijk de boven-neb, ſpits: de *Groenlanders* noemen die *Turacca*, of ook *Nahrval*, hebben wel een geſprenkelden huid als een Appelgraeuw Paerd, doch zomtyds is de grond van haer vel wit, of geheel graeuw.

De Eilanden van *Orange*, anders de drie Eilanden genaemt, aen de Kuſt van *Nova Zemla*, zijn niet zoo Noordelijk gelegen, als de *Hoek der Begeerte*; het ſcheeld, volgens bericht der boven gemelte Schipper *Vlamingh*, vyftien myl, en zoo zoude de Kaerte van *Nova Zemla*, dezen aengaende, qualijk zijn gelegt, 't geene echter tot noch toe niet hebbe derven veranderen, om dat zeker ander Zee-man, die aldaer mede hadde geweeſt, my daer van twyfelachtig heeft geſprooken.

Op de Noordhoek van *Sint Laurens* Baey, leit een Eiland, groot een vierde deel myls.

By *Loms-baey*, aen *Nova Zemla*, ſteken twee zeer gevaerlijke Riffen in Zee, een myl lang, waer op in 't Jaer zeſtien honderd zes en zeventig een Engelſch Schip gebleven is, wiens togt beneden word verhaeld. Deze meenden Benoorden om, eenige opening te zoeken, en men heeft overblyfzelen daer van gevonden. Vorder zoude geen Riffen of Droogten meer langs de Kuſt zijn, en is de Kuſt van boven *Loms-baey* gelijk in *Noorwegen*, met Voorlandig gebergte.

Ziet pag. 571.

Schipper *Vlamingh* oordeeld, dat *Nova Zemla* gebroken Land is, daer men op veel plaetzen in, en miſſchien door varen kan.

De miswyzinge van 't Compas by de *Admiraliteits* Eilanden, is ruim dertig graden, en by de meeſt Noordelijke hoek van *Nova Zemla* zeven graden en een half; by de *Noordkaep* zeventien graden. Hy zegt, by ondervindinge te weten, dat de *Noordkaep*, en *Nova Zemla* 's eerſte of Weſter-hoek, even dertig mylen nader aen malkander zijn, als by de Kaerten, die gedrukt in de Zee-boeken ſtaen, is te zien.

Hy oordeeld, Tartarye ſchuins tegen over 't behouden Huis met een bocht in te ſchieten, en tegen over de Ooſt-hoek van *Zemla* weinig nader aen malkander te komen, als in mijn Kaert heb gelegt; ook *Groenland* boven *Nova Zemla* heen te loopen, en zoo wyders tegen over de Tarterſche Kuſt. Hy is daer Noord-weſt t'Zeewaerts in geweeſt, tot omtrent op twee en tachentig graden. Hoe dieper te Zee, boven *Zemla*, Zuid-ooſt, en Noord-ooſt op, van de Noord-ooſt-hoek van *Zemla*, hoe kalmer en ſtilder water, waerom aldaer Land te zijn word gegiſt, als boven aen heb geroert.

Achter *Yſland* is de *Groenlandſche* Kuſt zoo met Ys bezet, dat nooit in deze of voorgaende Eeuw, mijns wetens, daer iemand het Land heeft konnen genaken: en is wel waerſchynlijk, dat de oude *Groenlanders*, welke uit *Noorwegen* haren oorſpronk hadden, alle zijn vermoord, en hare gebouwen en gelegentheden vernietigt, door dien aert van Menſchen, welke tegenwoordig in *Groenland*, tegen over *Terraneuf* worden gevonden, die wreed, moordadig, en wild zijn; of wel dat zy met de zelve zijn vermengt, verwild, en zoo verduiſtert.

Of wyders boven *Nova Zemla* bewesten, en daer, na de *Pool* toe, een geduurige Zee is, en of daer meer Land is als in onze Globen ſtaet bekent, is onbewuſt: alleen weet men zeker, dat op twee en tachentig graden niet als Zee en Ys is te zien.

Groenlands binnekant, zegt Schipper *Theunis Ys*, te zijn luſtig en vermakelijk. Men ziet 'er Mos, weinig groen Gras, en kleine bittere blaetjes waſſchen, die de Rheenen vet maken.

Het is te verwonderen, dat in *Groenland* by de Zomer zoo grooten getal Rheenen, die de Herten niet ongelijk zijn, zeer glat en vet, word gevonden, zoo, dat 'er vyftig, en meer, zomtyds in korten tyd van de Zee-luiden worden gevangen: daer men zoo weinig Loover of Gras aldaer ziet, en dat dit gedierte des Winters verdwynt. Gelijk aenmerkens-waerdig is, dat men zegt, meermalen eenige van deze Rheenen gevangen te worden, die aen de hoornen, of ooren, geknipt of gemerkt zijn; waer uit te beſluiten ſtaet, dat

Digitized by Google

dat zy geloopen komen uit een Land dat bevolkt is, 't zy uit *Amerika*, over 't Ys, of wel van de Kuſten van *Fretum Davids*; wezende het Ys zoo hecht op veel plaetzen, dat de Beeren zich althans daer ophouden, en zelf hare jongen voortbrengen.

De Heel-meeſter *Mattheus Ybocking*, heeft my verhaeld, wanneer hy ter Walviſch-vangſt uitgevaren was, en eenige weeken lang in het Weſter-ys bezet was, gezien te hebben, dat de Beeren over het Ys uit het Weſten quamen geloopen, waer uit afgenomen kan worden, dat de Rheenen die men zoo menigvuldig op 't Voorjaer in *Groenland* vind, mede van de Weſt komen; gelijk men mede op *Spitsbergen*, dat een Eiland is, vind in 't Voor-jaer, zeer veel Rheenen, die in den beginne mager, en mak zijn, zoo dat zy qualijk Menſchen ſchouwen, en binnen de tyd van twee, of drie Maenden, zeer vet worden: deze moeten nootzakelijk in de vroeg-tyd voor den dooy, over Ys komen geloopen, uit een warmer Land. Tegen de felle koude, en Na-tyd, vertrekken niet alleen deze Beeſten, maer ook alle het gevogelte, dat zich met oneindig getal aldaer in de broei-tyd houd. Hoe wel geene Zee-luiden ontbreken die van gevoelen zijn, dat de Rheen in *Groenland*, by de vries-tyd zich onder het Sneeuw, en in hoolen van 't gebergte ophouden.

Het is weinig tyd geleden, dat zeker Amſterdams Schip, zoo als de Schipper my zelve heeft verhaeld, op de Walviſchvangſt uitgeruſt, in 't Weſten van *Groenland* aen de ſtranden quam te vervallen: een Matroos aen Land getreden, wierd van wilde Menſchen betrapt, welke hem aenſtonds, in 't gezicht van andere Bootsluiden, vermoorden, zonder dat zy zulks, om de menigte, konde hinderen. Het Lyk wierd by hen op een wagentje, van twee Honden getrokken, geworpen, en zoo weg geſleept. Wat aert van Menſchen deze Wilden mogen zijn, is my onbekent; doch na veel ſchyn van waerheit, zullen 't van de *Straet Davids* Luiden, die derwaerts aengekomen zijn, of wel van de overblyfzelen zijn van de oude *Noordſche* Volk-planting in die geweſten (zoo die niet ganſch is verdelgt,) welk zedert eenige Eeuwen verlooren is geweeſt. Dit Volk was in kleeding den Noorder *Samojeden* gelijk.

De *Moskoviten* varen met hunne *Kotski*, of *Kotzen*, dat Vaertuigen zijn, daer mede zy Zee konnen bouwen, op de Walviſch, en Robbe vangſt, die zy ſlaen, omtrent het *Waigats*, en wanneer de Wind op het Land waeid, en de Kuſt met Ys bezet word, bergen zy zich in de Kreeken, Riviertjes, en Inhammen, wachtende tot dat de Wind weder van de Wal waeit, en dat het een ſchoone Zee is, zuiver van ſchotzen, tot op een myl of twee, buiten gezicht van 't Land, en zoo dra de Wind weder kentert, moet het Vaertuig zich weder bergen binnen Lands, onder de Wal, of in Rivieren, want het anderzins van 't Ys licht word verbryzelt.

Het is byzonder, dat omtrent *Waigats* en *Meſeen*, of de omſtreek aen de Zee-kuſten aldaer, des Winters de vier-voetige Dieren, zoo wel Wolven, Beeren, Voſſen, Herten, als andere, insgelijks Patryzen, Sneeuw-wit zijn, en des Zomers van verw veranderen, en graeuw worden.

Edward Brown, in zijne Reis-beſchryvinge, zegt, dat de *Straet Waigats* volgens zijn raming, behelſt over de vyf en dertig * mylen, en oordeeld vorders, dat men door deze Straet in den grooten Tartariſchen Oceaen niet komen kan; en al is 't, zegt hy, men zekerlijk, en voor vaſt gevoeld, dat ten tyde van Prins *Maurits van Naſſauw*, een Hollandſch Schip daer door in den Oceaen quam, zoo is 't echter een openbare dooling, door dien deze Straet grenſt of paeld aen het *Pater Noſter* gebergte, 't welk een half myl hoog is, waer boven op geſtadig Sneeuw leit, dat nimmer ſmelt, waer van ik een vaſte getuigenis geven kan, hebbende zelver in die Straet onder deze Bergen in de Honds-dagen geweeſt. Dus verre *Brown*. Cap. 7.

* Te weten Engelſche mylen.

Later ondervindinge heeft my geleert, dit misverſtandelyk te zyn berichtt.

Andere berichten, dat *Waigats*, of de *Naſſauwſche* vaert, gelegen is tuſſchen twee hooge ſteene Klippen of Bergen, met groote kromte en bochten, meeſt altyd met Ys bezet, zoo dat men om deze kromte en bochten, door het veelvuldig Ys, zomtyds bezwaerlijk in Zee daer door kan geraken, en niet op alle tyden, maer wel als de winden het Ys hebben verdreven.

Het is aenmerkens-waerdig, dat aen *Cola*, en by de *Noord-kaep*, als ook in Weſt-*Groenland*, zich Menſchen onthouden; leggende die plaetzen omtrent op een zelve hoogte als een gedeelte van *Nova Zemla*, en dat dit Eiland onwoonbaer is bevonden, waer van de reden miſſchien is, dat het op *Nova Zemla* niet en is verzocht zoo het behoord; want in plaets van een houten Huis te bouwen, men holen in de Aerde, of dichte Kachel-ſtooven moeſt gemaekt hebben.

Digitized by Google

De *Samojeden* die omtrent de Kuſten van *Waigats* woonen, zijn van gevoelen, dat men benoorden *Nova Zemla* niet varen kan, 't geen echter hunne onkunde toe te ſchryven is, om dat zulks by de Nederlanders is gelukt; maer, zeggen zy, men kan langs de *Samojeedſche* Kuſt, tuſſchen het vaſte Land en 't Eiland *Waigats*, zijnde de Straet aldaer ruim een myl en een half op zijn nacuwſte breet, bequaemlijk op eenige tyden van het Jaer, hoe wel niet alle Jaren, door komen; welke weg in oude tyden de *Siberiſche* Koop-luiden gebruikt hebben, om hare Waren uit de *Oby* te brengen, komende van daer met *Kotzen* of *Lodgens*, den voornoemden weg langs, tot op de Rivier *Petzora*, voor het Stedeken *Poeſtoſer*; van waer zy des Winters hunne Goederen met Ren-dieren over Land, na de Rivier de *Meſeen* pleegden te voeren, tot een Vlek *Lampas* geheten, alwaer die gading daer in hadde, de zelve quam te koopen.

Zy verzekeren (zegt men) mede, dat den anderen doorgang tuſſchen *Nova Zemla* en het Eiland *Waigats* veeltyds, en meer met Ys belemmert is, als den doorgang aen het vaſte Land.

Op *Nova Zemla* is 't wilt en woeſt. In de Baeyen vallen Enden, en Viſch te vangen. Op 't Land zijn geen Menſchen altoos, die daer vaſte wooning houden; geen Gras noch Loof, uitgenomen wild Ajuin, Zuuring, Lepel-bladen, Waterkerſſen, en weinig Stek-gras.

Het Eiland *Waigats* legt meeſt Zuiden en Noorden geſtrekt: is zeſtien Hollandſche mylen lang. De doorvaert tuſſchen dit Eiland en 't vaſte Land, ſtrekt zich Ooſt en Weſt uit.

Nova Zemla is, zoo dra men de *Meelhaven* voorby is gezeild, met zeer hooge en ſteile Klippen geſtrekt.

Van de vaert der Hollanders na *Nova Zemla*, in de voorige Eeuw gedaen, en van de *Naſſauwſche Straet*, of *Waigats*, kan in de *Atlas*, en in dit Werk, de eerſte Druk, breedelijk worden gezien, 't geen kortsheits halve nu hier voorby gae.

In het Jaer vyftien honderd vier en negentig, en vyftien honderd zes en negentig, heeft men op de hoogte van een en tachentig en een halve graed, benoorden *Nova Zemla* gevonden, Ebbe en Vloed, met groote ruimte en diepte, dat aen geen zyde *Waigats* te dier tyd niet alzoo gevonden is, doch als men toen doortogt aldaer zochte, heeft de veelvuldigheit van Ys zulks belet.

In 't Jaer zeſtien honderd en drie, nam men in beraed hier te Land, om de Reis benoorden om te verzoeken, edoch, als ondoenlijk geoordeeld, is achter gebleven.

In 't Jaer zeſtien honderd en negen, heeft men weder getracht, boven *Nova Zemla*, hoog Noorden om, na Indiën te varen, waer toe een ſnedig Jacht wierd gebruikt, maer de koude en het Ys hebben deze togt geſtuit.

In 't Jaer zeſtien honderd en twaelf, is door zeker Schipper, *Jan Corneliſz. van Hoorn* genaemt, getracht benoorden *Nova Zemla* Ooſtwaerts op te zeilen; hy zeilde dan den elfden van Wiede-maend uit *Kilduin*, en dat met een Ooſte, of Noord-ooſte loop, recht toe na *Nova Zemla*, daer hy by quam den dertigſte van Wiede-maend, en zworf langs de Kuſt tot den achtſten van Hooi-maend, als wanneer hy vond een vaſte Kuſt van Ys, ſtrekkende van 't Land af, 't welk hy volgde, tot den elfden van Hooimaend, komende tot op vier en zeventig graden, dertig minuten; den veertiende van de zelve Maend, was hy op zes en zeventig graden, dertig minuten, van waer hy weder keerde na *Nova Zemla*, en quam weder aen 't Land op den twintigſten, na datze daer twaelf dagen afgeweeſt hadden. Den negen en twintigſten zeilden hy weder van Land af, met een Weſte, en Noord-weſte ſtreek by 't vaſte Ys heen, en quam den achtſten van Oogſt-maend, tot zes en zeventig graden, dertig minuten, en twee dagen daer na op zeven en zeventig graden, dertig minuten, maer keerde toen weder Zuid en Zuid-ooſt, na het Land van *Nova Zemla*, daer hy den tienden aen quam, en zoo verders, onverrichter zaken, na Huis: waer uit is te zien, dat het Ys meermalen van *Nova Zemla* Noordwaerts alzoo geſtrekt, en vaſt legt, als het by de togt der Engelſchen hier beneden gemelt, bevonden is.

Op het Jaer zeſtien honderd vyf en twintig, is eenen Schipper *Cornelis Bosman*, op zeventig graden, vyf en vyftig minuten, aen *Nova Zemla* gekomen, en gevorderd, tot aen het *Staten Eiland*, op den dertienden van Oogſt-maend, beooſten *Waigats*, maer gaende den zeventiende 't zeil, kregen de zeilen ſtyf bevrooren, de ſtormen zoo zwaer, de Yſchotzen zoo overvloedig, dat op den vier en twintigſten van Oogſt-maend, na Huis moeſte keeren: Ankers en Touwen wierden verlooren, Sneeuw en Hagel was on-

uit-

Digitized by Google

Verbeelding hoe het Ys van **NOVA ZEMLA** *na* **SPITSBERGEN**, *in den jaare 1676 vast geset is geweest.* P. 907.

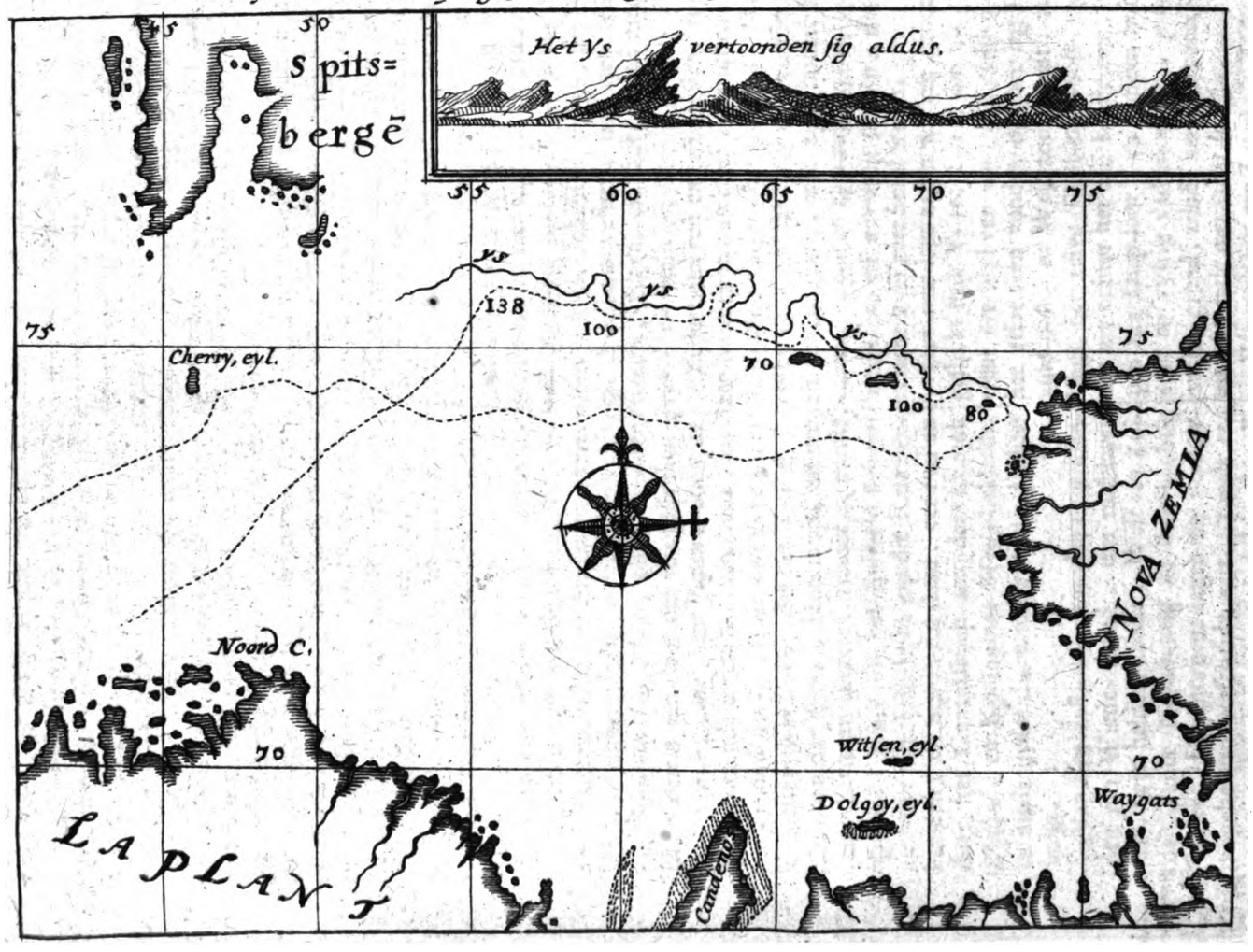

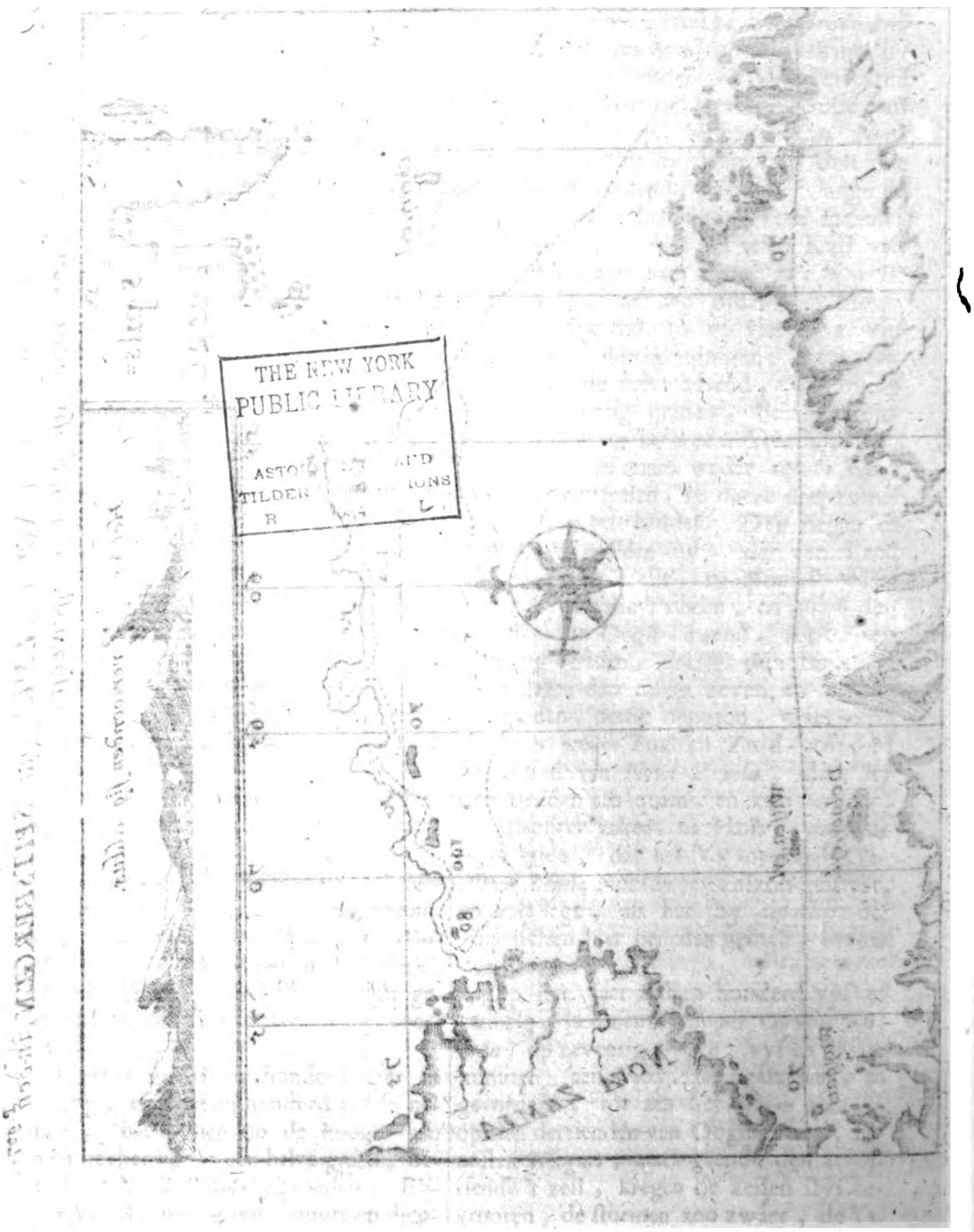
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR
TILDEN
R

Digitized by Google

uitſprekelijk veel, en te naeuwer nood raekten het Schip door een opening, tuſſchen het Ys, uit de *Straet Naſſauw*, en weder in de open Zee. Deze Schipper verhaelden dat een Ruſch Vaertuig hem ontmoet hadde, waer van het Volk had bericht, dat het Gat van *Waigats*, of de *Naſſauwſche Straet*, niet alle Jaren open is, ook dat men nooit vroeg in de Lente daer in ſtevenen kan, wegens het Ys, dat dan noch beweſten de Straet dryft, en opſtopping maekt, dat zy gewoon waren voor de mond van deze engte te komen Viſſen, en zomtyds ook wel binnen de engte op de droogten, als 'er opening was; ja mede wel geheel door de Straet heen zetten, een einde wegs, in de binnen Zee, maer zelden.

In den Jare zeſtien honderd vier en zestig, hebben eenige Schippers en Scheepsreders hier te Lande, by den Staet aengegeven, hoe zy op vier en zeventig en een halve graed waren geweeſt achter *Nova Zemla*, in hoope, dat zy de Noord aldaer gepaſſeert waren, en alleen Zuidelijk en Ooſtelijk hadden af te varen, om nieuwe ontdekkingen te doen, verzoekende daer toe eenige hulp, en voor-recht, doch is alles onverrichter zaken uitgevallen.

In het Jaer zeſtien honderd zes en zeventig, heeft zijn Majeſteit *Karel de Tweede*, Konink van *Groot Brittanien*, twee Schepen afgezonden, onder het geleide van Kapitein *John Wood*, om benoorden *Nova Zemla* een doortogt te ontdekken, na *Tartarye*, *Sina*, en *Japan*; doch de zelve komende aen de Kuſt van *Nova Zemla*, bevonden zy, dat de Zee geheel met Ys geſtopt was, zoo, dat het Ys met de Kuſt van dat Eiland, Noord op, als een eenig Lichaem maekte, zonder de minſte opening; gelijk uit het dubbeld van een gedeelte des Dag-lyſt, op die Reize gehouden, en my in *Engeland*, ter tyd als daer het Gezantſchap aen den Konink *Willem*, en Koninginne *Maria* bekleede, is mede gedeeld, word gezien, als hier volgt.

Van den zeſtienden tot den negentienden van Wiede-maend, des middags, was 't een heldere koude, Weſt ten Zuiden, met Nevelachtig en Regenachtig weder. Des morgens zagen wy veel gevogelte van verſcheide aert, 't welk een teken is dat men naby 't Land is, 't welk wy omtrent tien uuren zagen, zijnde eenige van de Eilanden, leggende ten Weſten van de *Noord-kaep*. De rechte of behoude ſtreek, welke deze laetſte vier en twintig uuren gezeild hebbende, de veranderlijkheit aengemerkt zijnde, was Ooſt-noord-ooſt, verſchil van breete vyftig mylen, gegiſte breete een en zeventig graden, en twintig minuten, Meridiaen afſtant vyf honderd tien mylen. Des middags hadden het Land Zuiden ten Ooſten van ons, omtrent acht of negen Duitſche mylen, zeer hoog, en meeſt met Sneeuw bedekt.

Breete een en zeventig graden en twintig minuten, verſchil van lengte, zedert de laetſte meting een en twintig graden, en vyf en twintig minuten Ooſtwaerts.

Zedert den negentienden, des middags, tot den twintigſten, des middags, was de ſtreek, volgens 't Compas, tuſſchen Noord-ooſt, en Ooſt-noord-ooſt. De rechte, of behoude ſtreek, ter zake de variatie of verandering, vier en veertig graden Ooſtwaerts, verſchil van breete een en negentig mylen, gevorderd Ooſtwaerts acht en tachentig mylen, gegiſte breete twee en zeventig graden en een en vyftig minuten, wyte vyf honderd acht en negentig myl, en zagen veele Zeevogels.

Breete twee en zeventig graden en een en vyftig minuten, en de lengte zes en twintig graden en twee minuten ooſtwaerts.

Van den twintigſten tot dezen middag den een en twintigſten, was de ſtreek na 't Compas tuſſchen Noord-ooſt, en Ooſt-noord-ooſt. De rechte ſtreek aengemerkt volgens de verandering, noordelijk veertig graden, Ooſtwaerts verſchil van breete, honderd drie en negentig mylen, gevorderd Ooſtwaerts zes en tachentig mylen, gegiſte breete vier en zeventig graden, en vier en dertig minuten, wyte zes honderd vier en tachentig mylen, de Wind uit den Zuid-weſten, met een friſſche Koude, Regen, en Miſt, zagen menigte van Zee-vogels.

Breete vier en zeventig graden en vier en dertig minuten, en verſchil van lengte dertig graden en dertig minuten.

Zedert den een en twintigſten, tot dezen middag den twee en twintigſten, was de ſtreek, volgens het Compas, Noord-ooſt; doch ter zake van de veranderinge, en het afzakken, was zy Noordelijk gevorderd negen en zeventig mylen, gegiſte breete zes en zeventig graden, dik Nevelachtig en zeer koud weder.

Breete zes en zeventig graden, en verſchil van lengte veertig graden en vyf en vyftig minuten ooſtwaerts.

Des middags zagen wy een groot uitgeſtrekt ſtuk Ys recht voor ons uit, omtrent een myl van ons; wy zeilden naby het zelve, en vonden dat het lag Ooſt-zuid-ooſt, en Weſt-noord-weſt; zeilden langs het zelve Ooſt-zuid-ooſt, zonder dat wy echter het end konde zien; wierpen het Diep-loot, en vonden honderd acht en vyftig vadem water, groen en zachte grond, zijnde het weder zeer koud, en vriezende met jacht-ſneeuw.

Wanneer wy aen Ly van 't Ys quamen, vonden wy zeer ſtil water, en ontmoete op verſcheide plaetzen ſtukken Ys, van het groot lichaem afgeſcheiden, omtrent een Duitſche myl daer van af. Het Ys vertoont zich geheel wit, als zijnde met

Digitized by Google

Sneeuw bedekt, uitgenomen eenen hoogen heuvel, welke zich heel blaeuw en glinſterende vertoonde: het overige gedeelte was zeer oneffen en laeg. Den Ysheuvel was na mijn giſſing zoo hoog als d'Abdy van *Weſtmunſter*. Ik hebbe verſcheide ſtukken Ys geſmolten, en bevonden, dat het water daer van zoet en goed was.

Van giſteren tot dezen middag den drie en twintigſten, zeilden wy langs het Ys, nu en dan in zeer diepe Baeyen van't zelve, maer konden geen doortogt daer in vinden, wyl het ganſch aen malkander gehecht was, met veel Baeyen en Uithoeken, als ware het Land: de rechte, of behoude ſtreek was Ooſtelijk veertien graden, Zuidelijk toegevende twaelf graden voor de verandering, gegiſte breete vyf en zeventig graden en een en veertig minuten, gevorderd Ooſtwaerts negen en tachentig mylen, Meridiaen wyte acht honderd twee en vyftig mylen, verſchil van lengte een en veertig graden, en vyf en vyftig minuten.

Breete vyf en zeventig graden, en een en veertig minuten, verſchil van lengte, een en veertig graden, en vyf en vyftig minuten ooſtwaerts.

Van giſteren tot dezen middag, den vier en twintigſten van Wiede-maend, was de Wind Noorden ten Weſten, met weinig koelte: wy zeilden langs het Ys in alle openingen en Baeyen, maer konden geen doortogt daer in vinden: wy zonden Matroozen na boven, om te zien hoe verre het Ys zich uitſtrekte, doch konden het niet overzien, noch het end daer van ontdekken. De rechte behoude ſtreek van 't geene wy deze laetſte vier en twintig uuren gezeild hebben, was Ooſtelijk vier en dertig graden, Zuidelijk verſchil van breete vier en twintig mylen, gevorderd Ooſtwaerts vyftig mylen, gegiſte breete vyf en zeventig graden, en achtien minuten, Meridiaen wyte negen honderd en twee mylen, nette breete, volgens de hoogte des middags genomen, vier en zeventig graden, en vyftig minuten, verſchil van breete tuſſchen de gegiſte en nette, acht en twintig mylen; welk verſchil was veroorzaekt door een harde ſtroom, welke volgens mijn ondervinding langs het Ys liep Ooſt-zuid-ooſt aen.

Nette breete vier en zeventig graden, en vyftig minuten. Verſchil van lengte, zes en veertig graden, en negen en vyftig minuten.

Des middags wierpen wy het Diep-loot, en bevonden honderd acht en twintig vadem water, zijnde het heel koud, miſtig, en vriezent weder; de Meridiaen wyte verbetert zijnde, was negen honderd twee en veertig mylen.

Des namiddags zeilden wy onder verſcheide ſtukken los Ys, 't welk zich in veelderhande gedaente opdeed, na de gelijkenis van Dieren, gevogelte, en andere dingen meer; maer een van deze ſtukken Ys zagen wy een Zegenprael-wagen gelijk te zijn.

Van den vier en twintigſten, des middags, tot dezen middag den vyf en twintigſten, hadden de Wind Noord-weſt tot Weſt-zuid-weſt, met weinig koelte, ſtille, en nevel, zoo dat wy het Ys niet dorſten naderen, maer leiden het by, of en aen zeilende, zagen wy het Ys wederom. De behoude of rechte ſtreek van deze laetſte vier en twintig uuren was Ooſtelijk zes en dertig graden, Zuidelijk verſchil van breete dertien mylen, gevorderd Ooſtwaerts zeven en twintig myl, gegiſte breete vier en zeventig graden, en zeven en dertig minuten, Meridiaen wyte negen honderd en negen en twintig mylen. Ten een uur na de middag helderde de Nevel op: al ons Touw-werk en Want was vol Ys, want de gevallen Nevel was bevrooren zoo dra als de zelve neder quam.

De breete vier en zeventig graden en zeven en dertig minuten, en de lengte negen en veertig graden, en drie en twintig minuten ooſtwaerts.

Van den vyf en twintigſten, des middags, tot dezen middag den zes en twintigſten, hadden wy de Wind Noord-weſt en Noorden, met weinig koelte: wy zeilden langs het Ys, zonder echter eenige doorgang te konnen vinden. Het verſchil van breete Noordwaerts vyf mylen, gevorderd Ooſtwaerts acht en vyftig mylen, gegiſte breete vier en zeventig graden, en veertig minuten, Meridiaen wyte negen honderd en zeven en tachentig mylen Ooſtelijk, en verſchil van lengte, twee en vyftig graden, en dertig minuten. Het was zeer koud weder.

De breete vier en zeventig graden, en veertig minuten, en de lengte twee en vyftig graden, en dertig minuten.

Als wy langs het Ys zeilden, zagen wy iets zich bewegen, zonden een Sloep derwaerts, en bevonden dat het twee groote Zee-paerden waren; wy deden verſcheide ſchooten op de zelve, konden ze niet dooden, maer dwongen haer de diepte te kiezen, en zich onder 't Ys te begeven. Op midder-nacht wierpen wy het Diep-loot, en vonden zeventig vadem water, en groenachtige grond. Des morgens omtrent negen uuren zagen wy het Land van *Nova Zemla*, het Noorder gedeelte: het meerder deel van 't geene wy zagen, ſtrekte zich uit van 't Ooſten na 't Zuiden, en Zuid-ooſt, zijnde zeer hoog Land, met Sneeuw bedekt: wy wierpen het Diep-loot, en vonden honderd vyf en twintig vadem water. Het Land was omtrent vyftien Duitſche mylen van ons, zoo dat de geheele Meridionale wyte van *Hitland* tot deze plaets, is duizend en twee en dertig Engelſche mylen, en de verſchillen van de lengte is vier * en vyf-

* De lengte vier en vyftig graden, en een en veertig minuten ooſtwaerts.

tig

tig graden, en een en veertig minuten Ooſtwaerts.

Van giſteren tot dezen middag den zevenden, hadden weinig wind, en ſtilte: wy hielden 't dicht aen 't Ys, en bevonden, dat het zich te zamen voegde met het Land van *Nova Zemla*. De rechte of behoude ſtreek was Ooſt ten Noorden. verſchil van breete zes mylen, gevorderd Ooſtwaerts een en dertig mylen, gegiſte breete vier en zeventig graden, en zes en veertig minuten. Des middags wierpen het Diep-loot, en vonden tachentig vadem water, groenachtige grond, op welke tyd wy omtrent zes of zeven Duitſche mylen van 't Land waren, en het Ys maer een Engelſche myl van ons. Wy vonden daer ter plaetzen veel Zee-paerden, leggende op 't Ys; wy deden verſcheide ſchooten op de zelve, maer konden geen daer van bekomen; want zoo dra als zy gewond waren, begaven zy zich na de diepte onder 't Ys, waerom met Harpoenen de zelve trachten te dooden, maer de Harpoenen ſtuiten van wegen de hardigheit daer op af, en wierden ſtomp; doch eindelijk dooden wy een jong, bragten 't aen Boord, en kookten daer Traen van. Terwyl wy op 't Ys waren, zagen nederwaerts in 't water, om de dikte van 't Ys te zien, en zagen de grond heel duidelijk, daer het tachentig vadem diep was. Het Ys was van veel ſtukken, zoo groot als klein, te zamen gevoegt, zommige zeer diep gaende. De Zee-paerden, of Walruſſen, leggen op 't Ys en ſlapen, terwyl een van haer gezelſchap de wacht houd, (zoo als de Zeeluiden zeggen) de welke eenig onraed vernemende, de overige wakker maekt.

Eenige van deze Dieren zijn zeer groot, omtrent twaelf of veertien voeten lang; haer Tanden wegen tien pond het paer, zijn beter als het alderbeſte Elpen-been dat bekent is, en waerdig omtrent zeven of acht pond ſterlings.

Van den zeven en twintigſten tot dezen middag den acht en twintigſten van Wiede-maend, hadden wy de wind van 't Noorden tot het Weſt-noord-weſten met weinig koelte en ſtilte: wy hielden het dicht aen 't Ys, en vonden dat het zich uitſtrekte tot aen het Land. Des nachts zetten wy het van 't Ys af, dewyl het zeer miſtig was.

Des morgens den negen en twintigſten hadden wy miſt, met harde wind uit den Weſten, en Weſt ten Zuiden, en het Ys ten beiden zyden van ons: wy zetten het Zuidelijk aen, om daer uit te geraken; ten tien uuren wierpen het Diep-loot, en vonden vyf en zeventig vadem water.

Des nachts quam onze makker, de Fluit, genaemt *de Voorſpoedige*, recht op ons aenzettende, roepende, dat 'er ook Ys te Loefwaert van ons was, waer op wy het Roer hart te Loefwaerts op douwden, en draeiden rond over d'andere boeg; maer eer het Schip op de andere boeg was, ſtiet het aen een hoek van Klippen, welke onder water lagen, wy deden daer op verſcheide ſchooten, om aen den Kapitein van ons ander Schip onze ongelegentheit bekent te maken, maer de zelve boven de wind van ons zijnde, ontquam dit gevaer, 't welk ons zeer verheugde: ondertuſſchen ſchooten wy veel Zein-ſchooten, en zonden een Sloep om rondsom het Schip de diepte te peilen, en vonden vyf vadem waters omtrent een Kabels lengte buitenwaerts, maer na binnen was 't ganſch ondiep: wy wenden alle middelen aen, om een Anker en Touw uit te brengen, en waren van voornemen, om ons beſte Boeganker en Kabel daer toe te gebruiken; maer de Zee hol gaende, en het water noch drie of vier voeten gevallen zijnde, konden wy het Anker niet uitbrengen, nadien de Boot zoude gezonken hebben; maer als het water wederom waſte, verhefte zich de Zee, en het Schip begon te ſtooten, zoo dat het lek wierd, waerom wy de Maſt kerfden; maer vindende dat het water toenam, harder als wy het konden uit pompen, begonden wy te denken op wat wyze ons beſt bergen zouden, zonden de Sloep na het Land, om te zoeken een plaets bequaem om uit te ſchepen, maer wierd ons geboodſchapt, dat daer ter plaetze van wegen de Klippen en 't Ys onmogelijk was te Landen; waerom de Sloep voor de tweedemael zonden, en nadien het *Godt* beliefde dat het weder opklaerde, vonden zy een bequame plaets onder een Water-val, afkomende van het Sneeuw, en wederkeerende bragten ons daer van de vrolijke tydinge. Wy bragten het Timmermans-gereedſchap, en andere noodwendigheden, in de Boot, met zoo veel Volk als de zelve konde voeren, en na dat de zelve behouden aen Land waren gebragt, en de Boot weder aen Boord gekomen was, bragten Mondkoſt, Wapenen, Kruit, Loot, en andere noodwendigheden in de Boot en Sloep te gelijk, maer de Zee hol gaende met ſtortingen, deed de Sloep zinken, twee Matroozen verdrinken, en al het Brood en andere voorraed die wy daer in gebragt hadden, te gronde gaen: het Schip was ook reeds vol water, zoo dat geen Brood of ander voorraed meer konden bergen, doch quamen alle met veel moeiten ook

De plaets daer dit Schip bleef, is Lomsbaey genaemt, en zyn hier twee Riffen onder water, en op geene andere plaetzen aen deze Kuſt heeft men tot noch toe, myns wetens, onder water Riffen ontdekt.

behouden den dertigſten aen Land, haelden de Boot met veel arbeid gezamentlijk op het drooge, en bragten ons geweer en andere zaken die wy gebergt hadden op de hoogte van een ſteenachtigen Heuvel, alwaer wy een grooten witten Beer zagen ons naderende, 't welk een van 't gezelſchap verplichte daer op te ſchieten, en haer getroffen hebbende, liep de Beer weg. Wy begoſten Tenten te bouwen van onze Riemen en Zeildoek, om de koude af te keeren, dewyl het hard vroor, en al ons Volk doornat waren, en zagen uit om hout tot branding, doch vonden niets; wy baden dan *Godt de Heere*, dat ons het wrak van 't Schip wilde laten toekomen, op dat wy brandinge mogten hebben, en hout om de Boot te vertimmeren, op dat eenige van ons het leven daer door mogten behouden, wanneer dat Kapitein * *Flaws* achter bleef; en het beliefde *Godt* de wind zoo te beſtieren, dat het wrak met Meel, Brandewyn, en Oly aen Land wierd gedreven, ter zelver plaetze daer wy geland waren; en indien maer de breete van zeſtig Ellen aen d'een of d'ander zyde waren aengekomen, zoude het ons onmogelijk zijn geweeſt het zelve te bergen, door dien de Sneeuw zeer hoog was, en boven het water over hong. Als wy nu Timmerhout, Planken, Zeilen, en veele andere noodwendigheden magtig geworden waren, begonden wy Tenten en goede vuuren te maken.

* Deze was Opperhooft van het tweede Schip.

Op den eerſten van Hooi-maend, de wind Weſt-noord-weſt zijnde, waeide het zeer hard, en was het bitter koud; wy bergden echter meer Planken, Meel, Brandewyn, en andere noodwendigheden, en zonden eenige van ons Noord, en andere Zuidwaerts, om te zoeken een plaets bequamer om de Boot te leggen, de welke zulks niet vonden, dewyl het Sneeuw zeer hoog was, en van de Klippen overhing. Het was zeer moeyelijk reizen, want men gaet over de Sneeuw, of Klippen, of zeer weeke grond, 't welk word veroorzaekt door het Sneeuw-water, de geſtadige Miſt en Nevel, de welke veel water bybrengen, dat zoo haeſt als het neder valt bevrieſt. In deze onze togt zagen wy het ſpoor van Beeren, Voſſchen, en Herten, en vonden een Tak van een grooten Herten-hooren.

Den tweeden was de wind Weſt, met zware Nevel: al ons gezelſchap wanhoopte van Kapitein *Flaws* weder te zien, meenende dat zijn Schip, als het onze, was gebleven. De Kapitein en verſcheide Bevelhebberen traden den Berg op, maer vonden de weg zeer zwaer en moeyelijk, en verſcheiden perzoonen verlooren haer Schoenen in 't Sneeuw en Slyk. Op de hoogte des Bergs gekomen zijnde, zagen wy andere zeer hooge Bergen, ook met Sneeuw bedekt, voor ons: wy gongen over eenige Klippen van Marmer-ſteen, waer van zommige aenmerkens waerdig. Onze Konſtapel beneden aen den Oever van de Zee bezig zijnde om noch ietwes te bergen, quam een grooten witten Beer op hem toezetten, de welke, na dat hy hem met twee koogels geſchooten en gewond had, noch echter tot hem naderde, zoo dat hy genoodzaekt was hem af te keeren met de kolf van 't Musquet, maer andere toeloopende, dooden hem met verſcheide ſchooten: het vleeſch van dezen Beer was zeer vet en goed, en dienden ons tot groote ververſchinge.

Den derden van Hooi-maend, de wind Weſt-noord-weſt zijnde, met zwaren Nevel, en zeer koud weder, overdachten wy onzen elendigen ſtaet, indien Kapitein *Flaws* niet tot ons quam, zijnde in getale twee en zeventig Mannen, waer van de Boot, na dat een dek over de zelve zoude gemaekt zijn, niet boven vyf en twintig of dertig konde voeren, behalven de noodruft, noodig om twee honderd Duitſche mylen te zeilen, namentlijk van die plaets tot *Archangel*: een iegelijk maekte ſtaet om in de Boot te gaen, of te ſterven.

Den vierden hadden de wind Weſt-noord-weſt, met zware Miſt, *en een friſſche koude*. De Kapitein *beſloot* de Boot te doen verlangen tien of twaelf voet, op dat zy mogt bequaem zijn al het Volk te voeren; maer alzoo de Timmerman zeide, dat hem noodige ſtoffen zouden ontbreken, dat een van zijn gezellen kreupel was, en hy zelf ziekelijk, wilde den meeſten hoop niet toeſtaen, dat de Boot zoude gebrooken worden, zeggende, dat een gedeelte van haer zouden trachten na *Waigats* te gaen, hoopende aldaer Huizen te zullen vinden. Daer op wierd beſlooten de Boot te verhoogen, en met een dek te voorzien: een ieder begon zich te laten verluiden dat hy wilde in de Boot gaen, al zoude het zijn leven koſten. Als de Matroozen den Kapitein met eenige Beampten zagen wandelen, zeiden zy, dat men bezig was te overwegen, op wat wyze zy met de Boot zouden doorgaen, en een iegelijk was op zijn hoede, zijn geweer vaerdig hebbende.

Den vyfden der zelver Maend was de wind Weſt, met geduurige Miſt en groote koude: men hield zich beezig om koeken te bakken voor de Reis, en de Timmer-

Digitized by Google

mer-luiden werkten hart aen de Boot. Veertig Mannen een Duitſche Kaert van Kapitein *Wood* gevonden hebbende, die aen Land geſpoeld was, verklaerden dat zy na *Waigats* wilden trekken, dewyl deze Kaert melde, dat aen 't Zuid einde van *Nova Zemla* Huizen waren.

Den zesden de wind Weſt-zuid-weſt zijnde, met dikke Nevel, waren de meeſte handen aen 't werk, zoo tot hulp der Timmer-luiden, als gereedſchap te maken om de Reize te Land aen te vangen, en veele wilden reeds niet langer wachten na de komſte van Kapitein *Flaws*; maer Kapitein *Wood* bewoog haer noch om de komſte van Kapitein *Flaws* te gemoet te zien, zeggende, verzekerd te zijn dat hy zoude komen zoo dra als het weer maer opklaerde.

Den zevenden de wind Zuid-weſt, en het weder helder zijnde, zagen wy Kapitein *Flaws*, maekten aenſtonds een groot vuur, en zonden onze kleine Jolle hem te gemoet, waer op hy aenſtonds na ons toe quam. Wy braken dan wederom af, 't geen aen de Boot gemaekt hadden, en bragten haer wederom te water: Kapitein *Flaws* zond zijn Boot ook om ons af te halen, en omtrent den middag raekten wy alle aen Boord, en zoo voort, ſpoedelijk na *London*.

In't Jaer 691. heeft eze waker Zeeman, nu overleden, in et licht egeven en zeer olmaekt aert boek, an de Engelſche Zee uiſten, waer inne hy zyn bequaemheit, kennis, en groote ervarentheit, ten beſten van't gemeen, heeft doen blyken.

Wat my ſchryft de zeer ervarene Piloot, Kapitein *Collins*, die * het Engelſch Koninklijke Jacht de *Maria* voerde, over deze Reis, die hy bygewoont heeft, en het varen Noorden om, uit de volgende Brief kan worden gezien.

SIR;

THE laſt time I had the Honour of ſeeing you, you were pleas'd to deſire my opinion concerning the probability of finding a Paſſage to Japan *by the North.*

My Inclinations from my youth have bin bent on Diſcoveries, and in the year 1669. *I had the Honour to be wit Sir* John Narborough *in the Southſea, whoſe noble deſign was moſt unfortunately fruſtrated by the Cowardiſe of our Conſort, who moſt Baſely left us in a ſtorm, before we got to the* Straits of Maggalenna, *and Return'd back for* England; *reporting, that we were loſt in a ſtorm. This ſhip was loaden with ſtores and proviſions, and all manner of Neceſſaries for ſuch a Voyage; with materials for Building a ſmall ſloop in the South ſea, being more Convenient for Diſcovery. And had not this misfortune happen'd our deſign was to have ſailed to* California, *and from thence to have ſearch'd the North Coaſt. But, to our great grief, we were forc'd to return from* Baldivia *in the South-ſea to* England. *King* Charles *was pleas'd to ſay, that he would have the ſame voyage proſecuted again.*

In the year 1676. *Cap.* Wood, *a very Ingenious Seamen, and a great Mathematician, was Reſolv'd on a Diſcovery between* Greenland *and* Nova Zemla, *his Majeſty having provided him with two ſhips. My ſelf was Maſter under the ſaid Cap. The proceedings of that voyage you have by you; which voyage hath given me full ſatisfaction, that there is no Paſſage between* Greenland *or* Spitsbergh *and* Nova Zemla.

As for Mr. Moxon's *opinion of finding a Paſſage between* Greenland *and* Greenland, *that is on the weſt-ſide of* Spitsbergh, *I leave that to your own Judgment, your Countrymen Every year much reſorting there for whale-fiſhing, who are the only Judges how far a ſhip may ſail that way.*

As for a Paſſage through the Vygates, *all our Engliſh endeavours prov'd ineffectual; and what may be yet farther done, I know no man that knows more than your ſelf.*

But ſince it is my great misfortune, that I cannot make any more Diſcoveries abroad, I have for theſe ten years paſt imployed my ſelf in making a new and Exact ſurvey of Great Brittain's *Sea-Coaſt, which I hope will prove very uſeful to Navigation, eſpecially to* England *and* Holland; *which Nations God Almighty Proſper by Sea and Land; which is the Cordial Prayer of,*

SIR,

Your moſt obedient
humble ſervant,

GREENVILE COLLINS,
Hydrogr: to their
Majeſties.

From on Board their Majeſties jacht the Mary, June the 10th. 1691.

Dat is:

MYN HEER;

WAnneer ik laeſtmael de Eer had van U Ed. te zien, beliefde het U Ed. my af te vragen mijn gevoelen omtrent de waerſchynlijkheit van een doortogt Noordwaerts na *Japan*.

Van mijn Jeugd af ben ik tot ontdekkingen zeer genegen geweeſt; en in den Jare zeſtien honderd negen en zeſtig, hebbe

be ik de Eer gehad van met den Ridder *John Narborough* in de Zuid-zee geweest te zijn, welke Edelmoedige onderneming zeer beklaegchelijk is verydeld, door de lafhertigheit van onze mede-reiziger, de welke ons in een ſtorm ſchandelijk verliet, eer wy aen de *Straet van Magellaen* gekomen waren, en na *Engeland* keerde, verhalende dat wy in dat onweer gebleven waren. Dit Schip was geladen met voorraed van mondkoſten, met de ſtoffe en 't gereedſchap, om in de Zuid-zee een klein Vaertuig te bouwen, 't welk bequaem is om ontdekkingen te doen: en ten ware dit misval ons was overgekomen, zouden wy gezeild hebben na *Californía*, en van daer de Noord-kuſt langs heen bezocht hebben; maer tot ons groot leetwezen wierden wy genoodzaekt van *Baldivia* in de Zuid-zee na *Engeland* weder te keeren. Het beliefde Konink *Karel* te zeggen, dat hy deze Reize nochmaels wilde ondernomen hebben.

In den Jare zeſtien honderd zes en zeventig had Kapitein *Wood*, een zeer ervaren Zee-man en Wiskonſtenaer, voorgenomen een ontdekkinge te doen tuſſchen *Groenland* en *Nova Zemla*, zijnde door den Konink voorzien met twee Schepen. Ik zelf was Schipper onder gemelte Kapitein. Den voortgang en uitſlag van die Reize is onder U Ed. beruſtende; maer door deze togt ben ik volkomentlijk overtuigt, en verzekerd, dat tuſſchen *Groenland*, of *Spitsbergen*, en *Nova Zemla*, geen doorvaert en is.

Aengaende Mr. *Moxons* meeninge, om een doorvaert te vinden tuſſchen *Groenland* en *Groenland*, dat is aen de Weſtzyde van *Spitsbergen*, laet dat aen U eigen oordeel, dewyle U Lands-luiden Jaerlijks in grooten getalle derwaerts varen na de Walviſch-vanſt, die beſt konnen weten hoe verre men die weg kan zeilen.

En belangende een doorvaert door *Waigats*, alle de ondernemingen door de Engelſchen tot dien einde gedaen, zijn vruchteloos geweeſt, en ten opzicht van het geene noch zoude mogen, of konnen ondernomen worden, is my bewuſt, dat niemand meer weet als U Ed. zelf.

Maer nademael het mijn ongeluk is, dat ik geen wyder Uitlandſche ontdekkinge kan doen, hebbe ik my tien Jaren herwaerts bezig gehouden met een naeuwkeurig onderzoek van de Zee-kuſten van Groot Brittangien; 't welk ik hoope dat zeer dienſtig bevonden zal worden voor de Zee-vaert, byzonderlijk van *Engeland* en *Holland*, welke beide den Almogenden *Godt* te Water en te Lande wil voorſpoedig maken. Dit is de beede van

U ganſch gehoorzamen en ootmoedigen Dienaer,

GREENVILE COLLINS,

Zijn Majeſteits Zee-kuſt-beſchryver.

Van Boord aen zijn Majeſteits Jacht de Maria, den 10 *Juny*, 1691.

De boven gemelte Noorder Reis, is als gezegt, ondernomen op bevel en koſten van zijn Brittanniſche Majeſteit, Konink *Karel de Tweede*, die altoos grooten iever tot de Zee-vaert, en ontdekking vreemder Landen heeft getoond, en zulks op vertoog aen hem gedaen, als of 'er door zeker Hollands Schip niet alleen tot onder de *Noord-pool*, maer zelve twee graden daer over geſtevent zoude zijn. Als mede, dat een ander Nederlandſch Schip van *Japan* tot omtrent de *Noord-pool* zoude hebben gevaren, gelijk zulks is te zien in een bericht, dat dies aengaende in't Jaer zeſtien honderd vier en zeventig tot *London* is in't licht gekomen, en gevolgelijk dat 'er doortogt te vinden zoude zijn, Noordwaerts eenige mylen in Zee, boven *Nova Zemla*; daer noch by is gevoegd zeker Brief als uit *Amſterdam* na *London*, in't Jaer zeſtien honderd een en zeventig van een kundig perzoon geſchreven, waer in geoordeeld word, dat *Nova Zemla* geen Eiland, maer Ooſtelijk aen het vaſte Tartarye is gehecht, dies dat de doorgang tuſſchen *Nova Zemla*, en de vaſt Kuſt van *Siberie* ondoenlijk zoude zijn; wordende daer in gevolgelijk geoordeeld, dat dewyle op die grond, binnen door, geen doortogt is, en dat zoo 'er een, zonder echter zulks te verzekeren, zoude zijn, dat het buiten om moeſte wezen. Deze ſtukken, met een bygevoegd Kaertje van de Landen rondsom de *Pool*, en het *Nova Zemla* gehecht aen 't vaſte Land, wierd zijn Majeſteit van Mr. *Moxon*, met aenrading van wylen den hoog geleerden Heer *J. Voſſius*, aengeboden, daer hy de boven gemelte twee Schepen op afzond, om Noordelijk boven *Nova Zemla* den doortogt te onderſtaen, hoe wel by de zeer ervarene en dapperen Kapitein *Collins*, aen wien zijn Majeſteit deze berichten vertoonde, de onmogelijkheit van de Reis wierd voorzien.

Wat

Digitized by Google

Wat belangt de twee eerſte Leden daer deze Reis op gegrondveſt was, namentlijk dat een Hollandſch Schip tot over de *Noord-pool*, boven *Groenland*, zoude hebben gevaren, en een ander achter *Japan*, insgelijks tot dicht aen de *Pool*, het door zoude hebben gezet, zijn loutere verdichtzelen geweeſt, gelijk zijn Majeſteit namaels zelve heeft beſpeurd gehad, en zijn ongenoegen aen den Heer *Voſſius* daer over betuigd, beſluitende nimmer deze doorgang te doen zoeken, zoo als zijn Ed. kort voor zijn afſterven tot *London*, in den Jare zeſtien honderd negentig, my zelve heeft believen te zeggen. Wat de Brief * aengaet, de zelve is door my in 't Latyn wel eer geſchreven geweeſt, edoch in het Engelſch namaels vertaeld, is zy eenigermaten geſchikt na het gevoelen, dat men wilde ingang te zullen nemen: wel is waer, dat men my in 't Jaer zeſtien honderd zes en zeſtig hadde bericht, (waer van naderhand volmaekter kennis heb bekomen) dat de Ooſt-hoek van *Nova Zemla* aen Tartarye, zoo niet vaſt, ten minſten naby gelegen was, gelijk in der daed het vaſte Land van *Siberien* niet zoo zeer wyt van de Ooſt-hoek van *Nova Zemla*, of des zelfs Voor-eilanden afgelegen is; edoch in zeer veele Brieven, die van mijn aen den hoog geleerden Heer *Voſſius*, over deze ſtoffe zijn geſchreven geweeſt, hebbe ik altoos het varen Noorden om afgeraden, der ondoenlijkheit, wel bewuſt zijnde, gelijk ik zijn Edele daer van kort voor zijn afſterven hebbe erindert, met betuiginge van mijne verwondering, waerom hy tot zoo een gevaerlijke Reize aenleidinge gegeven hadde.

* Deze myn Brief is in 't Italiaens vergezet tot Parma, ende is zy daer gedrukt, in 't Hoogduitſch tot Hamburg, ende in andere Talen elders.

Op den Jare zeſtien honderd vyf en zeventig, en zeſtien honderd zes en zeventig, vind men in de Dag-lyſten der geleerden tot *London*, beknopt bericht, van 't geene tot die tyd ontdekt was, noopende de doortogt by *Nova Zemla*, om na *Japan* en *Sina* te varen, waer in buiten andere misgrepen, gezegt word, onzeker te zijn, of *Japan* aen *Jeſo* vaſt is; daer word voor zeker ter neder geſteld, dat het Noord Tartarye niet alleen zich niet hooger als *Nova Zemla* ſtrekt, maer ook beooſten *Nova Zemla* afvalt, Zuidwaerts; mede dat *Nova Zemla* aen Tartarye vaſt is, als ook dat men van de Groote Sineſche Muur aen de Noord, of Ys-zee, in veertien dagen reizen kan: dat'er in 't Noord-ooſter Tartarye voorby de *Samojeden*, aenzienlijke Steden zijn, en dat de lucht daer zacht is, en wyders een doortogt te zijn boven *Nova Zemla* op negen en zeventig graden. Doch hoe verre deze zaken van de waerheit afwyken, kan in 't beſchouwen mijner Geſchriften en Kaerten, worden beſpeurd.

De Jezuit *Avril* oordeeld met my, dat het varen achter *Nova Zemla* om, na *Indiën*, onmogelijk is; hy zegt, dat de mond der Riviere *Oby* gevaerlijk is te gebruiken, vermits het aldaer meeſt altoos vol Ys is: de Rivier *Jeniſea* zegt hy, vol Steenklippen, en afvallen te zijn, en de *Lena* niet beter vaerbaer, zoo ter oorzaek van de Yſchollen, als menigte van Steenklippen: voor de Rivier *Amur*, of *Yamour* zegt hy te zijn, in Zee, een Veld van Riet, zoo dik, als een Mans middel, 't geen de Scheepvaert aldaer genoegzaem ondoenlijk zoude maken.

Rodivan Ivanof, Stuurman van een Ruſch Vaertuig, die veele Jaren achter een, van *Archangel* aen de Kuſt van *Nova Zemla*, en door het *Waigats*, op de Robbe Viſſchery heeft gevaren, verhaelde my, dat hy in den Jare zeſtien honderd en negentig, den eerſten van Herfſtmaend; met noch twee Vaertuigen, Schip-breuk heeft geleden, aen het Eiland *Serapoa Koska*, alwaer hy gekomen was, om Zee-robben te ſlaen: het Ys dreef aldaer dertig vadem dik, en ſchiet des Winters als Bergen op malkander, met zoo een gekraek, dat de Waereld ſchynt te vergaen, doch des Zomers, zegt hy, dryft het wel, maer ſtil, en ſchiet zoo niet tot Bergen om hoog, konnende dan worden gemeid.

Het boven genoemde Eiland kan in een Etmael van *Waigats* bevaren worden, in een dag by goede wind, omgezeild, en in vier dagen rond gegaen worden: by hooge water-vloed en harde wind, loopt het meeſt onder, alleen blyven dan eenige Heuvels boven, daerom heeft het de bynaem van *Koska*, dat wel een Kat, en ook Sterkte, doch onder de Ruſſche Zee-luiden, een Zant-plaet in Zee, die zomtyds meeſt onder loopt, gezegt is: noch twee of drie diergelijke platen ſtrekken daer omtrent Noorden en Zuiden van Land af, die in de Kaert niet hebbe gebragt, om dat zomtyds geheel onder loopen, en daerom voor geen Eilanden te boek konnen worden geſtelt.

Dit Eiland word zelden bezeild, om dat aldaer veeltyds een opſtopping, en verzameling van veel Ys word gevonden, 't geen de reden is, dat het dus lange onbekent is gebleven.

Bovengenoemde Zee-man was dan met zijn makkers, een getal van vyftien perzoonen, aldaer overwinterd, vier, daer

Digitized by Google

onder hy, bragten't leven daer van, want de Scheur-buik overviel deze Menſchen, zoodanig, dat zy op vier na, als gezegt, alle ſtierven, veroorzaekt door het ſtil zijn in de Huiskens, en te weinig beweging: die zich het meeſt beweegden leefden het langſt: zy richtede ten eerſten een Kruis te midden van dit Eiland op, aen de hoogſte plaets, 't geen daer na door de *Samojeden* is verbrand.

De geſtrande vyftien Moskoviten hadden op een Heuvel, in dit Eiland, twee Huiskens opgerecht, van Kley-aerde, die zy aldaer vonden, gebruikende het bloed van de Walruſſen en Robben, en het haair, 't geen zy door malkander klenſten, en zoo een ſtof maekten, die gedroogt zijnde, een harde en ſterke muur verſchafte, daer zy de planken van de gebroken Schepen mede toe gebruikte, 't geen zoodanigen ſterkte maekte, dat daer de Beeren geen leet aen konden doen: deze acht voeten dik zijnde, veroorzaekte een warm verblyf, te meer, dewyl zy daer een Oven in maekte, welke met hout dat aengedreven quam, en op de Oevers wierd verzameld, aenſtookte. De grond van dit Eiland, dat beter een Rif mag genaemt worden, is meeſt van beweeglijk Zant, dat met de wind verdreven word: behalven dit Zant vond men zoo hier en daer, mede ſtreeken, daer Turf-land was, 't geen echter door onkunde tot de brand niet wierd gebruikt.

De Stuurman boven genoemt, die van de jongſte was, wierd gebruikt om rondsom het Eiland hout te verzamelen, 't geen hem ſteeds geheel friſch dede zijn: de eerſte acht dagen nuttigde deze Menſchen niet als Zee-kroos, of Zee-kool by die Lands-luiden genaemt, dat onder op de grond van de Zee waſt, en dat zy met het Anker op viſten, 't geen weinig geweekt, en met wat Meel, dat zy overig hadden, dus wierd gegeten: vorders hebben zy zich erneerd, en onderhouden met het vleeſch van Robben, en Walruſſen, en des Winters met Beeren, en Voſſen, die zy quamen te vangen: het getal der Walruſſen en Robben die zy vongen, was zeer groot, de zelve opgehoopt, en by een gelegt, maekte een beſlag van negentig vadem lengte, en breete, hoog omtrent zes voet.

Omtrent vyf weeken hadden zy nacht op dit dorre Eiland: het meeſte gedierte vongen zy by Maneſchyn, en ſchemeravond, of morgen-ſtond: wanneer zy een witte Beer hadden gevangen, brieden zy een ſtuk vleeſch daer van, hangende het zelve in de lucht, op welke reuk meerder gedierte quam toeſchieten: zy ſlachtede maer een Beer teffens, hoopende ſteeds ontzet, van ander leeftogt te zullen bekomen, want Beeren den Ruſſen onrein zijnde, aten zy 'er geen meer als acht, en zulks by groote hongers nood, gelijk ook het Walruſſen vleeſch onrein by hen is: drie honderd Voſſen, die zy vongen met vallen, waren van beter ſmaek, die zy inzouteden, doch de vellen zeer ſlecht van bont. Wanneer het donker was hielden zy zich binnen de Hutten. t'Eeniger tyd was de honger zoo groot, dat zy het leer van Pelzen, en hun Laerzen aten, wat geweekt in verſch water, 't geen zy uit kuilen, die met groote moeite gegraven hadden, acht voet diep, vongen; en des Winters van Sneeuw maekte.

De Beeren wierden gelokt tot voor de Hut, door de boven gemelte reuk, en ook door een vlag die zy van de hemden hadde gemaekt, en boven van de Hut af waeide, daer zy dan met Harpoenen en Bylen aengevallen, en gedood wierden, op gevaer van 't leven, alzoo het ſterke, booze, en zeer verwoeſte Beeſten zijn.

Om Licht te hebben, rafelden zy eenige harer hemden uit, en ook de Scheepstouwen, en het Zeil, doopende die in Traen, welke zy van de Robben hadden, gebrand.

Het gewigt Walruſch-tanden die zy daer van de gedoode Walruſſen bequamen, had de zwaerte van veertig poeden, waerdig te dier tyd, vyftien Roebels de Poede.

Zy vonden daer *een geſtrande* Walviſch: het vaſte Land word daer genaemt *Saraposki Kooski.*

De Oevers en de Landen naeſt by de Zee, zijn maer Rotzen, die half onder water leggen.

De Zee kan van dit Eiland, tot aen *Nova Zemla*, by mooy weder overzien worden.

Het getal der Robben en Walruſſen aen dien oord, is zeer veel, zoo dat nergens zijns gelijken heeft; doch gevaers halven, word niet veel bezocht, want het meeſt altoos daer miſtig en dampig is, behalven zeer veel zanden, en droogtens, die daer zijn.

Benoorden dit Eiland zegt *Rodivan Ivanof*, is weinig vaert, onkundes halve, en om dat zy het zware Ys ſchroomen.

Wanneer de Winter afnam, quamen de *Samojeden* van 't vaſte Land, op 't gemelte Eiland, daer zy de geſtrande Moskoviten vonden: zy ontſtalen veel van hun Walruſch-tanden, en ſleepten veel vleeſch der gevangene Walruſſen weg, 't geen hen tot Spys verſtrekt.

De

Digitized by Google

De Ruſſen dorſten zich onder deze Menſchen aen 't vaſte Land niet begeven, wes zy afwachte tot dat eenig Vaertuig hunner Lands-luiden ter Viſſcherye uitgevaren, aldaer gevallig belande, 't welke de vier overgeblevene Mannen binnen Boord nam, en verloſte, na verblyf van bykans een Jaer tyds.

Tuſſchen dit Land, en de vaſte Kuſt, kan men varen, doch het is daer zeer ondiep.

Een ander Vaertuig, in het voorig Jaer ter Walruſch vangſt uitgevaren, ſtrande beoosten de *Oby*, aen de vaſte Kuſt: hier op hadde boven genoemde perzoon een Zoon gehad, wes hy met een Jol de mond van de *Oby* had over geroeid, en een dag of twee langs de ſtrand geloopen, om den zelven, of zijn Lichaem by *Gornaia* te zoeken, dien hy niet en vond, maer wel verſcheide Lyken door het wild gedierte verſcheurd.

De Walruſſen die in de Binnen-zee gevangen worden, zijn zoo groot niet als die, welke aen de buiten-kant van *Nova Zemla* worden gevonden.

Des Winters is al het gedierte en gevogelte op *Nova Zemla* verhuiſt, behalven de Beeren en Voſſen: zy trekken omtrent den tienden van Wyn-maend weg.

De Reis die de Robbe-viſſchers van *Archangel* doen, neemt gemeenlijk zijn aenvang, half Bloey-maend, of omtrent Pinxſter, en men make tegen Herfſt-maend te rug te zijn, hoe wel zomtyds deze togt in zeven weeken word gedaen.

De Tartariſche Zee, achter *Nova Zemla*, word by de meeſte aengelegene Volken, de *Mangaſeſche* Zee genaemt, doch by andere is de *Mangaſeſche* Zee, eigentlijk de Binnen-zee, aen de uitgang van de Vliet *Oby*, die zoet water heeft, en by de zommige grooter word gezegt te zijn, als by my is vertoont; waer van echter geen zekerheit hebbende, de zelve late zoo als by de meeſte getuigen aen my gezegt is, die te zijn, en door ons alzoo gebragt in de Kaert.

Daer zijn 'er mede, die de *Mangaſeſche* Zee, een Arm van de *Oby* noemen, om dat zy niet wyt van de Zee-oever, ter zyde van de *Oby* gelegen zoude zijn, en zijne uitwateringe in de zelve hebben.

Gelijk men zegt, dat op *Nova Zemla* veel *Antimoni* valt, zoo wil men dat op *Golofski*, goed Marmer-ſteen gevonden word.

Op het Eiland *Mathys* word ſteeds des Zomers een wacht gehouden van vyftig Man, die aldaer van *Poeſt-oſor* worden gezonden, en dit om acht te geven, dat daer voorby, buiten, en behalven Viſſchers, geen andere Vaertuigen en zetten, na *Waigats*, en den *Oby*; want hunne Tzaerſche Majeſteiten begeerte is, dat de Koopwaren te Lande worden gevoerd: dit Volk houd op dit Eiland zich in een kuil, daer een houten dak boven is gebouwt: zy vangen veel Viſch, en byzonder Zalm, welke met het Vaertuig dat hun Brood, en Leeftogt brengt, na het vaſte Land word gevoerd.

Deze wacht wierd wel eer op het Eiland *Waigats* gehouden, ten welken einde aldaer een Huis was gebouwt, 't geene nu af is gebrand, en de wacht geplaetſt als boven is gezegt.

De vaert tuſſchen de vaſte Kuſten, en 't Eiland *Waigats*, dat zijn naem heeft van *Ivan*, of *Jan Waigats*; word by de naeſt aengelegene Volken *Jugorski Tſiar* genaemt. Aen het vaſte Land by *Waigats*, is des Zomers een wacht van Zoldaten, om de Tol van de Viſſchers Vaertuigen te ontfangen, die daer by langs varen: deze worden mede uit *Poeſt-oſor* gezonden.

Aen *Nova Zemla* zijn veel Voor-eilanden, men teld zoo ver de Ruſſen komen, tien groote, en meerder kleinder Eilanden. Het Land is daer immer zoo hoog, als aen de *Lapſche* en *Noordſche* Kuſt, en gelijkt daer na.

Op de drie Eilanden *Gorbowo*, dat is gebochgelde Eilanden genaemt; anders, Martelaers Eilanden gezegt, by de Ruszen dus genaemt, om dat daer veel Schepen blyven: ook hadde ter tyd van hunne Tzaerſche Majeſteiten, *Alexi Michailowits*, eenig Ruſch Volk met zeven Vaertuigen, getracht aldaer te overwinteren, doch bleven meeſt dood, waer van ook de boven aengeroerde naem herkomſtig is. Op de twee *Britwin* Eilanden, gelegen niet verre van *Waigats*, werpen de Walruſſen veel jongen: deze Eilanden leggen omtrent twaelf myl van malkander, van 't grootſte kan men tot op 't vaſte Land ſchieten: een Ruſch Zee-man heeft my verhaeld, op eene reize aldaer twee en negentig, en noch eens dertig Walruſſen te hebben gevangen. In de Meiren op de Eilanden *Britwin*, is veel Viſch, byzonder *Omil*, en *Goleets*, dat een Viſch is zonder ſchobben. *Nova Zemla* heeft daer aen de vaſte Kuſt, hoog Land, en op het grootſte Eiland zijn twee ſtaende wateren. De Zee aen deze Kuſt ſchiet met korte Baeren, als in de Noord-zee, en binnen *Waigats*: tuſſchen de Rivier *Oby* en *Nova Zemla*, is het water veeltyds bleek, en troebel, maer by *Jeniſea* blaeuw: de diepte aldaer, is omtrent veertig vadem,

doch is dit te verſtaen onder de Tartariſche Kuſt daer de Ruſſen hunne meeſte vaert hebben.

Daer plagt van ouds vry groote vaert te zijn, uit de Rivier *Oby*, *Waigats* door, tot aen *Meſeen*, wanneer het vaſte Ys zulks niet verhindert, alwaer de ervarentſte Ruſſche Zee-luiden woonen, langs welke weg Pelteryen, en andere Koop-waren wierden gevoerd, doch nu is zulks verſpart, en verbooden, als reeds gezegt, ter oorzaek van de Sluikerye in den Tol; dies de Goederen nu langs de Rivieren over Land, en de Binnen-meiren worden gebragt, alleenlijk word deze vaert wegens de Robbe-vangſt en Viſſcherye noch Jaerlijks gebruikt: men houd meeſt de vaſte Kuſt in 't gezicht, en word de engſte doortogt meeſt gebruikt, en is de voornaemſte.

De *Omil* is niet ongelijk aen Makreel, doch heeft geen ſtreepen: van 't Martelaers Eiland, dat in een dag omgeroeid word, ontmoet men benoorden. *Coſtint Sarch.*

Als men op 't Eiland *Waigats* ſtaet, kan men de Eilanden by de Ruſſen *Garbowie*, of *Gorbowo* genaemt, zien: van waer benoorden buitewaerts, een Etmael zeilens, bejegent men *Britwins* Eilanden, boven genoemt. Om het grootſte rond te gaen, heeft men een dag noodig, van waer verder Noord opvarende, men de boven genoemde Martelaers Eilanden ontmoet.

Het Eiland *Maxiemko*, of *Maximoque*, legt in 't gezicht van *Nova Zemla*, en is wel de verſte afgelegen plaets, daer de Ruſſen op de Walruſch en Robbe Viſſcherye gaen: zy bezeilen het zelve, van *Colgoy* in acht goede Etmalen: zeker Ruſch Stuurman heeft my verhaeld, dat hy van daer door een zware ſtorm uit den Ooſten, afdreef in drie Etmalen, tot aen de Eilanden van *Joekena*; en twee zijner makkers quamen met haer Vaertuigen in de zelve tyd, omtrent het Nagel-eiland te Land; doch deze benamingen op het Ruſch, en kan ik niet wel toepaſſen aen de Eilanden die op de Kuſt van *Nova Zemla*, door de Hollanders zijn benoemt en aengewezen, om dat de Ruſſche Stuurman het begrip van onze Kaerten niet konnende krygen, zulks niet wiſt aen te wyzen.

Tuſſchen het Eiland *Mathys* en *Waigats*, is een Eilandje *Kotjol*, of *Ketel* genaemt, gelijk ook daer een Rivier van de zelve naem is. Dit Eiland, dat voor de mond van de Rivier legt, is gelegen twee Etmael zeilens beooſten *Colgojen*, of een Etmael zeilens beweſten *Waigats*; de Bergen daer op, zijn alle blinkende van *Markeſiet*, want het geheele Eiland en is niet als *Markeſiet*, welke ſtoffe wel uiterlijk ryk ſchynt van Goud en Zilver, doch is van geen waerden, en zijn onder my daer van noch proeven te zien. Daer waſt Loover noch Gras, veel min dat daer geboomte of Menſchen op zijn: men vind door de Smelt-kroes veel Antimony in 't gemelte *Markeſiet*, wezende het zelve anderzins van geene waerde: de Ruſſen die zulks eerſt ontdekte, waende een Schat gevonden te hebben, waerom zy hunne Schepen daer van opvulden.

Hier vind men een Klok, zes vadem in 't rond groot, in de Aerde, die een ſpan breet of twee boven de Aerde uitſteekt: zeker oog-getuige, een Ruſch Zee-man, heeft my gezegt, daer aen Land geweeſt te zijn, en den zelven te hebben gezien, oordeelende die van gegooten Metael, en een ware Klok te zijn, hoe wel waerſchynlijk is, dat het een van zelf gegroeid Metael, 't zy *Markeſiet*, of iets anders is, en miſſchien door de een of d'ander, die daer te Lande mogte zijn geweeſt, een weinig geholpen.

Onder de Ruſſche Zee-luiden is een overgeloovigheit, dat de Duivel aldaer met uitnementheit heerſcht, wes zy het zelve niet rond derven varen, zy zeggen aldaer een geduurig geraes te hooren: een van de Matroozen uit het Vaertuig, waer mede mijn getuigen daer aen Land was gekomen, raekte, en bleef *verlooren*, en men dorſt zoo lange niet verwylen, dat hy gevonden wierd. Het is daer een ongezonde ſtreek: eens des Jaers komen daer de *Samojeden* ter Jacht, die des Winters daer omtrent de ſtranden verlaten.

Van 't vaſte Land af, kan men dit Eiland zien: de *Samojeden* komen ook zomtyds op dit Eiland om te Offeren, 't geen zy genegen zijn op Eilanden te doen.

Voor de Rivier van *Poeſt-oſor*, heb ik in mijn Kaert aen Zee, drie groote Eilanden gemaekt, doch en kan niet verbergen, dat my nu word bericht, dat 'er vier zoude zijn, maer alzoo daer toe enkelijk een getuige hebbe, en derf zulks tot noch toe niet veranderen. Een Eiland legt in het Meir *Poeſt-oſor.*

Het Eiland *Dolgoi*, word geacht een dag omreizens groot te zijn: hier worden veel Walruſſen geſlagen, zeker Ruſch Zee-man had 'er aldaer binnen de tyd van twaelf dagen, honderd en vyftig gedood, zoo als hy aen my zelve heeft bericht.

Van dit Eiland, en van *Mathys Eiland*, kan men met een Sloep van tien Man, in twee uuren, tot aen het vaſte Land roeyen: daer

daer rondsom zijn noch vyf kleine Eilandekens, doch te klein om in de Kaert te brengen; het is daer meest altyd mistig.

De mond van de Rivier *Oby*, zoo als my oog-getuigen berichten, is zoo wyt dat men by helder weder, de Vaertuigen van de eene zyde tot aen den anderen Oever pas zien kan, 't geen op vyf wurst word gerekent.

Op de Eilanden die voor deze mond in Zee leggen, gaen des Zomers de *Samojeden* uit Visschen, en des Winters over 't Ys ter Rhee-vangst.

Ter wederzyde worden daer de Oevers door *Samojeden* bewoont.

De Ooster Oevers van de *Oby*, benoorden, zijn met *Samojeden* beslagen, die onder een eigen Prins of Heer staen, en geven Schatting, zoo gezegt word, aen het Russische Hof, betalen, zoo veel als de Wester *Samojeden* doen, die buiten dat, noch aen hun Overste, Jaerlijks iets hebben op te brengen. Deze zijn zeer kleine Menschen, en de meeste niet boven vier voet hoog: zy spannen zes Rheen voor hare Sleeden, doch de Westersche gebruiken daer toe maer twee van die Dieren.

Men reist te dier gewester in de Nabuurschap van de Zee, met kleine Booten, te Landewaerts, tot den Bever-vangst, door Rivieren en Meiren, wordende de gezeide Vaertuigskens over Land gesleept.

De Zee tusschen *Nova Zemla* en Tartarye, word daer *Neremskoy* genaemt, 't geen een *Samojedische* benaming is.

De Vliet *Kara* stort in de Ys-zee uit, een dag gaens, langs strand, beweesten de *Oby*; zy is vaerbaer met tamelijk diepgaende Vaertuigen.

Daer valt veel Visch *Omil*, die rood is als Zalm, en zeer smakelijk, wegende wel zes of acht pond ieder.

Tusschen *Waigats*, en de Rivier *Oby*, storten drie Hooft-rivieren in de Zee, die alle met Schepen vaerbaer zijn, behalven noch een groot getal kleine Vlieten, die my niet benoemt en zijn.

Op de Voor-eilanden van *Nova Zemla* vind men alderhande steenen, zoo witte, geele, als zwarte, en van de zommige kan bequame Gips worden gemaekt, ook leveren eenige Verw uit.

Na het ontwerpen van mijn Kaert, omtrent de gewesten van *Nova Zemla*, is my dit volgende bericht, over dien oord in handen gevallen.

Het Eiland in de *Waigats*, is omtrent tien wurst, of twee myl lang: de *Samojeden* komen daer van de vaste Kust, hebben een Schuitje, gemaekt van basten, daer zy eenige Rheens voor spannen, waer mede zy dat water over zwemmen: de zelve gaen daer in de Zomer, om te bidden.

Van dit Eiland loopt de Inbocht Zuid-oost, leit zoo eenige meenen veel dieper als in de Kaert is aengewezen; met een goede wind en brave voortgank, heeft een Rusch Vaertuig een geheel Etmael werk, eer de zelve aen het einde van de Inbocht komen kan; dan strekt de Kust weder Noorden na Zee toe, of na de *Oby*: deze Inbocht kan ook over gezeild worden, in een Etmael, te weten, tot *Serapowa Koskoy*; van *Serapowa Koska*, hebben zy in een Etmael over geroeid, met acht Riemen, tot aen de *Oby*.

De Kust, (gelijk een Monnik verhaeld heeft, die voor twee Jaren is gestorven, en ettelijke Jaren omtrent die Kusten gezworven heeft, ja tot de *Ys-kaep* toe,) leit van de Rivier de *Oby*, tot de *Ys-kaep*, recht, zonder veel hoeken of Kapen, Oost-noord-oost.

De zelve Monnik heeft met vier rotten Menschen, in byzondere tyden, op de Rivier *Jana*, Zabels gevangen: van daer is hy met zijn gezelschap gezeild langs de Kust, Oost-noord-oost aen; omtrent een groote Zomersche dag zeilens gezeild hebbende, zagen zy van de vaste Kust dat hoog Land is, t'Zeewaerts Land, daer twee Jaren achter een, aen gevaren hebben, en gehandeld: deze Menschen heeten *Tzoechzie*, zy verhaelden dat 'er noch meer Menschen verder woonden; zy maken steene Bylen, en hebben een Jaer, of meer werk aen een klein Vaertuigje te maken. Yzere Bylen, Naelden, enz. is daer goede Koopmanschap: zy hebben daer veel Walrusch Tanden, Vossen, Wolven, enz. daer is veel Bosschagie op dat Land; zy gaen gekleed als de *Samojeden* met Rhee vellen, kooken haer Eeten in Baste Ketels en Potten; voor een Koopere Ketel, geven zy zoo veel Zabels, als daer in konde leggen.

Het is gebeurd omtrent dertig Jaren geleden, dat 'er een party van vyftien Russen, die in de laetste, of meest Oostelijke Winter-wooning zouden overwinteren, voor namen Landwaerts in te reizen; de zelve quamen gereist op een Compas, aen 't Riviertje *Lama*, daer groote Rykdom van Zabels, als ander Bont, byna voor niets inhandelden. In 't Voorjaer maekten zy een Vaertuig, in gedachten haer Schat, die ze niet dragen konden, de *Ys-kaep* om, of schoon het omvaren van dit Hooft twyfelachtig is, na *Siberie* te

voeren. Maer toen de *Lamotkie*, of *Lamuti*, die aen de Rivier woonden, zagen dat de Ruſſen vertrokken, berouwden het haer, dat die koſtelijke Pelterye zoo weg gevoerd wierden, vreezende door dit gerucht haer Land te zullen verliezen, om dat omtrent de Rivier *Lama* de beſte Zabels vallen; zoo zijn zy het Vaertuig te Land na gevolgt, en hebben de Ruſſen, die open in haer Vaertuig ſtonden, met Pylen dood geſchooten, en de buit weg gevoerd; dit hebben zy eenige Jaren daer na, als'er eenige van die Menſchen gevangen wierden, beleden.

Het Ys dryft door *Nova Zemla* heen, en komt by *Coſtintſarch*, of *Conſtantinzaar* uit. Dus verre dit bericht.

In den Jare zeſtien honderd vyf en zeventig, is *Cornelis Pieterſz. Snobbeger*, Schipper van *Vlieland*, op de Walviſchvangſt uitgeruſt geweeſt; hy heeft op de Kuſt van *Nova Zemla* drie Walviſſchen, en zes honderd Walruſſen gedood, en zoude aldaer waerſchynlijk meer Viſch gevangen hebben, zoo als hy 't Jaer te vooren aldaer negen Viſſchen gevangen hadde, maer te Lande komende, op twee en zeventig, en twee en zeventig en een halve graed, ontmoete aldaer Bergen van zeker ſteen, dat Minerael Ertz ſcheen te zijn, en aen de ſchitterende glans zich verbeeldende, aldaer Zilver, Goud, of eenig ander Metal in verborgen te zijn, hakten zy uit het gebergte een groot deel van die ſteen, en beladede aldaer mede hun Schip: hier van eenige ſtukken tot my overgebragt zijnde, hebbe die ter proeve gebragt, en is uit het honderd pond getrokken, twee loot Zilver, bedragende de waerde van drie gulden, 't geene de onkoſten om te bewerken niet kan ophalen, en dies van geene waerde: het hadde een uiterlijke gedaente van Noords Minerael, en op 't oog wierd het van den Proef-meeſter goed gekeurd; het was ryk van Zwavel, en brande ſterk, zoo dra als het ten vuur quam, bruin graeuw van verwe, met geele en witte ſchitterende deeltjes: deze Steen-bergen leggen op drie en zeventig graden, en dertig minuten.

En behalven dit Minerael, zijn aen my van daer toegebragt verſcheidene ſtukken Marmer-ſteen, de zommige ros en zwartverwig, gemengt met witte lagen, andere pik zwart, en wit, ook geel, en wit, glinſterend met ſtippen als Zilver en Goud, en ſchoon in 't aenzien, hard en bequaem, om Tafels, Vloer-ſteenen, en andere Werken van te maken: eenige dezer hebben een Mineralige aerd, en branden ſterk; men kan de Zwavel aen dit gebergte met handen vol vatten, en ten vuur gebragt, heb ik bevonden, dat honderd pond van deze ſteen, uitbragt in Zilver een loot, waerdig een gulden en tien ſtuivers, en dan noch aen Goud, een half loot, waerdig elf gulden en tien ſtuivers, welk Zilver en Goud daer uitgetrokken, onder my is bewaert; doch dit en kan de koſten om te verwerken, niet afdragen, alzoo'er hier te Lande omtrent dertig gulden toe noodig is, en dies deze Mynen ons aldus, van geender waerde. Edoch het verdiend zijn aendacht, dat miſſchien dieper in de Aerde komende, de Myne ryker zoude zijn.

Men zag aldaer mede veel Kriſtal tuſſchen de klooven der Bergen gewoſſen, waer van proeven onder my beruſten.

Aen de Noord-weſt zyde, zeggen my oog-getuigen, dat de geheele Kuſt van *Nova Zemla*, veilig en ſchoon is, met verſcheide Havens en Baeyen.

Op de Kuſt van *Nova Zemla*, byzonder omtrent op twee en zeventig graden, vind men veel Walviſch, doch zy is'er kleinder in 't gemeen, als by *Groenland*, en *Spitsbergen*; deze Viſſchen komen aldaer in de Baeyen, waer ſtil water is, 't geene zy beminnen, te ſlapen, tegen 't Land aen: volgens getuigen van Schipper *Snobbeger* de Jonge, aen my mondeling gedaen, zoo waſt daer veel Gras, en alderhande gebloemte in overvloed: deze Man oordeeld mede, *Nova Zemla* verdeeld te zijn in Eilanden, en dat by *Kantshoek* een doorgang is: hy hadde twee Etmael met een Sloep de Rivier, of Vaert aldaer opgevaren, en konde geen einde zien: 't water was wit en zout, ook drabbig; hy zag'er alderhande gevogelte in grooten getal, die men met de handen op de neſten zittende, vatten konde, en Walruſſen.

By *Coſtintſarch*, ſcheid het hooge van 't lage Land; benoorden zijn 't zeer hooge Bergen, en bezuiden, als de Engelſche of Schotſche Kuſt, ook zandig en vlak Land, als de Duinen hier te Lande.

In 't Jaer zeſtien honderd negen en negentig, heeft het omtrent *Nova Zemla* zoo grooten koude gemaekt, dat alles daer toe gevrooren was, en dat het minſte Vaertuig, *Waigats* niet heeft konnen door komen, zoo als oog-getuigen my hebben doen berichten.

Den Abt *Baudrant* ſpreekt van *Nova Zemla*, in zijn *Geographia* uit gegeven tot *Parys*, in 't Jaer zeſtien honderd een en tachentig vertaeld, als volgt. Zemla is op 't Ruſch Aende gezegt.

Nova Zemla is een groot Landſchap in *Europa*, liggende dicht aen het Noorder gedeelte van *Moskovie*, daer van afgeſcheiden door de engte *Waigats*, of de *Straet Naſ-*

Naſſauw ; het legt in de Ys-zee ; men gelooft dat het een gedeelte is, van 't onder-poolſche Land, doch men wete niet zeker of het vaſt Land, dan een Eiland is, hoe wel het laetſte gemeenlijk word gelooft : het is alleen bezocht, aen de Weſter-oever, daer noch Stad noch Dorp mijns wetens is : het is aenmerkelijk dat *Nova Zemla* een Ruſſche naem is, betekenende Nieuw-land. Eenige nieuwe Schryvers willen, dat dit Landſchap een gedeelte is van 't Groot Tartarye, en aen het zelve ten Ooſten gehecht te zijn, en zulks zoude men uit de Reis-beſchryvinge der Zee-luiden hebben verſtaen. Dus verre *Baudrant*.

In de *Straet Davids* zijn de Menſchen vry wild, niet ongelijk den *Samojeden* en Nabuuren van *Nova Zemla*, waer van zy in *Polus* hoogte niet veel verſchillen, gelijk zeker oog-getuigen my heeft bericht, zoo eeten die Menſchen de Spys raeuw : hy hadde gezien dat men in een Viſch, zoo als hy levendig uit Zee op was gehaeld, beet, en die zoo at, gelijk mede dat als zy met Javelynen in Zee uit hunne kleine Schuitjes zwemmende vogels troffen, en die bequamen, dat zy de zelve het vel aenſtonds af ſtroopten, de huid om te touwen, en hemden of kleeders daer van te maken, bewaerden, en het vleeſch als hun hongerde, zoo ten eerſten nuttigden : zy varen tot negen of tien myl toe, in Zee, met kleine Schuitjes, welke om haer lyf toegebonden zijn ; als zy zoo ver t'Zee zijn daer de golven hoog gaen, bedienen zy zich van een groote blaes, die ze weten op te blazen, en te ſluiten, bindende de zelve boven op haer Schuitje, op dat, als het zelve omſlaet, door de blaes weder kentert, en opdryft. Onder dit Volk ziet men mede, behalven de kleine Zee-ſchuitjes, noch grootere Vaertuigen, welke Vrouwen-ſchuiten worden genaemt, deze zijn boven open, hebben dwers-balkjes, en doften, wezende echter mede van uitgeſpanne Robbevellen gemaekt, dertig perzoonen konnen daer in varen, zy dienen hun tot vervoering, zoo op Rivieren, langs ſtrand, als van het eene Land op het ander, hunner kleine Huisraed, als Kleederen, Spys, en tuig tot de Tenten, want by de Zomer in Tenten woonen, verhuizende van den eenen plaets tot den ander, na dat zy het meeſte Aes vinden, want dus mag men van deze Menſchen ſpreken, daer zy een dooden aengedreven Walviſch vinden, daer zetten zy zich rondsom, of naby, en nuttigen raeuw, het vleeſch of ſpek : dit Volk drinkt geen Bier, en veracht het Brood, veel min dat al hun Spys zoude bereiden door het vuur; wordende zulks ingeſlokt als de Honden doen, drinkende water, en voor lekkernye, Traen : het hooft-haair draegt dit Volk met beene Zaegjes afgeſneden, zeer kort, en als by de kam af.

Als 'er Koopmanſchap word gedreven, geſchied zulks meeſt door de Vrouwen, die met een hunner oudſte Mannen aen Boord van de Schepen komen, en met wyzinge den handel doen : zy ſchoolen met dertig, veertig, min en meer perzoonen by malkander, en zwerven zoo herom, de vangſt dezer alle word aen de Tenten gebragt, daer den oudſten die Leidsman en Gezaghebber ſchynt te zijn, de verdeelinge van doet : hy bewaerd ook de Vrouwen : by koude tyd houden zy zich op, in Huiskens van Klip-ſteen, by een gezet, daer het binnewaerts dan zeer warm is.

Abe is ja, en *Noge* neen in die Tael gezegt.

Keikſa Nieptow, beduid, neemt op, en laet zien.

Koekelmik is een Speld, en *Mickkemik* een Naeld.

Zeker Schipper heeft my verhaeld, dat als hy in de morgenſtond met een dezer Barbaren gewandeld quam, en een Roer op ſchouwder hebbende, een Vogel meende te ſchieten, juiſt na die plaets toe de tromp wendende, daer men de Zon tegen 't gebergte zag opgaen, dat deze Wilde-man met wyzen na de Zon toe, bad, dat hy niet derwaerts ſchieten zoude, herhalende als hy na de Zon wees, het woord *Manuel*, of *Emanuel*, 't geen mijn Zeeman oordeelde een benaminge te zijn van de oude Chriſtenen ontleent, en dat hy daer mede *Godt* verſtond, het Schepzel de Zon daer voor aenmerkende : de Schipper liet dan af derwaerts te ſchieten, 't geen den Wilden aengenaem ſcheen te zijn ; zoo dat waerſchynlijk dit Volk de Zon aen bid, en deze zijn miſſchien afzettelingen van de oude Noorweegſche Volkplantingen die aldaer voor veele honderd Jaren zijn geweeſt, doch nu verbaſterd, vermits de vaert derwaerts is geſtaekt, en het Land als verlooren, waer door den Chriſten Godsdienſt aldaer, geen voortgank heeft konnen hebben, en de Menſchen die de zelve beleden, of verſtorven, of verwilderd zijn, welk gevoelen daer door mede onderſchraegt word, dat men eenige woorden onder deze Luiden vind, die zoo wel *Yslandſch* als *Noordſch* zijn.

Het is onzeker, hoe wel waerſchynlijk, dat deze Menſchen met de genoemde Vrou-

Vrouwe Schuiten overvaren, na de vaſte *Amerikaenſche* Kuſt, en mede des Zomers zich meer Noordelijk *Groenland* in, na de Landſtreek achter *Yſland* begeven, en met de koude ruglings wyken: men vind ze op de hoogte van vier en zeſtig graden des Zomers, als onze Zee-luiden aldaer zomtyds aenkomen: de meeſte Menſchen, zy zijn ſterk van Leden, doch niet hoog van ſtal, hun haair, als zy het lieten waſſen, zoude zwart, en niet krullende zijn: van *Yſland* word de vaert op het naeſt aengelegene *Groenland*, door het Ys dat daer reeds voor onnadenkelijke tyd vaſt gezeten heeft, verſpart, en hier meent men het oude verloorene *Groenland* te zijn geweeſt: onder *Spitsbergen* plagt het Ys zeer breet in Zee te leggen, doch achter *Yſland*, en weſtelijker op, ſmalder.

Tas is een Rivier tegen over *Nova Zemla*, dat *Mongaſei* by zommige geheten word, gelegen.

De Moskoviters, welke van *Archangel* en *Meſeen*, Jaerlijks op de Walruſch-vangſt varen, zoo aen de buiten als binnen Kuſt van *Nova Zemla*, zetten het zomtyds tot voorby de *Oby*, omtrent veertig myl, en tot aen de uitgang van de Rivier *Jeniſea*, doch zeer zelden komen zy zoo verre, ſchuuwende die vaert, om dat aldaer zeer veel Zanden, en Riffen zijn, waer van 'er veele met laeg water droog loopen, 't geen hun daer des Zomers meerder hinderd als de Yſchollen, want zy die weten te meiden.

Het Land daer omtrent is weinig van de ſtranden af, hoog, doch loopt ſchuins af, met een vlakte, die ongelijk is.

Voor aen de Zee waſt Kreupel-boſch, en lang Gras, doch wat meer te Landewaert in, op het hooge Land, zijn groote Boſſchagien, daer veel Elanden, en Herten zijn.

De Zee is in de Nabuurſchap van de *Oby* zeer zout.

Van de mond der Riviere *Oby*, tot aen *Nova Zemla*; kan in een Etmael, met goede wind, overgevaren worden. Het word geacht aldaer omtrent veertig myl breet te zijn.

Deze Rivier ſpouwt ſteeds veel hout uit, gelijk ook andere Rivieren daer omtrent, 't geen dan zich zet, tegen het Land van *Nova Zemla* aen, en op de Eilanden daer omtrent.

Als men door de Noorder-vaert tuſſchen *Nova Zemla*, en het Eiland *Waigats* komt, ontmoet men ten Noorden eenige Eilanden, volgens bericht van Ruſſche Schippers, doch zijn de zelve niet benaemt, en om dat men my de rechte ſtip waer zy leggen, niet aengewezen heeft, zoo en hebbe die voor als noch, in de Kaerte niet gebragt.

Op *Nova Zemla* waſt zoo hier en daer eenig Kreupel-boſch, en Kruiden, die men branden kan.

By de Eilanden *Britwin*, aen *Nova Zemla*, heeft men onlangs overblyfzelen van een Huis, of Hut gevonden; het was een gegraven kuil, boven gedekt, als een Huis, rondsom met een opgeworpen Schansje: men vond 'er Zeilen, Ankers, Touwen, en een yzer Geſchut, 't geen noch heden tot *Archangel* is te zien, maer geen levendige Menſchen.

In het Jaer zeſtien honderd acht en negentig, is een boven gewoone groote Walviſch-vangſt geweeſt, zoo dat in twintig Jaren diergelijke nooit is gezien; de reden daer van word by onze Zee-luiden gegeven, dat het Ys van achter *Nova Zemla*, uit den Zuiden en Ooſten is komen opſchieten, 't geen de Walviſſchen mede voerd, of hare drift, van verre uit de Ooſt, miſſchien van achter *Japan*, *Jeſo*, en *Indiën*, zoo daer opening is, voort zet.

Op de lengte van *Nova Zemla*, en de hoogte van vier en tachentig graden en een half, of vyf en tachentig, word my in 't zeker bericht, dat Schipper *Cornelis Roule*, hoog gebroken Land gevonden heeft, daer hy tien myl verre door voer, en achter een groote Zee zag: wanneer op een hoog gebergte klom, in zeker Inham, daer hy met de Boot in roeide, oordeelende, dat noch wel een Etmael of drie, benoorden zoude hebben konnen varen; hy vond aldaer zeer veel gevogelte, dat byſter tam was.

De Ruſſche Zee-luiden van *Archangel*, en *Meſeen*, komen zelden verder, als tot dicht aen de *Oby*, werwaerts zy alleen ter Robbe, en Walruſch-vangſt uitvaren; zomtyds echter gebeurd het, als de wind en het weer hun diend, dat zy tot aen de *Jeniſea* komen, maer verder nooit: doch de aenwoonende Volken, by de *Lena*, het meerder Ooſtwaerts opzetten, om Walruſch * Tanden aen de Oevers te zoeken, en ter Viſch-vangſt.

Het is byzonder, dat die van *Archangel* en *Meſeen* berichten, hoe wel van hooren zeggen, dat het Land voorby de *Jeniſea*

* Walruſſen zyn gedierten's die meeſt in 't Water leven, maer ook zomtyds zich te Lande begeven, zy hebben twee groote Tanden in de mond, waer van 'er een onder my word bewaert, welke drie groote ſpan lang is, en een handgreep dik, wegende vyf pond. Het been is waerdiger als Elpenbeen, byzonder het Pit, of het alderbinnenſte van de Tand, daer hechten tot Meſſen van worden gemaekt, het is vlammig, wit-geelachtig van verw, hard, en aengenaem in het gezicht.

Digitized by Google

niſea Ooſt en Zuid-ooſt af loopt; zegge dan Zuid-ooſt, en dan weder Ooſt, en ook weder Zuidelijk, ja de zommige zouden met een goede wind, van de *Oby* af, acht dagen Ooſtelijk hebben gezeild, en dat de ſtroom ſchiet heen en weder, Zuid-ooſt, en Noord-weſt, en dat Zuid-ooſtelijk goed Land gevonden word; en dat daer en tegen die, welke uit de *Lena* Ooſtwaerts op varen, zeggen, dat het Land Noord-ooſt opſchiet, gelijk Vaertuigen, die op bevel hunner Tzaerſche Majeſteiten gewilt hebben, de *Ys-kaep* om te varen, onverrichter zake, wegens de koude, en het hoog opſchieten van 't Land, Noordelijk, te rug zijn gekomen; dit zoude te zamen konnen worden gebragt, indien de Archangelſche Zee-luiden door het afvallen ten Zuiden verſtonden, de bocht, welke omtrent de *Jeniſea*, Zuidelijk inſchiet, of dat zy, vermits meeſt van hooren zeggen, ſpreken, verſtonden voor het Zuid-ooſt afvallen, de afvallende Kuſt voorby de *Ys-kaep*, want het meeſt geloof gegeven moet worden aen de oog-getuigen dier Menſchen, welke uit de *Lena* varende, de Kuſt dus Noord-ooſt op te ſchieten, hebben gezien.

Het Water by *Jeniſea* in Zee, en weinig t'Zeewaerts in, is matelijk diep, en word bericht, dat aldaer grooter deiningen gaen, als tuſſchen *Nova Zemla*, en de Tartariſche Kuſt.

De Moskoviten ſchouwen de vaert benoorden 't Eiland *Waigats*, na de Binnenzee, maer gebruiken meeſt altoos de doortogt naeſt aen de vaſte Kuſt, en houden 't Land zoo veel in 't gezicht, als haer mogelijk is, hoe wel de Noorder Straet het diepſte is; zy zijn vreesachtig, dat van die zyde meer gevaer is, om dat aldaer de meeſte Ys-ſchollen zoude zijn, waerom zy ook de Zuider Kuſt van *Nova Zemla* meiden: zy oordeelen dat 'er onderſcheidene doortogten zijn, van de Noorder zyde van *Nova Zemla*, na de Zuider Oever; gelijk voor drie of vier Jaer een Ruſch Vaertuig, dat in de binnen Zee trachte te wezen, en de grootſte doortogt, beneffens het Eiland *Waigats* geſlooten vindende, het langs de buite Kuſt van *Nova Zemla* opzettede, en een doortogt vond. Zomtyds, zelf des Zomers, vind men de Noordelijkſte Straet van *Waigats* geſtopt, en zomtyds niet; met zware Schepen, kan de Zuidelijkſte Straet niet worden gebruikt: het meeſte Ys ontmoet men aldaer met Noorde, en Noord-ooſte winden, die het zelve daer doen opſtoppen, en vaſt zitten: zy hebben het Land *Nova Zemla* nooit rond gezeild, hoe wel het weinig ſcheeld, of zy hebben 't te wederzyde, doch op verſcheide tyden, door verſcheidene perzoonen, bezocht.

Men heeft beſpeurd, dat by *Coſtinſarch* veel Robben in zwemmen, en niet te rug komen, behalven dat de ſtroom daer ſterk ingaet, en niet zoo weder te rug komt, oordeelende voor vaſt, de oudſte *Archangelſche* Schippers, aldaer een doortogt te zijn, hoe wel de zommige als elders gezegt, van ander gevoelen zijn: van hier heeft men onlangs duigen gebragt, daer een Hollandſch Schipper zijn naem op had geſchreven, meldende de tyd, wanneer hy aldaer was geweeſt.

VOLGT
eenig
BERICHT

Op de doortogt van Waigats, *begrepen in een Brief van zeker Hoogduitſch krygsbediende, welke ten dienſte hunner Tzaerſche Majeſteiten in die geweſten heeft geweeſt, aen my geſchreven.*

Wel Edele Geſtrenge Heer,

MYN HEER;

AAngaende de vereiſchte naricht van een doortogt tot eener Noord-ooſt Reis, na de *Oby* en Ys-zee, zoo kan ik U Ed. ('t geene ik ook, zonder roem te melden, aen den Konink van Engeland, *Karel de Tweede*, mondelijk gedaen hebbe) bekent maken, dat ik my ganſch verzekerd houde, dat de Zee tuſſchen Noord-Tartarye en *Nova Zemla*, eenige Maenden open is; want ik tot *Meſeen*, een Ruſſiſche Stad, gezien en gewaer geworden ben, dat de Viſſchers, zoo wel van die, als ook van andere aen Zee gelegene plaetzen, door de engte *Waigats* in de *Oby*-ſtroom om te viſſchen uitvaren. Nu is bekent, dat de *Oby*, een zeer Viſchryke, en onzes vaſten Lands grootſte ſtroom, zich meerendeels ten Ooſten * *Nova Zemla*, in de groote Ys-zee uitſtort; gelijk dan ook eenen § Arm van den zelven na de engte *Waigats* ſchiet, de welke ook een oogenſchynlijken ſtroom aen die zyde van de engte veroorzaekt. Ongeacht nu de *Meſeniſche*, en andere Viſſchers, Jaerlijks, en lichtelijk daer door, en weer door varen, zoo is nochtans eene der voornaemſte zwarigheden (die my ook in Engeland van zijn Majeſteit, gloorwaerdigſter en hoogloffelijker gedachtenis, te onderzoeken, opgedragen wierd) na-

Is aen te merken, dat in de korte tyd als de Zee open is, veelryds als dan daer noch brokken Ys dryven.

* Dat is ten Ooſten Waigats.

§ Vermits ik deze arm by geene andere beſcheiden vinde, zoo hebbe de zelve in de Kaerten noch niet gebragt.

mentlijk, of de engte *Waigats* allenthalven diep genoeg voor groote Schepen is, waer aen ik eenige oorzaek hebbe om te twyfelen, door dien ik, zoo verre zulks bereist hebbe, daer in eenige groote Zantbanken ben gewaer geworden, die ook steeds, en meest Jaerlijks door het geweld van 't Ys verplaetst worden; maer daerom is niet gezegt, dat niet hier of daer eenige genoegzame diepe doortogt over blijft, hoe wel eenen goede Lootsman op te zoeken, eenige moeiten maken zoude. Daer en boven zoo is hoognoodig, dat wie daer door zoude willen, met de opbreuk van 't Ys, 't geen geschied half Bloei-maend, daer moeste wezen, ten einde hy ter goeder tyd in, en uit de *Oby* komen, en noch in Hooi-maend voor de koude tyd te rug konde geraken; waer toe vereischt zoude worden, een in der Moskovischen Tale ervaren Piloot, aengezien 't niet wel mogelijk is, zonder eenige naricht der Russische Visschers, door de engte *Waigats* te raken. Dus verre de aen my geschreven Brief.

Voorname Russische Heeren hebben my verzekerd, tot noch toe niet ontdekt te zijn, hoe hoog de Zee-oevers tusschen de Rivieren *Jenisea* en *Lena* opschieten.

De verwinter-plaets *Maiskoie*, geeft de meeste inkomst dier gewesten, alzoo daer omstreeks de beste Zabel-vangst is.

De Winter-verblyfplaetzen in deze Noorder gewesten, zijn als de Karavanseraes in *Persien*; het zijn algemeene Herbergen, die op de groote wegen staen, alwaer de voorby reizende Luiden hun nacht-rust nemen, hebben een groot vertrek, alwaer rondsom tegen de wand aen, banken gemaekt zijn, tot slaep-plaetzen: die de meeste warmte begeerd, legt zich op de hoogste, gelijk in de Stooven de meeste warmte om hoog is: in deze plaetzen word Lyftogt van Vleesch, Visch, Gevogelte, en Brood verkoft.

By *Sereskamen* aen de *Ys-kaep*, haeld men de Vaertuigen over Land.

Ziet pag. 898 en 905

Op het geene oog-getuigen zeggen, dat zy aen de vaste *Samojeedsche* Kust, aen strand staende, *Nova Zemla* op 't gebergte konden zien, by helder weder, past het volgende, 't geen men vind in de Dag-lysten der geener die op *Nova Zemla* aen het behouden Huis hebben verwinterd.

Den achtsten van Lente-maend, konden zy in 't Noord-oosten in de Zee, gansch geen Ys zien, waer door zy wel vermoeden, dat in 't Noord-oosten van haer een ruime Zee wezen moest. Den negenden konden zy noch veel verder zien dat het open water was, na het Noord-oosten; maer ziende na Tartarye toe, vernamen in de Tartarische Zee noch al Ys, waer uit zy vermoeden, dat het daer niet zeer wyt moeste zijn; want als het klaer weder was, hebben zy dikmaels haer laten voorstaen, dat zy Land zagen, en wezen 't malkanderen in 't Zuiden, en Zuid-zuid-oosten van 't Huis, als een bergachtig Land, gelijk haer dan de Landen gemeenlijk opdoen, als men die effen mag zien.

De zommige willen dat de *Ys-kaep* omtrent zijn uit-einde, in gebroke Eilanden is verdeeld: het vriest hier zeer sterk, en is de Zee van 't Jaer zestien honderd vier en negentig, tot zestien honderd zeven en negentig, geheel dicht geweest, en altoos dryft aldaer zeer veel Ys, dat tot Bergen op kruit.

Hoewel andere achten het tot aen Amerika strekt, is boven is gemelt.

Wat my bericht word, noopende het omvaren van den *Ys-hoek* uit *Moskou*, op den twintigsten van Lente-maend, des Jaers zeventien honderd en twee, uit het volgende kan worden gezien.

Het omvaren der *Ys-hoek*, benoorden *Nova Zemla*, of door *Waigats*, is onmogelijk, want het is ongelooflijk, hoe dat in het midden van de Zomer, het Ys meest met een Noordelijke wind, enz. de Kusten van de Landen, tusschen de mond van de *Oby*, tot aen het groote *Promontorium*, het welke een afstand is van over de drie honderd Duitsche mylen bezet hout, dat 'er geen doorkomen is, en veel van Russche Vaertuigen, daer door vergaen zijn, zoo dat nu niemand zich durft wagen om in die gewesten weder te varen. Dus ver dit kort bericht.

In zekere getekende Kaert van *Siberie*, ter dier plaetze gemaekt, en in mijn handen, word vertoont, verre Noord-oost, afgelegen, in Zee, een Eiland, daer by geschreven staet, *wat Volk hier woont, is aen Godt bekent*; waer uit te besluiten schynt te zijn, dat derwaerts gemeent word Landen en Volken te zijn; doch dat daer van de rechte kennis niet en is.

Wat van de doortogt in de *Nassauwsche Straet*, en boven *Zemla* om, van een ervaren perzoon word geoordeeld, uit deze tweede volgende Brief. welke my uit de Nabuurige gewesten toe is gezonden, kan worden bespeurd.

Wel Edele Gestrenge Heer,

MYN HEER;

DEn doortogt benoorden, buiten om *Nova Zemla*, geloove niet dat ooit gevonden zal worden. Door de *Straet Nassauw*, mits de groote Ys-

Ysgang, is mede niet te varen, maer wel langs het vaſte Land, neffens de * *Jougorſche* Kuſt: ik hebbe Luiden geſproken, die om Walruſch-vangſt, tien of twaelf mael daer door met groote *Lodjens*, of *Kotzen* geweeſt zijn. Op 't Eiland *Kolgoy*, omtrent *Sinte Pieter* en *Paulus*-dag komende, is kans om meer als vyftig tonnen met Ganzen te zouten; anders is'er niets: binnen door moet men zich voor de Zantplaet, die zeer wyt uitſteekt, hoeden. Op *Kandenoes* is 't mede wild en woeſt; alleen in het Voor-jaer, onthouden daer eenige *Samojeden* en *Ruſſen*, die op de Traen-vangſt, het Ys volgen. *Nova Zemla* is wilder als wild, en heeft ganſch niets ten beſten, als alleen witte Beeren en Voſſen: Menſchen zijn'er niet. Tweemael is het door de Ruſſen bezocht om te overwinteren: daer zijn eenmael van vyftig Mannen geen, en de tweedemael van veertien Mannen, drie overgebleven, doch zoo met de Scheur-buik geplaegd, dat qualijk te recht te brengen waren. Het *Samojeedſche* leven is genoeg bekent, alleen zegge, dat van de Meſeenſche Golf af, tot aen de Rivier *Oby*, in *Siberie*, het vol van *Samojeden* is, doch hoe nader aen *Waigats*, hoe meerder.

* Jugoria is een Landſchap, het geen op de hoogte van Petzora Landwaerts in legt.

Op een togt, die Schipper *Willem de Vlamingh*, in't Jaer zeſtien honderd acht en tachentig heeft gedaen, wanneer na *Groenland* ter Walviſch-vangſt uit was gevaren, en de Kuſt van *Nova Zemla* weder aen heeft geloopen, ontdekte hy een tot noch toe onbekent Eiland, dat hy na my heeft willen vernoemen, zoo als uit het volgende dubbeld van zijn Dag-lyſt is te zien, 't geene hy my aenſtonds op zijn te rug komſt, met eigen handen ondertekent, over heeft gegeven, als volgt.

DEn zes en twintigſten van Hooimaend, des Jaers zeſtien honderd acht en tachentig, de wind Noord-ooſt, ſtreek Zuid-zuid-weſt, met een harde voortgang, zagen des middags de Kuſt van *Siberie*. Des namiddags nam de wind hard toe; namen het Topzeil en Breſok in, en dreven met een Zeil by de wind, zomtyds het Loot gooyende, hadden eerſt vyf en twintig, vier en twintig, twee en twintig, twintig, zeſtien, en veertien vadem water, witte Zant-grond, geduurende als noch de harde koelte uit den Noord-ooſten, met een donkere betogen lucht. Des nachts, in de eerſte wacht, zetten de Fok en Kluif-ſok weder by, en namen onze ſtreek Weſt, en Weſt ten Zuiden, de wind noch als vooren, met een dikke miſt. Den zeven en twintigſten der zelver Maend de wind Weſt-noord-weſt, en zagen des morgens het Eiland *Kolgoy*, en hadden 't vier of vyf myl Noord-weſt van ons; liepen des middags daer beooſten langs, met redelijk weer, en labber koelte. Des avonds na het ſchaffen wenden wy, en namen onze ſtreek Noord-ooſt ten Noorden, met goed weer, en geweldige kabbeling van water, en harde ſtroom.

Op Woensdag den acht en twintigſten van Hooi-maend, de wind Weſt, en ſtreek Noord-ooſt ten Noorden, des morgens, zetten de Breſok by, met deinzig weer, en harde voortgang: des middags zagen wy een Eiland, by de Kaert en ons allen onbekent; liepen daer by langs, met voornemen om het te bezien, maer het wierd zoo miſtig, dat daer moeſten afhouden; hielden Zuid-zuid-weſt heen: twee uuren daer na klaerden 't weder wat op, en leiden 't Noord-noord-ooſt over, en quamen na twee uuren daer weder by, zomtyds het Loot gooyende, en hadden zes, acht, tien, twaelf, en vyftien vadem witte Zant-grond, en laveerden als toen om boven het voorſchreve Eiland te komen; ook ging daer een harde ſtroom, zoo dat niet veel vorderden, verlatende alzoo dat onbekende Eiland; en ons in geheugenis komende, de vriendſchap die met den Heer Burgermeeſter *N. Witſen*, tot *Amſterdam*, hadde, en des zelfs naem, hebben het na hem genaemt het Eiland *Witſen*.

Was getekent

WILLEM DE VLAMINGH.

Dit Eiland dan, heeft hy gegiſt omtrent de vyf en twintig myl Noord-noord-ooſt van *Colgoy* afgelegen te zijn, en het met zijn eigen hand in de Kaert getekent, daer het door my is gebragt. Het was in de midden weinig hoog, en rondsom zandig aen de Oevers, tuſſchen drie en vier myl in't rond groot. *Vlamingh* had op deze togt waergenomen, dat het *Zwarte Eiland* aen *Nova Zemla*, weinig meer bezuiden legt, als in de gemeene Kaerten is gebragt, en dat daer achter een Bocht of Inham was; ook dat weinig kleinder is als in de Kaerten word vertoont, en dat achter de *Yzer-poort* vlak Land was. Noch had hy afgezien, dat het Eiland *Colgoy* maer zes myl van het vaſte Land af lag.

Digitized by Google

Op het kleinſte der drie Eilanden van *Orange* is een Klip, tweemael zoo hoog als de hoogſte Tooren tot *Amſterdam*, of om beter te zeggen, het geheele Eiland is een Steen-klip, en legt dus verheven boven water; daer vry hoog op lag een omver gevelden Boom, zoo dik, dat drie of vier man hem qualijk konden omvademen: daer in hadden zoo veel Vogels geneſteld, want hy was vermolzemt, dat hy 'er wel vyftig Eyeren uit haelden. Hier ſtonden palen die de Hollanders voor honderd Jaer aldaer hadden gezet. Hoe, en wanneer deze zoo zware Boom, die noch al zijn takken hadde, op dit hoog gebergte is geraekt, blyft *Godt* alleen bekent. Op *Zemla* waſt geen hout, dies is dien Boom derwaerts van elders gekomen: daer is geen reden, waerom Menſchen de zelve zoo hoog zouden hebben gebragt, dat ook onmogelijk ſchynt om doen, of men moeſt zeggen, dat ze daer gedreven is, hoe wel zeer hoog legt, boven de alderhoogſte, ons bekende Vloed, of dat door een Hoos daer is gebragt, gelijk'er voorbeelden zijn, dat zelf gedierten met Hoozen zijn verplaetſt. Ziet Wormius.

Aen *Spitsbergen* zegt hy mede geweeſt te zijn, op een Berg, waer hoog op een groot en zwaer ſtuk houts, of liever een grooten Boom gevonden wierd. Rondsom in die geweſten waſt geen hout, en het word'er mede niet gebragt, hoe wel het boven brengen op dezen Berg, alzoo zy langzaem opgaet, mogelijk zoude zijn; doch van wie? en waerom zulks zoude geſchieden, is onbewuſt.

In de Baey van *Coſtintſarch* vond hy zwarte zant-grond. Hy had *Kantshoek*, gelegen op drie en zeventig graden, en drie minuten gepeild. De zommige meenen, dat by *Coſtintſarch* een water zeer diep Landwaerts in gaet, en miſſchien geheel door, gelijk *Theunis Ys*, boven gemelt; doch *de Vlamingh* heeft nu bevonden, (zoo hy zegt) dat het water, het geen men daer eenigzins Landwaerts in ziet gaen, maer een Golf is, of Binnebaey, en dat het Eiland *Moygoltzaar* met een Rif, zoo evenwel, dat'er water overſpoeld, vaerbaer voor Booten, in de midden aen het vaſte Land gehecht is, en dat te weder zyde noch eenige kleine Eilanden komen, en dat achter het Eiland een Inham van de Zee is; gelijk andere gevoelen, dat by *Matthys*-ſtroom, of *Matuskintzaar*, mede een doortogt is tot in de Binnen-zee, zoo als ik daer van alzulke afbeeldinge onder my hebbe, 't geen echter dezen Zeeman niet gelooft; maer wel dat een doortogt is tuſſchen *Langenes* en *Groote-baey*; want hy zegt, aldaer op zeer hooge Bergen geſtaen te hebben, en dat zijn oog het water niet konde eindigen. De vaert die aldaer langs, Landewaert in gaet, is vry breet.

Het Zuidelijkſte Eiland aen *Yzer-poort*, zegt hy, boven op te zijn glad en effen, als een ſteene Zark, en rondsom zeer ſtyl.

Hy had dit Jaer ganſch geen Ys in Zee omtrent *Nova Zemla* vernomen, en ook Poolwaerts niet; doch het was daer meeſt altyd miſtig en onſtuimig weder geweeſt, 't geen hem veeltyds belet hadde hoogte te nemen, of de Landſtrekkingen aen *Nova Zemla* af te zien.

In *Loms-baey*, of *Looms-bay*, had hy een Rots, weinig van de wal gevonden, waer op hy lagen van zeer harde witten ſteen, als Marmer, had gezien, en ook lagen van Kriſtal. De grond was hier rondsom wit zant. Ziet pag. 904.

Boven de plaets *Eerſte-hoek* genaemt, in een bocht, legt een Rif van ſteen, t'Zeewaerts.

Hy bevond nu, dat *Candenoos* zoo verre van de *Lapſche* Kuſt niet is gelegen, als de Kaerten verbeelden.

By *Loms-baey* legt, volgens zijn gevoelen, alleenlijk een Eiland, en geen vier, zoo als in veele Kaerten, en in mijne, is gebragt, hoe wel ik zulks tot nader ondervindinge niet hebbe derven veranderen, konnende miſſchien waer zijn, dat 'er met hoog water een, en met laeg water vier Eilanden te voorſchyn waren. Het is daer zeer quaed leggen voor een Schip, en te wederzyde aen de hoeken van de Baey zijn ongemakkelijke Reën. Hy ontmoete daer aen Land een menigte van Ren-dieren, die zeer wild, en niet te vangen waren.

By de *Meelhaven* vong hy veel Harder. Daer omtrent, doch niet hooger, hielden zich aen Land veel *Samojeden* op, die daer des Zomers ſcheenen te woonen.

Het is waer, dat omtrent de gelegenheit, van *Nova Zemla*, de Landbeſchryvers en Zee-luiden, zeer zijn verſchillende. Wat de lengte betreft, daer in word *Mercator* meeſttyds gevolgt, die zijne lengte heeft beginnen te tellen van het uiterſte der Vlaemſche Eilanden, verſchillende omtrent twaelf graden met veele andere, welke van de Kanariſche Eilanden den aenvang hebben gemaekt. Behalven dit, zoo is *Nova Zemla*, zoo in lengte als breete in 't geheel, en in zijne byzondere plaetzen onderſcheidelijk gelegt by

Digitized by Google

by de Landbeſchryvers; wes ik niemand aenrade, doch ernſtig afrade, loſſelijk op mijn Kaert, of die van iemand anders, t'zeil te gaen; behalven dat de Zee-kuſten, de geheele Tarterſche zyde langs, tot *Korea* toe, niet zoo net zijn gelegt, dat 'er iemand ſtaet op maken kan, vermits de onderrichtinge daer van, alleen door zulke Menſchen is, die van breete of lengte geen kennis hebben, wes ik de zelve flaeuw in de Kaert, en als niet vaſt bekent, vertoone, zoo ten aenzien van haer ſtrekking, als lengte en breete.

Het verſchil der ſtrekkinge, zoo men aen *Nova Zemla* bevind, is daer uit geſprooten, dat 'er weinige zijn die deze Kuſt hebben bezocht, en dat alle juiſt de ervarenſte Zee-luiden niet zijn geweeſt. De waerſchynlijkſte lengte en breete des Eilands *Nova Zemla*, is, zoo als by *Nierop*, in zijn Boek de konſt der Stuur-luiden, is te zien, welke hy meeſt ontleent heeft van den verſtandigen Zeeman Schipper *Willem de Vlamingh*, van Ooſt-Vlieland, boven genaemt; en is te weten, dat de lengte hier gerekent word van de Kanariſche, en niet van de Vlaemſche Eilanden: hy ſteld dan

	graden.	breete.	lengte.	minuten.
De *Noord-kaep* op	71	25	38	30.
Kilduin	69	20	48	20.
Kaep Orlogones	66	50	54	40.
Kandalex inhoek	67	15	47	40.
Archangel	64	20	54	25.
Kaep Candenoes	69	20	58	10.
Swelgenoes Noordhoek	68	30	61	55.
Rivier *Petſora*	68	45	68	30.
't *Waigats*	69	45	74	0.
Rivier *Oby*	70	20	84	0.
Langenes in *Nova Zemla*	73	45	68	45.
Willems Eiland	75	35	78	15.
Ys-hoek in *Nova Zemla*	77	15	90	45.
Nova Zemla's Noord-ooſt-hoek	76	50	94	30.
Behouden Huis	76	0	91	10.

In mijn Kaert is de Zee-kuſt van *Zemla*, volgens bericht van opgemelte Schipper *Vlamingh*, vry wel gelegt, wat de gedaente aengaet; doch de breete en lengte zijn voor een groot gedeelte aldaer mede na zijn gevoelen niet al te wel waer genomen, die voor als noch niet hebbe derven veranderen, maer tot nader en beter bericht behoude, om dat zulks enkel ſteund op zijn ondervinding alleen, en dat ik zoo grooten getal van oude Voorgangers heb gevolgt; gelijk *Dirk Rembrantſz. van Nierop* mede, over zijn geſtelde breete en lengte, diergelijk oordeel veld, in deze woorden:

Wy hebben, volgens de voorgaende bevindinge, de plaetzen op zulke lengte getekent, gelijk wy achten dat tot het bezeilen der zelver Landen noodig is; maer by aldien door zekere ervaringe de breete en lengte dezer plaetzen wat anders bevonden worde, als heb aengetekent, en iets bemerkt worde dat tot het bezeilen der zelver plaetzen noodig is, het zoude reden wezen het beſte te volgen, en op deze meeninge hebben wy de breete en lengte dezer plaetzen geſteld. Dus verre *Dirk Rembrantſz.*

Het meeſte Ys aen *Nova Zemla*, vind men omtrent de Eilanden *Orange*.

De diepte aen *Nova Zemla*, by het behouden Huis, en de Eilanden van *Orange*, en de Noord-hoek, is honderd vadem aen de Wal: hoe verder t'Zee, hoe drooger. Ziet pag. 904. en 924.

De ſtroomen boven *Zemla*, by de *Ys-hoek*, gaen langs de Wal, eerſt Noord op, en dan Zuid op, om de hoek, ſtrykende langs de Wal, wel dertig myl in een Etmael. By Noord-ooſte wind gaet daer de ſnelſte ſtroom.

De meeſt Noorder-hoek in *Nova Zemla* legt op zeven en zeventig graden en een half, volgens pyling des gemelten Schippers.

Het Land van *Nova Zemla* is binnewaerts op veel plaetzen als in *Holland*, de Aerde Kley, zwart en vette grond, goed tot Zaei-land, zoo de warmte maer wat langer duurde; ook op zommige plaetzen ſteenachtig: daer groeyen Bloemen, geel en blaeuw, als Kooren-bloemen, aen de meeſt Zuidelijkſte plaetzen. Het donderd daer zeer; word ook gelooft daer veel Aerdbevingen te zijn, vermits op veel plaetzen de Aerde als omgekeert ſchynt, en het onderſte boven geworpen.

Digitized by Google

Die wyder varen wilde, als de Noordhoek van *Nova Zemla* (alles na wenſch uitvallende, 't geen te beduchten is van neen) mogt wel gedachten maken, om in dat zelve Jaer niet te rug te komen, alzoo de Winter zoo kort op de Zomer volgt.

Men ziet op de *Nova Zemlaſche* Kuſt veele Rivieren en afwateringen, ook binnen-landſche zoete Meiren. Die wyder op zoude willen varen Ooſtwaerts, diende deze Kuſt (meent *Vlamingh*) na aen te houden, of zien *Nova Zemla* door te ſteken, aen de een of andere opening, die hy meent daer te vinden te zijn, 't geen echter by ons als niet wel doenlijk word geoordeeld, om redenen elders gezegt, en daerom niet te raden is.

Ziet pag. 902. en

Daer zijn witte Marmer-ſteene Bergen aen de buitekant van *Zemla* ontdekt; waer van een Berg, by *Vlamingh* de *Kriſtalberg* is geheeten, om dat aldaer zeer veel Kriſtal vond, leggende het zelve aen de toppen der Bergen geſpreid, evenwydig met de grond. Hy vond daer hoolen in het gebergte, en in de Aerde, die ſcheenen als of met Menſchen handen gemaekt waren, om Metalen of Ertzen uit te halen.

De Moskoviten komen Jaerlijks aen de Noord-kuſt van *Nova Zemla* viſſchen op Walruſch, tot aen de *Loms-baey*, en weinig verder, doch niet hooger; 't geen beſpeurd kan worden aen de Kruizen, die zy alom waer zy komen, opzetten. Men vind'er geen Boomen; maer van gedierte, witte Beeren, Rheen, en weinig Elanden.

Tegen de binne- zoo wel als de buite-kuſt van *Nova Zemla*, als ook tegen *Spitsbergen*, vind men veel hout gedreven, 't geene van de Zuider Kuſten afgeſpoeld moet zijn; want alzoo de Rivieren aldaer niet betemt zijn met Dyken, zoo gebeurd het, als de zelve des Winters ten bedde zijn uitgeſtegen, dat by ontdooying geheele Boſſchen mede ſleepen, de Vloed af, en t'Zeewaert in.

Op de Noord-kuſt van *Nova Zemla* valt weinig Viſch, doch veel Kreeften; edoch omtrent *Waigats* veel Viſch.

De Zemlaſche Kuſt is buitewaerts tot op drie en zeventig graden al Duin van wit Zant, zoo als ook de grond van de Zee, daer ook wit Zant is; doch verder is de Kuſt als in Noorwegen, hoog en Klippig, diep in Zee te zien.

In 't Jaer zeſtien honderd negen en veertig, hebben zekere Deenſche Zee-luiden op *Zemla* Menſchen gevonden, die de Zon aenbaden, met geboogen knyen, en een van hout geſneden Afgod, *Tetizot* genaemt. Zy zagen, zeiden zy, een Zemlianer (die ik meen een *Samojeed* geweeſt te zijn, welke daer van de vaſte Kuſt over geſtoken zal zijn geweeſt) roeyen in een klein Schuitje, de welke, als hy zag dat men hem volgde, op Land trad, zijn Schuitje op de rug nam, daer in hy zijn Riempjes, Boog en Pyl-koker leide, den Werp-pyl in de hand nam, en vlood zeer gezwind, zoo, dat niet te volgen was; welke Schuitjes van Viſch-ribben, zeer konſtig gemaekt zijn, vyftien of zeſtien voet lang, twee breet, overtrocken met Viſch-vel, en met zenuwen te zamen genaeit. Dit Volk was gekleed met vellen van Vogels, daer de vederen aen waren; hadden enge hoozen, niet hooger als tot aen de knyen; de armen bloot, van de elboog af. De Rokken die zy aen hadden, waren met eene naed te zamen genaeid; hadden voor en achter een lap, gelijk een ſtaert: de mutzen op 't hooft waren als een Zuikerbrood; hunne laerzen van Zee-kalfs leder, het haair buitewaerts. De Mannen en de Vrouwen gaen even eens gekleed. De Mannen hebben geen of weinig haair aen de mond: dragen een Byl van Viſchbeen in de hand, en Pyl-kooker op de rug, met een Werp-pyl in de ander hand. De Vrouwen hadden het haair in twee vlechten over de ſchouwders hangen, hebbende blaeuwe ſtreeken op de kin, en voor-hooft: aen de ooren en onder de neus waren gaten gemaekt, *daer in hongen blaeuwe ſteenen; ook van* Viſch-been gemaekte *ringen*; die in de ooren, waren zoo dik als Haze-nooten, doch die in de neus als Erweten. De zommige op *Zemla* die zy bejegenden, droegen kleederen van Zee-kalven. De ſtem van dit Volk was ſcherp, en luid: zy ſtonken zeer uit de mond, 't geene de onzuivere Spys, die zy nuttigen, toe te ſchryven is: zy eeten geen Zout; drinken Traen en Water: Brood wilden zy niet proeven, veel min andere Spys, die de Deenen hen aenboden: Brandewyn proefden zy, maer geen Tabak, voor welkers rook zy ſchrikten. Alle hare werktuigen waren van Viſchgraten, of beenen gemaekt: het hout aen hare Werp-pylen en Boogen was hard, en zwaer, rood-bruin; doch de Pylen lichter, van wit hout. Welk Volk, of ſchoon eenigermate in kleeding en gedaente van de meeſt bekende hedendaegſche gemeene *Samojeden* verſchild, echter van der zelver aert ſchynt te zijn.

Meeſt altyd tot in 't heetſt van de Zomer, onderrichten de aengelegene Volken, dryft het Ys achter *Nova Zemla*, en

Digitized by Google

en beoosten *Waigats*, in de Zee, tegen het Noord-Tartaryen aen, ettelijke vadem dik, en varen de aen Zee gelegene Volken met kleine Vaertuigen als dan daer op den vangst van Wal-russchen, met groot gevaer veeltyds van haer leven; zy komen 'er ook veel te sneuvelen. Het Ys dryft t'eeniger tyd geheel en al na de engte *Waigats*, t'eeniger tyd na de *Oby*, en meer Oostelijk, en myden de Visschers dan de plaetzen waer het meeste Ys is, zoo veel hen mogelijk. En is 't byzonder, dat als het niet en vriest, dat 'er als dan zeer groote misten zijn, zoo dat men schier niet van zich kan zien, het geene de vaert aldaer bezwaerlijk maekt, als boven gezegt. Wie weet, of misschien hier uit het gevoelen der ouden niet gesprooten is, dat 'er om de Noord een Land des duisternis was, daer 't altyd donker is; want des Zomers de Mist, en des Winters het af zijn van de Zon, aldaer steeds zware donkerheit verwekt, en vriest als dan de Zee geheel vast.

Martiniere, welke in 't Jaer zestien honderd drie en vyftig aen *Nova Zemla* is geweest, zegt in zijn zes en veertigste Hooftstuk, „ Daer zijn my ter hand gekomen „ verscheide Geographische Kaerten, van „ byzondere, uitstekende, en zeer be„ roemde Schryvers; ik sta ten hoogsten „ verwonderd, te zien, hoe ze mis tasten „ in de stelling van *Zemla*, dat ze nader „ aen de Noord-Pool zetten als 't in der „ daed wel is: zy deilen het insgelijks „ door de Zee van *Groenland* af, en stellen „ het verre daer van daen, daer in der „ daet deze twee Landen naby den ande„ ren leggen, vermits de Kusten van „ *Groenland* aenstooten op de Kusten van „ *Zemla*. Ten ware de groote menigte „ des Sneeuws, en de overdadige koude, „ deze Grenzen onwoonbaer maekte, zou„ de de doortogt zeer licht konnen geschie„ den van *Groenland* na *Zemla*, en van „ *Zemla* zoude men, als men de *Pater* „ *Noster* Bergen over trok, lichtelijk in „ Samojedien komen, en daer van daen „ in Tartaryen en Moskovien. En word alzoo mede in een Kaert, tot *Parys* gedrukt, het *Waigats* als niet door vaerbaer vertoont, stootende tegen het *Pater Noster* gebergte aen, dat hy zegt van onsmeltelijk Ys gemaekt te wezen: doch wat van de waerheit dezes gevoelens zy, late aen 't oordeel van den bescheidenen lezer.

Voor eenigen tyd heeft zeker Rusch Heer, om zich te verzoenen wegens een bedreven misslag, aengegeven ten Hoof in *Moskou*, hoe op *Nova Zemla* Zilvermynen waren. Hy wierd dan derwaerts gezonden, doch keerde vergeefs te rug; en de tweede mael met zeer veel Arbeiders derwaerts gaende, is nooit verscheenen, maer zy zijn alle weg gekomen: men meend zy te laet aen 't Land zijn gebleven, door 't Ys bezet geworden, en zoo door koude gestorven, of wel in Zee omgekomen.

Het Sneeuw smelt daer nimmer op 't gebergte ganssch weg, en de grond ontdooit daer om hoog, nooit geheel. Men ziet 'er plaetzen daer zestig, zeventig, ja honderd lagen Sneeuw boven malkander leggen, ieder laeg van een byzonder Jaer zijnde.

Aen het meest Oostelijk en Noordelijk geweest van *Nova Zemla*, is de Kust zeer Klipachtig, moeyelijk om aen te doen, en zelfs tot vry diep in Zee Steenrotzig. Als in de Voor of Na-tyd daer eenige weinige koude is, vriest het Ys dat daer dryft te zamen, en als dan komen alle Vaertuigen vast te zitten.

Benoorden *Nova Zemla*, diep in Zee, Ziet pag. 905. is een stillen stroom, doch kort onder 't Land een snellen drift, gelijk een ras.

Men bericht, dat de Ys-schotzen meest altyd achter en binnen *Nova Zemla* veel kleinder zijn als omtrent *Groenland*, ook vlakker, en zoo hoog niet, waer van de reden schynt te zijn, dat de grootste Ysschotzen het eerst smelten, en dat de zelve, wanneer onze Visschers derwaerts komen, reeds gezonken of gesmolten zijn, en dat de kleine schotzen Ys, welke in de Baeyen onder het Land gemaekt worden, die een kleine, hooge, en dikke gedaente hebben, het laetst los wordende, en ontdooyende, als dan in Zee geschooten zijnde, worden ontmoet, waerom voor de Schepen te gevaerlijker. Het is aenmerkelijk, dat aldaer de winden veeltyds Noord-oost waeyen, en dat het Ys ook meest met de zelve aen komt gedreven, en de Walvisschen in 't zwemmen de zelve streek dan houden. De Zee is zeer zelden geheel ledig van Ys. Hoe Oostelijker men komt boven of beoosten de witte Zee, hoe kouder dat het is.

Zee-luiden, die dikmael op de Walvisch-visscherye uit zijn geweest, berichten my, dat zomtyds de Zee, van *Spitsbergen* af, tot achter *Nova Zemla* om, dicht bevrooren leit. De grootste Walvisschen vallen om de Oost, en de kleinste om de West: zy speelen in Wiede-maend, en teelen als de Land-dieren, en eene jong maer t'zeffens.

Aen de Bocht, of Inham, op *Nova Zemla*, met de naem van *Matys*, of *Mikoelkintzaar*, of *Matuskintzaar* bekent, word

word geoordeeld een Eiland te zijn, daer in drie of vier Meiren zijn, zoo als zulks by *Maſſa* al in 't Jaer zeſtien honderd en twaelf voor dezen mede bericht is geweeſt. Men vind aldaer de uitſtekende Zee-hoofden, genaemt *Swarte hoek*, en *Butinnos*, of de *Bokx-hoek*, die op de hoek van de Inham legt, en de *Ganze-hoek*, of *Guſinos*; als mede twee Zee-boezems, geheten *Coſtintſarch*, en *Mutsnoiſe*, gelijk'er ook zes of zeven Voor-eilandekens zijn.

Maurus Orbinus, Italiaenſch Schryver, welke in den beginne van de afgeleide Eeuw heeft geleeft, zegt ter plaetze waer hy van de Slavoniers ſpreekt, het volgende:

De Ruſſchen van *Biarmia* (als *Wagries* verhaeld) bevarende de Noord-zee, voor omtrent honderd zeven Jaren, vonden in die Zee een Eiland, te vooren niet bekent, en bewoond van een Slavoniſch Volk; welk (als *Filip Kallimachus* aen Paus *Innocens de Achtſte* verklaerd) een geduurige koude en vorſt onderworpen is. Zy noemden het *Filopodia*, en overtreft in groote het Eiland *Cyprus*, en in de Waereld-kaerten geven zy het den naem van *Nova Zemla*.

Het woord *Biarmia* ſchynt met *Permia* 't zelve te zijn: hier uit blykt, dat te dier tyd de kennis van *Nova Zemla* zoo zeer groot niet is geweeſt, om dat dees Schryver zegt, dat het bewoond word.

Omtrent *Waigats* is des Zomers een dag van negen weeken.

Willem Ys, in zijn leven Burgermeeſter op het Ooſt-Vlieland, heeft my bericht, dwers achter *Ysland*, daer het oude *Groenland* was, aen Land te zijn geweeſt, en dat des Zomers daer Volk is, doch dat die des Winters Weſtelijk, en Zuidelijk verhuizen; dat voor vyftig Jaer, als hy daer was, twee *Groenlanders* wierden gevat, dat de eene kortelijk ſtierf, en dat de andere eenigzins Nederlandſch tot *Amſterdam* leerde: en na twee Jaer weder derwaerts wierd gebragt, en wel gekleed aen Land gezet; doch dat hy te Landewaert in vertrok, en na een korte tyd in Wilde klederen aen ſtrand verſcheen, en het Volk van 't Schip dat hem daer hadde gebragt wuifde, om aen Land te komen, doch dat zy niet dorſten, dat kort daer op een hoop van meer als een of twee duizend man beneffens hem verſcheen, als wanneer weder wuifden om te Lande te komen; doch dat de Zee-luiden angſtig voor moord, niet dorſten naderen; dat daer Koe-beeſten vielen; doch had van het oude *Groenlandſche* Chriſtendom niets vernomen: heeft een myl of zes binnen het Land zich begeven, maer geen Kerken, oude Huizen, of gebouwen gezien: hy oordeeld dit oude *Groenland* achter *Spitsbergen* om, Ooſt op te ſchieten, en heeft het vaſte Land daer op twee en zeventig graden gezien.

Als men aen deze Menſchen de ſchoonheit van 't overig *Europa* bekent maekt, zeggen zy zulks niet te gelooven, om dat men by haer Traen, Walviſch-ſpek, Baerden, en Eenhoornen, ook wel Huiden van Koe-beeſten en Herten, komt mangelen.

Een *Biſcayer* Harpoenier wierd in een Boot leggende, daer uit gehaelt, en te Landewaert in geſleept, zonder dat ooit weder te voorſchyn quam: de Nederlandſche Schepen op de groote Viſſchery uitvarende, komen daer zeer zelden.

Tot *Parma* in *Italie*, heeft de Graef *Aurelius degli Anzi*, in den Jare zeſtien honderd een en negentig, verſcheidene Reis-beſchryvingen in't licht gegeven, onder anderen eene, waer by hy *Nova Zemla* als vaſt Land vertoont, en het zelve aen de Zuid zyde vaſt te zijn aen *Tartarye*, en aen de Noord zyde aen *Groenland*, doch hoe verre dit van de waerheit wykt, aen mijne Kaerten kan worden gezien.

KORT BEGRIP,

Uit de aentekeningen van Richard Johnſon, *welke in den Jare vyftien honderd zes en vyftig is uit geweeſt, tot ontdekkinge van* Waigats *en* Nova Zemla, *gemelt in de Engelſche Reis-beſchryvingen van* Richard Hakluit.

TEn Zuiden van de Moskoviters grenzen de Tarters, de welke Mahometanen zijn, en in grooten getale by een gerot zijnde, in Tenten en op Wagenen woonen. Zy houden 't voor een plage lang op een plaets te verblyven, waerom, als zy haer Kinderen willen vloeken, de zelve als het grootſte quaed toewenſchen, zoo lange op een plaets te vertoeven, tot dat zy haer eigen drek ruiken.

Ooſt-noord-ooſt van Rusland, is gelegen *Lampas*, daer de Moskoviters, Tarters, en Samojeden tweemael des Jaers als tot een Markt te zamen komen, om hare Waren te verhandelen en verruilen.

Ten Noord-ooſten van *Lampas* paeld het Land der *Samojeden*. Omtrent de Rivier *Pechora*, woonen de Onderdanen van hunne Tzaerſche Majeſteiten van Moskovien: deze woonen alle in Tenten van Rhee-vellen.

Noord-ooſt van de Rivier *Pechora* legt *Wai-*

Digitized by Google

Waigats: aldaer bevinden zich wilde *Samojeden*, de welke aen de *Ruſſen* niet toelaten uit Zee daer te Landen, maer wanneer zy de zelve bekomen, dooden, en (zoo gezegt word) eeten. Volgens het verhael, ons door de *Ruſſen* gedaen, houden deze Menſchen zich mede in hoopen by een, en voeren alle hare noodwendigheden na, met Rheen, dewyl zy geen Paerden hebben.

Noch verder, of aen geene zyde *Waigats*, legt *Nova Zemla*, 't welk een groot Land is: wy zagen daer geen Menſchen, maer gevogelte in overvloed, mitsgaders witte Voſſen en Beeren.

VERTALING
van een
BEVEL-SCHRIFT,

Door Thomas Randolffe, *wegens zijn Brittanniſche Majeſteits Gezant aen den Tzaer van* Ruſſia, *gegeven in 't Jaer vyftien honderd acht en tachentig, tot het onderzoeken der gelegentheit van de Kuſten by de Rivier* Pechora, *Ooſtwaerts, gemelt in de Reis-beſchryvinge van* Richard Hakluit.

NA dat U Vaertuig alvoorens met alle noodwendigheden verzien is, zult gy lieden in 't Voor-jaer, zoo vroeg als mooglijk is, u begeven na de Ooſt zyde van de Rivier *Pechora*, ter plaetze daer het Eiland *Dolgojeve* gelegen is; en van daer wyders Ooſtwaerts, langs de Kuſten van *Hugorie*, anders *Jugoria* genaemt, of het vaſte Land van *Pechora*, en de zelve Kuſt langs zeilende, zult varen zeven mylen voorby 't Eiland *Waigats*, namentlijk in de engte, ten naeſten by half weg van de Kuſt van *Hugorie*, tot aen de Kuſt van *Nova Zemla*; welk Eiland *Waigats* en *Nova Zemla*, gy lieden zult vinden aengetekent in u Kaerte, waerom onnoodig is het zelve t'ontdekken, maer voort varen langs de Kuſt van *Hugorie*, na de Rivier *Obba*, of *Oby*.

Tuſſchen *Waigats* en de Rivier *Obba* is een Baey, zich ſtrekkende Zuidwaerts in 't Land van *Hugorie*. In deze Baey zijn twee kleine Rivieren, de eene genaemt *Cara Reca*, en de andere *Naramſi*, of *Nadin Reca*, blykende uit de aentekeningen onder u lieden beruſtende. Hier zult geen tyd beſteden tot het ontdekken van 't zelve, maer ſtreek ſtellen na de Rivier *Obba* (ten zy gedrongen wierd om langs de Kuſt te zeilen) zonder de zelve op te varen, maer voorby varen tot aen de Ooſt zyde van den ingang van deze Rivier.

Reca is Rivier, gezegt op Ruſch.

En gekomen zijnde aen de Ooſt zyde van de Rivier *Obba*, zult Ooſtwaerts aen zeilen langs de zelve Kuſt, en daer van een Beſchryvinge maken, zoo naeuwkeurig als doenlijk is. Deze Kuſt zult gy niet uit u lieden gezicht gaen laten, maer varen langs de zelve Ooſtwaerts, tot dat gy lieden oordeeld, dat, de Jaertyd verloopen zijnde, het tyd is om te gaen overwinteren. De reize van de *Obba*, Ooſtwaerts, zoude zich wel drie honderd of vier honderd mylen konnen uitſtrekken, indien de Zee zich maer ſtrekt zoo verre als wy hoopen; maer of ſchoon de Zee zich zoo verre Ooſtwaerts niet uitſtrekt, zoo zult de Kuſt echter niet verlaten, maer zoo als die is langs varen, latende geen deel daer van onbezocht, ten zy het een Baey of Rivier is, de welke, volgens verſlag van de Inwoonders, genoegzaem bekent zy, of dat u lieden anders door onfeilbare tekenen blyke alzoo te zijn; want wy hoopen, dat de gemelte Kuſt, na dat men de *Obba* voorby is, zich kort daer na wend na 't Ooſten, en zoo verder Zuidwaerts, waerom wy geen gedeelte van het Land, 't welk aen Stuurboord van u lieden legt, onbekent willen laten. Edoch indien 't zich, volgens onze verwachtinge, zoo Ooſtelijk niet ſtrekt, maer in tegendeel Noordwaerts, en alzoo zich aen *Nova Zemla* te zamen voegd, makende de Zee tuſſchen *Waigats* en het Ooſten maer tot een Baey, zoo begeeren wy nochtans, dat gy lieden het langs de Kuſt zult houden, en brengen ons een zeker verhael van de gelegentheit en geſtalte van die Baey.

En indien by de uitkomſt blykt, dat het een Baey is, na dat gy lieden rondsom de zelve gezeild hebt, en alzoo wederom komt te rugwaerts na dat gedeelte van *Nova Zemla*, 't welk tegens *Waigats* over legt, dewyl men 't Eiland *Waigats* van daer kan zien, zult gy lieden, indien het Jaertyd zulks toelaet, langs de zelve Kuſt van *Nova Zemla* Weſtwaerts zeilen, om te onderzoeken of dat deel van *Nova Zemla* vaſt is aen 't Land dat den Ridder *Hugo Willougby*, in den Jare vyftien honderd drie en vyftig, op twee en zeventig graden ontdekt heeft; en van 't gedeelte van *Nova Zemla*, honderd twintig mylen na 't Weſten gelegen is, gelijk aen U E. in de Kaert aengewezen word. En indien gy lieden dat Land vind zamen gevoegd met *Nova Zemla*, zult de zelve Kuſt langs zeilen, zoo het Jaer-tyd zulks toelaet, of dat 'er tyds genoeg overig is om te overwinteren in *Pechora*, of elders in *Ruſſia*, enz.

Digitized by Google

Hakluit beſchryft een Schipvaert en ontdekking na de Rivier *Ob*, *Oby*, of *Obba*, gedaen door Meeſter *Steven Burrowe*, in 't Jaer vyftien honderd zes en vyftig, in dezen zin.

Hy trok den acht en twintigſten van Gras-maend van *Gravezande*, en den negende van Wiede-maend quam hy in de Rivier *Kola*, die met haren mond op vyf en zeſtig graden en acht en veertig minuten leit.

Den een en twintigſten zeilden hy uit de Rivier *Kola* na *Pechora*, en is de *Noordkaep* alzoo by *Steven Burrowe* aldereerſt genoemt.

Na *Kola* volgt de Kaep van *S. Jan*, leggende op zes en zeſtig graden en vyftig minuten: daer na volgd het Land *Kaninos*, op de hoogte van acht en zeſtig graden en veertig minuten.

Dertig mylen van *Kaninos*, of *Kandinos*, leit een Haven, *Morgwits* genaemt, op acht en zeſtig graden en twintig minuten.

Vyf en twintig myl van daer leit een Eiland *Dolgojeve*; daer na ontmoet men *Zwetinos*, en dan *Pechora*.

Voorby *Pechora* zag hy verſcheide Eilanden, en onder andere word by hem een Eiland *S. Jacob* genaemt, alzoo hy op *S. Jacobs*-dag, den vyftienden van Hooimaend, daer aen quam: het leit op de hoogte van zeventig graden, en twee en veertig minuten. Aldaer vond hy een Ruſch Vaertuig, *Lodjas* genaemt, waer van de Schipper *Loshak* geheten was, die hem berichte, dat het Land benoorden *Nova Zemla*, dat is, Nieuw Land, genaemt word; op welk *Nova Zemla*, de hoogſte Berg van de Waereld is, en dat *Kamenbolshag*, (by ons de *Saggarim* Berg genaemt,) een zeer groote Berg, die op de rechter hand van *Pechora* leit, by dien Berg niet te vergelijken is. Dees *Loshak* wees hem dan de weg na de Rivier *Oby*. *Burrowe* dan nam de ſtreek Ooſtwaerts.

Dit meene ik niet met de waerheit over een te komen, want de piek van Kanarie hooger is.

Den een en dertigſten ankerden hy by Noord-weſter Zon, tuſſchen de Eilanden van *Waigats*, en zag aen Stuurboord zoo veel Ys dryven, dat hy niet in Zee konde gaen.

Den eerſten van Oogſt-maend wende *Burrowe* weder na ſtrand, en zag 'er drie Walruſſen, die de Inwoonders dooden. Ruilden een Tand van de Walruſſen, die niet groot was, voor een Roebel, en een wilde Beeren-huid voor drie Roebels, en een voor twee Roebels. Zy zeiden hem vorders, dat 'er Volken waren, genaemt *Sammoets*, aen 't groot Eiland; maer hy zeide, dat zy hem niet zouden verwachten, als die geene Huizen hadden, maer alleenlijk bedekzels, gemaekt van Dierenhuiden, met ſtaken opgerecht. Zy waren ervaren in 't ſchieten met de Boog, en hadden menigte van wilde Dieren.

Den tweeden was 'er een ſterke Wind, en veel Sneeuw.

Den derden wenden hy aen een ander Eiland, vyf mylen Ooſt-noord-ooſtwaerts van hem: aldaer trok hy met *Loshak* aen Land, die hem by eenige van der *Samojeden* Afgoden bragt, omtrent de drie honderd in getal, het ſlechtſte en onkonſtelijkſte werk, dat ooit met oogen te aenſchouwen was. Zy hadden de geſtalte van Mannen, Vrouwen, en Kinderen, zeer rouw gewrocht: alle de deelen waren met b'oed beſprenkelt. Zommige van hunne Beelden waren een oude ſtok, daer twee, drie, of vier kerven, die oogen, neus, en mond wilde verbeelden, aen gemaekt waren met een Mes. Zoo *Loshak* zeide, waren deze *Samoets*, of *Samojeden* zoo ſnood en boosaerdig niet, als die omtrent de Rivier *Oby* woonden. Hunne Booten, of Vaertuigen waren van Dieren-huiden gemaekt: wanneer zy aen ſtrand quamen, droegen zy die met zich op hunne ſchouders. Zy hebben geen Brood of Kooren, behalven het geen de Ruſſen hen brengen. Hunne kennis is zeer ſlecht, want zy hebben geene Letteren.

Den vierden keerden *Burrowe*, by anderen *Burrough* genaemt, met zijn Volk na de Haven, waer de Berg *Kamenbolshag*, van *Loshak* boven genaemt, lag, daer zy onder een Eiland ter Reede liepen. By de *Oby* is een Rivier *Naramzy*, of *Nadin*, daer de Volken mede zoo wild niet zijn als aen de Rivier *Oby*.

Den vyfden voort zeilende, zagen zy een yzelijke Berg van Ys naby hen, waerom zy goed dachten op het ſpoedigſte van daer te ſcheiden; en aldus keerden zy weder na het Eiland.

Den zesden wenden zy na ſtrand, op de hoogte van zeventig graden en vyf en twintig minuten.

Den zevenden lagen zy ſtil, zijnde de wind Noord-noord-ooſt, met een felle ſtorm: het Ys quam zoo overvloedig rondsom hen, aen beide einden des Eilands, daer zy onder ter Reede lagen, dat het vervaerlijk om te zien was. De ſtorm volharde, met Sneeuw, Regen, en harde Hagel.

Den achtſten lagen zy noch ſtil, maer de ſtorm was een weinig verminderd; doch het was overal zoo miſtig, dat zy geen kabels lengte van zich konden zien.

Den negenden, des morgens ten vier uuren,

Digitized by Google

uuren, ſcheiden zy van dit Eiland, en zeilden Zuidwaerts langs de Eilanden van *Waigats*, en waren drie mylen van Land op vyf en twintig vadem.

Den tienden en elfde was geduurige miſt.

Den twaelfden, des morgens met het opklaren van de miſt, zagen zy een gedeelte van de Eilanden *Waigats*, daer zy buiten dreven, en wenden Ooſt-zuid-ooſtwaerts, dicht by de wind: quamen ten Anker onder de Zuid-weſter deelen van *Waigats*. Het was dien dag regenachtig, en niet windig. *Burrowe* zond de Boot aen Land met drie Man, om te zien of zy met eenige *Samoets* konden ſpreken, maer konden niet. Eindelijk na veel miſt, ſtorm, en regen gehad te hebben, quamen zy den twintigſten op omtrent twintig mylen van de Rivier *Pechora*: hadden den een en twintigſten de hoogte van zeventig graden en twaelf minuten, en den twee en twintigſten zeventig graden en twintig minuten; en hadden de diepte van negen en veertig vadem, 't welk betekende dat zy na *Nova Zemla* dreven. En zijnde aldus buiten hoope om iet meer na 't Ooſte dat Jaer te ontdekken, vonden zy geraden wederom te keeren, en dat uit drie oorzaken.

Eerſtelijk, om de geduurige Noordooſt, en Noorde winden, die meerder kracht hebben wanneer men na 't Ooſte, * *Kanonize* voorby gevaren is, dan op eenige plaetzen van deze Noorder geweſten.

* Candepoos.

Ten tweeden, ter oorzaek van de groote en yſſelijke menigte van Ys, dat zy met hare oogen zagen.

Ten derden, uit oorzake de nachten donker waren, en de Winter met ſtormen begon te dreigen. Dies beſlooten zy weder na *S. Nikolaes* te trekken: quamen den zes en twintigſten omtrent het Eiland § *Colgojene*; den een en dertigſten omtrent *Kanonize*, en den elfden van Herfſt-maend te *Kolmogra*, daer zy overwinterden.

§ Colgoyen.

By de zelve *Hakluit* vind men een ontdekking, gedaen door *Arthur Pet*, en *Charles Jakman*, Noord-ooſt op, voorby het Eiland *Waigats*, met twee Barken, waer van den uitval volgt.

Den dertigſten van Bloei-maend, des Jaers vyftien honderd tachentig, trokken zy van *Harwits*.

Den twaelfden van Hooi-maend quamen zy in een Baey, daer zy een witte Beer zagen, waerom zy die Baey, de *Beer-baey* noemden.

Den zeventienden quamen zy in de Baey van *Pechora*, daer zy den achtienden, des morgens, twee Eilanden vonden. Zy wenden tuſſchen het vaſte Land en het naeſte Eiland, daer zy naby omtrent twee vadem en een half waters hadden, en bevonden de hoogte van negen en zeſtig graden en dertien minuten. Den zelven dag hadden zy het gezicht van *Waigats*; en het vaſte Land van *Pechora* ſtrekte Zuid-ooſtwaerts. Zy hadden dien ganſchen zelven dag de diepte van tien vadem, tot des namiddags.

Den negentienden, des morgens ten twee uuren, gingen zy weder t'zeil, en liepen Zuid, en Zuid-zuid-weſtwaerts dien ganſchen dag, op acht, zeven, en zes vadem, het welk was aen de Zuid zyde van *Waigats*. Dit gedeelte des Lands ſtrekt Noord en Zuide. Te dien dage, des namiddags ten vier uuren, hadden ondiep water, zomtyds vier vadem, en zomtyds drie, ook twee en een halve, en een vadem en een halve. Aldaer quamen zy ten Anker, en zetten de Boot uit, om de grond te peilen, en vonden Lywaerts vier, drie, en twee voeten waters: daer was geen water voor een Boot tuſſchen *Waigats* en de andere zyde; dies zy met de Boot, by gebrek van water, weder te rug keerden, als zy ingekomen waren.

Den twintigſten liepen zy Noordwaerts, en kregen weder zes of zeven vadem diepte.

Den een en twintigſten hielden zy met een Noord-weſte wind langs de Noordweſter Kuſt, op de diepte van acht, negen, en tien vadem.

Den twee en twintigſten wierd de wind Zuid-weſt, en voeren langs de Kuſt van *Waigats* Noorde ten Weſte, en Noord-noord-weſt ten Noorde. De wind waeide ſterk met groote miſt: hadden gebrek van water en hout, en quamen binnen een Eiland, daer overvloed van hout en water vonden. Onder twee punten ſtond een Kruis opgerecht, en lag een Man aen des zelfs voet begraven.

Des namiddags wierd de wind Noord-noord-weſt, gingen t'zeil, en keerden uit de Baey.

Den drie en twintigſten, des morgens ten vyf uuren, wierd de wind Zuid-zuid-weſt. Aen Zee-boord zagen zes Eilanden: hielden Ooſt-noord-ooſt, als het Land ſtrekte. Ten acht uuren liep de wind na 't Zuid-ooſte, met ſterke wind, regen en miſt, en groote menigte van Ys aen Zee-boord: leiden het na 't Zuid-weſte over, om een van deze Eilanden te bekomen. Des nachts was het een ſtorm uit den Weſt-noord-weſte, en Noorde: zy hielden het na 't Zuiden met het Land, want alzoo ſtrekte het Land.

Des middags zeilden zy onder een groot ſtuk Ys, tuſſchen het Land en het Ys, en waren niet magtig het Ys te doorſnyden, of door te breken. Omtrent ten twaelf uuren vonden zy het Ys tot aen het Land te ſtrekken, dies zy het niet klaer na 't Ooſten konden krygen om derwaerts te wenden; aldus leiden het na ſtrand toe, en vonden het daer zuiver hard. Vonden daer ook een zeer ſchoon Eiland, dat een goede Herberg maekte, en twaelf vadem waters. Dit Eiland leit na 't Ooſten vier of vyf mylen van *Waigats*. Het vaſte Land ſtrekt daer Zuid-ooſtwaerts, en Zuid-ooſt ten Ooſte. Het is een fraeye Kuſt, effen en vlak, en niet vol Bergen noch Steenrotzen. Omtrent een myl van Land heeft men vyf of zes vadem waters. Den ganſchen morgen hielden zy Ooſt-zuid-ooſtwaerts aen. Dien dag bevonden zy de hoogte van negen en zeſtig graden, en veertien minuten.

Den twaelfden van Oogſt-maend waren zy gedwongen in het Ys te zetten, op hoop van eenige weg te vinden om na het Noorden te komen, hoopende eenige klare doortogt langs dien weg te hebben; maer daer was niet als louter Ys, hoe wel zy hun beſt deden, om door het gebroken Ys te komen. Des nachts ten twaelf uuren, tuſſchen den veertienden en vyftienden, maekte zy het Schip de *Joris* aen een ſtuk Ys vaſt, om de *William* in te wachten, die des morgens den vyftienden by de *Joris* quam. Den ganſchen nacht bleef de *Joris* aen het ſtuk Ys vaſt leggen, en was zoo binnen het Ys beſloten, dat hy niet wiſte wat weg hy door zou: de wind was Weſt-noord-weſt.

Den zeſtienden zetten zy het beide na 't Noorden, om te zoeken of zy een klaren weg konden vinden, om na 't Ooſten te geraken; maer hoe verder zy den weg op wenden, hoe meerder en dikker het Ys was, zoo dat zy niet verder gaen konden. Des achtermiddags omtrent ten vier uuren waren zy gedwongen aen een ander ſtuk Ys te blyven leggen. Dien dag zeilden zy omtrent een myl, en hadden vyftien vadem. Zy bleven aldaer den ganſchen dag en nacht, zijnde buiten alle goede hoop, of liever in wanhoop.

Den zeven en twintigſten was de wind Noord-weſt, en gingen des morgens ten negen uuren t'zeil, om het ſtrand te zoeken: verder in het Ys konden zy niet komen. Des namiddags ten zeven uuren bleven zy beide aen een ſtuk Ys leggen, op veertien vadem. Des namiddags ten drie uuren wierden zy geworpen van het eene Ys tot het ander; doch alzoo de wind goed was, en zy niet verder door het Ys konden komen, zoo beſloot men het Land weder te zoeken, en zoo na *Waigats* te keeren, en daer t'overleggen wat men doen zou.

Den negen en twintigſten hadden zy de hoogte van zeventig graden en vier minuten.

Den laetſten quamen zy des middags buiten alle Ys, en vorderde zoo hun Reis heimwaerts.

Den tweeden van Herfſt-maend zagen zy het Land van *Foulueſſe*. Het is van binnen vol kleine Eilanden, en van buiten vol Steen-rotzen, die verre uitſteken; en binnen de Klippen zijn goede Zant-gronden, op twintig vadems.

Den drie en twintigſten quamen zy in *Noorwegen*, in een Baey *Romeſal* genaemt. Dus verre van gemelte Reis.

Hakluit meld, dat zeker kort bericht is gegeven aen *Arthur Pet*, en *Charles Jakman*, in den Jare vyftien honderd tachentig, om ga geſlagen te worden in de ontdekking der Noord-ooſterſche Landen, als volgt.

Indien men rekent van *Wardhus* tot het Eiland *Kolgoje* vier honderd mylen, leggende verſchillig twintig graden in de lengte, omtrent op de Noorder breete van zeventig graden, en twee derde deelen: van *Kolgoje* tot *Waigats* zijn * twee honderd mylen, verſchillende alleenlijk tien graden in lengte, leggende ook op de Noorder breete van zeventig graden. Van *Waigats*, tot de uithoek *Tabyn*, verſchilt zeſtig graden in lengte: de ganſche ſtreek of afſtant der plaetzen Ooſt en Weſt leggende, op de Noorder breete van zeventig graden; geeft dan voor de ganſche lengte of afſtant van *Wardhus* tot *Tabyn* achtien honderd Engelſche mylen. Wanneer men dan den eenen dag door den anderen ſlechts vyftig Engelſche mylen zeild, zoo kan van *Wardhus* tot *Tabyn*, de ſtreek in zes en dertig dagen afgezeild worden, en minder by goede wind.

Wanneer gy voorby *Tabyn* gekomen zyt, of tot de lengte van honderd twee en twintig graden, gelijk uw Kaert toont, of twee, drie, vier, of vyf graden Ooſtelijker,

* Vier Engelſche mylen maken een Duitſche myl uit, zulks dat twintig graden verſchil der lengte (op de Noorder breete van ruim zeventig graden) welk alhier vier honderd Engelſche mylen geſtelt word, honderd Duitſche mylen bedragen: en tien graden verſchil der lengte, over een komende met twee honderd Engelſche mylen, komt op vyftig Duitſche mylen: zoo ook zeſtig graden verſchil der lengte, of twaelf honderd Engelſche mylen, maken drie honderd Duitſche mylen. Van Wardhus tot Tabyn word alhier geſtelt op negentig graden verſchil der lengte, die komt over een met achtien honderd Engelſche, of vier honderd en vyftig Duitſche mylen. De vyftig Engelſche mylen die hier geſtelt word, een Schip dagelyks te zeilen, komt op twaelf Duitſche mylen en een half.

Digitized by Google

lijker, zoo is waerſchynlijk, dat gy het Land aen uwe rechter hand zult vinden in te loopen, Zuidelijker en Ooſtwaerts; op welke ſtreek gy zult vervallen, of in de mond van dien beroemden Rivier *Orchades*, of in eenige andere, die ik giſſe, dat voorby de vermaerde Stad *Kambalu* loopt, en dat de mond op de Noorder breete van omtrent vyftig, of twee en vyftig graden leit, en binnen de drie honderd, of vier honderd mylen van *Kambalu* zelf, die op vyf en veertig graden, Noorder breete, leit, Zuidwaerts van den voorzeiden mond der Rivier. Of anders, indien gy zeild omtrent het rechte Noorder en alderooſtelijkſte gedeelte van ganſch *Aſia*, gaende voorby het Landſchap *Ania*, en dan tot de breete van zes en veertig graden, houdende altyd het Land in uw gezicht, op de rechter hand (zoo na als gy met veiligheit kont,) zoo moogt in de Haven van *Quinſay* gaen, zijnde de Hooft-ſtad in het Noorder *Sina*. En in, of omtrent een van beide deze warme plaetzen moogt gy den ganſchen Winter leggen, zomtyds in Zee, en zomtyds in verſche Rivieren.

De tyd eeft ontekt, dit oorgeven isverſtanelyk te yn begreen.

Aldus kont gy ook gelegentheit hebben na het Eiland *Japan* over te ſteeken, daer gy Chriſtenen zult vinden van verſcheide Landſchappen des Chriſtendoms, en miſſchien eenige Engelſchen.

BRIEF,

Geſchreven in den Jare vyftien honderd een en tachentig, aen den wytvermaerden Waereld-beſchryver, Gerardus Mercator, *aengaende de Rivieren* Pechora, Naramſay, Cara Reca, *de geweldige Rivier* Oby, *de plaets genaemt* Jaks Olgush *in* Siberia, *de groote Rivier* Ardoh, *het Meir van* Kittay, *van de Inwoonders genaemt* Parahah, *het Landſchap* Carah Colmak, *tot ontdekkinge der Noord-ooſter Landſchappen, die by* Hakluit *aen het licht gegeven is, zoo als volgt.*

ALs ik indachtig wierd, zeer waerde Vriend, hoe zeer U Ed., als wy noch te zamen woonden, zich vermaekte met het lezen der Boeken van de Landſtreek-ſchryvers *Homerus*, *Strabo*, *Ariſtoteles*, *Dion*, en andere, ben ik verheugd geworden, dat ik had aengetroffen den brenger dezes, de welken U Ed. mijnent wegen zeer aenbevoolen zy, die nu voor een geruimen tyd te *Aruubergh*, aen de Rivier *Oſſella*, aengekomen is.

Dezes Mans ondervindinge zal U Ed. zeer dienſtig zijn in een zaek, door U Ed. zeer hartelijk begeerd, en daer U Ed. met veel moeiten na gezocht hebt, waer over de hedendaegſche Land-beſchryvers onder malkanderen zoo zeer verſchillen, namentlijk, de ontdekkinge van die zoo grooten Uithoek, of *Kaep Tabyn*, door den Oceaen, van 't barre en koude Ooſt-noord-ooſten, en van het vermaerde ryk Landſchap van *Kathay*. Hy is van geboorte een Nederlander, de welke gevangen zijnde, onder 't gebied der Ruszen eenige Jaren heeft gediend de zeer vermaerde Heeren *Jacovius* en *Unekius*, van welke hy na *Antwerpen* is afgezonden, om, op beloften van genoegzame belooninge, eenige ervaren Matroozen voor haer te werven; de welke door een Sweedſch Bouw-meeſter, twee Schepen tot deze ontdekkinge in de Rivier *Dwina* hebben doen bouwen. Volgens zijn voorſtel, is den toegang Ooſtwaerts na *Kathay* buiten twyffel zeer kort, en ook gemakkelijk. Hy heeft zelf geweeſt aen de Rivier *Oby*, te Land, door de Landſchappen der *Samojeden* en *Siberie*; en te Water langs de Kuſt van de Rivier *Pechora*, Ooſtwaerts. Op deze ondervinding ſteunende, heeft hy vaſtelijk voorgenomen, een geladen Schip, dat echter niet te diep gaet, in Moskovien te brengen, in de Bocht of Baey van *St. Nicolaes*, voorzien met alles wat tot zoodanigen Reize noodig is: en aldaer hebbende leeftocht ingenomen, op redelijk loon te huuren eenige van de bequaemſte Ruſſen, die der Samojeden Spraek verſtaen, en de gelegentheit van de Rivier *Oby* kennen, door dien zy daer ter plaetze Jaerlijks komen. Weshalven hy voornemens is, om in 't laeſt van Bloey-maend langs de vaſte Kuſt van *Ugorie*, of *Jugorie* te zeilen, Ooſtwaerts van *Pechora* en het Eiland *Dolgoja*; aldaer de breete op te nemen, des Lands gelegenheit te beſchryven, de diepte te pylen, de uithoeken, en der plaetzen afgelegentheit aen te tekenen. En vermits de Baey van *Pechora* een zeer gelegen plaetze is, den gaende en komende dienende om zich te verbergen tegens de Storm-winden en Ys-gangen; als ook om zich te ververſchen; zoo heeft hy voorgenomen eenige dagen te beſteden tot het uitvinden der ondieptens, en het ontdekken van 't rechte Vaer-water. Daer ter plaetze heeft hy voor dezen maer vyf voeten waters gevonden, maer twyfeld niet, andere dieper Oorden te zullen vinden. Van daer wyders voort te varen drie of vier mylen, het Eiland *Waigats* achter gelaten hebbende, tot omtrent het midden tuſſchen *Ugorie* en *Nova Zemla*. Als dan een zekere Baey

Digitized by Google

langs te varen, tuſſchen *Waigats* en de *Oby*, de welke eenigzins na 't Zuiden draeyende, zich ſtrekt aen 't Land van *Ugorie*; in welke Baey zich ontlaſten twee kleine Riviertjes, de *Marmeſia*, of *Jali* en *Karah*; langs welke woond een ander aert van *Samojeden*, die woeſt en wreed zijn. In deze ſtreek heeft hy veel ondieptens, en zeer gezwind-loopende wateren, die nochtans vaerbaer waren, gevonden.

Dit onwaer te zyn, heden blykt.

Als hy aen de Rivier *Oby* zal genaderd zijn, de welke, na 't zeggen der *Samojeden*, zeventig monden heeft, die door haer breete veele groote Eilanden, door verſcheide Volkeren bewoond, in zich begrypen, naeuwlijks door iemand gemelt, zal hy drie of vier van deze ingangen, (om geen meer tyd te verliezen) welke volgens 't zeggen der Inwoonderen, die daer omtrent zijn, de gelegenſte zijn, door haer klein Vaertuig van dat Land zoo naby de Kuſt als mogelijk (de welke drie dagen reizens Landwaert bewoond word) doen bezoeken, om te weten waer het veiligſte en bequaemſte Vaer-water zy. En indien hy met zijn Schip de Rivier tegens de ſtroom kan opvaren, tot aen de eerſte en gelegenſte Water-val, ter plaetze daer hy te vooren met eenige Siberianen geweeſt is, afgelegen van 't uiterſte der Rivier, of het begin van de Zee, omtrent twaelf dagen reizens, welke plaets op het vaſte Land zijnde naby de Rivier *Oby*, genaemt word *Yaks Olgush*, of *Ijazis*, de naem veranderd zijnde na 't groote Water, dat aldaer in de Rivier *Oby* valt, als dan zoude hy gelooven de grootſte hinderpalen te boven te zijn; want de Landluiden, die maer drie dagen verder geweeſt zijn, ('t welk aldaer zelden geſchied, alzoo eenige Menſchen, willende der Viſſchers kleine van vellen gemaekte Schuitjes weg jagen van de Strand, na dat maer een dag daer af waren, door ſtorm, en gebrek van Zon, Maen, of Sterren, tot haer geleide, zijn vergaen) verhalen, dat over de Rivier *Oby*, want de zelve volgens zekere kennis, aldaer zeer breet is, zeer groote en ryk geladen Schepen, door *Mulaten*, of geele Menſchen deze Rivier hebben zien afbrengen. Deze Rivier word by haer genaemt *Ardoh*, loopende de zelve in 't Meir van *Kitaye**, of *Kathaya*, het welk zy *Paraha* noemen, daer het Volk, door haer *Cara Colmak* genaemt, dat zeer wyt uitgeſtrekt is, en zekerlijk de zelvige van *Kathaya* zijn, mede aengrenſt. Aldaer zal men, indien 't de nood vereiſcht, bequamelijk konnen overwinteren, zich ververſchen, en van alle noodwendigheden verzien: in welken gevalle hy meent dat hy meerder naricht, en klaerder aenwyzingen zal konnen bekomen; maer verhoopt noch die zelve Zomer de Grenzen van *Kathaya* te zullen bereiken, ten ware aen den ingang van de Rivier *Oby*, door de groote menigte van 't Ys, 't welk de eene tyd meerder, en de ander tyd minder is, belet wierd. Als dan zoude hy langs *Pechora* wederkeeren, en aldaer overwinteren; of indien zulks ook niet doenlijk ware, in de *Dwina*, alwaer hy tydelijk genoeg meent te konnen zijn. En aldus is zijn voornemen in 't begin van de aenſtaende Lente, de Reize voort te zetten.

*Dit ſchynt het Meir Altin te zyn.

In deze ſtelling is misgreep begaen, want Kathaya, en Kalmakkia, byzondere Landſchappen zyn.

Een ding hebbe vergeten ter bequamer plaetze te melden. De Inwoonders van *Yaks Olgush* verhalen, van hare Ouderen gehoort te hebben, dat zy aen 't Meir van *Kathaya* een zeer aengename overeenkomſt van Klokken-ſpel gehoort, en zeer groote gebouwen gezien hebben: en wanneer zy van het Volk *Cara Colmak* gewag maken, zeggen zy al zuchtende, dit is dat *Kathaya!* en zien met uitgeſtrekte handen opwaerts ten Hemel, als des zelfs glinſterende ſchoonheit aenmerkende, en zich daer over verwonderende.

Van klokken weer men heden aen 't Meir Kathaya, of Altin ner.

Het ware te wenſchen dat dezen Man de gedeeltens der Waereld kondiger was, 't welk hem in dezen zeer behulpzaem zijn zoude. Ik hoop, mijn waerde Vriend, dat U Ed. uit hem, die my belooft heeft U Ed. te *Duisbergh* te bezoeken, meer zaken zult verſtaen, dewyl *hy* zeer begeerig *is om met U Ed. te* ſpreken; buiten twyffel zal U Ed. hem zeer behulpzaem konnen zijn. Den Almogenden wil zijn onderneminge gunſtig zijn, de beginzelen doen ſpoeden, den voortgang gelukkig maken, en tot een goed einde brengen. Tot hier toe gemelte Brief.

Dus verre uit de Reis-beſchryvinge van *Hakluit*, waer uit klaerlijk is te beſpeuren, met wat duiſtere nevel de kennis dezer geweſten te dier tyd bezwalkt is geweeſt, en hoe al in de twee voorigen Eeuwen, uit Engeland meermalen, verzocht is geworden, en men zeer yverig getracht heeft, gelijk mede uit *Purchas* Reis-beſchryvinge blykt, de Oevers, en naby gelegene Zee, van de Noord-ooſter Landſchappen bekent te krygen, en een Vaert te openen Noord en Ooſtelijk aen, ('t geen Konink *Arthur* al in den Jare vyf honderd zeventien hadde verzocht, ſtekende Noord-ooſt op, met een aenzienlijke Vloot, als wanneer hy *Yſland* heeft opgedaen gehad) tot ontdekking der Indiſche geweſten, 't geene ondoenlijk al

Ziet Hakluit.

te

te dier tyd is bevonden, en mijns oordeels, nimmer met goeden uitſlag na dezen zal worden ondernomen.

Volgen eenige

BERICHTEN

l. 3. ; 544.). 40. rchas is 't licht comen de Len- van de liende uw.

Van de Noorder en Ooſter geweſten, getogen uit de oude Engelſche Reis-beſchryvinge van den vermaerden Purchas.

DEzen dag is my verhaeld, dat van *Puſtoſer*, de *Pechora* opwaerts, na de Rivier *Ouſe*, of *Uſa*, met een goede wind drie weeken reizens is; en dan de *Ouſe* op, tien dagen; en van daer na de *Oby* acht dagen, als men door Rheen getrokken word; en van daer tot *Bereſova*, 't welk een Stad van Koophandel is, zestien dagen.

Dit hebbe van mijn Waert verſtaen, dat hy te *Bereſova* en *Tobolsko* gevangen is geweeſt: hy verzekerd, dat *Tobolsko* een Stad van grooten Handel is, en dat de *Teſecks*, *Bouchars*, en *Tarters* daer komen Handelen, brengende Zyde, Taft, Grofgrynen, en ander goed; ook dat aldaer groote menigte Laken, Tin, en Kooper zoude konnen verkocht worden. Daer is ook een groote voorraed van Pelteryen, als Inkhoornen, Voſſchen, Roſomakken, en Bevers. Hy zegt, dat van *Puſtoſer* tot *Vade*, of *Pade*, in *Jugorie*, aen dees zyde de *Oby*, een Maend reizens is met Rheen; en dat *Noſova*, of *Nolovoy*, aen geen zyde de *Oby* is, werwaerts men met licht Vaertuig, gelijk als te poſt, in twee en een halve week kan reizen. Hy zeide my noch daer en boven, dat de Rivier *Pechora* loopt in het Land *Velika Permia*, vyf weeken reizens van *Puſtoſer*; en van *Velika Permia* tot *Vergaturia*, met Paerd en Sleede, zoude zijn negen dagen reizens; en van daer langs een Rivier, tot aen *Tumen*, tien dagen. Van *Tumen* tot *Tobolsko*, langs de Rivier *Irtis*, zes dagen: welke Stad de voornaemſte is van geheel *Siberia*: en van *Tobolsko* tot *Sourgout*, of *Surgut*, is zes weeken, de Rivier *Oby* opwaerts, van waer al de koſtelijke Pelteryen komen die na *Archangel* gebragt worden. Van *Sourgout* tot *Tome*, of *Tomskoy*, 't welk onder de Tarters is, is drie weeken reizens de Rivier *Oby* opwaerts; nochtans weet niemand, hoe verre de voorſchreve Rivier hooger of verder loopt.

My wierd gezegt door een *Permak*, met welke ik reden voerde aengaende *Waigats*, dat van *Zavorot* tot *Waigats*, met een goede wind maer een dag en nacht zeilens is. En als men van *Waigats* verder gaet, legt daer een Eiland, genaemt *Meaſtno*, of *Storgowoy Oſtrove*, en van *Waigats* door *Yourgorskoy Shar*, tot in de Rivier *Moutnoy*, (by ons *Jale* genaemt,) is twee dagen en een nacht zeilens, de ſtreek zijnde Ooſt, en een weinigje Zuidelijk: en van *Moutnoy* tot *Sharappa Shar*, of *Sarapoa*, 't welk een Eiland is, een halve dag zeilens. Van daer tot *Youconove*, of *Kloeboecova*, een halve dag, 't welk zeer hoog Land is. Van daer tot *Naromzia*, of *Nadin*: alwaer drie kleine Rivieren tuſſchen beiden zijn, en groote Viſſchen langs de geheele Kuſt; en voorts was hem de Zee niet wyder bekent: maer hy zegt, dat de Rivier *Oby* van boven gemelte plaets, een dag zeilens is, recht over, en van daer tot de Vliet *Tas*, is Zuid-ooſt aen, een dag zeilens; en van de Sterkte *Tas* tot aen de mond van de Rivier, een dag en nacht zeilens: in de mond van de Rivier is een Eiland, dat hoog is. Van daer de Rivier opwaerts, is de ſtreek Zuid-ooſt, tot dat men aen de Stad komt, acht dagen trekkens met een touw, alzoo de ſtroom hard loopt; maer eer men aen de Rivier *Tas* komt, is 'er noch een andere Rivier aen Stuurboord, genaemt *Powre*, of *Pur*, daer de beſte Zabels te bekomen zijn, en 't Eiland voor de Rivier *Tas* gelegen, moet men aen Bakboord van zich laten: en van de Stad of Sterkte *Tas*, opwaerts de Rivier *Volochanco*, of *Woloskaha*, is zes dagen reizens Ooſtelijk aen tegen ſtroom, tot dat men komt aen een *Volock*, zijn omtrent een myl en een half laeg Land, en alzoo in een andere Rivier, omtrent vier dagen roeyens voor ſtroom, tot aen de Rivier *Trowhan*, of *Turchan*, die zeer groot is, vallende in *Yeniſſey*. Omtrent drie dagen met de ſtroom nederwaerts, aen den ingang des zelfs, legt een klein Eiland, *Stoeroe Kansvo* geheten, met een klein Stedeken van de zelve naem. Van daer de Rivier *Yeniſſey* nederwaerts, tot aen de Rivier *Hautike*, (meene dat dit de Rivier *Dudina* is,) is twaelf dagen zeilens, zijnde 't zelve een zeer groote Rivier, die Ooſtwaerts loopt, men meent na *Kathay*, 't welk van de *Permaks* genaemt word *Kithayskoy Tiarſtua*.

Van *Meſeen* tot *Pechora* is duizend wurſt, 't welk men reiſt in Sleeden, door Rheen getrokken.

Van *Pechora* tot *Montnaja Reca*, of de onklare Rivier, en de geweſten van *Mongoſey*, werwaerts men in Schuiten reiſt, welke *Coaches* genaemt worden, is zeven weeken. Hier ter plaetze is zekere Overhael,

Digitized by Google

hael, daer de Schuiten door Mannen worden overgetrokken, uit *Montnaia Reca*, of de onklare Rivier; over dezen Overhael, komen zy in *Zylena*, of *Selena Reca*, of de groene Rivier.

Van *Zylena Reca* tot de *Oby*, is drie weeken roeyens, gaende met de ſtroom nederwaerts; doch als men goede wind heeft, maer drie dagen en drie nachten zeilens.

Van de *Oby* tot het Kaſteel *Taz*, op de Rivier van de zelve naem, is een week roeyens.

Van 't Kaſteel *Taz*, tot aen de Rivier *Yeniſſey*, met lange houte Schaetzen over de Sneeuw, is drie weeken reizens; maer met Schuiten, is vier weeken.

Wanneer zy komen aen een plaets genaemt *Tooron-hansko*, of *Turuganska Zeemonia*, dat zoo veel is gezegt als de plaets daer *Tooron-hansko* placht te overwinteren, gaen zy na de Rivier van *Tingoeſi*, of *Tungus*, zijnde een Steen- en Klipachtige Rivier, de welke valt in de Rivier *Yeniſſey*: daer woonen de *Tingoeſies*, een Volk zijnde van 't Landſchap *Tingoeſie*. Aen geene zyde van deze woonen de *Boulashees*, en wat verder de *Seelahees*. Deze Volkeren verhalen van *Yeniſſey de Groote*, en *Yeniſſey de Kleine* Rivier, dat aen geene zyde de voorſchreve *Yeniſſey* een Volk woond, genaemt *Imbaki* en *Oſtaki*, zijnde een aert van Tarters.

Ook is aen geene zyde de *Tingoeſies* een Rivier, genaemt *Geta*, welke de Ruſſen van *Vashen*, en die van *Pechora* hebben bereiſt, welke Reizigers in de geweſten van *Geta* zes Jaren zouden gewoond hebben; waer na een van die van *Vashen*, genaemt *Wolfe*, na *Siberia* keerde, en verhaelde, dat hy in zijn Reize van *Tingoeſie* na *Geta*, een Zomer bezig was. Ook verhaelde dezen *Wolfe*, dat een *Samojeed* hem had gezegt, dat in *Groot Yeniſſey* Schepen van groote laſt gevonden wierden, de welke hy door veele Menſchen met touwen had zien trekken, zonder echter te weten wat Menſchen het waren, noch ook of zy tot dit Schip behoorden.

Vol. 3. pag. 546. By *Purchas* word in zeker Brief, geſchreven uit *Pechora*, getekent in den Jare zeſtien honderd elf, aldus geſprooken.

Hier zijn Volkeren genaemt *Tingoeſies*, welkers Land is aen geene zyde de Rivier *Oby* en *Taez*, of *Taz*, de welke grenzen aen de Groote Rivier *Yeniſſey*, die goed en diep is, vallende in de Zee *Naromzie*, en na 't ſchynt niet verre van *Sina*.

Vermits Sina van hier verre legt, is dit een misgreep.

Te dezer plaetze komen des Winters omtrent twee of drie duizend *Samojeeden*, brengende Zabels, Bevers, zwarte Voſſen, Inkhoorens, Wolfs, Roſomakken, en Ermynen-vellen; en quam een *Samojeed* by ons met een ſtuk van een Olyphantstant*, 't welk hy van een andere *Samojeed* zeide gekocht te hebben. Men vangt hier ook een goede menigte Zalm in Herfſtmaend, en in de Zomer verſcheide aert van groote Viſſchen, daer men Traen van kookt; ook witte Voſſen, en Beeren. Ik hebbe t'zamen-ſpraek gehad met een Ruſch, die my gezegt heeft, van de *Samojeeden* verſtaen te hebben, dat daer *Nimchins*, in haer Tael Vreemdelingen gezegt, in 't zant begraven lagen, in kiſten, met haer armen kruiswys de borſt; in welkers zakken zy Schryf- of Tafel-boekjes, en andere kleinigheden gevonden hebben.

* Dit zal gewisſyk van het Mammoetbeen zyn geweeſt, boven gemelt.

De *Ruſſen* en *Permakken* handelen Jaerlijks met de Inwoonders van de Rivier *Oby*, en aen geene zyde de zelve. Zy varen ter Zee na de groote Baey *Yougorsky Shar*, aen geene zyde *Pechora*; in welke Baey vier Rivieren vallen, welkers Ooſtelijkſte zy *Cara Reca* noemen, of de zwarte Rivier: wat verder als deze gaen zy tot een andere, genaemt *Moetnaja Reca*; dan komen zy tot een *Volock*, of ſtreek Lands, maer drie verſt lang, daer zy haer Schuit en Goederen over trekken, en komen alzoo tot de Rivier *Zylena Reca*, of de groene Rivier, de welke haer verder in de *Oby* brengt, en wat meer Ooſtelijk in de Rivier *Taez*, of *Taz*; de Rivier *Oby* heeft maer een groote en gemeene mond, de welke ondiep is, en volgens haer zeggen zoo breet, dat men de zelve even kan overzien, leggende in de zelve veele Eilanden.

Van de groote Rivier *Yeniſſey*, aen de andere zyde van de *Taez* gelegen, zeggen zy, dat eer grooter en dieper zoude zijn als de *Oby*, loopende zoo verre Landewaerts, dat niemand weet waer heen, hoe wel men de zelve omtrent veertien dagen op heeft geroeid; uit de Inwoonders *Tinguſſey*, of *Tingoeſies* genaemt, niet konnende hooren hoe verre de zelve loopt, zijnde dit een byzonder Volk op zich zelf. De *Samojeeden* zeggen, dat zy zoo verre gereiſt hebben, dat zy quamen in 't gezicht van een witte Stad, als 't ſcheen van ſteen gebouwt, want zy dorſten zulks door ondervinding niet wys worden. Zy hoorden groot geluit van Klokken: zeggen ook dat zy Beeſten gezien hebben, doch niet gelijk haer Rheen, want zy groote Maenen met een langen Staert hadden, geen Hoornen, en ronde Voeten, op welkers Rug men ryd. Wyders zeggen zy, Volk gezien te hebben, dat heel en al van Yzer gemaekt was,

Dit ſchynt een verdichtzel te zyn.

Digitized by Google

zoo wel 't Hooft, Armen, Handen, als Beenen, zoo dat noch Zwaerden of Pylen daer op hechten: welke ik achte gewapende Mannen geweeft te zijn; want zy zeiden dat zy geloofden, dat twee honderd van deze genoeg zijn zoude om een Koninkryk te gewinnen. Waer uit U Ed. licht kond afnemen, dat zy niet verre zijn van *Kathay* en *Sina*. Alzoo heb ik dan aengewezen de grootfte verborgentheit, en naeft aen de waerheit, die my bekent is.

REIS-BESCHRYVINGE

Na Pechora, *in't Jaer zeftien honderd elf, door* Willem Gourdon van Hull, *Stuurman, tot ontdekkinge van de Rivier* Oby, *enz. uit* Purchas *getoogen.*

Lib. 3. Cap. 8.

DEn elfden van Gras-maend lichten wy het Anker te *Blackewal*, op de *Teems*, in't Schip gezegt de *Vriendfchap*, daer *James Vadun* Schipper op was, en langs de Kuften van Engeland, Schotland, Noorwegen, en Finmarken gezeild hebbende, bevonden ons den elfden van Bloey-maend daer aen volgende, op de hoogte van een en zeventig graden, en veertig minuten.

Den twaelfden liepen wy acht en veertig mylen Noord-ooft aen, de wind zijnde Zuid-zuid-ooft, en vonden ons op drie en zeventig graden en twee en veertig minuten, en des nachts hadden wy met het diep-loot grond omtrent 't Eiland * *Cherie*; want uit kracht van onze beveelen waren wy gehouden dat aen te doen, niet tegenftaende het drie graden Noordwaerts uit onze weg was.

* Hitland.

Den dertienden, zijnde Witten Zondag, klaerde het weder op, en zagen wy *Cherie*-Eiland, Ooft-zuid-ooft, zes mylen van ons.

Den veertienden, zijnde helder weder, zetten wy het Noordelijk aen, voornemens zijnde om aen Land te gaen, maer konden niet, wegens 't Ys; en als wy ons beft deden om aen de Zuid zyde van 't Eiland te Landen, vonden wy *Jonas Poole* in 't Schip de *Elizabeth*, de welke doenmaels omtrent tegens den avond daer ter plaetze was gekomen, en door de Maetfchappye van de Moskovifche Handelaers uitgeruft was, om van tachentig graden na de *Noord-pool*, verder ontdekkingen te doen. Wy zetten het toenmaels Ooftwaerts, en vonden een groote menigte Ys.

Den vyftienden bragten wy door, aen de Zuid zyde van 't Eiland, hoopende 't Schip de *Maria Margarita*, groot honderd en tachentig Ton, (toegeruft tot de Walvifch-vangft, op de Groenlandfche Kuft, op een Ree genaemt *Kruisree*) te zullen vinden; welke voorfchreve Ree zeer verre Noordwaerts legt, op de hoogte van negen en zeventig graden, en meer. De zelve dag befloten wy de Reize voort te zetten na de Rivier *Pechora*, en na dat wy over en weder met Brieven gewiffeld hadden, tot bewys van onze ontmoetinge aen die plaetze, verlieten wy *Jonas Poole*, en zetten onze loop en ftreek Ooftwaerts.

Den zeftienden van Wiede-maend, des morgens, lichten wy het Anker, en ftuurden ftreek na 't Eiland *Colgojene*, de wind Zuid-weft zijnde: wy vonden dat het Ys, 't welk naby 't Land was, hier en daer open was; maer vindende dat wy des nachts niet zeilen konden, quamen ten Anker.

Den zeventienden 't Anker gelicht hebbende, zeilden langs de Kuft, welke Zuid-ooft ten Ooften, en Noord-weft ten Weften van ons lag. Des namiddags gingen wy met de Sloep na Land, en quamen aen een Rivier die wy *Hakluits* Rivier noemden. Wy zagen daer eenige *Samojeden* met Rheen, de welke ons gezien hebbende, haeftelijk te Landewaerts vluchteden, met zich nemende wat zy konden; doch lieten veele noodwendigheden, als Pylen en Boogen, lange Speeren, aen 't einde gebrand, in plaets van Yzer, Harpoen-yzers, en Viffche-vellen, leggende hier en daer verborgen, 't welk wy alles ontdekten, zonder iets daer van te nemen, als alleenlijk het Teel-lit van een nieuwelijks gevangen Walrufch, daer tegens een Mes in de plaets gelaten wierd, op dat zy ons na dezen niet zouden fchouwen.

Den achtienden maekte weder zeil, en quamen in een goede Baey of leg-plaets, waerfchynlijk de zelve daer *Steven Burrowe*, in zijn ontdekkinge van *Waigats* en *Nova Zemla*, in 't Jaer vyftien honderd zes en vyftig, gewag van maekt, zijnde aldaer by hoog water op de Baer, twaelf of dertien voet, en binnewaerts omtrent zes of zeven vadem. Wy vonden daer ook drie Vaertuigen, genaemt *Lodjas*, de welke weg roeiden; maer des avonds weder gekomen zijnde, zeiden ons, dat zy voornemens waren te zeilen na *Sharkai Gooba*, of *Sharbaey*, om *Omili* en andere Viffchen te vangen, maer dat zy van wegen 't Ys haer Reis niet hadden konnen vervorderen.

Den twintigften gingen *Jofias Logan* en

Digitized by Google

ik aen 't vaſte Land, twee mylen ver, en quamen aen een groote Rivier, op zeven en zeſtig graden, en veertig minuten, alwaer Menſchen geweeſt waren: wy zagen daer vier of vyf groote witte Viſſchen, van de Ruſſen genaemt *Belluga*, omtrent vyf of zes ellen lang, zwemmen, daer zy Traen van kooken, waer van wy naderhand tot *Pechora* een groote menigte, doch bedorven, vonden.

Den een en twintigſten zonden om hout, en vonden 't zelve in genoegzame veelheit in 't water dryven, doch langs de Kuſt en waſte geen.

Den tienden van Hooi-maend peilde ik de diepte van de Baer voor *Pechora*, en vond elf, tien, en op een plaets maer negen voet waters: in 't overzeilen van de zelve, raekten wy de grond, doch wederom gelukkelijk daer af.

Den elfden van Hooi-maend voeren *Joſias Logan*, *William Gourdon*, en *William Purſglove* met onze Sloep na de Stad *Pechora*, na dat alvoorens door de Ruſſen haer, noopende de doortogt en weg, eenige aenwyzinge was gedaen; echter zouden zy, na dat nu twee dagen van 't Schip waren geweeſt, zekerlijk gedwaeld hebben, ten ware een kleine Ruſſche Schuit haer was ontmoet, waer door zy weder te recht gebragt wierden.

Als zy noch omtrent dertig wurſt van de Stad waren, quamen zy aen 't Huis van eenen *Vaſili Deadoolous*, een van de voornaemſte Tollenaren; welke Tollenaren de Stad *Pechora*, by afzijn van een Bevelhebber beſtieren. Dezen gemelten Tollenaer onthaelden hen wel, en deed ze door een van zijn Dienaren verder geleiden na de Stad, beducht zijnde dat de Inwoonders door onzer onverwachte komſte verſtelt zoude zijn, 't welk echter evenwel gebeurde, zoo dat verſcheide met Wyf en Kinderen in de Boſſchen vlooden, tot dat zy door anderen te rug waren gehaeld; waerom *Logan* haer vertoonde de voorrechten door verſcheide Tzaeren aen de Maetſchappy vergund, 't welk de Inwoonders hebbende overwoogen, en met een gehoort de goede getuigeniſſe van *Mericke*, Engelſchman, die de zaken van de Moskoviſche Maetſchappy in Rusland waerneemt, en van onze Volk-aert, uit de mond van iemand die te *Colmogra* woonde, waren zy geruſt, en wezen ons aen een Huis tot onze wooninge of verblyf. Veele van haer zonden ook Brood, Paſteyen, End-vogels, Viſch, enz. en onthaelden hen na des Lands wyze zeer wel, geduurig zich verwonderende hoe zy de weg derwaerts gevonden hadden.

Den twaelfden voeren wy met het Schip over de zoo genaemde Drooge Zee (welke de Ruſſen noemen *Suchoi Morie*) aen de mond van de Rivier *Pechora*, daer wy veel kleine Eilanden vonden, zommige een, andere twee mylen lang, alwaer het water zoo ondiep was, dat wy met onze Sloep niet aen Land konden komen, niet wetende werwaerts ons te wenden, alzoo van zoo veele ingangen de rechte niet treffen konden.

Den dertienden, des morgens, quamen wy aen een Eiland, recht aen de mond van de Rivier.

Den veertienden zetten het van dat Eiland, en omtrent de middag geraekten wy in een van de voornaemſte ingangen van de Rivier *Pechora*: quamen in een Huis daer twee en dertig Huisgezinnen te zamen waren, die ons tamelijk onthaeld hebbende, verder aenwezen de weg na de Stad.

Den zeſtienden quamen wy aen de Stad *Puſtozera*, *Petzora*, of *Pechora*, ſtaende aen een Meir: ten tyde van onze aenkomſte was daer geen Gezag- of Bevelhebber in de Stad, want het Kaſteel was 't Jaer te vooren verworpen. En dewyl alle de voornaemſte Mannen uit waren om haer Winter-nootdruft te zoeken, konden geduurende eenige dagen geen beſcheid krygen, of wy daer zouden mogen blyven: maer als den Opper-tollenaer een Boode had gezonden, om haer goedvinden daer over te verſtaen, wierden wy den drie en twintigſten van haer verwelkomt, met betuiginge van Vriendſchap, en aenwyzinge van een woonhuis; en verſtonden van haer, dat de Rivier *Pechora* voor ons geryffelijker was als de *Dwina*, en dat een groot deel van de Goederen, welke tot *Colmogra* komen, door deze of geene weg meeſt omtrent, en voorby de Rivier *Pechora* gaen, welke zy zeggen dat door *Siberia* loopt, zonder te weten hoe veel verder.

Als wy tot *Pechora* waren, lagen daer in de Haven van de Rivier omtrent dertig *Lodjas*, of kleine Ruſſche Vaertuigen, hebbende zommige tien, twaelf, veertien, en zeſtien Mannen aen Boord, welke de wil hadden eenige na *Nova Zemla*, *Taſſe Gorodoc*, en andere plaetzen in *Mongumſey*, *Mangaſea*, of *Molganſey*, Ooſtwaerts de Rivier *Oby*; welke Scheepjes meerendeels t'huis hoorden tot *Uſtiug*, *Colmogra*, *Pienega*, *Mezeen*, en *Pechora*. En wy, die in de Stad geweeſt zijn, hebben daer gezien omtrent zeſtig *Cajucks*, of Schuiten, die konden voeren zes Tonnen, viſſchende na Zalm, en andere Viſſchen, meeſt komende van de groote Stad *Uſtiug*, en

Mangaſea of Mongaſeof, word by de zommige aen de Oever van de Oby, en by anderen weinig Landwaert in geplaeſt.

Digitized by Google

en de Steden daer omtrent aen de Rivier *Jug*, door 't Land, in de Rivier *Pechora*, en te *Bolvan*, of *Bolvanou*.

Daer zijn verſcheide Landſchappen der *Samojeden*. Op de Ooſt zyde is de Landſtreeke van *Ugori*, waer van de Rivier *Oby* het alderweſtelijkſte gedeelte is. Op de Zee-kuſt woonen *Samojeden*, en hunne Landſtreek is genaemt *Molganſey*; welker Spyze is vleeſch van Elands, of Herten, en Viſch; en zomtyds eeten de een den ander onder malkanderen.

Dit word nu alzoo niet bevonden.

Indien eenige Koop-luiden by hen komen, dan dooden zy een van hunne Kinderen, om hen daer op te vergaſten: en indien een vreemd Koopman by hen ſterft, dien begraven zy niet, maer eeten hem. Zy zijn leelijk van gezicht, en hebben kleine neuzen. Zijn vlug, en konnen vaerdig ſchieten. Reizen op Herten, en met Honden geſpannen voor kleine Sleetjes. Hun kleeding zijn Zabels, en Herte-huiden. Zy hebben geen Koopmanſchappen, als Zabels, en ander Bont-werk.

De Honden die deze Sleeden trekken, willen niet te ſterk aengedreven zyn, of zy blyven met de Sleeden bot ſtil ſtaen.

Aen de zelve Kuſt, of voorby deze Volken, aen de Zee-zyde, woond ook een ander ſlag van *Samojeden*, hebbende een andere Tale. Een Maend van 't Jaer leven zy in Zee, en komen noch woonen dan niet op het drooge Land.

Voorby deze Volken, aen de Zee-kuſt, is weder een ander ſlag van *Samojeden*. Hun Spyze is Vleeſch en Viſch, en hunne Koopmanſchappen Zabels.

Vol. 3. lib. 3

In de Winter-tyd te *Pechora*, *Ouſt-Silma*, of daer omtrent zijnde, kan men van de *Samojeden* Olyphants-tanden koopen, niet by 't gewicht, maer by 't ſtuk, na ik verſtaen hebbe, zeer goed koop. Deze Tanden worden in de Ruſſche Spraek genaemt *Mamanta Kaoſt* *.

* Anders Mammottekoos, waer van boven breder.

NAMEN

Van de voornaemſte plaetzen, welke de Ruſſchen langs zeilen, wanneer zy van Mezeen *na* Pechorskoye Zavorot, *of de Haven van* Pechora *varen, in 't Jaer zeſtien honderd elf ter neder geſtelt.*

VAn *Mezeen* tot *Candinoos*, met een goede ſteevige koude, is dertig uuren zeilens, en zeilen zy al gemeenlijk omtrent veertig mylen in vier en twintig uuren, zulks dat het na deze rekening vyftig mylen zoude zijn.

Van *Candinoos* tot het Eiland *Colgoie* is mede dertig uuren zeilens, en maekt vervolgens uit vyftig mylen.

Van *Candinoos* tot *Promoja*, of de dondere plaets, is twintig uuren zeilens, en aldus vyf en dertig mylen.

Van 't Eiland *Colgoie* tot *Colocolcova*, is vyftien uuren zeilens, en alzoo vyf en twintig mylen weegs. Langs de Kuſt van deze plaets zijn hoopen Zant, in gedaente als Klokken, waerom de Ruſſen deze plaets noemen *Colocolcova*, of *Colcol*, dat is zoo veel te zeggen als een Klok.

Van een diergelyke Klok ziet boven breder.

Van *Colocolcova* tot *Peaſaneetſa*, is drie uuren zeilens, of vyf mylen. Aen deze plaets is maer alleenlijk een kleine ſtroom, welke zy houden voor een Zee-merk, meer als om eenig voordeel daer te halen.

Van daer tot *Pechorskoye Zavorot*, is zes uuren zeilens, zijnde tien mylen. Zoo dat van 't Eiland *Colgoie*, tot dit voorſchreve *Pechorskoye Zavorot*, ten hoogſten niet meer is als veertig mylen.

AENWYZINGE

Om te zeilen van Pechorskoye Zavorot *na de Stad* Pechora, *of* Petzora.

VAn dit *Pechorskoye Zavorot*, zeild men in de *Suchoi More*, of Drooge Zee, ſtreek zettende van daer Zuid-weſt ten Zuiden na *Pechora*, en met een goede wind komt men in vier uuren aen 't Eiland *Dolgoie*, 't welk gezegt word drie of vier verſt lang te zijn; waer op in zommige tyden des Jaers een groote menigte Ganzen onthouden, welke die van *Pechora* komen op nemen eer de zelve konnen vliegen.

Van dit Eiland Zuid-zuid-weſt, zeild men met een goeden wind in acht of negen uuren tot in 't gezicht van 't vaſte Land, zijnde tamelijk hoog, en word genaemt *Bolvanou*, zijnde op 't meeſte twintig mylen afſtant. Dit *Bolvanou*, of *Bolvanaskaya* heeft men dan aen Bakboord. Daer omtrent zijn verſcheide Ruſſche wooningen, daer zy des Zomers Jagen, en Viſſchen een zekeren Viſch, geheten *Omeli*, gelijk onze Makreel. Indien 't noodig is kan men hier een Loots bekomen, om zich na *Pechora* te laten geleiden.

Dicht by deze plaets *Bolvanou* is de *Ouſtia*, of Baer, aen den ingang van de Rivier *Pechora*; want zoo dra als men daer over is, komt men in de mond van de zelve, welke na de Stad *Pechora* loopt. Indien het miſtig weer is, peild men geſtadig de diepte van de ſtreek, of vaert, houdende zoo veel 't mogelijk is het diepſte water, en worden de Ruſſen zelden misleit. Zy zetten ſtreek van *Bolvanou*, Weſtelijk, na de mond der Rivier, houdende het Land aen Stuurboord; en na 't

Digitized by Google

zeggen van de Menſchen aldaer, is't van *Bolvanou* tot de Stad *Pechora* met een goede friſſe koude, niet boven twintig uuren zeilens, of omtrent drie en dertig mylen; en niet boven vyftig mylen van *Pechorskoye Zavorot*, tot aen de Stad *Pechora*.

NAMEN

Der plaetzen, langs welke de Ruſſen zeilen van Pechorskoye Zavorot *tot* Mongumſey, *met de wyze van haer reizen, en de afgelegentheit van ieder plaetze, en wanneer men zeilen, roeyen, of trekken moet, zoo als zulks voor omtrent tachentig Jaer door een Reiziger, die tot* Mezeen *was geweeſt, is aengetekent, enz.*

VAn *Pechorskoye Zavorot*, tot *Matphejove Oſtrove*, of *Markeſiet* Eiland, is met een goede en friſſche koude ten meeſten, dertig uuren zeilens, of vyftig mylen. Om na deze plaets te zeilen, moet men loop zetten Ooſt aen.

Van *Matphejove Oſtrove*, tot *Yougorskoye-Share*, is negen uuren zeilens, of vyftien mylen, mede Ooſt aen. In helder weder kan men van *Matphejove Oſtrove* het vaſte Land zien, daer twee Eilanden zijn, genaemt *Zeelentſe*, of groene Eilanden, na welke veele Ruſſen zich begeven om *Omeli* te vangen. Dit vaſte Land legt aen de rechte zyde, of aen Stuurboord van haer af, zijnde ten Zuiden van *Matphejove Oſtrove*. Ten Noorden, of Noordweſten van *Matphejove Oſtrove* legt een ander Eiland, door de Ruſſen genaemt *Dolgoie*, of het lange Eiland; zoo dat 'er twee *Dolgoies* zijn, het eene in de *Pechorskoye Zavorot*, aen den ingang van de *Suchoi More*, of Drooge Zee, en 't andere, waer van wy nu ſpreken, tuſſchen *Pechorskoye Zavorot*, en *Yougorskoye-Share*: van welk Eiland men by helder weder, *Waigats* zien kan, 't welk aen de Stuurboord zyde legt, zijnde zeer hoog Land, zoo dat als men de middel hout, recht tuſſchen het vaſte Land aen Stuurboord, en het Land van *Waigats* aen Bakboord, zeild men recht na *Yougorskoye-Share*, het welk na haer zeggen niet groot is, dewyl men van 't een einde tot aen 't ander einde de Zee kan zien. Naby, of omtrent *Waigats* zijn geen ondieptens noch Zant-platen.

't Geen hier volgt, is vry duiſter.

Van *Yougorskoye-Share*, tot aen *Carskoye Gooba*, is twaelf uuren zeilens, of twintig mylen. In deze *Gooba*, of Baey, is de *Meaſtvoy Oſtrove*, of 't *Meaſtvoy* Eiland.

Wyders moet men in gedachten houden, dat zoo dra als men ter deze *Carskoye Gooba* inkomt, men een Rivier opzeild, latende de Baey aen Stuurboord-zyde; welke Rivier de Reizigers brengt in de *Mootnoja Reca*, of de onklare Rivier.

Van *Carskoye Gooba*, tot *Mootnoja Reca*, is twintig mylen. Daer en boven, als men een weinig voorby *Yougorskoye-Share* is, doet zich op zeker hoog Land, door de Inwoonders genaemt *Socoha Looda*; en wanneer men over de *Mootnoja Reca* is, daer men door trekkende langs den Oever met een *Beachava*, of Touw, acht dagen en nachten over bezig is, komt men in twee Meiren, welke men gemeenlijk in een dag, of twee tyen over roeyen kan, zijnde niet meer als tien of twaelf mylen.

Als men aen 't einde van deze Meiren is, komt men aen een plaets *Navoloke* genaemt, dat zoo veel te zeggen is als een Overhael, zijnde byna twee honderd vadem, of vier honderd ſchreden lang. Wanneer dan de Reizigers haer Schuiten ontladen hebben, ſleepen zy de zelve daer over, en laten die in een derde Meir weder afloopen, genaemt *Zelenoya Oſera*, of 't groene Meir. Ter oorzake deze Overhalen, worden zy genoodzaekt zich in goeden getale t'zamen te voegen, dewyle langs dezen weg anders na *Mongumſey* niet konnen komen.

Ten einde van *Zelenoya Oſera*, komen zy in de *Zelenoya Reca*, of groene Rivier, voor ſtroom af; doch worden dikmalen genoodzaekt haer grootſte Vaertuigen te ontladen, om de zelve, leedig zijnde, over de ondieptens te brengen, waer door zy gemeenlijk wel tien dagen bezig zijn eer zy deze Rivier ten einde komen, niet tegenſtaende voor ſtroom afgaen; maer de rechte afgelegentheit of lengte kan men als noch niet wel weten.

Deze voorſchreve *Zelenoya Reca* ten einde zijnde, komt men in de Rivier *Oby*; en als men de zelve een weinig opwaerts geroeid heeft, komt men aen een plaets, ook *Zavorot* geheten, 't welk beduid een draeying, of wending na een plaets in 't water, zoo wel als een Haven, en als of men een groote *Neer* in een Rivier wilde zeggen.

Hier van daen varen zy in de *Tawze Reca*, of *Tawze*-Rivier, ſtreek zettende Zuid aen; maer 't is vier en twintig uuren zeilens, of veertig mylen van de Rivier *Oby*, eer men in eenig deel van de *Tawze Reca* komt. Aen de Rivier *Oby* vinden zy geen Boſſchen, noch op des zelfs Oevers geen Inwoonderen, tot dat zy de zelve zoo lang opgezeild hebben, dat men komt tot aen *Siberia*.

Als

Digitized by Google

Als zy in deze Rivier *Tawze* gekomen zijn, is het vier dagen en nachten zeilens, eer men komt aen een Kasteel van dien naem, wel verstaende als men een goede frisſche koude heeft, maer by stilte zoude wel twaelf dagen en nachten roeyens zijn.

Dit kleine Kasteeltje, met de onderhoorige plaetzen, word gemeenlijk genaemt *Mongoſey*, *Mongaſeof*, of *Mongumſey*, anders *Molganſey*. Daer zijn twee Edellieden, of Bevelhebbers, met drie of vier honderd Bosschieters, en verscheide kleine Sterktens in deze gewesten van *Mongoſey*. De *Siberianen* des Winters na *Mongoſey* afkomen om Zabel-vellen te koopen; en zegt men dat de Zabels, welke door de *Samojeden* omtrent *Mongoſey* gevangen worden, beter zijn als die van *Siberia*. Men zegt ook, dat de *Samojeden* aen 't vaste Land, tegen over *Waigats* woonende, des Winters met haer Rheen na de gewesten van *Mongoſey* reizen, om Zabels, en andere Dieren te vangen, de welke haer Goederen dan te Markt brengen tot *Mezeen*, en een plaets door de Russen genaemt *Slobodca*.

De Luiden van *Mezeen* berichten wyders, dat omtrent haer gewesten ook Inkhoorens, Bevers, en ook eenige Zabels gevonden worden; en dat alle die des Winters reizen van *Mongoſey*, *Siberia*, *Pechora*, en *Ouſt-Selma*, of *Ouſt-Silma*, na eenig gedeelte van *Ruſſia*, 't zy dat zy Koop-luiden waren, of *Samojeden*, die het Wild vangen, onvermydelijk haer Stad *Mezeen* moeten aendoen, om Paerden te huuren, die haer tot *Colmogra* brengen, waer door haer Stad van alle slag van Pelteryen voorzien was, doch meest van Inkhoorentjes. Zeiden wyders, dat die van *Colmogra*, en andere plaetzen, de Goederen des Winters by haer quamen opkoopen.

ZEKERE

WEG-WYZER,

Om van Mezeen *met kleine Schuitkens te reizen langs de Rivier* Peoza, *en van daer na* Peaskanoy Navalock, *of de zandige Overhael, en van daer over andere Rivieren, tot aen* Ouſt-Selma *en* Pechora, *of* Petzora.

TOt *Mezeen* ingeschreept zijnde, in *Cajucks* of Schuiten, overdekt met basten van Boomen, zeild men na een Rivier genaemt *Peoza Reca*; van waer men voort trekke tot aen een plaets *Peaskanoy Navalock*, of zandige Overhael. Van *Mezeen* tot hier toe is tien dagen trekkens met een touw. Deze Overhael is vyf Russche verst breet; en na dat zy haer Schuiten hebben ontladen, trekken zy de zelve met Paerden over, welke tot dien einde van *Mezeen* gebragt worden; de welke den meesten Zomer daer over blyven, en word voor 't overbrengen van ieder Schuit, betaeld zes stuivers, Rusch geld. Hier over zijnde, dryven zy met de stroom in drie dagen te *Ouſt-Selma*, en in vier dagen tot het Meir *Puſtozera*; en van daer tegens stroom opgaende, komen zy te *Balvanon*, en van *Balvanon* tot de Stad *Pechora*. Deze voorschreve Schuiten wederkeerende, brengen Pelteryen na *Uſtiug*, en andere plaetzen van *Ruſſia*, doch alles des Zomers.

VERHAEL

Van omleggende gewesten, by de Rivier Pechora, *aen* Josias Logan, *ter zelver plaetze gedaen.*

DEn twintigsten van Sprokkelmaend hield ik zamen-spraek met een Rusch, rakende haer Handel op *Molganſey*, of *Mongumſey*, de welke daer ter plaetze geweest had, en niemand zoo verre Oostwaerts als hy. Deze zeide my, dat haer streek van *Medenskoy Zavorot*, aen de mond van *Pechora*, na het Oosten, tot aen de twee Eilanden, genaemt *Zyelenſa*, of *Zeelentſe*, is twee dagen en drie nachten zeilens met een goede wind. Van daer tot *Breit Vinnoſe*, drie dagen en drie nachten, 't welk in de engte van *Waigats* is; en van daer voorby een Eiland, of liever een Klip, genaemt *Socolia Lowdia*, 't welk men echter aen Stuurboord van zich moet houden, uit vreeze der Klippen, zeilende gestadig Noordoost aen, omtrent vyf of zes dagen zeilens, tot dat men komt by een langen punt, aen Stuurboord, en een zant, dat zich drie mylen Zeewaerts uitstrekt; het welk als men te boven is, moet men een weinigje Zuidelijker zeilen, noch vyf of zes dagen langer, en dan zal men aen de Rivier *Oby* komen, in de mond van welke een Eiland legt, maer men moet het zelve aen de Land-kant van zich laten leggen, nadien het tusschen dat en 't vaste Land droog is. Het Land langs de Kust is laeg en schoon, en den ingang van de Rivier aen de Oost zyde van 't Eiland. De Rivier word gezegt een Zomerschen dag zeilens in de breete te zijn, zijnde de zelve vol Eilanden, waerom zy ondiep geacht word; maer na mijn gevoelen is 't onmo-

Digitized by Google

Het is zeker dat deze Rivier vaerbaer is.

gelijk, dat zoo grooten Rivier niet eenige voorname doortogt of diepe geul zou hebben, daer men tot noch toe niet na gezocht heeft, waerom de zelve onvaerbaer word geacht. Men verhaeld ook, dat de zelve zeer Viſchryk is; maer de Ruſſen, en 't Volk hier te Lande, zijn onwillig om eenige van ons derwaerts te laten gaen. Wyders zeide hy my, dat het Land aen geene zyde de Rivier *Oby* zich noch zes of zeven dagen zeilens wyder Ooſtelijk uitſtrekt.

Ten Ooſten van de *Oby* legt noch een ander Rivier, zoo groot als de zelve, hebbende diep water, en loopende van het Zuiden, doch hoe verre is onbekent; hoe wel hy verklaerde zelf drie weeken opwaerts de zelve gezeild te hebben, hebbende geſtadig in 't opvaren zonderling ſlag van Volk gezien, de eene van den anderen in Spraek onderſcheiden, welke Volkeren zy *Samojeden* noemen: en het Volk deden hem daer verſtaen, dat meer na 't Zuiden Tarters woonen die op Paerden ryden. Hy verzekerde ook, dat hy ſtukken van een Ploeg de Rivier had vinden afdryven, welke, 't Sneeuw geſmolten zijnde, door 't water was weg geſpoeld. Deze Rivier, welke zeer diep is, heeft aen beide zyden zeer hoog Land.

Aen de Ooſt zyde van deze Rivier komt een andere Rivier daer in loopen, genaemt *Tinguſſey*, wordende de Inwoonders des Lands ook zoo geheten; waer door ik meene, dat het niet verre is van de Stad *Tangut*, in *Kathay*. Deze *Tinguſſes* verhalen, dat 'er noch een andere zeer groote Rivier is, loopende na 't Zuiden, welke door een ſtreek Lands geſcheiden word van de Rivier *Tinguſſey*, daer groote Schepen in zijn, niet veel verſchillende van der Ruſſen Schepen, met veel maſten, en ſtukken geſchut voorzien, welke de geheele Aerde doen dreunen als zy geloſt worden; 't welk ſchynen te zijn Schepen der *Sinezen*, welke des Zomers daer Handelen, en te rug keeren eer de Winter komt. Dit word noch door een Ruſch beveſtigt, die in de Rivier *Tinguſſey* geweeſt is, daer hy zulks van de Inwoonders gehoord heeft.

Dit is misverſtandig gezegt, want Tangut is een Landſchap, doch geen Stad, en verre hier van daen gelegen.

De Sinezen zyn nooit met Schepen hier geweeſt.

VERSLAG

Uit Purchas *Reis-boek, ſprekende van de* Permakken, Tingoeſen, *en* Samojeden.

DE *Permakken*, en veele der *Siberianen*, zijn van der Ruſſen Godsdienſt. De *Tongorianen* zijn gekleed na de wyze der *Permakken*, maer doen den Beelden-dienſt zoo wel als de *Samojeden*.

De *Tingoſianen*, *Tinguſſes*, of *Tingoeſen*, een Volk veel Ooſtelijker woonende, worden gezegt de Zon en Maen aen te bidden. Haer kleederen zijn alle van Rhee-vellen, doch dichter ſluitende als der *Samojeden*: zy zijn ook langer van geſtalte.

Aen geene zyde de *Tinguſſes*, of *Tingoſianen*, woonen de *Boulashees*, en noch wyder de *Seelahees*.

Aen de over zyde de Rivier *Yeniſſey*, woonen de *Imbaki* en *Oſtaki*, een aert van Tarters. Aen geene zyde de *Tingoſianen* is een Rivier *Geta*. In dezen weg, Ooſtwaerts de Rivier *Oby* te reizen, heeft zekere Ruſch een ganſchen Zomer toegebragt, en aldaer zes Jaren gewoont.

Onecko, een Ruſch, heeft de eerſte aenleidinge gegeven, om de *Samojeden* onder het gezag van *Moskou* te brengen, geduurende de Heerſchappye van *Pheodor Ivanowits*; de welke zijn Zoon gezonden hebbende in 't Land der *Samojeden*, vernam, dat de zelve omtrent de Rivier *Oby* beſtierd wierden door de oudſten onder haer: dat zy geen Steden hadden, maer in menigte te zamen liepen, eetende 't gedierte welk zy vangen, zonder te weten wat Kooren of Brood was: dat zy goede Boogſchutters waren, die haer Pylen ſcherpen met Viſch-been en ſteenen; van zamen genaeide vellen haer kleederen maekte, enz. en dat men groote winſt deed met haer in Pelteryen handelende. Dies zond de Ruſſche Majeſteit eenige Afgezanten, deftig uitgedoſt, derwaerts, de welke lichtelijk verkregen oorlof om ſterktens omtrent de Rivier *Oby* te mogen bouwen, werwaerts men veroordeelde perzoonen in ballingſchap zond, en bragt het in korten tyd in ſtaet van een klein Koninkryk.

Booris, den volgenden Tzaer, bouwde *Tooma*, of *Tomskoy*, twee honderd mylen de Rivier op, met veel andere Steden en Plaetzen wederzyds de zelve, en bevolkte ze met *Samojeden*, *Tartaren*, en *Ruſſchen*. Van de *Oby* door de Wilderniſſen, en tot aen de *Tingoſianen*, is tien weeken reizens. Deze in hoopen te zamen zijnde, hebben onder tegens de ſtrot een dik mismaekt gezwel. Ooſtwaerts aen reizende, vaert men over een Rivier *Piſida* genaemt, en daer wierd gehoort, zoo gezegt is, het geluit van Koopere Klokken, 't welk zoo zijnde, is een bewys dat daer eenig gezedender Volk is, van *Kathaya*, of de deelen daer aen grenzende. Men zegt, dat die van *Kathaya* handelen te *Sergolt*. Van de mond van *Pechora* tot de *Oby*, is tien da-

Dit is wel aen eenige, doch niet aen alle, gelyk men zulks aen het Alpeſche gebergte mede ziet.

dagen zeilens. De *Oby* en *Yeniſſey* loopen Noordelijk en Zuidelijk. De *Samojeden* zeggen, dat in de *Yeniſſey* groote Schepen zijn, welke met touwen getrokken worden.

De *Samojeden* zijn Afgoden-dienaers, en Tovenaers, onderhoudende Duivelſche bygeloovigheden, als zulks getuigt *Richard Johnſon*, die op den vyfden van Louwmaend, des Jaers vyftien honderd zeven en vyftig onder haer zijnde, gezien heeft, en daer van ſpreekt als volgt.

De *Samojeden*, welke omtrent de ondieptens en dyken van *Pechora* woonen, zijn de *Ruſſen* onderhoorig, de welke, als zy van de eene plaets na een ander zullen verhuizen, doen zy alvoorens Offerhande op navolgende wyze:

Alle die van een verwantſchap zijn, Offeren te zamen in eenig hunner Tenten. De oudſte onder haer is Prieſter, en begint de zelve eerſt te ſpeelen op een ding als een groote Zeeve, met een vel over de eene zyde als een Trommel; zijn Tromſtok is omtrent een ſpan lang, en 't eene eind rond als een Bal, bedekt met Hertevel. Ook heeft de Prieſter iets gelijk als een witte krans op zijn hooft; zijn aengezicht is bedekt met een ſtuk van een Mans hembt, met verſcheide kleine ribben en tanden van Viſſchen en wilde Beeſten daer aen hangende: dan zingt hy, gelijk men juichende hard ſchreeuwt, of de Jacht-honden naroept, en die van 't gezelſchap antwoorden hem, zeggende, of ſchreeuwende, *Igha*, *Igha*, *Igha*; daer op de Prieſter wederom zijn ſtem laet hooren, en zy antwoorden wederom als vooren, zoo lang tot dat hy gelijk als dol word, neder vallende als dood, leggende op zijn rug, alleenlijk bedekt met een hembt. Ik merkte dat hy noch adem haelde, en vroeg waerom hy zoo lag, zy zeiden my, nu word hem gezegt wat wy doen zullen, en waer na toe wy gaen zullen; en als hy wat gelegen hadde, ſchreeuwden zy driemael *Oghao*, *Oghao*, *Oghao*: en wanneer zy alzoo driemael roepen, licht hy zijn hooft op, en legt het weer neder, en dan ſtond hy op, en zong gelijk als te vooren, met het antwoord *Igha*, *Igha*, *Igha*: daer na beval hy, dat zy vyf groote Dieren zouden dooden, en zong al voort, gelijk de omſtanders ook deden: daer na nam hy een Zwaerd, zijnde een elleboog en een ſpan lang ('t welk ik zelf hebbe gemeeten) en ſtak het in zijn buik half weg, en zomwylen wat minder, zonder dat men echter konde zien dat hy gewond was; midlerwyl dat zy haer zoet geluit noch al uitbalkten. Daer na ſtak hy 't Zwaerd in 't vuur, tot dat het warm was, en ſtak het toen in de ſlip van zijn hembt, en voorts door zijn Lichaem, als my toe ſcheen, by zijn navel in, en by zijn fondament wederom uit, ſteekende de punt van achteren door zijn hembt: ik leide mijn vinger daer op: daer na trok hy 't weder uit, en zat neder. Dit gedaen zijnde, zetten zy een ketel met water aen 't vuur, en als 't kookt, begint de Prieſter wederom te zingen, en zy antwoorden wederom als vooren; want terwyl het water heet wierd, zongen zy niet. Daer na maekten zy een vierkant ding, in hoogte gelijk een ſtoel, met een kleed zeer dicht bedekt van vooren, want het achterſte ſtond na de zyde van de Tent. Haer Tenten zijn rond, en worden in haer Spraek *Chome* genaemt. Wyl't water noch kookt, en dit vierkant gereet is, deed de Prieſter zijn hembt uit, als mede het geene als een krans op zijn hooft was, met het geen zijn aengezicht bedekte; doch had noch een paer hoozen van Rhee-vellen aen, welke quamen tot aen zijn billen: aldus gong hy in de vierkante zitplaets zitten als een Kleer-maker, en ſchreeuwde met luider ſtemme. Daer na namen zy een dun touwetje, van Rhee-vellen gevlochten, vier vademen lang, en de Prieſter maekten 't met een kleine knoop vaſt om zijn nek, en onder zijn linker arm, en gaf het aen twee Mannen, ſtaende t'elken zyde van hem, de welke de einden te zamen hielden: daer na wierd de ketel met heet water voor hem in 't vierkant geſteld, welk vierkant te gelijk met hem, nu bedekt wierd met een Tabbaert van breet Laken, zonder voering, zulk als de Ruſſen gewoon zijn te dragen. Daer na begonnen de Mannen die de koorde hielden te trekken, tot dat zy de einden ſtyf en tot malkander hadden gebragt: doenmaels hoorde ik iets vallen in de ketel met water, welke in de Tent voor hem ſtond: ik vraegde wat het was, en zy zeiden, zijn hooft, ſchouwder, en linker arm, door de koorde afgeſneden, te weten door de knoop, welke ik had zien toetrekken. Ik ſtond dan op, om te zien of het in der daed zoo ware; doch zy wederhielden my, zeggende, dat indien zy hem dus met haer lichamelijke oogen zagen, zy niet langer zouden leven. (De meeſte van haer ſpreeken Ruſch genoeg om haer te konnen verſtaen, en zy zagen my aen voor een Ruſch.) Dan begonden zy weder te ſchreeuwen *Oghao*, *Oghao*, *Oghao*, dikmael na den anderen: midlerwyl zag ik iets gelijk de vinger van een Man, tweemael ſteekende door de Rok van de Prieſter. Ik vraegde aen die naeſt my zaten, wat

ullen
ge-
ge-
n zyn
ſt.

wat het was dat ik zag, zy zeiden, het is zijn vinger niet, want hy is noch dood; en 't geen ik door de Rok gezien had, zeiden zy, was een Beeſt, doch wiſten niet wat Beeſt, of wilden 't niet zeggen; en ik zag op de grond, maer konde geen gat zien. Ten laeſten lichte de Prieſter, als weder herlevende, zijn hooft op, met zijn ſchouwder, en arm, en zijn ganſche lichaem, en quam uit na het vuur. Dit zy dan van haer Tover-dienſt gezegt, welk ik eenige uuren hebbe aengezien; maer op wat wyze zy haer Afgoden, of Beelden aenroepen, hebbe ik niet gezien, want zy pakten haer ſnaren op, om van die plaets te gaen verhuizen. Ik ging by hem die haer Prieſter gediend hadde, en vroeg, wat haer God tegens hem gezegt hadde terwyl hy als dood lag: hy antwoorde, dat zijn eigen Volk dat niet wiſt, dat het haer ook niet toekomt te weten, moetende zy alleenlijk doen het welk hy haer gebood.

Willem Pursglove verhaelde my van diergelijke Toverye, door der *Samojeden* Prieſters of Tovenaers gepleegt, voor welke zy zeer hooge achtinge hebben. Hy zegt, dat zy hebben eenige Beelden, zommige in ſchyn van een Menſch, van een Beer, Wolf, enz. welke zy behangen met de koſtelijkſte Pelteryen, de zelve in dikke Boſſchen verbergende voor de Ruſſchen, welke in die Landen Zabels, Voſſchen, en Bevers komen Jagen, die dan deze bonte Goden vindende, de zelve ontblooten en verbranden.

De Inwoonders van *Puſtozera* handelen met andere *Samojeden*, en die weder met de *Ougorianen*, en de Volken tot *Mongumſey*, in Zabels, zwarte en witte Voſſen, Bevers, en Walviſch-been.

Ten Noorden van *Siberia*, ſchryft *Purchas*, hebben hunne Tzaerſche Majeſteiten tot hun voorig gebied toegedaen een zeer groote Landſtreek, zoo in lengte als breete, van *Wichida* tot aen de Rivier *Oby*, is hem het Land onderdanig, zijnde omtrent duizend Engelſche mylen, zoo dat hy zich nu vermag te ſchryven Opper-heerſcher van *Siberia*.

De Landſchappen van *Permia* en *Pechora*, zijn bewoond door een zonderling Volk, ook in Spraek van Ruſſchen onderſcheiden, niet lang na het onderbrengen der *Samojeden* veroverd, meer door ontzag en dreigementen van den oorlog, als dadelijk geweld, als zijnde kleinmoedige, en weerlooze Menſchen.

Dus verre uit *Purchas*; en is aen te merken, dat de eige namen, in de Schriften dezer Engelſche Schryvers *Hakluit* en *Purchas*, niet alzoo zijn geſpeld, als men hedendaegs de zelve gewoon is te ſchryven, of te benoemen, 't geene onkunde en duiſterheit verwekt, 't welk gemeent hebbe te moeten aenroeren.

OUDE
REIS-BESCHRYVINGE

Der Landſtreeken van omtrent de Rivier de Dwina, *na* Petzora, *door* Jugoria, *tot aen de Vliet* Oby.

DE kortſte weg derwaerts, zoude zijn van de *Dwina* door *Permien*. Men teld van *Wologda* tot *Uſtyug*, ter rechter zyde af, na om laeg, daer de *Suchana* te zamen vliet, vyf honderd wurſt.

Onder 't Stedeken *Streltze*, twee wurſt of verſt van *Uſtyug*, voegt zich de Rivier *Jug*, die uit den Zuide komt, en men teld van zijn mond tot aen zijn oorſpronk meer als vyf honderd wurſt.

De *Suchana* en *Jug*, na dat zy te zamen geſtooten zijn, verliezen haer naem, en veranderen die in *Dwina*. De *Dwina* dan langs, komt men na vyf honderd wurſt tot *Colmogor*, of *Colmogra*, waer onder de *Dwina*, na een tuſſchenſtant van zes Reis-dagen, in Zee ſtort. Deze Reis geſchied al meeſt te Water; want te Lande, van *Wolochda* tot *Colmogor*, over de *Waga*, zijn duizend wurſt.

Niet wyt van *Colmogor* is de Rivier *Pienega*, die van 't Ooſten ter rechter zyde vliet, en na zeven honderd wurſt in de *Dwina* valt.

Uit de *Dwina*, tot een plaets die *Nicolai* geheten is, door de *Pienega*, zijn twee honderd wurſt, van daer de Schepen over Land gezet worden, een half wurſt ver, komende dan in een Rivier *Kulvio* geheten.

De Rivier *Kulvio* heeft zijn oorſpronk uit een Meir van de zelve naem, van welkers oorſpronk, tot aen de Zee, is een Reis van zes dagen.

Wanneer men dan ter rechter zyde de Zee langs vaert, ziet men de volgende Landſtreeken, als *Stanuwiſche*, *Calunczſcho*, en *Apnu*, en wanneer men daer voorby is, doet zich op het Hooft, of Kaep *Chorogoski*; als mede de plaetzen *Camenckh*, en *Tolſtickh*, en dus komt men eindelijk aen de Rivier *Mezeen*, en na zes dagen varens in een Dorp, of Stedeken van de zelve naem, gelegen aen de mond van de Rivier *Pieſza*; door de welke, als men op reiſt, ter rechter zyde na het Ooſten, drie weeken reizens, ont-

Digitized by Google

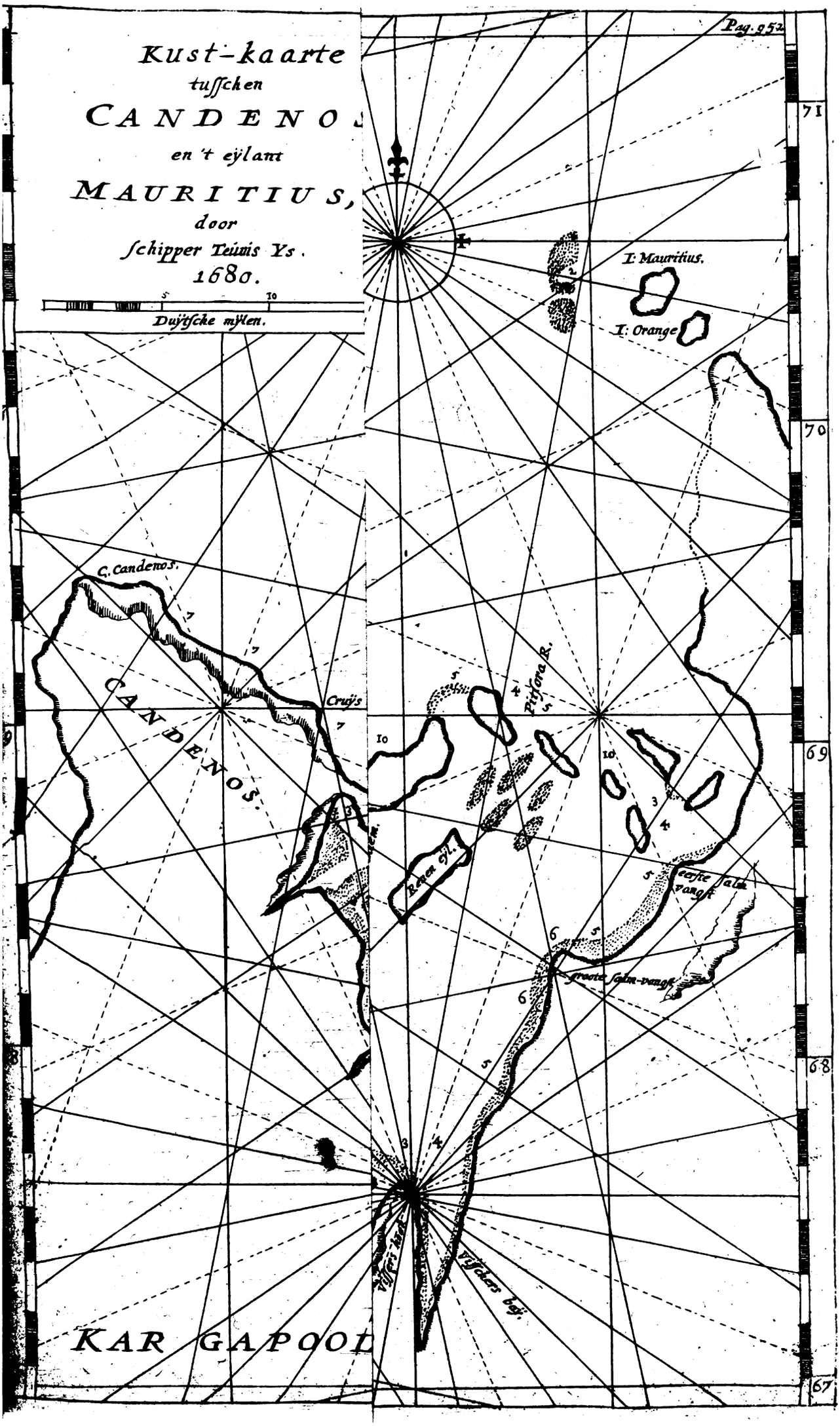
Pag. 952
Kust-kaarte
tusschen
CANDENOS
en 't eÿlant
MAURITIUS,
door
schipper Teunis Ys.
1680.
Duÿtsche mÿlen.
I: Mauritius.
I: Orange
C. Candenos.
CANDENOS.
Cruÿs
Pitsora R.
Reuen eÿl.
eerste salm vangst
groote salm-vangst
Visschers baÿ.
KAR GAPOOL
71
70
69
68
67

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
1924 L

Digitized by Google

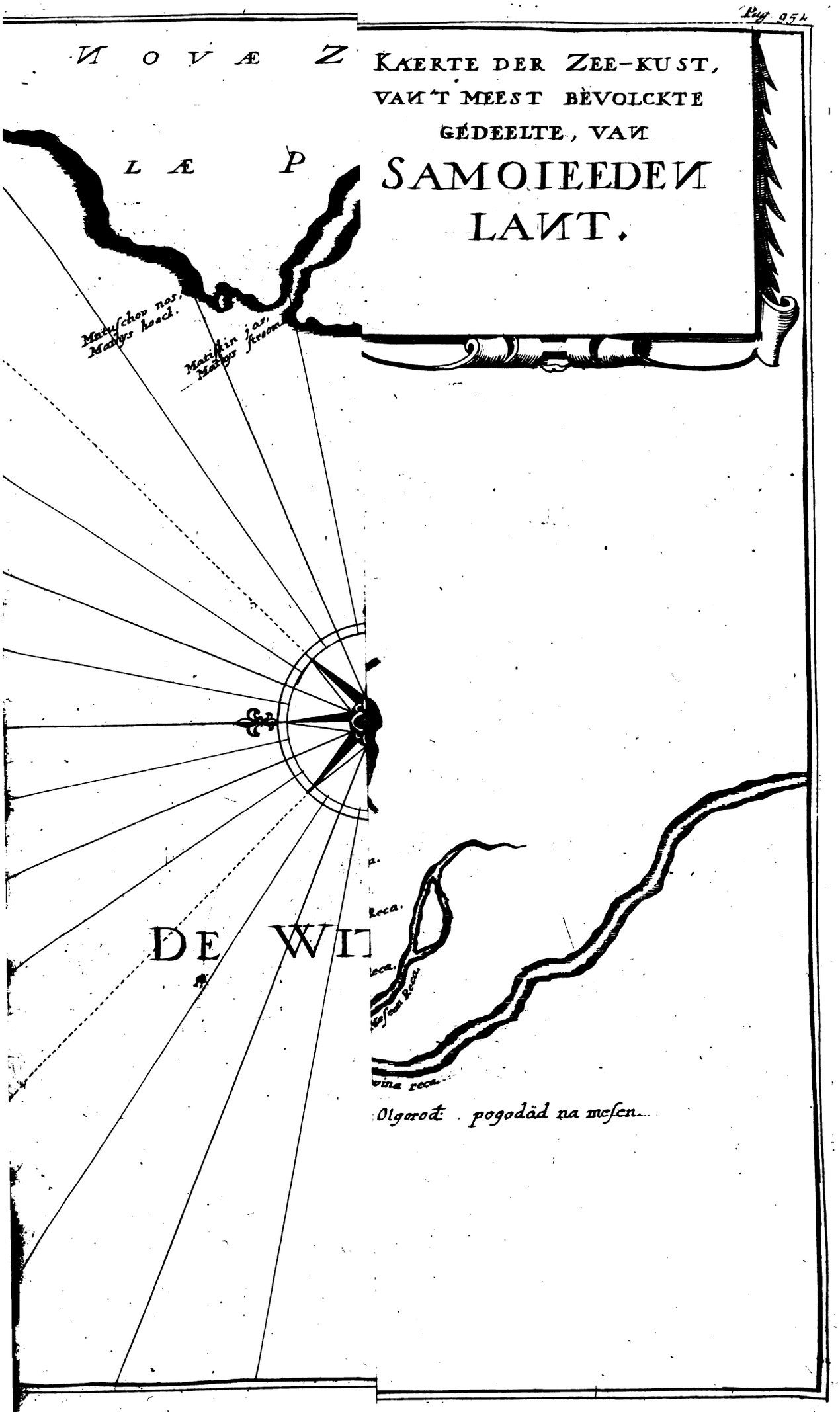

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934 L

Digitized by Google

ontmoet men de Vliet *Pieſcoja*, van waer de Vaertuigen twee wurſt over Land gezet zijnde, komt men in twee Meiren, van waer twee wegen afgaen, de eene leidende ter rechter zyde in de Rivier *Rubicho*, door welke men in de Vliet *Czircho*, of *Tzerka*, komt; en door den anderen weg recht toe, en korter, komen de Schepen in *Czircho* te varen; en van hier in drie weeken, komt men aen de mond van de Rivier *Czilma*. of *Tzilma*, en mede tot de groote Rivier *Petſora*, die daer twee wurſt wyt is, en vorders na zes dagen reizens, naderd men het Slot *Puſtoſera*, daer dichte by de *Petſora* met verſcheide monden in den Oceaen ſtort. De Inwoonders alhier zijn grof, en hebben veele in 't Jaer vyftien honderd achtien den Doop ontfangen.

Van de mond der Rivier *Czilma*, tot de mond van de Rivier *Uſſa*, of *Uſa*, door *Petſora* te gaen, is een reis van een Maend, en de *Uſſa* heeft haer oorſpronk aen het gebergte *Poyas Semino*, en byzonderlijk uit een Steen-klip *Camen Bolſchoi* genaemt. Van de oorſpronk der *Uſſa*, tot aen zijn uitgang, worden duizend wurſt geſtelt. Voorts vliet de *Petſora*, van 't Zuiden, en van de mond der *Uſſa* opgaende tot aen de mond der Rivier *Stzuchogora*, of *Czegur*, is een reis van drie weeken.

Voorby de Rivieren *Petſora* en *Stzuchogora*, zijn veele Volkeren die mede Samojeden genaemt zijn. Hier is veel gevogelte, en Viſch; als mede vallen daer veel Pelteryen. Het Volk is woeſt: reizen niet buiten hun Land: vlieden alderhande gezelſchap.

Van de mond der Rivier *Stzuchogora*, de ſtroom op, tot aen *Pojaſſa*, *Artawiſche*, *Cameni*, en groot *Pojaſſa*, is een weg van drie weeken; en wyders de ſteene Bergen opgaende, heeft men drie dagen werk: de zelve over zijnde, komt men aen de Rivier *Arta Wiſcha*, ('t geene ik meene de zelve te zijn, die by ons *Visnoy-Pelim* genaemt is,) en dan aen de Vliet *Sibut*, en aen het Slot *Lepin*, of *Pelim*.

Van *Lepin* komt men aen de Rivier *Soſſa*, of *Soſva*, waer van de omleggende Volken *Wogolici* genaemt zijn.

De *Soſſa* ter rechter zyde latende leggen, komt men aen de *Oby*, die zijn oorſpronk aen het Meir *Kathay* heeft, dat op een dag ter naeuwer nood over te varen is; en de *Oby* is zoo breet, dat zy op zommige plaetzen eenige wurſten wyt is. Hier woonen mede de *Wogolici* en *Ugritzſche* Volkeren.

Van het Slot *Obea*, de Rivier op, tot aen de *Irtis*, is een weg van drie Maenden. In deze plaetze zijn twee Kaſteelen, *Jerom* en *Tumen* geheten.

Van de mond der Rivier *Irtis*, tot het Kaſteel *Gruſtina*, is een weg van twee Maenden; en van daer tot het Meir *Kathay*, door de *Oby*, is meer als drie Maenden wegs. Hier komen bruine Menſchen, die een Uitheemſche Tael ſpreeken, Paerlen en Geſteenten te verhandelen, 't geene de Volken *Gruſtintzi* en *Serponowtzi* koopen, welke laetſte hunne naem dragen van het Kaſteel *Serponow*, over de *Oby* gelegen.

Ter ſlinker zyde van de *Oby* opwaerts, zijn Volkeren *Calami* genaemt, die daer zich neder gezet hebben, van *Obiowa* en *Pogoſa*.

Beneden aen den Oceaen, over de *Oby*, zijn de Rivieren *Soſſa*, of *Soſwe*, en *Berezwa*, zoo genaemt na de Stad *Bereſof*, en *Danadim*, die uit het gebergte *Camen Bolſchega*, en *Pojaſſa* ſpruiten.

De Rivier *Coſſin* valt uit het gebergte *Lucomoria*, en op zijn uitgang is een Sterkte *Coſſin* geheten. De Vliet *Coſſin* is twee Maenden reizens hoog. De Rivier *Caſſima*, of *Kaſim*, ſpruit uit het zelfde gebergte; en voorby het gebergte *Lucomoria* is de groote Vliet *Tachnin*, daer zeer woeſte Menſchen woonen, die vry ruig zijn, en korte halzen hebben.

Aen de Vliet *Petſora* legt een Stad *Papin* genaemt, of *Papinogorod*, of *Papinowgorod*. De omwoonende Volkeren zijn *Papini* geheten, die een byzondere Tael ſpreken; en het gebergte is hier zeer hoog, altoos bedekt met Sneeuw.

Tot hier toe deze korte Reis en Landbeſchryvinge, welke dus hier ingelaſt hebbe, harer oudheits wille, want reeds voor meer als honderd Jaer ter neder is geſtelt; en of ſchoon zy met de waerheit in alles nu niet is over eenkomende, byzonder in het melden der afſtanden, die te ruim zijn genomen, en in het uitdrukken der benamingen, 't geen toe is gekomen door onkunde der rechte plaetzen, dat veroorzaekt ſchynt te zijn, vermits de onbequaemheit, en ongebaentheit der wegen in die tyd, en de vaeke verwiſſelinge der namen van plaetzen in die geweſten; zoo vind men 'er echter in, onderſcheidene aenmerkelijke waerheden, die niet onaengenaem zijn te worden geweten.

De Rivier *Petſora*, of *Petſano*, die beweſten *Waigats* in de Zee ſtort, is al by *Linſchooten* in de vyftiende Eeuw bevaren geweeſt. Zy loopt met bochten: heeft binnen aen de Weſt zyde een ſteile verhe-

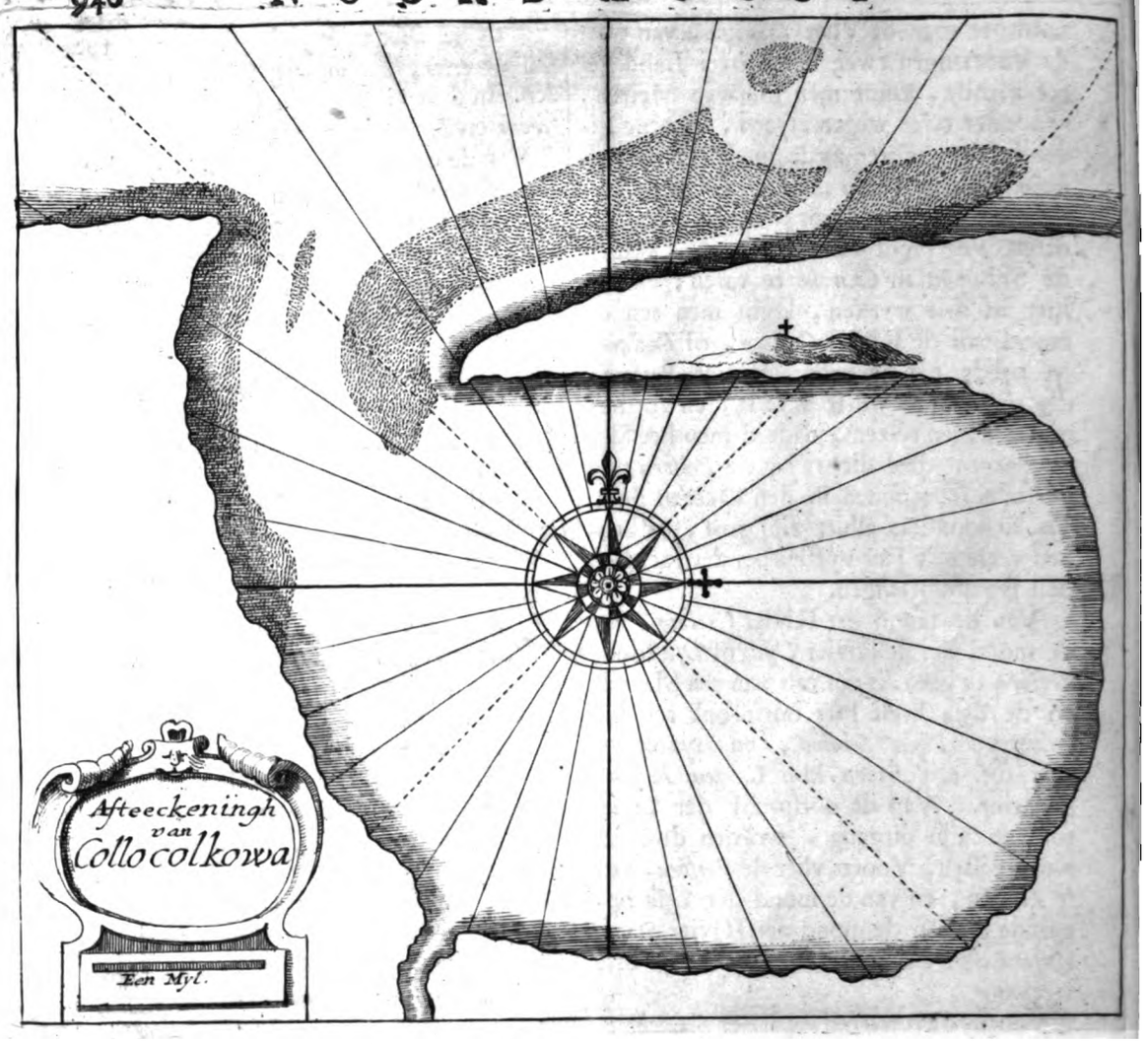

vene Wal: aen de Ooſt zyde is het altemael een vlakke Zant-ſtrand, met onderſcheidene Heuvelen.

Het zijn veele Jaren geleden, en lange voor *Willem Barents-zoons* reis, dat 1596. eenen *Olivier Bunel*, met een Scheepje van *Enkhuizen* uitgevaren, deze Rivier heeft bezocht, daer hy veel Pelterye, Ruſch Glas, en Berg-kriſtal vergaderd hadde; doch is aldaer komen te blyven.

Omtrent deze Kuſten is de Zee zeer ondiep, zoo dat men geen Land zien kan als men daer voor is, wegens ver uitſtekende droogte en ondiepte. Als de Ruſſen de zelve voorby te varen hebben met hare *Lodjens* en Booten, gelijk ook elders langs de Noorder-kuſten, want zy zich diep in Zee niet begeven, hebben zy eenige palen in 't Schip, die zy dan bezyden het boord in Zee ſlaen, daer planken over leggen, en de zwaerte op brengen, om alzoo het Schip te lichten, en over de droogten te halen; waer na zy de zelve weder laden, en de palen mede voeren, om op een andere droogte het zelve weder te doen.

Aen de Zee-kuſten aldaer, vind men veel witte groote Beeren, die te Landwaert niet als graeuw zijn; en 't is byzonder, hoe tegen de Winter, de graeuwe Beeren zich onder de een of ander drooge Boom aen de wortel begeven, een hol maken, en daer gaen leggen, latende boven op haer lyf het Sneeuw vallen tot zes of zeven voeten hoog, en niet opſtaen voor na zes Maenden, en dat de zoete tyd aenkomt. Vet zijn zy als ze gaen leggen, en zeer mager als ze opſtaen. De Boeren weten de zelve als dan te verſchalken, door dien haren adem, die ſteeds uit de neus gaet, een open gat in 't Sneeuw maekt, waer door zy ontdekt worden. De Boeren, welke met lange platte Schaetzen over het Sneeuw komen gegaen, om niet in te zinken, jagen ze op, en zy door het Sneeuw niet konnende vlieden, vallen daer in, of gaen traeg, alzoo het Sneeuw zacht en bol is, als wanneer de Boeren met Roers en Stokken de zelve dooden. Van deze Schaetzen, ziet boven breeder.

Iſaak Maſſa dryft, dat de Vliet *Petſora* zich door zes wyde monden in Zee zoude uitſtorten, uit oorzaek, dat voor deze Rivier, of in des zelfs mond, verſcheide Eilanden leggen. Hy oordeeld, tot hier toe te ſtrekken het gebergte *Pojas Semino*, of Gordel des Aerdryks genaemt.

Mid-

Digitized by Google

Midden in de *Straet Naſſauw*, of *Waigats*, is een Eilandeken gelegen daer een droogte van afloopt, ſtrekkende byna te mits-water.

Kolkowa, of *Collocolkowa*, word zeker plaets aen de Zee-kuſt niet wyt van *Petſora* genaemt. Het is aldaer Duinachtig, en vlak, gelijk als in Holland de Zeekuſten zijn. Alhier is zeer weinig bevolking. Oog-getuigen hebben my bericht, dat zy aldaer in 't Jaer zeſtien honderd negen en zeſtig aen Land zijnde geweeſt, geen Menſchen ontmoete, doch wel tekens zagen van eenige die aldaer hadden geweeſt; als ook een opgerecht Kruis, en eenige doode Menſchen vonden leggen. Het gevogelte was daer zoo tam, dat zich met de hand liet grypen. Het Ys legt zomtyds, zoo gemelte oog-getuigen berichten, te midden in Hooimaend hier noch vaſt aen de Kuſt, en dryft het dan mede ſterk in de Zee.

Aen deze Baey *Kolkowa*, *Kolokolkaja*, of *Collocolkowa*, gelegen over het Eiland *Kolgoy*, aen de Zee, is een zeer grooten Berg, waer van de zelve zijn naem draegt, zijnde het overige Land aldaer plat en zandig. Daer leggen voor de Berg, een half myl in Zee, veel droogten. Hier vallen Viſſchen die *Omele*, of *Omeli* genaemt zijn, van gedaente als een Zalm, welſmakende. Hier valt mede de Viſch *Goltzi* genaemt, doch in geen overvloed. Deze ganſche Kuſt is zonder Volk, alleen komen de *Samojeden* daer zomtyds om Ganzen te vangen, en des Winters om ſtrikken voor de Steen-voſſen, die hier in groote menigte zijn, te ſtellen.

De aftekening van deze Baey *Kolokolkaja*, of *Collocolkowa*, kan hier nevens worden gezien, als mede de opdoeninge van eenige Kuſten daer omtrent.

Het geweſt omtrent de Rivier *Colcova*, of *Kolcowa*, is twee myl te Landwaert in, en zoo verre men van Zee beoogen kan, vlak Land, en meeſt een zandige Strand, genoegzaem met de Zee water-pas; doch aen de Ooſt zyde te Landewaert in, heeft men een lang ſtrekkent, en vlak gebergte; niet zeer hoog, van achter dit gebergte, ſchiet de Rivier *Colcova*. Deze Landsdouwe heeft Meiren, en ſtaende Wateren; daer zijn veel Rot-ganzen, Berg-enden, en ander gevogelte.

Een Eiland omtrent *Colcova*, wierd voor honderd Jaer *Toxar* genaemt.

Het Land van *Waigats* is uiterlijk aen te zien, als een groene Landsdouwe, een weinig opgaende, doch kael, zonder geboomte, zijnde aen de Zeekant Rotzig, en Klippig, op zommige plaetzen als graeuwe ſteen, in 't aenzien met afgaende ſtranden. Het water is zomtyds daer in de naeuwte zeer zwart, gelijk in de Slooten van Holland, doch meer Ooſtelijker groen en zout: men ziet 'er overal, zoo als de zommige zeggen, Veld-bloemen, eenige van goeden reuk, en alderhande verwe, hier en daer ook ſchoon Gras, maer meeſtendeel een verzengt groen kruid.

Het Stedeken *Petſora*, is van gedaente zoo als hier word vertoont. Heeft zijn naem van een bygelegen Meir; want *Ozer* een Meir is gezegt op Ruſch, en *Poeſt* Wild, als of men zeide, ongeſtuimig Meir. Hier vallen Viſſchen, de Elſten, of kleine Zalm niet ongelijk, *Tziri* en *Peledi* genaemt, die rood van binnen zijn, zeer ſmakelijk, en worden bevroozen tot in Ruſchland te koop gebragt.

1. *Is een Herberg.*
2. *Het Recht-huis.*
3. *Bevelhebbers Huis.*
4. *Een Kloofter.*
5. *Het Kaſteel.*
6. *Een Kerk.*
7. *Begraef-plaets.*
8. *Moeraſch.*
9. *Het Meir* Poeſtozer.
10. *De Rivier* Petſora.

Van het Stedeken *Poeſtoſer*, *Puſtoſero*, of *Petſora*, zoo ook op het Meir van de zelve naem, als langs de Rivieren daer omtrent, vaert men met Schuiten, die de groote van onze Trek-ſchuiten hebben, die zy niet ongelijk zijn.

De Huizen in dit plaetsken zijn van hout gemaekt, en worden die des Winters meeſttyds geheel beſneeuwt, zoo, dat men daer niets van zien kan, als alleen ter plaetze daer de venſters zijn, van waer men de Sneeuw met groote ſtokken, en ander werktuig afweerd, op dat 'er lucht en gezicht in de Huizen zy, en de rook daer door vertrekke. Hier rondsom waſt in de Zomer geen vrucht, als eenige Bezien, *Moroska* genaemt, die geel van verw zijn: men vind daer wilde Honden, als mede zwarte, witte, en geele Voſſen, Herten, Vuil-vraten, en ander gedierte. Niet verre van daer Noordwaerts, is een plaetsje *Ouſtwaske* genaemt, daer de Menſchen zich des Zomers tot de Viſch-vangſt ophouden: men vind daer mede de Viſch *Iſchiri*, of *Tziri* en *Peledi* genaemt, die den hier Landſchen kleine Zalmen, of Elſten niet ongelijk zijn, voorzien van veel ſmakelijk vet, wegende de grootſte elk omtrent de twintig pond Hollandſch, of de twee een Moskoviſch poede zwaerte.

Digitized by Google

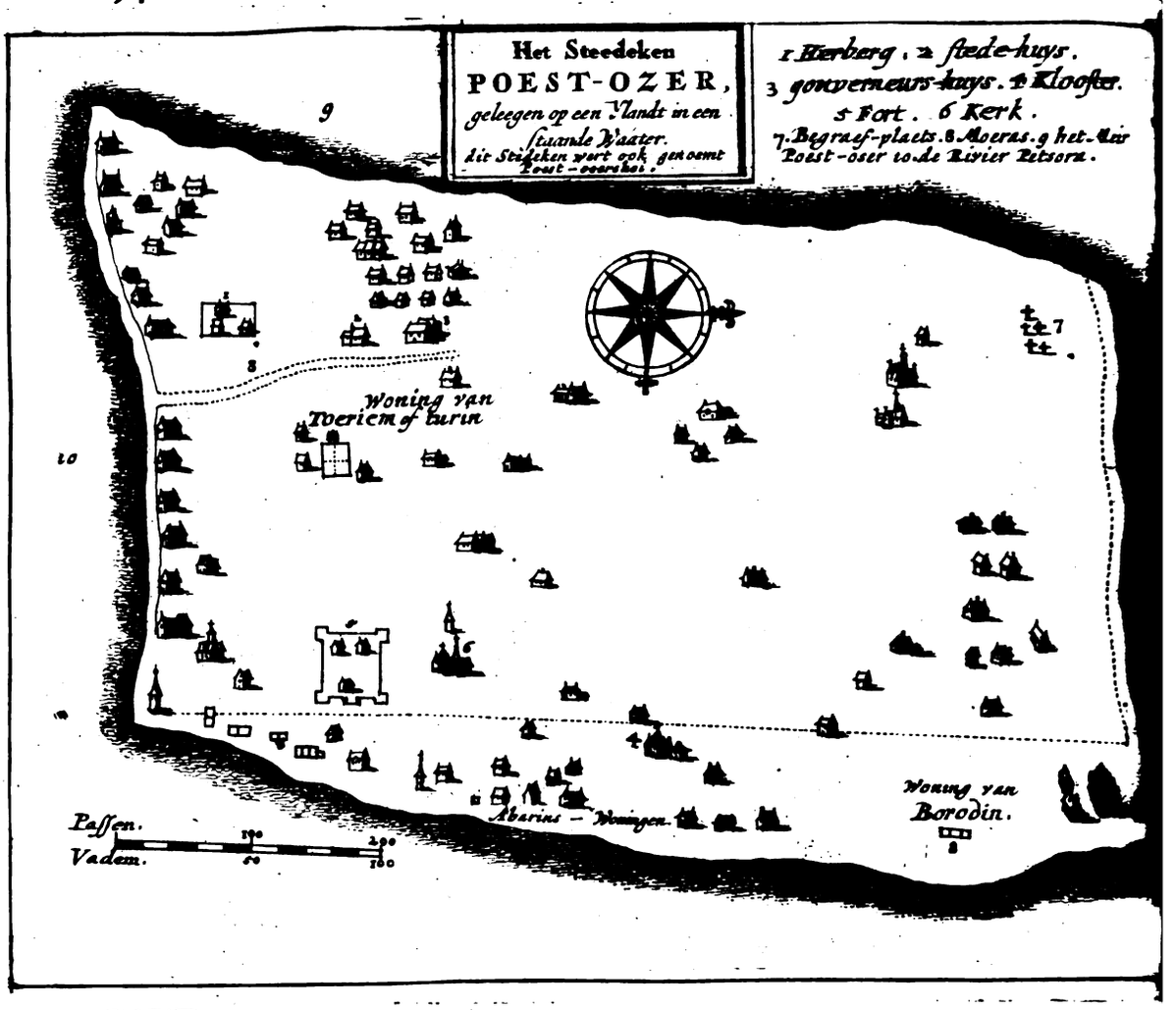

Men reist in die gewesten des Zomers, met boven gedachte Vaertuigen, langs de Rivieren, en op het Meir, doch des Winters met Sleeden, door Herten getrokken; ook reizen de Luiden aldaer in Winter-tyd op Liezen, of Sleep-schoenen, en trekken alzoo hunne Sleeden na zich, want het Sneeuw is op de meeste plaetzen aldaer zoo diep, dat zonder deze Sleep-schoenen het daer niet gangbaer en is.

In Slacht-maend duurt in *Poestoser* de dag anderhalf uur, doch des nachts is het als dan zeer donker, geduurende in de twintig uuren, en schynt de Zon van boven gemelte Maend af, tot in Sprokkel-maend, zeer weinig, ja genoegzaem niet, waer en tegen des Zomers, heeft men bykans geen nacht, uitgenomen dat de Zon hare straelen weinig verlieft, waer door het als dan ook aenstonds kouder word.

Het Stedeken *Poestoser* is genoegzaem omringt met een Staketzel van palen, daer Toorens van hout aen zijn, welke Schietgaten hebben, 't geen geschied tegen den aenval der *Samojeden*, die zulks des Winters, wanneer 't rondsom bevrooren is, somtyds hebben bestaen onder hunne *Siberische Kneezen*, of kleine Vorsten, die daer dan op den Roof verschynen; doch wanneer zich de Menschen binnen dit Staketzel begeven, zy met hunne Pylen, en zwakke oorlogs list, niets vermogen uit te richten: het is gestelt ter plaetze daer de streep aen drie zyden op de Plaet word vertoont; honderd krygs-knechten zijn in 't gemeen aldaer tot bezetting, en ruim twintig byzondere Burger-huizen, behalven die der Ballingen en Krygs-luiden: de vrye Luiden die daer woonen, erneeren zich met de Jacht, by de Winter, en Visch-vangst des Zomers.

Daer omtrent wast weinig klein Gras, 't geen de Inwoonders *Tunder* noemen, gelijk'er mede Ceder-boomen zijn, doch niet hoog, of dik, en weinig andere kleine struiken.

De zwaerste misdoenders worden hier ter Ballingschap gezonden, ter oorzaek dat zy hier beter als elders bewaert konnen worden, zoo ten aenzien van het diepe Water, als de groote menigte van diep Sneeuw, dat aldaer Jaerlijks valt.

Des Zomers komen daer de *Samojeden* ter Koophandel. Honderd en vyftig wurst

van

Digitized by Google

van *Poeſtoſer*, of *Petſora*, daer de Vliet *Selemja*, of *Tzilma* inſtort, is het Dorp *Uſolenska*, gelijk daer omtrent noch een ander plaetsken *Iſmi*, of *Iſma* genaemt, aen een Vliet van de zelve naem gelegen is: en buiten deze plaetzen zijn daer omtrent, of naby, geen bewoonde wooningen te vinden, behalven dat op de Rivier *Petſora*, Noordwaerts, en als men uit Zee komt, eenige Huiskens zijn, die des Zomers worden bewoond; dies men hier, en langs de Zee-kuſt daer omtrent, zelden Menſchen, als zomtyds zwervende *Samojeden* ontmoet, en geen Na-buuren, als van verre heeft. De Inwoonders vangen hier veel Viſch, doch zy is klein, maer daer is een groote menigte van wilde End-vogels te zien, en andere Vogels, byzonder des Zomers.

De *Samojeden* die het naeſt aen *Poeſtoſer* woonen, behelpen zich in Hutten; elk Huisgezin heeft een, of meer Hutten, en van de armſte twee gezinnen, wel maer een eenige Hut. De kleeding der *Samojeden*, naeſte gebuuren van deze plaets, is der Mannen, van een ſlechte Dierenvacht, het ruige van buiten, met een kap, welke daer aen vaſt is, om over 't hooft te trekken, voerende veeltyds een ſtok in de handen, die dun, doch eens zoo lang als de Man zelve is, met een knop boven aen, waer mede zy de Herten, die voor de Sleeden geſpannen zijn voort dryven; de hoozen zijn van de zelve ſtof, het haair hebbende uiterlijk. De getrouwde Vrouwen zijn even eens gekleed als de Mannen, met dat onderſcheid, dat de zoom van de Rok, onder, met onderſcheidene lapjes al'er verwe is geboord, en benaeid, zoo van Pelterye, Vogel-vellen, als Laken, en wat net'er benaeid als die der Mannen, behalven dat zy meeſt bloots hoofts gaen, en voor op de borſt een yzere ring dragen, zes of acht duim-breet, in zijn midlyn groot, en dat het haair met een tuit, of lok achter afgevlochten hangt, en een band om de middel, daer en tegen de Mannen het haair kort afgeſneden dragen: doch de Maegden en ongetrouwde Dochters dragen de opgemelte ring niet, zoo als my aftekeningen dezer Petſoorſche Samojeden in handen zijn.

De Afgoden-beelden dien deze *Samojeden* aldaer dienen, zijn onderſcheidener aert, de zommige van hout, andere van ſteen. Als onder deze *Samojeden* twiſt is gerezen, en dat zy malkander over een of andere zake niet konnen verſtaen, zoo gelaſten hunne Opper-hoofden dat zy elkander met Pylen te keer gaen, en op malkander ſchieten; die de gezwindſte met de Boog is, of zijn tegenſtrever afmat, wind het geding, waer toe ſtompe Pylen worden gebruikt: men vind Menſchen onder hen die zich voor Waerzeggers, Toovenaers, of Duivel-jagers uitgeven, die Rokken dragen daer yzere kleinigheden op genaeid zijn; zy weten te veinzen of zy iemand aenſtukken ſneden, en wederom heel maekte, bedryvende wonderlijke grimatzen, zoo als boven reeds aen is geroert.

Dezer *Samojeden* rykdom, beſtaet in Herten, en Ren-dieren; geld hebben zy niet noodig, als om zoo nu en dan iets van de Moskoviten te koopen; zy worden zeer oud, doch buiten hun Land gevoerd, ſterven haeſtig weg; eeten de Viſch en 't Vleeſch veeltyds raeuw, hoe wel mede ook gekookt: nuttigen alle ongediert, als Ratten, Muizen, Katten, Mollen, enz. ook het bevrooren Vleeſch zonder te ontdooyen.

Dat de *Samojeden*, in warmer en Uitheemſche Lucht zoo licht ziek worden, en weg ſterven, word gelooft ter oorzaek te zijn van 't onzuiver voedzel dat zy nuttigen, 't geen dan, als zy in zachter Lucht komen, en ſynder Spys nuttigen, krankheit verwekt: en of ſchoon deze *Samojeden* houte en ſteene Beelden aenbidden, echter weten zy te zeggen, dat *Godt* de Waereld beſtierd, en dat zy de Beelden enkelijk eeren uit gewoonte, van hunne Voor-ouders overgebragt. Elk der *Samojeden* die den Boog voerd omtrent *Poeſtoſer*, betalen Schatting aen zijn Tzaerſche Majeſteit, in Pelterye: het is een zeer blo Volk, angſtig voor Schiet-geweer; zijn koel ten aenzien der Vrouwlijke kunne, en koopen hunne Wyven voor Rendieren, by mangeling *, zy zijn kort van ſtal, doch dik en breet van aengezicht, hebben ſcheve oogen, en platte neuzen; hare verzamelingen worden te dezer plaets, *Oeloes* genaemt, hebben geen blyvende ſtee, maer verhuizen van de eene oord na den ander, zijn zeer genegen tot de Brandewyn, zoo Mannen als Vrouwen, jonk en oud, en drinken zich dikmael vol tot ſtervens toe.

* En hebben boven vier Vrouwen de rykſte niet, of zeer zelden.

Deze *Samojeden* weten zoo gezwind met Sleetjes, daer Ren-dieren voor geſpannen zijn, te ryden, dat zy met drie dezer Dieren, in eenen dag tot na *Meſeen* van *Petſora* rennen; deze Beeſten zijn zeer tam, en willig in't loopen, eeten weinig, weten het Mos van onder het Sneeuw op te krabben, en te nuttigen, zijn met weinig te vreden. De *Kneezen*, of *Kneſiki*, dat zijn kleine Vorſten der *Samojeden*, hebben elk zeker teken of merk, waer by

Digitized by Google

men hen, en hun bende kent, en dit zijn twee, drie, min en meer ſtreepjes, of kringetjes, dus of zoo geſtelt, getekent of geſchreven.

De Rivier *Petſora* heeft veel Eilanden, en men acht de Zee van het Stedeken *Petſora*, *Puſtorskoy*, of *Poeſtoſerskoy* Oſtrog genaemt, zeſtig wurſt, dat is twaelf of veertien myl afgelegen te zijn.

De woorden *Abarin*, *Borodin*, en *Turin*, of *Toeriem*, op de Plaet van dit plaetsken vertoont, beduiden namen der Huisgezinnen, welke op deze plaetzen hunne wooningen hebben, zijnde eenige Huiskens by malkander gezet, als kleine Dorpskens: de plaets by N°. 5. dat een Fort word geſtelt te zijn, heeft wel die benaming na zijne vierhoekige gedaente, der wyze als een Fort, Sterkte, of Kaſteel, doch is eigentlijk een gevangenhuis, alwaer ingebragt zijn zoodanige Menſchen die van een Ketters gevoelen zijn geworden, en hier hun leven onder dit klimaet, elendig moeten eindigen: het is een enkele omzetting van zware Maſt-palen; de Spys word van buiten in gegeven, en de ingang die tuſſchen twee Bolwerken, of liever uitſtekende omzetting van Paelen, in ſtaet, word zelden open gedaen. Viſch en Wild-vang is al den Handel der vrye Luiden in deze plaets: de dubbelde ſtreepen by het Bevelhebbers Huis, verbeeld een waterige Poel, of ſtaende binne-water.

Langs dit Eiland, welk volgens eenige berichten zoo diep in het Meir niet gelegen is, als in mijn Kaert vertoont, loopt de groote Rivier *Petſora*, en uit de zelve ſtort een kleinder Rivier *Szar* genaemt, welk bykans rondsom dit plaetsken, *Poeſtoſerskoy* Oſtrog genaemt, ſchiet, en dus deze twee Vlieten het zelve zoo tot een Eiland maken, wezende tuſſchen de groote Rivier *Petſora*, en het Rivierken *Szar* een kleine reep Lands: het Meir *Puſtoſerie*, of *Poeſtoſer*, is rykelijk een myl in zijn middel-kring, en ſtoot aen het Ooſter einde van dit Eiland.

Het vrieſt des Winters in dit Meir drie of vier ellen dik, en het Sneeuw ſtuift tot geheele bergen hoog: de Vogels vallen vack by groote koude, dood uit de Lucht, en vermits het Sneeuw meeſt dagelijks, als het de Sneeuw-tyd is, van de Huizen word weg gearbeid, zoo krygt ieder Huis, als een hoog Bolwerk rondsom zich, 't geen zeer vreemt te aenſchouwen is; evenwel de Menſchen die daer gebooren zijn, of lange hebben gewoont, leven zeer gezont, en of ſchoon zy niet als Viſch en Wildvangſt eeten, zonder Brood, zoo zijn zy zeer friſch, doch daer en tegen die derwaerts in Ballingſchap, of anderzins in krygs-dienſt worden gevoerd, en aen Brood, en andere Spys gewent zijn, behalen daer veeltyds groote ziekte, van Scheur-buik, als anderzins, gelijk aen my is verhaeld van perzoonen, die aldaer zich eenige tyd in Ballingſchap hebben opgehouden. De Menſchen erneeren zich op deze Rivier *Petſora* mede ter Walruſch-vangſt, met kleine Vaertuigen in Zee, die zy *Coxin* noemen, waer mede in de tyd eens Etmaels, veeltyds met honderd, en honderd en twintig dezer Dieren te Land komen.

By Winter dag, als 'er weinig Viſchvangſt omtrent *Poeſtoſer*, en dat de tyd tot de Jacht onbequaem is, dan arbeiden de Inwoonders aldaer mede in het *Mammottekoos*, en andere Beenen, zoo van Walruſſen als Dieren, waer van zy Kammen, hechten tot Meſſen, en andere werk-tuigen, zoo tot gebruik, als çieraed, ſnyden.

Als men daer in 't Meir, en in de Rivieren langs de Oevers Viſch vangt, word het Net langs den Oever, door een Hond daer toe afgevaerdigt, getrokken: de Viſch is daer zeer vet, en word het vette Viſch-water tot drank gebruikt.

En wanneer ik eenmael bericht eiſte, over dit Stedeken *Poeſtoſerie*, van zeker perzoon die aldaer zeven Jaer in Ballingſchap hadde geleeft, zoo eiſte hy van my, ik zoude hem den Hel beſchryven, want hy geloofde het daer zeer na te gelijken, 't geen om de leelijkheit af te malen wierd gezegt, die men daer des Winters vind, en de ongemakken die hy aldaer geleden hadde, uit te beelden.

De Menſchen tot *Poeſtoſer* woonende, hebben meeſt roode loopende oogen, en het wezen is plat, zwymende na den *Samojeden*.

Tzilma is een Rivier bezuiden *Poeſtoſer* gelegen, aen de zelve vind men Ertz, dat eenig weinig Goud, Zilver, en Koper, zoo gezegt word, uitleverd.

Den Heer *Andreas Artemonides Matveof*, Moskoviſch Gezant by haer Hoog. Moog. heeft my verhaeld, dat omtrent *Poeſtoſer* mede veel *Mammottekoos* word gevonden, en dat hy aen zeeker gebergte, een groote menigte dier Tanden, aldaer heeft gezien, en byzonder twee, welke een over groote zwaerte hadden, dikker en grooter als hem ooit eenig Elpen-beene Tant te vooren gekomen was. Het Sneeuw is boven twee Maenden aldaer niet uit de Lucht. Van dit Mammottekoos zie boven hier.

De Italiaenſche Landbeſchryver *Magi-*

nus

nus zegt, dat de Bergen *Riphæi* en *Hyperborei* in dit Landſchap leggen, en dat zy zoo hoog zijn, dat men in zeventien dagen tot op de toppen niet kan ſtygen, het geene een groote dwaling is. Wel is waer, dat het gebergte de Gordel des Aerdryks genaemt, waer mede opgemelte gebergte der ouden verſtaen ſchynt te worden, in de Nabuurſchap aldaer legt, maer bereikt een hoogte niet boven de *Alpes*.

Tuſſchen de plaetzen *Oeſt-Silma* en *Woſgora*, gelegen niet wyt van *Puſtozerie*, aen een Arm van de Vliet *Silma*, of *Tzilma*, woonen eenige *Ruſſchen* en *Samojeden*.

Waaſgorta is een zeer groot *Pagoos*, of Kerſpel, daer onder verſcheidene gehuchten behooren, gelegen aen de Vliet *Indiga*, in 't Landſchap *Boranday*.

Toebas, of *Toubas*, is een Rivier, die in de Vliet *Iſchma* ſtort, welke dan gezamentlijk in de Rivier *Petſora* vallen. Aen deze Rivier worden veel Zabels gevangen, doch zijn niet van de beſten.

De Rivier *Ougta* is mede een dusdanige Tak van de Vliet *Petſora*. Aen deze Rivier, anderhalf myl van de *Wolock*, of Overtoom, en droogte die daer in is, dryft een vettigheit op 't water, zijnde zwarte Neſt; welker ſteen daer ook gevonden word, en brand als een Kaers, doch geeft zwarte lucht van zich.

Yſemskoy is aen een Arm van de Vliet *Petſora* gelegen: word bewoont by *Sirianen* en *Permakken*. Alhier komt Jaerlijks in de Zomer de Gezaghebber van *Poeſtoſer*, om de Vaertuigen te bezichtigen die de *Siberiſche* Waeren voeren. Is de eerſte bewoonde plaets als men de Vliet *Tourja* afkomt, alzoo het Land daer byſter woeſt en onbewoont is. Men zegt het een klein Stedeken te zijn, open, en van hout gebouwt.

Theunis Ys, die als Schipper, zoo op *Nova Zemla*, als aen de Rivier *Petſora* is geweeſt, verhaelde my, dat *Candenoos*, tegen de meening van de meeſte, niet geſcheiden is van het vaſte Land, als met een Kreek, die geen Jollen draegt, of met een onvaerbaer Kanael, en *Promoy* vaſt aen *Candenoos* te zijn. Het is, zegt hy, vaſt, hoog, en zwart Land, dat geen Boomen draegt. By de zommige word het mede een rondachtige gedaente gegeven; doch de meeſte ſtrekken het langwerpig uit. By de *Viſſchers-baey*, of *Vitſora*, in de Vliet *Petſora*, begint men geboomte te zien. Weinig hooger als deze Baey is een Dorp, en dan volgt de Stad, daer 't diep is. Men zeild, om aen de Stad te komen, langs de Weſt-oever, alwaer twee diepten zijn. Daer valt zeer veel Zalm.

Die van de Vliet *Meſeen*, komen, te water, in de Vliet *Petſora* handelen, gelijk ze met *Lodgens*, maer zeer zelden mede van *Petſora* na de *Oby* varen, door *Waigats*, langs de vaſte Kuſt. Uit de Rivier *Petſora* zoude een Spruit ſchieten, die tot aen de Rivier *Meſeen* reikt, volgens zeggen van de Inwoonders, daer veel Ruſſche Ballingen onder zijn.

Hy berichte my mede, dat *Zemla* uit Eilanden beſtond, en dat hy benoorden in een doorgankelijke vaert of ſtraet, zoo hy oordeelde, hadde geweeſt. Te Lande langs de Rivier *Petſora* zijn geene wegen, waerom men daer al met Jollen reiſt.

In 't gat van *Petſora* is, beooſten, een uitgaende Draey-ſtroom. Veel Zalm, die daer gevangen word, in *Siberie* ter markt komt. De Rivier van *Petſora* verwyt achter, en word daer tot een Meir.

Zijn gevoelen was, dat de Eilanden *Orange* weinig meer bezuiden leggen als zy in de Kaerten gemeenlijk worden vertoont, en dat *Waigats* immers zoo Zuidelijk zoude gelegen zijn: volgens welk bericht, in het Kaertje des geweſts, tuſſchen *Kargapool* en *Waigats*, tot dit Werk ingelaſt, misſtelling omtrent die ſtreek zoude zijn begaen, 't geene ik ongeſcheiden late, om dat het zelve by my mede uit oog-getuigen ter neder is geſtelt.

In de mond van *Petſora* zoude goede anker- en zet-grond alom zijn. Van *Petſora* plagten eertyds de Pelterye te Water na *Archangel* gevoert te worden, maer zulks geſchied nu te Lande, om redenen boven verhaeld.

Uit het Noorden en Noord-ooſten, achter *Nova Zemla*, zeide hy my, dat het water meer vloeide of uitſchoot, als ebde of te rug week. Het Ys zoude zich altoos ſcheiden op de hoogte van *Coſtintſarch*, een gedeelte der ſchotzen Noordelijk, en een ander gedeelte Zuidelijk vlietende.

Hy oordeelde, dat achter *Nova Zemla* om, zeer licht aen de Siberiſche of Tarterſche Kuſt by zommige Jaren en tyden te varen zoude zijn; maer om wyder voort te zetten, maekte hy de uiterſte zwarigheit; want of ſchoon het water ontdooid was, zoo is daer des Zomers meeſt altoos zeer dikke Miſt en Nevel.

Ren-dieren gebruiken de *Samojeden* voor hunne Sleeden, die zoo tam zijn, dat zy op eenig douw of buiging die men haer geeft, ſtil blyven leggen. Dus ver uit 't bericht van *Theunis Ys*.

De drie Kaerten, welke van deze Kuſten by dit Werk ingelaſt zijn, als de Kaert

der,

Digitized by Google

der Landstreken tusschen *Kargapool* en *Waigats*, de Kaert der Zee-kust van 't meest bevolkte gedeelte van Samojeden-land, en die, welke van *Theunis Ys*, wegens de Kust, tusschen *Candenós* en het Eiland *Mauritius* is ontworpen, zijn eenigzins van verschillige gedaente. De twee zijn ontworpen by Reizigers, die in die gewesten hebben gereist, en zijn der gedaente zoo als ze my toegezonden zijn: hoogte hebben zy niet konnen nemen, waerom de zelve van my mede niet zijn aengemerkt. Elk heeft hare waerheden. De eerste verbeeld vry net de Rivieren tegen over *Candenoos*, of *Candenós* gelegen, met het Eiland *Kolgof*, of *Kolgoy*. De tweede het Zuider eind van *Nova Zemla*, en de overgelegene Kust tamelijk wel vertoont; doch het Eiland *Waigats* daer in vergeten is. Het Eiland *Kolgoy* is daer Vuil-eiland geheten. Daer in is aen te merken, de Kustnamen, en de aftekening op *Nova Zemla*, van *Matiskinjar*, of *Mathys*-stroom; waer by te zien is, dat de zelve is een vaert en doorgang, en geen Inham of Rivier. Na allen schyn zoude zeer bequamelijk by Zomer-tyd van de Noord-kust van *Zemla* na de Ys-zee hier door te varen zijn, en veel licht gevoegelijker als door het naeuw *Waigats*, alzoo daer het Ys uit de *Oby* en andere Vlieten van Tartarye gestadig heen en inschokt, gedreven door de stroomen die meest van de Oost na de West komen, en alzoo een opstoppinge in het *Waigats* maken: dit doch geve voor geen wet of volslage waerheit uit, maer zijn gissingen, gegrondvest op reden. By de meeste die ooit langs de Kusten van *Nova Zemla* gevaren hebben, is deze stroom voor een enkele Inham aengezien geweest. De Kaert van *Theunis Ys* heeft, 't geen niemand voor hem zoo klaer heeft doen zien, de inkomst van de Rivier *Petsora* zeer net verbeeld, als ook de t'Zeewaertsche gedaente van *Candenoos*, en de strekkinge der Zee-kusten aldaer.

By de eerste Zalm-vangst, aen de Rivier *Petsora*, diep in 't Land, ziet men hooge Bergen, wezende anderzins het Land daer rondsom meest laeg. Men ziet daer steeds veel Hout en Boomen aen strant, en de oevers dryven, 't geene in 't Voorjaer, als de wateren ontdooyen, komt afgedreven. Aen de ingang van deze Rivier is een hard zandige droogte, daer men niet als met de lichtste Vaertuigen over zeilen kan.

Gemelte Schipper heeft my verhaeld, op het Eiland, naest de Visschers hoek, een stuk Lands, met Boomen en Wortels op 't Veld, door overstrooming opgezet, gezien te hebben. Gevogelte ziet men daer ontallijk, byzonder van dien aert, welke des Winters in deze Landen, en elders in *Europa*, over komen gevlogen.

In het Landschap *Petsora* vallen de beste en grootste witte Valken, *Kretzet* genaemt, die elders ter waereld gevonden worden; zeer bequaem op de Ryger-jacht. Zy worden alle die gevangen zijn, ten Hoof gezonden. Men vermag 'er geene, op groote straf, zoo gezegt word, ten Lande uitvoeren. Zy leven boven vier, of ten uitersten vyf Jaren niet.

Ziet den Baron van Maierberg in zyn Moskovische Reis-beschryving.

Aen de mond van de Vliet *Petsora* ziet men eenige Voor-eilanden te zijn. Het hoog gebergte is daer zonder eenig gewas, maer steeds met Sneeuw bedekt. Cederboomen vallen in de lage Landen van dit gewest veel: ook ziet men daer veel Roofvogelen. De Volkeren zijn daer van weinig begrip; behelpen zich zober. Het Landschap draegt zijn naem van deze Rivier.

Papinogorod, of *Papinowgorod*, is een Stad, niet wyt van de Vliet *Petsora*, Landwaerts in gelegen: legt niet onvermakelijk, aen een Moerasch, omgeven van zeer hooge Bergen. Dicht aen de Stad vliet een Rivier, daer overvloed van Visch is. De Huizen alhier zijn slecht gebouwt, laeg, van hout of Boom-takken te zamen gevlochten, en met aerde bestreeken. De Inwoonders worden *Papins*, of *Papini* geheten.

De Stad *Papinogorod* is geacht in *Siberia* te leggen, wordende *Siberia* en *Boranday*, eng genomen, van malkander door zeker hoog gebergte, twintig uuren reizens, benoorden *Papinogorod*, gescheiden. Zoo als men over dit gebergte is, Zuidwaerts, bejegent men Vlekken, daer de Inwoonders in ruige Beeren-huiden-klederen gekleed gaen; doch de zommige hebben die ook van Lywaet, en Pelterye daer over; wezende het Volk omtrent *Papinogorod* beter van leven en omgang, als de *Borandayers*. Het is daer, om de onvruchtbaerheit des gronds, menigte van wilde Dieren, Sneeuw, en ongebaentheit der wegen, zeer moeyelijk te reizen. Hier zijn de Hutten gemaekt als in *Lapland*. Dit Volk blijft niet altyd op eene plaets, maer veranderen dikmael van wooninge.

Deze Luiden, zoo wel als de *Samojeden*, als zy des morgens ontwaken, gaen ten Hutte uit, met Wyf en Kinderen, strekken zich na de Zon met geboogen knyen, en bidden die aen, gelijk zy de Maen en Noord-sterre mede eeren, en Offeren.

Boranday is een Landschap, volgens bericht van Deensche Reizigers, wiens Zeetogt

Digitized by Google

togt door *Martiniere* in 't licht gegeven is, niet wyt van de Rivier *Petſora* gelegen, heeft langs de Zee-kuſten hoog gebergte; op welke Kuſt een Eiland legt, *Kſldomoria* geheten, 't geene by my in de Kaerte niet en is gebragt, tot noch toe, alzoo zijne rechte plaets niet en weete. De Inwoonders zijn kleinder van ſtal als de *Laplanders*, doch de oogen van gelijke gedaente, verwe en diepte; maer 't geene wy wit der oogen hebben, is hun rood-geel. Haer aengezicht is vlak en breet, 't hooft groot, de neus ingeboogen, de verw bruin-zwart, en de beenen als ſtutten. Aen hare beenen hebben zy enge hoozen, van witte Beeren-huiden gemaekt; gelijk ook zijn hare rokjes, die ze tot aen de knyen lang dragen; zoo als ook de kappen of mutzen zijn, met het haair uitwendig. De ſchoenen zijn van Boom-baſten. De Huizen zijn met Viſch-beenen gedekt, laeg, in gedaente als een Ey, zonder eenig lucht-gat, als dat door de deur inkomt, die als een Oven-gat is. Dit Volk leeft van Viſch-vangſt, en Jacht: eeten geen Zout: de gedroogde Viſch dient hen voor Brood: drinken klaer water, daer zy zekere Bezien in te weeken leggen, die het zelve eenige verwe en ſmaek geeft. De Vrouwen zijn gekleed gelijk als de Mannen: gaen zoo wel en ſneedig ter Viſch-vangſt, en op de Jacht, als de Mannen. Zijn nu zeer begeerig tot Tabak en Brandewyn, niet tegenſtaende zy eertyds groot afkeer van het eerſte toonden.

Dit Volk gebruikt Sleetjes, grooter als in *Lapland*, daer twee perzoonen in ieder zitten konnen; gelijk ook de Ren-dieren alhier grooter zijn als in *Lapland*.

Het Land is niet zeer bewoont, en men reiſt zomtyds wel tien of twaelf uuren, en langer, eer men eenige weinige Huizen bejegent.

Het Volk dat Landwaert in woond, is woeſter als dat aen de Zee-kuſt zich ophout. Deze onderhouden zich alleen van de Jacht. In de Zomer eeten zy het Wild, verſch op koolen weinig gebraden, of gerooſt, en des Winters Vleeſch, gedroogt in de Zon. Leven zeer beeſtachtig. Hun Hutten zijn van Boom-takken: de klederen alle van Beere-huiden, het ruig buiten; dragen een gordel van 't zelve ſtof om de middel. De Vrouwen zijn van de Mannen niet anders als by de haairen te onderkennen, die haer by de ſchouwderen afhangen. Hun wapens zijn alleen Speeren, van zeker hard hout; een Boog, die van Boom-baſten gemaekt is; kooker met Pylen, en een ſteen zoo ſcherp als een Scheer-mes, welke aen hare gordel hangt. De Ren-dieren voeden zich met Mos. Het Land is hier zeer woeſt en ongebaend.

Het Landſchap *Boranday* ſtrekt zich te wederzyde van de Vliet *Petſora*, doch meeſt Weſtwaerts, en ſtrykt alleen de Zee, wezende het binnen-land eigentlijk aldaer *Samojedia* genaemt.

De *Borandayers* weten van geen eeuwig leven, en oordeelen, dat met hun dood het alles dood is. Eeten Wolven- en Beeren-vleeſch. Weten van Lezen noch Schryven, veel min dat eenige Wetten zouden hebben: echter heeft de eerbaerheit by haer plaets, en zijn zeer rechtvaerdig, en goedaerdig; ook gaſtvry.

Zy weten, gelijk mede de *Samojeden*, Walviſſchen te vangen in kleine Booten, die zy van Land ſteken, als zy den Viſch zien, jagen hem een Lens in 't lijf, daer een touw aen vaſt is, waer na zy bot geven, na Land varen, en zoo het Dier na zich trekken. Dus verre uit *Martiniere*.

Vizzora, of *Vitſora*, is een Stedeken in het *Borandayer* Land, niet wyt van de Zee gelegen, aen de Weſt-oever van de Vliet *Petſora*. Voor Tabak en Brandewyn valt daer veel Pelterye te mangelen, doch zulks is aen Vreemden verboden. Het legt tuſſchen twee Bergen, ieder een myl hoog. De Huiskens zijn daer van Viſch-beenen gebouwt, zeer konſtig met Mos aengeſtopt; gevult en bedekt met Zee-ſchulpen, zoo dicht, dat de minſte wind daer niet in kan komen, als door de deur, of door het geveltje, waer een venſterken in gemaekt is, om lucht te ſcheppen.

De Vrouwen en Kinderen maken de Netten van Boom-baſten, ook de Touwen voor de Booten: andere maken Dekens van baſt: Bylen, Zwaerden, Spiezen, Werp-pylen, en andere Pylen, alle van Viſch-been: andere maken Klederen van Beeren-huiden, die zy t'zamen naeyen met Naelden van Viſch-graten. Deze Wyven zijn zeer leelijk, klein, morzig, en zwartachtig, of liever graeuw.

Koptoga is een plaetsje, dat by de volken *Sirainen* genaemt, word bewoont, gelegen omtrent het Landſchap *Kamenia* en *Boranday*. Men verſtaet daer weinig *Ruſch*. Dit Volk is onder het gebied van hunne Tzaerſche Majeſteiten, en genieten groote Voor-rechten.

Ouſt-Silemska is een Stedeken aen de Rivier *Petſora*; word bewoond by Ruſſchen, die zich daer by verwyzinge geplant hebben. Het Land is daer zeer woeſt, en vol Boſſchagien: word mede bewoond

Digitized by Google

door weinige *Samojeden*. Daer vallen alderley ſchoone Pelteryen.

De Rivier *Zilma*, *Silma*, of *Tzilma*, dat een Arm van de *Petſora* is, op te reizen, Weſtwaerts, is onbevolkt, Boſchachtig, Moeraſſig, zoo dat men zomtyds wel tien of twaelf dagen reiſt zonder Menſchen of Huizen te ontmoeten, waerom hier by daeg alleen gereiſt word, en de *Samojeden* daer tot Leids-lieden ſtrekken.

Het Vlek of Stedeken *Ouſtwaaske*, is tamelijk bewoond, gelegen niet wyt van de Vliet *Petſora*, aen de oorſpronk van de Vliet *Silma*.

Stolp, of *Stolpohen*, is een Berg, in de Lands-tale, anders *Barzagune* genaemt, dicht by de Vliet *Petſora* gelegen. Aen de voet van deze Berg leggen acht of negen Huizen, daer zich *Samojeden* in onthouden. Het Volk dat omtrent dit gebergte woond, en eigentlijk *Samojeden* zijn, zijn dikker en korter van gedaente als de *Borandayers*, en aen Zee gelegene *Samojeden*: haer hooft is grooter, en aengezicht breeder: de neus grooter en vlakker: hebben weinig haair, en zijn van een domme inborſt.

Het Vrouw-volk is hier zeer arbeidzaem; bemoeyen zich met de Kinderen te leeren Jagen. Zijn leelijker als het Manvolk. De Mannen dragen over hare ruige kleederen mantels van Beeſte-vellen, daer de pooten noch aen hangen, over de linker ſchouwder. Tuſſchen de Vrouwen en Mans kleederen is weinig onderſcheid. Den Vrouwen, zoo wel als de Mannen, hangt een Boog, en Pyl-kooker op de ſchouwder.

Men zegt, dat 'er een Rivier van de zelve naem, die zijn oorſpronk omtrent dit gebergte heeft, in Zee ſtort; doch vermits ik de rechte plaets niet en wiſte, is die in de Kaert niet gebragt.

Slabotka, niet wyt van Zee gelegen, is een vermaerd Vlek aen de Rivier *Meſeen*. Daer woonen tamelijk veel welhebbende Luiden, die zich meeſt met de Traen-vangſt erneeren. In de Winter, omtrent de groote Ruſſche Vaſten-tyd, huuren hier de vermogenſte Burgers, Viſſchers en Zee-luiden, die zy voorzien met eet-waren, hoozen, ſchoenen, en hand-ſchoenen: welke Luiden dan verzonden worden na *Candenoos*, *Kolgoy*, *Matſowits*, en andere Nabuurige Eilanden en Kuſten, alle gelegen in de *Meſeenſche* bocht; waer toe tot dien einde daer eenige Huisjes opgerecht zijn: in welke plaetzen geheel niet groeid; doch de Zee werpt hout genoeg op, om te branden, en de gemelte Huisjes of Schuuren te bouwen. Hier verwacht dit Volk dan het Ys, dat de Noordelijke wind met menigte uit Zee, ſchotswys, eenige ſtukken wel een half myl breet en lang, na het Land dryft; waer zy zich dan op begeven, en menigte van Robben op vinden, die zy met breede Spietzen en Haken na Land ſleepen. De huiden van de jonge Robben, die ganſch ruig zijn als wol, zijn *Beelkens* genaemt, en andere die het eerſte haair afgevallen is, zijn *Zeerkens* geheten: worden aenſtonds na dat ze gevangen zijn, gevilt, gedroogt, en ſchoon gemaekt. De eerſte zijn bequaem tot peltzen of rokken, leidzels, en hand-ſchoenen: de anderen om kiſten te bekleeden, veel fraeyer en duurder als een aert die in de kuilen geworpen worden, om Traen daer van te kooken. Voor dezen hunnen arbeid, die al vry gevaerlijk is, genieten zy een vyfde, een vierde, en ten hoogſten een derde deel van de vangſt: het overige is voor de Uit-reder, die het Brood, Spys, Vaertuigen, enz. in plaets van arbeid, daer toe geeft. Deze Luiden loopen dus een half, ja een heel myl, en verder, over de ſchotzen in Zee, en een andere wind opkomende, moeten met de ſchotzen heen en weer, waer de wind haer geleid, dryven; maer zoo zy verre gaen, nemen in het gemeen Brood mede, doch worden evenwel veeltyds eenige gemiſt. Andere nemen klein Vaertuig, trekken dat over het Ys, varen van den eenen ſchots op den ander; ſtorm of onweder opkomende, trekken haer Schuit op de ſchots Ys, die haer het grootſte dunkt; welke komende te breeken, gaen weder op een ander, en dat zoo voort. Als zy een prooy gevangen hebben, en by eenig Land komen, ſleepen dat daer op, en begeven haer weder t'Zeewaerts. Deze vangſt duurt tot den drie en twintigſten van Gras-maend toe. Des Zomers gaen zy halen, 't geene op deze onbewoonde plaetzen gelaten hebben, met hunne Vaertuigen, genaemt *Koſchen*, of *Lodjens*.

Robbe.

Deze laetſt-verhaelde wyze van Robbevangſt is wel de profytelijkſte, want aldus 't meeſt gevangen word, doch koſt ook het meeſte in 't uit-reden, en is het gevaerlijkſte; want zomtyds vergaen de Schuiten met Volk met al, die in 't gemeen tien of twaelf by een zijn.

Op de zelve wys begeven zich eenige Viſſchers hooger op, en boven *Candenoos*, daer zy de Walruſſchen op de ſchotzen betrappen. Des Zomers worden aldaer mede Schuiten uitgereed, om aen de Kuſt van *Nova Zemla*, en rondsom het Eiland *Kolgoy*, Walruſſchen te gaen vangen, die zy op het dryvend Ys zoeken, waer op de

Digitized by Google

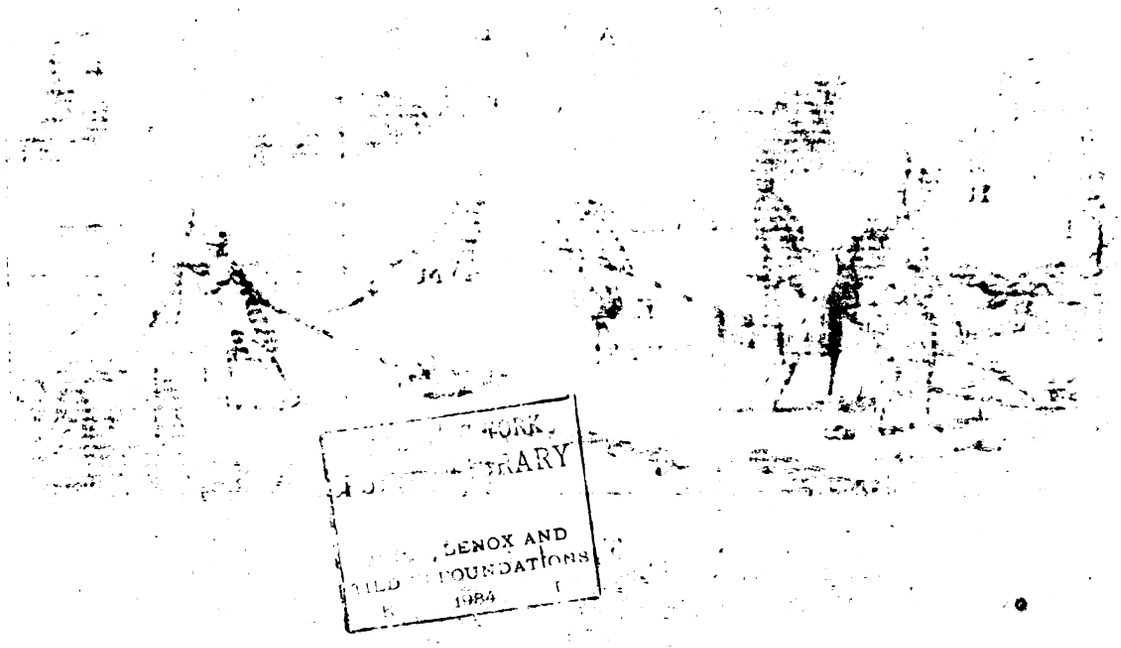
...YORK
...BRARY
...ENOX AND
...FOUNDATIONS
1984

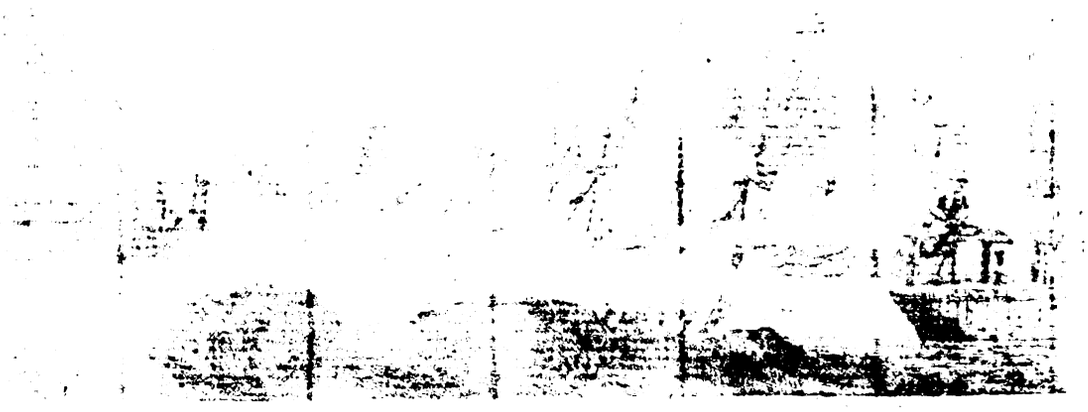

Digitized by Google

de zelve by mooy weer zich vermaken. In de neus van de Schuit ſtaet de Stuurman met een ſpits ſcherp gekronkelde haek, los op een ſtaek, die hy hem in't lijf douwt, 't welk met een lijn en een ton aen hem vaſt blyft. Het Dier ſmyt zich dan wel in't water, en zoekt zich op den ton te wreken, doch ondertuſſchen palmen die in de Schuit zijn al nader by, en ſlaen hem met Spieſſen dood. Van een volwaſſche Walruſch kan men drie tonnen Traen kooken: de Tanden wegen in't gemeen zes of zeven pond de twee.

Omtrent deze *Meſeenſche* Kuſt, en by *Slobotka*, ook op *Candenoos*, worden Steenvoſſchen, des Zomers graeuw en kael, en des Winters wit en ruig, by groote menigte gevangen, in knippen. Hermynen zijn hier omtrent mede. Daer vallen aen de Vliet *Meſeen*, weinig Landwaert in, ook Koe-beeſten, doch klein, en voor tien gulden men een goeden Os koopen kan. Schapen zijn daer zoo veel niet, en Verkens geheel geen. De Menſchen in en omtrent *Slobotka* zijn goedaerdig, doch genegen tot den drank. Rogge word hier niet gezaeid. Garſt is het eenigſte dat zy teelen, en daer van bakken zy haer Brood. Voeden zich met Panne-koeken, Bry van Garſt, en Melk, welk laetſte zy altyd achter na eeten. Daer vallen zekere kleine Vogeltjes, die zy *Poeninki* noemen, ganſch wit, met zwarte blesjes, en geſprenkelde vleugeltjes, zeer vet, en goed van ſmaek.

Het vrieſt in Bloey-maend zomtyds hier noch zeer hard, en is 't Ys voor den vyftienden of twintigſten der zelver Maend zelden gebroken in de Rivier. Hier omtrent, langs de Rivier *Meſeen*, en mede omtrent *Poeſtoſer*, wil men, dat Mineralen vallen van Kooper en Yzer; doch de groeven zijn wel geproeft, maer niet geopent, dies zulks twyfelachtig oordeele.

Semſe, of *Myla*, is een Riviertje, vallende in de groote Rivier *Meſeen*. Voor aen de mond ſtaet een Zout-ketel, daer omtrent zeſtig duizend pond Zout des Jaers gemaekt word, die eigen is aen zeker Ruſch Heer, *Krominin* genaemt, welke hier mede eenige Garſt zaeid.

Koelegoor is een Stedeken, aen de Vliet *Meſeen*, zijnde de Hooft-ſtad van het *Meſeenſch* gebied, alwaer de Bevelhebber van dat Landſchap woond, anders *Kivrool*, of wel klein *Kargapool* genaemt.

Nees is een Riviertje, in de Nabuurſchap der *Samojeden*, aen de mond van de groote Rivier *Meſeen*. De zelve ſchiet wel een half myl in Zee, wezende aen wederzyde van het bedde de Zee zeer droog, welke droogten met laeg water boven komen. Hier valt veel Bot. Op't Land, dat dor en moeraſſig is, waſt veel ſchoone Zuuring. De Berke-boomen konnen daer boven een knie hoog niet waſſchen.

Jaeſma is een Vliet, die mede omtrent de mond in de groote Rivier *Meſeen* ſtort. Aldaer onthoud zich groote menigte Viſch, *Beloegen*, of *Belugen* genaemt, die met hoog water uit Zee de Rivier inloopt; als wanneer de Viſſchers, die daer toe met groot Vaertuig uitvaren, en zich aen Zee ſtil houden, tot dat de Viſch een einde weegs voorby, en de Vliet is opgeſwommen, dwers over de Rivier Netten ſpannen, twee of drie honderd vadem lang, aen ſterke dikke touwen, en varen dan met Schuiten de voornoemde Viſſchen, die twee of drie vadem lang zijn, in't gemoet, die met het vallen van 't water na Zee zakken: zy kloppen, tieren, en razen dan tot dat het water verloopen is, waer door de Viſch belet word af te zakken, als wanneer zy met Spieſſen voor en omtrent haer Netten de Viſſchen dooden. Deze geven ieder omtrent twee en een halve ton Traen, en als 't geluk goed is, konnen in twee tyen haer lading krygen, die op twee honderd ton aenloopt.

Een Dorp *Verghna Palingke* genaemt, leit aen de rechter hand van de Rivier *Pienega*. In de zelve legt een groot Eiland, en daer zijn te wederzyde eenige vrye Dorpen, behalven dat daer noch eenige Dorpen zijn, die het Klooſter *Sitske* toebehooren.

Aen de Rivieren *Anadieſkoy*, en *Sabatſia*, niet verre van de *Yskaep*, woonen mede de Volken *Xuxi*, en *Koeliki*. In de Rivier *Sabatſia* valt ſchoone *Haring*, en *Steur*, ook *Sterletten*, en *Onelma*.

De Vlieten welke in de *Ys-zee* uitſtorten, zijn Viſch-ryk, byzonder na aen de Zee. De Menſchen welke in *Siberie* meeſt aen de Oevers van de Vlieten woonen, en des Winters in de Boſſchen, voeden zich met Viſch, en Herte-vleeſch. Tam Huis-gedierte, behalven Honden, welke voor Wagentjes geſpannen worden, vind men hier niet. Angels, Naelden, Meſſen, en Bylen, zijn by deze Menſchen gewilde Koopmanſchap.

De Rivier *Koela* komt vallen van *Koelegoor*, en heeft wederzyds onbruikbare Moeraſſchen: ſtort in Zee met een wyde Haven, wat lager als de Rivier *Meſeen*.

Het Eiland *Dolgoy*, gelegen niet wyt van *Waigats*, omtrent op negen en zeſtig graden, is een woeſt moeraſſig Land; draegt niet als wat Mos, en hier en daer kort Gras. Voor zeven Jaren waren daer op zoo veel Rheen, dat de Moskoviten in weinig tyd vyftig, ja honderd konde dood ſlaen;

Digitized by Google

1690. maer heden vind men daer geen eenige, 't geen zommige zeggen door een felle Winter is bygekomen, zoo dat zy, door de te harde vorst belet, geen Spys van onder 't Gras van daen konden krygen; doch andere zeggen, dat men daer zomtyds en te dikmael op quam, eenige honderden te gelijk dood sloeg, en dus het Eiland ontbloote, te meer, alzoo 'er menigte wierden gedood, daer van alleen de tong uitgesneden wierd om te eeten, latende de rest leggen verstinken, 't geene sterfte onder de overige veroorzaekt zoude hebben. Dit Eiland is omtrent vyf of zes myl in omtrek groot. In 't midden heeft het hooge steene Bergen: aen de Oost zyde zandige Stranden, en te Wester zyde meest hoog moerassig Land. Voor *Promoy*, beoosten *Candenoos*, is wel acht myl lage en zandige Strand. Op *Colgoy*, zegt Schipper *Ys*, een Haven te zijn voor *Lodjens*, maer niet voor diepgaende Schepen. Alhier komen Jaerlijks duizende Ganzen van andere gewesten te ruyen, die als dan in grooten getal gevangen worden van die Luiden, welke van 't vaste Land daer op komen gevaren. Hy verbeeld het zelve bykans geheel rond. Rotganzen zijn daer mede zeer veel, ook Endvogels en Zwanen.

Ziet pag. 595.

Op het Eiland *Kaninoos*, *Kandenoof*, of *Candenoos*, waren noch onlangs honderd *Samojeedsche* Huisgezinnen; doch hare Ren-dieren, daer in hunne meeste rykdom bestond, zijn meest gestorven. De *Samojeden* onthouden zich meest omtrent de oevers en monden van de Rivieren.

Achter *Candenoos*, by *Promoy*, is de Haven-plaets of Baey voor *Lodjens*, die meest van de Rivier *Mesen* en de Stad *Archangel* komen gevaren.

De Rivier *Indiga*, tegen over 't Eiland *Colgoy*, in de Nabuurschap der *Samojeden*, aen den Oceaen gelegen, weinig opgeroeid zijnde, komt men aen een plaets *Gorodisse* genaemt, daer in oude tyden eenige Volkeren gewoond hebben, geheten *Schoedy*, die met de Russchen oorlog hadden, en nu ganschen te niet zijn: alleen zijn overig de wallen van hunne oude Stad. Heden hebben daer de Russen, die aen de Rivier *Pienega* woonen, en voor Schatting Jaerlijks Valken in *Moskou* leveren, die zy hier vangen, een Kamer en een Kelder opgerecht, daer zy in de Herfst komen, en blyven tot Kerstyd, zich bezig houdende in de Valken-vangst, en den Handel met de *Samojeden*. Zy vangen daer dan mede veel Visch. Als zy van daer vertrekken, laten zy zich in de tyd van tien of twaelf dagen door Rheen na de Vliet *Mesen* voeren. Deze Rivier is Vischryk, als van Zalm, *Konighe*, die rood is, en zoo groot als Zalm, vol zwarte kruisjes getekent; als mede een Visch, *Soltsey* genaemt, die ook rood van vleesch is, middelmatig in groote, en smal, heeft een gesprenkelde rugge; ook *Neelme*, die den Wit-visch, welk by *Jereslaf* gevangen word, gelijk is; *Sigy*, heel groot; voorts Snoeken, Botten, Schollen, Pos, Baers, en *Navaege*, een Visch in andere Landen onbekent.

Langs deze Rivier ziet men te wederzyde schoone Weide, en vier myl de Rivier opwaerts van Zee af, wast schoon Dennen-hout, aldaer *Jeelne* genaemt. De Lucht is daer getempert, en 't is jammer dat de genoemde plaets *Gorodisse* niet bewoond word; doch men twyfelt of daer Kooren groeyen zoude.

Langs gemelte Vliet, Landwaert in, houden zich *Samojeden* in Tenten of Hutten, die zy *Soema* heten. Om hoog stort in de Vliet *Indiga* een Rivier *Bela* geheten.

Tzari is een Baey aen Zee gelegen, anders mede *Toxar* geheten; legt over het Eiland *Colgoy*, op de hoek van *Swetenoos*. Daer dichte by vind men, ruim een myl in Zee, Oost-zuid-oost, en West-noord-west, de Zee vol blinde Klippen, van de hoek af beginnende. By laeg water ziet men de barning.

VOLGT

een

KORT VERHAEL,

In wat gedaente Noord en Oost Tartarye by voorgangers is vertoont geweest, op dat vergelijkinge worde gemaekt tusschen de meening der Ouden, en het geene door my, na onderzoek en eigen bevinding, geduurende een reeks van veele Jaren, in Kaert is gebragt, en op deze stoffe ter neder gestelt.

VErscheidene Schryvers hebben dan zich, zedert veele Jaren, bevlytigt gehad, de Tartarische, en Noord-ooster Asiatische Landschappen in Kaert te brengen. Hoe na zy by de waerheit zijn geweest, kan worden getoetst, als men hunne Afbeeldzels en Schriften in't byzonder met onze nieuw ter neder gestelde Kaerten, en hare verklaringen, vergelijkt; en dus zal men de onkunde der voorige tyden, in deze stoffe, ontdekken. Gelijk dan de tyd en gelegent-

Digitized by Google

Dus vertoont Cabo Barſe, of de weſt hoeck van Candenos, ooſt van u af.

Dus vertoont ſich Caep Candenos, O.Z.O. van u af, een myl in Zee.

Caep Candenos doet ſich aldus op, Z.W. van u af, een myl in Zee.

Dus vertoont ſich 't eylant Kolgoy, O.Z.O. ½ myl, voor 't riviertje Goebitſa.

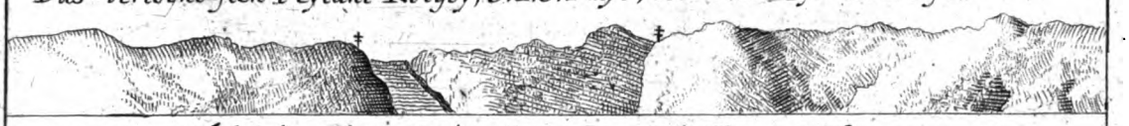

Dus vertoont ſich 't hooge lant, voor 't riviertje Promoy, 8 myl van u af.

Dus doet ſich 't lant op voor 't riviertje Goeſine, Zuyt van u af.

Den berg Colocolcowa, doet ſich aldus op, Z.W. van u af.

Dus vertoont ſich de weſt ſchaar, Z.O. van u af.

Dus doet ſich ſweetoynos op, W.Z.W. van u, 3 myl.

Dus vertoont ſich ſweetoynos, Z.Z.O. van u, 1½ myl.

Dus doet ſich Sweetoynos op, Ooſt van u, 1½ myl.

Dus vertoont ſich de rivier Indiga, uyt Zee.

Dus doet ſich 't lant Mikielkene op, Z.W. van u.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATION
R 19.1

Digitized by Google

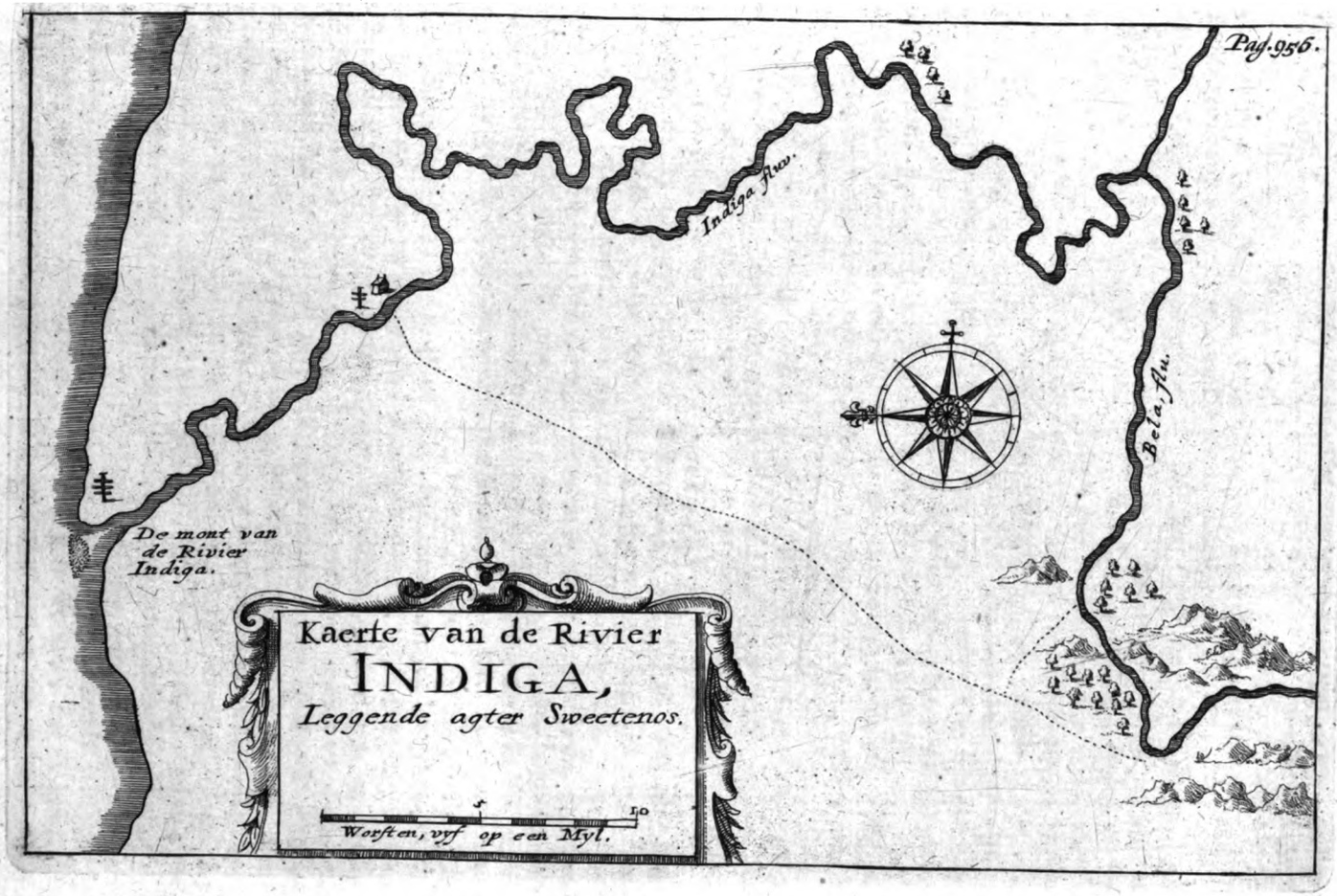

Digitized by Google

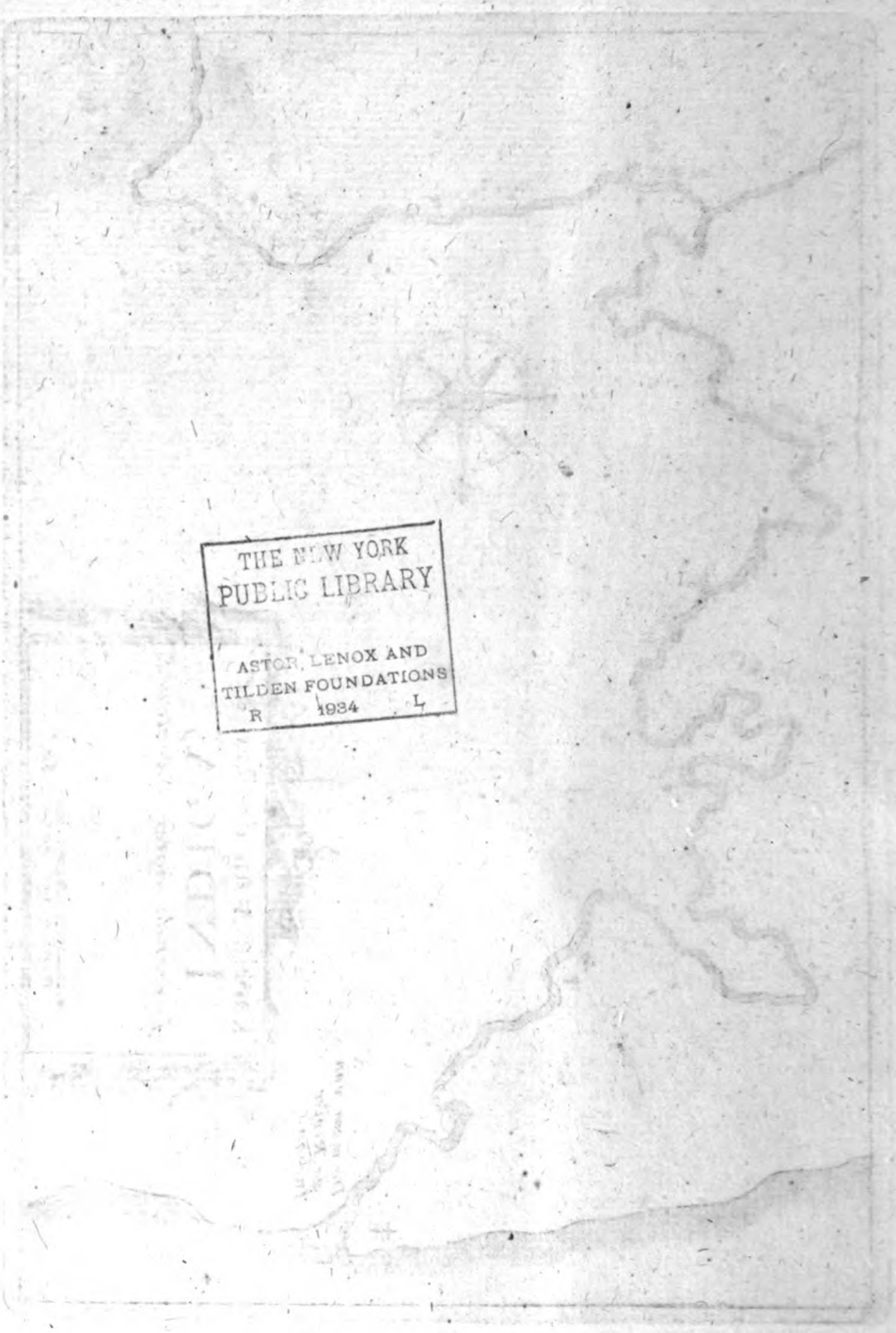

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934 L

Digitized by Google

legentheit ons aenleiding heeft gegeven, om misſtellingen der Ouden te verbeteren, zoo zullen na ons waerſchynlijk andere gevonden worden, die, het geene dat wy hebben ontworpen, tot hooger top van volmaektheit zullen brengen.

Anaximander Mileſius, Leerling van *Thales*, volgens ſchryven van *Agathemer*, die eerder als *Strabo* leefde, was de eerſte, welke de Aerdbodem op een Kaerte deede afmalen. Na hem heeft *Hecateus*, mede van *Mileten* geboortig, een Man, welke zeer doorreiſt was, dat werk zoo gehandeld, dat ieder daer over was verwonderd. *Hellanicus* van *Lesbos* oeffende na hem deze wetenſchap.

Hier na deede zich op *Damaſtes Cittiſenſis*, en bragt in Schrift een langs-ſtrandſche Schipvaert. Daer op hebben *Democritus*, *Eudoxus*, en anderen, omzeilingen der Aerde beſchreven.

De Ouden dan, gevoelden, dat de bewoonbare Waereld een ronde plaets was, waer van *Grieken* het middelſte Landſchap, en *Delphos* het middelſte ſtip, welke zy de Navel des Waerelds noemden: doch *Democritus* was de eerſte, die voor gaf de Waereld langachtig te zijn, en wel anderhalf mael zoo lang als breet; maer *Eudoxus* zeide, dat hy effen eens zoo lang als breet was. *Eratoſthenes* weder dreef, dat hy meer als eens zoo lang was als breet. *Crates* zeide, dat hy een halve kring gelijk was. *Hipparchus* gevoelde, dat de Waereld de geſtalte van een Ruit hadde. Andere, dat hy geleek aen de ſtaert van eenig Beeſt.

Poſidonius Stoicus gevoelde, dat de Aerde breetſt uitgeſtrekt was van't Noorden na het Zuiden, en het enger gedeelte Ooſtelijk en Weſtelijk te leggen.

Dicæarchus laeſtelijk dryft, de Aerde gelegen te zijn op een ſtreep, gaende van de Berg *Atlas*, of de Zuilen van *Hercules*, door *Sardinie*, *Sicilie*, *Jonia*, *Caria*, *Lycia*, *Pamphylia*, *Cilicia*, de Berg *Taurus*, tot aen het gebergte *Imaus*, en niet verder.

n de eer-
vinders
: Land-
chryvin-
, ziet by
llemont,
nſch
ryver in
reede.

De Stad *Sera*, en het Landſchap waer in de zelve legt, met haer andere Steden, zijn by *Ptholomæus* * geplaetſt benoorden *Sina*; het geweſt daer men hedendaegs bevind de groote Muur van *Sina* geſtrekt te leggen: en van geen Volkeren *Seres*, Stad *Sera*, of Landſchap *Serica*, weet. Het kan zijn, en is waerſchynlijk, dat de Noorder Sinezen oulinks met de naem van *Seres* bekent zijn geweeſt.

Wat meer beooſten lag, was den ouden onbekent; alleen zegt *Ptholomæus* daer van, dat wyders veele Moeraſſchen waren, daer zeer zwaer Riet wieſch: en is aenmerkelijk, dat heden omtrent de uitgang van de Vliet *Amur*, aen de ſtranden, geweldig groot, en zeer veel Riet, als ook in de binne-wateren, word gevonden, zoo dat zulks den Schippers in't varen hinderlijk is.

De Zee, zegt hy, by het Land der *Seres*, is bykans onvaerbaer, wezende geen wonder, dat in die tyden de Zee aldaer niet wel te bevaren was, alzoo, zelf heden, nu de Zee-vaert in hooger top geſtegen is, de Landen *Korea*, en het Noorden van *Sina*, niet wel te bevaren zijn, wegens veelvuldige ſtormen, die aldaer dikmael voorvallen, en onbekentheit der Klippen, en gronden.

In het Landſchap der *Seres*, wierd gezegt een gebergte te zijn, *Ottorocoras* genaemt, 't geene nu niet word gevonden, of het moeſte de Bergen by het Landſchap *Hokien*, in *Sina*, zijn. Daer was ook een Vliet en Meir van de zelve naem, weinig meer beweſten.

De *Seres*, volgens gevoelen der Ouden, wierden met Bergen omringt, genaemt *Annibi*; zijnde waer, dat in het Noorden der Sineſche Grenzen noch heden geweldig hooge Bergen zijn te zien, en word de naem van Σινων in't Grieks, by *Ptholomæus* gevonden, 't geen veele voor *Sina* nemen, ſchoon het ſchynt, men te dier tyd, des Ryks *Sina*, voor't meeſt onkundig is geweeſt; altoos het en is alzoo niet, als zederd een korte tyd, en wel by Uitlanders benaemt. Alleen word gezegt, dat het opgemelte Ryk lag beooſten de *Ganges*, ſtootende Noordelijk aen de *Seres*, hebbende tot hunne Gebuuren de Volken *Ichthyophagi*, en *Aſpithræ*, *Cudutæ*, *Acadræ*, en *Ambaſtæ*. Het Zuider gedeelte van *Sina* was met de naem van *Mangi* oulinks bekent, zoo dat het Landſchap *Sina*, of Σινων, tuſſchen *Mangi* en *Serica* gelegen zoude hebben.

Op 't zestiende Hooft-ſtuk van Aſia.

Ziet pag. 810.

Het is geen wonder, dat de namen in deze geweſten zedert een reeks van zoo veel Eeuwen verduiſtert zijn; want behalven dat aldaer veelvuldige verwoeſtingen voorgevallen zijn, zoo is't noch heden de wyze in *Sina*, *Kalmakkia*, en *Moegalia*, dat, by verandering van Heer, Ryk, Steden, en Horden, hunne namen verwiſſelen: en worden wyders van *Ptholomæus* de meeſte Volken, omtrent de *Seres* gelegen, *Tacorei*, *Semanthsni*, en *Spioræ* geheten.

* Ptholomæus heeft geleeft onder Keizer Marcus Aurelius, op 't Jaer Chriſti, honderd drie en zeſtig. Hy woonde tot Alexandria, of Peluſium, namaels Damiaten genaemt. En weinig meer als honderd, of honderd en vyftig Jaer voor dezen, ter eerſter tyd van Tiberius, leefde in klein Aſia, Strabo, den vermaerden Land-beſchryver.

Rhabbanæi was een Volk, dat onder de *Seres* behoorde, doch vry Noordelijk gelegen.

Tuſſchen de Kaſpiſche en Zwarte Zee, zijn by *Ptholomæus* het oude *Colchis* geplaetſt, beneffens de Landen *Iberia*, en *Albania*, gelijk zulks in de oude Kaerten, daer van zijnde, met aenwyzinge der Steden, en Rivieren, zoo als men toen meende dat zy gelegen zijn geweeſt, is te zien, wes hier daer van zwyge.

Volgens zijn zeggen, woonden, bezuiden en beooſten de Rivier *Oxus*, de Volkeren *Sacen*, en *Sogdianen*. Daer was ook het Landſchap *Margiana*.

Benoorden het gebergte *Imaus*, was de geheele Waereld ter tyd van *Ptholomæus* noch als onbekent: alleen wiſt men, dat van dit Scythiſche gebergte *Imaus*, Noordwaerts, zich Bergen heen ſtrekte: en is waer, dat hedendaegs van het Meir *Baikal*, Noord-ooſtwaerts, tot in de Zee, hoog gebergte zich is uitſtrekkende.

Ziet het vyftiende Hooft-ſtuk van de Aſiſche beſchryvinge.

De Ouden, zoo men uit hunne geſchriften kan beſpeuren, hebben geſteld, dat'er op den *Tanais* Volken woonden, daer ze dicht aen de *Wolga*, of *Volga* ſtoot, geheten *Alani*, en *Jaxamatæ*. Een Landſchap buiten de *Tanais* gelegen, was het *Sarmatiſche Aſia* genaemt. Noch hielden zich daer omtrent op, de Volken *Ozyli*, *Tanaitæ*, *Roſolani*, *Ochlones*, en *Idræ* genaemt.

Men hield, aldaer te zijn *Cæſars* Altaer: ook aen de oorſpronk van de *Tanais*, dat van *Alexander de Groote*: en kan het waer zijn, hoe wel heden aldaer geen overblyfzelen van te vinden, dat deze Helden Altaren te dier plaetze geſticht hebben gehad, om de Goden te danken, dat zy dus verre hunne Baniere gericht hadden, en zegen bevochten.

Met is echter waer dat de zommige oordelen Alexander in perzoon nimmer aen de oorſpronk van den Tanais is geweeſt.

Volkeren, van ouds benoorden *Tangut* woonachtig, droegen de namen van *Cylindrina*, *Byltæ*, *Dætichæ*, *Daradræ*, *Lambatæ*, en *Suaſtenæ*, namen, waer van de byzondere plaetzen heden, met noch zeer veel anderen, zijn vergeten, en onbekent, zoo ter oorzaek dat de zelve zijn veranderd, als dat de Volkeren zijn uitgebluſcht, en verdelgt.

Te midden in het gebergte *Imaus*, van waer niet verre een hoogen ſteenen Tooren was, zegt men, dat een Stad ſtond, daer de Koop-luiden, welke na de *Seres* reisden, uitruſtede, en pleiſterden. Meer Noordwaerts, op de zelve lengte, hielden zich de Volken *Aſcatancæ*, en *Amarei*, alle Menſchen, die zonder Huizen, en, volgens de oude Schryvers, in Boſſchen en Spelonken woonden.

Beooſten de Rivier *Rha*, of *Volga*, aen den Oever van de Kaſpiſche Zee, zegt men, gewoont te hebben de Volken *Aorſi*, *Ariaci*, *Namaſtæ*; en daer meer benoorden *Norosbes*, *Tybiacæ*, en veel andere meer: en is waerſchynlijk, dat alle deze Volken, *Kalmakſche*, *Moegaelſche*, en *Tarterſche* Horden zijn geweeſt.

Ziet de Kaerten, volgens de ſchitten van Strahlenberg gemaekt.

Aen de *Volga*-ſtroom, vind men in de oude Kaerten twee armen, of oorſpronken, de eene beweſten, en de andere beooſten gelegen; alwaer geſteld wierden de *Hyperboreiſche* Bergen. Aen welke oorſpronken, Volken zich ophielden, geheten *Hippophagi*. Te midden tuſſchen deze twee armen in, vond men de Volken *Modotæ*, *Zacatæ*, *Sali*, *Chenides*, en weinig lager na de Kaſpiſche Zee toe, *Vaſſei*, *Pthirophagi*, en *Sapotreni*. Tuſſchen de zelve en de *Tanais*, was de woonplaets der *Amazonen*, en der Volkeren *Ornei*, *Tuſci*, *Agoritæ*, *Sachani*, *Materi*, *Pſeſſi*, en *Perlerbidi*, welke zeer groot in getal waren. Volgens gemelte Kaerten, was aldaer het Landſchap van *Mitridates*.

De Rivieren, die tuſſchen *Aſtrakan* en *Perſien* in de Kaſpiſche Zee uitſtorten, wierden geheel anders als heden genaemt, en vertoont, zoo als men bevind dat ze heden niet en zijn.

Op de Kaſpiſche Zee vind men in opgemelte Kaerten een Eiland, genaemt *Talca*, en een ander, genaemt *Helades*, en een derde *Ralia*, die heden aldaer, en op die plaetze, niet worden gevonden.

Aen de mond van de Rivier *Jaik*, woonden Volkeren, volgens gevoelen veel 'er oude Schryvers, genaemt *Trimni*, en *Coraxi*. De eerſte Rivier beooſten de *Jaik*, in 't Kaſpiſche Meir uitſtortende, wierd geheten *Daix*, en de Volkeren, aen des zelf uitgang gelegen, *Orgarſi*, en die weinig hooger Noordwaerts *Aſiotæ*, gelijk het Landſchap tuſſchen de *Volga*, en deze laetſt genoemde Rivier, *Canodipſa* was genaemt. Meer Noordwaerts, boven de Rivier *Jaik*, of *Rimnicus*, wierden de Inwoonders *Thiabiacæ* geheten, en die wat meer Ooſtwaerts lagen, *Machategi*. Het gebergte, heden genaemt *Olotief*, droeg van ouds de naem van *Moroſſus*, en *Norobes*. Meerder Noord op, alwaer heden de Volkeren van *Dorbetſia* zwerven, dat een aert van *Kalmakken* zijn, vind men, dat van ouds, zoo de Schryvers waerheit zeggen, de Volken woonden, toen geheten *Machategi*, *Samnitæ*, *Mologeni*, *Paniardi*, *Seccani*, *Alaniſchitæ*, en *Snobeni*, boven welke, Noordwaerts, het Land onbekent was.

Het gebergte, ter plaetze waer omtrent men heden het *Altinſche* gebied ziet ge-

Digitized by Google

geſtelt, wierd genaemt *Meſſei*, en *Sibbii*, en het Volk aldaer, *Alanorſi*. De *Galathophagi*, *Saſones*, en *Amareiſchitæ*, als ook de *Aſtatantæ*, wierden geplaetſt, waer men heden de *Moegaelſche* Heerſchappyen van de Princen *Utſurtati* en *Ablei* vind. Meer Zuid-ooſtwaerts, en daer heden het Volk *Mugalcy* gevonden word, vind men een Volk *Aſtatantæ*, en *Aſtatani*, in de opgemelte Kaerten der oude Schryvers geplaetſt.

Aen de Kaſpiſche Zee, weinig meer benoorden als de Rivier *Oxus*. zeide men, twee Rivieren uit te gaen, genaemt *Iſtaus*, en *Politiratus*, welke hedendaegs met die benamingen daer niet te zien en zijn.

Deze Volkeren zijn die geene, welke van ouds onder een algemeene naem van *Scythen* berucht zijn geweeſt, oorſpronkelijk van *Scytha*, Zoon van *Hercules*, of, volgens eenige Schryvers, gebooren uit de Huisvrouw van *Noagh*; of mede wil men, dat *Magog*, Zoon van *Japhet*, of *Prometheus*, ſtichter der *Scythen*, is geweeſt. Deze *Magog*, Zoon van *Japhet*, zoude *Tanais* gebynaemt zijn geweeſt, waer van de Rivier zijn naem zoude behouden, om dat hy zich aldaer eerſt neder had gezet. Hy was in den beginne met weinig tal Menſchen, en hadden die zich by de Vliet *Araxes* neder gezet; hebbende zich eindelijk uitgeſtrekt tot aen dees en geene zyde des gebergte *Imaus*, tot aen den *Tanais*, het *Meotiſche* Meir, en wyders Noorden aen; levende der wyze, gelijk als men noch, ten naeſten by, de Inwoonders dier Landſtreeken heden zich erhouden ziet.

Ziet Beroſus.

Darius, Konink van *Perzen*, wierd ſchandelijk van hen geſlagen, en *Cyrus* met zijn ganſch Leger ter neder gemaekt: zy hebben een Leger van *Alexander* gematſt. De *Romeinſche* wapenen gehoort, maer niet gevoeld. Wiſten van geen Huizen: noch bouwden het Land niet. Leefden van de vangſt, viſſchery, vee, en roof: dryvende haer Beeſten voor zich, en al den Huisraed op Wagens. Van Wol hadden zy geen kennis; doch dekten zich met vachten van de Beeſten. Goud en Zilver was hen onbekent.

Horn rekent onder de *Scythen*, of *Tartaren*, de Volkeren boven de Zwarte Zee, aen de *Caucaſus*, het Kaſpiſche Meir, langs de *Oxus*, tot aen de *Seres* gelegen; ook de *Sarmaten*; als mede de Volken langs de *Tanais*, en tot aen de Noord-zee.

In 't Jaer drie duizend, drie honderd, en zeventig, na de Schepping des Waerelds, volgens *Horn*, heeft *Indathyrſus*, of *Madyes*, Zoon van *Protothya*, der *Scythen* Keizer, door de Kaſpiſche Poort in *Meden* ingedrongen, en *Aſia*, tot aen *Egypten*, zich onderdanig gemaekt; waer van te lezen is by *Strabo*, *Diodorus*, en *Joſephus*; op welke togt hy twee Steden bouwde, als *Bambycen*, in *Syrien*, en *Bethſan*, in *Paleſtina*: ſtichtende op de zelve tyd de *Bactriaenſche* en *Partiſche* Volkeren.

Arrianus zegt, dat de *Parthen* ter tyd van *Seſoſtris*, Konink van Egypten, en *Janduſus*, Konink der Scythen, uit Scythien in Perzen verhuiſt zijn: en is Partiſch op 't Scytiſch zoo veel gezegt als Balling, wezende ter boven geroerde tyd, vyftien duizend Parthen of Scythen in Perſien komen woonen.

Zoo *Clearchus* by *Athenæus* melt, zoude de *Scythen* zeer wreed en trots geheerſcht hebben over de overwonne Volken, waerom zy door een t'zamenzweeringe, uit de Heerſchappy in Perſien, en elders, zijn geſtooten; maer wanneer zulks geſchied is, weet men niet te recht; doch het ſchynt gewis, zulks voor de tyd van *Alexander de Groote* geſchied te wezen.

Te dier tyd, als de val van de Scythiſche Heerſchappy gebooren was, wierd den Scythen uit ſmaet het haair afgeſchoren; gelijk noch heden meeſt alle Scythen, of Tarters, behalven eenige, die lange gevlochten tuiten dragen, het haair afgeſchraept word.

Het is ruim vyf honderd Jaren geleden, dat door zekeren Chriſten Arabier, genaemt *Aledris*, uit *Nubie*, boven Egypten geboortig, een Geographia, of Land-beſchryving, in 't Arabiſch is geſchreven, die de naem van *Nubienſer Geographia* draegt. In de zelve vind men gewag van *Tartaria*, en het Landſchap *Sin* of *Sina*; als mede van een Landſchap *Balch*, en *Samarkand*, dat *Keneh* was gebynaemt, daer drie aenzienlijke Steden in lagen, als *Tir*, *Kenef*, en *Lacſur*, die heden (ten minſten met die namen) niet in wezen zijn. In 't Zuiden van *Balch* lagen de Landſchappen *Tochareſtan*, *Bacheſtan*, en *Namian*. Ten Noorden af, zag men de Landſchappen *Maru*, en *Churegian*. Om van *Balch* te gaen na *Namian*, reisde men zes dagen. Van *Balch* tot *Talecan* waren weder zes dagen reizens. Van *Talecan* tot *Badhachſcian*, zeven dagen reizens. Deze Stad *Badhachſcian* was gelegen, volgens gemelte Schryver, aen het Landſchap *Chennaug*, by Indiën.

Het Ryk *Sin* zoude palen aen het Landſchap *Bagharghar*, dicht aen de Orientaelſche Zee; gelijk het Land *Tobbat* mede aen *Sin* paeld, volgens zijn zeggen.

Tur-

Digitized by Google

Turcheſtan, zegt hy, daer de hedendaegſche Turken uit geſprooten zijn, was verdeeld in onderſcheidene Volken, als *Tobbatenſes*, *Charchirici*, *Kaimachitæ*, *Hofareni*, *Torchoſcitæ*, *Odhcoſcitæ*, *Choſſciacitæ*, *Chalagenſes*, *Olghari*, en *Bolghari*. Deze alle woonden over den *Oxus*, en niet ver van den Oever der Kaſpiſche Zee, hebbende verſcheiden Godsdienſten.

By boven gemelte Schryver word mede gewag gemaekt van de Steden en Koningen der Volken *Kaimachiten* geheten, die de hedendaegſche *Kalmakken* ſchynen te zijn, en hare afgelegentheit beſchreven.

Van zekere Konink der *Kaimachiten* zegt hy, dat niet ongelijk aen de grootſte Vorſten was, in pracht en getal der Onderdanen. Hy bad met zijn Onderdanen het vuur aen. Tuſſchen zeker plaets *Tara*, en daer de Konink zijn Hof hield, is een en tachentig dagen reizens, en dat door de Woeſtynen der Chalachitiſche Turqueſtanders.

Kaimac heeft gehad, volgens zijn gevoelen, beweſten, de Volken *Chazalgitæ*, en beooſten de Zee der Duiſterheit, of de Kaſpiſche Zee, zijn verblyf.

In deze Zee, gaet hy voort, zijn bewoonde Eilanden, daer de Koop-luiden wadende, van 't vaſte Land na toe gaen, des nachts zy op de Boomen ruſten, en hun Vee aen de zelve vaſt binden. Dit laetſte houde ik voor een verdichtzel; doch echter is waer, dat 'er Eilanden in de Kaſpiſche Zee leggen, daer men van 't vaſte Land aen kan komen, met door eenige Riet-velden te gaen, die zomtyds dras leggen.

Alzoo in het hedendaegſche Kalmakken-land, benoorden en beooſten, of in 't hart van 't Land, ganſch geene vaſte Steden zijn, zoo is het waerſchynlijk, dat de Kalmakſche Koningen, welke gezegt worden in Steden gewoont te hebben, in 't Zuidelijkſte gedeelte van *Kalmakkia* hebben gewoont, daer gezegt word noch overblyfzels van Dorpen en Steden te zijn.

Mits dezen Schryver, behalven de genoemde plaetzen, noch gewag maekt van veele Ryken, Landſchappen, Steden, Rivieren, en Wateren, der Landen omtrent, of tuſſchen de Kaſpiſche Zee, en *Sin*, of *Sina* gelegen; waer van heden noch kennis, noch geheugenis is: zoo blyft het zeker, dat aldaer wonderlijke veranderingen zijn geſchied, Steden en Volken vernietigt, en der overgeblevene namen verandert.

By *Schildberger*, die *Tamerlaen* in den oorlog gevolgt heeft, leeſt men, dat 'er drie deelen van *Tartarye*, of *Chataya* waren, als *Jatzu*, *Mugal*, en *Keyat*. Met het woord *Karakitay* word geheel *Katay* dikmael verſtaen, of wel alleen het geweſt omtrent *Niuche* en *Niulhan*, en het gedeelte van Tartarye, dat by de Sinezen *Kin*, dat is Gulden-land gezegt, genaemt wierd.

Cingis chan, die zich in *Tartarye*, of *Moegalia*, met de dekmantel van Godsdienſt als *Numa Pompilius* had opgeworpen, nam de naem van *Chan van Chatay*, of Tartaryen aen; welk woord *Chatay*, of *Katay*, zoo wyd eindelijk genomen is, dat veele Landen, zoo binnen als buiten de Sineſche Muur, daer door verſtaen zijn geworden.

Het Landſchap der *Katayers*, is gevolgelijk in verſcheidene tyden, van verſcheidene uitgeſtrektheit geweeſt: het heeft zich t'eeniger tyd uitgezet tot aen de Vliet *Jaxartes*. In andere tyden zijn de *Katayſche* Landſchappen in verſcheidene Koninkryken, Prinsdommen, en Horden verdeeld geweeſt. De Sinezen hebben mede voormaels over hare Muuren geſtapt, en tot aen *Bengala* geheerſcht; gelijk in 't Jaer veertien honderd twintig de Konink *Kini*, *Malacca* bouwde, en zijne Volk-plantinge op *Java* overbragt.

Daer wierd in *Europa* gelooft voor anderhalve Eeuw, dat aen, of omtrent de oorſpronk van de Rivier de *Ganges*, zich een Volk onthield, dat alle Dwergen waren. Deze Dwergen, meende men, dat de Peper planteden, en met de Kranen oorlog voerden.

Men verdichte als toen mede, dat ter plaetze, omtrent daer men heden de Vliet *Jeniſea* vind, Boſch-menſchen woonden, die geen buigingen in hare beenen hadden, en als zy gevallen waren, niet op konden ſtaen.

Op de hoogte van vyf en zeſtig graden, in Tartarye, of Scythia, en aen de Oevers van de Zee, wierde gezegt, dat Chriſtelijke Kerken geſticht zijn geweeſt: als ook, dat daer veele Jooden gevonden zoude worden, welke overblyfzelen van de tien Stammen zoude wezen; en dat dit Land by de Hebreen *Dicla* genaemt is, waer van heden niets te vinden is.

Zeker Hoogduitſch Land-beſchryver, die in het Jaer vyftien honderd twee en twintig zijne Kaerten uitgegeven heeft; zegt, dat de *Samojeden* aengezichten hebben als Apen, 't geene onwaer te zijn de ondervindinge ons nu heeft geleert.

Uit de Reis-beſchryving van *Vincent*

le

Digitized by Google

le Blanc, gedaen in het Jaer vyftien honderd zeven en zeftig, enz. ziet men, hoe het Ryk van *Bengala*, op de *Ganges* gelegen, voor drie honderd Jaer by den Grooten *Cham* van Tartarye (ik giffe de Konink van *Sina*) wierd veroverd, daer na weder vry gemaekt, en zederd door Parthen, of Partanen ingenomen; tot dat eindelijk in zijn tyd door den Grooten *Mogol*, die een Vorft is uit Tartarye gefprooten, en Heer over geheel *Indoftan*, vermeeftert.

In het Boek der Waereld-kaerten, van *Ortelius*, in het Jaer vyftien honderd zeventig, als mede in den Jare vyftien honderd twee en tachentig, uitgegeven, opvolgende de meening van *Pomponius Mela*, welke onder Keizer *Veſpaſianus* had geleeft, ziet men, hoe benoorden, over de Vlieten *Oby*, en *Jeniſea*, beneffens *Nova Zemla*, groote Landen zijn geftelt, nu niet te vinden.

Het Meir *Altin*, van ouds het Meir *Katay* genaemt, word aldaer in een Kaert van *Europa* veel te Noordelijk geftelt, en by gevolge de Rivier *Oby* veel te kort gemaekt; want die, door dit Meir is heen fchietende: het *Meotiſche* Meir veel te groot, en de vafte Noorder Kuft, omtrent de *Oby*, doet men te hoog Noorden op loopen, en hooger, of immers zoo hoog, als *Nova Zemla* zelve.

In een Kaert van *Aſia*, maekt gemelte Schryver aen de Ys-zee twee zeer breede en hoog op loopende Hoofden, of Uithoeken, tot zeventig en tachentig graden Noord op gelegen. Hy noemt het eene de *Kaep Tabyn*, en het ander het Scytiſche *Hooft*. Hy ftelt buiten *Sina* de Steden *Quinſai*, en *Cambalu*, en maekt een geheel Tartariſch Ryk, 't geene aldus nooit in de Waereld is geweeft.

In een byzondere Kaert, die ter zelver tyd van Tartarye uitgegeven is, word dat Landfchap geheel anders verbeeld, als boven aen is geroert.

Ortelius ftelt de vervoerde Joodfche Stammen, waer uit de *Katayers* gefprooten zoude zijn, aen het Hooft *Tabyn*, en noemt het Landfchap *Tangut*, of *Thabor*, ook *Aſſareth*. Hy plaetft aldaer de *Danitæ* en *Nephtalitæ*, tuffchen de zeventig en tachentig graden. Een Gezant van de Prins of Konink, in 't Landfchap *Thabor*, dat hy mede *Tangut* noemt, zoude in't Jaer vyftien honderd veertig tot *Mantua* zijn verbrand, om dat een afvalling tot het Joodendom trachte te bevorderen; doch over de plaets van dit Ryk gewiffelijk word gedwaeld, alzoo ter plaetze, daer dat aengewezen is, men niet befpeuren kan, dat een Prins, welke het Joodendom aenkleefde, ooit heeft gewoont. En word by *Manaſſe*, voornaem Joodfch Schryver, dit gevoelen gragelijk omhelft, die gelooft, dat het verzonnene Ryk *Thabor*, na den Berg *Thabor* door de Jooden zoude zijn benaemt; en dat het woord *Katay* zoude afkomen van de Hebreeuwfche benaming *Gauthay*, dat is, Gode eer aen doen: waer by zoude komen, dat de Tartaren in wys van leven, en onthouding, met de Jooden eenige overeenkomft zoude hebben; oordeelende daer by, dat de gemelte verloorene tien Stammen, uit en door Tartarye in *Amerika* waren over gegaen, 't zy te Lande, indien de uiterfte *Aſiatiſche* Uithoeken aen *Amerika* vaft zijn, of wel by overfteking te Water. Hy voegd daer by, dat het woord *Tatar*, of *Totar*, op 't Hebreeufch overblyfzel zoude betekenen; en dat *Tabin*, een *Aſiatiſche* hoek benoord-ooften, mede van den Berg *Thabor*, in *Paleſtina*, zijn benaming zoude hebben: gelijk hy het woord *Horda*, dat in Tartarye een verzameling van Menfchen is, welke onder Tenten by een woonen, uit de Hebreeuwfche Tael haeld, dat zoo veel als afgang, of uitftooting betekent, gelijk als of de Jooden tot daer toe afgegaen waren. En al hoe wel heden ganfch geene Jooden in deze geweften gevonden worden, zoo kan het echter waerheit zijn, dat de Joodfche Stammen, of een gedeelte van dien, tot in Tartarye, achter de Sineſche Muur, vervoerd zijn geweeft, of derwaerts met vrye wil getoogen; en dat opgemelte Schryvers alleen in de byzondere plaetze doolen, voor zoo veel der zelver lengte en breete betreft, en in hunne benamingen, en dat zy nu onder de Heidenen zijn vermengt, en zoo verduiftert, waer van met geen zekerheit kan worden gefproken.

In een andere Kaert, by aengeroerde *Ortelius*, van *Sina*, en een gedeelte van Tartarye, uitgegeven, ziet men buiten de Sineſche Muur, van den oorfpronk des *Ganges* af, tot aen de Zee, omtrent *Korea*, over de zeftig benamingen van Steden of Vaftigheden, die aldaer gelijk als op een rey, en achter malkander zouden leggen; waer van men oordeelen kan, alzoo daer zekerlijk zoo veel Steden niet en zijn, want die Volkeren meeft omzwerven, en geen vafte wooningen hebben, dat het namen van Tartariſche Horden zijn, die ter dier tyd aldaer gelegen hebben; welke benamingen fteeds verwiffelen, als het Opper-hooft, de Oudfte, of Leidsman, komt te fterven of te veranderen. Hy noemt aldaer de Woeftyne *Lob* of *Gobe*, *Doviſival*, en *Muxentus*.

Het Kaſpiſche Meir doet hy uitſtorten in den Scythiſchen Oceaen. In het Land der *Seres* ſteld hy een Uithoek, *Tamos* geheten, en een Eiland, *Chryſe*, beide heden onbekent.

Men vind by hem mede opgetelt alle de Steden en Volken van *Paropamiſus*, en het toen bekent Tartarye, werwaerts de Lezer word gewezen.

In het Jaer zeſtien honderd zes en zestig wierd zeker Schipper uit Holland, Noord-ooſtwaerts, achter *Nova Zemla*, op gezonden, om ontdekkingen te doen. Hem wierd van zijne Reders, daer Jooden onder waren, Hebreeuwſche ſchrift mede gegeven, om zulks den Inwoonderen, die hy mogte ontmoeten, te vertoonen, onder gedachten, dat 'er misſchien overblyfzelen van de tien verloorene Stammen te voorſchyn zoude komen; doch dies aengaende is niets ontdekt, gelijk de geheele Reis, door het Ys belet, wierd verydeld.

In het Jaer zeſtien honderd acht, zijn by den wytvermaerden Wis-konſtenaer *Anthonius Maginus van Pavia*, Landkaerten, met hare verklaringen, van Moskovien, en Tartarye, uitgegeven, zoo als men te dier tyd de gelegentheit der plaetzen heeft gemeent te zijn. In de zelve ziet men, dat het Landſchap *Zagatay*, Ooſtwaerts, tegen de Rivier de *Volga* aen gelegen is, 't geene echter daer zeer wyt van daen, en aen de andere zyde van de Kaſpiſche Zee was geplaetſt. De Stad *Aſtrakan* is'er geplaetſt aen 't vaſte Land, die men nu ziet op een Eiland te leggen. De Stad *Cambalu* word by hem gebragt op de hoogte van twee en zeſtig graden, aen zeker Meir, genaemt *Kathay*, ter plaetze waer omtrent het Meir *Altin* is gelegen. Dicht aen welk Meir hy noch plaetſt de vaſte Steden *Soſſa*, *Kyray*, *Teron*, en *Tumen*; ook *Klinou*, en anderen; alles zeer tegen de hedendaegſche toeſtant, en na allen ſchyn mede toen tegen waerheit.

In den Jare zeſtien honderd twaelf, is door eenen *Iſaak Maſſa*, tot *Amſterdam* uitgegeven zekere Kaert, van het Noorderſte *Ruſch-*, *Samojeden-*, en *Tingoeſenland*, gevolgt, zoo hy zegt, na een ontwerp, dat by zeker Moskoviter was gemaekt. In deze zijn mede merkelijke dwalingen te zien; want voor de *Oby*, in Zee, vertoont hy maer een eenig Eiland, alwaer meer Eilanden zijn gelegen. De Vliet *Zeleneja* legt insgelijks niet zoo het behoord; als mede niet de Rivier *Pyr*, welke hy in de *Oby* doet uitſtorten, daer zy waerlijk in Zee komt te vallen.

Het is niet weinig te verwonderen, dat'er zoo veele misgrepen gevonden worden in een Kaert van Moskovien, en een gedeelte van Tartarye, uitgegeven in 't Jaer zeſtien honderd veertien, na een afſchrift van die, welke door bevel van *Foedor*, Zoon van Tzaer *Boris*, was ter neder geſteld, want in de zelve het Meir *Kithaika*, of *Kathay*, dat *Altin* is, zeer qualijk word geplaetſt; en zijn wyders de Rivieren geheel misſtelt, en de Landſchappen en Steden qualijk geſchikt, zoo als aen de zelve, in overlegging by de mijne, is te zien.

In 't Jaer zeſtien honderd vyftien is by *Philippus Cluverius*, beneffens zijn Beſchryvinge van Oud Duitſchland, een Kaert uitgegeven van het oude *Scythien*, en *Tartarye*, involgende de gevoelens der Ouden. Hy vertoond een Spruit, uit het Kaſpiſche Meir tot in de Ys-zee ſtortende, welke echter zoo hoog Noorde niet en word geplaetſt, als wel in waerheit is gelegen. De *Tanais* doet hy een loop nemen Noord op, en ſchier tot aen de Ys-zee, ſpringende uit het *Riphæiſche* gebergte, 't geene hy bykans aen de Ys-zee brengt, daer in de waerheit deze Vliet uit een klein Meir daeld, of Poel, gelegen in een geheel ander geweſt.

In de geweſten omtrent de oorſpronk des Riviers *Tanais*, en Noorden op, tot aen de Ys-zee, poogde hy te betoogen uit *Plinius*, en andere oude Schryvers, dat de Volkeren *Sarmaten* geheten, *woonachtig zijn geweeſt, en weinig meer als* met enkele naem bekent. De Ys-zee, zegt hy, was met de naem van Sarmatiſche Zee benoemt; waer in gezegt wierd, Eilanden te leggen, daer op de Volkeren *Oonæ*, *Hippopodes*, en *Panotii* woonden, die *Cluverius Nova Zemla*, en andere Poolwaerts gelegen Eilanden meent te zijn, 't geene niet wezen kan, alzoo die geweſten van Menſchen ontbloot, en onwoonbaer zijn.

Hy volgt wyders in de aftekeninge van Tartarye de gemeene dwalinge, en misſtelling der benamingen van plaetzen, en doet de Kuſt beooſten de *Oby*, en na *Korea* toe, te zeer Zuiden af loopen, plaetzende mede het Riviertjen *Tartar* te hoog Noordelijk.

Uit *Strabo* zegt hy, dat de oude Griekſche Schryvers alle de Noorder Volken noemden *Scythen*, en *Celtoſcythen*. Lib. 1.

Deze zeer vermaerde Schryver *Cluverius*, heeft mede een Land-kaert in 't licht gegeven van *Rusland*; in het welke merkelijke dwalingen zijn te zien. Hy ſteld de Rivier *Jaik*, dien hy *Tobol* noemt,

zoo

zoo groot, dat zy uit het Kaſpiſche Meir tot in de *Oby*, en vervolgens tot in den Oceaen ſchiet; en wyders maeld hy de loop des Riviers *Oby* geheel anders af, als zy in waerheit is; en brengt een groot Eiland in de Scytiſche Zee, op de mond van de *Oby*, 't geene aldaer niet word gevonden.

De Land-beſchryver *Golnitz* verdeeld Tartaryen in vyf geweſten: als

1. In het woeſt Tartaryen, 't geene weder onderſcheiden is in Horden, of Legers, en by een komſten, te weten, *Zavolhia*, *Caſane*, *Nagaja*, *Tumen*, *Schibanska*, *Coſaka*, *Aſtrakan*, en *Baskirda*, welke alle, behalven *Tumen*, onderhoorig zoude zijn aen hunne Tzaerſche Majeſteiten.

2. Tartarye, *Zagatay* genaemt, waer in men *Samarkanda* ontmoet, Vaderland van *Tamirlaen* *; ook de Steden *Sahasba*, en *Bichend*, waer toe noch komen de *Circaſſche* Volkeren.

* Hoe wel andere zeggen, dat zyn geboorteplaets in een Nabuurig Vlek of Stedeken was.

3. *Turcheſtan*, waer in de Steden *Taskent*, *Cotam*, *Caskar*, en *Jarkem* leggen.

4. Het Ryk *Kathay*; 't geen onder den Grooten Cham ſtaet, waer van de Hooft-ſtad is *Cambalu*, daer veel Zyde valt, zoo dat 'er alle daeg wel duizend wagens met Zyde te koop ſtaen, volgens zeggen van gemelte Schryver; 't geen een louter verdichtzel is, alzoo *Cambalu* in *Sina* is gelegen, en voor de Noorder Hooft-ſtad bekent. De Landſchappen daer van zijn, na zijn oordeel, *Tangut*, waer voor duizend Jaer de Druk-konſt gevonden zoude wezen; *Camul*, *Engimul*, *Carazan*, daer niet de Wyven, maer de Mannen de kraem uithouden, twee en veertig dagen lang, met te bedde te leggen; *Cajudu*, *Thebet*, daer Korael voor Munt gebruikt word; *Tenduc*, dat het rechte Paep *Jans* Land (na zijn gevoelen) is.

Peking.

5. Oud Tartarye, daer de Landſchappen *Ung* en *Mongul* zijn, van ouds *Gog* en *Magog* genaemt.

In zijn inleidinge tot de Land-beſchryvinge zegt hy, dat in *Scythia*, binnen het gebergte *Imaus*, Volkeren van ouds woonde, *Saſſones* geheten, en *Sacacæ*, dat een groot Volk was, heden *Turcheſtan*, of *Tagaliſtan* genaemt, niet wyt van *Indiën* gelegen. De aenzienlijkſte Rivieren in Tartarye zegt hy te zijn de *Oby*, en *Paropamiſus*, waer aen de Stad *Camul* legt, uitſtortende in de Noorder Zee.

Het Noorder gedeelte van 't gebergte *Imaus*, word by hem *Alkai* genaemt, 't geene miſſchien het kleine, nu verſtoorde Ryk *Altin* zal zijn.

Het Landſchap *Sogdiana*, gevoeld hy, gelegen te zijn by de rechter zyde van den *Oxus*, aen 't *Sogdiſche* gebergte; welk Landſchap wel eer onder 't Perſiſche gebied ſtond, en heden, zoo hy wil, *Ocrage* is genaemt.

Tartarye, dryft hy, heeft zijn naem van de Vliet *Tattar*, die, uit het *Moegaelſche* Land ſchietende, in de Noorder Yszee zoude ſtorten.

Het Landſchap *Tumen*, zegt hy, ſtaet onder den Grooten Cham van Tartarye, Volkeren om de Noord woonende, *Mecriti*, *Molgomſay*, *Badai*, en *Samojedi* genaemt, bidden de Zon en rood Laken (zegt hy) aen. Aen de *Oby* legt een vermaerde Koop-ſtad, *Gruſtina* genaemt, die heden alzoo niet te vinden is.

Mercator de Zoon, heeft zelfs grovelijks op 't Jaer zeſtien honderd acht en dertig gedwaelt, in zijne Kaerte van de Kaſpiſche Zee, Moskovien, en 't meeſt Weſtelijkſte gedeelte van Tartarye; 't geen kan blyken, byzonder in de gelegentheit des Vliets *Oby*, aen wiens Oever hy de Afgodinne *Zolotaja Baba*, of *Slata Baba*, dat is Goud oud Wyf gezegt, ſteld; als mede by de plaetzing van de Stad *Aſtrakan*, het gebergte *Camenoi-pojas*, of *Pojas-Semino*, dat hy tegen over *Waigats* plaetſt, daer het zelve waerlijk te midden in 't Land is gelegen: en aen veel meer andere Landſchappen, Rivieren, Steden, en Plaetzen, die hy misverſtandelijk vertoont; want de zelve of niet alzoo gevonden worden, of geheel niet en zijn.

't Geene *Mercator* van de Eilanden der *Satyrs*, in zijn Kaert van Tartarye verbeeld, en van de *Magneet-pool*, zijn loutere verdichtzels; gelijk mede het Keizerryk van den Grooten Cham, en de Stad *Cambalu*, in deze Kaerten benoorden de Groote Muur vertoont, daer nu niet te vinden is. Dezen *Mercator*, Vader en Zoon, ik echter van hun eer niet beroove, alzoo zy veel lof en roem waerdig zijn, over 't nooit volprezen werk, dat zy in de Land-beſchryvinge hebben uitgewrocht, en na de kennis, die toen in de Waereld was, volmaektelijk volbragt; zijnde de kennis der Landen en Zeen een wetenſchap, welke door tyd, en lange ondervindinge, na moet worden geſpeurt, en in volmaekter top gebragt.

In 't zelve Jaer zeſtien honderd acht en dertig was by *Merian*, tot *Frankfurt*, een Kaert, en Beſchryvinge van Tartarye uitgegeven; edoch dat die verre van de waerheit is afwykende, kan aen de zelve worden gezien.

Philippus Brietius, Jezuit tot *Abbeville*, heeft in 't Jaer zeſtien honderd acht en veertig een Land-beſchryving in 't licht gebragt, by de welke hy zegt, dat de Tartariſche Zee, die hy mede de Zee van *Tabin* noemt, met de aenleggende Landen, geheel en al onbekent zijn.

Een Kaert is in 't Jaer zeſtien honderd vier en vyftig by *Sanſon*, de Vader, uitgegeven, van Tartarye, waer in hy ſteld een *Deſtroit de Jeſſo*, of engte en doorvaert, langs de Ooſterſche Kuſt van *Aſia*, dat is, van de Kaep *Tabin* af, langs de vaſte Kuſt, tot aen *Sina* toe ſtrekkende. Hy ſchynt het Land *Jeſſo* aen de overzyde, en vervolgens aen *Amerika* vaſt te maken. *Korea* ſteld hy in de zelve als een Eiland, en laet het Land der *Tingoeſen* hoog Noorden, tot drie en zeventig graden, oploopen. Tuſſchen het zelve Land, en de Kaep *Tabin*, dat aen de Straet *Jeſſo*, en tegen over het vaſte Land van *Jeſſo* legt, laet hy de Kuſten tot drie en vier en zeſtig graden bezuiden inſchieten: doch *Sanſon*, de Zoon, naderhand, na het ſchynt, van deze Straet *Jeſſo*, door de ontdekkinge der Hollanders uit Ooſt-Indiën, beter onderricht zijnde, heeft zulks verandert.

By de Kaerten van Tartarye, welke op 't Jaer zeſtien honderd drie en zeſtig in de Atlas worden vertoont, ziet men een Ryk van den Grooten Cham, dat alzoo in de Waereld niet en is, of was.

In 't Jaer zeſtien honderd zeven en zeſtig, is by den wytberoemden Jezuit, *Athanaſius Kircherus*, uitgegeven een Boek, genaemt *het verlichte Sina*, waer by gevoegt is een Kaert, die vertoont de meeſt bekende Reizen, of Reis-ſtreken, welke uit *Europa* te Lande tot in *Sina* zijn gedaen; waer onder mede een togt, welke by Moskoviten voor eenige Jaren derwaerts is volbragt, waer aen is te zien de onkunde, die by genoemde hoog geleerde Heer is geweeſt, der Landſtreke van Tartarye, zoo tuſſchen *Rusland* en *Sina* is gelegen; want behalven dat de Moskoviten niet dien weg hebben gereiſt, welke by hem aengewezen word, maer veel hooger Noordwaerts, zoo zijn aen gemelte Heer de Tartariſche Landen, tuſſchen het *Ruſſche* gebied en *Sina*, geheel onbekent geweeſt; want hy op die ſtreek bykans niet als een loutere Woeſtyne zonder eenige Landſcheidinge is ſtellende, gelijk by gemelte Kaerte in het aengeroerde Boek is te zien.

Aen de jongſte en meeſt geachte Kaerten van den nooit volprezenen Land-beſchryver *Sanſon*, de Zoon, tot *Parys*, kan gezien worden, dat by hem, in den Jare zeſtien honderd negen en zeſtig (want toen zijne Kaerten uitgegeven zijn) het Tartarye, en Noord-ooſter gedeelte van *Aſia*, onbekent is geweeſt, alzoo hy op de voetſtappen van voorgangers misgrepen ter neer komt te ſtellen, en zoo in benamingen als gelegentheden dwaeld.

Op 't Jaer zeſtien honderd zes en zeventig is in Vrankryk eene nieuwe Waereldslandbeſchryvinge uitgegeven, door *Martini*. In de zelve mag gezien worden, dat dien Schryver van het gevoelen noch ſchynt geweeſt te zijn, dat *Kathay* een byzonder Ryk was, buiten *Sina*.

In 't Jaer zeſtien honderd acht en zeventig is tot *Hamburg*, door *Rudolf Kapel*, Godsgeleerde, uitgegeven zeker Kaert, van de Noorder Landen, om de Pool gelegen, in het welke hy de Straet *Waigats* tot een Inham maekt, en *Nova Zemla* tot vaſt Land.

By de Schryver der Boekskens *Nouvelles de la Republique de Lettres* genaemt, in 't Jaer zeſtien honderd vier en tachentig gedrukt, vind men van het magtig Tartariſch Ryk van *Cingis chan*, als mede van de onbekentheit der Tartariſche geweſten tot op huiden, het volgende bericht. Dit is meeſt getrogen uit de verhalen van de Heer Thevenot, Boek-bewaerder van den Franſchen Koninck, Neef van den beneden aengeroerde diens zelven naems.

Het Ryk van *Cingis chan* is niet alleen grooter geweeſt als dat van de Romeinen, maer ook aller anderen daer men ooit van heeft gehoort. Hy hadde onder zijn gehoorzaemheit te zamen gebragt, de zeer wyt uitgeſtrekte Landſchappen, die daer zijn tuſſchen de Zee van *Sina* en *Duitſchland*.

Amerika is ten tyde der Romeinen onbekent, of door haer vergeten geweeſt. Zy hadden ganſch geene kenniſſe van de wyt-uitgeſtrekte Landſchappen tuſſchen de *Weezer*, den *Donauw*, en het Ryk *Sina*, en noch ten huidigen dage hebben wy geen verder kenniſſe van die Landſtreek, als tot *Moskovien*, zijnde al het geene dat tuſſchen *Rusland* en *Amerika* gelegen is, tot op deze ſtonde noch onbekent. Het is een van die leedige plaetzen, welke de Land-beſchryvers niet hebben konnen opvullen; alwaer zy, om hare onwetenſchap te bedekken, de gedaente van Duivelen en Spoken in die gedeeltens van hare Kaerten plompelijk doen afbeelden.

De Reize eener Afgezant van *Moskovien* na *Sina*, geeft ons te verſtaen, dat hy zijn weg byna een Jaer gevolgt hebbende, maer een Stad hadde aengetroffen, in de welke hy maer twee ſteene Huizen had gezien.

Dit verhael geeft ons wyders kenniſſe van den naem en loop van de Rivier *Irtis*, een van de grootſte der Waereld, nademael dezen Afgezant omtrent zes Maenden langs de zelve hadde voortgereiſt; echter evenwel is de zelve zoo onbekent, dat zy in de meeſte Kaerten geheel niet, en in anderen zeer qualijk word aengewezen.

Wyders is noch door den Moskoviter tot onze kenniſſe gekomen, dat alle de Steden, Ooſtwaerts de Rivier *Jeniksſé* *, tot aen den uithoek *Tabin* gelegen, alle verkeerdelijk in de Kaerten zijn geſtelt, of verzonnen. * Jeniſea.

Men hadde misverſtandelijk afgetekent een

een ander *Kathay* als *Sina*; en is de grove misslag der Kaerten veroorzaekt, voornamentlijk door de verkeerde stellinge van de Sinesche Muur, aen welkers Noord en West zyde niet anders gevonden word als Horden der Tarters, die altyd gewoont hebben onder Tenten, en zulken afkeer hebben van zich in Huizen te laten opsluiten, dat, als zy dezelve ontmoeten, die aenstonds afbreken, om dat zy niet konnen dulden in de zelve omvangen te worden.

De stank van de Keuken, of van de Stal, en zomwylen van beiden, onder de neus te hebben; op een en de zelve plaetze zoo wel des Winters als des Zomers te verblyven; maer aen een kant uit te konnen zien, en dat noch door een gat: te ondergaen is den Barbaren alleen eigen, zeide eenmael een Afgezant van den Cham van Tartarye. Dus verre gemelte Schryver.

In den Jare zestien honderd vyf en tachentig is tot *Parys* gedrukt een Land-beschryvinge, door *M. Robbe*, waer in vertoont word een Kaert van't Noorder *Asia*, en Oosler *Tartarye*; in de welke de Stad *Cambalu* vertoont word, als buiten de Sinesche Muur gelegen; het Oosler *Tartarye* uitgestrekt ver beoosten en boven *Jesso* en *Japan*, en de vordere verdeeling van Tartarye schynt na voorgaende dwalinge te zijn gevolgt. Hy zegt, het groot Tartarye aen ons Europianen genoegzaem zoo onbekent is, als het onbekende Zuid-land, ter oorzaek dat by water, langs de Ys-zee, het varen, vermits het Ys, en groote koude, ondoenlijk is, en te lande de toegank, in groot Tartarye, wegens het gebergte, en woestheit van Landstreken, onmogelijk.

By dezen Schryver worden genaemt Vlieten in Tartarye, die met alzulke namen daer nu niet te vinden zijn.

De Steden *Chakhan*, en *Kalmack*, zegt hy, aen de Vliet *Ghammas* te leggen, en te storten, na een loop van zes honderd myl, in de Zee der *Kaimachiten*.

Het Tartarye verdeeld hy in vyf Horden, doch zegt dat de *Arabieren* eene andere scheidinge maken.

De Hooft-stad van Groot Tartarye, zegt hy te zijn *Muoncheu*, gelegen aen de Vliet *Caramoran*; alle plaetzen, die heden onbekent, en niet te vinden zijn.

Hy dryft mede, dat *Nova Zemla* vast is aen Tartarye, en dat het zelve by de ouden bekent, en *Carambice* genaemt zoude zijn geweest.

De Grenzen van *Europa* brengt dezen Schryver aen de Vlieten *Oby* en *Tanais*. Van het groote Tartarye, zoo wel het geenige onder't gezag van hunne Tzaersche Majesteiten behoort, als het andere, verklaerd hy zoo weinig te weten, dat het hem best dunkt daer van te zwygen.

Het Landschap *Caboul*, of *Caboulistan*, in *Mogols* Land, zegt *Thevenot*, is het meest Noordelijk gedeelte van't zelve, grenzende aen Tartarye, en den Berg *Caucasus*, welke de Indianen noemen *Casdagri*. Het is hier, daer de Usbekker Tarters Jaerlijks te koop brengen meer als zestig duizend Paerden. Men dryft daer grooten handel op Tartarye.

Mogol, zegt de zelve *Thevenot* vorders, was eertyds de naem van een groot Volk, welk bewoonde een ruim Land, aen het uit-einde van Oost-Tartarye, Noord aen, by de zommige geheten *Mogul*, en *Mongul*, of *Mongal*; als mede *Mogolistan*. Hiet was *Cingis chan* gebooren. Deze Groote Chan bragt dat Landschap onder zijn gebied, alvoorens hy aengreep het overig *Asia* te dempen. Hy noemde zich zoo wel als zijne Onderzaten *Mogols*: dit heeft oorzaek gegeven aen de tegenwoordige *Mogols* Keizer, en zijn Voor-zaten, dien eigen naem te behouden, op dat men wete, uit wat Stam hy is gesprooten; want *Tamirlaen*, Voor-vader dier hedendaegs Heerschende Stamme, de eerste was, die toeliet, en gebood, dat zijne afkomelingen, welke het gebied in *Indiën*, of het tegenwoordige *Mogols* Land bezitten, zich *Mogols* zouden benoemen *, om zich t'onderscheiden van den geenen, aen wien hy naliet de bezitting van *Perzen*, *Zagatay*, *Corasan*, en andere Landstreken: ook wierd tot groote eer geduit den geenen, die hy de naem van *Mogol* naliet, om dat dies te klaerder bleek, zy oorspronkelijk waren van den zoo zeer vermaerden *Cingis chan*, eerste Keizer, uit die Doorluchtige Stam, welke meerder overwinningen heeft gehad, als ooit eenig Mensch ter waereld, en het grootste Ryk bezat, dat ooit eenig Prins bezeten heeft. Hy was twee honderd Jaer omtrent voor *Tamirlaen* ter waereld. En dus ver is getogen uit boven gemelte *Thevenot*.

Ziet zyn Persische Reis-beschryving.

* Te dier tyd was de naem van Mogol eenigzins verduistert, en wierd door Tamirlaen weder opgerecht.

Salomon Kuselius zegt, dat *Zagatay* het oude *Scythia* is, heden genaemt *Hieselbas*, na de groene Tulbanden, die de Inwoonders dragen. Hy zegt vorder, zy bezitten nu het oude *Bactriana*, *Sogdiana*, *Margiana*, en het Land der *Massageten*, Vaderland van *Tamirlaen*, waer de Hooft-stad *Samarkanda* is, eerder *Maracanda* genaemt, benoorden welk Landschap de Vliet *Jaxartes* vloeid.

Het Landschap aen geene zyde de Berg *Imaus*, noemt hy *Scythia*, of *Katayo Tangut*, daer hy meent den Grooten Tartersche Keizer te woonen. Deze streek, zegt hy, zeer bebouwt te zijn, en vruchtbaer,

verzien van veele Huizen, en wel opgebragte Inwoonderen, die veele Volken in wel-leventheit te boven gaen, en byzonder alle andere Tartaren.

Twee Kaerten zijn my in handen gevallen, gemaekt tot *Peking*, behelzende het Ryk van *Sina*, en een gedeelte van Tartarye, benoorden en beweſten de Groote Sineſche Muur. Het is byzonder, dat zeer veel misſtellingen omtrent de Tartariſche geweſten daer in worden gevonden, 't geene hebbe konnen oordeelen, om dat veele der Sineſche benamingen my door zeker gebooren Sineeſch zijn vertaelt geworden. De Zee word in eene van de zelve misverſtandelijk, benoorden kort achter de Groote Muur verbeeld.

Van eenige der Sineſche benamingen, die ik met de waerheit meeſt over een achte te komen, hebbe my in onze nieuwe Kaerten gedient, zoo als zulks aen de ſpeldinge, en onderſcheidinge der Letter-grepen, kan worden gezien; doch alzoo de Sinezen geene nette breete of lengte ſtellen, zoo is de zelve na de beſte giſſing genomen, 't geene niet hebbe willen aflaten te melden.

Noch is my door Tartarye, over Land, uit *Sina* toegezonden zeker Waerelds-kaert, aldaer geſneden, en gedrukt, voor 't merendeel gelijk aen de Waereld-kaert, in 't Jaer vyftien honderd zeven en tachentig by *Mercator* de Vader uitgegeven, en aen andere Europiſche oude Land-kaerten; aen welke mede klaerlijk te beſpeuren is, dat de Sinezen, alzoo de zelve te dezer tyd is gemaekt, de grootſte kennis van de Geographie of Land-beſchryvinge der geweſten buiten *Sina* noch niet hebben; want haer Na-buurig Tartarye niet na waerheit is getrokken. Het zelve is Noordelijk te hoog en te groot uitgezet; doch daer aen is te zien, dat beooſten aen de Zee, boven *Korea*, in Tartarye, zeer veel gebergte zijn, 't geene met myne berichtingen over een komt. De zandige Woeſtyne, boven de Sineſche Muur gelegen, word by hen vry hoog, en hooger als in andere Kaerten, vertoont. Vyf groote Rivieren ſtorten, van *Nova Zemla* Ooſtwaerts, tot aen het Ooſtelijkſte eind van Tartarye, in de Ys-zee uit. De *Ganges* ſpringt al te diep benoorden in Tartarye, Een Voor-eiland in de Ys-zee, ſtaet verbeeld op de hoogte van de Vliet *Jeniſea*, * *Tazata* by de Ouden genaemt. De doortogt van *Anian* is daer in als van ouds afgebeeld, en de vordere deelen des Waerelds zijn alle verkeerdelijk, zoo in plaets, als groote, en geſtrektheit, gelegt.

* Deze benaminge heb ik in onze nieuwe Kaerten behouden.

De meeſt tot noch toe met de waerheit over een komende Kaerten, van het uiterlijk beloop der Tartariſche Noord en Ooſtkuſten, onzes oordeels, zijn onlangs tot *Amſterdam*, by *van Keulen*, en *Waesbergen*, in 't licht gekomen; waer over *Dirk Rembrantſz. van Nierop* het oog heeft gehad, ſchoon dien verſtandigen Wis-konſtenaer aen my heeft geſchreven, dat de Landſtreken, tuſſchen *Rusland* en *Sina*, zoo wel benoorden als bezuiden, en aen de Zee, den Europianen onbekent zijn. *Van Keulen* ſtelt in de zijne neder, dat *Jeſſo* aen Tartarye vaſt is, waer van tot noch toe met volle gewisheit niet kan worden geſprooken, hoe wel ik genoegzaem verzekert ben, *Jeſſo* in Eilanden te zijn verdeelt. Beide doolen zy daer in, van de Ys-zee te ruim, en te vaerbaer te vertoonen, alzoo die Zee zoo vaerbaer niet is; want Poolwaerts, na veel waerſchynlijkheit, Land is, en Tartarye groote Hoofden heeft, Noord en Ooſtwaerts uitſtekende; behalven dat het daer veeltyds, of bevrooren, en vaſt legt, of zeer bezet met Yſchollen, en zoo miſtig weder maekt, dat het varen genoegzaem ondoenlijk word geoordeeld.

Dus kan men by de hier vervolgens ingelaſte Kaerten oogſchynlijk zien, wat gedaente verkeerdelijk aen Tartarye van voorgangeren gegeven is geweeſt, voornaem, als men de zelve tegen den geenen belieft te vergelijken, die door ons, na een onderzoek van veele Jaren, en eigene ondervindinge, ter neder geſtelt, en hier tot het Werk ingeſchikt zijn.

VOLGT

Tot ſlot van dit Werk, eenig kort verhael der Oude Oorlogen, die de Tartaren, zedert eene lange reeks van Eeuwen, met de Sinezen hebben gevoerd: getrokken uit oude Sineſche Gedenk-ſchriften.

OP het Jaer omtrent twee duizend twee honderd en acht en vyftig voor Chriſtus geboorte, heeft de Sineſche Keizer *Xun*, anders *Yu* geheten, de Tartaren, die een inval in *Sina* hadden gedaen, verdreven.

Op 't Jaer duizend en zeventien, voor des Heilands geboorte, leefde Keizer *Movam*. Deze beoorlogde den Tartar, die het op 't vluchten zetten.

In den Jare duizend en een, voor Chriſtus geboorte, beoorlogde de Sineſche Keizer *Mo-vam*, den Tartar die tuſſchen de voet van 't gebergte *Imaus*, en den oorſpronk van de Geele Rivier, welke *Sina* van *Tartarye* ſcheid, woonde.

Keizer *Te-vam*, die, in 't Jaer negen honderd en drie, voor Chriſtus geboorte, leefde, voerde tegen de Weſt-Tartaren een ongelukkigen oorlog.

In

Digitized by Google

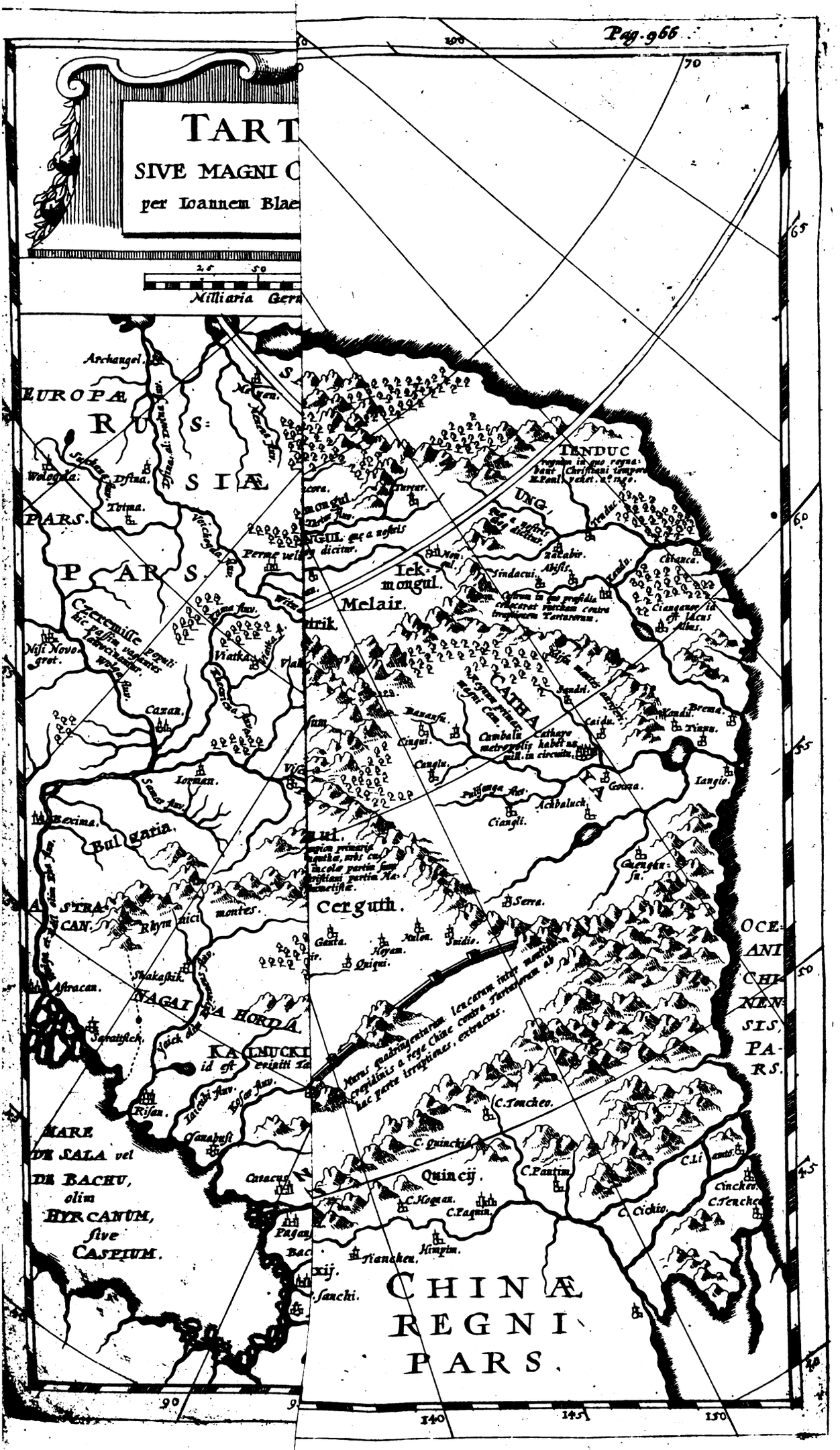

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

TOTIUS EURO

dita Argentorati M.D. XXII

D

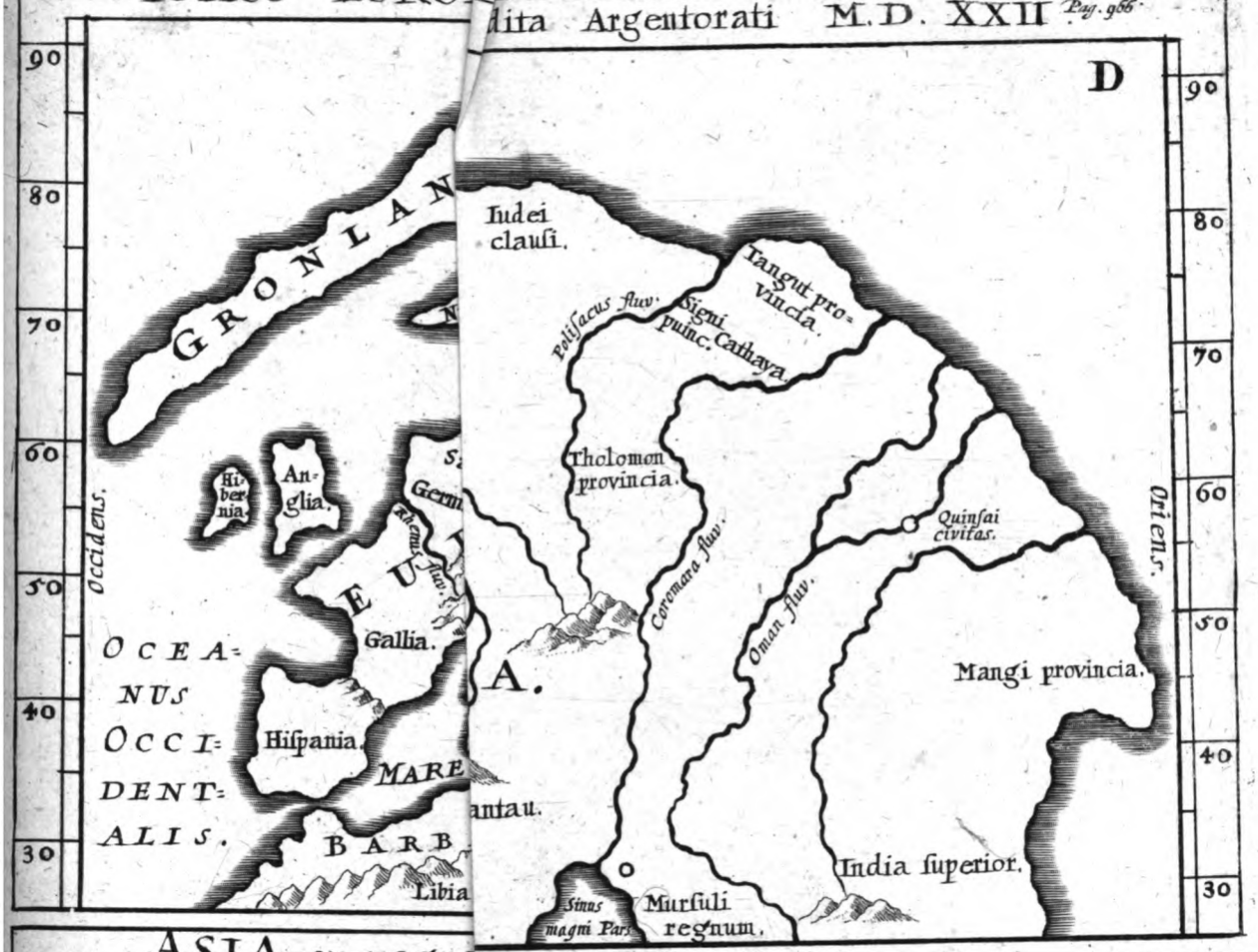

ASIA ex magna

. Edita A°. M.D. LXXXVII.

E

Digitized by Google

Digitized by Google

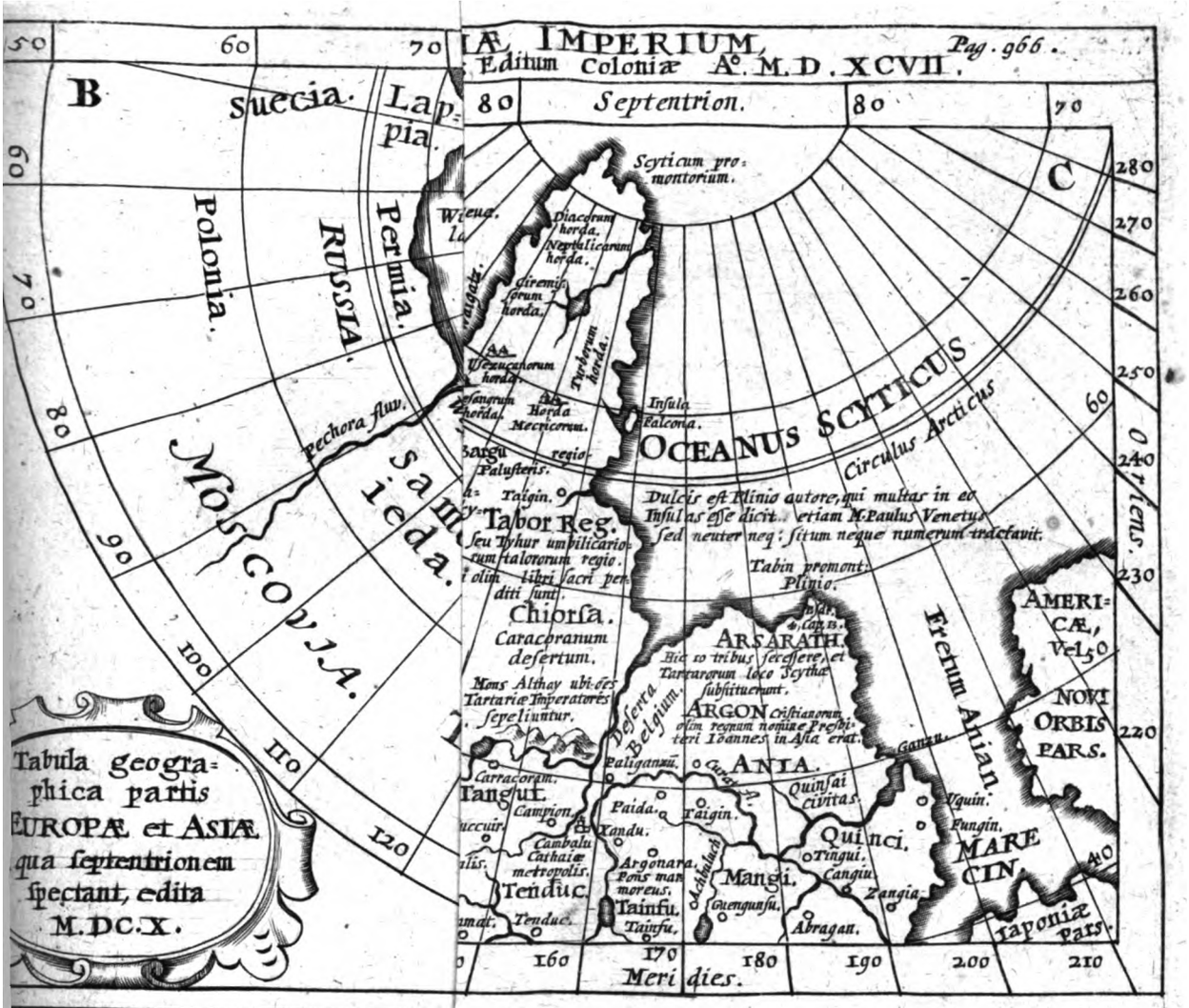

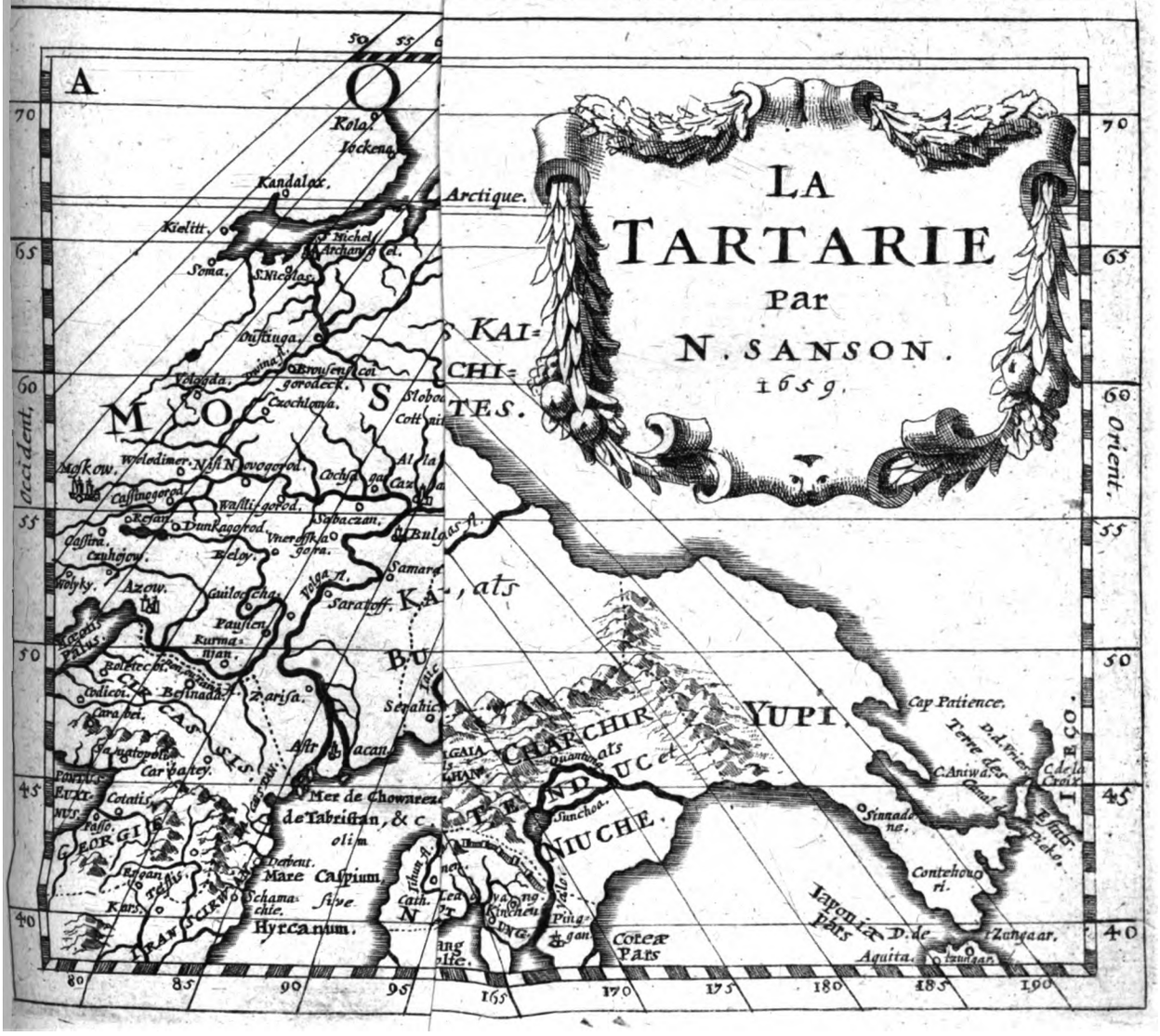

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
L

Digitized by Google

In't Jaer voor Chriſtus geboorte, zeven honderd een en tachentig, zijn de Tarters Weſt-*Sina* ingetogen, hebben den Keizer gedood, en het Land verwoeſt. Doch de Ooſt-*Sinezen* hebben de Tarters verdreven.

Onder *Hoeivam*, Sineſche Keizer, op't Jaer zeven honderd en negen en vyftig, voor Chriſtus geboorte, wierden de Tarters by de grenzen van't Landſchap *Xanſi* verſlagen.

Keizer *Xihoamti* begon in *Sina* in den Jare twee honderd en vyf en veertig, voor Chriſtus geboorte, te Heerſchen, en ſtichte de vermaerde Muur, van over de vier honderd mylen lang, die *Sina* van *Tartaryen* ſcheid, tegen den inval der Tartaren, op het vier en twintigſte Jaer zijns Ryks: na dat de Tartaren, door een Leger van drie mael honderd duizend Man, verſlagen en verdreven waren. *Martyn* ſteld de ſtichting der Muur zes Jaren later: te weten op het Jaer voor Chriſtus geboorte twee honderd en vyftien.

In't Jaer twee honderd en zes, voor de geboorte van den Zaligmaker, Heerſchte Keizer *Lieu-Pam.* Toen deden de Tartaren eenen inval in *Sina*, en wierden met geſchenken daer weder uitgekocht.

In het Jaer honderd en veertig, voor Chriſtus geboorte, ſteeg in *Sina* Keizer *Vuti* op den Throon. Deze verſloeg vier mael de Weſt-Tartaren, en zwenkte zijne wapenen tot over de Muur en Woeſtyne *Lop.* Hy ſtelde den Zoon van een Tartariſchen Konink, die aen zijn Hof gekomen was, tot Opper-ſtalmeeſter aen; waer na hy hem tot Krygs-overſte maekte, en gaf hem de naem van *Kin*: welken naem de Ooſter Tartariſche Koninklijke Stam, die heden *Sina* beheert, noch behout. De Weſt-Tartaren bragten dezen Keizer een groot houte Beeld, tot geſchenk.

Chaoti, Zoon van *Vuti*, maekte vrede met de Tartaren, op't Jaer vyf en tachentig, voor des Zaligmakers geboorte.

Ten tyde van Keizer *Tventi*, in't Jaer voor Chriſtus geboorte zeven en vyftig, zand de Tartariſche Konink *Tan-ju* een Gezantſchap in *Sina*, en erkenden zich daer door ſchatbaer.

Te dier tyd dooden eenige Sineſche Veld-heeren, tegen gegeven woord, twee Tartarſche Koningen. Doch de Tartaren bereiden zich tot wraek; 't geen door 't houwelijk van een Keizerlijke Sineſche Dochter, die men den Tartariſchen Konink ten Wyve gaf, geſtilt wierd.

Op het geboorte Jaer des Zaligmakers wierd zeker Tartariſche Konink, ten Sineſchen Hove, Koninklijk opgehaeld.

Op't Jaer, na Chriſtus geboorte, duizend negen en zeventig, bezat Keizer *Hoey-cum* den Sineſchen Throon. Deze trat in verdrag met de Ooſter-Tartaren van *Niuche*, tegen de Barbaren van *Leao*, die hy overwon: en vernietigde ook het Ryk van *Leao*, dat twee honderd en negen Jaren, onder negen Vorſten, had geſtaen.

Het overblyfzel van dit Leaotiſche Volk vluchte na 't Weſte, en ſtichte een ander Ryk: 't geen, na verloop van honderd Jaer, door de oude Weſt-Tartaren verdelgt wierd.

De Ooſt-Tartaren trachteden nu een Ryk op te rechten, en gaven den naem van *Kin* aen hunne Heerſchappye. *Peking*, *Xenſi*, en andere plaetzen in *Sina*, overwonnen zy. De Sineſche Keizer, daer toe verzogt, trat na den Tartar, om over eene Landſcheiding te ſpreken: maer keerde onverrichter zake wederom. Daer na trok hy, op verzoek van de zijnen, weer na de Tartar toe; doch wierd trouwlooslijk vaſt gehouden, en, na de Keizerlijke waerdigheit afgelegt te hebben, gedwongen zich buiten de Muur te houden, en aldaer te woonen. Hy ſtierf gevangen, in de Woeſtyne *Xamo*, op 't Jaer elf honderd en zeven. Zijn oudſte Zoon *Kin-çum* bezat, na zijn dood, de Ryks-zetel; doch wierd, kort daer op, door den Tartar, in zijn Hof, in't Landſchap van *Honan*, beſprongen, en met zijne Koninginnen, na Tartarye gevankelijk weg gevoerd. De Keizerin, of eerſte Koningin, bleef alleen ten Hoof. Hy ſtierf, na een dertig jarige gevankenis, in 't een en zeſtigſte Jaer zijns ouderdoms.

Na hem volgde een zijner Zoonen, geheten *Cao-çum*, die in dertien Veld-ſlagen, tegen den Tarter in 't Noorden, onder beleit van zijnen Veld-heer *Kumye*, overwinnaer bleef.

Hy trof Vrede met de Tartaren, en ſchaemde zich niet de Brieven aen de zelve, met den naem van *Chin*, (dat *Onderdaen* op Sineeſch gezegt is) t'ondertekenen: mits zy de Lijken zijner Ouders, die voor vyf Jaren geſtorven waren, overgaven.

In 't vyf en dertigſte Jaer zijner Heerſchappye, 't geen was op 't Jaer elf honderd en vier en veertig, na Chriſtus geboorte, (volgens de Sineſche Tyd-rekeningen,) wierd het verdrag met de Sinezen door *Hiçum*, Konink der Tartaren, gebroken. Dies toog hy, met zes honderd duizend Man, Zuidwaerts op: doch het krygs-heir weigerde den Vliet *Kiang* over te trekken; maer ſloeg aen 't muiten, en dooden den Konink zelven. Dies men vruchteloos weer na het Noorde keerde.

De

De Weſt-Tartaren, (meld de Sineſche Tyd-beſchryving) die onder den vyfden Sineſchen Keizerlijken Stam, *Han* genaemt, by 't leven van Keizer *Vuty*, door veele neerlagen geſlagen, ja t'eenemael verdelgt waren, hadden, in den tyd van omtrent dertien honderd Jaren, niet merkwaerdigs tegen de Sinezen verricht.

Deze Weſt-Tartaren eindelijk, in het twaelfde Jaer van Keizer *Nym-çum*, dat is, na Chriſtus geboorte twaelf honderd en vier, na de Sineſche Tyd-rekening; (doch andere Chriſten Schryvers brengen dezen optogt der Weſt-Tartaren, en inval in *Sina*, onder *Cingis chan*, op 't Jaer twaelf honderd en veertien, of weinig eerder: en andere op 't Jaer twaelf honderd negen en dertig) hebben den grond van hunne Heerſchappye in *Sina* beginnen te leggen, en gaven aen den Keizerlijken Stam de naem van *Yven*, dat *beginzel* op Sineeſch gezeit is. Men wil, dat van 't begin dezer Heerſchappy, tot op 't veertiende Jaer, door den grondlegger van dezen Tartariſchen Stam, * achtien honderd en zeven en veertig duizend Menſchen verſlagen zijn. En in het twee en dertigſte Jaer, na dezen inval, Heerſchten deze Tartaren over geheel *Sina*.

* of 1847000. na de Sineſche rekening.

De Weſt-Tartar begon toen, op verzoek der Sinezen, tegen de Ooſter-Tartar te oorlogen. De Ooſt-Tartar eiſchte dieshalven Vrede van de Sinezen: maer die wierd hem geweigert: Waer over hy zeide, *heden zullen de Weſt-Tartaren my mijn Ryk ontweldigen; doch morgen het uw.*

De Weſt-Tartar dan (meld de Sineſche Tyd-beſchryving) had het Mahometaenſche Ryk, *Metena* genaemt, verdelgt. Daer na toog hy van *Intus* (*Indiën*) en van *Samaulhan* (*Samarkand*) tot aen *Tiemuen* (dat is Yzer-poort, heden *Derbent* geheten. Aldaer verſchrikt, en vermaend van zoo veel Moorden, dat den Hemel niet behaegde, af te houden, zoo wende hy om, en toog van 't Weſten na het Ooſten; brengende al zijn kracht tegen het Sineſche Ryk op de been.

Omtrent 't Jaer twaelf honderd en vier en twintig, als de Sineſche Keizer *Nym-çum* geſtorven was, volgde *Liçum* in het Zuider Ryk van *Sina*, dat de Sineſche Keizers toen veertig Jaren bezaten. Want het Noorder *Sina* was toen beheerd door de Weſter-Tartaren, die vyf Na-volgers in 't gebied uitleverden; waer van de laetſte, door zijne Heldendaden zeer vermaerd was.

Ondertuſſchen vielen 'er veele Veld-ſlagen, met de Weſter-Tartaren, en Zuider Sinezen, tegen de Ooſter-Tartaren, voor.

Het Hof der Ooſter-Tartaren, in 't Landſchap van *Honan*, wierd geplondert: en daer na de Hooft-ſtad *Xantum* tegen d'Ooſter Tartaren en Zuider Sinezen zoo ſtrengelijk tegen de belegeraers beſchermt, dat men daer binnen Menſchen vleeſch at.

De laetſte Ooſt-Tartariſche Keizer was *Ngayti*. Deze eindigde, uit wanhoop, zijn leven met de ſtrop. En aldus wierd het Ryk *Kin*, of der Ooſter-Tartaren, in *Sina*, uitgebluſt: 't geen in den tyd van honderd en zeventien Jaren negen Vorſten had gezien: uit welker overblyfzelen eindelijk, na vier honderd en negentien Jaren, de twee en twintigſte Sineſche Keizerlijke Stam geſproten is, die nu over geheel *Sina* heerſcht.

En *hier mede make* van dit Werk, na een Arbeid van meer als dertig Jaren, een

E I N D E.

SOLI DEO GLORIA.

BLAD-

Digitized by Google

BLADWYZER.

A.

Abassa, *een volk.* Pag. 554, 567, 601, 603
Abdulariskan, *Usbeks Koning.* 358
Ablay, *Tarters Prinsdom.* 643, 774
Abrahams-stadt. 389
Abys, *Ostiaks Priester.* 634
Acalziké, *een stadt der Georgiers.* 541
Achtoeba, *een vervalle stadt.* 606
Accurgar, *een gebergte.* 396
Acqueys, *een plaets in 't Landschap Jesso.* 135
Aemba, *een plaets aen de Witte zee.* 890
Aenbidding van Vuur. 523, 539
Aenmerkingen over de Persische gewesten, Masanderaan *en* Gilaan. 424
Aenmerkingen over Georgia *uit* Della Valla *getogen.* 518
Aenspraek van den Persischen Konink aen eenige Usbeksche Gezanten. 394
Aenval der Usbekken op Persien. 365
Afbeelding van den Mugaelschen heilig, of opperste Patriarch. 226
Afgoden in Korea. 56
Afgodendienaers der Mugaelen. 99
Afgoden der Tungoesen. 645
Afgodery der Hottentots. 652
Afgodebeelden, in Siberien *onder Aerde gevonden by doode lyken.* 748
Afgoden der Samojeden. 892, 930, 949
Afrikaensche kust en eenige inwooners aldaer. 647, 648
Afstant tusschen Korea *en* Japan. 47
—— *veeler plaetsen in* Asia. 426
—— *eeniger plaetsen omtrent en aen de Kaspische zee.* 611
—— *veeler Sibierische plaetsen.* 879, 880
—— *van* Wardhuis *tot Kaep* Tabin, *volgens reekening der Engelschen.* 932
Ajamux, *een Rivier in Usbeks Tartarye.* 362
Aiboega, *een Mugaels plaetsken.* 853
Akiaensche zee. 105
Alani, *een Volk.* 691
Alasea, *een Rivier die in de Ooster zee stort.* 667
Albasin, *een stadt aen de Vliet Amur.* 64, 65, 90, 109, 111, 113, 115, 242, 645, 662, 663, 685, 769, 854, 861, 864
Albasin *wierdt geslecht.* 244, 254
Alchon *of* Olchon, *een Eilandt in het Meir* Baykal. 90, 681
Aldabusijah, *een stadt.* 364
Alexander *de Groot.* 220, 234, 236, 243, 261, 350, 372, 562
Algoerabis, *een Mugaelsche horde.* 642
Alsagarijan, *een Persisch gewest.* 488
Alsogd, *of* Sogd, *de naem van een Vliet.* 364
Altin, *een Vorstendom.* 276, 304, 641, 777
Altin, *een Meir.* 848
Amasonen. 280, 541, 558
Amga, *een Rivier in't Jakuten landt.* 680
Amol, *een stadt.* 372
Amtay, *gebergte in Mugalen landt.* 259
Amur, *een vermaerde Rivier.* 5, 8, 11, 27, 64, 73, 80, 87, 90, 102, 110, 276, 685, 835, 838, 847, 884
Anabara, *een Rivier by de Ys-kaep.* 107. 679
Anadim, *een Vliet die in de Indische zee uitstort.* 86, 107
Anadira, *een breede Rivier stortende in de Ooster zee.* 668
Anandir, *een Rivier en Plaetsken beoosten in* Siberien. 670, 673
Anbar, *een Buchaersche stadt.* 382
Andan, *een Rivier vallende in de Ooster zee.* 670
Andichud, *een landtschap.* 376
Angara, *een Rivier.* 96, 105, 110, 682, 763, 768
Anian, *een zee-straet.* 145, 160, 194, 966
Anico, *of* Anicony, *vinders van* Siberien. 826
Anon, *een Vliet daer Paerlen vallen.* 112
Aphgasi, *een Volk.* 591
Arapta-Chan, *Kalmuks Vorst.* 287
Ararat, *gebergte.* 560
Aras, *een Rivier die in de* Cur, *en zoo in de Kaspische zee stort.* 500
Araxes, *een Rivier stortende in de Kaspische zee.* 500, 690
Ardok, *een Rivier die in de* Oxus *stort.* 399
Argoni, *een vermaerde berg.* 78
Argun, *of* Argoena, *een Rivier, en Kasteel in* Siberie. 74, 76, 81, 881
Ari, *een Rivier in Bucharen landt.* 381
Arke, wat de Armeniers daer van vertellen. 561
Artomas, *een stedeken by* Kasan. 725
Artschil, *Georgiaensch Vorst.* 529
Asbeston, *een onverbrandtbaer kruidt.* 260, 760
Askanjama, *een voornaem Ninchs Heer.* 88
Astakkia, *een Sibierische natie.* 630, 757
Asthikan, *een stadt.* 364
Astrakan, *een stadt.* 604, 606, 615
Atesch, *oude Persische vuurplaets.* 377
Atsiaroy-chan, *een Mugaelsche Vorst.* 89, 225
Augela, *een landtschap in Africa dat voor een*

BLADWYZER.

een gedaelte verſteent is. 794
Azak, Azaf, of Aſof, een ſtadt. 589, 591, 691

B.

Baschaer, een plaets daer Reuſebeenderen worden gevonden. 724
Bachafaray, hooftſtadt in de Crim. 573
Badachſiaan, een landt. 369
Badagis, of Badgis, een ſtadt en landtſchap. 387
Bahhſoe, een woeſtyne. 501
Baikal, een groote binnen zee. 65, 77, 90, 102, 105, 108, 222, 658, 680, 681, 682, 880
Baku, of Bakoe, een ſtedeken. 703
Baktriana, een landtſchap. 488
Balachsjaan, een ſtadt. 418
Balaganskoy, een houte kaſteel. 211, 679
Balch, een ſtadt in Buchaeren landt. 354, 355, 363, 366, 377, 383, 388, 389, 425
Ballingen in Siberien. 757
Baraba, een Meir in Siberien. 775
Barantola, een ſtadt in Tanguths landt. 254, 324, 333, 642
Barabinſi, een Tarters volk. 605
Baſchkirzi, of Baskiren, een Tarters volk. 628, 816, 822
Baskiren, bidden zekere viſch en boomen aen. 629
Baskiren, zyn eenigzins van onderſcheide gedaente als andere menſchen. 629
Batoer-Kontaiſcha, Mugaels Vorſt. 222, 228, 658
Baijdari, vaertuig van Robbe leder. 674
Bedenkingen over de groote van onderſcheidene mylen. 812
Bedevaert van den Perſiſchen Koning Abbas. 419
Beenderen onder aerde gevonden. 745, 747
Begraving, of verbranding der lyken van geeſtelyke perſoonen in Korea. 58
Begraffenisſen der Mugaelen. 210
Begraefplaets der oude Heidenen in Siberie ontdekt. 748
Bejkend, een ſtadt. 376
Beitma, een Rivier niet wyt van Samara. 719
Belegering van Selenginskoy. 213
Belegering van Albaſin, een ſtadt in Daurenlandt, door de Sineſen. 862
Bellocga, of Beluga, een groote viſch. 305, 710, 839, 955
Bereſof, een veſting aen de vliet Oby. 656, 729
Bereſowa, een plaets in 't Noorder Siberien. 638
Berg die aluin en arſenicum uitgeeft. 109
Berg Tek, in Kalmakken landt, die verw aerde en Silver-erts uitgeeft. 305
Berg die Sal Amoniac uitlevert. 499
Bergen in Perſien. 501
Bergen by het Meir Baikal. 880
Bericht op de bevolking van America en eenige Zuit eylanden. 157
Bericht op het Zuid-lands. 176
Bericht wegens de kryg, die de Kalmukſche Vorſt Boeſioetichan heeft gevoert. 240, 280
Bericht op Kathay. 307, 308
Bericht over de Kalmakken. 314
Bericht over de Usbekſche volkeren. 361
Bericht over de krygshandel tuſſchen den Perſiaen, en den Usbekſchen Tarter, van het jaer 1667, tot 1669 toe. 426
Bericht over Turkeſtaan. 454
Bericht over Georgia. 530
Bericht over Aſof, het Meotiſche meir, en de zwarte zee. 592
Berichten over de inneming van Siberien. 735
Bericht om te reizen door Siberien. 823, 824
Bericht uit Peking, over verſchillen tuſſchen Ruslandt en Sina. 872, 874, 876
Bericht op volkeren buiten de Sineeſche Muur woonachtig. 873
Berichten over het vaeren Noorden om. 913, 922
Bericht op de Noorder en Ooſter geweſten, getogen uit Purchas. 935, 937
Bericht van plaetſen in 't Noord-ooſten van Aſia. 852
Beroerten in het Usbekken landt, voorgevallen op het jaer 1680. 405
Beska, een vliet in Siberien. 774
Betekenis van het woord Turkeman. 472
Bey, of Bia, een tak van de rivier Oby. 777
Bikent, of Beikent, een ſtadt in Buchaeren landt. 376
Biſilbas, een meir in Siberien. 775
Biſtra, een rivier, die van omtrent de Sineſche Muur Noordwaerts ſchiet. 96
Blinde Prieſters. 772
Bloet-ſchande in Tangut. 335
Bludnaja, of Bloednaja, een rivier die in de Yſ-zee ſtort. 666
Bobrova, een Rivier. 673
Bodoray, een opperhooft der Tarters Brati genaemt. 654
Boeboeli, een Dier. 66
Boeſioektichan, Kalmuks Vorſt. 234, 241, 683, 777
Bogatiri, oude Tarterſche helden. 256
Bogdaiskaja, een landtſchap. 2
Bojnac, Tarters Vorſt dicht aen Derbent gelegen. 566
Bolsko, een ſterkte op de rivier Selenga. 658
Bonte Paerden in Siberien. 775
Boomſtorting in Hollandt. 751
Boranits, het waſſent Lam. 288

Bo-

Digitized by Google

BLADWYZER.

Boranday, *een Noorder geweſt in* Siberie. 952, 953
Boutan, *een Ryk.* 336
Brati, *een velevolk.* 103, 213, 222, 658, 884
Bratskoy, *of* Bratske, *een ſtedeken.* 113, 778
Brandende kolk. 658
Brief aen het geeſtelyk Mugaels opperhooft Katoegta *geſchreven.* 223
Brief over de Katoegta. 225
Brief van Mugaelſche Vorſten. 233
Brief van den Sineeſchen Koning. 241
Brief wegens een Kalmuks gezant. 282
Brief uit Batavia *over den oorlog der Perſianen tegen de Usbekken.* 430
Brief uit Peking, *over een reis van de Kaſpiſche zee door* Turkeſtan *na* Sina. 473
Brief over zeker Georgiaenſche Vorſt. 524
Brief aen den Schryver van dit werk, van zeker Georgiaenſch Koning geſchreven. 525, 533
Brief uit Erſenim *in Perſien, aengaende Georgia.* 337
Brief uit Aſof, *wegens overwinning aldaer.* 591
Brief uit Siam, *over een reis uit* Siberie *na* Sina. 812
Brief over Siberie *en* Sina, *mitsgaders het varen Noorden om.* 851
Brief van Peking, *in 't leger* Albaſin *aengekomen.* 864
Brief van den Sineeſchen Koning aen hunne Czaerſche Majeſteiten. 867
Brief van zeker Roomsgeeſtelyk Heer geſchreven uit het Sineeſche leger na Europa. 870
Brief over het varen Noorden om beoosten Nova Zemla. 911, 913
Brief over den doortocht by Waigats. 921
Brief over Petzora, Oby, *enz. geſchreven in 't jaer* 1581. 933
Britwin, *eilanden of voor-eilanden van* Nova Zemla.
Buchar, Boechar, *of* Buchara, *een landtſchap en ſtadt.* 374, 379, 381, 401, 402, 412, 415, 433
Bucharen, *of* Boecharen, *een volk.* 108
Bucharen, *van Jooden herkomſtig.* 375
Buchaerſche Prins Abdeſes. 375
Buchaerſche Afgezant. 375
Budziack, *Tarters die leenſchuldig aen de Porta tot Konſtantinopolen zyn.* 577
Bulgaria, *een landtſchap omtrent de* Volga. 604, 723
Buratten, *een volk in* Siberie. 606
Buſtro, *een Rivier.* 558
Buſuchtichan, *of* Buſtuchan, *een Kalmaks Vorſt.* 77, 227, 605
Byzondere voorvallen in de familie der Georgiaenſche Vorſten. 521

C.

CAchemire, *een klein Ryk.* 481
Caffa, *een ſtadt in de Crim.* 567, 570, 575, 600, 601
Cameni-pojas, *ziet* Kameni-pojas.
Cajyven, *een gedeelte van* Niuche. 1
Caldan, *Tarters Prins.* 283
California. 184
Camaſſina, *een ſtedeken in* Siberien. 736
Camous, *een rivierken dat in den* Volga *ſtort.* 716
Candenos. 951, 956
Caratal, *een rivier by de* Amur. 108
Caſan, *ziet* Kaſan.
Caſimut, *een ſtedeken aen de* Occa. 725
Caskar, *een landtſchap.* 344, 345
Caſpiſche zee, ziet *Kaſpiſche zee.*
Caucaſus, *ziet* Kaukaſus.
Cederboomen. 783, 858
Ceremiſſen, *een Tarters volk.* 619, 883
Ceremiſſen, *zyn verdeilt in veelderley aerdt.* 620
Chaledzi, *zeker volk in Perſien.* 499
Chamoen, Chamul *of* Gamoen, *een rivier die in de* Amur *valt.* 86, 847
Champe, *een gebergte in Tartarye.* 189
Changor, *zeker Mugael die in Hollandt is geweeſt.* 251
Charof, *een Mugaels vlek.* 245
Chatoena, *een arm van de* Oby. 777
Chawos, *een ſtadt.* 364
Cherkaſſen, *een volk.* 703
Cherkes, *een woeſt volk aen de zwarte zee.* 601
Cheſel, *een Rivier.* 351
Chieka, *of* Gienka, *een vliet die in de Selinga ſtort.* 263
Chilanen, *ziet* Gilanen.
Chilke, *een rivier in* Siberie. 666
Chiwe, *een ſtadt aen de Zuid-zyde van de Kaſpiſche zee.* 381, 382
Chodaizar, *een ſtadt.* 364
Chogende, *een ſtadt in* Mawaranhar. 373
Chorariſma, *een ſtadt in Usbekken landt.* 369
Choraſan, *een landtſchap.* 382, 390
Choten, Chaten, *of* Chotan, *een klein Ryk.* 471
Chowarezmia, *een landtſchap nu onder Perſien behoorende.* 478
Chriſtenen in Tangut. 324
Chriſtenen in Turkeſtan. 457
Cialis, *een klein Ryk.* 343
Ciarkiam, *een landtſchap.* 476
Ciki, *een volk.* 591
Cin, Ching *of* Cyn, *Koning in* Sina, *waer van het Ryk by de Uitlanders zyn naem heeft.* 54, 60.
Cingis, *Keizer der Mugalen.* 208, 217, 293

BLADWYZER.

Cingis-chan. 749
Cirkaſſia, *een landtſchap.* 552, 603, 610
Cirkaſſen, *een volk.* 546, 556, 557
Cirkaſſen *dans.* 553
—— *ſpys.* 557
Ciumquo, *of* Ciumhoa. *een landtſchap.* 2
Cogalin, *een vliet by de oorſpronk van de* Lena. 680
Colchis. 546, 549
Colali, *of* Kolalinskoy, *een eylandt in de Kaſpiſche zee.* 699
Colocolcova, *ziet* Kolkowa, *of* Kolokolkowa.
Colmogor, *een vlek.* 944
Coltaſchini, *zeker Sibierſch volk.* 775
Comania, *of* Koemikken *landt.* 557
Compagnies landt. 93, 138, 146
Compas by die van Korea. 56
Comukken, *een Tarters volk.* 610
Corea, Coreanen, *ziet* Korea, Koreanen.
Coſtin-ſarch, *een plaets op* Nova Zemla. 924
Crasnojar, *ziet* Krasnojar.
Crim. 567, 584, 602, 841
Crim-Tarters, *leenſchuldig aen den* Porta. 573, 602
Crimſche ſpraek. 577
Crimſche beſtiering, en huishouding. 585
Crimſche kleeding. 587
Crimſche krygs-orde. 588
Cur, *een rivier die in de Kaſpiſche zee ſtort.* 499
Curdi, *een volk dicht aen de Kaſpiſche zee.* 612
Curti, *een volk by de zwarte zee.* 554
Cuſimut, *een klein Tarters Prinsdom.* 622
Cyrus, *of* Cur, *een rivier.* 499
Czarofsgorod, *een verwoeſte ſtadt.* 606
Czukery, *een Noord-Tarters volk.* 285

D.

DAgeſtan, *een Tarters landtſchap aen de Kaſpiſche zee.* 559
Dalai, *of* Dalaya, *een Meir.* 251, 268
Dalay-lama, *Opperprieſter of Paus der Mugaelen.* 97, 220, 247, 295
Damegan, *een ſtadt.* 395, 421
Daſte, *een landtſchap.* 215, 217
Dauria, *een landtſchap.* 63, 92
Deheſtan, *een ſtadt in* Choraſan. 386
Demjaenski, *een ſtedeken aen de vliet* Tobol. 757
Derbent, *een ſtadt.* 261, 562, 699, 701
Deva, *Koning in* Tangut. 324
Dibawend, *een berg.* 500
Didekey-chan, *een Vorſt in Mugaelen landt.* 246, 252
Diemens landt. 179
Dobrana, *Mugaels Vorſt.* 259
Dobrana, *een eigen naem van zeker plaets in Mugaelen landt.* 858
Dolgoy, *een eylandt.* 955
Dolmatof, *een voornaem klooſter in* Siberie. 844
Don, *of* Tanais, *een rivier.* 591
Donko, *een ſtedeken dicht by de rivier* Don. 591
Doſte, *ziet* Daſte.
Drie Vorſten der Usbekken, haere benamingen, enz. 366
Driederley aert van Bucharen. 375
Drinkvaten van Varkens-vel. 810
Droogten in de Jeniſea. 665
Dubavend, *een Perſiſch geweſt.* 487
Duivel-dienſt in Dauria. 92
Dwina, *een rivier.* 944

E.

EDele ſteen *by* Nertzinskoy *gevonden.* 825
Eedſweren in Tangut. 329
Eedſweren der Ceremiſſen. 620
Eedſweren der Tungoeſen. 661
Een byzondere aert van Paerden in de Crim. 572
Eenhoorn. 903
Eilandt Amſterdam. 176, 180
Eilanden in zee benoorden de rivier Amur. 674
Eilanden in de Kaſpiſche zee. 701
Eilanden in de Ooſter Indiſche zee. 825
Eilandt Witſen. 923
Elud, *Kalmaks Vorſt.* 304
Eraten, *een Natie.* 678
Eron, *een plaets op het landt* Jeſſo. 141
Eruwaen, *een Perſiſche ſtadt.* 531
Exter-vogel, by Tarters in groote achting. 209

F.

FAars, *een woeſtyne.* 501
Farahr, *een ſtadt.* 488
Fœcula, *een godinne.* 209
Feickh, *een berg.* 500
Ferabat, *of* Ferhaband, *een ſtadt in Perſien.* 689, 690
Fergana, *een Perſiſch landtſchap.* 485

G.

GAitimare, *Tanguts Vorſt.* 228
Gaket, *een ſtadt in Georgia.* 535
Galgan, *een ſtedeken onder de Sineeſche Muur.* 126
Gan, *een vliet.* 94, 109
Ganges, *een rivier.* 315, 502
Ganskoy, *een eilandt in de Ys-zee.* 656, 763
Gakpnehon, *een gebergte.* 2

Gaſt-

Digitized by Google

BLADWYZER.

Gaſtmael aen de Usbekſche gezanten in Sina. 444
Gaures, *oude Perſiaenen.* 537
Gawilinsk, *een Tarters volk dicht aen de Sineeſche Muur.* 114
Gebedt onzes Heeren in 't Mugaels. 245
—— *in 't Ceremis.* 622
—— *in 't Oſtiaks.* 633
—— *in de Toengoeſche tael.* 654
—— *in de Jakutſche ſpraek.* 677
—— *in de Joekagierſche tael.* 687
—— *in de tael van Vogulits.* 732
—— *in de tael van Permien.* 811
—— *in driederley Samojeedſche ſpraek.* 890
Gebergte in Korea. 61
Gebergte Kamiene bojas. 782
Gebergte Hyperborei, *en* Riphœi *genaemt.* 889
Gedaente der Kalmakken. 308
Geele Mugaelen. 209
Geeſtelyke Almanak der Lamas, *dat is hoe zy maendelyk afgoden dienſt plegen, met de namen hunner Afgoden.* 330
Geloofs zaken in Tangut. 325
Georgia. 503, 504, 517, 523, 551
Georgiaenſche Vrouwen zyn verſtandig in Godts-dienſt. 504
Georgiaenſche inlandſchen oorlog. 506
Georgiaenſche Vorſten. 517
Georgiaenſche Prinſen worden gelubt. 518
Georgiaenſche naemlyſt, of ſpraek der Mileten. 527
Georgiaenſche kleeding, omtrent de Mileten gebruikelyk. 529
Gerawena, *een groot Meir.* 88
Geſchenken aen Mugaelſche gezanten en Vorſten in Moſco. 230
Geſchrift der Kalmakken. 297
Geſlacht-rekening der Tarterſche Koningen van Niuche. 3, 11, 27
Geſprek van den Schryver met een Kalmaks Prins. 327
Geſprek over de grenzen tuſſchen Sina en Moscovien door de onderlinge gezanten. 243
Gevogelte in Siberie. 787
Gewaſſen in Siberie. 792
Geweer der Siberiaenen. 786
Geweſten rontsom Petzora. 941
Gezanten der Mugaelen. 220, 231
Gezanten der Samojeden in Moſco. 231
Gezanten van den Sineeſchen Koning. 241
Gezant der Kalmakken. 282
Gezant des Lamas in Peking. 325
Gezanten der Tartaren in Europa. 325
Gezant van Tibet. 341
Gezantſchap naer Sina, *door bevel van den Vorſt* Siaroch, *in 't jaer* 1240, *uit Usbekken landt gedaen.* 435
Gezant uit Moſco *naer* Sina. 792
Gezantſchap uit Moſco *na* Sina *op 't jaer* 1654, *en zyn Reis-beſchryving.* 857
Gezantſchap uit Moſco *na de Sineeſche grenzen, tot vereffening der landtſcheiding,* enz. 864
Gezantſchap van een Mugaels Vorſt. 770
Ghiwie, *zekere kuſt aen het Kaſpiſche meir.* 699
Ghotanga, *een rivier digt by de* Jeniſea. 770
Giden, *een Volk.* 454
Gihun, *of* Gihon; *een vermaerde rivier.* 354, 374
Gilan, *een Perſiſch landtſchap.* 612
Gilanska, *een geweſt.* 847
Giletskaja, *een landtſchap benoorden de vliet* Amur. 96
Giliaki, *een volk in 't Noord Tartarye.* 106, 838, 847
Giliat, *een eilandt in zee voor de rivier* Amur. 96
Glinof, *een ſtedeken in 't Wiatſche gebiedt.* 722
Godts-dienſt der Tartaren van Niuche. 29, 35
Godts-dienſt in Korea. 61
Godts-dienſt en Kerk-oefeningen der Mugaelen. 211
Godts-dienſt van Cingis *en* Tamerlaen. 217
Godts-dienſtige zeden der Kalmakken. 294
Godts-dienſt der Chriſtenen in Tartarye verduiſtert. 325
Godts-dienſt in Tangut. 326, 327
Godts-dienſt en Kerk-oefeningen der Lamas. 330
Godts-dienſt der Turkeſtanders. 457
Godts-dienſt der Oſtiakken. 637
Gog *en* Magog. 276, 457
Gorbowo, *voor-eilanden van* Nova Zemla. 915
Gorodiſſe, *een plaets aen de rivier* Indiga. 956
Graf-plaetzen in Korea. 56
Graf-plaetzen der oude Crimmen. 572
Graf-ſteden der ouden, omtrent Aſtracan. 714
Grenzen van Turkeſtan. 454
Grenzen der Sineezen, buiten de Muur. 854
Grenzen tuſſchen Ruslandt *en* Sina. 815, 881, 882
Gribenski-Koſakki, *een verzameling van Koſakken van die naem.* 701
Groenlandt. 93, 903, 904
Gromma, *een plaets aen de rivier* Amur. 877
Groote Vaertuigen by Caſan. 780
Gurgaandzi, *een ſtadt in* Usbek. 368
Guriel, *een landtſchap.* 547

BLADWYZER.

H.

HAring-vangſt in Siberie. 745
Havens aen de Kaſpiſche zee. 706
Haven in 't meir Baikal. 880
Heerſchers in Chorasan, en Bucharen-landt. 393
Helung, een rivier in Ooſt Tartarye. 194
Herat, een Perſiſch landtſchap. 484
Het landtſchap Mawaranahr, heeft veel geleerde mannen uitgelevert. 475
Hhares, een berg. 500
Hiermend, een rivier. 498
Hiucuta, een plaets in Niuche. 194
Hoamjam, zeker dier in Tartarye. 200
Hokok, een plaets in Jeſſo. 129
Honden trekken de ſleden in Siberie. 639
Hollanders in Korea gevangen. 53
Hollandia Nova door Vlaming opgedaen in 't jaer 1696. 180, 182
Hooge School in Samarcant. 352
Hoogte en lengte van plaetſen omtrent en op Nova Zemla. 925
Horden der Kalmakken. 276, 278
Hoornen, worden verſtaen voor hulp en heil. 236
Hoorens en Schulpen onder aerde gevonden. 743
Hout geſchut. 222
Hout in ſteen verandert. 771, 793, 794, 796
Hugoria, ziet Jugoria.
Huſeick, een riviertje. 772
Huizen in Korea. 49, 50
Huizen in het landtſchap Xixigar. 91
Hyperboreiſche gebergte. 889

I.

JAal, een rivier in het landeſchap Niuche. 2
Jablona, een rivier in Siberie. 670
Jacht-reis, door Ooſt-Tartarye gedaen uit Sina. 194, 195, 196
Jacutskoy, of Jacut, een ſterkte in Siberie aen de vliet Lena. 108, 114, 656, 659, 673, 757
Jacuti, of Jacuten, een Noorder-Tarters volk. 114, 669, 676, 680
Jacutſche Godts-dienſt. 670
Jacutſche woord-lyſt. 677
Jaesma, een rivier by de Meſeen-vliet. 955
Jaik, een rivier die in de Kaſpiſche zee ſtort. 276, 278, 305, 397, 607, 617, 688
Jajoetele, ſwervende Tarters. 848
Jalbadois, Kalmaks Prins. 294
Jalo, of Jaal, een rivier omtrent de Sineeſche Muur gelegen. 85, 93, 95, 116, 881
Jamiſch, een Zout-meir. 730, 775
Japan. 45, 90, 129, 150
Japanſche landtkaerten. 63
Japanſin, of Jepanſin, een Sibierſch vlek. 830
Jarauna, een ſtedeken in Tartarye beweſten de groote Muur. 102, 683
Jaſma, een edele ſteen. 681
Jaxartes, een rivier. 373
Iberia. 504
Jediſem, eenige Tarterſche geſlagten. 702
Jelcula, een rivier. 858
Jem, een rivier. 397
Jeniſea, een groote rivier. 65, 91, 640, 644, 676, 684, 758, 782, 833
Jeniſeiskoy, een ſtadt. 644, 645, 666, 814, 824
Jerenak, Mugaels rebel. 237
Jeſan, een meir in Siberie. 730, 766, 775, 853
Jeſi, een ſtadt in Turkeſtan. 470
Jeſſo. 15, 41, 45, 62, 63, 90, 93, 109, 128, 131. 137, 140, 141, 149, 152
Iki-burchan-koton, een verwoeſte ſtadt in Mugaelen landt. 98
Ilim, een rivier en ſterkte in Siberie. 89, 110, 665
Imirette, een landtſchap. 547
Indiga, een rivier. 956
Ingoda, een rivier. 73
Inkhoorens van Iſet. 761
Inkhoorens die vliegen. 785
Inval der Usbekken in Perſien. 426
Jooden in Sina. 325
Jooden onder de Tarters van Osmin, enz. 567, 615
Jooden in de Crim. 567
Jooden niet ver van de Kaſpiſche zee woonachtig. 692
Jooden, of die in Tartarye zyn. 808
Jonigangon, een Heidens kloſter in Tartarye. 882
Irdekule, Prins in Mugaelen-landt. 259
Irdeni Kantaſi, Mugaels Prins. 237
Irejet, een riviertje in Siberie. 759
Irkut, of Irkutskoy, een Siberiſche veſtinge. 657, 768
Irtis, een voorname rivier in Siberie. 278, 631, 653, 730, 763, 775, 782, 817, 822, 831
Irtiskoy, een Sibierſch ſtedeken. 822
Iſemskoy, een tak van de vliet Petzora. 951
Iſet, een rivier in Siberie. 732
Iſtiun, een gebergte. 219
Iſtia, een rivier in Siberie. 673
Juganskoy Ob, een gedeelte van de rivier Oby. 855
Jugorie, of Ugorie, een landtſchap. 776, 933
Jukagir, een Sibiers Noorder volk. 670, 686, 687
Jupy, een Tarters volk. 4, 12, 26, 41, 267

Jur-

BLADWYZER.

Jurgeachi, *een Tarters volk.* 609
Jurten, *soker aert van woningen in Siberie.* 75

K.

KAas, *een stadt in* Usbek. 369
Kaban, *een landstreek in't Mugaelen landt.* 654
Kabardi, *een natie.* 688
Kabardin, *een dier.* 682
Kableſtan, *een landtſchap.* 481
Kabudhanjaceth, *een ſtadt.* 364
Kabul, *een landtſchap.* 342
Kachemire, *een landtſchap.* 341
Kadmendu, *een ſtadt in* Nekbal. 324
Kaerle, *een aert van dwergen by* Kaſan. 615
Kaerten van Siberie. 756
Kaerten in Sina *gemaekt.* 966
Kajyuen, *een ſtadt.* 37
Kaigorod, *een ſtedeken in het Sirenen landt.* 758, 777, 779, 780
Kailar, *of* Kailare, *een rivier.* 64, 111, 257
Kalbaſin, *een geſterkt huis in* Siberie. 278, 763
Kalgan, *een Sineeſche weinig bevolkte ſtadt buiten de Muur.* 101, 280, 684, 882
Kalmakken, *een volk.* 433, 627
Kalmakkia, *een landtſchap.* 276
Kalmakkia *is meeſt onvruchtbaer.* 290
Kalmakſche Vorſten. 276, 278
Kalmakſche Monniken. 279
Kalmakſche Horden, ſoo zwarte als witte. 289
Kalmakken, *eeren de Zon.* 289
Kalmakken, *eeren Poppen.* 289
Kalmakken, *doen veeltyds bloetſchande, doch andere onthouden zich daer van.* 289
Kalmakken, *gelooven hier na een ander leven.* 289
Kalmakken, *hebben boeken en geſchrift.* 289
Kalmakſche eedzweering. 292
Kalmakſche Godis-dienſt. 292, 295
Kalmakſche benamingen voor mans perſoonen. 279
Kalmakſche gezanten. 280, 286, 291, 293
Kalmakſche vorſten Veſurta, Kontaira *en* Ancias. 291
Kalmakken-landt volgens oudt bericht. 314
Kama, *een groote rivier.* 780, 802
Kamanci, *en* Karagantzi, *volken by het meir* Altin. 784
Kamara, *of* Kamarska, *een ſtadt by de vliet* Amur. 105, 111
Kambalu. 263, 266
Kameni-pojas, *of ſteene gordel, een groot gebergte.* 782
Kamhi, *Keizer van* Sina. 8
Kaminke, *een ſterkte by* Irkutskoy. 679
Kamtſia, *een rivier ſtortende in de Ooſter-Indiſche zee.* 672
Kamtſiadal, *een volk aen de Ooſter-Indiſche zee woonachtig.* 671
Kamzatia, *een rivier by de Ooſter-zee.* 668
Kanatop, *een grens-ſtadt in de* Crim. 571
Kankutan, *een meir water uit de vliet* Oby *ſtort.* 831
Kaparange, *hooft-ſtadt in* Tibet. 338
Kapki, *een ſtedeken.* 260, 852
Kara, *een vliet die in de Ys-zee ſtort.* 917
Kara kalpaki, *aert van Tarters, of zwartmuſige Kalmakken.* 279, 287, 297
Karakithay, *een landtſchap.* 11, 344
Kara-kotan, *een ſtedeken in't weſt Tartarye.* 101
Karaſakki, *een viſch in* Jeſſo. 63
Kargaſinia, *een Tarters geweſt.* 86
Karthuel, *een Georgiaenſch landtſchap.* 542
Kaſaki Orda, *een Tarters volk.* 630
Kaſan, *een Zatarſchap, en een groote ſtadt, onder* Moscovien. 621, 724, 725
Kasbyn, *een ſtadt.* 382
Kaſchan, *een ſtadt.* 368
Kasjaan, *een ſtadt in't Noorder Perſien.* 420, 423
Kaſpiſche zee. 403, 496, 612, 613, 614, 615, 617, 687, 688, 691, 703
Kata, *een ſtadt.* 396
Kataiskoy, *een ſtedeken by de vliet* Irbit. 765
Katama Koeroema, *volkeren in Bucharen landt.* 379
Kath, *een ſtadt.* 480
Katoegta Lama. 96, 218, 221, 222, 223, 224, 226, 252, 254, 264, 268, 314, 319, 681, 684
Kavijaer makery aen de Kaſpiſche zee. 696
Kaukaſus, *een gebergte.* 544, 612
Kerken in Mugalia. 219
Kerkus, *een berg.* 500
Kerlon, *een rivier in* Tartarye. 284
Kermanie, *een ſtadt.* 382
Ket, *een rivier in* Siberie. 628, 631, 731, 764, 765, 818, 819, 820, 823
Ketskoy, *een ſtadt en klooſter.* 764, 765, 821, 823
Kharen, *een berg.* 498
Kia-ochi, *een volk dat gulde tanden draegt.* 43
Kiertſe, *een ſtadt in de* Crim. 589
Kigila, *een rivier ſtortende in de Ooſt-zee.* 674
Kin, *een gebergte in't landtſchap* Niuche, *mitsgaders een Tarterſch volk.* 1, 14, 26, 41, 266
Kirgiſen, *een Tarterſche natie.* 592, 628
Kirin, *een ſtadt in* Niuche. 189
Kiringa, *een vliet die in de* Lena *ſtort.* 105
Kiſilbas, *een meir in* Kalmakkia. 278
Kislaer, *een rivier.* 688

Digitized by Google

Kitay. 54, 353
Kleeding der Tarters, en Godts-dienſt. 3, 4
Kleeding van't volk in het landtſchap Niuche. 5, 14
Kleeding der Mugaelen. 220
Kleeding der Korilen 675
Kleeding der Samojeden. 949
Klok onder aerde gevonden. 916
Kobleſtan, *of* Kableſtan, *een Perſiſch geweſt.* 481
Koejari, *een volk.* 86
Koemikken landt, een geweſt niet ver van de Kaſpiſche zee gelegen. 557, 702, 674, 675
Koerali, *of* Korilen, *een volk.* 673
Koerdes, *of* Kourdes, *een volk dicht aen de Kaſpiſche zee woonachtig.* 691
Koesnetskoy, *ziet* Kusnetskoy.
Koin, *een Tarters landtſchap.* 324
Kooking der ſpys, by de Bratti. 659
Kokonor, *een groot meir.* 264, 307
Kokotan, *of* Kokoton, *een buiten-muurſche ſtadt van* Sina. 259, 632, 852
Kola, *een ſtadt en rivier.* 930
Kolalinskoy, *een eilandt in de Kaſpiſche zee.* 699
Kolima, *een rivier die in de Ys-zee ſtort.* 107, 667, 680
Kolgoy, *een eilandt by* Waigats. 892, 952
Kolkowa, *of* Kolokolkowa, *een plaets niet ver van* Petzora. 947
Kom, *een ſtadt.* 536
Komani, *een volk.* 702
Kompagnies landt. 93
Koningen der Turkeſtanders. 455
Konink van klein Tibet, komt by den grooten Mogol. 340, 341
Kontaiſa, *Kalmaks Prins.* 226, 286
Kontaiſina, *een Tarterſch volk* 850
Kook, *Kalmaks Prins.* 642
Koopmanſchappen die in en uit Buchaeren landt worden gevoert. 418
Koopwaeren die men in Siberie *vindt.* 786, 790
Koptoga, *een ſtedeken.* 953
Korea. 2, 28, 29, 42, 43, 44, 46, 49, 60, 62, 106, 153, 260
Koreeſche Gezant in Japan. 49, 55
Koreeſche Gezant in Sina. 59, 60
Koreaſche *benamingen.* 52
Koreizi, *een volk.* 78
Korinskoy, *een plaets in Korilen landt.* 673
Korkang, *een ſtadt.* 480
Korlika, *een Noord-Tarters volk.* 112
Koſakken. 431, 556, 594
Koſakſche, en Buchaerſche Tarters plaetſen. 378
Koshaniejah, *een ſtadt.* 364
Koſogal, *een rivier en meir.* 109, 881
Koſtelyke ſteen in Kaskar. 345
Kotjol, *een eilandt by* Nova Zemla. 916
Kragatſini, *een Mugaelſche natie.* 220
Krasna, *een Sibierſch vlek by* Tumen. 778
Kràsnojar, *een ſtedeken aen de vliet* Jeniſea. 663, 666, 819, 848
Kretſcheti, *een viſch.* 8
Krim, *ziet* Crim.
Krowaja, *een groot vlek aen de rivier* Taz. 777
Kruideryen in Siberie. 788
Krygsluiden in Siberie. 766
Kumes, *een landtſchap.* 394
Kumies, *brandewyn van paerde melk geſtookt.* 75
Kungur, *een vlek by de rivier* Kama. 778
Kur, *een rivier.* 542, 613
Kusnetskoy, *een plaets aen de vliet* Thom. 771, 773, 805, 848
Kuſtbeſchryving langs de Ys-zee. 935
Kuthi, *een ſtadt in't landt* Nekbal. 324

L.

Labinskoy, *een ryksken in Mugaelen landt.* 212
Ladrones, *eilanden.* 183
Lama, *een rivier by de Ys-kaep.* 918
Lamas, *geeſtelyke Prieſters in Niuche en Mugaelen landt.* 5, 14, 34, 200, 203, 204, 205, 210, 323, 325, 326, 327
Lampas, *een plaets aen de vaſte kuſt digt by* Waigats. 928
Lamutſche *taelwoorden.* 678
Landt en reis-wegen uit Sina *na de rivier* Oby, *en rugwaerts.* 309, 312
Landtmeting in Siberie. 842
Lanharaga, *een buurt in* Siberie. 774
Laphaja, *een ſtedeken.* 847
Larzan, *een ſtadt.* 483
Laski, *beesjens in* Siberie. 784
Lazi, *Herders volk.* 567
Leaotung, *een Sineeſch landtſchap.* 2, 41, 116, 186
Leder ſchietgeweer. 56
Lena, *een groote rivier.* 87, 105, 110, 111, 676, 763
Lengte der dagen in Jakutskoy. 679
Lengte der dagen in Petzora. 948
Lengte en breete van Nova Zemla. 925
Lenskogo, *een landtſchap omtrent de vliet* Lena. 678
Liluuka, *een Tanguts Vorſt.* 644
Linohang, *een vliet.* 2
Lispendek, *gebergte in Usbekken landt.* 365
Lomsbay, *op* Nova Zemla. 924
Loop der rivier Volga. 713
Lop, *anders* Xamo, *een woeſtyne in Tartarye.* 25, 265, 306, 312, 323
Lorga, *een rivier.* 66
Losma, *een vlek.* 878
Lootbergen. 879
Lutoren, *een volk by de Ooſter-Indiſche zee, woonachtig.* 671

Digitized by Google

BLADWYZER.

Lykſtatie der Tartaren van Niuche. 31, 38
Lykſtatie over Honden. 734
Lyſt van ſteden en plaetſen in Leaotung *en Ooſt-Tartarye.* 193
Lyſt veeler Crim-Tarterſche woorden. 578
Lyſt van afgelegentheit veeler plaetſe in Siberie. 855

M.

MAgoſes, *een Afrikaens volk.* 648
Mahometaenen tot Tobol. 730
Makofske, *een vlek in Siberie.* 765
Mammoute-been, of Olifants tanden onder aerde gevonden. 742, 746
Mammoutekoos. 950
Mancup, *een ſtadt in de* Crim. 569
Mangaſeja, *of* Mangaſeof, *een ſtadt in 't Noorder Siberie.* 656, 784, 819, 820, 851
Mangi, *of Noorder Sina.* 6
Manguſlave, *een haven op de Kaſpiſche zee.* 397
Manſiouwers, *Tarters.* 210
Mantſika-toetima, *een ſtedeken in Mugalenlandt.* 210
Maranga, *een klein ryk.* 323
Martiniere *oordeelt* Waigats *geen doortogt te hebben.* 927
Marmer bergen op Nova Zemla. 926
Mathys *eilandt.* 915
Matſumay, *een ſtadt en landtſtreek in* Jeſſo. 62
Matsmey, *of* Mainy, *een ſtadt in* Jeſſo. 132, 141, 149
Mauranar, *of* Mawaranar, *een vermaert landtſchap.* 473
Mazanderaan, *een landtſchap.* 423
Medemo, *een voor-eilandt van nieuw* Guinea. 179
Meiren in't Usbekken landt. 497
Mengrelia. 546, 548, 551, 600
Menigte van vaertuigen in Aſtakken landt. 638
Melk-zee. 169
Meotiſche Poel. 589, 600
Mergeen, *een Sineeſche veſting in Mugalen landt.* 82
Mergen-achay, *Mugaels Vorſt.* 227
Mergen, *een ſtedeken buiten de Muur.* 258
Merw, *of* Merve, *een beroemde ſtadt.* 362 385, 412
Meſched, *een Perſiſche ſtadt op de grenzen der Usbekken.* 357, 384
Meſeen, *een plaets digt by* Waigats, *aen 't vaſte landt.* 888, 920, 940, 941, 951, 955
Meting des landts tuſſchen Iſpahan *en* Meſhed. 419, 421
Meting der landen en geweſten omtrent de groote rivier Oby. 878
Mias, *een rivier en meir in Siberie.* 761
Mien, *een landtſchap.* 338
Mienkhiſilang, *een Tarters geweſt omtrent de Kaſpiſche zee.* 434
Minerael in Siberie. 792, 825
Minerael op Nova Zemla. 926
Moendoeſen, *zwervende Tarters.* 848
Moengoeske, *een riviertje dat in de* Jeniſea *ſtort, alwaer erts gevonden wordt.* 767
Moengoet, *ziet* Mungut.
Moerſinska, *een plaetsje in Siberie.* 801
Montſiak, *Kalmaks Prins.* 292
Monnikken in Korea. 56
Moranga, *een klein Tarters Ryk.* 324
Morduinen, *een Tarters volk.* 623, 883
Morduinen *woorden-lyſt.* 624
Moskees, *of Mahometaenſche kerken in* Sina. 267
Mugalia, *een groot landtſchap.* 207
Mugalen, *een groot Tarters volk.* 884
Mugaelſche oude Koningen, en haer geſlachtlyſt. 455
Mugaelſche Vorſten. 80, 212, 221, 805
Mugaelſche Vorſten geven voor, van Alexander *de Groot afkomſtig te zyn.* 231
Mugaelſche Vorſten, die zich onder 't gezag hunner Czaerſche Majeſteiten hebben begeven. 237, 238, 239
Mugaelſche Vorſten, die onder den Sineeſch ſtaen. 239, 241
Mugaelſche woorden. 266
Mugaelſche Prieſters. 643
Mugaelſche Afgezant. 770
Multan, *een Tarters landtſchap.* 490
Mungut, *een ſtadt tuſſchen het Ruſſche gebiedt, en* Sina. 66, 847
Munt of geldt, dat in Indiën onder aerde is gevonden. 564
Murom, *een ſtedeken by de* Occa. 624
Muſal, *een ſtadt.* 540
Muskus-dier. 789, 790
Muur van Sina. 26, 35, 43, 54, 119, 120, 121
Muur tuſſchen Derbent *en de zwarte zee.* 562
Mylen in Moscovien en Siberie gebruikelyk. 812
Mynen en mineralen in Korea. 58
Mynen van loot en zilver in Mugalen landt. 82
Mynen van kooper. 83

N.

NAmen *der rivieren, die in de rivier* Amur *ſtorten.* 67
Namen van perſoonen in Mugalen landt. 270
Namen der Tarters, die aen de Kaſpiſche zee gelegen zyn. 692
Namen van Tarterſche volken. 702

Digitized by Google

Næmlyst in de Dauriſche tael. 68
Naemlyst van ſteden en plaetſen tuſſchen Samarkant en Sina. 395
Nagay, *een Tarters landtſchap.* 585, 606, 611, 617, 709
Nagayſche Paerden. 618
Najan, *een gebergte.* 105
Nanking, *een ſtadt.* 3
Nanan, *een rivier in Kurilen landt.* 675
Naphta. 616
Naraſch, *een plaets in het Mugalen landt.* 268
Narin, *of* Narinskoy, *een kaſteel aen de* Oby. 638, 684, 763, 764, 831
Naritſi, *een rivier en ſtedeken by de rivier* Amur. 112
Narten *of ſleepſchoenen.* 88
Naſabaje, *een landtſchap in 't Noorden by de rivier* Lena. 106
Naſaden, *groote ſcheepen.* 712
Natie die het vuur aenbidden. 405
Naugorod, *een gebergte.* 336
Naum, *een ſtadt en rivier op de Dauriſche grenzen, onder* Sina. 75, 79, 82, 94, 109, 258
Negei, *een ſtadt.* 878
Nekbal, *een klein Koninkryk, en des zelfs ſteden en plaetſen.* 477
Nereſinskoy, *een ſtadt.* 64, 74, 75, 76, 79, 94, 241
Neſa, *of* Niſa, *een ſtadt.* 385
Neſtoriaenen. 539
Neukana, *een ſtadt in* Koraſan. 387
Newa, *een ſtedeken in Siberie.* 781
Nezani, *of* Nezam, *een ſtadt.* 364
Nietſien, *een rivier.* 843
Nieuw-Hollandt. 163.
Nieuw-Zeelandt. 163, 176
Nikanskoy, *een landtſchap waer in de* Nikanen *woonen.* 64
Nipeheu, *anders* Nerſinskoy. 77
Niſabur, *een Perſiſche ſtadt.* 387, 388
Niſi, *of* Ginſing, *een artſeny wortel.* 8, 36, 44, 45, 46, 117
Niſowa, *een Kaſpiſche Zee-haven.* 560, 690
Nisney Novogorod, *een groote ſtadt.* 723
Niſne Uſolia, *een ſtedeken in Siberie, eigen aen de Heer* Stroganof. 736
Niuche, *een Koninkryk.* 1, 64, 110, 209, 265
Niuches benamingen. 12
Niulhan, *een landtſchap.* 2, 4, 12, 23, 41
Noorder Siberie. 686
Noorder Siberiſche Afgoden. 687
Noort-kaep. 905
Nova Zemla. 45, 762, 782, 897, 899, 904, 915, 921, 925, 926, 928
Nova Zemla *is verdeilt in eilanden.* 924, 951
Nuki, *een Ooſt-Tarters volk.* 2, 682
Nur, *een ſtadt.* 365
Nurumchan, *Konink der Usbekken.* 355
Nutikop, *een ſtadt op de grenzen van* Mugalia. 261

O.

OBdoria, *een Noorder landtſchap.* 728, 878
Obengir, *een gebergte.* 370
Oby, *een groote rivier in Siberie.* 636, 637, 727, 730, 731, 764, 782, 818, 820, 878, 879
Obskoy More, *de zee aen de* Oby. 897
Ocerra, *een ſtadt.* 453
Ochtoeba, *een oude verwoeſte ſtadt.* 714
Ocka, *een rivier.* 722
Odinskoy, *of* Oedinskoy, *ziet* Udinskoy.
Odnakol, *een landtſtreek.* 79
Oelotava, *zeker hoog gebergte.* 778
Oerang, *of* Qurang, *een bos-man.* 249
Oergendzi, *een Usbekſche ſtadt.* 369, 372, 412, 415, 416, 433, 702
Oerke, *een rivier omtrent* Albaſin. 113
Oeroengi, *een Mugaelſch geſlacht.* 775
Oeroenke, *een vliet.* 79
Oeſtme, *een vrye Tarterſche heerlykheit.* 700
Oeſtiga, *of* Uſtiga, *een ſtadt op de* Dwina. 813
Oeſt-Silemska, *een plaetsje by* Petzora. 953
Oetzoes, *zwervende Tarters.* 848
Offer in Korea. 59
Offer der Oſtakken. 632
Ojevaers. 647
Olchon, *ziet* Alchon.
Olenek Korakof, *een ver afgelegen Ooſt-Tarters volk.* 672
Oelets, *een tak van de* Oby. 729
Olifanten. 746
Omtrek der zwarte zee. 603
Omtrek van de Kaſpiſche zee. 688, 504
Onderſcheidene benamingen van het landtſchap Niuche. 1, 2
Ondekkingen in 't Noorder America. 157
Ondekking van de rivier Petzora *en* Oby, *enz.* 929
Ondekking van Siberie. 826
Ondekkinge der Noord-ooſt kuſten, by Engelſchen ondernomen. 929, 935
Ondoenlykheit om Noorden om, boven Nova Zemla, *na* Indiën *te varen.* 912
Onkoten, *een Tarters volk omtrent het meir* Baikal. 682
Onluſt tuſſchen de Moscoviters en Sineezen. 40
Onluſten en kryg in Mugalen landt. 230
Oni, *een geweſt op* Nova Guinea. 172
Onon, *een rivier.* 73
Ononskoy, *een vliet by* Nertſinskoy. 113
Onthael aen Mugaelſche gezanten. 230
Onthael aen een Usbekſche Prins tot Ispahan. 363
Onthaling aen een Tarters Prins in Sina. 496
Oorlog in Korea. 51, 53
Oorlog tuſſchen Tarters en Sineezen. 340
Oorlog tuſſchen Perſen en Buchaerſche Tartaren.

Digitized by Google

ren. 383
Oorlog en beroerte in Usbek op het jaer 1680 voorgevallen. 405
Oorſpronk van het Mogolſche ryk. 336
Opſtant van Stenko Raſin. 696
Optocht van den Sineeſchen Konink tegen de Tarters. 284
Orangſeeb, of groote Mogol. 215
Oruxena, een ſtadt in Usbekken landt. 373
Osmin, een Tarterſche ſtadt by de Kaſpiſche zee. 566
Oſſa, een ſtedeken aen de rivier Kama. 719
Oſtakken, of Oſtiakken, een woeſt Noorder volk. 313, 630, 636, 640, 818
Oſtakken dooden hun oude Magen. 632
Oſtakken doen bloedtſchande. 634
Oſtakken vangen Beeren. 635
Oſtakſche Afgoden. 634
Oſtakſche zeden. 636
Oude Schipvaert der Sineezen. 340
Overwinning van Siberie. 734
Overwintering van eenige Moscoviſche Zeeluiden, op 't eilandt Serapoa Coska. 913
Ouſoifkoy, een ſtedeken. 776
Oxus, een voorname rivier, die in de Kaſpiſche zee uitſtort. 368, 369, 371, 497

P.

Paerden gemeſt, en gegeten. 713
Paep-jans landt, van hem zelven en zyn naem. 319, 321, 322
Paerlen vallen in de rivier Amur. 825
Panſin, een ſtadt in Siberie. 757, 822
Papinogorod, een ſtedeken benoorden in Siberie. 945, 952
Patatas, een volk. 2
Pec-ha, een gebergte in Tartarye. 199, 201
Pein, een landtſchap. 453
Pejſida, Piaſida, of Peſida, een vliet die in de Ys-zee uitſtort. 666, 833
Peking, Hoofdſtadt in Sina. 26, 28, 196, 205, 263, 852
Pelim, een Sibierſche rivier en ſtadt. 822, 823
Penſi, een rivier in 't Ooſter Siberie gelegen. 674
Perekop, een ſtedeken in de Crim. 567
Perigorſche Cirkaſſen. 557
Perivolſchik, zeker dier in Siberie. 841
Permakken, een natie in Siberie. 800, 942
Permia, een landtſchap. 779, 811, 815
Perſepolis. 235, 236
Petzora, een rivier en ſtedeken in het Noorder Siberie. 888, 902, 933, 938, 947
Phaſis, een rivier vallende in de zwarte zee. 549
Philipinſche eilanden. 184
Piaſidaes, een Sibierſch volk in 't Noorden. 640
Pienega, een vliet die in de Ys-zee ſtort. 944
Plaetſen en ſteden aen de Volga boven Aſtrakan gelegen. 711
Plotbus, een voornaem gehucht in Mugalen landt. 88
Poeſt-oſer, een meir in 't Noorder Siberie. 730, 916
Poloutzen, een volk. 568
Pontus Euxinus, of zwarte zee. 550
Porus, Indiſch Konink. 235
Poſthuizen in Siberie. 789
Potiſaen, een ſtadt in Korea. 57
Puinhoopen van verwoeſte ſteden. 306
Puinhoopen van oude gebouwen in de Crim. 575
Puinhoopen van oude gebouwen elders. 714

Q.

Quelpaert, een eilandt tuſſchen Korea en Japan, of een voor-eilandt van Korea. 53, 152

R.

Rawalof, een Sibierſch vlek. 763
Rey, of Ray, een ſtadt in Choraſan. 383
Reis na het Zuid-landt, door de Nederlandtſche Maetſchappy, in 't jaer 1696 gedaen. 179, 180
Reis door het landtſchap Leaotung en Niuche. 185, 202
Reiswegen uit Kalmakken landt na Sina en elders, benevens benamingen der plaetſen onderweeg. 277
Reis uit Usbekken landt tot aen Sina. 365, 404
Reis door Bucharen landt. 378
Reis van Aſtrakan naer Bucharen landt. 396, 404
Reisweg, en plaetſen tuſſchen Aſtrakan en Sina. 405
Reiswegen, en plaetſen met hun Affſtant in Choraſan, en het Usbekken landt. 410
Reisweg van Merw, na Buchara. 413, 414
Reisweg van Meſihed, na Oergentſi. 415
Reisweg van Oergentſi na Buchara. 416
Reisweg van Buchara na Samarkand. 417
Reisweg van Samarkand na Balch. 417
Reisweg, tuſſchen Damegaan en Meſihed. 421
Reisweg, tuſſchen Aſterabaad en Meſihed. 422
Reiswegen en plaetſen in het landtſchap Mazanderaan. 423
Reisweg van Gilaan. 424
Reis uit Kalmakken landt na Sina. 435
Reis van Joris Andrieſz uit Tartarye na Perſien. 467
Reisweg tuſſchen Suratte, Tangut, en het landt der Kalmakken. 502
Reisweg uit Mosco na Meletyn. 531
Reis uit Jakutskoy in Siberie naer het Ooſten, tot ontdekking eeniger landen gedaen. 670
Reis over het Baikalſche meir. 681

Digitized by Google

BLADWYZER.

Reis langs en over de Kaſpiſche zee. 692
Reis van de vliet Jaik *aen de Kaſpiſche zee tot Ooſt-Indiën.* 706
Reis van Aſtrakan *na Ooſt-Indiën over een andere weg.* 707
Reis uit Moscovien na de rivier Amur. 754
Reisſtreek uit Mosco *na Siberie met de afſtant der plaetſen.* 857
Reisweg uit Oeſtiga *tot* Sina. 814
Reisſtreek van Siberie na Sina. 834
Reisweg tuſſchen Mosco *en* Tobol. 848
Reis tuſſchen Peking *en de rivier* Oby. 852
Reiswegen uit Europa *na* Sina. 853
Reis van een Moscoviſche gezant na de Sineeſche Grenzen. 865, 869
Reis uit Mosco *na* Sina. 881
Reizen te water, om benoorden, naer Indiën te ſtevenen. 908
Reis te water na Petzora, *in het jaer* 1611 *gedaen.* 937
Reis-beſchryvinge, van de Dwina *ſtroom na* Petzora, *en de vliet* Oby. 944
Res, *een rivier.* 783
Retink, *een landtſchap.* 323
Reuze-beenderen onder aerde gevonden. 588, 802
Rhabarber wortel. 94, 218, 225, 253, 791
Ribeſia, *zeker gewas.* 388
Ribenskoy, *een plaets dicht by het meir* Baikal. 65, 768
Ribne, *een ſtedeken aen de* Selenga. 681
Ribna, *of* Ribnoy, *een ſtedeken, als mede een eilandt in de Kaſpiſche zee.* 700
Ribnoy, *een eilandt in de rivier* Tunguska. 762
Rivieren die in de Ys-zee uitſtorten. 105, 897
Rivieren in en omtrent de Crim. 603
Rivieren aen en omtrent de Don. 727
Rivieren van 't Paradys. 478
Rivieren Oby, Petzora, Jeniſea, Lena, *en* Kolima. 728
Rivieren die in de Ooſter-Indiſche zee uitſtorten. 847
Robbe-vangſt. 954
Rolle, eeniger Ruſtplaetſen op zekere reis tuſſchen Samarkand *en* Sina. 491
Ruban, *een ſtadt.* 483
Ruslana, *een rivier aen de* Volga. 718
Ruſteindar, *een landtſchap aen* Turkeſtan *gelegen.* 471

S.

SAbatſia, *een landtſchap.* 107, 686
Sabdoerski, *een eilandt in de Kaſpiſche zee.* 701
Sabel-vangſt. 784, 785, 786
Sachion, *een ſtadt in* Tangut. 334
Sagatay, *een landtſchap.* 345
Sain lodſchan, *Mugaelſch Vorſt.* 777
Saiſek, *een wal of muur van aerd en geboomte.* 624, 721
Sakki, *een drank in* Korea. 58
Samarkand. 217, 345, 350, 353, 354, 403
Samara, *een ſtedeken by de* Crim. 572, 588, 719
Samarok, *een vlek aen de* Oby. 653
Samma, *een gebergte in Mugalen landt.* 263
Samo, *of* Xamo, *anders* Lop, *een ſandige woeſtyne buiten de Sineeſche Muur.* 11, 23, 26, 284, 323
Samojedia. 839, 840, 841, 887, 952
Samojeedſche woorden, en benamingen. 890
Sandel-hout. 109
Sangje, *Kalmaks Vorſt.* 304, 642
Saraje, *hoofdplaets in het landtſchap* Daſte. 216, 217
Saray, *een oude vermaerde ſtadt aen de* Volga, *nu verwoeſt.* 715
Sarapul, *een plaets aen de* Volga. 604
Saratof, *een ſtadt aen de* Volga. 604, 714
Sartols, *een Mugaelſch volk.* 234
Saſana, *een Mugaelſch vorſtendom.* 259
Saſchno, *een winter-wooning.* 848
Schach Abbas, *Koning van Perſien.* 382
Schachruch, Sultan *of Koning in 't Usbekker landt.* 474
Schapen met dikke ſtaerten. 296
Schapen met zwaere hoornen. 778
Schara-murim, *een rivier in Tartarye buiten de Sineeſche Muur.* 101, 882
Schemkal, *een Prins der* Cirkaſſen. 556
Schepen van Korea. 49, 50
Schepen uit de Jeniſea *Noord om willende vaeren, zyn nooit te rug gekomen.* 848
Schilka, *of* Silka, *een rivier die in de* Amur *ſtort.* 66, 113
Schingal, *ziet* Singal.
Schirga, *een Sineeſche ſtadt buiten de Muur gelegen.* 852
Schirogalgoe, *een ſtadt buiten de Sineeſche Muur.* 260
Schorga, *een ſtadt.* 852
Schrift der Tarters van Niuche. 6, 7, 14
Schur, *een rivier.* 85, 86
Schuri, *of* Schurtſi, *een volk in* Niuche. 5
Schytiſche volken. 235
Segeſtan, *een Perſiſch geweſt.* 481
Selenga, *een rivier.* 92, 102, 115, 253, 685
Selenginskoy, *een ſtedeken en veſting.* 89, 101, 102, 211, 213, 221, 685
Selenginskoy *wordt belegert.* 102
Sellizure, *een kaſteel.* 398
Semſi, *een Mugaelſch Prins.* 261
Seras, *een ſtadt.* 417
Serapoa, *een eilandt in de Ys-zee.* 729
Serapoa-coska, *een eilandt in de Ys-zee.* 913
Serchas, *een ſtadt.* 385
Seren-Sokoeley, *Mugaelſch* Taiſe *of Vorſt.* 228
Seswa, *een rivier.* 878
Sia, *of* Zia, *een tak van de groote rivier* Amur. 85, 113, 114

Si-

Digitized by Google

BLADWYZER.

Siberia. 732, 839
Siberia *beſchreven door* J. Maſſa, *in 't begin der voorgaende eeuw.* 829
Sibierſche Afgoden. 783
Sibierſche Prins. 786
Sibierſche Bevelhebberſchappen. 786
Sibierſch geweer. 786
Sibierſche Waeren. 790
Sibierſche Kleeding. 801
Sibir, *een vervalle ſtadt in Siberie.* 850
Sieraab, *een ſtadt.* 414
Sifan, *een Hooge School des Lamas.* 339
Sihun, *een rivier.* 372, 475, 477
Silma, *een rivier.* 954
Simberska, *een ſtedeken op de* Volga. 721
Sinara, *een rivier.* 844
Sinde, *een landtſchap.* 343
Sineeſche Muur, ziet *Muur van Sina.*
Singal, *of* Schingal, *een rivier.* 64, 95, 106, 267, 847
Singal, *een ſtadt.* 106
Singis, *of* Zinchis, *Tarterſche Keizer.* 20
Siraaf, *een ſtadt.* 501
Siranagar, *een klein Ryk.* 339
Sir, *een rivier.* 381
Sirdar, *of* Cirdar, *een rivier.* 379
Sirooi-zaar, *een Kalmuks Prins.* 219
Siſan, *een vliet die in de* Volga *ſtort.* 715
Sivera, *een voor-eilandt in de Ys-zee.* 880
Slabotha, *een vlek aen de rivier* Meſeen. 955
Slang-ſteenen. 80
Sleep-ſchoenen. 633, 821
Slepen der vaertuigen uit de rivier Don, *tot in de* Volga. 718
Sneeuw-ſchoenen in Korea. 48
Soba, *een rivier.* 784
Soekſti, *een Sineeſche ſtadt.* 275
Sogd, *een rivier.* 376
Solenig, *een meir in Siberie.* 808
Solenoyja, *een rivier aen de Kaſpiſche zee.* 688
Solkamskoy, *een ſtedeken in Siberie.* 645, 758, 779, 829
Solonskie, *een landtſtreek aen de mondt van de rivier* Amur. 112
Solvitſugotskaja, *een ſtadt aen de vliet* Wiem. 779
Sooi, *een drank in* Korea. 58
Songora, *of* Sumgoa, *een vliet in Tartarye.* 186, 189, 194
Soſowa, Soſwe, *of* Sosva, *een rivier in Siberie.* 645, 778
Sovar, *een gebergte.* 467
Soudak, *een viſch die aengebeden wordt, door zeker volk in Tartarye* Tzoewachi *genoemt.* 725
Sout-bergen, ziet *Zout-bergen*, enz. 713
Spys der Korilen. 674
Sredne, *een ſterkte ver beooſten in Siberie.* 666
Steene beelden by de Volga. 805
Steep, *een Heide.* 814
Steden in Korea. 43
Steden in 't landt der Nuki. 266
Steden in't landtſchap Sogd. 364
Steden en plaetſen in Usbekker landt. 368
Steden zoo in Turkeſtan *als* Usbek *gelegen.* 470
Steden onder Mawranahr. 474
Steden in Turkeſtan *en daer omſtreeks.* 475
Steden in 't landt van Dageſtan. 559
Steden in de Crim. 602
Steden aan de rivier Don. 726
Steden langs de Volga. 606, 713
Stedekens aen de vliet Lena. 678
Steden omtrent de groote rivier gelegen die Sina *van* Tartarye *ſcheit.* 852
Steden en oude graven die verwoeſt zyn in Mugalen landt. 854
Stepan Korowin, *een Ruſſche Afgezant.* 221
Stenko Raſin, *een Hooft-rebel.* 305, 699
Steur-viſch. 550
Stolp, *een hoog gebergte in Samojeden landt.* 954
Straet Davids. 93, 900, 905, 919
Straet de Vries. 110, 146
Straet Magelaen. 170, 174
Straf over misdadigen in Korea. 43
Stryt tuſſchen Sineezen en Kalmakken. 84
Stroganof, *een eigen naem van 't geſlacht 't geen* Siberie *op deed.* 735
Sudatſen, *zekere Tarters.* 4, 41
Suldaſſa, *Tarterſche Horden.* 642
Suriname. 171
Surguth, *een ſtadt aen de* Oby. 638, 657, 731, 755, 762, 818, 820
Suſa, *een ſtadt.* 387
Suſowa, *een rivier in Siberie, die gezegt wordt* Aſia *van* Europa *te ſcheiden.* 760, 802
Suttigarski, *een dorp by* Naum. 95
Suzawaja, *een rivier.* 780
Swarte zee. 550, 691
Sweering of Eedſweering der Kalmakken. 292
Swynen in Dauria *van byzondere gedaente.* 92
Swynen worden aengebeden. 532
Syſimithre, *een Rotſe.* 372

T.

TAas, *een rivier niet ver van de* Oby *gelegen.* 729
Tabak. 94
Taberiſtan, *een Perſiſch geweſt.* 482
Taboenaet, *een geweſt in Mugalen landt.* 227
Tabriſſini, *een Tarters volk.* 654
Tabunuta, *een Tarters volk.* 102
Tafda, *een arm van de rivier* Tobol. 761
Tafel, die een kaert vertoont. 798
Tagan, *een ſpruit van de vliet* Oby. 777
Taganrok, *een zee-haven aen het Meotis meir.* 591, 594
Tagith, *een rivier in* Siberie. 761

Digitized by Google

Taimura, *een rivier die in de* Tungus *stort.* 667
Taise Irdine, *of* Irdine Taise, *een Mugaelsch Vorst.* 683
Talas, *een rivier in Bucharen landt.* 379
Taman, *of* Thaman, *een Turks stedeken in't Cirkassen landt.* 573, 589, 596
Tamerlaen. 22, 214, 215, 217, 262, 306, 347, 348, 353, 457, 474, 701
Tamerlaens bezittinge. 351, 352
Tamirlanku, *een verwoeste stadt in Tartarye.* 264
Tanais, *of* Don, *een rivier.* 591, 592, 726
Tanguth, *een landtschap.* 210, 276, 319, 324, 333, 335, 340
Tanja, *een gebergte in* Mugalia. 263
Tanzienskoy, *een sterkte in* Siberie. 683
Tara, *een rivier in* Siberie. 605
Tara, *een stedeken.* 823
Taraske, *een Moscovisch afgezant by den* Katoegta, *in Mugalen landt.* 228
Tarcha, *Mugaelsch volk.* 225
Targanische volken. 82
Targanskie, *een volk onder de Muur van* Sina *woonachtig.* 127
Tarku, *een stadt aen de Kaspische zee gelegen.* 556, 560, 565
Tarsen, *een landtschap.* 453
Tarsida, *een rivier in* Siberie. 758
Tartarische volken, zyn meest onder het gebiet van hunne Czaersche Majesteiten. 882
Tarters, onde vyanden der Sineezen. 469
Tartersche wichelerye. 400
Tarters al van outs in deze landen afschrikkelyk. 804
Tary, *een rivier.* 838
Taschent, *een stadt in Bucharen landt.* 379
Taskent, *een klein Koninkryk.* 402
Tawawis, *een stadt.* 376
Taz, *een rivier die beoosten de rivier* Amur *in de zee stort.* 777
Tazata, *een eilandt in de Ys-zee.* 966
Tebetsami, *Mugaelsch volk.* 260
Tebetschinga, *een vorst der Mugalen.* 268
Tee, *of* Thee, *hoe in* Korea *gedronken.* 59
Testichan, *Buchaers Opperhooft.* 754
Telin-chan, *Konink der Usbekken.* 367
Telska, *of* Teleesko, *een meir.* 848
Temsuy, *welriekende balsem.* 810
Tenduk, *een landtschap.* 321
Tenen, *een rivier.* 453
Tenten der Tarters. 13
Terki, *een stadt aen de Kaspische zee.* 556, 558
Termid, *een stadt.* 369
Terra del Fugo. 171
Tetizot, *een Afgod der Samojeden.* 926
Tetus, *een stedeken by de* Volga. 628
Thom, *of* Tom, *een rivier.* 636, 735, 771, 821
Thus, *een stadt.* 384
Tibet, *een landtschap.* 326, 337
Tiertze, *een sterkte op de* Crim. 595
Timurlan, *ziet* Tamerlaen.
Timbergen. 808
Tingoesi, *een woest Sibierschs volk.* 313
Tipra, *een landtschap.* 337
Tirimenen, *een volk.* 177
Tobol, *hoofstadt in Siberie.* 291, 308, 641, 684, 730, 734, 752, 786, 803, 817, 823, 830, 850
Tocht ter zee door Engelsche gedaen achter Nova Zemla. 907, 908, 909
Tocharesstaan, *een landtschap.* 377
Toebetsi, *Tarters volk, kort onder de Sineesche Muur woonachtig.* 852
Toen, *of* Tun, *een stadt.* 484
Toergoestan, *een stadt.* 379
Toktokay, *een Tarters landtschap.* 307
Tole, *een rivierken in Tartarye, waer omtrent de* Katoegta *zyn wooning heeft.* 111, 227, 283, 683
Tom, *ziet* Thom.
Tomskoy, *of* Tomsko, *een stadt in Siberie.* 306, 631, 645, 753, 771, 772, 774, 817, 821, 831, 850
Tonquin, *een Koninkryk.* 20
Toranga, *voornaem Jager in* Korea. 55
Tormantsin, *een Mugaelsch Prins.* 642
Torne, *een rivier in Mugalen landt.* 228
Tovering der Tungoesen. 663
Toverye der Samojeden. 896, 943
Toxar, *een zee-haven.* 956
Treminsing, *een verwoeste stadt in Tartarye.* 99
Trigmeen, *een landtschap.* 699
Tristan, *een eilandt.* 180
Trugan, *een stedeken in Siberie.* 762
Tschukura Ubascha, *Kalmuks Prins.* 730
Tsietsen noine, *een Mugaelsche Vorst.* 683
Tsitsiagan, *een stedeken by* Naum. 95
Thusima, *een eilandt tusschen* Japan *en* Korea. 62
Tulemba, *of* Telimba, *een sterkte in Siberie.* 683, 685
Tumeine, *een plaets aen de Kaspische zee.* 611
Tumen, *een stedeken in Siberie.* 683, 760, 761, 781, 817
Tumenki, *een rivier.* 558
Tungoesi, *een volk.* 74, 75, 79, 85, 644, 654, 655, 832, 845, 884
Tungoesen, van driederley aert. 660
Tungoeska, *een rivier.* 65, 654, 767, 819
Tura, *een rivier in* Siberie. 760 761
Turkemannen, *een volk.* 460, 461
Turksche stammen en geslachten in Persien. 462
Turkestan, *een landtschap.* 452
Turkestansche grenzen. 472
Turuganska, *een winter-plaets by de rivier* Jenisea. 661
Turganski, *een Sibiersch volk.* 763

Twist

BLADWYZER.

Twist tusschen Rusch en Mugaelsch krygsvolk. 274
Twist in het Koninkryk van Mengrelia *en* Imirette. 547
Tzari, *een zeehaven aen de Ys-zee.* 956
Tzara moerin, *een Tartersche rivier.* 262
Tzernilos krugom, *een kaep in zee.* 107
Tzernojar, *een stadt aen de* Volga. 715
Tzilma, *een rivier by* Petzora. 950
Tziroek, *een Kalmuksche horde.* 276
Tzoekzi, *een stedeken in Mugalen landt.* 261
Tzoewachi, *een volk.* 726

V.

VAch, *een meir en rivier.* 762
Vadhara, *een stadt.* 364
Vaert langs de Oosster Tartersche zeekust. 87, 88, 91
Vaert langs de Ys-zee. 107
Vaert van Constantinopolen *naer* Asof, *en wederom te rug.* 590, 599
Vaert op de zwarte zee. 600
Vaert Noorden om qualyk gelukt. 854
Vaert van Meseen, *na* Petzora. 939
Vaertuigen op Korea. 56
Vaertuigen die zeer groot zyn. 662
Vaertuigen op de vliet Jenisea *die wel* 80 *vadem lang zyn.* 768
Vangst van Sabel-dieren. 784, 785
Varcam, *een Tartersch Koninkje.* 324
Vaste dagen in Tangut. 325
Uda, *een vliet die in de* Selenga *stort.* 683
Udinskoy, *of* Uda, *een vesting by* Baikal. 88, 89, 238, 239, 245, 269, 682, 683, 769
Veltslag tusschen Russen en Mugalen. 269
Veltslagen tusschen Oosster en Wester Tartaren. 860
Verdrag tusschen de Moscoviten en Sineezen over de grenzen. 244
Vergaturia, *of* Wergaturia, *een Sibiersche stadt.* 732, 758, 780, 816, 822, 829
Vergelyking tusschen de beschryvinge van Tartarye, en de Noord-ooster landen, zoo als by de Ouden is ter neder gestelt, en nu by my is ontworpen. 956
Vergolenskoy, *een stadt.* 85, 88, 677, 763
Verhael van Niuche *door* J. Melman. 20
Verhael van zeker Mugael, genaemt Saine, *nopende zyn geboorte plaets en landt.* 245
Verhael der voorvallener zaken by de Turkestanders. 472
Verhael van Georgia, *of* Gurgistan *en eenige dier Vorsten.* 534
Verhael hoe Siberie aen de Moscoviters Kroon is gehecht. 741
Verhael over het leven en doen der Samojeden. 894, 895
Verhuizing der Ojevaers. 646
Verzending der Ballingen naer Siberie. 803
Verschil over de grenzen tusschen Moscoviet en Sineesch. 860
Versteende Menschen, en versteent geweest. 793
Vervalle steden buiten de Sineesche Muur. 127
Verwoeste gebouwen, zoo van steden als anderzints in Mugalen landt. 97
Verwoeste steden in Mugalen landt. 99
Verwoeste steden in Kalmakken landt. 286
Vetluga, *een riviertje in Siberie.* 800
Uffa, *of* Ufa, *een stedeken in Siberie.* 113, 721, 786
Vineh, *of* Wineh, *een stadt.* 487
Visch in de Kaspische zee. 614, 690
Visch in Siberie. 787
Visch-vangst in 't Samojeden landt, aen de vliet Jaesma. 955
Ula, *een stedeken in* Niuche. 186
Ulia, *een rivier.* 668
Vlieten, en binne-wateren omtrent de Kaspische zee. 497, 498
Vloot in Sina *toegerust.* 29
Ulugbeigh, *Konink van Ghurgan.* 353
Vogels in Siberie. 788
Vogel-nesjes in Siberie zeer aerdig gemaekt. 257
Vogulits, *een Sibiersch landtschap.* 754
Vogulitsi, *zeker aert van Tarters.* 883
Volga, *een rivier.* 306, 604, 606, 700, 710, 712, 713
Volk dat geen vuur gebruikt. 459
Volkeren in Africa, *niet ver van de* Kaep *woonachtig.* 651
Volken die onder 't Siberische gebiedt en Jacutskoy gehooren. 657
Vorsten der Mugalen. 228
Vorsten der Kalmakken. 278
Vrede handel, tusschen Moscovien en Sina. 76, 241, 242
Vreemt gevoelen van de Eclipsen in Korea. 57
Urga, *Mugaels Vorsten wooning.* 224
Urgense, *een stadt in Usbek.* 399, 402, 702
Vrouwen der Kalmakken gaen ten oorlog. 306
Vrouwen der Usbekken trekken ten oorlog. 431
Vruchten in Korea. 57, 61
Vruchten in Siberie. 792
Usbek, *of* Zagatay. 345, 355, 362, 366, 367, 537, 614
Usbeksche roovers. 346
Usbeksche gezanten in Persien. 356
Usbeksche Prins in Persien. 357, 358
Usbeks volk onder wat naem van outs bekent. 470
Usfimsche *Tarters.* 605
Usolia, *een stedeken op de* Kama, *daer men Zout maekt.* 720, 758
Ussa, *een rivier niet wyt van* Samara *gelegen.* 719
Ustia, *een vischryke rivier, die in de Oosterzee stort.* 667
Utka, *een vesting in Siberie.* 731, 781
Utkogorod, *een sterkte aen de vliet* Susowa, *in Siberie.* 850
Utsang, *een landtschap, daer de Tartersche*

Digitized by Google

Lamas *ter bedevaert gaen.* 329
Utſurtay, *een Tarters ryksken of Prinsdom in Siberie.* 65
Utſurtaynen, *een volk.* 678
Vuur aenbidders. 458
Vuur-bergen. 673, 832
Vuur-bron. 678
Vuur-poelen. 880
Vuur-toorens, dicht by de Sineeſche Muur, in Tartarye. 494

W.

WAasgoorta, *een Ketſpel aen de vliet* Indiga *gelegen.* 951
Waga, *een rivier in Siberie.* 730
Wagali, *of* Wogulitzi, *een Sibierſch Heidenſch volk.* 734
Wagumigi, *een boſch-volk.* 816
Waigats. 832, 834, 892, 897, 899, 900, 901, 905, 906, 915, 940
Wapenen van 't Nieuchſche volk. 6, 13
Wapenen der Samojeden. 953
Waſiligorod, *een ſtadt omtrent* Kaſan. 620
Water-vallen in Siberie. 655
Wegen uit Moscovien na Siberie Ooſtwaerts. 829
Wegen, ziet *Reis-wegen.*
Weg-wyzer door Siberie van plaets tot plaets. 838, 842
Weg-wyzer van Miſeen *na* Petzora. 941
Weigats, *ziet* Waigats.
Wergolenskoy, *ziet* Vergolenskoy.
Weſt-Tarters Prins, biedt den Sineeſche Konink zyn hart en bloedt. 490
Wiatka, *een landtſchap.* 721
Wiatſche inwoonders bidden zon, maen, en ſchoone boomen aen. 722
Wilde Paerden. 253
Wiley, *een rivier.* 678
Wilt gedierte in Tartarye. 200
Winter-quartieren in het Noorder en Ooſter Siberie. 657, 837, 846
Witim, *een Sibierſche plaets, daer goede Sabels vallen.* 854
Witſens-rivier, *een vliet op* Nova Hollandia, *in 't jaer* 1696, *by den ontdekker, na my zoo genaemt.* 181
Witſius *oordeel, nopende de verloorene Joodſche ſtammen.* 809
Witte Kirgiſen, *een Tarterſch volk.* 379
Witte rivier, *een vliet die in de Kaſpiſche zee ſtort.* 500
Witte wateren, zekere meiren in Kalmakken landt. 278
Woeſtynen. 499, 501
Woningen der volken Wagali. 734
Wonderlyke reis te water, van omtrent Japan, *tot in het Korilen landt benoorden.* 675
Woord-lyſt van de Georgiaenſche ſpraek. 506
Woorden en benamingen der Kalmakken. 297
Wortel, of Radix China. 42
Wrede gewoonte van na-magen te verlaten. 762, 763
Wyze van ſtryden der volken van Niuche. 30

X.

XAca, *een Afgodt.* 335
Xamhay, *een veſting in* Leaotung. 187
Xinjam, *Hooft-ſtadt in* Leaotung. 186
Xixigar, *een landtſchap.* 91, 92, 94

Y.

YSkaep. 87, 105, 106, 108, 112, 676, 799, 825
Yzer-mynen. 759, 889, 890

Z.

ZAhaſpa, *een ſtadt op den oever van de rivier* Oxus. 371
Zamin, *een ſtedeken.* 364
Zeden der Tarters van Niuche. 25
Zeden der Kalmakken. 309
Zeden der Siberiaenen. 802
Zee-havens, aen de Kaſpiſche zee. 706
Zee-honden in en omtrent Baykal. 102
Zee-kuſt, tuſſchen de rivieren Lena *en* Jeniſea *is onbekent.* 854
Zelandia Nova. 176, 182
Zem, *een ſtedeken aen de* Oxus. 372
Zeregowa, *zout ziederyen.* 777
Zia, *ziet* Sia.
Ziriania, *een landtſchap by Siberie.* 776
Zoorik, *een onbekent dier in Europa.* 840
Zout-bergen. 713
Zout-bron. 678
Zout-kokery. 779
Zout-kuilen. 599, 788
Zout-meiren. 291, 805
Zuit-landt. 164
Zurgut, *ziet* Surgut.

EYNDE.

BYVOEG-

Digitized by Google

BYVOEGSEL
VOOR DEN
BINDER;
Om de Plaaten te plaatzen.

EERSTE DEEL.

1. *De* Tytelplaat *van het* 1. *Deel*, ... *voor den Tytel.*
2. *Opdragt aan* Czaar Peter Alexewits, . . . *voor de Voorrede.*
3. *Het Afbeeldzel van den Schryver*
4. *Lantkaart van* Oost Tartarye . . . . . *Bladz.* 1
5. ——— *der Tartaren van Niuche* 8
6. *Schrift der Tartaren van Niuche* 7
7. *Afbeeldzel van* Camhi, *anders* Bodichan 8
8. *De Afgod* Xennoumen, *en de Afgod* Xenu, *op een Blad*
9. *De Afgodinnen* Quangenposa *en* Ququngianpusa . . . 10
10. *Sineesche Zeejonk en Speelvaartuigen*
11. *Sineesche Scheepstryd op Binnenwateren* 34
12. *Plaat* A
13. ——— B 35
14. *Verscheide gedaanten van den Wortel* Nisi 36
15. *Plaat* C
16. ——— D 57
17. ——— E
18. *De Moegaelsche Os en Koe* Boeboeli 66
19. *Oude Verwoeste Tartarische Stad* 99
20. *Een* Burat *met zyn Vrouw en Dogter* 103
21. *Gezicht eener Sineesche Muurpoort*
22. *Een Konings Lusthuis in* Sina *aan den grooten weg* . . 127
23. *Het Land van* Eso *en andere Kusten, in* 8 *Bladen, getekent* A *tot* R 152
24. *Compagnies Land*
25. *Staaten Eiland* 155
26. *Het Eiland* Amsterdam, *in de Zuidzee*
27. ——— Rotterdam, *in de Zuidzee*
28. *Vaartuig en Gedaante der Inwooners van Zelandia Nova* . . 173
29. ——— *van omtrend de Eilanden Mon en Insou*
30. *Tangutsch* A B — *Tangutsche benaamingen en Tangutsch Alphabeth van andere gedaante, in* 3 *bladen* 210
31. *Tangutsche Letteren en Crimtartersche Letteren op één Blad*
32. *Afbeelding van den* Grooten Tamerlan 215
33. *Mugaalsch* A B *en Lettergreepen, in* 3 *Bladen* 267
34. *Calmuks* A B *en Lettergrepen, op één Blad* 297
35. Abbas de Tweede, *Koning van Persien* 427
36. *Plaat* F
37. — G
38. — H
39. — I
40. — K 472
41. — L
42. — M
43. — N

Digitized by Google

44. *De* Tytelplaat *van het 2e Deel* . . . . . *Bladz.* 503
45. *Brief van* Artschillus Bagrationus, *Koning van* Iberie . . 525
46. *Nieuwe Kaart van de Zwarte Zee door* N. Witsen . . . 550
47. *Delineatio Provinciæ Tartorum, nunc Crim* 567
48. *De Stad* Perekop 568
49. *Campement van Haar Czaarsche Majesteiten Leger* . . . 571
50. Palus Maeötis 589
51. *Het Zuidelyk gedeelte van de Vliet* Wolga 604
52. Casan *aan de West- en Noordzyde* 621
53. *Een* Naunsch *of* Xisigaersche Tarter, *met Vrouw en Dochter; en een* Daurische Konnoy Tungoeser; *op één Blad* . . . 660
54. *Belegering der Russische Stad* Albasin 662
55. *Een* Schaman *of Duyvel-Priester* 663
56. *De Steden* Jeniseyskoy *en* Krasnoijor 666
57. Astrachan . . . . . } 700
58 ——— *van de Noord en Zuidzyde te zien* }
59. *De Steden* Beresof *en* Narym 729
60. *Bekkeneel van zeker in Siberie onbekend Dier* } 746
61. *Het onderste Kakebeen van het Dier* Mammout }
62. *Tartersche Gouden Afgoden of Heidensche Gedrogten* }
63. *Gouden Tartersche Hoofd Cieraaden* } 748
64. *Gouden Cieraaden* }
65. *Plaat* O }
66. *Verklaring van het omschrift des Metaalen Spiegels* . . . } 750
67. *Een* Zee-Bever *komende uit de Zee in 't Land der Kamtschadalen enz.* }
68. Vergatura *en* Jakutskoy 758
69. *Siberische Kruysberg* 759
70. *Oude Merkletteren in Siberie gevonden, in drie Bladen* . . . 760
71. *Kamense Yzerwerken in Siberie; en beweeglyke Redoute* . . . 766
72. Kusnetskoy *en* Turganskoy, *of Nova Mangazeia* . . . 771
73. *Vissen in Siberie; en een Samojeden Sleedje* 787
74. *Plaat* P } 794
75. —— Q }
76. Irkutskoy; *en Mammoute Tanden en Kiezen &c.* } 797
77. *Plaat* R }
78. *Siberische Zeilslede met zyn opgeheven Zeil* } 820
79. ——— *Zeilende en getrokken wordende* }
80. Tiumen *en* Pelein 822
81. Tara *en* Turynskoy *of Japanczyn* 823
82. *Samojeedsche Zomer-Huyshouding en Jagt* 895
83. *Een Hoorns Bekkeneel* 903
84. *Verbeelding hoe het Ys van Nova Zemla na Spitsbergen in den jaare 1676 vastgezet is geweest.* 907
85. *Kust Kaart tusschen* Candenos *en het Eiland* Mauritius . } 952
86. *Kaart der Zeekust van 't meest bevolkte deel van Samojeeden Land* }
87. *Plaat* S *en* T *op één blad* 954
88. —— V } 956
89. *Kaart van de Rivier Indiga* }
90. *Tartaria per* J. Blaeu }
91. *Totius Europa & Asia, par* T. D. Aucupario } 966
92. *Le Tartarie par* Sanson }

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JAN 1 8 1935

Digitized by Google